OLAVS MAGNVS

HISTORIA
DE GENTIBVS
SEPTENTRIONALIBVS

ROMAE

1555

HISTORIA

DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBVS, EARVMQVE DIVERSIS STATIBVS, CONDITIONIBVS, MORIBVS, RITIBVS, SVPERSTITIONIBVS, disciplinis, exercitiis, regimine, victu, bellis, structuris, instrumentis, ac mineris metallicis, & rebus mirabilibus,

necnon vniuersis penè animalibus in Septentrione degentibus, eorumq; natura.

OPVS VT VARIVM, PLVRIMARVMQVE RERVM COGNITIONE REFERTVM, ATQVE CVM exemplis externis, tum expressis rerum internarum picturis illustratum, ita delectatione iucunditatéque plenum, maxima lectoris animum voluptate facilè perfundens.

AVTORE OLAO MAGNO GOTHO
ARCHIEPISCOPO VPSALENSI
Suetiæ & Gothiæ Primate.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

CAVTVM EST PRIVILEGIO IVLII III.
Pont. Max. ne quis ad Decennium imprimat.

ROMAE M. D. LV.

DE CENLIBAS

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC
Domino D. Adolpho à Schovvenborg, Ar=
chiepiſcopo Colonienſi, ſacri Ro. Im=
perii per Italiam Archicancellario,
Principi Electori, VVeſt=
phaliæ Angariæque
Duci &c.

Olaus Magnus Gothus Ar=
chipræſul Vpſalenſis,

FELICITATEM.

VM tu Illuſtriſſime Princeps, ac Præſul ampliſſime, in concilio Tridentino adeſſes, pro repub. Chriſtiana Dei optimi maximi auſpiciis congregato, vt compoſitis hæreti=corum diſsidiis pax orbi reſtitueretur, per=petuus ille animi in me tui fauor, & om=nium ore prædicata tuarum virtutum integritas, cum admira=bili prudentia pariq; humanitate coniuncta enituit: qui (vt cæteris præſtas in rebus naturæ variis recenſendis) cùm plura in corona multorum Præſulum, atq; virorum illuſtrium, qui quotidie ad amplitudinem tuam frequentius confluebant, tan=quam ad quoddam terreſtre ſapientiæ oraculum, grauiter diſ=ſereres: ego abs te aliquando ſuper regionibus Aquilonari=bus interrogatus, quanta videlicet rerum, ac gentium varie=tas incredibilis, & admiranda apud exteras nationes ignota con=ſiſteret: quomodo homines & animalia innumera in Septen=trionibus perpetua frigorum immanitate rigentibus, elemen=torum aſperitatem, cœliq; inclementiam iuxtà paterentur: vnde illa vitam ſuſtentarent, & qua ratione quid tellus algida benignè procrearet: eò animum ab illo die conuerti, atq; de=fixi, vt vno volumine ea deſcriberem, quæ dignationis tuæ vo=tis ſatisfacerent, & deuotionem in te meam perſuaſiſſimam eò

amplius ſignificarent, indelebili'qꝫ propemodum iudicio tuo qualiacunqꝫ dedicarem, qui grauiſsima cenſura omnes ſuperas, & tam vitæ ſanctimonia, quàm doctrina, facundia, & bonis omnibus à Deo tibi collatis antecellis. Nec enim tuas hîc mihi dotes prædicare ſumo, qui ex omnium clariſſima fortiſſimaꝙ Schovvenborgorum Saxonum proſapia exortus, Coloniam Agrippinam ſummus Præſul, Romani Imperii Elector, ac Princeps moderaris, & ornas: ſed Deo ipſi gratias agimus, & nobiſipſis gratulamur, quòd duras ac feroces gentes, & inimicos Catholicæ fidei edomueris, quotidie'qꝫ pro Chriſtiana religione admiranda facias, nomen'que tuum tam ampliter in tota Italia ſublime innoteſcat, quàm apud extremos terrarum fines prædicetur. Notum eſt enim omnibus, cùm pietas illa tua in ſynodo Tridentina eſſet, quibus ſuaſionibus patres illos hortareris, vt omnes in te conuerſi nihil magis expeterent, quàm tuæ inniti voluntati, vt quæ tota nimirum inſtinctu diuino plena eſſet, ſoli'que vnitati ſacroſanctæ Eccleſiæ, Apoſtolicæ'que veritati intenſius vacaret. Verùm nouis emergentibus in Germania tumultibus, ac periculis, vt rebus afflictis ſuccurreres, maxima totius concilii patrum doloris anxietate recedere coactus es, tui deſiderium apud omnes relinquens, qui Romam Apoſtolorum ſedem viſere auidius cupiebas. At cùm hæc non ſine numine diuûm eueniant, ſperamus tandem ſuperna optimi Dei gratia futurum, vt rebus lapſis finem quandoqꝫ impoſitum, & Eccleſiam tranquilla pace fruituram videamus. Quare, cùm tu Princeps & Præſul ornatiſſime, honeſtiſſimo cognoſcendarum rerum Septentrionalium flagrans deſiderio, frigidam (quod aiunt) affluenter ſuffudiſti, atqꝫ mirificè ſtudia, conatus'que noſtros accendiſti, vt cui potiſſimùm labores hos noſtros offerrem, te vno ſuperiorem habeam neminem, accipe tui Olai nomini tuo addictiſſimi, pollicitam Aquilonarium regionum ſeriem, vnde tanta hominum bellatorum turba (vt omnes vno conſenſu hiſtoriarum ſcriptores docent) exiuiſſe comprobatur, qui ferociſſimè regna potentiſſima ſubdidêre. Hîc etenim mira admodum conſpicari

ſpicari licebit, eò quòd & Septentrionales illæ quondam per me exaratæ perplexitates, in hoc volumine latiſſimè diſſoluun tur, & inſueta ac noua quædam, incredulis inexpertis'que au≈ ribus de integro in medium adduci videntur. Nihil autem à me relatum putes, tam de rerum naturis, quàm gentium illarum ritibus, quin irrefragabilium autorum teſtimoniis, qui etiam multò maiora, veritatis fidem propemodum excedentia, ſcriptis mandauerunt, firmiſſimè confirmetur. Neque tamen, ſicubi à populari opinione, vel dubia minus'que probata quo≈ rundam ſentētia diſcrepare viſus fuero, ideò magis dubio pro≈ cul aliis credendum eſſe exiſtimari debet, quàm iis, qui vnde quæſtiones locorum naſcantur, natos in illis oris ſe, educatósue profitentur. Cùm verò Illuſtriſſime Princeps noſtra hæc le≈ geris, ſi minus tuis auribus doctiſſimis, ingenio peracri, iudi≈ cióque ſubacto omni ex parte ſatisfecerint, excuſes in primis velim, tot varios caſus per me extra patrium ſolum perpeſſos, cogitésque omnis fortunæ aduerſæ me diu iactatum naufragiis fuiſſe. Boni igitur conſulas rogo munus hoc noſtrum, quod tuæ amplitudini tam fauorabili ſtudio conſecramus: ſub cuius vmbra recumbere nihil gratius deuotioni, ac pietati in te meæ exiſtimes velim. Tuis ſalu≈ taribus progreſſibus faueat opto is, qui rerum omnium rector ſolus eſt, magnus, & omnipotens.

Romæ IIII. Nonas Ianuarias, Anno ſalutaris par≈ tus

M. D. LV.

INDEX RERVM
ET FACTORVM MEMO-
RABILIVM, QVAE IN PRAESENTI

De gentibus & rebus Septentrionalibus volumine continentur.

A

Abietes fiſsiles pagina 143
Abren piſcis 747
Abſynthium contra vermes 450
Abſynthii potus calculum leuat 570
Abundantia aquarum è niuibus 317
Abundantia ſpoliorũ piratę ſe nutriũt 365
Acanthis auis natura 691
Acetum ante obſidionẽ procurãdum 298
Acetum dentibus obeſt 38
Aceti maxima quantitas fit 450
Acham fur 549
Acho Hanſon ſepulturæ traditus 386
Achor vallis 549
Acies gladii ſucco pomi perſtringitur 413
Acies inaudita ac inuſitata 374
Aciei inſtructio 169
Acinaces quid ſignificet 244
Accipiter auium niualium hoſtis acerbior 679
Accipiter domeſticus 650
Accipitres capiunt, & domeſticantur ibi.
Accipitres generoſi 649
Accipitres infantulis inſidiantur 650
Accipitres quidam in paruis audaces ibi.
Accipitrum copia in aquilone 667
Accipitrum genera multa 649
Accipitrum pennæ ſingulis annis renouãtur ibidem
Actor primùm audiendus 493
Actus deteſtabilis 640
Aculeus iuſtitiam, mel clementiam deſignat 58
Acuminata ferramenta 232
Acus pro meta ſagittæ 145
Adeps piſcium oculis prodeſt 751
Aditus inſidioſus & furtiuus 332
Admirari potius, quàm imitari concedi-tur 237
Admonitiones præuidendæ 561
Adoleſcentes anno 18. ad militiam conſcribuntur 249
Adoleſcentes non temerè de religione iudicabunt 555
Adoleſcentes qui probiores habentur 531
Adoleſcentes quibus artibus in aquilone incumbunt ibidem
Adoptionis regiæ forma 247
Adrianus Imperator 172
Adulando dii reſtituuntur 103
Adulatores dominos illudũt potius, quàm eis ſeruiunt 311
Adulatores in bello peſſimi 260
Adulatores plus principi nocent, quàm balliſtæ ſubditorum 612
Adulatorum vera proprietas 311
Adultera aſino impoſita 487
Adultera dotem perdit ibidem
Adultera duo ſaxa collo portabit ibid.
Adulteræ iuſſu religioſi viri trucidantur 82
Adulteri peſtilentiſſimi 484
Adulteri puniuntur 486
Adulterorum pœna 217
Adulteria non ſuſpicanda 201
Adulterina ſoboles hodie quæritur 141
Aduocati boni laudantur 569
Aduocati fideles valde cõmendandi 492
Aduocati raro breuiter anguſtiatis ſubueniunt 345
Aedes cuneatæ, ac quare? 409
Aedes muratæ 410
Aedes odoriferæ 412

Aedificia in aquilone vt plurimum lignea 373
Aedificia nociua redduntur ob mala ligna imposita 410
Adificia sine iunctura ferri 419
Aegipanum chori 112
Aegyptus in Pelusio primũ inuadit 591
Aegyptiorum dii 103
Scarabeus ibidem
Canis ibidem
Cattus ibidem
Mus ibidem
Aequa clades hosti infligitur 111
Aequinoctium rugitu onagri monstratur 54
Aeris vsus inter Massagethas 253
Aestas media die S. Io. Baptistæ 505
Aestas victrix 503
Aestatis tempore quomodo hostis excipiatur 236
Aestiuale iter in quibusdam mõtibus periculosum 74
Aestimatione, non pondere emptio contrahitur 139
Aetas hominum ad malum prona 488
Aetas hominum in terris frigidis 135
Aethiopes qualem pœnam horrescunt 387
Aethiopes raro fuga euadunt 366
Aethiopes rubeo colore sacros dies honorant 99
Aethiopicæ arenæ 75
Aetna 61
Aetnæ cineres 75
Aer 37
Aer obscurus noxius 29
Aer semper frigidus, sed innocuus 11
Aeris elementa vbi 769
Aere pisces siccantur 11
Affectus in calamitate ostenduntur 426
Afflictis emendæ largiuntur 154
Afflictio præceptorum 533
Afri 220
Afri, Mauri coriariis scutis vtuntur 293
Africa cæteras regiones serpentibus superat 775
Agaricus fungus noctu lucet 76
Agathius 303
Agesilaus rex post mortem hostis mitissimus 564
Agger aquis oppositus 335
Aggeres cuneati 230
Agmen militare cõclusum angustatur 374
Agnus ab agnascendo dicitur 525
Agni subrumi 576
Agni supposititii ibidem
Agri cineritii 414
Agri distinguuntur ibidem
Agri fertiles 82
Agri frigore & niue fœcundantur 36
Agri in septentrione distributi 433
Agrorum augmenta ibidem
Agricola suas habet contrarietates 435
Agricolæ 63
Agricolæ aquilonares periti 429. 430
Agricolæ senes consiliarii 224
Agricolæ cur in collibus seminant 31
Agricolarum prouidentia tempore hostili 431
Agricolarum vita tuta 205
Agricolas seruare vtile 540
Agricultura deserta 44
Agriculturæ cõmendatio, ac conditio 429
Agriculturæ diuersitas pro diuersis regionibus 436
Agriculturæ scriptores 432
Agrimensores 434
Agrippina Claudii principis cõiunx 687
Alani 253
Alapæ in sacramento Confirmationis imprimuntur 481
Alaricus rex vasa sacra sacris locis restituit 546
Alaudæ præsagium 695
Alber. Crantzius 97
Alber. Crantzii testimonium 43
Albertus magister Prussiæ 213
Albertus Magnus 574. 629. 748
Albertus Suetiæ rex 86
Albinus orator 461
Albuin filius regis Longobardorum 247
Alces 599
Alces bestiæ sunt aquilonares 600
Alces maximæ à mustela occiduntur 601
Alces retrocedendo pascuntur iuxta Plin. 600
Alces venandi modus 601
Alcium pulli domesticantur 600
Alcium seu onagrorum pelles ibidem
Aleatores inutiles 246
Alexander Magnus 41. 187. 639
Alex. Mag. clementiss. princeps 264
Alex. Mag. imperitus natandi 357

Alexãder Magnus nũquàm in viros mortuos fæuiit 564
Alexander exemplo gruum vigilauit 673
Alexandri Magni gesta 129
Alexandri querela 357
Alexander Syriæ rex 548
Alffus Sigari regis Danor filius 184. 194
Alienum non est lædendum 331
Aliena cupientes propria perdunt 300
Alimenta ignium nauibus portantur 340
Alites duo geniti 115
Alphabeta ex rerum figuris formantur 58
Alter ædificans, alter destruens ambo pericli tantur 553
Alter orbis Scandia insula vocata 135
Aluastra monasterium 79. 408
Aluilda regis filia virgo illustris 148. 194. 198. 199
Aluilda ornatissimè vestitur 195
Aluilda exercitio piratico viros superat 185
Amaberg mons 408
Amalasuenta illustriss. mulier 200
Amalongus 253
Amator ex raptore 627
Amazonum arma 197
Amazonum duæ reginæ 195
Amazonum origo ibidem
Ambitiosi & violẽti semper insecuri 243
Ambra calida & sicca 748
Ambra quomodo sophisticetur ibidem
Ambræ cum vnguento magna similitudo 749
Ambræ variæ medicinæ 748
Ambrosius 518. 625. 755
Ambrosii allegatio 485
Ambrosius Politus archiepiscopus Compsanus 550
Amici fideles in incendio adsunt 427
Amici fideles procurant vt filii rectè instituantur 532
Amicitia & beneuolentia quomodo crescunt 542
Amicitia indissolubilis 398
Amictu venenum, & clypeo morsus anguium excipitur 183
Amissione omnium bonorum adulteri puniantur 487
Animodites serpens 774
Amnis piscosus 78
Amnis rapidus ibidem
Amnes gemmiferi in septentrione 800
Amor puellis venalis 801
Amphisbæna serpens 774
Amphitheatri nomenclatura 641
Amphora pendet 461
Amphorarum portitores in balneis præcedunt 528
Amundus Vilis rex 485
Anacharsis Scytha 134
Ananias & Sapphira occiduntur 560
Anas duplex in genere 653
Anates domesticæ ferè omnes candidæ ibidem
Anates ex fructu arboris in mare cadente generantur 674
Anatum infinita multitudo in aquilone 673
Anatum pinguedo medicinalis 674
Anatum præsagia 696
Anaximenes Milesius inuentor horologiorum 53
Anchoræ 314. 110
Anchoræ arboreæ 144
Anchoræ in dorsum ceti demittuntur 754
Ancilla adultera matronali vltioni subitur 487
Andanees 67
Andrius serpens 774
Andromadæ vinculorum vestigia 753
Angermannia 63
Angliæ splendor ac opulentia 276
Angues duo 183
Angues pudicitiæ custodes 182
Anguillæ ad sonum tronitru eleuantur 706
Anguillæ crudæ comeduntur ibidem
Anguillæ glomeratæ in lacu Benaco 707
Anguillæ sex diebus extra aquas viuunt 706
Aniger piscis 718
Animal illicò moritur 125
Animal quodcunque sereno aëre gaudet 676
Animalia aquilonaria frigora tolerant 593
Animalia arma hostium suorum norunt 601
Animalia bigenera 572
Animalia calidarum regionum 573
Animalia coluntur 99
Animalia diri portenti 677

Aialia diuersa loca cõgrua sortiuntur 697
Animalia duo hominibus pro solatio data 577
Animalia frigidarum terrarum 573
Animalia læsa ab hominib' remedia quærunt 782
Animalia minuta nocentissima 590
Animalia omnium figurarum in Oceano 729
Animalia parua innatam prudentiam habent 779
Animalia sub polo Arctico sine cornibus 574
Animalia terræ minima, sapientiora sapientibus 779
Animalium conseruatio 573
Animalium diuersorum nomina 218
Animantia trepidant frigore 33
Animus ductoris secretissimus eẽ solet 307
Annales Hispanicæ 621
Anno 18. adolescentes ad militiam cõscribuntur 249
Annona collecta aliis cedit 670
Annona indigenti conceditur 435
Annona procuratur 298
Annonæ caritas quomodo mitigatur 28
Annonæ caritatis futuræ prouida ratio ibidem
Annonæ vtilitas ex facie terræ 429
Annulus vel cultellus signa expeditę legationis 121
Annuli ferrei montibus infixi 73
Anser Capitolinus 656
Anser intempestiuè cantat 655
Anser nutritores amat 656
Anseris rostrum ob frigus albescit 655
Anseris præsagium 695
Anseres syluestres differunt 655
Anserum excubiæ commendabiles 656
Anseræ infinita multitudo in aquilone 655
Anseribus dii Romani cessere 656
Anserini adipis vsus 655
Anserinarum carnium vsus ibidem
Antennæ 411
Antiochus rex theriaca vsus 777
Antiochi regis responsum notabile 284
Antiochus Syriæ rex 548
Antiope 199
Antiqui circuli instar consedebant 458
Antiqui de bona possessione soliciti 534
Antiquorum cura de iuuentute bene instituenda 530
Antiquitas omnia examinauit 802
Antistites inculpabiles tardæ conuersionis aquilonarium gentium 153
Antoninus Imp. sericea veste indutus periit 470
Antonius Bruti cadauer suo paludamento inuolui mandauit 564
Antonius de Monte Cardinalis 568
Adiutorium Cardinalis de Monte ibidem
Obitus Cardinalis ibidem
Laus vera huius Cardinalis ibidem
Vir misericordiæ 569
Antra cauernosa sub aquis 422
Anus per aëra proiecta, salua reperta est 390
Aper agros deuastat 150
Apis 58
Apes à cibo, ne pereant, restringuntur 792
Apes æris tinnitu conuocantur 790
Apes alueis odoriferis imponendæ ibid.
Apes breues & rotundæ meliores 791
Apes canum latratu inuestigantur 790
Apes circa aquas clariores quærendæ ibi.
Apes contra extrahentes mella pugnant 795
Apes curribus vehuntur 791
Apes destitutæ cibo in proximos alueos irrumpunt 795
Apes ebriosum acerrimè pungunt 794
Apes fures, lenones, menstruosas mulieres haud ferunt 792
Apes infantibus cedunt 790
Apes in campis absque custode dimittuntur 791
Apes in septentrione inoffensæ manent 797
Apes mane vbi morantur indagandæ 790
Apes migraturæ triduo antè murmur edunt 797
Apes multis iniuriis obnoxiæ 792
Apes nouellæ citò euolant 790
Apes oleo exanimantur 793
Apes per octo menses in alueis occludun-tur 797
Apes per præcones opera incipiunt 795
Apes pigræ fumo ad opus excitantur ibi.
Apes post ictum moriuntur ibidem

Apes pro pascuis magnum spatium requi runt 791
Apes quibus in necessitate nutriuntur 789
Apes quemodo emendæ 791
Apes regem tyrannum occidunt 798
Apes seniores dulciora mella conficiunt 797
Apes 60 diebus somno aluntur 789
Apes turribus ecclesiarum adhærentes ecclesiæ cedunt 790
Apes ventos præsagiunt 795
Apum cibus in hyeme 789
Apum examen caput sauo & melle replet 252
Apum examina quando custodienda 790
Apum officia distincta 795
Apum prognostica 797
Apum punctura quomodo tollantur 795
Apum pungentium stigmata in facie ebriosorum remanent ibidem
Apum rex aculeo caret 798
Apum rex à labore immunis ibidem
Apum rex cæteras magnitudine antecellit 797
Apum reges exeunt toto agmine stipati ibidem
Apum reges fucos interficiunt 793
Apum rixa quando flores conuehunt 795
Apum solatia perfecto labore ibidem
Apibus aër rigidus obest 791
Apibus nimia voracitas nocet 792
Apibus pro hyeme sufficiens cibus relinquendus ibidem
Apibus quæ inimica Hirundines &cæ. 793 ibidem
Apodum auium consyderatio 691
Apollo stuprator 103
Apologia Io. Mag. Archiep. Vpsal. 154
Apothecæ ostrearum 769
Apparatus Hannibalis fictus 377
Appetitus inordinatus sibiipsi est pœna 83
Aqua 57
Aqua blanda nutrix animantium 746
Aqua gelida guttatim in caput immittitur 387
Aqua igni non resistit, nec extinguit 341
Aqua ignem excitat 60
Aqua imperiosa 78
Aqua in aquilone vino non miscetur 446
Aqua in fundo maris salsior 464
Aqua in medio aquarum venditur 318
Aqua Martialis præstantior 448
Aqua tanquam lapis portatur 711
Aqua indurantur niues 39
Aquæ defectu animalia in Africa pereunt 94
Aquæ ac flumina in montibus minerarum conspiciuntur 209
Aquæ Bormiæ 571
Aquæ calidæ sulphureæ medullis nocent 527
Aquæ ex sublimiori loco cadentes, magnum sonum excitant 64
Aquæ factitiæ in fossis 297
Aquæ munera concessa diuinitus 571
Aquæ nigræ pisces nigros fouent 715
Aquæ partes quinque & vna mellis pro æstiuo potu 447
Aquæ salsæ ac dulces Stocholmiã alluunt 313
Aquæ salsæ atque dulces circa Holmiam commixtæ 366
Aquæ salsæ distillatione per arenam dulcescunt 318
Aquarum abundatia è niuibus 317
Aquarum defectus quomõ subleuetur ibi.
Aquarum garrulitas tristissima 63
Aquarum loca pro piscibus reseruantur 717
Aquarum moles 180
Aquarum obstructio 305
Aquatilia pectora carinata habent 754
Aquila ab acumine visus dicta 651
Aquila occiditur 115
Aquilæ acutius vident 648
Aquilarum genera diuersa 693
Aquilarum sex genera 651
Aquilarũ oua in pellibus vulpinis aut leporinis fouentur 652
Aquilarum pulli haud deseruntur à parentibus suis ibidem
Aquilarum vngulæ incuruantur ibidem
Aquili 113
Aquilo 21
Aquilo æstus temperat 769
Aquilo pestem repellit 19
Aquilonares agricolæ periti 429. 430
Aquilonares quando baptizati 529
Aquilonaria bella frigoribus immensis aluntus

aluntur 384
Aquilonarium gentiũ ornatus in armis 93
Ara vetus 104
Arabes ac Afri proditorum magiſtri 272
Arabum proditiones 273
Aranes olim nobiliſſima arx 81
Araneus ex ore fila extrahit 781
Araneus intus fertilitatem lanigeram habet ibidem
Araneus telam conficiens v. obſeruat ibid.
Araneus telas villoſas conficit 780
Araneorum fœmina telas producit 781
Mas venatur ibidem
Araneorum genus multiplex 780
Araneorum variæ differentiæ 781
Araneus piſcis 718
Arbitri prudentes & pii cauſis deputandi 493
Arbor ictu pedis penetratur 602
Arbor ignoti generis ſemper virens 104
Arbores aſperitate aquarũ lapideſcũt 415
Arbores cauæ pro apibus 626
Arbores colligatæ ſuper hoſtes cadũt 230
Arbores fatidicæ duæ 104
Patritia ibidem
Plebeia ibidem
Arbores fructiferæ in ſeptentrione 413
Arbores hyeme virentes 775
Arbores ignotæ virtutis 413
Arbores in extremis ſeptentrionis humiles 614. 752
Arbores niuibus oneratæ 35
Arbores proceræ 95
Arbores quædam ſucciſę renaſcuntur 412
Arbores reflexæ pro arcubus 221
Arborum abundantia in ſeptentrione 411
Arborum diuerſitas in ſeptentrione 412
Arborum pinearum honos 411
Arborum qualitates 412
Arboribus tonſis naues obducuntur 334
Arborea ſtrues oppugnatur 230
Archiepiſcopus Colonienſis 710
Archiepiſcopus Florẽtinus pœnituit 508
Arcus, virga, corona differunt 27
Arcus intenſi fragor 501
Arcus adaptantur 364
Arcus chalybei ac cornei 261
Arcus manuales 144
Arcuales ſtructuræ 409
Ardea cinerei coloris 659
Ardea tempeſtates nuntiat ibidem
Ardeæ præſagium 696
Ardeæ ſtercoris natura 659
Ardelio inquietus 337
Ardor nimius ſterilitatem cauſat 321
Ardore ac ſiti exercitus premitur 349
Arenæ Aethiopicæ 75
Arengæ paſſæ piſces 722
Argentũ quomodo optimè funditur 208
Argenti perpetuitas 216
Argento incendium redimitur 457
Aries marinus nauium vmbra occultatur 760
Aries ſeu hircus belua rapax 735
Aries agnellos diligit 574
Arietes feroces ibidem
Arimaſpi cum gryphis pugnant 671
Ariminum 322
Aripert Longobardorum rex 354
Ariſtæ hexagonæ 436
Ariſtoteles 15. 511. 728
Ariſtoteles aquilam & vulturem pro eadẽ aue poſuit 693
Ariſtotelis opinio quãdo apes ſe abſcondant 789
Arma, ſeu inſignia Gothorum 88
Arma & clypei ſurpis nobilitatem teſtantur 87
Arma beſtiarum 222
Arma eloquentiæ iuncta 190
Arma furua 365
Arma Gothorum quondam vrſa 88
Cimbrorum taurus ibidem
Sclauonum draco ibibem
Gepidarum nauicula ibidem
Alanorum, Burgundorum, ac Sueuorum cattus ibidem
Sueonũ virgines duę coronatę ibid.
Arma hominum 222
Arma igniuoma 325
Arma illuſtrium, ac nobilium varia 88
Arma in atrio eccleſiæ ponuntur 544
Arma integra victori cedunt 512
Arma non ſeruant modum 399
Arma picea 93
Arma pro amore 198
Arma quædam conticenda 222
Arma vilia, horologia pretioſa 53
Armorum cauſæ 88
Armorum & ſagittarum cauſæ 220
Armorum genera 470
Armorum genera Amazonum 195

Armorum genera in obsidione 302
Armorum genera in Septentrione 220
Armorum genera terribiliora 302
Armorum nomina in Aquilone 223. 225
Armorum stridor 170
Armis bellicis Finnis vti non licet 370
Armis onustus hyeme natat 352
Armis, vel insignibus maiorum visis, multa fiunt 88
Armati ac animati incolæ hostibus resistunt 394
Armati chorisantes 517
Armenia regio 728
Armeniæ fructus 83
Armenta pereunt 212
Armilla 187
Armillæ 114
Arngrimus pugil Sueticus 132. 157. 179
Arnolphus Imp. à pediculis consumptus 592
Arriani olim mitiores q̃ moderni Christiani 546
Aromata corrumpuntur 570
Ars bibendi legibus constat 461
Ars magna contra artifices loqui 533
Ars medicinæ celebris commendatur 569
Ars proditorum 307
Ars semper magis chara 120
Ars vrinatoria quando vtilis 516
Arte natatoria minus instructi, sine vitam seruant 352
Arte sagittandi Gothi aliis præstant 136
Arte Septentrionales milites vtuntur 236
Artes dolosæ bellorum compendia reputantur 293
Articuli 44. contra regem proprium oppositi 279
Artifex natura 645
Artifex truculentus in pane corrumpendo 320
Artifices periti in aquilone 408
Artifices peritiores in tornando 460
Artifices Venetiarum in aquilone 329
Aruarodus pugil victor 157. 179
Aruina vrsorum medetur vulneribus 626
Arundo 95
Arundines fungosæ ad natandũ aptæ 354
Aruspices cauenda prodigia docent 726
Aruspicum disciplina 115
Arx Narue magni magistri Liuoniæ 359
Arx noua, Corona terræ, vel domus S. Olai dicta 715
Arcis Aranes commoditas 81
Arces collimitaneæ 297
Arces conseruandæ 442
Arces Gothorum bene munitæ 301
Arces in aquis collocatæ quomodo obsidendæ 306
Arces mõtanę insuperabiles æstimant 297
Arces nobilium 79. 241
Arces turritæ atq; natura munitæ 297
Arces tyrannorum quas ob causas aqua destruantur 304
Ascensores scalaq; faciũt irruptionem 389
Assam dapẽ Starchaterus haud ferebat 159
Asellus piscis 731
Asini in septentrionalibus terris rarissimi 528
Aspera loca 136
Aspis stupefaciẽs pellẽ hyeme mutat 774
Assalon auis equos persequitur 691
Assentatores regna euertunt 402
Aster sagittator 500
Aster oculum patris Alexandri eruit 502
Astrorum peritia 54
Astutia euadendi persecutores 620
Astutia furti palliandi 316
Astutia militaris 298
Athalaricus rex Gothorum 123
Athalaricus filius Amalasuentæ 200
Athenæus Græcus 458
Athenienses humanam feritatem induxerunt 640
Athletæ 12. Hartbeni contubernales 157
Athletæ Biarmenses 161
Athletæ glorioſi 478
Atlas mons Mauritaniæ 112
Atlas mons noctu lucet 716
Atramentum 58
Attila 115
Auaris exilis vrna oceanus 133
Auaritia ac perfidia præfectorũ noxia 320
Auaritia consortium fugit 647
Auaritia destruit quod liberalitas præstat 465
Auaritia hominum, aurum ac argentum petit 204
Auaritia in educatione filiorum desit 532
Auaritia vitiorum parens 493
Auaritię periculum 209
Auaritię prodigiosa ingenia 205
Auceps audaciã impotentẽ adiuuat 649

Aucupium & piſcatura ſimul fiunt 707
Audacia Poloni 187
Auditoris capacitas in diuinis tractandis attendenda 554
Augures peritiſſimi in ſeptentrione 115
Augurium venturi triumphi 174
Augurium venturæ hyemis 655
Auguria auium 670
Auguſtinus 60. 99. 118. 547
Auguſti. de igne ſacrificii 60
Auguſt. de ſtirpe deorum 102
Auguſt. ſuper Geneſin 37
Auguſtinus pictor Vaſtenen. 471
Auicenna 748
Auicula tardior in fuga rapitur 650
Auis pluuialis conſyderatio 691
Aues ad cantum inſtruuntur 686
Aues adorantur 99
Aues alle alle dictæ 690
Aues aquaticæ virtute diuina fiunt terreſtres 676
Aues candidæ 688
Aues domeſticæ 186
Aues domeſticæ edicto necantur ibidem
Aues ignotæ 688
Aues in cophinis capiuntur 690
Aues infinitæ 146
Aues ingratiſſimæ 665
Aues laudes creatori canunt 648
Aues nigræ & pigræ 690
Aues niuales 679
Cibus auium niualium ibidem
Niuibus ſe balneant ibidem
Aues nocturnæ lucernis capiuntur 692
Aues paradiſi pulcherrimæ 691
Aues prædatrices 647
Aues pugnantes à venatore capiunt 667
Aues quædam colorem, vocem, & manſionem mutant 688
Aues rapaces 647
Aues ſoliuagæ inſatiabiles 648
Auium auguria 670
Auium aquaticarum præſagium 695
Auium cantus 83
Auium diſtinctio 646
Differentia ibidem. 648
Auium genera gregatim volantia 687
Auium quarundam nomina 686
Auium ſylueſtrium carnes meliores 653
Auitum regnum colendum 276
Auo ſagittarius triplici ſagitta fretus 500
Aura ſerena pelles emi debent 219
Aurelianus Imperator 230. 597
Auriphrygius auis 672
Aurum ab aquilone venit 143
Aurum cur non permittitur incolis aquilonis 213
Aurum ferro cuſtoditur 205
Aurum monedulæ haud cõmittendũ 664
Aurum periculosè eruitur, ac periculoſius poſſidetur 209
Aurum quando inutile 210
Aurum quãdo ſepulchris extrahendũ ibi.
Auri argentiq; repertores ibidem
Auri & argenti opulentia 213
Auri pondus victori donatur 191
Auri vſus apud Maſſagetas 253
Auro regii pueri liberantur 116
Auro templum ſplendidum 104
Aureus numerus baculis dinoſcitur 54
Aurea catena templum cinxit 104
Aureas coronas virgines portant 474
Aureum vellus piſcis 767
Aurum Toloſanum 257. 548
Auri Toloſani quantitas 257
Auro Toloſano oĉs depauperantur 422
Auſpicia iungendorum connubia 508
Auſter 16. 95
Auſtralis venti effectus 36
Auſtria 448
Autor à naufragio ſaluatur 65. 91
Autoris deſiderium piiſſimum 153
Autoris periculum 144
Autoris ſcripta quare dura 723
Autumnus frigidus & ſiccus 56
Autumno hoſtis ad loca decliuia prouocatur 236
Axes pro curſu citando inunguntur 281
Axungia porcellorum 79
Axungia porcina 42

B

Baculus magni ducis pretioſus 368
Baculus tripalmaris 223
Baculi deſcriptio, ac virtus 54
Baculo viatores alleuiantur 147
Baculi annales Rimſtaff dicti 544
Baculis cauatis ferrum geritur 176
Baculis eleuatis auxilia petuntur 148
Badenſes prodigi honeſtatis 527
Bagrada flumen 189. 772
Balderus 111
Balena arenis ob auiditatem immerſa capitur 745
Balena in arena dormit 738

Balena in Græcia maxima belua 741
Balena iuſula natans creditur 754
Balena maximos dentes habet 743
Balena profundè dormiens facilimè capitur 745
Balenæ frontis ſpatium 20. pedes habet 739
Balenæ rictus oris 14. pedum ibidem
Balenæ aquas ſpirant ſuper catulos, ne arena impediantur 746
Balenæ branchias non habent ibidem
Balenæ fœtus in aluũ ob pericula recipiũt ibidem
Balenarum catuli 10. annis creſcunt ibid.
Balenarum magnitudo 738
Balliſta portentoſo cornu protẽditur 498
Balliſtæ Gothorum omnium maximæ 221
Balliſtę Gothicæ 612
Balnea naturalia in ſeptentrione nulla 527
Balnea priuata inter nobiles aquilonis ibi. ibidem
Balneæ nuptiales ibidem
Balneorum vſus in aquilone neceſſarius ibidem
Barbaries ſimplex 186
Barkakoning 322
Baſilii Magni reſponſum 556
Baſtarda vina 445
Bataliſſus Gruntlandiæ 71
Beliſarius potens Iuſtiniani præfectus 320. 331
Bellagines liber Gothicus 244
Bellatores à Longobardis plures fiunt 250
Bellatores clariſſimi, inter quos etiam fœminæ 169
Bellatores fortes iuſti vocantur 311
Bellatorum quatuor genera 260
Bellicoſi & fortes in aquilone gignunt 511
Bellum à belluis ortum 399
Bellum Candianum 236
Bellum contra ignem 433
Bellum contra lupos 611
Bellum impacabile pro horreis 435
Bellum incendio inchoare perniciоſiſſimũ eſt 229
Bellum leue poſteà atrox ſeruitute plerũq; finitur 349
Bellum maximum vno impetu plerunque laxatur 306
Bellum monetariorum 214
Bellum Punicum ſecundum 330
Bellum ſeptennio præparatum 169
Bello quæ animaduertenda ſunt 262
Vada ibidem
Paludes ibidem
Montes ibidem
Ignes ſcintillantes ibidem
Bella aquilonaria frigoribus immenſis aſſuntur 384
Bella aquilonarium continua 279
Bella atrociſſima iuxta pontem 327
Bella continua videntur 279
Bella glacialia 359
Bella hyemalia duriora 290
Bella hyemalia in aquilonaribus regnis 587
Bella in omni loco orbis terrarum reperiuntur 325
Bella in ratibus atrociora 306
Bellorum incommoda 276
Bellorum perficiendorum impedimenta 384
Bellorum ſimulatio 270
Bellis, fame, peſte regna deſolantur 48
Belua capitis grauitate facilius in aquam mergitur 734
Belua maria vertebras dorſi 60. habuit 753
Belua monſtroſa in Anglia reperta 742
Huius beluæ longitudo 90. pedum ibi.
Dorſi longitudinẽ, & aliorum mẽbrorũ quantitatem reperies ibi. 743
Belua 30. ſtadiorũ extenſa ſpatio 736
Beluæ horribiles in littore Norvegię 734
Beluę humana figura apparentes 729
Beluæ in oceano nunq̃ apparentes 736
Beluæ tẽpeſtatibus in littus agitantur 745
Beluæ 300. tempore Tiberii Imp. viſæ 736
Beluæ tubæ ſono fugantur 732
Benedictio agrorum & aliarum rerũ 432
Benedictio dei 532
Benedictio omnium rerum 536
Benedictio patris ſubtracta terribilis 532
Benedictio paterna 531
Benedictio regis catholici 478
Benedictio ſacculorum & ſuſtium 537
Benedictionem cuncti amplectuntur 529
Benedictus qui egenis participat 591
Beneficio paruulo grande periculum redimitur 117
Beneficiorum memores 539
Beneuentani 22
Beneuolentia Io. Mag. Archiep. Vpſal. 154
Beneuolentia ſui alienique æris domina. 266
Bergchara regi Suetiæ tributarii 137

Bergen emporium Noruegiæ celeberrimũ 731
Bergerfiſck ficcati piſces ibidem
Bergis Noruegiæ 454
Berus ſerpens 773. 774
Beſtiæ cantu mulcentur 661
Beſtiæ famelicæ plures in aquis 677
Beſtiæ fulminis ictu illicò pereunt 57
Beſtiæ mitius à tyrannis tractantur, quàm homines 304
Beſtiæ muſicis ſonis delectantur 628
Beſtiæ omnes in hyeme fortiores 595
Beſtiæ rapaces interimuntur 498
Beſtiæ ſagaces 413
Beſtiæ tyranni ſub humana forma vidẽtur 269
Beſtiolæ ſtato tempore moriuntur 618
Betulæ lachrymæ potantur 411
Betulæ maxima copia in ſeptentrione ibi.
Biarcho longitudine gladii plures interemit 181
Biarmia duplex 10
Biarmi idololatræ ibidem
Biarmenſes pugiles 167
Biccho 273
Biorno inſignis athleta 115
Biremes ttiremeſq; 360. 109
Birgerus Ierl Holmẽſis regiæ fundator 313
Biſontis corium 15. homines capit 751
Biuraklubben 65
Blaccho 273
Bleyxen 106
Blida tormentum bellicum 290. 390
Blidh lætus 290
Blondus 199
Boa ſerpẽs occiſa infantem in aluo habuit 772
Bohœmi optimi ſagittarii 499
Bohœmicę puellę dolo ſuperatæ defecerũt 196
Boloma piſcis 764
Bombardæ collaterales 290
Bombardæ longiores 306
Bombardæ mediocres 288
Bombardæ petrariæ ibidem
Bombardæ triangulares ibidem
Bombardæ nigro panno teguntur 294
Bombardarum eleuatio vel depreſſio attendenda 306
Bombardarum frequẽs vſus in ſeptentrionalibus regnis 287
Bombardarum vſus fideliſſimis eſt cõmittendus 306
Bombardis & ferreis arcubus peritia ſagittandi oſtenditur 501
Boni ſemper erũt ſuprà & nõ ſubter 562
Bonos in caput & non in caudã dominus vult conſtituere ibidem
Bona deo dicata profanantur 557
Bona omnia in Gothlandia 85
Bona regis & eccleſię facilimè amplianda 153
Bonaſus ſtercus in venatorẽ mittit 659
Bonaſi capiuntur 633
Bonoſa auis 678
Borbochæ piſces Lake Gothicè dicti 718
Borbochæ piſces quomodo capiũtur 709
Borcholm 84
Boreas 16
Boreas à montibus ſic dictus 19. 21
Boreæ vis 36
Bornholm 72
Borra mimus cum officio ſuo centũ millia ducatorum lucratus eſt 524
Botaurus beſtia 677
Bothnia id eſt fundus vaſis 698
Bothnia duplex 595
Bothnia occidentalis 65
Bothniæ ſingularis amœnitas 698
Bothnicum mare 63
Bothnienſes quem parallelũ habeant 142
Boues igne ad curſum ſtimulantur 377
Boues inebriati ſaltant 577
Boues infarti aſſantur 594
Boues piſcibus tẽpore famis veſcũtur 577
Boum cadauera aquis teguntur 316
Boum 2000. cornib' ſarmẽta pligant 377
Boum multitudo vbi 576
Boum pietas in ſocios 577
Braſium quid ſit 450
Brauella Heed 167
Brauii ſpecies 42
Brauiken fretum 93
Britannia 15
Britanni artem magicam coluerunt 118
Brendanus ſeptem annis in mari peregrinatus eſt 755
Brennus Gallorum dux 548
Broderus 113
Bruchi ſumo piceo fugantur 577
Bruchi intrant cutes boum hyematuri ibi.
Bruncaberg 314
Bruncho proditor ac adulter 315
Brunus Germanus hiſtoricus 399
Brutorum ſonus ac ſenſus à maleficis cognoſcitur 113

Brinolphus Scarenſis epiſcopus 550
Brynto Bertelſon quomodo ſepultus 68
Bubali retrorſum cornua mittunt 632
Bubo auis nocturna 692
Bubo à reliquis auibus deplumatur 647
Bubo quales pedes habeat ibidem
Bubonis deſcriptio 692
Bubonis præſagium 696
Bucca aſini mons in Hiſpania 64
Buccina armati conuocantur 523
Buchi 113
Bucking piſces 722
Buska 450
Butyrum electiſſimum quia medicinale 84
Butyrũ infinita quãtitate venũdatur 466
Butyrum Oelandenſe ſalubrius ibidem
Butyri abundantia in ſeptentrione ibidem
Butyri copia 733
Byzantium Starchaterus petit 161
Byzantini dii nobiliores 102
Byzantini malè ſibi præſagiunt 741

C

Cabbelau piſcis 710
Cachexia vniuerſalis 316
Cadauera boum aquis teguntur ibidem
Cadauera humana erecta 185
Cadauera humana ĩ hyemę ſine fœtore 386
Cadauera putrida in arces proiiciũtur 390
Cadauera malorũ eſcæ volatiliũ cœli 562
Cadentes è puppi retrahuntur 516
Cædes partium horrenda 295
Cæſar 384
Cæſar contra Pompeium magnam famem paſſus 322
Cæſar ex naue ſe eiicit, ac ad alias naues enatat 355
Cæſar in ſyluis plurima paſſus 230
Cæſaris ingenium in colligẽdis aquis 317
Cæſar Ruſſiæ Moſchorum dux vult appellari 368
Cæſena 322
Cæſtuum tormentum 193
Cahab monſtrum marinum 768
Caladrius auis alba 680
Caladrii auis mirum præſagium ibidem
Calami deni ab arcu ſimul eiiciuntur 498
Calamitas gemina 332
Calamitas luctuoſa 235
Calandra omnium auium voces imitatur 686
Calcaria oblonga & ampla 253
Calcei vncti lubrici in glacie fiunt 712
Calciſodinæ in ſeptentrione copioſę 308
Calculi remedium delectabile 452
Caleſtris 199
Caligo nebuloſa 125
Calmarnia 299
Calmarniæ arx obſidione ſoluitur 300
Calumniatores catholicorũ quomodo puniuntur 559
Calx viua piſcium peſtis eſt 717
Camælcontis natura 311
Cambyſes Perſarum rex 548
Cambyſis exercitus arena obrutus 25
Cambyſis exercitus Circio periit 22
Cameli adipe piſcium perunguntur 751
Cameræ intra coſtas cetorum 754
Camilla Romanorum bellatrix 200
Campanę è falſa moneta conflantur 214
Campanę in bombardas trãsfuſę bellatoribus infortunatę 422
Campanę quando in aquilone 52
Campanis pulſatis omnes ad ignis extinctionem excitantur 427
Campanulę argenteę caudis equorum alligantur 216. 213
Campanus mons 61
Campi lapidoſi 233
Campi niuales ac glaciales 254
Canales aquarum obſeruantur 298
Cancri accipitri dantur 649
Cancri omnibus rebus adhærent 637
Candelæ longitudinis brachialis 77
Canicula vinis nocet 446
Caniculę marinę & raiæ comedũtur 765
Caniculæ marinę morſus exitialis 761
Canis ac vrſus puellæ cuſtodes 182
Canis cibum ad os patroni defuncti portat 579
Canis crudelis 176
Canis & equus hominibus in ſolatium attributi ſunt 578
Canis ne pereant caprę reuocatur 637
Canis vno ictu excerebratur 602
Canis linctu Olo ſaluatur 176
Canes cadauera dominorum ſuorum cuſtodiunt 579
Canes fideles 578
Canes generoſi quam virtutem habẽt 579
Canes gulonum dentes expaueſcunt 607
Canes hermelinos venantur 618
Canes homines cuſtodiunt 578
Canes impinguebantur, & homines fame macerabantur 322

Canes iniurias veteres vlciſcuntur 579
Canes infidioſi ac mordaciſſimi 370
Canes Islandenſes candidi & villoſi 578
Canes lupo oculum eruunt 644
Canes moloſſi 578
Canes polo arctico propinquiores feroces ibidem
Canes 400 in exercitu regis Angliæ 579
Canum bellicorum cohortes 578
Canum exemplo coniuges cohærent 127
Canum fides ignę ſe comburentium 579
Canum memoria magna ibidem
Canum virtutes ibidem
Canities piſci, vti homini accidit 702
Cānæ vel arūdines minimæ in Gothia 221
Cannarum fragilitas 641
Canones ſacri contra ſacrilegos 544
Cātilenæ & geſtus turpes prohibētur 506
Cantilenæ heroum canuntur 505
Cantilenis maiorum geſta recitantur 58
Cantiones Gothorum 315
Cantus auium 83
Cantus gallorum certior horologio 657
Cantus philomelarum ſunt diuerſi 687
Cantibus ac rhythmis maiorum geſta re-cenſentur 62
Capilli Turcarum impexi 253
Caprimulgorum auium conſyderatio 692
Capſæ ligneæ butyri 30. pedum 733
Captus eſca fit hoſti ſuo 640
Caput duci bombarda auellitur 307
Caput præfectorū Xerxes tolli iuſſit 109
Caput regis Oneſili abſciſſum 252
Caput vrſi debiliſſimum 626
Capita equorum aciei præferūtur 108. 118
Capita glaciei acumine præſcinduntur 42
Capitatus piſcis 718
Carabi piſces 737
Carbonum prouiſio præparatur 298
Carcinomate exanimantur à maleficis icti 122
Cardinalis à Ruthenis excoriatur 369
Cardinales tres, et plures alii apoſtolici legati in Calmarnia fuēre 300
Carduelis natura 686
Careli latronum more inuaduntur 364
Carinthia 448
Cariſtia orationibus depellitur 153
Carmina Starchateri de frugalitate 159
Carmina Starchate. de vita ſua 166
Carminibus cœlum concitatur 130
Carnificū mun' qdā reges ſuſceperūt 271
Caro coccycis dulciſſima 695
Caro iurulenta magis nutrit 594
Caro propria ſatis potens eſt in hominis proditione 464
Carnis ſuillæ vtilitas 594
Carnes crudæ caprarum comeduntur 592
Carnes crudæ comeduntur 575
Carnes ferarum bonæ 626
Carnes ſalmonis rubeæ 700
Carnes ſalſę ac fumigatæ comparātur 298
Carnes ſemiputres in Noruegia frequētius habentur 464
Carnes ſylueſtrium auium meliores 653
Carnes vulpium & lupoꝝ immundæ 635
Carolus Magnus 372. 639
Carolus Gothiæ rex 173
Carolus Suetię ac Noruegię rex 266
Carolus Suetiæ rex 7. annis exul 267
Carolus V. Imp. 14. millia globorum in Africana obſidione emitti iuſſit 290
Carpiones piſces 719
Carri 282
Carri aut nauigia libros de ſtultitia ſcriptos haud veherent 463
Carri pro muris habentur 291
Carthates auis 682
Caſæ glaciales 375
Caſei Finnorum optimi 467
Caſei manu et arte mulierę cōficiūtur ibi.
Caſei Oſtrogothorum ob bonitatem commendantur ibidem
Caſei putres in Helſingia ac Noruegia ibi.
Caſeorum magnitudo ibidem
Caſimirus Poloniæ rex 267
Caſſides Gothorum graues 252
Caſſiodorus 28. 60. 118. 210. 222. 421. 747
Caſtella ac oppida ſpoliantur 301
Caſtella pomorum 39
Caſtimoniæ rigor 175
Caſtor ac Pollux equoꝝ ſudorē abluūt 118
Caſtor & Pollux raptores 103
Caſtor ſupinè tractus pondus portat 604
Caſtores ignaui laborare coguntur ibid.
Caſtoꝝ abundātia maxīa in aquilone ibi.
Caſtorum domus ſuper aquas ibidem
Caſtorum domus tricameralis ibidem
Cauda eſca delicatiſſima ibidem
Dentes acutiſſimi ibidem
Caſtorum habitatio ibidem
Caſtorum natura 619
Caſtoreo ſomnus prouocatur 605
Caſtorinæ pelles 219
Caſtra currulia 291

Caſtra Hannibalis mota 377
Caſtra hoſtium naturaliter munita 351
Caſus improuiſus in glacie 712
Caſus miſerabiles 336
Caſus penè omnium legum ſub municipalibus Gothorum comprehenduntur 490
Caſus ſingulares quando partus hæreditatem conſequitur 483
Catheiæ 292
Catena abſq; vlla vi rumpitur 127
Catenæ ferreæ ante aciem eleuantur 334
Catenæ ferreæ rumpuntur 333
Catillus magus 124
Cato 429
Cato vir grauis 526
Catuli vrſini informes 623
Cauda equi pro vermibus abigendis 584
Cauda hermelinorum ſemper nigra 608
Cauda ſciuri pro velo 615
Cauda ſciurorum pro temone 616
Caudæ lupinæ vel vulpinæ lanceis alligantur 254. 261
Cauceæ ferarum 227
Cauſa cur in aquilone lupulus imbecillior 454
Cauſa cur ,pditoribus haud parcitur 272
Cauſa diſcordiæ inter hæreticos 553
Cauſa inæqualitatis ortus ſignorum 11
Cauſa iuſta ſuperior 333
Cauſa noua bellum nouum parit 229
Cauſa ordinatorum ſaxorum 48
Cauſa piſcandi multiplex 713
Cauſa repentinæ maturitatis 436
Cauſa ſoluendæ obſidionis 302
Cauſa ſuppreſſi ornatus 93
Cauſa tardæ vocationis populi ſeptẽtrionalis 153
Cauſa tarditatis horologiorum in ſeptentrione 53
Cauſa varietatis colorum 608
Cauſæ altercantium 398
Cauſæ armorum 88
Cauſæ armorum ac ſagittarum 220
Cauſæ bellandi 225
Cauſæ bellorum,ampliari dominia 639
Cauſæ bellorum aſſumendorum 349
Cauſæ cauſarum non repetendæ 726
Cauſæ certaminis nautarum in haſtiludiis 516
Cauſæ cur pauci in medicinis ſtudent 570
Cauſę cur piſcatura periculoſa dicitur 730
Cauſæ curſus equeſtris 40
Cauſæ emittendorum tyronum 249
Cauſæ exitus gentium è Scandia 138
Cauſæ impreſſionum cœleſtium 37
Cauſæ impreſſionum motus orbium ibi.
Cauſæ leues bellorum 325
Cauſæ petendę pacis 398
Cauſæ præliorum 141
Cauſæ punitiuæ 364
Cauſæ rapiendi multiplices 301
Cauſæ ſoliditatis vaſorum ſeptentrionalium 457
Cauſæ ſomniorum 606
Cauſæ variæ vnde incendia fiunt 426
Cautela captandę prędę 705
Cautela claſſica 28
Cautela coloris albi 292
Cautela conſeruandæ vitæ in extrema neceſſitate 356
Cautela contra exploratores 45
Cautela equi vulnerati 277
Cautela eſt prouidè bellare 309
Cautela honeſta obſidentium 299
Cautela in comparandis pellibus 618
Cautela in iudicio ſeruanda 492
Cautela in porrigendis armis 250
Cautela militaris 317
Cautela ne præda in mare euadat 745
Cautela ne rotę à curſu deſtituantur 281
Cautela obſeſſorum in ſubterraneis dolis cognoſcendis 296
Cautela prudentiſſima contra duella 192
Cautela viæ glacialis 34
Cautelæ belli tempore 139
Cautelæ connubiorum 483
Cautelæ principũ in pręliis habendæ 263
Celebritas caſta etiam oculos à licitis refrenat 475
Celeritas efficax 331
Celeritas nimia equorum plerunque nocet 587
Celetes 255
Celtes 725
Celtes naturalium rerum ſcriptor 645
Cenchris ſerpens 774
Centum aduerſus mille reſiſtunt 236
Ceraſa hortenſia , ac ſylueſtria 413
Cerę copia inæſtimabilis 359
Ceræ opulentia 625
Ceræ reſolutę tanta copia, quòd in ea nauigari potuit 360
Cereus benedictus in particulas diſtribuitur 535
Cereus inſigne pontificum eſt ibidem

Cerei benedicti accenduntur 534
Cerei pro pellibus emuntur ad vsum eccle siarum 544
Ceres frumenti inuentrix 441
Cerimoniæ apud Gothos in cõnubiis mul tiplices 481
Cerimoniç mortiferç 489
Certamen artis ac naturæ in saxis 408
Certamen campestre 297
Certamen contra aquas terribile 381
Certamen hyemale 394
Certamen mortiferum 235
Certamen primum hostile de molis aufe rendis 440
Certamen propter pontem 327
Certamen pro pudicitiasubeun dum 201
Certaminis noui genus 190
Certamina grauissima in monte Brunca berg 314
Ceruisia Aethiopum melior 453
Ceruisia Aethiopum quando insipida ibi.
Ceruisia in Martio cocta, decem vel vigin ti annis durat 459
Ceruisia Islandensium 454
Ceruisia miram fœcunditatem mulieribus adfert 451
Ceruisia noua & vetus contrarias naturas habent 452
Ceruisia Prutenica omnium excellentissi ma 450
Ceruisia semicocta laxat ibidem
Ceruisiæ coquendæ diuersitas 454
Ceruisiæ Gedanensis virtus 451
Ceruisiæ medicina 211
Ceruisiç purgatio 453
Ceruisiç transfusio ibidem
Cerua patitura non videtur 603
Ceruus ab vrso rapitur 623
Cerui iugales, aliàs rangiferi 10
Cerui simplices viso venatore stupent 603
Fistula mulcentur ibidem
Ceruorum cornua occupanti cedunt ibid.
Ceruorum venatio facilis ibidem
Ceruus volans 99
Cetus à mari iectus 50. cubitorum 755
Cetus arenas in dorso fouet ibidem
Cetus delphinos vorat 741
Cetus funibus ligatus attrahitur ibidem
Cetus grandis montibus adæquatur 755
Cetus in dorso radices, frutices, & arbu sta fouet ibidem
Cetus in limum se mergit 741
Cetus nauigia ad imum deprimit 740
Cetus pisces saltem glutit 755
Cetus quidam capitur 740
Ceti carnes et lardum sale condiuntur 750
Ceti corio 40. homines vestiuntur ibi.
Ceti cornua cohærent 739
Ceti costarum longitudo 752
Ceti lusus tempestatem præsagit 755
Ceti magnitudo 741
Ceti oculi ambitus quindecim homines capit 739
Ceti ossium compago pro domo erigitur 754
Ceti pinguedo maxima 750
Ceti pinguedinis vsus ibidem
Ceti sperma passim in vndis ampliatur 748
Ceti spinæ quantitas 752
Ceti patrium solum diligunt 755
Ceti 4. iugerum magnitudine 739
Ceti vbi frequentius morantur 755
Cetorum adipe aurigç rotas vngunt 751
Cetorum in ossibus naufragia fiunt 753
Cetorum magna vtilitas 750
Cetorum ossa pro structuris ædium valent 752
Chalybs 209
Chalybs numero venditur ibidem
Chalybis indurandi modus ibidem
Chalybis vtilitas ibidem
Characteres mirabiles, in saxis pugilũ ge sta continentes 48
Charitatis simulatione iniquissima fiunt 269
Charta Gothica 1539. Venetiis facta 155. 242
Charybdis 66
Chelonophagi coriis piscium vestiuntur 750
Chelydrus serpens 774
Cheto 273
Chirurgici plures apud aquilonares 571
Chlœlia virgo per Tyberim natat 355
Choaspes fluuius dulcis 733
Chorea Eluarum 113
Chorea in luctum mutatur 141
Chorea Lycurgi temperantia & fortitudi ne exercetur 519
Chorea nudorum ensium 517
Choreæ arcualis siue circularis lex 518
Choreæ hormicæ ductor armatus 519
Chorisantes vasa in capite gestant 459
Christiernus 1. Daniæ rex ictu bombardæ 4. anteriores dentes amisit 314

Christiernus 2. Daniæ rex 73. 267. 277. 225
Christiernus 2. Daniæ rex crudelissimus 202. 214
Christiernus 2. è regno Suetiæ expulsus 214
Christiernus 2. fugit ex Suetia 278
Christierni 2. exercitus fame laborat 315
Christierni regis Daniæ exercitus ignito ferro laceratus effugatur 233
Christina regina mulier optima 361
Christus bona instituta seruat 534
Christi fideles in Gothia obedientiam summo pontifici præstant 493
Cibus apum in hyeme 789
Cibus eò sapidior, quò simplicior 159
Cibus leporinarum carnium atri coloris 609
Cibus nautarum in tempestate 467
Cibus obsessorum delicatior 310
Cibus rangiferorum 595
Cibi apti bona medicina 570
Cibi sortes manducandi 722
Cibi medicinales 452
Ciborum mutatio colores causat 608
Cicatrices notandæ proditorum signa 189
Cicero 429
Ciconia pro pullis pugnat 658
Ciconia pullos à muro exportat 115
Ciconiæ in Thessalia serpentes deuorant 659
Ciconiæ miranda natura 151
Ciconiæ nigræ in septentrionali Suetia 658
Ciconiæ variæ in Germania 659
Ciconiæ veteres à iuuenibus nutriuntur ibi.
Ciconiarum ac tigridum natura 551
Ciconiarum esca 658
Ciconiarum præsagia 696
Ciconiarum pulli in paludibus producuntur 653
Ciconiis pietas eximia erga filios ibidem
Cimbri ac Moschi adulatores 311
Cimbri quibus armis vtuntur 223
Cimbri tricuspide telo vsi 499
Cimices quomodo fugantur, ac occidantur 786
Cingulum militiæ ad sepulchrum Christi suscipitur 479
Cingulum victoriæ 112
Cinis glaciem firmat 385
Cineres mortuorum non tangendi 210
Cinericii agri 434
Circhos siue circos belua marina 768
Circius ventus 19. 21. 62. 64. 69. 133. 423
Circius Cambysis exercitum prostrauit 22
Circius ventus apes in extremis aquilonis non finit 796
Circius ventus austerrimus 240
Circii venti vehementia 329
Circuitus nullus in aliquibus mõtibus 74
Circulatores arguuntur 570
Circulus candidus circa solem quid portendat 17
Circuli euanescentes 26
Circuli inter auroram & meridiem frequentius apparent 28
Circuli repentini & densi 27
Circuli rubei coloris prodigiosi ibidem
Circuli solares 26
Circulorum effectus ibid. 28. 29
Circulorum qualitas 28
Circulorum varietas 29
Circunstantiæ bellorum 359
Circunstantiæ multæ in bello seruãdæ 585
Circunstantiæ nauales belli 341
Circunstantiæ quæ in sacris literis necessariæ 554
Circunstantiæ temporum, locorum, & hominum consyderandæ 519
Citatio morituri ad tribunal dei 491
Citharœdus portentosus 716
Ciues 1600. in Stocholm combusti 313
Ciues pernicioſi Rempub. euertunt 465
Ciues pessimi principis conniuentia emergunt 312
Ciuium afflictio 274
Ciuiles leges Gothorum 492
Ciuitas Holmensis 90
Ciuitatis bonæ pulchra comparatio 648
Ciuitates in hyeme durius obsidentur 379
Clades horrenda 277
Clamor in iudicio 492
Clamorosa aliquando Musica 522
Claritudo veterum ex armis 191
Classis duplex regis Hachonis 237
Classis piratico studio 7. regum dirigitur 177
Classis regia ad nauigandum inhabilis redditur 353
Classes æstiuæ eodem loco nauigant, quo hyeme rheda proficiscitur 45
Classes bellicæ nocte sibi illudunt 341
Claua Haldani ferreis nodis conserta 173
Clauæ pro conto è cœlo remittitur 109
Claudius 199

Claues portarum ſæpius renouantur 298
Clauos Boya 509
Clementia aëris vbi 769
Clementia beluarum marinarum 770
Clementia elementorum circa ſolſtitium æſtiuale 482
Clementia erga peregrinos habenda 681
Clementię quando principes obliuiſcũtur 402
Clibanus pro ſiccando braſio aptatur 450
Cloaca 50
Clodius vorator 461
Clodoueus rex Franciæ amens factus perpetuò 561
Clupea piſcis 778
Clypeus & enſis ſigna fidei & nobilitatis 566
Clypeus dorſo puerorũ appenditur 249
Clypei cur in locis ſacris remanenti 566
Clypei ex caſeorum corticibus fiunt 467
Clypei militares pelle ſelina muniuntur 589
Clypei oblongi 292
Clypeos à tergo comedentes ſuſtinent 458
Coccyx auis 695
Coccycis caro dulciſſima ibidem
Coccycis præſagium 696
Cœlum carminibus concitatur 130
Cohortes cataphractorum inſtruuntur 585
Colles arenoſi ſub aquis 424
Color glaucus olim in ſeptentrione portentoſus 475
Color in ambra ſeu ſuccino variatur 425
Color rubeus ducum eſt 99
Color veſtium in obſidione ſæpius mutatur, & cur 299
Coloris rubei ratio 98
Colores adulterini citò deficiunt 486
Colores naturales 36
Colorum diuerſitas in ſuccino 415
Coloſſus 158
Colubrorum humor eſus quid præſtare videtur 118
Columba auis multiuaga 662
Columbę internuntię 186
Columbarum eſca 662
Columbarum nidi qũo extruendi ibidem
Columbarum ſpecies duplices 663
Pulli domeſticæ veri meliores ib.
Pulli ſylueſtriũ i medicinis vtiles ib.
Columbarium vbi extruendum 662
Columbaria vel rara, vel nulla in ſeptentrione ibidem
Columnę aureę 283
Comagene genus anſerum 655
Comagenum medicamen ibidem
Combibulones 456
Comes Florialis 503
Comes Holſatiæ 188
Comes in periculo & poculo 247
Cometa Romę colebatur 107
Cometę 28
Cometæ quanto tempore in ſeptentrione videntur 18
Comitia ſuper regnis vniendis 276
Cõmodus Imp. templorum ſpoliator 50
Commodus Imp. ſagittis valuit 502
Commodus Imp. veneno extinctus ibid.
Communicantes laudantur 245
Communitas iudicibus pro labore ſoluit 489
Commutatio rerum inter ſeptentrionales 212
Comœdię proprium 526
Comœdiæ taxantur 533
Comparatio pulchra bonę ciuitatis 648
Compaſſus nauticus 343
Compendium aquilonariũ in nauibus fabricandis 330
Compendia mortis 222
Conclaue Giurithæ 175
Conclaue magorum 121
Concordia 206
Concordia beata 550
Concordia quare inſtauratur ibidem
Concordia vetus 473
Conditio et cõmendatio agriculturæ 429
Conditio illegitimorum grauiſſima 484
Conditio illegitimorum infamis 485
Conditiones bellantium & bellorum notandæ 260
Conditiones bellorum in ſucceſſu 398
Conditiones bonæ equorũ aquilonarium 586
Conditiones boni principis 243
Conditiones bonorum regum 562
Conditiones notabiles in ſponſo eligẽdo 476
Conditiones notandæ 309
Conditiones optimæ regum 245
Conditiones regię electionis triplices 401
Confeſſio miſerabilis 126
Conflictus glacialis 360
Congelatio globorum ſub pedibus equorum quando fit 395
Congeries collium 155

Congreſſus glacialis 385
Congreſſus militum periculoſior 308
Coniugati in bello fortes 237
Coniugium honorabile 484
Coniugium ſocietas indiſſolubilis 482
Coniugia aquilonarium firmiſſima 484
Coniugia fiunt ad domeſticam honeſtatem dirigendam 436
Coniugiorum optimus euentus 477
Coniungendi matrimonialiter annulo & oſculo firmantur 480
Connubiũ legale captiuatæ virginis principi conceditur 396
Connubia prima ex raptu 477
Conſcientia ac pudor crimen indicãt 190
Conſenſus filiæ in matrimonio requiritur 184
Conſenſus gentis aquilonaris in fide 541
Conſiliarii crudeles 399
Conſilium autoris fidele 273
Conſilium autoris ſalubre 802
Conſilium doloſum 124
Conſilium prudentiſſimæ mulieris 397
Conſilium tutius in perplexitate morborum 570
Conſilium viri fortis neceſſarium 283
Conſilia ac conuentus in inſulis de reparanda vnitate 401
Conſilia ſenum tutiora, iuuenum dulciora 519
Conſtantia mulierum coniugatarum 288
Conſtantia mulierũ in ſeptentrione 485
Conſtantia obſeſſorum 442
Conſtantini Magni laudes 568
Conſtantius 748
Conſtitutio catholica pro vnitate reſtauranda 554
Conſtitutio Friderici 2. de naufragiis 428
Cõſtitutio pacis ad principes ſpectat 397
Conſueta vileſcunt 575
Conſuetudo peſſima eſt deſpicere veritatem 399
Conſuetudines diuerſæ 251
Conſyderatio futuri euentus 520
Contemptor rex conſuetudinum periclitatur 245
Contemptores mortis aquilonares 511
Contentio fallentium vna 311
Conti Parthorum grandes 349
Contos lõgos in equis pueri geſtant 249
Continentia fortitudinis vinculum 160
Continuatio pugnæ 294
Contrarietates temporũ formidabiles 322
Conuentus inſularis de concordi regimine 400
Conuentus principum bellaq; geſta vrbes illuſtrant 299
Conuictus morum facit ſimilitudinẽ 542
Conuictus pacificus impeditur 543
Conuiuii ſimulatione ſæpe à Danis optimates trucidantur 275
Conuiuiis effluere prodigum eſt 540
Copia piſcium maxima 698
Cor pauidum impii habent 563
Cordis humani ſcrutiniũ difficilimũ 507
Corde duplici ſcriptura comminatur 560
Corbes, crates, ſeu arcus ſub pedibus 147
Corbibus infantes portantur 152
Coriaria pecunia 212. 215
Corium biſontis 15. homines capit 751
Corium vrorum vtile 633
Corne. Tacitus 199. 458
Cornibus pro cyathis vtuntur 542
Cornices cur hyeme in dorſis porcorũ ſedent 670
Cornicum præſagia 696
Cornicula vocalius ſolito cornicatur 126
Cornu lunæ acutum 17
Cornua arietibus deponenda 574
Cornua ceruorum occupanti cedunt 603
Cornua cohærentia 739
Cornua 15. ramorum 595
Cornua vroꝝ auro argẽtoq; circũdanĩ 632
Corona regis capiti imponitur 478
Corona, virga, arcus differunt 27
Coronæ ſolis 31
Coronæ ſolares 27
Coronæ tres iam Sueonũ arma, & cur 88
Coronæ virginum 217
Coronatio regis 244
Corpus beluæ marinæ ſuper vno pede fertur 768
Corpus viuum ſine motu 571
Corpora alba diu durant 668
Corpora nigra poroſa ibidem
Cortices quercini pro lumine 76
Corticibus arborꝫ literæ inſcribuntur 58
Coruſcatio quid 24
Coruus candidiſſimus regi Siciliæ miſſus 664
Corui albi 646
Corui albi agnos & porcos occidũt 149
Corui aquatici rapaces 665
Corui, atque cætera animalia in Islandia alba 664
Corui in ceruiſiariis tabernis furantur 665

Corui marini 690
Corui nocturni 77
Corui porcellis insidiantur 240
Corui præsagium 696
Corui Romani multa millia nummorum meruêre, prolatis quatuor verbis 664
Verba vnius corui ibidem
Verba alterius ibidem
Corui 64. voces formant 665
Coruorum ferocitas communis 664
Corycæus secretus auscultator 337
Corycæi ibidem
Coryphæus inter maiores primus 458
Costæ cetorum quadragenum cubitorum 753
Costæ 40. pedum ibidem
Costæ quot homini, suibus, cornigeris, & serpentibus 754
Costarum fractio per ceruisiã sanatur 452
Cotes 93
Coturnices qũo à nauibus arcentur 761
Crabrones oblongi in septentrione 783
Crabrones ,puocati seipsos vindicãt 784
Craca magica mulier 118
Crantzius 168. 325
Crateres argentei 38
Crates ferrea super portas dependens 389
Crates retiariæ 207
Crimen adulterii susurris detegitur 269
Crimen immane 482
Crimina læsæ maiestatis quomodo puniuntur 489
Crocodili aluus roditur 601
Crœsus 109
Crœsus Lydorum rex 639
Cruciatus multiplex 233
Crudelitas hostilis in victos 316
Crudelitas inaudita 266
Crudelitas maxima 546
Crudelitas Moschorum ac Ruthenorum 365
Cruor latus in aquis 341
Cruore humano Mars placatur 100
Crura equorum minimè lauanda 584
Crystallus sicut buccella 88
Crystallini lapides 93
Crystallina vasa 205
Cubicula rosarum 39
Cuculus per errorem fouetur 695
Cuculiauis consyderatio ibidem
Culicis aculeus fistulosus 785
Culices abigendi remedium ibidem
Culices dulcia fugiũt, & acida petunt ibi.
Culices & muscæ à pascuis fumo iunipe-
rorum fugantur 786
Culices in septentrione molestissimi 785
Culices minutuli in hyeme 680
Culices quandoq; succino inhærent 414
Culices quibus à domo pelluntur 786
Culices tristissimi 143
Culices vt citò generantur, ita & citò pereunt 786
Culicum mira subtilitas atq; vis 785
Culicum multitudinis causa 786
Culpa magna pœnam auget 294
Culpa populi principes boni auferunt 567
Cultellus tonsorius Haraldi 187
Culter cum vagina in propria lance circũfertur 458
Cultura agrorum instrumẽtis variatur 431
Cultura deorum diuersa 105
Cultus idolorum 241
Cunei in acie condensandi 260
Cuniculi non sunt in aquilone 609
Cuniculi Romano exercitu superãtur 149
Cuniculos agunt castra niualia oppugnantes 39
Cunipertus rex Longobardorum 181
Cupri æriscq; fundendi modus 208
Cura antiquorum de iuuentute bene instituenda 530
Cura prima liberandi parentes & infantes ex incendio 426
Cura sine tormento, remedium sine horrore, sanitasq; impunita acquiritur 60
Curetes 166
Curetes per raptum virginum matrinonia contrahunt 482
Curricula 282
Currus ad propugnacula seruantur ibi.
Currus 80. falciferi 283
Currus 300. ex vno ceto replentur 750
Currulia castra 291
Cursores Alex. Mag. 167
Cursus continuatur cuulsis capitibus 502
Cursus flexuosus, vel arbitrarius 41
Cursus glacialis celerrimus ibi. 391
Cursus glacialis insidiosus 41
Cursus glacialis pro piscibus vt aliás pro pallio 713
Cursus in cacuminibus montium celerrimus 41
Cursus pro brauio 42
Cursus pro brauio quomodo periculosus ibidem
Curtii gesta 282
Cuspides sagittarum curuatæ 348

Cuſtodia equeſtrium 228
Cuſtodia pudicitiæ 477
Cuſtodiæ viarum ab obſidentibus 299
Cuſtodes caſtrenſes in media nocte mutan/tur 382
Cuſtodes portarū frequēter mutantur 298
Cuſtodes vexilliferis adhibentur 250
Cutis ſerpentis dentes euellit 775
Cygnus auis placida nautis 661
Cygnus mitis 660
Cygnus plumas albas,ac carnes nigras ha/bet 661
Cygnus præco ſui fati 660
Cygni deſcriptio 661
Cygni altiſſimè volantes frigoris aſperi/tatem nuntiant 660
Cygni multi in aquilonaribus aquis ibi.
Cygnorum præſagia 696
Cygnos capiendi modus 660
Cymbæ piſcatoꝝ ab arietc merguntur 735
Cynica Diogenis ſecta odioſa 464
Cynoſura ſignum cœleſte 577
Cyri regis filius occiſus 150
Cyri regis reſponſio ibidem

D

Daci ſoboles Getharum 383
Dædali labyrinthus 124
Dæmon excelſior 127
Dæmon viſus 128
Dæmones damna dant ibidem
Dæmones ianuam rumpunt 126
Dæmones in puteis mineraꝝ vagantur 211
Dæmones in ſtatuas transformati 75
Dæmones noxii 211
Dæmones pœnæ exactores 126
Dæmonum ſex genera inſmetallis 211
Dæmoniaci linguis variis loquuntur 128
Dagoberti regis Franciæ facinus 551
Dagoberti regis Francorum atteſtatio 552
Dalacarli 72
Daleri 215
Damaſcus 567
Damianus à Goës eques Luſitanus 366
Damnum ab hominibus grauius, quàm à feris 642
Damnum monetæ falſæ 213
Damnum vulpecularū,earum pellibus re/ſtauratur 575
Damna ingentia è ratibus fiunt 309
Damna reipub,vnde 215
Dana kéer 232
Danmarck eccleſia prope Vpſaliam ibi.
Dania paruulæ telluris anguſtia dicit 276
Daniæ rex ab agreſtibus fugatus 132
Dani aliena dominia appetunt 361
Dani ſemper in Suetia periclitantur 239
Danorum naues 169
Danorum odium pertinax in Suecos, & écontrà 238
Danorum oppreſſio ibidem
Dans & accipiens oblata deo anathemati/zatur 558
Dardanarii crudeles 321
Darius excellentiſſimus ſagittator 500
Darius Perſarum rex 639
Datius antiſtes Mediolanenſis 324
Dauid oleo benedictionis vnctus eſt 477
Decimæ dantur p pueris baptizandis 152
Decimæ epiſcopales hoſpitalibus dantur 537
Defenſio arcium apud Gothos 302
Defenſio per duodenas manus 494
Delphinus crocodilum interficit 601
Delphinus hominem in dorſum ſuum ſu/ſcipit 765
Delphines Nili ſerrata dorſa habent 639
Delphini citharæ ſono congregantur 708
Delphini tempeſtates indicant ibidem
Demetrius Moſchorum nuntius 387
Dentes acutiſſimi 616
Dentes duo portentoſæ longitudinis 758
Dentes morſi pretioſi 757
Dentes ſciurorum præſtigioſi 614
Dentium piſcium differentia 758
Depoſitio potentum 549
Deſtructores vrbium 399
Deus in creaturis ſuis mirabilis 762
Deus laudandus vbiq 454
Deus opus pium rependit 538
Deus pœnitentibus veniam præbet 552
Deus ſanguinis 101
Dei imago in omnibus 99
Dei ſecreta in taberna ceruiſiaria decātan/tur 559
Dii adulando reſtituuntur 103
Dii Aegyptiaci 99. 103
Græcorum 99
Perſarum ibidem
Romanorum ibidem
Dii Byzantini nobiliores 102
Dii magis tributarii,magis ſancti 103
Dii tres maiores 100
Dii tres minores 101
Dii turpiſſimi infames, & noti ſepulchris 103

Diis frustra minæ fiunt 109
Diabolus equestri pompa Scheningiã ingressus 217
Diabolus euanescit ibidem
Diadema regium in forma aspidis 775
Dian Hellesponti rex 284
Diana triplex dea 640
Luna in cœlo ibidem
Diana in syluis ibidem
Proserpina apud inferos ibidem
Diceneus Gothorum rex 244
Dictami herbæ virtus 603
Dictator 374
Dictis prius quàm armis Starchaterus aduersarios contemnit 163
Dies continuus per 5. menses 11
Dies 6. mensium 15
Dies & annus occisionis procerum 94. 277
Dies æstate, & noctes hyeme continuæ 14
Dies perduntur, dum vita quasi rapitur 462
Dierum distinctio à quo inuenta 54
Differentia auium 646. 648
Differentia gentium 46
Differentia piscium multiplex 727
Differentiæ sonorum in cantu 687
Difficile duo pericula euadere 239
Dignitas equiriatus 247
Dignitate maiores, priores in fuga 332
Dilapidatores pecuniarum pretiosi 721
Dimicatores 510
Diogenis secta à Romanis introducta 506
Diomedeæ aues inter aduenas ac incolas iudicant 772
Diomedearum auium præsagia 696
Dionysius Siculus 548
Disciplina armorum 54
Disciplina equestrium 255
Disciplina sagittandi 144
Disciplina silentii apud principes seruanda 656
Disciplinæ militaris proprium 509
Discordantes bestiis assimilantur 245
Discordes ad concordiam rediguntur 542
Discordia 86. 206
Discordiæ inter regem Daniæ ac regẽ Noruegiæ componuntur 300
Discrimẽ seu periculum raptarum ouium ac iumentorum 315
Dispersi in prælio facilè superantur 261
Dispositio in morituris 557
Disputantium temeritas cohibenda 554
Dissensio inter milites hastiludiis tollitur 514
Distantia inter Vilnam ac Mosquam 367
Distantia locorum 12
Distantia maxima 151
Distinctio platearum 421
Distributio prædarum 396
Diuersitas habituum in septentrione 474
Diuinatio hodie remittitur, & quare 117
Diuinitas oculis mortalibus non fallitur 546
Diuisio bonorum quando fit 483
Diuitiæ infinitæ aquis incluſæ 417
Diuitiæ in profundo 204
Diuitum depressio 270
Diuortium inter Sueones rarum 481
Doctrina catholica à Latio petitur 519
Doffrinæ alpes 75
Doffrinarum auium præsagia 696
Doffrini montes 147
Dogmata impiorum auferenda 553
Dolabra 47
Dolia picata natantia portus introitũ mõstrant 425
Dolores occulti grauiores 269
Dolosis cum cautè agendum 344
Dolus dolo compensatur 340
Dolus inter præliandum difficilimè cauetur 262
Dolus plerunq; improsperè cedit 333
Dolus punitur 699
Domaldrus Suetiæ rex 323
Domesticis vix fidendum 307
Domi nil habentes, ad rapiendum alienas fortunas promptiores 271
Domitianus Imp. peritissimus sagittator 499
Domus in arboribus 145
Domus incastellatæ 410
Domus in mediis aquis comburuntur 417
Domus super aquas ædificantur, & quare? ibidem
Dona diuersa nationibus attribuuntur 66
Dona inuisibilia rex percipit 478
Dona nuptæ porriguntur 482
Dona quæ tyronibus dantur 250
Donationes pro nouis nuptis, & maritis 593
Dos ad quid datur? 477
Dos in aquilone à maritis datur ibidem
Dossi, aliás sciuri 219
Draco domesticus 187
Draco marinus 760

Draco 30. cubitorum 772
Dracones herbam in dorso habent 755
Dromades 330
Dromones ibidem
Dromones mille fabricantur 331
Drosagump 435
Dryudæ 244
Ducatus Finlandiæ 96
Ductor præliorum qualia notare debeat 385
Ductor spiritus magi malus dæmon 121
Ductores in distributione præsatiora spolia consequuntur 396
Dufflinum Hybernię oppidum 185
Duna vrbs 186
Duo cum pluribus certant 179
Duo imperia vix ab vno feliciter gubernātur 276
Durities crustata spiculoꝝ impulsum sustratur 188
Durities saxosa in succino 414
Dux æstualis 503
Dux gruum 71
Dux hyemalis 503
Dux Prussiæ 415
Dux strenuus quantum in bello præstat 293
Duci caput bombarba aufertur 307
Duces bellorum vtriusq; partis inter se donis conuiuiisq; certant 297
Duces discordes ineuitabilem perditionē pariunt 553
Duces fallaces exercitum seducunt 226
Duces imperiti fallunt 402
Duces in bello caueant ne eludantur 308
Ducum militarium officium 263
Ducum perplexitas in bello attendenda 347
Duellum 191
Duelli ardor ibidem
Dynastæ 214
Dysting nundinæ à Dysa regina vocantur 138
Dytmersenses hostes in aquis suffocāt 305

E

Ebbo pirata 174
Ebrietas Gallorum 461
Ebrietas nullibi in orbe cessat 462
Ebrietas perdit quod alea quæritur ibid.
Ebrietatis mala infinita ibidem
Ebrietatis vitia ibidem
Ebrii Massagethæ ore fœtentes 461
Galli petulantes ibidem
Germani rixantes ibidem
Gothi rebellantes ibidem
Finni plorantes ibidem
Ebrii nunquàm quidam reperti 160
Ebrioforum pericula 794
Ecclesia semper angustiatis subuenit 545
Ecclesiæ ac regis bona facilimè amplianda 153
Echeneis despicabile animal 761
Echeneis in cibo mortem infert 762
Echeneis ingentem nauim sistit 770
Echeneis maximam nauim tenet, & maximus piscis vnum ventriculum haud satiat 721
Echeneis morsu suo naues alligat 762
Echeneis piscículus potens 761
Echeneis 400. remiges superat 762
Edera adulatrix 412
Edictum Alexandri de pauone non necando 683
Edictum de succino non colligendo 414
Edictum Numæ de salsamentis 723
Edictum principis Gothorum 598
Edictum regis Christierni cassatum 612
Edictum regium ne cursu onagrorum viatores vtantur, & cur 392. 393
Edictum Theod. regis Gothorum 546
Educatio honesta liberorum 200
Edulium 111
Edzóere 492
Effectus innumerabilis ollæ maleficarum effusæ 118
Effœminati ad nullum opus valent 296
Effœminati è bello aufugiunt 236
Effœminati nihil in prælio valent 764
Effœminati quibus in amorem alliciantur 801
Effœminati spernuntur 245
Egbertus Biarmorum rex 180
Egtherus Finno trucidatur 173
Electuarium aquilonarium contra pestem 777
Electuarium variarum virtutum ibidem
Electuarii aquilonaris contra pestem confectio ibidem
Eleemosyna extinguit peccatum 537
Elementa inuicem confœderata 60
Elephantum natura 573
Eleuatio vel depressio bombardarū attendenda 306
Eloquentia propria Romanorum 533

Emendæ afflictis largiuntur 154
Enarus cæteris grauius hostem impetit 501
Enarus Noruagicus sagittator peritissimus ibidem
Enari sagax responsum ibidem
Engilbertus ductor 100000. pugnatorum contra Danos 309
Ennii carmen 510
Ensis & clypeus signa fidei & nobilitatis 566
Enses ambabus manibus versatiles 261
Enses lignei 715
Epaminondas Thebarum princeps 639
Epigramma Cyri regis Persarum 565
Epigramma Semiramis reginæ ibidem
Epistola Alarici regis Gothorum de educatione puerorum 532
Epistola archiepiscopi Nidrosiensis Erici Falchendorff, missa Leoni 10. cum capite monstrosæ beluæ 734
Epistola hirundinis pedibus alligata 186
Epistola regis Gothorum de echeneide 762
Epistola Theoderici regis Gothorum de venatione 640
Epitaphium Holmstani 50
Epitaphium vetustum cuiusdam Germundi ibidem
Epitaphia saxis incisa 49
Equæ fame macerantur ad cursum 585
Eques auratus potentissimus 491
Eques cadit occidendus 395
Eques per ventum deiicitur 22. 23
Equitis in glacie sine periculo casus 360
Equites ac pedites armati natant 350
Equites armati à terra equos conscendunt 254
Equites breui momento natando spirant 351
Equitum cataphractorum cohortes instruuntur 585
Equitibus angustus locus pernicioſus 236
Equester imperitus inutilis 585
Equestres garruli à muliere superantur 515
Equestria prælia 254
Equinus pullus ducendus per turbam 583
Equiriatus dignitas 247
Equus Alexandri Magni 585
Iulii Cæsaris ibidem
Nicomedis Bithyniæ regis ibidem
Equus Artybii mirabilis 252
Equus Biornonis pugilis præstantissimus 350
Equus celerrimus 251
Equus eleuatus dominum penè occidit 371
Equus interfectorem domini sui occidit 255
Equus loro non freno ducendus 584
Equus magnanimus vi regi non vult 585
Equus marinus magnitudinè bouis habet 768
Equus miræ magnitudinis 255
Equus niger 127
Equus portatur in humeris 157
Equus potius quàm sessor sagitta lædituꝛ 226
Equus Seianus 257
Equus stimulatus ob globos niueos pedibus adhærentes celerius cadit 395
Equus Troianus 594
Equus vnus cur vehiculo aptatur 378
Equi boni signa 580. 581. 582
Equi descriptio in lib. Iob 587
Equi sessor prudens esse debet 585
Equi ad natandum instructi 350
Equi ænei 284
Equi animosi Vestrogothorum 256
Equi apud Gothos ad aram immolabãtur 108
Equi barritu elephantorum terrentur 283
Equi bellum ingressuri flent 585
Equi boni quomodo notantur 351
Equi boum corio tecti 291
Equi candidi periculosi 581
Equi culmis tectorum aluntur 322
Equi desultorii 255
Equi dominos vt canes sequuntur 584
Equi edocti vt equite descendente eodem loco consistant 254
Equi eleuati sessores præcipitant 370
Equi exigui, verùm electissimi 84
In gyrum saltant ibidem
Circulos transiliunt ibidem
Piscibus ac lignis pascuntur ibid.
Ceruisia vel vino inebriantur ibid.
Equi hostes nõrunt 587
Equi incessum congressum horrent 588
Equi in gyrum à Germanis et Gothis vertuntur 259
Equi ne hostibus vsui sint eneruantur 351
Equi non equites sagittis impetũtur 431
Equi non habentes ferramenta in niuibus tutiores 395

Equi Noruagici 580
Suetici ibidem
Oelandici ibidem
Finnonici ibidem
Equi Oelandici dociles 587
Equi pauci nunc tyrannos occidunt 255
Equi Perſici camelos timent 370
Equi podagra laborant 584
Equi præliares ex Gothia haud educuntur 586
Equi præliares in ſyluis enutriuntur ibid.
Equi recentes ad prælium aſſumuntur 351
Equi ſecretis ſignis ſuis veris ſeſſoribus ap plaudunt 256
Equi Suetici animoſi 587
Equi ſuper glaciem in gyrum vertuntur 360
Equi ſymphonia audita ad ſaltum mouen tur 588
Equi viſo igne ad bellum prouocantur 77
Equorum ætas 582
Equorum aquilonarium bonæ cõditiones 586
Equorum docilitas 588
Equorum impatientia in frigore 382
Equorum infirmitates 587
Equorum informatio vt genua flectãt 588
Equorum nimia celeritas plerunque nocet 587
Equorum pulli meliores 583
Equorum 50. millia in armentis regiis 41
Equorum ſaltationes 587
Equorum ſylueſtrium ac indomitorũ vſus 376
Equis nomina dantur 255
Equos fortiores ſeptentrionales populi o/ lim magis amplectebantur, quàm cele/ riores 40
Equos inſilire mora nulla 259
Erengislus Plata haſtiludiis præſtans 513
Ergaſtula oſſibus conſtructa 133
Ericius ſe in ſphæram recludit 641
Ericus Cracæ priuignus diſertus 118. 190. 334. 353
Ericus contemporaneus Ciceronis 354
Ericus ligna ac manu promptus 190
Ericus Rollerusq; fratres cõiunctas egerũt nuptias 354
Ericus Emundus 116
Ericus rex cognomine Bonus 522
Ericus Suetiæ rex 116
Ericus Suetiæ rex exulat 266
Erinacius poma ad victum colligit 624
Erinacius vrſum interimit 601
Errantes ſecum multos in errores ducunt 554
Error matris ad filios tranſit 484
Error mundi dolendus 641
Error ſeparatione deprehenditur 62
Eruditio literarum nobilitatem perficit 476
Erythrotao exiguis auibus parcit 665
Pondus prædæ ab eo attenditur ibi.
Erythrotao quomodo capitur 694
Erythrotaonis auis conſyderatio 666
Erythrotaonis pennæ fortes ibidem
Eſa filia regis Vermorum 177
Eſaias 239
Eſca delicatiſſima 604
Eſca equorum 578. 586
Eſca ruſticior 159
Eſcarum copia congeritur 652
Eſurientes occidit, qui quod poteſt nõ af/ fert 546
Euantes Græcus autor 643
Euentus belli incertus 260
Euentus caſualis in glacie, ſed notabilis 714
Euentus futurus conſyderandus 520
Euentus optimus coniugiorum 477
Euentus futuri à ruſticis iudicantur 55
Euentus inopinati circa matrimonium 483
Eulæus flumen dulce 733
Euphorbia herba remedium contra vene/ num 775
Euthymenis filius triennio tribus cubitis creuit 157
Eutropius 199
Exactores aſſutiſſimi 266
Examen apum 374
Excitati Lappones hilarius epulantur 141
Executio cenſurarum 489
Executio iuſtitiæ fit ibidem
Exemplum clementiæ ſequendum 666
Exemplum magnum pietatis in mari 771
Exemplũ notabile, ne principes illuſi tur/ piter occidantur 226
Exemplum pietatis erga filios 670
Exemplum velociſſimæ pacis 397
Exemplum vbi ardeliones taxantur 669
Exempla bona proſunt 534
Exempla crudeliſſimi Neronis abhorren/ da 612
Exercitationes militares 357

Exercitia aquilonarium 135
Moſchouitarum ibidem
Finnorum ibidem
Gothorum ibidem
Aduenarum Germanorum ibidem
Exercitia coniugatorum 480
Exercitia diuerſa 509
Exercitia iuuenum in equis 249
Exercitia mulierum ac virorum in aquilone diſtincta 467
Exercitia puerorum & iuuenũ aquilonarium 498
Exercitia terribilia inter milites 258
Exercitus Alexandri facilè delebilis 357
Exercitus Antiochi peltis conſuetus 283
Exercitus auxiliaris non perdendus 349
Exercitus ei ſemper ſouendus, qui duo regna obtinet 276
Exercitus equeſtris quando pugnat 237
Exercitus eſt quaſi animal 263
Exercitus fluctuans naui aſſimilatur ibid.
Exercitus hoſtilis gladiis verſatilibus infringitur 281
Exercitus induratus 273
Exercitus integer compẽdiosè fouetur 319
Exercitus Regneri impunè laceratur 131
Exercitus Thebarum 49
Exercitus variæ linguæ plerunq; inglorius abit 385
Exercitus vnde 215
Exercitus conſcriptio 270
Exhalationum effectus 29
Exhortatio beati Ambroſii ad pietatem 659
Exhortatio dictatoris ad milites 374
Exilium Io. Mag. 19. annorum 154
Exilium ob adulterium iniungitur 486
Exilium prolixæ morti comparatur 272
Exilium 33. annorum 555
Exiſtimatio ſua vnicuiq; ſalua 697
Exocœtus monſtrum marinum 758
Experientia architectorum in lignis cognoſcendis 419
Experientia autoris 35
Experientia in ecclipſi 30
Experientia matrimonialiter coniungendorum 436
Experientia quandoq; infelix 235
Experientia temporum 544
Experientiæ certitudo 55
Experimenta falſa 661
Experti varia pericula, iuſta perficiunt 345
Exploratorum ac proditorũ ſuffocatio 42
Extenſio dominii regis Suetiæ 134
Externi hoſtes infeliciter pugnant 328
Exultatio poſt periculum ſperanda 656

F

Faciei vngendæ materialia 485
Facies animalium naturaliter vaſis inſcul-ptæ 460
Facinus Magni ducis crudele ac horribile 368
Faculæ cereæ 140
Faculis ardentibus ſponſa producitur 481
Faedele inſecta 788
Fagi in extremo aquilone non habentur 413
Fagorum nuces triangulæ ibidem
Falces ferreæ vadis immerguntur 287
Falces præacutæ in nauibus 334
Falco lanarius 668
Falco ſubalbidus ibidem
Falcones albi 646
Falcones aquilonares generoſi 667
Falcones margaritis adornati ibidem
Falconum infirmitates & medicinę diſtinctæ per ordinem 668. 669
Falconum nomina 668
Fallacia nocturna 132
Falonia prouincia Veſgothorum 94
Falſarii deportatione puniuntur 558
Falſi interpretes qua pœna tenentur 559
Fames futura ex quibus ſignis notatur 413
Fames horrenda 324
Fames in Armenia nulla 83
Fames in terra 91
Fames miſerandæ mulieris 324
Fames obſeſſis oneroſa 322
Fames peſtem generat 324
Fames quibus rebus leuatur 322
Fames vltimum ſupplicium humanorum 324
Fame, frigore pereunt hoſtes 73
Familiaritas nimia arguitur 456
Famuli cum famulis pugnare debent 252
Farcinatores peregrini quæ introduxerunt 458
Fare inſula 64
Farina comportatur pro pane conficiendo 318
Farina floris optima 444
Farina quercinis vaſis intruditur 44

Farina siliginea 443
Fartor 159
Fatui furum proditores 525
Fatui naturales tolerandi ibidem
Fatui quidam astutissimi ibidem
Fatuitas 486
Fatum & tumulus in eodem alueo 239
Fata viam sibi inueniunt, vt complean-
tur 51
Faui septentrionales 8. pedum longitudi-
ne 798
Fauni 112. 113
Feles sola & inclusa ad mortem non pe-
tenda 589
Feles candidæ plures in aquilone ibidem
Feles domesticæ à cunis infantum arcentur
ibidem
Feles syluestres ibidem
Felicitas summa 57
Fenestræ domuum Gothorũ in tectis 240
Fenestræ glaciales 36
Fenestræ in tectis, & curi 409. 410
Fengo Danorum rex 274
Ferdinandus Aragoniæ rex 568
Amator religionis ibidem
Ferdinandus Aragonum rex 639
Ferdinandus Aragoniæ rex aleatores ex-
pulit 508
Ferdinandus Hispaniar. opt. rex 245
Clementissimus ibidem
Religionis causa bellabat ibidem
Osor scurrarum ibidem
Liberalis 246
Ferdinandus rex Roma modernus 22
Feræ syluestres horas monstrant 54
Fermentũ pro fece ceruisiæ vsurpat 447
Feroces districtione premendi 344
Ferocia victoriam obtinentium 236
Ferocitas Hungaricarum mulierum 196
Ferramenta acuminata 232
Ferratę clauæ 170
Ferrea lux 222
Ferrum candens 184
Ferrum cauatis baculis geritur 176
Ferrum crustatum 209
Ferrum ignitum fundis proiicitur 233
Ferrum per carmina hebetatur 173
Ferri caristia 253
Ferri cura obsidendis habeatur 298
Ferri plus alicubi quàm auri 222
Ferri vsus rarus sub polo arctico 419
Fertilitas agrorum indefessa 432
Festedunth vulgare Gothicum 481
Feuda militiæ tyronibus largiuntur 250
Fex ceruisiæ vel fermentum mulso super-
ponitur 447
Fex vini ignem recipit 60
Fecis commixtio 450
Fecis vetustæ ceruisiæ vsus ibidem
Fidelitas virorum fortium perfecta 311
Fidenates victi 374
Fides antiqua secretariis committitur 401
Fides apud principes mendacio nõ deest
274
Fides canum igne se comburentium 579
Fidibus assueti optimè ludunt 522
Fiducia vix imitabilis 247
Figmentum auertendum 120
Figuræ variæ pomorum 413
Figuræ vasorũ in septentrione variæ 457
Fila è neruis 143
Filia regis propugnatori promittitur 177
Filiæ Octauii Cæsaris fila texerunt 309
Filius Amundi regis ex concubina 485
Filius Cyri regis occisus 150
Filius ex vrso ac puella natus 627
Filius M. Crassi à Parthis occisus 348
Filius sapiens lætificat patrem 532
Filius veneno, & pater morbo pariter ne-
cantur 297
Filius ac nepotes Thoronis, pro diis ha-
biti 102
Filii duo 115
Filii duo iugales matrem ad templum tra-
xerunt 151
Filii 12. Vestmari insolentes 268
Filii et filiæ malorũ captiui ducuntur 562
Filii legitimi regum 247
Filii magnatũ emittũtur, vt vexẽtur 629
Filii Noę facto diluuio Babyloniæ turrim
construxêre 110
Filii obedientes 532
Filii presbyterorũ in Gothia viliſſimi 485
Filii principum sub ferula 531
Filii regis 7. magicam callent 120
Filiorum est emendare errata parentũ 560
Fimbriæ lutrinæ 614
Fimbriæ monstrosæ 474
Fimus bouinus præcipuum remedium in
apibus conseruandis 794
Fimo bouino arborum rimæ restaurantur
ibidem
Fimorum varietas 431
Finis rebus imponendus 802
Finlandiæ ducatus 96
Finmarchiæ zenit 11

Finni 363
Finni ac Moſchouitæ latrunculi 364
Finni arcubus agiliores comprobãtur 136
Finni conuertuntur 152
Finni gens robuſtiſſima 450
Finni in rubro panno ſuſpenduntur 490
Finni Moſchouitis inſidiantur 364
Finni populus ferox 370
Finni ventum venalem exhibuerunt 119
Finni vicatim habitant 152
Finnonica gens artis lignariæ peritiſſima 329
Finuidia prouincia 239
Firmamenta pacis 398
Firmus ac Bonoſus bibaces 461
Fiſcus miſer 214
Fiſcus ſine iniuria augetur 421
Fiſci iactura in aliena regione caſtra ſeruare 300
Flagellum horribile 533
Flamma picea in medio horrei lucet 435
Fl. Vopiſcus 199
Flexibilitas tortuoſa ſtipitis corylini 413
Fliolmus Gothorum rex 456
Floccus Ruthenorum rex 161
Flores factitii oſtenduntur 504
Florum maxima abundantia 797
Florus 199
Fluctus vnde 16
Flumina congelata ſicut ſpecula 40
Flumina vaſtiſſima 148
Flumina 24. in vnũ lacum fluunt, ac vnũ exitum habent 79. 80. 701
Fluxus & refluxus maris in pellibus apparet 702
Fœcunditas mira ex cineribus 433
Fœdera matrimonii rupta 275
Fœmina Gotũara procax 268
Fœmina innocentiſſima 275
Fœmina manſuetiſſima 274
Fœmina vna nubens infinitam ſtragem auertit 477
Fœminę à cunabulis in armis educatę 197
Fœminæ ac virgines Bothniæ incantatrices 121
Fœminæ aquilonares raro vina bibunt 446
Fœminæ caſtorcum bibentes leuius pariũt 605
Fœminæ halecis carius comparantur 725
Fœminæ illuſtres captiuæ non ſunt violandæ 396
Fœminæ in ſeptentrione pulchræ, & fœcundæ 145
Fœminæ laſciuæ vbi ibidem
Fœminæ menſtruoſæ à vaſis ceruiſiæ arcentur 453
Fœminæ poſt partum purificantur 534
Fœminæ venatrices 146
Fœminarum ingenia aſtuta 198
Fœtor in mineris intolerabilis 211
Fœtor peſſimus in coitu hermelinorum 617
Folia lauri haſtis affiguntur 254
Fomenta ignium flammam laxant 341
Fons 104
Fontes cerealis liquoris ſaporem referentes 733
Fontium abundantia 216
Foramina lateralia in dromonibus 331
Forma benedictionis eleemoſynarum 537
Forma benedictionis paternæ ſuper filios 532
Forma benedictionis potus 536
Forma benedictionis ſuper peregrinantes ibidem
Forma conſignandi baculum 537
Forma conſignandi ſacculum ibidem
Forma epulandi apud veteres 458
Forma intronizationis regiæ 478
Forma lignorum ad curſum cõgruentium 13
Forma pugnandi diſpar 348
Forma tradendi filiam coniungendam 481
Forma vehiculorum quæ rangiferi trahunt 393
Formæ ædificiorum variæ 409
Formæ maſſarum argenti 208
Formæ niuium vno die 20. videntur 38
Formæ variæ 90
Formica in labore imitanda 799
Formicæ duplices in aquilone ibidem
Formicæ paruæ magnas omine portento ſo occidunt ibidem
Formicæ regum exitus ſua pugna portendunt ibidem
Formicæ rubeæ venenatæ ibidem
Formicarum veſtigia in filice cernuntur ibidem
Fornicatores cunctis horrorem ingerunt 484
Fortes in aquilone gignuntur 511
Fortes in reges adoptandi 246
Fortes manu pro malleo vtuntur 193
Fortitudo athletica 510
Fortitudo bellica 520

Fortitudo Galatarum 283
Fortitudo in aduerſis excitatur 520
Fortitudo Starchateri 158
Fortuna humana experimentis coniuncta in bello potens 260
Fortuna multis ob propriam pœnam pareit 134
Fortuna viliſſima à pœna nõ excuſat 487
Forum Iulii 92
Foſſores minerarum aliis peritiores 296
Foſſores minerarum hominũ genus duriſs. 206
Foſſores minerarum imperterriti 204
Foueæ mellis plenæ 798
Fragmenta ſaxorum obeliſci fiunt 48
Fragor arcus intenſi 501
Fragor pedum rangiferorum 595
Framea in nuptiis quid ſignificet 477
Fratres cucullati 1500. 313
Fratres diuerſorum ordinum incendia extinguunt 427
Fratres Ericus Rollerusq; coniunctas egerunt nuptias 354
Fratres 7. à Starchatero interimuntur 167
Fraus foliis tegitur 335
Fraus humana 377
Fraus odioſa 136
Fraudes litesq; bombardariorum 289
Fraudibus magica innititur 120
Frenum caudale 584
Frenum ſtrictum equum ſtupidum reddit ibidem
Frenum virginale 475
Frena argentea 216
Frena aurea 283
Fridericus 3. 52
Fridleuus 185. 188
Fridleuus 12. pugiles oppreſſit 189
Fridleuus rex 115
Frigedag 100
Frigga pacificans ibidem
Frigus 194
Frigus ac nix oculis nocent 38
Frigus horrendum 33
Frigus incluſum quaſi lethale 74
Frigus pullis equorum nocet 583
Frigoris ac glacierum initium 45
Frigoris ſigna 35
Frigoris vehementiſſimi ſigna 33
Frigore & niue fœcundantur agri 36
Frigore poma ac pyra matureſcunt 83
Frigora animalia aquilonaria tolerant 593
Frigora aquilonis aſperrima 603
Frigora non execrantur 98
Froe deus ſanguinis 101
Froe Vpſalenſis deorum ſatrapa ibidem
Fons in occiput reflectitur 181
Frotho Danicus pugil & rex 188
Frotho Danorum rex 116. 179. 193. 268
Frotho Danorum rex fratrem occidit 274
Frotho rex Hunnorum exercitum deuicit 118
Fructus Armeniæ 83
Fructus diuerſi ibidem
Fructus exotici noxii ibidem
Fructus varii ſuper cineres ſeminant 433
Fruges ſex hebdomadis matureſcunt 432. 436
Frugum abundantia in Gothiam ac Sueſiam rediit 323
Frumentum equis datum, hominibusq; denegatum ibidem
Frumentum ſole toſtum durabilius 316
Frumenta per ſecula durant 441
Frumenta torrentur ibidem
Fuga Chriſtierni regis 278
Fuga hoſtilis claſſis 338
Fuga infirmior ob graue pondus 738
Fuga latronum 365
Fuga nauibus in mari glaciato denegatur 386
Fuga ſimulata 376. 394
Fuga ſimulata plerunq; aduerſario perniciоſa 261
Fuga ſimulata hoſtis ad campum educitur 231
Fuga tutior 19
Fugæ cupido incutitur 185
Fugiens putat hoſtẽ à tergo incũbere 332
Fugiente vno multi labuntur 380
Fugitiuo militi celeres equi conueniunt 251
Fugitiui in ſpoliorum diſtributione excludantur 396
Fulgur quid 24
Fulgure partu exanimato Martia vixit 25
Fulgure quandoq; naues pereunt 227
Fulgura halecis 725
Fulgurum plura genera 25
Fulica in loco ſuo natiuo manet 681
Fulicarum præſagia 696
Fulmen auertere pennæ aquilæ, pelles marini vituli, & frondes lauri credũtur 25
Fulmen quid 24
Fulmen vnde, iuxta vulgi opinionẽ ibid.
Fulminis effectus ibi. 25

Fulminis ictu mineræ demonstrantur 212
Fulmini resistentia dissipantur 26
Fulmine innumera hominum millia inter/empta 212
Fulmine vinum stat fracto dolio 25
Fulmina quomodo auertuntur 24. 26
Fulminum effectus potius admirandi, q̃ causæ inquirendæ 25
Fumus 95
Fumus ac flamma castrorũ custodes fugat 339
Fumus ascendens quid significat 535
Fumus obliquatus quid designat ibidem
Fumo fures falluntur 80
Fumi ad arcendum hostem excitantur 228
Fundamenta fiunt sub glaciem dimergenda 418
Fundæ hastatæ 370
Fundis igniuomis hostis impetitur 338
Funditorum opera 170
Fundus imperceptibilis 72
Funes ante obsidionem procurandi 298
Fungi incensi 186
Funus mortui inimici propria chlamyde Alexander Mag. texit 564
Fur granorum fine vltimo supplicio non absoluitur 435
Fur lapidatus 549
Fur publicus puniri iubetur 321
Fures fisci ad bella non valent 237
Fures longi ac magni altius suspenduntur 267
Furor aquilonarium incolarum 374
Furor populi sæuientis irreuocabilis 305
Furtum alternatum 692
Furti astringuntur, qui naufragia rapiunt 428
Furti noui inuentores 53
Furta rara propter lucem 689
Furtim à tergo cædere infame est 178

G

Gabella leuis in septentrione pro vinis 445
Gaddus 52
Galalea belua marina 747
Galatæ diuina virtute, non bestiarum terrore superati 284
Galatarum fortitudo 283
Galea grauis pueris imponitur 249
Galea pro pace petenda in hasta eleuatur 398
Galea sola quandoq; hastiludia fiunt 512
Galeæ cuneatæ periculosæ 308
Galeæ Finnorum diuersarum formarum 371
Galeæ latæ 308
Galeæ montanæ 89
Galeæ rotundæ 308
Galeæ squamatæ 309
Galeota piscis 744
Galerus Imp. scurras in secunda mensa posuit 524
Galienus 258
Galieni Imp. stultitia 39
Gallinarum pulli scopuli 241
Gallus fœminis parituris adest 657
Galli præsagium 696
Galli execti, siue capi illæsi 125
Galli iuniperi baccis saginantur 657
Galli media nocte canunt ibidem
Gallorum cantus certior horologio ibid.
Gallus syluester diligẽtius pullos obseruat 678
Galli syluestres phasianis maiores, sed nigerrimi 677
Sub niuibus latitant ibidem
Iterum se sub niuibus recõdunt 678
Cantu se produnt ibidem
Galli syluestres post coitũ mirè saltãt ibi.
Galli syluestres quomodo capiantur ibid.
Gambarucha 151
Gammal suen 250
Gandauienses aquis pugnant 305
Garamantus rex expulsus per canes restituitur 578
Garpa mose 232
Garruli primi in fuga 236
Garrulorum ac graculorũ distinctio 669
Garrulitas aquarum tristissima 63
Ge Græcè terra dicitur 35
Gedanum 425
Gedanum ciuitas priuilegiata 438
Gedanum nobile emporium ibidem
Gedanum Prussiæ celeberrimũ emporium 267
Gedanum Prussiæ opulentiss. 438
Gedanense emporium 216
Gedanensium cõmendabile iudicium 506
Gedeon in aurora vicit 382
Gelasii papæ doctrina quomõ condescendendum hæreticis 556
Gelonus Herculis filius venator 639
Gelu maius in septentrione regnat, quàm alibi, & cur 33

Gelu quid 35
Gemmæ vbi in auribus non habentur 800
Genius malus 128
Gens aquilonaris prouocata indomabilis 543
Gens in tumulis habitans 134
Gens Lapponum orbi ignota 136
Gens plurima menſuras ignorat 468
Gens robuſtiſſima pane hordeaceo vtens 442
Gens Tentyricarum 601
Gens vnita opus arduum aggreditur & ſuperat 303
Gentes diuerſæ prælia committunt 359
Gentes fortiſſimæ colluctando periclitantur 304
Gentes 300. ad mare Caſpiũ diſtinctæ linguis 136
Gentium quarũdam nomina 699
Genus pietatis coercere infantiam criminis 495
Genus regale quomodo puniendum 490
Genus taxorum duplex 620
Genus tormenti vetuſtius apud aquilonares 390
Genus viuendi in ſeptentrione 144
Genera animantium tria 648
Genera armorum 470
Genera armorũ apud ſeptentrionales quãdo templa frequentant 543
Genera bellorum 396
Genera diuerſa molendinorum 439
Genera ludorum varia 518
Genera mollium piſcium 715
Genera rangiferorum duo 597
Genera vaſorum aquilonarium 457
Genera veſtium 470
Generatio quinta ab abauo punitur 109
Generatio rapax non decreſcit 692
Gepidæ 253
Germani ac Gothi excellentiores potatores 461
Geſta aquilonarium maiora, quàm literis prodita ſunt 58
Geſta maiorũ à cautibus extracta ſunt 155
Geſta principum in hiſtoriis potius, quàm ſepulchris perpetuantur 568
Geſtilbindus Gothorum rex 118
Gibbus 190
Gigantes 48. 156
Gigantes in lapides conuerſi 75
Gigantes ſeptentrionales 57
Gigantomachia aduerſus deum 555
Gilebertus magus ligatus 124
Gilmerus Vandalorum rex 522
Girfalcus 651
Giuritha nobiliſſima virgo 175
Giuritha regina Daniæ 238
Glacialis conflictus 360
Glacialis congreſſus 385
Glacialis curſus celerrimus 41
Glacialis curſus inſidioſus ibidem
Glacialis fortitudo 416
Glacialis ſepultura 386
Glaciales caſæ 375
Glacies à gelu & aqua deriuatur 35
Glacies à nauibus quomodo arceatur 47
Glacies æſtate in ſeptentrione durat 68
Glacies in Aprili infida 46
Glacies in Maio 139
Glacies quid 35
Glacies quomodo debilitatur 380
Glacies reſoluenda pacem accelerat 381
Glacies reſoluta obſidionem ſoluit 375
Glacies ſucciſa inimicis dat exitum 386
Glacies turmas equitum & exercitus portat 45
Glaciei ac frigoris initium ibidem
Glaciei acumine capita præſcinduntur 42
Glaciei firmitas quo tempore 45
Glaciei mira natura 68
Glaciei ſoliditas 360
Glaciei ſpiſſitudo quãta, cùm pro brauio curritur 42
Glacie aliquot millia hoſtium ſuffocantur 232
Glacie naues corripiuntur 164
Glacies penſiles 36
Gladiatorum exercitia 510
Gladius biceps verſatilis 281
Gladius carminibus hebetatur 175
Gladius Haquini regis 89
Gladius regi exhibetur 478
Gladii ac tela Gothorum 253
Gladii ad vim repellendã portantur 544
Gladii apud Gothos maximi 221
Gladiorum verſatilium ratio 281
Gladii piſces 743
Glanis piſcis 718
Globi ante obſidionem comparandi 298
Globi bombardales è lapidibus viuis 93
Globi ferrei à cingulo pendent 250
Globi igniti nocentiores 339. 341
Globi niuales ſub pedibus equorum labentium 395
Globi niuei 39

Globi proiectiles baculis alligatis 320
Globuli niuales aucti, arces ruinant 76
Gloria aliunde expectanda 515
Gloria inanis 146
Gloriandum non est in malitia 278
Gnesium genus vulturum 693
Gnomon, aliàs compassus 66. 70
Gnomonum nauticorum virtus 730
Gobiones pisces 710. 719
Gobiones in Creta pingues 778
Gormo impius 115
Gormo rex 114
Gostauus Ericson 214
Gostauus quomō princeps factus sit 224
Gostauus rex 213
Gostauus Trolle 398
Gostauus Trolle archiepiscopus Vpsalen. 277
Goth bonum, & deum designat 85
Gothia 142
Gothi 253
Gothi ac Germani excellētiores potatores 461
Gothi debiles ad templa portant 547
Gothi et Massagethæ peritissimi sagittarii 499
Gothi excellentius sapientiæ studuerunt 106
Gothi hordeo pro pane et potu abundant 441
Gothi immortalitatem tenuere u 106
Gothi in aquis præliantur 350
Gothi in Italia dominabantur 494
Gothi multis pepercerunt 547
Gothi nullum templum vel sacerdotem in obsidione violârunt 324
Gothi Scythiam inhabitantes 244
Gothi venationi assueti 639
Gothorum & Byzantinorum deorum contentio 102
Gothorum exeuntium prima statio 86
Gothorum originalium mos iurandi 244
Gothorum reges rebus præclarè gestis claruerunt 94
Gothorum voluptas arma tractare 81
Gothico charactere scripti libri in metropoli Vpsalensi clauduntur 55
Gothlandia 574
Gothlandia bona omnia habet 85
Gothlandia iure perpetuo ad Suetiam ac Gothiam spectat 86
Gotuara fœmina in dicendo procax 268
Gouarus Norvegiæ rex 115
Graculorum ac garrulorum distinctio 669
Græci nando saluantur 355
Græcorum & Persarum mos in vexillatis lanceis 261
Græculus conto leuatus 254
Græculi contra Gothos pro Imperatore nil faciunt 267
Gramina recentia sub tēpore brumali 117
Grammatica fundamentum literarum 532
Grammatica magistra verborum 533
Grana in remotas regiones portantur 438
Grana triticea è cœlo pluunt 726
Granaria ampla ac lōga in septētriōe 436
Grando 37. 123
Gratia refertur pro pœna festinata 388
Gratia S. Pauli 590
Gratitudo boni regis 354
Gratitudo phreneticorum 570
Gregorius Nazianzenus 554
Gregorius papa potuit, sed noluit se liberare de persecutione Longobardorum 550
Gregorius 7. VVladislao Bohœmorum duci scribit 559
Grep id est cloacaria furca 270
Grep filius Vestmari sceleratissimus 269
Adulter perfidus ac fœtidus ibidem
Grimmo pugil 174
Grimoaldus Longobard. rex 528
Groninga 502
Groninga Frisonum nobilissima vrbs 307
Grues saburrantur 71
Gruum natura ibidem
Gruum præsagia 696
Gruum vigiliæ 673
Gruibus volatus & vigiliæ cōmunes 672
Grylli hyeme caminis inhærent 442
Grylli vel locustæ 149
Gryphes 548
Gryphes alas habent 671
Aurum in desertis effodiunt 572
Gryphes in nidum gagathen lapidem ponunt 671
Gryphi forma qualis est ibidem
Gryphi vnde appellationē acceperunt ibi.
Alites ferocissimæ ibidem
Guilhelmus impius rex Angliæ 44
Gula humana multa depopulatur 645
Gula luxuriæ parens 721
Gulo animal voracissimum 605
Gulonis descriptio ibi. 607
Gulonis vngulæ medicinales 606
Sanguinem venatores bibūt ibidem

Aruina putridis vlceribus cõfert ibi.
Dentes incantatoribus patrocinantur ibidem
Gulonum dentes canes expauescunt 607
Gummi abietino arena mixta calcei obliniuntur 191
Gunholmus ferrum hebetare solitus 185
Gunno cum filio occiditur 176
Gunno latro ibidem
Guthones sagittarii 170
Gutmara Grepiorum mater 191
Guthruna incantatrix 118
Gymnasium Vpsalense 52
Gymnici palmi 193

H

Haafisck 764.
Haapar 144
Habitatio in arboribus 133
Habitus septentrionalium hominum 136
Suconum ibidem
Moschouitarum ibidem
Lapponum ibidem
Habitus simplex pudicitiæ custos 200
Habitus virginum pudicissimus 475
Hacho fastuosus 238
Hacho Gothorum rex 237
Haconis athletæ crudelitas 275
Hadingus Danorum rex 117. 186. 455
Hadingus rex magicis præstigiis illusus 123
Hadingus rex sub terram ductus 117
Hadingus quondam deus Gothorum 101
Hadrianus Imperator 639
Hadriani vita 521
Hœmorrhois serpens 774
Hæreditates in septentrione per sortes distribuuntur 117
Hæretici descendere debent corrigendi ad Christianos 556
Hæretici semper discordes 553
Hæreticis condescendentes descēdunt 556
Hagberta omniformis 117
Haldanus nuptias Giurithæ suadet 175
Haldanus pugil 173
Haldanus pugil Noruegiæ regis filius 174
Haldanus quercu succisa 12. prostrauit 175
Haldani militia 162
Halec littora accedit 725
Halec parũ, sed grati saporis in Bothnico mari ibidem
Halec quo tempore bonum ibidem
Halecis fulgura ibidem
Halecis infinita multitudo vbi 724
Haliætus siue marinus vultur 693
Halonum effectus 31
Hama Saxo pugil 161
Hamæ corpus medium dissectum 162
Handuanus Hellesponti rex 186
Hangöe securissimus portus 87
Hangoe sinus 194
Hannibal Marcelli cadauer cremari iussit 564
Hannibal meliorem pugnandi locum fraude obtinuit 377
Hannibalis stratagema contra Romanos ibidem
Haquinus Noruegiæ rex 68. 123
Haquinus pugil 173
Haquinus Ring Suetiæ rex 165. 168
Haquini regis gladius 89
Haraldus Danorum rex 275
Haraldus Hildetan Daniæ rex 165. 168. 175
Haraldus Noruegiæ rex 187
Haraldus rex claua aurigæ peremptus 170
Haraldus rex occiditur 352
Haren siue aren serpens 772
Harpyiæ gulonibus assimilantur 607
Hartbenus Helsingus 9. cubitorum 157. 173
Hartbenus occiditur 173
Hasta in nuptiis extra fenestram proiicitur 477
Hasta in nuptiis quid designat ibidem
Hasta Iunoni consecrata ibidem
Hasta rotis immissa gressum impedit 289
Hastæ Gothorum densæ 253
Hastæ Romanorum Græcorumq; paruæ 348
Hastiludium nautarum 516
Hastiludia quando fiunt & quomodo 512
Hatherus Starchateri interfector 171
Hebetatio gladiorum 223
Heduiges pulcherrima virgo 465
Helcus piscis 701
Helga fluuius 335
Helgafiel abbatia 733
Helgo Danorum rex 274
Helgo rex Noruegiæ 162
Heliogabalus 258
Helsingia populosa 94
Helsingi 157
Helsingi ingenioſi 207
Henningus Gad electus episcopus Lincopen.

penſis 300
Henricus epiſcopus Lincopenſis 432
Henricus 8. Angliæ rex 578
Herba in dorſo draconum naſcitur 755
Herbæ aquilonares efficaciores 570
Herbæ rectorum 316
Herbæ virentes ſigna cognoſcendarum venarum naſcentium ſubtus terram 95
Herbortimus 355
Herciniæ ſyluæ auium præſagia 696
Hercules iperat diis amouere cicadas 109
Heremitorium in monte Bruncaberg 315
Hermelinæ pelles 219
Hermelini muribus impinguantur 726
Hermelini quomodo capiuntur 618
Hermelinorum cauda ſemper nigra 608
Hermes Trimegiſtus 54
Herodius auis 651
Herodotus 120. 199
Herothus Suetiæ rex 182
Heroum Gothorum nomina 244
Heruli 253
Hetha clariſſima bellatrix 169. 199
Hetha regnat Danis præficitur 170
Hiallus pugil 177
Hialtho vt fortior ficret ſanguinem bibit 181
Hiarno 189
Hiatus glacialis 46
Hielmſnabben, vel Elgxnabben 89
Hieronymus 60. 128. 755
Hieronymus de onocrotali natura loquitur 676
Hieronymus Quiri. patriar. Vene. 145
Hilarius 128
Hildigerus 70. pugilum oppreſſor 175
Himantopodes 112
Hippagogæ naues à portandis equis ſic dictæ 587
Hippagines per inſidias rapiuntur 340
Hippocratis cenſura de bonitate hordeacei potus 449
Hippolytus Tiphernas 723
Hippopotamus equus fluuialis 607
Hippopotamus ob magnam ſaginam pedes vulnerat 767
Hircus ſeu aries belua rapax 735
Hirci in ſeptentrione fere omnes albi 592
Hircorum maxima abundantia in terris aquilonaribus ibidem
Hirundo vnde dicitur 675
Hirundo viſum pullorꝫ reformat ibidem
Cibos inter pullos æqualiter diſtribuit ibidem
Hirundinis pedibus epiſtola alligata 186
Hirundinis ſapientia in pullis conſeruandis 674
Hirundines ab aquis extrahuntur 717
Hirundines hyeme ſe in aquis condunt 673
Hirundines indociles 691
Hirundines paſſeres ſuffocant 675
Hirundinum alis ignis affigitur 185
Hirundinum in medicinis vſus 675
Hirundinum præſagia 696
Hirundo piſcis volans 759
Hiſpani fame preſſi 324
Hiſtoria effigiata totius orbis Norinbergæ impreſſa, plena portentoſis ſignis 726
Hiſtoria puellæ raptæ 627
Hiſtorici graues hodie vix aſpiciuntur 526
Hiſtrio pinguis ſuſpenditur 509
Hiſtriones populus durus nō æſtimat 525
Hiſtrionum qualitas ibidem
Hiſtrionum ſtudium 526
Hithin gigas 188
Holenſis, & Scalholdenſis cathedrales eccleſiæ 733
Hollerus magus marinus 122
Holmia 440
Holmia regia non poteſt expugnari 314
Holmiæ fundamentum 416
Holmiæ hoſtis à culmine domorum arcetur 410
Holmiæ obſidio tribus locis ac exercitibus fieri debet 314
Holmſtani epitaphium 50
Holſatus iactator à monacho ſuperatur 513
Holſatus Ranſon iactabundus ibidem
Holueden ſylua 714
Homerus 71. 283
Homicidæ ac polluti à vaſis ceruiſiæ arcentur 453
Homo cellarium ingreditur, lupus exit 644
Homo cogitur vt in lupum ſe transformet ibidem
Homo delicias ſuas quandoque paſcit 705
Homo diuina prouidentia dirigitur 531

Homo formicæ exemplo laborare debet 780
Homo futura scire desiderat 114
Homo immitis erubescere debet 575
Homo indiscretum tempus pariēdi habet 770
Homo in lupum transfiguratur 643. 644
Homo in lupū trāsmutatus occisus, postea non apparet 644
Homo insatiabilis in rebus inquirendis 766
Homo nudus gignitur 47
Homo raro fulmine exanimatur 57
Homo suspensus inter deos assumitur 106
Hominē fame occidere grauius quàm gladio tollere 545
Homines agendo fiunt expertiores 530
Homines aquilonares studio futura præscindi dediti 114
Homines effossi è niuibus seruantur 148
Homines frigore adusti quomodo sanātur 710
Homines iugis vt bestiæ subduntur 275
Homines marini 729
Homines mutuis subsidiis viuunt 538
Homines parcere nequeunt 694
Homines pilosi 145
Homines 50. cubitorum 158
Homines robusti 11
Homines septentrionales in tenebris vidēt 76
Homines suppolares apes nō habent 796
Hominum myriades nunc occiduntur 593
Hominum septentrionalium incredibilis multitudo 12
Hominum voluntas plerunq; detestabilis 648
Honos arborum pinearum 411
Horatius 112
Hordeum germinare videtur 450
Hordeum germinatum 453
Hordei abundantia Gothis pro pane & potu 441
Hordei mollitio 454
Hordei suauitas 450
Horologium solare 53
Horologium Vpsalense excellentissimum 52
Horologia pretiosa, arma vilia 53
Horologiorum varia genera ibidem
Horologiorum vsus tardè traditus est in aquilone 52
Horrea hyemalia 76
Horrea propria cum hostibus inclusis incolæ comburunt 435
Horrea Theoderici regis Gothorum 436
Horrenda partium cædes 295
Horror aliquando tacere iubet 208
Horror sceleris à malo reuocat 550
Horror vehementis soni 63
Horrorem cunctis fornicatores ingerunt 484
Hospes egrediens amicis commendatur 539
Hospitis benignum ,pmissum omnes exhilarat 178
Hospitem occidere impia victoria 247
Hospites apud aquilonares honorificè tractantur 606
Hospites boni amicitias reparant 539
Hospites honorandi 802
Hospites ingrati omni tempore inuisi 539
Hospites ingrati plectuntur ibidem
Hospites locorum ignari 67
Hospites odoriferi, insecuri apud aquilonares 539
Hospites rixosi expelluntur ibidem
Hospitum bonorum vtilitas ibidem
Hospitibus blandiri turpissimum est 538
Hospitibus dona dantur 539
Hospitalia Hispanorum magnifica 61
Hospitalitas 152
Hospitalitas Gothorum 538
Hospitalitas quomodo melior 540
Hospitium in Doffrinis montibus 76
Hospitium securius in glacie quàm in palatio 43
Hospitio suscipere liberale est 540
Hospitia glacialia ventus australis dissipat 43
Hospitia littoralia vel glacialia ibidem
Hospitiorum violator punitur 624
Hostilis irruptio oritur 334
Hostilibus in terris nil securum 239
Hostis cunctatione superatus interiit 336
Hostis cur circulo clauditur 261
Hostis improuisus vix sustinetur 520
Hostis inermis non contemnendus 233
Hostis insidiis interimitur 336
Hostis non est contemnendus 332. 514
Hostis prudenter superandus 251
Hostes aquilonarium incolarum 376
Hostes aquilonarium regnorum 282
Hostes fame, frigore pereunt 73
Hostes horribili sono specus debilitantur 362

Hostes humano generi vbique imminent 762
Hostes illusione terrentur 630
Hostes mortui honorantur 386
Hostes signis littoralibus amotis suffocantur 90
Hostes spoliis relictis fugantur 239
Hostium multa millia submersa 91
Hostibus fidelius seruientes firmiores æstimantur 310
Hotherus rex 110. 114. 193
Huitruillus Hollandiæ princeps 195
Huitsarck refugium piratarum 69
Huitsark rupes 68
Humanitas omnibus officiis impartienda est 540
Humanitatis verum officium 538
Humanum corpus sublime 33. cubitorum 157
Humiliati bello cautius agunt 295
Humusculus auis 665
Hundingus Suetiæ rex 455
Hungarorum artifices 216
Hunni 78 253
Husaby regia sedes 82
Hybernia vltima orbis mansio 161
Hybernorum mos 67
Hydri vicenum cubitorum 772
Hydromeli 446. 447
Hydromelis confectio 447
Hyemale certamen 394
Hyems aditum cōcedit alicuius arcis obsidioni 384
Hyems æstati cedit 504
Hyems fatua 98
Hyemis asperitas 504
Hyemis asperitate extremæ nationes concutiuntur 33
Hyemis principium quando intelligēdum 665
Hyemis tarditas quibus significetur 788
Hyeme homines syluestres in ripis quiescunt 135
Hyeme maiores labores quàm æstate 142
Hyeme omnia plana ibidem
Hymnus Veni creator spiritus quando in nuptiis canitur 482

I

Iacobus archiep̄s Vpsalen. M. D. XXII. obiit 778
Iacobus Campa mercator Gedanensis 506
Iacobus 1. Scotorum rex 499
Iactantia Danorum quiescit 513
Iactatio lapidum 509
Iactatio summæ leuitatis est 515
Iactator Holsatus à monacho superat̄ 513
Iactura amissorum librorum 531
Iactura fisci in aliena regione castra seruare 300
Iactus lapidis Finnorum certus 370
Iacula plumbea à magis emittuntur 121
Iagello cum 8. fratribus ad fidem conuersus 97
Ianua principis dum Pyrrhica saltatur nō pulsanda 521
Ianuæ ex corio marinarum beluarum 754
Ianuenses 330
Iarmericus Danorum rex 275
Iason piscis ingens 755
Iason Thessaliæ regis filius 639
Ichthyophagi 597. 733
Ichthyophagi Indiæ domicilia ex ossibus habent 752
Idebenkia 91
Idolatrarum conuertendorum spes 151
Iempthia 74. 153
Ierff 605
Iesus Christus in sempiternum laudandus 802
Ignari locorum celerius cadunt 394
Ignauia fugientiū reuocari nō potest 236
Ignaui nō sunt quos iudicia pariunt 246
Ignaui palma carent 191
Ignauorum iudicium debile 43
Ignis ad honorem numinum seruatus 534
Ignis animata belua 97
Ignis aquis absconditus 60
Ignis colitur 97
Ignis Græcus quomodo componitur 285
Ignis in aqua valet 60
Ignis in noctibus ob nautas eminentiori loco fouetur 424
Ignis in spinis iuniperoꝝ per annum conseruatur 411
Ignis prælii naualis periculosus 341
Ignis quasi perpetuus in septētrionalibus regnis 426
Ignis regius 521
Ignes in dorso ceti accenduntur 755
Ignium fomenta flammam laxant 341
Ignita pyramis 228
Ignitæ sagittæ bombardales pulueres incenderunt 233
Ignobiles quare multi fiunt? 549

Illegitimi filii teſtes ſunt paternæ turpitudinis 485
Illegitimi non ſuccedunt 483
Illuſtres viri mœnia non accedant, & quare 300
Illuſtrium Suecorum 12000. ac illuſtrium Danorum 30000. popularium numerus infinitus vnico conflictu periit 165
Illuſus mitior videtur 641
Imago dei in omnibus 99
Imaginem maculoſa non reddunt 30
Imagines animalium ſaxis inſculptæ 51
Imagines B. Virginis in ſeptentrione pulchræ 472
Imagines hominum cupreæ 285
Imagines impudicæ conſtantes non turbant 471
Imagines nudæ mulierũ quaſi infames picturę in aquilone habentur ibidem
Imagines ſubtiles raræ in aquilone 463
Imbres 57
Immunitas delinquentium in prora 344
Impatientia equorum in frigore 382
Impedimenta bellorum perficiendorũ 384
Impedimenta bombardarum 289
Impedimenta equeſtrium hyberno tẽpore 394
Impedimenta equis pondera armorũ 259
Impedimenta non terrent pręliaturos 224
Impedimenta præliorum caſſandorũ 290
Impedimenta quominus periculũ euitetur 236
Imperatoris Henrici iunioris rebellio 31
Imperio dictatoris acies mouetur 374
Imperia citius perduntur quàm acquirantur 307
Imperia duo vix ab vno feliciter gubernantur 276
Imperterriti effoſſores mineraꝝ 204. 206
Impetus equeſtris obiectis rotis diſpergitur 288
Impietas non manet inulta 547
Impii iuſtè à dæmonibus decipiuntur 127
Impulſus muſicæ animos implicare nouit 521
Impurus nil rectum iudicat 554
Incantatio Biarmorum 180
Incautus & dormiẽs facilè defraudatũ 296
Incendiarii acrius impetuntur 227
Incendiarii igne combuſti 239
Incendiũ intus, foris hoſtis conſpiciẽ ibi.
Incendium Lutheri apoſtatæ 427
Incẽdio bellũ inchoare pnicioſiſſimũ 229
Incognita non temerè contemnenda 802
Incolæ ad prædam confluunt 741
Incolæ Gothici regni regem Daniæ fugant 612
Incolæ Middelpadiæ torrẽtem fugiunt 78
Incolę rupis Baſſenſis piſcibus raptis paſcuntur 654
Incolæ vbiq; armati concurrunt 241
Incommoda obſeſſorum 316
Incommoda obſidentium 398
Indoles vitiis facilè inquinatur 268
Indulgentia parentũ nimia pernicioſa 533
Indus 218. 220
Indi haud ſæpe fuga euadunt 366
Induſtria fidelium pręſidentium valde laudanda 421
Induſtria momentanea ciuicas ſeditiones ſoluit 321
Inepti pretio ſurgunt 103
Infamia citò oritur 201
Infamia perpetua ſtupratã puellam ſequitur 482
Infamia perpetua ſacrilegi damnantur 558
Infans 40. dierum baptizatus reſpondit Amen 552
Infantes quomodo à ſerpentibus cuſtodiuntur 437
Informatio equorũ vt genua flectant 588
Ingellus Daniæ rex 164
Ingellus rex ſordidum luxuriæ mancipiũ ibidem
Ingenium artis & naturæ commẽdandum 497
Ingenium capiendorũ piſciũ varium 712
Ingenium piſcibus diuinitus inſuſum 770
Ingenium vndiq; fraudulentum 636
Ingenia aquilonaria præclara 52
Ingenia auaritiæ prodigioſa 205
Ingenia facunda nutriuntur 533
Ingenia fœminarum aſtuta 198
Ingenia Italica cæteris viuaciora 469
Ingenua adultera iugo ſeruitutis ſubiiciatur 487
Ingratitudo maxima 272
Ingridis nobiliſſima virgo 217
Ingridi vaſa argentea donantur ibidem
Inimici per lethiferum ſonum fugantur 362
Initium infelix multis iniuriam commi-natur 245
Iniuria priuata publico diſpendio malè penſatur 297
Iniuriam inferens ſibi primùm nocet 550

Insequentes fragmentis glacialibus occi/duntur 360
Insidiæ 133
Insidiæ alibi intentantur, alibi perficiun/tur 307
Insidiæ curruum saxosorum 282
Insidiæ hostibus struuntur 410
Insidiæ in bello præcauendæ 261
Insidiæ maiores in aurora cauendæ 382
Insidiæ piratarum cauendæ 425
Insidiis impacabilis crudelitas corripitur 239
Insidiatores propriis dolis pereunt 366
Insignia regum quomodo exhibẽtur 477
Insolentia cuiusdam pugilis 181
Insolentia piratarum 365
Insolentia victoriæ turpis 568
Insolitæ res, mirabiliores videntur 28
Instituta militaria 248
Instructæ copiç viribus exercitii sçp plurimum valent 260
Instrumenta belli 236
Instrumenta bellorum 247
Instrumenta bellorum in glacie portantur 379
Instrumenta bellica quæ Finnis permissa 370
Instrumenta castrensium obsessorum 295
Instrumenta fortia securitatẽ præstant 256
Instrumenta mineralia 210
Instrumenta musicæ artis 521
Instrumenta obsessionum 296
Instrumenta piscandi aptissima 706
Instrumenta ruinæ faciendæ 303
Instrumẽta rũpendæ glacici necessaria 711
Insula Gothlandia episcopo Lincopensi subiecta 86
Insulæ Oelandiæ maxima vbertas 84
Insulç innumerabiles in littore Noruagico 682
Insulæ innumeræ in septentrione 681
Insulæ plurimç 698
Intentio diuersa fugientium, sed vna salus 714
Interpretatio calumniosa 175
Interpretatio iuramentorum 396
Interpretatio rhythmorum Gothicorum 432
Interpretes falsi qua pœna tenentur 559
Interpretes falsi vt hæretici puniendi ibi.
Interpretes legum 207
Interuallum 800. passuum nando superatur 355
Introitus vnus sed multi cuniculi 296
Inuasor diuini iuris quis dicatur 560
Inuasores alienæ possessionis partes vulpium fiunt 619
Inuentiones proditorum 308
Inuerecundi in balneis puniuntur 527
Ioannes Daniæ rex M. D. 290.300.365
Ioannes Danorum rex à Suetia fugit 361
Ioannes Lucretius 494
Ioànes Magnus archiepiscopus Vpsalen. 168., 325
Io. Ma. archiepus Vpsalensis exul 568
Io. Mag. archieps Vpsalen. modum salis conficiendi præscribit 465
Io. Mag. archiepiscopus Vpsalen. Romæ mortuus 465. 675.
Io. Mag electus archiepiscopus viliſſimã monetam abrogat 214
Ioãnes præfectus Iustiniani auariſſ. 320
Ioãnes 2. archieps Vpsalen. occiditur 314
Iob 213 295
Iob potentior principibus, sed humilitate conseruus 493
Ionacopia 79
Ionas ab homine in aquam proiicitur, à pisce colligitur 770
Iordanes 14. 715
Iordanis sententiæ de vsu bellandi Gothorum 262
Ira impotens 232
Irenicus 15
Irreligio & violentia numinibus inuisa 561
Irruptio hostilis oritur 334
Irruptio insidiosa 227
Isidis ac Serapis templum 105
Isidorus 524. 779
Isidori opinio de nutrimento halecis 724
Islandenses sub quo parallelo 142
Islandensium arma semper parata 733
Islandia 149. 240
Islandia cur sic dicta 62
Islandiæ extensio ibidem
Islandiæ montes 61
Islandiæ præfecti à Noruegiæ rege constituuntur 372
Ispidarum pelles quid præsagiant 696
Italia de thrissa pisce gloriatur 778
Itali olim pertinaces 87
Iter ampliſſimum negotiatorum Moscho uiæ 369
Iter diale Starchaterus duodenali çquiparauit 162

Iter inter valles 597
Iter inuium 114
Iter ſub niuoſis arboribus 680
Iteratio pœnæ nautarum rebellium 344
Itinerantes beſtias venantur 598
Iuba equorum lauanda 584
Iudex iniquitati per æquitatem occurrere debet 492
Iudex iniquus ab equo cadēs in ſupremo iudicio comparuit 491
Iudices cōmunitatis voto conſtituti 488
Iudicum examinatio 270
Iudicum tres bonæ conditiones 493
Diſcretio ibidem
Executio ibidem
Pronuntiatio ibidem
Iudicium rectiſſimum fit naturali æquitate 489
Iudicium ſeueriſſimum 492
Iudicium temerarium perniciоſum 491
Iudicia apud Moſchouitas quomō peragantur ibidem
Iudicia exacta rarò in aquilone fiunt 492
Iudicia paucorum expeditiora 400
Iudiciorum peruerſio 270
Iugum dei ſuaue, ac hæreticorum importabile 334
Iugis vt beſtiæ homines ſubduntur 275
Iulius Cæſar 509
Iulius Cæſar agilis equitator 585
Iulius Cæſar flumina tranſnatat 355
Iulius Cæſar nandi peritus 356
Iulius 2. papa per congelatum Padum validiſſimum exercitum duxit 44
Iumenta in prælio ſeorſum ſeruantur 291
Iuncus aquatilis 95
Iuniperi indefinenter accreſcunt 412
Iuniperi radices loco panis habentur 411
Iupiter parricida, ſtuprator, adulter 103
Iouis Cretenſis templum, qui fuit inceſtor, impudicus, ac ſpurciſſimus 105
Iuramentum iudicis prouincialis 489
Iuramentum militis aurati 479
Iuramentum militum auratorum ſtrictiſſimè obſeruatum ibidem
Iuramentum per librum 494
Iuramentum præfecti regii ac iudicū 488
Iuramentum regum & ſubditorum 490
Iuramentum ſuperſtitioſum 244
Iuramenta à rege dantur ibidem
Iuramentorum interpretatio 396
Iuramentoꝝ qualitas in ſpoliis diſtribuēdis ſeruanda ibidem
Iurans per librum tria facit 494
Ius compēdioſum in municipalibus Sueciæ 246
Ius maritimum è Gothlandia petendū ac expectandum 86
Ius municipale 480
Iura municipalia aquilonarium regionum 547
Iura pro partu fauorabilia 483
Iura quando ex incendio ſaluantur 426
Iuſiurandum ſuperſtitioſè cauendum 343
Iuſſe Ericſon Danus auarus præfectus 265
Iuſtinianus Imp. 740
Iuſtitia à rege diſtribuitur 245
Iuſtitia vnita 264
Iuſtitiæ executio in duello ponitur 491
Iuſtitiam etiam coactus aliquis ſeruat 344
Iuuenalis 594
Iuuenes attentiſſimè educandi 531
Iuuenes nudi inter gladios ſe iactant 518
Iuuenum bellandi exercitia 38

K

Kalpack mitra dicitur 368
Karentina ciuitas Rugiæ 127
Keplingen inſula 313
Kerrus 167
Keſya 231
Ketelberg 93
Kindaberg marmorea ſaxa habet 409
Kindaberg mons 83
Kindia 460
Klipping 214
Kniphoff 70
Knoden Midelpadiæ fluuius 92
Koſa Finnonica 457. 460
Kyrii à Starchatero ſubacti 167

L

Laberius mimorum ſcriptor 524
Laboratores in cauernis ſtrangulātur 204
Laboratores incluſi fame moriuntur ibi.
Laboratores minerarum 12. necati 211
Laboratorum mineralium pericula ibid.
Labores maiores hyeme quàm æſtate 142
Labores ſubſidiarii dulciores 431
Labra miſeri mariti viſcantur 486
Labyrinthus Dædali 124
Labyrinthus Porſennæ regis 125
Lacedæmonii 248
Lacerta 24. pedum longitudine 772

Lacertæ 774
Lacertæ quomodo ab alueis arcendæ 794
Lachrymæ arborum potabiles 411
Lachrymæ ſenectutis laſciuum habitū deplorant 475
Lacunæ piſcium 705
Lacus albus 80. 689
Lacus albus inexhauſtus piſcibus 689
Lacus quidã Noruegiæ incongelabilis 46
Lacus Vener 100. millium paſſuum 701
Lacus Vether infelix hoſtilibus armis 714
Lacus in ſeptentrione piſcoſiſſimi 80
Lacus inſigniores in ſeptentrione 713
Lacus plures in itinere 369
Lacus vbi maximi dulcium aquarũ 704
Ladalaas Magnus Gothorum rex 246
Lætitia fauentis populi gratior eſt pretioſa moneta 321
Lagus auis in tẽpeſtatibus maris lętaĩ 675
Lagi præſagium 696
Lamech dictum 549
Lamiæ 113
Lamina ferri ignita loco clibani 318
Lampedo regina Amazonum 195
Lana 95
Lana Anglica 470
Lana Flandrica ibidem
Lana longa 574
Lanæ Cypricæ natura 89
Lancea militaris in agmine arengarum firmatur 724
Lanceæ ad trãſiliendas portas ferunt 544
Lanceæ ſuper aquas ducuntur 351
Landzrygga ſylua ſub polo 688
Laneæ ac lineæ veſtes 38
Laneum ſagulum 183
Laniones quomodo in Bacchanalibus habitum mutant 463
Lapis firmitatem deſignat 243
Lapis in capite quorũdam piſcium 710
Lapis infamis ob adulteram redditur 487
Lapides arboribus connati ferris obſtant 419
Lapides 12. Moraſteen collaterales 243
Lapides fatales 51
Lapides fatales duorum fratrum ibidem
Lapides grandiſſimi rapiunt ad mare 16
Lapides hexagonam formã habentes 408
Lapides naturaliter ad murum apti ibid.
Lapidum congeries 51. 82
Lapidum iactatio 509
Lappones cui parallelo ſubiecti 142
Lappones excitati hilarius epulantur 141
Lappones non belligerantur niſi prouocati 137
Lapponum gens orbi ignota 136
Laridum duplex, durum, ac molle 413
Laruæ 113
Larus auis 675. 682
Laſciuiæ Starchaterus nunq̃ deditus 165
Latgertha bellatrix 182. 199
Latrones canum latratu produntur 365
Latrones lembis impoſiti comburuntur ibidem
Latrones nulli in glacie 43
Latrunculi armis tectis pugnant 347
Latrunculi Finni ac Moſchouitæ 364
Laus mira Amalaſuentæ 200
Laus perpetua poſteritatis 567
Laus pro audacia ſurgit 247
Laus vera à viro laudato ꝓficiſcitur 526
Leckióc arx epiſcopi Scarenſis 79
Lectus ferreus 9. cubitorum 157
Lecto duro viri fortes contenti 311
Legatio regis Poloniæ ad Moſchouitam M. D. L I. 367
Legatus nauium rubeus 98
Legati apoſtolici in aquilone ſemper humaniter excepti 547
Legati armati 263
Legati experti præſtigioſo cultu non terrentur 367
Legati Moſchouitarum in Holmia 361
Legumina renata 212
Leguminum prouiſio fit 298
Lekat Gothicè, vel hermelini 618
Lembi ac lyntres ratibus adduntur 376
Lembi fabricantur 364
Lembi in humeris portantur 365
Lemures 113
Lemurum trux chorus 112
Lemmar, vel Lemmus 617
Leo cuſtos afini 676
Leones, cameli &c. non ſunt in aquilone 148
Leones 100. occiduntur 502
Leo dux Brunſuicenſis 188
Lepus marinus formidabilis 768
Lepores marini 759
Lepuſculus in mari formidabilis 779
Lepores candidi in ſeptentrione 608
Leporum cibus ibidem
Leporum diſcolorum multitudo ibidem
Lex amneſtiæ 400
Lex contra ſtupratores virginum 396
Lex debellandarum locuſtarum 782

Lex militaris 258
Lex militaris in torneamentis 512
Lex naturalis 153
Lex naturæ inuariabilis 573
Lex Platonis 555
Lex piſcatorum 729
Lex ſignorum non auferendorum 45
Lex Tuiſconis de adulteris 487
Lex viarum hyemalium 378
Legis Gothicæ tenor 494
Lege maiorum connubia celebrantur 195
Leges Gothicæ Peruſiæ repertæ in charta pecorina 494
Leges Gothorum Peruſiæ repertæ verificãt originem eorum eſſe ab aquilone ibi.
Leges imperiales contra ſacrilegos 544
Leges maritimæ à Visby originem habent 342
Leges maritimæ à Visbycenſibus petendæ 344
Leges mitigatæ populum conſeruant 493
Leges mõtanorum plurimis articulis diſtinguuntur 206
Leges naturæ firmiſſimæ 797
Leges nauticæ 343
Leges terrore defenduntur 344
Legum corruptio 270
Legum maritimarũ extenſio latiſſima 344
Libamenta fœda 101
Libelli Cæſaris inter natandum madefacti non ſunt 355
Liber de arte bibendi 462
Libri æquiuocatio 54
Libri 12. Senatorum vrbis 195
Libri Sibyllini conſuluntur 535
Libri ſcripti Gothico charactere in metropoli Vpſalenſi clauduntur 55
Liberale eſt hoſpitio ſuſcipere 540
Liberalitas antiqua 641
Liberalitas Finnorum 152
Liberalitas Io. Mag. archiepi Vpſal. 153
Liberalitas pulchra 540
Liberi moribus probis educandi 200
Libertas maxima ſacerdotum 544
Libertas pretioſior auro 206
Libertatis reductio 562
Libido vaga fœdiſſima 141
Libido vaga legibus coërcetur 487
Libra vnde collecta eſt 469
Libuſſa Vandalorum bellatrix 199
Licentia mentiendi auferenda 559
Lidecopia 79
Liga conformi moneta cudi debet 213
Ligæ 47
Lignum in ſaxum conuertitur 89
Ligni vnici impulſu 12. occiduntur 179
Ligna ad quemlibet vſum intus aptiora 419
Ligna apta pro fundamentis in aquis 418
Ligna fagina lapides fiunt 409
Ligna non rimoſa ad aquoſa ædificia conducunt 419
Ligna nulla ob venti violentiam naſcũtur 22
Ligna prouidentur 298
Ligna quercina in aquis cuſtodiuntur 418
Lignorum longitudo quibus Scricfinni ad curſum vtuntur 13
Cur hæc ligna pellibus ſubducũt ibi.
Montium inacceſſa his penetrant ibi.
Lignorum ſtrues immenſa 424
Ligniferæ plantæ 167
Ligones 47
Limites agros diſcernentes 51
Linachi auis conſyderatio 667
Lineæ ac laneæ veſtes 38
Lingones ſiue Lotharingi 206
Lingua Lapponum peculiaris 137
Lingua Ericus & manu promptus 190
Linguæ Albanorum olim 26. 136
Linteaminum cura habetur ne è tectis pendeant 298
Linteus pannus in cognoſcendis pellibus vtilis 219
Lis inter agricolas cõuiuiis dirimitur 434
Lites ac fraudes bombardariorum 289
Litera Dominicalis baculis dinoſcitur 54
Literæ Aegyptiacæ 58
Literæ Aquilonarium antiquiores Latinis 57
Literæ ſaxis inſculptæ ibidem
Literarum eruditio nobilitatẽ perficit 476
Literarum notitia glorioſa ibidem
Lithuania idolorum cultrix 96
Lithuania magnus ducatus, & curi ibidem
Lithuani ac Ruſſi gens fortis 629
Lithuanorum numina 97
Littus ſcopuloſum 73
Littora importuoſa 69
Liuius 324. 374
Locha 595
Locus 37
Locus exitialis 363
Locus fatidicus 642
Locus fingendi 105
Locus ob quem bellum mouetur vnicè cuſtodien-

ſtodiendus 380
Locus paluſtris fimo firmatur 421
Locus quatuor dentium 232
Locus ſcripturæ verax 544
Loci iniquitas pacem ſuadet 90
Loci verſilis ſitus 111
Loca ab Amazonibus condita 196
Loca ab Amazonibus ſuperata ibi.
Loca arida herbas ſaniores habent 574
Loca arte & natura munita 229
Loca bellorum 325
Loca bellorum propria 279. 290
Loca inacceſſa arte ſuperantur 303
Loca inuia 152
Loca plura vacua, quàm globis occupata 290
Loca plurima in aquilone munita 327
Loca profundiſſima vnde ſal extrahitur 464
Loca ſponſaliorum iucundiora 482
Loca vicina vtilia 87
Locorum ignari celerius cadunt 394
Locorum miles aquilonis curam habet 236
Locis certis ne comburantur parcitur 229
Locuſtæ arenoſi coloris 782
Locuſtæ flamma & fumo abiguntur ibi.
Locuſtæ magnum malum in orbe terrarum ibidem
Locuſtæ more militari diriguntur 780
Locuſtæ ſeu grylli 149
Locuſtarum debellandarum lex 782
Lodbroch id eſt piloſa bracha 183
Loeſn 382
Loffoeth 66
Loligines naues obruunt 760
Loligines vltra biennium non viuunt ibi.
Loliginum multitudo ibi.
Longitudo haſtarum 224
Longitudo ſaxorum erectorum 48
Longitudo ſcalarum militarium 307
Longobardi à Scandiana peninſula profecti 466
Longobardi ex Scandia 86
Loquela præcox portentoſa 136
Lorica inter natandum detrahitur 352
Lorica pro cultu ſalutis 195
Loricæ ſagittis tranſuerberantur 170
Lotherus Danorum rex 274
Lotio equorum pro illis educandis valet 584
Lubecenſis ciuitas ab obſidione liberatur 333
Lubecum 454
Lucernæ continuæ in turribus portuũ 425
Lucernæ tempore hoſtili non ſunt feneſtris appendendæ 298
L. Lucullus 384
Lucius ſub glacie ludit 705
Lucii ſale conditi, & ſiccati boni ibi.
Lucrum duorum pullorum 652
Lucra aruorum opibus præferenda 432
Lucri cupidi 203
Ludibrium 111
Ludibrium oculorum confingitur 377
Ludicra præſtigia 210
Ludolatra marinum animal 760
Ludus curſorius apud aquilonares 509
Ludus inſidioſus 637
Ludus petauriſticus 518
Ludus ſagittariorum 501
Ludo ſchacorum virtus procorum explo-ratur 758
Ludus ſciurorum in niuibus 615
Ludi effœminatorum 108
Ludi latrunculorum ex dentibus roſmari conficiuntur 758
Ludi variarum ſpecierum 518
Ludorum genera 40. ibidem
Ludorum genera varia ibidem
Lula parochia 65
Lulatreſch lacus Lapponiæ 79
Lumen è pinguedine beluarum 142
Luminum genus varium 77
Luminibus in cauernas minerarum deſcenditur 209
Luna adoratur 98
Luna à ſole lucem mutuat 32
Luna creſcens 18
Lunæ debilitas 31
Lunæ claritas ſine calore 32
Lunæ cornu acutum 17
Lunæ corpus denſum eſt 32
Lunæ decreſcentis effectus 788
Lunæ lucis diuerſitas 32
Lunæ lumine pericula euitantur 147
Lunæ 7. articuli 18
Lunæ tres apparuerunt 31
Lunæ tres ſoles nocturni 32
Lunares mutationes baculis dinoſcuntur 55
Lupulus 448
Lupulus non coctus pernicioſus 452
Lupulus Prutenicus fortior 454
Lupulus ſeorſum coquatur in mulſi confectione 448

Lupuli amaritudo 450
Lupuli decoctio pro ceruisia ibidem
Lupuli flores coquuntur 447
Lupuli faccus mulso imponit ibi. 448
Lupuli satis cocti probatio 452
Lupæ simulachrum 105
Lupus 58
Lupus humanam formam assumit 644
Lupus plures homines deuorauit 613
Lupus viam errabundo ostendit ibidem
Lupus vrinã in persequentem spargit 679
Lupi ædificia hominum oppugnant 644
Ceruisiam bibunt ibid.
Parietem transiliunt ibid.
Flagellis cæduntur ibid.
Lupi domesticati semper infidi 613
Lupi in ædes humanas irruunt 611
Lupi montani contra alces pugnant 602
Lupi mulieribus imprægnatis insidiantur 611
Lupi nocentiores 147
Lupi quo tempore anni fœuiores 544
Lupi specus incidunt 611
Lupi syluestres 612
Lupi truces 611
Luporum ex hominibus conuersorum copia 642
Luporum genus conuersum ex hominibus ibidem
Luporum genera plura 612
Luporum rapacitas vbi exercetur 542
Lupus piscis etiam venenosis bestiis vescitur 705
Lupus piscis, seu lucius vorax 704
Lupus caput piscis & squamas aculeatas primò comedit 705
Lupus piscis variis modis capitur ibi.
Lupi piscis astus 747
Lupi pisces carius pascuntur q̃ equi 705
Lupi pisces insatiabiles 709
Lupi super omnes pisces retia irrũpere conantur 712
Luporum piscium ossa rupturã equorum sanant 705
Luscirari in aquilone 514
Lusus hastarum cur fit? 508
Lutheràni propagatores omniũ scelerũ & impuritatum 486
Lutherani seditiosi 372
Lutheranorum crudelissimæ tormentorum inuentiones 208
Lutheranorum detestabilis impostura 704
Lutheranorum temeraria præsumptio 534
Lutræ cicuratæ piscantur 613
Lutræ mordaces ibidem
Lutrinæ fimbriæ 614
Lutrinæ pelles 219
Lux alternata 141
Lux clarissima in noctibus 15
Lux continua 142
Lux ferrea 222
Lux sex mensium vbi 53
Luxuriæ furor 721
Luxuriæ opera incredibilia ibi.
Luxus appellatione ciuilitatis introductus 458
Luxus vermibus consumitur 616
Lycaon in lupum transmutatus 644
Lycurgus 248
Lyncis natura 610
Lynces aquilonares ibidem
Lyncurium ibidem

M

Machina infidi mundi 641
Machina petraria 289
Machinæ glaciales 381
Machinæ glaciantur 375
Machinæ ligneæ altissimæ ibid.
Macrobij 12. pedum apud Indos 158
Maculosa non reddunt imaginem 30
Maga carmine potens 116
Maga in bouem conuersa, regem Frothonem cornibus occidit 118
Magi septentrionales 121
Magorum conclaue ibidem
Magorum magna vis 120
Magiæ mira vis 117
Magica ars fraudibus innititur 120
Magisterium artificiale 409
Magistratus talis, quales in moribus adolescentes 530
Magistri errorum 553
Magnanimitas aquilonarium pugilũ 192
Magnates inter lupos versantur 642
Magnatum filij emittunt vt vexẽtur 629
Magnetis natura 89
Magnetis virtus 343
Magnificentia mentita 367
Magnificentia structurarum Hollandicarum 439
Magnus Dysauald torneamẽtis clarus 513
Magnus Gothorum rex 108
Magnus Ioannis præfectus cruci affixus 277

Magnus Norvegiæ rex 115.
Magnus rex triumphat ibidem
Magnus Ladalaas Gothorum rex 246
Magnus Ladalaas Suetiæ rex 568
Pater erat amore ibidem
Magnus Suetiæ rex 86.550
Magni ducis palatium 368
Maiestas religionis 104
Maiores dignitate, in fuga priores 332
Maiorum gesta quæ 141
Makreel piscis 731
Maleficarum aquilonarium conuentus, ac tardantium pœna 85
Maleficarum vis 118
Malefici puniendi ibidem
Maleficium inhibitum 120
Maleuentum prisci dixêre pro beneuento 22
Malitiæ gradus 773
Mallei incuruati 261
Mallei Iouiales 107
Malleorum vsus 1130. cessauit 108
Maluç folium vesparum puncturam sanat 783
Malus vir iudicatus 107
Malum grande semel deo dicatum repetere 560
Malum intestinum, cùm nemo alteri confidit 400
Mala ex ludis importunis 508
Mala multa ex otio & alieno cibo 495
Mala omnia in bello expertis nota 295
Mala posteriora peiora 279
Mala proueniêtia ex fuco mulierum 486
Mala terribilia in bellis 399
Mamma rumus dicitur 576
Mammas virgasq; infantibus matres præbent 248
Mancipium luxuriæ sordidũ Ingellus rex 164
Mandata dei seruantes benedicuntur 536
Mandata patrio sermone fiunt 247
Manes 113
Mangones gemmas illustrant 800
Manicæ cuneatæ 474
Mansueti ciuiliter admonendi 344
Manus gemina bis senem excipit 179
Manus ob scelus abscinditur aut perforatur 343
Manu pro malleo sortes vtuntur 193
Manu vna viri duo manducandi tenentur 158
Manus clypeis, & pedes arenis in prælio impediti 348
Manus furtiuæ incendio plerunque adsunt 427
Manus clarissimæ in scurris non contaminandæ 165
Manus prædatoria in obsidione semper erumpit 317
Marchia 460
Marcomanni apud Placẽtiam Romanum exercitum fundunt 230
M. Herennius fulmine perijt 25
Marcus Imp. stultè credulus 223
M. Scaurus 753
Marduri 616
Mardurinæ pelles 219
Mare congelatum 133
Mare potentibus haud sufficit 769
Maris congelati campus 191
Maris fluxus & refluxus in pellibus apparet 702
Maris profunditas bolide inuestigaẽ 425
Margaritæ in auribus mulierum nunquàm in aquilone visæ 476
Margaritæ pallidæ 800
Maritus adulteram verberat 487
Marlucz piscis 732
Marpesia Amazonum regina 195
Mars adulter, & homicida 103
Mars deus belli 100
Maschari apud Gothos 6. diebus insaniunt 463
Masculi ex sene & puella generantur 571
Masiniſſa rex canum custodiæ se permisit 578
Massagethæ duo impalantur 461
Massagetharum victus ac amictus 253
Mater à pullo necatur 695
Mater rerum natura 218
Materfamiliàs casta castam familiam souet 480
Matremfamiliàs corruptam cætera familia sequitur 475
Materia excitandarum seditionum 298
Materia scutorum 292
Materialia vngendæ faciei 485
Matronarum ornamentũ pudicitia 476
Mauri, Afri coriarijs scutis vtuntur 293
Maximinus Gothorum Imp. 158. 459
Maximinus Imp. Gothus equo ad insequendum hostẽ flumen ingreditur 355
Meantæ præsagium 696
Meantæ aues Mea mea clamant 682
Mechthildis Roschildensis virago 218

Mediatores idonei inter regios fratres 561
Medicamenta ex melle oculis gignuntur 799
Medicina auxiliaris 569
Medicina ceruſiæ 211
Medicina diuerſa ægris exhibetur 344
Medicina ex vngula alcium 601
Medicina pro aduſtione frigoris 383
Medicina voluptuoſa ex fructu abietum 411
Medicinæ aquilonarium populorum 798
Medicinæ ex ambra 748
Medicinæ ex perdicibus 685
Medicinæ ex pullis hirundinum 675
Medicinæ ex vitulo marino 703
Medicinæ falconum per ordinē 668. 669
Medicinæ ignis ſacri 655
Medicinæ marinæ ſtellæ 766
Medicinæ quæ ex ouibus conficiuni 575
Medicinæ ſimplices gratiores 571
Medicinæ vulpium 637
Medicus imperitiſſimus 271
Medici nulli vel rari in aquilōe 444 570
Medicinalia aquilonariū ex colūbis 663
Medo 447
Mel ac fauus coquitur 453
Mel circa ſolſtitium collectum pręſtantiſſimum 798
Mel extra aquilonaria loca adulterat ibi.
Mel in aquilone abundat 789
Mel neceſſarium in obſidione ferenda 799
Mel pro toleranda obſidione neceſſarium eſt 796
Mellis & aquę quantitas magna quandiu bullit 448
M. Ienaetos 693
Meler lacus 79. 241
Membra mortui exciſa hincinde mittuntur 564
Membrorū vires à natura præſcriptæ 259
Memmingus ſatyrus 10
Memores beneficiorum 539
Memoria 55
Memoria carminibus patriis manet 94
Mendicitas à monaſteriis electa, celeriter in aulam aſcendet 302. 545
Mens miſera variè torquetur 341
Mentes hominum ludo ſchacorum explorantur 507
Menſæ glaciales 36
Menſæ ſuccini fuſoꝝ opera elaborantī 415
Menſes 10 ad probandum partum in Gothia ſufficiunt 483
Menſes ex numero imbrium nomina ſuſceperunt 762
Menſura affectuum 531
Menſura ciuica minor in vendendo 468
Menſura res frumentariæ veneunt ibi.
Mentiri ac fallere Danis commune 274
Mercatores armati pro piſcibus comparandis nauigant 732
Mercatores diuerſarum regionum 724
Mercatoribus cum principibus præliari nunquam tutum erit 342
Mercatura diſcretior in ponderibus & mēſuris 468
Merces execrabiles 207
Merces exoticæ in Bothnia 698
Internæ ibidem
Merrurius nebulo 103
Meretrix Meſſalienſis 526
Merguli aues 682
Mergus auis 675
Genus inſatiabile auium ibi.
Mergi præſagium 696
Mergorum ſpecies cornuta 675
Meropum ſiue gaulorum pietas in parentes 659
Merula candida in Achaiæ partibus 686
Merulæ auis deſcriptio ibidem
Meſſis multa, operarii pauci 153
Metallum nobile 215
Metallum ſudatile 425
Metalla Moſchi non habent 616
Metalla, vt argentum etc. pondere vendūtur 468
Metamorphoſis hominis in lupum 643
Methotin inſignis magus 101
Methotin occiſus palo affigitur ibidem
Metropolis Io. Mag. archiepiſcopi Vpſalenſis 154. 561
Middelpadia 78
Miechouita Polonorum hiſtoricus 97. 606. 757
Militantibus neceſſaria ventorum cognitio 19
Militaris reſponſio 288
Milites apud Gothos parū fortes ſine arte natandi 355
Milites aurati creantur 479
Milites clypeati, vnde aggeres denominantur 292
Milites 10. in habitu paſtorum Romanos ſub iugum mittunt 317
Milites delicatuli 384
Milites delicatuli vbiq; contēnuntur 310

Milites

Milites extranei nedũ regi, ſed quoq; eius theſauro inſidiantur 563
Milites fortes nunquàm dominum illudendum præbent 310
Milites fortiſſimi naturæ imperio ſuperantur 395
Milites fortiſſimi præferendi 296
Milites lectis durãte bello haud vtunt 261
Milites ob frigora molles 384
Milites peregrini teſtantur, Sueticum argẽtum ſanguine emercandum 235
Milites prouidi 356
Milites 400. pane putrido periere 320
Milites robuſtiores ab agris 429
Milites ſeditioſi dominos pdere ſolẽt 258
Milites ſeueri 523
Milites ſtrenui viribus non verbis pugnãt 513
Milites tonſi 253
Milites veri à garrulitate abſtinent 515
Milites veterani, medici periti 173
Militum ſiue ſatellitum natura 229
Militibus probroſum morbo mori 171
Militia ſeptẽnis Starchate. in Suetia 161
Milliaria Gothica 39. vno die conficiuntur 597
Milo 459
Miluago piſcis 760
Mimi ac ſcurræ contemnuntur 160
Mimi exotici 525
Mimmingus ſatyrus 114
Minera ſalis opulenta 464
Mineræ optimæ ſigna 203
Mineræ ibidem
Mineræ argenteæ hodie abſcõduntur 205
Mineræ ferreæ ac chalybis electiſſ. vbi 79
Minerarum deſolatio 211
Minerarum inuentio 205
Minerarum laboratores aliquando ſuffocantur 206
Miniſterium pietatis 455
Minuthyia 199
Mira natura glaciei 68
Miraculi fœditas 127
Miracula naturæ 363
Miſeria obſeſſorum varia 376
Mithridates rex 273
Annos 7. venationẽ ob proditores finxit ibidem
Mithridates rex Ponti 639
Mixtio in Aethiopum ceruiſiæ confectione 453
Modulatio dulcior morti vicinior apparet 661
Mod' abigendi vel iterficiẽdi veſpas 784
Modus abſq; modo bibendi 459
Modus adulterandi ambram 748
Modus aquarum colligendarum 317
Modus arcendi hoſtem à littore 226
Modus aſcendendi montes 150
Modus auarorum hominum 320
Modus aues venandi atris retibus 690
Modus aues venandi fuſtibus 691
Modus benedicendi et cõſeruandi pueros à peſſima ſocietate 531
Modus butyri condiendi 466
Modus calcandi glaciem 194. 416. 712
Modus capiendi cetum 741
Modus capiendi cygnos 660
Modus capiendi hermelinos 618
Mod' capiẽdi piſces in foueis ripalib. 710
Modus capiendi xiphias 744
Modus caſeos formandi 467
Modus celerrimus currẽdi in lignis planis pedibus affixis 13
Modus celerrimæ conuocationis 223
Modus ceruiſiam conficiendi 449
Modus ceruiſiam cõficiendi apud Aethiopes 453
Modus ceruiſiam conficiendi apud Norue gianos prolixus 454
Modus ceruiſiam conficiendi Hippocrati ignotus 449
Modus chalybis indurandi 209
Modus circũueniendi hoſtem 228
Modus citò impinguandi agros 430
Modus cõficiendi galeas ne flacceſcant 371
Modus conficiendi hydromelis, ſeu medonis 448
Modus conueniendi ad conſultãdum 543
Modus conuiuandi apud ſeptentrionales 541
Modus cuſtodiendi apes ne frigore pereãt 796
Modus debellandi arces 373
Modus defendendi naues à piratis 365
Modus deſcendendi montes 150
Modus egerendi cibum 606
Modus eleuandi mineras 206
Modus equos informandi ad flectendum genua 588
Modus exiliendi à retibus 700
Modus expellendi gelu à piſcibus congelatis 710
Mod' extrahẽdi lapſos homines vel equos ſub glaciem 379

Modus extrahendi serpentes ab ore infan-
tium 437
Modus ferendi iniuriam 550
Modus formādi panes delicatiss. 444
Modus formandi panes durabiliores 443
Modus impediendi vada 287
Modus impetuosus bellandi 225
Modus inducendi extraneas colūbas 662
Modus iniquissimus fingendi exactiones 399
Modus inuadendi arces per scalas ratibus inhærentes 389
Modus inuestigādi latrones in syluis 365
Modus mittendi nuntii ad numen 107
Modus muniendi loca in frigore 379
Modus natandi apud septentrionales 354
Modus nobilium sepeliendorum 566
Modus notabilis pro prælatis 540
Modus nonus capiendi pisces 706
Modus obsidentiū aggrediēdi arcem 295
Modus occidendi gulonem 607
Modus opprimendi hostem 230
Modus piratarum inuadendi naues 365
Modus piscādi cum equis sub glacie 712
Modus piscandi vitulos marinos 702
Modus alius ibidem
Modus præliandi littoralis 339
Modus prēparandæ terræ ad seminandum 63
Modus præparandi siccatos pisces 722
Modus præstigiandi vel demōstrandi 121
Modus propagandi soboli mirabilis 678
Modus purgandi fossas 421
Modus purgandi portus 420
Modus purgandi vias 43
Modus rapiendi pisces 654
Modus recipiēdi rebellātes in gratiā 272
Modus rumpendi catenas nauibus serratis 333
Modus salis coquendi 464
Modus securus natandi 356
Modus seu ratio equitandi 585
Modus siccandi pisces, vltra mare ad Ger-
maniam nauigio deferendos 66
Modus superandi hostem 225
Modus superandi rupinas arces 294
Modus temperandi confectionem hydro-
melis 448
Modus terribilis pugnandi 137
Modus triturandi 435
Modus varius formandi panes 442
Modus venandi alces 601
Modus venandi apud Lappones 146
Modus venandi erythrotaonem 666
Modus venandi gallos syluestres 678
Modus venandi perdices 685
Modus venandi vrsos 622
Modus vincendi hostem 251
Modus virgines rapiendi 482
Modus vrsos domesticandi 629
Modus vsitatus præsidia arcesq; demoli-
endi 294
Modus vt homo in lupū conuertatur 643
Modus vtendi tedis 77
Modi ceruisiam conficiendi iuxta diuersas
regiones 450. 451
Modi diuersi capiendi pisces 708
Modi erumpendi in hostes 375
Mœnia ferrea 221
Mœnia glacialia 381
Mœnia tabulata 389
Mola falsa 99
Mola trusatili hordeum infringitur 454
Molæ manuales 440
Pedales ibidem
Trusatiles ibidem
Rotatæ ibidem
Molēdina cōtrario flumine versantur ibi.
Molendina equestria ibidem
Molendina in Hollandia super fossas 439
Molendina ventoꝝ vbi collocanda ibi.
Molendinorum diuersa genera ibidem
Moles immobilis 156
Moles niuium instar montium 394
Mollis quandoq; musica 522
Molossi canes 578
Monachus in monasteriū reuertitur victo-
riam obtinens 513
Monachus malum omen designat 115
Monachi vnà cū abbate submergūtur 278
Monasterium Aluastra 79
Monasteriū diuæ Brigittæ viduæ pulcher-
rimum ibidem
Monasterium Vastenense 408
Monasterium Vissenburg 552
Monedula vnde dicta 664
Monedulæ aurum non cōmittendum ibi.
Moneta à Moschouitis falsificatur 213
Moneta conformis 214
Moneta Romana ibidem
Moneta vetus purior 802
Monetæ bonæ vtilitas 214
Monetæ falsæ damnum 213
Monetæ mutatio 270
Monetæ signa 215
Monetarii 214

Mongali siue Tartari 285
Moniales Lubicenſes conſtantiſſimæ 555
Roſtochienſes ibidem
Vaſtenenſes ibidem
Monoceros belua ferox, ſed tarda 744
Monoceros piſcis ibidem
Mons Amaberg 408
Mons Tartarorum 64
Mons Veſuuius 61. 64
Mons virgo dicitur, & quare 85
Mons vt ciuitas mœnibus cincta apparet 408
Montis amœnitas 83
Montes altiſſimi 63
Montes arenoſi vulgariter Sanddunen dicti 423
Montes duriſſimi, marmoreã duritiem ſuperantes 48
Montes falconum 65
Coruorum ibidem
Aquilarum ibidem
Litium, pprio ſermone Kiuaneb dicti ibidem
Mõtes magnetũ in ſuppolarib' iſulis 409
Montes mœroris 65
Montes Noruegiæ altiſſimi 61
Montes portus oſtendunt 65. 423
Montes quaſi natura ordinati 423
Montes ſalis in Polonia 464
Montes Suetiæ aquilonaris 61
Montiũ mineraliũ diuiſiones ac cãæ 205
Montium nomina à piloſis beſtiis 148
Montium nomina ab euentu 64
Montium nomina intra Suetiam ac Noruegiam 148
Montium ſublimitas excelſiſſima, minima cœli comparatione reputatur 72
Monſtrum in littore virum integrũ rapuit 735
Monſtra marina mirabilia 729
Monſtrorum grex deletur 114
Monumenta veterum 49
Moos inſula 771
Mora fit ſtudio prauo 763
Moraſteen lapis ingens 52. 243
Morbus caſtrenſis, qui cachexia dicit 570
Morbo mori militibus probroſum 271
Morbi aquilonares 570
Morſicis auis conſyderatio 665
Mori Lappones melius cenſent, quàm viuere 141
Morituri cura, & mortui ſepultura carent 44
Mors ardua victis 376
Mors miſerrima 324
Mors morti, & tumulus tumulo exaggeratur 286
Mors omnium memoriam tollit 192
Mors quando luctuoſior 567
Mors ridicula 455
Mors viua 571
Mors vltima linea rerum 557
Mors vt euitetur nil prodeſt 122
Mortis compendia 222
Mortis contemptores aquilonares 511
Morte afficiẽdus ob pinguedinem dimiſſus 509
Mortalitate ſæua aurum in ſeptentrione deſiit 216
Mortuorum oſſa accedentes terrent 92
Morſus taxi exitialis 620
Morſi dentes pretioſi 757
Morſi aut roſmari piſces ibidem
Morſi piſces hoiem dente interficiunt ibi.
Mos bibendi in aquilone 542
Mos Chriſtianorum agricolarum 432
Mos eſt negotiatoribus Moſchorum nouas in itinere naues fabricare 369
Mos latrocinantium in ſyluis 583
Mos nuptarum apud aquilonares 528
Mos Parthorum ac Moſchorum pugnandi 366
Mos proditorum 337
Mos pudicarum mulierum 184
Mos ſepeliendi antiquitus 557
Mos tondendi capillos 249
Mos tyrannorum 265
Mos veterum pudicitiam cuſtodiendi 182
Mores barbararum gentium 571
Mores boni externũ crimen deteſtãtur 532
Mores corruptiſſimi fœminarum 475
Mores peſſimi malorũ adoleſcẽtum 250
Mores petulantiſſimi 618
Moſchi ac Cimbri adulatores 311
Moſchi non frequenter fuga euadunt 366
Moſchi ſuum principem adorant 368
Moſchouitæ 363
Moſchouitæ fugientes proprias ædes comburunt 318
Moſchouitę potius ad prædandum, quàm prælíandum exeunt 361
Moſchouitæ rapaces 265
Moſchouitæ ſchiſmatici 479
Moſchouitarum gens aſtuta 699
Moſchouitarum nobiles qua pœna plectendi 490

Mosqua metropolis Moschouiæ 368
Mostastroem 67
Motala locus inexhaustæ mineræ circa lacum Vether 79
Motus ac metus bellorum populum in prælium excitat 338
Mugil piscis 718. 719
Mugitus montis 61
Muli marini numero venduntur 468
Mulier animosa 568
Mulier animosa equestri garrulo hastis concurrit 515
Mulier auguratrix & malefica 126
Mulier bona 268
Mulier impudica sceleratissima 201
Mulier quando habet testimonium 483
Mulieris fortis pretium de vltimis finibus 801
Mulieres aquarum vrnas porrigunt 381
Mulieres aquilonares mundissimè sua officia tractant 451
Mulieres aquilonares nũquàm nudos spectaculo se ostendunt 506
Mulieres Cimbricæ suis crinibus scuta imbuunt 292
Mulieres 10. virili habitu bellicosiss. 196
Mulieres generalius panes coquunt 442
Mulieres Giorgianorum 197
Mulieres Gothicæ primæ in acie 196
Mulieres illustrissimæ laboriosæ 480
Mulieres inclementer partus edunt 770
Mulieres mœnia defendunt 300
Mulieres nunquàm in septentrione suspendi solent, 490
Mulieres panes in septẽtrione coquũt 319
Mulieres pariter panes coquunt 442
Mulierum ornatus specialis 800
Mulierum penuria apud Romanos 482
Mulierum prægnantium custodia 145
Mulieribus texturæ sapientia data est 781
Mullus piscis 719
Mullus 8000. nummũm emptus 721
Mulsa 447
Mulsum 449
Mulsum potus sanissimus 548
Mulsũ quò vetustius, eò sanius 447. 448
Mulsi color, odor, & sapor 448
Multa pecuniæ 174
Multa pro adulterio regi, episcopo, & fisco debetur 487
Multi vno fugiente labuntur 380
Multa libent, quæ non licent 390
Multitudo ad malum inclinata 492
Multitudo armata parcissimo præcepto dirigitur 517
Multitudo boum vbi 576
Multitudo incolarũ in insidiis latitat 227
Multitudo piscium ventis exiccatur 65
Municipalia Gothorum & Suconũ 492
Municipalia Suetiæ 243
Munificentia principis 383
Munitio glacialis 381
Munitiones ciuitatum 332
Munus oratorium 214
Munus pecuniarũ carnifici deputatur 487
Munera principib' Tartarorũ offerẽda 367
Muræna piscis 719
Muratæ ædes 410
Murus pendulus qũo perfringitur 303
Murus petrarius sine calce 338
Muri grossissimi 408
Muri naturales 85
Muri sub aquis latentes 91
Muri teguntur, vt ferreæ sagittæ colligantur 298
Mus marinus 768
Mures auxiliarii existunt 591
Mures candidi ex esu sacchari 608
Mures domestici hospites onerosi 590
Mures è cadaueribus progrediuntur 591
Mures è nubibus cadunt 726
Mures Hispanici 149
Mures infatigati perseuerant 591
Mures in succino reperiuntur 414
Murium caterua 591
Murium turris in Rheno ibidem
Murium via sub niuibus 787
Murium vis innumerabilis 591
Muscæ 95
Muscæ apibus obsunt 793
Musculus balenæ masculus 738
Musica furoris alumna 522
Musica muta 526
Musica quandoque seuera 522
Mustela alcem obtruncat 601
Mustela lusum ostedit, sed mortem meditatur 609
Mustelæ bestiolæ contemptibiles 602
Mutatio in ecclesiis per excelsi dexteram 105
Mutatio periculosissima 306
Mutua laceratio obest 293
Myriades rusticorum contemnuntur 233
Myrtus 448
Myrti legumina pro vsu lupuli recipiuntur 447

N

Narbonenſes 22
Narſes 303
Narue arx magni magiſtri Liuoniæ 359
Natans deprehẽſus intercipitur ac occidi/tur 353
Nates ad malum torquentur 344
Nationum nomina, quę quondã ad Goth/landiam confluxére 85
Natrix ſerpens 774
Natura artifex 645
Natura clemens 432
Natura cuique animali prouidè ſuccurrit 602
Natura defraudatur 504
Natura duris populis armorum effigiem oſtendit 90
Natura gruum 71
Natura in rebus temperandis ludit 667
Natura ipſa quandoque triumphat 386
Natura nihil otioſum produxit 779
Natura nil ſuperflui habet 575
Natura non ſinit aliquid otioſum 55
Natura periculum euitare docet 63
Natura plerunque ſceleratos punit, ac ab eis abhorret 386
Natura quieſcentium oſſea in domo 754
Natura rerum mater 218
Natura ſuſurronum peſſima 550
Natura tigridum & ciconiarum 551
Natura violatur 120
Naturæ lex inuariabilis 573
Naturæ maieſtas fide caret 46
Naturæ miniſterio aliquando hoſtes oppri/muntur 229
Naturæ officia pugiles conciliant 192
Naturæ opus potius admirandum q̃ con/uitiandum 727
Naturæ vis ad pacem compellit 379
Natura lacus Veter mirabilis 46
Naturali ætate rectiſſimũ iudiciũ fit 489
Naucleri 31
Naucleri peritiſſimi vbi requiruntur 66
Naufragi ac aquis immerſi quales habeant paſſiones 354
Naufragorum turba perit ibidem
Naufragis bona ſua reſtituenda 427
Naufragium odore euitatur 66
Naufragium paſſis plura creduntur 345
Naufragia per littoralia ſaxa vitantur 52
Naufragia reſtituenda 80
Nauigantibus neceſſaria ſigna 84
Nauigatio hyemalis lucroſa, ſed periculoſa 425
Nauigatio periculoſa maris ſeptentriona/lis 67
Nauigium Cæſaris periit 355
Nauigia breuia 143
Nauigia breuia in aquilone ob vndas bre/ues 329
Nauigia diuerſi generis 438
Nauigia durabilia 144
Nauigia in portu ſubmerſa extrahunt 422
Nauigia per glaciem ad apertum mare euehuntur 47
Nauigia piſcibus plena 720
Nauis ingentiſſima 330
Nauis 1000. armatos ac 300. naucleros ha/bens 329
Nauis roſtrata 334
Nauis ſerrata 333
Nauis ſiat pigra tumentibus velis 762
Nauis ſubmerſa leuatur 422
Nauis vaſtiſſima à puero mouetur 416
Nauis vt minuſculum vas euertitur 736
Nauis leuandæ cauſa abiecta reſtitui debẽt 437
Naues annulis ferreis alligantur 73
Naues apud aquilonares in littore ſub te/cto ſeruantur 329
Naues bellicæ 220. dieb. 45. fabricatæ 330
Naues bellicæ ſubmerſæ rariſſimè leuantur & quare? 422
Naues conductitiæ incendiariis connectuntur 340
Naues coriariæ binæ 68
Naues Danorum 169
Naues duæ dracones appellatæ 336
Naues fortiſſimæ à beluis obruuntur 735
Naues frondoſæ non agnoſcuntur 334
Naues igniuomæ 340
Naues incendiariæ 339
Naues in glacie tanquam in muro firman/tur 385
Naues iuxta vim fluminum fabricantur 328
Naues ne vſui ſint inimicis comburuntur 341
Naues nominibus ac coloribus diſtinctæ 329
Naues papyraceæ 68
Naues perunctæ pinguedine vituli marini non congelantur 703
Naues 400. amiſſæ 120
Naues 400. aqua flammiſq; pereunt 336
Naues quæſtuariæ 340

Naues rubricatæ 98
Naues sæpius inter latentia saxa periclitã-
tur 339
Naues scorteæ 68
Naues 60. bellicæ vno mense Venetiis fa-
bricantur 330
Naues sine anchoris firmantur 72
Naues sine ferro 68
Naues subsidiariæ 92. 331
Naues Sucorum 250 o. 169
Naues superaggeres efferuntur 439
Naues vi ventorum in momento submer-
guntur 417
Nauium quarundam nomina 329.330
Nauium tabulæ inunguntur, ne congeletur
751
Nautæ à beluis tubæ sono, & vasis vacuis
euadunt 736
Nautæ beluas marinas timent 770
Nautæ externi periculis subiiciũtur 765
Nautarum necessaria 67
Nautarum pericula diuersa 761
Nautis quænam terribilia 67
Nearchus præfectus Alexandri per beluas
turbatus 735
Nebulæ tenebrosæ 227
Necatores egentium 558
Necessaria nautarum 67
Necessitas artes adinuenit 316
Necessitas omnia audet 381
Necessitas seu perplexitas mortifera 385
Necessitate paci consulitur 231
Negotiatores fraudulenti 240
Negotiatoribus Oddo atrox, ruricolis cle-
mens 122
Nemus insuetum 111
Nemus transire visum est 238
Nepa auis 676
Nepæ præsagium 696
Nepæ equarum cuculi dictæ 691
Nequitiosissima facta 268
Nero Imp. optimus citharœdus 522
Nero magiam summè amplexus est 120
Nerui in coniũgendo loco clauorum 143
Nescire turpissima excusatio est 559
Nicolaus episcopus Lincopensis 217
Nicolaus Holste præfectus sanguinarius
267
Laqueo periit ibidem
Nidorum in insulis differentia 681
Nidrosia metropolis regni Noruegiæ 60.
621
Nil sine causa geritur 28
Nilus præter solitum excrescit 740
Nisus garrulum rapit 669
Nisus pietatis expers 647
Nisus rapax in suum genus sæuit 650
Nix 34. 37. 89
Nix ædes obruit 410
Nix æstatis tempore 14
Nix alta terrã ne congeletur conseruat 787
Nix apparens solida periculũ adfert 394
Nix copiosa sterilitatem causat 321
Nix densa agros impinguat 430
Nix diu in aquilone durat 680
Nix efficit, quòd an amicus, an verò inimi
cus ignoretur 34
Nix & frigus oculis obsunt 38
Nix in vertice, ac ignis in pede montis 61
Nix magis quàm fimus agros impinguat
680
Niues aqua indurantur 39
Niues minutissimæ periculosiores 148
Niues versus septentrionem variantur 38
Niues vt turbines cadunt 678
Niuium abundantia anni fertilitatem pre-
nuntiat 679
Niuium formæ vno die 20. videntur 38
Niuium variarum figurarum ratio potius
stupenda, quàm inquirenda ibidem
Noæ et filiorũ eius ab arca descensus 242
Nobiles ad aratra pressi 545
Nobiles Daniæ data pecunia per fatuum
vitam redimunt 525
Nobiles fictitii in aula Moschouitæ 367
Nobiles plerunq; ignauiæ indulgent 260
Nobilium & exemptorũ venationes 603
Nobilium mulierum postulatio 288
Nobilitatis fulcrum tempore immutatur
563
Noctuæ auis nocturnæ consyderatio 693
Noctuæ præsagium 696
Noctuæ 77. 116
Nodi magici tres 119
Nomades 133
Nomẽ infame magnus dux sibi parat 368
Nomina à meliori euentu imponenda 92
Nomina certaminum 194
Nomina diuersarum ceruisiarum, vti vi-
norum 452
Nomina 12. filiorum sola terrent 180
Nomina falconum 668
Nomina locorum 699
Nomina locorum vbi piscatura exercetur
730
Nomina nauigiorum 329. 330

Nomina præceptorum Gothorum 530
Nomina prouinciarum Suetiæ 613
Nomina pulchra pueris imponenda 531
Nomina quarundam gentium 699
Nomina 7. virorum à somno surgentium 13
Norcopia oppidum 93
Nortmanni per 2000. passuum naues traxe runt 356
Noruegia 97
Noruegiani quomodo sal decoquũt 464
Noruegienses, Tylemarchi' 167
Notabile pro principibus 348
Notus 19
Nouacula dolum anticipat 311
Nouæ turmæ in prælio surrogandæ 225
Noualia quando seminanda 432
Nouẽ animantium genera immolant̃ 106
Nouendiales feriæ ibidem
Nouennarii numeri obseruatio ibidem
Nouum amplius nil videtur 645
Nox continua 11. 142
Nox dum hostis incumbit attẽdenda 298
Nox longior bellatoribus apta 309
Nox 6. mensium 15
Noctes continuæ 76
Noctes longissimæ 15. 417
Noctes 20. horarum in septentrione 382
Nocturnum certamen 174
Noxii dæmones 211
Nubes ardentes 33
Nubes quid præsagiunt 17
Nuces auellanæ 413
Nuces fagorum triangulæ ibidem
Numen erumpens vario modo per naturã disponit 363
Numen liberè operatur, vbi, quãdo, et quo modo vult 67
Numero quæ res distrahuntur 468
Nummus pro saltu petitur 629
Nummi aurei 214
Nummi cur permissi 212
Nummi quo in loco nõ æstimantur 699
Nummorũ nullus vel rarus vsus apud septentrionales 212
Nundinæ glaciales 137
Nundinæ glaciales Vpsaliæ fiunt 138
Nuntius per cœlum iens 186
Nuntii hostium quo casu tenendi. 224
Nuntii prouinciarum relaxantur 244
Nuntii sub aquis retibus extensis capiuntur 186
Nupti se à lasciuia refrenant 482
Nuptiæ apud Lappones ferro, silice, ac igne firmantur, & cur 140
Nuptiæ nobilium 480
Nuptiarum directores 481
Nuptialia festa plebeiorum equestria 588
Nutrices ac paruuli miserias adaugẽt 296
Nymphæ 110
Nympharum vis ibidem

O

Obedientia grata 529
Obedientia grata, ac opes populi principes feliciores reddunt 271
Obedientia subditorum à principis prudentia proficiscitur 402
Obeliſci 48
Obeliſci pacis 232
Obsessi captiuitas cur desideratur 297
Obsessi ad deditionem constringunt̃ 309
Obsessi flamma ac fumo superantur 373
Obsessi præfecti vincuntur 235
Obsessi quibus modis superantur 293
Obsessi subtracto commeatu domant̃ 317
Obsessorum miseria varia 376
Obsidentes suffocantur 380
Obsidio Holmiæ fiat tribus locis ac exercitibus 314
Obsidione arx Calmarniæ soluitur 300
Obsidione quæ attendenda 306
Obsonia delicatissima pro infirmis 444
Obstructio aquarum 305
Oceanus exilis vrna auaris 133
Oceanus terrarum ambitor 114
Occidens 95
Occidere pro acquirenda hæreditate illicitum est 483
Occisor Starchateri pœnã formidat 172
Occisus Methotin palo affigitur 101
Oereæ reflexæ & ineptæ 253
Octauius Aug. fulmina expauescebat 702
Oculus purus, ad pelles emendas necessarius 219
Oculi ambitus ceti 15. homines capit 739
Oculi à spectaculis indignis auertendi 201
Oculi ante ventrem pascuntur 721
Oculi in lumbis & ventre 756
Odo Danicus pirata 122
Negotiatoribus atrox, ruricolis clemens ibidem
Gurgite tandem submersus ibidem
Odensdag 100
Odhen bellans ibidem

Odium pro dilectione 154
Odia connubiis vix ſedantur 276
Odmundus Olonis filius 178
Odor piceus grauis mulieribus parituris 77
Odor piſcium grauis 466
Odore naufragium euitatur ibidem
Oduin Longobardorum rex 247
Oelandia 84
Oelandia dulciſſ herbas producit 466
Oeſtrus ſiue aſilus inſectum 782
Officiales iurati 723
Officium boni iudicis 491
Officium ductoris boni 380
Officium ducum militarium 263
Officium humanitatis verum 538
Officium mulierum in aquilone 451. 469
Officium philoſophorum 530
Officium principis in recipiendis oratoribus 369
Officium regium 402
Officium ſecretariorum 401
Officia apum diſtincta 795
Officia inter ruſticos præliaturos diuidun-tur 373
Og rex Baſan gigas 157
Olaus rex baptizatus 82
Oleum factitium ex piſcibus 751
Oleo apes exanimantur 793
Oleo benedictionis rex inungitur 478
Oleo maiores vſi non ſunt 458
Oliuæ nullæ in aquilone creſcunt 413
Ollæ lapideæ apud occidentales Gothos 457
Ollæ maleficarum effuſæ, effectus innume-rabilis 118
Olo Daniæ rex occiditur 166
Olo princeps maritimæ claſſis 177
Olo Vegetus pugil tyrocinium virtute au-ſpicatur 176. 177
Sicut fecit, ita factum eſt illi 178
Olor vnde dictus 661
Onagrorum curſus vehementiſſimus 392
Onocrotalus animal inexplebile 676
Naturam eius Hieronymus exprimit ibidem
Onocrotalus Eſaiæ 34. notatur 677
Onus grauiſſimum in glacie leuiſſimum fit 47
Onera duobus iumentis immenſa trahun-tur 143
Onuſtus armis hyeme natat 352
Onuſti pecunia in incendio cremãtur 426
Opera mutua eſt præſtanda 747
Operarii manuales in pyramidalibus ædi-bus morantur 409
Opes populi ac grata obediẽtia principes feliciores efficiunt 271
Opificium naturæ in ſpecu mirabile 362
Opimatus vermis 775
Opinio Ariſtotelis quando apes ſe abſcon-dant 789
Opinio autoris ſphæræ 12
Opinio pœnarum de ſpectris 113
Opinio ſuccini generati refellitur 610
Opinio vulgi de fulmine 24
Opinio vulgi de pauone 683
Opinioni quandoque cedendum 85
Opiniones de alcibus 600
Opiniones de ventis 15
Oppida caſtellaq; ſpoliantur 301
Oppreſſores dei iudicio relicti grauius pu-niuntur 563
Oppreſſorum calamitas 230
Optimates loris ligati à beſtiis conculcan-tur 275
Opulentia principum inuicta 343
Opulentia regum Suetiæ 79
Opum deteſtatio in aquilonaribus pugili-bus 192
Opus execrabile bona eccleſiæ profana-re 545
Opus pietatis curã ſepulchrorum habere 567
Opus plenum pietate 539
Oratio archiepiſcopi ſuper regem 478
Oratio in annonam 536
Oratio ſuper eleemoſynam 537
Oratio ſuper peregrinantes ibidem
Orationibus cariſtia depellitur 153
Orator Italus à Moſchouitarum principe occiditur 368
Orator regis Poloniæ 367
Orator 50. pedum ſpatio à principe diſtat 368
Orator regius in hoſpitium deducitur ibi.
Oratoris receptio in Moſqua ibidem
Orbis vniuerſus in cultura magiæ concors 119
Orbis nouiinuentores 58
Orca minor balena, ſed crudelior 738
Orcarum gladio nautæ vulnerantur 744
Ordinatio archiepiſcopi Vpſalen. ſuper domibus egenorum 537
Ordo faciendi hortos ac ædificia in palu-de 421

Ordo literarum in saxis 48
Ordo portantium vasa 459
Oriens 95
Origo autoris 93
Orithyia 199
Ornamentum templorum 540
Ornamenta armata 470
Ornatus alienus 167
Ornatus capitum in mulieribus 474
Ornatus corporis & equi hosti cedit 616
Ornatus muliebris 216
Orosius 199. 547
Os contumeliosum 175
Os humanum quasi leporinum 609
Os igniuomum bombardæ conseruandum 306
Osculum libri in iuramento datur 494
Osculis non armis aliquando agitur 194
Osinæ aues 677
Osse maria traiiciuntur 122
Ossa animalium offeruntur 99
Ossa mortuorum accedentes terrent 92
Ossa pro lignis comburuntur 750
Ossium gestamine caput draconis contunditur 187
Ossibus piscium cibi coquuntur 22
Ossea in domo quiescentium natura 654
Ostentatio stulta 368
Ostrearum apothecæ 769
Ostrogothorum saxa 49
Osura 12. filios genuit 179
Osura filia regis Danorum 180
Othinus aruspex 115. 122
Otis auis consyderatio 692
Otis auis præsagium 696
Otium militare pessimum 508
Otium omni ætati nocet præsertim adolescentiæ 509
Otium vitiis amicum 268
Otia militibus auferenda 258
Otiosi seueris. lege puniendi 495
Oua anatum prope aquas 681
Oua aquilarum in pellibus vulpinis aut leporinis souentur 652
Oua deuorantur, ne hostes multiplicentur 71
Oua fulicarum à fluctibus non rumpuntur 681
Oua innumera auium occupanti cedunt ibidem
Oua piscium certo tẽpore extra aquas seruantur, vt rursus immittantur 727
Ouorum differentia in forma 682
Ouorum diuersi colores 681
Ouorum scopuli 241
Ouorum vis glutinatiua 651
Ouidius 112. 644
Ouidius librum de piscibus in senectute scripsit 768
Ouiken nundinæ glaciales in Martio 139
Ouis à lupo ad currum defertur 644
Oues diutius dant lac, quàm cætera animalia 575
Oues musica delectantur ibidem
Ouium infirmantium remedium ibidem
Ouium vtilitates multiplices ibidem

P

Pabulum priuatum publica pernicies 182
Pacta rara sine suspicione 290
Pædotribæ 531
Pali super glaciem firmantur 416
Pallium vile saltẽ de toto imperio in morte aufertur 567
Palus congelata 150
Paludes cœnosæ 327
Paludum securitas 81
Panificia in montibus planis fiunt 319
Panis à natiuitate pueri ad nuptias eius seruatur 442
Panis à Pan 441
Panis biscoctus ad ceruisiam Aethiopum ponitur 453
Panis biscoctus durabilior 320
Panis biscocti vsus 443
Panis conditus pro vsu viatorum ibi.
Panis durat 20. vel pluribus annis ibidem
Panis durissimus citò mollescit ibidem
Panis & potus ex granis 430
Panis ex cortice apud Lappones 411
Panis ex glandibus ac nucibus auellanis 413
Panis hordeaceus ad Aethiopum ceruisiam ponitur 453
Panis in septentrione sine pondere venditur 443
Panis natalitius gratis datur ibidem
Panis non datur puero nisi tangenti metam 498
Panis primarius ac secundarius 319
Panis subcineritius ibidem
Panis vento induratur vt saxum 443
Panes 113
Panes ex piscibus conficiuntur 752
Panes in farinam resoluuntur 320

Panes Romæ Quirites faciebant 319
Panum cumulus grauitate saxorum depri mitur 443
Pannus rubeus pro deo colitur 98
Paradromis 502
Parens benedicit filiis 535
Parentes filios instituunt 55
Parentes tyrannorum nimis fœcundi 255
Parentum consyderatio erga coniungendos liberos 476
Parhelion quid 30
Parietes pro mœnibus habentur 410
Parochiarum trium causa, irruptio à Ruthenis fit 361
Parthi, ac Medi vestibus literas intexunt 58
Parthi raro fuga euadunt 366
Parthorum dolos experti Romani trucidabantur 348
Partus immaturus cauendus 674
Partus suppositititius ingratus 682. 683
Partus viperini natura 570
Paruuli decollantur 278
Pascua feracissima 10
Pascua in tectis 410
Pascua vberrima 74
Passeres ab hirundinibus suffocantur 675
Pastus liberalis pro mercede datur 431
Patientia durissima in militia 258
Patria ingrata erga Io. Mag. 154
Patriam exituri sorte diuiduntur 151
Patria verba Longobardorum dum militem creant 250
Patricius Venetus 140
Patricii Colonienſium qui puniuntur 490
Patroni à canibus inuitis produntur 578
Pauonis caro dura 684
Triginta diebus putrida facta non est ibidem
Pauonis fimus podagram mitigat ibi.
Pauonis mira natura ibidem
Pauones ob libidinem oua frangunt 683
Pauones rari in septentrione ibidem
Pauonum iuuenum esca ibidem
Pauonibus vulpes insidiantur ibidem
Paulus diaconus 14. 41. 86. 212. 247.
Paulus Iouius episcopus Nucerinus 387. 723
Paulus papa III. 14
Pauper quomodo aliquis fit 546
Pauperes habeant dona regnantium ibid.
Pauperes indulgentiis ecclesiæ & priuilegiis principum consouentur 537
Pax in momento fit ac celebratur 398
Pax 50. annorum 195
Pax rarissima apud aquilonares 258
Pax vel mors in vno plerunq; sita est 309
Pax vera vel fallax 398
Pacis conditiones vbi in Gothia accipiuntur 88
Pacis conseruatio 495
Pacis constitutio ad principes spectat 397
Pacis fictio 270
Pacis firmamenta 398
Paci in tempore consulendum 296
Paci tutius consulendum 343
Pacem suadet loci iniquitas 90
Pectunculus piscis 760
Pecudes in tectis aluntur 316
Pecudum raptores pereunt 315
Pecunia ab incolis corrasa 323
Pecunia coriaria 212, 215
Argentea 215
Aerea ibidem
Pecunia ingratis haud relinquenda 49
Pecunię ratio ab obsessis haberi debet 298
Pecuniã Starchaterus interfectori dat 172
Pecunia quæ maximè veneunt 215
Pecuniæ examinandæ 468
Pecuniarum dilapidatores pretiosi 721
Pedes cartilagineati piscis Cahab 768
Pedes equi præstantis abscinduntur 252
Pedes quatuor in lecto absente marito 525
Pedestres si prælium excesserint, qua pœna puniuntur 383
Pedites pro equitibus pugnant 225
Pegasus equus pennatus 672
Pellicula quædam, contra hebetantes gladios prodest 122
Pellis gulonina pretiosa 606
Pellis vrsina vtilis 624
Pelles alcium seu onagrorum 600
Pelles castorinæ delicatæ 605
Pelles gulonis æstate nil valent 607
Pelles hermelinæ ampliantur 617
Pelles hermelinæ decadum numero venduntur 618
Pelles hermelinæ in hyeme albissimæ 617
Pelles hermelinorum pretiosæ 618
Pelles in frigore meliores 610
Pelles luporum ecclesiis offeruntur 621
Pelles lutrinæ exportantur 613
Pelles lutrinæ quomodo falsificantur 614
Pelles lyncinæ 610
Pelles numero distrahuntur 468
Pelles pedibus altarij̃ substernuntur 149

Pelles pedibus altarium substernuntur 149
Pelles pretiosæ 359
Pelles sciurinę quomodo falsificantur 614
Pelles sub vehiculis 598
Pelles sylvestrium et domesticarum capra-
rum pinguedine vituli vnguntur 703
Pelles vrsinæ scabellis altarium offeruntur
544
Pelles vrsorum locis sacris offeruntur 621
Pelles vulpinæ nigræ pretiosæ 368
Pelles vulpium nigræ cæteris pretiosiores
634
Crucigerę commercio Moschouitæ
appretiantur ibidem
Albæ minoris reputationis ibidem
Rubeæ vbique reperiuntur ibidem
Pelles zebellinæ vitiosæ 617
Pelles zebellorum facilè corrumpunt 616
Pellium diuersarum nomina 218
Pellium mardurorum zebellorumq; differ-
entia 616
Pellium vsus 146
Pelopidas Thebarum princeps 639
Pennę aquilæ alias consumunt 647.652
Pennæ volucrum Indis pro tegumentis 89
Penuria mulierum apud Romanos 482
Percnopterus, alias oripelargus 693
Perdix auis dolosa 685
Perdix ova aliena excubat ibidem
Perdices fistula decipiuntur ibidem
Perdicum maxima copia in aquilone ibi.
Perdicum medicinæ ibidem
Peregrini nequaquam tempore famis ex-
turbandi 540
Perfidia præfectorum notanda 267
Periculum atrocius quando incurritur 230
Periculum autoris 144
Periculum grande paruo beneficio redimi-
tur 117
Periculum marinum terribilius 340
Periculum præfectorum 224
Periculum quando glacies tenuissima niue
cooperitur 395
Periculum suffocationis sub glacie 388
Pericula duo difficile euadere 239
Pericula duo mortis equis insidentibus im
minent 256
Pericula laboratorum in mineris 211
Periçula lunæ lumine euitantur 147
Periculorum paritas efficit æqualem distri
butionem spoliorum 396
Periti pauci multitudinem inordinatam
fugant 263
Peritia alchimistarum 318
Peritia latrocinandi Moschouitarum 364
Peritia nandi plurimum vsui 357
Peritia puerorum aquilonarium in arte sa-
gittandi 498
Peritia natandi longus tractus maris trajici
tur 352
Pernicies astuta cuncta subuertit 473
Perplexitas seu necessitas mortifera 385
Persæ fugantur 253
Personæ imbelles laborant 381
Pestis antiqua in sublatis principibus 400
Pestis in Anglia 44
Pestis in aquilone rara 570
Pestis, pecuniæ & annonæ defectus bella
impediunt 290
Pestis per casloreum auertitur 605
Peste, fame, bellis regna desolantur 48
Petauristicus ludus 518
Petræ marmoreæ 93
Petraria machina 289
Petrariæ bombardæ 288
Petrus in mari Christum confessus, in terra
negauit 771
Petulantia aulica 274
Phagon portentosus vorator 461
Pharetræ è taxorum pellibus 625
Pheron rex cæcitate percussus 109
Philippus Gallorũ rex quid de histrioni-
bus sensit 524
Philippus Macedo 41
Philomelæ auis consyderatio 687
Philomelarum cantus sunt diuersi ibidem
Philomenes Græcorũ Phocensiũ dux 548
Philosophi capillati 253
Philosophi legitimi stultitiam arcent 530
Philosophi minutuli 645
Phlebotomia 528
Phlebotomiæ vsus est in aquilone 787
Phthisis, tabes 371
Physeter belua crudelis 735
Physeteris cauda bisurcata 736
Physeteris os circulare ibidem
Physeteribus globi bombardarum parum
nocent ibidem
Physiculatores 156
Piaculum inter Lappones furari vel rapere
137
Pica noxias bestias prodit 670
Pica quasi poëtica dicta ibidem
Picæ præsagium 696
Piceus odor grauis mulieribus parturienti
bus 77

Picorum varia genera 695
Pictores exotici laruati incedunt 463
Pictores instruuntur per varias formas gla
ciei 36
Pictores rari in aquilone 471
Pictorum ars ibidem
Pictorum diuersitas 472
Picturæ vtilitas ibidem
Picturæ infames prohibentur 506
Pienthen 80
Pietas boum in socios 577
Pietas eximia ciconijs erga filios 658
Pietas in auibus inuenitur 694
Pietas piscium in homine vix reperit 746
Pietas quorundam piscium 747
Pietas vulturum 694
Pietatis conditio adhibere alicui funeris
cultum 557
Pietatis exemplum magnum in mari 771
Pietatis opus curã sepulchrorũ habere 567
Pigrum scriptura damnat 429
Pigri præda excitantur 432
Pila 170
Pileati & pij, genus pontificum : è quibus
reges eligebantur 108
Pili grossi, vt pennæ anserinæ 734
Pili quomodo equis reparandi 585
Pinguedo anatum medicinalis 654
Pinguedo congelationem prohibet 380
Pinguedo vitulorum marinorum 281
Pinguedo vitulorum marinorum aquarum
constrictionem prohibet 380
Pinguedo volatum impedit 665
Piratæ Hialmerus ac Aruarodus 179
Piratæ Pining, & Pothoist 70
Piscatores ad prædam capiendam congre
gantur 745
Piscatores duo obseruare debent 707
Piscatores fluitant sine anchoris 730
Piscatores ligati pisces trahunt, ne ipsi in
mare retrahantur 731
Piscatores littoris Anglici 724
Piscatores Schoningiam relinquentes sal
uum conductum accipiunt ibidem
Piscatorum manus stupescunt 730
Piscatorum plura millia ibidem
Piscatura & aucupium simul fiunt 707
Piscatura hamata 709
Pisciculis pauimentum sternitur 187
Piscinæ singularium piscium 727
Piscis alas membranaceas habens 759
Piscis alatus in cibo parum vtilis ibidem
Piscis hominem diligens 747
Piscis hominem interficiens ibidem
Piscis monstrosus in littore Angliæ reper
tus 756
Piscis nouit tempus suum à natura certius,
quàm de eo disputantes 769
Piscis oceani alatus 759
Pisces aculeati dorsi 718
Pisces alij alibi præstantiores 778
Pisces alij alijs in locis principatum obti
nent 727
Pisces alij amicitiam, alij inimicitiam fo
uent 728
Pisces aliquãdo loca consueta mutant 778
Pisces arcuatæ figuræ 718
Pisces campanæ sono capiuntur 708
Pisces cannis, hoc est, ad mensuram non li
bris emuntur 137
Pisces cartilagineati 728
Pisces cornuti 718
Pisces crudi comeduntur 722
Pisces cur adeò augentur 727
Pisces cur omni anno in aquilonem tran
seunt 769
Pisces & animalia loco lignorum combu
runtur 750
Pisces & hirundines mixtim capiunt 717
Pisces fumigati 722
Pisces glacie inclusi moriuntur 709
Pisces ignoti nominis, sed nõ saporis 719
Pisces in aquis volantes 728
Pisces integri signo magistratus emittũtur
723
Pisces iussu Brendani cantando deum lau
dant 755
Pisces longi & lati diuersis ventis impin
guantur 715
Pisces manibus capiuntur 709
Pisces marini dulcib' aquis delectant 769
Pisces marini quinam optimi 721
Pisces masculi pinguiores 709
Pisces nigri in cibis mortem afferentes 715
Pisces noui piscinis imponuntur 727
Pisces ob nutrimenta eorũ eliguntur 721
Pisces patriam repetunt, quam homines re
linquunt 770
Pisces peregrini mare Liuonicũ ingredi
untur 719
Pisces plaustris non mensuris diuiduntur
712
Pisces plurimi etiam monstrosi ob pin
guedinem capiuntur 767
Pisces plurimi generis ignoti 718
Pisces portentosi bella denotant 730

Piſces præſcripta domicilia habent 778
Piſces qui colorem mutant 728
Piſces qui fœtus emittunt 746
Piſces qui oua generant ibidem
Piſces quidam dormientes manu capiuntur 738
Piſces quidam lapidem in capite habent 710
Piſces quidam ſocietatem ſequũtur ob oua deuoranda 713
Piſces quomodo in vno loco ſeruantur 717
Piſces recentes 5. menſium 720
Piſces ſicci vt ſtrues lignorum habentur 722
Piſces ſportulis non libra venduntur 720
Piſces ſtupidi 706
Piſces ſuffocantur 45
Piſces variæ ſpeciei ſub glacie extrahuntur 709
Piſces venenati 728
Piſces Venetorum multi, ſed diuerſi ab aquilonaribus 697
Piſces vento ſiccantur 134
Piſces viui electiores 721
Piſces vt ligna per ſtrues venduntur 732
Piſces vt ſaxa in plauſtris ferũtur 720
Piſcium adeps oculis prodeſt 751
Piſcium capita quadrata, & ſpinoſa 734
Piſcium copia 10
Piſcium copia maxima 698
Piſcium dentium differentia 758
Piſcium differentia multiplex 727
Piſcium diuerſa generatio 746
Piſcium diuerſitas 699
Piſcium electio notabilis 720
Piſcium genera CLXVI. 768
Piſcium greges rectorem habent 737
Piſcium Islandenſium nomina 732
Piſcium lacunæ 705
Piſcium maximi. 727
Piſcium mollium genera 715
Piſcium morandi loca diuerſa 769
Piſcium multitudo variis inſtrumentis capitur 707
Piſcium multitudo vel paucitas vnde deſcendit 727
Piſcium multorum nomina 760
Piſcium Nili natura 727
Piſcium oſſibus cibi coquũtur 22
Piſcium pietas in homine vix reperitur 746
Piſcium planorum differentiæ 728
Piſcium qualitates diuerſæ 720
Piſcium quidam lucent 728
Piſcium quidam viuipari, quidam ouipari ibidem
Piſcium quorundam amicitiæ 737
Piſcium quorundam pietas 747
Piſcium retia vnde fiunt 710
Piſcium ſale conditorum vſus in caſtris neceſſarius 723
Piſcium ſalſorum genera multa ibidem
Piſcium ſapores potius quam nomina attendenda 697
Piſcium ſpecies in aquilone multiplices ibidem
Piſciũ ſpecies LXXIIII. & XXXIIII. 768
Piſcium tegumenta plura ac eorũdem differentiæ 727
Piſcium varia nomina 729
Piſcium variæ ſpecies 737
Piſcium vbertas 81
Piſcium virtute & exemplo praui mores corrigi poſſunt 737
Piſcibus ingenium diuinitus infuſum 770
Piſcibus in ritu epulandi maiores vſi ſunt 458
Piſcibus ſaxa ignita nocent 717
Pix 411
Pix in ſeptentrione abundat 143
Pix in ſubterraneis ſpecubus coquitur 364
Placida Theodoſij Imp. filia 396
Plaga orientalis calida 655
Plagæ præcauendæ 563
Plagiarij qui 495
Plana omnia hyeme 142
Planctus pius 567
Plangus ſiue clangus 693
Plateæ auis conſyderatio 965
Plateæ Scheningiæ 217
Platearum bona diſtinctio 421
Plato 198. 660
Plato bibulos bonos ſocios vocat 459
Plato ſcripta ſacrorum delubrorum veneratur 755
Plato turpes cantus prohibet 506
Plato vehementer ebrios carpit 462
Platonis dictum, Non temerè de aliqua re iudicandum 802
Plauſtra diuerſas res continentia 597
Plauſtra loco propugnaculorum habentur 379
Plebiſcita dicuntur 401

Plebs tacere neſcit 321
Plenilunium 18
Plenilunio nũdinæ Vpſalen. celebrantẽ 139
Plenilunio venti ſæuiores 69
Plenitudo gentiũ in extremo iudicio 153
Plinius 66. 181. 655. 728
Plinius nat. hiſto. princeps 643
Plinij locus de ventis 19
Plinij opinio de longitudine diei ac noctis 15
Plinij poſitio de lignis ſecandis 419
Plutarchus 128. 196. 199. 348
Plutonis æſtimata ſedes 204
Plutonium 125
Pluuiæ vel ſerenitatis ſignum 674
Pluuiæ 57
Poculorum duæ decades vna manu franguntur 460
Podagra amarior exercitatis in armis 571
Podagræ deſcriptio ibidem
Podagræ reliquiæ fortiõres ibidem
Podagræ remedium ſalubrius 572
Podolia 625
Pœna adulterorum 217
Pœna capitis in ſacrilegos ſtatuta 558
Pœna contumacium, ſub glaciem eos mittere 388
Pœna contumelioſa malè pugnantium 383
Pœna curioſorum 12
Pœna decennalis 102
Pœna delectabilis in potu 521
Pœna excedentium prælia 383
Pœna falſificantium piſces 723
Pœna falſificatorum monetæ decoctionis vel ſuſpenſionis 213
Pœna fruſtra tentantis 184
Pœna iniquè iudicantium 489
Pœna in lupos ſe conuertentium 644
Pœna iura frangentium 488
Pœna maleficarum hodie ignis 123
Pœna mali affectus 486
Pœna monetæ falſificatæ 213
Pœna oppreſſorum patriæ 401
Pœna perpetua ſacrilegorum 558
Pœna perpetua, vel mixta 102
Pœna proditorum 489
Proditorum iuxta leges nauticas 344
Pœna rãptorum, bona naufragorum detinentium 428
Pœna rebelliũ ac ſeditioſorũ in naui 343
Pœna ſacrilegorum 558
Pœna ſacrilegorum grauis 544
Pœna temerariorum 124
Pœna tranſgredientiũ ſtatuta cõuiuij 542
Pœna violantis ſponſalia 481
Pœnæ dilatio exitioſa 270
Pœnæ exactores 126
Pœnam culpa magna auget 294
Pœnæ glaciales 39
Pœnæ impiorum non omnes ſcriptæ 562
Pœnæ inſolentium 39
Pœnæ malorum principum 562
Pœnę peſſimarum adinuentionum ibi.
Pœnæ terribiles impiorum ibidem
Pœnæ varię ſacrilegorum 547
Pœnæ violantium ſepulchra 548
Poggius nimis laſciuè ſcripſit 527
Poloniam Starchaterus ingreditur 161
Poloni audacia 187
Poloni nobiles in candida camiſia ſuſpenduntur 490
Polonicarum reginarum manibus veſtes facrę confectę 480
Polypus mutabilis 763
Polypus ob coitum debiliſſimus redditur 764
Polypi corpus paruum magnitudine pedũ compenſatur 763
Polypi deſcriptio ibidem
Polypi quo tempore pariant 764
Polyporum genera multa 763
Polyxe 231
Pompa regis in armis ac armatis 245
Pompeius cur Magnus dictus 321
Pompeij 3. cohortes per Neptacometas pereunt 134
Pomum ex baculo ſagitta ejicitur 500
Poma ac pyra frigore matureſcunt 83. 413
Poma quædam menſe Decembri matureſcunt 413
Poma vltramarina meliora ibidem
Pondere omnia metalla diſtrahuntur 468
Pondera armorum equis impedimenta 259
Pondera maiora in glacie portantur 378
Pondera nulla vel rara in aquilone 444
Ponderum violator pro crudeli hoſte punitur 469
Pondo quid 257
Pons putridus vel ruptus iuxta Stocholmiam 327
Pons vnicus ferreis catenis firmatus 715
Pontes an validi, in prælijs cõſyderandum 262
Pontes glaciales 379
Pontes lapidei 287

Pontes lignei hodie in aquilone 287
Pontes penduli 74
Pontes per glaciem effracti 44
Pontes XL. 82
Pontes rupti bella impediunt 351
Pontes 7. ſtadiorum 109
Pontes ferra ſubtus ſcinduntur 286
Pontes tabulati in glacie 46
Pontibus diſſectis hoſtes perierunt 232
Ponticus ſinus dulces aquas habet 769
Pontifex deorum ſacrificia diſtinxit 101
Popilius Poloniæ rex 591
Popiſmate equi ad celeritatem ſtimulantur 351
Populus 95
Populus durus hiſtriones non æſtimat 525
Populus è latebris in bellum erumpit 377
Populus ferox manſuetè regendus 372
Populus Finnorum ferox 370
Populus Italiæ ferox 132
Populus pauper & inermis in opulentiſſimos reges triumphat 229
Populus ſimplex ſeducitur 493
Populi culpa principes boni auferunt 567
Populi monſtroſi 10
Populi ſeniores in inſulam conueniũt 400
Porcus pro fœdere mactatus 593
Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudææ ibidem
Porcorum latera, aliàs ſuccidiæ, petrarum duritiem accenſa emolliunt 79
Porcus marinus truculentus 756
Porcus monſtroſus ibidem
Porci marini membra monſtroſa ibidem
Porci marini membrorũ interpretatio ibi.
Porcus Troianus 594
Porpel piſcis 778
Porphyrio auis 672
Portæ æreæ, ac ferreæ deauratæ 86
Portæ duæ ſolũmõ Holmiæ ciuitatis 314
Portæ ex maxillis cetorum 752
Portæ ſtrictæ apud limitaneos incolas 410
Portentum dirum 28
Portenta miranda ibidem
Portus apertiſſimus ſine anchoris 416
Portus Hangöe velut caſtellum 87
Portus Hielmſnabben optimus, ſed cruentus 90
Portus Islandenſium per prælium occupatur 342
Portus ſecuriſſimus 87
Portus Venetorum quibus ſignis demonſtratur 425
Portus introitum dolia picata natantia mõſtrant ibidem
Portus amœniſſimi 85
Portus ſarculo ferreo purgantur 420
Porus Indiæ rex 283
Poſitio autoris ſphæræ 9
Poſitio Plinij, & Solini ibidem
Poſſeſſio rangiferorũ domeſticorum 596
Poſſeſſor in nullo lædendus 331
Poſſeſſor primus equi Seiani perijt 257
Poſſidonius 458
Poſteritas inexplebilis 216
Poſthumius Libertus 254
Poſtremus in Pyrrhica ſaltatione in ignem proijcitur 521
Potatorum gradus 507
Potentes armis, pauperes rationibus ſe defendere ſolent 493
Potentum depoſitio 549
Potentia in iudicio ſuſpecta 493
Potentia probroſa reipub. nocet 102
Poteſtas cudendæ monetæ circa quos 213
Poteſtas gubernandi penes vnum 401
Potio ſaniſſima 448
Potus abſynthij calculum leuat 570
Potus fortiſſimus 449
Potus in conuiuio communis 541
Potus regius 733
Potus ſpecies in ſeptentrione 316
Præceptores diuinitus dati 529
Præceptores Gothicæ iuuentutis 530
Præceptorum afflictio 533
Præceptum militare 673
Præda afflicti ſolantur 319
Præda quæ nobilior 603
Prædarum diſtributio 396
Prædator, & præda citiſſimè concurrunt 641
Prædo publicus publica in priuatũ vſum conuertit 271
Prædo viliſſimus 174
Præfectus nauis ſagax 344
Præfectus regius & 12. viri cauſas decidunt 488
Præfecti boni virtus 265
Præfecti boni 311
Præfecti claſſiarij in aquis iuſtitiam exercere debent 345
Præfecti diuerſi in Gothia 264
Præfecti Finlandiæ 372
Præfecti obſeſſi vincuntur 235
Præfecti obſidione cinguntur 234
Præfecti peſſimi 265

Prefectorum bonorum opera pax constitui tur 397
Præfectorum prudentia 225
Præliaturos non terrent impedimenta 224
Prælium, aut humanum, aut bestiale 297
Prælium equestre 302
Prælium ferè maximum in Europa 169
Prælia durissima 297
Præmium artis 145
Præmium artes nutrit 532
Præmium victi nece constituitur 190
Præmium victoriæ 513
Præmia eorum, quorum membra adustione frigoris debilitata 383
Præmia præceptorum vnde apud aquilonares erogantur 532
Præmia victoriæ 191
Præsidentia bonorum principum valde vtilis 561
Præsides ad quos casus aperire debent oculos 451
Præsidium in aqua inualidum 591
Præsidium insuperabile 314
Præsidium regis Caroli in fuga 267
Præstigia pantomimorum 526
Præstigia Scricfinnorum 180
Præstigiis dæmonum multa tanquam vera adumbrantur 127
Præsumptio detestabilis hæreticorum 477
Præsumptio temeraria 301
Prasmi pisces 718
Prata amœna 82
Prata vberrima 680
Presbyter Ioannes Indiæ 285
Pretium cutis aliena labe minuitur 577
Pretium laboris læto cõuiuio soluitur 436
Pretium petitæ mortis 120. libræ auri 171
Princeps belli ignauus aduersa non audiens 253
Princeps belli laudabilis 264
Princeps collachrymat, vt milites ad obtẽperandum inducat 384
Princeps impius ministros impios alit 480
Princeps insatiabilis quę notare debet 565
Princeps maritimæ classis Olo 177
Princeps optimus 246
Principis conniuentia pessimi ciues emergunt 312
Principis facilitate subditi sæuiunt 402
Principis magnanimi est ob belli gloriam præliari 297
Principis officium 271
Principes ad nuptias regum inuitãtur 477
Principes aquilonis sæpe importabiles reperiuntur 369
Principes belli quænam super omnia notare debent 348
Principes boni quomõ ad sepulchra portantur 567
Principes boni salus populi sunt 561
Principes capillis à satellitib. trahunt 286
Principes cur exules atq; infames 270
Principes effusis muneribus à mimis laudẽ mercantur 526
Principes ex venatoribus fiunt 638
Principes infelix spectaculum videant 273
Principes insolentia militũ interimunt 312
Principes oppressi primùm à proditoribus petuntur 349
Principes pertinaces periculosissimi 562
Principes potius amari curent, quàm timeri 543
Principes proditione plerunq; non gladio pereunt 380
Principum acta clarissima 397
Principum bonorum præsidentia valde vtilis 561
Principatus violentus breuis 563
Pristis beluæ descriptio 735
Priuilegia à rege dantur 479
Priuilegiorum venditio 270
Probus Imp. 167. 251
Probi nomine 4. milites vno in exercitu 251
Proceres gulæ 705
Proceritas staturæ absq; robore inanis 260
Procomiũ in equis, p visus defensiõe 584
Procopius 76
Procorum probatio 507
Proculus Cæsar 199
Prodigum est conuiuijs effluere 540
Proditores exercitu abesse, spes victoriæ est 307
Proditores in caligine nocentiores 382
Proditores in tempestate ac prelio cauendi 341
Proditores mali bellatores 236
Proditores seipsos veneno plerũq; necant 272
Proditorum fallacia formidanda 306
Proditorum genus multiplex 273
Proditorum mos 337
Prognosticum gaudio plenum 36
Prognosticum seminandi 674
Prognostica ex castorum ædificio 605
Prognostica ex hircis 592

Prognostica ex pellibus vitulorũ marinorum 702
Prognostica famis 322
Prognostica quænam ex auibus cognoscenda 695
Prognostica ruricolarũ nautarumq; ex syderibus 30
Proles 140
Proles patrem sequitur 497
Promer 330
Promones ibidem
Promonum vsus 424
Promus cõdus dolium mulso repletum in aulæ medio collocat 455
Prophetia super regno aquilonari 561
Propositio militaris 452
Propugnacula lignea 338
Propugnatores iuuat speciosè mori 98
Proscripti plerunq; in mineris laborantes 206
Proserpina 111
Prouerbium 612
Prouidentia adhibenda 148
Prouidentia agricolarum tempore hostili 431
Prouidentia ruricolarum 322
Prouinciæ in aquilone à se inuicem distant 466
Prudentia vbiq; necessaria 344
Pruina 34. 37
Prussia 425
Prutenicum littus 414
Przistavv procurator appellatur 368
Psittacus hospes aquilonaris 684
Psittacus risum & gemitum profert ibi.
Reuelans domestica secreta cõtemnitur ibidem
Psittaci rari & importati in aquilone 646
Psylli populi serpentes fugant 590
Publius mimorum graphicus 524
Pudicitia cõmendabilis, & virtus eius 201
Pudicitia illæsa 198
Pudicitia ornamentum matronarum 476
Pudicitiæ custos habitus simplex 200
Pudicitiæ insidiatores turpissimi ibidem
Pudicitiæ mulieris 30. custodes deputantur 269
Pudor & conscientia crimen indicant 190
Pudor ingenuus bonæ indolis signum 497
Pudor inuiolatus 482
Pudor natiuus illegitimos semper sequitur 485
Puella longitudinis cubitorum L. 158
Puella pudica prædatrix 185
Puella pugnans 182
Puellæ apud Curetes quoad cõnubia liberæ 482
Puellæ Bohœmicæ 195
Puellarum aquilonarium vis 157
Puero rege omnia in Dania portentosa 269
Pueri castigandi 496
Pueri flamma ac frigore durantur 248
Pueri laude excitandi 496
Pueri lusores ad statuas ligantur 495
Pueri nec motu, nec metu mouentur 248
Pueri regij auro liberantur 116
Pueri victores exultant 497
Puerorum educatio 496
Puerorum inclinatio inspicienda 497
Pugilis cuiusdam insolentia 181
Pugiles 12. crempti 176. 178
Pugiles magiam exercent 121
Pugiles 9. eximiæ fortitudinis 162
Pugiles 9. à Starchatero consumuntur 163
Pugiles Olympici 510
Pugna cruenta 238
Pugna pedestris in naualem plerunq; mutatur 355
Pugna quandoq; ab elementis grauior, q̃ ab hoste 123
Pugna tumultuaria 225
Pugnam excedere nulla facultas datur 226
Pugna temeraria ac contemptu hostiũ plures perire solent ibidem
Pugnando cominus equi cataphracti sunt meliores 259
Pugnare aduersus bestias 154
Pugnatorum impedimenta à fortissimis militibus superanda sunt 383
Pullus equinus ab vrso fugatus nil in bello valet 624
Pulli alieno labore producuntur 695
Pulli aquilarum à parentibus haud deserũtur 652
Pulli ciconiarum in paludibus producuntur 658
Pulli equini vesparum punctura interficiuntur 784
Pulli equorum meliores 583
Puluis elatus fumo miscetur 374
Puluis frumentarius noxius 435
Puluere cretaceo pelles colorantur 219
Pulueres in pernicie hostium inter prælian dum excitantur 348
Pungius piscis 719

Pupilla 1. oculi cubiti mensurã habet 734
Pupillorum orphanorumq; oppressio 277
Purgatio post partum 140
Purpureum amiculum 163
Puteus 200. pedum altitudine 79
Pygargus 693
Pygmæi à gruum multitudine expulsi 71
Pygmæi, seu nani 70
Pygmæi spithamæi 71
Pyramis ignita 228
Pyramides 48. 49
Pyramides exhalationum 35
Pyrrhica saltatio 520
Pythagorica philosophia 106
Pythagoricum silentium 656

Q

Quadratæ structuræ 409
Quadrigæ 282
Quadrigæ falcatæ 283
Quæstio continua in Italia 218
Quæstio frequens 463
Quæstus abundans 89
Quæstus ex plumis 689
Quæstus magn' ex pice in aquilone 340
Quæstus maior quomodo ex succino fieret 415
Quæstus mercatorum trepidus ac ambiguus 342
Quæstus pellium ex hircis 592
Quæstus pernicioſus 318
Quæstus varius in aquilone 429
Qualitas temporum in aquilone 503
Qualitas arborum 412
Qualitas boni regis 478
Qualitas boni sponsi 481
Qualitates optimæ boni sponsi 476
Quatuor difficillima 495
Quenam præfecti curruum 597
Quercus incorrupta sub aquis durat 412
Quercu excisa Haldanus duodecim p. strauit 175
Quercus aquis immersæ indurescunt 418
Querela nulla violẽtiæ, quò miles pergit 309
Querelæ plurimæ ob rapinas 265
Querquedularum præsagia 696
Quies domestica insolentiam parit 301
Quies nulla obsessis permittitur 289
Quinqueremis 107
Quirinus & Romulus idem 104
Quotidiana vilescunt 93

R

Radij cuneati, vel pyramidales 33
Radij medonis guttatim præ nimia fortitudine ascendunt 449
Radij solis illustriores in oriente 17
Radix quorundam liliorum pro pane 319
Radice iuniperi panis effici potest ibidem
Radices abietis crispatæ 460
Raff rhombi piscis pars 731
Raia piscis hominem liberat 764
Raia piscis inimicus aui rapaci 666
Raiæ cum periculo capiuntur 765
Ranæ in hyeme prodeunt 787
Ranæ in succinum inuoluuntur 414
Rancha 595
Rangifer ibidem
Rangifer collum iubatum habet ibidem
Rangiferi, alias cerui iugales 10. 15
Rangiferi 6. duci Hollatiæ dudum emissi 596
Decem postea emissi ibidem
Rangiferi sylvestres & domestici 597
Rangiferorum duo genera ibidem
Rangiferorum mira velocitas 598
Rangiferorum pedum fragor 595
Rangiferorum vtilitas 596
Rangiferis domesticatis in onerarijs vehiculis vtuntur 393
Rapacitas luporum vbi exercetur 642
Rapacitas paterna quãdo redundat in filios 560
Rapax elementorum vis 424
Raphael angelus comes itineris datus 537
Rapina armentorum 316
Raptores pecudum pereunt 315
Raptores occiduntur 239
Raptores vita bonisq; spoliantur 302
Raptus virginum 328
Rates accensæ dimittuntur 336
Rates maximè in oppugnandis arcibus cõficiuntur 309
Ratio continentiæ 482
Ratio gladiorum versatilium in rotis 281
Ratio pugnandi varia 385
Ratio quadruplex inimicitiæ beluarũ 737
Ratio seminandi & vtilitas 434
Ratio seu modus equitandi 585
Rationes terræ desolatæ 82
Ratti seu glires verborum virtute suffocantur 590
Rebellio militaris 384
Redire statim & regnare contigit 249

Refugium cauernarum quãtum præſtet 133
Regia ſuaſio 214
Regium munus non eſt meminiſſe iniuriarum 271
Reginæ Amazonum duæ 195
Reginæ quomodo benedicuntur 478
Reginæ ſacra veſtimenta laborant 800
Regiones ſeptentrionales remotiores 445
Regiones ſeptentrionales ſeparatæ 441
Regionum ſeptentrionalium nomina 135
Regnerus Daniæ rex 94. 116. 123. 130
Regnerus rex ſalute ac victoria ſpoliatꝰ 123
Regnerus Noruegianus 182
Regnerus rex Noruegiæ ibidem
Regnerus rex colubris obiectus interiit 183
Regnerus rex ac pugil 113
Regnum auitum colendum 276
Regnum Longobardorum iuſtum 246
Regnum Longobardorum quando conſtitutum 323
Regna aquilonaria diſtincta 477
Regna clementia ſeruantur 278
Regna crudelitate perduntur ibidem
Regna firmiſſima vbi, & quando 397
Regna plura anguſtias plures generant 302
Regna ſub bonis præfectis florent 372
Regna 34. ab aquilonaribus fundata 242
Regnorum plurium incommoda 276
Regula generalis vbi vini copia, ac ceruiſia præſtantior 452
Regula notanda 614
Regulæ natantium in equis 351
Religio & ſapientia coniuncta 553
Religio ludibrio habetur 102
Religioni contradicens exturbatur 535
Reling 172
Reliquiæ naufragiorum nõ redduntur 67
Reliquiæ peſſimorum præfectorum 266
Reliquiæ podagræ fortiores 571
Remedium aduerſus cachexiam 570
Remedium aduerſus ebrietatem 461
Remedium aduſtorum in frigore 609
Remedium auertendæ aquæ 92
Remedium efficacius cõtra hæreticos 554
Remedium flagellatorum 576
Remedium fugæ nullum 180
Remedium gubernatoris bellorum, quãdo exercitus tumultu laborat 347
Remedium itinerantium, à niue oppreſſorum 34
Remedium iuuentutis educandæ 534
Remedium leuandę famis ſacrificare regem 323
Remedium ne caſei putreſcant 467
Remedium ne fumus noxius in domibus obſit 77
Remedium obſidionis liberandæ 502
Remedium ouium infirmantium 575
Remedium podagræ 609
Remedium podagræ ſalubrius 572
Remedium ſaluberrimum fulguris auertendi 26
Remedia accelerata ſæuioribus adhibentur 495
Remedia ad fugandas beluas marinas 761
Remedia aduerſus ſubterraneos foſſores 296
Remedia aquilonaria contra venena 776
Remedia arcendæ pinguedinis 528
Remedia attendenda 153
Remedia contra culices 785
Remedia contra glacialẽ lubricitatem 388
Remedia contra venena 775
Remedia frigoris arcendi 218. 689
Remedia occidendorum luporum 611
Remedia podagræ ex aquis ſumenda 571
Remedia ſolatii plura inſtrumenta mortalibus præbent 47
Remiges à belua vulnerantur 744
Remiges inebriantur 352
Remigum 14. millia in vna naui 330
Reparatio poſteritatis vnde acquiriꝰ 484
Res congelata æſtimatione penſatur 469
Res deſolata humano ingenio iuuatur 422
Res ignota haud temerè dãnari debet 645
Res illi cedit qui victoriam obtinuit 491
Res ac mercimonia quæ hyeme per montes portantur 147
Res aquilonaribus vſuales 137
Res contrariæ in vno ventre 461
Res in via abiectæ domini permanent 427
Res minimæ inſolitæ mirabiliores apparent 28
Res ſecularium principum qua ratione deteriorantur 559
Res ſiue merces in ſeptentrione 139
Res viliſſimæ ex incendio citius quàm bonæ ſaluantur 426
Rerum cõmutatio vbi exercetur 699
Rerũ cõmutatiõe ſecurus victus habeꝰ 66
Reſina 411
Reſina putrefactionem prohibet 412
Reſiſtentiæ timiditas 279
Reſpectus eligendi regis 243
Reſponſio militaris 288
Reſponſio Tochonis ſagittarij libera 509

Reſponſum regis Antiochi notabile 284
Reſpub. Moſchouitarum quomodo ſalua exiſtat 491
Reſtitutio bonorum ablatorum rara appa/ret 80
Reſtitutio bonorũ dei miniſtrorum facien/da 561
Reſtium vſus in prælio 370
Retho Ruthenorum pirata 174
Retia piſcium vnde fiunt 710
Retiarium opus lini 469
Reuerentia erga ſenes 150
Reuerentia ſenum in vitulis marinis 702
Reus iuſtè iudicãdus etiamſi patrem iudi/cis occidiſſet 494
Reus quomodo prouocauit actorem in iu dicio videndum ibidem
Rex Armeniæ reti propè captus 371
Rex auarus non regni, ſed carceris cuſtos 271
Rex bellum meditans infeliciſſimus 399
Rex cariſliæ Chriſtoph. Bauarus appella/tus 322
Rex Carolus à ſuis præfectis deſertus 267
Regis Caroli reſponſum ad præfectũ ibi.
Rex choreæ circularis 518
Rex Chriſtiernus ante ſtragẽ glorioſus ha/bitus eſt 278
Rex compeditus alligatur, ac comburitur 323
Rex conſuetudinum contemptor periclita tur 245
Rex Ericus pœnitens obijt 522
Rex et regina Poloniæ, ac filij eorum à mu ribus deuorati 592
Rex Fliolmus ſuffocatus interijt 456
Rex Hadingus ſub terram ductus 117
Rex Hadingus voluntariè ſuſpenſus 455
Rex Hundingus dulciter mortuus ibi.
Rex impius miniſtros impios habet 323
Rex infeliciſſimus 271
Rex Magnus triumphat 115
Rex Martiùs bellator 523
Rex meditator cleri & populi 478
Rex melior iudex quàm communitas 403
Rex mendicorum 271
Rex murorum dicitur quando ciues fugan tur 563
Rex ob peſſimos præfectos exulat 266
Rex optimus 246
Rex Poloniæ 415
Rex quod alijs intulit ipſe expectabit 563
Rex ſuffocandus ab aquis extrahitur 354
Rex ſuos amet vt ametur 276
Rex ſuper lapide confirmatur 52
Rex tanquam theatrum 403
Regis boni proprietas 243
Regis eligendi reſpectus ibidem
Regis Frothonis contubernaliũ vitia hor/renda 269
Regem cum rege certare decet 252
Regem ſacrificare remedium leuãdæ famis 323
Rege puero plurima temeritate fiunt 269
Reges antiqui Gothorum 215
Reges aquilonares ſui iuris videntur 493
Reges barbari grammatica nõ vtuntur 533
Reges bene imperantes tutius regunt 402
Reges duo infenſati 455
Reges & reginę aquilonis peregrinati ſunt 536
Reges Gothorum, Vbbo 94
Scarinus ibidem
Ericus ibidem
Reges Indorum in labijs margaritas geſtãt 476
Reges mortui combuſti, vel ſuſpenſi 97
Reges quidam carnificum munus ſuſcepe/runt 271
Reges ſacrificati 106
Reges 70. ab Olone necantur 176
Reges 70. ſub meſa reliquias colligũt 549
Reges 31. delentur ibidem
Regum & pontificum par poteſtas 108
Regum Franciæ & Angliæ rixæ 579
Regum Gothorum amœna ſtatio 125
Regum liberatio multum prodeſt 19
Regum magnorum origo 628
Regum optimæ conditiones 246
Rhenenſia vina 445. 446
Rhodopis meretrix 524
Rhodus aquilam non habet 688
Rhombi piſces 731
Rhythmi Gothici de agricultura 432
Rhythmis cantibuſq; maiorum geſta enu/merantur 62
Rimæ montium tortuoſæ 63
Ringo rex Suetiæ victor Danorum 177
Ritus adeundi conuẽtum principum 249
Ritus antiquus in ſeptentrione 40
Ritus aquilonarium hyemis fugandæ 503
Ritus baptizandi apud Moſchos 388
Ritus gentis auertendi fulminis 24
Ritus ſeculi cultioris 55
Ritus ſeptentrionalium in haſtiludijs 512
Riuuli edentes glaciem 42

Rixæ regum Franciæ & Angliæ 579
Roëdscher pars piscis 731
Röest 66
Rolandi statua Bremæ 217
Roma duplici malo pressa 324
Roma gentium domina 546
Romana magnitudo multitudine molendi norum cognoscitur 440
Romani 140
Romani damnatos ad mineras destinabant 211
Romani Græcos fastidiunt 324
Romani periculum in portu notent, & cauent in tempore 425
Romani rubeo colore triumphant 99
Romani suos laudibus extulerunt 191
Romanorum libri 115
Romanorum prudentia illusa 156
Romenia 445
Romuli, siue Quirini templum 105
Ros nöcturnus pellibus exceptus 318
Rosa gladiatoria 517
Rosmarus profundissimè dormiens capitur 757
Rosmari dentibus loco scalarum vtuntur ibidem
Rosmari pelles vtiles 758
Rosmari piscis figura 757
Rossomaka 605
Rostarus humano sanguine placari voluit 101
Rosthicphus Finnonicus in numerum deorum assumptus ibidem
Rotabro pons 327
Rotæ altiores sunt agiliores 281
Rotę aquatiles in ferreis minerís plurimum vtiles 209
Rotarum in mineris commoditas 207
Röthäree 174
Rotunditas prolixa vniuersa colligit 641
Röxolani ingentes vrsos venantur 629
Rubor perpetuus in illegitimis 485
Rubus 95
Ruina inimicorũ in densissimis syluis 395
Ruina regnorum Suetiæ & incolarum ex spoliis ortum habet 359
Ruinæ marmoreæ 86
Rundisualia rotunda vorago 72
Rupes Bassensis 654
Rupes Monachus apellata 64
Rupes cautium pro horologijs 53
Rupes sub aquis 91
Ruricolæ medicamen 163
Ruricolæ in aquilone super niuem seminant 434
Rusila bellatrix virgo 195. 199
Russia 626
Rustica pacta 235
Rustici aquilonares potentes ac feroces 373
Rustici in Liuonia seruilis cõditionis 643
Rusticorum aquilonarium peritia 55
Rutheni 363

S

Sabellicus 199
Sabrin serpens 774
Saccus coriarius inflatus natantem extollit 356
Sacerdotes Gothorum reges fiebant 244
Sacerdotes impiè iam tractantur 544
Sacerdotes paganorum 108
Archiflamines ibidem
Flamines ibidem
Salij ibidem
Augures ibidem
Sacrificium detestabile 640
Sacrificiorum genera 108
Sacrificijs à deo victoria impetratur 230
Sacrilegi infames 529
Sacrilegi infamia perpetua damnantur 558
Sacrilegi morte infami pereunt 548
Sacrilegi omnium summi 558
Sacrilegi qui dicuntur 557
Sacrilegi semper egentes 545
Sacrilegorum grauis pœna 544
Sacrilegorum intentio crudelissima 545
Sacrilegorum variæ pœnæ 547
Sacrilegium quando committitur ibidem
Sacrilegia Gothi horruere ibidem
Sęuitia frigoris robur corporis adimit 353
Sæuitia temperie frenanda 186
Sagaris fluuius 741
Sagittæ inquirendæ modus 144
Sagittæ cur veneno tinguntur 221
Sagittę è sublimi cadentes vehementius nocent 231
Sagittæ hostiles à nauibus quomodo arceantur 333
Sagittæ ignitæ bombardales puluercs incenderunt 253
Sagittæ insidiosæ ramorum 227
Sagittæ per aëra è sublimi proiectę, violentius lædunt 286
Sagittæ per aëra emissæ nocentiores 386
Sagittæ pro mercede redduntur 149

Sagittæ tanquam imbres emittuntur 384
Sagittæ tres pharetra exponuntur 500
Sagittarum vis ibidem
Sagittis Gothi opem ferre putabant diſs 101
Sagittariſ Parthorum lectiſſimi 502
Sagittariſ plurimi in aquilone 618
Sal domeſticum in Gothia tempore belli fit 465
Sal exoticum in Suetia ac Gothia 464
Sal hyemale firmius, æſtiuale mollius ibi.
Salis inuentio in ſeptentrione 154
Salis minera opulenta 464
Salis montes in Polonia ibidem
Salis ſapor cibis neceſſarius 465
Sala fluuius 104
Salahadinus rex orientis 567
Salaſſij populi 206
Salitio in equos 259
Salix 95
Salices duplices 412
Salmacida ſpolia 510
Salmo à ſaltu dictus 700
Salmo 6. vel 7. pedum longitudine ibid.
Salmonis carnes rubeæ ibidem
Salmonis cor diutiſſimè viuit ibidem
Salmones fumigati optimus cibus 722
Salmones Germanici 700
Salmones Gothici 701
Salmonum copia 78
Salmonum oua 701
Salmonum piſcatura vberrima 700
Salpa piſcis 727
Salpa vulgatiſſimus piſcis in oceano Norvagico 730
Saltationes bellicrepæ 518
Saltus cantu moderatur 517
Saltu aquilonares iuuenes ſeſe exercẽt 509
Salus in mari prius quàm in terra 771
Salus propria in periculis charior 353
Samolxis dæmon Gothorum 125
Sampsó inſula 179
S. Canutus occiditur 275
S. Dionyſius animam Dagoberti regis liberauit 552
S. Donatus epiſcopus 572
S. Ericus 87
S. Ericus rex 152
S. Henricus præſul ibidem
S. Olaus rex 75
S. Olaus rex Noruegię per ſicarios occiditur 275. 336
S. Sigfridus 82
Sangares hoc eſt pugiones 253
Sanguis gladiatorum ab hominibus bibitur 181
Sanguiſugæ vtiles 787
Sapientia hirundinum in nidorum conſtitutione 674.
Sapientia ſine religione nulla 553
Sapor blandus pomorum 413
Sapor ſalſus durabilior 725
Sapor ſalſus gratior 700
Sapores aquæ prædicuntur 95
Sapores 50. ex ſolo porco 594
Sarbonicus lacus 421
Sarcina carbonum 164
Sartaginum donatio 154
Satelles Olonis muliebriter cultus 176
Satelles ſolers 252
Satellites in modũ circuli cõuiuantur 458
Satellitum ſiue militum natura 229
Satrapæ ficti 368
Saturnalia feſta ſeruos dominis coæquant 456
Satyri 112. 113
Saucijs pro repub. liberalius ſtipendium numeratur 396
Sauri piſcis pietas 747
Saxa cæca 90. 227
Saxa cæca vndis naufragia auertunt 65
Saxa ſundis torquentur 335
Saxa gratis extrahuntur 408
Saxa latenta in ſubterraneo opere 296
Saxa littoralia 232
Saxa Oſtrogothorum 49
Saxa periculoſa 91
Saxa ruinæ 227
Saxa ſigno S. Crucis ſignata 50
Saxa velut muri ſub aquis latent 91
Saxorum erectorũ maxima multitudo 49
Saxorum fragmẽta obeliſci efficiuntur 48
Saxis literæ inſculptæ 57
Saxoſa durities in ſuccino 414
Saxo Danorum hiſtoricus 86. 94. 155. 168. 274. 325. 429. 557
Saxo an vtile dixerit, alijs iudicandum relinquitur 275
Saxonis verba iuſtè retorquenda ibi.
Scæuola nando ad Cæſarem peruaſit 357
Scala militaris incõparabilis regis Hiſpa. Ferdinandi 309
Scalæ flexiles ex funibus ac portatiles 308
Scalæ militares ibidem
Simplices ibidem
Duplices ibidem
Triplices

Triplices ibidem
Scalæ ratibus inhærentes ad aſcẽdenda mœnia 389
Scalæ rotatæ 307
Scalarum ratio obſeſſis habenda 298
Scalholdenſis, & Holenſis cathedrales eccleſiæ 733
Scandiana peninſula alter orbis æſtimatur 473
Scaphæ humeris apportantur 338
Scara ciuitas 81
Scarabeus cornua oblonga habet 783
Scarabeus ſtercoreus 99
Scarabeus ſyluaticus 783
Scarabei in ſtercore viuunt ibidem
Scarabei rutuli 782
Scarabeorũ cornua amuleta infantum 783
Scari piſcis ingenium 747
Scarinus rex 81
Scathus pugil 177
Scelus patris in filijs punitur 563
Sceleris atrocitas maiorem pœnam poſtulat 489
Scelera in iure deteſtantur 484
Scenicis artibus diuinitatis honor amittitur 102
Sceptrum ſeu virga regi exhibetur 478
Schala 458
Schecta ſagitta 226
Schena flumen 92. 216
Scheningia ibidem
Schorbuk morbus 316
Sciurus beſtia prouida 615
Sciuri cauda pro velo ibidem
Sciuri, aliàs doſſi 219
Sciuri innumerabiles in aquilone 614
Sciurorum cibus 615
Sciurorum dentes præſtigioſi 614
Scricfinni frumento carentes 14
Scricfinnorum tortuoſus curſus ibidem
Scripta autoris quare dura 723
Scriptores agriculturæ 432
Scriptura ſacra exhorret ſacrilegos 549
Scriptura ſacra vulgari ſermone non imprimenda 493
Scrutiniũ cordis humani difficillimũ 507
Scurra Bremenſis ſpoliatur 528
Scurræ 39
Scurrarum ritus 162
Scurras Starchaterus caſtigari curauit 165
Scutha 144
Scutum in nuptijs quid deſignet 477
Scutum patientiæ 550
Scuta oblõga ex tiliæ ligno cõficiunt 292
Scyphi ex vngulis gryphorũ, et ouis ſtruthionum 671
Scytale ſerpens 774
Scytha 218. 220
Scythæ domos ſecum ferunt ſinguli 135
Secretarij tenentur eſſe vigilantes 401
Cuſtodes veritatis ibidem
Secretariorum officium ibidem
Secta Diogenis à Romanis introducta 506
Secta Diogenis Cynica odioſa 464
Secures ad viam reparãdam geſtantur 544
Secures ferreæ, et chalybes gelu frãgunt 47
Securitas aurea 246
Securitas caſtrenſis infirma 359
Securitas in caſtris 332
Securitas in equis loris moderanda 584
Securitas veltas ad caſtra admouentiũ 235
Securum nihil in hoſtilibus terris 239
Sedes cuneata potantis 461
Sedes niuales 36
Sedilia ex oſſibus 752
Seditio inter hoſtes 232
Seditio, proditio, ſimultas bella remorant 290
Seditioſi pacem nolunt 397
Seeckpipa 628
Seges læta 434
Segetum combuſtio res peſſima 227
Sela virgo bellatrix 199
Seleucides aues locuſtas delent 782
Semina aquilonaria 431
Semina quæ in aquilone non ſunt ibi.
Seminatur in collibus, & cur 31
Senatorum Vrbis libri XII. 195
Senatus Lubecen. hẽt antiquiſſ. vinũ 446
Seneca 204
Senex Biarmienſis peritus ſagittandi 500
Senes infirmiq; in bello calamitatẽ cumulant 296
Senes perpetuò ab aquilõarib, venerãt 151
Senes principibus referunt excogitata 555
Senum ſententia valet 150
Senibus mõs Kindaberg ſaltẽ cognitus 83
Seniores populi in inſulã conueniunt 400
Sententia peſſima 532
Sententia ſenum valet 150
Sententia terribilis in Commodum Imp. tyrannum 50
Sententiæ Iordanis de vſu bellandi Gothorum 262
Sentẽtia Domini regũ corda indurant 549
Seps prona ac denſa 227

Sepes arborex 412
Septem viri sopiti 12
Septentrio 95
Sptentrio maiore frigore laborat, atq; aliç nationes, & quare 33
Septentrio pessimos serpentes habet 773
Septentrionales fortiter et audacter pugnāt 234
Septentrionales minus scribunt, ac fortius agunt 192
Septentrionalium hominum incredibilis multitudo 12
Septentrionalium regionum nomina 135
Septimanis sex quoddam genus hordei matureſcit 432. 437
Sepulchrum Anthei 70. cubitorum longitudine 565
Sepulchrum Cyri regis non esse iridendum ibidem
Sepulchrum pro testimonio aperitur 483
Sepulchra alienigenarum 232
Sepulchra mortuorum in aquilone violantur 565
Sepulchra tyrannorum abominabilia 567
Sepulchrorum violatio infame nomen reddit 564
Sepultura Aethiopum ac Danorum in Suetia 388
Sepultura catholica 529
Sepultura glacialis 386
Sepultura vniuersal, Gothia ac Suetia 302
Sepulturæ inanes quæ sunt 567
Sequana flumen 366
Serapi ac Isidi Aegyptij tẽplũ posuêre 105
Sermo noster sit est est, non non 278
Sermo per interpretem 153
Serpens apparens regni mutationem portendit 771
Serpens 120. pedum longitudine 189. 772
Serpens emisso veneno fugit 776
Serpens iugeris longitudine 772
Serpens Noruagicus 200. pedum longitudine 771
Serpentis Noruagici pili cubitalis longitudinis ibidem
Serpens 8. iugis boũ duci haud potuit 772
Serpens 50. cubitorum 771
Serpentes á veteribus antris vix amoueri queunt 776
Serpentes aquilonares noxii 437
Serpentes Arabiæ volant 715
Serpentes arenosi 774
Serpentes armenta, et pastores deuorãt 772
Serpentes candidi 774
Fului ibidem
Rubei pessimi ibidem
Citrini ibidem
Serpentes Caspiarum portarum viatoribus nocent 777
Serpentes cinerei coloris pessimi 774
Serpentes domestici in aquilone 776
Serpentes dormientem & nudum non lædunt 777
Serpentes ducem habent 776
Serpentes eleuati venena euomunt ibidem
Serpẽtes ex medulla humana ꝓcreãtur 788
Serpentes nigri 773
Serpentes palmares ora infantium ingrediuntur 437
Serpentes per 10. pedes saltant 776
Serpentes pro numine coluntur 97
Serpentes seinuicem morsibus petunt 773
Serpentes terrestres peiores aquaticis ibi.
Serpentes vocati mensis assistunt 775
Serpentum cibus ibidem
Serpentum colores diuersi 773
Serpentum longitudinis vel breuitatis duę causæ 772
Serpentum plura genera, & venena 774
Serpentum venenũ quando nocentius 777
Serpentibus hyeme somnus pro cibo 775
Serra piscis 744
Serræ ligneæ ad tormẽtandum conficiũtur 313
Sertorij robur 350
Sertum roseum 247
Seruitus in Suetia & Gothia nulla 543
Seruus fidelis, 187
Serui corporis, qui ventri indulgent 461
Serui dominos occidũt, à quibus enutriuntur 694
Seruorum copia in Liuonia 644
Seueritas regia 246
Seuerus Imp. 355
Sexus fragilis in persecutione Lutherana constantior reperitur 555
Sexus muliebris gloriabundus 515
Sexus nudus vtriusq; generis saltans cędi-tur & proscribitur 506
Sexus vterque in septẽtrione armatus 100
Siclus 20. obolos habet 549
Sigarus Danorum rex 238
Sigebertus de septem fratribus 200. annis dormientibus 12
Sigismundus Poloniæ rex 632
Signaculum oppressorum in mineris 206

Signum

Signum pluuię, vel ſerenitatis 674
Signum victoriæ in ſono roſtri 658
Signa boni equi 580. 581. 582
Signa cœleſtia 463
Signa cœleſtia in ſatione attenduntur 431
Signa & ſydera ruſtici obſeruant 55
Signa ferocitatis & agilitatis 197
Signa frigidiſſima 33
Signa hominis veneno infecti 773
Signa in equo cauenda 256
Signa lætitię Suãto princeps præbet 572
Signa littoralia iniquiſſimè auferũtur 427
Signa minerarum inueniendarum 203
Signa neceſſaria nauigantibus 84
Signa optimæ mineræ 203
Signa per voragines recti itineris tenendi 45
Signa præcurrẽtia rem futurã deſignãt 335
Signa rapacitatis 650
Signa ſaluandorum viatorum 75
Signa ſecuri itineris 34
Signa ſubterraneæ effoſſionis 296
Signa varia monetæ 215
Signa vehementiſſimi frigoris 33
Signorum ortus & occaſus apud Finmarchos 11
Signis littoralibus amotis, hoſtes ſuffocantur 90
Signis multis futura noſcuntur 114
Silentium caſtrenſe 333
Silentium Pythagoricum 656
Silentij diſciplina apud principes ſeruanda ibidem
Silex 140
Silffſchena 216. 253
Siligo apud Sueones albiſſima reddit 441
Siligo frumentum delicatius 450
Siligo in ſeptentrione quando ſeminanda 432
Silius poëta Italicus 356
Simiæ infantulis inſidiantur 650
Similitudo humorum & minerarum 204
Similitudo morum 526
Similitudo pœnalis 559
Similitudo texturarum 469
Similitudines ſeminis & ferri in pueris inſtruendis 496
Simpa Gothicè piſcẽ quendã deſignat 719
Simplices lenitate tractandi 344
Simplicitas antiqua in aquilone 488
Simplicitatẽ in edendo ſeruare ſaniſſ. 458
Simulachrum horrendum 128
Simulachra duo hyemem & æſtatem deſignant 504
Simulachra præliorum 638
Simulachra virtutum in pueris conſpiciuntur 497
Sinus maris cauendi 241
Sirenum natura 716
Siſara 900. currus habuit falcatos 283
Situs ſaluberrimus 216
Siualdus cum 7. filijs exitio traditur 173
Siualdus in regem Danorum aſſumitur 238
Siuardus Gothiæ rex 184
Siuardus Noruegianus 352
Siuarus Saxonicus 175
Slaa ſerpens 774
Snaphaner 347
Snock ſerpens 774
Sobrietas mentita 459
Sobrietas Starchateri 158
Sobrietas virtutum mater 458
Societas corrupta vitanda 496
Societas indiſſolubilis coniugium 482
Sol croceus quid deſignet 17
Sol deſiccat 60
Sol pellibus obeſt 616
Sol purus quid ſignificet, et reliqui colores 17
Sol rediens in ſeptentrione tripudijs excipitur 503
Sol rutilans in occaſu quid ſignificet 17
Solis coronæ 31
Solem ſuppolares adorant 98
Soles nunquam ſuprà & infrà videntur 31
Soles tres apparuere ibidem
Solares radij præliando obiecti cauentur 262
Solatium ab infamibus quæritur 524
Solatia bellorum 291
Solidus quot denarios in ſe contineat 468
Solinus 112. 595
Sommen lacus 42
Somnia animalibus ſimilima 606
Somniorum cauſæ ibidem
Somnus caſtoreo prouocatur 605
Somnus grauiſſimus 702
Somnus vrſorum grauiſſimus 623
Somni furiales ex ebrietate 462
Sonus amplus 80
Sonus glacialis vt tonitruum 46. 64
Sonus terribilis 72
Sonus vehemens in fundo aquarum gignitur 378
Sonus vehementiſſimus in ſpecu 362
Soni vehementis horror 63

Sonum raucum quæ generant 606
Sonorum in cantu differentiæ 687
Soroſtres 20. annis temperato caſeo in deſerto vixit 467
Sors ignobilium obſcura 335
Sors militum miſerrima 349
Sorte diuiduntur patriam exituri 151
Sorte ſua nemo contentus 209
Soth pugil proſtratur 170
Sotularia 47
Spartanæ mulieres Pyrrhum vexârunt 300
Spartani 248
Species equi Sciani non deficit 350
Species omnes mortis pro diuinis eloquijs ſuſtinendæ 556
Specierum illecebra nemo capi debet 184
Spectaculum cõmune in Noruegia 637
Spectaculum miſerabile 233
Spectaculum miſerrimum 641
Spectaculum naturæ inter anatem & ſelem 589
Spectaculum pulchrum torneamentum illuſcorum 514
Spectra agris imponuntur 664
Speculum quicquid videt reddit 30
Specula 163
Specula propè poſita faciem reddunt 31
Specus 124. 125. 133
Specus Dalmatiæ 363
Specus luporum 611
Specus regiorum puerorum 116
Specus vrſorum 623
Specus mirabilis ratio à prouido viro ſeruari debet 363
Specus ſaxdici ibidem
Spelunca latronum 80
Sperma à corpore album exit 749
Sperma elephantis nigrum ibidem
Sperma ſpumoſum ibidem
Spermatis albedo ſpumoſitas ipſius ibi.
Spermatum color varius ibidem
Spes dilata animam affligit 279
Spicula veneno tinguntur 499
Spina pedibus nocet 38
Spinæ ceti quantitas 752
Spiritus ſanctus fictum effugit 560
Spiritus familiares 117
Spiritus ſeu vmbræ hominibus ſe offerunt 62
Spithamæi Pygmæi 71
Splendor veri luminis illuſtratus 535
Spolia ingentia 359
Spolia iuſtè ab Imp. diuiſa 251
Spolia quandoq; nocent 359
Spolia rerum militari more diſtribuuntur 396
Spoliorum abundantia piratæ ſe nutriunt 365
Spoliator colubri à parentibus derelictus ſeipſum nutrit 784
Spoliator colubri vermis ibidem
Spongia marina 765
Spongiarum marinarum differentiæ ibi.
Sponſa apud Lappones in rangifero domum deducitur 140
Sponſa crines abſcondit 483
Sponſæ virtutes 476
Spraangnig 470
Springhual piſcis 739
Spuma 447
Sputum in prælio emittere periculoſum 308
Squamæ piſcium in tenebris lucent 187
Squatinæ piſces 721
Stadia 167
Stannum Anglicanum 457
Starchaterus 122
Starchaterus belli director 169
Starchaterus celerrimus 167
Starchaterus fortiſſimus ac eloquẽtiſſimus 164
Starchaterus laſciuiæ nunq̃ deditus 165
Starchaterus laude bellica dignus 167
Starchaterus otioſus nunquam 165
Stachaterus ſemper armatus 162
Ebrius nunq̃, nec conuiua ibi.
Starchaterus Taueſtus 157. 158
Starchaterus tẽpore natiuitatis Chriſti 161
Tribus ſeculis fortiſſimus ibidem
Starchateri caput terram momordit 172
Starchateri carmina de frugalitate 159
Starchateri mors virilis 172
Statio prima Gothorum exeuntium 86
Statuæ bonorum venerandæ 50
Statuæ erectæ regum, prouida magnificentia 75
Statuæ, & nomen tyrannorũ delendum 50
Statuæ virorum illuſtrium 486
Statutum Romanorum contra ſacrilegos 568
Statuta conuiuiorum 542
Stéendor 90
Stella marina 766
Stella marina igni caloris ibidem
Stellæ XII. 100
Stellæ in æſtate nullæ videntur 12

Stenchillus rex optimus sagittator 499
Steno ac Suãto principes Suetiæ fatuo credentes liberantur 525
Steno Stur ac Suãto príncipes Suetiæ 292. 359
Steno Sture antiquior 213
Steno Sture iunior in pallido equo perit 380
Steno Stur iunior princeps effossus comburitur 564
Stercus primogeniti vituli ad quid vtilis 790
Stercore bouino apum foramina oblinuntur 793
Sticla virgo bellatrix 195. 198. 199
Stipendia ferro numerantur 714
Stipitum lubricorum vsus 131
Stiria 448
Stirps regia consumpta 400
Stirpis perpetuitate iuniperi indesinenter accrescunt 412
Stocholmenses ciues quales 312
Stocholmia 502
Stocholmia celeberrimum emporium Suetiæ 312
Stoici simulati 253
Stockfisck 728
Stockfisck ad numerum comparatur 468
Strabo 147. 735. 755
Strabo de Thebis 49
Strabonis opinio de Amazonibus 198
Strabonis pulcher locus 39
Strages ac periculum mercatorum ob portum 342
Strages hostium 338
Stratagema 92
Stratagema bellicum Henningi Gad 300
Stratagema Erici diserti 334
Stratagema Gothicum 227. 236. 237
Stratagema Gothorum in expugnandis arcibus 303
Stratagema Græcorum 229
Stratagema Hadingi regis 186
Stratagema nautarum in cadaueribus boũ occultandis 316
Stratagema Vlfonis in opprimendo hostes 336
Strati poëtæ tumulus, & natura eius 565
Strengis nundinæ glaciales 139
Stridor iaculorum non videtur, sed auditur 230
Stridor ignis abietini 520
Strix auis nocturna 693
Striges 113
Structuræ arcuales 409
Structuræ quadratæ ibidem
Structuræ rotundæ, & curi ibidem
Struma 190
Struthio auis 672
Studentes Vittebergenses seditiosi 553
Studium histrionum 526
Studium humanitatis 192
Stultitia Galieni Imp. 39
Stultitia superstitiosa Aegyptiorum 589
Stultitia simulata opes quæruntur 525
Stultorum infinitus est numerus 524
Stuprator mulierum occiditur 161
Sturicus piscis 757
Sturnus Græcè Latinèq; locutus 687
Sturni auis consyderatio 686
Sturni præsagium 696
Styli cæci sub aquis infiguntur 227
Styli triangulares & ferrei 292
Stylorum triplicatorũ siue tribulorum vsus 385
Suanto princeps magnanimus 572
Sacrilegus nunquam repertus ibi.
Familiares effœminati apud eum nulli ibidem
Vestes è corpore dedit ibidem
Suanto princeps Suetiæ & Gothiæ 572
Suanto regni Suetiæ princeps 550
Subditorum confiscatio 270
Subditorum obedientia à principis prudentia proficiscitur 402
Subis auis aquilarum oua frangit 691
Succinũ à Prussia in remotas regiones portatur 425
Succinum ac ambra 414
Succinum ad alias regiones exportat 415
Succinum arbores pineæ quando sudant 414
Succinum in mare defertur ibidem
Succinum metallum sudabile 425
Succinum vnde venit ibidem
Succini generati opinio refellitur 610
Succini origo verior 414
Succini quæstus 415
Succini seu ambræ natura & origo 425
Succino vermes diuersi incorporãtur ibi.
Sudercopia oppidum Ostrogothorũ 93
Sueci suæ iniuriæ vindices 238
Sueno Danorum rex 230. 501
Sueno rex 115
Sueones ac Gothi durissimi 387
Sueones securibus præliantur 136

Suercherus rex occisus 79
Suertingus Saxo 274
Suertingi filii trucidantur 167
Sues diuinitus concessi 593
Suetia ac Gothia 1370. annis, antequam Dania reges habuit 156
Suetia fertilis 323
Suetia superior 142
Suetiæ argentisodinæ ditissimæ 276
Suetonius 524
Sueui 253
Sufficienter nihil munitum 293
Suffragia ecclesiastica perpetua 566
Suggrundia propria amantur 594
Suidergal occisus occasione pulsantis vrsæ 629
Suikart protomimus 525
Sulphur calet 60
Sulphur pluit 27
Sulphureæ venæ cõgelationẽ ꝓhibent 82
Summum ius, summa æquitas 266
Sunamannus 82
Supellex tyrannorum confiscatur 305
Supellectilia quando ab incendio liberantur 426
Superbia hominum impotẽs à minusculis creaturis illuditur 761
Superbia impotens in crudelitatem erumpit 491
Superbia mortalium misera 105
Superbia naturalis in accipitre 649
Superstitiones vanæ prohibitæ 776
Suspicio indelebilis 368
Suspicio tyrannorum frequens 543
Sustentacula arcium arte supposita comburuntur 303
Susurronum pessima natura 550
Svvamfisck aquatile valde gulosum 767
Svvamfisck pisces euomit ibidem
Svvamfisck seipsum ob timorem consumit ibidem
Sydus 37
Sylla tyrannus 564
Sylua veneratur 97
Symphoniæ cantu Tyrrheni se in mare proijciunt 522
Synonyma lusoꝝ in tibiis et similibus 523

T

Tactus & frigus nocent pullis equoꝝ 583
Tanais vastissimus fluuius 584
Tanna gigas occiditur 161
Tannasors 92
Tantaurus mons 656
Taprobana 76
Tartari, siue Mongali 285
Tartarorum mos in ducendis oratoribus ad suum principem 521
Tartaroꝝ mos in recipiendis legatis 367
Taurus ab vrso rapitur 623
Taxus animal agreste 620
Mordax ibidem
Taxus supinus pugnat ibidem
Taxi morsus exitialis ibidem
Taxorum genus duplex ibidem
Taxorum natura 619
Tecta cuneata dromonum 331
Tecta cuprea, vel plumbea 409
Tecta ex ossibus 752
Tecta herbifera 316
Tecta in aquilone vnde fiant 409
Tecta terrea 410
Tectorum culmina quando ruinam minantur 674
Tedæ pineæ 77
Tegmina equoꝝ apud Gothos ferrea 261
Tegumen cruentæ pellis 184
Tegumentum capitis mulierum ex panno rubeo 474
Teias rex Gothorum in Italia 322
Tela nigra pro cognoscẽdis pellibus opus est 219
Tela pro fuso 198
Telum Commodi Imp. non errat 502
Telum Totilas rex resumere doctus 255
Telorum in Biarmia acer vsus 180
Temerarij & pertinaces quomodo taxantur 554
Temeritas disputantium in sacris cohibenda ibidem
Temeritas hostilis reprimitur 310
Temperamentum frigoris 609
Temperamentis omnia indigent 447
Temperantia 160
Temperies ex cõtrarijs humoribus constat 569
Tempestas 37
Tempestas horrenda 90
Tempestas in mari 91
Tempestas præscitur 681
Tempestas sæua nil relinquit 424
Tẽpestas tonitruis plena formidabilis 341
Tempestatem hostemq; contra periculosè pugnatur ibidem
Tempestate sæuiente arces vruntur 233

Tempestates diræ 227
Templum auro splendidum 104
Templum deæ Veneris caluæ 293
Templum Dianæ 196
Templum erat Vpsaliæ tēpore Nini 104
Templum Fauni 105
Mineruæ ibidem
Iunonis ibidem
Veneris ibidem
Dianæ ibidem
Templa Dianæ, ac Cereris 110
Templa et cœmiteria sunt loco refugii 535
Templa idolorum 216
Templa magnificentissima 105
Temporisantes periculosi 556
Tempus 37
Tempus ac instrumenta agricolæ disponenda 430
Tempus conuiuandi aquilonarium, & locus 541
Tempus ex vestitu iudicatur 702
Tempus in structuris super glacie conseruandum 418
Tempus miles aquilonis consyderat 236
Tempus nuptiarum iucundius 482
Tempus semestre ad soluendum magistris 533
Temporis perditio in ludo schacorū 508
Tempore carnispriuii ludus ensium ostenditur 517
Temporū contrarietates formidabiles 322
Temporum vicissitudo 654
Temulentia sibi ipsi pœna 460
Tencha piscis 719
Tenebræ palpabiles fumo excitantur 285
Tengildus Scricfinnorum rex 180
Tenor scripturæ in saxis 49
Tentoriolum ob culices necessarium 785
Tentyricæ populi crocodilos ligant 590
Tentyricarum gens 601
Terra agricolas ad seminandū inuitat 432
Terra claresçit 32
Terra impinguanda 430
Terra in saxeam duritiem congelatur 787
Terra vsuram reddit 429
Terræmotus 26
Terræmotus crebriores fiunt 740
Terror ac decor alijs mittitur 331
Terror sumptuosus celeriter deficit 289
Tesseram militarem negligens, qua pœna puniendus 382
Testamentum plebanorum quomodo fit 532
Testiculi in castoribus captis abscisi non videntur 605
Testimonium autoris de laudibus Cardinalis de Monte 569
Testimonium beati Gregorii 36
Testimonium experientiæ autoris 33
Testimonium nautarum 71
Testimonium resurrectionis coram Theodosio factum 12
Testimonium scriptorum durabile 567
Testimonia scripturæ de pudicitia 201
Testis mendax 551
Testi corrupto fides minimè datur 494
Testudo piscis 764
Testudinum superficies domum faciūt 753
Teutones 167
Teutonicus ritus 159
Thaletis Milesij sententia 312
Thebarum exercitus 49
Theodericus rex Gothorum 123. 246. 331
Theodoatus rex Gothorum 200
Theologi facti in momento 554
Theriaca 437
Theriaca remedium contra venena 777
Theriaca remedium præstans contra serpentes 773
Theriacæ secūdum Plinium confectio 777
Thesauri quando ex incendio, eripiuntur 426
Thessali 97
Thira regis Angliæ filia 477
Thoës genus luporum 613
Thor tonans 100
Thora Regneri regis coniunx 183
Thora virgo 274
Thoraces alcini 134
Thoraces coriacei 252. 371
Thorilda 113
Thorilda Noruegiæ regis filia 173
Thorismundus Vestrogothorum rex à seruo occisus 528
Thorna emporium valde frequentatum 699
Thorna oppidum 698
Thoro pugil 173
Thrasybulus Athenienſis 673
Thrissa piscis 778
Thrissa M.D.LIIII. in Prussia captus ibidem
Thrissarum 12600. capta ibidem
Thuro lang 486
Thuronis longi statua 217

Tibia 60. cubitorum 158
Tibiæ ceruinæ 42
Tibicines exotici præstantiores 523
Tibicines importuni cæduntur ibidem
Tineæ niuales 68. 70
Tinguahia 79
Tinunculus in colũbarijs fouendus 662
Tintinabula tibijs alligantur 518
Tipho ventus 423
Tiridates magus 120
Titulus magni ducis Moschouitæ maiorem locum in chartis, quàm in veris dominijs occupat 364
Tituli tyrannorum 304
Titulorũ Gothicarũ legum distinctio 492
T. Liuius de triduanis processionibus gentilium 515
Tocho præclarus sagittator 500
Toga vitilis quando induitur 250
Togæ nobiliũ fœminarũ breuissimæ 474
Togæ vrbanarum mulierũ longissimę ibi.
Tonitrua æstiua frequentiora 56
Tonitrua Claudiana 107
Tonitrua durissima ab aquilone 57
Tonitrua matutina ibidem
Tonitrua portentosa in hyeme 56
Tonitruum effectus 24
Tonitruũ ictus qũo à vinis auertitur 445
Tonitruũ per singulos menses euenientium effectus 56
Tonitruis agricolæ & naucleri nõ turbantur ibidem
Tormenti genus vetustius apud aquilonares 390
Tormenta bellica 373
Tormenta bellica in distributione spoliorũ principi cedunt 396
Tormentum luscorum pulchrum spectaculum 514
Torpedo piscis 747
Torpedinis ictus stuporem inducit 763
Torrentes rapidi 92
Torrentes solutiacies ordinatas impediũt 290
Torsck piscis 710
Torsdag 100
Tortores ventris 458
Totilas 740
Totilas rex telum resumere doctus 255
Totilæ regis agilitas ibidem
Traan, aut lyse 77
Trabes ex altioribus muris pendẽtes 295
Trabes igniferæ ad cõburẽdos pontes 286
Trabes longissimæ impositis assetibus pro ponte sunt 381
Trabes muris submittuntur 303
Trabes pro fundamento 43
Traditionum paternarũ magnus amor 87
Tranquillitas maris maxima 227
Transfugæ infames 310
Trebellij tractatus de 30. tyrannis 196. 199
Trebius piscis 715
Trepidatio ægrotantis 570
Trepidatio nocturna infelicior 332
Tribulorum siue triplicatorum stylorum vsus 385
Tribunalia campestria 488
Tributum cubitale 162
Tributum fisci in mineris 203
Tributorum variatio 270
Tricuspides 47. 221
Trilustris ætas ad arma conuocatur 223
Triplex genus mathematicorum intergigantes 156
Tripodes oblongæ 292
Triremes, biremesq; CCC LX. 109
Triremiũ vsus hodie i mari Gothico 329
Tristè canum agmen Starchat. dictum 163
Triticea grana è cœlo pluunt 726
Triticum vbi in aquilone abũdat, vel deficit 441
Triton in speeu concha canit 716
Trituratio hyemalis 435
Triumphantes planè equitant 254
Triumphus virtutum 478
Trolhetta 80
Trondanees 67
Trondorum regis filia 176
Trux lemurum chorus 112
Tubarum clangor beluas terret 735
Tubarum directiones 523
Tumulus Strati poetæ, & natura eius 565
Tunica sub aquis deponitur 352
Turba naufragorum perit 354
Turbo quid 23
Turbo vnde ibidem
Turbinis effectus mirabilis ibidem
Turbinis motus vagus est ibidem
Turbine lapides magni à terra eleuant ibi.
Turbine siccandi pisces transferuntur ibi.
Turbine syluæ, tectaq; corripiuntur ibi.
Turbines ac venti cur fiunt 37
Turdelæ descriptio 686
Turdi quomodo nutriendi 662
Turdorum præsagia 696
Turisмundus Gepidarum rex 247

Turmæ

Turmæ hostiles capiuntur 291
Turmæ nouæ in prælio surrogandæ 225
Turpe est dicere, Non putabam 520
Turpitudo vbi nulla in populo 698
Turris alta in Cruſuiecza 592
Turris murium in Rheno 591
Turris reorum robuſtiſſima 297
Turres portuum 423
Turtures gementes 648
Tuſſis per ceruſiam leuatur 452
Tyberina oſtia 425
Tyle vltimum 62
Tyrannis inaudita 275
Tyranni ſub humana forma beſtiæ videntur 369
Tyrannorum conditio 271
Tyrannorum crudelium facinora decãtantur 505
Tyrannorum mos 266
Tyrannorum ſuſpicio frequens 543
Tyrannos incolæ fugant 234
Tyrocinium à virtute auſpicandum 250
Tyrocinium puerorum in arte ſagittandi 499
Tyrocinij rudimenta in prælio 260
Tyrones clariores 250
Tyrones quomodo indurantur 521

V

Vacca marina 130. annis viuit 763
Vacca marina ſimilẽ ſibi vitulũ parit ibid.
Vaccæ in aquilone nunquam plauſtris ſubduntur 576
Vada fluminum immeabilia 287
Væhſoli prouerbium, quando verum 147
Vagabibido fœdiſſima 141
Vagnoſthus pro deo colitur 101
Valachia 625. 626
Valamir Oſtrogothorum rex 715
Valdemarus rex 115
Valerius maximus 199
Vahſea bellatrix egregia 199
Valla 524
Vandalia 97
Vapores in hyeme ac vere expelluntur 56
Varietas faſtidium leuat 802
Varro ſuillam carnem commendat 594
Vas ferri 500. libras continet 209
Vaſa ab aquis exiliunt 424
Vaſa argentea Ingridi donantur 217
Vaſa cornuta 460
Vaſa ferrea 600. librarum plena, bombardarum vi efficiuntur 288
Vaſa ſanctorum non diripiuntur 546
Vaſa ſolidiſſima aquilonaria 457
Vaſa vitrea in aquilone inuſitata ibi.
Vaſche Polonus athleta 161. 167
Vaſtenenſe monaſterium 408
Vaſtenũ vrbs S. Birgittę ac monaſteriũ 278
Vbbo Friſius 144. ſagittis perfoſſus interiit 170
Vegetus 199
Vegiborga puella bellatrix 169. 199
Vehicula 391
Vehicula hyemalia ad bellum apta 378
Vehicula igniſera 376
Vela aduerſa vnde 16
Vela cõtra imbres ſagittas extenduntur 339
Vela lanea 144
Velites equeſtres 228. 237
Velocitas mira rangiferorum 598
Velta 234
Vena regia piſcium 708
Venæ minerarum variæ 204
Pendentes ibidem
Jacentes ibidem
Obliquatæ ibidem
Venæ ſiue lineæ orientales electiores 204
Venæ ſulphureæ 56. 60
Venalitas impedimentoſa 763
Venandi modus inter Lappones 146
Venatio ducem habet 638
Venatio frequentiſſima ferarum 10
Venatio periculis plena 640
Venatio regum in Oelandia 85
Venationes nobilium & exemptorũ 603
Venationes optimæ 82
Venatores multi in aquilone 638
Venatores partem victam inſequũtur 602
Venatores patientes omnia ſufferunt 638
Venatores peritiſſimi 63
Venatorum induſtria 652
Venatorum ſagacitas 678
Venenum fulmine conſumitur 25
Venenum igne diſſoluitur 367
Venenũ in corpe caleſactũ extinguit 777
Venenum ſerpentũ quando nocentius ibi.
Venenum vnde dicatur ibidem
Veneno pugnare turpiſſimum 297
Vener lacus 79
Veneti quidam nunquam ciuitatẽ exeũt 736
Ventoſæ vbi vſitatæ 528
Ventoſus pileus 116
Ventus 57
Ventus auſtralis hoſpitia glacialia diſſipat 42

Venti auſtralis per hyemem effectus 36
Ventus circius 21
Ventus circius rapit tecta domorum 22
Ventus equitem proſternit 22. 23
Ventus Finnis venalis eſt 119
Ventus homines ſuffocat 21
Ventus mollis ac tardus prȩliantibus nocet 341
Ventus procelloſus 90
Ventus quid 19
Ventus ſeptentrionalis ſaluberrimus 16
Ventus triturantibus neceſſarius 435
Ventus vnde 17
Vento Helleſpontico CCCC. naues pe[r]riere 16
Venti 57
Venti aliquando contrarij ſpirant 16
Venti cardinales 21
Venti 12. ſubdiuiſi 19
Venti & turbines cur fiunt 37
Venti formidabiles 133
Venti in aquilone continui 333
Venti lumen extinguere nequeunt 142
Venti particulares 16
Venti quandoq; cauſæ ſunt dolorum ibi.
Venti 4. & eorum natura ibidem
Auſtralis ibidem
Septentrionalis ibidem
Orientalis ibidem
Occidentalis ibidem
Venti fæuiores plenilunio 69
Venti XXXII. 21
Venti 24. á Victru. ponuntur ibidem
Ventorum alteratio diuerſa 16
Ventorum cognitio militantibus neceſſaria 19
Ventorum effectus ibidem
Ventorum neceſſaria cognitio 18
Ventorum nomina 19
Ventorum ſpiritus IIII. ibidem
Ventorũ violentia portus obſtruũtur 420
Ventorum vis vehementiſſima 424
Venus 100
Venus Cupidinem lactat 749
Ver floridum in aquilone tardatur 789
Verbera trecẽta, ſtigmata, ac colaphi Helleſponto infliguntur 109
Verbum beati Petri ad Ananiam terribile 560
Verbum Cæſaris, Iacta eſt alea 716
Verbum emiſſum irreuocabile manet 656
Verbum hæreticorum 545
Verbum optimum Ciceronis 532
Verba contumelioſa obſeſſorum pœnas aggrauant 294
Verba Crantzij de hoſpitalitate Gothorum 538
Verba Iouij de Moſchorum tormentis 387
Verba Plutarchi 544
Verba ſolatioſa ægrotis proſunt 571
Verecundia eſt nudare corpus 193
Verecundia felicem facit 520
Verecundia fundamentum decoris conſyderationis 519
Verecundia nõ virtute multi ſeruiunt 384
Veredenſes 230
Veritas firmanda 402
Vermelandia 97
Vermis apibus nocens quomodo deſtruendus 793
Vermis conſcientiæ inextinguibilis 427
Vermis longiſſimus in mari 766
Vermis quis proprie dicatur 788
Vermes alati noctu lucentes frigore moriuntur 76
Vermes albiſſimi in pane 443
Vermes augurales 442
Vermes noxij dormientium infantum ora ſubintrant 437
Vermes ſeptenũm cubitorum 766
Vermes terræ 787
Aquæ ibidem
Aeris 788
Frondium ibidem
Lignorum ibidem
Veſtium ibidem
Carnium ibidem
Biſcocti panis ibidem
Caſeorum ibidem
Vermium variæ differentiæ 787
Verniſa vaſa liniuntur 460
Verres crudeliſſimus 265
Veſetus athleta Sialandicus 175
Veſpæ duplices quæ piſcibus nocent 783
Veſpæ grãdiores in quercubus degũt 784
Veſparum examen aduerſus fidem concitatum 554
Veſparum punctura pulli equini interficiuntur 784
Veſpertilionum conſyderatio 692
Veſtigia roſida 111
Veſtis inſecabilis ibidem
Veſtis ſcapularis pudicitiã deſignat 474
Veſtes ẽ neruis conficiuntur 469
Veſtes leporinæ infinitæ 609
Veſtes militares breues, & complicatę 253

Veſtes ſciſſæ ſigna læſæ pudicitiæ 801
Veſtes ſingulares in pręlio periculoſę' 470
Veſtium genera ibidem
Veſtium inciſarum inuentio 475
Veſtitus ducis Moſchorum 368
Veſtitus ex pellibus taxorum 620
Veſtitus illuſtrium perſonarum 618
Veſtitus militaris qualis in hyeme 711
Veſtitus principum in ſeptentrione 606
Veſtitus principum Moſchouitarum 634
Veſtitus ſingularis in bello ſuſpectus 380
Veſterhuſſ 74
Veſtmarus & Colo fratres regi præficiun-
tur 268
Veſtmarus ſatrapa 190
Veſtrabord Islandiæ portus 21. 68
Veſtrogothi ob caſcos cõmendantur 467
Veſuuius mons 61. 64
Vether lacus 46. 79. 124
Natura illius mirabilis 45
Vether lacus infelix hoſtilibus armis 714
Vether lacus ſingularis naturæ 713
Vether lacus virtutem cognoſcentes, ad lit
tus quando fugiant vitã ſaluaturi 714
Vetulæ virgines fiunt, nullũ occidẽtes 197
Vexilliferi quomodo conſtituuntur 250
Vexillum mortis 567
Vexilli de veritate certatur 262
Vexillo ac dextra Viſna priuatur 169
Vexilla fuſca in niuibus 39
Vexionenſis lacus limoſus 60
Via compendiaria rex reflectitur 230
Via in ſolitudine cognoſcenda 19
Via iuuenum inſcrutabilis 530
Via murium ſub niuibus 787
Via reuocandi liberos à peſſima vita 535
Viæ arbuſtulis præcluduntur 230
Viæ generales in glacie 43
Viæ niuibus opprimuntur 34
Viæ publicæ purgandæ 43
Viarum difficultas 34
Viatores ante galli cantũ noctu ædes haud
exeunt 657
Viatores in partibus ruptarum glacierum
remanent 46
Viatores inter voragines nil prẽter glaciem
& cœlum vident 45
Viatores niuium mole quandoque oppri-
muntur 75
Viatores quando armati incedunt 611
Viburgum 75
Vicatim Finni habitant 152
Viciſſitudines ſubitæ elemẽtorum corpora
lædunt 131
Victi hoſtes ad imperata compellũtur 228
Victi inſidias ſtruunt 349
Victores in malis ſucceſſibus dicaces ac pe
tulantes 386
Victores ſtulta ſecuritate perduntur 343
Victoria ad Iſraël redit 549
Victoria impia hoſpitem occidere 247
Victoria ordine neglecto perditur 336
Victoria paruula omen eſt maioris 335
Victoria plerunque cruenta 381
Victoriæ impedimenta 260
Victoriæ ſignum in ſono roſtri 658
Victorina fœmina illuſtris 196
Victruuius 18
Viduæ iuuenes cuſtodiendæ 487
Viduæ ſpoliantur 277
Vieleſraſſ 605
Vieliſca & Bochna ſal producit 464
Viggo 273
Vigiles exomnes 382
Vigiliæ nocturnę diligẽter obſeruantĩ 376
Vigor indomitus ĩ mineris laborãtiũ 206
Vigorem ſtupor hebetat 178
Vilitate iſamis vitæ Grep repellitur 269
Vinamannus 82
Vincentius 126. 522
Vindicta in combuſtores domorum 230
Vineis tempeſtate deſtructis, hydromel fie
ri poteſt 447
Vinum bonũ omni potioni prælerẽ 449
Vinum ſtat fracto dolio 25
Vini Baſtarda dicti qualitas, ac eius medi-
cina 445
Vini Hiſpanici Baſtarda noſe vtilitas ibi.
Vina euaneſcunt, non ceruiſia 452
Vina factitia vnde conficiuntur 446
Vina falſificantur ibidem
Vina Gallica auſtera Romenia dicta ibi.
Vina Hiſpanica ibidem
Vina Italica ibidem
Vina legitima Baſtarda reputantur 445
Vina natiua non ſunt in aquilone ibi.
Vina Peithana 446
Vina Rhenenſia 445. 446
Vina Rhenenſia durabiliora 446
Vina vetuſtate indomita redduntur ibi.
Vinorum genera triplicia ibidem
Vinorum ſapor vnde ibidem
Violatio ſepulchrorum infame nomen red
dit 564
Violator põderum vti crudelis hoſtis pu-
nitur. 469
Violator ſepulchri necatur 565
Vitia principum 562

Violenta inhumanitas ſuper viuentes 566
Violenta minus durabilia 29
Violentia ventorũ portus obſtruunt 420
Violentũm nunquàm perpetuum 23
Vipera anguiſq; educandi traduntur 184
Vir á virgine fugatus 195
Vir bonus iuri ſuo aliquãtulum cedit 540
Vir inter Lappones prædam diuidit 146
Vir vafer 98
Viri duo mãducandi vna manu tenent 158
Viri fortes dominos non deſerunt 310
Viri fortes modeſti ſunt 344
Viri illuſtres mœnia non accedant, & quare 300
Viri impigri vires ſuas demonſtrant 340
Viri magni quid cauere debeant 526
Viri nefarij alterius honori inſidiantur 345
Virorũ heroicorũ virtutes imitandæ 478
Viros exercitio piratico Aluilda ſuperat 185
Vires 236
Vires dolis ſuperantur 609
Vires in obſidione plerunq; fortiores 293
Vires vegetiores ex nocturna quiete veniunt 371
Virga Aaron ſignum obedientiæ 537
Virgas ac mammillas infantibus vires præbent 248
Virgilius 97. 112. 118. 193. 196. 198. 263. 581. 632
Virgo Aluilda ornatiſſimè veſtitur 195
Virgo doloris inductrix 207
Virgo mons dicitur, & quare 85. 97
Virgines in ſeptentrione hoſpitum vultus contemplantur 178
Virgines vetulæ fiũt, nullũ occidentes 197
Virginum habitus pudiciſſimus 475
Virgulæ aureæ ſophiſticatæ 213
Virgulta noxia comburuntur 433
Viriatus Luſitanus venator 639
Virtus ætatem legitimam efficit 250
Virtus boni præfecti 265
Virtus bonorum equorum 402
Virtus bonorum hoſpitum 540
Virtus cereorum benedictorum 538
Virtus corporis defectus ſubleuat 514
Virtus in Starchatero corporis magnitudini reſpondit 161
Virtus interna ac externa podagræ quomodo ſuperatur 571
Virtus omnis creaturarum ab optimo creatore procedit 770
Virtus regalis 200
Virtus reginæ Amalaſuentæ ibidem
Virtus ſplendida 505
Virtus tentatione perficitur 556
Virtus tutore caret 136
Virtutis nerui 160
Virtutes canum 579
Virtutes exẽplo auium amplectẽdæ 670
Virtutes maximæ 200
Virtutes paucę, vitia multa in Fhiolmo rege 456
Virtutes per quas victoria obtinetur 325
Virtutes ſanctiſſimæ regum 478
Virtutum cultor Ingellus rex 164
Virtutum effectus 128
Virus aſpidum inſanabile 311
Vis arcuum 221
Vis carminis ingens 121
Vis elementorum rapax 424
Vis magna magorum 120
Vis naturæ ad pacem compellit 379
Vis naturæ potens 497
Vis ſagittarum 500
Vis ventorum efficacior quid efficiat 208
Vis ventorum vehementiſſima 424
Vis virgini illata vita punitur 485
Visby emporium 85
Viſcus piſcium humiditati reſiſtit 371
Viſingxoè inſula 124. 568
Viſinnus gladiator Ruſſiæ 161. 167
Viſinus magus gladiator 122
Viſna rei militaris perita 169. 199
Viſtula fluuius 216
Viſus gladiatorum immobilis 510
Vita agricolarum tuta 205
Vita beata 137
Vita cunctis charior 114
Vita hominis militia eſt ſuper terram 536
Vita malorum præfectorum 267
Vitaliani piratæ 86
Vitelliani, quorum Alb. Cran. meminit 70
Vitellius auium venationẽ abſumpſit 459
Vitiges rex Gothorum 523
Vitis nulla in aquilonaribus terris 430
Vitium in ſene turpiſſ. ardelionẽ agere 337
Vitia antiqua in hoc ſeculo remanent 209
Vitia cõmunia cautionib. exponũtur 505
Vitia contubernalium regis Frotonis horrenda 269
Vitia ebriorum 461
Vitia ignorantes beatiores 698
Vitia maritorum canuntur 505
Vitia mulierum ibidem
Vitia principum 562
Vitioſi adoleſcentes ſuſpenduntur 531
Vitolfus magus Helſingorum excæcauit hoſtes

hostes 122
Vitra & fictilia vasa effracta, quomodo conglutinantur 681
Vitrifices Venetijs super arte cõtẽdũt 460
Vitulus marinus crudelis in coniugis interfectione 702
Vitulus marinus deprædator halecis 768
Vitulus marinus iter pisces cõputatus, recte in quadragesima mãducatur 704
Vituli marini descriptio 702
Vituli marini medicinæ 703
Vituli marini partus 701
Vituli marini piguedo ad multa vtilis 703
Vituli marini pinguedo diebus ieiuniorũ comeditur ibidem
Vituli marini vox ut tauri 701
Vituli marini capiuntur 630
Vitulorum marinorum consyderatio 701
Vitulus monstrosus in agro Vittebergen. editus 475
Viuendi genus in septentrione 144
Vlcera fortunæ 435
Vlfo iñgenij astuti 335
Vlfo in mensa occisus 336
Vltio diuina 422
Vltio hæreticorum 537
Vltor occisorum fratrum 237
Vlula ab alijs auibus vexatur 687
Vlulæ auis natura 692
Vlulæ genus in die volans 688
Vlulæ præsagium 696
Vlulatus 4. milliaribus auditur 127
Vmbra vrbana effœminatum militem reddit 429
Vmbracula secreta principi militum fugienda 263
Vnzmannus 82
Vncia primus gradus mensuræ 468
Vnguenta in septentrione inusitata 528
Vngulæ aquilarum incuruantur 652
Vngulę equoꝝ ꝑ meliori cursu ferratę 391
Vngulæ equoꝝ pugnandi gratia in glacie ferratæ 360
Vngulæ gulonis medicinales 606
Vngulæ perditæ ceruisia restaurantur 452
Vnitas & obedientia grata 529
Vnitas linguæ ac morum multum in prælio valet 385
Vnitatem moneta conformis ostendit 214
Vnus contra 9. simul vno tempore 163
Vnus fit in matrimonij contractione è pluribus 542
Volaterranus 60. 524
Volatilia infinita 54
Volatus quarundam auium linearis 690
Volatus rostratus 661
Volucres à capiente non aufugiunt 707
Volumen de proditoribus posset conscribi 380
Volũtas hominũ plerũq; detestabilis 648
Voluptas 83
Volúptas aliquando nauseam habet 415
Voluptas insatiabilis in bibendo 462
Volutatio in luto cum porcis ibidem
Vomeres in gladios conuersi 523
Voragine niuosa hostes immerguntur 394
Voragines arenosæ 69
Voragines circulares nautas abripiunt 67
Voragines torridæ 61
Vorator suspensus, quia solus multorum escas absumpsit 461
Vota & orationes populi septentrionalis 541
Vota solennia 101
Vox alta in tempestate 341
Vpupa auis gemebunda 691
Vrbes conuentus principum, bellaq; gesta illustrant 299
Vrbes & insulæ euersæ 590
Vrbes Germaniæ cereali liquore gaudent 452
Vrbium destructores 399
Vrinatores quibus armis in aquis se defendunt 765
Vrinis hora ostenditur 54
Vrna integra aquæ gelidæ gratiosè in caput effunditur 387
Vrna sortialis 251
Vrnæ coriariæ 427
Vrsa antiquitus in insignijs Gothorum 88
Vrsa plena fraudis 625
Vrsa quando fortior vrso 623
Vrsa raptis catulis sæuit 622
Vrsus ac canis puellæ custodes 182
Vrsus animal omniuorum 625
Vrsus capitur 627
Vrsus occiditur 181
Vrsus plurimum terretur 622
Vrsus suctu vngulæ impinguescit 624
Vrsus villosus ibidem
Vrst caput debilissimum 625
Vrsi albi 149
Vrsi albi piscantur 621
Vrsi claua occiduntur 623
Vrsi domestícati obedsunt 629
Vrsi & lupi territi, cornuum horrore fugantur 628
Vrsi formicas deuorant 627

Vrſi in eleuandis mineris ſeruiunt 206
Vrſi in melle ſuffocantur 798
Vrſi ligna ſaccosq; portant 631
Vrſi mella deprædaturi interimuntur 794
Vrſi muſicis ſonis delectantur 628
Vrſi nares in ędibus formicarũ fricant 799
Vrſi pondera eleuant 631
Vrſorum aruina vulneribus medetur 626
Vrſorum familiarium vtilitas 630
Vrſorum ſomnus grauiſſimus 623
Vrſini catuli informes ibidem
Vrtica marina 766
Vrtica os medio in corpore habet ibi.
Vrticæ, et ſpongiæ à cæteris animalibus, et fruticibus tertiam quandam naturam habent ibidem
Vrus bos agreſtis 632
Vri etiam paruuli domeſticari haud poſſunt 633
Vri in ſpeluncis capiuntur ibidem
Vri taurorum maximi 632
Vrorum corium vtile 633
Vrorum cornua auro argẽtoq; circundantur 632
Vrorum fortitudo 633
Vrorum genera plura 632
Vſus anſerini adipis 655
Vſus balneorũ in aquilone neceſſarius 527
Vſus carnium anſerinarum 655
Vſus ferri rarus ſub polo arctico 419
Vſus gentiliũ de dęmoniũ placatione 535
Vſus pellium 146
Vſus pinguedinis piſcium 77
Vſus precarię vitæ à generoſis vitatur 511
Vſus promonum 424
Vſus reſtium in prælio 370
Vſus ſtipitum lubricorum 131
Vſus telorum inter Gothos acerrimus 500
Vſus vitrorum nullus, vel rariſſimus in aquilone, & quare? 460
Vtilitas bonorum hoſpitum 539
Vtilitas captiuorum 349
Vtilitas publica omnium ſtudio perfici debet 331
Vtilitas omnium partium rangiferi 598
VVaagh maximum pondus 732
VVardahuſs id eſt domus præſidij 730
VVardahus Noruegiæ arx 69
Vulcani arma diuina reputata 222
Vulgus indocile 87
Vulnera fulminis cæteris frigidiora 57
Vulnerum vapor 170
Vulpeculæ captæ excoriantur 619
Vulpeculæ inſidioſæ ibidem
Vulpes 58
Vulpes animal odio dignum 635
Vulpes cancros piſcatur 636
Vulpes canes lacerat, ac euadit 226
Vulpes clamore vpupæ proditur 691
Vulpes coruo aſſimilatur 636
Vulpes ſe mortuam fingit ibidem
Vulpes volubilis in curſu 635
Vulpes pauonibus inſidiantur 683
Vulpes propriam domũ nunq; faciũt 636
Vulpium colores varij 634
Vulpium coniectura de glacie 635
Vulpium medicinæ 637
Vulpium venatio 635
Vulpes marina 718
Vulgures à qbuſdã aquilæ appellati 693
Vultures ſeneſcentes fame intereunt 694
Vulturum ætas 100. annorum ibidem
Vulturum generatio ibidem
Vulturũ par magnam ſyluã occupat ibi.
Vulturum pietas ibidem
Vulturum præſagia 696
Vulturum ſex genera 693
Vultus pueri á conſpectu teli auertit 500

X

Xiphiæ dorſum cuneatum 743
Xiphiæ piſcis deſcriptio ibidem
Xiphiæ telo hamato capiuntur 744
Xerxes 109
Xerxes Perſa 548

Z

Zebellus animal fœtidum in coitu 616
Zebellus in vmbris latitat ibidem
Zebelli ibidem
Zebellinæ pelles 219
Zenobia fortior viro Odenato 196
Zigleri impia calumnia 153
Zinziber pro meliori ſapore mulſo imponitur 447
Zizaniæ extirpandæ 495
Zlotababa 97
Zona aurea 474
Zonis aureis ac argenteis laruati ſe ornant 463
Zona frigida 413
Zona victoriæ 111
Zubro ſtercore ſuo canẽ inutilẽ reddit 659

FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS IN
HISTORIAM DE GEN-
TIBVS SEPTENTRIO-
nalibus, rerúmque
Aquilonarium
natura &c.

PRAEFATIO.

MAGNAM laudem veteres philoſophi tribuêre Democrito, qui vltra octoginta annos continuos amore philoſophandi peregrinatus eſt, multasq; regiones & vrbes ad centum & octo annos perueniens vidit. Vbicunq; enim gentium terrarumue aliquid ſe diſcere poſſe arbitrabatur, eò quàm primùm profectus eſt, ne quid relinqueret, quod vſpiam ab homine indagando percipi poſſet. Perrexit ſiquidem Babylonem, caput Aſſyriorum, vt forſitan muros ſulphure, ferroq;, ac latere cocto, Reginæ Semiramis ſumptibus & imperio fabricatos, intueretur. Deinde in Aegyptum conceſſit, vt à ſacerdotibus Geometriam perciperet, & ſi qua etiam alia eum latebant. Magos in Perſide, & Chaldæos ſubinde audiuit: à quibus Theologiam, & Aſtronomiam diſcendo aſſecutus eſt. Traiecit etiam in Indiam, vt à Gymnoſophiſtis propriam eorum diſciplinam perdiſceret. Mox in Aethiopiam vltra rubrum mare tranſmiſit, vt doctis quibuſdam viris congrederetur. Sed nec ille ſolus in hoc commendandus eſt: nam & alii philoſophi, vt ſapientiores fierent, vno in angulo non delituerunt. Putabant enim, id quod res erat, ex diuerſis locis, variiſq; hominibus ſapientiam, tanquam à compluribus in omni ſcientiarum genere abſolutis, & expertis eſſe inquirendam. Oſiris Rex Aegyptiterrarum orbem magna ex parte luſtrauit: quia ex parte adeò gloriabatur, vt in columna ſepulchri ſui inſcribi iuſſerit: OSIRIS Rex ſum Saturni antiquior filius, qui nullum orbis locum reliqui, ad quem non penetrauerim, docens ea omnia, quæ pro humani generis vtilitate inuèni, vt Diodorus Siculus lib. primo atteſtatur. Huius etiam laudis cupidus erat Alexander Magnus, qui omnium rerum peritiam tanti fecit, vt Ariſtoteli perexi-

nio philosopho hanc solertiam demandauerit, quò perquisitis omnium rerum naturis, de eis quàm diligentissimè scriberet: iussitq́, vt quæcunque huic inquisitioni vsui forent, ei ab omnibus sui fisci opulentiis suppeditarentur. Peregit ergo Aristoteles philosophus excellentissimus, opus quinquaginta voluminibus: quorum plurima hac etiam ætate, magna doctissimorum admiratione, immò vniuersorum vtilitate, perennique æuo in cathedris eruditioribus acceptantur, & leguntur. Cosmographiam, Geometriamq́ sua latissima peregrinatione discens, & docens primus omnium (vt Hipparchus scripsit) Homerus, qui magno ingenii acumine, poesin omni doctrinarum genere refersit, cunctis studiosis perutilem aperuit. Hecateus Milesius etiam primus omnium de situ orbis librum edens, breuiter pauca, sed notiora scripsit, occultiora aliis relinquens: cui tamen gratiæ habendæ sunt: egit enim quod potuit, & breui quidem compendio posterorum ingenia excitauit, & ad vberiora expergefecit indaganda.

Quod autem ille breuiter in commentarium redegerat, longiore argumento eius sequaces amplificârunt, & non modò gentes, regiones, vrbes, maria, flumina, lacus, paludes, fontes, montes, animalia, arbores, virgulta, herbas, & cætera eiusmodi complexi sunt: verùm diuersos ritus, ac mores singularum nationum, & varias hominum naturas, illustres quoq́, & præclaros viros virtute, armis, sapientia, ingenio, doctrina, arte, industria, opere, vel sermone adiiciunt, & res præclarè gestas domi, militiæue suis locis ostendunt, adeò vt ad ciuilem sapientiam nihil præstantius hac disciplina accedere possit. Ita Dionysius Græcus geographus (teste Irenico lib. I.) plurima, quæ vidit, attestatur. Ptolemæus etiam Claudius Alexandriç Rex, etsi multa vidit, tamen longè plura à nuntiis, sumptibus maximis in totum orbem ad vniuersæ terræ inquisitionem missis, fideliter relata, libris suis attulit. Eoq́ casu (teste Strabone lib. I.) fidedignis autoribus ex relatione loca moresq́ scribentibus, fidelis integritas est adhibenda, & iis præcipuè, qui referunt ex scientia vrbanas necessitates, immò & formam, ac magnitudinem simplici, ac breui oratione constringunt. Attamen vt incertarum atque dubiarum rerum Aquilonarium, à paucis hactenus cognitarum, in quibus maximè etiam doctissimi quique hallucinati sunt, verissima, vel sanè verisimilima habeatur notitia: cogitaui ego, faciliori seruato ordine, non scriptis modò, sed & picturis, qui mores & ritus, præliorumq́ insolita spectacula, atq́ diuersorum animalium, tam terrestrium & volatilium, quàm aquatilium ac insectorum, diu desideratas rationes, & maximè his compendio quodam ostendere, qui prędictorum philosophoꝝ exemplo incessanter optant occasionẽ dari sibi in frigidissimis nationibus versandi, atq́ experimentum proprio periculo oĩum eorum mirabilium, de quibus nobis sermo erit, per præsentem oculorum inspectionem subeundi. Quod quàm impossibile, vel difficile sit, causæ sequentes ostendent, longissimum scilicet iter, ignorantia multorum idiomatum, defectus interpretum, Principum & terrarum discordiæ, explorationis suspicio, elementorum insueta asperitas, ciborum sapor insolitus, latronum & viarum insidiæ, syluarum vastitas, ferarum immanitas, alta rupium præcipitia, præiecta aquarum obstacula, tempestiuosa nauigatio, ac propriæ libertatis & quietis amissio. Quocirca hæc omnia, atq́ longè acerbiora per me iampridem mille periculis exantlata, studiosi situm orbis Aquilonaris experiri volentes, pro sua securitate suscipiant, atq́ subsequentibus scripturis et picturis, quasi apertioribus interpretibus, qui dubia atq́ obscura quæq́ illustrent, clarioraq́ reddant, fidem animumq́ accommodent.

Pictura enim non modò gratiam habet, & mirificam delectationem exhibet, sed

& præ-

& præteritarum rerum memoriam conſeruat,& hiſtoriam rerum geſtarum ante oculos perpetuò præfert. Quinetiam videndo picturas, in quibus præclara facinora exprimuntur, excitamur ad ſtudia laudis, & ad magna negotia obeunda. Veluti ſi adoleſcentes inſignis alicuius hiſtorię memoriam, fixis in picturā oculis, intento animo complexi fuerint, vehementi ardore accenduntur ad ſtudia imortalis gloriæ conſequendæ: immò etiam hinc fundamentum magnarum artium elicitur, quo à pueritia quiſque ſagacior redditur ad optimas quaſq; diſciplinas capeſſendas, quemadmodum Plato, ac Cicero leguntur cum pleriſq; aliis huius artis ſtudioſiſſimi fuiſſe, eamq; velut tacentem poëſin tenuiſſe, quandoquidem ipſa lineis, coloribus, proportionibus, & imitatione rerum naturalium accuratiſſima conſtans, pro loquaci, & quaſi vitæ magiſtra reputetur, ideoq; magnifiat. Et certè cùm optimam picturā cernimus, id dicere poſſumus, quod Vale. Martialis de catella picta cecinit: Ipſam deniq; pone cum tabella, aut vtrāque putabis eſſe veram, aut vtrāque putabis eſſe pictam. Pictura enim ars eſt peregregia, & ad diſciplinam ſcientiamq; liberalium ſtudiorum proximè accedit, adeò vt ab homine, literas amore proſequente, meritò amplecti debeat. Qui verò ſcitè in hac arte vnicuiq; perſonæ, atq; rei depingendæ decorum, modumq; ne nimiū offendat, purumq; defraudet, vt Apelles) addere poteſt, is aptior inter excellentes habetur: veluti improbus, imperitusue arguitur, qui in ornatu, vel lineis apponendis ignorat, quid ſatis ſit, aut deſit in arte. Alii tamen triſtes vmbras, alii lætas imagines, alii mugitu boues, alii cantu ad retia volucres fictis formis depinxere vocatas, & illuſas. Huius autem artis magna vtilitas potiſſimùm ad Principes & illuſtres viros ſpectat, vt illi, cùm tutò à patria (vt dictum eſt) ob infinita pericula, grauesq; ſumptus in terras ignotas experientiæ capiendæ gratia emigrare, atq; omnia oculis contueri nequeant, ſaltem beneficio imaginum rem concupitam animo & cogitatione comprehendant. Ineſt ſiquidem (vt Franciſcus Patricius aſſerit) in pictoribus mirifica quædam doctrina, iucunditate, ac rerum varietate condita, quæ lectorem neutiquam otioſum eſſe permittat: quicquid enim admirandum, quicquid nouum, aut inauditum vſpiam gentium, terrarum, locorùmue exiſtit, ab illis ſic lucidè tractatur, ac ſi coràm ante oculos poneretur. Ars enim perfectæ naturæ imitatrix, picturam inuènit, vt imaginis ſpecie ſine iniuria, ac probro delectaremur, & quæ ante oculos ſemper habere non poſſumus, per picturæ ſimilitudinem aſpiceremus, atq; recordaremur. Ideoq; clariſſimorum, fortiumq; virorum ſtatuas, & imagines grata vetuſtas in locis illuſtrioribus poſuit, vt iuuenum animos excitaret ad parem laudem, arduis ſtudiis, & ſtrenuis militiæ exercitiis vbilibet aſſequendam: veluti Alexandri, Darii, Cyri, Iulii, Catonis, & ſimilium heroum infinitorum, atq; optimorum Principum præſentis æui, vt infrà lib. XVI, cap. XXXVII. ac XLIX. per aliquot exempla clarius conſtabit.

Verùm quòd præfatio voluminis huius ab inſigni commendatione peregrinantium philoſophorum, & excellentia picturarum ſuſcepit exordium, nulli mirum videatur, aut otioſum, cùm totus hic liber Aquilonarium rerum & rituum, longa difficilique ſolicitudine per multos annos quaſi in tenebris compilatus, atq; demum in lucem hominum eductus, ſimilitudine aliarum regionum, variarumq; hiſtoriarum exemplis, ac difformibus naturæ ſpectaculis illuſtrari, & ita diffuſior multò, ornatiorq; alieno potius, quàm proprio ſplendore, ad omnium notitiam, & forſitan non exiguam vtilitatem in publicum tranſmitti debuerit. Duorum tamen præcipuè autorum, videlicet Magni Aurelii Caſſiodori, genere Gothi, ac Romani patricii, multorum Regum Gothorum in Italia dominantium prudentiſſimi cancellarii: ac Saxonis Grammatici, Danorum eloquentiſſimi hiſtorici, communibus ſententiis li-

ber hic instructus, & auctus egreditur, cùm alter eorum res Gothicas in Latio viriliter gestas egregiè promouet, alter verò Danus, Septentrioni vicinior, celeberrimis sententiis nedum naturæ secretos effectus, sed & Principum gesta quasi viuis imaginibus interpretatur, prout subsequentibus libris, quid quisq; professus est, succinctè patebit. Aderunt & alii censores optimi, præsertim vetusti temporis, vt Ablabius Gothus, Iordanes, Priscus, Paulus Diaconus, Agathius, Procopius, atque recentioris seculi Albertus Crantzius, & Franciscus Irenicus, Germanicarum Gothicarumq; rerum incomparabiles scriptores, atq; omnium aliorum vltimus Io. Magnus, charissimus frater & antecessor meus, Archiepiscopus Vpsalensis, qui prædictorum, aliorumq; celeberrima testimonia in historiam suam conferens, huic etiam libro viam præbuit, quò solidior, & acceptior ad humanum solatium vniuersis studiosis exhiberetur.

Sed nec benignum lectorem moueat, plurima aliorum dicta in hoc volumine, vel sub eadem forma, vel syncerius, aut breuius recitata, interpretataq; comprehendi: quia in dubiis, obscuris, difficilimis, aut increcibilibus, securius duxi censuram veterum autorum, longis retroactis ætatibus ob multiplicem rerum experientiam approbatorum, adiungendam, quàm temerè aliquid sine teste de subtilibus & abditis naturæ rebus, nulli adhuc, nisi ipsi summo creatori, in consummata virtute compertis iudicandum. Arduum nanque est, vetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis (vt Plinius in præfatione Naturalis historiæ asserit) voluisse, abundè pulchrum atque magnificum est, atque his peculiare, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi præferunt gratiæ placendi, prout ipse Plin. & se sæpius, & celeberrimum autorem T. Liuium ad publicum honorem, & priuatam exercitationem opus suum perfeciſſe attestatur. Ita & ego, licet impari & mitiori vena, ex algidissimis extremisq; Aquilonaribus terris, elementis, idololatris, superstitionibus, maleficis, & fortibus populis, ac durissimis armis, ritu præliandi, ac animalium, & marinorum monstrorum diuersitate, opinor me præclaris ingeniis (licet ea melioribus studiis digna sint reseruari) nonnihil ostendisse, quo satis existimer bonam interpretationis partem studiosis omnibus in tam vario philosophandi genere reliquisse, atque opportunam occasionem ampliter de felicioribus rebus meditandis præstitisse, ne frustra Prouer. IX scriptum esse videatur: Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia, & si sapiens fuerit, sibimetipsi erit: si autem illusor, solus portabit malum.

Quia igitur vulgaris quædam eorum obiectio est, qui nullis aut paucis communiter scribendo prodesse possunt, aut volunt, vt hæc & similia blaterare non verear tur, Scribendorum librorum nullus est finis: quod & beatus Ambrosius contra suos osores meminit. Deinde illud Terentianum verbum odiosè repetunt, Nihil est dictũ, quod non dictum sit prius. Propterea salua istorũ censura, qui ita improuidè loquuntur, ad diluendam huiusmodi obiectionem, attendenda erit alia sententia Plinii, quæ dicitur, Nullum esse librum (vt omnibus notum relinquitur) tam malum, quin aliqua parte prodesse videatur. Quod vtique verum esse censetur, si eius causa, ordo, & institutum bono iudicio fuerit confirmatum: quod & meis rapsodiis attribuendum puto: quæ si non summa, vel mediocri, aut fortassis minima eloquentia, grauitate, verborũue pondere (vt hæc docta ætas requirit, & singula quæq; tanquam ad bilancem expendit, examinatq;) congestæ sunt, at bona saltem, & integra fide, ac constanti veritate deprehendentur hisce literarum monimentis consignatæ. Quocirca syncerìter opto, vt benignus quisq; interpres, siue lector, æquius ac modestius

pro

pro sua humanitate de his meis laboriosis lucubratiunculis sentiat, cùm nihil me ad hunc intricatissimum laborem, seu potius vertiginosum labyrinthum impulerit, quàm amor & affectus eorum, qui ab orbis initio anxiè cognoscere cupierant, atq; indies addiscere affectant, quid præter vsitatum prophetæ verbum, quòd ab Aquilone pandetur malum, vlterius sit expectandum. Sed interea qui hac curiosa terrenæ subtilitatis indagine (mira semper auscultantes, & abdita consyderantes) torquentur, excelsius oculos eleuent, vt et alium prophetam, Iob scilicet XXXVII. videant, audiantq; asserentem, quòd ab Aquilone aurum venit, videlicet (beato Gregorio interprete) inopinata vitæ celsitudo, & conuersio frigidorum peccatorum, qui ab hæresibus in via difficili fatigati, & mille erroribus illusi, tandem ad fidei, bonicq; operis feruorem, perpetuò stabiles permansuri, conuertentur. Hocq; aurum intelligi velim, non illud quod ferro nocentius est, & auaros affligit, atque Principes ob misera bella ad inopiam, & stirpem in mendicitatem vel aratrum adigit: sub quo inconsolabiliter ingemiscent, dicentq; cum Hieremia: Quomodo obscuratum est aurum, & mutatus est color, optimus scilicet status, & dignitas nostra, vbi quondam in sublimi culmine eleuabamur, nunc autem in horrido sterquilinio vix suspirare valemus. Igitur ad aurum, quod ab Aquilone venit, scilicet innocentiæ fulgorem, & claritatem reuertendum erit: idq; sufficiat pio lectori parumper indicasse, quàm ingens bonum ab Aquilone dimanabit: donec in altero sanctissimo volumine prædicti fratris & antecessoris mei, Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis, quod iampridem sub titulo Metropolis Vpsalensis, de euersione idololatriæ, & plantatione fidei, ac sanctitate multorum Pontificum, atque aliorum fidelium seruorum Dei, ab Aquilone electorum & vocatorum, composuit, extensius aliquid ostendetur.

Quòd autem Gothi ab Aquilone Dei nutu primi venientes in Italiam, vrbi Romanæ multa magnaq; damna referuntur intulisse, hoc sanè maximi autores, quorum primus est beatus Augustinus de Ciui. Dei, & alii complures mitigant, conformiter attestantes, quòd inter omnes barbaras nationes, quæ vnquam molestiarunt Italiam, aut Romanum Imperium inuaserunt, nulla vnquam gens clementior reperta sit, quæ humanius ignoscere nouerit, quàm hæc Gothorum: immò quæ & Vrbem multis cladibus deformatam, senioq; confectam, situ squaloreq; coopertam, restauratis legibus, & libertate, quas Sylla crudelis abstulerat, reparari curauerit, & summa populi Romani maiestate, Rege præsertim Theoderico regnante, gubernari: estq; per omnia (vt inquit Historia noua Gothica fratris mei lib. IX. cap. XXIIII.) vetus ciuitatis forma, quam prius Reipub. oppressor Cæsar cum libertate euertit, in integrum à dicto Theoderico Gothorum Rege restituta: qui & Italos, & Romanos omnes perinde ac charissimos filios semper amauit: rursusq; ab eis non secus ac communis omnium parens, circiter annos quadraginta, quibus regnabat, obseruatus. Erat enim talis in ornanda, & conseruanda Italia, vt & ipsam ab omni externa iniuria tueretur, & ciues in tanta pace & tranquilitate conseruaret, vt omnes optimos Principes, qui vnquam ante ipsum fuissent, iustitia, clementia, bonitate, æquitate superauerit. Fuit enim (inquit Procopius) nemine inferior, qui à principio in dignitate Imperiali probatiores fuissent. Gothos quidem, ac Italos pari quadam, & summa beneuolentia suapte humanitate prosequebatur, ita vt omnes (quod vtique difficilimum est) eius imperium oblectaret. Præterea vt honorem Vrbis suæ gloriæ præferret, vetuit ex auro, vel argento monetam cudi alia forma, quàm veteri, dum Romana Respub. floruisset. Vt autem ciues Romani vel nouis erigendis, vel instaurandis vetustioribus ædificiis, maiorem haberent commoditatem, parandæ calcis officinas in pluribus Italiæ insulis fieri procurauit, calcemq; postmodum ciuibus, quorum principia ædificiorum cernerentur, liberaliter & sine pretio est largitus: mul-

tacp alia pro publica,et priuata Romanæ vrbis inſtauratione,ſupra hominum fidem effecit. Hoc & copiosè Caſſiodorus in libris ſuarum Variarum atteſtatur: qui & inſuper dicit,ipſum Regem Theodericum religionis Chriſtianæ,ſacrorum locorum, cærimoniarumcp,& Romanorum Pontificum dignitatis curam enixius,quàm multi alii Chriſtiani Imperatores geſſiſſe, nihilcp vnquam prætermiſiſſe, quod ab optimo Principe optari potuiſſet. Sed nec defuit aliorum Regum Gothorum eximia pietas, qui nedum ſacra vaſa aurea & argentea, magnitudine & pulchritudine pretioſiſſima, bellico furore ſublata, in ſacras ædes (teſte Oroſio) referri præceperunt, ſed etiam ad templa confugientibus (hoſtili furente gladio) pepercerunt. Immò etiam victorioſus Totilas ad preces Pelagii Romanorum legati, interdixit, ne ferrum in Romanos vi victos diſtringeretur,nec quiſquam muliebri pudicitiæ illuderet,vt ſexus ille omnis iniuriæ expers permaneret. Nec ſilentio prætereundum eſt, quo pacto longè ante Totilam (teſte Procopio, & Aretino) Vitige Romam obſidente, nullum templum, nec vllus ſacerdos, nec res diuina turbata eſt, ſed ſuæ liberæ executioni permiſſa.

Vt autem res Aquilonares pro magna parte mirabiles,in hoc volumine contentæ, euidentioribus aliquot exprimantur argumentis, ſubiungendæ ſunt nonnullæ eius vtilitates,quæ inter alia in humanis euentibus frequentius vſui eſſe poſſunt, ne fortè ex tot, tantiſcp, & tam variis rebus quippiam deſideretur, quod in primis diuino honori (cui nil præferendum eſt) aut Regibus, & eorum ſubditis, ſiue in bello,ſiue in pace ſeruiat, vnde pietas, fides, abundantia, concordia, atcp omne expetendum bonum poſt tot horrendas ſtrages,quæ modò fiunt, reſtitui firmaricp poſſit.

Hæ igitur (inter alia non minus conſyderanda) vtilitates veniunt prudenter attendendæ.

Quomodo ſcilicet Principes, bellatorèſue in ſolitudinem vi hoſtium acti,iter inueniant ad humanas habitationes, & in mari errantes experientia ventorum reperiant portum.

Quo pacto ſeruentur viatores, ne ſuffocentur in glacie, aut niuibus.

Qua ratione equites etiam armati cauere debeant, ne vi ventorum à monte, vel ponte præcipitentur in aquas.

Quemadmodum veteres pro pudicitia, & iuſtitia ſubiere duella.

Quàm auſtera & ſobria fuerit vita gigantum, & educatio illuſtrium puerorum, exercitatiocp in equitando.

Quantum falſa moneta noceat, veracp proſit.

Quo pacto diuerſæ pelles pretioſæ cognoſcantur adulteratæ.

Quomodo terribile bellum ſeptennio inter duos Reges Aquilonares præparatum fuerit, & conſummatum.

Quemadmodum commutationes rerum ſine pecunia fiant, & maximæ nundinæ in aperta glacie.

Quomodo, & cur fiant publica hoſpitia ſuper glaciem.

Qua ratione diſtinguantur itinera in ampliſſima glacie.

Qua ſeueritate puniantur exploratores, adulatores, & proditores.

Quomodo pauci bellatores contra infinitam multitudinem prælientur.

Quàm multæ,& arduæ ſint cautelæ bellatorum.

Quemadmodum fiant mœnia ferrea per ſagittas in campo.

Quibus rationibus arces tyrannorum, omnem æquitatem conculcantium, euertantur.

Item quæ, & qualia oppidanis, & incluſis in omni obſidione ſint neceſſaria, & præcogitanda.

Quomodo

Quomodo duces bellatorum se gerant in prælio dubio, & inclinato.
Quàm dispendiosum sit aliena occupare dominia, & perdere propria.
Item quibus modis in nauali, glaciali, vel niuali bello procedendum sit.
Quo pacto recipiantur oratores Principum apud Moschos.
Item quis modus eorum sit in bellando, vel latrocinando.
Quomodo animalia viuant in asperrimo frigore Septentrionis, immò & acerrima bella super glacies committantur.

Sunt tamen & alia fortasse prædictis multò vtiliora, quæ scrutatoribus suis nonnihil amœnioris voluptatis excerpta præbere possint, eò quòd nil ambiguum, nilq; occultum, quod homines iuuare queat, relinquere deliberárim, ne vel per meipsum longo rerum vsu comperta, vel aliunde conquisita studiosis abscondere, vel supprimere voluisse videar: quæ etsi prima fronte videbuntur fide carere, tamen examinata naturæ secreta dilucidant, atq; non fidem modò conciliare, sed & admirationem (vnde studia proficiunt) excitare probantur: idq; efficient, vt bonæ voluntatis meæ cunctis innotescat affectus: quo me ad bene de omnibus merendum promptissimum declarare volui, vt saltem promissis meis, quæ pridem anno M. D. XXXIX. super editione Descriptionis, siue Chartæ Aquilonarium regionum feceram, paruisse, & satis vtcunque fecisse inueniar, æternæq; id posteritati, quod tum à patria pro fide Catholica exulans, in geographia illa, tabulas Ptolemæi ampliando, obiter delineaueram, posteaquàm Historiam Gothicam fratris & antecessoris mei propria impensa imprimendam curaui, hoc opere Borealium rerum, ac rituum, non minori fide quàm labore concinnato, inq; conspectum totius orbis emisso, clarius & apertius, quasi viuis coloribus expressisse: eo reseruato proposito, vt melioribus adiutus auxiliis, prædictam Metropolim Upsalensem, qua euacuatio idololatriæ, plantatio fidei, confutatio hæresum, & vitæ Pontificum cum remediis restituendæ religionis, insigni diligentia ipsius autoris Io. Magni Gothi quondam Archiepiscopi eiusdē metropolis, literis mandatę exponūtur, pari studio valeam diuulgare. Ea autem promissa mea, si non sublimi eloquētia, cuius rium ne in minimo quidem attigisse me profiteor, at certè simplici, eodemq; plano, ac vulgari penè dicendi modo, rerum abstrusarum veritatem potius, quàm inanium verborum splendorem secutus, exoluere in animo habui. Non enim mihi excidit præclara illa Fauorini philosophi apud A. Gellium sententia: qui cùm adolescentem quendam verbis ei seculo minimè accommodis affectatè inepteq; vtentem audiret, Viuendum est, inquit, moribus præteritis, loquendum verbis præsentibus. Interim magnus Dominus, & laudabilis valde, in lateribus Aquilonis fundans Ecclesiam suam, omnes huius voluminis benignos interpretes foueat & conseruet, malignosq; & stupidos illuminet, vt rectè sentiant de omnibus mirabilibus eius, & vnusquisq; veritatem loquatur cum proximo suo. Pro maiori verò instituti nostri declaratione, sequentem Scandianæ insulæ descriptionem lectoris oculis subiicere libuit.

ISLĀDIA
FINMARCHIA
SCRIC FINIA
BIARMIA
LAPPIA
TORNIA
ALBVS
TRONDANES
HALOGIA
FAPOGIA
BOTNIA OCCIDĒTALIS
BOTNIA ORIENTALIS
CARELIA
NIDROSIA
IEMPTHIA
NILANDIA
HETLADIA
ANGERMĀNIA
MIDDELPADIA
TAVESTHA
MOSCOVIA
HELSINGIA
FINLADIA
TILEMARCHIA
SVETIA
GESTRICIA
DALIA
VERMELADIA
NORVEGIA
HOLMIA
VPLĀDIA
MŌTES FERRI
INERICIA
ESTHIA
SCARIS
GOTHIA OCCIDĒTALI
ORIĒTALIS
RIGA
SCOTIA
VETERIA
GOTLADIA
LIVONIA
SCONIGIA
ELANDIA
DANIA
CVRETES
MĒMEL
HOLSACI
FRISIA
HOLLĀDIA
MAGNOPOLIA
POMERĀIA
PRVSSIA
VISTVLA
GRADO

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS DE RITV GENTIVM
ET NATVRA RERVM AC VSV BEL-
landi populorum Septentrionalium.

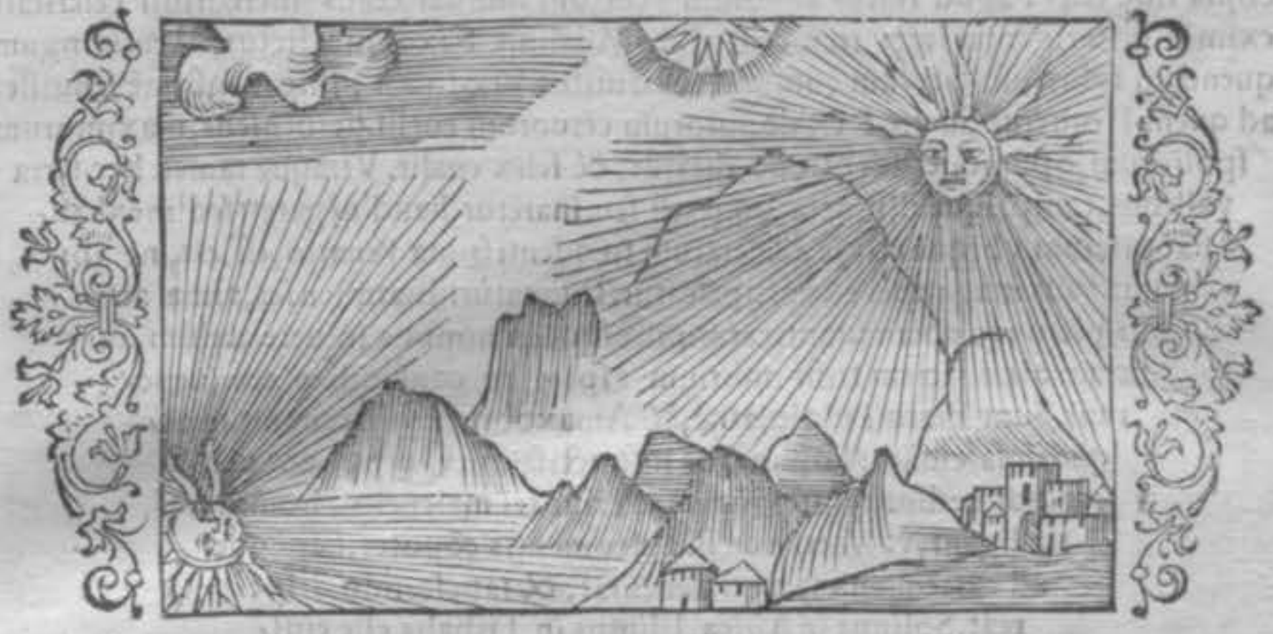

De Biarmia,& ſitu,ac moribus eius.

CAP. PRIMVM.

BIARMIA igitur eſt regio Septentrionalis, cuius zenit eſt in ipſo polo Arctico : eiuſq; Orizon eſt idem cum circulo æquinoctiali:qui Zodiacũ in duas partes æquales interſecãs,efficit,vt vna medietas totius anni ſit vnus dies artificialis,& altera medietas vna nox : & ita totus annus eſſet ibi vnus dies naturalis . Sed cùm ibi ſol nunquàm magis 23. gradibus ſub Orizõte deprimatur,videtur (inquit autor ſphæræ) quòd illis ſit dies cõtinuus ſine nocte. In omni enim climate dies oritur,antequàm ſol ſupra Orîzontem eleuatur per 18 . gradus , ſecundum ſententiam Ptolemæi, aut ſecundum alios ad 30 . gradus, ſcilicet per quantitatem vnius ſigni. Hactenus conuenienter ad naturam philoſophatus eſt idem autor ſphæræ. Quod autem ſubintulit,iniurioſum eſt naturæ:quam iudicare debuiſſet prouidentiorem circa conſeruationem vniuerſi. Illam enim nunquam intermiſſam lucem naturæ beneficio conceſſam,perpetuis nubibus obfuſcans,ait,radium ſolarem ibi exiſtentem,adeò debilis eſſe virtutis,vt eleuatos vapores conſumere , aut purgare nequeat. Proinde (inquit) neq; aër ſerenus ibi eſt,neq; dies.Hoc ille dicere voluit. At ex oppoſito ſurgũt duo magni philoſophi,Plinius,& Solinus ,qui propter continuam ſolaris luminis præſentiam affirmant, ibi omnia intolerabili ſolis ardore periclitari.Ita iſti,& ille,

Poſitio autoris ſphæræ.

Poſitio Plinii & Solini .

Biarmia duplex.

Pascua feracissima.

Monstrosi populi.

Cerui iugales, idem rãgiferi.

Memmingus satyrus.

Piscium copia, & venatio.

Idololatrę.

inter se naturam ipsam temerè damnatam, à frigore niuium ad calorem nimium protrudentes, errauerunt, aliisque occasionem errandi præstiterunt: quí si Dei prouidentiam, & naturæ moderationẽ intimius perpendissent, moderatius loquẽtes in scyllã, vel charybdim nõ impegissent. Diuiditur autẽ Biarmia, secundũ Saxonẽ Sialandicũ, in vlteriorem, & citeriorem. In hac citeriore sunt montes perpetuis, sed innocuis niuibus offusi, æstiuique ardoris expertes: inter quos inuiis nemoribus, & saltibus abundat: pascuorum feracissima, inusitatisque alibi bestiis frequens, vt inferius libro de animalibus ostendetur. Crebri in ea fluuii, ob insitas alueis cautes, stridulo, spumantique volumine perferuntur. In vlteriore verò Biarmia sunt quidam monstrosæ nouitatis populi, ad quos aditus inuius, & insuperabilibus periculis obsusus est: nec facilè mortalibus patère potest. Maior siquidẽ itineris pars præaltis niuibus perenniter obsidetur: quas si quis superare velit, ceruis iugalibus (quorum maxima copia illic est, vt apud Italos asinorum) curtum instruat, cuius incredibili celeritate eximio gelu rigentia iuga transcendat. Meminit Saxo prædictus, Memmingum quendam syluarum satyrum, insignibus diuitiis præditum, illic mansionẽ tenuisse: ad quem Hotherus Suetię Rex domitorum ceruorum cursu perueniens, maximorum spoliorum, opumque adeptione ditatus, & felix euasit. Vtraque tamen hęc terra vallibus, campisque distincta, fruges, si seminarẽtur, haud negaret: sed inexhausta piscium vbique copia, & ferarum frequentissima venatio, efficit, ne ibi uanis vsus magnoperè concupiscatur. Pugnaturi Biarmienses, arma artibus plerunque permutant, carminibusque in nimbos soluere cœlum, ac lætam aëris faciem tristi imbrium aspergine confundere consueuerunt. Sunt Biarmi idololatræ, & Amaxobii Scytharum more, atque in fascinãdis hominibus instructissimi. Quippe aut oculorũ, aut verborũ, aut alicuius alterius rei maleficio, homines ita ligant, vt liberi non sint, nec mentis cõpotes, sæpéque ad extremam maciem deueniãt, & tapescendo dispereãt. Solinus in Africa, Plinius in Tribalis esse eiusdem generis maleficos perhibent: qui si impensius laudauerint pulchras arbores, lætas segetes, infãtes amœniores, egregios equos, pecudes pastu, atque cultu optimas, emoriãtur repentè. Sed de similibus maleficis, ac eorum præstigiis, & instrumentis, inferius est narrandum.

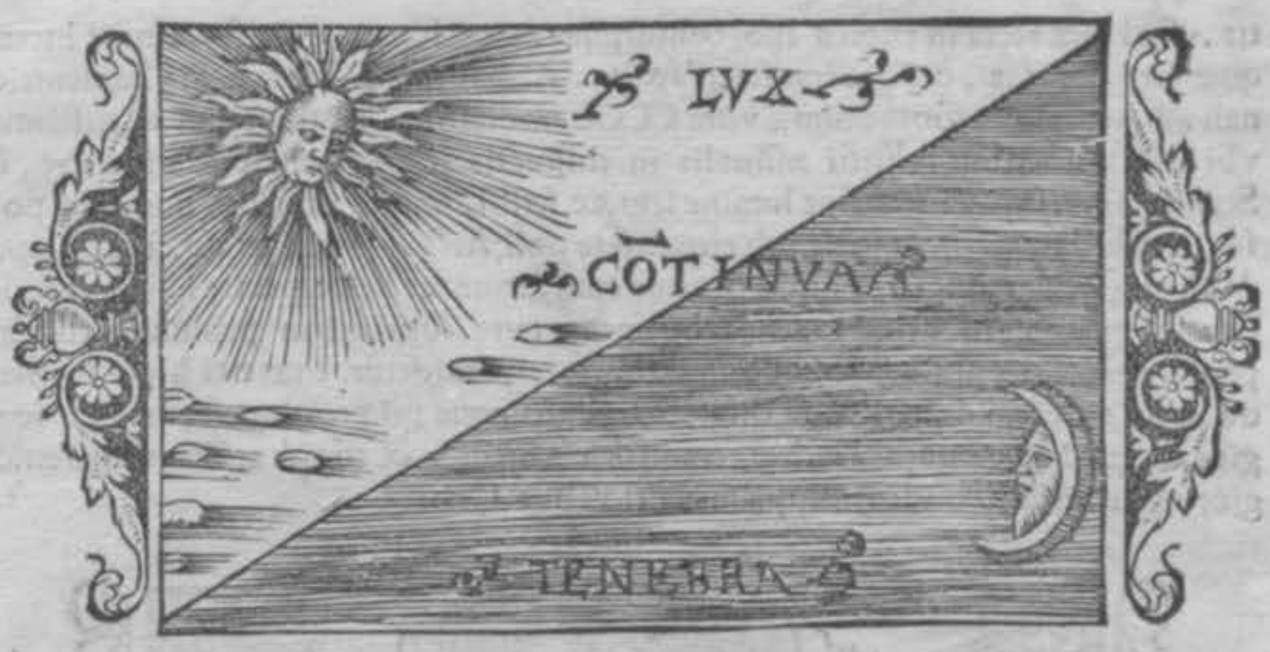

De Finmarchia, & gentibus eius.

CAP. II.

FINMARCHIA regio est Septentrionalis partis Norvegiæ, olim ob sui amplitudinem Regio titulo decorata. Hæc etsi rigidiorem orbis terrarum partem culturam, ac mansionē sortita est, attamen homines robustis corporibus, & animo magno habet, qui ab hostium incursu se strenuè defendere solent, vt infrà de bellis Finmarchorum ostendetur. Aer illius regionis, sicuti & vicinarum, semper frigidus est, & serenus, innocuus tamen humanis corporibus, rarissimas pluuias tempore æstiuo admittens: tantaque est illic aëris temperies, vt pisces nullo sale conditi, sed solo aëre siccati, toto decennio à putrefactione durent, vt infrà lib. de piscibus. cap. de piscatura periculosa ostendetur. Ab octauo Cal. Aprilis vsque ad sextum Idus Septembreis, est illic continuus dies, nullis interuenientibus tenebris, videturque sol à IIII. Nonas Maii vsq; ad Cal. Augusti, nulla intercidente nocte. Quo fit, vt sine graui periculo ibi nauigetur: alioquin in tenebris, ob latētia saxa, periculosissima esset illic nauigatio. Est autem Finmarchiæ zenit inter circulum Arcticum, & polum mundi, ipsorumque Orizon intersecat Zodiacum in duobus punctis æquè distantibus à principio Cancri: & in reuolutione firmamēti cōtingit, quòd illa portio Zodiaci intercepta semper relinquatur supra Orizontem: vnde patet, quòd quandiu sol est in illa portione intercepta, erit vnus dies continuus sine nocte: & si illa portio fuerit vnius signi, erit ibi dies continuus vnius mensis sine nocte: ad quantitatem duorum signorum erit duorum mensium. Et ita deinceps ex oppositō contingit eisdem, quòd portio Zodiaci intercepta ab illis duobus punctis æquè distantibus à principio Capricorni, semper relinquatur sub Orizonte: vnde cùm sol est in illa portione intercepta, erit vna nox sine die, breuis, vel magna, secundum quantitatem interceptę portionis. Signa autem reliqua, quæ eis oriuntur, & occidunt, præposterè oriuntur, & occidunt. Siquidem Taurus ante Arietem, Aries ante Pisces, Pisces ante Aquarium præposterè oriuntur: & tamen signa his opposita oriuntur recto ordine, & occidunt præposterè, vt Scorpius ante Libram, Libra ante Virginem: & tamen signa his opposita occidunt directè, illa scilicet, quæ oriebantur præposterè, vt Taurus &c. Hæc ex autore sphæræ descripsisse volui, vt promptior sit lectori occasio de illis terris philosophandi. Plinius verò lib. II. cap. XIX. dicit: Inæqualitatis causa obliquitas est signiferi cùm pars æqua mundi super, subterq; terras omnibus fiat momen-

Homines robusti.

Aër semper frigidus, sed innocuus.

Aëre pisces siccantur.

Dies continuus

Zenit Finmarchiæ.

Nox continua.

Signorū ortus.

Causa inęqualitatis ortus.

tis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna, longiore tractu tenent lucem: quæ verò obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio. Ab hac tamen Finmarchia Septentrionali ad Auſtraliora Gothorum, vltra CCCL. milliarium Gothicorum eſt diſtantia: vbi mediis noctibus ſolſtitii æſtiualis in diſtinctis locis, Lincopiæ videlicet, & Scaris, minutiſsimæ literæ ſine lumine legi, ac ſcribi, immò pecuniæ numerari poſſunt. Quibus etiam in locis ſub eleuatione poli Arctici gradibus 60. à principio Maii ad initium Auguſti, nullæ penitus conſpiciuntur ſtellæ, præter lunare corpus, quod in plenilunio veluti ardens rubus penes terræ ſuperficiem paululum eo temporis interuallo (omniũ admiratione, & horrore) peruidetur. Prætereà hîc aduertendũ puto, autorem de nat. rerum dicere: Quibuſcunque ſol propior eſt, eis dies longior, & calidior eſt: quibus autem remotior, eis breuior, & frigidior dies apparet: lõgior eunti verſus Occidentem, quàm eunti verſus Orientem.

Diſtantia locorum.

Nullæ videntur ſtellæ in æſtate.

Autor ſphæræ.

De VII. fratribus alienigenis.

CAP. III.

INCREdibilis multitudo hominũ Septentrionalium.

DECLARATIS Finmarchorũ moribus, ac aſperitate cœli, ſoliq; ſub quorum aſpectu, & natura, incredibilis hominum multitudo genita ſit, & in vniuerſum orbem antiquitus magis, quàm hiſce tẽporibus, propagata, libet in primis communi omnium relationi inſiſtere (cuius & Paulus Diaconus in principio hiſto. Longobardorum quaſi pro miraculo meminit) fidemque attribuere, in extremis Circiũ verſus Aquilonaris Germaniæ finibus, in ipſo Oceani littore antrum ſub eminẽti rupe cõſpici, vbi ſeptẽ viri (incertum quo tempore) longo ſopore ſopiti quieſcunt, ita illæſis, nõ ſolùm corporibus, ſed etiã veſtimẽtis, vt idẽ autor aſſerat, ex hoc ipſo, quòd ſine vlla per tot annorũ curricula corruptiõe perdurãt, dociles eaſdẽ, & barbaras natiões veneratiõi haberi. Hi deniq;, quantũ ad habitũ ſpectat, Romani eſſe cernũtur: è quibus dũ vnũ quidam curioſa cupiditate ſtimulatus vellet exuere, mox eius (vt dicitur) brachia aruerũt: pœnáq; ſua cæteros perterruit, ne quis eos vlterius cõtingere auderet. Sicq; videtur, ad quẽ eos, pfectũ per tot tẽpora prouidẽtia diuina cõſeruet: ſortaſsis horũ quãdoq; (quia nõ aliter, niſi Chriſtiani eſſe putant) gẽtes illæ prædicatiõe ſaluandæ ſunt: quẽadmodũ Sigebertus anno Domini CCCC XLVII. refert de ſeptẽ fratribus apud Epheſum à Decio Imp. pro Chriſto tormentis, q; ſpelũca ſe clauſerũt, & factæ oratiõe ibi obdormierũt, & poſt annos ſuæ dormitionis circiter CC. ore ſpeluncæ, quod ſuo tẽpore Decius obſtruxerat, patefacto diuinitus, à ſomno ſurgunt: & aſſerta fide noſtræ reſurrectionis coram Theodoſio Imperatore

VII. viri ſopiti

Pœna curioſorum.

Sigebertus de VII. fratribus CC. annis dormientibus.

Teſtimoniũ reſurrectiõis coram Theodoſio factum.

Imperatore, de qua multum dubitabatur, iterum dormiunt in Christo. Nomina eorum hæc sunt, quæ in baptismo acceperunt, Malchus, Maximinianus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, Constantinus. Nomina eorum

De Scricfinnia.

CAP. IIII.

SCRICFINNIA regio est inter Biarmiam, ac Finmarchiam sita, angulum tamen longiorem versus Austrũ, & mare Bothnicum emittens, quasi cauda sit principaliter appellata, quia incolæ eius admirabili quadam celeritate certis planis lignis instar arcuum in anteriori parte curuatis, ac pedibus affixis, directione manualis baculi vtuntur, quibus sese arbitraria voluntate sursum, deorsumque, vel obliquè super niuium cacumina transferunt expeditè: eo tamen modo seruato, vt vnum lignum altero sit longius mensura vnius pedis, iuxta virorum, vel mulierum proceritatem: vtpote si vir, vel mulier sit octo pedum longitudine, lignum vnius pedis totidem habebit pedes in longitudine iusta, reliquum verò nouem. Præterea prouiderant, quòd ligna illa subducta sunt tenerrima pelle vituli rangiferorum: cuius forma, & color ceruino colori assimilatur, sed longè procerior, & maior est: de cuius natura infrà libro de animalibus ostendetur. Cur autem pellibus tam tenerrimis hæc ligna subducantur, variæ redduntur causæ, vt videlicet celeriori lubricitate sese trãsferãt per altas niues, vt expeditius rupiũ voragines, & præcipitia transuerso motu euitent, vt sursum dirigentes cursum, retrorsum non excidant: quia pili instar sudium, aut echinorum se erigunt, miráque naturæ potentia, ne relabantur, obsistunt. Talibus igitur instrumentis cum ingenio currendi instructi, montium inaccessa, valliumque ima, hyberno præsertim tempore assequuntur. Sed non æquè facilè

Modus celerrimus currendi ī lignis planis pedibus affixis.

Forma lignorũ

Cur pelles lignis subdantur.

Montium inaccessa penetrãt

in æstate, licet habeant niues : quia impressioni lignorum citissimè cedunt. Neque enim vlla rupes adeo prominet, quin ad eius fastigium callida cursus ambage perueniant. Primò siquidem vallium profunda relinquentes, scopulorum radices tortuosa gyratione perlabuntur : sicq; meatum crebræ declinationis obliquitate perflectunt, donec per sinuosos collium anfractus destinatum loci cacumen exuperent : quandoquidem idipsum venationis ardore facientes, quandoquidem de ingenio, & artis magisterio contendentes, veluti stadiorum cursores constitutum brauium suscepturi. Quibus ingeniis, & cursibus, etsi Papa Paulus III. referente D. Philippo Archinto Episcopo Salutiarum, almæ Vrbis gubernatore, fidem adhibere noluit, tamen reuera sic se habet cursus iste, prout superius, & inferius demõstratur.

Tortuosus cursus.

Papa Paulus III.

Adhuc de situ, & qualitatibus eius.

CAP. V.

VID veteres Gothicarum rerum scriptores de aspectibus syderum extremi Septentrionis, & gentibus, ac moribus eorum suo æuo senserint, paucis ostendetur. Iordanes in principio historiarum suarum asserit, gentem esse in Arctoa, quæ sertur in æstate media XL. diebus, & noctibus, luces habere continuas : itemque brumali tempore, eodem dierum, noctiumque numero, lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio aliis, damnóque impar est : quia prolixioribus diebus solem ad Orientem per axis marginem vident redeuntem. Breuioribus verò non sic conspicitur apud illos, sed aliter : quia Austrina signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, illos per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ verò ibi gentes Etesennæ (quas rectius dixisset Scricfinnos) quæ frumentorum non quæritant victum, sed carnibus ferarum, atque auium viuunt : vbi tanta paludibus fœtura ponitur, & vt augmentum præstent generi, & satietatem, ac copiam genti. Piscibus tamen sole, aëreque siccatis frequentius vesci videntur. Paulus Diaconus Longobardorum historicus lib. I. cap. V. dicit in Septentrione Stritobinos (quos verius Scricfinnos appellasset) habitare, qui etiam æstatis tempore niuibus non carent, crudis agrestium animalium carnibus vescentes, de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta coaptant. Hi à saliendo nomen ducunt. Saltibus enim

Iordanes.

Dies æstate, & noctes hyeme continuæ.

Scricfinni frumento carẽtes

Paulus Diaconus.

Nix æstatis tempore.

enim vtentes,arte quadam ligno antrorsum incuruo ad arcus similitudinẽ feras assequuntur. Apud hos est animal ceruo simile, de cuius ego corio, vt fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicæ genutenus aptatam conspexi. Verùm de illo animali, rangifero scilicet, & vestibus ex pilis eius, inferius forsitan mirabiliora dicentur. Igitur in his locis circa æstiuum solstitium per aliquot dies etiam noctu clarissima lux cernitur, diesque ibi multò maiores, quàm alibi habentur: sicut e contrario circa brumale solstitium, quamuis diei lux adsit,lux tamen ibi non videtur,diesque magis minuuntur,quàm vsquam alibi,noctesque longiores existũt:quia quantò à sole longius disceditur, tantò sol ipsi terræ vicinior apparet, & vmbræ longiores excrescunt. Præterea Franciscus Irenicus lib.X.cap.IX.Germaniæ diligentissimus scriptor ad hanc Pauli Diaconi opinionem addit, calidiores noctes esse apud alias gentes,quàm apud Germanos dies. Aristoteles huius rationem affert in problematibus,particula XXVII.quia sol propinquior est, & aër mouetur nihil minus quàm post diem. Higinius libro vlt.Sol, inquit, ab Ariete transiens ad Chelas,extendit sex mensium diem his, qui inter Arctos sunt. Item vsque ad Aretem efficit his locis sex mensibus: econtrà illis, qui in Boreali polo sunt, vbi sex mensibus noctem componit. Nec mirandum hoc est, cùm Homerus in Odyss. scribat, vbi Lestrygonũ meminit,pastores audiri posse,quorum vnus mane exeat,alius simul intret:tam paruo spatio illic noctem,& diem distare.Præterea Plinius lib. II. cap.LXXVII. de longissimo, ac breuissimo die mentionem faciens,tradit in Britannia diem esse XVII.horarum,vbi æstate lucidæ noctes haud dubiè repromittant id,quod cogit ratio credi,solstitialibus diebus accedente sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus, noctesque ecõtrà ad brumam remoto:quod fit in Tyle sex dierum nauigatione versus Septentrionem à Britannia distante.

Rangifer.

Lux clarissima in noctibus.

Longissimæ noctes.

Irenicus.
Aristoteles.
Higinius.

Dies sex mẽsiũ.
Nox totidem.

Plinii opinio de longitudine diei & noctis.

Britannia.

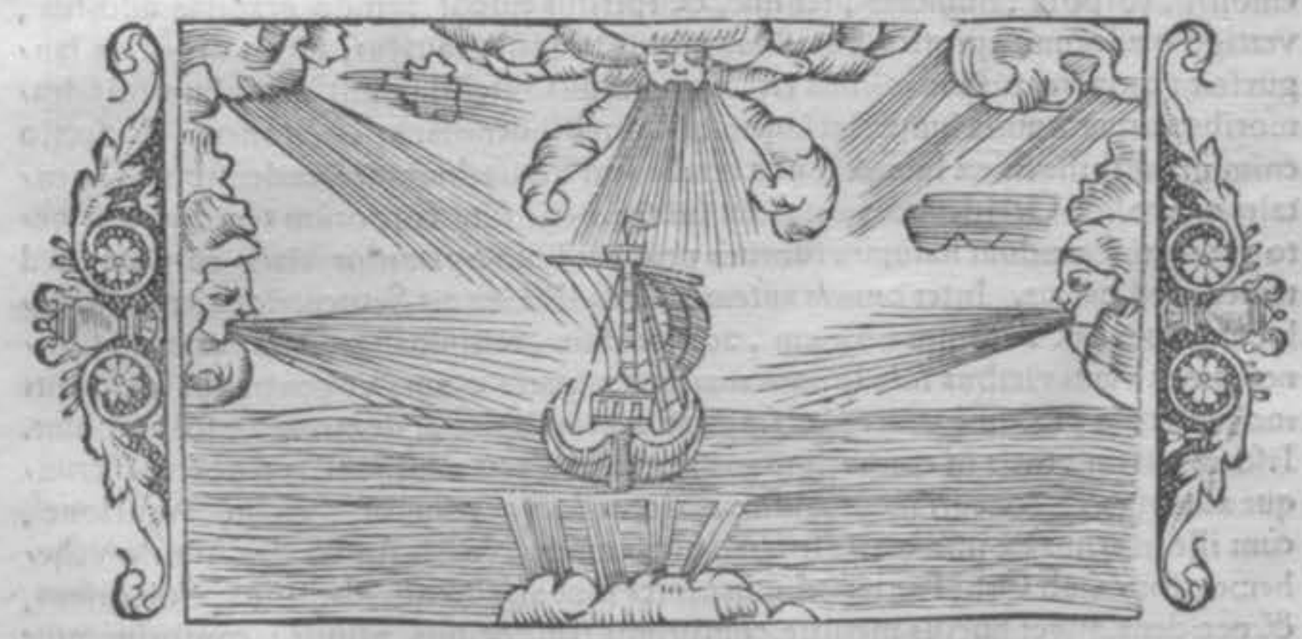

De ventorum nominibus,& effectibus eorundem.

CAP. VI.

TRADIT Aristoteles lib.I.Meteor.quosdam sapientes,omnes ventos vnũ nominasse ventum, sicuti omnia flumina vnum flumen natura: ponentes, ventum esse aëris motum, & quòd diuersitas ventorum accidit pro diuersitate

Opiniones de ventis.

locorum. Sed quia hoc dixerunt absque inquisitione, melior, & rectior fiet sermo causis naturalibus consyderatis. Nunc verò notissimum relinquitur, quatuor esse ventos principales, videlicet Meridionalem, siue Australem, Septentrionalem, Orientalem, ac Occidentalem.

Venti 4. & eorum natura.

Australis.

Australis ob sui loci principium, sed maximè progressum, calidus est, & humidus, ex adiunctis vaporibus calidis, & siccis flatum suscipiens vehementem: quo etsi hyemis tempore in Septentrionem peruenit, tamen frigoris asperitate illico repercussus euanescit, donec vero solis adiutorio regrediens, glacies, & niues in flumina cogat.

Septentrionalis

Septentrionalis huic oppositus, frigidus est, & siccus: quod ex nimia solis remotione contingit. Cùm enim sol ad eum aduenerit, altissimus est, & à terra remotus: ideòque in aëre fiunt nubes, & frigora fortiora.

Orientalis.

Orientalis in calore, & frigore temperatus est, à collateralibus ventis mutabilem suscipiens qualitatem: in dextra parte à Vulturno vim desiccandi, in sinistra ab Euro nubes generandi. Suntq; generaliter Orientales venti Occidentalibus semper meliores.

Occidentalis.

Occidentalis, cuius locus, vnde exit, vt temperatus est, & aliquantulum frigidus, & humidus, ita & ipse ventus inde procedens: qui si in principio noctis flauerit, & in principio diei, quia veniunt ab aëre, in quo sol operatus non est, spissiores erunt, & grossiores venti: quòd si in fine diei, & principio noctis flauerint, erunt siciores, & subtiliores.

Alteratio ventorũ diuersa.

Sunt & alii octo venti istorum suffraganei, & natura suorum principiorum affines, non tamen adeò feruentes.

Boreas.

Horum vnusquisque dum mouetur, natura aëris, & corporum complexiones mutantur. Boreas enim corpora indurat, & confortat, humores, & spiritus clarificat, cerebrum sanat, sensus subtiliat, motum confortat, malos humores, ne in alia membra discurrant, contrahit: quod ideò fit, quia corporis exteriora refrigerat, & calor naturalis intus adiuuatur. Tusses facit, & dolores pectoris, propter desiccationem spiritualis instrumenti: digestiones, & vrinam stringit, dolores oculorum parit, corporibus frigidis nocet.

Auster.

Auster econtrariò neruos emollit, corpora, humores, sensus, & spiritus turbat: inde grauitas auditus, vertigo oculorum, pigritia, tarditas motus: caput grauatur, virtus digestiua languescit: quia ventus hic calidus est, & humidus, cerebrum impellens humidis humoribus: quæ omnia humectationem, & cerebri denotant defectionem. Defectio enim digestibilis fit ex humoribus à cerebro ad stomachum descendentibus.

Causant dolores.

Orientales autem, & Occidentales venti, ex sui temperie sunt corporum temperatiui: octo verò alii secundum naturam suorum principalium operantur circa corpora, sed tamen mediocrius.

Septentrionalis saluberimus.

Inter omnes autem ventos Plinius ait Septentrionalem esse saluberrimum, & Austrum noxium, ac æstuosum, reliquos verò temperatos. Omnes tamen venti vicibus suis spirant maiore ex parte: aut, vt contrarius desinenti incipiat, cum proximè cadẽtibus surgunt. A leuo latere in dextrum vt sol ambiunt.

Aduersa vela vnde.

Iisdem autem ventis in contrarium nauigatur prolatis pedibus, vt noctu plerunque aduersa vela concurrant.

Fluctus vnde.

Austro maiores fluctus eduntur, quàm Aquilone, cùm ille infernus ex imo maris spirat, hic summo. Noctu Auster, die Aquilo vehementior: & ab Ortu flantes, diuturniores sunt ab Occasu flantibus. Sol oriens, & occidens, auget fluctus meridie, comprimit temporibus æstiuis: comprimuntur etiam vel nimio æstu, vel frigore, vel imbribus.

Venti particulares.

Sunt etiam particulares venti quibusque gentibus, vti Circius à Noruegia cadens in ruinam Hollandorum, seu Batauorum. Item Hellesponticus, quo (Herodoto lib. VII. referente) periit maxima pars Xerxianæ classis, nempe CCCC. naues: erat enim venti vis intoleranda, vt infrà de Circio ostendetur. Item ventus Corus, & Circius, quasi omni anno in mari Gothico, seu Suetico, adeò insuperabili tempestate sæuiunt, vt maxima nauium multitudo vel submergatur, vel diro naufragio periclitetur: immò nec aggeres, aut lapides littorales ita firmati, cõpositiq; uidentur, quin aliquando ventis eisdem absorpti, in viscera maris refluentibus vndis extrahantur, vt infrà dicetur.

Hellespontico vẽto CCCC. naues periere.

Lapides grandissimi rapiũtur ad mare.

De

De neceſſaria cognitione ventorum.

CAP. VII.

AC imagine declaratur admirabilis obſeruatio diuerſarum regionum orbis, maximè Septentrionalium, circa ſolis, & lunæ proprietates, in qualitatibus aëris conſyderandis, eo videlicet modo, quòd ſol purus oriens, ac non feruens, ſerenum annũtiat diem: pallidus autem, grandinem. Si verò occidit pridie ſerenus, & oritur, tantò certior fides ſerenitatis habetur. Croceus autem oriens, pluuias indicat: idémque ventos, cùm ante ipſum oriẽtem nubes rubeſcunt. Quòd ſi rubentibus interuenerit, pluuias deſignat orituras. Circa occidentem cùm rubeſcunt nubes, ſerenitatem futuræ diei ſpondent. Si autem in eius exortu ſparguntur, partim ad Auſtrum, partim ad Aquilonem, pura licet circa eum ſerenitas ſit, pluuias tamen cum vento ſignificant. Et ſi in eius occaſu pluat, aut radii nubes in ſe trahant, aſperam in proxima die tempeſtatem ſignificat. Si autem in oriente radii illuſtres eminent, quãuis circundati nube non fuerint, pluuiam prætendunt. Si nubes ante ſolis ortum globentur, aſperũ denũtiãt imbrem: ſi ab ortu repellantur, & ad occaſum abeant, ſerenitatem. Si nubes ſolem circuncludant, qui nihilominus in ſe purus, vnius orbis, & ſerenus relinquatur, tantò tempeſtas erit turbidior: ſi verò duplex etiam orbis fuerit, tantò atrocior. Quòd ſi exortu, vel occaſu fiat, ita vt rubeſcant nubes, maxima oſtendetur tempeſtas. Si non ambiunt, ſed incumbant, à quocunque vento fuerit, idem portendunt. Si à meridie, imbrem. Si oriens orbe cingatur, ex qua parte is eruperit, expectetur ventus. Si totus æqualiter effluxerit, ſerenitas erit. Si ante ortum radii ſe oſtendunt, pluuiam, & ventum portendũt. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis leuem tempeſtatem. Si nebula, vehementiorem. Si cadente ſole, ventum. Lunæ autem quarta æquè attentè obſeruatur. Si explendens exorta puro nitore fulſerit, ſerenitatem creditur portendere: rubicunda ventos: nigra verò pluuiam: erecta, & inſecta, ventos ſignat: obtuſa pluuiam. Cornu Septentrionale acutum, rigidum, præſagit ventum: inferius, Auſtrum: vtraque verò recta quarta, noctem ventoſam. Si quarta die luna recta fuerit, grauem tempeſtatem in mari præſagit: niſi habeat circa ſe coronam,

Sol purus quid ſignificet, & reliqui colores.

Croceus.

Sol rutilans in occaſu quid ſignificet.

Radii illuſtriores in oriente.

Nubes.

Ventus vnde.

Circulus cãdidus.

Cornu acutum lunæ.

Plenilunium. cùm illo modo non ante lunam plenam hyematuram oſtendit . Si plenilunio per dimidium pura fuerit , dies ſignificat ſerenos : ſi rutila , ventos : nigreſcens , imbres . Et ſi orbe aliquo nubem incluſerit , ventos deſignat : quam ſi ruperit , & ſurrexerint orbes gemini , maiorem tempeſtatem : & magis ſi tres, ſecundum quòd aut

Naſcens luna. albi , aut nigri: quidam interrupti , aut diſtracti orbes fuerint . Naſcens luna , ſi cornu ſuperiori ab Arcto ſurgit, pluuias decreſcens dabit . Si plena circa ſe orbem habuerit , ex ea parte ventum oſtendit, ex qua is maximè ſplendebit . Si in ortu lunæ cornua fuerint groſſa, deſignatur tempeſtas horrida. Si autẽ quarta orbẽ habuerit vento Fauonio flante , hyemalis erit toto menſe . Si quintadecima vehementius flãmæ apparuerint , aſperas tempeſtates portendit . Sunt & ipſius lunæ ſeptem articu-

7. articuli lunę. li , quoties in angulo ſolis incidit, pleriſque intra illos tantum obſeruantibus præſagia , tertius , octauus, vndecimus, 15. 19. 23. 25. De radiis autem , & virgis ſolaribus, ac lunaribus ſupradictis, ſatis ſe reſoluit Seneca lib. VI. nat . quæſt. aſſerens, certũ genus carũ eſſe vnius radii, quę ſi per anguſta foramina tenues, & intentę, diſtãtęſque inter ſe diriguntur, imbrium ſunt ſigna deſcenſurorum. Cometæ verò ferme

Cometæ. omnes ſub Septentrione, ſub lacteo circulo nunquàm, in Occidua parte, ſi Plinio lib. II . cap. XXV. credendũ erit, breuiori VII. & longiſsimo LXXX. dierum ſpatio , apparere videntur .

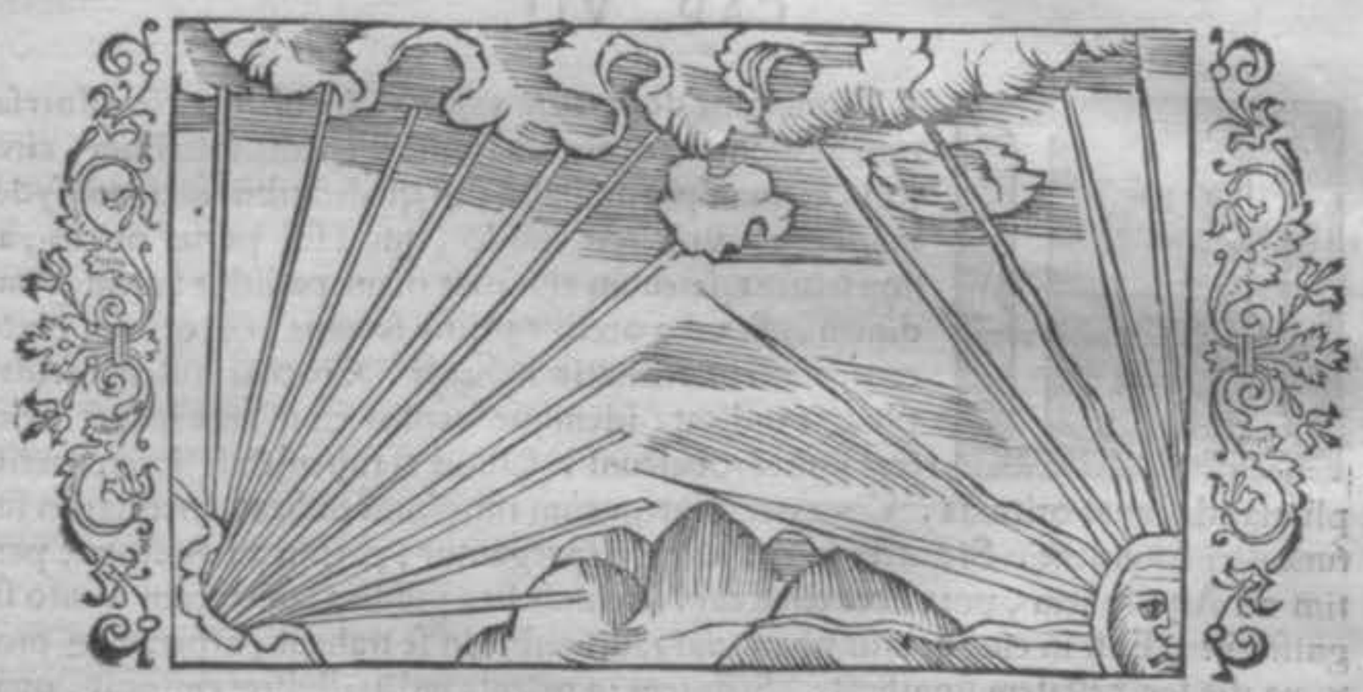

De futura qualitate ventorum .

CAP. VIII.

Victruuius. QVOD ſi viro inſigni Victruuio in fundamẽto, cõplemẽtòque ſtructurarum perpetua commendatio ſit attributa, quòd noxios , ſanoſq; ventos in terra firma ſeruandos, vel cuitandos proſpexerit , & docuerit , quantò amplius cõmendandi ſunt autores , qui in vaſtiſsimo mari , horridáque ſolitudine docuerint ſequendos, vel fugiendos eſſe

Ventorum neceſſaria cognitio. ventos: quorum notitia ſalus , ignorantia verò mors, & pernicies infallibiliter apparebit . Contingit enim ventorum experientia , & notitia , infelices homines non minora vitæ diſcrimina quãdoque in inuiis nemoribus inter crudeles beſtias errabundos cuadere,

dos euadere, quàm in marinis tempeſtatibus, & procellis, horrenda naufragia, immò mortem præſentiſsimam declinare. Hanc artem Tartari Scythæq; callentes, viamq; in ſolitudinibus non habentes, proſperè etiam tempore belli fæpius proficiſcuntur: hanc forſitan naturæ regulam imitantes, quòd denſiores arborum vertices, & rami ad Auſtrum ſole contracti, humanas habitationes frequẽtius errantibus indicant, ſicuti verſus Occidentem declinanda ſunt crepuſcula longiora. Quod quia militares homines, Reges quoque, ac principes infauſtis prælijs quandoque preſsi, vel fugati, experiri coguntur, longè vtilius eſſet, vt in otio virtutem ventorũ potius, quàm taxillorum amplecterentur, ne ob ignorantiam tam facilis, ac vtilis diſciplinę, in vitæ diſcrimen, aut mille pericula, vel hoſtilem captiuitatem, vbi mori potius, quàm viuere vellent, perpetuò gemebundi laberentur. In mari autẽ, etſi aliena directione contra omnem ventorum, tempeſtatumq; iniuriam, & fæuitiam videntur ſecuri, propria tamen experientia, neceſsitate vrgente, frequentius euadunt feliciores: eoq; caſu vno principe, Rege, vel duce euadente, infinita hominum multitudo, ſeu regna, priſtinæ felicitati reſtituuntur. Sed quomodo id fieri ſoleat, inferius lib. de campeſtribus bellis, & eorum ſtratagematibus, ſpecialiter oſtendetur.

Via in ſolitudine cognoſcenda.

Militaribus neceſſaria ventorũ cognitio.

Fuga tutior.

Regum liberatio.

De neceſſaria cognitione ventorum.

CAP. IX.

QVIA igitur de neceſſaria cognitione ventorum hic ſermo ſubiectus eſt, congruit præfari ad mentem Iſidori lib. XIII. qui ſic diffinit eundem: Ventus eſt aër commotus, & exagitatus: ſic dictus, eò quòd vehemens ſit, & violentus. Vis etenim eius tanta eſt, vt non ſolùm ſaxa, & arbores vellat, ſed etiam cœlum, terrámque conturbet, & maria cõmoueat, pro diuerſis partibus cœli diuerſa nomina adipiſcens. Ventorum autem ſpiritus quatuor ſunt principales: quorum primus ab Oriente Subſolanus, à Meridie Auſter, ab Occidente Fauonius, à Septentrione eiuſdem nominis ventus aſpirat. Horum quiſque hinc inde geminos collaterales habet. Subſolanus à latere dextro Vulturnum, à leua Eurum. Auſter à dextris Euroauſtrum, à ſiniſtro Auſtroafricum. Fauonius, qui & Zephyrus dicitur, à parte dextra Africum, à ſiniſtra Corum. Septentrio à dextris Circium, & à ſiniſtra Aquilonem. Hi XII. venti globum mundi flatibus circumagunt: quorum nomina ex propriis cauſis aſſignantur. Nam Subſolanus dicitur, quia ſub ſolis ortu naſcitur. Eurus, quia ab Eoo flat, id eſt, ab Oriente. Vulturnus eſt Subſolano coniunctus, quia ab alto tonat. Auſter ab hauriendo aquas: vnde & craſſum aërem facit, & nubila nutrit. Hic Græcè Notus vocatur, quia interdum aërem corrumpit: nam peſtilentiam ex aëre corrupto natam, Auſter flans in regiones reliquas tranſmittit. Sed ſicut Auſter peſtilentiam gignit, ſic Aquilo repellit. Euroauſter dicitur, quia ex vna parte habet Eurum, & altera Auſtrum. Auſtroafricus, quia hinc inde iungitur Auſtro, & Africo. Zephyrus Græcè, eò quòd flores, & germina flatu eius viuificentur. Hic Latinè Fauonius dicitur, eò quòd foueat quæ naſcuntur. Auſtro flores ſoluuntur, Zephyro fiunt. Africus à propria regione vocatur, quia ibi flandi initium ſumit. Corus ab Occidente æſtiuo flat: ſic dictus, quia vento circulum claudit, quaſi choros faciens. Septentrio, eò quòd à circulo ſeptem ſtellarum conſurgat, quæ vergentes è mundo reſupinato capite ferri videntur. Circius dicitur, quia eſt Coro conniunctus.

Ventus quid.

Ventorum 4. ſpiritus ſunt.

Ventorum nomina.

Venti 12. ſubdiuiſi.

Notus.

Aquilo repellit peſtem.

Ventorum effectus.

Plin. lib. 2. cap. 49.

Circius.

Boreas à montibus ſic dictus.

EFFECTVS · VĒTOR · IN · SEPTEMTRIONE ·

Aquilo,quia aquas ſtringit,& nubes diſsipat. Eſt enim ventus gelidus, & ſiccus. Idem Boreas,quia ab Hyperboreis montibus flat: vnde natura frigidus eſt. Natura enim ventorum Septentrionalium frigida eſt,& ſicca: Auſtralium calida, & humida. Ex omnibus autem ventis duo cardinales ſunt, Septentrio, & Auſter. Extra hos duo ſunt ſpiritus, vbique magis quàm venti, aura in terra, altanus in mari. Præter hos ventos iam enumeratos, ſurgit alia ventorum diſtinctio, quam Vitruuius lib. primo habet: quæ continet XXIIII. ventos. Demum mare Gothicum,& Liuonicum nauigantes,neceſſe habent propter inſulas, ac ſaxa latentia, ventorum diſtinctionem ad ventos XXXII. (niſi ſingulo momento periclitari maluerint) accedendo,ac fugiendo numerare,ac conſyderare.

Aquilo.

Venti cardinales.

Venti 24.

Venti 32.

De vehementia venti Circii.

CAP. X.

VANTA ſit ventorum auſteritas, & ſæuitia in locis Septentrionalibus, abdita naturæ cauſa vix poterit, niſi per eorum manifeſtos effectus, explicari, præſertim de vento Circio, qui ſicut nulli ventorum violentia inferior eſt, ita nedum in Aquilone, ſed vbicunque vel ſui natura, vel loci exhalatione vehementiam ſuſceperit, omnia rapit, ac concutit, vt cœli,terræq; conturbator appellari mereatur. Et quia huiuſmodi violentiæ infinita in diuerſis mundi regionibus afferuntur exempla,etiam à magnis ſcriptoribus in libros relata, vnum tamen atque alterum adduxiſſe cõtentus,ad eius potentiam, quam in Septentrione demonſtrat,retorquebo modum. Portus eſt in Islandia (terra ſcilicet mari glaciali vicina, ſub dominio regni Noruegiæ, vulgari ſermone Veſtrabord) Occidentalis dictus, penes quem in littoralibus ſpatiis, & campis obequitantes armati, potenti flatu huius venti Circii quaſi ſtuppa proſternuntur in terram. Similiter penes portucrypticos, id eſt,in cauernoſis rupibus,& antris habitantes, eo præcipuè tempore brumæ, quo ſol regreditur ad ſolſtitialia ſigna,quando in marinis fluctibus venti ſunt temperatiores. Sunt præterea montes in Hybernia mediocri ſublimitate in pluribus locis eminentes:in quibus, ſi quis iter hoc Circio vento flante perficere tentauerit, nedum periculum, & ruinam expectare cogetur, ſed ſpiritus ſuffocationem in præcipitiis voraginoſis. Præterea quàm formidabiles,& noxii ſint venti in Occidentalioribus Norueg iæ-ri-

Ventus Circius

Terræ cœlique conturbator.

Islandię portus Veſtrabord.

Spiritus hominũ ſuffocator.

Nulla ligna vástantur.

pis, ipsi incolæ, immó & alienigenæ eó confluentes, non ignorant. Nullum enim lignum, neque fruticem, ob violentiam huius venti, ibidem germinare intuentur.

Ossibus pisciũ cibi coquunt.

Quo fit, vt ob eorum defectum in ignibus instruendis, cibisq; coquendis, ossibus magnorum piscium vtantur.

Circius rapit tecta domorũ.

Quantum etiam sęuiat ventus iste in Occidentalioribus Bothniæ littoribus, ipsi habitantes magno incõmodo suo sæpius experiũtur. Rapit enim integra tecta domorũ, eaq; per immensa terrarũ spatia dissoluta dispergit.

Narbonenses.

Quod & fieri apud Narbonenses, & Beneuentanos, Cato, Procopiusque, variata ratione pro locorum distantia, meminere: quòd scilicet armatum hominem, plaustrumq; oneratum in præcipitium trudit.

Beneuentani.

Hoc & in ponte Viennensi ducatus Austriæ sæpius vetusto tempore factum fuisse testãtur annales, donec modernis temporibus prouida Regis Ferdinandi magnificentia, & commissione factum est, vt iuribus telonii præsidentes, in capite pontis periculorum ignaros, turribus præcipuè accedentes, consiliis dirigant, ac viribus adiuuent, quibus securius tam longos, vastósque pontes, amoto periculo, exuperare possint.

Ferdinãdus rex Roma. modernus.

Neque hæc ciuilitatis officia gratis feciſſe queruntur, quoniam à viatoribus de tanto periculo erutis liberaliter remunerantur.

Maleuentũ prisci dixere.

Quòd autem Procopius paulò antè allegatus, propriam interpretationem retineat clariorem, lib. I. de Beneuento Italiæ oppido ita ait: Quondam prisci dixere Maleuentum: id nanque oppidum Dalmatiæ ex aduerso oppositum est, in continentique situm: in quod spiritus violentior quidam, & acerbissimus ingruere consueuit: qui vtique vbi flare cœperit, non foris iter agere, sed domi se quisque conseruare laborat.

Eques deiicit.

Nam venti huius ea est violentia, vt vel equitem cum equo simul arreptum, sublimem mox deferat, diuq; per aerem circumactum, & quocunque tulerit casus, proiectum interimat: vnde & Maleuentum, & in edito positum, ex eo vento toleratu difficili sortitum est nomen.

Cambysis exercitus eo vento periit.

Eo forsitan vento Cambysis exercitus obrutus est, vt Strabo refert lib. XVII.

De violentia turbinis, ac tempestatis.

CAP. XI.

TVRBINES, ac tempestates Septentrionalium locorum, vim habere terribilem, ac periculosam, nemo, qui secreta naturæ didicit, aut scrutatur, ignorat:

ignorat: præſertim cùm multiplex,ac indeficiens eius originis cauſa,materiaq; reperiatur. Turbo igitur eſt (dicente Iſidoro)volubilitas ventorum : & dicitur à terra, quoties ventus conſurgit , & terram in circuitu mittit : quem turbinem (Seneca naturalium quæſti. teſte) efficit plurium ventorum inter ſe colluctatio . Et hæc circa terras concipitur , & fertur : ideoq; arbuſta radicitus euellit , & in quodcunque incubuerit ſolum nudat , ſyluas interim , & tecta corripiens, inferior ferè nubibus, altior vtique nunquàm . Huius rotunda facies eſt: dum columnæ modo circumagentis ſe voluitur,omni nube velocior rapitur.Eius & motus vagus eſt,& diſſectus, ac verticoſus . Diu autem manere non poteſt: nam cùm vagus,& incertus ſpiritus colluctatus eſt,nouiſsimè tamẽ minimus omnium cedit . Nulla itaque tempeſtas perdurat magna . Sed tempeſtatum procellæ , quantò plus habent virium , tantò minus temporis,ventiq;:cùm ad ſummam veniunt , omni violentia remittuntur:& iſta concitatione neceſſe eſt,vt in exitium ſui tendant . Nemo itaque turbinem toto die vidit,ſed nec hora quidem . Mira eius velocitas eſt, & mira breuitas . Violentius, ac celerius circa terram voluitur,quò eſt eo laxior: & ob hoc diffinditur . Fit etiam, cùm ſpiritus ſegregatus ab aliqua nube offẽditur,& circa eam voluitur, at circa eam circulum faciens,corroboratur,ita vt partem nubis accipiat , quaſi ab eo inſeparabilis,ea, quæ rapit,in circuitu mouens , exitumq; non inueniendo,in ſeipſum iterum reflectens. Vnde & ex mari ſæpe aufert aquas ſub nauibus , naueſq; ſubuehit in ſublime : etiam ex terra lapides,ac alia animalia , & paululum erepta dimittit . Nec ſolùm ea,ſed plumbea tecta templorum , ac ædium diuerſarum,immò & fortiſsima tigna,quæ ad æra rapit , atque alio accedente ſpiritu vehementiore , tranſuehit in ſpatia longiora : ſæpiſsimè etiam integra molendina ventorum cum ingentibus ſaxis turbine inuoluta , ſaluis hominibus in loca remota euehuntur : immò adeò ingens turbo deſcendit , vt vrbes,caſtella,& villas inuoluens , tecta longius (vt dictũ eſt) ad cãpos diſpergat,prout Vincent.lib. XXV.ſpe.hiſt. cap.LXXXVII. atteſtatur,etiam lib. XXVI. cap. XXVI.de turbine faciens mentionem . Nec atteſtatio Diodori Siculi deeſt in VI. hiſto. dicentis , in partibus Aquilonis miram eſſe vim ventorum . Nam æſtate ab Occidente , Septentrioneq; , perflant tanta vi, impetuq; venti,vt lapides,quantos manus poſsit continere,à terra rapiat , ac veluti arenæ lapillorũ aceruos haud paruos cumulet,& vt aliquando ab hominibus arma, & veſtes , quandoque aſcenſorem vi ab equo auferat , veluti proximo capite fuerat commemoratum . Quinimmò in Vichia Noruegiæ aliquando accidit,vt ære,ſoleq; maximi piſces torrendi , è perticis inſtar tabularum vi turbinum in magna congerie à diuitum piſcatorum locis , in ædes pauperum eiecti , tanquam donum diuinitus datum recipiantur . Nec actio competit repetenti : quia Deo reſeruatur iudicium , quòd egenti ſubuenit .

Turbo.

Syluę, tectáque corripiuntur.

Motus vagus turbinis.

Nullum violentum perpetuũ Turbo vnde.

Turbinis effectus mirabilis.

Turbine lapides magni eleuantur à terra.

Turbine ſiccandi piſces trãſferuntur.

De diuersis effectibus tonitruum, fulminũ, & coruscationum.

CAP. XII.

Tonitruum effectus.

ORMIDABILEM vim, & effectum habent tonitrua, fulmina, atque coruscationes in Septentrionalibus terris, præsertim versus loca oppositа meridiei, propter fertilium locorum crassum vaporem: qui cùm humidus ascẽderit ad locum frigidum, videlicet ad medium aëris, inspissantur, ac aggregantur partes eius, diuersósque causant effectus, vt pluuiam, grandinem, niuem, & caliginem, secundum quòd frigore condensatur. Cùm autem comprimitur calor eius, nubiúmque latera propter frigus exire prohibetur, nubem violenter rumpit, tonitrumq; causat vehementem. Fit etiam tonitrus extinctione ignis in ventre nubis. Coruscatio verò est pars aëris, ex impetu ignis sic excusi resplendens. Fulgur autẽ, & fulmen, est ictus cœlestis iaculi, à feriendo secundũ Isido. sic dicti, etiã ex sententia Virg. in Geor.

Coruscatio. Fulgur.

Ipse pater media nimborum in nocte coruscat,
Fulmina molitur dextra.

Fulmen.

Seneca tamen dicit fulmen esse fulgur incensum, quod vbicunque deciderit, ibi sulphuris odorem retineat. Immò cessante fulmine, ac pluuia, quandoque sulphur in cãpis colligitur spissitudine taurinæ cutis, licet nulli sit accommodum. Apparent sæpissimè in partibus Aquilonis sub sereno cœlo totis noctibus in Septembri clara, atq; continua fulmina, quæ magis minantur, quàm lacerant inspectores, dum arcanis rationibus (vnde extrahũtur) nubes non longè positæ, fulminãdi materiam tenuem administrant. Alia verò vulgi opinio est de fulmine huiusmodi nocturno, quòd infinita pinguium piscium agmina (halecũ scilicet) suo continuo reflexu, ac saltu, post autumni initium, tantum splẽdorem nubibus immittant, vt coruscatio è cœlo decidere credatur: nullaq; sine tali spectaculo nox est, vt inferius lib. de piscibus cap. de halecibus ostendetur. Fulmen verò natura nubium exortum, tonitruq; elapsum, grauissima damna mortalibus, aliisq; rebus ibidem infert. Plures etenim homines sublimiora loca inhabitantes, cum iumentis interimit: excelsas etiam turres, & ædes dura pice linitas (quod mirum non est) inextingui-

Opinio vulgi.

Fulminis effectus.

bili flamma consumit: altas arbores, vel ex summo vertice directè findit, vèl obliqua corrosione contundit. Ne autem ciuitates, aut maturæ messes fulmine colliderentur, religioso ritu post acceptam fidem Catholicam obseruatum fuit,

Ritus gentis auertendi fulminis.

credoq;

credóque adhuc obſeruari, quòd ſonatis campanis, cereiſq; benedictis cum thure accenſis, & precibus intenſis, iram Tonantis auertant. Idq; manifeſtius fieri deprehenditur, quàm ſi pennis aquilæ, aut pellibus marini vituli, vel frondibus lauri gentilium ſuperſtitione fauerent errori. Tradit Plinius lib. XV. cap. vltimo, Tiberium Principem, tonante cœlo, lauro coronari ſolitum, ob fulminum metum. Sed quàm inane illud remedium fuerit, lib. VI. nat. quæſt. oſtendit Seneca: qui & ait, Cambyſis exercitum Hammonem miſſum, arenam in modum niuis agitatæ texiſſe, & inde obruiſſe: præterea M. Herennium decurionem ſereno die fulmine ictum fuiſſe. Herodotus lib. VII. aſſerit complures de exercitu Xerxis fulgure, ac tonitru periiſſe. Martia etiam princeps Romana icta grauida, exanimato partu, ipſa præter aliud incommodum vixit, teſte Plinio: qui & tradit plura genera fulminum, videlicet quæ ſicca veniunt, non adurunt, ſed diſſipant: quæ humida fiunt, non adurunt, ſed infuſcant. Quædam verò clara ſunt, & ſubtilia, quæ terebrant, ob puram flammæ tenuitatem. Tertium genus, quod vrit, multum terreni habet, & igneum magis eſt, quàm flammeum.

Pennę aquilæ, pelles marini vituli, & frõdes lauri, creduntur auertere fulmen.

Cambyſis exercitus arena ob rutus.

M. Herennius fulmĩe periit.

Fulgure partu exaniato Martia vixit.

Fulgurum plura genera.

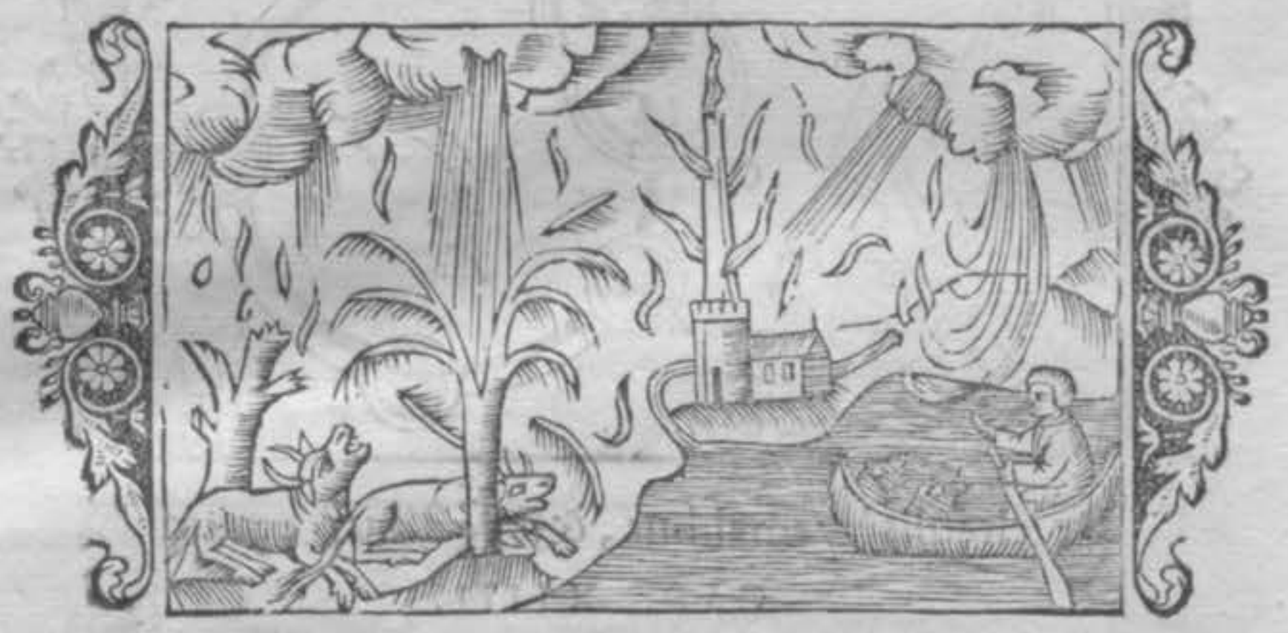

De miris effectibus fulgurum &c.

CAP. XIII.

NEC relinquendum hoc loco videtur, quod Seneca VI. lib. nat. quæſt. de fulmine tradit, quòd eius ſubtili potentia loculis integris, & illæſis conflatur argentum, manẽte vagina gladius liqueſcit, & inuiolato ligno circa pila ferrum omne diſtillat, fracto quoque dolio vinum ſtat, nec vltra triduum ille perdurat rigor. Illud æquè inter annotanda ponendũ, quòd & hominũ, & animalium, quę icta ſunt, caput ad exitum fulminis ſpectat, quodq; omnes per cuſſę arbores fulmine, tanq; haſtilia ſurgunt. Quid quòd ſerpẽtũ, & animaliũ cæterorũ, quibus mortiferum virus ineſt, cùm icta ſunt, fulmine venenũ omne cõſumitur. In venenatis ſiquidẽ corporibus vermis nõ naſcitur fulmine, verò icta intra paucos dies verminãt. Qui quidẽ effectus fulminis circa ea, quę tãgit, potius ſunt admirandi, quàm cauſis inquirendi. Quis enim inuẽnit cauſam, quomodo fulmẽ integris, & illæſis loculis aliquãdo cõflat argentũ, manẽte vagina liquefacit gladium, circa lignum dolatum ferrum diſtillat, fracto dolio vinum facit ſtare, atque alia multa. Idem tamen Seneca rationes talium effectuum eodem li-

Fulminis effectus.

Vinum ſtat fracto dolio.

Venenum conſumitur.

Admiranda potius, quàm inquirenda.

Resistentia dissipantur.

bro ostendit, dum asserit, fulmen diuersimodè materiam penetrare, quia valentiora, atque resistentia vehementius dissipat, cedentia verò nonnunquàm sine iniuria transit: cum lapide, ferróque, & durissimis quibuscunque confligit, quia viam per illa necesse est quęrat: teneris, ac rarioribus parcit, quia minus obsistunt. Fiunt etiam terræmotus valde vehementes in frigidis illis terris, sed raro noxii, aut durabiles. Vbi autem (vt in Italia) diutius, & damnabilius fieri videntur, vt nuper in Scarparia Florentinorum horribile restat editum exemplum: tunc antiquus, & fidelis historicus Sigebertus in verbo Constãtinopoli fol. XII. dat tale remedium diuinitus reuelatum, vt populus, vel clerus deuotè, & frequenter cantent: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus, & immortalis, miserere nobis: nihil aliud apponentes, vt dicit in forma.

Terræmotus.

Remedium saluberrimũ fulguris auertẽdi

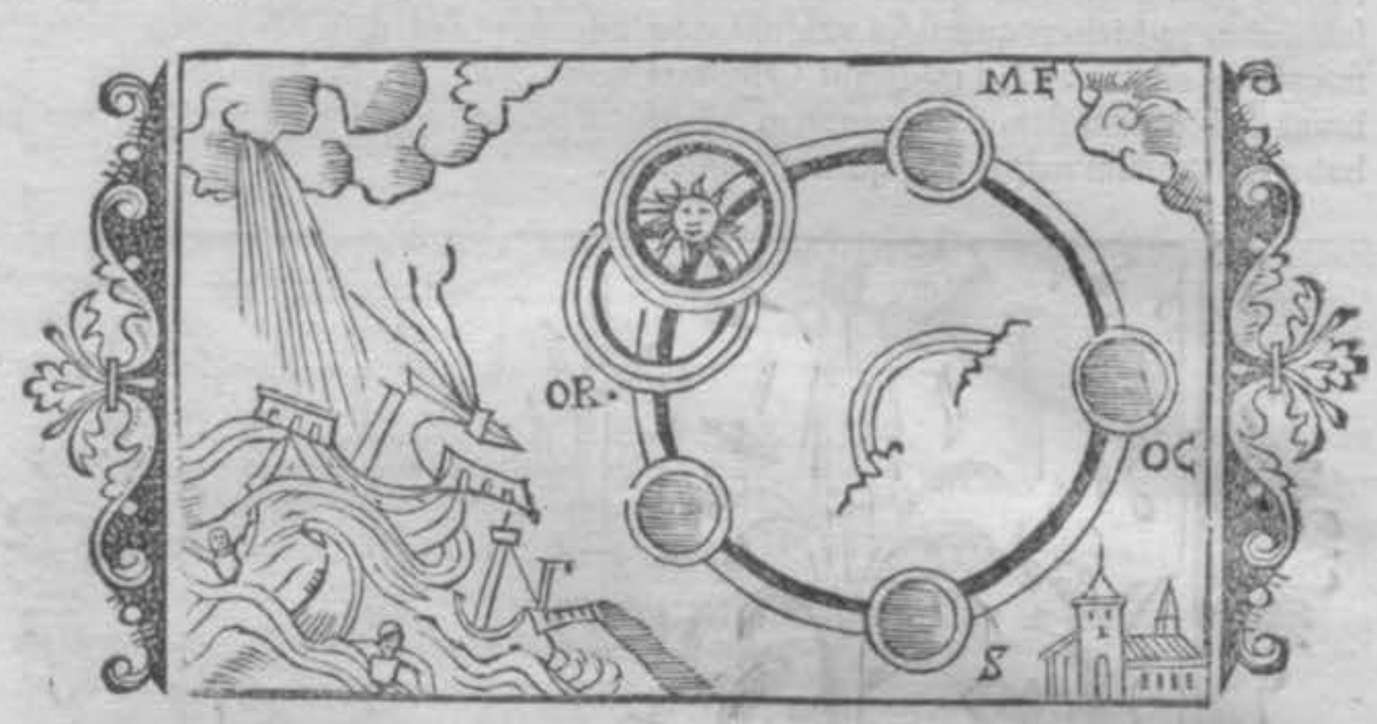

De circulis hyemalibus, & effectibus eorum.

CAP. XIIII.

Circuli solares.

OLENT quãdoquidem circuli sub huiusmodi imaginibus versus Septentrionem, altis niuibus terram tegentibus, circa vernum æquinoctium apparere, tali videlicet situ: vt amplissimus circulus per Orizontem sparsus, totaliter albus est, ita & tres orbiculi, in eius superficie diuisim appendentes: qui tamen versus Orientem croceo colore, quasi solem imitantes, distinguuntur. Præterea ipsum solare corpus corona, siue halone, instar iridis, in colore circundatum est, vtroque latere solis imagines puniceo colore annexas habens: à quibus imaginibus, siue duobus solibus, duo semicirculi ad similitudinem arcuum per transuersum sese incidentes, exurgunt, ac tandem more halonum extensi, euanescunt. Circa vmbilicum, vel centrum amplissimi circuli, iris est obuersa, quæ in tenui nube splendet. Deinde eidem iridi in colore, situq; contraria, alia apparet iris subnigra. Postmodum versus meridiem per amplissimum circulum transuersa iris eadem, & subfusca protenditur, colore semper variato, quemadmodũ fieri solet in arcu, siue iride cœlesti. Hi tamen circuli, siue halones, vix vltra duas horas cum dimidia durant, semper habentes, vel sui natura, vel alia quauis secreta ratione, pessimos proximè secuturi temporis euentus, videlicet portentosa tonitrua, atque fulmina, quæ ædes, & iumenta prosternũt, captiuitates, & occisiones tam nobilium, quàm plebeiorum, ac incolarum rapinas, prçterea

Circuli euanescentes.

Circulorum effectus.

præterea hostiles classes,piratarum grassationes,& incendia: immò ad finem veris circulis euanescentibus, pluere solent sulphurea grana cum vapore fœtido, móxque sequuntur horrenda tonitrua, vt contremiscere faciant audientes, rapidáque flumina plus solito niuium resolutione excitata, omnia suo cursu obruant, & dispergant,prout alibi latius de natura Septentrionalium fluuiorum ostendetur. Asserit Plinius lib. I I. cap. X X X. circulos repentinos rubei coloris plurimum esse prodigiosos: bella etenim præsagiunt, ob longiorem solis defectum, & continuũ pallorem. Stellarum errantium aliquam si circuiri, aut orbes includerint, imbrem præsagiunt. Cæterùm quomodo, aut quibus rationibus fiant huiusmodi circuli, siue coronæ circa solem,aut reliqua sydera, Seneca lib. VI. nat. quæst. diffusè pertractat, atque inter alia dicit: Hæ verò coronæ cùm æqualiter delapsæ sunt, & in semet euanuerunt,significatur aëris tranquillitas: cùm autem ad vnam partem ruptæ cesserint, illinc ventus est. Vnde & nautæ inde ventum expectant, quando contextus coronæ perit. Si à Septentrione discedit, Aquilo erit. Si ab Occidente, Fauonius. Si verò pluribus locis ruptę sint,tempestates fiunt. Et noctibus quidem præcipuè circa lunam, & cæteras stellas, hæ coronæ notantur: interdiu verò raró,quia solis lumen fortius est,& aër coagitatus ab illo,calefactusque, subtilior & solutior est. Lunę autem interior vis est: ideoq; facilius circumposito aëre sustinetur. Cætera quoque sydera infirma sunt, nec aëra vi sua perrumpere possunt. Illorum itaque imago suscipitur, & in materia solidiore, minusq; cedente seruatur. Deberet enim aër esse non tam spissus,vt lumen ad se immissum excludat,atque submoueat: nec tam tenuis, ac solutus,vt nullam venientibus radiis moram præbeat. Et hoc noctibus temperationibus contingit,cùm sydera circumiectum aërem à luce leui non pugnaciter,nec aspere feriunt,spissioremq; , quàm esse solet interdiu, inficiunt. Est autem differentia inter arcum,virgam,& coronam. Arcus solares, ac lunares sunt. Virgæ tantum soli adiacent. Coronę autem solem,lunam,& cætera circundant sydera,atque sequuntur vbique.

Pluit sulphur

Circuli rubei coloris prodigiosi.

Coronę solares

Arcus,virga,corona differunt.

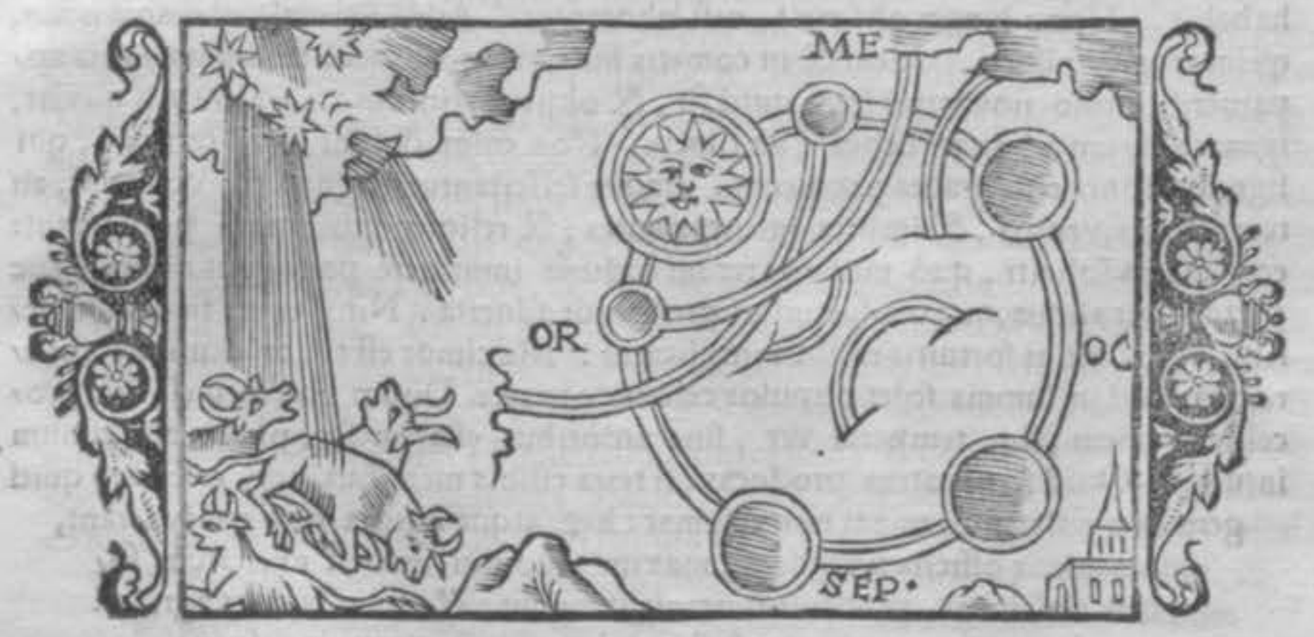

De circulis repentinis, & effectibus cometarum.

CAP. XV.

CIRCVLI, siue coronæ, figuris similibus certis annis tempore vernali apparere solent, præsertim quando densioribus niuibus tegitur superficies terræ: hoc modo,quòd amplè per Orizontẽ circulus vnus apparet nubibus totaliter albus, alter verò interior penes eum, densiore amplitudine niger. Qui quidem

Circuli repentini & drarii.

Circulorũ qualitas.

circuli maximi, in superficie quatuor habent lineas, siue hiatus rotundos, croceo colore distinctos: inter quos versus meridiem in nubibus candidis, quæ niuibus sunt repletæ, apparent duo circuli contrario modo dispositi: quorum vnus in exteriori latere est atri coloris, in interiori verò candidi. Alter autem circulus inferior, in cuius centro apparet solare corpus (in quod superior circulus eccentricus incidit) est exterius albus, atque interius fuscus, eò tamen candidior, quò soli proximior. Præterea in opposito solis circa centrum maximi circuli, per Orizontem (vt dictum est) effusi, arcus apparet situ transuerso, colores habens instar iridis in nubibus densis, subrusum exteriorem, medium puniceum, seu croceum, ac viridem inferiorem. Magisq; hi omnes circuli inter auroram, & meridiem nubibus auctis apparent, vix vna cum dimidia, aut duabus horis duraturi: quia sol illico nubibus rarescentibus clarescit, & horrendum frigus adducit, aut nubibus densatis importabilem niuium molem (dum pluribus diebus splendere nequit naturæ potentia in omnia subiecta loca descendere sinit: quia inusitata magnitudine, & specie, nubes interdum candidæ, interdum atræ, & maculosæ ascendunt, quemadmodum scaturigines aquarum, & vaporum, vnde exhalant, materiam administrant. Neque otiosum pauco pòst tempore deprehenditur, quod portentosis huiusmodi casibus fuerat demonstratum. Surgit enim in aëre mira contrarietas huiusmodi vaporum, siue nubium sic eleuatarum, mutua violentia sese impugnantium: atque eo modo terribiles cometæ, qui Isidoro teste famem, bellũ, & truces ventos significant, versus Septentrionem, tanquam aërem pinguiorem, emergunt: qui non minus homines in stuporem suo horrore trahunt, quàm circuli supradicti. Nec mirum: quoniam ita compositi sumus, dicente Seneca lib. IIII. nat. quæst. vt nos quotidiana, etiam si admiratione digna sunt, transeant: econtrà minimarum quoque rerum, si insolitę prodierint, spectaculum dulce fiat. Is itaque cœtus astrorum, quibus vniuersi corporis pulchritudo distinguitur, populum non conuocat: at cùm aliquid ex more mutatum est, omnium vultus in cœlo est. Sol spectatorem, nisi defecerit, non habebit. Nemo lunam obseruat, nisi laborantes. Adeò naturale est magis noua, quàm magna mirari. Idem & in cometis fit. Si rarus, & insolitæ figuræ ignis apparuerit, nemo non cupit scire, quid sit, & oblitus aliorum, de aduentitio quærit, ignarus, vtrum admirari debeat, an timere. Non enim desunt, qui terreant, qui significationes eius graues prædicent. Itaque scisciantur cognoscere volentes, an tempestates, ventos, & imbres intemperantes, & reliqua huiusmodi portendant: coq; magis soliciti, quò mutatos rerum ordines imminere paueſcunt: quia sæpe prętendunt aliqua, quę consuetudini probantur aduersa. Nihil enim sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur. Maximus est timor diutius sustinere, quod vel in summa solet populos celeritate terrere. Dirum portentũ est sine procellis hyemem, sine temperie ver, sine ardoribus ęstatem, sine pluuia autumnum intueri. Quid fertilitatem producat, si terra ęstiuis mensibus non calescat? quid germen aperiat, si pluuiam non resumat: hęc, atque similia cùm consyderant, qui publicis officiis præsident, maximè quorum interest exercitum soluere classicum, prudentius omnia dirigunt: & etiam sagaces agricolę, qui annonam transacti anni quęsitam, prouida dispensatione gubernant, & ęquam legem venditoribus seruant, vt pro futuris annis, & seminibus diligenter custodiant. Quo fit, vt de antiquis frugibus pręsentem caristiam subleuent, atque imminentem inopiam maxima sagacitate deuincat, aut vniuersalem penuriam mitigent, & moderentur.

Circulorum effectus.

Cometæ.

Res minimæ in solitę mirabiliores apparẽt

Portẽta mirãda

Caſsi. lib. 12. Epiſ. ad ſi.

Nil ſine cauſa geritur.

Dirù portentũ.

Cautela claſsica

Prouida futuri ratio.

De circulis

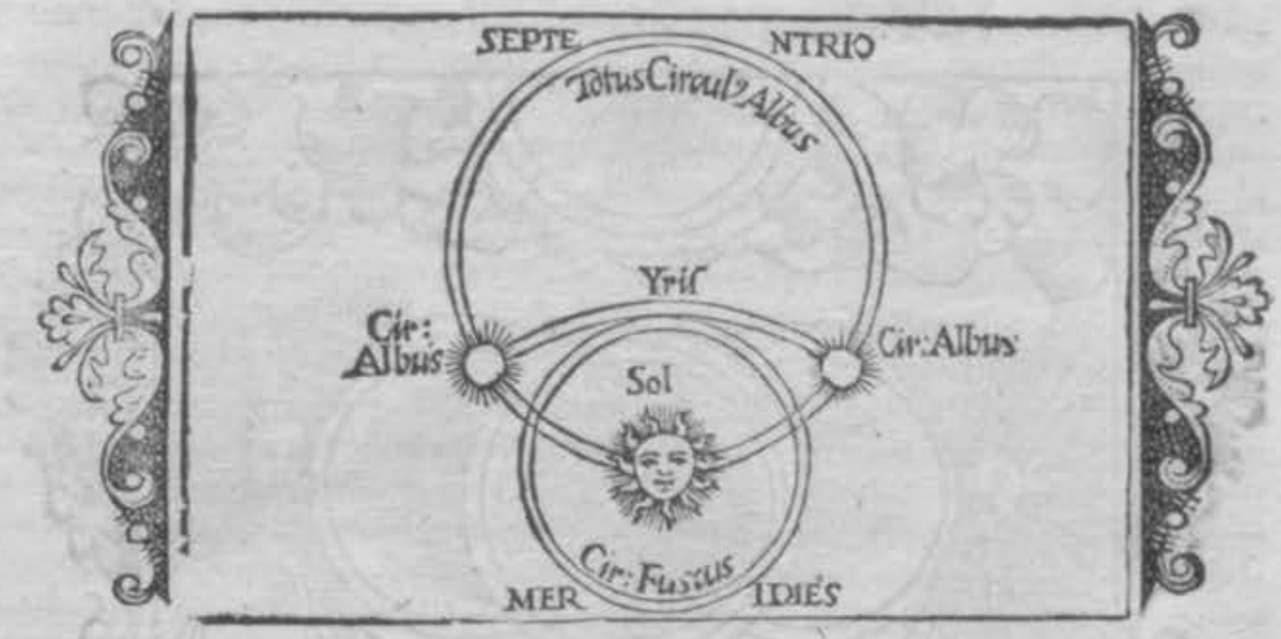

De circulis vernalibus.

CAP. XVI.

GENERANTVR & alii circuli albi, ampli, ac denſi, iridem includentes cum coloribus ſuis, ſuppoſito circulo fuſco, qui omnes reflexu atratum nubium, & albedine denſiſsimæ niuis, faciem terræ totaliter cooperientis, præſertim menſe Februario, ac Martio, ob ſolis elongationē, & obliquitatem, videntur. Effectus autem eorum parumper à ſuperioribus differētes retinent, niſi quòd atriores nubes inferioris circuli, vehementiores imminere præſagiunt tempeſtates. Hancq; cauſam etiam maritimæ aues rapaces, è mari ad campos fugientes, inceſſabili garritu præſagire, ſignarecq; videntur. Sed hæ, ſimileſq; tempeſtates (vt ſuperius de turbine dictum eſt) non diu durant: quantò nanque ſunt impetu vehementiores, tantò durabilitate breuiores. Eſtq; notandum, quòd ſolis lumen caligine obſeſſum, quandoque maiori anni temporis ſpatio pallens globus, & ſine ſplendore oriens, imbecillem, ac tenuem ex ſe calorem emittit. Quare grauis, ac diſpartientis imbecillitate caloris obſcurus aër, ſemicoctos edit fructus immaturos, & imperfecto flore collabentes. Tantum aëri frigus ingerit, vt pauendæ exinde ſequi videantur ſterilitates: eoq; hęc, & ſimilia horribiliora eueniunt, quò circuli latiores extra orbem ſolarem in atrioribus nimbis, nubibuſq; conſpiciuntur. Accidit etiam, ſiue hac, ſiue alia cauſa dirarum exhalationum, vt ingentia arborum robora in nemoribus deiiciantur: intumeſcant vltra ſolitum aluęum flumina: rumpantur aggeres: infinita hominum, iumentorumq; multitudo interimatur: caſuq; profundiſsimarum niuium inuia reddantur itinera: geluq; intolerabili ſuperueniente, viatores nec antrorſum, nec retrorſum euadere cupientes, nec valentes, repentina miſeria intercipiantur. De quibus anguſtiis infrà de bellis niualibus nonnulla terribiliora videbuntur.

Circulorum varietas.

Circulorum effectus.

Violēta minus durabilia.

Obſcurus aër noxius.

Exhalationum effectus.

De imaginibus ſolis.

CAP. XVII.

Prognoſtica ru ri colarum ac nautarum.

CVM in omnibus terris Septẽtrionalibus lucidiores, diu turnioreſq; imagines circa ſolis latera parũper poſt eius or tum, vel occaſum, ſoleant apparere, operępretium pu taui, nonnihil oſtendere, quo iudicio, vel prognoſtico ſigna eiuſmodi interpretari cõſueuerunt agricolæ, vel nau cleri: quorum exercitia vti cœleſtibus influentiis magna ex parte ſubiecta ſunt, ita & neceſſe eſt, vt ſyderum facie, & effectu diligentius conſyderatis, prouida circumſpe ctione regantur. Imagines itaque ſolis (teſte Seneca de nat. quęſt.) hiſtorici ſoles vocant: & binos, trinoſq; memorię tradunt. Hos Gręci parhelion appellant, quia in propinquo ferè à ſole naſcuntur, vel quia ad aliquam ſolis ſimilitudinem accedunt. Cęterùm nihil habent ardoris: hebetes, & langui di ſunt. Hos quidam ita diffiniunt: Parhelion eſt nubes rotunda, & ſplendida, ſi miliſque ſoli: nam & in eclipſis hora pelues ponimus, quas oleo, vel pice imple mus, ad notandum, qualiter Luna ſe opponat: quia pinguis humor, dum minus facilè turbatur, quas imagines recipit, ſeruat. Sicut ergo vtriuſque imaginem in terris aſpici contingit, ſic fit in aere, cùm ſic coactus, & limpidus conſtiterit, vt fa ciem ſolis acceperit: quam & alię quoque nubes ſuſcipiunt, ſed tranſmittunt, ſi non mobiles ſunt, aut raræ, aut ſordidę. Mobiles enim illam ſpargunt: rarę emit tunt: ſordidę, turpeſque non ſentiunt, ſicut & apud nos imaginem maculoſa nõ reddunt. Solent autem eadem ratione bina parhelia fieri: nihil enim impedit, quin tot ſint, quot nubes ad exhibendam ſolis effigiem aptę fuerint. Quidam tamen ſentiunt, quoties duo talia ſimulachra exiſtunt, alteram imaginem eſſe ſo lis, alteram ipſius imaginis, ſicuti in ſpeculis ſibiinuicem oppoſitis accidit: quia ſpeculum, quicquid videt, reddit. Nubes autem, quę hęc pręſtant, denſę, leues, ſplendidę, planę, materięq; ſolidę eſſe dicuntur. Ob hoc omnia huius ſimulachra candida ſunt, & lunaribus circulis ſimilia, quia ex repercuſſo obliquè accepto ſole ſplendent. Nam ſi nubes infra ſolem fuerit, & propior ab eo diſsipatur: longè poſita

Parhelion.

Experientia in eclipſi.

Imaginem ma culoſa nõ red dunt.

Speculum quic quid videt reddit.

posita radios non remittet, nec imaginem efficiet: nam & specula prope nos posita faciem reddunt, procul verò minimè: quoniam acies nostra vsque ad nos recursum non habet. Agricolę autem his solibus, seu imaginibus venturam pluuiam expectant. Si ad Australem partem diutius durauerit imago, splendoremq; paulatim dereliquerit inter nubes, quę ex eo maximè ingraueſcere solent, tutius tunc in collibus seminant tempore veris, & initio æstatis. Naucleri autem plus solito velis, & clauo, seu gubernaculo attendunt, si soles hos æquè pugnare, & euaneſcere ad latera solis intuentur: quia tunc grauiores longa experientia norunt immineretempestates. Plinius lib. II. cap. XXXI. dicit plures soles simul videri, sed nunquàm suprà, aut infrà, sed ex obliquo: nunquàm iuxta, vel contra terram, nec noctu, sed aut Oriente, aut Occidente. Semel in meridie conspecti in Bosphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occasum. Cernuntur etiam circa solis orbem coronæ, & verſicoloris circuli, ex quorum effectu Principes, & nobiles sibi quæcunque prospera, exemplo Iulii Cæsaris, euenire posse arbitrantur. Item Vincen. in spe. hiſ. lib. XXV. cap. CXVI. asserit, tempore rebellionis Henrici iunioris in patrem Imperatorem, duos orbes in modum solis forma, & lumine quotidiano soli similes, apparuisse, omnium colorũ specie radiantes, ad modum arcus cœlestis. Sæpe etiam in Gothicis regnis (vbi non existentia, sed æstimatione nox est) duo, trésue soles apparere solent. Notatum etiam reperitur in effigiata hiſtoria mundi, anno Domini MCCCXIII. tres lunas in cœlo apparuisse. Præterea MCCCCXC. tres soles, & tres lunæ tempore natiuitatis meę, & multorum, in principio Octobris apparuere.

Specula propè posita.

Seminatur in collibus, & cur.

Naucleri.

Soles nunquàm supῡ aut infrà videntur.

Coronæ.

Henrici iunioris rebellio.

Tres lunę.

Tres soles tempore natiuitatis meæ apparuere.

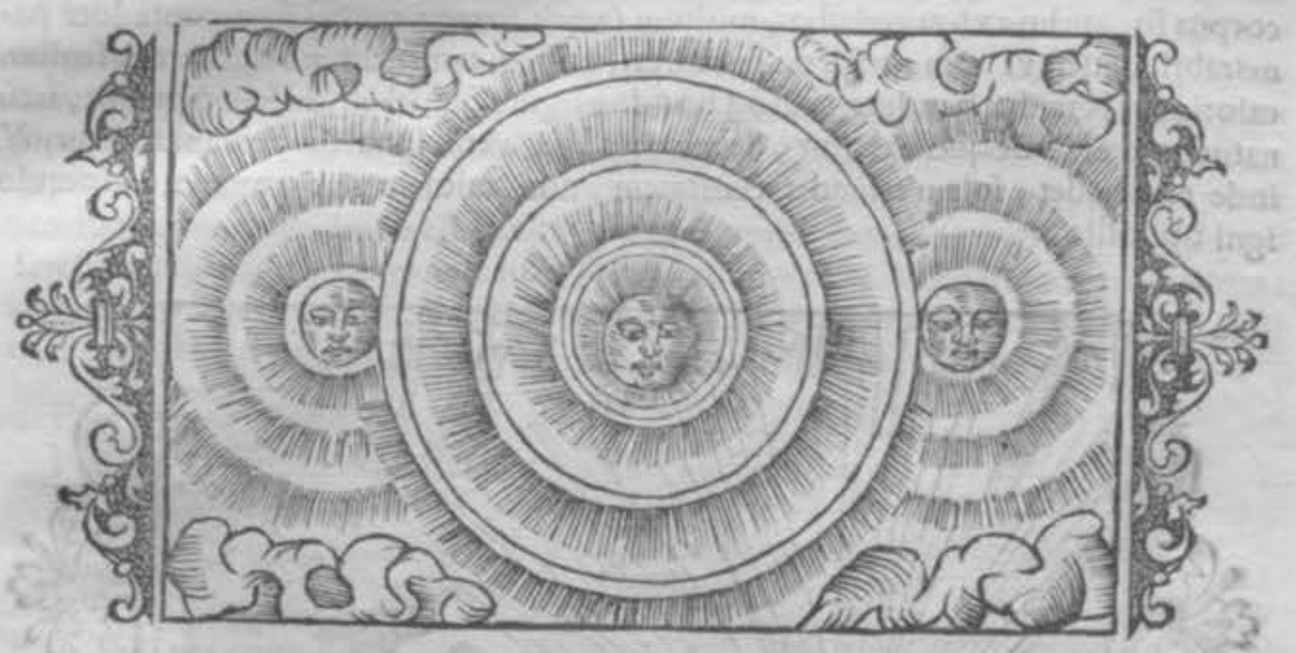

De halonibus lunæ, & iterum de imaginibus solis.

CAP. XVIII.

EQVE luna sine huiusmodi halonibus circa solis oppositionem quandoque conspicitur: quæ ferè similes effectus in qualitatibus hyemis circa niues, frigora, & tempestates, & pruinas ostendunt, quales ipsa æstate in pluuiis, grandinibus, atque ardoribus portendere consueuerunt: ea potissimùm causa, quia luna (teste Aristotele) non habet omnino principium scilicet agẽdi in inferiora, nisi propter commutationem, & receptionem luminis à sole: & sic es-

Halonum effectus.

Lunę debilitas.

Luna à ſole mutuat lucem.

Tres lunę ſoles noctutni.

Diuerſitas lucis lunæ.

Luna cur proprio lumine caret.

Terra clareſcit.

Corpus lunæ denſum eſt.

Lunæ claritas ſine calore.

ficitur quaſi alius ſol : vnde & ſolis fulgore,vt reliqua ſydera iuxta opinionẽ Plinii lib. II. cap. IX. regitur,& in totũ mutuata ab eo luce fulget , qualem in repercuſſu aquæ volitare conſpicimus . Ideò molliore, & imperfecta vi ſoluit tantum humorem,atque etiam auget , quem ſolis radii abſumant . Ideò & inæquali lumine aſpicitur,quia ex aduerſo demum,plena reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum ex ſole cõcipiat &c. Vnde & ipſe Plinius libro iam dicto cap. XXXII. ternas lunas apparuiſſe refert , quas plerique ſoles nocturnos appellare conſueuerũt. Sol itaque rationes omnium colorum habet in ſe . Cumq; luna fuerit cum ſole, tota eius medietas nobis expoſita erit tenebroſa : quia terra eſt inter ipſam, et ſolem. Cumq; pręceſſerit ſolem verſus Orientem , obſcurabitur verſus Orientem , & augebitur lux eius verſus Occidentem . Itaque quantò plus elongatur à ſole, tantò plus apparet nobis ex lumine in eius corpore , ſecundum motum ſuum , donec ſit in ſolis oppoſitione : & tunc tota eius medietas lucida, erit nobis oppoſita : quia terra ponitur inter ſolem,& lunam . Quòd autem luna proprium lumen non habet, vti reliqua ſydera,prout Helmando in Chronicis placet, ratio eſt, quia ſydera ſupra ſolem locata omnia in ęthere puriſsimo ſunt , in quo omne , quicquid eſt,lux naturalis , & ſua eſt (quod & Plinius lib. II. cap.X. atteſtatur) quæ lux tota cum igne ſuo ſphærę ſolis incumbit , vt cœli zonæ , quæ procul à ſole ſunt , & perpetuo frigore oppreſſæ . Luna verò,quæ ſub ſole eſt, & caducorum regioni luce ſua carenti proxima , lucem de ſuprapoſito ſole , cui reſplendet , habere non potuit . Terra quidem accepto ſolis lumine clareſcit tantummodo , & non relucet: luna verò ad inſtar ſpeculi lumen , quo illuſtratur,emittit . Quamuis enim denſius corpus ſit , quàm cætera cœleſtia , multum tamen terreno purius ſit,accepta luce penetrabili , adeò vt eam rurſus de ſe emittat, nullum tamen ad nos perferens ſenſum caloris . Nam lucis radius,cùm ad nos de origine ſua,id eſt,de ſole peruenit, ſecũ naturam ignis , de quo naſcitur , deuehit . Cùm verò luna corpori infunditur, & inde reſplendet , ſolam refundit claritatem , non calorem , vt apparet in ſpeculo igni oppoſito .

De frigoris aſperitate .

CAP. XIX.

QVANTAM potentiam gelu , ſeu frigus, in Septentrione tanquam proprio loco poſsideat,multis rationibus potius,quàm autoritatibus per ſenſum oſtendi

oſtendi poteſt. Sentit enim vim, & vredinem eius trepida animantium multitudo, pluribus ſtadiorum millibus inde diſtans, corpuſq; , & reliqua membra modico eius allapſu comprimit, & perhorret: quid non faceret, vbi propriis viribus, & naturæ legibus imperat ipſum frigus? Sub quo quia natus, & verſatus ſum (etiam circa eleuationem graduum poli Arctici 86.) arbitror me poſſe hoc, & multis ſequentibus capitulis, nonnihil cæteris vaga opinione ſcribentibus clarius demonſtrare, quàm vehemens, & horrendum ſit illic frigus: quod inde ſucceſsiuè, veluti radii ex centro, tandem per totum orbem ampliatur, quemadmodum omnes nationes, quas penetrat, eius aſperitate commotę atteſtantur. In primis itaque phyſicis rationibus notum relinquitur, Septentrionalia loca cæteris partibus orbis maius habere gelu, ſeu frigus, & hyemem aſperiorem, iuxta rationem hemiſphęrii, quàm alia loca: quia ibi tunc ſol voluitur circulo breuiori, longiuſq; diſtat, dum motum obliquat per hyemalia ſigna, vt interim terra, & aqua, elementa naturaliter frigida, fortius indurentur, ac congelentur. Etiam quia loca illa ſub aſpectibus Vrſarum, vel Plauſtrorum (ſignis frigidiſsimis) ſituantur, mariq; Oceano, quod (verſus Corum, & Eurum præſertim) inſcrutabilis eſt profunditatis. Ad quam qua (teſte Alberto lib. XIX. cap. VI.) ſol penetrare non poteſt, frigus, ſeu gelu horribilius generatur. Signa verò vehementiſsimi frigoris venturi plurima præmittuntur: eaq; ſecundum ſuas naturales proprietates diligenter conſyderantur, maximè quando penes ſolem (vti ſuprapoſita imago monſtrat) ad occaſum in profunda hyeme vergentem, circunſtant nubes igneam oſtendentes ſphęram, vel columnam, ac ſi immenſa vrbs aliqua flammis accenſa conflagraret: præterea radii cuneati directè ad ſublimem aërem, veluti pyramides, continuo igne ardentes extenſi. Hiq; rutilantes colores, dum ſucceſsiuo pallore in nocturnam obſcuritatem euaneſcunt, horrendum frigus poſt ſe relinquunt. Sunt & alia ſigna immenſi frigoris ſucceſſuri quàm plurima, vt ſerenum cœlum, ſtellæq; diſcurrentes: nubes in cacuminibus montium dependentes: fuligines focorum ſcintillis micantes: ſcaturigines fontium, & venarum fumigantes, ac intumeſcentes: ſues, ſeu porci ſtramina portantes: galli, anſereſq; tempeſtiuius canentes: pici ſylueſtres humanas habitationes requirentes: aquatilium auium ſonus, & inceſſabilis garritus: ſylueſtrium auium ſonorus motus: glacierum mugitus, veluti magnorum tonitruorum. Igitur

Animantia trepidãt frigore.
Teſtimoniũ experientię autoris.
Aſperitate hyemis extremę nationes concutiuntur.
Maius gelu Septẽtrionis, & cur.
Alia ratio.
Frigidiſsima ſigna.
Frigoris vehẽtiſsimi ſigna.
Nubes ardens.
Radii cuneati, vel pyramidales.
Horrẽdum frigus eſt ne dubites.
Frigoris vehementiſsmi ſigna.

Frigore vruntur oculi animalium, & pili indurantur.
Frigore ſylueſtres beſtiæ famem leuaturę, ędes hominum petunt.
Frigore lupi ſuppolares oculis aliquando priuantur.
Frigore lupi plus ſolito in omnia animalia etiam ſeipſos ſęuiunt.
Frigore lupi vaſto agmine conglobati prædantur eſcas.
Frigore pelles omnium animalium ſunt denſiores, ac pulchriores.
Frigore piſces quinque, vel ſex menſibus recentes ſine ſale conſeruantur.
Frigore piſces ſub glacie non rupta ſuffocantur.
Frigore maior edacitas in animalibus ſemper excitatur.
Frigore gallorum criſtæ, anſerumq; roſtra, pedeſq; albeſcunt.
Frigore lepores, vulpes, harmelini, colores mutant.
Frigore ærea, vitreaq;, & fictilia vaſa rumpuntur.
Frigore ſecures, dolabræ, ac ferræ rumpuntur.
Frigore glaciales ludi, ac ſpectacula lętiſsima fiunt.
Frigore omnia inuia loca viatoribus, ac venatoribus exhibentur.
Frigore acriora certamina tam equeſtria, quàm pedeſtria redduntur.
Frigore ligna arida, ac frondoſa, maximum ſonum crepando præſtant.
Frigore veſtes parum humidæ, ferro applicatæ, conglutinantur.
Frigore labia, digiti, ac nares ferro admotæ, cute ſoluuntur.

Frigore equiſo frena, ne ori equorum noceant, exufflare ſolet.
Frigore omnia ſemina terris iniecta fertiliora exurgunt.
Frigore certa genera pomorum, pirorumq́, circa ſolſtitium hyemale matureſcunt.
Frigore hoſpitia, nundinæ & bella ſuper congelatas aquas locantur.
Frigore, ſi muli, vel aſini aliunde aduehuntur, repentè moriuntur.
Frigore Aethiopes bello capti, vel alias aduenientes, diu non viuunt.
Frigore claui à parietibus, & portis, ac ſeraturis exiliunt.
Frigore campeſtria ſaxa, vaſa fictilia, ac vitrea rumpuntur.
Frigore vncti calcei, vel ocreę, in corneam duritiem conſtringuntur.
Frigore tuſsis, pituita, & ſimilia incommoda naſcuntur.
Frigore labia ferro admota, quaſi indiſſolubili bitumine adhærent.
Reliqua his ſimilia require infrà de bellis glacialibus.

De pruinis, & caſu niuium.

CAP. XX.

Pruina.
Nix.
Amicus, an inimicus ignorat

Difficultas viarum.
Remedium.

Vię niuib. opprimuntur.

Cautela vię glacialis.
Signa ſecuri itineris.

ANTA eſt plerumq́ in Aquilonaribus terris vis pruinæ, & caſus niuium, tamq́ dira tempeſtas, vehementeſq́ caligines aëra obſcurantes, vt viatores proximum quemq́ obuium, etiam ſi amicus, vel inimicus ſit, agnoſcere, vel euitare non poſsint. Quod omnimodam parit difficultatem, eò quòd in vtroq́ latere, vel alta præcipitia imminent, vel condenſatæ niues tam eleuatæ ſint, vt ferentes ſarcinas dextrorſum, vel ſiniſtrorſum vix ſeſe extricare poſsint. Attamen quia contra præcipitia rarò conceditur optabile remedium, pro ſtatione iumentorum mutuo labore niues exoluunt, plauſtraq́ ſuper eas euertunt, vt inſtitutum iter abſoluant: hoceq́ ea celeritate faciunt, quaſi rapido incendio, moleſtiſsimoq́ periculo celerrimè auertendo vrgerentur: ne longiore interueniente mora, ex ſubito caſu niuium, & pruinarum, repletio fiat itinerum, & ſyluarum: vt quæ ſit via, vel campus, difficilius agnoſci poſsit. In glacie verò nulla, vel rara difficultas occurrit, eò quòd omnia placabili æqualitate itinerantibus offeruntur, ſaluo quòd caueant à ruptura glacierum per appoſita ſigna ad os rupturæ. Quæ ſigna, vel cruſtatis glaciei particulis ad os aperturæ

turæ relictis, vel virentibus abietum, seu iuniperorum ramis in glacie congelatis, & eminentibus ostenduntur: idcp longo ordine & milliaribus multis, sumptu & diligentia piscatorum, ne viatores aberrare contingat, fideliter obseruatur, quemadmodum inferius de glacialibus hospitiis, & nundinis ostendetur. In syluis autem non leuia quandoque mutuò sibi obuiantibus obstacula è ruptura, seu motione arborum occurrunt. Stant enim prçsertim populeç arbores, ob densitatem niuium, veluti arcus extenti, niuibus oneratæ: quarum leuissimo motu maxima niuium moles in viatores descendens, eos non parum retardat: immò & ipsç arbores cancellato casu grauitate niuis abruptæ, viam omnino immeabilem faciunt, vt non nisi securibus ad eum vsum comportatis, sibi exitum parare possint, prout mihi, meoçp comitatui sçpius accidisse contestor.

Arbores niuib. oneratç.

Experientia autoris.

De glacierum varietate.

CAP. XXI.

PRAETEREA quantã, ac qualẽ asperitatẽ frigus in terra, & aqua, cæterisçp corporibus humidis constringendis habeat, imagine præsentis figuræ, & annexis rationibus ostendetur, hoc præmisso, quòd gelu dicitur, quia eo constringitur terra: ge enim terra appellatur. Sed tunc maiori rigore contingit, quando noctes videntur longiores, ac sereniores, aërçp respersus cœlestino colore, qualis relinquitur post solis occasum in nubibus condensatis. Quod genus frigoris, seu gelu, griseum Aquilonares appellant: animantibus plurimum formidabile, & damnosum. Vnde & glacies à gelu, & aqua, quasi gelacies, id est, gelata aqua deriuatur. Estçp glacies coagulatio frigidi, & humidi, ex superabundantia frigiditatis naturã talem suscipiens, vt vnum pro reliquo sæpius appelletur, gelidum videlicet pro frigido. Cùm itaçp stagna, ac lacus in sublimibus locis geniti, immani frigore congelantur, tacitisçp specubus, ac venarum incrementis augentur, locum eis natura deputat decliuiorem, vt illico immensitate aquarum exonerentur. Quo fit, vt stridulo casu, celeriçp lapsu sumum suscitent altissimum, ac pyramides obuersas, instar cœlestium iri //

Gelu.
Ge.
Frigoris signa.

Glacies, gelu, & aqua.

Glacies.

Pyramides exhalationum.

dum, aut arcuum coloratas, descendendo efficiant collaterales, veluti certo ordine, arte, & ingenio collocatæ viderentur. Hocq; spectaculum solaribus radiis incidentibus, & repercussione splendidius lucente, sicuti aureæ, vel argenteæ bases, illustrante eas lumine lunæ, apparet. Neq; hę solæ figuræ ab excelso dependentes tota hyeme apparent, sed & aliæ formæ diuersæ, mille modis, atq; coloribus naturæ artificio fabricatæ: quarum admirabili, ac pulchra varietate, ingenioſi pictores artes suas, colorumq; proportiones illustrare contendunt. Sunt & aliæ formę glaciales ex tectis domorum veluti candelæ, vel lanceæ diuerso colore, & situ dependentes, ac si fistulæ organorum, vel hydraulicę penes parietes dependerent, maximè sub tectis euaporariis, in quibus incolę aduersus asperas hyemes se tutos conseruant, quemadmodum infrà de architecturis Aquilonarium domorum ostendetur. Australis verò ventus Septentrionalia loca penetrans, hunc habet in hyeme vigorem, vt suo vehementi afflatu niues latissimè per campos more turbinum discurrentes, quasi cutem superponendo stabiliat: sed earum moles in arborum ramis dependentes, in aquas resoluit. Dum tamen hoc efficere nititur, aquæ guttatim cadentes, vi aëris Septentrionalis, aut collateralium ventorum rigore superueniente, illico per latissimas syluas constringuntur: videnturq; ex frondibus innumerabiles glacies dependere, sudium, seu contorum effigiem exhibentes. Fiunt etiã ex glacialibus laminis fenestrę cellariorum, stabulorum, immò & mensæ in campis, prout etiam sedilia ex compressa niue, dum ita indigenis placet. Videntes igitur ruricolæ niuium ingentem molem mense Ianuario, ac Februario ex arboribus dependere, maioribus gaudiis, ob spem fertilitatis accedentis, afficiuntur.

Colores naturales.

Pictores instruuntur.

Glacies pẽsiles.

Australis venti effectus.

Boreæ vis.

Fenestrę glaciales.

Mẽsę glaciales,

Sedes niuales.

Prognosticum gaudiosum.

Agnoscunt enim vberiores venturi anni imminere fructus, quando frigore diuturniore pro seminibus nutriendis fœcundior erit terra.

Frigore & niue fœcundantẽ agri.

Neq; hęc opinio autoritate, aut ratione caret. Ait enim Gregor. lib. XXV. Moral. Terra quidem quando compluitur, iactata in ea semina feracius liganTestimonium beati Gregorii.

tur: sed rursus, si illam pluuia immoderatius irrigat, in culmo pinguedinẽ frumenti, virtutemq; inuitat. Si verò iactatum semen post pluuiam gelu premitur, eò intus fœcundius radicatur &c. prout infrà lib. XIII. cap. de cinericiis, & syluestribus agris ostendetur.

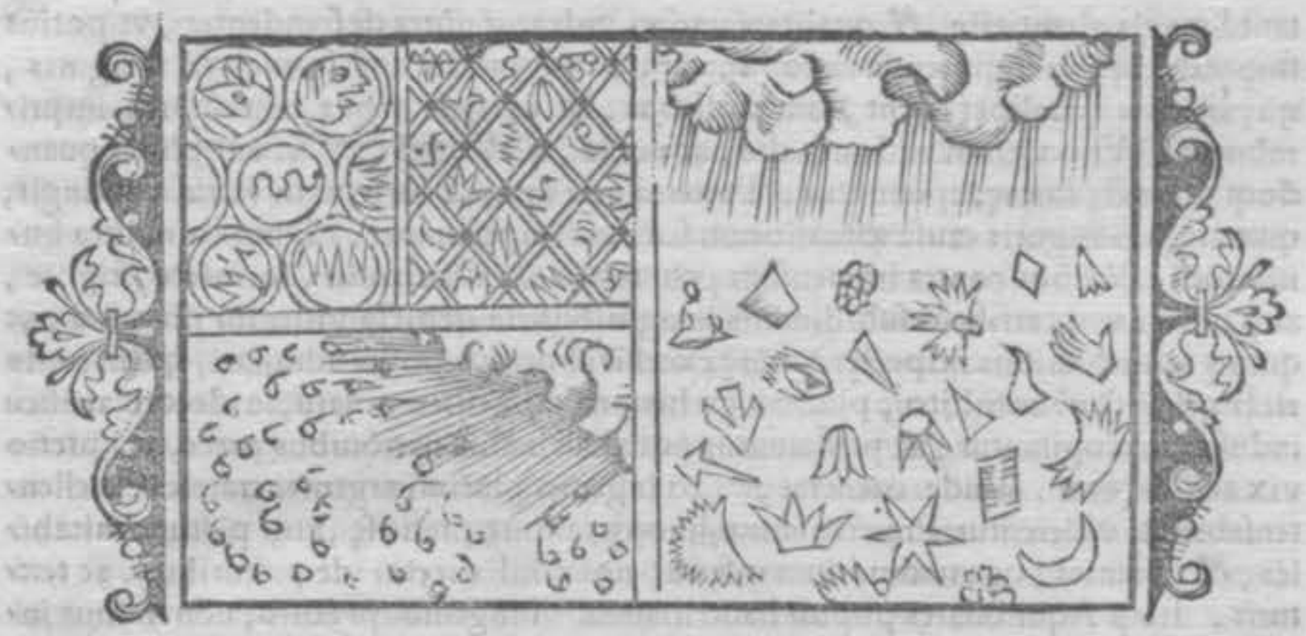

De variis figuris niuium.

CAP. XXII.

PRO declaratione harum niualium imaginum, ac feneſtrarum, aduertendum erit, in aëre quaſdam eſſe aëreas cauſas, cur venti, & turbines fiunt: quaſdam aqueas, vt nubes, pluuiæ, niues, grandines, arcus, irides &c. quaſdam igneas, vt fulgura, fulmina, ſcintillationes, tonitrua, & diuerſæ ignium formę, ac impreſsiones, & cometæ. Ad quod vlterius intelligendum, aſſerit Auguſt. ſuper Geneſim: Iſte quidem aer inferior caliginoſus, humida exhalatione pingueſcit: qui commotus, ventos: & vehementius concitatus, ignes, & tonitrua: contractus nubila: & conſpiſſatus pluuiam: congelatus niuem: turbulentus grandinem: & diſtentus ſerenum facit, occultis imperiis Dei à ſummis ad infima vniuerſa, quæ creauit, adminiſtrantis. Ipſi itaq; aëri circumfuſo iuxta terras, & ob hoc infirmæ parti deputato, tenues halitus vaporaliter inferuntur, & auras intexunt: quæ etiam nocturnis rigoribus aggrauatæ ſereno rore diſtillant. Si autem vehementius frigus eſt, & gelu candidius, inalbeſcunt.

Venti & turbines cur fiunt.

Cauſæ impreſsionũ cœleſtiũ Auguſt. ſuper geneſim. Aer.

Præterea Ariſtoteles primo Meteo. dicit: Cauſa etiam prima mouens terræ, & aquæ vapores, vt ex eis eleuatis fiant impreſsiones aëris, eſt motus orbium, ſcilicet ſolis, & aliorum. Sol enim, dum appropinquauerit his rebus, & elongatur ab eis, cauſa eſt generationis, & corruptionis accidentium in illis, id eſt, rerum huiuſmodi, quæ in eis generantur. Dum enim calor eius ingreditur terram, eleuatur ex ea vapor humidus, & ſiccus, atq; in diuerſas ſpecies ſeparatur &c. Quando autem vapori aſcendenti accidit vehementia frigoris aggregantis, fit pruina, quæ eſt vapor congelatus in locis nubiloſis, & frigidis, è quibus nix, pruina, grando deſcendunt. Nix enim eſt ex nubibus frigore, & vapore congelatis: grando autem ex nubibus longinquis à terra: gigniturq; imbre congelato potius die, quàm nocte, & multò citius niue reſoluitur in aquam, ita vt cùm maxima fit, tempeſtas dicatur. Cùm itaque omnes ſupradicti effectus contingant ex cauſis ſpecialibus, & diſtinctis, ratione loci, temporis, & ſyderum influentias huiuſmodi variantium, ſatis apertũ relinquitur, quam varię, & mirabiles formę, atq; imagines niuiũ vbiq; inueniri, ac inſpici poſsint, maximè in Septentrionalibus, & collateralibus locis: immò quantò magis acceditur verſus polum Arcticum,

Cauſæ impreſsiõis motus orbium.

Pruina.
Nix.
Grando.
Tempeſtas.
Locus.
Tempus.
Sydus.

Niues variãtur versus Septẽtrionem.

tantò magis quantitate, & qualitate variari videntur niues descendentes, vt potius stupenda, quàm inquirenda ratio sit, cur, & quomodo tot formę, & imagines, quę artifices quoslibet latent, tam mollibus, & exiguis rebus tam subitò imprimuntur. Vno etenim eodemq; die, ac nocte, X V. vel. X X. aut plures quandoq; distinctę formę reperiuntur. Pręterea non minora varietas in vitris contingit, quæ arcendi frigoris causa æstuariorum fenestris imponuntur. Dum enim loca huiusmodi caloribus contra immensum gelu tepidius instaurantur, forinseco frigore, atq; miro naturę artificio sub diuersis imaginibus ita depicta videntur illa vitra, vt quiuis artifex talibus inspectis, naturę excellẽtiã potius possit admirari, quàm imitari. Ingenio tamẽ adhibito, plurima ex his pro domestico ornatu, ac decore, artificũ industria excogitantur, ac perficiuntur, qualia ab aliis nationibus prece, vel pretio vix acquiruntur. Vnde euenerat, vt eo ingenio plurimi argentei crateres excellenter fabricati viderentur. Pręterea lanęæ, lineęq; texturę pretiosę, atq; picturæ mirabiles, & decentes, quemadmodum inferius nonnihil dicetur de pictoribus, ac texturis. Itaq; Aquilonares populi haud illaudabili ingenio præditi, non minus instruuntur à naturæ rebus pulcherrimis, quàm alibi per orbem artifices ab ingenio magistrali. Quo autem ad grandines, portentosa magnitudine videlicet capitis humani, vel vitulini descendentes, notare solent incolę secuturam mortalitatem. Nec sine experientia sunt, quia frigus & nix nocent oculis, sicuti acetum dentibus, & spina pedibus.

Die vno xx. formæ videntur.

Argentei crateres.

Lanęæ & lineæ vestes.

Frigus, & nix nocent oculis.

Acetũ dẽtibus.

Spina pedib.

De castellis niualibus iuuenum.

CAP. XXIII.

Bellandi exercitia iuuenum.

OS est Septentrionalium populorum, prouida quadam sagacitate adolescentes diuersis bellandi exercitiis, & artibus castella impugnandi exercere, & excitare, quibus præsertim tyrocinia sine cęde, & sanguine, ac quouis vitæ periculo hæc aggredi putant voluptuosum: & ob id quotannis hyeme durantibus niuibus, loco aliquo eminenti turmatim à maioribus excitati congrediuntur adolescentes, conformi labore immensas niuium moles comportantes: è quibus propugnacula ad formam castrensium mœniorum feriatis

feriatis saltem diebus solicitè fabricant, aqua structuram huiusmodi fenestris distinctam, continuò aspergentes, vt nix cum aqua taliter congesta, accedente frigore validius induretur. Qua diligentia adeò fortificantur, vt non solùm leues ictus, sed ęreos globos, atq; impulsum testudinum (quatenus opus esset) possent sustinere. Quibus paratis, adolescentes prædicti in diuersas turmas segregati, pars mœnia ingreditur contuenda, pars foris remanet eadem impugnanda. Nec desunt in candidis castris atra, seu fusca vexilla, aut virides iuniperorum rubi: sub quibus non pecuniæ, sed solius laudis appetitu, voluptuosum ingrediuntur certamen: quod aliis armis vtrobiq; non committitur, nisi niueis globis in alterutrum è manibus proiectis. Statuta enim pœnâ est nudi corporis in gelidam aquam immergendi, ne quis globis huiusmodi niualibus saxum, ferrum, lignum, aut glaciem proiecturus inuoluat. Sunt præterea inter oppugnantes, qui more cuniculorum inferiores niuium bases perforant, ac ingrediuntur, vt propugnaculi defensores coërceant à stationibus suis. Nec segnior intercidit mora, qua pugnis certatur cominus, donec vexillo rapto pars victa succumbat, alio tempore restaurato prælio contra partem victricem in eisdem castellis (si poterit) triumphatura. Neq; segnius, aut debilius ludos huiusmodi committunt, aut perferunt, quàm si pro patria, pro legibus, pro focis (vt dicitur) & aris, publico spectaculo in agone certarent. Profugos verò, & meticulosos pugnam excedentes, niuibus dorsotenus inter cutem, vestemq; immissis, vbi deprehensi fuerint, insolentibus verbis, ac vocibus punitos absoluunt, vt aliâs fortius reuersuri persistant, & acrius defendant castra. Quosdam aquis congelatis in caput, & collũ tempore horrendi frigoris guttatim dimissis, castigant, prout inferius de pœnis glacialibus manifestius exponetur. Et hęc omnia veluti voluptuosa spectacula ad irrogandum rebellibus, & stupidis mitiores pœnas. Qui mos prolixius forsitan, quàm decentius, hic recitatus est, cùm nonnullis merè ridiculus (quod non nego) nec dignus, quo repleatur charta, ostendi possit. Sed qui alacrius ridere voluerit, ridendique sicuti plangendi tempus habuerit, videat acta, siue stultitiam Galieni Imperatoris, de quo Trebellius modo, quo sequitur, in forma recensèt: Ac ne eius prętereatur miseranda solertia, veris tempore cubicula de rosis fecit: de pomis castella composuit: vuas triennio seruauit: summa hyeme melones exhibuit: mensam secundam scurrarum, & mimorum semper propè habuit: omnibus palatinis officiis inspicientibus plures, quàm dicere fas est, singulo die occidit: quorum viribus, & fortitudine pietati satisfaciendo, patrem proprium Valerianum Cęsarem ab ignominiosa captiuitate Regis Persarum, cuius scabellum pedum factus erat, honestius liberasset. Quòd insolens ille Princeps castella de pomis &c. fieri iussit, merę fatuitati (ne quid turpius dicam) perpetuò attribuendum erit: quia nulla specie fortitudinis, quæ gloria Principum est, id fieri decuit, prout hic superius de niualibus castellis est deductum: in quibus iactu globorum se pueri, & adolescentes futura certamina fortiter toleraturi, exercent, nulla cœli, elementorúmue iniuria fracti, vel fatigati, dum in tam duris lusibus, & aspera hyeme fuerint educati. Quod autem Strabo de legibus Lycurgi in simili casu lib. X. meminit, pulchrum est videre. Ait enim: Certis diebus pueri contra pueros &c. Item de raptu amorum, & studio literarum.

Aqua indurant niues.

Fusca vexilla in niuibus.

Globi niuei.

Cuniculos agũt

Pœnę insolẽtiũ

Pœnę glaciales

Stultitia Galieni Impatoris

Cubicula rosarum.

Castella pomorum.

Scurræ.

Pulcher locus Strabonis.

De curſu glaciali equorum pro palliis.

CAP. XXIIII.

Ritus ãtiquus.

TSI hæc figura ſeipſam ſatis, ob ſpectatam equorum agilitatem, declarare videatur, occurrit tamen eius interpretatio vtilis, & curioſa, dum illius occaſione diuerſi ritus populi Septentrionalis, ac vicinarum gentium, ad memoriam reuocantur: qui quidem ritus fideli cultu antiquitus ſeruabatur, vti nunc fideliter obſeruatur. Olim ſiquidem apud veteres Gothos mos erat, brumali tempore ad finem menſis Decembris (dum niuibus, & frigore lacus, ſtagna, atq; terræ omnes validiſsima glacie conſtringerentur) optimos quoſq; equos, forma elegantiores, in ſingulis prouinciis ad edenda publica ſpectacula colligere: duabus potiſsimùm cauſis inducti. Prima, vt quem, vel quos celeriore curſu reliquis omnibus præcellere diſcernerent, hunc ſacrificio numinum, velut munus pretioſum, ad aram mactandum, comburendumue fideliter præſentarent: opinantes eo dono cunctis hoſtibus ſeſe fore ſuperiores, quò ſacrificandi integritatem exoluerent puriorem, prout Herodo, lib. primo vltima pagina tradit de Maſſagethis, immò & Strabo lib. X. de eorum Aboriginibus Maſſagethis, qui ſolem Deum putant, & eidem equum mactant. Altera ratio, vt Regi, ac Principi, vel eius nuntiis velociſsimos equos offerrent, quibus hoſtiles motus, vbicunq; in regno, vel limitibus imminerent, opera curſorum exploratos, auerterent armis. Maior tamen reſpectus tunc habebatur, quàm nunc habetur ad equos fortiores, quàm celeriores: licet vtraq; virtus ineſt illis, propter graues lanceas, ſeu contos, ac armorum exuuias denſiores (de quibus proprio loco dicetur) deferendas. Nec deſunt pro omni momento velociſsimi equi, atq; equites, pro portubus regni, quotieſcunq; opus fuerit, cuſtodiendis. Quantum vero ad voluptuoſa ſpectacula attinet, die XXVI. Decembris ſuper ſtagna, ac flumina congelata, inſtar ſpeculi micantia, infiniti terrarum incolæ in qualibet prouincia (diſtinctis licet communitatibus) pro brauio, ac gloria in agilioribus equis certaturi congrediuntur. Terminus verò, ſeu meta curſus huiuſmodi, longitudinem quatuor, aut ſex milliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot menſuræ, ſeu modii annonæ feminandæ, & noua veſtimenta apponuntur, & deniq;, vt equus metam non attingens, victori cedat. Verùm hæc ſpectacula nullibi frequentius in toto Septentrione

Cauſæ curſus equeſtris.

Fortiores nõ celeriores.

Lib. 8. cap. 13.

Flumina congelata ſicut ſpecula.

tentrione ſuper glaciem, quàm apud Oſtrogothos, ac Veſtrogothos committuntur. Abundat enim terra eorum vberrimis paſcuis pro equitiis ad multa millia in electiſſimis herbis naturaliter conuenientibus equis enutriēdis, licet valde ſpatioſis, & diſperſis campis, & non in vno prato: quale Strabo lib. X. fol. penul. in Armenia allegat, atq; dicit, in eo paſci quinquaginta millia equorum, quæ armenta Regia ſunt. Prętereà lib. X V I. aſſerit Philippum Macedònem, atq; eius filium Alexandrum circa Laodiceam in paſcuis habuiſſe equas ſupra triginta millia: quarum emiſſarii erant trecenti: in quo etiam loco erant equorum domitores, & bellici ludimagiſtri conducti, ac quicunq; rei militaris erant periti.

Paſcua vberrima.

L. millia equorum in armentis regiis.

Philipp. Macedo.

Alexander Magnus.

De curſu glaciali hominum pro brauio.

CAP. XXV.

DVO genera hominum ad ſtadia, & brauia celerrimè ſub præſignatæ artis compendio currentium, hac figura monſtrantur. Primum ſyluęſtre, ſeu Lapponicum, quod pandis trabibus, ſiue longis ſtipitibus plantis pedum affixis, ſupra niues in vallibus, ac montibus flexuoſo, ac arbitrario motu curſum præcipitem dirigendo ſe transfert: idq; perfectiſsima arte facit, ſiue aduerſis caſibus congrediendum ſit, ſiue venationibus voluptuoſis, quarum quæſtu viuunt, & fortunas aſsequuntur vberiores, ſiue brauii, aut gloriæ cauſa hoc ipſum ſit attentandum. Hocq; genus pręcipuum inter Scricfinnos, de quo IIII. cap. huius libri, & V. maiores proprietates ſunt enarratæ, & inferius de bellica eius virtute nonnulla euenient repetenda. Hic ſatis eſt dixiſſe, eos homines talem, tamq; celerem in percurrendis cacuminibus niuoſorum montium, etiam pro brauio, habere agilitatem, qualem vix reliqui planioribus, ac breuioribus inſtrumentis innixi, in plana, & lubrica glacie pertingere valent. Quinimmò qui niues calcant, & conſtitutam metam attingunt, feram occurrentem ſagittis occidunt. Qui verò ſeruat glacialem curſum, vix ab hiatibus ſubtus latentibus eſt ſecurus, prout infrà de glacialibus bellis dicetur. Aliud verò genus, quod ferro plano, & polito, ſiue planis oſsibus ceruinis, vel bouinis, ſcilicet tibiis naturalē lubricitatē ob innatā pinguedinem habētibus, pedali longitudine ſub plantis affixis, in ſola glacie lubrica curſum

Curſus flexuoſus, vel arbitrarius.

Curſus in cacuminibus montiū celerrimus

Glacialis curſus inſidioſus.

Glacialis curſus celerrimus.

curſum intendit velociſsimum, quemcp in glaciali æqualitate ſemper currendo continuat. In quo etiam genere vbicp reperiuntur homines voluptuoſè pro brauio curſitantes: quorum meta ſuper congelatos lacus inſtar ſpeculi glarıdos, ſpatio VIII. vel. XII. milliarium Italicorum ab vtriſcp partibus eſt conſtituta, vel minus. Brauium verò cochlearia argentea, amphoræ æreæ, gladii, & nouæ veſtes, ac iuuenes equi: ſed hi frequentius. Cæteris brauium lucraturi currendo prę-ueniunt, qui ceruinas tibias latè limatas plantis affigunt, porcina axungia perunctas, quia gelidis aquæ guttis velut per poros glaciei in vehementi frigore ſurgentibus, tibiæ ſic vnctæ impediri, aut conſtringi non poſſunt, ſicuti ferrum quantumcunc politum, aut vnctum. Nulla nempe vnctio ferro conformior eſt, quàm oſſium tibiarum ceruinarum, aut taurinarum, connaturalem habentium lubricitatem. Eocp modo quotieſcunc glacies clara fuerit, ac niuibus diſcooperta, duobuscp, vel tribus digitis ſpiſſa, tunc huiuſmodi ſpectacula facilius, ſecuriuſcp exercentur. Sed aliàs nequaquàm, quia nunquàm periculoſior, mortic vicinior caſus eſt, quàm curſum intendere, dum glacies tenuiſsima niue ſit cooperta. Amnes etenim, ſeu riuuli tacita celeritate è littoribus lacuum intrantes, corroſione, & motu continuo agunt, ne glacies inſpiſſari, ſolidaricp poſsit, niſi gelu fortiſsimo conſtringantur. Sed interim contingit temerarios curſores glacierum, naturam ignorantes, vel contemnentes, audacius, quàm cautius accurrentes, glacie confracta (corpore deorſum, atcp capite ſurſum, acumine glaciei velut ſecuri abciſo, miſerè derelicto) ſubmergi. Veruntamen eo periculo, vel ſimili, raro pereunt indigenę, ſed peregrini terrarum exploratores: qui dum celerius proditionibus perficiendis compendioſo itinere inſeruiunt, ſubita glacierum doloſitate, ac fragilitate abſumuntur, documento cæteris relicto, quàm iuſto naturę piaculo ſępiſsimè pereant, qui contra naturæ ordinem odiis, ac occiſionibus procurandis inſiſtunt. Lacus eſt in finibus Oſtrogothorum Sommen dictus, in quo plericp Danorum exploratores hac methodo mortis ſępiſsimè ſunt incluſi. Ita etiam in collimitaneis flumınibus, & ſtagnis aliarum Suetię prouinciarum.

Curſus pro brauio.
Brauii ſpecies.
Axungia porcina.
Tibiæ ceruinæ.
Spiſsitudo glaciei quanta.
Curſus periculoſus quãdo.
Riuuli edentes glaciem.
Capita glaciei lacumine prę-ſcinduntur.
Exploratorum, & proditorũ ſuffocatio.
Lacus Sõmen.

De glacialibus hoſpitiis itinerantium.

CAP. XXVI.

TSI hęc figura í charta mea Gothica, ãno M.D.XXXIX Venetiis in Patriarchatu deſcripta, ac impreſſa ſit, longoq; maris tractu penes littora Germanici maris extenſa, paucioribusq;, quàm par erat, interpretationibus illuſtrata, iuſtum putaui diffuſius, clarioribusq; argumentis, & rationibus eam reddere notiorem, præſertim cùm appareat veriſimile non eſſe (ne more ignauorum dicam impoſsibile) calida fomenta vſui hominum, aut iumentorum diutius ſuper glaciem firmari poſſe. Quocirca modus iſte à veteribus Gothorum inſtitutis fideli interpretatione, etiam ad vicina regionum littora veniet extendendus. Vſus enim habet, vt publicę vię tempeſtatibus lignorum, ſyluarumq; caſu obſtructę, communi ſumptu & labore, dolabris ac ſecuribus reficiantur: denſitate verò niuium occluſę, iumentorum, vehiculorumq; niualium tranſitu viritim aperiantur, vel penes littora marina, aut ſuper ipſum mare congelatum ſignis in glacie conſtitutis vię generales deducantur, è quibus ad humanas habitationes pateat apertum iter. Ne autem ſimili ratione inferiores Germani Vandalicas vrbes, ac regiones inhabitantes, magnitudine niuium ſylueſtres, ſeu campeſtres vias replentium, in maximis commerciis negotiatorum impediantur, hoſpitia ſuper littus maris, & planis ſcopulis, vel ipſa aperta glacie mira quadam induſtria collocant. Trabes enim oblongas duorum, vel trium pedum ſuper glaciem eleuatas ad fundamentorum, & ędium diſtinctionem ordinant, ac deſuper domos neceſſarias, haſq; tabulatas lateraliter imponunt, ſoco carbonario in ęſtuariis abundanter (quemadmodum omnibus aliis ad lęta conuiuia requiſitis) vtentes, nulliusq; exploratoris, aut latronis, inſidiatoriſue verſutias formidantes, quoniã plus ſecuritatis in glacie, quàm palatio gaudent ſe adeptos: eóque ſecuriores, alacrioręſque permanent, quò frigora ſurrexerint acriora, & venti fortiores: qui fundamenta hoſpitiorum ſubtus perflantes, firmiora efficiunt, atq; ſolidant, & conſeruant, donec calidis Auſtri ſpiraculis tota hæc domorum machina circa vernale ęquinoctium diſſoluta, in continentem terram, nulla penſione localis hoſpitii perſoluta, deportetur. De frigoribus autem illius Germanici, ſeu Gothici maris, plura meminit Albertus Crantzius diligentiſsimus omnium regionum ſcriptor. Ait enim: Anno Do-

Ignauorum iudiciũ debile.

Vię publicę purgandę

Modus purgãdi vias.

Vię generales ſí glacie.

Hoſpitia littoralia, vel glacialia.

Trabes pro fundamento.

Nulli latrones.

Securius hoſpitium í glacie, quàm palatio.

Ventus auſtralis diſsipat hoſpitia.

Alberti Crantzii teſtimoniũ 1323.

mini M. CCC. XXIII. gelidiſsimo frigore conſtringebatur mare, vt pedeſtri
1399. itinere per glaciē de littore Lubicenſi in Daniam, & in Pruſsiam mare tranſiretur, diſpoſitis per loca opportuna in glacie hoſpitiis. Anno M. CCC. XCIX. per bru-
1423. mam gelu terras, ac maria conſtrinxit, vt ſicco veſtigio è Lubeca per mare in vr-
bem Sundenſem, & inde in Daniam perueniretur. Anno M. CD. XXIII.
gelu fuit per brumam incomparabile, & inauditum, quòd equites è Gedano Pruſ-
1294. ſiæ in Lubecam per viam nauigantium trāſirent incolumes, & deinde à Magnopoli per mare in Daniā, hoſpitia habentes in glacie. Anno M. CC. XCIIII. conge-
latum eſt mare Cimbricum, vt à Iuthia in Aslogiam equitaretur. Præterea, etſi
Iulius II. per cōgelatū Padū validiſsimū duxit exercitum. multis ſeculis poſteà ſecuta ſunt aſperrima frigora, & marinorum fluminum congelationes, tamen quia frequentius acciderant, vix annotata reperiuntur. Quantam verò vim frigus in propria origine habeat, documenta ſunt Auſtralium locorum frigora, quę in Rheno, Danubio, & Pado fiunt: ſuper quem Iulius II. Pontifex aduerſus Gallos pro Eccleſiaſtica libertate pugnaturus, vt recens memoria tenet, ærea tormenta, ſeu bellicas bombardas ſecurè traduci iuſsit. Meminit etiam Vincen. in ſpec. hiſt. lib. XXV. cap. LXXXVII, quo modo in Anglia circa an-
1300. nos Domini M. CCC. tempore impii regis Guilhelmi, anno eius VI. diluuium
Guilhelmus impius. ex abundantia imbrium fuit, quantum nullus meminerat. Mox accedente hyeme,
Pontes fracti. fluuii congelabantur, vt peruii eſſent equis, quadrigis, & plauſtris.
Gelu reſoluto, ex impetu glacialium fruſtorum pontes effracti
ſunt. Ideoq; hac ratione, & importabili tributo
Agricultura deſerta. regi dando, agricultura defecit: qua
Peſtis ſecuta. deficiente, fames ſecuta eſt.
Qua creſcente,
Morituri cura, & mortui ſepultura carēt. mortalitas
hominum ſurrexit adeò crebra, vt deeſſet morituris cura, & mortuis
ſepultura.

De tranſitu

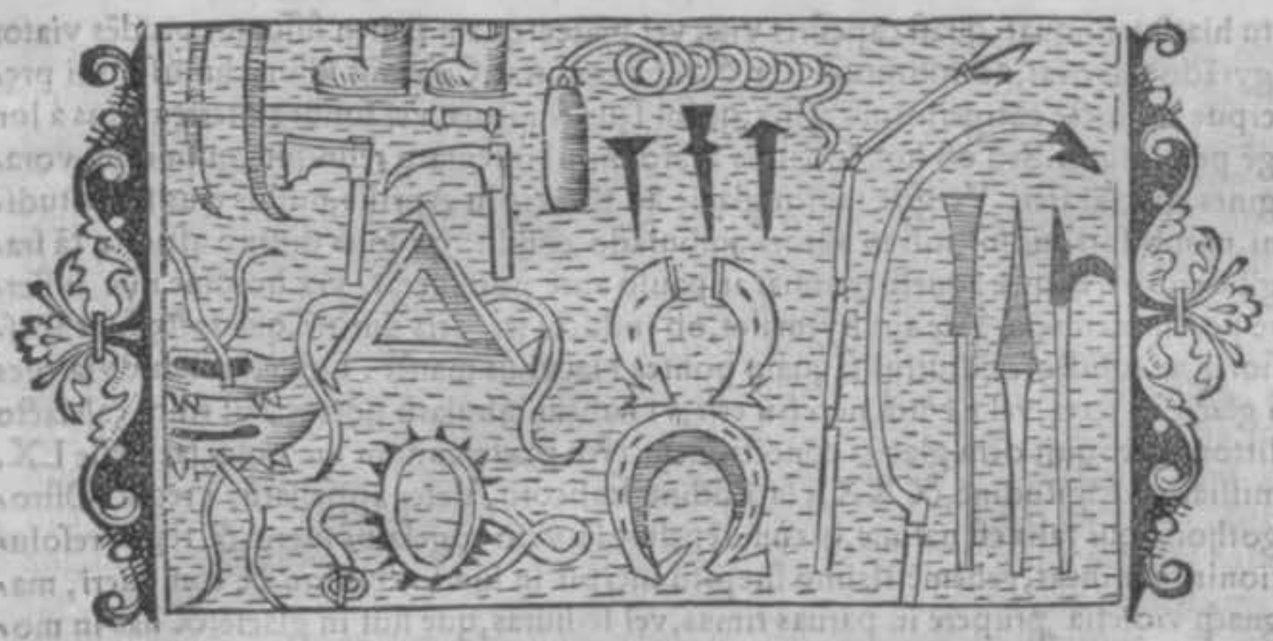

Hęc figura capiti 28. de glacialibus instrumẽtis, pręfigenda erat, & illa è cõuerso prę senti cap. applicanda.

De transitu glaciali inter voragines.

CAP. XXVII.

VM superiore capitulo de glacialibus hospitiis minus expressum sit, quibus signis viatores niuoso, aut pruinoso tempore dirigantur, vt hospitia pertingant destinata: ex quo tam amplus, & planus vndiq; imminet transitus, vt nil præter cœlum, & glacies, ac niues, plerunq; inspiciatur, vtputa dum eodem itinere sub brumæ rigore iumentorum agilitate contendunt incedere, vbi æstiuo tempore maximę classes ventorum impulsu celerrimè nauigarunt. Idcirco aduertendum est, quòd glacie paululum perforata, arbores iuniperorum, seu abietum, singulo stadiorum spatio, vt erectę stantes cõgelentur, mari secus viam imponi solent, maximè vbi fortior sit glacies à viarum scrutatoribus explorata. Et vbi hæc signa non essent, non minor formido, aut vitæ periculum inter glaciales voragines immineret, quàm in aperto mari inermibus nautis inter crudeles piratas, aut in horrida solitudine inter belluas truculentas. Lege ergo seueriſsima cautum est, ne quis huiusmodi signa, nisi tempore hostili, propter proditores, ac exploratores, alteret, aut exportet. Quàm præterea periculosus sit hominum transitus inter voragines glaciales superius annotatas, sequentibus causis ostendetur. Ante omnia tamen præmittendum est, quòd generaliter omnes lacus, & stagnales aquæ in mense Octobri incipiunt congelari, glacieſq; aucto frigore in pleriſq; locis tantùm condensari, vt vbi venæ lacus, & stagna viuentis aquæ non intrant, pisces suffocati tempore resolutionis glaciei inspiciantur. Verùm ne hæc suffocatio tam dispendiosa fiat, diligentia piscatorum continuè glacies ipsa perfringitur, ne congeletur, prout inferius lib. de piscaturis hyemalibus ostendetur. Glacies itaq; primæ, ac mediæ hyemis adeò fortis, & tenax est, vt spissitudine, seu densitate duorum digitorum sufferat hominem ambulantem: trium verò digitorum, equestrem armatum: vnius palmæ & dimidiæ, turmas, vel exercitus militares: trium, vel quatuor palmarum, integrã legionem vel myriadem populorũ, quẽadmodũ inferius de hyemalibus bellis memorandum erit. Hæc glaciei fortitudo, etsi tã valida cernit, naturalibus tamẽ venis, & exhalationibus subtus i pleriſq; locis ęstuãtibus, ita diuersis riuis, seu apturis findit, vt longissimo trac-

Nil præter glaciem & cœlũ vident viatores.

Aestiuæ classes eodè loco nauigant.

Signa recti itineris tenendi.

Lex signorum nõ auferẽdorũ

Cautela contra exploratores.

Initiũ frigoris & glacierum.

Pisces suffocãt.

Glaciei firmitas

Turmas equitũ portat glacies, & exercitus pedestres.

Hiatus glacialis

Sonus glacialis vt tonitruum.

Infida glacies in Aprili.

Pōtes tabulati.

tu hiatū relinquat quasi cāpestris viæ, vel plateę: quam tamen fissuram prudēs viator gyrādo penetrat, ne institutum iter, & tēpus amittat. Cùm aūt fissuræ huiusmodi præcipue de nocte cōtigerint, nō aliter, quàm sęua tonitrua, vel sonorosi terręmotus à longè percipiūtur. Sed ob hoc solicitus viator nihil intentatū relinquit, quin inter voragines cōficiat iter. Vergēte tamen glacie ad principiū Aprilis, nullus eius spissitudini, minus fortitudini, nisi in aurora ambulādo, cōfidit: qa solis diurno aspectu tā fragilis reddit, vt quæ equestres armatos paulò antè portauerat, vix hominē nūc sufferre possit inermem. Viæ aūt hyemales, ob inductā frigoris duritiē, qua factę sunt spissiores, ac solidiores, diutius tāquam pontes i lacubus manēt. Descēsuri tamē viatores à glacie in terrā, vel e cōtrà, necessū erit, vt habeāt tabulatū pōtem. Sol enim calefacto littore, decoquit oēm glaciei cōnectionem. Nec prætereūdum hic puto, lacū esse LX. milliariū i lōgitudine, & XX. i latitudine Italicorū, Veter appellatū, i regno Ostrogothorū: qui talis est naturæ, ꝙ cùm tēpestuoso vēto cōgelatus fuerit, & tēpus resolutionis immineat, vehemētissimo strepitu incipit in fundo ebullire, & cōmoueri, magnaq; violētia prūpere in paruas rimas, vel scissuras, quę fiūt in glacie: & has in modico temporis spatio faciens valde latas, licet protunc glacies in spissitudine habuerit plus quàm vnum, vel duo brachia. Tunecꝙ cooperante superiore impetu, diuiditur tota glacies in plures particulas: in quibus viatores constituti, vix aliter, quàm Dei præseruatioue ad littora dimittuntur, eò quòd ibi vis naturæ secretius, & mirabilius, quàm alibi in lacubus operetur. Est etiam lacus prope metropolim regni Noruegiæ Nidrosiam, qui nunquàm congelatur.

Lacus Veter, de quo infrà.

Natura mirabilis.

Viatores remanent in particulis ruptarū glacierum.

Lacus quidam Noruegiæ incongelabilis.

De glacialibus instrumentis.

CAP. XXVIII.

Differentia gentium.

QVEMADMODVM calidæ, aut temperatæ regionis gentes à gelu, frigore, niue, pruina, glacie, & hyemali stridore videntur liberæ: ita vix deprehendere possunt, quàm diuersis artibus, remediis, & instrumētis aduersus huiusmodi austeritates, sub ipso frigidissimo Septentrione habitantes se muniant, & dirigant. Naturæ etenim vis, atqꝫ maiestas in omnibus momentis fide caret. Si quis modò partes eius, ac non totam complectatur animo, quàm multa fieri non posse, priusquàm sint facta, iudicātur? Si enim ipsa

Naturæ maiestas fide caret.

natura multis, mirisq; artubus, ac membris fera animantia, vt ea perficeret, communiuit, quid hominis imbecillitati pro solatio non concederet? quem nudum gigni voluit, mox infinitis calamitatibus subiiciendum, vt has superaret ingenio, & artibus, quas solis viribus, ac instrumentis penetrare nequiret: vtq; in promptu semper haberet remedia, vbi plura, eaq; ardua obstacula immineren t. Et ob id supraposita glacialia instrumenta tantummodò tempori gelido, nedum necessitatis, sed & vtilitatis, ac voluptatis causa hominibus, & iumentis ad diuersa exercitia cõmodissimè applicantur: vtpote cùm impossibile sit lubricam percurrere glaciem, aut per eam onera grauissima sub maxima distantia ad loca deducere destinata, nisi id arte fieret, pro viribus sublcuandis apparent superius calcei lignei, ferreis subducti cuspidibus, quoniam viatorum, piscatorum, ac bellantium congruunt vsibus opportunis. Præterea tricuspides, seu trianguli ferreos stylos habentes, tribus angulis pro firmiori gressu fabricati: demum circuli flexibiles vndiq; aculeos habentes, dentato more acuatos: quibus omnibus, vt pedibus adhærcant, fortissimę ligę sunt annexæ, vt ea firmitate quiuis cursus, vel transitus sit securior, & onus quodlibet vnius, vel duorum hominum vi ducibilius: quod alioquin in arena, vel niuibus fortitudine equorum non traheretur. Sunt & dolabræ, siue secures, omni glaciei perforandę prima, atq; aptiora instrumenta: quia talibus instrumentis aperiuntur gelata flumina plurium stadiorum, dum classica fieri debeat expeditio in piratas: vel quòd Reipublicæ ita videtur vrgere negotia, vt nuntii vltra maria emittantur. Quo etiam casu nauigia iumentorum opera in vehiculis ab vrbibus, & castellis super glaciem ad apertum mare repentè educuntur, vt agilitate ventorum, ac velorum, subito cursu iter aquarum absoluant, quod plurimis diebus haud perficerent in iumentis. Videntur præterea ferrei ligones præsenti tabulæ insculpti: quia his spissa, atq; indurata glacies cæteris instrumentis ferreis non cedens, facilius infringitur, dum aliæ secures chalybe permixtæ, in vehementi frigore ad solum glaciei, vel virentis arboris ictum, instar vitri rumpuntur, vbi ligones prædicti, siue ferreæ hastæ, fortissimi manent. Cæterum videntur harpagines adunco mucrone formatæ, quibus glacialia frusta prædictis instrumentis confracta, quò opus fuerit, facilius trahantur, vel extrudantur, etiam in aperto mari tempore hyemalis solstitii, quando non tantum contra molem glacialem arcendam, ne naues rumpat, prouidendum erit: sed contra latentia saxa, sed deniq; contra crudeles inimicos sit congrediendum. Cernuntur deinde sotularia, vel socculi, quibus aptius ad arbitrarium motum in glaciali pugna ad fortiter resistendum, vel cautè fugiendum, lubrica glacies securius calcari possit, quemadmodum infrà de bellis glacialibus veniet demonstrandum.

Homo nudus gignitur.

Remedia plura Instrumenta.

Tricuspides.

Ligæ.

Onus grauissimum ĩ glacie fit leuissimũ.

Dolabræ.

Nauigia eue-hũtur per glaciem ad apertum mare.

Ligones.

Secures ferreæ, & chalybes gelu frãgũtur.

Arcẽdæ glacies à nauibus.

Sotularia.

De bellicis Gothorum obeliſcis, & erectis ſaxis.

CAP. XXIX.

Mõtes excelſi.

VETERVM Gothorum, ac Sueonum antiquiſsimus mos erat, vt vbi acriores in campis, ſeu montibus inſtituiſſent, & perfeciſſent pugnas, illic erectos lapides, quaſi Aegyptiacas pyramides collocare ſoliti ſint: quibus huiuſmodi præclara geſta breuiſsimo aliquo titulo inſculpẽtes, memoriam nominis, & geſtorum ſuorum perpetuari putabant, prout eorũdem tẽporum vſitatę, cantiones rhythmaticis cõpẽdiis compoſitę, cõtinuatiſcp ſeculis in præſentẽ vſcp diem deriuatæ, hanc rem ad poſterorũ memoriã ꝓpagarunt. Extãt enim in Septẽtrionalibus locis duriſsimi montes cinericii coloris, marmoreã duritiẽ lõgè exuperãtes: hi plerũcp terræ motu, fulgure, vel alio naturę impulſu ita concuti ſolẽt, vt excıſa, deorſumcp cadẽtia ſaxa, partim formã pyramidis, partim quadratarũ colũnarum, partim quadrãgulorũ, & obeliſcorũ, quaſi inſigni naturę opificio forent fabricatę, ſuſcipiũt, vt inutile, vanũcp aliquid his ſupaddere videatur. Has igit colũnas, primũ extractas in cãpis, & excelſioribus locis, partim ſcripturis notatas, ꝑtim inſculptas, poſuere gigantes, prout Virgil. in Aeneide ſimilibus atteſtat, dũ inquit:

Fragmenta fiũt obeliſci.

Gigantes.

Pyramides.

Vix illum lecti bis ſex ceruice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Sed hę pyramides, ſeu colũnę, apud Helſingos plures, q̃ alibi reperiũtur ı̃ Aq̃lone.

Obeliſci.

Obeliſci verò, ſeu ſublimia ſaxa, viribus gigantũ ac pugilũ erecta, nullibi frequẽtius, q̃ apud Oſtrogothos, & Veſtrogothos, ac ſuperiores Sueones in biuiis, ſeu triuiis cõſpiciũtur, ẽt in vaſtis ſolitudinibus: quę dudũ peſte, fame, & bellis habitatoribus euacuatæ, necdũ ob inertiã, ſeu negligentiã incolarũ, ad priſtinũ cultũ (terra vltro exultãte hactenus, niſi rariſsimè in formã noualiũ) ſunt reductę. Habẽt itacp hęc ſaxa in pleriſcp locis erecta, lõgitudinẽ x. vel xv. xx. aut xxx. & amplius, ac latitudinẽ quatuor, vel ſex pedum mirabili ſitu, ſed mirabiliori ordine, ac mirabiliſsimo charactere, ob plurimas rõnes collocata: literato, rectocp, & longo ordine videlicet pugilũ certamina, quadrato turmas bellãtium, & ſphęrico familiariũ deſignãtia ſepulturas, ac cuneato equeſtriũ, ac pedeſtriũ acies ibidẽ, vel ꝓpẽ fortunatius triũphaſſe. Scripturæ verò à dextro latere in pede ſaxorum inchoatę, vſcp in verticem, & tandem reflectẽdo in ſiniſtro pede finitæ, vel iterũ eodẽ ordine iterius eleuatę, depreſſęcp terminantur. Habentcp ſingulę literę ſpiſsitudinem, atcp longitudinem digiti maioris humani

Peſte, fame, bellis deſolantur regna.

Longitudo ſaxorum.

Mirabiles characteres pugilum geſta continentes.

Cauſa ordinatorum ſaxorũ.

Ordo literarum

humani. Licet verò imbrium, atq; luti iniuria, multæ earum in imo saxorum, ob immemorabilem antiquitatem, sint exesę, attamen similes earum effectus clarissimè eo modo leguntur: Ego Vffo pro patria certans, XXXII. pugiles occidi, & tandem à Roluone pugile occisus hic requiesco. Præterea: Domitor violentorum, ac defensor oppressorum, cicatricibus, & senectute plenus, gladioq; cinctus, hic situs sum Ingoluus. Cùm alii bellicis rebus gloriam quærerent, ego Halstenus paci operam nauans, laudem merui immortalem. Asserit etiam Strabo Thebis esse literas quasdam in obeliscis scriptas, quæ Regum illorum diuitias, ac potentiam declarent, & imperium vsq; in Scythiam, & Indiam &c. tributorum magnitudinem, & exercitus circiter decies centena millia. Pyramides verò plures & mirabiles esse, Isido. lib. XV. cap. XI. Strabo lib. XVII. Plinius lib. XXXVI. cap. II. attestantur. Sed Solinus cap. XLV. quas dicit vltra omnem celsitudinem fastigiatas, forsan vanæ ostentationis gratia, ne pecunia scilicet successoribus, aut insidiantibus æmulis relinqueretur. Et de his Pomp. Lętus amplissimè prosequitur, asserès tricenùm pedũ crassitudine quenq; lapidẽ habere.

Scripturę tenor

Epitaphia.

Strabo de Thebis.

Exercitus 1000000.

Pyramides.

Ne pecunia linquat ingratis.

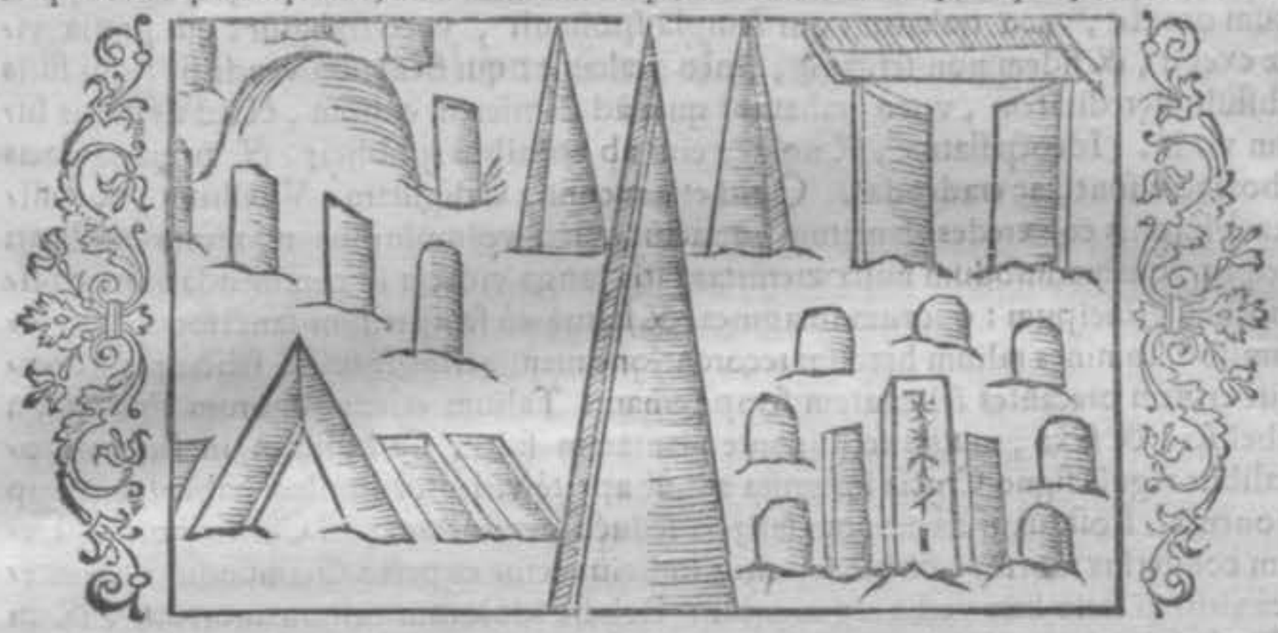

De obeliscis sepulchralibus.

CAP. XXX.

Monumẽta veterum.

ED neq; veteribus Gothis, aliisq; gentibus in Septentrione defuit memoria maiorum, quin & eis exhiberent, quos humi recondere placuit, honorabiles statuas lapidũ excelsorum, prout hodie cernuntur mira compagine immensa saxa, in modum altissimę, latissimæq; ianuę surssum, transuersumq; viribus gigantum erecta, præsertim duobus milliaribus magnis à ciuitate Scarensi ad ruralem Ecclesiam Kelby proficiscẽdo. Ibi enim in quodam triuio tria ingentissima saxa (vt præmittitur) characteribus Gothicis pulcherrimè sculpta videntur. Si quis etiã curiosus indagator de similibus saxis, tã solitudines, quàm apertos cãpos scrutandi gratia peragrare voluerit, infinita spectacula cõperiet, quę presentibus haud opus ẽ tędiosius insinuare. Vna tamẽ causa promptior esse possit, q̃ nõ longa distãtia ab ea vetustissima vrbe Scarensi erat arx regia Aaranes dicta (de qua specialiter alibi dicetur) circa quam successiuis seculis, & generationibus, cõmittebantur acerrima bella: de quibus charissimus frater & anteceſſor meus Ioãnes Archiep̃s Vpsalẽsis mirifica scripsit. Sunt & apud Ostrogothos itidẽ, & superiores Sueones, magnatũ ac nobiliũ arces latè p̃ regiones ĩ locis

Saxorũ erectorum maxima multitudo.

Ostrogothorũ saxa.

natura munitis extructæ: penes quarum muros,& agros, veterum ingentia saxa cuneato, rotundo, oblongo, & erecto situ terris infixa cernuntur:quorum sublimiora Gothicis scriptis insignita,quasi vinctis alicuius ducis imperio edocēt,quid sequi,vel fugere debeant eorum successores, virtutem scilicet amplecti, & vitia detestari &c. Nec dubitandum est, quin eo quo edictum simile seruatum sit in Aquilonaribus regnis contra malignorum principum,& tyrannorum condienda corpora, ne honesta potirentur sepultura,quemadmodū Senatus Romanus edidit (Mario Maximo, atq; Aelio Lampridio teste) contra Imperatorē Cōmodum in hac forma:Hosti patriq; honores detrahantur: parricidę honores detrahantur: parricida trahat:hostis patriç,parricida, gladiator in spoliario lauetur: hostis deorum, carnifex Senatus:hostis deorum, parricida Senatus vnco trahatur: qui innocentes occidit, vnco trahatur &c. Parricidæ statuæ detrahantur: necator ciuium detrahatur: parricida ciuium trahatur. Sæuior Domitiano, impurior Nerone: sic fecit, sic patiatur. Qui omnes occidit, vnco trahatur: qui viuos spoliauit, vnco trahatur: qui testamenta deleuit, vnco trahatur: qui omnem ætatem occidit, vnco trahatur: qui vtrunq; sexum occidit, vnco trahatur: qui templa spoliauit, vnco trahatur: qui pretia vitæ exegit, & fidem non seruauit, vnco trahatur: qui Senatum vendidit: qui filiis abstulit hęreditatem, vnco trahatur: quia ad perniciem ciuium, & ad dedecus suum vixit. Ideoq; statuæ, & nomen eius ab omnibus publicis, & priuatis locis abolendæ sunt, ac eradendæ. Quid etiam contra Caligulam, Vitellium, & similes Plutonis cohæredes clamatum, ac actum sit, voluminibus maximis explicari nequit, quemadmodum nulla æternitas satis longa videtur in commendatione optimorum Principum: quorum imagines, & statuę eò semper sunt sanctiores, quò calamitosi homines talium heroum recordatione meminerint se fuisse feliciores, continuè eisdem precantes felicitatem sempiternam. Talium etiam bonorum Principum obelisci, & saxa, multis seculis ante plantatam fidem Catholicam in Septentrionalibus regnis signo Crucis insignita adhuc apertè videntur,similem habentia inscriptionem: Postquàm dæmonum fallacia seductus erraueram, ad Christianorum Deum conuersus morior, & hic sepultus iudicium eius expecto Germundus. Præterea alibi in saxo hæc verba reperiuntur: Relicta idolorum cultura mortuus, & in Christi fide viuus, sub hoc lapide requiesco Holmstanus. Profectò gloriosior eius æstimabitur sepultura, & similium,vnico obelisco signata, quàm omnes pyramides tyrannorum Aegyptiacę vanitatis, prout superiori cap. aliqualiter est ostensum, præsertim attestatione Plinii lib. XXXVI. cap. XII.qui has vanitates per causas, expensas, loca, tempora, & meretrices deducit: quarum verecundus quæstus inter effœminatos erexit excelsas pyramides, vbi inter sortes homines Aquilonares auribus, & naribus ob turpitudinem priuatæ fuissent. Sunt quidem in Aquilonaribus terris scorta, sed adeò verecundo incessu,& cōuersatione,vt pauperes fœminę, etiā si ditissimę sint,ob annexam tamē infamiam, & turpitudinem,vilissimę rei assimilandę appellentur. Cloaca (teste Augustino) tolerari potius videtur in vna parte domus, quàm quòd tota domus vbiq; sit sordium nutrix, & sentina.

Terribilis sententia in tyrannum.

Templorū spoliator.

Statuę & nomē tyrānorū delendæ.

Statuæ bonorū venerandæ.

Saxa signo S. crucis signata

Epitaphiū vetustū cuiusdā Germundi.

Holmstani aliud epitaphiū.

Cloaca.

De fatalibus

De fatalibus saxis duorum fratrum.

CAP. XXXI.

REPERIVNTVR etiam alibi lapideæ tabulæ admodum latæ, & excelsæ, gigantum robore terris impressæ, imagines habentes draconum, serpentum, ac vrsorum insculptas: contra quos non minores sumpsere triumphos, quàm hostes armatos, prout inferius lib. de gigantibus, & pugilibus ostendetur. Prætereà insignes petræ sunt littoribus aquarum immissæ, quæ veteri charactere monstrant, ibidem illustres personas vario euentu fluminum, tempestatum, fulgurum, turbinum, vel insidiatorum impulsu fuisse necatos. Indeq; nomen inditum æuo perpetuo perseuerat. Sunt & lapides alti, quorum aspectu & signo, prouinciarum, præfecturarum, arcium, communitatum, nobilium, ac plebeiorum antiquissimę possessiones sine legibus, sine litibus, sine iudiciis vnicuiq; pacificæ permittuntur: documento cæteris nationibus ostenso, quòd inter has simplices gentes plus iuris, & æquitatis ex limitaneis saxis habetur, quàm alibi in multis legum voluminibus, vbi homines se reputant doctiores, & ciuiliores. Sunt & duorum fratrum bini lapides fatales in Gothia Meridionali hac antiquitate vsq; in præsens celebrati, quòd illis adolescentiæ ætatem vix egressis, à diuinatoribus prognosticatum erat, vt mutua cæde morerentur. Quod fatum abhorrentes, ac declinare volentes, ad remotas orbis partes perpetuò peregrinaturi separatim se contulerunt. Surgente verò ætate decrepita, in patriam regrediuntur, quisq; pro se putans, tanto temporis progressu fratrem, fatumq; fuisse finitum. At aliter euenit, vt fata viam inuenirent. Nam cùm aliquot stadiis ab oppido Ionacopensi senes, & ignoti mutua salutatione conueniissent, & paulisper circa viam publicam in nemore pinoso quieuissent, mox rixantibus eorum canibus, pariter & ipsi ad mutuas rixas, & vulnera proruperunt, animamq; trahentes, & fratres se agnoscentes, expirârunt. Sed hæc antiquorum relatione potius, quàm approbatione sint adducta. Extant circa illum locum innumerabilium lapillorum altæ congeries, viatorum manibus sola proiectione congestæ. Mos enim est genti, dum iter conficit, celebribus locis, vbi portenta vel miracula fiunt, lapides immittere frequentissimos: fortè vel hac ratione, vel alia honesta causa permoti, vt petrosa itinera prætextu pie-

Imagines animalium.

Lapides fatales.

Limites.

Lapides duorũ fratrum.

Fata viam inueniunt.

Lapidum cõgeries.

Naufragia vitantur.

tatis expurgent. Sunt & lapides littorales satis sublimes, sine scripturis maiorum industria versus infidos portus reflexi, notabili signo nautas informantes, vt naufragia cuitent. Est etiã lapis ingens, & rotundus, circũcirca duodecim minores adiacentes habens, cuneatis petris paululum è terra eleuatus, non procul à metropoli Vpsalensi Morasten dictus: super quem nouus Rex eligendus infinita populi multitudine presente suscipitur, ac postmodum sacrioribus cerimoniis à Catholicis Episcopis, iuramento defendendę fidei pręmisso, confirmatur.

Morasten.

Rex confirmat.

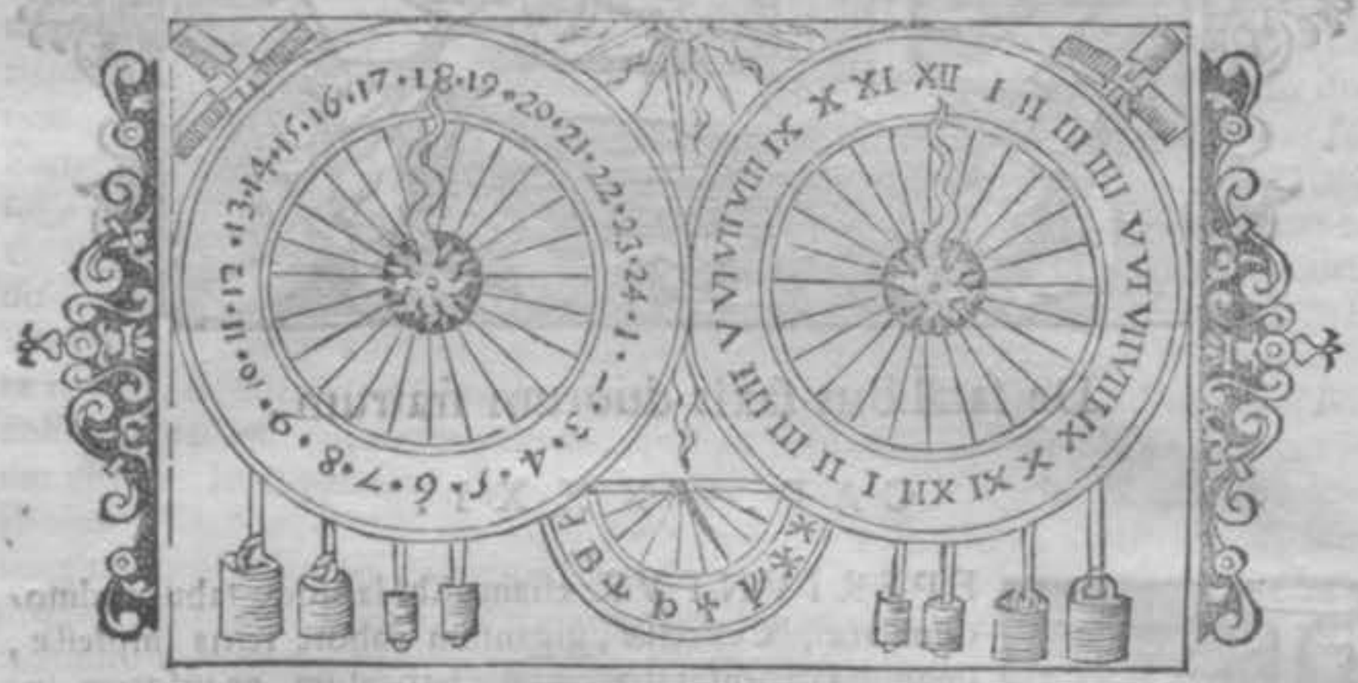

De horologiis.

CAP. XXXII.

Horologiorum vsus tarde traditus ẽ Aquilone.

Campanę.

QVIA de inuentoribus horologiorum, ac distinctione horarum fere vbiq; terrarum aperta demonstratio cernitur, magis importunum, quam fructuosum esset, hic repetere manifesta. Veruntamen confitendum erit, ob imperitam antiquitatem, & simplicitatem vetusti seculi, tardissimè ad gentes Aquilonares eam dierum, horarumq; distinctionem, qua nunc alię nationes vtuntur (immò & vsum campanarum) peruenisse. Nunc autem in Aquilonari plaga fere tota, adeò perfecta, facilia, & iusta horologia, tam domestica, quàm externa arte fabricata sunt, vt nil amplius, quàm sagax directio eisdem competere videatur. In metropoli Ecclesia Vpsalensi (vbi, vel prope eam ante DC. annos in certis collibus idolorum cultura erat) valde pretiosum, mirabileq; horologium habetur, cuius diurno pariterq; nocturno motu planetarum, solisq;, & lunę accessus, & recessus perspicacissima ratione consyderantur. Hocq; recentioribus his annis prælidente Archiepiscopo Iacobo, qui & gymnasium priuilegiatum huic vrbi suę induxit, non exilibus expensis est confectum, sed nunquàm pœnitendis, eò quòd omnes studiosi illarum regionum ad syderum, astrorumq; cursum, naturam, effectusq; cognoscendos non mediocriter (quemadmodum ad alias virtutes amplectendas) sint inclinati: quod & in aliis Cathedralium Ecclesiarum personis intelligendum esse velim, quibus Deo propitio præclarissima ingenia vt in plurimum sunt concessa. Vestrogotho prudentissimo viro Berone, vsus est ante omnes Fridericus III. in supremis consiliis suis, Ita & Alexander VI. Ostrogotho Gaddo, postmodum insidiis Danorum interfecto.

Horologiũ Vpsalense excellẽtissimum.

Gymnasiũ Vpsalense.

Præclara ingenia aquilonaria.

Fridericus III. Gaddus.

interfecto. Quòd autem tardius modernorum horologiorum vſus peruenerit ad Septentrionales regiones, mirum non eſt, cùm Roma omnium rerum curioſiſsima, longiſsimo æuo indiſcretam lucem habuiſſe perhibeatur, donec Scipio Naſica primùm aqua horas, veluti poſt cum Victruuius architectus diuiſit æquè noctium, & dierum. Idq; horologium ſub tecto habuit anno Vrbis DXCV. Inuentum deinde horologium eſt metallis, arenis, vel teſtis ouorum confectũ, quod rotis dentatis, ponderibus, campanulis, & filis indicat horas, magnatibuſq; ſolatium præſtat. Quinimmò & aliud horologii genus vi tantum torto chalybe, neruiſq; circundato, qui ſeſe paulatim euoluens, vice ponderum rotas vertit. Cuius artificium adeò ſublimi pretio ſola curióſitate euehitur, vt auro, argentoq;, & pretioſis margaritis fabricatum, valorem quandoque videatur ſuperare mille ducatorũ, proui in manibus cuiuſdã nobilis viri vidi, cuius arma bellica vix quinquaginta ducatis poterant æſtimari. Nonne Reſpublica ſexcentis lacerata iniuriis, contra tam petulantem ciuem iuſtè conqueri poterat? Vt Plinius lib. XIII. cap. I. & III. in vnguentarios, quaſi noui furti officinarum inuentores, exclamat.

Cã tarditatis horologiorum. Anno Vrbis 595.

Horologiorum varia genera.

Arma vilia, horologia ptioſa.

Furti noui inuentores.

De horologiis vmbroſis.

CAP. XXXIII.

VCEM continuam ſex menſium apud ſuppolares homines, totidem menſium tenebras ibidem eſſe, primis capitulis huius libri ſatis videtur oſtenſum. Sed ámodo multorum admirationi obuiandum fore arbitror, quibus ingeniis tempus quietis, & laboris diſtribuant, in diſtinctione dierum, noctium, & horarum. Quocirca ſciendum eſt, incolas extremi Septẽtrionis vltra gradũ cleua. poli Arctici 86. habitantes, nullum habere ſolaris horologii vſum, quale Anaximenes Mileſius Lacedæmonienſis primùm (teſte Plinio) inueniſſe dicitur: neq; alterius cuiuſuis horologii ponderum, rotarum, aquarum, menſurarum per lineas, & interſtitia fabricati: ſed tantummodò eos vti præaltis, ac depreſsis rupium cautibus, partim natura, partim ingenio diſpoſitis, qui radios ſolares infallibili coniectura obumbrant, parteſq; dierum diſtinguunt, veluti hyeme, noctibus & diebus (luna non ſplendente) volatilium, & campeſtrium

Lux ſex menſium vbi.

Horologium ſolare.

Anaximenes.

Rupes cautium p horologius.

Volatilia infinita.

animalium vocibus, & gestis (quorum copia illic est infinita) clarissimè per experientiam temporum rationem metiuntur. Talibusq; velut obeliscis, aut syluestribus signis, sunt contenti. Quo autem directorio ripas glacialis, aut Scythici maris habitatores in nauigando sub Arctico polo vtantur, alibi ostendetur: etiam eorum exercitia, qui laborant sub lumine lunæ. Quod vero superius dictum est, suppolares homines vocibus, & gestis animalium distinctas dierum horas agnoscere, mirum non est, cùm & domesticę, & syluestres ferę ordinem temporum naturæ instinctu successiuè seruent, prout expertis est manifestum. Origo tamen distinguendorum dierum ex Hermete Trimegisto sumpta dignoscit: qui bis sex Aegyptii animalis emissis vrinis diem distinxit, & horas. Simile etiam huius naturæ indicium de onagro traditur, qui die XV. Martii duodecies de die, totiesq; de nocte, pro signo præsentis tunc æquinoctii, frequentius rugit.

Ferę syluestres monstrant horas.

Hermes Trimegistus.

Vrinis ostendit hora.

Æquinoctium rugitu onagri monstratur.

De baculis.

CAP. XXXIIII.

Disciplina armorum.

VEMADMODVM Latini, & Græci autores asserũt, Gothos in armis, & militaribus disciplinis consummatam habere experientiam, & cautelam: ita & Gothici scriptores aiunt, eos domi foriscp multarum, & vtilium rerum tenere notitiam, & experimentum, & præsertim astrorum scientiam, qua plurimum possint diuinare futura, prout his annexa figura in parte demonstrat. Cernitur hic homo senex, atcp adolescens, baculum Gothicis characteribus insignitum habentes, tali ratione insculptum, vt videatur, quibus instrumentis vetustissimo tempore, dum librorum vsus non esset, lunæ, solisue, & cæterorum syderum virtutes, & influentias infallibili euentu cognouerint, prout hoc tempore ferè incolę omnes agnoscunt. Baculus itacp humana longitudine formatus est, vtrocp latere numero hebdomadarum anni, pro qualibet hebdomada Gothicas literas V I I. habens, quibus aurei numeri, & literæ Dominicales (post acceptum Christianismum) patria voce, ac figuris distinguuntur. Nec aliis libris multiplici temporum circulo in astrorum interpretationibus vtebantur, licet priscorum opuscula, antiquitas appellauerit libros. Hodie quoq; librum virentis ligni vocitamus exuuias. Sed erat indecorum, claras

Astrorum peritia.

Baculi descriptio, & virtus.

Aureus numerus, litera dominicalis, & lunationes agnoscũtur baculis.

Libri æquiuocatio.

scientias

ſcientias committere tabulis impolitis, & in veternoſis ramalibus imprimere, quod ſenſualis poterat elegantia reperire. Et hoc primoribus conſentaneum fuit, quoniam rude principium tale debuit habere commentum (teſte Caſsiodoro) quod prouocaret ingenia poſterorum, donec cultioris ſeculi ritus fœcundiorem faceret ſcientiam, quam cuſtodiæ committeret leuium chartarum: quibus ſecurius imprimitur, quod æqualiter omni tempore audiatur. Memoria etenim, etſi cauſas retinet, verba tamen ſæpius maxima cum iactura commutat. Erant nihilominus in tam innumerabili gente viri celeberrimi ingenii, qui aliquid excellentius cæteris pro publica vtilitate, atq; gloria, in optimis ſcientiis perpetuandis, librorum ſecretis cuſtodiis commendabant: quorum aliquot exempla charactere Gothico ſcripta, in metropoli Vpſalenſi, atq; Eccleſia Scarenſi, & alibi in celebrioribus locis reperiuntur: etiam viuentes aſtronomi, ac aliarum facultatum doctiſsimi profeſſores. Verùm de vulgo hæc conſyderatio habetur, quòd ſicuti à ſenioribus traditam aſtronomiæ ſcientiam, & practicam in præoſtenſis baculis, & characteribus acceperat: ita immobiliter in eadem accipienda, tradendaq;, etiam poſt ſacræ fidei ſuſceptionem, perſeuerat, ita vt ruſtici, ſeu villani, adeò periti reperiantur, & ſint, vt die vna prædicere poſsint, quotus quiſq; aureus numerus ſit, literaq; Dominicalis, annus biſſextilis, interualla, feſta mobilia, & ipſæ lunares mutationes, poſt decem, vel ſexcentos, aut mille annos fient, vel erunt. Idq; ſtudium cum ſacerdotibus de feſtis, & ſimilibus commune habent, vt interrogent, & reſponſum præſtent. Cæterùm parentes filios ſuos laicos, immò mater filias, vel domi feriatis diebus, vel in acceſſu Eccleſiarum, ita inſtruunt, vt non minus eruditione, quàm experientia artis indies efficiantur perfectiores. Vetuſta enim gentis conſuetudine, baculis his rurales Eccleſias viſitando in prolixis itineribus laici ſe ſuſtentant, atq; pariter conuenientes, certis adductis rationibus, veriores venturi anni iudicant qualitates, quàm forſitan alii ſpeculatiuis ſcientiis, aut præſtigioſis prognoſticationibus inhærentes. Præterea polum Arcticum mirè obſeruant, vti gnomonem totius cœleſtis horologii. Item plauſtra, ſeu vrſas, colum ac fuſum Veneris, tanquam familiaria antiqui numinis ſigna: quorum natura inſpecta, mirè prouident caſibus euenturis, ſatis prouidè conſyderantes, quòd natura neminem vult eſſe otioſum, ſed aliquid addiſcere, vel inuenire, & inuentis ſuperaddere robur.

Ritus ſeculi cultior.

Memoria.

Gothico charactere ſcripti libri i metropoli Vpſalenſi clauduntur.

Peritia aquilonariũ ruſticorum.

Certitudo experientiæ.

Parentes docẽt filios.

Euentus futuri.

Signa & ſydere obſeruant.

Natura nõ finit aliquid otioſum.

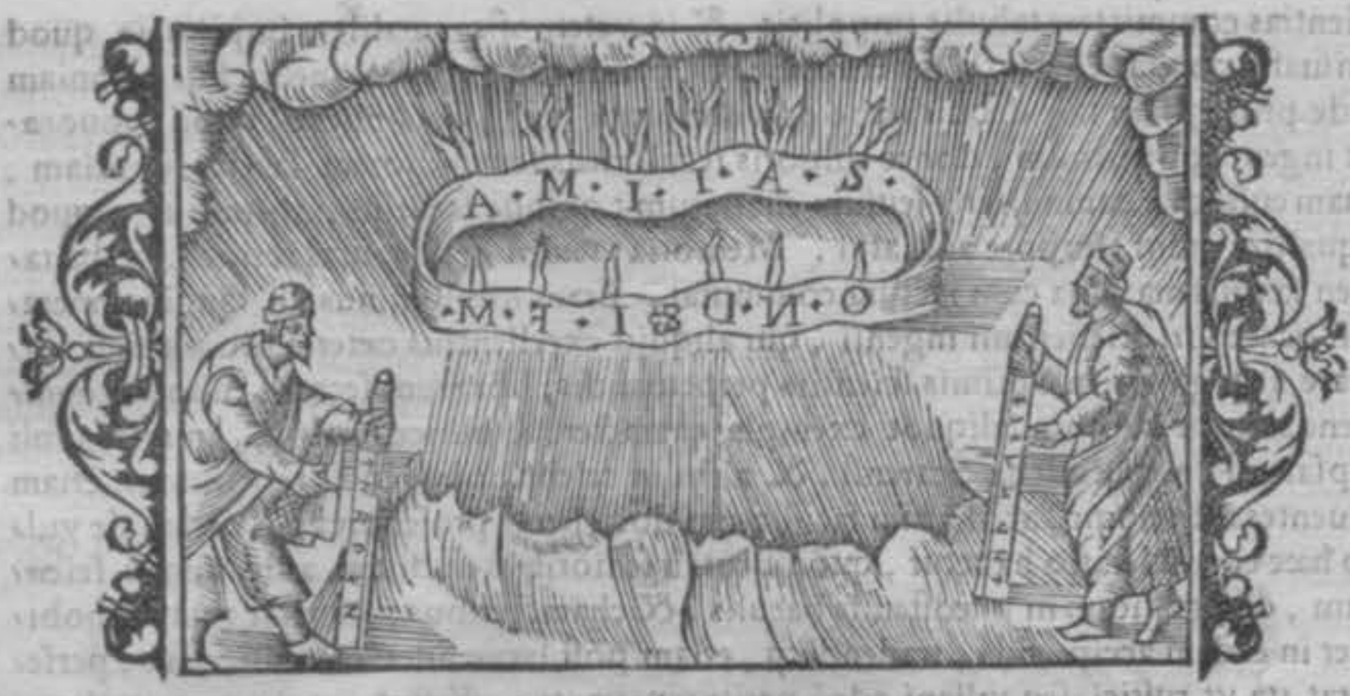

De menſtruis ſignis tonitruorum.

CAP. XXXV.

Tonitrua ęſtiua frequentiora.

ETSI omni tempore anni obſeruari ſolent vapores, ac fumi, vnde tonitrua, ac fulmina nubium repercuſsione generantur, maximè tamen in ęſtate, quando abundantius caloris virtute extrahuntur, atq; altius eleuantur, prout omnibus relinquitur manifeſtum. In hyeme autem, & in vere, licet fumi, vaporeſq; ſpiſsi cęterę viſceribus magis expelluntur, quàm extrahuntur, minus tamen ob caloris defectum ad ſuperiora aëris eriguntur, ſed inferius remanent, pluuias, & ventos producturi. In autumno autem, qui (teſte Seneca) frigidus eſt, & ſiccus, neq; humor eſt, qui eleuetur, neq; calor, qui eleuet, cùm omnia videantur aſperrimo gelu conſumi. Cumq; hæc communi ordine naturæ ferè vbiq; per orbem euenire ſoleant, attamen in partibus Septentrionis (vti etiam Herodoto placet) portentoſa tonitrua quandoque in hyeme euenire contingit, fortè ob calidas minerarum exhalationes ibidem abundantes, & ſulphureas venas, quę quoſdam lacus (prout infrà dicetur) in algidiſsima hyeme nequaquàm congelari permittunt. Quæ quidem tonitrua, vt importunè veniunt, ita minori admiratione agricolas turbant, & naucleros: qui etſi hæc brumalia tonitrua velut oſtenta diiudicant, ſingulo tamen menſe, dùm eueniunt, eorum effectus obſeruant.

Vaporcs expelluntur.

Autumnus frigidus & ſiccus.

Tonitrua portentoſa in hyeme.

Venæ ſulphureę.

Tonitruis agricolę & naucleri turbantur.

Ian. Ianuarii tronitrua ſignificãt plus ſolito inualeſcere vẽtos, & erectas exurgere fruges.

Febru. Februarii maximam afferre mortalitatem, præſertim eorum, qui delicioſè viuunt.

Mar. Martii validos tumeſcere ventos, anni quoq; fertilitatem, & ſtrepitus iudiciorum.

Apri. Aprilis pluuiam ſegetibus aptam, & lætam agri faciem toto anno duraturam.

Maius. Maii omnia contraria ſignãt, penuriã frugum, ac formidabilem cariſtiã omniũ rerũ.

Iun. Iunii prætendunt fertilitatem abundantiorem, attamen ægritudines expaueſcendas.

Iul. Iulii etiam frumentorum abundantiam, ſed leguminum, ac fructuum deſtructionem.

Aug. Auguſti tonitrua ſignant pacificũ hominũ cõuictũ, ægritudinẽ tamẽ formidoloſam.

Sept. Septembris fertilitatem anni, ac bella, & ſeditiones, ac cædes imminere.

Oct. Octobris portentoſa æſtimantur tonitrua, quia tempeſtates indicant imminere in terra, & mari.

Nouem. Nouembris, etſi rariſsimis annis contingunt, pollicentur tamẽ fertilitatẽ ſequẽtis anni.

Decem. Decẽbris tonitrua ſignificãt omniũ rerum abũdantiã, ac iucundũ hominũ conuictũ.

Sunt

Sunt præterea fulgurum, ac tonitruorum aliæ obseruationes ex Pli. lib. XVIII. cap. vltimo, quas etiam obseruare solent Septentrionales gentes. Cùm æstate vehementius tonuerit, quàm fulserit, ventos ea parte denuntiat: contrà, si minus tonuerit, imbrem. Cùm sereno cœlo fulget, pluuiæ erunt, ac tonitrua, & hyemabit: atrocissimè autem, cùm ex omnibus quatuor cœli partibus fulgurabit. Cùm ab Aquilone tantùm, in posterum diem aquam portendit. Cùm à Septentrione, ventum. Cùm ab Austro, vel Coro, aut Fauonio nocte serena fulgurauerit, ventum, & imbrem ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua verò matutina ventum significant: meridiana copiosum imbrem. Præterea plurimum refert, vnde venerint fulmina, & quò concesserint. Igitur diriſsima sunt, quæ per Septentriones occasum attingunt: optima quando in eorum exortiuas partes reuertuntur: quia cùm à cœli primçua parte venerint, & in eandem concesserint, summa felicitas portenditur. Sed reliquæ orbis partes remanent infelices. Noctu magis, quàm interdiu sine tonitruis fulgurat. Huncçp honorem natura homini tribuit, vt raro fulmine exanimetur. Verùm cùm id contigerit, religiosius est hominem terra condi, quàm comburi. Vulnera fulminis frigidiora sunt cæteris. Bestiæ primo fulminis ictu illico pereunt: nullum autem animal, nisi exanimatum, fulmine accenditur.

Venti.
Imbres.
Pluuiç.
Aqua.
Ventus.
Tonitrua matutina.
Tonitrua diriſsima ab Aquilone.
Felicitas sũma.
Hõ vix fulmine exanimaĩ.
Vulnera fulminis.
Bestiæ illico pereunt.

De Alphabeto Gothorum.

CAP. XXXVI.

B antiquissimo tempore cùm essent gigantes in Septentrionalibus terris, hoc est, longè ante inuentas literas Latinas, & antequàm Carmenta ex Græcia ad hostia Tyberis, & Romanum solum cum Euandro perueniret, expulsisçp Aboriginibus, gentem illam rudem, ac planè syluestrem mores, & literas docerent, habuerunt Aquilonaria regna suas literas. Cuius rei indicium præstant eximiç magnitudinis saxa veterum bustis, ac specubus affixa. Quod si quis vi gigantea, & vetustissimo seculo patratum ambigat, eò accedat, miraçp maiora ad stuporem vsçp videat, quàm scriptura aliqua pollicea-
tur, vel præstet. His itaçp (vt in historia charissimi fratris mei Io. Magni antecessoris Archiepiscopi Vpsalensis lib. I. cap. VII. habetur) res gestas lapidibus

Gigantes Septentrionales.

Literæ Aquilonarium antiquiores.

Saxis insculptæ literæ.

Literę Aegyptiacę.
Lupus.
Vulpes
Apis.
Aculeus iustitiæ, mel clemẽtiæ.

imprimentes, sempiternæ memoriæ tradiderunt. Nonnulli etiam pro priuatis computis, instar Aegyptiorum, variis animalium figuris pro literis vtebantur, & adhuc domestica sagacitate vtuntur, vt infernus mox dicetur: quarum similes adhuc Romæ in veteribus obeliscis conspicari licet, in quibus singulæ literæ singula nomina exprimebant, vtputa lupus auarum, vulpes insidiosum, apis Regem: quia moderatorem populorum oportet cum iustitiæ aculeo clementiæ mel haberecommixtum. Præterea vt epistolæ papyro inscriptæ nunc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ literas ligno insculptas pro celebri genere chartarum adinuicem destinabant: immò & nunc non suppetente papyro, in militaribus castris, aut obsidione vrbium, cortice, seu codice arboris betulæ in laminas, immò subtiles bracteas diseisso, pro scribendis epistolis opportunè vtuntur, eoq; securius, quò cortex huiusmodi nulla imbrium, aut niuium iniuria deuastatur. Meminit etiam Petrus Martyr lib. VIII. Chaldęos nunc scribere in foliis arborum, eisq; vsos fuisse primos noui mundi inuentores Portugalenses, dum mutua prędidia contra incolarum rebellionem supprimendam instaurare cogerentur. Reperiuntur etiam homines Septentrionalis plagæ adeò sagacis ingenii, vt cùm neq; Gothicas, neq; Latinas literas vnquam didicerint, sibiipsis ex rerum figuris, & instrumentis alphabeta componant: eisq; pro subleuanda memoria in pelle, charta, vel cortice singulariter scribendo vtuntur. Hocq; secretum nullis nisi domesticis communicant, atramentum fieri iubentes ex carbone trito, & lacte, vel communi aqua. Igitur ab hominibus vetustissimi seculi plurima, atq; præclara monumenta ad eruditionem præsentium seculorum haberentur, si viri illi ad res magnificas geniti, tam prolixa scripta, quàm clarissima gesta successoribus reliquissent, dum adeò tenuem literarum, & ampliſsimam armorum, & grauium bellorum deprehenduntur habuisse voluptatem. Attamen quod rudi illa ætate perstrenuè gestum est, cantilenis rhythmorum ad posteros alacriter decantandum emiserunt, quemadmodum præsenti die continuatur. Parthi verò, & Medi vestibus intexunt literas potius, quàm chartæ, vel papyro. Meminit etiam Perottus antiquos ante literarum inuentionem vsos fuisse clauis.

Ex rerum figuris alphabeta formantur.
Atramentum.
Gesta maiora, quàm scripta.

Cantilenis recitantur gesta.

Parthi.
Medi.

LIBRI PRIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS DE MIRA
NATVRA RERVM
Septentrionalium.

Liber Secundus.

PRAEFATIO.

QVANTA sint aquarum miracula, præsertim in vastissimo Oceano versus Septentrionem regni Norvegiæ, & plurium insularum eius, multi, hicq; præclari autores, magis fortsitan aliorum assertione, quam propria inspectione, vel experientia ostendere sunt conati. Quibus etsi verax, aut verisimilior opinio ob inscrutabilis naturæ maiestatem per omnia non assenserit, scriptis tamen eorum qualicunq; ratione munitis, magna pars fidei non veniet abneganda. Tanta etenim mirabilia (quorum nonnulla inferius annectentur) in ea Oceani vastitate sita sunt, vt vix præcellenti ratione sufficiant demonstrari, prout inferius de belluis & monstris, Deo propitio erit declarandum. Quæ autem secretioribus argumentis adhuc repetenda erunt, successiuis capitibus ostendetur: & vbi priorum temporum, & autorum rationes haud suffecerint, posteris aditum non secludimus, quin euidentiora, dum voluerint, ac poterint, in medium adducant.

De combuſtione aquarum.

CAP. PRIMVM.

Venæ ſulphureæ.

Vexionẽſis lacus limoſus.

VNT igitur quædam ſulphureæ venæ riuis aquarum vicinæ: quæ plerunq; accenſæ, latius in modum flammarum cuncta in circuitu depopulaturæ vagantur. Quod ſpectaculum in Islandia, & Scotia, terris frigidiſsimis, continuo ardoris incremento habitatores intuentur. Præterea in Meridionali Gothia non procul à ciuitate Vexionenſi campeſtris, & limoſus lacus eſt: qui ignea ſua virtute quodcunq; coctile in eo dimiſſum, chordaq; extractum, quaſi momentaneo, vel exiguo temporis momento coctum, vel aduſtum remittit. Hãcq; naturam lacum ſimilẽ prope metropolim Nidroſienſem regni Norvegiæ habere compertum eſt, eo præcipuè argumento, quòd in mediis frigoribus nunquàm congelatur, prout ſuperius parumper eſt oſtenſum, & ſi opus eſt, inferius cap. de fontibus oſtendetur. Inſuper quòd in mineris Septentrionalium montium à ſulphure venit, quod caleat: vt à ſole, quod deſiccet. Iuuat videre ſecretum: latices vapores igneos exhalantes: amicum vndis indeſinenter ardorem & calorem venire decurſu riui, vnde vſualiter ſolebat extingui. Quocirca philoſophi dicunt, elementa ſibi mutuis complexibus illigari, & mirabili coniungi fœderatione, quæ inter ſe contraria intelliguntur varietate pugnare, vtpote madentem ſubſtantiam vapores producere ignitos: quæ canalibus effuſa, etſi ſuccendit aëra, tamen tepidior facta, thermarum delicioſis vſibus, ac voluptatibus pro arbitrio ductorum commodiſsimè adaptatur, immò quaſi blanda medicina conſertur, ſcilicet vt ſine tormento cura, & ſine horrore remedium, ſanitasq; acquiratur impunita. Hinc balnea ſulphurea per igneas terræ venas originem ſimul & fomentum trahentia, canalibus teporem generantibus diſtinguuntur, donec igneo vapore reſoluto conuertãtur in frigidam qualitatem. Stat tamen firma ſcripturæ ſententia, qua Sapientiæ vltimo dicitur: Ignis in aqua valebat ſupra ſuam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliuiſcebatur. Flammę è contrario corruptibilium animalium non vexauerunt carnes coãmbulantium, nec diſſoluebant illam, quæ facilè diſſoluebatur ſicut glacies, bonam eſcam. Præterea relatio Auguſtini eſt, quòd ignis ſacrificii, qui per LXX. annos Babylonicæ captiuitatis ſub aquis vixerat, extinctus eſt, Antiocho vendente Iaſoni ſacerdotium. Inſuper Hieronymus aſſerit hanc igni ineſſe naturam, vt appoſito combuſtibili ſufficienti nedum aſcendat in altum, ſed omnia, tam aquas, quàm rupes abſumat. Meminit præterea Caſsiodo. lib. III. Epiſt. Vulcani montis: de quo mirabile videtur, quòd tantarum flammarum congregatione ſuccenſus, marinis fluctibus haberetur abſconditus, & ardor ibi indeſinenter viueret, quem tanta vnda videbatur obruere. Qui inſuper Volateranum lib. XXV. intueri velit, reperiet quoddam picis, & ſerpentis genus eſſe, quod ignem extinguit: immò & lapidem fore in Aegypto, cuius natura hæc eſt, vt aqua perfuſus ignem euaporet, veluti calx aduſta, quæ pice, oleo, reſina, adipe, vel alio liquore adhibito non accenditur, ſed ſola aqua, vt Auguſt. lib. XXI. de ciuit. Dei atteſtatur: vbi quanta naturalium rerum ſit ſecreta operatio, curioſè inquirentibus illico demonſtratur. Immò & Pli. refert lib. XIIII, cap. XX. fecem vini ſiccatam recipere ignem, & ſine alimento per ſe flagrare.

Nidroſia metropolis Norvegiæ.

Sulphur calet.

Sol deſiccat.

Elementa conſœderata.

Cura ſine tormento, remedium ſine horrore, ſanitas q; acquiritur impunita.

Ignis in aqua valet.

Auguſtinus de igne ſacrificii.

Hieronymus.

Caſsiodo.

Ignis abſcõditus aquis.

Volateranus.

Aqua ignẽ excitat.

Auguſt. lib. 21. de ciui. Dei.

Fex vini.

Reliqua etiam ignium miracula, & aquarum, lib. II. vltimis aliquot capitulis copioſè recenſet idem autor.

De ſecreta

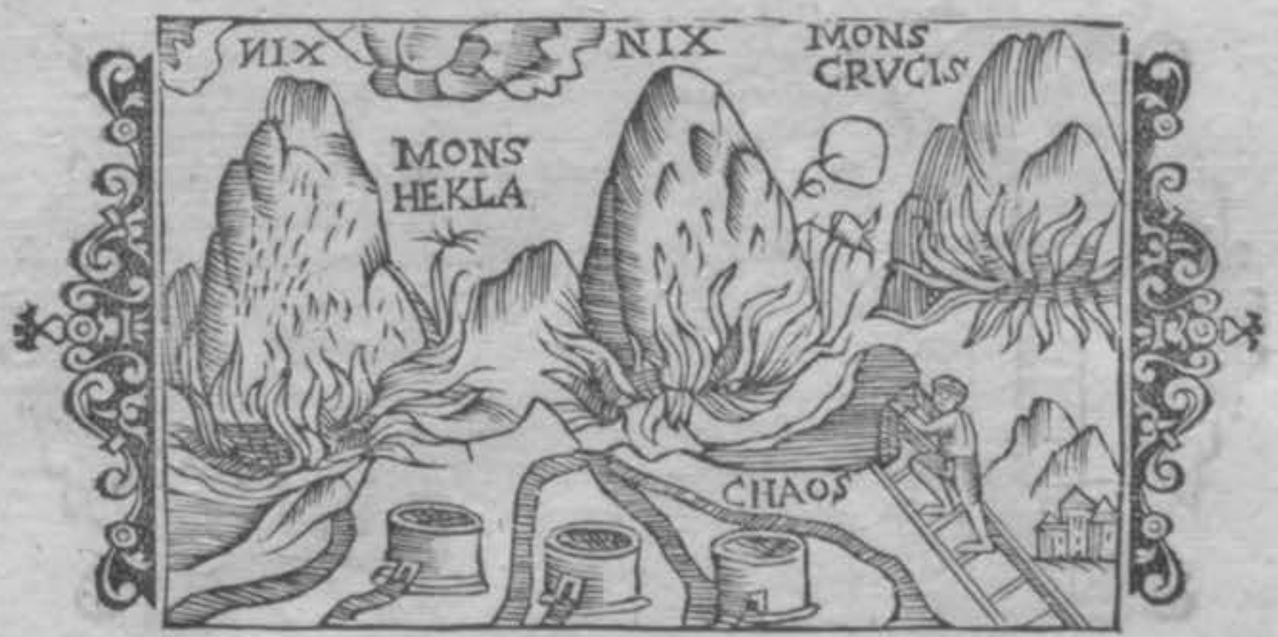

De ſecreta natura quorundam montium.

CAP. II.

MVLTI per orbem montes ſunt, qui magnitudine, ſublimitate, variiſq;, & miris rebus, ac ſpeciebus, diuerſa tamen relatione ac ratione, à magnis ſcriptoribus extolluntur, vt Veſuuius, Aetna, Campanus, & reliqui; priuatis eorum notitiis plurimum in nomine familiares. Nulli tamen frequentiores in memoria Aquilonarium hominum ſunt, quàm Hiſpanici montes, quos olim illuſtres, ac nobiles, & plebeię ſortis perſonę ad Compoſtellam peregrinando laborioſè peragrárunt, magnifica Regum hoſpitalia miris laudibus proſequentes, eò quòd humaniſsimè in eiſdem recepti ſint, ac optimè conſolati. Præterea in Germania miri, magnicq; montes non minus alti, vaſticq;, quàm virtute ſingulari reperiuntur. Veſuuius quidem pro tanto mirabilis eſſe refertur, quia plerunq; mugienti ſonitum non diſsimilem edit: qui ferme cùm fit, ingentiſsima vi cinerum eiiciendorum fieri iudicatur. Veſuuio monti valde ſimilis, quem Hieronymus primo anno Titi tantũ de ſe dicit eieciſſe ignem, & excitaſſe incendium, vt ſyluas, agros, pratacq; comburet, & circumpoſitas regiones. In Islandia autem qualis naturæ montes ſint, iam arbitror ferè toti mundo cõpertum, eò q vltra veterum relationem in charta noſtra Gothica deſcriptionem Ptolemæi ſupplendo, horum montium ſitum, & natutã oſtendimus eſſe ſingularem, ſcilicet in eorum vertice niuem fore quaſi perpetuã, & in baſe ignem ſulphureũ cõtinuè ſine ſui conſumptione exardeſcentem. Qui propius accedunt, vi pulueris, & fauillæ ſcaturiẽtis facilè ſuffocantur, & maximè cùm in multis locis torridæ voragines cum cinere apparent montium combuſtorum, & vallium: quæ iterum tacitis incrementis ſulphureis ſuccreſcentibus, quaſi circulari temporum ſpatio diſponuntur ad combuſtionem. Sunt etiam intra Norꝛuegiæ limites vaſtiſsimi, altiſsimicq; montes quatuor dietarum aſcenſuros, totidemcq; è vertice deſcenſuros admittentes. Septentrionalis autem mea regio, quàm excelſos montes habeat, per occaſionem inferius oſtendetur. Multi etenim, & excelſi ſunt, tam arbores, quàm animalia diuerſarum ſpecierum perpetuò enutrientes,

Veſuuius.
Aetna.
Campanus.

Hoſpitalia Hiſpanorum magnifica.

Mugitus montis.

Islandiæ mõtes
Nix in vertice, & ignis i pede.

Voragines torridæ.

Montes Norueꝛgiæ altiſsimi.

Montes Suetiæ aquilonaris.

De apparentibus vmbris ſubmerſorum.

CAP. III.

Islandia cur ſic dicta.

Vltimũ Tyle.

PRO declaratione præſentis capitis aduertendum erit, ꝙ Islandia terra eſt ſubiecta polo Arctico, vẽto preſertim Circio oppoſita, ac mari Glaciali propinqua: atq; ob id dici meretur terra glacialis, ſeu vltimum Tyle, nulli veterum non celebrata: cuius incolæ à Saxone Sialandico continentiſsimi dicuntur, religione ſatis Chriſtiani propriam ſcripturam, hiſtoriamq; rerum magnificè geſtarum habentes. Suiq; temporis adhuc acta conſcribunt: quæ & cantibus, ac rhythmis recolunt, atq; promontoriis, ſeu ſcopulis inſculpunt, vt nulla niſi cum naturæ iniuria intercidant apud poſteritatem. Situs inſulæ extenditur inter Auſtrum, & Boream, longitudine centum milliarium Germanicorum. Pro maiori parte montoſa, & inculta, præſertim verſus plagam Septentrionalem, ob auſtera ſpiracula prædicti venti Circii, qui nec frutices eleuare permittit. Inſula eſt inſolitis miraculis prædicanda. Rupes etenim, ſiue promontorium in ea eſt (vt ſuperiori capitulo tactum eſt) quod inſtar Aetnæ perpetuis ignibus æſtuat. Ibiq; locus eſſe creditur pœnę, expiationiſq; ſordidarum animarum. Illic nempe ſpiritus, ſeu vmbræ, comperiuntur ſe exhibentes manifeſtos humanis miniſteriis ſubmerſorum, ſiue alio violento caſu enectorum. Spectra ſeſe offerunt congreſsibus notorum hominum tam manifeſta, vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum, data dextra. Nec deprehenditur error priuſquàm diſparuerint vmbræ. Incolæ plurimum præſagiunt fata principum, quidue remotius in orbe peragitur, reuelationibus apparentium ſpectrorum non ignorant, prout inferius cap. de magicis præſtigiis lucidius aperietur. Neq; hæc myſteria latebant Virgilium ſic dicentem:

Cãtibus & rhythmis maiorũ geſta recẽſent.

Islãdię extẽſio.

Circius.

Spiritus ſeu vmbræ offerũt ſe hominibus.

Error deprehenditur ſepatiõe,

Continuo auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq; animæ flentes in limine primo.
Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in omnem
Lugentes campi: ſic illos nomine dicunt.

De

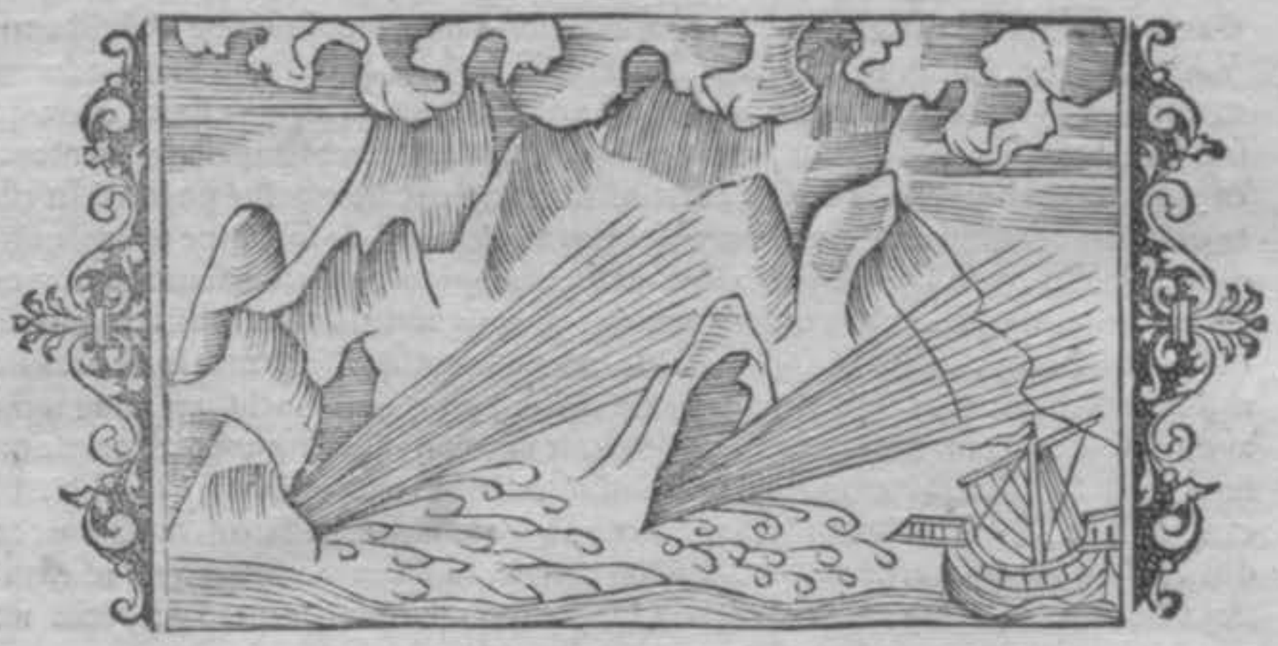

De ſonitu horribili littoralium cauernarum.

CAP. IIII.

EST præterea in Septentrionalibus plagis inſignis quędam prouincia Angermannia appellata, cuius incolę peritiſsimi ſunt venatores: eo etenim quęſtu, videlicet pellium pretioſarum venditione, ingentes diuitias conſequuntur. Sunt & agricultores optimi, ita vt pręter planos, ac decliues agros ſublimia montiũ latera beneficio ignis, ac niuis in naturã fertiliſsimorũ agrorum adaptare norint. Ignem nãq; in denſum fruticem, atq; herbas autumnali ęquinoctio immittunt, cineremq;, & puluerem exinde productum ſuperuenienti niuium caſui ſtudioſè diſponunt, vt eius viſcoſitate veluti bouino ſtercore pingueſcant. Quo fit, vt lętiorem ſegetem, meſſemq; vberiorem exinde reportent. Sed de his inferius de agricultura dicetur. Habet etiam hęc prouincia plures altiſſimos montes: quorum vertices continuo candore niuium toto anni tempore excelſum aſpectum nauigantibus in Bothnico mari prębent, ita vt eminentiſsimo ſigno perſpecto, plurima portentoſa pericula euadere, atq; ſecuriores portus attingere poſsint. Prętereà vbi baſes eorum in profundiſsimo gurgite ſtantes, caſu aliquo, vel propoſito nautę acceſſerint, tantum horrorem ex alta fluctuum colliſione percipiunt, vt niſi prępropiti remigio, aut valido vento euaſerint, ſolo pauore ferè exanimes fiant, multoq; dierum curriculo, ob capitis turbationem, priſtinę mentis, & ſanitatis compotes vix euadant. Habent baſes illorum montium in fluctuum ingreſſu & regreſſu tortuoſas rimas, ſiue ſciſſuras, ſatis ſtupendo naturæ opificio fabricatas: in quibus longa voragine formidabilis ille ſonitus quaſi ſubterraneum tonitru generatur. Cuius cauſam vt improba iuuentus aliquando curioſius, quàm ſecurius ſcrutabunda aggreſſa eſt, ita illico oppletis aqua nauigiis ex ſuperioribus rimis, ac ventorum ſtrepitu, cum admiratione vitam amiſêre. Vt tamen periculum hoc euitetur, immenſa montium altitudo niuoſo verticis ſui candore ſignum remotius nauigantibus lucidè oſtendit, monetq; anticipare fugam, ne natura inſcrutabilis ſoni parens, nullum remedium contra latens, & inſidioſum malum conceſsiſſe videatur. Immò etiam ad plura milliaria per aëra ab eiſdem montibus exhalatus terribilis ille ſonus aures nauigantium allabitur, admonens triſtiſsimæ garrulitatis

Angermannia. Venatores.

Agricolæ.

Modus præparãdę terræ ſeminandæ.

Montes altiſsimi.

Bothnicũ mare.

Horror vehementis ſoni.

Rimæ montiũ tortuoſæ.

Natura docet euitare periculum.

Triſtiſsima aquarum garrulitas.

eius ruinam procul effugere, quam cominus positi nequeant sustinere. Quid autem Vincen. in spe. histo. lib. XXXI. cap. XXIIII. de simili materia sentiat, verbis eius, vt iacent, ostendetur: Apud Tartaros mons quidam exiguus est, in quo foramen quoddam esse dicitur: vnde in hyeme tam maximæ tempestates ventorum exeunt, quòd homines inde vix, & cum magno periculo transire possint. In æstate verò semper quidam ibi ventorum sonitus auditur, sed de foramine tenuiter egreditur. Asserit etiam Dion Merula Alexandrinus tam vehementem sonitum in montibus Vesuuinis quandoque in subterraneis cauernis audiri, vt tonitruis persimiles esse perhibeantur, immò & supernè, vti in terra mugire videantur. In Septentrionalibus autem lacubus congelatis sub ipsa glacie, ob ventum incluſum, non minor auditur sonus, quàm sæui tonitrui ex densitate nubium in lateribus coarctati: de quo infrà cap. de piscaturis glacialibus aliquid ostendetur. Refert etiam Plin. lib. II. cap. LXXXII. sonum supra montes, ob eorum concauitatem causatum, audiri. Neq; ignotum relinquitur, Suidam dicere, in Danubio cataractas, id est, petras veluti tumulos sub aquis existentes: super quas fluuius ille incidens, cum magno sonitu repercutitur, scopulos circumuoluens.

Mõs Tartarorũ

Mõs Vesuuius. Sonus sub glacie ĩstar tonitruorum.

Cadentes aquæ excitant magnum sonum.

De rupe Monachi marini.

CAP. V.

Fare insula.

Rupes Monachus appellata

Circii venti.

Montium noĩa ab euentu.

Bucca asini in Hispania.

VB dominio quondam ditissimi regni Norvegiæ prope insulam Farensem, mons est eminens in Oceano, quem appellatione consormi nauigantes Monachum vocant. Habet enim naturali suo situ, & incisione partium, præsertim verticis, cappam contextam, immò & proprietatem, vt omnes in dira tempestate ad eum confugientes, tutissimè susceptos consoletur. Quinimmò væ omnibus his, qui vi ventorum agitati non attingunt fimbriam, vel sinũ eius: quoniã ibidem adeò sæuiũt vẽti Circii, & Septẽtrionales, vt eius asperitatẽ euasuri nautæ, cogantur intensissima arte & viribus, labore & summa experientia omni momento attendere, & vigilare, qualiter effugiant ad Monachum illum, tanquam portum securiorem. Sunt etiam aliorum montium nomina ab euentu, natura, situ, proprietate, similibus appellata, vt Valla in historiis meminit de monte, qui Bucca asini dicitur in Hispania, & alio monte Amoris,

ris,qui forſitan vt gens eſt plena amoris,ita & ipſe mons diffuſior factus, & amplificatus. Vtcũq; res ſe habet de amore,longè plures in hoc nomine, & re,multiplicantur montes mœroris , qui ſtultos amantes intrudunt in buccam aſininam,vt duorum dentium ordine conterantur , ſua ſcilicet pœnitudine , & fallacia veſanæ conſortis . Rari valde in hoc certamine montes victoriæ , vel triumphi reperiuntur . Præterea in Septentrionalibus aquis plurimi excelſi montes,quaſi ſigna ſecuri portus,in qualicunq; tempeſtate , vel tranquillitate petendi videntur . Sed ante eorum introitum plura latent cæca ſaxa : quæ vt remiſſiore vento plura nauigia obruunt , ita tempeſtate prodita , ob eleuatas vndarum ſpumas,mirabilius ſaluant. Sunt præterea montes falconum , aquilarum , & coruorum , nautis acceſſuris ſecuritatem , vel fugientibus cautelam , ne appropinquent , oſtendentes . Inſuper montes litium , immò arces fortiſsimæ , præſertim in Orientali Finlandia,occaſione præliorum Moſcouiticorum ſuper fauces rupium erectæ , taliq; munitione artis , & naturæ firmatæ,vt facilius montes , quàm ipſas arces , vndecunq; emergat inſultus , intercipiant obſidentes .

Montes mœroris.

Montes oſtendunt portus.

Saxa cęca vndis colliſa , naufragia auertunt.

Mõtes falconũ

Mõtes coruorũ

Mõtes aqlarũ .

Mõtes litium .

Kiuaneb.

De rupe Coronata, & multitudine piſcium.

CAP. VI.

NE vllum fileatur rerum naturæ opus,monſtratur hic in Occidentali Bothnia verſus extremas Septentrionis partes in parochia Lula Vpſalenſis diœceſis , rupem eſſe maritimam , Biuraklubben vulgariter appellatam : quæ excelſo ſuo vertice à longè nauigantibus tridentata , ſeu coronata videtur . Cuius aſpectu , vmbra , aut portu ſi non fruerentur indigenæ maris expertiſsimi piſcatores,neq; tutam haberent vitam, neq; commodum victum inuenirent. Sua etenim mira celſitudine,orta denſiſsima nubium caligine , proſpecta in mediis vndis (prout anno Domini M . D . X I X . expertus fui) ſaluantur errantes . Tanta etenim condenſati aëris , ac caliginis ſolet eſſe obſcuritas , vt vix in exigua naui proram tenens è puppi reſpiciatur . Applicando tamen ad littus , tanta in baſe eius piſcium multitudo hinc inde inſpicitur , vt magnum ſtuporem viſui generet , & omnimodam ſtomacho aſſerat ſatietatem . Pars etenim huiuſmodi piſcium marini laticis ſalſugine in plani-

Bothnia Occidentalis.

Lula.

Biuraklub.

A naufragio autor hic ſaluatus eſt.

1519.

Multitudo piſciũ vẽtis ficcandorum.

Modus desiccandi pisces vltra mare ad Germaniã nauigio deferendos.

tie montani pedis aſperſa, ventoq; torrefacienda, ſpatio duorum, vel trium iugerum dilatari ſolet ſuper tellurem planam: pars haſtis erigi, perguliſq; extendi, præcipuè piſces maioris ſpeciei, vt ſole, & aëre deſiccentur. Omnes tamen vel domeſtico vſui, vel negotiatorum lucroſo quæſtui, etiam vltramarinis neceſsitatibus, ac voluptatibus reſeruantur, maximè vt horũ commutatione copiam annonæ (quæ teneriter ibidem ob circũſtans frigus matureſcit) acquirant, ac his, qui ſolitudines inhabitant, loco deliciarum, vt rurſum ſyluеſtres opulentias in pellibus pretioſis recipiant, valeant exhibere. Ita enim Dei prouidentia conſtitutum eſt, vt mutua rerum commutatione ſeſe enutriant, quibus inæqualium rerum beneficia ſunt conceſſa. Alii enim vbertatem piſcium, alii ferarum, alii agrorum, pro læto conuictu retinent, vt inæqualitate prouentuum alacrem, & fidelem inueniant bonorum commoditatem, atq; optabilem animorum vnitatem. Plinio tamen videtur, quòd piſces dantur habitatoribus naturæ beneficio, & alia ratione ſubtrahuntur ab illis. In pede igitur huius Coronati montis tantus odor ſuſpenſorum piſcium exoritur, vt longo maris interuallo eundem adnauigantes ſentiant præcurrentem. Eoq; odore percepto, ſub tempeſtuoſa caligine laborantes ab imminente naufragio ſeipſos, & bona præſeruare nouerunt.

Rerum cõmutatione ſecurus victus habet.

Dona diuerſa. Plin.

Odor piſcium grauis.

Odore euitatur naufragium.

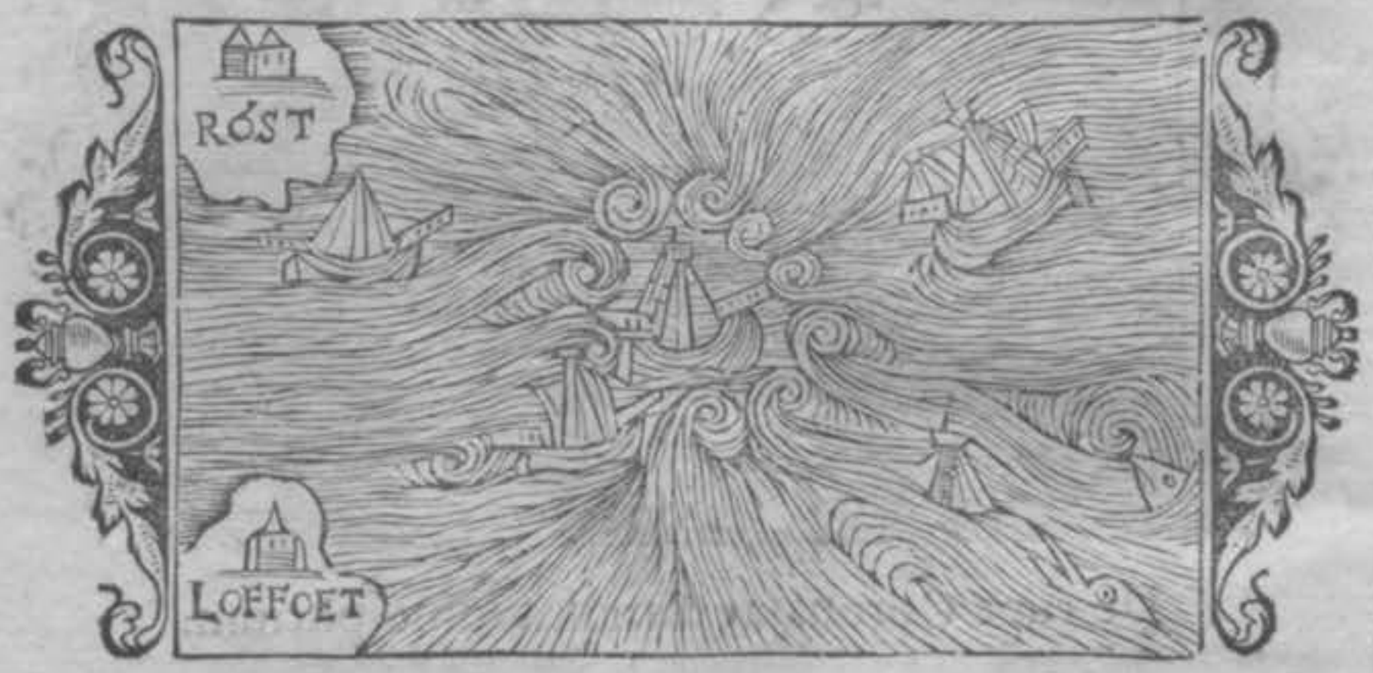

De æſtu, ſiue fluxu, & refluxu Oceani.

CAP. VII.

Roeſt.
Loffoth.
Charybdis.

SVNT in charta mea Gothica, ſeu deſcriptione Septentrionalium regionum, certi ſinus Oceani littoribus Norua-gicis hic inſculpti, ſcilicet Róeſt, & Loffoeth: inter quos tantus eſt maris hiatus, vel charybdis, vt incautè appropinquantes nautas ſua repentina circumuolutione, vi & induſtria gubernatoris adempta, abſorbeat in momento, maximè naturam loci ignorantes, vel aliàs vi tempeſtatum appulſos, aut periculum imminens per contemptum parui pendentes. Quocirca volentes ex Germanicis oris eò nauigare, peritiſsimos quoſq; conducunt naucleros, ſeu gubernatores, qui longa experientia, quomodo obliquando, dirigendoq;, tutius pericula euadere poſsint, didicerunt. Hiq; longo maris ſpatio gnomonis directione, ne in charybdim incidant,

Naucleri peritiſsimi requiruntur.

Gnomon, compaſſus.

dant, iter variando instituere solent: & maximè circa populosissimas villas Andanes, & Trondanes, & tres alias insulas, vbi pars maris Mostastrom appellatur: quo loco æstus est altior cæteris adiacentibus aquis. Mare etenim ibidem intra cauernas accedente fluxu inflatur, & effluxu reflatur, quanto maximo impetu deferuntur torrentes, vel rapidi fluctus. Nauigatur hoc mare (vt dictum est) periculosissimo euentu, quia iniquo tempore nauigantes subitò rapiuntur in voragines circulares. Naufragiorum reliquiæ perrarò redduntur, & si redduntur, ita collisione scopulorum attrita robora videntur, vt quasi lanugine obducta appareant, & comminuta. Et hæc potentia naturæ fabulosas symplegadas, & formidatam maleam, & Siculam charybdim, atq; magna miracula superans manifestatur. Cuius causam assignare quàm difficile sit, rerum scrutatores attestantur: qui tamen eam erumpenti numini attribuunt, vt illud quomodo, quantúmue, & vbi vult, liberè operetur.

Andanees.
Trondanees.
Mostastroem.
Voragines circulares.
Reliquię naufragiorum nō redduntur.
Numen liberè operatur vbi, quādo & quo modo vult.

De charybdi, & mira natura glacierum.

CAP. VIII.

CVM proximè præcedenti capite dictum sit, quàm periculosa sit nauigatio Noruagici Oceani, maximè vbi inscrutabili ratione vasta charybde, nisi valde prǫuiderint, nautæ periclitantur: nunc, cùm aliqui talem euaserint, vix humanæ virtuti, sed diuinæ protectioni arbitror attribuendum, prǫcipuè in his, qui sǫuis tempestatibus longo, vastoq; maris errore, velut hospites locorum ignari eò impelluntur: quales arbitror fore Hispanos, vel Gallos, qui vi hostili, vel ardore rapiendi littus ignotum ingrediuntur. Fatendum quidem est, eos expertissimos esse in nautico gnomone, vel compasso, aut bolide perscrutandę profunditatis: sed alia facies littoris huius regionis est, quàm Afrorum, vel Maurorum. Hic enim longissimę noctes, frigora intensissima, rupes alicubi quasi turres latentes, bellųę truculentę, & formidabiles, vt infrà de monstris ostendetur. Prǫterea crustatę glacies, quasi parietes ingentium domorum tempestatibus dirutarū, tāquam ineuitabilia naufragia è proximo producturęę. Sed hęc omnia tolerabiliora sunt in quauis periclitatione subeunda, quàm experiri commiserationem Hybernicę gentis, quę (vt plurimis probari potest exemplis hic omissis) per lachrymas inuitare solet afflictos, vt bonis nudatos semiuiuos di-

Nauigatio periculosa maris Septētrionalis.
Hospites locorum ignari.
Necessaria nautis.
Terribilia nautis.
Hybernorum mos.

Mira natura glaciei.

mittant ad laceras naues. Quantum verò admirari glacierum naturam attinet, hoc pro certo seruatur, quòd littori Islandico (teste Saxone) magnis molibus glacies appellitur: cuius si crusta in vase adseruetur, quamuis magna diligentia, tamen dis-

Glacies æstate durabiles.

paret statim, atq; reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum. In vastis autem solitudinibus, maximè sub spinis iuniperorum, itidem & sub paleis ingentium horreorum, & scandulis piceārum arborum, adhùc sole in Leone statio-

Tineæ niuales.

nem habente, conseruatur: eaq; inde extracta voluptuosi potatores, æstu solis durante, in vino, vel ceruisia immersa vtuntur. Nulli tamen niuem epotandis calicibus cuiuscunq; liquoris, ob viscositatem eius haud depuratam, immiscent: tineas enim habet secretas, & connatas, veluti lanei panni.

Huius cap. figura deprdita ē.

De scorteis, seu coriariis nauibus Gruntlandiæ.

CAP. IX.

Vestrabord portus.

Huitsarch.

Scorteæ naues.

SVPERIORE cap. III. huius libri pro bona parte videtur explanatum esse, qualis sit naturæ, proprietati sq; glacialis terra Islandia, apparitione spirituum eorum, qui nuper in aquis piscandi gratia fuerant suffocati: hinc ostendendum erit iter à portu Vestrabord eiusdem Islandiæ ad marinam, excelsamq; rupem Huitsark dictam, quæ mediam nauigationem continet ad Gruntlandiam: in qua genus piratarum reperitur scorteis nauibus vtens, arbitrariaq; nauigatione non tam supernè, quàm infernè forinsecus sentinas negotiatorum terebrando insidians. Vidi ego binas

Regni Norueg iæ rex Haquinus.

Naues coriariæ binæ.

huiusmodi nauiculas coriarias anno M. D. V. super Occidentalem portam intus in Ecclesia Cathedrali Aslocnsi diuo Haluardo dedicata, quasi pro spectaculis muro appensas: quas eiusdem regni Rex Haquinus bellica classe littora Gruntlandiæ pertransiens, dicebatur acquisiuisse, fortè nauigia sua suffocare meditantes. Incolæ enim illius regionis non exilem spoliorum quæstum sibi comparare solent per has, & similes artes insidiosas, quas furtiuo ingenio tacitè tabulas nauium inferius (vt dictum est) terebrando, aquæ ingressum procurant, & illico præsentissimam suffocationem. Britanni verò (vt Plinio placet lib. VI. cap. XVI) vtuntur vitilibus nauigiis fortissimo corio circumsutis. Moscouitæ autem, & Bothnienses in

Naues sine ferro.

Naues papyraceę.

Septentrione nauibus, vimine, radicibusq; colligatis, ac pice sine quouis ferro linitis vtuntur, prout inferius de raptoribus Moscorum ostendetur. Taprobanæ naues papyraceæ sunt, anchoris vtentes in prora, & puppi, propter vadosum mare canalibus, profundissimis, quasi alueis, sub aquis diuisum. Immò anchoras canalibus, ob imperceptibilem fundum, nunquam credunt, vel committunt. Plin. lib. VI. cap. XXII.

De naufragiis

De naufragiis Gruntlandiæ.

CAP. X.

ATIS horribili hoc ſpectaculo, quid interpretandum veniet, ſine multorum caſuum,& verborum circuitu demonſtratur: attamen vnde, & quibus hæc eueniant, parumper aperiẽdum erit, videlicet,quòd littora eius regionis admodum arenoſa ſunt, voraginibuſq; plena, quaſi inter profundas valles, ſublimeſq; montes itinerandum foret: in quorum vertice arbores vi tempeſtatum euulſæ, atq; eò depulſæ putreſcentes, ibidemq; firmatæ, facili attactu conſodiunt naues: quæ etſi arte, laboreq; hæc pericula euadere velint, nequaquàm vi ſæuorum ventorum permittuntur. Ventus enim Circius (de cuius violentia ſatis ſuperius lib. primo tactum eſt) adeò vehemens in Septentrionalibus aquis eſt, præſertim plenilunio concurrente, vt quaſi fatalis, & formidabilis omnibus eò nauigantibus ſit timendus. Quibus autem hæc eueniunt, in promptu ſunt Portugalenſes nouas adhuc terras pro perpetuanda gentis ſuæ gloria (magis quàm diuitiis) quęſituri. Sunt & Hiſpaniarum,Galliarumq; naues ſęuiſſimis ventis appulſæ, vt inhoſpitalia ea littora ingrediantur inuiti, pœnam geminantes, quòd gentis illius linguæ commercium, vel fidem non habent exploratam. Prætereà quòd in littore cernuntur habitationes humanæ,quaſi euerſæ carinæ. Et meritò: quia ex coſtis cetorum, velut grandibus lignis, incolæ conficiunt ędes, muſco, & fruticibus pro niuibus,ac imbribus arcendis ſolicitè contegentes. Orientaliora autem huius terræ (intermedia rupe Huitſark prædicta) Noruegiam reſpiciunt: quæ verſus inſuperabilem arcem Regis Noruegiæ Vardahus continuantur, ſed ad Septentrionalem plagam,& partem Occidentalem incognito fine terrarum, & aquarum, ampliantur.

Voragines arenoſæ.

Vẽtus Circius. Plenilunio fæuiores venti.

Littora importuoſa.

Huitſark refugium piratarũ.

Vardahus.

De Pygmæis Gruntlandiæ, & rupe Huitſark.

CAP. XI.

Huitſark.

Piratę Pining, & Pothorſt.

Vitelliani, de q bus Albertus Crantzius in Vandalia.

Kniphoff.

Compaſſus.

Pygmæi, ſeu nani.

VPRADICTO capite proximo parumper de excelſa rupe Huitſark medio maris tractu inter Islandiã, & Gruntlandiam ſita, dictum videtur: nec tædet eam repetere per amplius explanandam. In ea etenim circa annos Domini M. CCCC. XCIIII. duo inſigniores piratæ, Pining, & Pothorſt, ab omni humano conſortio, Aqlonarium Regum ſeueriſsimo edicto ob atrociſsima latrocinia, quaſi in deſpectum, & contemptum omnium regnorum, & armatorum, cum complicibus ſuis piratis proſcripti habitabãt, multaq; crudelia facta in quoſcunq; ſiue propè, ſiue à longè nauigantes, committebant: vti & alio tempore priore Vitelliani plures, & inſigniores piratæ (ſic dicti) magna facinora egerunt, & ad vltimum communibus omnium regnorum Aquilonarium armis è viuis ſunt ſublati. Ita & quidam Kniphoff anno M. D. XXV. per Hamburgenſes cũ LXX. cõplicibus è potẽtiſsima naue Galion dicta, extractis, ſupplicio capitis, & rotæ ſuſpenſione ſunt puniti. In huius altiſsimæ rupis ſupercilio compaſſus circulis, & lineis plumbeis ſatis ampla rotunditate, opera prædictorum Pining, & Pothorſt, formatus eſt: quo meta compendioſior latrocinari volentibus data eſt, vt ſciant, quorſum opulentiores deprædationes extendi poſsint.

Videntur præterea in ſuperiori tabula duo diſparis quantitatis homines bellatores: quorum puſillioris ſtaturæ homunculus intrepidè ſeſe maiori obiiciens, triumphator exultat. Non enim minori animo in omnem caſum maioribus ſe obiicit, quàm ſi gigantea poten tia gloriari, & præualere poſſet.

Iterum

Iterum de eiſdem.

CAP. XI.

VIX crederem frequenti hominum relationi de miris huius terræ Gruntlandiæ (quæ à bataliſſo, ſeu eminente arena nominata, aut ab aliis à virore Gruntlandia dicta eſt) mihi etiam per graues, viros factę, quòd contra multitudinem gruum incolis huius telluris ſit belligerandum, niſi Plinius lib. VII. cap. II. de Scythicis gentibus loquens, ſcriptis, & rationibus ſimilia allegaret. Ait enim prædicto loco: Super Aſtomorum gentem extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas ſpythamas longitudine, hoc eſt, ternos dodrantes non excedẽtes. Salubri cœlo, ſemperq; vernante, montibus ab Aquilone oppoſitis: quos gruibus infeſtari Homerus quoq; prodidit. Fama eſt inſidentes arietum, caprarumq; dorſis armatos ſagittis veris tempore vniuerſo agmine ad mare deſcendere, & oua, pulloſq; earum alitum conſumere: ternis eam expeditionem menſibus confici, aliter futuris gregibus gruum non reſiſti. Atq; ab hac opinione Solinus diſſentire nõ videtur. XV. cap. vbi dicit, ab vrbe Gerania gruum multitudine Pygmęos fuiſſe pulſos: adiiciens, manifeſtũ eſſe, in Septentrionalem plagam hyeme grues frequentiſsimas cõuolare. Nec piguerit meminiſſe, quatenus expeditiones ſuas dirigant. Sub quodam militiæ cunt ſigno, & ne pergẽtibus ad deſtinata loca vis flatuum renitatur, arenas deuorant, ſublatiſq; lapillulis ad moderatam grauitatem ſaburrantur, tunc ſe tollunt in altiſsima, vt de excelſiore ſpecula metentur, quas petant terras. Fidens meatu præit cateruas, volatus deſidiam caſtigat, voceq; cogit agmen. Ea vbi obraucata eſt, ſuccedit alia. Pontum tranſituræ anguſtias captant: & quidem eas promptũ eſt oculis deprehẽdere tãquam ſubiecta loca, in quibus ſcrupulorum ſarcina pedes liberent. Ita nautę prodiderunt, compluti ſæpe ex illo caſu imbre ſaxatili. Arenas non prius euomunt, quàm ſecuræ ſedis ſuæ fuerint.

Bataliſſus Grũtlandiæ.

Spithamęi Pygmęi.

Homerus.

Oua deuorãtur ne hoſtes multiplicentur.

Gruũ multitudine Pygmæi expulſi.

Saburrantur.

Concors cura omnium pro fatigatis, adeò vt, ſi quæ defecerint, congruant vniuerſæ, laſſaſq; ſuſtollant, vſq; dum vires otio recuperentur. Excubias nocte diuidunt, vt exomnis ſit decima clangore: produnt lapidis caſu negligentiam. Aetate nigreſcunt pennis, vt

Dux gruum.

Nautarm teſtimonium.

Gruum natura.

infrà cap. de gruibus, & Pygmæis amplius oſtendetur.

De inſcrutabili profunditate littorum Noruegiæ.

CAP. XII.

ANTA eſt in pleriſq; montoſis littoribus Noruegiæ immenſurabilis profunditas, vt funibus quantis repleri poſsit nauis ingentiſsima, bolide plumbea infernè demiſſa, fundus aliquis nequeat inueniri: eaq; naturæ vis eſt, vt quantò ſublimius montes in excelſum promineant, tantò in eorum radicibus inſcrutabilior profunditas apparebit: licet corum ſublimitas reſpectu cœli minima ſuper terram reputatur. Pedes etiam horum montium ita cauernoſi, profundiq;, & obliqui ſunt, vt funibus immiſsis, quorſum tendat eorum hiatus, difficillimè cognoſci poſcit. Sunt præterea littora (teſte Pli. cap. II. lib. VII.) regionis Taprobanæ per modum canalium arenoſorum diſtincta, inſcrutabilis profunditatis, quibus incolæ anchoras minimè immittendas confidunt. Præterea in inſula Bornholm Regi Danorum ſubiecta, lacus non admodum ampli reperiuntur, quorum profunditas non inuenitur. Demum apud montanos Dalacarlos, id eſt, viros vallium, lacus Runden, id eſt, rotundus dictus eſt, qui menſurabilem fundum non concedit. Deinde non longè à regia Holmenſi Suetiæ, locus in ſcopulis marinis eſt Rundiſualia vulgariter appellatus, id eſt, rotunda vorago, vt neq; ibi rimari poſsit, quàm altus ſit eius fundus. Putei præterea plures reperiuntur, & exigui lacus, quorum profunditas ſæpiſsimè explorata inueſtigari non poſsit. Apparent etiam longiſsimę, ſed valde anguſtæ rupium, ac montium ſpecus, quaſi ferro cauatæ, vel exciſæ, in opacos currentes receſſus: in quibus conſtrepētibus aquis tranquillitate, vel tempeſtate accedentibus, ſonus terribilis excitatur: à quo niſi celeriter aures retraxerint appropinquantes, tam vehementi tinnitu obruuntur, vt pluribus horis ſine auditu, ob excellentiſsimum obiectum, remaneant tabeſcentes.

Fundus imperceptibilis.

Mōtium ſublimitas excelſiſſima, minima cœli comparatione reputatī.

Naues ſine anchoris firmātī.

Bornholm.

Dalacarli.

Rundiſualia rotunda vorago

Sonus terribilis

De portubus

De portubus annullorum ferreorum.

CAP. XIII.

DICTO ſuperiore capite, quàm inſcrutabilis in littoribus Noruegiæ inter excelſiores montes ſit profunditas: nunc oſtendendum erit, quomodo inter ſinuoſas, ſcopuloſaſq; voragines adnauigantes ſecurius abſq; anchoris inuenire, firmareq; poterint ſuas ſtationes. Quocirca cernuntur hic annuli ferrei, clypeo militari ampliores, fuſo plumbo lateribus multorum montium ſucceſsiuo maris tractu quondam bonorum Regum magnificentia, & ſumptu, præcipuè verſus opulentam ciuitatem Bergenſem, infixi, vt æſtu, vel tempeſtate vrgente, ſubitò funibus immiſsis quaſi inter abditas cauernas ſoli dentur nauigia magna. Sed oportebit, vt ignari viarum non ſint, qui tam periculoſo labyrintho ſeſe committere velint. Littus enim ſcopulis, & rupibus ita obuium eſt, vt inde egredi, vel progredi nequaquàm valeant inexperti: immò propter eius, & ſimilium locorum (vt infrà de inimicis claſsibus ſpecialius dicetur) difficultatem, & aſperitatem naufragabũtur. Et ſi bellicę naues, vel piratarum, eò hoſtili impetu, vel tempeſtatum impulſu appulerint, conſiliis, auxiliiſq; deſtitutę, ſæpiſsimè tum fame, tum frigore, tum aggreſſu incolarum, miſerabili ſpectaculo veluti contra elementa pugnaturę conſumuntur. Huiuſq; calamitoſi euentus in ſimili caſu, ſi quis legerit Noruegianorum, Danorumq; annales, præſertim Regis Chriſtierni II. horribilẽ in omnibus reperiet infelicitatem. Ideoq; ſępiſsimè terrentur hoſtes ab ingreſſu horum ſcopulorum, ne ſeuerius, & ſecretius ab apertis, vel latentibus ſaxis inter montes, quàm patentibus inimicis in gurgite conterantur.

Annuli ferrei mõtibus ifixi.

Naues ligãtur.

Littus ſcopulo ſum.

Fame, frigore pereũt hoſtes.

Chriſtiernus II Rex Danorũ.

De periculoso transitu montium Scars & Sula, inter Suetiam & Noruegiam.

CAP. XIIII.

Iempthia. Vesterhuss.

PROVINCIA est in Septentrionalibus regnis Iempthia dicta, Archiepiscopo Vpsalensi cum manerie, seu curia Vesterhusia appellata, ex immemorabili tempore subiecta. De qua Iempthia per excelsissimos montes prædictos in titulo, non minus terribile, quàm periculosum iter æstiuo tempore conficiunt incolæ terrarum, & peregrini viatores: qui aliás hyeme pet congelatas paludes, stagna, & amnes breuioribus compendiis, & semitis, quocunq; placuerit, proficiscuntur. Montes enim illi vastissimi, quales in Europa vix sunt, Orientali parte sub pedis ingressu portas, seu aperturas habent, durissimo silice, partim naturali scissura, partim antiquorum principum sumptu, pro publica vtilitate excisas, aut perforatas. Post quas inter montium latera tantum etiam in media æstate sentitur frigus, vt nisi viatores more hyemis multiplicato vestitu sese munierint, ferè irremediabile periculum subita aeris mutatione incurrant, donec ea montana viscera, vallesq; frigidas exire contingat. Deinde à montibus plurium dierum itinere descensuris, maius quandoque periculum immanet, vbi penduli pontes ligneis montium fulcimentis lateribus affixi, propter casum niuium, ac arborum tempestate euulsarum, aut cadentia saxa confracti, vel semirupti videntur. Nec alia perplexis spes suffragatur, quàm quòd pontium reparationem communi opera incolarum expectent, cùm nullus per altissimos montes, ac profundissimas valles viarum circuitus inueniatur. Hæc, & similia cùm viatores imminere prouiderint, expensas secum afferunt sufficientes, ac si castrensem aliquam obsidionem illico subituri, ac seruaturi essent: iumentorum alioquin paucam curam, ob herbarum copiam, & aquarum commoditatem habentes. Scaturiunt enim toto viarum transitu ex brachiis montium abundantissimi fontes, satis grato sapore ab omnibus commendati. Quòd verò tantam difficultatem illic patiuntur itinerantes, mirum non est: quia propter excelsa rupium præcipitia, quæ difficillimè euitari, vel reparari possunt, omnia sagacissimo ingenio penetran-

Frigus inclusũ quasi lethale.

Pontes pẽduli.

Nullus circuitus.

Pascua vberrima.

da

da videntur, & maximè cùm in vno situs sit inuius, & in altero ruinis, aut saxis oppletus. Præterea limites adeò angusti, vt viatoribus, ac iumentis, præsertim insuetis, vertiginem capitis, & oculorum caliginem afferant, & plerunq; irreparabilem lapsum.

De statuis viarum in montibus niuosis.

CAP. XV.

MONTES etiam sunt alio vocabulo vulgari Doffiafiel, siue malueris, Doffrini appellati, Suetiam à Noruegia diuidentes, tantæ molis, & sublimitatis, vt multorum dierum itinere versus Occidentem, seu Orientem proficiscentibus, ob indigestas niues, perpetuò appareant albicantes, quasi candidæ nubes in altissimo aëre condensatæ. Quo euenire solet, vt eò itinerantes, ob repentinum casum niuium, vias intueantur concludi: è quibus tandem laboriosis viribus non minus sese explicare contendunt, quàm si inter glaciales vndas constricti conarentur exire. Quocirca veterum Regum (qui quondam piissimi in Noruegia erant) prouida magnificentia factum est, vt excelsæ statuæ è viuis lapidibus excisæ, per cacumina montium videantur erectę, ac fortissimè, ne vi ventorum decidant, plumbo, vel ferro firmatæ. Nec desunt, qui putant has petreas statuas olim fuisse gigantes, & propter illusiones in fidei Catholicæ professores factas, imprecatione diui Regis, & martyris Olai tutelaris sancti (vt perpetuò itinerantium in niuosis illis montibus signa conseruationis sint) in huiusmodi statuas conuersos. Immò & fama, & fide receptum videtur, has statuas dęmones fuisse, atq; in eam formam, qua corpore suscepto conuertendis ad fidem Christi hominibus illudebant, eiusdē sancti Olai precibus, ne prædicationi suæ obessent, fuisse redactos. Sit quicquid sit: vti fabulosum non est, niues inter iuga altissimorum montium, & asperas rupes, cautesq; horrendas, longissimo itinere esse profundas: ita & piè credendum, deficiente humano præsidio, misericordem Deum, qui Ionam è mari, & pueros ab igne eruit, signa permisisse saluandis hominibus: quos ille, ne in tanto discrimine suffocandi deficerent, his & similibus remediis tutiores fieri iussit. Nec mirum est hic de niuibus tam frequentibus, & densis in loco proportionato repertis, cùm & cineres Aetnę, ac Aethiopicæ arenæ tam incolas, quàm negotiatores, & armatos milites obruere, & inuoluere soleant,

Doffrinæ alpes.

Viatores mole niuium quandoque opprimuntur.

Statuæ erectæ.

Gigantes in lapides cõuersi.

Dæmones.

S. Olaus Rex.

Signa saluãdorum viatorũ.

Aetnæ cineres, & Aethiopicę arenæ.

Procop. de bello Gothorum.

immò ædes, ac tecta deprimere, ac syluas onerare casuras, vt illico quassatæ cuncta comminuant importabili grauitate. Testis huius rei est Procopius lib. II. de bello Gothorum: qui & cinerum eructatione caristiam annonæ imminere prædicit formidandam. Compertum etiam est in Sueticis terris, auiculas volatu excitasse globulos niuium, quorum augmento, casuq; flante Australi vento, arces, & villæ sunt prostratæ. Habetur tamen in his Doffrinis montibus hospitium, quo recreentur huius periculosi itineris viatores: non tamen vino prouisi, vt in alpibus Apenninis, vel montibus Hispaniarum, qui feliciores sunt, bona si sua norint.

Globuli niuales aucti, ruinant arces.

Hospitium.

De transitu tenebroso.

CAP. XVI.

Cotinuę noctes

Cortices quercini ꝑ lumine

Agaricus noctu lucet.

Alati vermes frigore moriuntur.

Horrea hyemalia.

Homines videntes in tenebris

Taprobana.

QVANDOQVE etiam vtilitate, vel necessitate vrgente, satis ingeniosum modum habent populi Septentrionales in nemoribus nocturno tempore pertranseundis, immò & diurno, quando in remotioribus Aquilonis partibus ante, & post solstitium hyemale continuę noctes habentur. Quicq; his remediis indigent, cortices quercinos inquirunt putres, eosq; collocant certo interstitio itineris instituti, vt eorum splendore, quò voluerint, perficiant iter. Nec solùm hoc præstat cortex, sed & truncus putrefactus, ac fungus ipse Agaricus appellatus, in summitate arboris glandiferæ crescens: cuius virtus, & natura est, vt nocte reluceat, sicuti & vermes alati, volantes ad æquinoctium autumnale: hi tamen, quia frigore correpti mox deficiunt, ad nullum vsum deputantur. Ideoq; frequentius quercum putridam, agaricumq; (seipsos propria luce prodentes) colligunt, ad prædictum syluestrem, immò domesticum vsum, scilicet vt eius luce tanquam ardenti lumine, securius accedant loca combustibili materia plena, vt sunt horrea hyemalia, matura messe, fœnoq; repleta, quemadmodum infrà cap. de brumali trituratione dicetur. Inueniuntur etiam homines eo acumine oculorum præditi, vt sine quouis lumine materiali ferè omnia videre, tractareq; se posse glorientur. Tales vtiq; in Taprobana (teste Plinio) multò plures, quàm alibi per orbem reperiuntur.

De luminibus

De luminibus, & tedis piceis.

CAP. XVII.

POPVLVS Septentrionalis (vt in principio huius libri ostensum est) longissimis noctibus subiectus, vario vtitur genere luminum, quo necessaria exerceat officia pro domestica commoditate. Igitur fatendum est, suppolares homines tempore hyemali vsu pinguedinis marinarum belluarum (vt infrà de vtilitate balenarum, & vitulorum dicetur) in omni sua commoditate perficienda viuere. Quam quidem pinguedinem vulgari eorum Traan, aut Lyse vocant, à lucendo, quia lampadibus immissa clarissimè, ac amplissimè lucet, maximè in ędibus magnarum familiarum, & Ecclesiarum, vbi perpetuum pro reuerentia Corporis Dominici requiritur luminare. Sed ne à coruis nocturnis, seu noctuis, aut vespertilionibus absorbeatur, ferreis craticulis os lampadum occlusum seruant, prout inferius de generibus nocturnarum auium ostendetur. Prætereà tedis pineis connaturalem picem habentibus, vniuersali varietate, quemadmodum vsualibus candelis, in toto Septentrione vtuntur, eo videlicet modo, vt ambabus manibus occupatis, diuisos subtiliter scandilos piceos, baltheis certo numero submissos, ori, vel capitis tegumento altero fine ardentes imponant: ficq; , quò libuerit, nulla ventorum iniuria impediti proficiscuntur, atq; alia, quæcunq; placuerit operantur. Sed hoc securius in campis apertis, ob piceum odorem non omnibus æquè, vt candelarum, acceptum, præcipuè mulieribus parituris, quæ grauibus his odoribus vsq; ad partus aborsum offendi solent. Attamen vt fumus tam noxius extra ædes euaporet, cuneatis canalibus sursum per tectum in culmine perforatum eleuatis, parsq; candelis communibus brachiali longitudine, iuxta noctium prolixitatem, accensis vtuntur. Tempore autem bellorum, quæ frequentius obscura, longaq; hyeme, quàm æstiua luce, ob rationes supradictas, & inferius dicendas, committuntur, piceis tedis exquisita pice per equestres, seu pedestres turmas, facilius etiam abietina resina confectis incedunt: quarum aspectu (si Soloni credendum est) equi prouocantur ad bellum, veluti elephantes viso sanguine fuso, vel moro confracta.

Luminũ genus varium.

Vsus pinguedinis piscium.

Traan, aut Lyse

Corui nocturni, & noctuæ.

Tedæ pineę.

Modus vtendi tedis.

Odor piceus grauis mulieribus parituris Remedium.

Candelæ longitudinis brachialis.

Equi prouocant ad bellum viso igne.

De irruptione aquarum ſtagnatarum.

CAP. XVIII.

Middelpadia. Huni.

Amnis rapidus

INTER mirabilia Septentrionalis plagæ aquarum ſpecta-cula vnum eſt, non tam frequens, quàm noxium habitanti-bus in prouincia Middelpadenſi verſus Boreales partes Suetiæ ſuperioris, vbi ferè maior pars virorum Huni nomi-ne appellantur, tanquam populi clarius contra Hunos olim belligerantes, ac triumphantes. In ea prouincia vaſtus amnis eſt, cuius aquæ lapſus tam præcipiti volumine de-fertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunq; peſſun-dare ſoleat. Ex ſummis enim montium cacuminibus ma-nans, dum per cliuorum prærupta ſaxis exceptus eliditur, in profunda vallium multiplicato aquarum ſtrepitu cadit. Verùm continuo ſaxorum obſtaculo repercuſſus, celeritatem impetus eadem ſemper æqualitate conſeruat. Itaq; toto aluei tractu vndis vniformiter turbidatis, ſpumeus vbiq; candor exube-rat. Hæc tamen conſyderanda eſt eius natura terribilis, quòd ſingulis annis paulu-lum ante ſolſtitium æſtiuale tanta glacierum, arborumq; connexa congerie tribus lo-cis oppletur, & conſtringitur, vt inferiores aluei eius ripas inhabitantes, imminen-te eius irruptione, fugere cogantur ad loca eleuatiora. Interea tamen nuntiis, quo in termino formidabilis ille lapſus maneat, explorant, ne rapidus eius curſus im-probas exerceat vires. Quippe hoc elementum cæteris omnibus (referente Plī. lib. XIII) imperat, terras deuorat, ac ignes extinguit. Scandunt aquæ in ſublime, & cœlum ſibi quoq; vendicant, ac nubium obtentu vitalem ſpiritum ſtrangulant: quæ cauſa fulmina elidit, ipſo ſecum diſcordante mundo. Amnis itaq; ipſe, etſi (vt prædictum eſt) in omni ſua irruptione cunctis vicinis imminet, tamen vbertate ele-ctorum piſcium, ſalmonum ſcilicet, ac aliorum, omnibus affert opulentum quæ-ſtum: qui nedum illius terræ incolis ad vſum domeſticum ſufficiunt, ſed & vltra marinas partes ingentibus nauigiis exportantur. Hancq; virtutem per-petuò retinet, vt quantò marinis alueis vicinior extenditur, tantò melioribus piſcibus ſuperabundet. Nec deeſt offerentium liberalis, & grata piſcium exhibitio, ac donatio, ſi quis occurrerit hoſpes donaria recepturus.

Incolę fugiunt torrentem.

Aqua impioſa

Salmonum co-pia.

Amnis piſco-ſus.

De tribus

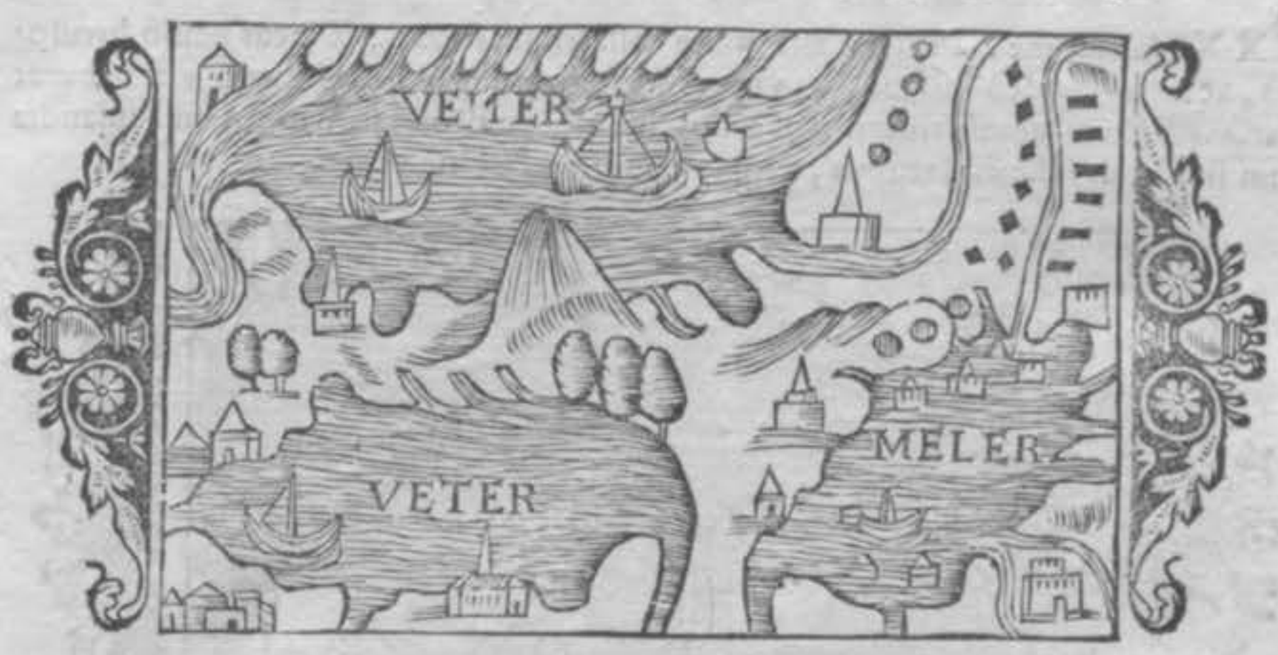

De tribus famosis lacubus Gothorum.

CAP, XIX.

PLVRIMI insignes lacus sunt in Aquilonaribus terris, magnitudine, & situ mirabiles: quorum præcipuus est in regione Vestrogothorum Vener dictus, CXXX. milliaria Italica in longitudine, & ferè totidem in latitudine habens, in multas, variasq; diuisus insulas, & vastis illabentibus fluuiis, risq; maximis oneratus vltra XXIIII. vnũ solũmodò exitũ (de quo mox infrà dicetur) cõtinens. In hoc lacu, & circa hunc plures sunt magnificæ ædes nobilium: quarum præcipua est arx Leckio in alta rupe, opera Episcoporum Scarensium fabricata, puteum habens saxo durissimo incisum super altitudinem CC. pedum. Incisio autem hæc non ferro tantum, sed flamma trecentis porcorum pinguissimis lateribus igne successiuis diebus immisso, & extracto enutrita. Nil enim celerius petrarum duritiem gentibus illis penetrare compertum est, quàm laridum, vel axungiam porcellorum. Adiacent præterea huic lacui oppida vetustissima, Lidecopia, & Tinguallia, ex mineris electissimi ferri, & chalybis retinentia quæstum opulentum. Est præterea lacus alius Vether dictus, adeò claras, & perspicuas aquas habens, licet virenti colori conformes, vt obolus in profundo situ videri possit. Super hunc lacum est insigne monasterium diuæ Birgittæ, aliàs Brigidæ, & filiæ eius sanctæ Catherinæ, vtriusq; opulẽtia, & deuotione fundatum, & dotatum. Præterea aliud oppidum Ionacopia dictum in Australiori parte, magnificis Regum comitiis memorabile in omni æuo secuturo. Extant & mineræ inexhaustæ huius lacus versus littus oppositum Septentrioni. Demum monasterium Aluastra diui Bernardi temporibus sumptuosè ædificatum, & dotatum. Prope hunc locum in villa Tolstada, Rex Suercherus in nocte natalis Christi à proprio stabulario freno pro armis vtente, occisus fuit. Tertius lacus Meler dictus: in cuius littoribus ciuitates, arces, & nobilium magnificæ ædes sitæ sunt. Præterea non longè inde in terra firma minerę argenti inexhaustæ, cupriq;, ac ferri, vltra humanam æstimationem pretiosæ. Et hinc prouenit, Regem Suetiæ, ac Gothiæ, reliquis Europę principibus in omni thesauro, & opulentia nunquàm esse, aut fuisse inferiorem. Sunt etiam lacus recentis aquæ in montibus Lapponię, Lulatresck dicti, longitudine CCC. milliarium Italicorum,

Lacus Vener.
24. flumina lacũ itrãtia vnũ habẽt exitum.
Leckioc Epi
Scarẽsis, vbi puteus. 200. pedũ altitudine.
Por corum latera 300.
Axungia.
Lidecopia.
Tingualia.
Minerę ferreę electissimæ.
Lacus Vether.
Monasteriũ diuę Birgittæ viduæ pulcherrimum.
Ionacopia.
Motala.
Aluastra.
Rex Suercherus occisus.
Lacus Meler.
Arces nobiliũ.
Regia opulẽtia
Lacus Lulatresch.

Lacus oĉs piſcoſiſsimi.
Lacus albus.
Pienthen.

CXX. latitudine. Præterea alia multa collateralia ſtagna, & lacus paulò breuiores, ac latiores, adeò piſcoſi, vt in tota Europa, ne dicam orbe integro, vix habeant pares. Deinde famoſiſsimus lacus albus ſub polo: demum Pienthen in Finlandia cum ſimilibus infinitis lacubus, ſtagnis, fluuiis, & altis venis.

De ſpecubus inſidioſis.
CAP. XX.

24. vaſta flumina vnũ lacum ingrediuntur.

DICTVM EST ſuperiori capite, in vnum lacum Vener ex altiſsimis montibus Norueg iæ, & Suetiæ, XXIIII. maxima flumina ingredi. Et licet eorum introitus valde ſtridulus, & verticoſus ſit, in omni deſcenſu tamen montibus tam amplo circuitu reſiſtentibus nuſquam niſi vnicum inueniunt exitum: huncq; tam rapidum, & ſonoroſum, vt vltra XX. Italica milliaria audiri poſsit.

Sonus amplus. Trolhetta.

Nomenq; vulgare habet Trolhetta, hoc eſt, caputium dęmonis, ſortè propter horrorem, quem ſono, ſtridoreq; generat, in paludinoſam planitiem cadens: vel quia ſub eius deſcenſu præcipiti, reperitur inſignis ſpelunca latronum: ad quam angũſtò tramite fit acceſſus, ſolùm ab ipſis latronibus, ac furibus frequentatus, eò quòd fluuius ille rapidus, & verticoſus ſit, ſuſpicionem omnibus adimens, quòd nequaquàm ibidem malefactorum collectio fiat, præſertim tempore æſtatis. Sed hyeme, ob exhalationem fumi deprehenſi, velociſsimè rapiuntur ad pœnam, ſpoliaq; pretioſiſsimę ſupellectilis, argenti, auri, & pellium pretioſarum ad Principis fiſcum. Vnde nullo intra ſemeſtre tempus legitimo comparente accuſatore, cui bonorum ablatorum lege, & conſuetudine reſtitutio fiat, iuſſu Principis pro tuenda publica pace, exinde confecta nauigia fluminibus maris influentibus immittuntur, vel aliis munitionibus foſſarum, ſeu murorum, ſagacitate præfectorum prouincialium deputantur. Sed (heu dolor) infelici hoc æuo nec hora, vel momentum reſeruari videtur ad reſtitutionem oſferendam, quantumcunq; apparuerit legitimus accuſator, præcipuè in naufragiis negotiatorum, quibus dudum clementia Principum (ſoluto labore colligentium bona proiecta in littore) iuſsit omnia reſtituenda fore. Vidiq; ſuper hoc æquiſsimas fuiſſe factas conſtitutiones à Regibus Aquilonis, Daniæ præſertim, & Norueg iæ, vbi hæc calamitas frequentius, quàm in aliis regionibus (exceptis Hybernis, & Curetibus Liuoniæ) ſuſtinetur.

Spelunca latronum.

Fumo fures ſaluntur.

Rara bonorum ablatorum reſtitutio apparet.

Naufragia reſtituenda.

De excellenti

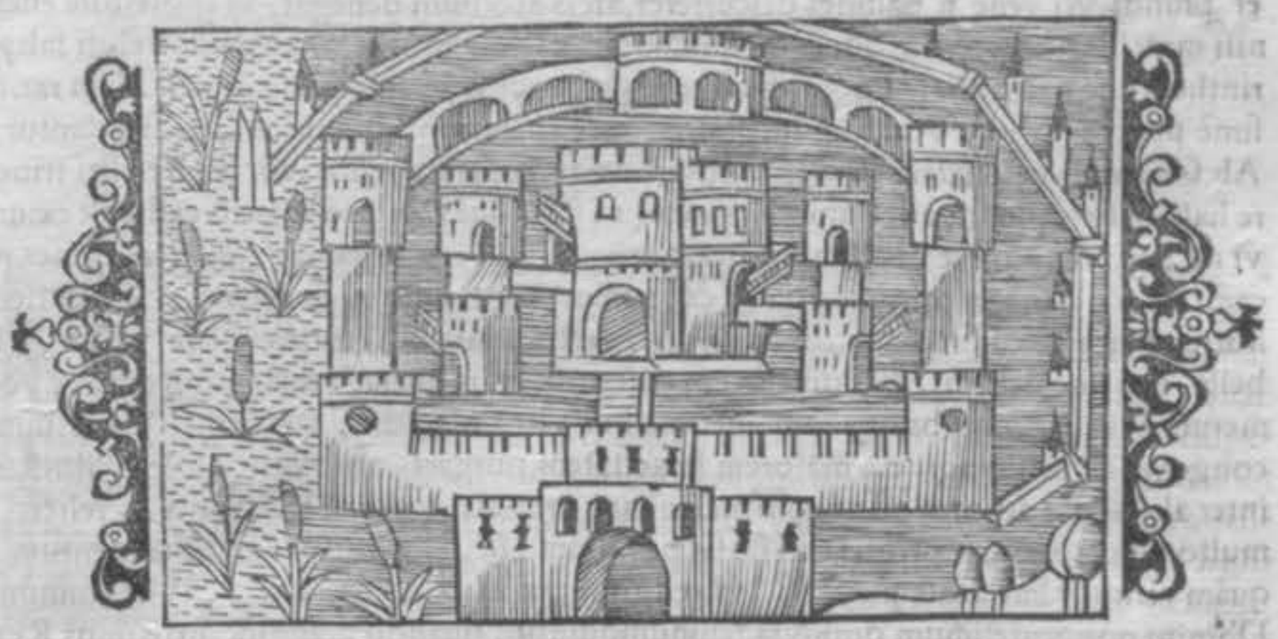

De excellenti antiquitate Regiæ arcis Veſtrogothorum Aaranes.

CAP. XXI.

ETSI Gothicis principibus maior olim inerat bellorum ardor, quàm delectatio quarumcunq; aliarum voluptatum, dum ſummum animi, corporiſq; exiſtimarent ſolatium, rigida arma tractare, ac arduiſsimis prælijs varios comparare triumphos: attamen pleriq; eorum voluptati huic magnificentius aliquid ſuperaddere meditantes, poſteris ſumptuoſa, ſimulq; vtilia ædificia reliquerunt: quemadmodum Scarinus quidam totius Gothici principatus monarcha potentiſsimus, ſingulari exemplo deprehenditur perfeciſſe, præſertim in Veſtrogothorum regione, quam frequentiore ſua præſentia illuſtrabat: idq; ob vicinum Noruegiæ Regem Sidagerum: cui vt erat ſanguine coniunctus, ita etiam terrarum ſitu, & amicitia propinquior eſſe volebat. Hic ex ſuo nomine Scaram ciuitatem Veſtrogothorum in loco ſtagnis, & paludibus admodum munito, tam prudenter erexit, quàm imprudenter eius ſucceſſores ipſam deſolari, ac collabi permiſerunt. Antiqua hæc erat regni Gothorum ſedes. Verùm non procul ab ea adhuc extant veſtigia alterius Regiæ arcis Aaranes dictæ: cuius ſitus, muri, & ſtructurę quoslibet inſpectores ita in admirationem alliciunt, vt firmiter iudicent, nullum præſtantius ædificium ea tempeſtate in toto Septentrione, vel Europa repertum fuiſſe. Sed quid non mutat æui longæua vetuſtas? vt ſaltem ſigna ruinarum poſteritatem vrgeant, magnificentiam meminiſſe heroum antiquorum. Habebat hæc arx in circuitu omnes commoditates, quas vnquam felix mortalium ſedes à ſuperis impetrare potuerat, & obtinere. Siquidem vno latere verſus Occidentem & Boream, vaſtum ac piſcoſum lacum Vener antedictum pro regijs, & menſalibus delicijs habuit: altero verſus Meridiem longiſsimo ſpatio, pro perpetua ſecuritate cœnulentã, ac limoſam paludẽ: cuius ſuperficies tenero veſtita gramine, ac frutice, nõ ſolùm veſtigia negat, ſed modicè calcãtes abſorbet. Nã limo funditus ſubſidẽte, in luteas voragines, ſordidãq; colluuiẽ liqueſcẽs, attrahit accedẽtes. Nec minus riuuli plures,

Gothorum voluptas arma tractare.

Scarinus rex.

Scara ciuitas.

Aaranes olim nobiliſsima arx.

Arcis commoditas.

Piſciũ vbertas.

Paludum ſecuritas.

Pontes 40.

et ꝓfundi, vti venę ꝑ paludes diſcurrẽtes, arcis acceſſum denegãt, vt ipoſsibile eſſet, niſi multitudine pontiũ (qui olim quadraginta erant longis ambagibus veluti labyrintho, illuc peruenire. Eaq; difficultas in aſperrima hyeme perſeuerat. Nam rariſsimè propter calidas venarum ſulphurearum exhalationes, paludes illę congelantur. Ab Orientali verò latere ex oppoſito primæ portæ arcis, quæ vnicum terreſtri itinere habebat acceſſum, adeò amœna prata, ac fertilitas agri pro ſolatio caſtrenſi erant, vt nil amplius naturæ beneficio poterat concupiſci: etiam paſcua, & venationes in campis, & ſaltibus optimæ: quod & præſens humi eius facies oſtendit. Quæ licet horrendam nemorum dẽſitatem multis retroactis annis & ſeculis cultore vacua, ob bella, famem, peſtem, & domeſticam diſcordiam induerat; tamen ſulcorum, vomerumq; veſtigia quibuſuis eam intuentibus vltro oſtendit, frequenteſq; lapidum congeries (quibus agri ob maiorem feracitatem purgari, ampliariq; ſolent) ibidem inter altiſsimas arbores offert conſpiciendas, argumento fideli ad poſteros relicto, multò numeroſiorem prioris æui fuiſſe populum, ſtrictioribuſq; agellis contentum, quàm cernitur hac ætate præſenti. Hæc igitur arx felicius florere viſa eſt circa annum Domini nongenteſimum quinquageſimumquintũ, quando magnificentiſsimus Rex Olaus cognomento Schotkonung baptizatus eſt à S. Sigfrido Eboracenſi Archiepiſcopo, ex Anglia ob fidem Chriſti prædicandam ad eundem Olaum Regem, Eldredi, ſiue Mildredi Regis Angliæ exhortatione, ac petitione proficiſcente: qui & in hac arce pauliſper moratus eſt, donec alia ſedes regia Huſaby dicta, pro vſu eiuſdem S. Sigfridi, & cleri eius parari poterat, & conſecrari. Quo facto paganos, ac idololatras in fide Catholica inſtructos baptizabat: quod & tres nepotes eiuſdem Archiepiſcopi, Vnamannus, Sunamannus, ac Vinamannus (quorum vnus fungebatur ſacerdotis officio, ſecundus diaconatus, & tertius ſubdiaconatus alibi in Verendia poſt tergum relicti, faciebant. Omnes tamen, vti beatus Io. Baptiſta, ob adulteræ mulieris indignationem, gladio interempti fuerũt: quorum corpora in Cathedrali eccleſia Vexionẽſi magno honore ab omnibus venerantur. Sed de hac re latius in hiſtorijs chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei Io. Magni Gothi ſuis locis eſt oſtenſum.

Sulphureæ venæ prohibent congelationẽ.

Amœna prata, & fertiles agri atq; venatiões

Terræ deſolatæ rationes.

Congeries lapidum.

Anno 955.

Rex Olaus baptizatus.

S. Sigfridus.

Huſaby.

Vnamannus.

Sunamannus.

Vinamannus.

Adulteræ iuſſu occiſi.

De mirabili horto montis Kindaberg prope prædictam arcem.

CAP. XXII.

MONS eſt eminentiſsimus apud Veſtrogothos non longè à prædicta arce Regia, & lacu Vener, vulgari gentis ſermone Kindakulle dictus, tantæ altitudinis, vt a longè nauigantibus vltra XL. milliaria Italica in eodem lacu, quaſi atra nubes inter cœli hiatus appareat. Ideoq; multi tempeſtatibus, viq; ventorum agitati, ſummis viribus conantur eius pedes attingere, vbi tranquilliſsimum portum adeſſe nouerunt. In huius montis ſummitate ea amœnitas frondium, herbarum, fructuum diuerſarum arborum (excepta vite) ſuapte ſponte naſcentium non raritate magis, quàm ſuauitate, velut ſatarum, aut plantatarum, reperitur, vt vix delectabilior in tota Septentrionali plaga inueſtigari poſsit, aut inueniri. Illic ſuauitas inenarrabilis, etiam concentu variarum auium (præter papagallos) multiplicata. Sed valde paucis, iiſq; ſolùm ſenibus notus eſt amœniſsimus ille locus. Neq; laſciuiori ætati per facilè monſtrandus, ne fortè ſeueriori diſciplina ſoluta, in omnem voluptatem, vel verius ſpurcitiem ſeſe proſterneret, difficillimè, vel nunquàm ad honeſtatem, & bonos mores reuerſura. Voluptas enim ipſa vſum, & conſuetudinem: conſuetudo neceſsitatem: neceſsitas deſperationem inducit, & coartat. Extra hunc montanum locum, immò & alibi latius per Aquilonem ſatis boni, ſuaueſq; fructus pyrorum, pomorum, ceraſorum, prunorum, ſed nulli ante medium Iulij, vixq; tunc in debita maturitate reperiuntur: immò quædam horum fructuum genera tam domeſtica, quàm ſylueſtria, ſolo frigore accedente matureſcunt, durantq; pendentia maiori parte hyemis etiam in ramis, ſolijs omnibus denudatis. Sed hi fructus quouis aceto pro gratiori ſapore ſunt eligibiliores, licet exiguę magnitudinis, ob frigus continuè circunſtans. Exoticos verò fructus per mare à Germanicis oris, vt ſunt poma celerrimè portata, ob ſuauitatem inhærentis muſti, tam auidè manducant incolæ, vt nunquàm, vel rarò ſine diſcrimine variorum morborum (præſertim Gallicorum) vel mortis euadant. Et hinc eſt exemplum, quòd omnis inordinatus appetitus ſibi ipſi ſit pœna, atq; tormentum. Reperiuntur etiam nonnulla montana loca, ſeu plana in Armenia (teſte Strabone lib. XII.) quæ tantam agreſtium pomorum, & vltro naſcentium copiam gignunt, vt quocunq; tempore anni ea voluerint incolæ (qui ob id famẽ nunquàm ſentiunt) ſemper abundent: cùm interdum adhuc fructus in arboribus pendeant, interdum in ſolijs iaceant, quæ lapſa multa, & alta, ac humi fuſa ſunt.

Kindaberg.

Montis amœnitas.

Auium cantus.

Senibus notus.

Voluptas.

Fructus diuerſi

Frigore matureſcunt poma et pyra.

Fructus exotici noxij.

Appetitus inordinatus.

Armẽiç fructus.

Fames nulla.

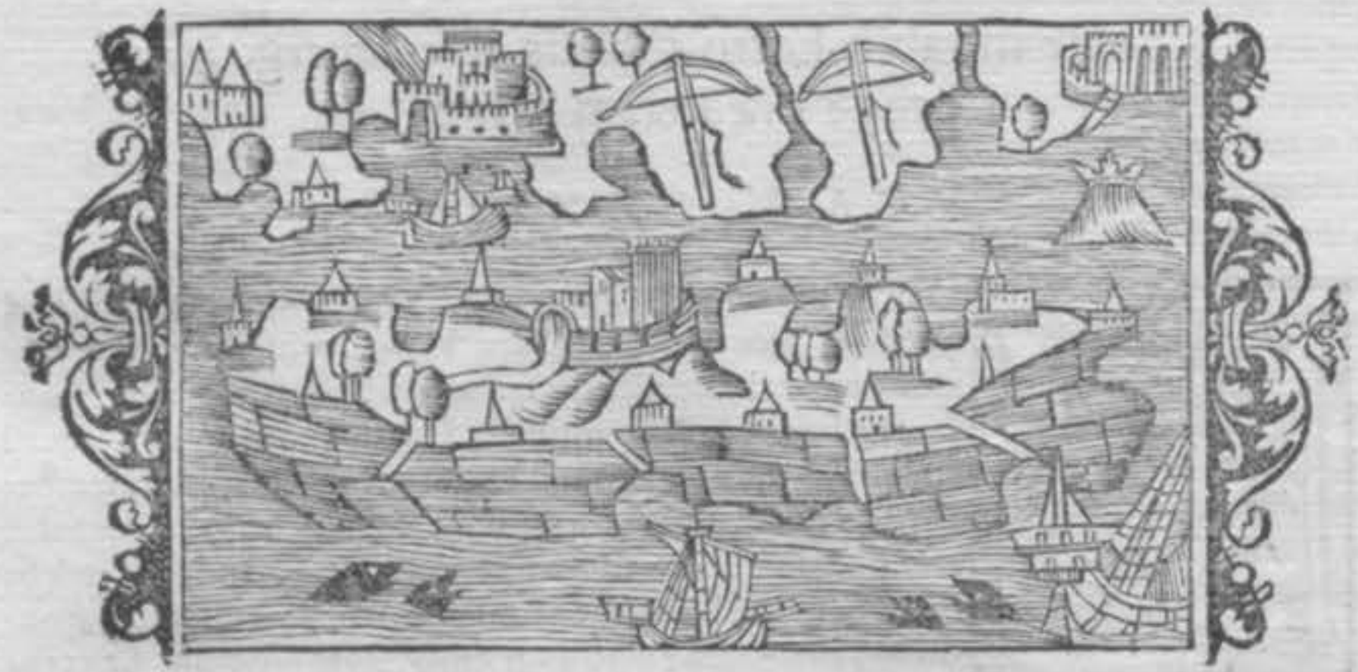

De pulchritudine, & vbertate insulæ Gothorum Elandiæ.

CAP. XXIII.

Oelandia.

VBertas insulæ maxima.

Equi exigui, sed electissimi

Equi in gyrum saltantes.

Eq̃ circulos trã siliunt.

Equi pascuntur piscibus et lignis, ceruisiaq̃ vel vino ebriantur.

Butyrũ electissimum, q̃a medicinale.

Borcholm.

Nauigãtib. necessaria signa.

ELANDIA, siue Oelandia, vna est ex insulis Gothici maris, breuissimo maris interiectu à Gothia Meridionali diuisa, omnium insularum pulcherrima: multis enim bonis adeò referta est, quòd spatij breuitatem (duorum dierum itinere absoluendam) soli fertilitas recompenset. Prata, & campi odore herbifico, indicibili suauitate mirabundi. Ibi plurimi greges equorum paruorum, sed validissimorum, vtputa qui fortitudine, & agilitate multis eximij corporis equis præualent: quosq̃ domestici, & exotici negotiatores pro voluptate emunt, atq̃ in terras remotas veluti naturæ miracula venales exportant. Ingeniosissimi enim sunt, vt saltibus & choreis, buccinæ vel tympani sono per eos adaptari possint, quorum exercitium est huiusmodi spectaculis acquirere quæstum. Insuper instruuntur, vt circulos ferreos, aut ligneos non admodum amplos more canum transiliant, saltuatimq̃ viuacissima pernicitate sese gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine moniti magis, vel minus id faciunt, iuxta arbitrium imperantis. Pascuntur huiusmodi equi, vbi opus est, piscibus sole tostis, & lignis abietinis: ceruisiaq̃, & vino vsq̃ ebrietatem potantur, prout in simili infrà de alcibus ostendetur. Hæc igitur insula frugibus, pascuis, pecudibus, armentis, & piscibus tantum abundat, vt proprijs commoditatibus sufficiat, & alienis: eamq̃ gratiam, & æstimationem boues, & pecora, ac butyrum vltra mare exportata habent, quasi medicinalia forent. Habuit olim hæc insula arces plures, tam naturæ, quàm artis præsidio locis opportunissimis fabricatas, & munitas: quarum aliquæ in templa Christiani ritus commutatę sunt, hodie non minus patriæ defensioni, quàm religioni deseruientes: aliquę bellorum turbine penitus desolatæ. Vna tamen vsq̃ in præsentem ætatem omnium altior, & fortior Borcholm dicta, permansit: cuius celsitudine Gothicum mare eminus nauigantes, veluti specula pro ventorum, ac portuum directione adhuc vtuntur, præsertim Angli, Scoti, Selandi, Hollandi, quibus admodum necessaria est illustrium locorum cognitio in eo mari. Hæc insula ferè tota ambitur marmoreis saxis sursum, deorsumq̃ penes

penes littora XX. vel XXX. pedum altitudine, quasi artificum manu ex industria collocatis. Immò & in oris eius Orientalibus aperto mari obiectis, plures amœnissimi portus sunt: ad quos non minus curiositatis, quàm necessitatis causa extranei nauigantes, veluti naturæ spectaculum visuri accedere solent. In hac insula tempore pacis reges Gothorum, & Sueonum, ob insignem eius amœnitatem, & venandi exercitium, æstates transigere consueuerunt. Etiam quia viciniori maris tractu vltramarini principes commodius cum eis in arduis causis expediendis ibidem congredi possunt. Præterea prope Aquilonare littus eius exurgit mons excelsus: quem nauticum vulgus vitandi infelicis ominis, & marinæ tempestatis gratia, Virginem vocat: atq; in eius portu manentes certis munusculis puellis dari solitis, vtpote chirothecis, sericeis zonis, & similibus, eas tanquam amico munere placant. Nec ingratum montis numen sentire videntur, prout aliquando factum meminit antiquitas, voce lapsa iussum fuisse donantem mutare portum, ne periclitaretur: & ita faciendo saluus factus est, vbi alij sunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur esse conuentus Aquilonarium maleficarum, vt examinent præstigia sua. Tardius ministerio dæmonum accedens, dira afficitur correptione. Sed hæc opinioni, non assertioni cedant.

Muri naturale
Portus amœnissimi.
Regũ venatio.

Virgo mons dicit, & quare.

Aq̃lonariũ maleficarum conuentus, & tardantiũ pœna.
Opinioni cedit

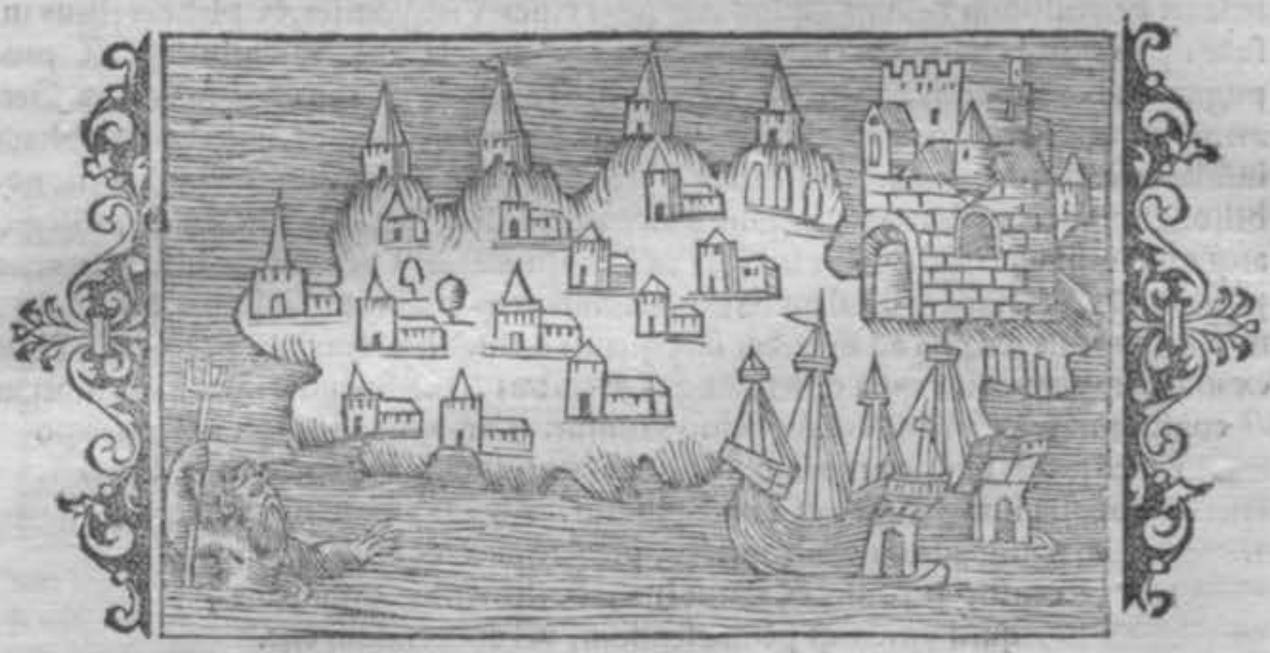

De famosissima insula Gothorum, Gothlándia dicta.

CAP. XXIIII.

RIENTALIS Gothiæ pars est, sic dicta, quasi Gothorum terra, vel bona patria. Goth quippe bonum, siue Deum lingua Gothica significat, & Landia terram. Est enim multis rationibus bona: bonus in ea populus: boni, & securi in circuitu eius portus: bonus, & electus in ea ager: bona armentis, equis, bobus, piscatione, venatione, aquis, syluis, pascuis, pulcherrimo marmore, & omnibus rebus humano vsui necessarijs. Est in eius Boreali parte præclarum oppidum Visby, in quo est arx munitissima. Fuit hæc vrbs quondam Gothorum, & multarum regionum emporium, tantis opibus, & negotiatorum mercimonijs frequens, vt vix illi par in Europa simile haberetur. Confluxere illuc Gothi, Suedi, Russi seu Rutheni, Dani, Prussi,

Goth bonũ dicitur, & Deus

Bona omnia.

Visby emporium.

Nationũ noía.

Diſcordia.

Marmoreę ruīę

Portæ ęreæ, ac ferreę deauratæ.

Pria ſtatio exeuntium Gothorum.

Longobardi ex Scandia.

Paulus Diaco.

Magnus Rex Suetiæ.

Albtus rex Suetiæ.

Vitaliāi piratę.

Iurē perpetuo ſpectat ad Suetiam, & Gothiam.

Saxo Danorū hiſtoricus hoc confirmat.

Epo Lincopen. iſula hęc ſubiecta.

Ius maritimū hīc petendū, & expectādū

Angli, Scoti, Flandri, Galli, Finni, Vandali, Saxones, Hiſpani, ſingulæq; gentes ſuos proprios vicos, & plateas incolentes: nulli præcluſum municipium. Ingredientesq; terra, & mari omnia pacata inuenerunt, donec diſcordia, quæ omnium regnorum, & hominum perniciоſiſsima deſolatrix eſt, ſubuerteretur: ſicuti infinitæ aliæ nationes, quæ ab initio floruerunt. Extant hodie marmoreæ ruinæ, quæ teſtantur veterem eius claritatem, amplitudinem, & vetuſtatem. Sunt adhuc teſtudinatæ domus, portæ ferreæ, cupreæ aut ęreæ feneſtræ, olim argentatæ atq; deauratę, argumentum inęſtimabilium diuitiarum exhibentes. Vnde poſtmodum ortis odiis, & dolis, ex tumido earum rerum vſu diſgregati incolæ, abierunt in Vandalicas ciuitates: quæ non parum ex opibus huiuſmodi hoſpitum ſunt ditatę, vti olim Roma Carthagine deſolata. In hanc inſulam prima Gothorum armata caſtra poſt exitum à ſua terra, in Europa, & Aſia nouas terras, ob importabilem gentis ſuę multitudinem, quæſitura deſcenderunt. Demum multis ſeculis euolutis, Longobardi ex Scandiana inſula ob ſimilem, vel grauiorem cauſam exeuntes, per hanc inſulam in Rugiam agmine vaſtiſsimo in exteras regiones abierunt: & tandem regno conſtituto in Italia ſedes firmauere: quod & Paulus Diaconus eorum hiſtoricus lib. I. atteſtatur. Præterea Magnus Rex Suetiæ anno Domini M. C C. LXXXVIII. ſedauit periculoſum bellum, quod erat inter ciues Visbycenſes, & plebem illius inſulæ: permiſitq; ciuibus inſtaurare collapſos muros ciuitatis, mœnibuſq;, & propugnaculis communire. Albertus Rex Suetię rogatus à principibus inferioris Germanię, vt à mari eorum eijceret potentiſsimos piratas Vitalianos, impignorauit hanc inſulam Gotlandiæ Magiſtro Pruſsiæ, pro viginti millibus duplonum, id eſt, nobilionum: quorum ſummam Regina Margareta eidem ſuccedens, ex Suetia collegit, atq; eam inſulam regni Suetiæ iuribus, & proprietatibus reſtituit, iure perpetuo poſsidendam. Hancq; inſulam Saxo Grammaticus Danorum inſignis hiſtoricus, in pluribus ſuis ſcriptis ad Suetiam ſine quauis hæſitatione ſpectare atteſtatur. Et hoc ex multis argumentis: quia eadem lingua, legibus, conſuetudinibus, & morum conformitate, & vicinitate perpetuò vtuntur: etiam quia Gothorum Epiſcopo Lincopenſi, tanquam primo fidei plantatori ſunt ſubiecti: à quo & Epiſcopalia iura petunt, & conſequuntur. Ab hac etiam inſula in omni nauigantium controuerſia, præſertim à conſulatu Visbycenſi, petitur, & datur ius, & ſententia diffinitiua, quid vnicuiq; permittendum, vel auferendum erit. Certè ius hoc mercatorum, ac nautarum, valde prudenter digeſtum, citius lites admit in fluidis aquis, quàm aliorum deciſio in terra firma.

De clypeis

De clypeis principum montibus Hangœ insculptis.

CAP. XXV.

QVANTAM olim Reges, ac Principes Gothorum de perpetuanda nobili fama, ac bellica claritate curam habuere, arma, signaq́, & clypei eorum illustribus locis insculpta, ac posteris relicta euidenter ostendunt, præsertim in Ostrogothia, ac Vestrogothia, & Australi Finlandia, in magnifico portu Hangœ appellato: qui tam lætus, ac securus est, vt in toto Septentrionali mari, & forsitan amplo Oceano parem non habeat, qui eidem valeat comparari. Omnes enim vndecunq́ nauigantes liberè recipit in suum sinum, secureq́ introrsum tam à tempestatibus, quàm hostili classe, sua naturali munitione (modo ipsi sibi deesse non velint) protegit, & conseruat. Portus etenim iste in modum amplissimæ arcis in medijs montibus, ac vallibus amœnè situs est: habetq́ in cautibus vetustissima heroum Gothorum, ac Sueonum insignia, litera to ordine, sed antiqua simplicitate insculpta, maximè ad ostendendum posteris, ibi olim classem pro regnorum defensione contra quoscunq́ hostiles insultus continua expeditione stationem tenuisse, atq́ inde ad aperta arma, quoties opus fuerat, prodijsse. Hodieq́ frequentius in eodem portu, ob similem causam, armatas classes tam Princeps, quàm nobiles habent, præsertim quia vicina loca omnia suppeditare possunt, quæ subitò requiri videntur ad confœderatorum armatam classem: omniaq́ in hostes contraria verti, si perniciem structuri in hunc accesserint portum.

Olim diuus Ericus Gothorum, Sueonumq́ Rex, oblata pace, & contempta, Tauestos, Carelos, ac Bothnienses bellica classe, & equestri expeditione deuictos, ad fidem, & Christi religionem accelerare coëgit. Indocile enim genus barbarorum, nisi per arma ad iugum Christi cogi, vel pertrahi, vel inuitari non potuit: nimirum (vt Albertus Crantzius lib. IX. cap. XXXVII. Vandaliæ refert) magnus est amor paternarum traditionum. Nam & Itali diu pertinaces erant, hominum genus (vt sibi videntur) omnium maximè ciuile, & honestum: quanta millia martyrum perdiderunt, priusquàm Christo crederent? In hoc portu Suetici Reges graui iniuria lacessiti, vltramarinis principibus classe instructa, vel instruenda hostili-

Arma, et clypei testãtur nobilitatem stirpis.

Hangœ securissimus portus.

Portus velut castellum.

Loca vicina vtilia.

S. Ericus.

Indocile vulgus.

Traditionũ paternarum magnus amor.

Itali olim pertinaces.

tatē indicere ſolent, præſertim Ruthenis, ſeu Moſcouitis : rurſumq; in eodem portu ſub æquis conditionibus eorundem principum nuntijs pacis fœdera præſcribere, & accipere conſueuerunt. Quòd autem eo loco frequentius, quàm alio id fieri contingit, vrget antiquata maiorum obſeruantia, qui illic in montibus impreſſerant inſignia ſua, vt eorum perenni firmitate perſpecta, quæ Reipub. vtilia fore crederint, poſteris eodem vnanimi conſenſu, & iuramento per arma, ac libertatem maiorum ſtabiliant obſeruanda. Quibus autem armis, clypeiſq; veteres Gothi, Sueuiſq; ſint intus, & extra patriam vſi, ſignis præſentibus aduerti poterit, immò & rationibus oſtendi : leonem ſcilicet coronatum ſuper tres aquas candidas in campo cœleſtini coloris impetuosè ſalientem, ac retroſpicientem, olim habuere Gothi, atq; nunc habent ſolum originis inhabitantes : vt vincendo parcant, & retroſpiciendo caueant, quàm citò ſalientes ab impetu ceſſant. Methodio tamen placet aſſerere, Gothorum Principes in exteris terris militantes, ac dominantes, vrſam in vexillis habuiſſe. At ex eiſdem Gothis veluti parentibus originem trahentes, varietate ſignorum ſecundum diuerſitatem gentium diſtinguebantur : vt Cimbri tauro, Sclaui dracone, Gepidæ nauicula, Alani, Burgundi, ac Sueui catto in militaribus ſignis, vt Plutarcho videtur. Suecis autem, ſiue Sueonibus antiquitus erant arma, videlicet duæ virgines coronatæ, aureo veſtitu ſeſe mutuò in virenti ſylua amplexantes, tanquam dearum nympharum excellentiam in regione oſtendentes. Nunc verò Sueorum Principes tribus aureis coronis in campo cœleſtini coloris, ob inſcrutabilem dominiorum amplitudinem, magnifica bellorum geſta, & inexhauſtam mineratum vbertatem, vtuntur. Sunt & priuatorum nobilium inſignia mira varietate diſtincta : ſimiliter & vrbium, ac prouinciarum, quatenus in bellicis expeditionibus pro patria, & legibus ſuſceptis, tot hominum turbæ diſtinctius ad vnum tandem finem dirigantur, prout infrà de directione armatæ multitudinis diffuſius erit oſtendendum.

Pacis cõditiones.

Armis maiorũ viſis multa fiunt.

Arma Gothor.

Armor. cauſæ.

Vrſa ãtiquitus in armis Gothorum.

Taurus.

Draco.

Nauicula.

Cattus.

Virgies duæ coronatæ pro armis Suetiæ.

Coronæ tres, & cur.

Arma illuſtriũ, et nobiliũ varia.

De Cryſtallo & Magnete.

CAP. XXVI.

Cryſtallus ſicut buccella.

VENERABILE verbum ſcripturæ eſt : Dominus dat niuem ſicut lanam, & nebulam ſicut cinerem ſpargit. Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit? etc. Certè ſi liber iſte forſitan obſcuriſſimus, claritate cryſtallina illuſtrari poſſet, neq; ſic ſufficeret in expoſitione verborum præmiſſorum,

prǽmissorum, eò quòd omnia mysteriorum plena sunt, quæ paucitate eorum meritò comprehendi possent. Dicitur: Qui dat niuem sicut lanam. Nix (vt omnibus constare videtur) è nubibus genita, latè, diffusecp per omnia cadens dilatatur. Lana autem sola Cyprica è frutice, seu sua planta ad hoc seminata, & maturata decidens, vniuersum campum tegit, & dealbat, vt incolis appareat quasi nix de cœlo descendens. Et hinc incolarum opulentissimus quæstus, qui in totum diffunditur orbem, præsertim frigori subiectum, ob calorem fouendum, vti volucrum pennæ Indis ꝓ tegumẽto naturæ, ac mitiori flatu reprimẽdi caloris deseruire videntur. Quòd vero dicitur: Nebulam sicut cinerem spargit, parumper lib. I. cap. XX. huius voluminis de pruinis, & nebulis est respiciendum. Quòd præterea: Mittit crystallum sicut bucellas, patet in fragmentis eius, quæ vtiqꝫ magnam habent quantitatem. Sed ob frangibilitatem buccellæ dicuntur, vt modica contritione quasi inter molares dentes facillimè comminuantur. Vsus eius magis apud antiquos erat, quàm modernos, præsertim in scrineis, & manubrijs gladiorum, prout cernitur in Cathedrali ecclesia Aslocnsi regni Noruegiæ, vbi ensis insignis Haquini Regis pro pulchro spectaculo reseruatur. Magnetes etiam in extremo Septentrionis veluti montes, vnde nautica directio constat, reperiuntur: quorum etiam magnetum tam vehemens est operatio, vt certis lignis sagineis coniuncti, ea vertant in sui duritiem, & naturam attractiuam. Quòd verò superius lapides cernuntur quasi volantes eijci, nemo non credit ob vim sulphureæ exhalationis, more bombardarum id fieri posse. Immò & magni cespites sine manibus præcisi, ad aëra eleuati in longinqua spatia proijciuntur.

Nix.

Lanæ Cypriæ natura.

Quæstus abundans.

Pennæ volucrũ Indis.

Regis Haquini gladius.

Magnetis natura.

Lignum cõuertitur in saxũ.

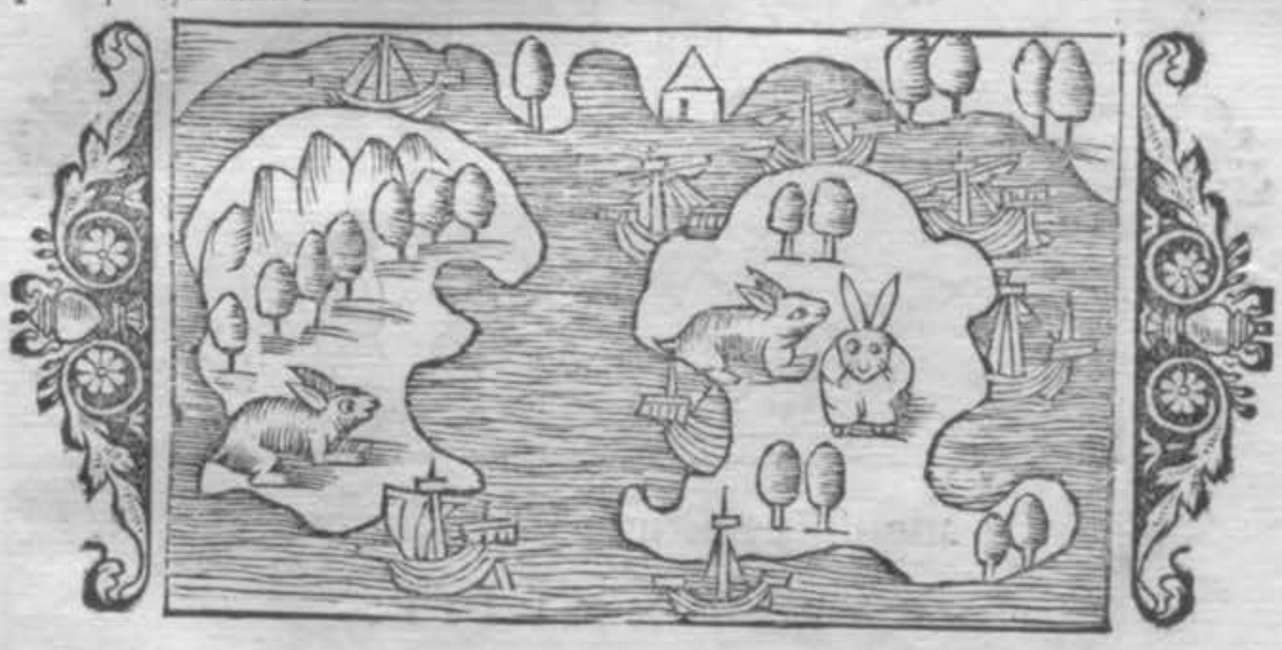

De rupibus galeatis.

CAP. XXVII.

AVIGANDO è Germanico mari versus Septentrionem tribus dietis, antequàm introitus appareat ad Regiam ciuitatem Holmensem regni Suetiæ, occurrit admirabilis portus lingua vulgari gentis Hielmsnabben, vel Elgxnabben appellatus, eò quòd onagri, qui Elga dicuntur, propter attractum suauis venti eò concurrere consueuerunt: vel etiam quia montes, in quorum lateribus portus sunt, ita à natura formati videntur, vt galeæ militares putentur in-

Hielmsnabben vel Elgxnabben.

Galeę mõtanę.

Natura duris populis oſtendit armorꝫ effigiem.

ſculptæ: quaſi ars non ſufficeret in armis fabricandis, niſi & natura monſtraret, quid bellicoſis populis Aquilonem inhabitantibus conueniat in armorum tractatione.

Portus optius, ſed cruentus.

Sed reuera, vti portus is ob omnes ventos, & tempeſtates arcendas inſignis eſt, vt vix ſimilem in tota Europa habeat: ita & hoſtili ſanguine reſperſus, vt ibidem quaſi omnium Aquilonarium bellorum initium, medium, & finis inueniatur. Sæpe etenim claſsis hoſtilis, quæ violentia tempeſtatum in vaſto mari vario Marte congredi non poterat, huc depulſa, vel inducias ab aduerſario petere, vel ipſa ſua ſponte, vel ſimulatione cogitur offerre, vel ineuitabile mortis, aut captiuitatis diſcrimen inire: quò enim vt ſaluus euadat armatus non inuenit. Si enim littus, aut portum exierit, cæca ſaxa, rupeſq; minaces apparent: quæ eum leui motu in gurgitem, vt pacem præſtet, immittunt. Si verò in apertum marę exire voluerit, obſtat horrenda tempeſtas, ne viſu quidem ad ictum oculi toleranda: quia Aquilonaris, Orientalisq; ventus eo in loco totaliter eſt procelloſus. Præterea tempore hoſtili terrarum incolæ ſubtrahunt littoralia ſigna, ne hoſtis accipiat tantillulum quidem ſpatium, vt effugiat pœnam: alioqui inceſſabili ferocia impetu facto, latronum claſsis, manuſq; impiorum hunc portum occuparet: vbi nihilominus claſsica bellorum prędia frequentius inchoari ſolent.

Loci iniquitas pacem ſuadet.

Cæca ſaxa.

Tempeſtas horrenda.

Ventus procelloſus.

Signis littoralibus amotis hoſtes ſuffocãtur

De anguſtiis portuum lapidoſorum.

CAP. XXVIII.

Ciuitas Holmẽſis.

VNT præterea non exiguæ formidinis anguſti exitus, & introitus æquoris Aquilonaris, præſertim ab aperto mari nauigando verſus Holmenſem ciuitatem: quæ regia eſt, & inſigniter à natura, ac arte munita, vt meritò trepidare cogantur aggreſſuri, quæ fides, vel fraus ſit nautarum in imminentibus periculis proſperius exuperandis. Præcipuus tamen, & periculoſior eſt locus Steendor, id eſt, porta lapidum appellatus, eò quòd arctis faucibus, & lunatis cornibus quoquouerſum obliquatur: hoc eſt, quandoque per modum Scythici arcus, quandoq; mucronis aſpectu euitatur à nautis: in quibus longè periculoſius, ob exortas denſiſsimas nebulas, & caligines, errare contingit, quàm in ampliſsimo Oceano, ſuborta validiſsima tempeſtate.

Steendor.

Formæ variæ.

Nec

Nec procul ab eo ſinu ſaxoſæ rupes imminent ſub aquis latitantes: in quas quicunq; inciderint, quaſi viui ſepulchro teguntur. Nec ſilent annales Gothici, quondam in eiſdem rupibus multa millia Germanorum, ac Danorum repentino deſcenſu fuiſſe perempta. Magis nanq; præſumptuoſa, quàm experta nauigatione ſaxeas has anguſtias ſunt ingreſsi: veluti etiam in alios ſinus Septentrionales, qui non ſecus in mari nauigantibus apparent, quàm ingentiſsimæ trabes eminentes in aquis, quæ ſolo aſpectu territant inſpectores: nomen ab euentu, cauſa, geſtis, & natura prout ſuperius de irruptione aquarum eodem libro eſt oſtenſum) aſſumentes. Terribiliores ſq; hoſtibus piraticis videntur, quàm acies aliquæ militaribus armis inſtructę.

Rupes ſub aq̄s

Multa millia hoſtium ſubmerſa.

De ſcopulis lapidoſis, & via ſtricta.

CAP. XXIX.

VNT inſuper in littoribus Oſtrogothorum, & Sueonum ingentia ſaxa, partim apparentia, partimq; latentia longiſsimo ordine, quaſi ſcamna arte, vel induſtria collocata, vulgariter Idebenckia nominata: ſuper quæ infeliciſsimi naufragantes quandoque ſedere ſolent: mihiq;, niſi Deus in graui tempeſtate anno Domini M. D. XVII. opem tuliſſet, parata fuerunt. Vehementia enim ventorum nauis vrgebatur in ea latentia ſaxa: quæ velut decliues muri oppidorum, vel caſtrorum longo tractu apparent. In quos lapides qui negligentia, vel ineuitabili tempeſtate inciderint, maximè hoſtiles claſſes auiditatem prædæ in littoralem populum (ſatis opulentum) meditantes, profectò omnium infeliciſsimi reputabuntur, dum terra, mariq; horribilius, quàm in carcere circundantur inimicis. Terra quidem (quia fugientibus incolis cum armentis, pecudibus, ac ſupellectili, ob ſubitum hoſtilem incurſum) fame, quæ omnibus hoſtilior eſt, & frigore omni tormento grauiore citiſsimè conſumentur. Mari etiam, quoniam eo in loco (vt dictum eſt) fœuiſsima ſolet eſſe tempeſtas: à qua etiam ſi arte, & labore vellent euadere, naturę tamen feueritati reſiſtere non valebunt. Vbiq; enim præter aëris impetum (vt dictum eſt) ſaxa, ſeu rupes, in acutum apicem inſtar turrium eleuata, periculum adminiſtrant: quæ arcuata flexilitate, & circuitu

Idebenchia.

Periculum autoris.

Muri ſub aquis latentes.

Fames in terra.

Tēpeſtas i mari

Saxa piculoſa.

Stratagema.

cuitu, ſpuma prodente, ſagaciter ſunt circumeunda. Solent in his locis ſtratagema tibus vtentes bellicæ claſsis præfecti aliquot præliares naues, vel ſimulatas, ex induſtria tempore hoſtili ſignis inimicorum ornatis ſtatuere, vt claſsis hoſtilis ciſdem viſis, ſecurius in periculum ruat. De quibus, quando videlicet ſic interceptæ ſint inimicæ naues, patriæ annales me tacente atteſtantur, atq; hoſtilia oſſa in ſcopulos diſiecta, diligentius quid cauendum ſit, aperte demonſtrant.

Oſſa mortuorꝫ terrẽt accedentes.

De torrentibus rapidis.

CAP. XXX.

Torrẽtes rapidi

ORRENTES rapidi quaſi infiniti, præcipuè tempore reſolutionis niuium, ac glacierum, poſt finem Aprilis in Septentrionalibus terris maximam ruinam indigenis afferentes reperiuntur. Suo etenim impetu, qui vehemens, & horridus eſt, tam villas, vicos, ædes, & pontes lapideos, quàm ſuffoſſas arte arbores, vel naturali propagine in terra radicatas rapiunt, & exportant, quemadmodum de ſtagnorum irruptione ſuperius alio caſu fuerat enarratum. Qui torrentes iuxta impetuoſam naturam ſuam nomen imprimunt vrbibus, ac locis, vbi elabuntur: vti antiquiſsimum Oſtrogothorum oppidum Scheningia dicitur ab amne, vel verius torrente, qui ob rapidiſsimum curſum vulgariter Schena appellatur, quaſi equus abiectis habenis ad omnem præcipitem curſum accenſus. Prætereà alteri fluuio non longè exinde diſtanti, à continuo ſtridore dentium nomen impoſitum eſt. Ita & rapido torrenti in prouincia Middelpadiæ, vt ſuprà dictum eſt, nomen nodi impoſitum eſt: quia inſtar nodorum cruſtata mole glacierum arbores compreſſas, immò et ingentiſsimos lapides in ſui diſſolutione ſecum impetuoſiſsimè rapit, & portat: eoq; formidabilius hoc accidit, quò celerius prouincias, & populos terrere, atq; obruere ſolet. Qui tranſierant Forum Iulij à Germania vſq; Venetias, quid huiuſmodi aquarum impetus effecerit, aut facere ſoleat, ſine hac ſuperflua atteſtatione etiam à Tridentinis ſaltibus, & aquis apertiſsmo ſpectaculo agnoſcent. Nec aliud remedium huius horrendæ depopulationis hactenus repertum eſt, quàm viritim publica manu, collibuſq; effoſsis aliorſum diuertere curſum: quem etſi Septentrionales populi in pleriſq; locis auertunt, impetum tamen hunc ſinunt, vt temerarium hoſtem catarrhactis adhibitis precipiti ruina, laxatiſq; nodis inuoluant.

Scheningia. Schena.

Tannafors.

Knoden.

Forum Iulij.

Remediũ auertendæ aquæ.

A meliori euentu nomina imponenda.

Licet autem ſuperius nomina torrentibus ab infelici euentu impoſita ſint, vt alibi etiam dicetur de ſubmerſis Epiſcopis euangelizantibus, & ſponſalibus ludis, & raptu virginum: tamen prudentioribus placuit, vt à triumphis, & victorijs, non à calamitatibus rei appellatio fieret.

De diuerſis

De diuersis formis littoralium saxorum.

CAP. XXXI.

IN LITTORIBVS Ostrogothoꝝ, id est, Orientaliũ freti Brauiken dicti, vbi etiam torrens vehementissimus per oppidum Norcopense illabitur, variæ admodum littoraliũ saxoꝝ figuræ, quasi humana arte sculptæ, vel politæ forent, reperiuntur: quod procul dubio cœli, & elementoꝝ secreto influxu fieri æstimatur. Quidam etenim horum lapidum formam capitis humani, manus, pedes, & digitos habent: non tamen integro corpore cõpaginatam, sed distinctione naturæ taliter expoliti. Gens autem illa talibus assueta spectaculis, nil hæc, & similia curat, nisi inquantũ solidis coꝝ muris, & structuris poterint inseruire. Reperiuntur etiam in montibus longè à mari distantibus rupes naturali compagine, & rotunda concauitate formatæ, vt maximum aliquod caldare æreũ, vel thermarum concha putetur: prout videre licet apud Ostrogothos in monte Ketilberg vulgariter dicto (id est, Monte cacabi) prope ciuitatem Lincopensem: vnde mihi origo est. Si Italica curiositas indè naturæ antiquitates extrahere posset, certè nõ exiguo quæstu gauderet, quãdò nulli, vel pauci fatiãtur in talibus inquirendis. Cernuntur etiam in multis vallibus mõtium infiniti lapides, globali formati figura, quãtitate capitis vitulini, vel oui anserini, vel maioris, aut minoris: qui nulla artificum apposita arte bombardis aptantur. Item cotes plana longitudine repertę illico bono vsui applicantur. Similiter & petrę marmorei generis apud Vestrogothos tam varij coloris, & quantitatis habẽtur, vt sine dolabris quasi sculptę sepulchrorum vsibus adaptentur, quemadmodum lib. XII. dicetur de naturali varietate saxorum ad quasuis structuras applicandoꝝ. Sunt & crystallini lapides nõ lõgè ab Ostrogothorum oppido Sudercopensi hexagona forma, quantitate pugillari, vel digitali dependentes: quorum splẽdore vtiq; ad maiorem ornatum fabricari possent ædes, si incolæ plus attenderent ad pulchritudinem, quàm firmitatem. Immò perpendentes hostilem rabiem crudelius posse, & velle, ob decorem structuræ, omnia deuastare, magis fortificãt, quàm exornãt quæuis ædificia sua: quãuis introrsum insigni curiositate cõmuniter sunt ornata: sed præcipuè, vt infrà dicet, micantibus armis, thoracibus scilicet, & galeis, ac clypeis: in qbus gens illa omnẽ existimat inesse decorem, quia magna pars tuendæ securitatis ex his dependet: licet aliqua sunt atro colore picata, ob rationes inferius de bellis assignandas.

Brauiken.
Norcopia.
Quotidiana vi lescunt.
Ketilberg.
Origo auto is.
Globi bõbardales è lapidib. viuis.
Cotes.
Petræ marmoreæ.
Crystallinila pides.
Sudercopia.
Causa suppressi ornatus.
Ornatus Aqlonariũ ĩ armis.
Picata arma.

De ſaxis gigantum, & ſcaturigine fontium.

CAP. XXXII.

VEMADMODVM ſuperius lib. I. dictũ eſt de obeliſcis gentilium, Regum, pugilũ, & gigantũ, quibus geſta eorum magnifica putabant fieri notiſsima perpetuæ poſteritati, prout Saxo Sialãdicus meminit de ſuo Regnero Danorꝫ Rege, qui quinquẽnali prælio cõtra Moſcos, Ruſſoſq; in Aquilone cõmiſſo, res geſtas reliquerit in rupibus altis, ne obliuione euaneſceret, quod tot anguſtijs, & difficultatibus pro claritudine honoris ſui perpetraſſet: Ita et de compluribus Gothorum, Sueonumq; Regibus, ac heroicis viris: quorꝫ adhuc magnitudo geſtorum diſcernitur in eminentiſsimis locis Septentrionalium regionũ. Inter quos pręclarioris memoriæ recenſentur, & æſtimantur, qui curam bellicæ gloriæ ſic moderati ſunt, vt publicæ omnium cõmoditati profuiſſe viderẽtur: qualis erat excellentiſsimus ille Rex Vbbo conditor antiquiſsimæ ciuitatis Vpſalenſis, atq; Scarinus, et Ericus cum pleriſq; alijs: quorum indelebilis memoria nedum in ſaxis campeſtribus, aut montanis cõſcripta videtur, ſed patrijs carminibus, ac muſicis inſtrumẽtis celebrioribus locis, ac diebus ſempiternis tripudijs cõtinuatur. Horum nanq; fidelior cura fuit prouincialibus pręfectis (pace vbiq; data) committere, vt præter arma etiam venarum ſcaturigines pręcipiti caſu labentes, incolarum miniſterio ſubderent molendinis, aut neceſſarijs fontibus ad publicam vtilitatem vbilibet conſtruendis. Manant inſuper ex rupibus multis in locis tam abundantes, & copioſi latices, vt naturæ, artiſq; agilitate deducti longo, ſed pulcherrimo aſpectu XV. aut XXX. aquea molendina reuoluant. Falonia Veſgothorum nobilis prouincia, ac populoſa Helſingia, prout inferius de ferrarijs artificibus oſtendetur, talia, tamq; cõmoda ſpectacula monſtrant. Nec opus eſt à partibus Africanis, vbi aquarum penuria plurimæ creaturæ periclitantur, ad has frigidas regiones aduocare peritos aquęductores, eò quòd & nix perpetua, & amnes, ac fontes innumerabiles vbiq; reperiantur: immò & homines naturæ indicijs tam ſagaces, vt in ſuperficie terrę infallibiliter prædicere valeant, quot vlnis, aut brachijs, ſeu pedibus ſuffoſſa terra effundet aquas, quorſumq; venæ curuantur, aut currunt.

Saxo. Regnerus Rex Danorum.

Gothorꝫ reges rebus pręclarè geſtis claruerunt.

Vbbo, & Scarinus, ac Ericus reges.

Carminibus patrijs memoria manet.

Falonia.

Helſingia.

Aquæ defectu pereunt aialia in Africa.

De ſignis

De ſignis fontium cognoſcendorum.

CAP. XXXIII.

SIGNA tamen cognoſcendarum venarum ſubtus terram ſcatentium Caſsiodorus Magnus in fine lib. III. Epiſto. Regis Gothorum Theoderici ponit, virentium ſcilicet herbarum, ac proceritatem arborum vicinarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longè ſubeſt, vbertas quorundam germinum ſemper arridet, vt eſt iuncus aquatilis, canna ſeu arundo leuis, rubus validus, ſalix lenta, populus virens, & reliqua arborum genera: quæ tamen vltra naturam ſuam felici proceritate luxuriant. Sunt & alia huius artis indicia, cùm nocte aduenìente lana ſicca in terram ponitur iam prouiſam, & rudi cacabo tecta relinquitur, tunc ſi aquæ proximitas arriſerit, mane humida reperietur. Sole autem declarato, intuentur etiam magiſtri loca ſoliciti, & vbi ſupra terram minutiſsimarum volitare ſpiſsitudinem conſpexerint omnino muſcarum, tunc promittunt læti facilè, quod quęritur, inueniri. Addunt etiam in columnæ ſpeciem conſpici quendam tenuiſsimum fumum: qui quanta fuerit altitudine porrectus ad ſummum, tanto in imum latices latère cognoſcunt: vt hoc ſit mirabile, quòd per hæc, aliaq; ſigna diuerſa menſura definita prædicitur, quanta profunditate quæſita monſtretur. Prædicuntur etiam ſapores aquarum, vt nec aſpera diſpendioſo labore debeat quæri, nec dulcis, neceſſariaq; inhonora contemni. Aquæ verò, quæ ad Orientem, Auſtrumq; prorumpunt, dulces, atq; perſpicuas eſſe, & pro ſua leuitate ſaluberrimas inueniri. In Septentrionem verò, atq; Occidentem quæcunq; manant, probari quidem nimis frigidas, ſed craſsitudine ſuæ grauitatis incommodas. In magno tamen pretio, & æſtimatione aquæductores habentur, qui aquæ ductus inueniunt, vbi latices ponderoſos arte leuare nouerint, qui aſcendere non præualent per naturam. Igitur

Arte leuatur onus, ſolatur Muſa laborem.

Herbæ virentes
Arbores procęrę
Iuncus.
Arũdo, rubus, ſalix, populus
Lana.
Muſcæ.
Fumus.
Sapor.
Oriens.
Auſter.
Septentrio.
Occidens.

LIBRI SECVNDI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE SVPERSTITIOSA
CVLTVRA DAEMONVM
POPVLORVM
Aquilonarium
LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

DECLARATVRVS Septentrionalis populi maximos errores circa inanem idolorum cultum, fallacijs dæmonum (seducta mortalium simplicitate, & antiquitate) introductos, video in primis necessarium fore, nonnihil ex vicinis regionibus, præsertim Lituaniâ, quæ in charta mea Gothica inseritur, de eodem cultu fore præmittendum, quomodo hanc, sicuti omnem aliam gentem, inuidia, & astutia diaboli tot retroactis seculis in horrendis erroribus tenuerit captiuatam, donec recentioribus annis laudabili Polonorum Regum deuotione, ac industria, ad communionem Catholicæ fidei fuerat aduocata: in qua vt iugiter perseueret, incessabiliter ab optimo Deo est petendum.

Lituania idolorum cultrix.

Lituania magnus ducatus, & cur.

Hanc Lituaniam ducatum magnum dici existimo, quia amplissimus est, & opulentissimus in ceta, melle, armentis, & pellibus pretiosis magnus. Itidem est, quia equos, & magnanimos, ac strenuos bellatores habet. Magnus est, quia sæpius Tartaros, ac Moscos, & Valachos acerrimis prælijs superatos eduxerat in triumphum. Magnus etiam, quia à dæmonum cultu liberatus maior adhuc fieri possit, præsertim syncera seruata concordia cum Polonis: & rursus exili discordia suborta, & non sedata, in minimam redigi potestatem, vel seruitutem. Sed nec exiguus est ducatus Finlandiæ Regi Suetiæ subiectę: quæ olim etiam sub cultura dæmonum fascinata, Regio titulo, & potentia decorabatur: trecenta continens milliaria Germanica, seu Gothica in longitudine, ac in latitudine LX. qui ducatus Finlandiæ circa annos quadringentos in Australiori sua parte fuerat armis Regum Suetiæ, & Pontificum prædicatione vicinis Christicolis associatus.

Finlandiæ ducatus.

De superstitiosa

De ſuperſtitioſa cultura Lituanorum paganorum.

CAP. I.

ALBERTVS Crantzius fidelis Germanorum hiſtoricus, qui claruit M. D. & poſt cum Mechouita Polonus, aſſerunt hos Lituanos tempore paganiſmi, dum gentilitatis errore detinerentur, tria numina principaliter coluiſſe, ignē videlicet, ſyluas, & ſerpentes. Ignem, quia omni ſacrificio præfertur: vel ritu Perſarum ſeducti, ignem ipſum Deū arbitrabantur, teſte Herodoto: vel Aegyptiorum opinione ducti, qui perſuaſum habent, ignem animatam belluam eſſe, & omnia, quæ naſcuntur, deuorare, & poſtquàm deuorando fuerit expleta, vnà cum ipſa re deuorata emori. Syluas putabant ſacras: omneſq; beſtias more Aegyptiorum eas incolentes, deos exiſtimabant, poëta referente:

Habitárunt dij quoque ſyluas.

Immò & hac fiducia multę nationes ductæ, Reges, ac principes ſuos fatis exutos, vt vel dij fierent, vel inter deos eucherentur, combuſſerunt, aut in ſyluis, ac lucis aureo torque ſolenniter ſuſpenderunt, quaſi talibus ſacrificijs laudem ſceleris, ac mentiti numinis diuinitatem mererentur. Prętereà ſerpentes vt ſacros colebant, dum nemini nocere videbantur: ædium ſeruatores, atq; penates exiſtimantes, quales Theſſali exceſſo ſepeliūt tumulo, vt Herodotus lib. II. aſſerit. Verùm hæc ſuperſtitioſa cultura etſi penitus ſublata videtur, reliquiæ tamen eius dæmonum inſtinctu in nonnullis ſecretis ſolitudinum ædibus perſeuerat, ſicuti in Septentrionalibus regnis Noruegiæ, ac Vermelandiæ. Ab eo tamen impio errore anno Domini M.CCC.LXXXVI. prædicti Lituani purgati leguntur. Tunc enim fortiſsimus eorum princeps Iagello cum octo fratribus ſuis (teſte Mechouita) ad fidem Chriſti peruenit: in qua adhuc hodierno tempore religioſis incrementis perſeuerat. Meminit præterea hiſtoricus antedictus, in confinibus Lituanorum ac Moſcouitarum, ſtatuam eſſe publico itineri impoſitam, quæ patria lingua Zlotababa dicitur, id eſt, aurea vetula: quam ſinguli viatores certis munuſculis placant, etiam ſi pili valorem non excedant: alioquin ſuſcepti itineris nullam habituri ſecuritatem, prout ſuperius lib. II. cap. XXIII. de inſula Virgine dictum eſt. Hoc idem Albertus Crantzius in Vandalia ſua cum alijs portentoſis miraculis atteſtatur.

Alber. Crantz. Mechouita.
Lituanorum numina.
Ignis.
Ignis animata bellua.
Sylua.
Virgi.
Reges mortui combuſti vel ſuſpenſi.
Serpentes.
Theſſali.
Noruegia.
Vermelandia.
Iagello cum 8. fratribus ad fidem cōuerſus 1386.
Zlotababa.
Virgo inſula.
Vandalia.

De ſuppolarium hominum ſuperſtitioſa cultura.

CAP. II.

NEC extrema Septentrionis portio (quam plerique ob intenſiſsima frigora inhabitabilem putant) immunis eſt à ſacrilegis ritibus, culturaq; dæmoniorum ſtatuto eorum tempore impendendis. Habent etenim gentes illæ ſyluestres (vti reliquæ orbis nationes, quę videntur his ciuiliores) non exiles cauſas, quibus publicum errorem, & mentitam in rebus etiam friuolis diuinitatem quærant, & tueantur. Solem igitur toto æſtatis curſu eis lucentem adorant, gratias ei offerentes, quòd lumen contra tenebras perpeſſas, & calorem contra immenſa frigora adducit. Quæ quantumcunq; intolerabilia videntur, nunquàm tamen improperijs more quorundam Indorum execrantur, ſed tantum dicunt: Hæc fatua, ac ſtulta ſunt frigora, atq; tenebræ menſuram excedentes &c. Simili etiam ratione lunam adorant, quia hyeme remoto ſole continuè eius vtuntur lumine: quo propter interlunium deficiente, ſub lucidiſsimis ſtellis niuium candore clarius micantibus, quæcunq; negotia ſua etiam diurno tempore diſponunt, vt infrà lib. IIII. cap. VI. colligetur. Præterea gentes illæ ſuppolares ſtupidiore quodam errore dæmonum illuduntur. Rubeum etenim pannum pertica, vel haſta ſurſum appenſum attentis precationibus, & cultiore ritu venerantur, diuinam quandam virtutem, propter colorem rubeum animalium ſanguini ſimilem, eidem ineſſe putantes. Similiter quia eius inſpectione arbitrantur ſe fortunatiores fore belluarũ interẽptores, earũ ſanguinem ebibentes, prout inferius dicetur de moribus Lappomannorum. Quæ autem rubei coloris ratio in fatis hoſtilibus antiquitus ſeruabatur, Herodotus lib. III. atteſtatur. Ait enim: Veteri inſtituto naues omnes erant rubrica delibutæ &c. Quod ex oraculo Pythio aſſeruit, naues videlicet eſſe ligneum agmen, atq; eas rubeum legatum habituras, tali ſcilicet à ceteris hoſtibus diſtinctum. Vir vaſer adſit oportet, qui notet è ligno agmen, legatumq; rubentem. Ait etiam Plinius lib. XXXV. cap. VII. de coloribus claſſicis, quòd iuuat propugnatores ad mortem, aut certè cædem, ſpecioſè vehi. Quod forſitan in Germania attenditur, dum aliquo notabili delicto reperto conſules, ac magnates ſuppoſito rubeo panno capite plectuntur. Vult etiam Vopiſcus, rubeum

Solem adorant ſuppolares.

Frigora nõ execrantur.

Hyems fatua.

Luna.

Pannus rubeus.

Coloris rubei ratio.

Naues rubęatę.

Legatus rubeus

Vir vaſer.

Propugnatores iuuat ſpecioſè mori.

colorem ornamentum esse ducalis dignitatis. Item quòd Romani rubeo colore triumphant, & Aethiopes sacros dies honorant. Est etiam nonnullis gentibus Septentrionis mos, quicquid primo diei diluculo in cœlo, terra, vel aquis viuum apparuerit, hoc ipsum vsq; crepusculum eiusdem diei pro numine fideliter adorare, vt pote aues, animalia, pisces, ac ipsos serpentes, & vermes, & præcipuè ceruum volantem: quem ob cornua, quibus capita iuuenum exornantur, inter nobiliora reptilia honorant: veluti apud Aegyptios scarabei, qui pilulas, & stercora voluũt, teste Herotodo, Strabone, ac Plinio: qui & aiunt, insensatos Aegyptios ad eam dementiam peruenisse, vt bouem sacram, crocodilum, canem, ouem, lupum, satyros, pisces, leonem, capram, hircum, murem, aranеum, felem, accipitrem, & ibim deos putent, certisq; sacrificijs venerentur: causas haudquaquàm consentaneas (vt putant) afferentes. Quos verò deos, immò dæmones, Græca, Persica, & Romana superstitio quondam coluerit, nemo, qui eorum autores, & annales legit, ignorat, prout latissimè in pluribus libris de ciuita. Dei meminit Augustinus: quem non pudet veteris historiæ, & cultus veritatem confiteri, vt spurco ritu, & cultu dæmonum detecto, omnes incitet in cognitionem, & amorem vnius veri Dei, ad cuius imaginem omnes homines sunt creati. Ne etiam prædicti Septentrionales homines in conspectu suorum numinum appareant vacui, certas oblationes ex ossibus syluestrium animalium, & grandium cetorum, ac piscium venatione quæsitas faciunt: quæ tamen ossa æstiuo tempore non incendunt (ne solis lumini, vel ardori videantur illudere) sed horrenda surgente hyeme sub publica congressione pro honore dierum comburunt, eo sacrificio debitam reuerentiam numinibus afferre credentes. Tanta gentium in rebus friuolis religio est. Nec vitio ascribitur deos colere quoquomodo quis possit: & fortè mola salsa litare, qui non habent thura, vt Plin. in epist. ad T. Vespasi. De talibus etiã culturis Augusti, lib. VIII. cap. XXIII. plurima ad punctum scribit &c.

Color rubeus ducum est.
Romani.
Aethiopes.
Aues, animalia
Ceruus volans.
Scarabeus stercutius.
Dij Aegyptiaci
Dij Græcorum Persarum.
Romanorum.
Augustinus.
Imago Dei in omnibus.
Ossa animaliũ.
Mola salsa.

De tribus Diis maioribus Gothorum.

CAP. III.

Tres dij.
Thor tonans.
Odhen bellans.
Frigga pacificans.
Venus.
Frigedag.
Vtercp sexus armatus.
Stellæ 12.
Torsdag.
Odens dag.
Mars deus belli
Cruore humão placatur.

RANT apud veteres Gothos paganos, quemadmodum clarè charissimus frater, & antecessor meus Ioannes Magnus Archiepiscopus Vpsalensis in principio suarum historiarum asserit, tres dij prima veneratione obseruati: quorum primus erat potentissimus Thor: qui in medio triclinio strato puluinari colebatur: cuius hinc inde latera duo alia numina, Odhen videlicet, & Frigga cingebant. Thor, inquiunt, præsidet in aere tonans, & fulgurans, ventos, & nubes, serenitatemcp gubernans, fruges administrans cum fructibus vniuersis, pestescp tollens. Alter Odhen, hoc est fortior, bellis præsidet, hominibus in hostes auxilia submministrans: ipsi Thor à dextris collocatus: tanto opinionis fulgore clarus, vt ipsum non secus, quàm datum mundo lumen omnes gentes amplecterentur, nec vllus orbis locus extaret (Saxone testante) qui numinis eius potentiæ non parèret. Tertius Frigga pacem, voluptatemcp moderabatur: cuius etiam simulachrum turpitudinem sexus præ se ferebat: & ob id tantum apud Gothos, quantum Venus apud Romanos venerabatur: diemcp Veneris vscp ad nostra tempora sibi retinet consecratum. Pingebatur gladio, & arcu cum armis, quòd in illis terris vtercp sexus semper ad arma promptissimus esset. Thor autem cum corona, & sceptro, ac XII. stellis designabatur: cuius magnitudini nihil digna æqualitate conferri posse existimatum est. Obtinuitcp diem hebdomadatim, immò & mensem primum totius anni, quem Ianuarium dicimus. Odhen verò armatus sculpitur, vti Mars simili gentilium superstitione apud Romanos: diemcp obtinuit æterna memoria suo nomini consecratum. Et quia viuus tota Europa diuinitatis titulum, quòd nulli in arte militari cederet, assecutus fuisset: hinc euenisse creditur, vt Gothi (sicut Dio Græcus, Ablabius, & Iordanes testantur) Martem, quem deum belli putauit antiquitas, apud se dicerent progenitum, prout etiã asserit poëta:

Gradiuumcp patrem Gethicis qui præsidet armis.

Quem Gothi semper asperrima placauere cultura, morte scilicet captiuorum, opinantes bellorum præsidem aptius humano cruore placari, à quo vicissim omnem belligerandi industriam adeò perfectè didicerunt, vt deuictis Europæ, & Asię potentissimis imperijs, summum fortitudinis gradum reportarint.

De tribus

De tribus Diis minoribus.

CAP. IIII.

PRAETER hos tres deos ſupradictos colebãtur & alij cõplures: qui (vt ait Saxo) mirãda præſtigiarũ machinatione callẽtes, obtentis ſimpliciũ animis, diuinitatis ſibi faſtigium arrogarunt. Quippe non ſolùm Gothos, verumetiam omnes Aquilonares prouincias vaniſsimæ credulitatis laqueis circumuentas, ad cultus ſibi pendendi ſtudium concitantes, præcipuo ſuæ ludificationis contagio reſperſerunt. Adeò nanq; ſallaciæ eorum effectus percrebuit, vt in ipſis cæteri quandam numinum potentiam venerantes, eoſq; deos, vel deorum complices autumantes, veneficiorum autoribus ſolennia vota dependerent, & ſacrilego errori reſpectum ſacris debitum exhiberent. Inter quos quidam Methotin arte magica inſignis, excellentem fictæ dignitatis opinionem ſibi arripiens, ſimplicium hominum animos præſtigioſæ artis fama ſeductos, ad præſtigioſa libamenta ſibi pendenda adduxit. Hic, cùm eſſet ſummus deorum pontifex, ſacrificia, cærimoniaſq; ita diſtinxit, & ordinauit, vt diſcretus ſuperũ cuiq; cultus, & libatio obſeruaretur: aſſerens deorum offenſas communibus ſacrificijs, aut permixtis cærimonijs expiari non poſſe. Tandem ſceleribus eius detectis, concurſu populi occidit: occiſuſq; peſtifera cadaueris ſui cõtagione plurimos pimẽs, tumulo extrahitur, ac palo infigitur, vti vanitatis ſuæ præſtigia meruere. Froe quoq; deorum ſatrapa ſedem haud procul ab Vpſala habuit: vbi veterem litationis morem tot gentibus, ac ſeculis vſurpatum, triſti, infandoq; piaculo mutauit. Siquidem humani generis hoſtias mactare agreſſus, fœda ſuperis libamenta perſoluit. Cui tandem in numerum deorum relato, & quia deus ſanguinis haberetur, furuæ hoſtiæ immolabantur, lectiſterniaq;, & ludi nocturni annuo feriarum circuitu (vti aliquando Romæ Diti, & Proſerpinæ) conſecrabantur. Vagnoſthus, & Hadingus non impari æſtimatione venerabantur, quia præcipuam opem in arduis bellis promptius adhibere credebantur. Roſthicphum Finnonicum, quòd exquiſitis præſcientiæ ſtudijs viuus excelluiſſet, poſt fata in deorum ſocietatem translatum crediderunt. Roſtarus additur his: cuius ſtupenda immanitas humani ſanguinis ſacrificio ita placari voluit, vt ſibi illorum, quos cultores ſui oppreſſuri eſſent, animas dedicarent,

Tres Dij minores.

Vota ſolennia Methotin magus.

Pontifex deorũ ſacrificia diſtinxit.

Occiſus palo infigitur.

Froe Vpſalenſis.

Libamẽta fœda Deus ſanguinis

Vagnoſthus, Hadingus.

Roſticphus Finnonicus.

Roſtarus.

Filij et nepotes

Demum complures alij potentiſsimi Thoronis, aut Othini filij exiſtimati, diuinis honoribus à populo donabantur, ac publico digni libamine cenſebantur. Quomodo autem, aut quibus artibus hi, ſimileſq; tantam diuinitatis opinionem, cultumq; obtinuerint, videatur inferius lib. V. de gigantibus, & pugilibus cap. primo verſus finem. Sed nec deeſt Auguſtini teſtimonium de diuina ſtirpe talium deorum lib. III. de ciuita. Dei cap. IIII.

Aug. de ciuita. Dei de ſtirpe deorum.

De correptione minutorum Deorum.

CAP. V.

Gothorũ et Byzantinorũ deorum contẽtio.

MAGNA erat eo æuo inter Gothorum deos, & Byzantinos contentio, quiſnam in alterutrum corrigendi pœnam dictaret, vel faceret, ſi crimen pœna dignum in alternatiuis exceſsibus committeretur. Siquidem Byzantini dij maiores nobilitate criminis non dignitate virtutum, Gothicos deos, ſi quando comperti fuiſſent diuinitatis gloriam aliquo neſario facinore maculaſſe, nõ ſolùm deorum collegio ſubmouere, verùm etiam primatu electos, ac domeſtico honore, cultuq; ſpoliatos proſcribere, & alijs pœnis afficere, autoritatem habebant: qua ſæpius ſeueriter vſi fuiſſe traduntur, exiſtimantes alicuius probroſi dei potentiam ſatius ſubruendam, quàm publicam religionem ſacrilego exemplo profanari, ne ipſi pœnas alieno crimini debitas, in ſe translatas experirentur. Enimuerò compertum habebant, ſuæ diuinitatis cultores vulgatis comparium deorum criminibus obſequium contemptu, religionem ludibrio commutare: ſacra pro ſacrilegio duci: ſtatas, ſolenneſq; cerimonias ſcenicorum ludorum loco æſtimari. Itaq; ſubmotis illis, alios in locum ipſorũ ſufficientes, facto ipſo oſtẽderunt, ſe deos, ac Reges creãdi, deſtituendiq; poteſtatem habere. Nec ſemper erat ea pœna perpetuò duratura, ſed iuxta culpæ modum quædam menſtrua, quædam annua, quædam triennalis, nonnulla verò decennalis, aut prolixior: qua perſoluta, dijs atrocitatem exilij miſerantibus, ad priſtini fulgoris gloriam redierunt, maximè quando ſuperioris infamiæ ſqualorem medij temporis interuallum euacuaſſet. Accidit etiam aliquando (inquit Saxo) quòd illi, qui ſcenicis artibus, aut alijs difformibus operibus impediti eſſent, quominus amiſſum diuinitatis honorem recuperare, aut de nouo aſſequi poſſent: ſummos

Dij Byzantini crimine nobiliores.

Probroſa potẽtia recip. nocet.

Religio ludibrio habetur.

Pœna perpetua vel mixta.

Decennalis pœna.

Scenicis artibus.

ſummos deorum nunc adulando,nunc præmijs permulcendo , diuinæ maieſtatis fortunam pecunia emercarentur , & ad honores , quibus alias inepti eſſent , ingentis ſummæ pretio aditum obtinuerunt . Quod ſi quanti emerint , ſcire voles , illos interroga , qui quanti veneat diuinitas didicerunt . Hoc tamen verum eſſe ſcias , quod Tertullianus de Laribus ſcripſit: Qui magis tributarij fuerãt,magis ſancti habebantur : immò qui magis ſancti , magis tributarij erant , ne liceret deos eſſe gratis. Nec mirum videri debeat,tantum valuiſſe in hac gente talium deorum opinionem,quandò apud Aegyptios , Græcos , & Romanos omnium prudentiſsimos , indignæ fabulæ colerentur , templiſq; honorarentur , vtpote Iupiter , Saturnus , Mars , Mercurius, vti Auguſt. lib. VI. de ciuita. Dei cap. IX. latius aſſerit : quos fuiſſe mortales homines , & ipſis Gothicis dijs ſceleratiores , atq; quorum ſepulchra ſciebant, omnemq; vitam præcedentem infamiæ , & turpitudinis fuiſſe pleniſsimam . Ait enim Lactan. lib. I. cap. X. Apollinem ſtupratorem , & occiſorem fuiſſe : Martem adulterum , & homicidam : Caſtorem , & Pollucem raptores omnium miſerrimos : Mercurium nebulonem , furem , & defraudatorem : Iouem parricidam , non expectata morte decrepiti ſenis:præterea ſtupratorem , & in naturam verum adulterij commiſſorem . Et hi ſunt dij , quorum ſtatuæ, & ſolennis memoria adhuc in ſublimibus aulis pluſquam religioſa veneratione coluntur . Meminit etiam Plinius lib.XXX.cap. XI . magnam partem Aegypti ſcarabeum pilulas voluentem inter numina colere ritu curioſo. Etiã Strabo lib.XVII. aſſerit , eoſdem Aegyptios canem , cattum , murem, & cætera coluiſſe : quorum fœda cadauera rectius horruiſſent.

Adulãdo reſtituuntur.

Inepti ptio ſurgunt.

Magis tributarij magis sãcti

Dij turpiſsimi infames,& noti ſepulchris.

Apollo ſtupt̃or

Mars adulter et homicida .

Caſtor & Pollux raptores.

Mercurius nebulo.

Iupiter parricida,ſtuprator, adulter.

Scarabeus,

Canis.

Cattus.

Mus .

De magnifico templo Deorum Septentrionalium.

CAP. VI.

VM ferè totus orbis olim innumeris ſuperſtitionibus dęmonum inſtinctu vbiq; illuderetur, non incongruum putaui adhuc euidenter oſtendere, quibus locis Gothica, ſeu Suetica, ac Septentrionalis natio pagana ſuperſtitione ſeducta paruerit idolis inſenſatis: vt agnoſcatur multa loca, ſicuti dęmoniorum genera, fuiſſe, quibus indebitus cultus offerebatur. Templum igitur (de quo & chariſsimus frater, & anteceſſor meus D. Ioannes Archiepiſcopus Vpſalenſis lib. I. hiſto. meminit) nobiliſsimum à tempore Templum erat Vpſaliæ tempore Nini. Nini prope fluuium Sala erat: vbi hodie Vpſala Sueonum, ac Gothorum Primatialis, & Archiepiſcopalis ſedes eſt. Quod adeò magnifico apparatu conſtructum Sala flu. venerabatur, vt nihil in eius parietibus, laquearijs, aut columnis, niſi auro ſplendidum videretur. Auro ſplędidū Tectum prætereà totum auro fulgebat: à quo aurea catena dependens totum templum ad mœnia, domuſq; faſtigia cinxiſſe memoratur. Aurea catena. Quo factum erat, vt templum in ampla planitie ſitum, admirando ſui fulgore venerandam religionis maieſtatem acceſſuris ingeneraret. Aſtabat eius foribus arbor ingens ignoti generis patulis diffuſa ramis, æſtate & hyeme iuxtà virens: non tamen de earum arborum genere, quæ ſuapte natura, vt laurus, oliua, palma & myrtus, virere videntur: quin in Aquilone nulla vnquam oliua, vel laurus, niſi in paruo frutice pro ſpectaculo Vaſtenis exurgere viſa eſt. Eratq; fons huic templo propinquus, qui ſcaturijt in locum ſacrificiorum: de quo mox infrà dicetur. Et hæc ſufficiant exteris nationibus de tali ritu Gothorum nonnihil vanitatis intellexiſſe. Nunc rurſus Aquilonaribus indicare congruit, quòd ſoli illi irretiti, vel illuſi non fuerint hac vanitate. Quantum igitur ad arbores ſemper virentes facit, Plin. lib. XVI. cap. XX. videtur plures afferre rationes: ſed potiſsimùm lib. XV. cap. XXIX. de Quirini, id eſt, Romuli delubro diffuſius aliquid dicit, videlicet fatidicas fuiſſe duas arbores myrti ante ædem ipſam Veneris: quarum altera patritia, altera plebeia erat appellata. Patritia multis annis prævaluit, flacceſcente plebeia, exuberans & læta: quandiu Senatus quoq; floruerit, illa vigens. Plebeia torrida, ac ſqualida: quæ poſtquàm eualuit flacceſcente patritia Marſico bello, languida autoritas patrum facta eſt, ac paulatim in ſterilitatē emarcuit maieſtas. Quin & ara vetus Veneri Myrteę,

Maieſtas religionis.
Arbor ignoti generis ſemp virens.
Fons.
Quirinus et Romulus idem.
Fatidicæ arbores duæ.
Patritia.
Plebeia.
Ara vetus.

quam

quam Murciam vocant, consecrata erat. Immò & multiplici superstitione alijs numinibus magnificentissima templa posuere veteres pagani: quos tamen homines fuisse compertum habebant: vti templum in Aegypto Serapi, & Isidi: quæ ex Græcia veniens, Aegyptios literas docuit. Præterea aliud templum in Creta Ioui: quem Optimum dixere, dum fuisset incestor in suis, impudicus in extraneis: qui etiam nunc arietis, nunc tauri, nunc pueri, nunc cygni, nunc aquilæ, nunc serpentis effigie depingebatur, tanquam omnium spurcissimorum scelerum formam, & testimonium repræsentans. Item & in alio loco erat templum Romuli, siue Quirini Romæ: vbi lupæ vetustissimum simulachrum erat vbera lactanda præbens: cuius gustu fratricidium postmodum est secutum. Templum Fauni apud Latinos, quòd futura quibusdam signis, non voce prædixit. Præterea apud Athenas templum Mineruæ: & exinde apud Samum templum Iunonis: & apud Paphum templum Veneris: & alia infinita idolorum templa. Quantæ magnificentiæ fuerit templum Dianæ Ephesinæ, Plin. lib. XXXVI. cap. XIIII. clarius manifestat: qui & lib. II. cap. VII. irridet omnium mortalium miseram superbiam, quæ tot pudendis monstris etiam digito gestatis, totis præcordijs famulatur: ita sese astringentes, vt non matrimonia, non liberos, non denique aliud quicquam, nisi talibus iubentibus dijs diligant. Alij fortunam rebus prosperis blandientem honorant, eamque rursus diris execrationibus aduerso surgente fato condemnant: & ita euenit, vt Isido. lib. VIII. Etymo. dicit, quòd omnis fingendi locus vacat, vbi veritas cessat. Sed turpissimum erat talibus dijs parare templa, quales nunquam decet mortales homines inueniri. Nunc autem Deo propitio fatenduꝫ est, eo in loco, scilicet Vpsaliæ, perpetuis temporibus, die præsertim XIX. Maij, diuinæ religionis ad populum quasi innumerabilem, præsente Rege, ac principibus, & nobilibus vtriusque sexus, fieri Catholicas prædicationes: vbi olim tot, ac tam impiæ factæ sunt spurcitiæ, & abominationes, ac hominum, immò charorum parentum, & amicorum mactationes.

Templa magnificentissima.
Serapi & Isidi.
Ioui Cretensi, q. fuit incestor, & impudicus ac spurcis.
Romuli, siue Quirini.
Lupæ simulachrum.
Fauni templũ.
Mineruæ.
Iunonis.
Veneris.
Dianæ.
Misera mortalium superbia
Cultura diuersa
Locus fingendi
Mutatio dextere excelsi.

De ſacris, & ſacrificiis Gothorum.

CAP. VII.

Nouenarij numeri obſeruatio.

Pythagorica philoſophia.

RAT olim in ſacrificijs Gothorum, vt in hiſtoria Sueonum Gothorumq; lib. I. cap. XII. comprehenditur, numeri nouenarij obſeruatio admodum accepta: fortè quia Pythagorica philoſophia (quam à Salmoxe, & Diceneo didicerant) monuerit, numerum imparem in omnibus præponi oportere. Et quamuis dijs ſuis ſummum cultum hebdomadatim, & quotidie exhiberent: tamen omni nono menſe ſolenniorem venerationem ipſis impendentes, nouem dies ſacrificijs ritè, ac religiosè abſoluendis tribuerunt:

Nouem aïantiũ genera.

ſinguliſq; diebus nouem animantium genera immolabant: quibus etiam humanas hoſtias adiungebant. At poſt nouendium per ſummam totius regni celebritatem templum Vpſaliæ antedictum frequentiſsimo incolarum acceſſu viſitabatur: ibiq; nouendialibus ferijs, & præſcripto ſacrificiorum numero dijs libamenta ad aram mactabantur. Homo autem, quem ſors immolandum obtulerat, in fontem, qui ad locum ſacrificiorum ſcaturiebat, viuus immergebatur: qui ſi facilè efflaret animam, fauſtum renuntiauere ſacerdotes votum: moxq; inde ereptum in vicinum nemus, quod ſacrum credebant, ſuſpendentes, inter deos translatum affirmabant. Quo factum erat, vt beatum ſe crederet, qui ea immolatione è viuis excederet.

Nouendiales ferię.

Homo.

Suſpenſus.

Reges ſacrificati.

Accidit nonnunquàm Reges ipſos ſimili ſorte delectos victimari. Quod quia fauſtiſsimum regno libamen æſtimabatur, totius populi multitudo cum ſumma congratulatione tam inſignem victimam proſequebatur. Enimuerò ſic defunctos non omnino mori, ſed tam illos, quàm ſeipſos immortales eſſe perſuaſum habebant: maxime ex Salmoxe, Zenta, Diceneo, vt Dion, Ablabius, Iordanes, Strabo, & alij referunt: qui & aſſerunt, Gothos multis rationibus excellentius ſapientiæ ſtuduiſſe: ideoq; opinionẽ de imortalitate aïæ induiſſe, q; (vt ait Herodotus lib. IIII.) ſe mori nõ putantes dicerent, eos qui vita functi eſſent, in alium quẽpiã locum amœniorẽ demigrare. In quo deũ quendam Bleyxen præſidere affirmabãt: ad quẽ aſsiduè

Gothi excellentius ſapientiæ ſtuduerunt.

Gothi imortalitatem tenuere.

Bleyxen.

præter ſuperius expreſſum modum cum naue quinq; remigum nuntium quempiam ex ſeipſis ſorte delectum mittebant, præcipientes, vt ea, quibus indigerent, à liberalitate numinis impetrarent. Modus mittendi nuntij is erat. Quidam eorum aliquot lanceas acutas in altum tenebant: ſuper quas alij ipſum, qui deſtinandus erat, manibus pedibusq; correptum inijciebant: qui ſi ſtatim cadens extinguebatur, propitium ſibi deum arbitrabantur, quòd nuntium facilè exceperit. Si autem ſecus accidiſſet, ipſum nuntium inſimulabant malum eſſe virum, qui indignus eſſet ad deos deſtinari. Itaq; eo abiecto, alium mittebant, dantes adhuc viuenti mandata, quæ apud ipſum numen proſequatur. Deinde præmiſſa iactatione extinctum marinæ voragini opera eorundem quinq; remigum tradiderunt. O miſeræ deceptionis errorem, tale numen colere, quod hominum morte placabatur, vt Caſsiodo. in Epiſtolis ait. Simile habet Strabo lib. XI. & Herodo. lib. IIII. Aſſerit etiam Pli. lib. III. cap. XXV. quòd Romani crediderunt animam Cęſaris, viſo cometa, inter ſydera poni: ſicq; cometa Romæ colebatur in templo. De cultura etiam deorum in luco Pli. lib. XII. cap. I. nonnullas cauſas adducit.

Quinqueremis

Modus mittendi nũtium ad numen.

Malus vir.

O miſeræ errorẽ

Cometa Romę colebatur.

De ſuperſtitionibus Gothorum circa tonitrua.

CAP. VIII.

PRAETEREA tam obſtinatiſsimo animo deorum ſuorum cultum (vt etiam in eadem hiſto. Gothorum, & Sueon. lib. I. cap. XII. habetur) obſeruabant, vt concitato in nubibus fragore, ſagittas ex arcubus in aẽra excutientes, oſtenderent ſe opem afferre velle dijs ſuis: quos tunc ab alijs oppugnari putabant. Nec ea temeraria ſuꝑſtitione cõtenti, inuſitati põderis malleos (quos Iouiales vocabãt) igẽti ęre cõplexos, magnaq; religione cultos, ad eũ vſum habebãt, vt ꝑ eos tãquã ꝑ Claudiana tõitrua, & ꝑ vſitatã rem ſimilitudinẽ, cœli fragores (quos malleis cieri credebãt) exprimerent, tantiq; ſonitus vim fabrilium ſpeciem imitantes, deorum ſuorum bellis ſic adeſſe admodum reli-

Sagittis opem ferre putabãt dijs.

Mallei Iouiales.

Tonitrua Claudiana.

Malleorũ vſus ceſſauit 1130.

Magnus Gothorũ rex.

gioſum exiſtimarent. Durabat is Iouialium malleorum vſus vſq; ad annum à Chriſto nato milleſimum centeſimum trigeſimum, cùm Magnus Gothorum Rex Chriſtianæ diſciplinę ſtudio paganam ſuperſtitionem peroſus, & fanum cultu, & Iouem inſignibus ſpoliare ſanctitatis loco habuit: qui propterea ad multa tempora à Gothis perinde ac cœleſtium ſpoliorum ſacrilegus raptor reputatus eſt. Solebant etiam Gothi proceſſuri in prælium, equos ad aras immolare: quorum abſciſſa capita, contiſq; excepta, ſubiectis ſtipitibus diſtentos faucium rictus ante acies præferebant. Nec tantùm victimas ante bellum, verùm etiam poſt ſuperatos hoſtes hoſtias immolabant, magnificoſq; ludos in honorem deorum faciebant: in quibus effœminati corporum motus, ſcenicique mimorum plauſus, ac mollia nolarum, ſiue ærium crepitacula oſtendebantur. Hæc, & alia eximia ſacrificiorum genera potiſſimùm faciebant, vt dijs iuuantibus nulla bellorum vi ſuperari poſſent. Adeò eis arma in deſiderio, & continuo vſu erant, vt reliqua omnia humana ſtudia nequicquàm comparanda rei militari putarent. Præerant his ſacris diſparium graduum ſacerdotes, Pontifices, Archiflamines, Flamines, Salij, Augures: quorum primis, vtpote Pontificibus, permiſſa erat par cum Regibus poteſtas, tantaq; autoritas, vt quicquid illi vel ſuaderent, vel iuberent, quaſi de cœlo ſonuiſſet, mox ipſe Rex, & populus alacres exequerentur. Inſtruxerunt gentem plurima ſapientia, ſelegerunt ſacerdotes, religionem fundauerunt. Teſtatur Dion Græcus, huic genti nulla ætate defuiſſe Pontifices, qui eos in ſapientia erudirent. Erat quoq; inter eos genus Pontificum illuſtrius, quos Pileatos, & Pios vocauerunt: ex quibus Reges, & ſacerdotes ſibi cooptabant, prout Iordanes latius proſequitur: qui dicit, eos vocari Pios, & exire ſolitos vrbium portas cum citharis, & veſtibus candidis obuiàm ſuis Gothis triumphantibus, vt deos placarent.

Eq immolabantur ad aram.

Capita equorũ.

Ludi effœminatorum.

Sacrificiorum genera.

Sacerdotes paganorum.

Archiflamines.

Flamines.

Salij.

Augures.

Regũ et Põtificũ par ptãs.

Pileati & Pij: è quibus reges eligebantur.

De impu-

De impugnatione Deorum.

CAP. IX.

RVRSVS in aliam deuenère ſtultitiam,& ſuperſtitionem, vt ſe deos bellicis eorum expeditionibus non ſauentes, aut non iuuantes,diuerſis armorum generibus contra cœlum extenſis putárint opprimere poſſe, vel minis & terroribus,vt imperata facerent,coercere. Et hoc inaniter facientes,exiſtimabant ſe non minoris potentię in terra timendos, venerandósue fore, quàm hos apud ſuperos,vel inferos collocatos. Sed non aduertunt vetus prouerbium Gothorum, Ne proijciendus ſit contus in cœlum, vnde denſior remittitur claua. Quàm verò ſtultum ſit talia præſumere,adducendus eſt teſtis Auguſtinus lib. X.cap.XI. de ciuita. afferens, Herculem, cùm apud Locrenſes quieſceret, iuſſiſſe deum, vt cicadas ſtrepentes compeſceret. Sic & Crœſus miſsis Lydis iuſsit vinc̃ula, & compedes (teſte Herodo. lib.I.) Delphico deo ad limen templi eorum,cum comminatione quòd illi non faueret,imponi: reſponſumq; ſuſcepit,Sortem fato deſtinatam effugere non poſſe: quia quintę retroactæ ætatis crimen abaui dolo dominum proprium interficientis, luere oporteret. Quibus intellectis, non dei, ſed ſuam culpam agnouit. Sic & Pheron Rex oculis & ęcitate percuſſus eſt,quia admiſſo facinore ſpiculum in fluuij Aegyptij medios vortices ſupra XVIII. cubitos aſcendentes contorſit. Sic Xerxes, ob ruptos ingenti tempeſtate longiſsimos pontes ſeptem ſtadiorum, grauiter indignatus iuſsit trecenta Helleſponto verbera infligi,& in eius pelagus par compedum demitti. Demum miſsis nuntijs prȩcepit, vt illi quoq; ſtigmata inurerent, ac colaphos infligerent, ſeu incuterent, dicendo barbara verba, ac veſana, ea forſitan forma: O amara aqua, dominus hanc tibi irrogat pœnam, quòd eum lęſiſti, qui de te nihil mali meritus erat. Te tamen Rex Xerxes,velis nolisue, tranſmittit: meritoq; nemo hominum tibi ſacrificat, vt doloſo pariter & amaro flumini. Immò eis, qui pontibus conſtruendis præpoſiti erant, caput præſcindi iuſsit, ingrata mercede tantos recompenſando labores. Alij verò architecti, ne ſimili pœna plecterentur, biremes triremeſq; trecentas ſexagin-

Dijs fruſtra minę fiunt.

Pro cõto claua.

Hercules impe-rat dijs amouere cicadas.

Crœſus.

Quinta genera-tio ab abauo punitur.

Pheron rex.

Xerxes.

Põtes 7.ſtadio-rum.

Trecẽta verbera & ſtigmata ac colaphi.

Caput prȩfectorũ tolli iuſsit.

Biremes trire-meſq; 360.

Anchoræ 314.

ta versus pontem Euxinum composuere, & ab alio latere trecentis quatuordecim prægrandibus anchoris, & funibus eos affigentes stabilierunt: quod hic ob miram pontium longitudinem ex industria adductum relinquere volui: ne fortè per freta, fluminaq; transitus in necessitate, vel vtilitate sit excogitandus. Neq; hic omittendum puto, iuxta testimonium Iosephi in principio suarum antiquitatum, quomodo filij Noę post diluuium conspiratione facta pariter stare vellent, ne in propagatione gentium diuisim abeuntes, à Deo iterum per diluuium corriperentur. Attamen Babyloniæ structura, vt vis superùm humanis viribus auerteretur, hinc pedem assumpsit.

Filij Noę facto diluuio Babyloniæ turrim construxere.

De fatalibus fororibus, & Nymphis.

CAP. X.

Templa Dianæ & Cereris.

ERANT præterea in Aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ, & Cereri consecrata, ædesq; fatalium sororum absq; humana ope præstigioso quodam artificio extructę: quas antiqui, super futuris liberorum euentibus Parcarum oracula consulturi, nuncupatis solenniter votis, precabundi accedere consueuerunt: vbi introspecto sacello quandoq; ternas, quandoq; plures sedes totidem nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemq; humani fauoris copiam erogabant: aliæ verò liberalitatis, aut aliarum virtutum excellentiam condonabant: demum aliæ proteruioris ingenij reliquarum donis afficere cupientes, futuris puerorum moribus parsimoniæ, aut aliud crimen affixerunt. Nec solùm pueris, verumetiam ætate prouectis, & quandoq; Regibus huiusmodi præstigiosarum artium commentis ludificatum fuisse comperitur. Hotherus siquidem Rex Suetiæ & Daciæ, inter venandum errore nebulæ à retiarijs longius auulsus, in quoddam syluestrium virginum conclaue incidit: à quibus proprio nomine salutatus, quænam essent perquirit. Illæ suis ductibus, auspicijsq; maximè bellorum fortunam gubernari testantur. Sępe enim se nemini conspicuas prælijs interesse, clandestinisq; subsidijs optatos amicis præbere successus: quippe

Nymphæ.

Hotherus rex.

Nymphæ vis.

quippe conciliare prosperа, aduersa infligere posse pro libito memorabant: hortatę eum, ne Balderum arcano superùm semine procreatum, armis lacesseret. Quo accepto Hotherus labentis hospitij tegmine defectus, sub dio se relictum, totiusq; expertem vmbraculi medijs repentè campis expositum conspicatur. Pręcipuè tamen puellarum præpetem fugam, locicq; versilem situm, ac fallacem ędis imaginem mirabatur. Ignorabat enim quæ circa se gesta fuerant: ludibrium tantùm, inanecq; præstigiosarum artium extitisse commentum. Deinde aliquot euolutis annis idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum deuia peruagatus, insuetumq; mortalibus nemus emensus, ignotis fortè virginibus habitatum reperit specum. Easdem esse constabat, quæ eum insecabili veste quondam donauerant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infaustos belli declarat euentus. Itaq; fide earum damnata, gestarum infeliciter rerum fortunam, tristesq; casus deflere cœpit, secus sibi cessisse questus, quàm ab ipsis promissum accepit. At nymphæ eum, quanquàm raro victor extiterit, æquam tamen hostibus cladem ingessisse dicebant: nec minoris stragis autorem fuisse, quàm complicem: ceterùm affuturam victoriam, si edulium augendis inimici viribus excogitatum præripere potuisset: quo eueniret, vt omnia votis suis prospiceret successura. Sicq; dimissus vires reparat, militiamq; conscribit in hostẽ. Cuius castra dum peruigil obseruabat, vidit excessisse tres nymphas arcanæ dapis gerulas: quas cursim insequens (nam earum fugam rosida prodidere vestigia) tandem tecta, quibus assueuerant, subit, citharæq; (cuius peritissimus erat) dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum, potentemq; victoriæ zonam ab eis obtinuit: atq; itinere, quo venerat, repetito, hostem obuium illico lethifero vulnere sudit, vt postridie Proserpinæ, quæ sibi per quietem astare aspecta est, transmittere/ tur.

Balderus.

Loci versilis situs.

Ludibrium.

Nemus insuetũ

Vestis insecabilis

Aequa clades infligitur hosti.

Edulium.

Vestigia rosida.

Zona victorię.

Proserpina.

De Eluarum, id eſt, ſpectrorum nocturna chorea.

CAP. XI.

Trux lemurum chorus.

OLENT quoq; nocturni viatores, gregumq; & armentorum excubijs intenti, portentis diuerſi generis circumfundi. De quibus Saxo Sialandicus ſic cecinit:

Trux lemurum chorus aduehitur, præceps̃q; per auras
Curſitat, & vaſtos edit ad aſtra ſonos.
Accedunt fauni ſatyris, panumq; caterua
Manibus admixta militat ore fero.
Syluanis coëunt aquili, laruæq; nocentes,
Cum lamijs callem participare ſtudent.

Virgilius. Saltu librantur furiæ, glomerantur eiſdem
Laruæ, quas ſimis ſantua iuncta premit

Scripſit de ſimilibus Virgilius his verbis:

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni.

Ouidius. Et Ouid. Sunt mihi ſemidei, ſunt ruſtica numina Nymphę.
Quos quoniam cœli nondum dignamur honore,

Horatius. Quas dedimus certè terras habitare ſinamus. Horatius:
Faune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines, & aprica rura

Atlas. Leuis incedas. Hunc alij Satyros vocant. Pompo. Mela vltra Atlantẽ montem Mauritaniæ ſcribit noctu perſępe viſa lumina, & crepitus cymbalorum, ac fiſtularum cantus auditos, nec die repertum quenquam. Idem Solinus teſtatur cap.

Solinus. XXXVIII. vbi inquit: Choris Aegipanũ, id eſt, caprinos pedes habentium, vndiq; mons perſonatur. Etiam cap. XLIIII. Satyros, & Himantopodes quaſi loripedes adducit, cęcam gentilitatem illudentes. Idcirco pro conſtanti habitum, hos

Aegipanum chori. Faunos eſſe, ac Satyros, ſimiles illis ſpectris, quæ in multis locis Septentrionalis regionis, præſertim nocturno tempore, ſuum ſaltatorium orbem cum omnium Muſarum concentu verſare ſolent. Sed poſt ortum ſolem quandoq; roſidis

Satyri. Himantopodes Fauni. deprehenduntur veſtigijs: velut Hotherus rex (teſte Saxone ſuperiore cap. allegato) tres nymphas ad earum antra ſecutus, victoriæ zonam, & cingulum impe-

Cingulum victoriæ. trauit: quandoq; verò ſaltum adeò profundè in terram impreſſerant, vt locus, cui aſſueuerant,

assuescerant, insigni ardore orbiculariter peresus, non parit arenti rediuiuum cespite gramen. Hunc nocturnum monstrorum ludum vocant incolæ Choream Eluarum: de quibus eam habent opinionem, quod animi eorum hominum, qui se corporeis voluptatibus dedunt, earumq; quasi ministros præbent, impulsuiq; libidinum obediunt, ac diuina, & humana iura violant, corporibus illapsi circum terram ipsam volutantur. E quorum numero credunt eos esse, qui se adhuc nostro seculo in effigie humana accommodare solent ministerijs hominum nocturnis horis laborando, equosq;, & iumenta curando, vt infrà cap. XX. de ministerio dæmonum hoc eodem libro ostendetur.

Chorea eluarũ.

Opinio pœnarum.

Spũs familiares

De pugna contra Faunos.

CAP. XII.

CVM varia portenta, innumeraq; præstigia penè per totum orbem olim fuisse transacta testetur antiquitas, lemures videlicet, & faunos, satyros, laruas, aquilos, striges, lamias, manes, panumq; cateruas, quibus homines aut falso applausu turpiter illudebantur, aut indicibili terrore, & laniatu ad extrema fata crudeliter rapiebantur: non putaui silendum fore, quibus ingenijs, & armis huiusmodi spectris apud Aquilonares occurrebatur. Traditur enim, nobiles Gothorum athletas cum monstris, & inusitatæ feritatis belluis, vel ob imbecillorum hominum liberationem, vel experiendæ virtutis gratia, sæpe solos pugnauisse: cauebantq;, ne comitatiores belluam aliquam aggrederentur, quàm fortium virorum permitteret consuetudo. Regnerus Sueticus pugil & Rex, aduersus obscœnissimas nocturnorum portentorum cateruas à Thorilda nouerca muliere crudelissima immissas, noctem dimicando permensus, luce reddita varias laruarum formulas, & inusitata specierum figmenta passim aruis incidisse cognoscit: inter quas & ipsius Thorildæ crebris obfusa vulneribus effigies visebatur. Quo facto & athleticam sibi claritatem acciuit, & paternum regnum ab inimicis eripuit. Præterea Broderus quidam, & Buchi cum Rege Gormone nouum

Lemures.
Fauni.
Satyri.
Laruę.
Aquili.
Striges.
Lamię.
Manes.
Panes.

Regnerus rex & pugil.

Thorilda.
Broderus.
Buchi.

audaciq; genus complexi, hæreditarium Gothicæ fortitudinis ſpiritum ſcrutandæ re-
Iter inuium. rum naturæ veſtigijs exculturi, iter omni refertum periculo, ac penè mortalibus in-
Oceanus terrarꝫ uium aggrediebantur. Ambitorem nanqꝫ terrarum Oceanum nauigantes, ſolem
ambitor. poſtponentes, ac ſydera ſub chao peruagantes, ac demum vltra terram Biarmiæ in
loca lucis expertia (prout cap. I. lib. primi oſtenſum eſt) iugibuſqꝫ tenebris obno-
Mõſtrorꝫ grex. xia, peruenientes, cum incredibili monſtrorum grege pugnam conſeruerunt. Siqui-
dem incurſantes ſe Lamias adactis vndiqꝫ ſpiculis inceſſabant, arcuumqꝫ, & funda-
rum tormentis agmen obtriuere monſtroſum, prout Saxo Danorum hiſtoricus, an-
Gormo rex. tiquitatum diligentiſsimus indagator, lib. VIII. de Rege Gormone præfatur. Extat
Hotherus rex. etiam in veteres hiſtorias relatum, quomodo Hotherus Regis Suetiæ filius, pernox
Mimmingus. attenta curis mente langueſcens, obumbrantem tabernaculo ſuo Satyrum Mimmin-
gum haſta petiuit, obrutumqꝫ ictu, nec ſatis fugę potentem vinculis intercepit: vltimò
Armillæ. deinde per ſummam verborum atrocitatem minatus enſem, armillaſqꝫ, quorum no-
titiam habuit, depoſcit. Nec ſegniter Satyrus ſalutis redemptionem, quæ ab ip-
Vita cunctis ſo petebatur, exhibuit. Adeò cunctis rebus prior eſt vita, cùm nihil apud mortales
charior. ſpiritu charius exiſtere ſoleat.

De diuinatione.

CAP. XIII.

SATISFACIENDO huic imagini, & titulo, præ-
mittere oportebit verbum Catholici doctoris Chryſoſtomi
Homo futura dicentis in homelia Erunt ſigna in ſole, & luna &c. quòd
ſcire deſiderat nulla creatura eſt, quæ tantum futura ſcire deſiderat, vt ho-
mo &c. Quo conſyderato, inſuper fatendum erit, nullam
vnquam gentem tam humanam, tamqꝫ doctam, immò
nec tam immanem, aut barbaram fuiſſe, quæ non ſignifi-
Homines Aqui- care futura, & à quibuſdam intelligere, ac prædicere con-
lonares. ſueuerit: maximè tamen Aquilonares homines, quos ſtu-
Signis multis diò futura præſciendi occupatos fuiſſe comperio: quandoquidem volatibus aui-
futura noſcũt. um, ſaltu, ſonoqꝫ piſcium, cantibuſqꝫ, & exhalationibus montium &c. vt certiſ-
ſimis ſignis declarari res futuras putabant. Nullum bellum, nullum negotium pu-
blicum

blicum, nec domi, nec militiæ fine auſpicijs gerebatur. Nec ſola aruſpicum diſciplina, ſed ſortilegium, aëromantia, geomantia, pyromantia, necromantia, inſuper etiam ſomnia grauiora, ſi quæ ad Rempub. pertinere viſa ſunt, à ſummis præſidibus acceptabantur. Othinus Hadingo Regi contra Iocherum Curetum tyrannum bella moturo captiuitatem prædixit: quæ non aliter quàm eo ordine, quo prædixit, euenit. Gouarus Noruegiæ Rex adeò doctiſsimus diuinandi erat, induſtriaq; præſagiendi excultus, vt quicquid in Saxonia contra ſe tentaretur, præuideret in Noruegia vltra C. milliaria Germanica conſtitutus. Gormo cognomento Impius profuſo in ſomnum animo, exiſtimauit coniugem ſuam duos alites genuiſſe, ſed alterum altero grandiorem: corpora ſuperne librantes præpeti cœlum volatu petere: exiguoq; tempore interiecto, reuerſos ſuis altrinſecus manibus inſediſſe: ſecundò quoq;, ac tertiò paruula quiete recreatos propaſsis alis aëri ſe credidiſſe: tandemq; minorem ex his ad ſe pennis cruore oblitis comite vacuum remeaſſe. Cuius ſomnij veritas ſic declarata eſt. Duo eius filij ſubactis Anglis, Sclauis, & Hybernis, proſpera viſi ſunt fortuna, donec natu maior in bello concederet, minor verò fratre orbatus pennas cruore oblitas referre videretur. Magnus Noruegiæ & Daniæ Rex, cùm nocte, qua bellum Sclauicum inſecutum eſt, ſe ſopori dediſſet, imago cuiuſdam dormienti obuerſata prædixit, cum hoſte ſuperiorem futurum, inq; aquilæ nece victoriæ fidem, auſpiciaq; ſumpturum. Expergefactus Rex viſionis ordinem magna cum omnium admiratione vulgauit: progreſſoq; exercitu aquilam, quæ in quiete monſtrata fuerat, cominus conſpectam pernici equo aduolans haſta petiuit, fugamq; alitis veloci iaculo præcucurrit. Arripuit igitur omen exercitus, & primam pugnandi occaſionem corripiens, eodemq; euentu, quo omine, dimicans, inimicos ſuperauit. Valdemari Regis exercitum ad bella progredientem, tam celeri coruorum greges interuolaſſe produntur, vt complures ſe erectis militum haſtis feriendos obiecerint. Victus ab eo Sueno Rex, & totus eius exercitus, coruorum laniatui ſubſtratus augurij declarauit euentum. Biorno inſignis athleta inſulam quandam incitatiſsimi fluminis ambitu munitam, cum electa pugilum manu complexus, vidit per quietem egreſſam vndis belluam, quæ triſtes ore flammas egerens, continenti cuncta incendio daret ſequenti luce. Fridleuus Rex ſuperatis impetuoſi amnis vorticibus, pugiles omnes (Biornone excepto) ferro conſumens, ſomni modum expleuit. Hæc pauca ex multis idcirco adducta ſunt, vt Aquilonaria auſpicia, oſtenta, & portenta cum antiquis Romanorum libris conferantur: quibus decretum erat, omnem auem tripudium facere poſſe, vnde diem committendi, aut differendi belli dependere neceſſe eſſet. Similia coniectationis genera Plinius habet lib. II. cap. XXXI. Procopius lib. III. de Attila eadem teſtatur: qui viſa ciconia exportare pullos à muro, & ipſe receſsit. Sunt & augures peritiſsimi in eiſdem Septentrionalibus terris, qui volatu, voceq; auium, ferarum occurſu, & ſimilibus multa prædicere nòrunt, vt inſrà de auibus dicetur: quorum opinio vetuſtis nata temporibus fidem facit hominibus ſecuturis, quòd ij, qui confiteri peccata renuunt, infelix omen aſſerunt videre monachum, vel ſacerdotem.

Aruſpiſcũ diſciplina.
Othinus.
Gouarus Noruegiæ rex.
Gormo.
Duo alites geniti.
Duo filij.
Magnus Noruegiæ rex.
Fridleuus rex.
Romanorũ libri
Attila.
Ciconia.
Augures.
Monachus.

De arte magica Erici Ventosi pilei, & aliorum.

CAP. XIIII.

Ericus rex.

IC Ericus Rex Suetiæ in arte magica nulli suo tempore secundus habebatur: tamq; familiaris erat malis dæmonibus, quorum cultui summoperè vacabat, vt quocunq; verteret pileum suum, confestim inde optatus ventus aspiraret. Quo euentu inditum illi nomen fuit, vt Ventosus pileus diceretur. Creditumq; à multis erat, Regnerum Daniæ Regem huius Erici nepotis sui ductu in remotissimas orbis partes piraticam feliciter extendisse, multasq; regiones, & munitissimas vrbes eius ingenio subiugasse: demum cooperatorem fuisse, vt procerum consensu & electione, in Regem Suetiæ assumeretur: quod ei diuturnum, felixq; permansit, donec senio moreretur. Prætereà alter quidam Ericus cognomine Emundus, cùm nauigare statuisset, & quidam nautarum per quietem vidisset, per inculta montium iuga lasciuo admodum equo se prouehi, eoq; cursum citante, inter vallium opaca præcipitatum crebris noctuarum vnguibus laniari: idq; mane per iocum sodalibus retulisset: Rex ipse non minus in diuinatione, quàm magica peritus, ea visione veluti periculi prænonitus, ne eum nauigationis comitem haberet, in aliud se nauigium conferre præcepit. Et ita pereuntibus socijs, Regis nauigium est saluatum. Cæterùm Frotho Dano-

Ventosus pileus.

Regnerus rex.

Ericus Emũdus

Noctuæ.

Frotho rex.

rum Rex proprio fratre Haraldo insidiosè interempto, ne & innocentes pueros nepotes suos, Haraldum & Haldanum, truculenter perderet, tutores eorum in specu

Specus regiorũ puerorum.

subterraneo catulorum specie (Saxone teste) eos seruabant, ac nutriebant, varijs figmentis affirmantes, eos à lupis noctu fuisse deuoratos. At Frotho mortis eorum fide repudiata, latebræ locum ex perita augurij fœmina cognoscere instituit: cuius carminum tanta vis erat, vt rem quantalibet nodorum consertione perplexam, è longinquo soli sibi conspicuam ad contactum euocare posse videretur. Hæc Regnonem quendam occultè circa illos educationis officium peregisse, eosq; tegendæ rei gratia caninis censuisse nominibus astruebat. Qui cùm se inusitata carminum violentia labulis egestos, incantantis obtutibus admoueri conspicerent, ne tam horrendo coactionis imperio proderentur, gremium eius accepti à tutoribus auri incussione per-

Maga carmine potens.

Auro liberãtur pueri regij.

fundunt:

fundunt : quæ recepto munere repentina morbi ſimulatione par exanimi concidit. Perquirentibus Regis miniſtris cauſam tam ſubiti lapſus , inſcrutabilem puerorum fugam exiſtere memorabat : quorum eximia vis etiam atrociſsimos carminum temperaret effectus . Ita paruulo contenta beneficio , maius à Rege pręmium præſtolari deſijt . His itaqꝫ , & ſimilibus argumentis deprehenditur , quantum diuinationis , & magicæ artis potentia apud antiquos venerabatur : quæ nunc certa negligentia remittitur , & annihilatur , efficientibus id prognoſticationibus,augurijs, extiſpicijs, igniſpicijs , hydraulicis , ſortibus veſtigiarijs , & mille alijs ritibus ſacrilegis , dæmoniorum illuſionibus adinuentis . Vtuntur nihilominus adhuc certis diuinationibus (cauſis naturalium rerum approbatis) etiam ſortibus , ligni particulis duabus , tribus, vel pluribus in vrnam proiectis , vt earum colore candido , fuſco , vel rubeo , hęreditates diſtribuant perſonarum .

Beneficio paruulo redimit grãde ꝑiculũ.

Diuinatio remittitur , & quare.

De magicis mulieribus,

CAP. XV.

ARTEM magicam apud Septentrionales populos quantum calluerint olim mulieres aliquot, paucis exemplis oſtendetur . Hagberta Vagnoſti gigantis filia inſolito ſuæ granditatis aſpectu nunc contractioris , nunc exilis , nunc defluentis ſubſtantiæ modò corrugata,modò explicati corporis ſitum arbitraria mutatione transformare ſolebat: atqꝫ nũc proceritate cœlis inuecta , nunc in hominem anguſtioris habitus compoſita,cœlum deponere , terram ſuſpendere, fontes durare , montes diluere , naues ſublimare , deos infimare , ſydera extinguere , tartarum illuminare poſſe credebatur . Hadingo Rege cœnante, alia eiuſdem artis fœmina cicutarum gerula,propter foculum humo caput extuliſſe conſpecta , porrectoꝫ ſinu percontari viſa,qua mundi parte tam recentia gramina brumali tempore fuiſſent exorta : cuius cognoſcendi cupidum Regem proprio obuolutum amiculo , refuga ſecum ſub terras adduxit : oſtenſiſqꝫ infernalium regio-

Hagberta omniformis .

Mira vis magię

Hadingus rex.

Gramina recentia tẽpore brumali.

Rex ſub terram ductus.

Craca.

Colubrorũ humor ęfus quid pręstare videt

Brutaliũ sonus & sensus cognoscitur.

Ericus disertus Frotho rex.

Gestilbindus.

Maga in vaccã conuersa regẽ cornibus occidit.

Guthruna.

Ollæ effusæ effectus inumerabilis.

Caput equinũ.

Maleficarũ vis.

Virgilius.

Augustinus.

Castor & Pollux.

Cassiodorus.

Malefici puniendi.

num monstris, tandem mundo restituit. Craca Noruegiana mulier futuri filij sui Rolleri fortunæ consultura, pulmentum parat: cui tabificum humorem trium colubrorum superne tenui reste dependentium instillabat. Sed Ericus Cracę priuignus dapem filio Rollero paratam ad se transtulit: faustaq; dape refectus, interna ipsius opera ad summum humanæ sapientiæ pondus euasit. Quippe epuli vigor supra quàm credi poterat, omnium illi scientiarum copiam ingenerauit, ita etiam vt ferinarum, pecudaliumq; vocum interpretationem calleret. Neq; enim solùm humanarum rerum peritissimus erat, verum etiam sensuales brutorum sonos ad certarum affectionum intelligentiam (Plin. in simili casu lib. XXVI. cap. IIII. de Democrito testante) referebat. Præterea tam comis, atq; ornati eloquij erat, vt quicquid dissererе cuperet, continuò prouerbiorum lepore poliret. Huius consilio Frotho Rex potentissimorum Hunnorum exercitum CLXX. Regum ope succinctum deuicit. Hunc tandem Ericum Gestilblindus Gothorum Rex sibi, & regno Suetiæ successorem effecit: idq; tempore natiuitatis Christi. Frotho verò Rex à malefica in bouem conuersa, dum eius cornibus in quodam maris littore impetitur, exanimatus occubuit. Guthruna Iarmerici Regis propugnatores subitò oculis captos, in seipsos arma conuertere procurauit. Quòd superius imago mulieris aspicitur cum olla effusa, ostendit omnium maleficarum commune esse instrumentum, quo succos, herbas, vermes, & exta decoquant, atq; ea venefica dape ignauos ad vota alliciant, & instar bullientis ollæ nauium, vel equitum, aut cursorum excitent celeritatem. Præterea equinum caput conto exceptum, ac eleuatum, dentium rictibus denudatum, militaribus castris, vt formidinem excitent, opponunt: quibus & carmina addunt, vt videatur integra acies instructa, hostes celerrimè demolitura. Deinde qualem potestatem habeant maleficę in radijs lunæ obtenebrandis, & tempestatibus excitandis, arboribus & plantis extirpandis, armentis & iumentis eneruandis, omnibus, qui hanc insaniã curiosius perscrutãtur, notissima relinquo: idq; tritum Virgilij carmen,

Hanc ego de cœlo vidi deducere lunam,
Atq; satas alió vidi traducere messes.

Cumq; talium merita nesciamus, iudicia Dei mirari solemus, prout Augustinus ad longum deducit lib. VIII. de ciuita. Dei cap. XIX. & alibi. Nec deest Lactantii testimonium, asserentis de Castore & Polluce, quòd bello Latino apud lacum Iutur-nę visi sunt equorum sudorem abluere. Iidem bello Macedonico equis albis insidentes, P. Vicinio Romam nocte venienti se obtulisse dicuntur, nuntiantes ea die Regem Persen victum, & captum esse: quod paucis diebus literis Pauli verum fuisse compertum est. Contra maleficos tamen assumendam omnino vindictam esse hortatur Cassio. lib. IX. dicens: Impiũ est non punire maleficos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est

creatorem vitæ relinquere, & sequi potius
mortis autorem.

De Magis, & maleficis Finnorum.

CAP. XVI.

QVAE etiam vis sit magorum, & maleficorum in cogendis elementis, tam sua quàm aliena manu incantatis, vt mitius, vel rigidius naturalem ordinem temperent, figura superposita parumper ostendit: hoc præmisso, quòd hæc extremi Aquilonis regio Finlandia, ac Lapponia, ita erat docta maleficijs olim in paganismo, ac si Zoroastren Persam in hac damnata disciplina præceptorem habuisset: licet & alij Oceani incolæ, vt Britanni, teste Plinio lib. XXX. cap. I. ea vesania fascinati dicerentur: adeò enim attonitè hanc maleficam artem totus orbis in hoc, & simili malo plurimum concors, celebrat. Solebant aliquando Finni inter cæteros gentilitatis errores negotiatoribus in eorum littoribus contraria ventorum tempestate impeditis, ventum venalem exhibere, mercedeq; oblata tres nodos magicos, non cassioticos loro constrictos, eisdem reddere, eo seruato moderamine, vt vbi primum dissoluerint, ventos haberent placidos: vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxauerint, ita sæuas tempestates se passuros, vt nec oculo extra proram in euitandis scopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur. Hicq; infelicius rem experti sunt, qui vim eiuscemodi nodis per contemptum inesse negârunt. Et meritò: quicunq; enim magos consulunt, & vaticinia, aut auspicia rebus gerendis quærunt, semper sunt anxij, & nunquàm inter metum & spem auidi futurorum quiescunt. Si illi prospera nuntiant, inani & vana spe iam tum lætari incipiunt: sin contrà, repentè tristitia affecti torpescunt. Heu miseros mortales imbecillitas ingenij, & mens stupida huc illuc distrahit, atq; suspendit. Insana sanè sunt documenta, quæ nostra credulitas excogitauit, vt

Britannia.
Totus orbis cõcors.
Finni.
Vẽtus venalis.
Nodi tres.
1. 2. 3.

Figmentũ auertendum.

Inhibitum maleficium.

Fraudibus initi tur magica.

Nero.

acrius torqueremur. Vtinam faceſſeret à mentibus hominum tale figmentum: quod eſſe falſum, & nullius momenti, etiam à maioribus eſt oſtenſum. Sed hæc gens Aquilonaris arte hac poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum legis coertione nunquàm in aperto viſa eſt vti: nec alijs eam ſub vitæ periculo tradidit in diſciplina: ſi aliquando veris fundamentis potius, quàm figmentis (vt Plinio. lib. XXX. cap. II. videtur) tradi poteſt: omnis ſiquidẽ magica ars fraudulẽtiſsimis innititur principijs. Ideoq; mirum in modum altis rationibus inuehitur in Neronem, qui profundis animi vitijs hanc artem ſummis ingenijs concupiuit, eiq; validius cæteris omnibus fauit, vt dijs imperare poſſet. Cùm verò præſens capitulum ventorum, ac tempeſtatum ſpecialem mentionem faciat, opportunè eodem lib. cap. II. dicere congruit,

Tiridates.

quomodo ad Neronem magus ille Tiridates venerat Armeniacum de ſe triumphum afferens, & ideo prouincijs grauis. Nauigare noluerat, quoniam expuere in maria, alijſq; mortalium neceſsitatibus violare naturam eam fas non putauit. Magos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Nec tamen artem ab eo accipere valuit, etiam ſi regnum illi conſignaſſet. Prætercà Siualdo Suetico Haldani Regis æmulo, ſeptem fuere filij tanto veneficiorum vſu callentes, vt ſæpe ſubiti furoris viribus inſtincti, ſolerent ore toruo inſremere, ſcuta morſibus attrectare, torridas fauce prunas abſumere, extructa quæuis incendia penetrare: nec poſſet conceptus dementiæ motus alio remedij genere, quàm aut vinculorum iniurijs, aut humanæ cædis piaculo temperari. Quòd ſuperius aſſeritur vendi ventos, teſtatur Herodotus lib. VII. de præfectis Xerxis, quòd ij triduana tempeſtate CCCC. naues amiſere, donec quarto die magi inciſiones faciendo, & veneficijs incantando, ventum Theti, & Nereidibus ſacrificando, tempeſtatem compeſcuerunt: ſiue eadem tempeſtas aliter ceſſauit.

Natura violaẽ.

Ars chara magis VII. filij regis magicam callentes.

Vis magna magorum.

Herodotus.

400. naues.

De magicis

De magicis instrumentis Bothniæ.

CAP. XVII.

NTER Bothnicos homines Septentrionis passim reperiebantur malefici, ac magi, tanquam in proprio loco: qui per summam ludificandorum oculorum peritiam suos, alienosq; vultus varijs rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibusq; formis veros obscurare conspectus. Nec solum pugiles, verùm etiam fœminæ, & teneræ virgines pro voto suo laruas liuido squalore terribiles, facieſq; adulterino pallore distinctas, ab aeris teneritudine mutuari consueuerunt, & rursus ablegato nubilæ inumbrationis vapore, prętentas ori tenebras fudis perspicuitate discutere. Tantamq; vim carminibus eorum affuisse constat, vt rem remotissimè positam, & quantalibet nodorum conflictione perplexam, conspicuam & præsentissimam efficerent. Talibusq; præstigijs idipsum hoc modo demonstrant. Scire cupientes statum amicorum, aut inimicorum, longinquo terrarum spatio quingentorum, vel mille milliarium inde distantium, Lapponem seu Finnonem huius rei peritum dato munere, lineq; scilicet vestis aut arcus, rogant experientiam fieri, vbinam fuerint, & quid agant amici, vel inimici. Quocirca conclaue ingreditur vno comite, vxoreq; contentus, ranam æneam, aut serpentem malleo super incudem præscriptis ictibus concutit, carminumq; murmure hinc inde reuoluit, continuoq; cadens in extasim rapitur: iacetq; breui spatio velut mortuus. Interea diligentissimè à prędicto comite, ne quoduis viuens, culex, aut musca, vel aliud animal eum contingat, custoditur. Carminum nanq; potentia spiritus eius malo dæmone ductore à longinquis signa (annulum, vel cultellum) in testimonium expeditæ legationis, seu commissionis reportat. Illicoq; resurgens, eadem signa cum cæteris circunstantijs conductori suo declarat. Nec minoris efficaciæ perhibentur in hominibus diuersa ægritudine prosternendis. Faciunt nanq; de plumbo iacula magica breuia ad modum digiti: ea emittunt per quæuis disita loca in eos, de quibus vindictam expetunt. Hi oborto

Magi septẽtrionales.

Pugiles. Fœminę.

Vis carminis ingens.

Modus præstigiandi vel demonstrandi.

Conclaue.

Ductor malus dæmon.

Annulus vel cultellus signa expeditę legationis.

Iacula plũbea.

Carcinomate exaianturicti.

carcinomate à crure, vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur.

Vitolfus Helfingus excæcauit hoftes.

Extant etiam præftigia, feu maleficia Helfingorum: quorum princeps Vitolfus quos voluit ita videndi officio fpoliauit, vt propinquas ædes nec profpectu capere, nec certis poffent veftigijs indagare: adeò luminum vfum nubilo quodam errore obtundere callebat.

Vifinus gladiator.

Præterea Vifinus eximiæ opinionis gladiator omnem telorum aciem ad hebetudinis habitum folo confpectu redigere folebat.

Starchaterus.

Gladio tamen Sueticigigantis Starchatari (de quo inferius dicetur) interemptus eft.

Pellicula cõtra hebetãtes gladios prodeft.

Tenuiffima enim pelle (quod vnicum contra hebetandi vim remedium perhibetur) gladium fuum femper feruauit obtectum. Verùm proiectilia faxa nulla arte, vel carmine, ne fortiter emiffi nocent, hebetari poffunt.

De Magis marinis.

CAP. XVIII.

Hollerus.

OLEBATVR etiam inter alia Aquilonis numina magus quidam Hollerus nomine, non minori fraude, quàm fingulari fuperftitione diuinitatis opinionem, & cultum fibi in gente curiofa vendicans. Is fiquidem parem cum Othino amplitudinem in medio deorum affecutus, adeò armorum, & præftigiorum vfu clarus euaferat, vt ad traijcienda maria offe, quod diris carminibus obfignauiffet, nauigij loco vteretur: nec fegnius eo, quàm celerrimo velorum, ventorumq; vfu præiecta aquarum obftacula fuperaret. Tandemq;, ut diuinitas eius oftenderetur effe mortalis, ab æmulis fuis truculentiffima morte eft interemptus. Præterea Oddo Danicus pirata maximus, tantum magicæ doctus extitit, vt abfq; carina altum pererrans, hoftilia fæpe nauigia concitatis carmine procellis everteret. Itaq; ne cum piratis in maritimarum virium certamen defcenderet, exafperatos maleficio fluctus, & ventos, ad naufragia eifdem infligenda perducere folebat. Hic vt negotiatoribus atrox, ita ruricolis extitit clemens, aliter ruflicas munditias, aliter fordidos hominum quæftus æftimans. Is etiam in hebetando carmine ferro miro ingenio pollebat: & tandem peritiore hofte circumuentus, gurgite fubmergitur, qui marinos vortices præftigiofis carminibus olim calcare confueuit.

Othinus.

Offe traiecit maria.

Contra mortem nihil prodeft.

Oddo pirata.

Negotiatoribus atrox, ruricolis clemens.

Gurgite tãdem fubmerfus.

De eifdem

De eiſdem Magis, & ſimilibus.

CAP. XIX.

DEINDE Othinus maior, atq; ſenior inter magos, Hadingum quendam Daniæ Regem magicis præſtigijs turpiter illuſum, atq; longius à ſuis familiaribus auulſum, cum equo per vaſta maris ſpatia ad propria reduxit. Cùm tamen Hadingus duceretur, amiculi eius rimas, ſub quo trepidus delitebat, per ſummam rerum admirationem viſus perſpicuitate traijciens, animaduertit equinis freta patere veſtigijs: prohibituſq; rei inconceſſæ captare conſpectum, plenos ſtuporis oculos à terribili itinerum ſuorum contemplatione deflexit. Demum Haquinus Norwegiæ Princeps contra Danos pugnaturus, coorti imbris maleficio ita hoſtium vertices inuſitatis grandinis ictibus conuerberauit, vt eorum oculi veluti quibuſdam nimborum ſpiculis lacesſiti, proſpiciendiq; penitus facultate defecti, grauiorem ab elementis pugnam, quàm ab hoſte ſentirent. Præterea Biarmenſes polo Arctico viciniores, in Septentrione contra potentiſsimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggreſsi cœlum, ſolicitatas nubes ad ſummam vſq; nimborum violentiam impulerunt. Deinde Danos ſubitò remiſſa tempeſtate tempeſtuoſiſsimi feruoris flagrantia torruit. Ita anceps geminæ intemperantiæ malum viciſsim affecta corpora ſalute, & victoria ſpoliauit. Sed de hoc, & ſimili certamine Biarmienſium, Finmarchorum, ac Scricfinnorum, alibi diffuſius lib. I. cap. primo & ſequentibus, ſuperius eſt oſtenſum &c. Nouiſsimis tamen his ſeculis omnes vtriuſq; ſexus homines in hoc errore conuicti, pœna ignis, quoties opus fuerit, acerrimè puniuntur: quia verſari non licet in magicis artibus temporibus Chriſtianis, quemadmodum Caſsio. IIII. lib. meminit de edictis Theoderici Regis Gothorum: qui voluit, ne leges finerent euadere criminoſos. Præterea lib. IX. Athalarici Regis Gothorum ſententia eſt, Maleficos, vel eos, qui ab eorum nefarijs actibus aliquid crediderint expetendum, legum ſeueritate fore puniendos: quia impium eſt circa eos eſſe remiſſos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos, vt ſuperius eodem lib. cap. XV. eſt notatum: quia Decretali pœna plectendi ſunt, qui ſe prohibitis exceſsibus miſcuerunt.

Hadingus rex illuſus.

Haquinus rex.

Grando.

Pugna grauior ab elementis.

Regnerus rex.

Salute & victoria ſpoliat rex

Pœna.

Theodericus rex Goth.

Athalaricus rex Goth.

De Mago ligato.

CAP. XX.

Veter lacus.

Visingxoe insula.

Specus.

Gilebertus magus ligatus.

Catillus.

APVD Ostrogothos lacus est maximus recentium aquarum Veter dictus (de quo superius satis dictum est) amœnam, sed oblongam insulam in vmbilico suo habens, duas tenentem Ecclesias parochiales: sub quarum altera specus cauernoso, longoq; introitu, & exitu immensæ profunditatis reperitur: quam specum non nisi vanæ ostentationis, & curiositatis homines laternis accensis, filisq; glomeratis repetendi regressus prouisi descendunt: ea potissimùm causa, vt quendam magum Gilebertum nomine, arte magica (vnde calamitas eius orta est) à vetustissimo tempore per proprium præceptorem Catillum, cui insultare præsumpserat, superatum atq; ligatum, eo scilicet modo, vt exiguo fuste certis characteribus Gothicis, seu Ruthenicis sculpto, atque à præceptore proiecto, & manibus apprehenso ipse Gilbertus immobilis maneret, et obstrictus: nec dentibus ad soluendum adhibitis (quasi tenaciori bitumine astrictis) nec pedibus doloso præceptoris consilio admotis, dissolui posset. Cuius spectaculi causa visendi, etsi plures temerarij spiritus inspectores vehementi admiratione accurrere soleant, tamen non propius, ob fœtorem cauernæ, & noxios vapores, aggredi præsumunt, ne spiritu obstructo, clausoq; stomacho suffocentur. Arcentur etiam appositis aggeribus, & repagulis incolarum, ne proprij periculi contemptores velut insanientes (nunquàm egressuri) ingrediantur. Præterea lege grauissima tanquam de his, qui sibi mortem conscisciuerunt, prouisum est, ne hæc pericula agnoscentes, alios inexpertos ad huiusmodi spectaculum perscrutandum alliciant, aut allectos inducant, cùm multis exemplis notissimum sit, in eo antro ad mortem vsq; plurimos fuisse periclitatos, ita vt facilius apud Cretenses portentosissimum Dædali labyrinthum, itinerum ambages, occursus, & recursus inexplicabiles continentem, crebrasq; fores ad fallendos exitus, reditusq; in errores eosdem habentem, penetrarent, & euaderent, quàm hanc profundissimam specum, & flexuosam viam.

Cõsiliũ dolosũ

Pœna temerariorum.

Dædali labyrinthus.

Simile

Simile Strabo meminit lib. XIII. dicens: Plutoniũ eſt os in paruo quodã imminentis montis ſupercilio ita commenſuratum, vt hominem ſuſcipere poſsit mira profunditate. Huic propoſitum eſt vallum quadratum ambitu ferè ſemiiugero: quod nebuloſa, & craſſa caligine plenum eſt, vt vix ſolum diſcerni poſsit ad ſeptum appropinquantibus. Aer innoxius eſt, purus ab illa caligine in tranquillitate ventorum: nam caligo intra ambitum manet. Si verò animal introrſum progrediatur, ſtatim moritur. Quapropter tauri introducti cadunt, & mortui educuntur. Paſſeres etiam ſubitò moriuntur: galli verò excẽti illæſi accedunt, vt etiam vſq; ad os introſpiciant accedentes, & immergantur, quouſq; poſsint ſpiritum continere: Huic ſpeculationi ſi quis aliquid ſuperaddere tempus habuerit, videat labyrinthum Porſenæ Regis Hetruriæ: quem ſi quis ſine filo glomerato intrat, exire nequit. Poſſent hic plura in ſimili de Gilberto adduci, qualia referente Vincen. in ſpe. hiſto. lib. VI. cap. LXI. Helimandus de Virgilio refert. Sed paucis oſtendere ſufficit, vanitati nullum dari finem. Specus etiam propter euitanda tonitrua profundius in terra fiunt: etiam ſubterranea ædificia: qualia viſus eſt Salmoxis homo, vel dæmon Gothorum (teſte Herodoto lib. IIII) multò ante Pythagoram viuens feciſſe: vt forſan clauſus ibidem, & inde annis aliquot euolutis rediens, mirabilia ſe fingeret apud inferos contemplatum. Huic etiam loco applicari poterit Tiphonis gigantis locus apud Iuſtinum, & Solinum ſatis notus. Hæc igitur ſupradicta inſula Viſingxœ dicta, valde inſignis reputatur, ob amœnam, & ſecuram ſtationem Regum: qui & in ea mortui ſunt, ac tumulati.

Plutonium.

Nebuloſa caligo.

Animal illico moritur.

Galli excẽti illæſi.

Labyrinthus Porſenæ.

Specus.

Samolxis dæmon Gothorũ.

Regum amœna ſtatio.

Exemplum pœnæ.

Dæmones tubæ fugant.

De castigatione maleficarum.

CAP. XXI.

NE VIDEANTVR Septentrionales maleficæ solùm hic ad tristia spectacula adduci, occurrit Vincen. in spe. histo. lib. XXV. cap. XXVI. asserens, Anglicanam fœminam arte magica illusam, à dæmonibus post dira tormenta ad aëra cum clamoribus horrendis fuisse raptam. Cuius verba hęc sunt: Mulier quædam apud Berheliam Angliæ villam auguratrix & malefica, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula, quã habebat in delicijs, vocalius solito nescio quid cornicata est. Quo audito, cultellus dominæ de manu excidit, simul & vultus expalluit. Ingemiscens diutissimè ait: Hodie ad vltimũ sulcum peruenit aratrum meum: hodie audiam, & accipiam grande incommodum. Adhuc ea loquente, venit ad eam nuntius dicens: Hodie mortuus est filius tuus, & tota familia subita morte interijt. Quo audito, continuo dolore saucia decubuit: vocaricp præcepit superstites liberos, monachum, & monacham: quibus singultiendo ait: Ego miserabili quodam fato meo dæmonicis actibus semper inseruiui: ego vitiorum omnium sentina, & illecebrarum magistra fui, & superabam tantum in religione vestra, & à meipsa desperaui. Nunc ergo, quia scio me dæmones habituram exactores in pœna, quos habui suasores in culpa: rogo vos per materna viscera, vt mea tentetis alleuiare tormenta: nam de anima sententiam damnationis non reuocabitis. Corpus ergo meum insuite in corio ceruino, & includite in lapideo sarcophago, & operculum ferro, & plumbo constringite, & lapidem ipsum tribus magnis catenis circundate. Si tribus noctibus ita securè iacuero, quarta die infodietis me in humo: quanquàm verear, ne terra nolit me recipere pro maleficijs meis. Psalmicines quinquaginta sint noctibus, & missæ cantentur pro me tot diebus. Factum igitur est, vt præceperat: & nihil valuit. Primis enim duabus noctibus cùm chori clericorum psalmos canerent circa corpus, singuli dæmones hostium ecclesiæ immani obice clausum, leui negotio confringentes, duas extremas catenas diruperant: media verò, quæ operosius elaborata erat, illibata durauit. Tertia nocte circa galli cantum strepitu aduenientium hostium omne monasterium visum est à fundamentis moueri. Vnus nempe vultu cæteris terribilior, & statura

Vincẽtij verba. Mulier auguratrix et malefica. Cornicula.

Confessio miserabilis.

Exactores pœnæ.

Dæmones rupe runt ianuam.

& ſtatura celſior, ianuas maiori vi concuſſas in fragmenta deiecit, & arroganti geſtu acceſsit ad ſarcophagum, inclamatoq; nomine, vt ſurgeret, imperauit. Qua reſpondente, Nequeo præ vinculis: Soluëris, inquit, & malo tuo. Statimq; catena, quæ cæterorum ferociam eluſerat, nullo conamine vt ſtupam dirupit, operculumq; tumbæ pede depulit: & apprehenſa manu palam omnibus ab eccleſia extraxit ad fores: vbi paratus erat equus niger ſuperbè hinniens, vncis ferreis per totum protuberantibus: ſuper quos miſera illa mulier impoſita, ab oculis intuentium cum toto ſodalitio diſparuit. Audiebantur tamẽ clamores per quatuor ferè milliaria miſerabiles ſuppetias deprecantis. Quale etiam diaboli ludibrium ob dæmonũ cultum acciderit infelicibus Rugianis in vrbe Karentina, refert Saxo lib. XIIII. vbi dæmonũ illuſione primùm ſtupra hominũ ꝓuocata erãt, & tãdem illico ſub ipſo ſpurciſsimo actu deteſtabiliter punita. Siquidem mares in ea vrbe cum fœminis in concubitum accitis, canum exemplo cohærere ſolebant: nec ab ipſis morãdo diuelli poterant. Interdum vtriq; perticis è diuerſo appenſi, inuſitato nexu ridiculum populo ſpectaculum præbuere. Ea miraculi fœditate ſolẽnis cultus ignobilibus ſtatuis acceſſit. Creditumq; eſt eaꝝ viribus effectum, ꝙ dæmonũ erat præſtigijs adumbratũ. Talia ergo teſtãte S. Auguſtino lib. VIII. de ciuita. Dei, alto iuſtoq; Dei iudicio ſinũtur ꝓ meritis eoꝝ: quos ab eis vel affligi tantum, vel etiam ſubijci, ac decipi iuſtũ eſt. Qui autem nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus ſacris mortem quærat apud inferos. Qui autem cum malignis dæmonibus non vult habere ſocietatem, non ſuperſtitionem, qua coluntur, noxiam pertimeſcat: ſed veram religionem, qua produntur, & vincuntur, agnoſcat.

Dæmon celſior

Catena rũpitur

Equus niger.

Quatuor milliaribus audiũ vlulatus.

Karentina Rugiæ.

Canũ exemplo

Miraculi fœditas.

Præſtigijs dæmonũ adumbratum.

Impij iuſtè decipiũtur à dæmonibus.

De miniſterio dæmonum.

CAP. XXII.

PRAEMISSIS multis, & apertis tam ſacrę, quàm profanæ ſcripturæ teſtimonijs, quòd dæmones appareant, ſeruiantq; hominibus, coſq; mille modis illudentes in varios errores, ac pericula infinitis, & inexplicabilibus modis adducant, in parte repetendum veniet, quod cap. II. lib. II. ac alijs proximis cap. huius tertij libri eſt adductum: ſcilicet quòd in Septẽtrionalibus, ſiue Aquilonaribus locis (vbi literali ſenſu ſedes eſt Satanæ) indicibili ludificatione, varijſq; formis habitatoribus eoꝝ locorum applaudant, immò

Dęmones damna dant.

& damna inferunt, ædium videlicet euerſionem, pecudum interitum, agrorum deſtructionem, ac caſtellorum aquarumq; omnimodam deſolationem: quæ omnia, immò longè ſecretiora, ſiue apertiora dæmonum ludibria, vt ſuperuacaneum eſt doctis & prudentibus per exempla oſtendere, ita & nullius vtilitatis erit curioſis & vanis, quibus nullæ rationes aut autoritates ſufficiunt, hæc ipſa peramplius manifeſtare. Pro comperto tamen relinquitur, vt citato II. cap. præcedentis libri notatum eſt, ſpiritus, ſeu vmbras amicis apparere, dextramq; reddere, & quò ituri ſint, gemebundis ſuſpirijs intimare. Quòd autem dæmones ſint ſub vmbra nuper in aquis Islandicis ſuffocatorum, vel ſpiritus defunctorum, inter mirabiliora hactenus creditum fuerat, & obſeruatum. Hoc tamen clarè fatendum eſt, obſeſſos à dęmonibus varijs loqui linguis, maximè ſtridoroſo ſuperioris Germaniæ ſono, ſexcentis milliaribus ab Aquilone diſtante (confuſa licet appellatione) quos voluerint, nominare. Hocq; in caſu ſimili beatus Hieronymus aſſerit: ſanctum ſcilicet Hilarium expuliſſe à dæmoniaco multiplex genus dæmoniorum: quod varia voce reſpondebat, lingua videlicet Græca: aliud Hebræa: aliud Arabica: aliud ex vno ore: & ita de alijs. Quòd etiam videantur dæmones, mirum non eſt, aut inuſitatum, præſertim à ſanctis viris: vt de Martino legitur, qui diabolum vidit viſibiliter à tergo Principis inſidentem, & eum expulit. Parum enim eſt ſanctis viris cœli virtutibus vti, niſi ipſæ virtutes viſibiliter humanis oculis videantur. Immò & à profanis hominibus, ac ethnicis videri compertum eſt, vt Plutarchus in vita Cæſaris ad finem de Bruto Cæſaris interfectore meminit: cui apparuit horrendum ſimulachrum hominis, inuſitata quidem magnitudine, & ſpecie grauiſsima, ipſi lectulo aſsidens: ac interrogatus, quis eſſet: reſpondit, Tuus ſum malus genius: in Philippis me videbis. Vbi iteratò nil dicens apparuit, & ipſe Brutus ex præcipiti colle ſuper pugionem, quo Cæſarem interemit, ſe moribundus iniecit. Sic & Saxo lib. IIII. accidiſſe dicit Saxonibus armatis, qui à Sclauis horrenda forma, tanquam bono & optato omine, ſupernè in vertice montis viſo dęmone, ſunt interempti: quia eo monſtro veluti diuinitus dati ducis aduentu firmati, ſumptis victoriæ auſpicijs, ex improuiſo Saxones eoſdem funditus occiderunt.

Obſeſsi à dęmonibus.

Dæmoniaci linguis varijs loquuntur.

Hieronymus.

Hilarius.

Virtutũ effectus

Plutarchus.

Simulachr hor rendum.

Genius malus.

Dæmon viſus.

LIBRI TERTII FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS ET MORIBVS
SYLVESTRIVM PAGANORVM
AC VICINORVM
LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

STENSVRVS bella ſylueſtrium inhabitatorum extremi Aquilonis, mores aſperos, exercitia miranda, linguarum varietates, locorum ſitus, curſum alibi inuſitatum, rupium præcipitia, profundas niues, inuias paludes, limoſas voragines, amneſq; præcipiti curſu labentes per ſyluas latiſsimo ſpatio inhabitatas, curioſum lectorem, ſi libuerit, ad res geſtas Alexandri, nihil intentatum relinquentis, remitto: atque inter alia de triumphis ab inope gente Indiana quæſitis: quæ propriis expulſa laribus, rupem abruptam, ſeu potius acuminatam petram pro ſui defenſione, & natura munitam elegit, pluresq; temerè iuſſu Alexandri accedentes interemit: parumq; abſuit ne & ipſe locorum arduorum, vt rupium inuaſor potius, quàm hominum victor, faucius & morituro ſimilimus interimeretur. Acrius enim, quàm cautius plurimis interfectis ducibus, temeraria præſumptione pugnabat. De quibus eius facinoribus, qui plura videre deſiderat, apud Q. Curtium, Iuſtinum, & Plutarchum inquirat.

Alexander Magnus.

CAP. I.

Regnerus rex.

Carminibus cœlum cõcitatur.

REFERT clariſsimus Danicæ hiſtoriæ autor Saxo Grammaticus, Regnerum Regem Danorum integro luſtro in oris Ruthenicis piratica expleta, animum induxiſſe, vicinos Biarmenſes, homines ſcilicet Septentrionales, montes & loca campeſtria inhabitantes, hoſtilibus armis, & incomparabili potentia ſua humiliandos aggredi. Qui cùm aduentum eius compertum haberent, carminibus aggreſsi cœlum, ſolicitatas nubes ad ſummam vſq; nimborum violentiam impleuerunt. Quæ res Regnerum aliquandiu nauigatione prohibitum, alimentorum facultate defecit, eundemq; ſubitò remiſſa tempeſtate æſtuoſiſsimi

ęstuosissimi feruoris flagrantia torruit. Nec ea quidem pestis concitati frigoris ma/gnitudine intolerabilior extitit. Itaq; anceps geminæ intemperantiæ malum vicis/sim affecta corpora suorum militum immoderata vtriusq; status accessione corrupit. Verùm vt Rex se adulterina magis, quàm vera aëris vi impeditum animaduerteret, Biarmorum insolentiam vlturus, iterum eosdem inopinato repetiuit assultu. Quo/rum rex peritissima sagittariorum vicini ducis Finmarchiæ opera fretus, Regneri in Biarmia hybernantis impunè lacerauit exercitum. Quippe Finni (vt in principio primi libri tactum est) lubricorum stipitum celeri allapsu cursum intendere soliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptissimamq; propinquitatis, vel ab/sentiæ facultatem obtinent. Mox enim vt hostem læserint, eadem celeritate, qua subeunt, auolant: necprocursu languidius reditum tentant. Itaq; & vehiculorum,

Vicissitudines elementorum.

Exercitus impunè laceratur.

Stipitum lubricorum vsus.

& corporum agilitate inſtandi, fugiendiq; expertiſsimam habent poteſtatem. Credendum (vt idem Saxo refert) potentiſsimum Regem fortunæ ſuæ imbecillitatem admiranter tuliſſe, cùm ſe olim Romani culminis triumphatorem ab inermi, inconditoq; agmine ad vltimum vſq; diſcrimen abripi peruideret. Itaq; qui ſplendidiſſimum Romanæ militiæ decus, maximiq; ac ſereniſsimi ducis inſignes copias excellenter obtriuerat, agreſtis & ignobilis vulgi ſordidiſsimo atq; tenuiſsimo apparatui ceſsit: iſq;, cuius bellicam anteà claritatem fortiſsimę gentis vis hebetare nequiuerat, deſpicabilis populi paruulam manum ſuſtinere non valuit. Quo euenit, vt ea manu, qua clariſsimam orbis pompam, ac grauiſsimum militaris roboris inſtrumentum fortiſsimè contudit: qua tot peditum, tot caſtrorum, tanti equitatus fragorem apertiſsimè ſubruit: vilem, obſcuramq; plebeculam furtim, & quaſi per latrocinium inceſſere ſuſtineret, illuſtremq; gloriam ſuam palàm, atq; interdiu partam, nocturna fallacia maculare non erubeſceret, manifeſtę fortitudinis loco clandeſtinas amplexatus inſidias: quæ res vt opere deformis, ita exitu vilis fuit. Potuitq; vſitatum carmen dicere:

Rex Daniæ ab agreſtibus fugatus.

Fallacia nocturna.

Eheu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis.

Præterea quòd Arngrimus Tengildum Finmarchorum, & Egbertum Biarmorum Reges, Frothoni Danorum Regi tam obſtinato animo, & viribus reſiſtentes, deuicerit, ipſe Frotho filiam, quam vnicè diligebat, eidem Arngrimo Suetico pugili, qui Egbertum duello prouocatum deuicit, matrimonio copulauit: haud incongruum ducens, eius ſe ſocerum exhibere, qui ſibi tantis operum titulis ſublato hoſte acerrimo, potentem latè claritatem ſtruxiſſet. Quantæ inſuper ferocitatis, & audaciæ fuerit ille populus Italiæ fiducia plenus, licet rudis & paſtorius, in recuperando ac conſeruando imperio, L. Florus primo bello Punico oſtendit: de quo populo dicit, Nihil intereſſe virtutis, equis an nauibus, terra an mari dimicaretur.

Arngrimus pugil Sueticus.

Populus Italiæ ferox.

De immanitate

De immanitate ſylueſtrium incolarum.

CAP. II.

QVEMADMODVM Orietales populi Caſpios montes inhabitantes, ob vehementem orituri ſolis ſtrepitum, ac horrendum ſonum ſecretis exhalationibus è terræ viſceribus excitatis, ad cauernas vitam conſeruaturi refugiunt, aureſq; ambas obturant, vt vrgente tempore tutiores fiant: ita gentes in vltimis Noruagici Oceani littoribus conſtitutæ, ob validiſsimum ventum Circium (de quo lib. primo dictum eſt) & denſitatem niuium in excelſis montibus ſuſcitatam, ſpecus ſubterraneas habent, piſciumq; ac ferarum vſu viuunt. Hiq; aliorum aliunde adnauigantium congreſſum, tanquam prædonum, ne forte in captiuitatem redigantur, abhorrent. Attamen profugos tyrannica crudelitate oppreſſos, pro eorum, ſuaq; defenſione conſortes admittunt: inſtruuntq;, quomodo piratas littora eorum accedentes, poſitis inſidijs ſuſcipere, vel interimere poſſint. Poſſunt quidem, dum refugas ſe ſimulant, vel obſequium portuum ignaris exhibent, ne periclitentur: quos volunt periculis claudi. Vbi verò exoticis hominibus non occurrentibus hæc, & ſimilia ob congelatum mare inferre nequeunt, in ergaſtulis, ſeu cauernis beluarum marinarum oſsibus, ac coſtis conſtructis, propter ventos, ac niues commorari coguntur. Hæ etenim cauernæ in ſuperficie tectorum ex alga factorum more carinæ euerſæ ſatis ingeniosè videntur extructæ: idq; ob vehementiam ventorum, qui non minus formidabiles ſunt ibidem, quàm diræ tempeſtates è gurgite ſuſcitatæ. Sunt etiam inter eos certi homines, quaſi Nomades, littus maris Caſpij inhabitantes: qui ceſpitibus, vel algis, aut muſco montano coniunctis fruticibus aditum ad eorum tuguriola claudunt, ne quis è mari proueniens eos, eorumq; ſecreta ſcrutaturus accedat. Et forſitan hanc cœli, ſoliq;, & antrorum duritiem non grauatim ſufferunt, vt liberi ſint ab importabili, inſatiabili iq; tributo crudelium tyrannorum, quibus immenſurabilis Oceanus videtur exilis vrna. Meminit præterea Strabo lib. XII. Neptacometas gentes feroces ſuper arboribus, ac turribus habitare, ex carne ferina, & arborum fructibus viuentes: quæ ex lignis diſſili-

Refugiũ cauernarum.

Circius ventus.

Specus.

Inſidiæ.

Mare cõgelatũ.

Ergaſtula oſsibus cõſtructa.

Venti formidabiles.

Nomades.

Oceanus exilis vrna auaris.

Hitatio i arbo.

Pompeii 3. cohortes periere

entes, peregrinos adoriuntur iter agentes. Tamq; potentes fuerunt, vt tres Pompeij cohortes armis, & dolis obtruncarent, dum montana pertranſirent. Miſcentes enim crateras furentis mellis, quod rami arborum ferunt, potos, & mente alienatos adortæ facilimè interemerunt: quod diſsimile non eſt ſupraſcriptis ſylueſtribus viris, qui niuium, ſagittarumq; denſitate potentiſsimum abegerunt hoſtem.

Gẽs in tumulis habitans.

De gentibus etiam Septentrionem verſus ad Oceani æſtum in tumulis habitantibus, ſatis multa, & mira Plinius lib. XVI. cap. II. recenſet: gentem ſcilicet miſeram eſſe, quæ tumulos obtinet altos, aut tribunalia manibus conſtructa ad experimenta altiſsimi æſtus, caſis ita impoſitis, nauigantibus ſimiles, cùm integant aquæ circũdatq; naufragijs. Cùm verò receſſerint, fugientes cum mari piſces circa tuguria venantur: quos ſic acceptos vento magis, quàm ſole deſiccant. Quòd autem ab aliis non ſuperentur in ſeruitutis iugum, facit, quòd fortuna parcit eis, ob propriam pœnam.

Piſces vẽto ſiccantur.

Fortuna multis parcit ob ꝓpriam pœnã.

Adhuc de ſylueſtrium hominum ferocitate &c.

CAP. III.

Extenſio dnĩj regis Suetiæ.

VERSVS lacum albũ extremi Septentrionis, vbi Regis, et regni Suetiæ dominiũ latiſsimè extẽditur, circũquaq; ferociſſimę gentes habitant, alijs nõ vtentes thoracibus, quàm pellibus onagrinis, vel alcinis: ſimiliter & arcubus, ac lanceis minutiſsimo conto antrorſum, retrorſumq; obfirmatis. Agilitate enim admiranda (vti ſuperius lib. I. de Scricfinnis dictum eſt) in omne latus ſe voluentes, gyranteſq;, quemcunq; impetum fallere, vel auertere nõrunt: idq; precipuè ſuper cacuminibus vallium perpetua denſitate niuium vbiq; repletis, quemadmodum ſuperius in multis cap. tam primo, quàm II. & III. libris per occaſionem eſt oſtenſum. Fereq; de eiſdem gentibus expedit hic dicere, quod ſummus Scytharum philoſophus Anacharſis de eorum moribus ſcripſit: id eſt, vt neq; quiſpiam, qui ad eos ſe contulerit, aufugere queat, neq; ipſi capi poſsint, aut ne inueniri quidem, ſi nolint, atq; deprehendi. Siquidem nullæ ſunt eis vrbes, nulla

Thoraces alcini

Anacharſis.

mœnia

mœnia extructa : domos ſecum ferunt ſinguli : pedeſtres ſagittarij: nullo pane victitantes , ſed ex piſcibus , & venatione ferarum : pro domibus plauſtra habentes , ac tentoria , vel ex induratis animalium corijs , vel arborum codicibus cooperta. Hyeme tamen ad ripas aquarum , & æſtate inter frutices arborum ,& opaca loca variata ſtatione quieſcunt. Tegumenta capitum pro frequentiori vſu habent exuuia anſerum , ſeu anatum ſylueſtrium , ac gallorum: qui , vt cætera volatilia,ibidem reperiuntur innumerabili quantitate . Pelles illic pretioſæ nimis multiplicatæ, potius commutatione rerum , quàm vſu , numeroq; nummorum reperiuntur .

Scythæ domos ſecũ ferunt ſinguli.

Hyeme in ripis quieſcunt.

De quintuplici lingua Septentrionalium regnorum.

CAP. IIII.

AC diuerſitate habituum & armorum , declaratur quanta ſit differentia , & diſtantia regionum , linguarum , ætatum , & exercitiorum . Regiones itaq; multæ , magnæ,ac potentes ſunt , vt Lapponum , Moſcouitarum,Sueonum, Gothorum , Vermorum , Dalenſium , Montanorum , ac Noruegianorum : quarum amplitudo in longum latumq; extenſa , maior eſt,quàm ſimul ſumpta Italia , Hiſpania , ac Gallia : vt Plinius fruſtra eas non vocauerit , ob incompertam magnitudinem , Alterum orbem . Ideoq; mirandum non eſt , quòd in ea quintuplicis linguæ vſus reperiatur , Septentrionalium ſcilicet Lapponum,ſeu Bothnienſium , Moſcouitarum , Ruthenorum , Finningorum, Sueonum, ac Gothorum, & Germanorum . Aetas verò hominum ibidem in nationibus frigidis eò prouenit , vt centum ſexaginta & amplius annos viuant , etiam in Anglia , & Scotia : vbi quidem venerandus Epiſcopus Dauid vixit vltra CLXX. annos . Exercitia etiam eorum (ſcilicet ſolitudines Aquilonis inhabitantium) ſunt, vt venationibus, & piſcaturis intenti , Moſcouitarum commutationibus viuant . Finni ſiue Finningi , agriculturæ , piſcationi , ac lignorum dolaturæ : Gothi,Sueones , prædictis exercitijs etiam operam præſtant : aduenæ Germani diuerſis rerum mercimonijs intenti,ex quæſtu viuunt:leges terrigenarum acceptant:omniaq;,quę ad

Regionũ noĩa.

Alter orbis.

Aetas.

Exercitia.

Moſcouitæ.

Finni.

Aduenæ Germani .

mitioris vitæ genus ſpectare videntur, vt pannos ſericeos, aureas texturas, & vi-
na diuerſa, important. Armorum generibus, quibus & qualibus vtantur, partim
hic, partim infrà, & fuſius quidem, de campeſtribus prælijs oſtendetur. Hic autem
Ars ſagittandi. manifeſtum relinquitur, inter omnes Septentrionales populos in arte ſagittatoria Go-
Finni. thos eſſe expertiores, ac agiliores in balliſtis: vt Finni in arcubus comprobantur.
Sueones. Sueones ſecuribus, ac bipennibus, ac haſtis præliari ſolent. Habitus more vetuſto
Habitus. breuis ſolet eſſe, ac ſtrictus: præter caligas, quæ ſunt laxiores. Sueones ampliori-
Moſcouitæ. bus, quaſi Germanico ritu, vtuntur veſtimentis. Moſcouitæ longis more Græco-
Lappones. rum: quorum omnium ſunt valde Boreales. Sylueſtres verò Lappones variarum fera-
rum pretioſis pellibus, nulla ornatus, ſed neceſsitatis cauſa, veſtiuntur. Quòd au-
tem magna varietas linguarum ſit in tanta prouinciarum diſtantia, nulli videbitur
mirum, dum Strabo lib. XI. (licet opinatiuè) aſſerit, quòd LXX. vel potius
300. gentes di- CCC. gentes circa mare Caſpium habitantes, in commercijs totidem linguis diſtin-
ſtinctę linguis ctis vtuntur, quia aſpera, atq; intractabilia loca inhabitant: quarum plures Sarma-
Aſpera loca. tici generis ſunt, omnes tamen Caucaſi inhabitatores. Præterea paulò pòſt aſſerit,
Linguæ 26. Albanorum gentem olim diuiſam fuiſſe in XXVI. linguas: quarum quælibet ſuum
proprium Regem habebat, & obſeruabat: & forſitan vnicuiq; facies ſua ſingularis
erat, vt clarè videri poſſet tam gentium, quàm linguarum admiranda diuerſitas: vnde
cantuum, ac modulorq; flexiones, & animorq; explanationes (q̃bus homines à feris di-
Loquela portẽ- ſtinguũtur) apertè cognoſci poſsẽt. Qui verò ante ętatẽ natura prę̃ſcriptã (vt Cræſi fi-
toſa. lius ſemeſtris) loquitur, portentoſum eſt ad gentiũ, et parentũ euerſionẽ &c. Aetatẽ ta
Virtus tutore mẽ legitimã virtus facit: vt qui valet hoſtiè cõfodere, tutoribus vix indigere videtur.
carebit.

De commutationibus rerum, & mercium ſine nummis.

CAP. V.

Fraus odioſa. VM omnis fraus grauis, & deteſtabilis ĩ omni reꝛ pertra-
ctatione eſſe videatur, tamẽ eò iniq̃or, & importabilior, ac
amarior eſt, quò inter ſimplices populos intẽtari probatur,
maximè falſato, vel adulterato numiſmate interueniẽte, p-
ut inferius de diuerſitate monetaꝛ lib. VI. oſtendetur. Pro-
pterea gẽs hæc Lapponũ, ſiue Bothnienſiũ, & ſylueſtriũ lo-
coꝛ, vti q̃eta domi, ita & reliquo orbi foris ignota cẽſetur.
Ignota gens orbi. Hoc diſcrimine falſitatis haud cõcutiẽ, dum potius reꝛ, quàm nũmoꝛ cõputa reſpi-
ciens,

ciens, amœna tranquillitate quod optat acquirit. Et ita ſtrepitum furoris neſciens, ſine ſeditione viuit, ſine inuidia cohabitat, & ſine dolo omnia communicat: cui ſola contentio eſt paupertatem fugere, & diuitias non amare. Neſciunt populi illi eſſe lucripetæ, ne ſe aliqua negotiationis calliditate diſcrucient. Ideò ſine tumultu viuentes, ſic fortunas mediocrium cupiunt, vt ſana diuitum conſcientia non priuentur: quibus inſigne piaculum eſt aliquid rapere: qui neſciunt aliena fraudare. Attamen cùm non ſint ex omni parte beati, quin alterutrius ope rebuſq; indigeant, pro ſua meliori commoditate: idcirco commercia rerum abſq; pecunia, bonæ & fideli permutationi inhærentes, mutuo conſenſu nullo communicato ſermone (prout proximo capite) quia gens multiplex eſt, fideliter agunt: non propter ingenii inopiam, & barbaros mores, ſed quòd linguam habeant peculiarem cæteris vicinis parumper ignotam. Loca quoque conſtituta vel in campeſtri planitie, vel ſtagnata glacie, ſingulo anno ad hæc peragenda negotia, quaſi nundinalia retinent, vt vniuerſis exhibeant, quod priuatis ingenijs domi, vel foris agnouerint ſe conquiſiuiſſe. Nec interea à ſimilibus abſtinent commercijs, dum offertur quod cupiunt ab alienis. Ad hanc rem pulchrè quadrat Herodotus lib. IIII. vbi agit de columnis Herculis: à quibus non longè populus habitat, qui ſumo, & flamma rerum pretia, ac conſenſum explorat. Sed ibi interuenit aurum: quod omnino ignoratur in hac gente: quia pelles pretioſæ, panni lanei lineiq;, ſal, frumentum, & piſces, qui veluti Romana canna, non libra diſtrahuntur, in pretio ſunt. Præſides communi plebis conſenſu Bergchara, id eſt, viros montium appellatos, habent & venerantur, quibus etiam pelles pretioſas, piſciumq; multa genera, tam vice tributorum Regi Suetiæ pendenda, quàm propria liberalitate donata pendunt. Et hi rubeo veſtitu præ ceteris agnoſcuntur indutí. Regi etiam Noruegiæ, ac Principi Moſcouitarum ſimilia tributa pendunt, & obtemperant. Bella nunquàm, niſi graui iniuria prouocati, in proprios vicinos, vel longè diſtantes inferunt. Tunc q; nedum armis, quę furor accommodat, ſed & diris incantationibus (vt ſuperiore libro, immò in principio huius dictum eſt) inimicos quaſi impacabiles adoriuntur, membra hoſtium in ſtuporem vertendo, vt nec manum leuare, nec enſe ferire, & vix effugere, eis ſit conceſſum. De commutationibus rerum Taprobanæ inſulæ, qui voluerit, videat Plinium lib. VI. cap. XXII. vbi plura, pulchraq; reperiuntur.

Vita beata.

Piaculum furari vel rapere.

Lingua peculiaris.

Nundinę glaciales.

Res Aquilonaribus vſuales.

Piſces cānis nō libris emūtur.

Bergchara regi Suetiæ tributarij.

Non bellāt niſi prouocati.

Modus terribilis pugnandi.

De nundinis glacialibus.

CAP. VI.

Vpſaliæ fiũt nũdinæ glaciales

AC imagine demonſtratur antiquiſsimus ritus glaciálium nundinarum, in multis prouincijs, & locis ſuper planam, apertamq; glaciem opulentiſsimo mercatorum congreſſu obſeruatarum: quorum celebrior locus eſt in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi regni Suetiæ: per cuius medium vaſtiſsimus amnis tranſiens, in tantum ſpiſſa glacie frequentius circa initium Februarij congelatur, vt infinitam hominum multitudinem, iumentorum pariter, & omnigenarum mercium ſuſtineat grauitatem. Taleſq; nundinas vſq; in hunc diem antiquitas vocauerat, & adhuc vocat, Dyſting, id eſt, Iudiciarium locum prudentiſsimæ Reginæ Dyſæ: eò quòd excelſi ſpiritus, & ſagaciſsimi conſilij fœmina, videns populi infinitam multitudinem, ob cœli rigidiſsimum influxum, ſegetes ac fruges exhauſtas, famis acerbitate periclitari, potius ſorte declarata natale ſolum exeundo, ſedes in alienis terris vltra mare pacifico conuictu perſuaſit inquirere, & inquiſitas diligenter colere, quàm truculentiſsima quorundam improuidorum hominum cenſura è vita deleri. Nec tamen is exitus gentium eſt à peninſula Scanziana, cuius Paulus Diaco. meminit de Longobardis. Similis quidem cauſa eſſe potuit: ſed longiſsimo temporum interuallo huius Dyſæ Reginæ imperio, ordine, modo, & numero infinitæ multitudinis, & potentia variata. Cùm verò chariſsimus frater, & anteceſſor meus Io. Magnus Archiepſ Vpſalenſis in ſua hiſtoria huius rei meminit, ſolicitũ lectorem ad eius dicta remittens, ad nundinas glaciales reuertens dico, quòd inuariabili ſigno, & tpe cũcti Septẽtrionales populi, ac eorum vicinæ nationes nundinas huiuſmodi ſtrictiſsimè ſeruare ſolent: hoc ſcilicet modo, quòd primæ incenſionis, quæ fit poſt diem, etiam mediam noctem

Dyſting à Diſa regina.

Cauſæ exitus gentium.

ctem Trium Regum in Ianuario, plenilunium, infallibile ſignum & tempus præ-
ſcribat, quo omnes ad prædictas nundinas loco cunctis notiſsimo valeant peruenire: eo tamen ſeruato puncto, vt antè, & in ea, ac poſt eius lucem obſeruent commercia inſtituta, vt luna decreſcens ſuo lumine vnicuiq; reditum præbeat ad locum, vnde ſit profectus. Res igitur, quæ negotiatorum voto, vſuq; ibidem contrectantur, omnigenæ ſunt: pelles ſcilicet pretioſæ diuerſorum animalium: demum argentea vaſa pro vſu menſarum, atq; inſatiabili ornamento mulierum: demum res frumentariæ: metallorum, ferri, cupri, pannorum, ac eſualium rerum: quæ frequentius iuſta æſtimatione, quàm ponderum grauitate pro mutuo, hilariq; conſenſu diſtrahuntur: exceptis rebus, quibus ſagax præſidum prouidentia præſentibus, vel futuris neceſsitatibus intuetur indigenas poſſe rogare: quales ſunt fruges, & equi præliares, & liquidæ eſeç butyri, caſeorum, & laridi: quarum ſpecies, ſi bellum immineat, peregrinis negotiatoribus, vel eorum agentibus publico edicto pœnis vallato prohibentur educi. Præterea alio in lacu congelato Meler dicto, circa finem Februarij, ad mœnia vrbis Strengenenſis fiunt nundinæ glaciales. Deinde in medio Martij territorij Iemptię in montanis Suetię, & Noruegiæ, loco Ouiken dicto, etiam ſuper glaciem nundinæ celebrantur: immo in pleriſq; locis, in medio, vel fine Maij ſuper congelatas aquas, eaſq; latiſsimas, equeſtres turmæ ſiue ad pacem, ſiue ad bellum incedunt, dum Romæ delicatis fructibus veſci ſolent.

Plenilunio cele brantur nundinæ.

Res, ſiue merces

Aeſtimatione, non pondere fit emptio.

Belli tẽpore cautelæ.

Strengis.

Ouiken.

Glacies in Maio.

De nuptiis Lapponum per ignem.

CAP. VII.

Nuptiæ ferro, silice, & igne firmãtur, et cur.

PRAESENTIBVS amicis & sanguine iunctis, parentes per ignem fœderant coniugia natorum : & hoc ferro, & silice per excussionem . In igne nanq; , & silice, quasi coniugali consortio auspicatiora , & aptiora nectuntur connubia , quàm quouis altrinseco signo: tamq; consyderato more recepto, ac si è media Græcia , vel Latio processisset hæc disciplina . Quòd autem ignem præferunt , id non faciunt soli , cùm eum ritum Romani omnium populorum maximi , olim festiuè (vt Ziglero placet) obseruárint . sed vt ostendant se ea ratione duci , tanquam significatione ignis è silice excussi , itidemq; recluſi , vinculum, seu virtutem inesse indissolubilis charitatis . Vt enim silex latentem in se ignem valde affinem retinet , qui concussione emicat : sic in vtroq; sexu est recondita vita , quæ tandem profertur mutua copula in prolem viuentem : Sed nec sine igne ciuiliores Christiani populi nuptiales ritus alibi in Aquilone exornant . Vnusquisq; enim sponsus , & sponsa , iuxta eminentiam suæ dignitatis ac generis , altas faculas mira arte , varioq; colore è molli cęra , varioq; colore sericeis pannis appendentibus confectas , pro sacerdotali benedictione ecclesiam accessuri , ante se portari iubent : quas & ibi solennibus peractis , vnà cum eximijs oblationibus persistere sinunt : vbi interim cęreorum portitores quasi prædam opulentam pannos sericeos , velut furore pleni , partiuntur . Prætereà mulieres enixa prole post partum cęreis accensis Deo gratias acturæ accedunt : immò et cuncti Christifideles luminibus accensis in tumulum reportantur , vti olim baptismo , & lampade accensa mundum sunt ingressi . Quantum verò ad prædictos Lappones , & eorum ritum attinet, superaddendum erit , quòd nuptijs his more præmisso per ignem celebratis , sponsam armelinis pellibus ac zabellinis ornatam , rangifero quasi domesticato ceruo amicorum insigni caterua , iuxta germinis excellentiam , comitatam , agnati imponunt : atq; ita in thalamum , vel tentoria , mediantibus tripudijs , fœcunditatem & sanitatem precantes , inducunt . Maritus verò lynceis ornatus pellibus, aut mardurinis, tanquam patricius vir Venetus aliquis , incedit : pretio pellium æquè æstimandus ,

Romani.

Silex.

Proles.

Faculæ cęreæ.

Purgatio post partum.

Spõsa deducit.

Patricius Venetus.

vt alii

vt alij gemmis onusti, vel torquibus deauratis. Sed pro tanto sponsus miris laudibus prosequendus est cum sponsa sua, immò tota gens illa, q̃ non vaga libidine, sed honorabili matrimonio tantis celebritatibus sese permittunt coniungendos. Non ita Garamantici Aethiopes: de quibus Soli. cap. XLIII. qui inter omnes populos degeneres habentur, & vilissimi reputantur. Nec immeritò: quia afflicta castitatis disciplina, successionis notitiam ritu improbo perdiderunt: quibus nostro infelici quo valde similes æstimari merentur, qui violato sacri coniugij nexu, adulterinam quærunt sobolem, cui indebitam distribuant hæreditatem, immò infatigabilem seditionem, & occisionem.

Vaga libido fœdissima.

Adulterina soboles.

De choreis gemebundis, seu luctuosis.

CAP. VIII.

NEQVE gens hæc sub rigidissimo Septentrionis climate alternata luce, & tenebris habitans, sine gaudio mœrore commixto, quasi heremi cultrix remanere videtur. Instruit enim alacria conuiuia citharœdis accitis; vt conuiuantes hilariores (licet vsu durissimarum dapium) effecti, excitentur ad saltum: quem vehementius citharœdo sonante ducentes, veterumq̃ heroum, ac gigantum præclara gesta patrio rhythmate & carmine, quid scilicet gloriæ, laudisq̃ virtute sua meruere, canentes, in gemitus & alta suspiria, hinc luctus & lachrymas, ac vlulatum resoluti, dimisso ordine in terram ruunt. Similiter & multi astantes efficiunt, vt gestibus eorum videantur esse consormes. Tandemq̃ citharœdis excitantibus ad amœniora conuiuia surgunt, nil amplius resonantes, quod prouocet luctum: qui ea potissimùm ratione motus est, quòd clara maiorum gesta in nullis, vel paucis effectibus imitari nequeunt, vel eorum nominibus assimilari, scilicet in virginum pudicitia defendenda, & violentia oppressorum auertenda: vbi dolosa præsidum dissimulatione hæc impia flagitia fiunt, vel fieri permittuntur impunè. Ideoq̃ prædictæ gentes longè securius moriendum esse arbitrantur, quàm viuendum: puerperia luctu, funeraq̃ festiuo cantu vt in pluri-mum concelebrantes.

Lux alternata.

Chorea mutat in luctum.

Epulantur excitati.

Maiorum gesta quæ.

Melius mori quàm viuere

De exercitiis ſublunaribus.

CAP. IX.

Nox continua.

Lux continua.

REQVENS eſt quæſtio, quid faciant populi Septentrionales, quando profundæ, continuæq; ſunt noctes ante, & poſt ſolſtitium hyemale, dum beneficio ſolaris luminis homines, præſertim ſuppolares, aliquid debeant operari: rurſumq; tempore continuę lucis in æſtate, quando nulla omnino nox ferè mẽſibus ſex apparet. Quocirca prę-miſsis, quæ primo libro in aliquot prioribus capitulis oſtenſa ſunt, hic animaduertendum erit, quod Ptolemęus in II. Almageſti cap. VI. atteſtatur, quòd in XXXIX. parallelo maxima dies ſex menſium eſt: & huic parallelo ſubijciũtur gentes, ſeu regiones extremè polares, Lapponienſes ſcilicet, & Bothnienſes, & Isladenſes inſulares. In XXXVIII. parallelo maximus eſt dies quinq; menſiũ: cui ſubijciuntur Suetia, Helſingia, Angermãniæ & Noruegiæ Borealiora. In XXXVI. parallelo maximus habetur dies trium menſium: cui ſubijciuntur Gothia, Moſcouia, Ruſsia, & Liuonia. Qui igitur habitant in ea ımenſa æſtatis luce, aut oppoſitis tenebris eius, optimè nouerunt, vtiliterq; ſolent ſuas continuas operationes in tenebris variare, ſcilicet vt loco diurnæ lucis pinguedine marinaꝝ beluaꝝ incẽſa, ſuo lychno ſuppoſito in domibus, vel campis, aut ſyluis, vtantur: neruos animalium, pręcipuè rangiferorum (de quibus infrà de animalibus dicetur) pro filis, teliſq;, ac veſtibus (præſertim lanoſaꝝ pelliũ) conſuendis ſubtiliantes, & adaptantes: eò q; linũ in extremis regionibus illis ob excellentiſsimum frigus non ſeminatur, neq; creſcit. Præterea qui in locis campeſtribus laborant, vel eadem pinguedine beluarum, vel aruina piſciũ (cui venti nocere nequeunt) vel clariſsimo lumine lunæ, vel ſtellaꝝ reflexa luce in niuibus vtũtur: immò maiores ſub lumine lunæ labores in ſyluis, campis, glacie, ac niuibus, itidem & longiora itinera commodius, quàm æſtate ſub luce ſolari perficere poſſunt. Valles nanq; tortuoſæ, & obliqui colles, rupeſq; præcipites, & excelſi montes æſtiuo tempore impermeabiles ſunt, pro plauſtris euehendis, vel itineribus conficiendis: vbi hyemali tempore omnia quaſi plana, & apta ſunt, pro quibuſcunque itineribus commodè perficiendis. Immò tam opportuna vtilitas, & agilitas eſt, vt

Lappones.
Bothnienſes.
Islandenſes.
Suetia ſuperior
Gothia.

Lumẽ è pinguedine beluarũ.

Venti lumẽ nõ extinguunt.

Labores maiores hyeme.

Plana omnia.

plus

plus oneris duo iumenta/prout superius dictum est, & infrà de glacialibus bellis ostendetur)in lubrica glacie, vel trita niue, quàm decem equi in campestribus plaustris pertrahere solent. Quò autem ad lucem excellentem, ne tempori dormitionis eorum noceat, satis opportuna remedia siue in ædibus, siue tentorijs seruant: immò nec lux clarissimè rutilans, aut caumata eius tantum obsunt indigenis, quantum tristissimi culices: qui forsitan Aegyptiacis sunt tristiores, vt infrà de eisdem erit ostendendum, & remedijs eorundem.

Onera duobus iumẽtis trahũtur immensa.

Culices tristissimi.

De nauibus neruo, & radicibus colligatis.

CAP. X.

VIA in extremis Aquilonaribus terris nullæ minetæ ferreæ, cupreç, aut argenteæ adhuc repertæ sunt, (licet Beatissimus Iob dicat, ab Aquilone venire aurum) multusq́, & necessarius vsus nauigiorum, ob aquarum multitudinem ferro firmandorum, hominibus illis est inquirendus: ideoq́ nauigia fabricaturi, maximè ad piscatorium vsum, fissiles pinos, & abietes in eorum nemoribus ad subtiles tabulas redactas (nullo existente ferreo clauo) tenerrimis arborum radicibus recenter extractis, quasi canopeis funibus insigni ingenio componunt. Alij restibus, & viminibus arborum populearum, aut alterius generis, præterquàm quercinis, ad CC. milliaria Gothica, siue Germanica propè non crescentibus, nauigia ligant. Sed abietes, & pini adeò proceræ altitudinis, ac rectitudinis sunt, vt aptissimæ sint ad quemlibet necessarium vsum, etiam lucricupidis ad opulentum quæstum, quandò vltramarinis mercatoribus vẽdi possunt. Alij fabricando naues conuersis, ac contritis animalium neruis, præcipuè rangiferoꝝ, sole ventoq́ siccatis, tabulata coniungunt. Sed hi nerui instar stuparum sunt à subtilioribus neruis pro vsu filorum purgatis, extracti, & excrescẽtes, prout alibi de vtilitate rangiferorum lib. de animalibus ostendetur. Omnia igitur nauigia vndecũq́ fabricata, combinataq́ fuerint, pinea pice (cuius inexhausta abundantia ibidem adest) diligentissimè liniuntur, clauisq́ ligneis intus, foriſue, vbi opus fuerit, fortissimè compaginantur. Nauigia autem marinis fluctibus deputanda, admodum curta, non profunda sunt: sed valde lata, ꝓportione debita ꝓ vsu velocꝭ ĩ tẽpestatibus reseruata, fabricãtur: eò ꝙ breues vndq́ sunt, & spumosq́, ꝓpter latentia sub aquis saxa, excitatq́.

Auꝝ ab Aquilone venit.

Abietes fissiles.

Nerui loco clauorum.

Fila è neruis.

Pix.

Nauigia curta.

Nauigia durabilia.

Anchoræ arboreæ.

Vela lanea.

Scutha.

Haaper.

Periculū autoris.

Cedunt́ꝙ vt in plurimum fluctibus, velut coriarius saccus, vndarumꝙ reflexioni: ꝗa non duro, nec indomabili ferro, sed mollibus, ac tenacissimis viminibus, & neruis sunt compaginata. Longoꝙ tempore ab elemẽtorum iniuria, ob innatam p[illegible]em, durant. Anchoris ex incuruatis fortium lignorum radicibus saxorum pondere connexis, & restibus populeis, seu betuleis, pro sufficienti longitudine funium, & laneo panno pro velo, vel arborum codicibus vtuntur, maximè in stagnalibus aquis, vti rarissimè in mari salso. Hæcꝙ nauigia Scutha appellantur: sicuti & aliud oblongum genus in Bothnico mari, & recentibus aquis, Haapar dicitur, sine quocunꝙ ferro diligentissimè combinatum. Sed vti miræ longitudinis est, ita & portentosæ celeritatis, vt volare videatur ad leuem impulsum. Rapidis fluminibus è sublimioribus locis descendentibus solummodò, & æstiuæ piscaturæ reseruatur. Quo genere nauigij periculosissimè inter montana flumina M. D. XVIII. descendendo euectus fui: adeò fragili ligno coactus sum, ob publica negotia peragenda, credere animam & salutem meam: coꝙ formidabilior erat transitus, quò magis in littore signa apparuere, magni nominis personas ibidem vi fluminum fuisse suffocatas.

De instructione sagittandi.

CAP. XI.

Viuendi genus

Arcus manuales

Sagittādi disci plina.

Sagittę iꝙrēdę.

RTEM sagittandi quasi connatam professionem vniuersę gentes Septentrionales prosequuntur, præcipuè ex arcubus omni ætati, tempori, loco, & occasioni concessis, prout exprimitur superiori figura: in qua ætas, & exercitium ostenditur, quo viuendi genere sit occupata: & hoc à primęua ętate, qua soliciti parentes proles suas vtriusꝙ sexus, sed prȩcipuè masculos instruunt, quomodo manuales arcus (nam alio sagittarum genere non vtuntur) teneant, eleuent, deprimant, vel obliquẽt in telis excutiẽdis: atꝙ si telũ, vel sagitta nõ tacta meta ĩter arbores, herbas, vel niues euanuerit, aut è sublimi dimissa fruticibus, & arbusculis abscõsa, quo pacto recuperari possit: hoc est, vt aliã, vel plures sagittas, seruata eadem arcus elcuatione, in longum vel altum dimissas, per cadẽtes inquirant.

inquirant. Nec longè ab ea reperibilis eſt, quam prius emiſit. Huncq; modum tela recuperandi ſeruant balliſtarij totius plagę Septentrionalis. Pueris itaq; , vt metam diligentius tangant , candidum aliquod cingulum (quo mirè delectantur) atq; noui arcus apponuntur : ſimiliter & puellis linea veſtis. Tamq; periti euadunt , vt magno interſtitio mediante obolum , vel acum (quatenus videre poterunt) infallibiliter attingant , prout perſonaliter anno prædicto M.D.XVIII. in terris eorum conſtitutus vidi. Gens hæc vtplurimum puſillæ ſtaturæ eſt , animoq; puſillo , eò quòd abſq; vrbibus , aut caſtellis , vel in pagis , vel tentorijs , vel carris, aut ſolitudine vaſta moratur : immò pars eorum in arboribus quadrato ordine creſcentibus domos collocant , ne denſo niuium caſu in campeſtribus ſuffocentur , aut à beſtijs famelicis inſuperabili agmine congredientibus deuorentur : quo caſu magna cuſtodia fit prægnantium mulierum , & paruulorum, quos auidius tanquam delicatiorem eſcam inſequuntur , prout inferius de luporum natura dicetur. Mulieres , ac puellæ earum regionum valde fœcundæ , & pulchræ ſunt , ea potiſsimùm cauſa , q candore , & rubedine opificio naturæ præcipuo formoſiores habentur : nec fucum ſciunt , aut ſcire volunt, etiam ſi venuſtatem eiſdem natura negaſſet. Aeſtimo multos Italicæ nationis præclariſsimos viros , præcipuè Venetos , in domeſtica amœnitate , ac pudicitia fore ſecuriores , ſi eorum laſciuientes fœminæ fucatum ornatum maxima enumerata ſtipe ab Aethiopia , vel Aegypto anxia ſolicitudine non haberent. Solebat chariſsimus frater , & anteceſſor meus D. Ioannes Magnus Gothus Archiepiſcopus Vpſalenſis , ſacramentum Confirmationis nomine digniſsimi viri Hieronymi Quirini Patriarchæ Venetiarum conferens , & ego poſt eum , dicere : Quàm pulchierrimę Dei creaturę ſunt hę puellulę , ſi ſic ſine fucato colore vſque ad optatam ſenectam peruenire poſſent , & vellent. Sed hæc pretioſa vanitas , læſa poſtmodum conſcientia , accedenteq; ſenio , morbo , ſcabie , vertigine , facit eas omnibus creaturis turpiores. Igitur tutius viuunt homines ſupradicti in ſyluis, & vaſtis ſolitudinibus , ſub mutua naturæ pulchritudine , & innocentia , quàm incolæ ſortium ciuitatum ſub legibus , & metu pœnarum. Quòd autem cernitur in ſuperiori imagine homo piloſus , & caudatus , ſic intelligendum eſt , quòd parentes tegunt ſiccatis animalium pellibus, prę cipuè iuuenum vrſorum, corpora adoleſcentum, et puerorum. Nec vitio datur genti ſimplicitate morum , & innocentia taliter inſtitutæ.

Prę mium artis

Acus pro meta ſagittæ.

Domus ĩ arboribus.

Mulieꝝ ꝓgnantium cuſtodia

Fœminæ pulchræ & fœcundæ.

Fœmiæ laſciuæ

Hiero. Quiri. Patriar. Vene.

Hoies piloſi.

De venatione Lapponum.

CAP. XII.

Venãdi modus

VM alibi, videlicet primo lib. cap. II. dictum sit de Scricfinnis, Biarmiensibus, & Finmarchis, & moribus, ac vita eorundem, hic adiungendum erit, qualiter in pandis, seu latis trabibus, seu lubricis tabulis, pedibus alligatis super valles, niuososq; montes, ac cacumina montium celerrimo transitu, lapsuq; precipites in bestias efferuntur, arcubus et sagittis venatione quærendas. Cernitur hic fœmina solutis crinibus intendere saggittas. Nec mirum: quia sub polo habitantibus in vasto nemorum circuitu, tanta ferarum reperitur fœcunditas, & multitudo, vt soli viri, nisi & fœminæ accurrant, non sufficiant ad earum venationem instituendam. Igitur eadem agilitate, & forsitan maiori, fœminæ venantur, vt viri. Attamen vir prædam diuidit, veruq; designat assandam: quidue domesticis, seu vicinis certa liberalitate donandũ sit, disponit. Nec tantum hæc venandi sagacitas in terrestres feras tam insidiosè, quàm apertè querendas, extenditur, quàm etiam in aues diuersi generis, amplissimas solitudines inhabantes: quarum plumis mollioribus pro lectis, penniscq; durioribus pro texturis neruorum vtuntur. Carnibus verò horum animalium frequentius assis, quàm lixis vescuntur. Pellium verò exuuias, vt proximo cap. dictum est, corporibus paruulorum filiorum, vel adolescentum adaptant, vti auium, pro capitum tegumentis. Ideoq; temerè apud plerosq; creditur, quòd sint corpore hirsuto instar brutorum, aut beluarum: quod forsan prouenit ob ignorantiam, aut voluptatem, quam inde plerisq; capiunt, vt supra fidem rerum dicant omnia comperta sibi apud remotiores terras, vt Paulo Iouio visum est.

Fœminæ venatrices.

Vir prædã diuidit.

Aues infinitæ.

Pellium vsus.

Inanis gloria.

De tranſitu equorum ſuper montes niuoſos.

CAP. XIII.

TRANSITVS huius hominis, & equi, quaſi ſuper clypeos militares, ſic intelligitur. Sunt inter Septentrionalia regna Suetiæ, & Noruegiæ, montes alti limitanei, Doffrini dicti, ac alij ſimiles, hyberno tempore adeò denſis, & profundis repleti niuibus, vt per eos ſolidum iter communi more viatoribus pernegetur. Verùm vt domeſtici negotiatores eiuſmodi difficultatem ingenio ſuperent, arteq; pondera leuent, crates, ſeu arcus leui, ac lato ſubere, ſeu cortice tiliano contextos, pedibus proprijs, ac equorum alligant, iugaq; niuium ſine formidine depreſſionis (graui licet pondere onuſti) conculcant, iterq; diurnum, duo ſcilicet montana milliaria (quę XII. Italica ſunt) propter dierum breuitatem conficiunt. Nocte verò ſub ſplendidiſsima luna duplatum iter conſumunt, aut triplatum. Neq; id incommodè fit, cùm niuium reuerberatione lunaris ſplendor ſublimes, & decliues campos illuſtret, vt etiam montium præcipitia, ac noxias feras à longè proſpiciant euitandas: inter quas montani lupi ſub intenſo frigore, menſe præſertim Ianuario, agmine magno conglobati, ſunt nocentiores, prout infrà de periculo luporum dicetur. Res autem, quæ tam ingenioſo labore portantur, ſunt ſal, cruſtatum ferrum, lineus ac laneus pannus, & alicubi mineralia ſaxa argenti, cupri, ac pelles pretioſæ. Vt autem equi ad iter niueum prouidentius inſtituantur, eos in niuoſis vallibus à iuuentute exilibus ſportis quaſi corbibus ad pedes alligatis, cum leui onere dietim ducunt, vt aſſueſcant pondera portare grauiora. Nec minus ductores corbibus ſub plantis alligatis ſeſe baculo inferius lato habilitant, & ſuſtentant, vt his præambulis pro tempore imminentem valeant effugere neceſsitatem, & mortem. Euenit enim itinerantibus, vt Auſtro flante tantùm nix molleſcat, vt impreſsis pedibus equi, vel hominis, niſi modo prouideatur antedicto, quaſi aperta vorago cedat: nec eſt qui releuet ſolum cum iumento, niſi fidis hominibus fuerit comitatus. Si in multis caſibus verum eſt verbum Vę ſoli, certè horrendum eſt in hoc paſſu, niſi homo habuerit in tali caſu ſubleuantem. Neq; hic prætereundum puto grauem autorem Strabonem lib. XI. de partibus Armeniæ valde ſimilia ad hunc caſum addu-

Doffrini mõtes

Corbes, crates, ſeu arcus ſub pedibus.

Lumine lunæ euitant̃ pricula

Lupi nocentiores.

Res & mercimonia.

Baculo alleuiantur viatores.

Vę ſoli.

Strabo.

centem, his scilicet verbis: Armeniæ pars est Faunena, & Comisena, ac Orchistena: quæ equis abundat. Chorsena verò, & Cambisena, Septentrionales, & valde niuales sunt, Caucasijs montibus, & Iberiæ, & Colchidi vicini: vbi iter agentes in summis montium cacuminibus niue obrui dicuntur: nam ibi plurima cadit. Vnde baculos habent ad eiusmodi pericula, quos in summam niuem respirandi gratia exerant, vt eo signo auxilium ab aduenientibus consequantur: quapropter sæpe effossi seruantur. Eo igitur argumento clarum est, Gothicas, Sueticas, ac Norue-gicas gentes Occidentaliores prouidentius artis sagacitate suæ saluti consulere, quàm apertis periculis se committere, & alienam, ac incertam deposcere commiseration em.

Baculis eleuatis auxilia petunt

Effossi hoies seruantur.

Prouidẽtia adhibenda.

De periculoso transitu intra montes.

CAP. XIIII.

MAIVS adhuc periculum in cauernosis montibus iter facientibus imminet: quia flatus, seu ventorum spiracula adeò vehementia ibidem concursu minutarum niuium excitari videntur, vt, nisi comportatis fossorijs, siue ligonibus, quibus viam aperiant, vix adsit spes, qua exeant altissimos montes, & profundissimas valles. Montes igitur hi præcipui sunt, Doffra, Schars, Sula, Horuilla, cum multis similibus: de quorum radicibus, vel vmbilicis, exeunt vastissima flumina, partim in Orientem, & partim in Occidentem. Perpetui enim montes, quasi linea dorsotenus tracta, ab Austro in Septentrionem continuo gibbo ducuntur: nominaq; sortiuntur à prouincijs, amnibus, vel forma locorum, vel bestijs versantibus in eisdem, vt ab vrsis, lupis, & ceruis, aut castoribus, & alijs animalibus omnimodè pilosis, quæ pro loci qualitate contra vim frigorum peroptimè sunt vestita. Ideoq; leones, cameli, simeę, asini, vel muli, vix eò portati superuiuere possunt, prout superius lib. primo de horribili frigore fuerat enarratum. Montes tamen hos incolę hyemis tempore domesticatis rangiferis quasi iugalibus ceruis, oneribus non exiguis

Niues minutissimæ periculosiores.

Montium noia

Flumina vastissima.

Noia montiũ à pilosis bestijs

Leones, cameli, &c. nõ sunt i Aquilone.

exiguis penetrant, milliaribus Italicis propè ducentis. Vni autem viro quadraginta rangiferi pertinent domesticati: quorum quilibet pondus suffert librarum ducentarum, & amplius.

De lege coruorum necandorum.

CAP. XV.

LEGE cauetur in Islandia, id est, terra glaciali, regno Noruegiæ antiquitus, & nunc subiecta, vt quicunq; noxiam bestiam occiderit, a fisco, vel Regio præfecto iuxta crudelitatem occisi cadaueris, & præsentati, constitutum suscipiat emolumentum. Cùm itaq; corui, etiam albi ibidem plus, quàm in alijs regionibus, agnellos & porcellos impetuoso volatu, ac vngularum raptu occidendo, sint sęuiores, iuuenes terrarum incolæ eo labore se habilitant, & indurant, vt hanc depopulationem vlciscantur, plurimos coruorum occidendo sagittis: solaq; rostra funibus alligata præsidibus pro signo mercedem petituri demonstrant: quam & liberalissima largitione pari sagittarum numero, vt bestiæ fuerint interemptæ, compensant. Ita & de reliquis animalibus damnosis in tota Septentrionali plaga obseruatur, saluo quòd pelles grandium vrsorum, præsertim alborum, scabellis sacrorum altarium, ne frigus sacerdotibus noceat, substernuntur. Nec dissimilis venatio murium apud Hispanicas nationes, Strabone teste, fuit. Incolæ enim harum terrarum, vt immunem haberent annonam ab eorum corrosione, publico stipendio conducebant huius pestis extirpatores: licet ea diligentia nil proficiebant. Prætereà nec dissimile est, quòd duo cuniculi in insulam circa columnas Herculis, & Gades introducti, ferè eam totam subuertissent, nisi Romani opem quatocyus attulissent. Nunc verò continuis venationibus exterminati defecerunt. Quid insuper excelsa Romanorum potestas, stipendio publico ruricolis constituto, vt exterminarent locustas, seu bruchos (quos gryllos vocant) nedum agros, sed & arbores, & quæcunq; virentia depopulantes, interpolatis temporibus & annis fecerit, aliquando Romæ cum admiratione vidi: quoniam pro certa mensura, & numero enecatarum locustarum, pretium numerabatur, donec decresceret hoc noxium agmen. Sed nec alienum erit hic meminisse Mysiæ legationis

Islandia.

Corui albi occidũt agnos & porcos.

Sagittæ p̃ mercede reddũtur

Vrsi albi.

Pelles ad pedes altaris.

Mures Hispanici.

Cuniculi Romano exercitu superantur.

Grylli vel locustæ.

Aper. ad Cyrum in hac forma : Apparuit , ô Rex, apud nos maxima res : aper, qui agre-
stia corrumpit opera : quem studiosissimè captantes, interimere non valuimus. Nunc
itaq; te obsecramus , vt nobiscum filium tuum, ac delectos iuuenes , canesq; mittas,
Cyri regis res- quò beluam è regione tollamus . Quibus respondit , Se filium, ob nouam nuptam,
ponsio. non missurum : sed Lydorum delectos , & venatores omnes cum canibus , manda-
toq; , vt quàm promptissimè beluam de regione submoueant . Attamen filius Cy-
Filius regis oc- ri , ne ignauus videretur , sua sponte pro confodienda bestia equis, & canibus pro-
cisus. perans , ictu lanceæ , qua aper occidendus erat , infelicissimo casu interemptus fuit.

De obsequiis erga senes.

CAP. XVI.

Reuerentia erga senes. AETERVM quantam curam habeant populi Septen-
trionales erga senes , tam parentes , quàm alios veneranda
senecta depressos , parumper ostenditur præmissa figura :
qua senex præcipitem montem, collemq; descensurus, pelli
vrsinæ imponitur , filiorum, vel seruorum obsequio defe-
Modus descen dendi. rendus: hac tamen seruata cautela, vt posterior pars cutis,
aut pellis , ob erigendos pilos , & retardandas niues , vel
glacialem lubricitatem , antrorsum vertatur : & ita lentè
delapsus , incolumis cum oneribus è sublimioribus locis
ad ima defertur. Sed & hæc reuerentia senibus , & commoditas fit , vt cùm viam
Modus ascen- glacialem eo modo descendere nequeant, obliquato gyrantium filiorum transitu pau-
dendi. latim in plana portentur : rursumq; si glacialis lubricitas ascendendo penetrari debe-
at , ne deorsum grauescens plaustrum resiliat , ramoso ligno suppositò (vt iumenta
trahendo respirent) vel bifurcato ferro veniet sistendum. Hæcq; prouisio tam vtilis,
quàm necessaria est in longinquis itineribus , vbi duobus, tribusue, vel pluribus die-
Palus cõgelata. bus ascenditur , & totidem descenditur ad planitiem paludinosam, totaliter conge-
latam . Sed nec insuetum est genti , vbicunq; in via , aut æde occurrerit senex , illi
locum cedere , & reuerentiam exhibere , iudiciumq; suscipere, & exequi, quod pro-
Senum sentẽtia tulerit in sua professione , quemadmodum inferius lib. XIIII. de syluestribus iudi-
valet. cijs ostendetur . Adhæc igitur obsequia senibus exhibenda , adduci possunt duo

filij

filij(iumentis præstò non occurrentibus) qui matrem XLV. stadijs plaustrali iugo ad templũ Iunonis omniũ laude, & admiratione traxerunt (teste Herodoto lib. primo) apud Argiuos: quicp filij precatu matris, vt optimum mortalibus concedendum assequerentur, illico mortui sunt: testimonio ad posteros relicto, quòd satius est homini mori, quàm viuere, vt supra eodem lib. cap. VIII. Quale etiam, & quàm vtile consilium prudens mater Gambarucha filijs, ne infinita populorum multitudo periret, ante exitum Longobardorum à Septentrione præbuerit, Saxo lib. VIII. meminit: scilicet vt seruata erga parentes ac liberos pietate, patria excessuri sorte deligerentur: quæ si senes inualidos obtulissent, robustiores se eorum loco exilio offerrent, eiuscp pondus pro debilibus perferendum sua sponte susciperent. Nec dignos esse vita, qui illam scelere, & sacrilegio comparare, parẽtescp, ac prolẽ tam iniqua sententia ꝓsequi sustinuissent, charitatis loco crudelitatis officia peracturi. Postremò cunctos malè patriam demereri, apud quos parentum, aut liberorum amori proprij spiritus charitas præponderaret. Hæc Saxo. Sed necp bestijs desunt pietatis obsequia erga parentes, cùm inter alias ciconiæ (redeuntis anni, & lętitiæ nuntiatrices) pennis parentes ob senium destitutos, nec ad proprios quærendos cibos potentes, plumis tegunt, & famem leuant, ac corpora fatigata reficiunt, donec in pristinum vigorẽ ala grandæua redierit: pia vicissitudine vitam, quam à parentibus acceperant, recompensantes. Quid ergo homines facere debebunt? quando & hanc pietatem brutis, & bestijs inesse cognoscunt. Prætereà Septentrionalium populorum mos est, vt minores maioribus natu obuij cedant via, ac deflectant: aduenientibuscp è sedili assurgunt, maioribus natu perpetuam reuerentiam exhibentes.

Duo filij iugales matrẽ duxerunt ad templum.

Gambarucha.

Sorte diuidũt. patriã exituri.

Ciconiæ mirandа natura.

O parricida & sacrilege quid agis?

Senes perpetuò venerantur.

De baptizandis pueris syluestrium incolarum.

CAP. XVII.

TSI multa de idolatris extremi orbis Septentrionalis, & eorum superstitioso cultu dicta sint, & quomodo spes est, vt aliquando audita diuini verbi vera prędicatione, ad communionem Christifidelium accedere non tardarent: tamen pia prævalẽte exhortatione Catholicorum sacerdotum, magna pars syluestrium hominum inducta est, maiorcp spes oritur, vt ámodo, sedatis alibi erroribus, vnanimiter inducendi accedant. Quòd verò tardare videntur, causa est, & hæc euidentissima, quòd maximè distant, ducentis scilicet, & amplius, millia-

Idolatrarũ spes.

Distãtia maxia.

ribus Italicis ab Ecclesijs Christianorum: ad quas, ob eam immensam distantiam, rarius valeant appropinquare. Veruntamen qui Christiano ritui sese subdiderant, obedientissimi reperiuntur: licet ob prædictam distantiam semel, aut bis in anno suas visitant Ecclesias baptismales, liberosq; lactentes cophinis, seu corbibus impositos, post tergum ligatos secum baptizandos comportant, aliaq; pondera, & munera pellium, præsertim pretiosarum, sacerdoti loco decimarum distribuenda. Sed non modò Bothniensium versus Septentrionem, verumetiam Vermorum versus Occidentem habitantium, hæc distantia, & incommoditas conuertendorum hominum ad fidem, est deploranda. Et ob id rarissimè presbyteri, sed nunquàm Antistites, solitudines illas, ob inuia loca periculorum plenissima, accedere possunt.

Corbibus portantur infantes

Decimas dant.

Loca inuia.

De conuersione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hospitalitate.

CAP. XVIII.

S. Ericus rex.
S. Hēricus p̄sul.
1155.

VIT olim hæc vltima Aquilonaris regio, quemadmodum plures vicinæ terræ, pagana superstitione seducta: & ideò à via veritatis aberrās, Deo cōtumelioſa, & proximis extitit violenta. At posiquàm duo clarissima lumina, & sanctissimi viri, Ericus Suetiæ Rex, & beatus Henricus Vpsalensis Archipræsul, fidei Christianæ & regno Suetiæ circa annos salutis M. C. LV. prædicatione verbi diuini, paceq; oblata ac contempta, & victoriosa manu subiecissent, ac templa extruxissent, sacerdotesq; eidem genti præfeciſſent, facta est præcipua omnium virtutum amatrix, præsertim liberalitatis, & hospitalitatis: qua incolæ eius in aduenas, & peregrinos per summam beneuolentiam vtuntur. Sunt inter se benigni, & modesti, atq; ad iram tardi: at si diu prouocati fuerint, tarditatem magnitudine vindictæ compensabunt. Habitant vicatim in parochias, & villas distincti. Ecclesias magnificè constructas habent, nouisq; erigendis magnoperè studeni. Sacerdotibus summam venerationem exhibent, decimasq; rerum omnium præstant: & rursus ab eis ita in lege diuina, interprete

Finni conuertuntur.

Liberalitas.

Hospitalitas.

Vicatim hītaī.

interprete in ambone ex more adhibito, instruuntur, vt pristinis erroribus extirpatis, ad honesta quæcp sequenda quadam mentis ingenuitate promptissimi, ac alacres efficiantur. Nec his dissimiles incolæ Occidentalis Bothniæ reputantur: qui deficientibus scholasticis disciplinis naturali lege ita instructi sunt, vt vitia detestentur, & virtutes amplectantur. Deprehendunt enim omnibus bonis eos affluere, qui rectè viuunt, ac nemini nocent: & econtrà ob detestanda crimina, fornicationes scilicet, & adulteria, furta, homicidia admissa, aues & bestias nemora, ac pisces aquas eorum frequentius reliquisse, nec anteà, quàm orationibus ac benedictionibus sacrorum ministrorum offensa diuinitas placata fuisset, redijsse: de' quo infrà lib. XVI. plura dicentur, immò & de multis remedijs diuersorum excessuum contra violatores Ecclesiæ, & pauperum, fideliter attendendis.

Sermo per interpretem.

Lex naturalis.

Orationibus depellitur caristia.

Remedia attendenda.

De causis tardatæ conuersionis gentium Aquilonarium.

CAP. XIX.

QVOD autem extremi Aquilonis populi ad fidem Catholicam in tot retroactis ætatibus & seculis integraliter haud vocati sunt, in primis causam præstare videtur inscrutabilis Dei prouidentia, quæ horas & momenta (quando hoc opus pijssimum fieri posit) in sua posuerat potestate. Interea tamen & assiduè petendum erit, vt cùm messis multa sit, idoneos & efficaces operarios emittere dignetur in tempore opportuno. Et si ego viderer necessarius, nunquàm recusarem tam pium subire laborem, vbi diuinæ maiestati in cor Regis Suetiæ immittere dignaretur, vt fineret me iuxta ardentissimum desiderium meum adimplere tam optimum opus, quēadmodum annis XI. suscepto Archiepiscopali titulo illarum regionum incessanter cupieram, pro honore excelsi Dei, & omnium incolarum perpetua securitate. Nec dubitarem eius auxilio ita augere regnicolas in locis olim per me visis aptissimis, vt vbi nemo iam habitat, intra decennium habitationem capacem, & idoneam redderem, pro pluribus hominum millibus commodissimè habitaturis: vnde quæ Dei Deo, & quę Regis, Regi sufficienter, & omnimodè impenderentur. Sed, heu dolor, adesse tempus non cernitur, quo tanta vtilitas ad opus, & effectum felicibus auspicijs adduci credatur. Calumniatur quidam Lutheranæ vesaniæ fautor Ziglerus in Aquilonari geographia sua, præsules Septentrionales in culpa fore, quòd gentes illæ Septentrionales haud conuertantur ad Christifidelium sanctissimam communionem: quasi importabilia tributa Pontificibus daturæ, à sacro baptismate, & vera religione perterritæ alienarentur. Sed reuera vti hæc assertio impia & mendax est, ita Deus, qui veritas est, agnoscit & iudicat, Antistites in culpa non esse, quòd differtur hoc opus pijssimum: quia Episcopi vix gregem opere, & doctrina in Meridionalibus prouincijs suarum diœcesum olim acquisitum, ob persecutionem quorundam magnatum hæresibus infectorum, defendere sufficiunt: multominus in extremas Aquilonis prouincias peregrinando, nouum superaddere possunt, donec fortè plenitudo gentium fiat, & vnus pastor, ac vnum ouile. Attamen ius & autoritatem Metropolitanę ecclesiæ Vpsalensis defensurus, anno salutis M. D. XXVI. Ioannes Magnus protunc Electus, licet Apostolicus legatus, visitationem fecit in extrema Iempthia: vbi plus prouentuū pauperibus errogauit ad solatiū, quàm sibi retinuit ad necessariū vsum, vt latius videri poterit i vita eius sub titulo Metropolis Vpsalēsis.

Causa tardę vocationis popli Septētrionalis

Messis multa, operarij pauci.

Desideriū autoris pijssimum

Bona regis et ecclesiæ facilimè amplianda.

Zigleri impia calumnia.

Antistites inculpabiles.

Plenitudo gentium.

Iempthia.

Io. Magni Archiepi Vpsal. liberalitas.

De modo alliciendi, ac conſeruandi gentes in vera religione.

CAP. XX.

Io. Magni Archiepi Vpſal. beneuolentia.

Emendas largiſ afflictis.

CONSTITVTO igitur electo Archiepiſcopo, etſi populi in extremis regionibus præ magna alacritate omnem obedientiam, & benignitatem exhibere conati ſunt: tamen beneuolentiam hanc beneuolentia ſtuduit omnimodè ſuperare, vt omnes comprobarent eum eſſe imitatorem illius veri paſtoris, qui cognoſcit, & paſcit oues ſuas. Siquidem emendas, quæ ſummo ſacerdoti iuxta diuinam legem pro delictis populi offerri conſueuerant, in vſus pauperum liberaliter erogauit, etiam incendio amiſsis fortunis oppreſſos, atq; aliàs tyrannica violentia afflictos adiuuit. Præterea laborantes intolerabili ſalis defectu, nedum ſalis coquendi artem (inter ſtudendum extra patriam quęſitam) coquere docuit, ſed & officinas, & ſartagines in littoribus maritimis ſine quocunq; lucro erigi fecit, erogans in eum pium & neceſſarium vſum ferè mille marcas monetæ maioris. Sed his, & ſimilibus ingentiſsimæ pietatis ſtudijs, quantum gratiæ & fauoris apud veros Catholicæ religionis cultores aſſecutus eſt, tantum odij, cùm è longiſsima viſitatione ad aſpectũ infamium Lutheranorum rediiſſet, reportauit. Veruntamen exemplo illius, qui velut ouis coram tondente non aperuit os ſuum, nunquàm deſijt etiã in exilio XIX. annorum conſtitutus, inenarrabili patientia & fide laborare pro honore Regis Goſtaui, & patriæ ſuæ, quæ à Lutheranis dæmonijs malè vexabatur: vt vinceret in bono malum. Quid verò boni peramplius egerit, aut alij venerabiles Dei præſules, pro ſalute, ſeueriſsimæ (ne dicam ingratæ) patriæ ſuæ, in Metropoli Vpſalenſi, & Apologia ſua (quatenus opus fuerit) clariſsimis exemplis oſtendetur vniuerſis. Et ita ſit finis huius IIII. libri, vt aditus pateat ad antiquitates pugilum, & gigantum: qui ſi nunc viuerent, vtique cum beſtijs, id eſt, impuris hæreticis, ſi viribus agendum foret, pugnare, & congredi non negarent.

Salis inuentio. Sartaginum donatio.

Odium pro dilectione.

Exiliũ 19. annorum.

Patria ingrata. Metropolis. Apologia.

Pugnare ad beſtias.

LIBRI QVARTI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE GIGANTIBVS.

LIBER QVINTVS.

CAP. I.

TSI ſacræ, profanæq; hiſtoriæ maximà gigantum, atq; pugilum geſta euidenter commemorant, clareq; quid, quóue tempore, & loco orbis ea egerint, aut quomodo vixerint, atteſtantur: inutile tamen non erit aliqua his ſuperaddere, quæ à cautibus, & ſaxis Septentrionalium regionum ſunt eruta, palàm vniuerſis latius per orbem reddere manifeſta, dum ab antiquiſsimis, ijſq; rariſsimis ſcriptoribus, in libros ſunt relata. Regiones igitur extremæ aliàs in Charta mea Gothica annotatæ, videlicet Finmarchia, Biarmia, Scricfinnia, Helſingia &c. adeò euidentia munimenta gigãtum curioſis, ſeu ſtudioſis inſpectoribus vbiq; exhibent, vt admiratione præuia credere cogantur, tam ſublimem ſaxorum molem, tamq; immanem collium congeriem, nullo naturæ compendio, ſed portentoſis hominum viribus fuiſſe congeſtam, ac abſolutam: etiam in campis, ſyluis, ac montibus regnorum Suetiæ, Gothiæ, ac Noruegiæ, vbi ſimilia ſaxa conſpiciuntur. Quid verò Saxo Grammaticus Danorum diligentiſsimus hiſtoricus, de ſua tellure Danica in hac materia aſſerat, curioſus lector præfationem hi-

Geſta maiorum à cautibus extracta ſunt.

Charta Gothica 1539. Venetijs facta.

Cõgeries colliũ

Saxo.

ſtoriarum eius (quatenus libuerit) circa finem inſpiciat : comperietq; Danicam regionem giganteo cultu quondam exercitam , prout eximiæ magnitudinis ſaxa veterum buſtis , ac ſpeluncis affixa teſtantur . Quod ſi quis vi monſtroſa patratum ambigat , quorundam montium excelſa ſuſpiciat , dicatq; ſi callet , quis eorum verticibus cautes tantæ granditatis inuexerit . Inopinabile nanq; quiuis miraculi huius æſtimator aduertet , vt molem ſuper plano minimè, vel difficile mobilem,in tantum montanæ ſublimitatis apicem ſimplex mortalitatis labor , aut vſitatus humani roboris conatus extulerit . Vtrum verò talium rerum autores poſt diluuium gigantes extiterint , an viri corporis viribus ante alios præditi , teſtatur ſe parum notitiæ ex Daniæ antiquitatibus inueniſſe . Fortè ſi ſuperioris Suetiæ , atq; Gothiæ cautes , & ſaxa examinaſſet , præclariſsima veterum geſta mirabili ſuo ingenio ad poſteros tranſtuliſſet : cùm Suetia , & Gothia mille trecentis ſeptuaginta annis Reges , & Principes habuerint , antequàm Dan primus Rex in Dania regnare cœpit : quorum magnifica geſta ſaxis inſculpta, noſtri temporis curioſitas intuetur. Diſtinguit tamen ipſe Saxo triplices quondam ſub ſpecie gigantum , ac pugilum, mathematicos extitiſſe , atq; inauditi generis miracula diſcretis præſtigiis exercuiſſe . Primi fuere monſtroſi generis viri Gigantes dicti , humanam magnitudinem corporum granditate ſuperantes . Secundi Phyſiculatores,artem habentes phythonicam : qui quantum ſuperioribus habitu ceſſere corporeo , tantum viuaci mentis ingenio perſtiterunt. Inter hos , & Gigantes aſsiduum bellorum de rerum ſumma certamen erat, donec Giganteum genus armis ſubigerent , ſibiq; & regnandi ius , & diuinitatis opinionem conſciſcerent . Tertij verò ex ſuperiorum copula pullulantes, naturæ eorum nec corporum magnitudine , nec artium exercitio reſpondebant . His tamen apud deluſas præſtigijs mentes diuinitatis acceſsit opinio , prout III. lib . in multis cap . fuerat enarratum . Nec mirandum,ſi portentis eorum ſimplex conſenſerit in adulterino deorum cultu barbaries , cùm Romanorum olim immenſa prudentia talium quorundam mentitis honoribus illudebatur , prout diuus Auguſt , de ciuita. Dei lib. II. cap. IIII. & lib. VI. cap. IX.de turpiſsimis deorum officijs modeſtius , quàm ſceleris horror exigit, diſputando, quamplurima adducit : quantæ ſcilicet turpitudinis,abſurditatis, indignitatis , ac falſitatis fuerit eorum profana cultura .

Immobilis moles.

Suetia & Gothia 1370. ānis antequàm Dania reges habuit.

Triplex genus mathematicorum.

1. Gigantes.

2. Phyſiculatores,

3.

Barbaries ſimplex.

Romanorꝫ prudentia illuſa.

De diuersitate Gigantum, & pugilum,

CAP. II.

LIM in regno Helsingorum, qui nunc parent Regi Suecorum versus Septentrionem, gigas erat Hartbenus nomine, tanta præditus magnitudine, vt nouem cubitis dimensio longitudinis eius protenderetur. Habebatq; XII. athletas contubernales: quorum insignis proceritas dimidio inferior videbatur. Alter quidam Starchaterus, toti Europæ olim ob crebras (vt inferius dicetur) victorias nominatissimus. Similiter & Arngrimus, ac Aruerodus: de quorum etiam excellentissimis gestis infrà dicetur. Ne tamen à solis veteribus seculis exempla magnitudinis, aut fortitudinis mutuare videar, viros aliquot moderna memoria tam à mineralibus, quàm alijs Suetiæ, & Gothiæ prouincijs adducere congruit, tanta fortitudine præditos, vt quisq; eorum in humeros subleuatum equum, vel bouem maximum, immò vas ferri sexcentarum, octingentarum, aut mille librarum (quale & aliquæ puellę leuare possunt) ad plura stadia portaret. Visus est etiã quidam equitem armatum subitò obuium, non agilitate tantùm, sed viribus in terram deiecisse, vel detrusisse. Quòd autem de Hartbeno superius dictum est, iuuat simile adducere ex literis sacris, quòd Og Rex Basan de stirpe Gigantum genitus, lectum ferreum habuit longitudine nouem cubitorum, latitudine verò quatuor, ad mensuram cubiti virilis manus, prout Deutero. III. habetur: cuius autoritati impudentissimum est non assentire, vti & S. Augustin. lib. XV. de ciuita. Dei cap. IX. de Gigantibus loquens attestatur, longè maiora corpora hominum extitisse, quàm hac nostra ætate. Dicit etiam Solinus Salaminę Euthymenis filium creuisse in triennio cubita tria sublimitate: sed incessu tardo, sensu hebeti, robusta voce, pubertate festina, morbis citò absumptum. Deinde notatur in bello Cretico, cùm elata flumina impetu plusquàm vi amnica inuecta terras rupissent, post discessum eorundem humanum corpus repertũ esse, sublimitate cubitorũ XXXIII. cuius spectandi cupidine L. Flaccum legatum, Metellum etiam impendiò captos miraculo, quod auditu refutauerant, oculo potitos. Ex lib. de naturis rerum. In

Helsingi.
Hartbenus.
Athletæ 12.
Starchaterus.
Arngrimus.
Aruerodus.
Equus portabil?
Puellarum vis.
Og rex Basan.
Lectus ferreus 9. cubitorum.
Euthymẽis fili' triẽnio tribus cubitis creuit.
Humanum corpus sublime 33. cubitorũ.

Puella longitudinis cubi. 50

Occiduis quoq; partibus reperta est puella (quam vnde fluuiorum gurgites ab Oceano adduxerant, ignoratur) in capite vulnerata, ac mortua, induta chlamyde purpurea, longitudinis cubitorum quaquaginta, latitudinis inter humeros quatuor.

Colossus.

Vna manu duo viri mãducandi tenentur.

Coloſſus etiam homo monſtruoſus fuit: quem occiſum Tyberis fluuius cooperire nequiuit: ipſumq; mare per multa ſpatia ſanguine rubro inſecit, teſte Adelino. Prætereà tantæ magnitudinis homo aliquando viſus eſt, vt in antro ſuo reſupinus iacens, vna manu duos viros teneret crudos, eoſdem manducaturus. Allegat Pli. lib. VII. cap. II. homines in Scythia inueniri, procritatem quinquaginta cubitorum excedentes. Iſidorus dicit, apud Indos Macrobios haberi longitudinis duodecim pedum. Gabinius Romanorum ſcriptor per Strabonem lib. XVII. citatus, ſcribit de ſepultura Antæi, aſſerens eius tibiam ſexaginta cubitorum longitudinem habere. Huic profectò tibiæ non reſpondiſſet calrga Maximini Gothi Imperatoris.

Homines 50. cubitorum.

Ité. 12. pedum

Tibia 60. cubitorum.

Maximinus Gothus.

De ſobrietate Gigantum, ac pugilum.

CAP. III.

Starchaterus Taueſtus.

ASSERIT clariſsimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo ſuperius allegatus, ac inferius frequenter allegandus, inter alios Septentrionales fortiſsimos viros, gigantea magnitudine & fortitudine præditos, quendam fuiſſe Starchaterum Thaueſtum: cuius admirandas, & heroicas virtutes ita dignè extollit, vt raros ſui æui ſimiles vix habuerit in Europa, aut toto orbe: nec forſitan adhuc habet, vel habebit. Cumq; eidem excelſi ſpiritus viro permultas virtutes accommodat, inter alias ipſam ſobrietatem fortibus viris ſummè neceſſariam, huic relationi peculiariter ſtatui

Sobrietas.

apponendam, vtpote ſpeculum prurientis æui noſtri nunc attentius intuendum.

Fortitudo.

Erat enim (eodem Saxone teſte) eiuſdem Starchateri fortitudo frugalitatis amatrix, & ab immoderato dapum vſu auerſa. Semper voluptate omiſſa, virtutis reſpectum

egit,

egit, vetuſtos continentiæ mores imitans: ac ruſticioris eſcæ paratum appetens, cœnæ ſumptuoſioris impendium faſtidiuit. Igitur profuſam dapum indulgentiam aſpernatus, fumidoq; ac rancido cibo vſus, famem eò ſapidius, quò ſimplicius pepulit, ne veræ virtutis neruos externarum deliciarum contagione, tanquam adulterino quodam dulcore remitteret, aut priſcæ frugalitatis normam inuſitatis gulæ ſuperſtitionibus abrogaret. Cæterùm indignanter ferebat aſſam dapem, eandemq; elixam, vnius cœnæ ſumptibus erogari: edulium pro monſtro accipiens: quod culinę nidoribus delibutum, fartoris induſtria multiplicis temperamenti varietate perfricuit. Igitur vt Danicum luxum, Teutonum ritu (vnde effœminati fierent) introductum, auerteret, inter alia patrio carmine, multis dimiſsis, ſic cecinit:

Ruſticior eſca.

Sapidius quò ſimplicius.

Aſſa daps vel elixa.

Fartor.

Teutonicus ritus.

Fortium crudus cibus eſt virorum:
Nec reor lautis opus eſſe menſis,
Mens quibus belli meditatur vſum
Pectore forti.
Aptius barbam poteras rigentem
Mordicus preſſo lacerare dente,
Quàm vorax lactis vacuare ſinum
Ore capaci.
Fugimus lautæ vitium popinæ;
Rancidis ventrem dapibus ſouentes.
Coctiles paucis placuere ſucci
Tempore priſco.
Diſcus herboſi vacuus ſaporis,
Arietum carnes dabat, & ſuillas.
Temperans vſus nihil immodeſto
Polluit auſu.
Lacteum qui nunc adipem ligurris,
Induas mentem petimus virilem:
Eſto Frothonis memor, & paterni
Funeris vltor.
Occidet nequam, pauidumq; pectus:
Nec fugax fati ſtimulum refellet,
Valle condatur licet, aut opacis
Incubet antris.
Vndecim quondam proceres eramus
Regis Hachonis ſtudium ſecuti.
Hic prior Helgo Begathus reſedit
Ordine cœnæ:
Hic famis primæ ſtimulum licebat
Aridis pernæ natibus leuare:
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia cruſti.
Offulam nemo vapidam petebat:
Quiſq; communes celebrabat eſcas:
Simplici tantum ſtetit apparatu
Cœna potentum.
Vulgus externum fugiebat eſum:
Nec fuit ſummis epuli libido:
Ipſe Rex paruo meminit modeſtam
Ducere vitam:

Carmina Starchateri de frugalitate.

Mellei temnens ſpeciem ſaporis,
Combibit toſtum Cereris liquorem:
Nec parum coctis dubitabat vti,
Aſſa peroſus.
Menſa perſtabat modico paratu,
Exhibens ſumptum tenui ſalino,
Nequid externo variaret vſu
Docta vetuſtas.
Amphoras nemo, pateráſue quondam
Intulit menſis: dolio profudit
Poculum promus: nec erat catillis
Copia pictis.
Nemo tranſacti venerator çui,
Cantharis iunxit teretes diotas:
Nec cibis lancem cumulauit olim
Comptus agaſo.
Non breui concha, cyathóue leui
Prandium vanus decorabat hoſpes:
Nunc recens morum facies pudenter
Omnia preſsit.

Temperantia. Ebrij nunquàm Continentia.

Mimi, & ſcurrç.

Virtutis nerui.

TAlibus itaçp argumentis plurimos ad temperantiam, & ſobrietatem, cæteraſçp virtutes induxit, vt plericp inuenirentur, qui nunquàm ebrioſa potione indulſiſſe dicantur, ne præcipuum fortitudinis vinculum continentia, luxuriæ viribus eluderetur. Tamçp remotus ab omni laſciuia eorum animus erat, vt penitus dedignarentur ſpectatores eſſe mimorum, aut ſcurrarum: nec delicatam dapem parare, aut lautiori induſtria aliena culina paratam appetere, aut oblatam deguſtare: nec cuiquam pernicioſç voluptati animum, aut vires effœminandas offerre: ne veræ virtutis neruos, aut bellicam claritatem aliqua vitiorum contagione commaculârent.

De virtutibus

De virtutibus fortissimi Starchateri.

CAP. IIII.

ABENDO sobrietatem (vt proximè prædictum est) quàm aptè ad cæteras virtutes vinculum amplia/re potuit, omnes, qui gentilium o/perationes intuen/tur, agnoscunt: clariorq; factus fuisset in meritis, si Christi doctrinæ, sicuti natiuita/ti eius, vicinitatem habuisset. Peregit ta/men trium hominum secula, fortis & inui/ctus pugil, monstruosa & incredibili qua/dam virtute præditus, supra communem ho/minum staturam longè euectus, giganteam quandam molem præseferens, ita vt corporis magnitudini virium robur, & animi forti/tudo responderet, vt nulli mortalium virtute cedere putaretur: cuius tam latè pa/tens claritas fuit, vt adhuc quoq; celeberrima gestorum eius, ac nominis opinio perseueret. In omnibus enim Aquilonaribus regnis, & eis vicinis, speciosissima sibi peperit monimenta. Primùm in Vichari Norvegiæ Regis iugulo, deorum fa/uori facinorum suorum principia dedicauit: deinde piraticam agens, profligatis latè prouincijs, Russiam inuasit, Regemq; eius Floccum superauit, & ingenti the/sauro spoliauit. Ob hæc tam præclara militiæ principia, ab athletis Biarmiensi/bus, qui tunc præstantissimi habebantur, accitus, cùm plurima apud eos memo/ratu digna edidisset facinora, Sueonum fines ingreditur: vnde septenni militia per/acta, ad Daniam se contulit: deinde in Hyberniam: ne vltimæ rerum humanarum mansiones ab eo intactæ consisterent: vbi duobus præstantissimis athletis congres/sus, victor euasit. Mox in Orientalia Russiæ contra eximiæ opinionis gladiato/rem Visinnum properauit. Is enim Visinnus vicinas, longinquasq; prouincias omni iniuriæ genere vexauit, illustriumq; virorum coniuges, maritis spectantibus, raptas ad stuprum pertraxit. Cuius sceleris Starchaterus, vt alter Hercules, ru/more excitus, tollendi autoris gratia Russiam petiuit, raptoremq; ad singulare certamen prouocatum oppressit. Deinde latius ad Orientem progressus, Byzanti/um peruenit: vbi inuictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretus, colluctando deuicit, ignotasq; terrarum partes proscripti titulo petere coe/git. Igitur cùm nulla fortunæ fœuitia vires eius victoria fraudare potuisset, Polo/niæ partes aggressus, eximium athletam Vasche, vel Vaszam., duelli certamine su/perauit. Nec longè pòst Hamæ pugili, apud Saxones gymnicis palmis clarissimo, congreditur: cuius pugno primùm ita obrutus memoratur, vt genibus nixus, hu/

Starcha. tpe natiui. Christi.

Tribus seculis fortissimus vixit.

Corporis magnitudini virtus respõdit.

Floccus rex.

Athletæ Biarmienses.

Septennis militia.

Hybernia vltia orbis mansio.

Visinnus gladiator.

Stuprator occiditur.

Byzantium.

Tanna gigas.

Polonia.

Vasche Polonus athleta.

Hama Saxo.

mum mento contingeret : quam corporis nutationem egregia vltione penſauit: nam vbi reſuſcitato poplite manum expedire , ferrumq; diſtringere licuit , medium Hamæ corpus diſſecuit : eaq; victoria Saxones Danorum ſubiecit imperio : quo adeò ſeuerè abuſi ſunt , vt pro cubitalium quolibet indicem ſeruitutis ſtipem quotannis pendere cogerentur . Sed non diu violentum durauit imperium.

Hamæ corpus medium diſſectum.

Tributum cubitale.

De patrocinio oppreſſorum.

CAP. V.

Haldani militia

Armatus ſemp. Ebrius nũquàm nec conuiua. Scurrarũ ritus.

RIVMPHIS his deductis omnibus in exteris terris, in patriam ſuam Suetiam eſt reuerſus: Haldanicq; militiam proxima familiaritate complexus , nunquàm bellorum exercitio abſtinuit,ita vt abſtractum delicijs animum,continua armorum intentione torqueret , ſibicq; nunquàm ebriosa potione indulſiſſe diceretur . Ad conuiuia nunquàm ſuſtinuit inuitari , aſſerens , hunc ſcurrarum, & paraſitorum morem eſſe , lautioris alimoniæ gratia ad alienæ culinæ nidorem decurrere . Quocirca non ſecus ac graui iniuria affectus , inuitantes grauibus pœnis afficere conſueuit . Ab Helgone Norvegiorum Rege (qui nouem eximiæ fortitudinis pugilibus , ipſo nuptiarum die ſub duelli prouocatione ſponſam rapere volentibus , congredi debuerat) ſuppliciter rogatus tanto diſcrimini auxilium afferre, tam promptiſsimo animo precibus aſſenſit , vt Helgone ad locum pugnæ præcedente , interiectis aliquot diebus profectionem orſus , tantum locorum diali itinere pedeſter emenſus prodatur , quantum præcedentes diebus duodecim equeſtres peragraſſe dicuntur . Interrogatus à pugilibus, an ei dimicandi virtus ſuppeteret , Non vnum tantùm , verùm quotlibet admiſſos excipiendi certiſsimas ſibi vires extare , reſpondit . Sequenti die cum contemptu aduerſariorum campum ingreſſus,

Helgo rex Norvegiæ.

Pugiles 9.

Diale iter duodenali çquipa rauit.

ſub

ſub montis cuiuſdam cliuo ſeſsione quæſita, aduerſum ventis, ac niuibus corpus præbuit. Tunc, ac ſi verno tempore apricandum eſſet, depoſita veſte, demendis operam pulicibus dabat. Purpureum quoq; amiculum, quo nuper ab Helga (id erat nomen Regiæ ſponſæ) donatus fuerat, ſentibus iniecit, ne contra fæuientia grandinis tela, indumentorum vmbracula mutuatus videretur. Tunc athletæ montem ex oppoſito ſubeuntes, auerſum ventis ſedendi locum petunt: accenſoq; igne, frigus depellunt. Deniq; non viſo Starchatero, quendam montis faſtigio immittunt, qui tanquam è ſpecula eius contemplaretur aduentum. Is in deuexa montis parte ſenem proſpicit, ſcapulis tenus niuali deſuper reſperſione contectum: quem percontatur, an is ſit, qui promiſſas pugnæ partes agere debeat. Cunq; ſe eſſe hunc Starchaterus aſtrueret, ſuperuenientes cæteri, paritèrne omnes, an ſingillatim excipere ſtatuiſſet, interrogant. At ille: Quoties, inquit, mihi triſte canum agmen oblatrat, ſimul, non viciſsim eos abigere ſoleo. Ita ſe cum vniuerſis, quàm ſingulis confligere malle ſignificans, prius aduerſarios dictis, quàm armis contemnendos putabat. Inito conflictu, ſex eorum abſq; mutuo vulnerum receptu proſtrauit: tres verò reſiduos, quanquàm multis vulneribus ab eis affectus, fratrum exemplo conſumpſit: quæ quidem vulnera ſoli ruricolæ filio, ob officij venerationem, credidit reſtauranda. Is enim euulſas ſtomachi partes priſtino loco reſtituit, elapſamq; extorum congeriem nexili viminum complexione perſtrinxit.

Ne autem indonatam iuuenis humanitatem relinqueret, chlamydem vepribus iniectam, oblatæ dignationis præmium effecit.

Vnus contra 9. ſimul vno tpe.

Purpureũ amiculum.

Specula.

Triſte canũ agmen.

Dictis prius, quàm armis.

Pugiles 9. conſumuntur.

Ruricolæ medicamen.

De exercitiis eiuſdem Starchateri.

CAP. VI.

Ingellus Daniæ rex.

Sordidum luxuriæ mancipiũ.

Sarcia carbonũ

DVM autem Starchaterus apud Regem Suetiæ militaret, intellexiſſetq; Daniæ Regẽ Ingellum prorſus petulantiſsimi luxus illecebris mancipatum, vitiaq; pro virtute complexum, intermiſsis Regiæ maieſtatis officijs, ſordidum luxuriæ mancipium euaſiſſe, dolenter tulit, tantę indolis iuuenem, tam inclyti patris filium exuiſſe. Eximium igitur carbonum faſcem, tanquam opimam ſarcinam, humeris ſuis Daniam petiturus impendit. Rogatus ab obuijs, quid tam inſolitum onus deferret, Ingelli Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus ſe perducturum aſtruxit. Nec mi[illegible] quàm dixit, effecit. Tantum enim valuit fortiſsimi, ac eloquentiſsimi viri monitio, vt Ingellus ex enerui, & molli illecebrarum mancipio, magnanimus virtutum cultor euaderet, patriſq; ſui interfectores, quos ad primum familiaritatis gradũ extulerat, trucidaret. Quo peracto, Starchaterus ſuis monitis ſatisfactum gaudẽs, gratiaſq; agens, multa præclara in laudem veteris militiæ, modo quo ſequitur, inter alia complurima cecinisſe refertur:

Starchaterus fortiſsimus et eloquentiſsimus.

Virtutũ cultor.

Imberbis quando ductum, auſpiciumq; ſequebar
Militiæ Rex Hacho tuæ, laſciua peroſus
Ingenia, & luxum, nil præter bella colebam.
Exercens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegaui, ſtomachoq; placentia fugi,
Fortia complexus animo, nanq; arma profeſſus.
Aſpera veſtis erat, cultuſq; parabilis olim,
Rara quies, ſomniq; breues, labor otia longè
Propulit, & parco fluxerunt tempora ſumptu.
Non vt nunc quidam, quibus inſatiata cupido
Inglauie cæca viſum rationis inumbrat.
Horum aliquis veſtis operoſæ tegmine cultus,
Molliter alipedem flectit, ſparſamq; renodat
Cæſariem, & laxos patitur fluitare capillos:

Diſcere

Discere sæpe foro, turpiq; inhiare lucello
Gaudet, & hoc studio vitam solatur inertem,
Venali celebrans commissa negotia lingua.
Vi violat leges, & ferro iura lacessit,
Obterit innocuos, alieno pascitur ere,
Stupra, gulamq; colit, risu conuiuia mordax
Insequitur, sic scorta petens vt sarculus herbam,
Occidit ignauus, dum prælia pace quiescunt,
In media si valle cubet: testudine nulla
Tutus erit, qui fata timet: fors vltima viuum
Quæq; rapit, latebra lethum depellere non est.
Ast ego, qui totum concussi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoq; sub astra leuandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers.

Semper præterea tam remotum à lasciuia animum habuit, vt ne eius spectator esse sustinuerit. Nunquàm otium negotio prætulit: nec minimè quidem luxuriæ assensor esse voluit, mollium, & timidorum contemptor. Histriones, scurras, parasitos vbicunq; inter bellantes comprehendit, cædendos curauit: satius ratus in leuium hominum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare supplicium, quàm pœna capitis funestum imperare discrimen. Eoq; modo iocularis ministerij, sordideq; conditionis cateruam probroso verborum ludibrio multare contentus extitit, ne clarissimas manus turpissimorum hominum exitio commodaret. Fuit ipse Starchaterus in eo famosissimo bello Suetico, quod Ringo Suetiæ Rex contra Haraldum Daniæ Regem gessit, præcipuum culmen. Eo siquidem bello nullum maius vnquam in Aquilonaribus regnis factum memoratur. Victor Suecorum Rex Danis imperauit. Periere ex Suecis XII. millia illustrium & procerum, ex Danis XXX. millia nobilium, at popularium vtriusq; partis nullus erat numerus.

Lasciuiæ nunquàm deditus
Otiosus nunquàm.
Scurras cędendos curauit.
Clarissimę manus in scurris non contaminandę.
Haquinus.
Haraldus.
12000. Illustriũ Suecoꝝ et 30. millia Illustr. Danoꝝ, cæteroꝝ nullus numerus.

De ſumma geſtorum Starchateri.

CAP. VII.

Carmina Starchateri de vita ſua.

DEMVM poſt egregiam faciņorum ſuorum laudem in ſenium vergens, hoc ſuccincto carmine totius vitæ, & militiæ ſuæ ſtudium ſummatim ſic expreſsit, autore Saxone:

At mihi (ſi recolo) naſcenti fata dedère
Bella ſequi, belloq; mori, miſcere tumultus,
Inuigilare armis, vitam exercere cruentam.
Caſtra quietis inps colui, pacemq; peroſus,
Sub ſignis Gradiue tuis diſcrimine ſummo
Conſenui, victorq; metu pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cędes
Egregium duxi, & ſtrages celebrare frequentes.
Sæpe graues bello Reges concurrere vidi,
Et clypeos, galeaſq; teri, crudeſcere campos
Sanguine, loricas affixa cuſpide rumpi,
Vndiq; thoraces admiſſo cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite paſtas.
Hic aliquis fortè egregij conaminis autor,
Marte manuq; potens, mediũ dum pugnat in hoſtem,
Intentam capiti loricam diffidit: alter
Caſside perfoſſa, ferrumq; in vertice merſit.
Olo. Quando ter Olonis ſummo diſcrimine nati
Expugnator eram: nanq; agmine prorſus in illo,
Aut gladium fregit manus, aut obſtantia fudit.
Curetes. Hæc grauitas ferientis erat. Quid quando Curetum

Littus

Littus, & innumera conſtratum cuſpide callem,
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Nanq; aditurus agros confertos murice ferreo,
Armabam laceros ſubiecto ſti pite greſſus.
Hinc mecum egregijs congreſſum viribus Hamam
Enecui: mox cum Rino duce Flebace nato
Obtriui Kyrios, vel quas alit Eſthia gentes,
Et populos Semgalla tuos. Poſt hæc Tylemarchos
Aggreſſus, caput inde tuli liuore cruentum,
Quaſſum malleolis, armiſq; fabrilibus ictum.
Hic primùm didici quid ferramenta valerent
Incudis, atque animi quantum popularibus eſſet,
Teutonici quoq; me pœnas autore dedere,
Cùm natos Suertinge tuos Frothonis iniqua
Cæde reos, domini vindex ad pocula ſtraui.
Nec minus hoc facinus, quando pro virgine chara
Vno ſeptenos necui certamine fratres,
Teſte loco: qui me ſtomacho linquente peroſus,
Non parit arenti rediuiuum ceſpite gramen.
Moxq; ducis Kerri bellum nauale parantis,
Vicimus egregio confertam milite puppim.
Inde dedi letho Vaſzam: fabrumq; procacem
Multaui natibus cæſis: ferroq; peremi
Rupibus à niueis hebetantem tela Viſinnum
Quattuor hinc Leri natos, pugileſq; peremi
Biarmenſes: gentis Hybernæ principe capto,
Duſlinę populabar opes: ſemperq; manebit
Noſtra Brauellinis virtus conſpecta trophæis.
Quid moror? excedunt numerum, quæ fortiter egi,
Quodq; manu geſsi, ad ſolidum celebrare recenſens,
Deficio: ſunt cuncta meo maiora relatu.
Vincit opus famam, nec ſermo ſuppetit actis.

Ligniferæ plantæ.
Hama.
Kyrij.
Noruegienſes.
Teutones.
Suertingus.
Septem fratres.
Kerrus.
Vaſza Polonus
Viſinnus Ruthenus.
Biarmenſes.
Bauella Heed.

Sanè fuit hic vir hauddubiè dignus omni bellica laude, non animi ſolùm vigore, ſed etiam corporis viribus excellens, præcipuaq; pedum pernicitate, vt vno die accelerando à ſuperiori Suetia in Daniam pedeſter vſus ſit: qualem alij diebus duodecim continuò gradientes vix habuerunt. Neq; id à veritate alienum creditur, cùm Solinus teſtetur, curſores Alexandri Magni vno die MCC. ſtadia tranſiuiſſe: quæ ſtricto numero vix XXXII. milliaria Germanica conſtituere poſſunt, Procopio referente. Prætereà adeò inuicti corporis fuit hic Starchaterus, vt ob continuam exercitationem, & vires augendas, induci non potuerit (etiam in rebus ſtrenuè geſtis) vt aliquid laboris ſibijpſi laxaret, prout Imperatorem Probum pluries feciſſe monſtratur.

Starchaterus laude bellica dignus.
Celerrimus.
Curſores Alex. Magni.
Stadia.
Probus Imp.

De maximo, ac terribili bello Suecorum, ac Gothorum: cui Starchaterus præfuit contra Danos.

CAP. VIII.

Haquinus rex.
Haraldus rex.

Saxo.

Crantzius.
Io. Archiepſ Vpſalenſis.

CVM cauſam, & exordium, ac progreſſum, & exitum acerrimi prælij Haquini Ring Suecorum Gothorumq; etc. Regis, ac Haraldi Hildetan Danorum Regis, lib. VIII. hiſtoriarum excellentiſsimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo Sialandicus, omni æuo ſucceſſuro notiſsimam tradiderit, ac poſt eum euolutis iam quinquagìnta annis Albertus Crantzius idē prelīū incidenter attigerit, nouiſsimuſq; omnium chariſsimus frater, & anteceſſor meus, Io. Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis, hoc vaſtum, & incomparabile bellum in Gothicis, ac Sueticis hiſtorijs ſuis ex ineuitabili propoſito veraciter, vt fidelem hiſtoricum decet, nuper conſcripſerit: ad me pertinere arbitror, vt ſaltem

tem eiuſmodi formidabilis conflictus aliquam mentionem hoc in loco inter pugiles, & gigantes interſeram, præcipuè quia in nullo prælio Septentrionalium regnorꝫ, & vix vnquam in tota Europa tot fortiſsimi, vtriuſqꝫ potentiſsimi tam terreſtris, quàm naualis exercitus duces, cum tanta vehementia, ac ardore belli ſeptennio præparati, concurriſſe leguntur, quemadmodum in hiſtorijs ſatis concordibus ſupradictarum regionum, ac Regum, & autorum fideliter conſcriptum habetur. Enumerantur in primis clariſsimi bellatores, vnde, & quo ſtemmate inſigniores pro parte Danorum fuerint: inter quos & fœminæ duæ, quibus virilem animum natura, arsꝫ, & experientia peritiam erogauerat militarem: Hetha, ac Viſna, Sclauonicæ ſtirpis illuſtriſsimæ mulieres: quarum altera prima dux erat, altera verò apprimè rei bellicæ perita, principale vexillum gerens, eo, dextraꝫ in conflictu, vrgente in acie Sueorum Gothorumꝫ Starchatero, vt infrà dicetur, priuata fuit. Similiter ex parte oppoſita duces inſigniores enumerantur, maximè quòd Starchaterus Suetici Regis Ringonis principalis exercitus director fuit, atqꝫ in eius exercitu Vegtbiorga puella acerbiſsima bellatrix, vt inferius oſtendetur. Numerus nauium Ringonis pro Suecis & Gothis, duo millia quingentæ repertæ: ſed Danorum non impar erat. Præparatis igitur vtrinqꝫ nunc cuneata, nunc corniculata acie, & reliquis ad prælium requiſitis, lituiſqꝫ canentibus, aſperrimum fortiſsimarum gentium tanto tem-

Præliũ vix maius in Europa Septennio ꝑpa ratũ bellum.

Bellatores clariſſimi, et fœmiç

Hetha.

Viſna.

Vexillo priuat & dextra.

Starchaterus belli director.

Vegtbiorga puella.

Naues Sueorũ 2500.

Danorꝫ plures.

Acies.

pore præparatum, tanto ardore de inuadendo, ac defendendo imperio conferitur bellū, vt crederes repentè (inquit Saxo) terris ingruere cœlum, syluas cāposq; subsidere, misceri omnia, antiquum redijsse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tēpestate confundi, cunctaq; simul in perniciem trahi. Nam vbi ad teli iactum peruentum, intolerabilis armorum stridor incredibili cuncta fragore compleuit. Vapor vulnerum repentinā cœlo nebulam intendebat: dies effusa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At vbi pila manu, aut tormentis excussa, cominus gladijs, ferratisq; clauis decernitur, tum verò plurimum sanguinis periclitatum est. Igitur fessis manare sudor corporibus cœpit, mucronumq; crepitacula eminus audiebantur. Illic Starchaterus, qui belli huius seriem sermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans, Haraldi Regis proceres, Hun & Elli, Hort ac Burgha à se prostratos, abscissamq; Visnæ dexteram commemorat. Puella etiam in Suetica acie dimicans, Vegtbiorg nomine, Soth pugilem strauit: & ipsa quoq; altero instante hoste, interempta est. Tanta enim vi periti arcuum Guthones neruos intenderant, vt clypeos quoq; iaculis transuerberarent: nec alia efficacior cædis extitit causa. Loricas, galeasq; perinde ac inermia corpora sagittarum acumina penetrabant. Centum quadragintaquatuor sagittis Vbbo quidam fortissimè pugnans, transfossus interijt. Summa etenim sagittariorum vi, instantibus Dalacarlis, recruduit semper bellum contra Danos. Tandem Danorum Rex Haraldus curru excussus, claua aurigæ proprij excerebratus interijt procerumq; triginta millia ex sua acie, atq; duodecim millia similium procerum ex parte Suecorum, & Gothorum: popularium verò numerus erat infinitus. Regnoq; Daniæ iussu Regis Suetiæ Ringonis præfi-
citur Hetha numero regentium XLVI.
cui succesit Olo, per Starcha-
terum ab insidia-
toribus
introductum, pretioq; corruptum, interemptus.

Armoꝝ stridor
Vulneꝝ vapor
Funditoꝝ opa
Pila.
Ferratæ clauę.

Soth pugil.
Guthones sagittarij.
Loricæ sagittis penetrantur vt aquę.
Vbbo 144. sagittis ꝓfossus interijt.
Haraldus claua ; aurigę peremptus.
Hetha regia p̄fi citur Danis.

De morte

De morte Starchateri.

CAP. IX.

POSTREMO iam prolixa fatigatus ętate, & labore, ne ſenij vitio priſtinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putauit, ſi voluntarium ſibi conſciſceret exitum, fatumq; proprio maturaſſet arbitrio, (olim nanq; rei bellicæ deditis morbo oppetere probro datum eſt) aurum librarum CXX. quod iampridem pro Olonis tyranni interfectione meruerat, collo appenſum gerebat, emendi in ſe percuſſoris gratia: nihil aptius ratus, quàm ſi aurum, quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ ſalutis impenderet. Itaq; Hatherum ſplendido loco natum, cuius olim patrem occiderat, obuium nactus, hortabatur, ne à parentis ſui interfectore pœnas exigere vereretur: hæc facientem auro, quod gerebat, potiturum eſſe promittit. Et vt eius in ſe animum vehementius efferaret, huiuſmodi exhortatione vſus eſſe traditur:

Morbo mori militibus probroſum.

Pretium petita mortis 120. libræ auri.

Hatherus.

Prætereà Hathere priuaui te patre Lenno.
Hanc mihi quæſo vicem referas, & obire volentem
Sterne ſenem, iugulumq; meum pete vindice ferro,
Quippe opem clari mens percuſſoris adoptat:
Horret ab ignaua fatum depoſcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas eſt.
Quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens, vetus excidenda: miniſter
Naturæ eſt, quiſquis fato confinia fundit,

Et ſternit quod ſtare nequit: mors optima tunc eſt,
Cùm petitur, vitæq; piget, cùm funus amatur,
Ne miſeros caſus incommoda proroget ætas.

Pecunia.

Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit. Hatherus autem tam fruendi æris, quàm paternæ vltionis capeſſendæ cupidine concitatus, obſecuturum ſe precibus, nec premia repulſurum, ſpopondit. Cui Starchaterus cupidè enſe prębito, pronam poſtmodum ceruicem applicuit, ne timidè percuſſoris opus exequeretur, aut ferro muliebriter vteretur, hortatus: præfatuſq; , quòd ſi peracta cæde ante cadaueris lapſum caput, ac truncum medius interſiliret, armis innocuus redderetur.

Starchateri mors virilis.

Starchateri caput terrã momordit.

Igitur Hatherus adacto vegete gladio, ſenem capite demutilauit: quod corpori auulſum, impactumq; terræ glebam morſu carpſiſſe fertur, ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percuſſor tamen promiſsis fraudem ſubeſſe veritus, ſaltu abſtinuit: quem ſi temerè egiſſet, fortè lapſi cadaueris ictu obrutus, occiſi fenis pœnas proprio funere perſoluiſſet. Verùm ne tantum athletam buſti inopem iacêre pateretur, corpus eius in campo, qui vulgò Reling dicitur, ſepulturæ mandandum curauit. Ita ex vehementia hydropiſis Adrianus Imperator audaciſsimum barbarum minis,& muneribus coëgit, ac ſolicitauit, pro morte ſibi ſub mammillis inferenda: ſed ad tantum facinus ferox homo induci non potuit: quia, teſte Dione Caſsio in vita Adriani, aufugit.

Occiſor formidat pœnam.

Reling.

Adrianus Imperator.

De Haldano

De Haldano, aliiśque pugilibus ab eo deuictis.

CAP. X.

ACCEDIT præterea alius clarę memoriæ Gothorum pugil, Haldanus nomine, Gotho patre, videlicet Rege Carolo genitus, ijſdem temporibus florens: cuius admiranda geſta atq; facinora, eò diligentius præſentibus inſerta ſunt, quò inſigniori fortitudine deducta noſcuntur. Is primę militię annis piratica tranſactis, certamini Suetico ſe immiſit: in quo dum pugilem Haquinum hebetandi carminibus ferri peritum, adeſſe didicit, eximiæ magnitudinis clauam, ferreis confertam nodis, tunſionis vſibus adaptauit, perinde ac præſtigij vires ligneo robore debellaturus. Deinde cùm cæteris conſpicuæ virtutis habitu præemineret, inter acerrimos hoſtes obnupto galea capite, ſcuti inops, clauam in obiecta clypeorum munimina gemina manus ope retorquebat: nec vllum tantæ ſoliditatis obſtaculum erat, quod non fruſtatim clauę impulſu obtereret. Quo euènit, vt occurſantem ſibi in acie pugilem, acriore geſtaminis impactione ſubrueret. Victus tamen, & ſaucius, Suecorum potentiæ ceſſit, in remotas terras dilapſus: viribuſq; opera veterani militis, qui medendi artem curatione propriorum vulnerum dudum didicerat, reſtitutus, quodam inſigni pugile Thorone in ſuam ſocietatem accepto, Suecis denuò ſtratagemate claſsico congreditur: victorq; excedens, Siualdum quendam cum ſeptem filijs natura, habituq; ferociſsimis, nouum molientibus inſultum, ſub prouocatione (ſatis informi claua vſus) pariter oppreſsit. Deinde Hartbenum quendam gigantem Helſingum, nouem cubitorum proceritatem (vt ſuperius dictum eſt) habentem, (quòd raptas Regum filias ſtupro corrumpere gloriæ loco ducebat, illuſtres nuptias humilibus præferre, tantoq; ſe clariorem exiſtimare conſueuerat, quantò ſplendidiores concubitus per vim aſſequi potuiſſet) malleo mirę granditatis vnà cum ſex ſuis athletis ſimili violentia, ac ſcelere debacchantibus, validè contriuit. Præterea Egtherum Finnenſem, quòd piratica plurimos hinc inde moleſtaret, nauali q; prælio expugnari nequiret, ex prouocatione ſecum decernentem oppreſsit. Deinde cùm Hatheri Noruegiani Regis filiam Thorildam à Grimmone eximiarum virium athleta, ſub duelli comminatione expeti comperiſſet, edictumq; à patre eſſet, potiturum ea, qui pugilem amouiſſet: quan-

Haldãus pugil Carolus rex.

Haqnus pugil. Ferę hebetatur Claua clauis acuta.

Milites veterãi medici periti.

Thoro pugil.

Siualdus cũ 7. filijs.

Hartbenus Helſingus 9. cubitorum.

Hartbenus occiditur.

Egtherus finno.

Thorilda regis filia.

quàm ad ſenectutẽ cœlebs peruenerat, nõ minus tamẽ Regis promiſſione, quàm athletæ petulantia concitatus, pugnæ locum acceſsit. Grimmonem appetens, extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte perſecuit. Quod factum Grimmo admiratione proſecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini. Statimq; ferrum exerens, obiectum clypeum gladio conuulſit: cuius immorantem ictui dexteram Haldanus ferro corripuit, vulnereq; in femur miſſo, eum perpetuò reddidit mutilatum: vtq; reliquias languentis vitæ retineret, pecuniarum multatione coëgit. Poſtremò Ebbonem plebeium inſignem piratam, virtutis fiducia filiam Regis Gothorum, atq; dimidium regni in dotem poſtulantem, ea audacia repreſsit, vt deſpicabiles generis ſui ſordes, eximiq; nobilitatis ſplẽdori miſcere nõ pręſumeret, multominus regni conſortium affectare. Atq; ea prolata comminatione, die non ſuppetente, ſub ſplendida luna eum interemit, tanquam nocturnum certamen monſtro exhibiturus.

Grimmo pugil

Multa pecuniæ Ebbo pirata.

Nocturnum certamen.

De alio quodam Haldano, & geſtis eius.

CAP. XI.

NEC minori claritudine inter fortiſsimos pugiles memoratur alter quidam Haldanus Borchari Noruegiani, atq; Drothæ Regiæ prolis filius: cuius iuuẽtę initia ſtoliditatis opinione referta fuere: ſequens verò ætas fulgentiſsimis operum inſignibus illuſtris euaſit, maximiſq; vitæ ornamentis inclaruit. Adoleſcens pugilem ingenuæ famæ, quòd ab eo pueriliter obludens colapho percuſſus eſſet, geſtamine, quod in manu habebat, petitum oppreſsit: augurio apud omnes relicto, quanta animi, atq; virium magnitudine in hoſtes triumphaturus eſſet. Ea tempeſtate Retho Ruthenorum piſrata plures ꝓuincias rapinæ, & crudelitatis iniurijs profligabat: cuius tam inſignis atrocitas erat, vt cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hic etiam ſecretiores corporum partes tegminibus ſpoliare deforme non duceret. Vnde graues adhuc, immaneſq; rapinæ, Rotheran cognominari ſolent. Habebat & aliam

Haldanus.

Auguriũ vẽturi triumphi.

Retho pirata.

Viliſsimus ꝑdo Rethare.

torquendi

torquendi fæuitiam beluinam, quam verecundiæ causa volens prætermitto: qua indignitate motus Borcharus Haldani pater, Rethoni se obijcit: quorum vt mutuum bellum, ita exitium fuit. Haldanus verò eam pugnam vulneribus affectus exijt: è quibus vnum ori euidentius inflictum habebat, adeò cicatrice conspicuum, vt cæteris sanatis, carnis excremento farciri nequiret: quæ res contumelioſum os nomen ei peperit: vnde perennem gloriam pro honestate, & patria pugnans, æquius meruisset. Sed quid virtuti dignum vnquam retribuit calumniosa interpretatio malignorum? Viguit tamen in eo tanta militaris claritas, vt vbiq; ob insignem fortitudinem formidabilis haberetur: vnde & ea fiducia ductus, concupiscere cœpit consortium nobilissimæ virginis Giurithæ, regij stemmatis eo seculo in Dania vltimæ hæredis: quæ cauendæ iniuriæ gratia, conclaue suum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam cùm Haldanus semel fortè veniſſet, abesſentq; pugiles, quorum ipse fratrem impubes extinxerat, Oportere eam, inquit, castimoniæ rigorem honestissimo coniugij decore permutare, vt lapsa regni gubernacula copulæ suæ beneficio reparare posſet. Se ergo nobilitatis splendore conspicuum, nuptialibus ab ea votis respici hortatur, quòd ob dictam causam voluptati aditum datura videatur. Cuius responsione intellecta, didicit se nedum generis claritudine imparem existimari, sed oris deformitatem sibi exprobrari: obsecrat, ne cui tori conniuentiam præbeat, antequàm reditus interitúsue sui certitudinem cognouisset. Quem athletæ Giurithæ locutum indignè ferentes, discedentem insectari conantur. Quo viso, mox quercu succisa, atq; in clauæ habitum redacta, solus cum duodecim manus conseruit, eosq; spiritu spoliauit. Deinde augendæ claritudinis titulo Russiam ingressus, summa omnium dignatione suscipitur, atq; in breui (feruente inter Sueos, & Ruthenos acerrimo bello) plures Suecorum pugiles duelli prouocatione oblatos interemit: & in postremis proprium fratrem Hildigerum, septuaginta pugilum oppressorem (dum pietatem fortitudini, se fratrem manifestante, non præponeret) gladio panniculis, ne carminibus hebetaretur, obducto, occidit. Deinde Siuarum Saxonicum, quòd nuptialibus triumphis sponsam eius Giuritham abducere vellet, celeri in Daniam emenso regressu inter conuiuantes oppressit: sponsaq; læto applausu potitus, ex ea genuit Haraldum Hildetan: de quo cap. VIII. dictum est. At finaliter à Vesteto insigni pugile, in Sialandia pro restituenda lacerata patria pugnans, occiditur.

Os contumelioſum.
Interpretatio calumnioſa.
Giuritha.
Conclaue.
Rigor castimoniæ.
Haldanus nuptias suadet.
Quercu excisa duodecim prostrauit.
Hildigerus 70. pugilũ oppressor.
Gladius hebetatur.
Siuarus Saxonicus.
Haraldus Hildetan rex.
Vesetus.

De Olone Vegeto.

CAP. XII.

Olo Vegetus tyrociniũ virtute auſpicatũ.

LO Vegetus vix tertio ætatis luſtro peracto, tyrocinium virtute auſpicatur. Cùm enim percepiſſet Gunnonem proximas manſioni ſuæ ſyluas per atrox latrocinium obſidere, atq; innocentes homines perdere, facinoris indignatione permotus, & ne virtuti debitum tempus inertia dilabi pateretur, arma à patre principe Noruegiano impetrat: canecq; crudeli ſecum accepto, ac equo, profundam ſyluam ingreditur: hominum veſtigia niuibus impreſſa cognoſcit. Quo ſigno ſuperatis multis periculis, tandem latronum ædes aggeribus obductas inuenit: quorum ſtabularium artuatim confractum, primò interemit, tectoq; tranſuerſum iniecit: deinde patrem filiumq;, tantę ignominiæ vindices accurrentes, alterum ferro, alterum cane conſumpſit. Sed ne ipſe quidem incruentam geſsit victoriam: nam aduerſo corpore ſuſcepit vulnus: quod ſedulo cane perlinctum, citius ſanatum inuenit: moxq; ſtipitibus capita, atq; cadauera latronum, in ſignum reſtitutæ ſecuritatis, infigi iuſsit: qua etiam fortitudine XII. pugiles, pudicitiam filiæ Regis Trondorum violare cupientes, in exigua inſula (vt ſequenti capite dicetur) oppreſsit. Erat præterea illi acre ingenium viribus coniunctum, vt facili manu ferociſsimos hoſtes conficeret, aut fugaret: vnico quandoquidem ſatellite muliebriter culto contentus, modo ſeruato, vt ſuum comitiſq; ferrum cauatis baculis condendum curaret, donec cominus certaturus, baculo extractum, in quos vellet, repentè immergere poſſet. Eoq; ſtratagemate vſus, potentes plerunq; aduerſarios ſuperauit. Deinde piraticam longè lateq; militaribus armis exercens, LXX. maritimos Reges nauticarum virium certamine conſumpſit. Quo euenit, vt inſigniores pugiles eius confœderationem peterent, atq; plures efrenati ingenij iuuenes eius fierent ſtipatores. His viribus inſtructus, ita finitimos Reges ſola opinione caſtigauit, vt ijſdem gerendorum bellorum manus, curam, audaciamq; detraheret. Tandem ad Regem Suetiæ Ringonem peruenit: eò charior illi factus, quò cæteris eius aulæ principibus ſingulari fortitudine ſimilior erat: vnde

Canis crudelis.

Altęq; ferro, altęq; cane occidit.

Linctu canis ſanatur.

Pugiles 12. interempti.

Trondorum regis filia.

Satelles muliebriter cultus.

Cauatis baculis ferrum geſsit.

Reges 70. necāt

& princeps

& princeps maritimę classis (quæ numerum duorum millium & quingentarum nauium continebat , vt superius cap . VIII . dictum est) constitutus, eam in septem Regum manu , consilioq; promptissimorum sibi adhærentium eo ordine , ac piratico studio gubernabat , vt Danorum potentissimam classem victorioso titulo superaret , prout Rex Ringo totius Suecorum terrestris agminis victoriosus ductor extabat . Tandem vt cap . VIII . dictum est , Rex Danię factus , ob meram crudelitatem à Suetico pugile Starchatero interemptus est .

Princeps maritimæ classis.
Piratico studio 7. regum dirigitur classis.
Ringo rex Suetię victor Danorum .

Adhuc de eodem pro pudicitia victoriosè pugnante .

CAP. XIII.

RANT olim in montanis Noruegiæ penes Occidentalium Gothorum limites , gemini pugiles , ijdemq; fratres , Schatus & Hiallus nomine , tantum præsumentes insolentię luxum , vt effreni petulantia excellentis formæ virgines parentibus ereptas , concubitu violarent : quo euenit , vt Esam quoq; Olaui Vermorum Regis filiam , raptui destinantes , patri mandarent , si illam externæ libidini famulari nollet , per se, vel alium pro tuenda prole decerneret. Quod etsi paternæ clementiæ, sub incommodis decrepitæ senectutis suspiranti , maximè probrosum erat: attamen exhaustos corporis neruos propinquorum ingenio , & viribus in filiæ iustissima defensione erigere conabatur . Interim Olo adolescens Noruagicus , splendido loco & familia genitus, horrore sceleris permotus , oblataq; pugnæ facultate gauisus , Olaui penates agrestium cultum mutuatus accedit : vbi cùm inter extremos discubitu frueretur , mœrentem Regis familiam conspicatus , eius filio de industria propius accersito , cur cæteri luctuosa facie essent , inquirit : quo asserente , sororis suę pudicitiam , ni cuiuspiam defensio ocyus intercederet , proximè per acerrimos pugiles profanandam . Rursum percontatur quid pręmij recepturus foret , qui salutem suam pro virgine deuoueret. Super quo Rex per filium interrogatus , filiam propugnatori cessuram respondit : quę vox præcipuam Oloni subeundi discriminis cupidinem attulit . Consueuerat autem vir-

Scathus.
Hiallus.
Esa filia Regis Vermorum .
Olo Noruagicus.
Filia Regis p. pugnatori p. mittitur.

Virgines cõtemplantur hoſpitum vultus.

go (referente Saxone) prout hodie Aquilonaribus mos eſt, hoſpitum vultus propius accedendo, quàm curioſiſsimè prælato lumine contemplari, quò certius eorum mores, cultumq; perſpiceret, vt omnia ſigna habitudine corporis notata, parentibus oſtenderet iudicanda. Quæ more prædicto Olonem ſcrutata, inuſitato oculorum eius horrore perſtricta, penè exanimis concidit: (adeò vigorem ſtupor hebetat) cauſamq; trepidationis ſuæ illicò parenti reuelat. Quo conſyderato adoleſcens pupillas, ne viſentibus formidini forent, palpebris arctius obſtringendas curabat, depoſitoq; pileo, quo facies obnupta erat, circumſtantes hilarem animum abiecto omni metu aſſumere iuſsit. Nec ſegnius actum, quàm iuſſum fuerat: mox euenit: ita vnius hoſpitis benignum promiſſum, communem omnium formidinem propulſabat. Interea Hiallus & Scatus, cum decem vernaculis ſuperuenientes, tanquam puellam Regiam illico ſublaturi, Regem tumultuoſo clamore, ni filiam ſiſteret, euocantes in pugnam: quorum debacchationem protinus Olo ſponſione certaminis excipit, pacti conditione, ne furtim tergum dimicantis inceſſerent, ſed aduerſis tantùm pugna congreſsibus ſtarent. Deinde gladio à maioribus relicto ſolus XII. proſtratis, maius adoleſcente opus edidit. Cæterùm pugnæ locum inſula dabat: vnde non longè vicus abeſt, nomina occiſorum fratrum referens vſq; ad præſens. Igitur ex puella ſibi in præmium victoriæ data, filium ſuſtulit Odmundum.

Vigor ſtuporẽ hebetat.

Hoſpitis benignũ ꝓmiſſum exhilarat oẽs.

Furti à tergo cędere infame ẽ.

Occiſi 12.

Odmundus.

Deinde clarior indies in arduis prælijs euadens, ad vltimum in balneo inſidiosè occiſus eſt, prout illi dudum à ſene quodam vaticinatum eſt, dum regulum Thoronem hoſpitij iura violando interemit.

Sicut fecit ita factum eſt illi.

De

De Arngrimi, & Aruarodi pugilum gestis.

CAP. XIIII.

HOC quoq; loco prætereundum non est, quomodo consilio Regis Suetiæ Erici Diserti, cuius mentio posthac fiet, quidam Arngrimus insignis pugil Sueticus, contra Septentrionales Reges Scrickfinniæ, & Biarmiæ præliando, triumphãdoq; socer factus sit Regis Daniæ Frothonis, quòd eius imperio vltimos humanarum rerum terminos adiecisset, egregijsq; operum titulis patentem eius claritatem latè per orbem ampliasset. Sustulit autem, teste Saxone, XII. filios ex Osura. Hi ab adolescentia piratico muneri incumbentes, vno omnes nauigio fortè insulam Sampse aduecti, duas in maritimis naues Hialmeri atq; Aruadori, Noruegianorum piratarum, reperiunt: quos pugna adorti, remigibus in absentia gubernatorum mox vacuefecere, mœstiores facti, quòd principales eorum rectores non interemissent: vnde & partam victoriam, vti inanem, ita securitate vacuam contempserunt: animaduertentes sequentibus prælijs sese maiora discrimina, & fortè indigniore fortuna subituros. Quippe prædicti piratæ, quorum iampridem abrupto clauo tempestas nauigia lacerauerat, alterius excidendi gratia nemus ingressi, ligni rudem extenuauere materiam, dolabris couisq; eam ambientes, donec formam induceret naualis instrumenti. Quod cùm humeris impositum sociæ cladis ignari deferrent, ab Arngrimi filijs recenti oppressorum cruore madentibus lacessiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti sunt. Nec par quidem congressus extabat, cùm geminam bissena manus exciperet. Cæterùm victoria numero non respondit: interfectis enim omnibus XII. prædictis, oppressoq; ab eisdem Hialmero, victoriæ Aruarodum titulus non fefellit: quem solum ex tanto sociorum numero fortuna seruauit: qui informem adhuc gubernaculi truncum incredibili libratum nisu, tanta vi hostium adegit corporibus, vt duodecim vnico eius impulsu contusos elideret.

Arngrimus pugil.

Frotho rex Daniæ.

Osura 12. filios genuit.

Sampse insula.

Pirate.

Duo cum pluribus certant.

Bissena mãus gemiam excipit

Aruarodus victor.

Vnico ligni impulsu 12. occiduntur.

Adhuc de eodem Arngrimo, & præstigiis Finnorum.

CAP. XV.

Egbertus rex. Tengildus rex.

Ofura filia Regis Danorum.

VGNAVIT etiam hic Sueticus pugil Arngrimus contra potentes extremi orbis Septentrionalis Reges, Egbertum Biarmorum, & Tengildum Scricfinnorum: de quibus in principio lib. IIII. aliqua mentio facta est: vt victoria super his obtenta, pro meritis & triumphis filiam Regis Daniæ Frothonis Ofuram acquireret contoralem, prout inde monstrauit euentus. Interim tamen syluestri genti congressurus, exercitu valido se muniuit, eoq; proficiscebatur: primumq; reperit se, nedum contra homines feroces, sed & elementa, duriora moturum bella, quemadmodum inferius lib. XI. de bellis syluestribus ostendetur. His tamen hominibus acer telorum vsus est, vt dimicando latis, & grandibus sagittis vtantur: nec minus incantationibus, & præstigijs aggrediendo, fugiendóue in trabibus pandis inter medias niues excipere, vel obtrudere nórunt. Hos Arngrimus (referente Saxone) claritatis causa sibi conciliandæ adortus, obtriuit: qui cùm infeliciter dimicando fuga dilaberentur, tribus lapillis post tergum coniectis, totidem montium instar hostibus apparere fecerunt. Igitur Arngrimus ludificati visus errore perstrictus, ab insectando hoste exercitum reuocauit, magnarum se rupium interiectu coercitum putans. Iidem postera die congressi, victiq; coniectę in terram niui ingentis fluuii speciem indiderunt. Itaq; Suecis per summum visus errorem falsa rerum opinione delusis, inusitata aquarum moles obstrepere videbatur. Ita victore vanam aquarum imaginem formidante, fugam impetrauere Finni. Tertio identidem die reparauere bellum: nec iam amplius vllum fugæ efficax remedium fuit. Videntes enim suas inclinari acies, potestati se permisere victoris. Deinde Egtherum Biarmorum ducem duello prouocatum deuicit. Post hæc spolijs trophæisq; auctus, Suecorum Regis arbitrio mediante, Danorum Regis prædicti filiam suscepit Ofuram: ex qua (eodem Saxone teste) XII. filios genuit, nominibus huiusmodi annotantis: Brander, Biarbi, Brodder, Hiarrandi, Tander, Tiruingar, duo Hadingi, Hiorthuar, Hiarthuuar, Rani, Angantir: qui omnes, vt prædictum est, piraticam exercentes, ad vltimum fuerunt interempti.

Telorum vsus. Incantatio.

Præstigię.

Aquarę moles.

Remediũ fugę nullum.

Sola noia 12. filiorę terrent.

De occi-

De occisione vrsi, & epotatione sanguinis eius.

CAP. XVI.

INTER Aquilonares pugiles quidam erat Biarcho nomine, gladio semper vtens longitudinis inusitatæ, quem voluptatis loco duxit in quoscunq; insolentioris vitæ athletas duelli prouocatione distringere, ne moribus abiectissimis deditos, claritudinem athleticam turpibus exemplis sineret infamare: vnde & plurimos ea occasione aut insolentiam totaliter abijcere, aut vitam in periculum ponere coegit. Talibus itaq; operum meritis exultanti, nouam de se syluestris fera victoriam præbuit. Vrsum quippe eximiæ magnitudinis obuium sibi inter dumeta factum, gladio confecit, comitemq; suum Hialthonem, quò viribus maior euaderet, applicato ore egestum beluæ cruorem haurire iussit. Creditum nanq; erat, hoc potionis genere corporei roboris incrementa præstari: quale etiam (Plinio teste lib. XXVIII. in princi.) olim inter medicinas supremas receptum erat, bibere sanguinem gladiatorum, vt bibentibus populis procul essent comitiales morbi: quod spectare facientes eadem arena feras quoq; horror est. At illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum, spirantemq;, & vnà ipsam animam ex osculo vulnerum, cùm è plagis hũc ne ferarum quidem admoueri ori fas sit humano: quasi sanitas videri possit, feram ex homine fieri &c. Quis ista inuenit ostenta? quam potest medicina ista habuisse originem? &c. Hæc ille. Biarcho autem, dum à pugile quodam omni petulantiæ genere debacchante, & in conuiuijs nodosa ossa in consessores conijciente, vehementem in capite ictum exciperet, indignum ratus gladij vsu iniuriam pensare, osse inuicem in iacientem remisso, frontem eius in occiput reflexit, idemq; loco frontis intorsit transuersum hominis animum, vultus obliquitate multando, fortè vt ab ossibus àmodo ejciendis horreret. Meminit etiam Paulus Diaco. in histo. Longo. lib. V. cap. XL. Cunipertum Regem Longobardorum tanta brachiorum fortitudine præditum fuisse, vt, cùm iuuenculus esset, duos veruecces miræ magnitudinis, lana dorsotenus in singulas manus apprehensos, à terra leuârit: cuius exem-

Biarcho longitudine gladij plures interemit.

Vrsus occidit. Hialtho, vt fortior fieret, sanguinem bibit.

Plinius.

Sanguis gladiatorum.

Pugilis insolentia.

Frons reflectit in occiput.

Cunipertus rex Lõgobardorũ

Regnerus Rex Noruegiæ. Puella pugnãs. Vrſus & canis cuſtodes. Latgertha.

pli inter omnes coętaneos nullum inuenit imitatorem. Præterea Regnerus quidam Norwegianus, dum illuſtris militiæ tyrocinium exerceret, vidit in ſociorum caſtris puellam ingenti fortitudine hoſtes vndiq; profligantem: cuius amore captus ſatiari nequiuit, donec immanem vrſum, canemq; ferociſsimum, virginis conclaue tutantes, interemiſſet: quos (etſi aditum amori prius ſolicitata ſpopondit) ea ratione oppoſuit, vt ferociſsimarum beſtiarum oppreſſorem intueretur, cui neruos diu tutatæ pudicitiæ crederet permittendos. Huicq; puellæ Latgerthę nomen fuit: de cuius fortitudine paulò inferius inter pugnatrices nonnihil oſtendetur.

De Regnero Piloſa bracha dicto.

CAP. XVII.

Herotus Rex Suetiæ.

Mos veterę pudicitiam cuſtodiendi.

Angues nutriẽdi cuſtodes.
Pabulum priuatũ, publica pernicies.
Regnerus.

PRAESENTIS imaginis interpretatio oſtendit, Regem fuiſſe Sueonum Herothum nomine, cuius anxia mens ob cuſtodiam pudicitiæ pulcherrimæ filiæ ſuæ, non parum vrgebatur, an potius beluino præſidio, (vt tunc quorundam principum mos erat) an humanæ fidei eam permitteret conſeruandam. Verùm cùm humanæ fiduciæ præferret beſtialem crudelitatem, citius eligebatur, quod periculoſius erat nociturum. Quippe ſyluas venatione complexus, repertos à comitibus angues filiæ detulit nutriendos. Illa patris no ocyus obſecuta præcepto, vipereum genus virgineis manibus educauit. Et ne earum ſatietati conueniens eſca ſubtraheretur, integrum bouis cadauer curioſus parens afferri iuſsit, ignorans ſe priuato pabulo publicam ſuſtentare perniciem. Qui cùm adulti peſtilentiſsimo alitu viciniam vrerent, Rex inertis operæ pœnitens, potiturum filia, qui peſtem amouiſſet, edixit. Cuius rei ſummam Regnerus Norue-

gianus

gianus, Regia prosapia oriundus, inter plurimos procandæ virginis competitores præcipuus, vbi publica fama didicit, lanceum à nutrice sagulum, villosaq; femoralia, quibus inflictos anguium morsus elideret, expetiuit. Cumq; nauigio Suetiam appulisset, de industria frigoris rigori aquis supereffusis vestem indurari permisit: qua amictus solus ense, teloq; munitus, procedit ad regiam. Procedenti duo inusitatæ magnitudinis angues obuij allabuntur, iuuenem strictura caudarum, ac venenato vomitu perempturi. At Regnerus gelati cultus duritie fretus, amictu venenum, & clypeo morsum infatigabili beluarum congressione sustinuit, ac repressit. Ad vltimum proiectum manu amentatum telum, strenuè corporibus eorum adegit. Deinde ense bicipiti vtriusq; præcordia lacerans, felicem ingeniosæ, ac periculosæ pugnæ exitum habuit. Cuius vestitum Rex curiosius contemplatus, cùm hispidum dorsotenus præcipuè incomptam bracharum speciem animaduertisset, eludens, Lodbroch, id est, Pilosam bracham, eum agnominauit: quem etiam vt ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accersit. Ille prius reuisendos sibi, quos reliquerat, socios aiebat: quos nitidè vnà secum vestitos, Regiæ mensæ præsentauit. Et demum ea peracta, victoriæ pignus accepit: ex qua plura præclare indolis pignora procreauit: eoq; synceriori amore eius solatio potitus est, quò maioribus periculis, & ingenijs eam suo consortio partam agnouisset. Absumpta tandem nobilissima hac coniuge, Thora appellata, in varia fortunæ ludibria incidit, vt toto orbe fulgidus armis, ab inermibus Finnis, & Biarmis (prout anteà dictum est) superatum se doleret: qui etiam postmodum ab Hella Hybernorum principe colubris obiectus, vita functus est.

Lanceũ sagulũ.

Duo angues.

Amictu venenũ et clypeo morsus excipitur.

Lodbroch, id est, pilosa bracha.

Thora.

Rex colubris obiectus interijt.

De Alfone pudicitiæ defensore.

CAP. XVIII.

Siuardus rex. Aluida.

Mos pudicarū mulierum. Vipera & Anguis.

Pœna adiecta.

Alffus.

Tegumē cruēte pellis.

Candēs ferrum.

Cōsensus filiæ.

Specierum illecebra.

REX Gothorum Siuardus filios habuit Vemundum, & Ostenum, filiamq; Aluidam: quæ tantam verecundiæ fidem ab ipsis incunabulis præferebat, vt os peplo iugiter obnuptum haberet, quominus formam suam alienæ libidinis irritamentum efficeret. Huic pater in arctam custodiam relegatæ viperam, anguemq; educandos commisit, pudicitiam eius adultorum tandem reptilium custodia vallaturus: vt viris tantummodò fortitudine & virtute insignibus, magnitudine discriminum superata, virginis aditum annuere videretur: hoc adiecto, vt si quis idipsum frustra tentasset, protinus amputandum caput, paloq; refigendum præberet: ne quiuis petulanti ingenio stimulatus, tantum facinus in Regium sanguinem præsumeret attentare. Quo comperto Alf Sigari Regis Danorum filius, non tam viribus, quàm ingenio confidens, periculumq; eò clarius quò periculosius, tentandum existimans, proci titulo beluas virginei thalami seruatrices, debellandas aggreditur, præsertim quòd edicti ratione earum victori virgineus deberetur amplexus. Quarum vt fortius aduersum se excitatam rabiem sustineret, cruda cruentaq; corpus pelle contexit: qua succinctus, mox vt septi valuas subijt, candens ferrum forcipe comprehensum, hiantis viperæ faucibus immersit, atq; exanimem prostrauit. Anguem deinde sinuosa volubilitate accedentem, inter medios rictus telo absumpsit, vel, vt antiquiores Gothorum historiæ tradunt, ardenti ferrea hasta, velut cultrato mucrone, oppressit. Cumq; edicti ratione connexum victoriæ pignus expeteret, refert Rex Siuardus, Hunc sibi generum placiturum, in quem filia solido arbitrio consentiret. Cumq; sola puellæ mater proci votum difficulter exciperet, mentem filiæ secreto perlustrat alloquio: quæ cùm deprehensa esset procum incautius ob virtutem laudare, mater eam conuitijs lacerat, quòd elisis pudicitiæ neruis, specierum illecebra caperetur, omissaq; virtutis censura, adulantibus formæ blanditijs lasciuę mentis intuitum exhiberet. Quamobrem iustam matris sententiā tacitè approbans, ingenium inuènit, quo nedum pudicitiam (beluinis custodibus interemptis) illęsam ostenderet, sed insigniori aliquo fortitudinis ausu speciosius illustraret, & confirmaret. Moxq; ad Danici iuuenis contemptum adducta, fœmineam

neam veſtem & animum, in virilem permutauit, atq; ex pudica admodum puella, ferocem piratam agere cœpit. Adeo nanq; virtutem otio prætulit, vt cùm regijs delicijs frui liceret, bellico diſcrimini fœmineo furore adducta, ſe ſubitò immerſerit: omneſq; viros tam pertinaci caſtitatis propoſito auerſari cœpit, vt firmiter ſecum ſtatueret, nunquàm alicui viro copulari, ſed deinceps in piratico exercitio virorum fortitudinem ſuperare, aut æquare.

Pudica puella prædatrix.

Exercitio piratico viros ſuperat.

De ſtratagematibus Fridleui.

CAP. XIX.

EXTANT Fridleui cuiuſdam inſignia geſta: cui præter inſitam animo fortitudinem etiam contemptrix ferri tunica, vel lorica, fiduciam miniſtrabat. Hac in publicis priuatiſq; conflictibus, tanquam ſalutis cultu vſus, plurimos potentes hoſtes acri prælio fatigatos oppreſsit, atq; inter alios Gunholmum quendam hoſtile ferrum carminibus hebetare ſolitum, crebro capuli ictu exanimauit. Dum autem mucroni manum cupidius inſerit, cliſa neruorum officia reductos in palmam digitos perpetuo curuitatis vinculo perſtrinxerunt. Idem dum Dufflinum Hyberniæ oppidum obſideret, murorumq; firmitate expugnationis facultatem negari conſpiceret, Hadingiani acuminis ingenium æmulatus, hirundinum alis incluſum fungis ignem affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, ſubitò flammis tecta luxerunt: quas oppidanis reſtinguere concurrentibus, maioremq; ſopiendi ignis, quàm cauendi hoſtis curam præſtantibus, Dufflino potitur. Poſt hæc apud Britanniam amiſsis bello militibus, cùm difficilem ad littus reditum habiturus videretur, interfectorum cadaueribus erectis, & in acie collocatis, ita priſtinum multitudinis habitum repræſentabat, vt nil ex eius ſpecie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hoſti non ſolùm conſerendæ manus fiduciam abſtulit, ſed etiam carpendæ fugæ cupidinem incuſsit.

Fridleuus.

Lorica, p cultu ſalutis.

Gunholmus ferrum hebetare ſolitus.

Dufflinum.

Hirundinũ alis ignem affixit.

Cadauera erecta

Fugę cupido.

De eiuſdem ſtratagematibus per aues.

CAP. XX.

Hadingus Danorum rex.

Handuanus, Duna vrbs.

Aues domeſticę Fungis incẽſis.

Stratagema.

Sæuitia tẽperie frenanda.

Aues edicto necantur.

Epiſtola alligata pedibus hirundinis.

Columbæ.

Nũtius per cœlum iens.

Nuntij ſub aqs retibus capiũtur extenſis.

VANTVM ad Hadingianum ingenium ſuperius adductum, is eſt intellectus, quòd Hadingus Danorum Rex primis adoleſcentiæ ſuæ annis feliciſsimè deductis, omiſſo voluptatis ſtudio, continua armorum meditatione flagrabat, forti animo perpendens, omne vitæ tempus ſe ſpectatis militiæ operibus exigere debere. Idem Handuanum Helleſponti Regem apud Dunam vrbem inuictis murorum præſidijs vallatum, mœnibuſq; nouatis reſiſtentem, bello pertentat: quorum faſtigio oppugnationis aditum prohibente, diuerſi generis aues loci illius domicilijs aſſuetas, per aucupij peritos prendi iuſsit, earumq; pennis accenſos igne fungos ſuſfigi curauit: quæ propria nidorum hoſpitia repetentes, vrbem incendio compleuerunt: cuius extinguendi gratia concurrentibus oppidanis, vacuas defenſoribus portas reliquerunt. Adortus itaq; Handuanum cepit, eiq; redemptionis nomine corpus ſuum auro rependendi poteſtatem fecit. Cumq; hoſtem tollere liceret, ſpiritu donare maluit: adeò æquitiam clementia temperabat. Attamen quotieſcunq; poſteà obſidio aliqua imminebat, Regio edicto omnes domeſticæ aues necabantur. Meminit & Pli. lib. X. cap. XXIIII. æquè mirandam hirundinum naturam, dicens: Cecina Volaterranus equeſtris ordinis quadrigarum dominus, comprehenſas in vrbem ſecum afferens victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illico victoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus ſuis, cùm obſideretur præſidium Romanum à Liguſtinis, hirundinem à pullis ad ſe cum epiſtola allatam, vt lino ad pedem eius alligato nodis ſignificaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Præterea eodem lib. cap. XXXVII. aſſerit columbas in rebus magnis internuntias fuiſſe, & epiſtolas annexas earum pedibus obſidioni Mutinenſi in caſtra conſulum pertuliſſe, D. Bruto mittente. Quid vallum, & vigilum obſidio, atq; etiam retia amne prætenta profuerint, Antonio per cœlum eunte nuntio: quomodo etiam vrinatores inter Coloniam, et Nicenſem ciuitatem à Philippo Burgundo olim obſeſſam, præſidium cautelamq; docendo, ſub aquis ierint, qui velit, hiſtoriam illam legat apud Crantzium &c.

Demum retibus quaſi pro caſtoribus venandis, ingenio huic vrinatorum, vbi & quando opus fuerit, obuiari ſolet.

De pugna

De pugna Haraldi Regis contra draconem domeſticum.

CAP. XXI.

HARALDVS Illuſtriſsimus Noruegianus Rex in adoleſcentia ſua apud Byzantium Regem commoratus,& homicidij crimine damnatus, domeſtico draconi lacerandus obiectari præcipitur: cui in carcerem eunti, ingenuæ fidei ſeruus vltro ſe damnationis comitem obtulit. Vtrunq; is, qui cuſtodiæ præerat, curioſius obſeruatum, per os antri inermem, excuſſumq; dimiſit. Itaq; nudato miniſtro, Haraldum verecundiæ gratia linteo tantùm diſcinctum excepit: à quo clàm armilla donatus, piſciculis pauimentum inſtrauit, vt haberet draco, in quo primæ famis procurſum effunderet, reorumq; carceralibus tenebris obfuſi oculi, vel paruulam proſpiciendi copiam ipſo ſquamarum nitore capeſſerent. Tunc Haraldus lecta cadauerum oſſa anguſtijs telę conſertioris implicuit, iiſdemq; in vnum globum coactis, veluti clauam effecit. Cumq; allapſus draco in obiectam perquàm auidè prædam irrueret, dorſum eius veloci ſaltu conſcendens, cultellum tonſorium, quem ſecum fortè tectum attulerat, vmbilico, qui ſolus ferro patebat, immerſit: ſectionem enim rigidiſsimis ſquamis obſitus ſerpens, cætera corporis parte ſpernebat. Sed neq; Haraldus ob ſeſsionis eminentiam, ingenti beluæ ore corripi, dentiúmue acumine noceri, aut caudę voluminibus elidi poterat. Miniſter verò compacto geſtamine oſsium vſus, conuerberatum beluæ caput ad ſanguinem & necem vſq; crebris ictum ponderibus contundebat. Quo cognito Rex, vltione in adminiſtrationem verſa, fortitudini ſupplicium condonauit, nauigioq; & ſtipendio donatos abire permiſit. Neq; minorem Alexander Magnus admirationem habuit, dum intelligeret Lyſimachum, quem propter accelerata Calliſthenis fata, ferociſsimo leoni deuorandum obiecerat, manu amiculo ſubducta, atq; in os miſſa, linguam beluæ abſtraxiſſe, atq; interemiſſe. Admiratus eſt etiam Mathias Rex Vngariæ cuiuſdam nobilis Poloni facinus, qui eſcam leoni libero, & famelico abſtulit, atq; eidem tantum terroris intulit, vt rugire quidem non auderet, vel ſe loco mouere. Itidem feciſſe Regem Angliæ compertum

Haraldus Noruegiæ rex.
Draco domeſticus.
Seruus fidelis.
Armilla.
Piſciculi.
Squamæ lucent in tenebris.
Cultellus tonſorius.
Geſtamẽ oſsiũ.
Alexander Magnus.
Poloni audacia

Comes Holsatiæ.

est, Crantzio teste, dum videret quendam Comitem Holsatiæ truculentissimum leonem in suam perniciem ab æmulis excitatum, valida manu per densam iubam arripere, atq; in caueam religandum adducere: quo ferrea catena constricto, liber atq; ilæsus exiuit. Quid de Henrico Leone Duce Brunsuicensi meminerit prædictus Crantzius, cui placet, inspiciat in sua Saxonia, vbi admiranda recenset.

Leo dux Brunsuicensis.

De pugna Frothonis, & Fridleui contra serpentem.

CAP. XXII.

Frotho.

ROTHO Danicus pugil & Rex, vix pubertatis annos emensus, solitario congressu serpentem miræ magnitudinis, & ferocitatis (qui impactum congredientis ferrum aspero cutis horrore contempsit, & spicula, quæ in eum coniecta fuerant, eluso mittentis conatu læsionis, irrita resultabant) immisso in ventrem ferro consumpsit. Nec minoris fortitudinis censendus est Fridleuus: qui tum experiendæ fortitudinis gratia, tum voluntate consequendi thesauri absconditi, anguem corporis robore, & venenatis dentium morsibus admodum formidabilem adortus, diu in squameum latus irrita tela coniecit: quippe spiculoꝝ impulsum crustata corporis durities frustrabatur. Ipse verò coluber crebras admodũ spiras agitans, orbiculato caudę flexu tactas obiter arbores stirpitus euertebat, crebroq; corporis tractu cauata ad solidum humo, præruptum hinc inde latus effecerat, vt quibusdam in locis aduersi colles media valle sequestrati conspiciantur. Igitur Fridleuus inuicta suprema beluæ consyderans, ima gladio tentat: perfossaq; inguinis parte, saniem palpitantis elicuit: qua extincta, pecuniam hypogæo erutam asportauit. Item gigantem quendam Hithin nomine, monstruosum habitum mutuantem, cùm Regis Tellemarchiæ filium pueriliter obludentem abduxisset, eoq; remige vteretur, pede manuq; curatum, liberato captiuo adolescente, deuicit.

Fridleuus.

Durities crustata.

Hithin.

De eodem

De eodem Fridleuo.

CAP. XXIII.

S etiam duodecim pugiles Noruegianos, quamuis gi/ganteis triumphis claros, tropheis gentium celebres, ſpo/lijs locupletes, cùm crebra vicinos irruptione vexarent, non tam auaritiæ, quàm virtutis ardore inductus, op/preſsit. Hic etiam Hiarnonem quendam regni compe/titorem, quòd vitæ eius pretextu magnæ familiaritatis, & ingentium obſequiorum, acerrimus inſidiator eſſet, multitudine & atrocitate cicatricum in balneo depre/henſum, duelli congreſſu interemit. Præterea quòd hoc capitulo, aliiſq; locis huius libri, cernitur acre certamen contra monſtruoſas beluas, & formidabiles angues, immenſa magnitudine porten/toſos, mirum non eſt, cùm tot graues autores certamina huiuſmodi, euidenti ſum/pta ratione, loco & tempore atteſtentur. Notum eſt Plinio lib. VIII. referente, in Punicis bellis ad flumen Bagradam occiſum fuiſſe ſerpentem CXX. pedum longitudinis. Pellis eius, & maxillæ, vſq; ad bellum Numantinum durauere Ro/mæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatę Boę, in tantam magnitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe occiſæ in Vaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Paulus Oroſius lib. IIII. cap. VII. la/tius, & pulchrius loquitur de bello Reguli contra ſerpentem, prout infrà lib. de mon/ſtris Oceani cap. de ſerpente Noruagico oſten/detur.

Fridleuus 12. pugiles op/preſsit.

Hiarno.

Cicatrices no/tandæ.

Bagradam flu. Serpens 120. pe/dũ lõgitudine

De lucta attractiua per circulum.

CAP. XXIIII.

Ericus diſertus.

Arma eloquentię iuncta.

Veſtmarus ſatrapa.

Præmium.

Lingua & manu promptus.

Certaminis genus.

Struma.

Gibbus.

Pudor & conſcientia indicant crimen.

VM Ericus Diſertus tempore natalis Chriſti apud Septentrionales gentes ob inſuperabilem eloquentiam, & facundiam, militaremq; induſtriam, celebris haberetur, vt qui grauitate ſententiarum ſuperari non poſſet, (nam illa ætate non minus eloquentiam, quàm arma illuſtres, ac nobiles perſonæ pro extrema voluptate dilexerunt) excogitatum eſt aliud certaminis genus in claritudinem eius viribus opprimendam. Quidam enim Veſtmarus inter ſupremos Regis Daniæ Frothonis ſatrapas, quem ſapientia, & verbis ſuperare non potuit, viribus inceſſere non dubitauit, vincentis præmium in victi nece conſtituens, vt vtriuſq; ſalus in pignore poſita videretur. Nec Ericus conditione vti abnuit, ne lingua, quàm manu promptior æſtimari poſſet. Erat autem tale certaminis genus: Circulus vimine vel funе contextus, magno pedum manuumq; conatu decertaturis raptim diſtrahendus, exhiberi ſolebat, fortiori tribuens palmam: quem colluctantium ſi quis alteri detraxiſſet, victoria donabatur. In quem modum agonizans Ericus, correptam acrius reſtem manibus concertantis excuſsit. Quod Frotho videns: Arduum, inquit, reor contra ſortem funе contendere. Et Ericus: Arduum vtiq; , cùm corpori ſtruma inſidet, aut tergum occupat gibbus. Statimq; propulſo pede ſenem colli ſenilis, ac dorſi fractione contriuit. Quòd Veſtmarus Erico inſeſtiſsimus erat, ex eo paulò antè prouenerat, quòd Ericus eius filios ſe ad certamen prouocantes, ſtrenuè oppreſsit. Cauſa verò certaminis extitit, quòd Ericus maiorem eius natu filium, de commiſſo cum Regina adulterio apud Regem accuſauit: quod quia mox Reginæ pudore, & Greppi conſcientia, tanquam euidentioribus ſignis, probatum eſt, Greppus omni furia plenus, Ericum telo neci tradere nititur: dumq; id fratre Erici Rollero ſtricto gladio auertente, efficere nequiret, accuſantem cum tota eius comitiua pro purgando crimine ad certamen prouocauit. Prouocatus triduanas inducias petit: & interim ex tergore recens mactatæ pecudis crepidas

crepidas parat : quas abietino gummi, interfusis mixtim arenis, obliniens, quò firmius vestigia poneret, suis suorumq; pedibus adaptauit. Posteà statuto tẽpore cum suis congelati maris campum aggressus, Grepios omnes, eorumq; commilitones lubrico, instabiliq; gradu titubantes, crepidarum firmitate subnixus prostrauit. Gutmaram deinde Grepiorum matrem, lingua verbisq; procaciſsimam, responsionum calliditate superauit, coegitq;, vt eximium auri pondus victa victori donaret. Petitus deinde cum propria consorte dormiens, per duos sicarios ad mortem, rumore percepto euigilans, seq; defendens, vtrunq;, etiam vxore arma stringente, interemit.

Gummi abietinum.
Maris cõgelati campus.
Gutmara.
Auri pondus.

De duello pugilum.

CAP. XXV.

EXISTIMABANT Gothorum pugiles, nullum certaminis genus efficacius esse ad capessendam fortitudinis palmam, quàm duellum : propria etenim virtute subnixum, alienæ manus opem excludebat. Iamq; receptum erat ab omnibus ordinibus, vt pro victo haberetur, quicunq; eam pugnæ sortem recusabat : vt Regibus, & principibus sempiterno opprobrio daretur, si illud (quamuis ab infimæ sortis hominibus prouocati) abnuissent. Veterum enim claritudo principum, ex armis potius, quàm ex opibus existimabatur, præsertim vbi paucorum sorte exequi posset, quod vniuersorum discrimine sedari nequiret. Tantusq; erat illis ardor duello congrediendi, quanta solet esse voluptas effœminatis proceribus ad lauta conuiuia inuitari. Quippe tunc conuiualibus gaudiis alacrius indulserunt, cùm conuiuium duello absoluendum erat. Donabantur victores singulari fortitudinis gloria, Martis hedera redimiti: prẽmiis victricibus decorati, virtutis laudẽ ꝓmeruerũt: ignauus palma caruit, rediitq; inglorius armis: vitę deformitas extremum dedecus: summa infelicitas inertes comitabatur. Enimuerò quemadmodum Romani suos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos, Paulos, Marios, summis laudibus ob res gestas extulerunt : ita Aquilonares fortia facta suorum sempiterna

Duellum.
Claritudo veterum.
Ardor duelli.
Præmia victoriæ.
Ignaui palma carent.
Romani.

Septentrionales minus scribũt, & fortius agunt.

laude prosecuti fuissent, si doctius scribere, quàm fortius facere didicissent.

Opũ detestatio

Præmium periculosi duelli erant prima inter fortes pugiles sedes: nuptiæ nacuius generosæ, aut speciosæ virgiliis. Opum verò summa detestatio in eis fuit, ne virtutem auaritiæ stipendiis obnoxiam feciſſe viderentur: sed potius honestati intentos, quàm quęstui deditos, pecuniæ cupiditati fortitudinem prętuliſſe monstrabant: gloriam non in pretio, sed magnanimitate repositam ostendentes. Nec semper victis denegatus erat debitus honor: siquidem victores victos inferiis sæpe prosequebantur. Quamuis enim eos mentium discrimina separauerant, naturæ tamen iura conciliabant: in quibus suprema humanitatis officia inesse rati, liuorem fato, simultatemq; funere sopiebant: & quanquàm viuis odium intercesisset, alter alterius cineres prosequebatur. Glorioſum victori erat, victi funus magnificè ducere, extinctoq; studium humanitatis impendere. Nec minus succurrendum putabant luctuosæ calamitati, quæ viuos interdum damnata corporum parte contingere possit. Quando ènim incolumi spiritu membrorum clades pugnantibus incidit, læsio tot auri talentis, quot inter pugiles conuentum erat, sartiebatur. Enimuerò talis fors omni fato tristior ducebatur, quòd mors omnium memoriam tolleret, viuens verò proprii corporis stragem negligere nequiret. Cauendum tamen est (referente Saxone lib. IIII.) ne, dum vltionis effectum appetant in infirmas, & inopes virium manus, stulta secum audacia conserant, dumq; alienum affectant exitum, proprium experiantur occasum, optimæ indolis habitum præpropera laudis cupidine consumpturi. Quamobrem parcant iuuentę, parcant vitæ, nec temerè votum eis incesserit pereundi &c.

Naturæ officia conciliant.

Studium humanitatis.

Mors.

Cautela prudẽtissima contra duella.

quod pugilibus necessum est, etiam vt de priuatis vltoribus prouidè consyderent, quàlis exitus fiat.

De Cæstibus

De Cæſtibus, & Gymnicis palmis.

CAP. XXVI.

AESTVVM certamen inter Septentrionales pugiles ſatis validum reputabatur, licet in raro vſu ob graues forteſq; manus hominum ſint, vt congredientibus opus non fuerit corio, vel plũbo inſuto grauiorem infligere ictum, quandò ſolo pugno inſiar mallei caput, vel corpus obiectum contundere poſſent. Notum enim relinquitur cęſtuum tormentum apud antiquiſsimos pugiles nil aliud fuiſſe, quàm lorum ex corio bubalino manibus circumuolutum, quo & ictum minus ipſi ſentirent, & grauius aduerſarium ferirent. Prætereà plumbeas maſſas coriis inſuentes, grandi periculo, vel morte mutuos humeros contundebant. De quibus loris fortiſsimis tantummodò viris adſcriptis, poeta refert:

Manu pro malleo fortes vtũtur.

Cęſtuũ tormentum.

Virg. 5. Aenei.

In medium geminos immani pondere cæſtus
Proiecit: quibus acer Eryx in prælia ſuetus
Ferre manum, duroq; intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi, tantorum ingentia ſeptem
Terga boum, plumbo inſuto, ferroq; rigebant.

Gymnicis verò palmis, id eſt, nudis vnctiſq; corporibus, rariſsimè (niſi apud ſingulares athletas) fiebant certamina. Pro vlciſcenda enim ignominia, etſi ſuſcipiuntur pugnæ, luctæ, vel alia gladiatorum munera: non tamen nudis corporibus, niſi ſolo brachio dextro in haſtiludiis, ſeu torneamentis, pro vana oſtentatione inſpicientium illuſtrium puellarum. Sed hi ferè nulli, vel rariſsimi reperiuntur, ob innatam verecundiam nudandi corporis in aſpectibus ſingulorum. Meminit tamen Saxo, Frothonem non tantum Regiis ornamentis, quanquam gymnicis palmis in athletarum numero excelluiſſe. Prætereà Hotherum quendam ſtirpis Regiæ, cęſtuum peritia inter coęuos ſuos, aliaq; militarium exercitiorum agilitate claruiſſe. Necp horum certaminum nominibus deeſt S. Auguſtinus lib. XVIII. de Ciuita. Dei

Gymnicis palmis.

Verecundia nudare corpus.

Frotho rex.

Hotherus rex.

cap. XVII. ad Marcellinum : vbi Commentator in verbo Ad pugillatum dicit: In Græcis certaminibus erant lucta, cursus, saltus, iactatio &c. quos cestus vocant. Græci hos luctas dicunt.

Noia certaminũ

De piratica illustrium virginum.

CAP. XXVII.

Aluilda.

OCCASIONE præcedentis capituli XVIII. atrocem piraticam exercere cœpit Aluilda illustrissima virgo: complurибusq; eiusdem voti puellis in commilitium accitis, eò fortè loci peruenit, vbi piratarum agmen amissi bello ducis interitum deplorabat: à quibus ob formę pulchritudinem, & animositatem, piraticæ princeps creata, maiores muliebri virtute res edidit. Quam Alff crebris nauigationibus insectari conatus, in Blacmannorum classem hyeme incidit: quo tempore densatæ frigoribus aquæ, atq; glaciei moles, ita nauigia firmare solent, vt eis nulla vis, aut ars concedatur remigandi. Cumq; frigoris diuturnitas tutiorem conclusis sponderet incessum, iubet Alff suos lubrico calceamentorum vsu depositο, nudis caligarum soleis glacialem calcare planitiem, atq; ita hostes vnctis calceis infirma vestigia tenentes, facilimo congressu fatigare. His ita repressis, glacieq; soluta, institutam nauigationem in Finnos, seu Finlandos dirigit: vbi contractiorem sinum Hangœ ingressus, missis exploratoribus portum inuenit aliorum nauigijs occupatum. Aluilda quippe easdem angustias prior classe intrauerat: quæ cùm ignotas eminus puppes adesse conspiceret, celeri remigio in eorum defertur occursum, irrumpere hostem, quàm eo obrui satius iudicans. Vt ergo naualem pugnam committere cœperunt, magnoq; gloriæ & fortitudinis respectu vtrobiq; continuârunt, iuuenis maiori ac recentiore milite cinctus, optato omine Aluilda proram insiliente, in puppim vsq; (facta resistentium strage) progreditur. Cuius comes Borcharus, decussa Aluildæ galea, facieiq; gracilitate conspecta, animaduertit oculis, non armis agendum esse, telorumq; rigore depositο, blandioribus hostem officijs attrectandum. Igitur Alff, quam terra mariq; tot obstantibus periculis indefessο labore quesierat, supra spem offerri gaui-

Alff.

Glacie constringuntur naues.

Frigus.

Modus calcandi glaciem.

Hangœ.

Oculis non armis.

sus,

fus, cupidius apprehenſam ornatiſsimo muliebri veſtitu protinus exornauit, ſuoq; toro laudabili maiorum lege ſeruata, coniũxit: ex qua poſtmodum filiam Gyritham procreauit: quæ Haldanum ſortita maritum, Haraldum Hildetan peperit: qui Daniæ regnum domeſticis iniurijs multipliciter laceratum, ad priſtinum decorem, pace L. annorum habita, reſtituit: duaſq; bellaces virgines, Sticlam & Ruſilam, in Regem Trondorum ſuper regni dominio claſſe bellica decertantes, inſigni aſtutia victas proſtrauit. Sed neq; eius nepoti Odmundo Olone genito, par gloria ceſsit, dum aliam virginem Ruslam, cum fratre de regno Noruegię piratica contendentem, potentibus armis aggreditur. Nam ab ea fugatus, clandeſtina rebellione à populari bus moleſtatam, refugam fecit, atq; fraternæ perſecutioni, dum fugeret, impiè obiecit trucidandam. Neq; omittendum eſt, quòd potentiſsimus Hollandiæ princeps Huiruillus, Ruſilam virginem Noruegiæ, res bellicas æmulantem, inſigni armatorum virtute oppreſsit.

Virgo ornatiſsimè veſtitur.
Lege maiorum.
Pax 50. annorũ.
Sticla.
Ruſila.
Vir à virgine fugatus.
Huiruillus Hollandię pnceps

De bellicis exercitiis mulierum.

CAP. XXVIII.

NE etiam huic propoſito deſint aliorum autorum præclara teſtimonia, de educatione, exercitiis, & triumphis Gothicarum mulierum, videatur Iuſtinus lib. II. Amazonum originem adducens: quem ſecutus Paulus Oroſius, cùm de Scytharum fœminis ſermonem texuiſſet, Gothorum ſubinfert mentionem, oſtendere volens, qua de radice procederent Amazones. Teſtatur etiam Iordanes, Dionem Græcum, & Ablabium Senatorem Romanum ſecutus, profeſſa voce, Gothos fuiſſe, è quorum origine prodierint Amazones. Teſtatur etiam Iordanes, ſe duodecim libros Senatorum ſuper eiſdem rebus lectitaſſe, & inde, quæ ſcriberet, memoriter tenuiſſe. Si fortaſſe adeſſent libri illi, multò clariora, ac certiora teſtimonia in hac materia adduci poſſent. Attamen harum fœminarum aſſerit duas Reginas præcipuas ex toto agmine conſtitutas fuiſſe, vt domi foriſq; res ſtrenuè adminiſtrarentur. Vna Lampedo dicta, quę domeſticis rebus ordinandis, ac defendendis præfuit: altera Marpeſia, quæ forenſem militiam dirigebat. Hæc fœminarum agmine ſumpto, armorumq; multiplici ge-

Amazonum origo.
Libri 12. Senatorum Vrbis.
Duæ reginæ.
Lampedo.
Marpeſia.
Armorum gña.

nere, videlicet arcu, iaculis, ſecuri, peltis, galeiſq; coriariis inſtructo, diuerſas Aſiæ gentes bello contriuit, caſtra collocans aliquanto tempore ad Caucaſum mon-
Virgilius. tem: cui nomen teſte Virgilio reliquit:

Quàm ſtet dura ſilex, quàm ſtet Marpeſia cautes. Inde egreſſæ Arme-
niam, Ciliciam, Syriam, & Galatiam, ac Piſidiam, multaq; alia Aſiæ loca
Loca ſuperata. occupárunt: ibiq; diutius demorantes, Epheſum, Smyrnam, Cirmam, Myr-
Loca condita. mam, Paphe, & alia munimenta condiderunt: templumq; Dianæ toto orbe
Templũ Dianæ celeberrimum, ob venandi ſagittandiq; ſtudium, quibus artibus ſe tradiderant, mi-
ra pulchritudine apud Epheſum conſtruxerunt. Quæ res etſi multorum ſubnixa ſit
teſtimoniis de virtute Amazonum, non tamen caret exemplis. Nam longè poſterio-
Bohœmicę pu- ribus ſeculis in gente Bohœmica inuentæ ſunt puellę, quę omne maris genus peroſæ,
ellę. imperium pluribus annis tenuère: armis exercitæ, omnia virorum agmina, quæ ob-
Dolo ſuperatæ uia fuere, per apertam vim diu proſtrauere. Ad extremum dolo ſuperatæ, magis
defecerunt. deceptæ, quam victę feruntur, teſte Aenea Syluio lib. primo hiſtoriarum Bohœmię, & Alberto Crantzio.

De eiſdem ab externis exemplis.

CAP. XXIX.

Plutarchus.

VID verò meminerit Plutarchus, veterum morum diligentiſsimus ſcrutator, in libro De illuſtribus mulieribus apud Græcos, & Io. Bocatius apud Latinos, curioſus lector inquirat: etiam quomodo Euſebius Oroſio, & Floro in libro temporum ſuffragatur, & Rhegyno Prunienſi, aſſerenti eandem ferocitatem in Hungarorum viris, & mulieribus extitiſſe. Præterea Iordanes aſſerit, Gothicas mulieres primas in acie verſatas fuiſſe. Deinde Fl. Vopiſcus, Blondus, ac alii atteſtantur, decem mulieres bellaciſsimas ſumma virtute ſub habitu virili contra Aurelianum decertaſſe: quas & in triumphum traduxit. Paulus Diaco. aſſerit, Longobardorum mulieres viris deficientibus, ſumptis armis in locum eorum proceſsiſſe, ſtragemq; non minus virilem, quàm formidabilem perfeciſſe. Refert etiam Trebellius tractatu De XXX. tyrannis, Victorinam fœminam illuſtrem, tanto inſignitam facinore, & titulo, vt caſtrorum ſe dicceret matrem, Tetricumq; eius nepotem Cæſarem appellaret, & conſtitueret Galliarum. Quid etiam idem autor de Zenobia muliere potentiſsima meminerit, non paucis exemplis, & facinoribus atteſtatur, eam videlicet bellicoſiſsimo viro ſuo Odenato,

Ferocitas mulierũ Vngaricæ.
Mulieres Gothicę primę in acie
Mulieres 10. virili habitu.
Tractatus de 30 tyrannis.
Victorina.
Zęobia fortior viro Odenato

Odenato, multorum graui ſententia fuiſſe fortiorem, mulierem omnium Orientalium fœminarum nobiliſſimam, ac (Cornelio Capitolino teſte) ſpecioſiſsimam: de qua inferius nonnihil illuſtrius oſtendetur. Refert etiam Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXX. cap. XCIII. mulieres Giorgianorum equeſtris ordinis ad prælium fore doctas. Refert & Herodo. lib. IIII. ad longum, Amazones arcu tela excutere, iaculari, & equitare, & muliebria opera ignorare. Præterea venatum ire equis inſidentes, atq; adeò in prælium cum ſtolis proficiſci, quemadmodum viri. Sed poſtquàm admisére viroꝝ connubia in extrema Scythia Europæ habitantes, nulla virgo nubit, priuſquàm aliquem hoſtium interemerit. Ideoq; nonnullæ earum decedunt iam vetulæ antequàm nubant, quòd legi ſatisfacere nequeant.

Mulieres Giorgianorum.

Amazonum arma.

Vetulæ fiũt nullũ occidentes.

De bellis illuſtrium mulierum.

CAP. XXX.

ON eſt admirationi, aut incredulitati leuiter tribuendum, Gothicas præſertim mulieres olim maxima geſsiſſe bella, dum ab ipſis cunabulis moribus ſeueris, & militaribus diſciplinis educabantur, atq; virtutis neruos non luxuria, turpitudine, aut petulantia, ſed armorum exercitiis, quaſi ſingulo momento inſtrui permitterentur: vt delicatum viuendi genus adhorrentes, corpus, animumq; patientia, ac labore durare valerent, totamq; fœmineæ leuitatis mollitiem abiicere, atq; muliebre ingenium in virilem ſeuitiam commutare: præcipuè quarum ingenii vgor, aut corporum agilitas maioribus ſignis ſpectatior apparebat. Hæ ſiquidem perinde ac natiuæ conditionis immemo-

Fœminæ à cunabulis in armis educatæ.

Signa ferocitatis et agilitatis

Arma pro amore
Tela pro fuſo.

res, rigorem blanditiis anteferentes, bella pro baſiis, arma pro amore, gladios pro deliciis elegerunt, ſanguinem non oſcula delibantes: manuſq; quas in telas aptare debuerant, telorum obſequiis exhibebant, vt iam non lecto, ſed letho ſtudentes, ſpiculis appeterent, quos ſola ſpecie mitigare potuiſſent. Nec paruus earum numerus erat, quæ ſe à voluptatibus abſtractas, ad idem militiæ propoſitum promptiſſimas offerebant. Neq; exiguis rationibus parentes earum id fieri permittebant: vt

Pudicitia illęſa

illęſam pudicitiam ab inſolentia pugilum armis defenderent, quos ſceleris, & ſtupri horror ab inferenda verecundia non reuocaret: vtq; patriam, parentes, & innocuos malignorum violentia concuti non ſinerent, quos naturæ benignitas gratiſſima munierat immunitate. Inter quas Sticla ponitur illuſtriſsima virgo Noruegia-

Sticla.
Aluilda.

na, & Aluilda, vt ſuperius cap. XXVII. dicebatur.

De eiſdem.

CAP. XXXI.

ANTARVM igitur mulierum ingenio & fortitudine, domi foriſue regna & imperia augebantur, actaq; inſigni ſtrenuitate tuebantur, quemadmodum temporis progreſſu primę earum ſoboles, & imitatrices Amazones euidentibus geſtis demonſtrarunt. Strabo tamen lib. XI. plurimum à fide diſtare exiſtimat, quicquid de earum magnificis geſtis annoſa fabulatur antiquitas, eò quòd nullam Rempub. ab Amazonibus ſine virorum adiutorio conſtitui poſſe perſuadet: quaſi impoſsibile foret naturalem furorem, aſtutaq; ingenia fœminarum, pręſertim ſub

Strabonis opinio.

Ingenia fœminarum aſtuta. Plato.

rigido cœlo genitarum, militaribus diſciplinis poſſe indurari, & acerrima conficere bella. Sed in ea aſſertione, vel perſuaſione, longè diuerſus eſt à Platone in VII. Dialogo de Legibus, ſcribente, ſuo tempore innumera mulierum millia circa Pontum militaſſe: quibus non equorum modò, verùm etiam arcuum, cæterorumq; armorum cura, exercitatioq; erat. Nec longè pòſt de militari Amazonum fortitudine memoriam facit. Accedit & Virgilius II. Aeneidos inter alia de Amazonibus loquens:

Virgilius.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Pentheſilea furens, mediiſq; in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetq; viris concurrere virgo.

Item:

Item : Qui Martem genuiſſe ferunt , hi ſpicula torquent .
Penthesilea tamen non inferiore ſecuri .
Videatur etiam Sabellicus lib. primo de Sarmaticis virginibus . Prætereà Vegetius lib. II. de Artemiſia Rhodianorum . Item Herodotus lib. VII . miratur Artemiſiam aduerſus Græciam nulla adactam neceſsitate , ſed præſtantia animi , atq; virilitate in militiam concedentem . Item Plutarchus in Vita Marii : Cimbrorum mulieres hoſtium arma ſumpſerunt : at deinde ſuorum rebus inclinatis , pueros vltra currus proiecerunt , & fœmineo furore , vi tamen virili , ne in hoſtium poteſtatem deuenirent , occiderunt , terribiliſsimum ſpectaculum inſpicientibus , & poſteris ſeculis relinquentes . Aliæ Oroſio , Val. Maximo , & Eutropio aſſerentibus , dum à Mario impetrare non poterant , vt Veſtalibus virginibus perpetua clauſura iungerentur, ſibi ipſis mortem conſciuerunt . Prætereà Cæſar lib. I. Comment. latè dicit: Mulieres viros rogabant flentes , vt perſiſterent , ne ſe & ſuos in ſeruitutem redigerent : & currus ipſis obuiàm , ne effugerent , repoſuerunt . Deinde Florus, & Cor. Tacitus produnt quaſdam acies iam inclinatas & labantes , à fœminis reſtitutas,conſtantia precum , & obiectu pectorum , ac cominus monſtrata captiuitate,quam non tantum abhorruerunt,quantum ludibrio per ſtupri nefas affici formidarunt, prout ſimili caſu refert Fl. Vopiſcus de Proculo Cæſare,qui ſe fortem putabat pugilem,ſemigigantem,dum C.Sarmatarum virgines in acie repertas, XV.dierum ſpatio conſtupraret . Quid verò Claudius fecerit deuictis Gothicis mulieribus , curioſus lector apud Trebellium , Blondum , & Sabellicum facilè inueniet.

Sabellicus.
Vegetius.
Herodotus.
Plutarchus.
Oroſius.
Val. Max.
Eutropius.
Florus.
Cor. Tacitus.
Fl. Vopiſcus.
Proculus Cæſ.
Claudius.
Trebellius.
Blondus.
Sabellicus.

Iterum de bellacibus fœminis, & excellentiſsima Regina Amalaſuenta.

CAP. XXXII.

ERANT prætereà multę alię bellaces fœminę, nedum Gothici germinis illuſtres , ſed & alię complures aliarum nationum clariſsimæ , fortiſsimęq; mulieres . Et in primis ad Septentrionem reflectendo , præter ſupradictas occurrunt Orithyia , Antiope , Caleſtris , ſiue Minuthyia libro primo hiſtoriarum Gothicarum cap. XXXII. per clariſsimum fratrem meum cum Amazonibus , & earum geſtis diligenter annotatæ . Demum quæ domeſticis prælijs , vti ſuperius hoc lib. cap. VIII. videtur.iiſdęq; acerrimis fuerint implicatę, veluti ſunt Heta, Vegtbiorga, Lãdgertha, Aluilda, Ruſila , Sela , Sticla , et ſimilibus bellis, vbi opus fuerit inferius annotandum . Meminit etiam diligentiſsimus omnium nationum ſcriptor Albertus Crantzius, Decanus Hamburgenſis , multas illuſtriſsimas puellas inter Vandalos , vti Libuſſam , Valiſcam, Viſnam , tum ob pudicitiam defendendam , tum cupidinem gloriæ , & ho-

Orithyia.
Antiope .
Caleſtris.
Minuthyia .
Heta.
Vegtbiorga.
Landgertha.
Aluilda.
Ruſila,
Sela.
Sticla.
Libuſſa .
Valiſca.
Viſna.

noris, ſtrenuè militauiſſe, quemadmodum rariſsimi exempli fœminas contra Græcos in Troia Penthesileam & Artemiſiam, & apud Romanos Camillam, apud Bohœmos & Vandalos Libuſſam viraginem: licet ad vltimum magis inſidiis, quàm bello victas pugnauiſſe, deletaſq; pro maiori parte fuiſſe, præcipuè Valiſcam apud Bohœmos, poſtquàm ſeptem annis ſtrenuè præfuerat cum puellis ſuis. Erat etiam inter Gothicas mulieres illuſtriſsima, ac prudentiſsima illa Amalaſuenta filia Theoderici Regis Gothorum, & Italiæ: cuius fœminæ tot nobiliſsimi ſcriptores, Græci ſcilicet & Latini, meminerunt, quemadmodum Iordanes, Procopius, & alii: multò autem diffuſius Suidas dicit: Amalaſunta Athalarici mater, iuſtitiæ cultrix, ingenio virilem virtutem referens, quoad Vrbi præfuit, neminem à Romanis, neq; corpore, neq; re nummaria multauit, neq; vllo pacto Gothis, cùm in Vrbem ſequire vellent, permiſit, aut conſenſit. Gnatum etiam inter Romanos magiſtratus communi eorum vitæ vſu voluit teneri, adegitq; vt literatos audiret: delectis è Gothorum principibus, qui annis, vſu rerum gubernandarum, & moderatione animi præſtabant, eos Athlarico gnato ad communem vſum ſtudiorum iuuenilium ſocios addidit &c. Verba præterea Theodoati Regis Gothorum de eadem Amalaſuenta hæc ſunt: In ipſa eſt decus regnorum omnium: in ipſa flos honorum noſtræ originis: quicquid fulgemus, ab eius claritate ſuſcipimus: quoniam non ſolùm parentibus laudem contulit, ſed ipſum quoq; genus humanitatis ornauit. Quis poſsit ſufficienter edicere, quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Diſcerent profectò noua philoſophi, ſi viderent, & minora libris ſuis faterentur condita, quàm huic cognoſcerent attributa. In tractatibus acuta, ſed ad loquendum ſumma moderatione grauiſsima. Hæc eſt procul dubio Regalis virtus, celerius neceſſaria ſentire, & tardius in verba prorumpere. Neſcit enim pœnitenda loqui, qui proferenda prius ſuo tradidit examini. Beata Reſpub. quę tãtę domine gubernatione gloriatur &c. Reliquas huius glorioſiſsimę Reginæ virtutes Albertus Crantzius amplius proſequens, omnibus eas inſpicere cupientibus, pulcherrimo ordine, & ratione exhibet manifeſtas.

Camilla.

Amalaſuenta.

Laus mira huius mulieris.

Athalaricus, Amalaſuenta.

Virtutes maxię Virtus regalis.

De commendatione pudicitiæ.

CAP. XXXIII.

Virtus reginæ.

ISA itaq; tam incomparabilis Reginæ heroica virtute, dignum eſt, vnde hanc hauſerit, & effundere potuerit (vt iis præclaris eximiæ laudis honorificis titulis ferè vniuerſis fuæ ætati illuſtriſsimis mulieribus, vel anteferri meruerit, vel æquiparari) per aliquot indicia fœmineæ probitatis oſtendere, atq; cęteris acceſſum tribuere, vt huius, & ſimilium illuſtriſsimarum fœminarum fieri valeant imitatrices. Credendum ergo eſt, hanc à parentibus ita pudicis exemplis, honeſtis moribus, & caſtis diſciplinis inſtitutam fuiſſe, vt nulibi vel domi vel foris, ſigno vel verbo, nutu vel negligentia impuros admiſerit inſpectores, vel collocatores, omnis pudicitiæ turpiſsimos inſidiatores. Habuere veteres Gothi, præſertim illuſtriores familiæ, ſeueriſsimam educandorum liberorum diſciplinam, vt probis moribus, & honeſtis exercitiis (vt infrà lib. XIIII. cap. II. & III. ac IIII. demonſtratur) ad quæ eorum proceſſura ętas accederet, educarentur: maſculos ſcilicet ad militiæ rudimenta, & fœmellas ad ſilentium, pudorem, & ſobrium ornatum domeſticæ, & propriæ curæ: non in veſtibus pretioſis auro, vel gemmis extructis, luxuriæ & libidinis alectricibus, ſed habitu ſimplici, tutioris pudicitiæ cooperatore, ne qua ſaltem ſuſpicio laſciuiens exterius appareat, quòd intus

Educatio honeſta liberorum.

Inſidiatores pudicitię turpiſsimi.

Liberi moribus probis educãdi

Habitus ſimplex pudicitiæ cuſtos.

intus in mente corrupta exæstuat iniquus assensus: qui sola oculorum auersione, & occasione purgari poterit, ne violatæ, vel violandæ pudicitiæ rumorem accendat: quo sicut nil leuius, vel celerius circumuolat, ita diligenter auertenda est omnis suspicio, & species mali. Quæ enim semel audit siue iure, siue etiam iniuria, magna cum difficultate populi famam recuperare potest: fœmina enim suspectę pudicitiæ infelicem vitam agit. At quando non omnia in optima fœmina esse possunt, pudicitia sola est, quæ supplet, quæcunq; desunt. Hæc dotis inopiam auget: deformitatem non modò ornat, verùm ad pulchritudinis speciem redigit: ignobilitatem illustrat: & denicq; cuncta adimplet, quæ aliqua ex parte deesse possent. Pudicitia gratam parentibus, maioribusq; matronam facit: cuius sanguinem nullo adulterio vitiatum suspicatur, hæc eandem liberis commendatissimam reddit: quibus nec de matre vnquam erubescendum est, nec de patre ambigendum. Hæc denicq; efficit, vt neq; iurgia, neq; suspicionem formidet, cùm sibi conscia sit, ab omni externi corporis congressu se innoxiam esse: pro qua nedum luctandum est, sed omne certamen (vt supra cap. XXX. dictum est) subeundum, ne pudicitia, aut virginitas amittatur: quemadmodum de multis virginibus constantissimis in sacris, & profanis historiis sine vlteriori repetitione relinquitur manifestum: idq; genus triumphantium eò reputatur laude perpetua commendabilius, quò in omni bellorum genere difficilius est prosternere proprias passiones. Mulier autem carnis illecebris superata, vestem (scelere pessimo admisso) mutat, omnemq; verecundiam, & pudicitiam deponit, atq; in quęcq; turpissima flagitia ruit: à cuius malitia, velut exitiali toxico, omnibus est cauendum.

Oculi auertēdi a spectaculis indignis.

Infamia citò oritur.

Pudicitia cōmēdabilis, & virtus eius.

Adulteria non suspicanda.

Certamen pro pudicitia.

Testimonia scripturæ.

Mulier impudica sceleratissima.

LIBRI QVINTI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE MINERIS
& Metallis.
LIBER SEXTVS.

PRAEFATIO.

QVIA durum, & indomabile genus bellatorum Septentrionis, Suetiæ & Gothiæ minerales montes inhabitans, ob ingentem animi, & corporis ferocitatem, animositatem, ac etiam propter durissima exercitia, quibus implicatur, gigantibus, & pugilibus debitè poterit assimilari. Ideoq; eisdem gigantibus, & pugilibus in ordine regæ Aquilonarium annecti meretur, & subsequentibus ob diuersa armorum genera, quibus vtraq; pars vtitur, anteferri. Hacq; ratione aliorum scriptorum ordine, & forma non seruata, nonnihil de Mineralibus rebus inferendum erit, vnde paramenta pro ostensione subsequentium præliorum distinctius quò fieri posset, assumantur. Montes igitur excelsi sunt, sed pro maiori parte steriles, & aridi, in quibus ferè nihil aliud pro incolarum commoditate, & conseruatione gignitur, quàm inexhausta pretiosorum metallorum vbertas: qua satis opulenti, fertilesq; sunt in omnibus vitæ necessariis, forsitan & superfluis aliunde si libet conquirendis, vnanimiq; robore, ac viribus, vbi vis contra hæc naturę dona intentata fuerit, defendendis. Acre enim genus hominum est, nullis bellorum asperitatibus, ob qualemcunq; elementorum asperitatem, aut hostiles minas, cedens, prout infrà de bellis campestribus erit ostendendum. Quàm etiam feroces, & impetuosi, agmine pedestri incedentes, hostibus imminere soleant, Dalacarli dicti, externus testis Albertus Crantzius magna, miraq; in bellis contra Reges Daniæ, præsertim Christiernum I. ac Regem Ioannem confectis, satis integrè manifestat. Immò & ipse Christiernus II. qualiter viribus, & furore, Rege Gostauo anno M. D. XXI. ductore illius gentis, à regnis Suecorum & Gothorum fuerat exturbatus, per infelicem experientiam pessimis consiliis circumuentus agnoscit. Quàm verò horribilis, & immanis crudelitas eius regimine commissa sit in Septentrionalibus terris, inferius suo loco secundum ocularem meam inspectionem verisimè ostendetur. Reseruatus enim videbar ad videndum tam horrenda spectacula gentis meæ.

Christiernus 2. Daniæ rex crudelissimus,

De Mineris,

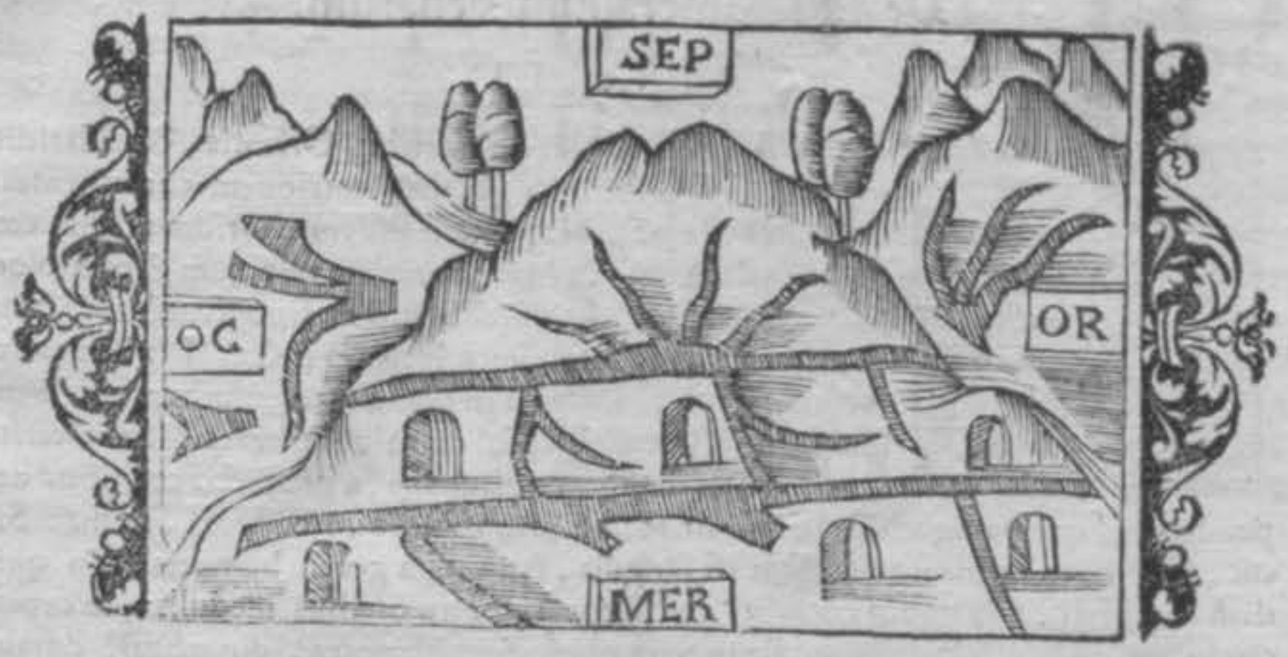

De Mineris, & earum inuentione.

CAP. I.

MINERAE Septentrionalium regionum satis multę, magnæ, diuersæ, & opulentæ sunt. Multæ, quia in vallibus & montibus sitę, frequentius adhęrentes extrahuntur. Item magnæ, quia inexhaustæ, & amplæ, tam in superiori Suetia, quàm Gothia, & Varmorum regione, penes Noruegiæ limites reperiuntur. Item diuersæ, quia argenti, cupri seu æris, & chalybis, & electissimi ferri. Item opulentæ, vt infrà dicetur, cùm in eiusmodi mineris bona pars Regii fisci, seu tributi, veniet extrahēda. Et licet talium montium, ac minerarum ingens multitudo sit in antedictis regnis, tamen plurimis signis natura monstrante, semper nouæ, recentesq; scrutantibus offeruntur, præsertim vbi montes in summitate rotundi sunt, & in vmbilico, ac rotunditate non fissi, vel fracti: sed nix in hyeme, propter sulphuris fumositatem, liquescens. Ictu verò fulguris in vertice, vel latere, aut pede tacti montes, elucentes argenti venas in fissuris ostendunt, suosq; lucricupidos allectos, magis magisq; ad ardorem inexplebilis auaritiæ incendunt, vt nullius respectu periculi, saxa cauando perueniant ad interiora: vbi non secus venæ in montibus, quàm membra in hominibus stantes sursum deorsum, leuorsum vel dextrorsum diuisa videntur: eoq; fulgentiores mineras annexas retinent, quò puriori petræ, vel marmori connatæ videntur. Quæ enim versus Occidentem naturæ lineamentis diriguntur, maioremq; gibbum ad Meridiem, & Boream flectunt, optimæ sunt, & inęstimabiles: quoniam non aliter apparent venæ illæ, quàm micantes armati ordine suo bene locati. Hæcq; voluptas vtilitati coniuncta, non paruum solatium laborantibus, ac possessoribus præstat.

Mineræ.

Tributum fisci.

Signa minerarū inueniendarū.

Lucricupidi.

Similitudo.

Signa optimæ mineræ.

De ſitu Mineralium venarum.

CAP. II.

Lineæ oriẽtales

PRAETEREA venæ à lateribus Orientis, & Meridiei in mixtum Occidentem, & Septentrionem concurrentes, electiores eſſe perhibentur: non itidem aliorſum in alias cœli partes deriuantes. Maturior enim minarum decoctio ortiuum ſolem, & meridianum ſub Arctoo ſequitur. Sunt etiam venæ Pendentes, atq; Iacentes dictæ. Pendentes deſurſum tegunt. Iacentes in plano ſitu recumbunt, augmentum & bonitatem ab ipſo exitu aſſumentes. Sunt etiam venæ ſurſum deorſum obliquatæ, à prædictis omnibus dependentes, quemadmodum Seneca de naturalibus quæſtio. lib. VIII. tradit. Sicut, inquit, in nobis non tantùm eſt ſanguis, ſed multa genera humoris, alia quidem neceſſarii, alia quoq; corrupti, ac pinguis, vt in oſsibus medullæ, in capite cerebrum, in oculis lachrymæ: ſic in terra plures ſunt humores, qui maturè durantur. Et hinc eſt omnis metallorum humus: vnde aurum, & argentum petit hominum auaritia. Cæterùm ſicut in noſtris corporibus, ſic & in illa humores ſæpe vitia concipiunt, cùm aut ictus, aut quaſſatio aliqua loci, aut ſenium, aut frigus, aut æſtus corrupêre naturam. Interim tamen infinitis periculis, & mortibus ad ipſa montium viſcera (vbi Pluto habitat) opera ſcilicet gigantum, & fortium virorum, vt Plinio placet lib. XXXIII. præparatur acceſſus: qui cuniculis per magna ſpatia actis, ad lucernarum lumina, ac nocturnas vigilias, & labores, pro diuitiis ſolicitantes, partim ſaxis, partim vapore, & fumo miſerabili caſu in mediis laboribus obruuntur, vel funibus ruptis in medio cauernarum ſtrangulantur: documentum cæteris præbentes, minus temerarium vrinatoribus fore, inter marinas beluas in profundo pelagi quæſiuiſſe margaritas, quàm laboratoribus hauſiſſe mineras. Quidam etiam ruptis fornicibus, ſeu ligneis ſuſtentaculis, colliſione montium vel illicò intereunt, vel fame (nullo ſuppetente auxilio) deficientes moriuntur, vt cap. ſequenti oſtendetur.

Venæ.
Pendentes.
Iacentes.
Obliq̃tę venæ.

Seneca.
Similitudo humorum, & minerarum.

Auaritia.

Plutonis æſtimata ſedes.

Strangulantur.

Famę moriunt.

De modo cauandi Metalla.

CAP. III.

Imperterriti.

FERVNTAMEN his periculis ſequaces eorum effoſſores territi, non fugati, ſuſtinendis montibus crebros fornices, ligneaq; ſuſtentacula inter ipſa montium latera, ac inferius pro ſua ſecuritate reponunt: eaq; dubia, atq; anxia firmitate fidentes, adhuc alio excogitato modo ſeſe in funibus inter inuias rupes metalla cæſuri, vel argenti lineas lecturi, dimittunt: quæ poſtmodum igne, & aqua, arte adhibita depurant. Cumq; ſterilis quæſtus, atq; inanis labor is eſſe videtur, quaſi in cortice & ſuperficie, nullus aut rarus pinguiſsimę mineræ quærendus ſit fructus, ſolidioris ingenii vſu reſumpto, prioribus longè fortioribus fornicibus intra montiũ latera colũnas ſtatuũt, firmiter credẽtes, nõ niſi in ꝓfundioribus montium cauernis ſagacioribus ſignis diuitias eſſe quærẽdas, et infima abyſſo: vbi decoquẽte natura vberior, atq; frequẽtior, argẽtea præſertim, et ærea metalla fodiũtur. Nũc tamẽ Strabone referẽte, in ꝓuerbio eſt, Multò plures auręs, vel argentum, aut virũq; prẽparatum rapere, quàm effodere impuę, etiãſi gryphibus,

Diuitiæ in ꝓfundo.

aut Scythicis formicis inter mille repagula clauderetur. Sed iterum in alio prouerbio est, Raptum aurum indigere custodia ferri. Ideoq; Plinio referente, innocens & beata, immò verò delicata esset hominum vita, si nihil aliud de ea, nisi quod supra terras concupiscerent, assequeretur, haberetq; non nisi quod secum est, prout superius enarratum in parte videtur de commutationibus rerum necessariarum. Verùm tot prodigiosa auaritiæ ingenia olim excogitata fuerunt, vt longè profundior, & altior, ac amplior auri, argentiq; vbiq; exuberantis videbantur abusus, quàm impotens huius seculi affectus scrutari poterit, aut (prout vellet) in singulis vanitatibus imitari. Nónne vanum iudicatur? naturam prouocare in irritamenta vitiorum, & in poculis libidines cælare, ac per obscœnitates bibere, demum crystallina vasa statim lapsu peritura ob fragilitatem, aucto pretio (nauseam reddente auro, & argento) pluris emere, deinde temulentiæ causa ad potandum vasa smaragdis texere, ac tandem homines ratione exutos, stupidos efficere, ac effœminatos.

Aurum ferro custoditur.

Prodigiosa auaritiæ ingenia.

Crystallina vasa.

De distinctione Mineralium venarum.

CAP. IIII.

DISTINCTIO ac diuisio mineralium venarum, siue puteorum, aut possessionum, certis signis montibus impositis ab inuentoribus, aut euentibus, aut naturali situ, & proprietate specialiter fieri solet: quæ etiam mirabili ordine sunt inuentæ, quotidieq; (irato, an propitio numine, ignotum est) inueniuntur: primò violentia fulminum, ac turbinum arbores comburentium, vnde micantes argenteæ glebę prodũtur: deinde ligonibus rasi vertices subterranco-rum montium ostendunt splendentes argenti venas: quas illicò prouidus agricola fimo abscondit potius, agro pacifico contentus, quàm argentea minera sponte se offerente: vnde suam, suæq; sobolis vitam educare posse cognoscit. Formidat enim solicitus agricola nobilem, vel fiscum, cuius ager est, visa argenti minera, maioris lucri causa eum à prædio amouere velle, ne amplius sit agricultura, vbi fertilis sit argenti minera. Ideoq;, vt dictum est, præeligitur fertilitas agri. Olim ob hanc cãm tã agri, quàm argẽteę mineræ sic apparẽtes, sunt desolatę: hodieq; quàm diligẽter fieri poterit, absconduntur: tantũq; nocuit regentiũ inexplebilis aua-

Diuisiones mõtium, & causę

Minerarum inuentio.

Vita agricolarũ tutior.

Mineræ argẽteę absondũtur.

ritia, vt vbi erant putei, seu minerę ferrariæ, æreę, argentarię sexcentę, vix trecentę hodierno die ad publicam vtilitatem relictę videantur: quorum nomina superuacaneum est hic enumerare, dum incolæ earum memoria insigniter contristantur, eò processisse fata, quòd aduersus numina violenta nil audeant attentare, quemadmodum Strabo meminit lib. IIII. de populis Salassijs, Heluetiis conterminis: qui aurisodinas vberiores, quàm nunc, habuerunt: quas etiam olim cùm potentia, ac concordia valerent, tutè possidebant, & ingrediendi dominium obtinebant, donec domestica discordia fracti, auarissimis Romanorum præfectis aurum, & eò pretiosiorem libertatem suam traderent moderandam, secp deiicerent in despicabilem inopiam, & seruitutem: quod & idem Strabo in fine eiusdem lib. in Lingonibus, id est Lotharingis, accidisse testatur, ea scilicet tempestate vniuersas aurisodinas in Romanorum fore potestate: immò totius orbis aurum, & opulentia, eorum inscrutabili ingenio, & prudentiæ, facili præcepto, cedit.

Salassij populi Concordia.

Discordia.

Libertas ptiosior auro.

Lingones.

De rotis, instrumentis, & periculis laboratorum.

CAP. V.

QVOD denicp superius altissima rota, seu machina tractoria, humano vel iumentorum gressu circumagi reuoluicp, præterea homines funibus insidentes, atcp ad ima descendentes, ac rursum vrnæ seu situlæ, mineris vel aqua plenæ, eleuari videntur, id significat (prout omnibus est compertum) quòd hunc modum metallici laboratores necessariò congruentem seruant: immò quòd & ipsa iumenta, equi videlicet, ac grandes vrsi vicissim, & collateraliter in rotis, ob grauiora eleuanda vel deprimenda pondera reuoluendis, deputantur, dum nullis cuniculis, vel scalis egestæ mineræ, ab antris infernis facilius educi possint. Fossores verò tam graues durosc labores sursum deorsumcp perpetuò subeuntes, hominum genus durissimum est, & plerunch ob certa maleficia proscriptionis titulo eò collectum, sola Principis securitate ibidem viuens, ne patria in exilium commutata, à postliminio nunquàm ad propria reuertatur. Leges tamen laboratores illi, & iura montana sequuntur: quibus etsi ad tumultus, seditiones, homicidia, ac mille iniurias subitò perpetrandas inclinati sint: tamen seueriss ima constitutione, ne cuipiam malum inferant, constringuntur. In reliquis nullum expauescunt subire periculum, vel ruinam: quæ inter saxorum cadentia fragmenta, siue in trabibus inter latera montium obfirmandis, siue in lethifera minerarum exhalatione aut fœtore, siue inclusi aëris grauitate, contingere possunt. Ideocp sæpissimè subduntur horribilibus fatis. Dum enim celerius, quàm circumspectius impetuosè laborant, sustentaculis ruptis, saxisch cadentibus, vel mox quassantur, vel diebus aliquot (vt prædictum est) cum horribili clamore fame cruciandi suffocantur: quibus, vt viui extrahantur, nullo concesso remedio, vno sepulturæ signaculo quomodo, quotcp, scilicet XXX. LX. vel C. aut plures perierant in momento, ostenduntur. Manet nihilominus in aliis sossoribus indomitus vigor, vt vel his, vel similibus spectacu-
lis horrendis minimè terreantur. Leui etiam tactu
malleorum accedente, immenso ponde-
re maximi montes colla-
buntur.

Modus eleuandi mineras.

Vrsi seruiunt.

Fossores.

Proscripti.

Leges mõtium plurimis articulis distinguuntur.

Imperterriti laboratores.

Suffocantur.

Signaculum oppressorum.

Vigor indomitus.

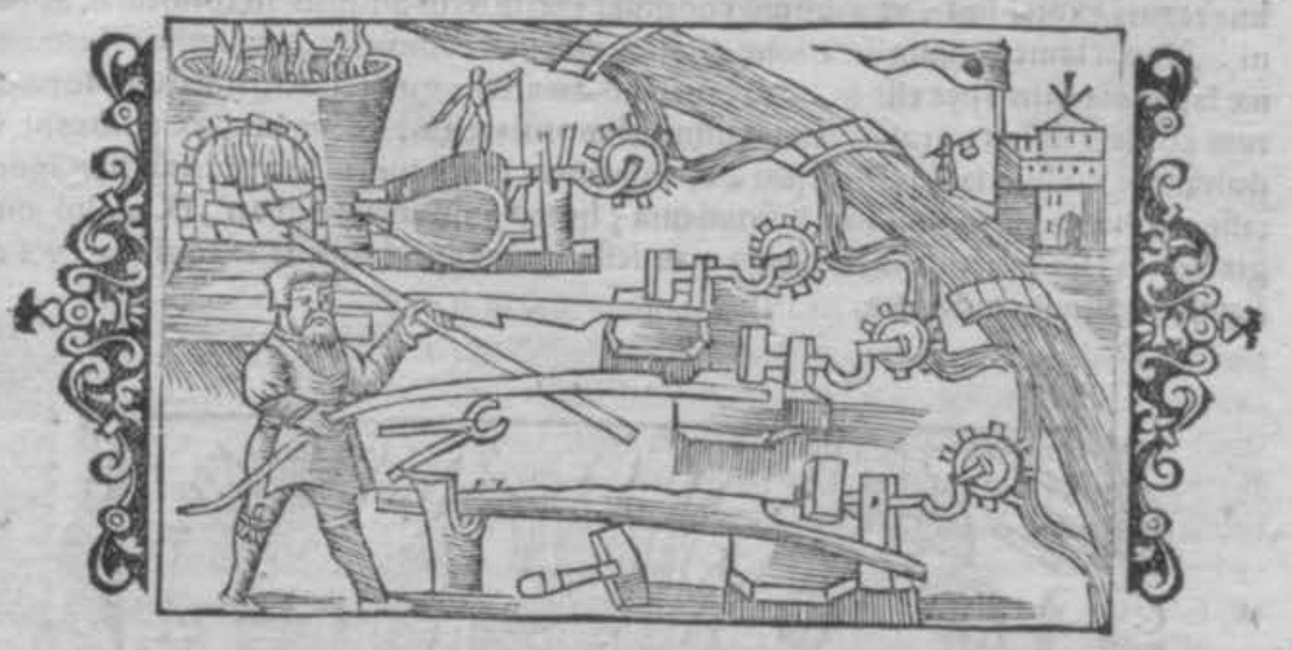

De arte, & ingenio fabrorum.

CAP. VI.

ETSI in multis Aquilonaribus regnis & prouinciis, mira fabrorum cuiuſuis ductilis, vel fuſilis, vel tornatilis metalli fieri ſoleat æſtimatio, pręcipuè apud Montanos Dalacarlos, inuictum pugnatorum genus: tamen in regione Helſingorum (quæ olim ob magnifica geſta Regio titulo decorata fuit) verſus Septentrionem adeò periti, & diligentes fabrilis officii artifices inueniuntur, vt vix pares habeant in toto Aquilone. Metalla etenim cruda, ac difformia aquarum, rotarumq; ingenioſa directione, longo tractu ob earundem minerarum opulentiam diſtendere nòrunt, vt agilitate, & impulſu talium machinarum, breui temporis ſpatio opus aliquod ingentiſsimum reddatur conſummatum, etiam vſualia vaſa extenſi æris, aut ferramentorum: vnde non exiguus quęſtus gentibus his accreſcere ſolet. Similiter in ferreis portis, ac feneſtris laminatis, ac cratibus retiariis indiſſolubili connexione firmandis, quale opus in iunctutis vix cernitur in tota Europa. Habet quidem ſacellum S. Andreæ iuſſu Pont. Max. Iulii III. in via Flaminia collocatum crates ferreas, & magnifica ſtructura Dominorum de Matthæis Romę verſus cõmunem plateam opus craticulatum ferreum, pulchrum, & forte: ſed ſi mirabilius more magiſtrorum Septentrionalium fabricatum, ac viſum foret, plurimos duceret in admirationem. Ferramenta verò pro tormentandis reis, vel ſuſpectis, vti ſunt manicæ ferreæ, aculeati compedes &c. ibidem nunquàm, vel rariſsimè fiunt, ſed à negotiatoribus Germanicis quæſtus cauſa inter cæteras merces parum placituras, regno importantur: quarum vna ſpecies eſt vetuſta appellatione Virgo dicta: quæ digitis applicata, tantum eos comprimit, vt inde primo impetu intolerabilis extollatur cruciatus. Pulchrum quidem nomen eſt, ſed res ad experientiam mota, omni amaritudine amarior eſt, in quacunq; ſuſtinenda calamitate. Pro quibus autem, & qualibus noxis, aut ſuſpicionibus hæc Virgo applicetur, videant dicantq;, ſi opus fuerit, diuerſarum legum interpretes, & cenſores, quoniam ad me non ſpectat de cauſa, vel modo torquendi facere relationem, cùm tot anguſtiæ, & gemitus in omnium mortalium conditione intrinſecus Aquilonari-

Helſingi ingenioſi.

Rotarum commoditas.

Crates retiariæ.

Merces execrabiles.

Virgo doloris inductrix.

Interptes legũ.

Lutheranorum crudelissimæ tormentorum inuentiones.

bus regnis exorti sint, vt minimè congruat extrinsecus aliquid in tormentis apponi. Vnum tamen commiseratione dignum adducere conuenit, nonnullos Lutheranæ factionis principes esse in littore maris Sarmatici, qui crudelissimarum torturarum artifices in ferreis instrumentis nunquàm prius visis, ita amant, & adiuuant, vt doleant se dudum tam horribilem, & immanem cruciatum aliis applicandum ignorasse. Qualia autem sint hæc instrumenta, horret animus imaginari, & multò magis manus tam portentosa tormenta manifestare, cùm apud inferos excogitata, vel offendi nequeant crudeliora.

Horror tacere iubet.

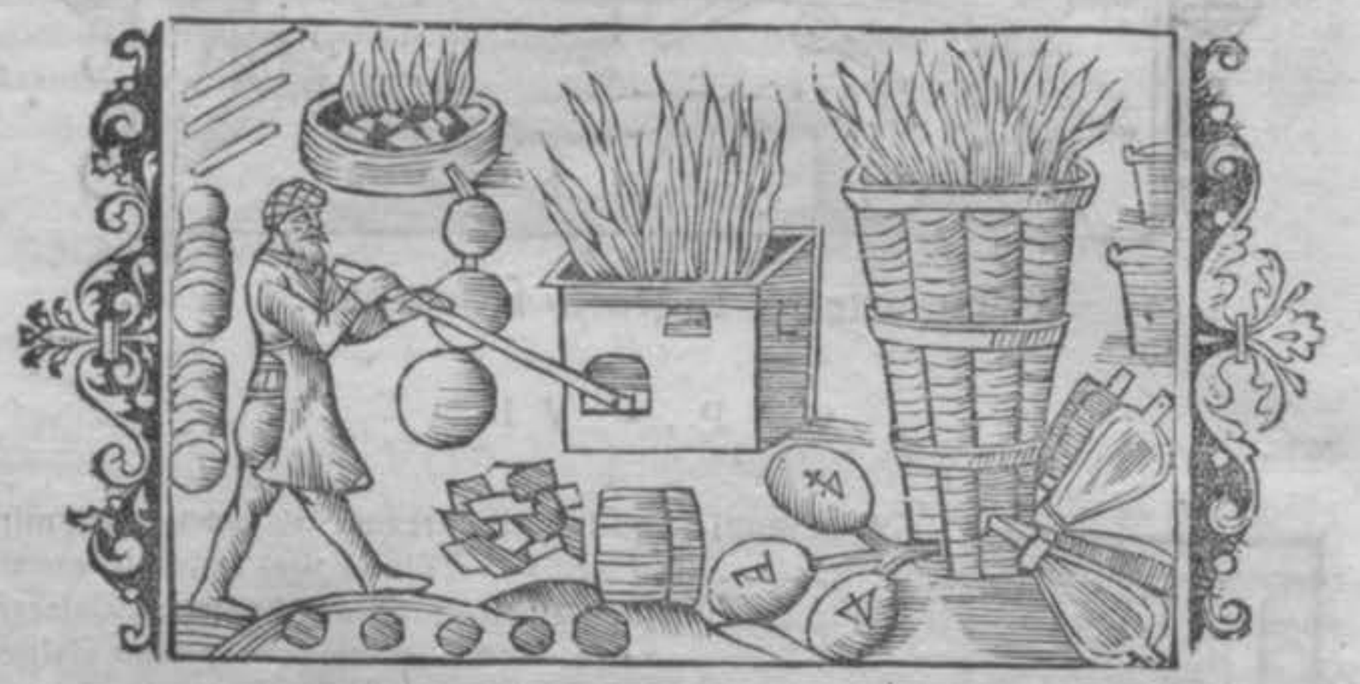

De distinctione fusilium Metallorum.

CAP. VII.

Argentum.

EST et alius modus in opulentissimis montibus argenti, cupri, seu æris, & ferri fundendi, vel malleandi apud eosdem artifices Aquilonares, tam vtili ac commodo ordine distinctus, vt facili labore vnumquodq; metallum iuxta propriam naturam redigatur in massam. Argentum in sua fusione cauas fornaces, & liquidos ignes, tanquam pretiosius metallum exquirit, vt resolutum in fluidam mollitiem, suppositis oblongis aut rotundis canalibus, in varias formas ab operariis deputatas extrahatur. Formæ quidem taliter effluentes argenti plerunq; fiunt, vt vsuales mensæ, vel sedilia quadra, aut clypei militares: hocq; potissimùm ea ratione fit, vt Regis, & regni magnificentia, ac opulentia, tam quoad incolas, quàm magnorum principum oratores, quibus huiusmodi argenteæ massæ donantur, debeant demonstrari. Cuprea autem, siue ærea metalla, oblongis fornacibus eleuatis ex argilla, paleaq; & ferreis filis, ac funibus confectis, multo follium numero hinc inde pro excitando ardentiore igne appenso, etiam in diuersas formas absq; canalibus in maximas massas, effossa tamen terrarum scrobe, funduntur: sed longè faciliori compendio subtus irrumpentium ventorum, quo continuitati immensi caloris in mediis flammis stratum metallum reducitur in

Formæ massæ argenti.

Cuprum & æs.

Vis ventorum efficacior.

varias

varias formas, centum, CC. vel D C. aut M. libras, & amplius continentes, etiam naualia pondera, vel ſtateras numero groſsiore.

Adhuc de eiſdem Metallis.

CAP. VIII.

ERREAE verò minerę non niſi adminiculo aquatilium rotarum flabella mouentium, vt tranſeant in diſſecabilem maſſam, ligonibus fruſtratim, ſeu cruſtatim diuiduntur, ea ſemper ſeruata proportione, vt inſtar medię manus clauſæ cruſta ferrea, vel quadruplo maiora, ad plura centena millia quotanis fabricentur: quę cruſta ferrea pondere quingentarum librarum, vel amplius, oblongis vaſis inſtar baſilium Romanorum impoſita, ad exteras nationes, vel internas prouincias maximo cum lucro exportantur. Chalybis etiam electiſsimi tanta copia illic eſt, vt & indigenis, & alienigenis ad omnem ædilium inſtrumentorum, & quorumcunq; armorum, thoracium, galearum, ac gladiorum, & haſtarum ſufficiat indeficientem vſum. Sed eò purior in grano, fortior in opere, & tractabilior in ferri mixtura redditur, quò ex ardentiori fornace extractus chalybs tractim, non ſubitò ſuffocetur in aquâ: quia ſi totus immittitur, ita ruptibilis, ſeu frangibilis redditur, vt nullam vim in ſui flexura ſufferre poſsit. Apud Montanos Septentrionis cruſtata figura fit inſtar geminorum digitorum, numerorumq; diſtinctione, videlicet centenario, millenario &c. quaſi foro leuiſsimo venundatur.

Rotæ aquatiles

Ferrum.

Vas ferri continet 500. libras

Chalybs.

Chalybis vtilitas.

Modus idurãdi chalybis.

Chalybs numero venditur.

De labore veterum circa Metalla.

CAP. IX.

ATIS notum relinquitur vetuſti temporis quæſtum, & pe ſtẽ inexplebilem in inquiſitione, & vſu, vel abuſu metallorum ſucceſsiuis ſeculis extitiſſe, atq; ad hæc ſitibunda tempora penetraſſe, vt nulli, vel raro ſorte ſua, etiam felices & fortunati, ſint contenti. Conſyderandum igitur eſt, quàm plurimos in antiquum metallum olim deſtitutum dimiſſos fuiſſe, vt explorarent an aliquid futuris vetus auaritia reliquiſſet. Illos itaq; deſcendiſſe cum multo lumine, deinde longa via fatigatos, ingentia flumina, & volubiles aquarum conceptus vaſtos, non quidem compreſſos terra ſuperueniente, ſed liberæ laxitatis vidiſſe: argumento inde ſuſcepto, ſeculum hoc noſtrum non nouis vitiis, ſed iam antiquitus traditis laborare. Illi maiores noſtri, quos celebramus laudibus, quibus diſsimiles nos eſſe querimur, ſpe ducti montes profundos cęciderunt, & ſupra lucrum ſub ruina fleterunt, vt mirandum eſſet, quæ neceſsitas hominem ad ſydera erectum incuruaret, & in fundum telluris intimæ mergeret, vt eueret aurum non minori periculo quærendum, quàm poſsidendum. Propter hoc cuniculos elegit, & circa prædam lutulentam, inertemq; reptauit, oblitus naturæ melioris, à qua ſe conuertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis eſt, quàm iſtis, ſupra quos vrgens auaritia terrarum pondus iniecit: quibus abſtulit cœlum, dum eos in imo, vbi malum illud latitat, infodit. Vt cunq; tamen res hæc ſe habeat, metallorum

Sorte non contenti.

Luminibus deſcenditur.

Aquæ.

Vitia antiqua.

Aurum periculosè eruitur, et periculoſius poſsidetur.

Auaritię periculum.

Aurum inutile quando. Caſsiodorus.

lorum ambitus ſolatia ſunt hominum. Nam diuitis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi iaceat: vſu creſcit ad pretium, quando & apud viuos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur. Caſsiodorus Theoderici, aliorumq; Regum Gothorum prudentiſsimus Cancellarius, lib. IIII. in epiſtola Dudę Saioni miſſa, inter alia dicit, Vt in inquirendo auro omnino abſtineat ſe à cineribus mortuorum: quia (vt inquit) nolumus lucra quæri, quæ per funeſta poſſunt ſcelera reperiri. Aedificia tegant cineres, columnæ vel marmora ornent ſepulchra, talenta non teneant, qui viuendi commercia reliquerunt. Aurum enim ſepulchris iuſtè detrahitur, vbi dominus in memoria non habetur: immò culpę genus eſt, inutiliter abditis relinquere mortuorum, vnde ſe vita poteſt ſuſtentare viuentium. Non eſt enim cupiditas eripere, quæ nullus ſe dominus ingemiſcat amiſiſſe, primi enim dicuntur aurum Aeacus, argentum Indus Rex Scythiæ reperiſſe, & humano vſui ſumma laude tradidiſſe: quod nos in contrarium negligere non debemus, ne ſicut latentia cum laude ſunt prodita, ita inuenta cum vituperatione videantur eſſe neglecta. Hactenus ille.

Cineres mortuorũ nõ tãgendi

Aurum quãdo extrahendum.

Auri argentiq; repertores.

De Metallicis Dæmonibus.

CAP. X.

Inſtrumenta mineralia.

HOC in ſumma colligitur, quòd in Septentrionalibus regnis, quemadmodum ſuperius lib. III. cap. XXII. dictum eſt, magna fiunt dæmonum exercitia, ac miniſteria incolis illarum regionum: frequentius tamen in ſtabulis, & mineris: in quibus ſaxa infringunt, cauant, & findunt: quæ & vrnis, ſeu ſitulis ingerunt, rotulaſq; & cochleas, quibus machinæ tractoriq; ſurſum trahuntur, ſolicitè adaptant, ſeſeq; velut vmbras, dum libuerit, in quacunq; forma operariis oſtendunt, riſuſq; atq; inanes cachinnos, ludicraq; præſtigia, & alia infinita ludibria, quibus infelices decipiunt, vocali ſono confingũt. Sed hæc mentita obſequia non niſi in perniciem, & nouiſsimè in interitum, columnas frangendo, conuertunt, vel caſu petrarum fractione ſcalarum, pro-

Ludicra præſtigia.

uocatione

uocatione fœtorum, ſuffocatione ventorum, ruptura funiculorum, opprimunt aut conturbant, vt fractis ceruicibus decidant, aut magnitudine periculorum Deum blaſphement, profundiorem dęmonum catenam illicò ſubituri. Idęp potiſsimùm faciunt in ditioribus argenti mineris, vbi ſpes eminet vberior infiniti theſauri inueniendi. Haecp ratione plurimæ mineræ ditiſsimę, penitus deſolatæ videntur, ac penitus inualidatæ, maximè quòd in metallicis locis ſex genera dęmonum cæteris maligniora inueniantur: quorum pauore, atcp noxio inſultu, multi metallici laboratores periclitantur. Quid verò Germanicus ſcriptor Munſterus de ſimili ſpirituum illuſione, immò oppreſsione ſenſerit, ita aperietur: Compertum, inquit, genus dæmonum in nonnullis fodinis verſari: quorum quidam nihil damni metallicis inferunt, ſed in puteis vagantur, ac laboribus, cùm nihil agant, videntur ſe exercere, nunc cauando venam, nunc ingerendo in modulos id quod eſt effoſſum, nunc machinam verſando tractoriam, nunc irritando operarios: idcp potiſsimùm faciunt in his ſpecubus, è quibus multum argenti effoditur, vel magna eius inueniendi ſpes eſt. Alii verò admodum noxii ſunt, vt ille, qui ante aliquot annos Annæbergi fodinam, cui nomen Corona roſacea eſt, ideò infeſtam habebat, vt metallicos XII. necarit, ac ea de re fodina, quantumuis argento diues eſſet, relicta fuit. Hæc omnia habeo ex doctiſsimo viro, ſummocp philoſopho Georgio Agricola. Romani olim damnatos ad mortem, in huiuſmodi cryptas deſtinaſſent, quibus cacodæmones ſic illuſiſſent.

Pericula laboratorum.

Minerarum deſolatio.

Dęmonum ſex genera in metallis.

Dęmones vagantur.

Noxii.

Laboratores 12 necati.

Romani.

De fulgure montium Metallicorum.

CAP. XI.

MONTES minerales inhabitantes ſæpiſsimè tonitruo, fulgure, fulmine, aut coruſcatione flagrante, mirabiles effectus in exhalationibus minerarum experiuntur, craſſum videlicet ab antris vaporem, qui omnia obumbrat: grauem in ſuperficie montium circa exitum & introitum aëris ſtrepitum, qui arcet accedentes: & ſuper omnia intolerabilem fœtorem, ſulphureo fulminis odori admixtum: quem ſi quis inſuetus eò accedens hauſerit, ęgritudinem incurret difficilimè reſtaurandam, oppilationem videlicet meatuum guturis: quæ calida ceruiſia immixto butyro repentè pota, diſſoluitur, vt ſucceſsiuè

Pericula laboratorum.

Fœtor.

Ceruiſiæ medicina.

maioribus adhibitis remediis repurgetur. Cooperatione tamen fortis naturæ potius læsi homines, quàm virtute medicinarum, ibidem sanantur. Contingit præterea ibidem ictu fulminum nouas argenti venas in lateribus montium clarissimo nitore denudari: quo inde perpetuum sortitę nomen, & vsum, fortunas multiplicant possessoris. Præterea ibidem tantum fæuiunt tonitrua, ac fulmina, licet interpolatis annis, vt plura armentorum agmina tempestuosissimo accedente aere, per latos varioscp campos occidantur: quod mirabile non videtur, cùm abditis naturæ causis id ibi contingat, prout in pleriscp aliis locis. Ait enim Paulus Diaco. lib. V. cap. XV. circa annum Domini DC. XL. tantam fuisse pluuiam, atcp tonitrua, quanta antè nullus hominum meminerat, ita vt innumera hominum & animantium millia, fulminibus essent perempta: eocp anno legumina, quæ propter pluuias colligi nequiuerunt, iterum renata, & ad maturitatem vscp perducta, integra colligebantur. Quantum insuper ad effectus fulminum circa metalla, vel ferramenta, cui vlterius scrutari placuerit, videat caput XIII. primi libri huius voluminis, in quo subtiliora enarrari videntur.

Fulminis ictu mineræ monstrantur.

Armenta pẽũt.

Paul. Diaco.

Fulmine innumera hominũ millia iterẽpta

Legumina renata.

De Monetariis, & Monetis.

CAP. XII.

SEPTENTRIONALES populi vetusto tempore rerum commutationibus maiore ex parte syncere viuentes, feliciores æstimabantur, pecuniæ vsum ignorantes, nec affectantes, quàm hodie reperiuntur: licet in extremis partibus adhuc sine nummis in rerum commutatione viuunt. Nec vsus eorum procedente tempore inuentus, permissusqp fuisset, nisi malesuasa gentilitas à iusta rerum æstimatione deuiasset. Verùm vt rudi populo, & ætati maiores quietius consulerent, inuenta, permissaqp est coriaria pecunia, certis argenteis punctis, quibus valor in pondere, & numero pensaretur, variata: multisqp seculis apud Gothos, & Sueones inter Regios thesauros

Cõmutatio rerũ

Nũmorũ nullus vsus vel rarus apud Septentrionales.

Nummi cur permissi.

Coriaria pecunia.

thesauros excrescens, in maximo pretio, & turrium custodia seruabatur. Succedente verò tempore, more cæterarum regionum argentei numismatis vsus pariter & commixti æris extitit ibidem introductus, non autem monetæ aureæ, ob occultatas mineras eius, quas Iob dicit ab Aquilone venire: ita eas iam inuenisse dicitur Rex Gostauus pretiosissimæ æstimationis. Aliunde nihilominus importatur in ea regna, prę terquàm ad extremas prouincias Septentrionis, vbi principum edicto non recipitur, ob fraudem mercatorum, & populi simplicitatem, qui aurichalcum, vel marchasitam, ob splendorem, putat esse purum aurum, prout Paulus Diaconus lib. III. cap. VI. de Saxonibus meminit: qui certis virgulis sophisticati auri Longobardos in emptionibus rerum maximè defraudarunt, donec cogniti punirentur.

Auri & argenti opulentia.
Iob. 37.
Rex Gostauus.
Aurum cur non ꝓmittitur icolis Aquilonis.
Virgulæ aureæ sophisticatę.

De falsariis Monetarum, & pœna eorum.

CAP. XIII.

NEQVE puri argenti, vel mixti æris pecuniarius vsus est apud extremas Septentrionis gentes, ob falsarios Moschouitarum negotiatores, qui Græca esurie docti, pro gloria, & lucro ducunt, pessima moneta ferro, stanno, plumboq; mixto fabricata, quoscunq; vicinos, immò longiquè distantes circumuenire. Sed nec impunè dolus iste cedit illis in ea regione. Comperium etenim est, ferream monetam stanneo candore micantem, regni regisq; signo insculptam, immensa quantitate Moschouitarum negotiatores aliàs (emptis pro eorum desiderio omnigenis mercibus, & rebus simplici populo tradidisse, moxq; præfectos Regios ea seueritate fraudem punisse, vt in caua fornace suppositio igne effunderent hanc monetam, vndequaq; repetitam, atq; in eam bulliente metallo autores perfidissimę fraudis immitterent viuos. Cæteri verò in simili fraude deprehensi, caldaribus impositi, vel aqua feruenti cõsumuntur, vel in sublimiori trabe circũligata ꝑ totũ corpus moneta vndiq; splẽdente, suspendũtur, quemadmodum anno Domini M. D. extra ciuitatem Lincopensem regionis Ostrogothorꝝ puer existens fieri vidi. Statutum ergo fuit iuxta leges vetusti temporis, & laudabiles vicinarum prouinciarum consuetudines, vt penes Reges, & Principes, ac maiores Ecclesiastici regiminis proceres, & magistratus, potestas cudendi legalem monetam remaneret, ea potissimùm causa & modo, vt vno eodemq; grano, seu gradu, vel liga, nedum in Septentrionalibus regnis, sed & vrbibus Germaniæ maritimis, in emendo vel vendendo, ob meliorem concordiã, moneta cuderetur, ac expẽderetur.

Moneta à Moschouitis falsificatur.
Pœna monetæ falsificatæ.
Pœna alia decoctionis vel suspensionis.
Potestas cudendæ monetæ.
Liga conformi.

De damnis vilissimæ Monetæ.

CAP. XIIII.

EVOLVTIS demum pluribus annis, statuta tam necessaria, & vtilia dum contemnerentur, aut negligerentur, aut propter priuatam quorundam præsidum cupiditatem studiosè supprimerentur, moneta adulterata rerum pretia sine omni ęqualitate, aut ęquitate eleuabantur. Præterea commutatio, seu venditio odiosa vbiq; intendebatur: lites domi forisue etiam vsq; ad Romana tribunalia ante L. annos inter Principem regni Suetię Stenonem Sture, et Ottonem falsarium monete, volucbantur. Nec longè ab eo tempore Magister Prussiæ Albertus (sic enim Ordini Theutonicorum prę sidens appellatus est) promoturus graue bellum aduersus Regem Poloniç, monetam multo ære, seu cupro respersam, quadrata figura cudi iussit: quem

Damnũ monetę falsæ.
Steno Sture antiquior.
Albertus magister Prussiæ

Christiernus 2. rex Daniæ. Klipping. 1521. Rex Daniæ Christiernus II. contra Sucones Gothosq; pugnaturus, similem monetam, Klipping dictam, fieri præcepit: valoremq; maiorem ex autoritate, quàm æris bonitate imposuit vilissimæ huic monetæ: qua multiplicata, seditiosorumq; opera concurrente, in adeptione regni voti compos factus est. Sed breui momento. Gostauus. Surrexit enim illustris adolescens Gostauus Ericson, qui sęuitiam Christierni fugiens, procerum ac populi consensu, regna Suecorum ac Gothorum gubernanda suscepit, exiguoq; temporum interuallo simili multiplicata moneta, atq; militibus erogata, Christiernus excluſus. Christiernum è regnis totaliter excluſit. Sed nec ita facilis erat introducti numismatis, licet abiectissimi, & per tot ampla dominia dispersi, abrogatio, donec allegatis Io. electus archiepus abrogat vilissimã monetam. euidentissimis tam pessimæ monetæ incommodis, prouida circumspectione D. Ioannis Magni Gothi Legati Apostolici, ac electi Archiepiscopi Vpsalensis, in publico totius regni conuentu, nunquàm deinceps valitura abrogaretur. Igitur comportatã hanc monetam prouinciales præsides, seu natu maiores, in campanas Ecclesiarum, adhibitis artificibus peritis, ad obsequium Dei transfuderunt. Regnisq; Campanæ conflantur è moneta. vtcunq; pacatis, rediit vetus moneta: sed rerum pretia odiosè eleuata, non ita faciliter ad æqualitatem reduci poterant, vt alias indiscretissimè per externos homines erant introducta.

De vtilitate legalis Monetæ.

CAP. XV.

Fiscus miser. QVEMADMODVM omnibus compertum relinquitur, illum esse miserum fiscum, qui vilitate monetarum colligitur ex tributo subditorum: ita opulentus, & securus habetur, qui iure, valoreq; collectus est ad publicam vtilitatem. Mira igitur vtilitas ad amputandas regionum, ac hominum seditiones, dolos, fraudes, Monetæ bonæ vtilitas. periuria, & reliqua indicibilia mala, est in legali & iusta moneta, ex forma signi, materia metalli, ac pondere constans: qualem vetusto tempore regio Aquilonaris Moneta consormis. cum vrbibus Germaniæ conformiter retinens, pacis pulchritudinem habuit, & omnia bona comitantia eam: tantoq; temporum spatio eandem obtinere creditur, quanto ea media fouet, & amplectitur, vnde perenniter coalescere possit, hoc est, quòd pares pondere & pretio denarii sint, quocunq; deducti fuerint in possessionem alienæ crumenæ, præsertim aurei nummi, qui similitudine ponderum, diuersitate imaNummi aurei. ginum, conformitate granorum, barbaras nationes ducere solent in admirationem, & stuporem, vt cum talibus principibus, quorum hæc signa videntur, pacem cupiant, vel oblatam sine cunctatione suscepterit. Pulcherrimũ huius rei testimonium Pli. Moneta Romana. lib. VI. cap. XXII. de Romanis affert, cũ quibus ob prædicta numismata principes Indiæ & Taprobanæ, inire & seruare amicitiam affectabant, arbitrantes eam gentem Moneta consormis vnitatem ostendit. magnã tenere iustitiam, quæ tot pretiosis, tãq; miris, variisq; insculptis imaginibus, ostenderet vnitatẽ: in qua reliquæ virtutes pulchro ordine catenatæ vidẽtur. Sed neq; illa harmonia diu carere potuit turbatore: nam monetarii, quos constat in publicam Monetarii. vtilitatem specialiter fuisse susceptos, ad priuatum cõmodum respicientes, seditiosis Bellum monetariorum. hinc inde collectis turbis, Aureliano Imperatori intulere periculosum bellũ, quale in sempiternũ vocatur Bellum Monetariorũ. Mira profectò fuit eo in tpe inopia, vel proditio fisci, cùm Reges ipsos plurimum posse dicimus, ait Strabo lib. IX. Ideoq; ipDynastę. sos Dynastas, id est, potentes nuncupamus: quoniam quò velint populos, aut vi, Munus oratorium. aut suasione perducant. Per munificentias igitur maximè psuasos efficiunt: non enim orationem suadere Regale, sed oratorium est munus. Regiam verò suasionem tunc Regia suasio. appellamus, cùm donationibus adducant, ferantq; quò cupiant. Itaq; muneribus exhibendis persuadent: Armorum autem copiis violant, & vrgent. Ista verò

ambo

ambo pecunia veneunt, comparanturq; . Nam ille magnum habet exercitum, cui & alendi facultas ſuppetit, & plurimas effundere largitiones is valet, cui ampliſſima poſſeſsio euénit . Sed de his infrà in libris Bellorum aliquid peramplius oſtendetur . Pecunia veneũt

Exercitus vnde

De excellentioribus Monetis Septentrionalium regnorum.

CAP. XVI.

VALVIT plurimum vetuſto tempore pecunia coriaria, vt ſuperius eodem lib. cap. XII. dictum eſt : deinde argentea pura , poſtmodum mixta : quæ multis ſeculis vſq; ad hæc tempora , etiam in ſolo ære cuſa durant . Quæ cum certis ſignis mõſtrata eſt Regio fiſco, ac Reipublicę inferre irreparabilia damna , repetitus eſt antiquus cudendi modus , ſcilicet in puro argento , maximè pro mercibus importandis, vel exportandis . Hæcq; moneta diuerſo æſtimata eſt valore , vtputa ſub ſigno nauicularum , coronarum , vrſorum , auium , canum , ſpicarum , & ferrearum clauarum : quæ omnia prouinciarum, Regum , Principum , ac communitatum ſigna ſunt. Hoc autem tempore pura moneta argentea valore vnius floreni abundantiſsimè ad plura centena millia & myriades , annuatim cuſa , vſq; ad Germaniæ, Sarmatiæ , & Tartarorum fines exportatur: rurſusq; veterum Gothorum Regum , Theoderici , Alarici , Theodati , Totilæ , Vitigis , & Teiæ , monetæ aureæ regno inferuntur . Maximè delectantur inſigniores perſonæ , magnatum ſigna , facieſq; contemplantes .

Pecũia coriaria

Argentea.

Aerea.

Damna vnde.

Monetæ ſigna.

Daleri.

Reges antiqui Gothorum.

De Aurificibus.

CAP. XVII.

OSTENSO ſuperioribus figuris quòd maxima , ac inexhauſta ſit copia argenti in montibus regni Suetiæ , & quomodo reperiatur , & extrahatur ibidem , ſequitur vt eius vſus , vel abuſus oſtendatur , ne nobile metallum hoc non habentibus , & bene vti ſcientibus, vt habeant, relinquatur ignotum. Repetitis

Metallũ nobile

Tẽpla idolorũ.

Mortalitas.

Posteri inexplebiles.

Hungarorũ artifices.

Vistula flu.

Gedanense emporium.

Ornatus mulierbris.

Argenti perpetuitas.

Silff schena.

Campanulæ.

Frena.

igitur antiqui temporis moribus, satis monstrari poterit, quàm ingens auri, & argenti, alterrúsue pretiosi æris opulentia fuerit, quando (vt primo lib. præmissum est) templa idolorum, triclinia Regum & Principum, vsq; ad infantum cunabula, & equorum frenos, & phaleras, in eminentissimum ornamentum extendebantur. Auri quidem minera, vt tunc abundans fuit, ita postmodum ob sæuam mortalitatem, peste, gladio, fame, & tempestatibus excitatam, rarefacta, cura eius euanescebat. Solam memoriam quorundam locorum, vnde extractum fuit, ad posteros satis inexplebiles misit, quemadmodum extremis finibus Aquilonis superius fuerat enarratum: attamen non negandum arbitror, quin auri maxima vis sit in Suetico cupro: quod emptum, & exportatum, ac plerunq; à naufragio repetitum, arte igneq; expurgatum, possessoribus suis præstat insigne lucrum. Hancq; artem puto Hungaricos artifices diligenter attendere, qui cuprum valde rubicundum, & examinatum, atq; in tenues laminas resolutum, externorum negotiatoribus vendunt: qui demum per dominia Regis Poloniæ, vsu longarum nauium in flumine vulgatissimo Vistula vsq; ad emporium Gedanense Ducatus Prussiæ deportandum, eoq; loco diuidendum faciunt: reliqua domesticis aurificibus (si arte secretiori aliquid auri è cupro, vel ære exprimere possint) salua relinquuntur. Quantum ad argenti vsum, nullibi communius, aut splendidius in omni hominum conditione venundatur, quàm in Suetia, & Gothia: vbi vix domus, vel familia reperitur, quæ non semper aliquid annua industria adiicit ad partam possessionem. Quæstus etiam maximus est in magnis imaginibus Sanctorum, regni Tutelarium patronorum: quibus ciboria, siue loca auro, argentóue constructa, reuerenter deputantur. Similiter & ornatu virginum in amplissimis capitum coronis, monilibus, pectoralibus, brachialibus, catenis, murenulis, annulisq; à parentibus, paranymphis, vel amicis erogatis. Nec frustra: prouidè enim eis potius argento, tota earum vita & heredum duraturo, quàm sericeis vestibus esu vermium subitò perituris, elargiuntur. Immò illustrioribus viris adaptari solebant antiquitus argenteæ cincturæ, vulgariter Silff schena dictæ, atq; rotundi argentei nodi in vestibus vndiq; perstringendis: immò etiam campanulæ argenteæ caudis equorum, vt sono percepto obuii caueant calcitrationem, alligantur. Præterea strepæ, frena, & pectoralia, plurimaq; argentea, potius luxu, quàm solido apparatu, fabricantur ornamenta.

De argenteo ornatu virginum.

CAP. XVIII.

Scheningia.

Schena flu.

Fontes.

EXTAT apud Ostrogothos vetustissimum oppidum Scheningia dictum, eò quòd torrens certo tempore impetuosissimè alluit latera eius, Schena appellatus. Siccitate verò adeò pauculam reseruat aquam, vt vix solis iumentis, & pecudibus sufficiat adaquandis. Sed hunc defectum optimorum fontium abundantia vbiq; supplet, cùm ex viua scaturigine perpetuas habent venas. Oppidum hoc, etsi vergens ad senium videtur proximum fore desolationi, tamen situ, fertilitateq; sua, ac opulentia

Situs saluberrimus.

simile non habuit in tota Septentrionali plaga. Situm, inquam, saluberrimum habet, vtputa inter fertilissimos agros, & prata, ac nemora quercina, valde vtilia & opaca

opaca. Plateę huius oppidi adeò ingenioſa induſtria à primis fundatoribus tradu-
ctæ ſunt, vt quaſi ex omnibus circumferentiis qualitercunq; flectuntur ad publicum forum, & prætorium veluti centrum concurrunt. In hoc foro ſtabat gigantea ſtatua, Turonis longi nomine, inſtar Rolandi Bremenſis inſignita: ad cuius genua publica quæſtione corripiebantur malefactores, præcipuè adulteri, licet raro reperti: qui inter brachia ſtatuæ connexa, ferreis catenis ſaxa indicibili confuſione, ac aliis ludibriis in collo eleuata tenebant, maximè in terrorem fragilioris ſexus haud corrumpendi. Erant olim in hac vrbe maximo numero plebeiæ virgines, amplis argenteis, deauratiſq; coronis palmari altitudine ſolennioribus feſtis incedentes: quarum etiam alius cultus, & ornatus, ſicuti & aliarum mulierum, totus, & opulentus erat in argento: cuius copia ad omnes & ſingulos, etiam agricolas extendebatur, & adhuc extendi creditur, vt gloria Principi detur, quòd potius ſplendidis & opulentis imperat, quàm egenis, veluti Rex Schacorum aut Latrunculorum.

Plateę.
Turelang.
Roland.
Adulterorum pœna.
Coronæ virginum.

De magnis diuitiis, & viris heroicis huius antiquiſsimi oppidi Scheningenſis, & illuſione diabolica in eo facta.

CAP. XIX.

VERVNT & illuſtres, ac nobiles viri, ac fœminæ in prædicto oppido Scheningenſi, tam ratione magni germinis, quàm fortunarum deliciis in omni generatione, ac natione reputati: inter quos beatus Nicolaus quondam Antiſtes Eccleſiæ Lincopenſis, diuina reuelatione puriſsimus in vita ſua S. Birgittę declaratus. Prętereà nobiliſsima vidua Ingridis: quæ contemptis mundi pompis, Hieruſalem, Compoſtellam, ac Romam tempore Martini IIII. anno Domini M. CC. LXXXII. peregrè profecta, eiq; à terra ſancta cum aliquot deuotiſsimis virginibus comitibus ſuis reuertenti, diabolus inſidias poſiturus, magna pompa, ac equitum caterua, veluti potens dominus hoc oppidum ingrediens, proconſules ac ciues illicò in forum publicum vocatos inſtruxit, vt nequaquàm admitterent certas mulieres ante mœnia paululum commorantes: afferens, eas maleficas fore, & à multis annis earum exercitia dudum apprimè cognouiſſe, tanquam peſsimarum incantatricum. Quo audito, multis è conſulibus, & aliis conſueto modo ſeſe ſigno ſanctæ crucis ob horrendam relationem munientibus, illicò in ictu oculi tota illa diabolica turma euaneſcere viſa eſt, quaſi fumus. Compertoq; per nuntium, mulierem ſanctam præ foribus à peregrinatione reuertentem adeſſe, ſanctiſsimis obſequiis obuiàm procedentes, eam in ciuitatem ſuam receperunt: & ob id eius benedictione omnibus bonis repleri, ſtabiliriq; merebantur. Vnde Senatus ille, viſo tam euidenti miraculo, quiſq; pro ſua ſorte maxima vaſa argentea, quibus abundabant, ſanctę huic mulieri in ſupplementum ſuæ opulentię, vt manſionem pro ſe, ſuaq; virginea comitiua, quodcunq; vellet, fabricaret, alacriter ac liberaliter offerebant: quo factum eſt, vt deuotiſsimum monaſterium Virginum S. Dominici hinc exurgeret, loco apto, laudabiliq; obſeruantia, & regula,

Nicolaus Eps Lincopenſis.
Ingridis.
Diabolus equeſtris pompæ.
Diabolus euanuit.
Vaſa argentea donantur Ingridi.

ad hæc vſq; tempora Lutheranorum, magna ciuium diligentia, pro earum filiabus caſtè, & ſanctè educandis, cuſtoditum, ſed nunc euerſum. Comes etiam huius ſanctiſimę viduę fuit quædam Mechthildis, de regno Daniæ illuſtris proſapiæ virago: cuius violentus ſponſus contradicentem opprimere volens, ab altis ſcalis cadens, fracta ceruice ſubitò expirauit. Hæcq; in medio noctis ſilentio aufugiens, ope prędictæ mulieris viduę, in ſancta virginitate vſq; vitæ exitum plena bonis operibus illæſa permanſit.

Mechthildis Roſchildenſis

De pellicibus, & diuerſitate pellium.

CAP. XX.

Quæſtio continua.

MIRANTVR plurimi quomodo tutè, & ſanè viuant homines in horrendis frigoribus plagę Septentrionalis, de quibus primo lib. cap. XIX. pro parte extitit declaratum: hancq; leuem quæſtionem vltra XXX. annos audieram in Italia, præſertim ab Aethiopibus, & Indis, quibus oneroſus videtur veſtitus ſub zona torrida, ferre plumaceas veſtes ex pſittacis, et diſcoloribus papagallis artificioſè conſectas: quibus reſpondetur, prout omni pręterito quo poterat reſponderi, Naturam omnium rerum matrem nihil agere ſuperfluum, neq; diminutum, immò omnibus productis optimè prouidere. Gaudet Indus multiplici plumarum genere, magis forſan pro tegumento, quàm neceſſitate: rurſus Scytha villoſo veſtitu, & tegmine pro commoditate. Nec terminum commutare licebit ſagacitate naturæ præſcriptum: quæ ſicuti ſub polo Antarctico immenſos calores, difficili remedio temperandos, amplectitur: ita ſub Arctico aduerſus aſperrimas hyemes, glacies, frigora, & ſpiritus procellarum opportuna remedia faciliter adminiſtrat, ligna videlicet in maxima copia, & leuiſsimo pretio, & demum pelles diuerſorum animalium, tam ſylueſtrium quàm domeſticorum, vt ſunt,

Natura rerum mater.

Indus.

Scytha.

Remedia frigoris arcendi.

Animalium nomina.

Agnorum	Doſſorum	Lutrarum
Alcium	Fibrorum	Mardurorum
Aſperinorum	Gulonum	Onagrorum

Biſontium

Bisontium
Ceruorum
Castorum
Cattorum sylvestrium
Caprarum
Damularum
Glirium sylvestrium
Harmelinorum
Hędorum
Leporum
Lyncum
Luporum
Ouium
Rangiferorum
Taxorum
Vitulorum marinorũ et domesticorũ.
Vulpium
Zebellinorum.

Quarum omnium experti pellifices ita ingeniosè nouerunt mixturas componere, vt pulcherrimum decorem ostendat varietas, & calidissimum fomentum adiuncta mollities. Sed in his emendis subsequens capitulum attendatur.

De cognoscenda pellium sophisticatione.

CAP. XXI.

PELLES zebellinę, mardurinę, harmelinæ, castorinæ, lyncinæ, ac lutrinæ, in sui cognitione valde cauta indigent examinatione, cùm vario modo falsificatæ perueniant ad manus emptorum, vt eos sæpe emptionis pœniteat, ob subitam colorum mutationem. Asperine aut pyrolinæ, quę Italico sermone Schirasse, vel Dossinæ dicuntur, in duplici differentia reperiuntur, montanæ scilicet Septentrionales, albicantes cum colore cœlestino: aspersione cretacei pulueris fallaciter colorantur. Aliæ verò, scilicet Meridionales, id est, versus Australem regionis situm captæ, similiter creta, & picea fuligine mixta facilimè sophisticantur. Mardurinæ autem, aut zebellinæ pelles, piceis tedis fumantur, vt appareant in pilis densiores, ac nigriores. Ideoq; sub aperto cœlo, aut aura serena, vel solis reflexu, sed caliginoso obscuroq; aëre ex industria venundari solent. Et ita castorinæ, ac lutrinæ pelles adulterantur. Verùm fallacia hęc fricatione candidissimi lintei panni statim deprehenditur. Harmelinæ pelles creta in modum farinæ respersæ, multò albiores solito discernuntur. Sed rursus hæc sophisticatio nigra tela per leuem fricationem admota ostenditur, tanquam per duos colores directè contrarios experientia caperetur. Igitur in comparatione, seu emptione huiusmodi pellium, puro oculo, claroq; die prouido emptori opus est, ne prędictis, aut aliis maioribus fallaciis decipiatur.

Dossi.
Puluis cretace'.
Mardurinæ.
Zebellinę.
Aura serena.
Castorinæ.
Lutrinæ.
Linteus pannus
Harmelinæ.
Tela nigra.
Puro oculo.

LIBRI SEXTI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLICIS INSTRVMENTIS, RITV, CAVSA, ET CAVTELIS PRAELIANDI.

LIBER SEPTIMVS.

De Artificibus balliſtarum, & telorum.

CAP. I.

PARVM naturę viſum eſt hominem cęteris omnibus animantibus imbecilliorem . ęrumnis & lachrymis plenum,ad infinitas calamitates , vt Plinio lib. VII. placet, produxiſſiſſe , niſi & ipſe homo crudeliora abbreuiandæ breuis vitæ compendia inueniſſet : idq; iuxta gentium ritus in toto orbe diſperſarum . Aliis etenim modis Scythæ, aliis Afri Indiq; pugnant , aliiſq; armis , vel deprauata natura , vel furore ipſa miniſtrante , vtuntur . Apud Septentrionales gentes talis , vt ſuperius oſtenditur , vſus reperitur in arcubus , balliſtis , & ſagittis : vixq; datur incola terræ , qui in ſimilibus armis haud eſt proui ſus : idq; propter hoſtiles inſultus arcendos , ac noxias beſtias vbicunq; occurrerint , depellendas , vt ſunt immanes vrſi , ac lupi : contra quos latę veluti nouaculæ producuntur ſagittæ , ob pilorum denſitatem . Item lignęæ ſagittæ lato capite, pro marduris , zebellinis,ac pyrolis interimendis . Item bifurcatis,pro auibus ſyluęſtribus aucupandis : aliis in aquaticis inciſiuis , ob pennarum duritiem penetrandam :

Scythæ.
Afri.
Indi.

Armoꝝ genera

Cauſæ armorū, & ſagittarū .

aliis

aliis ad alces, seu onagros, gulones, vulpes, & similes bestias conficiendas. Verùm de his & similibus, non ballistarum, sed reflexarum arborum sagittis, inferius de diuersis animalibus venandis, plura ostendentur. Arbores reflexę pro arcubus.

De sagittis, & telis bellicis.

CAP. II.

QVANTVM ad præliorum congressum attinet, certum omnibus relinquitur, Gothos cęteros in fortitudine ballistarum, sagittarum, lancearum, & gladiorum præcellere, eò quòd vix in orbe maioris rigoris fiunt ballistæ, quàm apud eos: neqꝫ maiores gladii, qui hæreditario iure, & munere, tanquam supellex argento locupletior, inæstimabili desiderio affectantur, & dantur, ac possidentur. Nec minor in sortibus ballistis affectus est, & rotulis earum attractiuis, quibus mira agilitate dorso incuruato ballistę extenduntur: talemqꝫ vim habet eius vigore emissa ferrea sagitta, vt virum lorica, ac duplici thorace munitum, velut mollem ceram penetrare consueuit. Ideoqꝫ earum frequentior, quàm aliorum armorum in pręliaribus populis, etiam ob alias multiplices rationes, vsus est, vt infrà de ferreis mœnibus annectendum erit. Talibusqꝫ sagittis ferreis non parui duces exercitus in campis indigentes, multa earum millia secum diligenter ferunt: quoniam portatiles sunt, & rarò frustra proiectæ, etiam tricuspides, & veneno tinctæ, ob hostium rabiem, & immanitatem, sine graui vulnere emittuntur. Nec facilè venenatis vtuntur sagittis, nisi vbi exploratum habuerint hostilem ferociam, & crudelitatem, quòd nemini sit parsura. Meminit Plin. lib. XVI. cap. XXVII. cannarum siue arundinum, vnde sagittæ fiant. Sed earum vsus in Septentrionali plaga nunquàm habitus est, nec vllo tempore haberi poterit, quia canna ibidem crescens, ob frigoris vehementiam, puerilis digiti grossitiem, vel spissitudinem nunquàm excedit. Ideoqꝫ vna canna Italica pro fulcimento fenum, & debilium, ibi loco deliciarum venundari posset vno boue, vel equo.

Ballistæ verò neruosæ ab inferioris Germaniæ artificibus ad regna Aquilonaria importatæ, boum aut equorum commutatione, vbi moneta non assuerit, recipiuntur.

Ballistæ. Gladii. Vis arcuum. Mœnia ferrea. Tricuspides. Sagittæ cur veneno tingũtur Cannæ vel arundines minimę

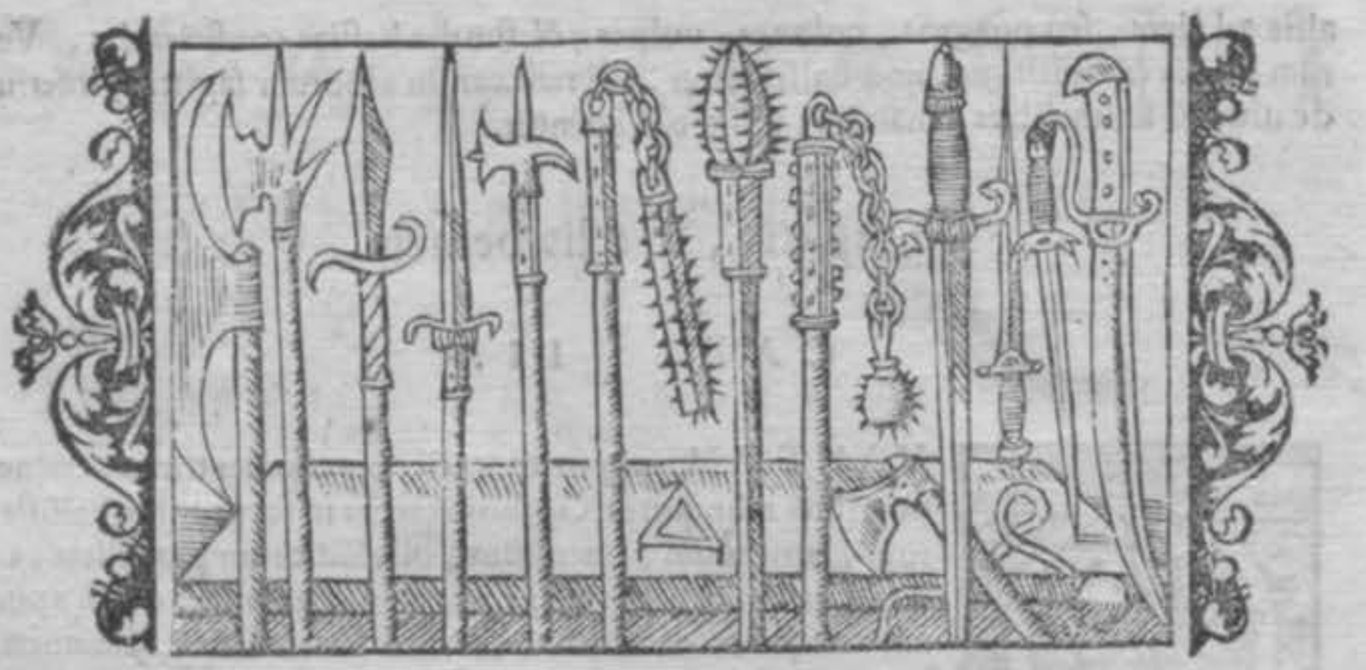

De diuersis generibus Armorum.

CAP. III.

Arma bestiarū.
Arma hominū.

NOTVM est naturam bestias, alias dentibus, alias cornibus, alias pedibus, alias secretioribus membris, immò sputis, spiculis, vrinis, & excrementis in sui defensionem, & tutelam armauisse: hominem verò vagitu, gemitucp imbecillem, omnium ærumnarum capacem, à primordio originis suæ angustiatum, mitem, inermem, rationi subiectum, velut in arenam, & certamen omnium tolerandarum passionum, & iniuriarum constituisse. Sed dum rationi, quæ salubria suadet, consentire renuit, ad arma plusquàm beluina ferocitate consurgit. Et hinc tot exquisita ad miseriam, morbum, & mortem compendia, præter secreta abominabilium artificum inuenta, & tormenta, quasi à crudelioribus macellariis laudabiliter excogitata videantur: de quibus scilicet secretioribus armis, ob horrorem multiplici ratione deinceps veniet abstinendum, ac conticendum. Attamen superius depicta, ac alia arma, inter præcipuos thesauros plusquàm honores, & fortè animam, collocata custodiunt, & adaugent Septentrionales, immò inter dotalitia, & hæreditaria bona quasi pretiosam, et primam supellectilem computant, in continua generis successione: & hoc non tantùm, quia his remediis & instrumentis, ingruentibus inimicis, sed & ferocissimis bestiis, hyeme præcipuè, veniet occurrendum: licet & æstate nulla rubigine consumuntur. Interea satis apparet, plures ferro, quàm auro, vel argento fore ditiores. Splendet enim, Cassiodoro teste, claritas in armis expolita, vt intuentium facies fideli puritate restituantur: quarum margines in acutum tali æqualitate descendunt, vt non limis compositę, sed igneis fornacibus credantur effusæ. Harum media pulchris alueis excauata, quibusdam videntur crispari posse vermiculis: vbi tanta varietatis vmbra concludit, vt intextum magis credatur variis coloribus lucidum metallum: & hæc arma atia cotis emundat, & minutissimus puluis industriosè detergit, vt speculum quoddam virorum faciat ferream lucem: qui patriæ natura largiente concessus est, vt huius rei opinionem aliis faciat singularem. Enses, qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani: qui tanta elegantia visus est excolere fabrilia, vt quod eius manibus formabatur, non opus mortalium, sed crederetur esse diuinum. Ideocp

Compēdia mortis.

Arma conticēda

Plus ferri quàm auri.

Cassiodo.

Ferrea lux.

Vulcani arma.

pretiosi

pretioſi muneris loco nunc, vt olim, amica viciſsitudine inter principes locum obtinent, quia ſingulis temporibus grata videntur & accepta, vſuq; delectabili (teſte eodem Caſsiodo. lib. V. in principio) apud Regem Theodericum, & alios principes ſeruabantur. Si etiam quis de omnibus, vel pluribus bellicis inſtrumentis aliquid intueri deſiderat, videat Iſido. lib. XVIII. qui nihil in hoc oneroſo ſolatio videtur omiſiſſe docendum. Igitur Septentrionales populi gladiis, lanceis, pugionibus, ſpathis, aliiſq; telis nedum domi, ſed foris contra nocentes beſtias, & crudeles inimicos vtuntur. Cimbri tamen tricuſpi, ſicuti & Gothi, telo vtuntur: quæ & olim toti mundo incognita non fuerunt. De armis verò Perſarum, Aſsyriorum, Thracum, & Aegyptiorum, ac Indorum, Herodotus extensè permaxima dicit: ſimiliter & Plin. lib. VII. ac Vegetius in ſua profeſsione. De gladiorum hebetatione, ſeu amentatione, ac incantatione, Saxo Danorum hiſtoricus diuerſis in locis mirabilia, ſed non incredibilia adducit, dum in rebus multis & minutis, ob ſtupenda naturæ miracula ineſſe videntur.

Armoꝝ noſa.

Cimbri.

Hebetatio gladiorum.

De ſubita conuocatione communitatis ad arma.

CAP. IIII.

ERNITVR hic homo præcipiti equo vectus, fuſtem, ſeu baculum vno fine combuſtum, altero ſune ligatum aſſerens: cuius fidelior, ſimpliciorq; interpretatio hæc eſt, vt quoties immineant hoſtes in littore maris, ſeu limitibus regnorum Septentrionalium, tunc illicò iuſſu præfectorum prouincialium, accedente conſenſu & conſilio veteranorum in ſimili negotio valde peritorum, baculus tripalmaris communi eorum aſpectu, agiliori iuueni curſu præcipiti ad illum, vel illum pagum, ſeu villam, huiuſmodi edicto deferendus committitur, vt III. IIII. vel VIII. die vnus, duo, vel tres, aut viritim omnes & ſinguli ab anno triluſtri cum armis, & expenſis X. vel XX. dierum, ſub pœna combuſtionis domorum (quæ vſto baculo) vel ſuſpenſionis patroni, aut omnium (quæ ſune alligato ſignatur) in tali ripa, vel campo, aut valle

Modus celerrimæ conuocationis.

Baculus tripalmaris.

Triluſtris ætas.

comparere tenentur subitò, causam vocationis, atq; ordinem executionis prædicti præfecti prouincialis, quid fieri debeat audituri. Itaq; nuntius ille quouis posta, seu veredario celerior, peracta commissione lentè reuertitur, signum afferens, omnia legaliter se fecisse: continuoq; momento vicatim vnus & item alius cursor, qualiter agendum sit, præscripto loco demonstrat. Taliq; modo, qui vel habitudine corporis, vel ætatis vigore idonei ad pugnam videntur, diurnali, vel octiduano spatio innumera multitudo cum armis, & expensis congregatur, immò agricolæ grandæuiores propter consilia, & experientiam priorum conflictuum acceptorum, in campos accedunt, sicuti & fœminæ in mœnibus vrbium, vel arcium, vt eiiciant saxa, vel calcineas pultes: de quibus infrà suo loco dicetur.

Agricolæ senes consiliarii.

De custodia viarum, & exploratorum.

CAP. V.

Nuntii hostium quo casu tenendi.

ATQVI ne hostilis exercitus, quid incolę meditantur agnoscat, loco opportuno deputantur viarum custodes, qui neminem ab ea multitudinis conuocatione descendere sinunt, immò nec nuntios hostium, quando deprehenduntur non pacis gratia, sed explorandi causa aduenisse. Volunt enim incolæ inimicos, quãto numero congregati sunt, quibusue hastis & armis, seu contis aut sagittis vtuntur, ignorare: quandoque enim hastæ (vulgari Italico Picchæ dictæ) duobus, aut tribus pedibus longitudinem exuperant hastas, seu lanceas inimicorum, vti in electione Regis Danorum Christierni II. anno Domini M. D. XXI. ductu nobilissimi Gostaui Ericson, postea Regis, euenit: qui XX. millibus huiusmodi hastatorum montensium inhabitatorum, Dalacarlorum, ad campestria loca Arosiana, sub finem Maii impetuosè hostibus congressurus descendit, & in momento victor euasit. Horror enim Christiernianæ seueritatis non vnam familiam, aut prouinciam, sed vniuersos incolas agitabat in furorem, vt viritim exeuntes prorumperent in vltionem. Quo ordine, causaue factum est, vt idem Gostauus vbiq; concurrente infinita multitudine, etiam illustrium, & nobilium assensu, primò proclamatus sit Princeps, & inde Rex à tribus Episcopis sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem habentibus, sit coronatus: de cuius gestis alibi diffusius ostendetur. Nuntiis igitur, vel cursoribus, pro enuntiando congressu multitudinis ad prælium, nil vnquam celerius, aut seuerius excogitari possit: quia hos neq; vis niuium, neq; imber, neq; æstus, neq; nox distinet, quin propositum sibi cursum celerrimè conficiant: quorum primus proximo pago denuntiat, & ille propinquiori, & ita deinceps, donec è territorio, seu districtu cuncti cognouerint, vbi, quandoue, & propter quid sit congrediendum. Nec satis securus erit præfectus, si titubat, aut vacillat, quid prouocatæ multitudini debeat imperare. Gratis enim pro patria militaturi, illicò scire volunt, quid expediat peragendum.

Longitudo hastarum.

Gostauus quõ Princeps factus sit.

Impedimenta nõ terrent præliaturos.

Periculũ præfectorum.

De directione

De directione multitudinis conuocatæ.

CAP. VI.

CONGREGATAE multitudini incolarum mox assunt prudentiores præfecti, qui vno tempore & agenda demonstrant, & cohortes, turmas, ac legiones distribuunt, acieſq; seruandas prædicunt, vexilla committunt, causas belligerandi exponunt, præmia prædamq; victoribus promittunt, hostium insolentiam & damna inculcant, & quàm necessarium sit patriam tueri libertatem, vniuersis & singulis manifestant: hacq; celeri expeditione omnes audacissimos iniuriarum vindices reddunt, ea potissimùm ratione, quòd domestico tyrocinio prius didicerant bellicos exercere congressus, idq; pilis, sagittis, fundis, gladiis, quibus aliquoties, vel sæpius hostem interimere, vel fugare consueuerunt: quidue in bello fieri oporteat, non minus commodè sibiipsis præscribere, quàm ab aliis addiscere nórunt. Quo fit, vt dum in hostem non secus quàm graues, & luctuosæ tempestates vno impetu deferuntur, ferociterq; irruunt, vel facultatem inueniant cædendi, sternendi, capiendi, aut omnia in hostilibus castris confundendi, prout natura loci concedit. Populoq; mos est tumultuaria, atq; cursoria pugna dimicare. Qui verò cæteros antecellunt in hastis, aut statorio bello, suo ordini seorsum deputantur, vt suis sint auxilio, si resistentia hostium in ipso impetu retrusi fuerint, vel fugati. Alii verò turmatim conglobati, aut itinera custodiunt, vt hostem ad insidias, & iniquiora loca contrudant: aut commeatum auferunt, vel impediunt, vt diuturnitate sufferendæ pugnę defessum reddant, aut ad extrema pericula voraginum, ac præcipitiorum cogant, vt rupium faucibus ipsum hostem inclusum facili negotio conficiant, vel captiuent. Summeq; prouident, quòd nouas recenteſq; pugnatorum turmas bello inualescente inimicorum viribus incessanter opponant; vt in tuta munimina recipiant debilitatas.

Præfectorꝝ prudentia.

Causæ bellãdi.

Armorꝝ noía.

Modus impetuosus.

Pugna tumultuaria.

Modus supandi hostem.

Nouæ turmæ surrogandæ.

Adhuc de cautelis bellatorum.

CAP. VII.

Pugna exire nō licet.

SOLET etiam plerunq; , vti in quouis acerrimo bello , accidere , vt non modò defeſſo ex pugna excedendi , ſed ne ſaucio quidem eius loci, vbi conſtiterat, relinquendi , ac ſui recipiendi facultas concedatur . Ideoq; hyeme propter horrendū frigus , & æſtate ob ingentem æſtum longè plures pereunt , quàm reliquis temporibus anni : quinimmò cuncto tempore intereunt , qui aut pericula præuidere negligunt, aut hoſtium paucitate contempta, temerè prælianſtur . Sæpe etenim minores beſtiæ anguſtiis conſtrictæ , rabie contracta maiores ſuperāt, vtpote quòd vna vulpes plures canes robuſtos lacerat, & euadit. Qui verò in hoſtili exercitu ab equis ſiue nudis, ſiue cataphractis pugnāt, maioribus periculis ſubiiciuntur. Incolę enim patrię defenſores, vti peritiſsimi ſunt in ſagittatoria arte ex fortibus corneis balliſtis, ita & modū pugnandi ſeruant, vt potius equum, quàm ſeſſorem latioribus ſagittis, Schecta appellatis, transfigant : rectè exiſtimantes, leſo iumento, ipſum ſeſſorem mox ruiturum. Nec opinione falluntur . Ferrea enim ſagitta corpori immiſſa, intolerabili excitato cruciatu equitē & iumentum ſtrangulat repentino caſu, prout in multis cap. infrà dicetur. Prętereà hoc obſeruant, vt ſemper pedites, qui optimi iaculatores ſunt, in locis montanis, ac aſperis ꝑ equitibus pugnent: quia loci natura cū fideli ductore victoriā ab hoſtibus certiſsimo exitu pollicetur, ſicuti ecōtrà, quādo duces belli ad inſidioſa loca ducunt, vel potius ſeducunt exercitū optimè animatū, & armatum: prout Liuius factum fuiſſe in ſaltibus Candianis teſtatur, & Plutarchus per proditores Arabes contra M. Craſſum, vti miſerrimum & infeliciſsimum ſpectaculum ibidem videtur, ſatis dignum vt à principibus legatur , ſæpiuſq; lectum repetatur .

Pugna temeraria, & contemptu hoſtiū plures ꝑire ſolēt.

Vulpes euadit.

Equus potius quàm ſeſſor ſagittatur.

Schecta.

Pedites ꝑ equitibus pugnāt.

Duces fallaces.

Exēplū notabile, ne prīcipes illuſi turpiter occidantur.

De littoralibus præliis.

CAP. VIII.

Modus arcendi hoſtē à littore.

IMMINENTE maritimo bello mira diligentia vtuntur Septentrionales populi , præſertim Gothi , Sueci , ac Finningi in hoſtica claſſe arcenda , vel excipienda . Aut enim ex rupibus tanquam naturalibus præſidiis eminus hoſtem ſagittis arcent à littore , aut propius accedentem ſaxis è ſublimi proiectis elidunt,

elidunt, aut in faucibus portuum ſtylos cæcos, denſaſq; ſudes ſub aquis infigunt, vt ſine defenſoribus aditum aduerſariis valeant prohibere. Aliquando etiam hoſtium opinioni timidos ſe demonſtrant, in extremis ſyluarum brachiis latitantes, vt quo loco prædandi cauſa hoſtes aduenerint, cornuum acutiore citato ſono conuocent reliquam multitudinem in abdito permanentem. Pleriſq; enim in locis littoralibus acceſſus receſſuſq; ſyluarum teneris arboribus inciſis, inflexiſq; crebris in latitudinem ramis enatis, ac rubis, ſentibuſq; interiectis effecerant, vt inſtar muri hæ ſepes munimenta præbeant, quæ non modò non intrari, ſed ne facilè introrſus perſpici poſsint. Intra eas ſyluas quaſi ſingulis prouinciarum portubus obiectas, maxima multitudo latitat incolarum: quæ eò celerius inimicis congreditur, quò diligentius ſpeculatorum induſtria fuerit excitata, præſertim dum hoſtes per ædium incendia, & agrorum depopulationes ſæuire videntur. Eo nanq; ſcelere nullum truculentius indigenæ reputant, nec atrocius patria ſeueritate compenſant, quemadmodum huius rei Caſsiodo. meminit de Regibus Gothorum, grauiter eos punire ſolitis, qui ſegeti nocerent, aut meſsibus maturandis.

Styli cęci.

Stratagema.

Irruptio inſidioſa.

Seps prona ac denſa.

Multitudo latitans.

Incendiarii acrius impetuntur

Segetū cōbuſto res peſsimi.

De peſſimo euentu hoſtilis claſſis.

CAP. IX.

VENIT præterea ſæpius, claſſem bellicam littoribus applicantem, tantis nebularum obſcuritatibus ſubitò obrui, vt nedum vlterius progredi nequeat, ſed nec mutuas prohibere nauium colliſiones, aut cæca ſub aquis ſaxa, labore vel ingenio euitare, immò nec velorum beneficio ad apertum euadere gurgitem, propter diras tempeſtates, quæ nebulas huiuſmodi concomitantur: quibus ſedatis, tanta plerunq; ſuccedit maris tranquillitas, vt claſsis ipſa ſeſe à loco minimè commouere poſsit: immò & fulgurum, ac coruſcationum eavis interdum ſequitur, vt ipſa nauigia incendio, ac ſubmerſione vorentur: cuius rei frequens teſtimonium perhibent annales Oſtrogothorum, aliaq; ſaxa in littore relicta, de ſimili calamitate oſtendentia rationem. Cæterùm vbi hoſtis minores inſulas defenſore carentes, lignandi cauſa audentius ingreditur, ſine vita, vel vulnere vix diſcedet. Dum enim inſularum poſſeſſores id imminere proſpexerint, inter frutices, frondeſq; iacula ſecretis funiculis ad arborum robuſtiores ramos violenter extendunt: quorum fortiſsimo repulſu, leui tactu citato, quilibet ignarus facilimè trucidatur. Nec deſunt in locis opportunis cauceæ ferarum, profundo inſidioſoq; ingenio fabricatæ: quas ſi quis inciderit, membris integris vix extrahetur.

Nebulæ tenebroſæ.

Cæca ſaxa.

Tempeſtates diræ

Tranquillitas.

Fulgura.

Saxa ruinæ.

Sagittæ inſidioſæ ramorum.

Cauceæ ferarum.

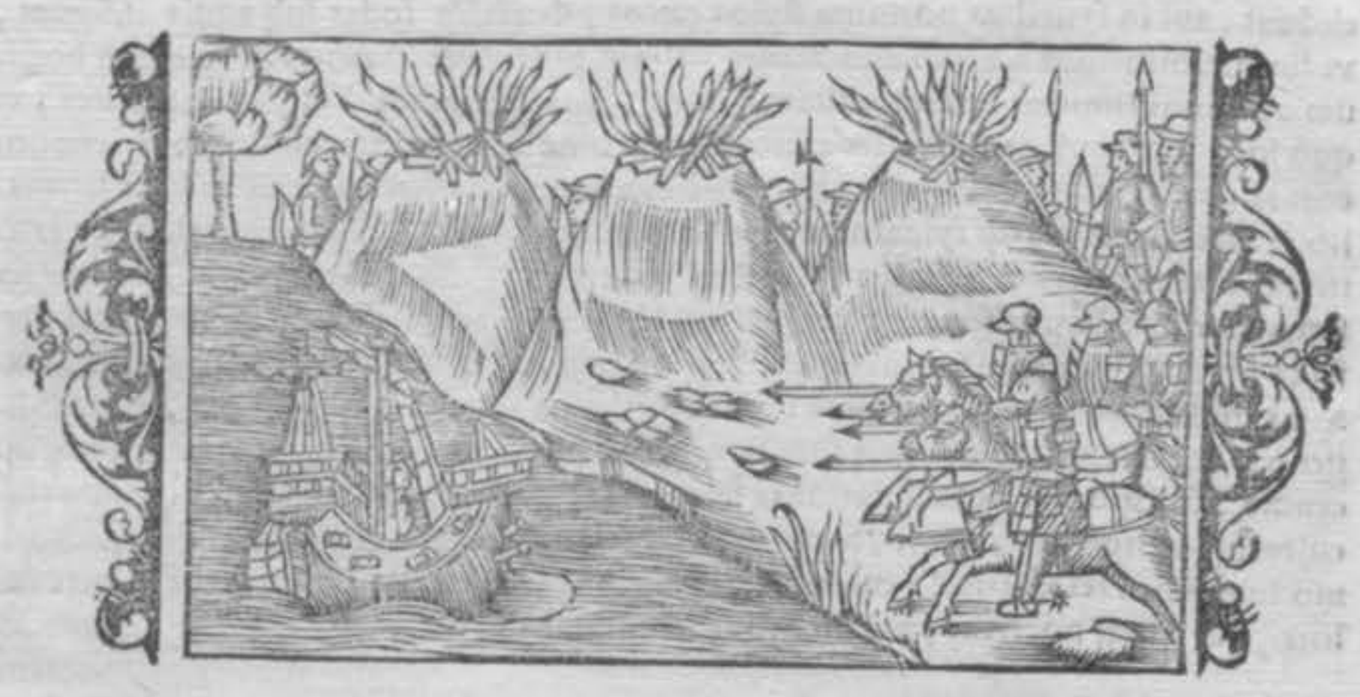

De ignibus montanis tempore hoſtili.

CAP. X.

Fumi.

Cuſtodia equeſtrium.

Ignita pyramis

Velites equeſtres.

Modus circumueniẽdi hoſtẽ.

Victi.

EX hac imagine duo veniunt conſyderanda: quorum alterum in vertice montium, fumi ſcilicet congeſtis lignorum ſtruibus ad claſsicos inſultus accedentium inimicorum arcendos excitati: alterum verò in littoralibus anguſtiis, & ſcopulis, ne hoſtes inſiliant, diligens equeſtrium cuſtodia intuenda: qui montana inhabitant loca tempore hoſtili, veluti celerrimi ſpeculatores, ſigna fumo faciunt: quibus viſis, alii reliquos montes incolentes, itidem alongè poſitis ignita pyramide demonſtrant, vt quilibet armatus iuxta numerum Principis, & patriæ lege decretum, ex campeſtribus locis pro littorum cuſtodia ſine mora deſcendat. Inter quos velites equeſtres celerrimi adſunt, vt hoſtibus portuum, vel riparum acceſſum præcluſuri, ſagittariis plebeiæ multitudinis locum ſtatuant, vbi commodius excipiant, ac conficiant hoſtem, omnino aggredi contendentem: vt ſcilicet in vallibus, aut cauernis expectent, vel ad iniqua & ignota hoſtibus loca, quaſi fugitiui declinent, ne fortè eos taliter inſequentes educere valeant in agmina robuſtiora: quę vrgente neceſsitate, vſq; ad infinitam multitudinem augeri ſolent. Nec deſunt exploratores quoquo verſum emiſsi, qui renuntiant, qua ex parte adhuc immineant hoſtes, vt his celerius, & copioſius occurrentes, vel conſilio, vel virtute, vel inſidiis, vel neceſsitate, vel deſperatione, vel loci ſecuritate nutantibus, nedum victoriam adimant, ſed et victos, vt imperata perficiant, militari lege conſtringant.

De externis exemplis Finnorum.

CAP. XI.

NEQVE Cæsar in bello Pompeiano sine significatione per castella fumo facta, vt erat superioris temporis consuetudo, cohortibus adductis circa ripas (vt lib. II. & III. Commen. ipse attestatur) processit, vbi noua orta causa nouam belli mutationem fecit. Accedit præterea modus Græcorum maximè Caphareum inhabitantium, qui hyemis tempore nauigare solent, vt hominibus montana iuxta ripas inhabitantibus, præcipiant luminosos ignes in summitatibus montium accendere, quibus visis hostes nauigantes in periculum, & mortem præcipiti casu rapiantur, sociiq; ex strepitu, & clamore morientium terreantur. Aliquibus tamen bellorum ducibus imprudens consilium videtur, quòd præliaturi ab incendio inchoent bella, quia eo signo longinqui conuocantur ad vltionem: quod vtiq; verissimum est in his, qui aliena inuadunt, & non in illis, qui propria tueri annitun/tur, vt superiori figura monstrabatur. Sed hoc quoq; euentu maiorem calamitatem recipiunt externi hostes, quàm intraneis intulerunt, & plerunq; prius quò fugiant circunspiciunt, quàm tela contorquent. Satellites enim hominum genus infidum, & inquietum est, quod facilius congregari, quàm dirigi potest. Viso periculo in seditionem citius, quàm ad victoriam versi, seipsos præcipitare festinant, & hoc modico, ac inermi oblato resistente, prout Salustius refert cognitum, scilicet esse pauperem gentem, quæ contra opulentissimos Reges & Principes acerrima bella gesserit, prout de seruilibus bellis toties commissis est manifestum. Parcitur tamen villis, & oppidis sublimiori loco positis, ne comburantur, tum quia vigilantium sunt receptacula, tum etiam quia sub dominio sunt, tum itidem quia ligna afferunt pro montanis ignibus accendendis, vt longè lateq; appareant in hostilibus castris.

Cã noua bellũ nouum parit.

Stratagema.

Incendio bellũ inchoare pnicio/sissimũ est.

Satellitũ natura

Pauꝑ & ĩermis populus triũphat in opulẽtissimos reges

Locis certis par citur.

De bellis syl=uestribus.

CAP. XII.

SVNT etiam quãplurima ꝑpugnacula tum natura, tum arte in syluis, ac montibus, ad arcẽdos hostes satis opportuno situ collocata: in quorũ accessu magis studẽt indigenę properantem inimicorum exercitum opprimere, vel captiuare, quàm eidem bonorum ciuium dispendio, & strage aperto armorum discrimine colluctari: æquius putantes crudeles inimicos naturæ ministerio corripere, qui despecta omni lege humanitatis, more beluino, nulli sexui, ætati, aut conditioni parcentes, furiunt & grassantur. Vnde vt incolæ eosdem hostes acrius inter syluarum proceras ar/

Loca arte & natura munita.

Naturæ ministerio opprimuntur hostes.

Arbores colligatæ.

bores proſternant, eas penes viam, qua proceſſuri ſunt, ferè diſſectas, atq; in vertice funiculis connexas, ſuper hoſtes longinquè caſuras, reſtibus aut funibus moderantur: quo fit, vt equitum peditumq; turmę, velut fulmine factæ, illicò maiori ex parte enecantur, vel aliàs in arcta via, atq; aſpera, lapidibus ſupernè iactis, quaſi ex altis mœnibus obruuntur, aut in faucibus montium per relictas inſidias iaculis, & telis confoſsi ſuccumbunt, aut ex ſubterraneis ſpecubus penes colliculos ſitis, balliſtis & ſagittis confodiuntur. Quorum enim poſſeſsiones hoſtilibus incendiis conſumptæ ſunt, ij in talibus locis amaritudine prouocati, exercituum duces interimere ſolent, aut aliàs domibus incluſos repagulis adhibitis incinerare, prout cap. de incendiarijs puniendis exprimetur. Nec aditus in eorum ſubterraneas ſpecus vlla induſtria ab alienigenis inquiri poſſunt, cùm inter abditas rupes, cuniculoſq; retortos callidè ſunt obliquati. Auditur quidem vehemens emiſsi iaculi ſtridor, ſed vnde exurgit, penitus ignoratur. Quibus autem in locis Gothorum ſpecus huiuſmodi reperiuntur, ſine mea informatione temerarius, & ſuperbus hoſtis, quoties alienæ paci nocere præcogitat, experiatur.

Modus opprimendi hoſtẽ.

Vindicta in cõbuſtores.

Stridor iaculoꝝ

De particularibus exemplis huiuſmodi belli.

CAP. XIII.

Verendenſes.

Sueno rex Danorum.

Viæ præcludũtur arbuſtulis

AXO Danorum clariſsimus hiſtoricus de calliditate Sueonum in cædendis ſyluis loquens, aſſerit, Verendenſes, id eſt, Meridionales Gothos, dum Sueno Danorum Rex omnia flammis, ferroq; ſub algidiſsima bruma inuaderet, plurimoſq; in niues moribundos abigeret, ſeſe eidem Regi viriliter oppoſuiſſe. Cęſis enim minoribus truncatarum arborum coaugmentis, faucium, quas permeaturus eſſet, anguſta præcluſerunt. Tantis ſiquidem circumiacentium rupium anfractibus claudebantur, vt abſq; ingenti diſpendio à latere præteriri nequirent. Quorum auſum dum Rex omnis moræ impatiens, celerius quàm prudentius equeſtri militia demoliri contenderet, atrocius periculum incurrebat. Vbi etenim ventum eſt ad fauces, delapſi equis milites, quanquàm tenui armatura eſſent, quòd eis feſtinationis ardor periculorum contemptum ingeſſerat, arboream ſtruem oppugnare cœperunt: dumq; pacem indigenis poſcentibus non admitterent, pars ab agreſtibus è ſtrue tanquam ex muro pugnantibus, capite haſta traiecto opprimitur: pars ſaxis, ſudibuſq; fugatur: pars frigore correpta, Regeq; ignaro, furtiuo diſceſſu domum dilabebatur. Ipſeq; Rex compendiaria via curſum in ſuam Daniam reflexit, iuſtè punitus in frigore, qui prius afflictæ plebis æſtuaria per crudele incendium deuaſtauit. Ne etiam deſint externa exempla, occurrit Fl. Vopiſcus, aſſerens Imperatorem Aurelianum tantam cladem à Marcomannis apud Placentiam accepiſſe, vt Romanum penè Imperium ſolutum fuiſſet. Cauſa fuit hoſtilis calliditas: nam cùm congredi aperto Marte non poſſent, in ſyluas ſe denſiſsimas contulerunt, atq; ita Romanos veſpera incumbente, turbárunt: quos niſi diuinitas poſt exhibitas ſacrificiorum curas (vigore ſententię Sibyllinæ) præſeruaſſet, penitus deletum fuiſſet Imperium Romanorum. Quanta etiam Cæſar in ſyluis ſuccisis paſſus eſt ab hoſtibus ſuis, ipſe de ſe apertius, & pluries conteſtatur. Contingit etiam, vt detruncatis arboribus ipſi defenſores quaſi circulo clauſi, nullo modo erumpere valentes, ab hoſte fugando interimantur. Aggeres etiam cuneatos è duriſsimo ligno erectos, in locis decliuibus opponunt, fruticibuſq; contegunt, vt equitum

Periculum atrocius.

Arborea ſtrues.

Oppreſſorum calamitas.

Via compẽdiaria.

Aurelianus Imperator.

Marcomãni apud Placentiã

Sacrificijs à deo victoria impetratur.

Cæſar in ſyluis pluria paſſus eſt.

Aggeres cũcati

quitum saltus insidioso spiculo impediant, vel aliquot ex vna, aliquot ex altera parte occisis, acre certamen exurgat, donec montibus & syluis inclusi, fundisq; & sagittis obruti, de vita & libertate pacisci cogantur.

Necessitate consulitur paci.

De dolosis sagittis, & tribulis.

CAP. XIIII.

THis quoq; modis materies bellicæ calamitatis incrementum suscipere solet, scilicet vt hostes, quos Septentrionales populi in rupibus, aut syluis interimere, vel turbare nequeunt, eosdem ad apertos campos simulata fuga, vel seditione callidius educant: accedentesq; tam equestres, quàm pedestres turmas ferreis sagittis in sublime emissis, casuum ictu facilè excipiunt, vel occidunt. Gothi etenim in arte sagittatoria, vt prædictum est, peritissimi, certa telorum genera ferrea vnius & dimidiæ palmæ, medio ligno abietino, medioq; ferro acutissimo confecta, secum ad multa millia in bella comportant: quæ tela, vel sagittas, non directè pro hac sorte præliandi in equites occursantes, sed in aëra transmittunt, vt sua naturali grauedine, ac relapsu, instar grandinum quantitate innumerabili cadentia conficiant hostem: idq; fit ictu triplici. Aut enim suo casu ipsos equites galea, vel thorace penetrato, subitò interimunt, vel infirmant: aut capita, vel dorsa equorum incidentia, ipsos in furorem & fremitum, vt sessorem eiciant, conuertunt: aut terris fixa, ligneo confracto manubrio, velut sudes & spicula, equorum vngulis subtus adhærent, vt remaneant claudicantes. Inde maius ingenium, vt non turmas equestres taliter illæsas, & appropinquantes, sed iumenta sagittis impetant: quia equo læso, vel cadente, facilè corruent sessores: & si illicò non cadunt, contos secum incolæ portant, quadruplici vnco ferreo variatos, vulgariter Polyxe dictos, quò detrahant hominem ab equo.

Hosq; contos lima, veluti falcem ad messem,
ipsi incolæ acuunt ad certamen.

Fuga simulata.

Sagittæ è sublimi cadètes vehementius nocent.

Infrà lib. 10. ca. 14.

Equi non eq̃tes sagittis impetuntur.

Polyxe.

Kesya.

De tribulis ferreis, ac quadratis ſtylis.

CAP. XV.

Acuminata ferramenta.

Seditio.

Neceſsitas compellit optare pacem.

Ira impotens.

Obeliſci pacis.

Quatuor dentium locus.

Dãmark eccl'ia ꝓpè Vpſaliã.

Garpa moſe.

Dana keer.

Sepulchra alienigenarum.

Glacie ſuffocati

Pontes diſſecti

Saxa littoralia.

T ne vi quidem equeſtris armaturę in fugam coarctari, pro innouando præſidio, prompto carent ingenio. Vrnas enim ad hoc præparatas tribulis, quadratiſcꝫ ferreis ſtylis plenas, ac alia acuminata ferramenta fugiendo poſt ſe in arena, aut prato, vel niue proiiciunt, vt ſequentes turmæ equeſtres obſtacula ſentiant in equorum pedibus, quo minus inſequi, interimere, vel captiuare valeant fugientes, immò vt ipſi equites retrorſum abeuntes, penitus inutiles fiant, ſeditioneꝫ, ob contemptibilem incolarum reſiſtentiam & ingenium, mota, incidant in maiorem metum atꝫ terrorem, reſumptiſcꝫ nouis indigenarum aucta multitudine viribus, nedum amplius eos perſequi poterunt, ſed pacis conditiones, quas ſors obtulerit, petere, vel oblatas ſubire cogantur: & ita eò res concidit, vt qui propter impotentem iram patriæ libertatis defenſores opprimere nequeunt, ſub eorum armatis manibus oppreſsi corruant, ac ſpiritum contumaciſsimum pẽdant, aut conditiones ſtrenuis militibus forſitan indignas attingant. Quod ita ſæpiſsimè factum ſit, æternam memoriam vbiꝫ in Septentrione oſtendunt alti, & erecti vetuſtiſsimi obeliſci, ſimiliter & montes, colles, amnes, paludes, & pontes: quibus perpetuum nomen ex infinita hoſtium multitudine, maximè externorum, in his proſtrata, eſt impenſum. Nec longè à Regia ciuitate Holmenſi locus eſt monticulorum Quatuor dentium appellatus, eò quòd Rex Daniæ Chriſtiernus primus infeliciter pugnans, quatuor dentes ictu bombardæ amiſerit anteriores. Præterea inſignis Eccleſia parochialis Danmark dicta, prope Vpſaliam nomen perpetuum ſortita eſt ab hoſtium regione, quia opimis ſpoliis magnificè conſtructa eſt, remanente occiſorum ſtrage memoria ſempiterna. Teſtantur præterea hoc ipſum limoſæ paludes vbiꝫ in Gothia & Suetia, vulgariter Garpa moſe, vel Dhena Keer dictæ: in quibus etiam Bohœmi, Teutones, Dani, Moſchi, Liuones, Pruteni, Pomerani, Curetes, pro ſe vel Danis præliantes, pariter ſunt trucidati, aut ſuffocati. Item lacus, & amnes haud vndequaꝫ congelati ſemper vidẽtur: in quibus hoſtiles equitum turmæ è Dania progredientes, ſæpius (glacie incolarum ſolicitudine conciſa) plura hoſtium millia ſunt ſuffocata. Denicꝫ in pontibus ex induſtria diſſectis, quantus pericrat in aquis fremibundus exercitus, ipſa ſaxa penes littora ad ſempiternam memoriam poſita, parum aliquid de tot, & tantis ſtragibus vnà cum hiſtoriis atteſtantur.

De fundis

De fundis lapidum, & igniti ferri.

CAP. XVI.

LEXIBILIBVS catenis, ferreisq́ iuncturis, fustibus ligneis alligatis, sępius in castrorum obsidione, quàm reliquis armis Aquilonares vtuntur, præsertim vbi campus circumiacens sit lapidosus. Vbi autem saxa non sunt, quod rarò videtur, crustatum ferrum ignitum scintillis micans, forfice in bursam fundæ impositum, vehementi iactu in castra emittunt. Habent enim semper ad manum vasa instar barilium Romanorum, plena crustato ferro: coq́ in ignem misso, & fundis applicato, ac contra obsessos proiecto, tam vehemens vulnus, & cruciatum infligunt, vt rara, vel nulla medicorum ope valeant restaurari. Casu etenim ob ponderis grauitatem, & tactus adustionem, irremedicabiliter lædit: ficq́ abditorum ferreorum crustorum terrore, vel vulnere conficiunt hostem: cuius rei memoria recentior est in Danorum Rege Christierno II. qui talibus armis M. D. XXI. in ciuitate & castro Arosiensi perdidit potentissimum exercitum suum. Similiter & sagittis ignitis: quæ de flamma ereptę, atq́ forfice ballistis impositæ, repentino iactu eò atrociora vulnera indiderunt, quò minus manibus propter ardorem extrahi quiuerunt. Sed miserabilius erat, quòd ferreæ sagittæ, ac crusta ignita in puluerem bombardalem cadentia, quasi momentaneo excitato flammarum impetu, latius per circuitum plurimos astantes milites interemerunt: maximè etiam, quia Montani, ferox hominum genus, mineralibus exercitiis educatum, sagittis, saxis, ferreisq́ crustis, quasi imbribus per fundas emissis, vehementer instabant. Vidi ego exinde spatio CCL. milliarium Italicorum nauigio in regiam Suetię Holmiam plurimos sic miserabiliter sauciatos, eodem anno terribili spectaculo, nempe naribus, oculis, brachiis, pedibusq́ euulsis adduci: qui tandem insanabili vulnere, & cruciatu, præcipuè Germani, Dani, & Scoti miserabili morte vitam efflârunt. Quæ fors & mors, eisdem militibus Germanicis, ac Danicis, præcipuè Iuthis, & Holsatis euenit, quòd Montanos illos (Dalacarlos dico despecto nomine inermes rusticos, ac ad prælia indisciplinatos, homines stupidos, & imbecilles reputabant, & appellabant, etiam imprecantes, quòd è cœlo myriades com-

Cāpi lapidosi.

Ferę ignitū ꝓiicitur fundis.

Cruciatus multiplex.

Christierni 2. regis Dāię exercitus ignito ferro laceratus effugatur.

Ignitæ sagittę bombardales pulueres incēderunt.

Spectaculū miserabile.

Hostis inermis nō cōtēnēdus.

Myriades.

pluerent rusticorum, quos omnes quasi locustas vno momento excutere vellent, & possent, inanibus verbis insultantes. Sed re ipsa compertum est illicò, verba & minas nil valere, dum appropinquarent qui verbera, & mortem inferre valebant. Viso etenim impetu in meridie diei Pentecostes ipsorum Montanorum, seu Dalacarlorum, mille iniuriis vnà cum reliquis regnicolis ad iracundiam prouocatorum, non solùm non attentatam pugnam validissimo milite equestri & pedestri, contra multitudinem institutam sustinere nequiuerunt, sed turbatissimo metu in propugnacula vitam defensuri, sese velocissima fuga receperunt: in quibus, vt dictum est, sagittis ignitis, & ferro crustato interimebantur.

De veltis centurionum.

CAP. XVII.

Septentrionales fortiter & audacter pugnāt

QVAMVIS tumultuaria manus, & inermis ruricolarum turba, vbiq; per orbem militaris disciplinę nullam credatur habere peritiam: tamen longè seuerior ratio deprehenditur in Septentrionalibus populis, qui comportatis expensis certi temporis, & armis, alacriter ad res bellicas æquè vt ad tripudia congrediuntur. Validissimi enim sunt, præsertim Sueci & Gothi, in arcibus, fortalitiis, oppidis, ac vrbibus obsidendis, & impugnandis: idq; multiplici modo, prout hoc libro variis capitulis infernus ostendetur. Hic tamen modus superiori figura depictus, cæteris fortè periculosior existimatur. Incolæ enim grauissima lacessiti iniuria, & tyrannide, vt ea liberentur, in vnum collecti, crudelibus præfectis celeriter amouendis subitò congredi non formidant: vnde & eos superatos, atq; ad arces & oppida confugere coactos, mox agminatim arcibus inclusos obsidione cingunt, coniunctisq; viribus & animis, arbusta seu sarmenta colligunt, & hæc virentibus iuniperis vbiq; crescentibus, cum pice, corticeq; arboris betulinæ ingenioso compendio restibus constringunt: idq; adeo immani altitudine, & magnitudine instar longarum turrium efficiunt, vt vnamquamq; congeriem (quam Veltam vocant) antrorsum mouendo, circiter viri centum voluant, aut plures, prout immensitas huiusce modi veltarum requirit: quæ etiam velta talem secu-

Tyrānos incelę fugant.

Præfecti obsidiōe cinguntˉ.

Velta.

ritatem

curitatem motoribus ſuis ob vaſtam ſpiſsitudinem præbet, vt nullo ſagittarum, ſcorpionum, aut tormentorum genere in eius admotione lædi poſsint. Securitas admouentium.

De modo, & tempore adducendi veltas.

CAP. XVIII.

VT autem expeditius animo ſuo vlſciſcendi, maturiore efficacioreq; naturæ adminiculo ſatisfacere valeant, ex induſtria ventos expectant, & eligunt tempeſtuo ſos & auſteriores, qui admotos & accenſos veltarum fumos, & flammas tectis arcium intrudant: alioq; latere turmatim imminent ſagittarii infeſtiores, qui vel obſeſſos in feneſtris, vel ſcuta in manibus oppoſita, aut capita obſeſſorum ita ſagittarum, ac telo um multitudine replent, vt formam induant ericiorum. Eoq; finaliter vis iſta progreditur, vt obſeſsi viribus deſtituti, vel flammis & fumo deuicti, horrendo ſpectaculo nullis admiſsis conditionibus, aut pactis interimantur. Neſcit enim effrenis ruſticorum ſimplicitas alia tractare pacta, quàm ſola mors amariſsima præſcribit obſeſsis, eò quòd toties vaferrimis impiorum præſidum, & hoſtium inducriis illuſam, ac afflictam ſe meminit, & interemptam, vt potius eligat ſemel fortiter pugnando mori, quàm ad tanta ludibria, ac tormenta tyrannorum diutius reſeruari. Et hinc mos crudeliſsimus inoleuit, vt milites gregarii cum Sueticis, ac Gothicis ſuricolis, & indigenis publico certamine congredientes, deſperatione vitæ retinendæ neminem captiuant, nec contrà, ſed ſeſe mox interimunt furia quadam beluina, prout vbiq; per latiſsimos campos nõ epitaphia, ſed ipſa oſſa rupibus vbiq; affixa demõſtrant. Attamẽ hæc luctuoſa calamitas plures externos milites variarum nationum, eò ob vilem vitæ venditionem confluentium, dira morte conſumit, quàm ipſos indigenas, qui viribus aucti quotidie fortiores, ſeuerioreſq; aduerſus quemcunq; hoſtilem vim exurgunt. Teſtantur etiam hoc peregrini milites, qui numine propitio miſerias has quandoq; euaſere, documentum cæteris omnibus præſtantes, Sueticiargenti ſpolium vita, & ſanguine ab extremis gentibus diſpari commutatione fore emercandum. Infeliciſsimus igitur eſt, qui alieno non credens periculo, ſupradicta mala intelligere noluerit, ſed experiri.

Tẽpeſtate ſæuiente vruntur arces.

Obſeſsi vincũt

Ruſtica pacta.

Certamen mortiferum.

Calamitas luctuoſa.

Milites peregrini.

Experientia infelix.

De fudibus, telis, & foueis inſidioſis.

CAP. XIX.

Ars.
Vires.
Tempus.
Loca.
Centum contra mille.
Stratagema.

Tpe æſtatis.

Autumni.

Eqtibus anguſtus locus pernicioſus.
Bellum Cādianum.
Impedimenta.
Inſtrumēta belli.
Ferocia.
Ignauia.
Garruli in fuga primi.
Effœminati.
Proditores.

MILITES ſeu Septentrionales populi munitiones opponendo imminentibus inimicis, multa, quemadmodum & aliæ gentes, vtuntur arte, & viribus, tempus locaq; conſyderantes, quibus indubiè exigua manu circumueniant hoſtem; tempus ſcilicet hyemis, veris, æſtatis, aut autumni. Hyemis itaq; tempore ſi pugnandum erit, quia adminiculo niuis, & glaciei (vt infrà dicetur) centum ſufficiunt reſiſtere mille. Si veris, tunc hoſtem eò prouocant, vt incidat in ſaxa: quorum copia infinita ibidem eſt frigore ad caſum laxata, vt eques ſtabile veſtigium non inueniat, quo tutus a lapſu, & præcipitio ſit, quacunq; virtute prælietur. Si æſtatis tempore, tunc foſſatis, ſudibus, & ſtylis pineorum ramorum adumbratione coopertis, aut paludinoſo loco excipiunt temerarios inimicos. Si tempore autumni, ad valles locaq; declivia prouocantur ab hoſte, imbribus eum infatuant, & eneruant, vt ad anguſtos limites redigatur, donec plures congregati non adiutorio, ſed miſerando ſpectaculo, & periculo ſibiinuicem fiant. Nihil enim ita equitibus nocet, vt locus anguſtus, & voraginoſus: qui vix euitari poterit, dum ſtrenui equites ira concepta, quocunq; cernunt ducem volitare, cum robore & impreſsione ſequuntur: de quo modo T. Liuius in bello Candiano, & ſaltibus eius, ſatis ſtupenda recenſet. Nec fuga ſaluti erit, propter equitatum à tergo inſtantem: nec dextrorſum, aut leuorſum, ob præcipitia, limoſas paludes, profundas voragines, inſidioſas ſpecus, & aquas, ac ſaltus, pericula euitari poſſunt. Tuneq; deprehenditur, quòd non ſolis enſibus, lanceis, ſagittis, contis, ac pugionibus dimicare iuuat, ſed locis ſcabroſis, & iniquis, ad quæ nimia præſumptione, & improuidentia ſunt illapſi. Quòdſi victores euaſerint, durum eſt eorum ferociam reprimere, ſicuti & fugientium ignauiam, & perfidiam reuocare: & fortè quia vndiq; conclamatur ad arma, tela, & diuerſa compendia mortis. Hi tamen primùm auſugere ſolent, qui in tabernis, vel hominum cœtu ſunt garrulis loquaciores, quia vt ſpuma maris citò diſſoluuntur. Præterea effœminati, quorum inane corpus eſt à virili ſpiritu, dum tota imaginatio captiua ligatur in ſinu meretricis. Demum proditores, quia

omnem

omnem arborem, quam ſciunt ſe dudum meruiſſe, putant eſſe furcam. Fures etiam fiſci ad bella non valent, & ſi adſunt, illicò aufugiunt, quia cor obcæcatum habent, & in nummo recluſum. Legitimo autem matrimonio coniugati, vel aliàs ſine ſcorto viuentes, pluſquàm leones in audacia, & ſtrenuitate victoriam certamini annexam tenent. Igitur modus eſt gentis occurrere inimicis, vt ducant eos ad ſyluarum vaſtitatem, & opacitatem, vt primùm tenebras expaueſcant ſaltuum, donec ſucceſsiuè veniant ad hoſtile robur, ſuo loco & ordine collocatum: vbi principiò velitares ad leues pugnas occurrunt, deinde turmalis exercitus equitum: pro quo tamen in locis aſperis pugnare ſolet pedeſtris turma, donec erumpat in locum ad certandum ampliorem.

Fures.

Cõiugati fortes

Stratagema.

Velites.

Exercitus.

De ſtratagemate Regis Hachonis per frondes.

CAP. XX.

ATROCES iniurias quàm vehementi ſpiritu, & ſtudio Gothi vindicare ſoleant, parumper preſenti capite demonſtratur. Erat olim in patria Gothorum potentiſsimus Rex Hacho nuncupatus, adeò præclaris, & magnificis geſtis addictus, vt cæteri proceres potius ea admirari, quàm imitari valerent. Tanta enim circumſpectione omnibus Reipublicę partibus ſatisfecit, vt quemadmodum contra hoſtes in bellicis rebus incomparabiliter ſtrenuus eſſet, ita in ciues, & amicos nullum benigni Principis officium præteriret. Hic potentiam & militiam ſuam diuiſit in duas claſſes bellicas: quarum vnam fratres eius, patriæ limites, & populos defenſuri, ſtrenuè gubernabant, dum ipſe interim altera claſſe, militumq; parte ſuccinctus, arma Occidentalibus Oceani inſulis inferret. In quibus conſtitutus, cùm certis nuntiis didiciſſet, duos fratres ſuos bello nauali a Danis oppreſſos, tertium verò ignominioſo mortis genere in ſuę familiæ, & Suetici Regis contumeliam abſumptum, nihil viterius morandum ratus, totius exercitus ſui robur ex Hybernia in Danos conuertere

Hacho rex.

Admirari potius quàm imitari cõceditur.

Claſsis duplex.

Vltor cæſorum fratrum.

properauit : quem licet Starchaterus pugil Sueticus , & nonnulli alii cauſis adductis deſerebant, tamen claſſe, reſidua q; militia felicibus velis peruenit in littora Selandiæ, rectoq; ac celerrimo curſu per ſaltus , & nemora vſq; ad regiam , in qua tunc Sigarum Regem verſari intellexerat , contendit . Nec accelerationi proſpera fortuna defuit : nam primam , & ſecundam vigilum ſtationem ſuſpenſo , tacitoq; itinere preteruectus, cùm ad extremas ſyluarum latebras deueniſſet, iuſsit abſciſſos arborum ramos ſingulorum ſuorum manibus geſtari . Quod cùm milites in tertia ſtatione conſtituti aduerterant , mox Sigaro nuntiant , ſe inſolitam, & ſtupendam rei nouitatem admirantibus oculis ſubiecciſſe . Viſum quippe erat nemus ſuis ſedibus euulſum ad regiam vſq; properare. Tum Sigarus animo ad inſidiarum conſyderationem conuerſo, reſpondit, eo ſyluarum acceſſu ſibi extrema fata portendi. Moxq; militem, quem inopinatus caſus obtulit , contrahens , obuiam aduenienti hoſti progreditur : fit atrox , & pertinax pugna , Suecis ſuo more vindictam vehementiſsimè ſitientibus . Cecidit eo prælio Sigarus Danoꝝ Rex , Hacho verò victoriam in crudelitatem conuertens , nulli ſexui , aut ætati pepercit , regnumq; Daniæ tam ſeueriter opprimebat , vt illud nequaquàm ad tributum aut ſubiectionem , ſed ad extremam deſolationem expugnaſſe videretur : nec quieuiſſet , donec magnam eius partem deſolatam reddidiſſet, niſi morte patris ab eo conatu in Gothiam ſubitò reuocatus fuiſſet. Subſtituit tamen alterum eiuſdem nominis ducem Hachonem, cognomento Faſtuoſum: quem cùm Dani poſt Sueonum abſceſſum viribus deſtitutum viderent, confeſtim ad arma reuerſi , ſtatuerunt ſe à Suetico iugo ereptos in priſtinam libertatem vindicare : filioq; Sigari Siualdo in Regem aſſumpto, prælium vehementius, quàm vnquam prius inſtaurant. Fuit ea pugna adeò vehemens , & cruenta , vt proſtratis anteà multis millibus , tandem ambo exercituum duces Hacho , & Siualdus corruerint : erantq; pauciſsimi , qui ſibi poſt tam miſerabilem cladem fuga conſulere potuerint . Et hic fuit finis infeliciſsimæ pugnæ: in qua omne Regii ſanguinis ſtemma in Dania extinctum, ad vnam fœminam Gyritham Gothico regno oriundam , peruenit .

Sigarus rex.

Nemus tranſire viſum eſt.

Sueci vindicatiui.

Danoꝝ oppreſſio.

Hacho Faſtuoſus.

Siualdus.

Pugna cruenta.

Gyritha regina

De hoſtilibus incendiariis puniendis.

CAP. XXI.

Danoꝝ odium pertinax i Sueꝯ & econtrà

MEMINIT Saxo Danorum egregius ſcriptor , Suenonem Daniæ Regem tam pertinacibus armis & odiis , Sueonum Gothorumq; incolas impugnare

pugnare ſtatuiſſe, vt nulla pacis conditione admiſſa, aliquis ſaluus, & tutus viuere permitteretur in ſua vita, ac libertate, etiam ſi Rex eorum in fœdera quæcunq; decerneret conſentire. Hyberni itaq; temporis beneficium nactus, expeditiora elegit itinera, rapiniſq; & incendio Finniam olim, nunc Finuidiam, Meridionalem Gothorum prouinciam, prædabundus aggreditur. Occurrunt indigenę ſupplices, patriam, ſeq; dedentes: nec ſic ſe proſtrauiſſe contenti, etiam commeatibus præbitis hoſpitalitatis eum obſequiis proſequuntur. Propter quæ officia dum ſeſe tutos non experirentur, fas putabant inſidiis impacabilem corripere crudelitatem: vnde & illuſtres viros, familiareſq; eorum, cædis & rapinarum ſocios, maiorem noctis partem in commeſſationibus extrahentes, temulentiaq; graues, in horreum annona vacuum pariter ſobrietate exutos ſe recipientes, prædicti Finni igne & flamma, quibus anteà penatibus in horrendo frigore priuati erant, vnanimiter congregati interemerunt. His nanq; altiore ſomno ſpirantibus, Finnenſes foris valuas obicibus obſerantes, igni ſparſere tectum: iamq; eius maior conflagrauerat pars, priuſq; ædes in cinerem propè collapſa fuit, quàm preſſos mero ſenſus vis ardoris expungeret. Poſtremò propiore flammarum feruore correpti, dum nudi valuas erumpere geſtiunt, forinſecus eas obcluſas cognoſcunt. Vrgebat intus incendium, foris hoſtis vetabat egreſſum: ſed præſens pœna ſequentis metum leuabat, inſtantiſq; mali periculum futuro triſtius ducebatur. Quo cuenit, vt Dani ferro, quàm flammis opprimi præoptantes, validius conniſi, præiecta foribus clauſtra conuellerent, vtq; vnum periculorum effugerent, in aliud ruere non dubitarent.

Finuidia.

Inſidiis corripitur impacabilis crudelitas.

Incēdiarii igne combuſti.

Intus incēdium
Foris hoſtis.

Duo picula euadere difficile.

De eodem periculo amouendo.

CAP. XXII.

GREGIAE indolis pueri, quos ſibi in clientelam prędicti duces, & illuſtres viri, reſpectu propinquitatis acciuerant, abſq; ętatis miſeratione ſub Nicę amnis glaciem nudatis corporibus Finuidorum ludibrio merſi, in eodem alueo fatum, & tumulum recepere; ita paucorum agreſtium fraude, hoc eſt æqua vindicta, maximæ expeditionis labor exinanitus euanuit. Neq; eo ſolùm vetuſto tempore id accidiſſe compertum eſt, ſed quotieſcunq; Gothos, ac Suecos hoſtilibus armis ſpoliandos Dani impetunt, toties in ædibus conſtricti, partim ignibus, partum aquis, partim ferro, apertè vel inſidioſè vt in plurimum abſumuntur: quod eò facilius fieri creditur, quò in ligneis ædificiis vndiq; combuſtibili materia circundatis, crapula fatigati profundè dormitant, ſtultè exiſtimantes, inter eos homines ſe fore ſecuros, quibus omnem violentiam, & crudelitatem infligunt: eoq; celeriores, ac horribiliores pœnas ſubeunt, quò ſæua tyrannide petulantius in ædes, ac fortunas incolarum ſunt graſſati. Priuati enim domibus, in aſperrima hyeme vxores, & paruulos ſyluarum latebris abſcondunt, vnoq; impetu, ac furore, & deſperatione ducti, balliſtiſq; & telis armati, rapaces incendiarios per viarum inſidias quæſitos, occidunt, vt vita amiſſa, bona ablata reaſſumantur à poſſeſſoribus iuſtis, ne fruſtra ſcriptum videatur, Væ qui prædaris, nonne & tu prædaberis? Quo fit, vt vel atrociſsimo periculo diſpereant, vel expeditiore, ſed fœdiore fuga impetu ruricolarum elabantur: quippe ſpoliis inter hoſtes relictis, ſeſe ſpectaculum & ludibrium non modò externis, ſed domeſticis, nudi ſpoliatiq;, & plerunq; ſaucii domum ęgrè reuertentes, oſtendunt. Stultè

Fatū & tumulū in eode aluco.

Dani ſemper in Suetia periclitantur.

Nil ſecurum in hoſtilibus terris.

Raptores occidūtur.
Eſa. 33.

Spoliis relictis fugātur hoſtes

igitur bellum in hyeme contra colonos accipitur, quando iussu dominorum, simili exorto inimicorum casu includendorum, domos repagulatas comburere non formidant, quia abundantia propinquarum syluarum nouas ædes mutuo adiutorio erigere possunt. Domus autem nunquàm in latere, sed in culmine tecti fenestras habent: ideò foribus obseratis facilimè somno sepulti comburuntur.

Fenestræ tectorũ

De defensione riparum Islandiæ.

CAP. XXIII.

Islandia.

ETSI superioribus libris, præsertim II. dictum sit de mirabili natura montium, & portuum Islandiæ, id est, terræ glacialis, vbi maxima diligentia excitantur robusti adolescentes, pro occisione coruorum, ne deuorent porcellos, & agnos: attamen his adduntur equites magno conducti stipendio, vt coërceant insolentiam negotiatorum: qui ob indicibile lucrum quotãnis è diuersis Germaniæ, & præsertim Saxoniæ inferioris partibus, vt sunt Lubicenses, Hamburgenses, Vismarienses, ac Bremenses, eò confluunt. Inter quos cùm plurimi fraudibus, & dolis pleni sunt, vt circumueniant, aut spolient simplices inhabitantes, vel aliàs angustient innocentes, prouisum est fortitudine equestrium armatorum, ne in littoribus, aut portubus, aut rure, vis alicui fiat, vel facta permaneat impunita. Quòd autem cernuntur cryptæ, & subterraneæ cauernæ pro vsu habitationum humanarum, ac conseruatione bestiarum, nemo miretur, cùm venti, quemadmodum superius lib. II. dictum est, intantum ibi sæuiant, præsertim Circius ex Occidentali ac Septentrionali commixtus, vt vix equitare, aut ambulare concedatur viatori.

Corui insidiantur porcellis.

Fraudulẽti negotiatores.

Circius ventus austerrimus.

De custodia

De cuſtodia riparum tempore hoſtili circa lacum Meler in ſuperiori Suetia.

CAP. XXIIII.

EST prętereà in ſuperiori Suetia lacus inſignis Meler appellatus: de quo ſuprà lib. III. dicta fuerant plurima admiranda, præcipuè quòd inter Septentrionales aquas ſit piſcoſiſsimus, atq; plures illuſtrium, ac nobilium hominum habeat arces, & palatia pro more gentis ſatis ornata: prætereà aliquot inſignes Eccleſias Cathedrales, Aroſienſem, & Strengenenſem: vbi vetuſto tempore ſuperſtitioſus cultus viguit idolorum, maximumq; certamen heroum, pugilum, ac gigantũ, prout cernere licebit in immanibus ſaxis à campis & montibus in parietes Eccleſiarum translatis: in quibus literarum Gothicarum longo, atq; obliquo ordine leguntur geſta dictorum gigantum. In ſinu etiam huius lacus ſcopuli ſunt inacceſsibiles, ab incolis vocati Gallinarum pulli. Rupes enim media eſt Gallinæ nomen habens, quemadmodum apud Noruegianos ſcopuli reperiuntur Ouorum, id eſt, Eggiafiord appellati. Prętereà è mari in Gothiam, & Suetiam nauigantibus, certi ſinus maris, & promontoria obiiciuntur, quæ menſarum, ſcamnorum coruorum, porcorum, falconum, & præliorum nominibus nuncupantur: in quibus, ingruentibus inimicis, intermedia ſaxa cum ſcaphis inſultoriis ſe abſcondunt, immò apertè conſeruant incolæ, vt hoſtes intercipiant præſumptuosè adnauigantes: quicq;, ſi littus ſolidum hoſtes ingreſsi fuerint, armatam multitudinem vbicq; in littoribus pro patriæ defenſione animosè inueniunt congregatam, quemadmodum ſpecialiter inferius in ſequentibus libris oſtendetur.

Meler lacus.

Arces nobiliũ.

Cultus idolorũ

Gallinarũ pulli.

Ouorũ ſcopuli.

Sinus cauendi.

Incolæ vbicq; armati.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE STATV REGENTIVM ET OFFICIORVM AC EXERCITIO MILITARI,
LIBER OCTAVVS.

PRAEFATIO.

DECLARATIS primæui temporis Gothorum Sueonumq; potentissimis Regibus, per charissimum fratrem & antecessorem meum Io. Magnum Gothum Archiepiscopum Vpsalensem, in historiis suis nuper hic Romę impressis, succinctior via relicta videtur, qua declarari congruit, quomodo, quales sue constitui solent Reges in Septentrionalibus regnis, vbi post descensum Noę, ac filiorum eius ab arca, prius, quàm in reliqua parte totius orbis, iidem filii & nomen, & gubernium patris institutione creduntur habuisse, atq; demum inde totum mundum ampliasse, prout postea multis attestantibus grauissimis autoribus compertum est, ab eadem Septentrionali plaga plusquàm XXXIIII. Reges exiisse, & potentissima regna latè per orbem instituisse, quemadmodum anno M. D. XXXIX. in Charta mea Gothica Venetiis impressa, lucidius declaratur: quorum gesta quàm ardua, ac magnifica sunt, ipse idem frater meus antedictus in historiis suis fidelissimè scriptis attestatur. Quibus sic demonstratis, ostendendus insuper erit modus, quomodo Regia electio, vel stirpium successio à vetustissimo tempore regentium, & officiorum, ac exercitia militaria fuerant obseruata.

Noę et filiorum eius ab arca descensus.

Regna 34. ab aquilonaribus fundata.

Charta Gothica Venetiis impressa.

De electione

De Electione Regis.

CAP. I.

LORIOSA maiorum conſtitutio nomine municipali-
um, ſucceſsiuis ſeculis & generationibus tradita, in ſui exordio præcipit, vt incolæ Regem electuri in Suetia, ſe-
natores, ac proceres, nuntiiq; omnium prouinciarum, com-
munitatum, ciuitatumq; regni prędicti conuenire teneantur in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi: vnde non procul eſt lapis campeſtris amplus, ab incolis perpetuo tempore Mo-
raſten appellatus, in circuitu XII. continens lapides paulò minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti ſenato-
res, ſeu regni conſiliarii, ac nuntii confluere ſolent. Ibidem ex ſenatu præcipuus oratione circumſpecta proponit, quàm neceſſarium ſit pro regni, omniumq; inco-
larum libertate, in vnum Regem, ac Principem conſentire, prout à maioribus ſu-
pra talem lapidem, qui firmitatem ſignat, prouidentius fuerat obſeruatum: omnes exhortans, vt libero, quem velint, voto quantocyus ex nomine proſequantur. Nec mora prolixa interuenit. Qui bonum publicum, regnique gloriam, pacem, & concordiam ſemper tueri viſus eſt: qui priuato regimine nullum lęſerat: qui victor in bellis frequentior fuerat: qui totius populi iuſtè viuendo fauores ſortitus eſt: qui legis, & religionis amantior eſt: is omnium nuntiorum prouincialium vnanimi con-
ſenſu Rex appellandus eleuatur: eo tamen reſpectu, vt ſi filius Regis, frater, aut conſanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis, ſed electionis iure cæteris omnibus anteferatur. Sed nec negari videtur, quin tales omni diligentia, cu-
ra, autoritate, gratia, precibus, pollicitat onibus ſibi procurent populares fauo-
res. Nonnulli comminatione externorum Principum, pariter & armato auxilio violenter ſibi Regium titulum aſcribi feſtinant. Sed nulli infeliciores illis, quia vio-
lentum eorum imperium, populi contradicente voto, non erit diuturnum, etiam ſi inter munitiſsimas arces, vel ſydera poſuerit ſolium ſuum. Vtcunq; euenerit, ille ſemper ſecurius intrat, durat & exit, qui voce populi ſatis prouidi, vocatur ad regnum, quaſi animo virtuteq;, ſiue inter ſuos, ſiue inter hoſtes clariſsimus, ac ſtre-

Municipalia Suetię.

Moraſteē lapis Lapides 12. col laterales.

Lapis ſignat firmitatem.

Cōditiones boni principis.

Reſpectus eligendi regis.

Ambitioſi & violenti ſemp infecuri.

Regis boni ꝓprietas.

nuiſsimus reputatus : quia nil prius, aut antiquius illi videtur agendum , quàm proſpicere proceribus , ac populis ſuis , vt iuſtum imperium , firmum præſidium , & perpetuam pacem habeant . Et cùm hæc fecerit , populus non tolerat aliquem alium ſibi Regios honores vendicare.

De mutuis iuramentis præſtandis .

CAP. II.

Iuramentum ſuperſtitioſum .

REGES olim in Septentrione diis ſuis ſuperſtitioſum cultum & honorem deferentes , per nomen eorum , quoties arduа ſubeſſet cauſa , iurare ſolebant , immò per nomina equorum , Dryudum , ac fœminarum , vt Methodio placet, & Luciano in ſuo Dialogo. Item per ventum & acinacem, vitam & mortem intelligentes,dum ſcilicet ventum animam quidam dixerint , initium vitæ , quam acinaces , id eſt , iaculum claudit . Sed hoc aliis commune fuit etiam per libertatem patriæ iurare. Magnus itaq; reputabatur inter gentes bellaces acinaces : cuius interpretatione iaculum , lanceam , venenum,funem,furcam &c. intelligere volebant , vt infrà de diuiſione bellicorum ſpoliorum diffuſius oſtendetur. Quòd iurárunt per Dryudas , excelſum aliquod teſtimonium erat, quia præclarioris ingenii viri fuerint, omnium arcanarum quæſtionum ſcientes reddere rationem,& diffinitionem. Habuerunt etiam in patrio ſuo inſtituto Gothi,vt ſacerdotes eorum in Reges conſecrarent, ac mortuis ſacerdotibus diuinos honores largirentur,quemadmodum Strabo lib. VII. teſtatur. Habuerunt & Zeritam, Comeſinum , Abyrim : quorum honeſtiſsimam memoriam faciunt Dion , Iornandes,Strabo,Suidas , Chryſippus. Diceneus etiam Gothorum Rex omnem ſubditam plebem ad Pythagoricæ diſciplinæ religionem traducens , vir iuſtus , ac conſtans , omnem philoſophiam Gothos docuit , conſcriptam in libro , qui Bellagines inſcribitur . Temporibus Valentis doctiſsimum quendam Gothorum ſacerdotem Sozimenus ac Socrates hiſtorici allegant , & Theodericus Epiſcopus : quod puto præcipuum apud eos Gothos fuiſſe , qui Scythicas partes penes Aſiam occupauere . Illi autem Gothorum Reges , qui in originali patria manſerunt . per numina , & thronos ſuorum deorum &c . vt prædictum eſt , iurárunt . Religione poſtmodum Chriſtiana inſtructi , per ſummum Deum & eius ſancta Euangelia , ſe omnem iuſtitiam , & religionem etiam ſeruaturos iurant : rurſus & ſubditi , vt fideles ſint , in acceptione cuiuſlibet regiminis iurant , præcipuè milites aurati , prout inferius per occaſionem erit exponendum.

Acinaces.

Dryudæ.

Sacerdotes reges fiebant.

Nomina heroũ

Diceneus rex.

Bellagines.

Gothi Scythiã inhabitantes .

Gothorum originalium mos iurandi.

De Coronatione , ac executione Regii officii .

CAP. III.

Iuramẽta dãtur

DATIS igitur , & acceptis iuramentis de religione , & legibus , ac conſuetudinibus fideliter obſeruandis , nomine prouinciæ Regalibus cõuiuiis honorati , cum literis Regiis quid actum fuerat , quidue Rex præcipiat , ad propria relaxantur . Demum coronatione ab Archiepiſcopo Vpſalenſi , & aliis Catholicis Epiſcopis ſub ſolitis cærimoniis in præſentia totius ſenatus, & procerum regni, ac nobilium perſonarum ſuſcepta , maiorum laudabili conſuetudini inhærendo,

Nũtii ꝓuinciarum relaxãtur

Coronatio regis.

hærendo, prouincias regni sui Regia decentia circumire tenetur, literasq; præmittere, quando, & qua causa venire decreuit, vt eum proceres, & satrapæ dignis honoribus, & obsequiis excipientes, aliis aliisq; populis, territoriis, & prouinciis exhibeant honorandum. Præcipuus ornatus huius Regiæ pompæ stat in maximis equis, & armis, quasi ad continuum certamen præparatis. Nec interea vacuus est à iustitiæ administratione, quin vnicuiq; iustitiam distribuens, pacem, & vtilitatem augendam omnibus, contrarium facientibus pœna constituta, proponat. Ideoq; indicibili gentis alacritate quocunq; progreditur, voto addito, vt diu feliciterq; viuat, acceptatur. Et hinc progreditur illa amicitia, quæ coniuncta ciuium beneuolentiæ tutissima custos, ac comes Regibus, principibusq; esse solet: qua quidem dum muniti fuerint, neq; externa, neq; intestina arma formidabunt, & insuper felicissimi erunt, si voluntates suas cum amicis communicabunt, & ciuibus, ac incolis nullam iniuriam facient, aut fieri permittent. Si quis verò Rex huiusmodi consuetudinem seruare contempserit, regnumq; peregrino, ac superbo fastu circumire præsumpserit, maxima incolarum indignatione veluti præuaricator, & patriæ legis transgressor æstimatur: nec securus erit, quocunq; diuerterit, à furentis populi vltione. Habent enim pro compertissimo, vt qui exordium regiminis sui à contemptu legum susceperit, multis vt iniuriam faciat comminatur. Ideoq; propè illi euenit, vt Regi Taprobano Indianoq; (teste Plin. lib. VI. cap. XXII.) delinquenti, vt morte mulctetur nemine interimente, sed auersantibus cunctis, & commercia etiam sermonis negantibus festa venatione absumatur, gratissima ea bestiis futura &c. Nec puto hic crudeliores bestias esse, quàm incolas discordantes, quos necesse est Regi nouo, & bono accepta regni possessione concordare, ne nocentiores intra regnum hostes relinqui videantur, quàm ab exteris nationibus expectantur.

Pompa regis ornata.

Iustitia distribuitur.

Contemptor cõsuetudinũ periclitatur.

Initium infelix

Discordãtes bestiis assimilãtur.

De qualitate boni Regis.

CAP. IIII.

RESPICIENS fidelem relationem doctissimi historici Laurentii Vallę super iusta cõmendatione Serenissimi Regis Ferdinandi, non possum non optare à Domino Deo, vt talis semper sit in Aquilone, qualis hic fuit in Occidente, scilicet vt sicut ille natura sublimi fuit, ab omni tamen remotus fastu, animo fidenti, atq; intrepido, sed aduersus insaniam, veritatemq; demisso: in contumaces, nocentesq; vehemens, sed erga eos, qui allegarent necessitudines, paupertatem, morbum, ætatem, aliasq; misericordiæ causas, clementissimus. Item quòd esset amator bellicæ gloriæ, sed ita vt pacem præoptaret. Item liberalis inter primos, sed non nisi religionis & meriti causa. Item in conuersatione procerum rarus, attamen vt nulli indigenti ianuam clauderet, immò aperiri iuberet, vt quisq; necessitatem suam loquendo comiter audiretur, & iuuaretur. Item vt ab obscœnitate factorum, & dictorum abhorreret. Item vt cibos, vinaq; non ad gulam, sed pro dignitate appetari iuberet. Item vt à venere etiam in matrimonii sanctitate temperans esset. Item vt nemini domesticorum scortum in domum ducere, aut foris alere fineret, ne effœminatum militem haberet in bello. Item vt omnes studiosos excitaret, & iuuaret ad agnitionem scientiarum. Item vt nulli stipendium numeraret, nisi qui doceret se legitimo testimonio eo in anno corpus Domini, & calicem communicasse. Item quòd blasphemorum acerrimus vltor esset. Item vt aleatores quasi pestes haberet exosos: nihil enim boni viri adesse existimant

Ferdinandus Hisp. opt. rex

Clementiss.

Religionis cã bellabat.

Osor scurrarũ.

Effœmiati spernuntur.

Communicãtes laudantur.

Aleatores inutiles.

Liberalis.

Seueritas.

Cõditiones optimæ regum.

Rex optimus.

Princeps optimus.

Regnum Longobardoꝝ iustum.

Magnus Ladalaas rex.

Securitas aurea

Ius compendiosum in municipalibus.

aleatoribus, & blasphemis. Item vt attenderet in beneficiis an alteri indultum esset, & an alter dignior esset. Item vt nihil intercedente pecunia, ne auarus æstimaretur, conferre vellet. Item vt omnibus gratum vultum, Regia seueritate seruata, exhiberet. Item vt iuxta Pauli Diaco. sententiam lib. III. cap. IIII. prout Constantinus, esset in eleemosynis promptus, in iudiciis iustus, in iudicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens, ipseꝙ dilectus à cunctis. Præterea idem autor lib. V. cap. XXIII. de alio Rege loquens, asserit eum fuisse corpore præualidum, audacia primum & fortunatum, non minus consilio quàm viribus decoratum. Item alibi adhuc de Rege quodam dicit: Vir pius, fide Catholicus, iustitiæ tenax, pauperumꝙ largissimus nutritor. Præterea alibi addit: Princeps prudentia, sagacitate, & clementia nulli secundus, munificus in benemeritos, bilingues graui odio persequens, lasciuorum contubernia vitans, patiens erga inimicos, non præceps in vindictam, sed iniurias facile obliuiscens. Præterea idem Pau. Diaco. lib. III. cap. XV. hoc mirabile refert, quòd in regno Longobardorum nulla erat violentia, nullę struebantur insidiæ, nemo aliquem iniustè angariabat, nemo spoliabatur: non erant furta, non latrocinia: vnusquisqꝫ quò libebat, securus sine timore pergebat. Huiecꝫ simile, dilectissime Lector, nõ graueris in ligno paruulo sub dextro brachio Regis cap. primo cordula ligato, notare: quo significatur dudum fuisse Reges apud Gothos, præcipuè Magnum quendam Ladalaas dictum, qui tantam omnibus incolis per duo mille milliaria Italica indixit securitatem, vt nullus tantum horrea, ac bona sua confideret ferreæ seraturæ, sticuti appositio huic exiguo ligno. Et ita more aurei seculi dutius fuerat obseruatum. Præterea cernuntur penes brachium Regis libri: qui significant municipalia, leges, & consuetudines ab antiquo præscriptas, inuiolabiliter à Rege primùm, & demum ab omnibus incolis fore obseruandas. Nec immeritò: tantum etenim omnis iustitię seruandæ in hoc compendio reperitur, vt omnibus quorũcunqꝫ voluminum institutis satisfieri existimetur: & inter alia vni tit. De noxali. actio. & alteri. Si quadrupes paupe. fe. di. quòd omnino in his municipalibus, vti in illis titulis, quid refartiendũ sit, prudenter ęstimatur, & diffinitur: ita et de pleriſqꝫ aliis in mera ęquitate fundatis.

Theodericus rex Gotho.

Fortes.

Ignaui.

De adoptione Illustrium per arma.

CAP. V.

QVIA morem vetustissimorum Principũ Gothiæ ad huc sua ætate in filii adoptiõe seruare nõ desiit potentissimus Rex Gothoꝝ Theodericus, idcirco epistolam eius lib. IIII. Regi Herulorum transmissam, volui hic inferre. Per arma, inquit, fieri posse filium, grande inter gentes constat esse præconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignaui autem esse nesciunt, quos iudicia peperunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis consequuntur, quando vinculo animi obligantur

mi obligantur extranei. Et tanta in hoc actu vis est, vt prius se velint mori, quàm aliquid asperum patribus videatur infligi. Et ideò more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus, vt competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignoscaris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra iudicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theoderici sententia comproberis. Sume itaq; arma mihi, tibiq; profutura. Ille à te deuotionem petit, qui te magis defensare disponit. Probat tuum animum, & opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nota sunt enim Herulis Gothorum, Deo iuuante, solatia. Nos arma tibi dedimus, gentes autem olim virtutum pignora præstiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, atq; illum legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis literas nostras euidenter exponant, & ad confirmandam gratiam, quæ sunt dicenda, subiungant.

Instrumẽta bellorum.

Adoptionis forma.

Mãdata patrio sermone fiunt.

De eadem adoptionis forma.

CAP. VI.

ERAT præterea tam rigida apud veteres Gothorum Reges obseruatio in armorum experientia, vt eorum legitimi filii cum patre in publica, aut priuata mensa cibum non sumerent, antequàm armis idonei ab externis Principibus declararẽtur: quod & Pau. Diaco. lib. primo cap. XXIII. attestatur. Dum enim Longobardi peracta victoria ad sedes proprias remeassent, Regi suo Oduin suggesserunt, vt eius filio Albuin conuiuia fierent, cuius virtute in prælio, Regis Gepidarum occiso filio, victoriam cepissent, vt qui patri in periculo, ita & in conuiuio comes esset. Quibus Oduin respondit: se hoc facere minimè posse, ne ritum gentis infringeret. Scitis, inquit, non esse apud nos consuetudinem, vt Regis cum patre filius prandeat, nisi prius à Rege gentis exteræ arma suscipiat. His Albuin à patre auditis, XL. iuuenibus sumptis, Turismundum Gepidarum Regem, cuius filium aliàs in bello occiderat, insignia armorum petiturus accessit: quem Rex benignè suscipiens, instituto conuiuio ad dexteram collocauit, vbi sedere consueuerat filius eius aliàs interemptus: quod tamen pater reuoluens, alta suspiria traxit, grauem existimans filii mutationem. Ob quam cùm Regis alter filius, & aulici telis eductis vindicare contenderent, Rex eosdem sub dira interminatione compescuit, asserens eam victoriam esse impiam, cùm quis hospitem in domo propria occiderit: vnde & singulos in læta conuiuia redire decreuit: sumensq; arma filii sui interempti, ea Albuin tradidit, atq; cum pace, & incolumitate ad patris regnum remisit. Dehinc patris conuiua factus, omnia ordine narrauit, insignemq; laudem pro tanta audacia meruit: sed multò maiorem Turismundus, pro constantissima fide in hospitem efferissimum obseruata. Est etiam recepta hominum opinio, velut sanctio militarium virorum, vt Rex militem equestris ordinis, id est, Equiriatus dignitatis, creare possit, qui ante suam coronationem in eo ordine assumptus non fuisset: quia sub auctoritate Regii culminis hoc includitur, velut sertum ex rosis super aureum diadema.

Filii legitimi.

Pau. Diaco.

Oduin.

Albuin.

In periculo & poculo comes

Turismundus Gepidarꝝ rex.

Fiducia vix imitabilis.

Victoria impia hospitem occidere.

Laus pro audacia surgit.

Equiriatus dignitas.

Sertum roseũ.

De militari educatione Illuſtrium, ac nobilium puerorum.

CAP. VII.

Inſtituta militaria.

ERAT apud veteres Gothos non poſtrema cura de rigida educatione puerorum: quos militaribus exercitiis, & bellis communi lege aſcribere ſatagebant, vt tales omni caſu patria haberet defenſores, quales olim in vetuſto ſeculo maiorum inſtituiſſent imitatores. Iſq; modus in primis ſeruabatur, qui & præſenti tempore duiat. Olim pueri recentèr cunas egreſsi, virgas & mammas experiebantur: primùm in balneis calidiſsimis grauiter ad ſanguinis effuſionem cædebantur, deinde in algidiſsimam aquam ferè ad periculum mortis detrudebantur, vnde compactiora membra referrent, quàm ab aliquo Lacedæmonio cæromate, quo ipſi pueros ſuos ad tolerandos æſtus, atq; algores obdurabant: etiam quemadmodum Spartani pueri ad aram ſic verberibus afficiebantur, vt multus è viſceribus ſanguis exiret, nonnunquàm etiam ad ſuſpicionem necis: quorum nō modò nemo exclamauit vnquam, ſed ne ingemuit quidem, vt am vitæ ſeueritatem, quam Lycurgus ſuos Lacedæmonios longo prudentiæ vſu docuit, ab infantiæ cunabulis, & cum lacte materno imbiberent. Siquidem nouiter natos pueros ad flammam primùm deferebant, fæuoq; gelu durabant, & vndis: deinde adoleſcentiores facti, grauiſsimas plagas in corpus, & vultum excipientes, eo ſilentio ferunt, vt ne oculorum motu, aut metu impatientiam teſtari audeant. Plumarum & mollitiem vitant. Durum tegmen illis amictui eſt. Cibus, potuſq; fortis. Tabulatis pluſquàm plumatis lectis incumbunt, & ſimilibus aſperrimis rebus, vt membra induant ſolidiora, & ad omnes aduerſos caſus aptiora.

Virgas & mammas infantibus matres ꝑbent.

Lacedæmonii, Spartani.

Lycurgus.

Pueri flāma & frigore durant. Nec motu, nec metu mouent.

Quia verò Rex Hungariæ Ludouicus delicatiſsimè nutritus erat, plurimum arguere ſolebat promos ſuos, ne fortè è bello fugiens, dape ruſtica qualicunq; ſorte quæſita, vitam redimere poſſet, prout poſteà probauit euentum.

De ratione

De ratione, & modo equitandi.

CAP. VIII.

DEINDE (velut Strabo meminit lib. XI. de schola Persica) equitandi, iaculandi, sagittandiq; studio diligenti veneratione apud principes habenda, iuuenes attentè instruuntur: atq; inter alia capiti eorum imponitur grauis galea, atq; longus in manu contus, vt non tam robustè, quàm decenter erecta semper ceruice morem equitandi discant, & conseruent. Præterea clypeus dorso appenditur, vt sciant retrospiciendo occurrentes insidias attentius præcauere: etiam quia vetustissimus Gothicæ nobilitatis mos est, talibus insigniis, videlicet galea, lancea, & clypeo, publicos principum conuentus accedere, atq; armis huiusmodi patriæ libertatem, & iustitiam defensare. Præterea ne militaris experientia aliarum gentium ignoretur, mittuntur huiusmodi adolescentes in longinquas principum curias, vt addiscant mores, linguam, discrimina personarum, ingenia regionum, pugnarum, acierumq; ordinem, ne rudes ad gubernacula surgant. Aliquibus tamen non prius contingit in patriam redire, quàm regnare. Erat etiam mos veterum Principum, mutuò filiorum capillos suscipere, vt cæsariem incidentes, patres efficerentur, talesq; remittere Regiis muneribus decoratos. Gothi tamen non tondunt capillos, sed strictas galeas, seu cassides, ac loricas alligant, equos fortiores ascendere præcipientes, hyeme verò horrenda venationes insequi, alternoq; tempore sub algidissimo frigore armatos simulare stationem, quasi vitę piculũ in aliqua hostili obsidione auersuros: quod hyeme frequẽtius, quàm æstate fieri solet. Habet etiã Vopiscus in vita Probi, adolescẽtes ocs octauodecimo anno solere ad militiã, nõ latrociniũ euocari: quo casu impuberẽ aut inualidũ vita priuare probrosum non erat, aliàs minimè licuit, propter obseruantiã militarem.

Galea grauis.
Contus longus

Clypeus.

Ritus adeundi conuentũ principum.

Causæ emittendoq; tyronũ.

Redire et regnare contingit.

Mos tondendi capillos.
Exercitia.
Anno 18. ad militiam conscribuntur adolescentes.

De electione tyronum ad arma.

CAP. IX.

HIS imaginibus in parte ostenditur, quo ritu Reges Gothorum, Suecorum, ac Noruegianorum, aliiq; Principes Septentrionis, Regia, atq; prouincialia

Tyrones clariores, officia antiquitus instituebant, modernoq; tempore partiuntur. Illos itaq; tyrones militaribus armis cæteris omnibus clariores existimabant, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenárunt ætatem: qua nihil est sceleratius malis habitibus relaxata. Nec enim Principi fidelis, nec patriæ vtilis, nec sociis portabilis, nec cuiquam gracilis esse putatur, nisi militari seueritate ad strenuos mores reducta fuerit, vt eo casu fortissimi patriæ propugnatores instituí possint, quibus dirigendæ prouincię securius committantur. Verùm ne continuo rigore huiusmodi iuuenes militaribus disciplinis constringantur, Regia liberalitas eosdem semper erigit, & exaltat, ac specialibus donis, quibus firmioribus obsequiis Regię fidei sese constringant, adaptat, quasi intrepidos in quouis certamine, & vitæ periculo subituros.

Mores pessimi malorum adolescentum.

Dona tyrõibus dantur. Dona igitur gladii, ballistæ, pharetræ, galeæ, thoraces, loricæ, vmbones, framęæ, & equi militares, ac grandiores, atq; annexa feuda: quibus omnibus veteri ritu speciales verborum formæ, ac rationes sigillatim cur dantur, accipiuntur ue, sunt annexę. Talibus nanq; donis, & signis, extunc virilem togam, & libertatem induunt, qua sine tutoribus integrum bonorum suorum liceat habere moderamen, atq; bellicis conflictibus audentius interesse, ac stipem, & prædam promereri maiorem, & denicq; in omnibus iudiciis militaribus testimonium, & sententiam afferre firmiorem, quemadmodum Cassiodorus lib. I. inter epistolas Regis Gothorum Theoderici asserit in hac forma:

Feuda.

Toga virilis.

Gammal suen.

De eodem per ritum externum.

CAP. X.

Virtus.

Bellatores plures fiunt.

Patria verba.

OTHIS ętatem legitimam virtus facit, vt qui valent hostem confodere, ab omni iam vitio astringitur se vendicare. Quod & Paulus Diaco. lib. I. testatur de Longobardis: qui vt bellatorum possent ampliare numerum, plures à seruili iugo ereptos, ad libertatis statum perducunt: vtq; rata possit haberi eorum ingenuitas, sanciunt more solito per sagittam, immurmurantes nihilominus ob rei firmitatem quædam patria verba: quæ tantum sonant, Dii te hac sagitta nobilitent, conficiantq;, vbi patriæ, ac Principi fueris infidelis. Nec prætereundum est Saxonis testimonium lib. II. quòd olim ingressuri curiam proceres, famulatus sui principia alicuius magnæ rei voto Principibus obligare solebant, virtute tyrocinium auspicantes. Attamen fidei integritatem in externis Regiis aulis Gothiæ, & Suetiæ, nunquàm meriti sunt, nisi strictum gladium, vel pugionem, per cuspidem Principis manu, & munere, fidelitatis iuramento præstito, suscepissent, ne capulo sumpto ipsum gladium retorqueant in viscera porrigentis: prout dudum accidisse compertum est, dum vindicem sustinere passus est, qui capulum pro cuspide variata veterum consuetudine ingrato concessit. Vexilliferos autem, seu primipilos, viros virtute ac nobilitate claros, & singulari fortitudine præditos, solius signi exhibitione constituunt, quòd militari lege sese agnoscunt æquè ac honorem, & vitam defensuros: quibus & applicant audacissimos custodes, bipennes acutas habentes, ac ferreos globos ad cingulum pendentes: quibus dum opus fuerit, cominus hostem imminentem iactu prosternant, vbi gladius bis acutis nequeat superari.

Tyrociniũ à virture auspicandum.

Cautela.

Vexilliferi.

Custodes.

Globi ferrei.

De diuersis

De diuerſis ætatibus pugnatorum.

CAP. XI.

SVCCESSIVIS temporibus inter veteres Gothorum Principes contrarię ſeruabantur cõſuetudines in equeſtribus bellis conficiendis. Nonnulli enim ſolebant viris iuuenibus equos iuuenes, ac feroces applicare: ſed hi raram victoriam reportárunt, quia nimia celeritate vſi, in præcipitia ruebant, & ruinam. Alii verò veteranis militibus præcipites, ac iuuenes equos certamen ingreſſuris tribuerunt: iiq; triumphantes victorias reportárunt: virtute enim ſeſſores moderabat furioſitas equi, vt nõ tam præcipitãter, quàm prudẽter hoſtem attentaret. Itaq; p vſu apud pleroſq; Principes diu hæc ratio ſeruabatur, vt iuniores ac ferociores viri equis ſenibus, ſeneſq; & graues milites iumentis iuuenibus in pręliis vterentur, tanquam eo temperantiæ genere tutius quęcunq; certamina decidi poſsint. Verùm quid in vita Imperatoris Probi, quem milites ingenti proſequebantur amore, Vopiſcus de equo velociſsimo meminit, hic inſerere non pigebit. Cùm, inquit, Probus adeò iuſtè inter milites ſuos ſpolia diuideret, vt nil præter tela, & arma ſibi retineret, quinetiam cùm de ſpolio (an ex Alanis, ſiue ex aliqua alia gente, incertum eſt) repertus eſſet equus non decorus, neq; ingens, qui, quantum captiui loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita vt per dies octo, vel decem continuaret, & omnes crederent Probum tale animal ſibimet ſeruaturum: iam primùm dixit, Fugitiuo militi potius, quàm forti hic equus conuenit. Deinde in vrnam militares iuſsit nomen ſuum mittere, vt aliquis eum ſorte ductus acciperet: et cùm eſſent in exercitu quidam, nomine Probi, alii quatuor milites, caſu euenit, vt primùm emergeret, cui Probo nomen exiſteret, cùm ipſius Probi ducis nomen miſſum non eſſet. Sed cùm quatuor illi milites inter ſe contenderent, ac ſortem ſibi quiſq; defenderet, iuſsit iterum agitari vrnam: ſed & iterum Probi nomen emerſit. Cumq; tertiò, & quartò feciſſet, quartò Probi nomen effuſum eſt. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipſis etiam militibus, quorum nomina exierant, id volentibus.

Conſuetudines diuerſæ.

Modus vincendi.

Hoſtis prudenter ſuperãdus

Probus Imp.

Spolia iuſtè diuiſa.

Equus celerrimus.

Fugitiui milites.

Quatuor Probi nomine.

Vrna ſortialis.

Adhuc de alia conditione equi.

CAP. XII.

Equus mirabil. Satelles solers.

Propositio militaris.

EFERT præterea Herodotus lib. V. de Artybii Persarum ducis mirabili equo, in armatum erigere se docto: quod audiens Onesilus eius aduersarius dux Cyprorum, ad satellitem suum (erat enim rei bellicæ, & alioqui solertiæ plenus) Audio, inquit, Artybii equum edoctum se erigere, & pedibus simul, atq; ore eum, in quem agitur, perfi ere: proinde tu propere inita ratione dicito, vtrum malis obseruare, equum ne tibi feriendum, an ipsum Artybium. Ad quem seruus: Ego verò, inquit Rex paratus sum & vtrunq;, & alteru; et omnino quicquid imperaueris facere Promam tamen quod rebus tuis conducibilius esse sentiam, Regem ac ducem oportere cum Rege ac duce certare. Siue enim talem occidas, decori tibi fore: siue á tali, quod absit, occidaris, quod secundum est, dimidium mali esse. Hos verò famulos cum famulis hostium debere confligere. Nam quod ad equum attinet, non est causa, cur eius artificium extimescas. Recipio enim tibi eum posthac aduersus neminem se erecturum. Hæc illo locuto, mox exercitus conflixere: dumq; acies dimicant, circa Imperatores hoc actum est: Vbi Artybius equo, cui insidebat, in Onesilum inuectus est, Onesilus vti conuenerat cum satellite, ipse inuadentem Artybium ferit, eius satelles equi sublatos pedes in Onesili scutum iactantis falce percutiens abscidit: quo ictu Artybius Persarum Imperator illic vnà cum equo corruit. Cæteris pugnando occupatis, Onesilus tamen eo prælio occiditur, caputq; eius abscisum hasta ciuitati, quam obsederat, importatur, atq; supra portas suspensum, & exinanitum, ingressum examen apum fauo refersit: & ob id honorificè mox sepultum, quotannis ab incolis venetatur.

Regẽ cũ Rege certare decet.

Famuli cum famulis.

Scutũ abscindit

Caput regis abscisum.

Apũ examẽ caput fauo & melle replet.

De ritu veteris militiæ Gothorum.

CAP. XIII.

Cassides graues Thoraces coriacei.

HABEBANT olim cassides graues, non satis polita manu iuxta rudem illam ætatem fabricatas, præterea thoraces spissos, partim ferreos, partim coriaceos

coriaceos, partim filtrinos, lino lanaq; consutos, simili modo brachialia ferrea, & manuum chirothecas. Ferebant & densas hastas, ac longas, prout Procopius his verbis lib. II. meminit: Primos nanq; omnium Gothos cum densis, ac longis hastis venientes, Persæ non sustinentes, in fugam se verterunt. Vtuntur & cataphracti contis longis. Asserit etiam idem autor, Gothos equites telis, ac gladiis vti consueuisse: quam sententiam Iordanes confirmat. Ait enim: Admirandum reor fuisse spectaculum, vbi (videlicet post mortem Attilæ) cernere erat cunctis, pugnantem Gothum, ense furentem Gepidam, in vulnere suorum cuncta bella frangentem Sueuum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum graui, Herulum leui armatura aciem instruere. Præterea Herodotus lib. I. versus finem asserit, Massagethas, occiso per Thomyrim eorum Reginam Cyro Persarum Rege, amictum, & victum Scythico modo similem habuisse, atq; ex equis, & pedibus fortiter pugnauisse. Vtroq; enim genere valent sagittarii item, atq; hastati sangares, hoc est pugiones, eorum more gestantes, in omnibus auro, & ære vtentes: ære in omnibus, quæ ad hastas, ad pharetras, & ad sangares pertinent: auro autem in cunctis, quæ ad capitis, & baltheorum ornamentum spectant. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant, circa frena, & pharetras aurum adhibent, ferro, atq; argento nil prorsus vtentes: quorum in regione cùm immensa sit auri, atq; æris copia, ferri tamen, atq; argenti nihil est. In patria autem eorum originali, videlicet Gothia, auro tanq; iam digniori metallo, pro reuerentia suorum numinum in ornatu supremi templi (vti lib. primo dictum est) indebili magnificentia olim vtebantur. Hodie etiam constituta lege cautum est, vt campanulæ æreis, vel argenteis alligentur detruncatis calcitrosorum equorum caudis, vt imbelle genus hominum sono percepto periculum cuitet. Quibus verò argenti cultura maior, baltheos latos (Silff schena dictos) tam pro ornatu, quàm munimine in medio dorsi erectos habent, necnon & alia insignia, quibus colitur aulicum decus.

Hastæ densæ.
Persæ fugantur
Tela ac gladii
Gothi.
Gepidæ.
Sueui.
Hunni.
Alani.
Heruli.
Massagethæ.
Sangares.
Aeris vsus.
Auri vsus.
Ferri caristia.
Campanulæ argenteæ.
Silff schena.

De reliquis antiquitatibus equestrium.

CAP. XIIII.

VTEBATVR & illa vetusta ætas inusitata magnitudine in calcaribus oblongis, atq; radiorum amplitudine latis. Præterea ocreis satis inepta reflexura in recuruanda anteriori parte, nullo prorsus subsistente commodo fabricatis, prout in pueritia mea ante LX. annos vidi: iamq; pro spectaculo in arcibus quorundam nobilium reseruantur. Præterea vestes, seu tunicellæ militares, adeò breues, & complicatæ erant, quòd vix clunes tegerent inferius, ac ita cancellatæ, & diuisæ superius, vt nec scapulas cooperirent, neq; frigoris iniuriam defluentes pili excluderent, præsertim in stipendiariis militibus, quibus prolixior coma non concedebatur, sed solis principibus, maximè filiis Regum: qui à pueritia intonsi manebant, vt à tergo iis defluerent crines, qui vtrinq; à fronte discriminati pendebant: non tamen more Turcarum impexi, squalidi, atq; sordidi, vel aliàs calamistrati, sed pretiosis vnguentis superinfusi, prout Agathius lib. I. latius asserit de bello Gothorum. Erat et mos veterum philosophorum incedere capillatos: ita etiam æstimationi mos receptus, vt turpissimè vitę hoies coma defluēte se Stoicos simulabāt. Cùm igitur superius mentio fit de densis hastis, ac contis, nō omittēdus est Paulus Diaco. lib. V. cap. X. vbi asserit, quòd quidam Amalongus, qui Regium

Calcaria oblonga & ampla.
Ocreę reflexę et ineptę.
Vestes breues & cōplicatæ.
Milites tonsi.
Capilli Turcarum impexi.
Philosophi capillati.
Stoici simulati.
Amalongus.

Græculus cõto leuatus.

contum ferre erat ſolitus, quendam Græculum eodem conto vtriſq; manibus fortiter percutiens, de ſella, ſuper quam equitabat, ſuſtulit, eumq; in aëra ſuper caput ſuum leuauit: quo ſpectaculo Græcorum exercitus immenſo pauore perterritus, in fugam conuertitur, vltimaq; pernicie cæſus. Hinc lætior triumphus exortus cunctos exhilarauit, quòd ſine ſanguinis effuſione ſit comparatus. Sic & Poſthumius Libertus in conſulatu, qui primus omnium ouans ingreſſus eſt Vrbem, cùm rem leuiter ſine cruore geſſerat, vt Plin. lib. XV. cap. XXIX. atteſtatur. Exhinc etiam apparet mos introductus, & ſeruatus, vt triumphantes planè equitent, dum vibes intrant, immò etiam, vt quemadmodum idem Plin. cap. vlti. eodem lib. aſſerit, lanceis triumphantium lauri folia in contis pro ſigno victoriæ affigantur: ita apud Septentrionales, qui lauro carent, caudę vulpinæ, vel lupinę, tam in bellis, quàm triumphis miliaribus haſtis alligantur, licet in deſpectum hoſtium potius fiat.

Poſthumius Libertus.

Triũphãtes planè equitant.

Folia lauri.

Caudæ vulpinę vel lupinæ.

De militaribus exercitiis, & diſciplinis.

CAP. XV.

Equites armati.

Campi niuales & glaciales.

Equeſtria prelia Equi remanent

MOS erat antiquitus conſtanter obſeruatus, qui & in hodiernum diem apud Aquilonares obſeruatur, vt equites integris armis induti, de plana terra, atq; quocunq; loco natura iniquo, equos aſcenderent altos, & ephippiatos, præſertim in lubrica glacie, atq; niualibus campis, vbi frequentiora, atq; acriora bella fieri ſolent, prout inferius de hyemali certamine oſtendetur, maximè propter grauem armaturam, haſtasq; denſas, quibus communiter in hoſtes vtuntur: quod abſurdum apud eos minimè æſtimatur, quemadmodum de Sueuorum moribus Cæſar meminit. Dicit enim: Equeſtribus præliis ſæpe ex equis deſiliunt, ac pedibus præliantur, equoſq; eodem remanere veſtigio aſſuefecerunt, ad quos ſe celeriter, cùm vſus eſt, recipiunt. Nec eorum moribus turpius, aut inertius habetur, quàm ephippiis vti. Itaq; ad quemuis numerum ephippiatorum,

ephippiatorum, quamuis pauci, adire audent: taleſq; equi Deſultorii nuncupantur, quòd ex eis facilè equites deſiliant: quos & Celetes Græci, atq; Latini vocant. Præterea alia Gothorum diſciplina militaris eſt, quòd in præcipiti equorum curſu ſeſe totaliter armatos ab vno in alterum, & deinceps in tertium equum vrgentibus prælijs, terram non tangendo, transferre ſolent, etiam quòd ex equo ſe ſupinent, eleuent, vel inclinent, ſurſum deorſumq; ſe moueant, pilam, vel haſtam variando, prout Procop. lib. III. de agilitate Totilæ Gothorum Regis latè teſtatur, dicens: Armis indutus proceſſerat auro abundè cælatis, & ex equo vt ornatiſsimis phaleris, ita & pilo, ac lancea noſcitabatur, purpureaq;, & Regia veſte, & ex prædicto equo præcipuè, quo ille miræ magnitudinis vehebatur. In medio autem campo vt bellicæ artis peritus, ac ludibundus proceſſerat, equum diuerſim calcaribus concitando, in orbem frenis agiliter agere, obequitandoq; telum in auras ſurſum verſus aptè diuerberare, & ipſum id rurſum ad terram delatum impigrè per manus tranſlatum, gloriæ id artis plurimum ducere, ſupinandoq; ſe deſuper equum, inclinandoq; vtrinq; ad terram, & viciſsim in latera, vt qui à puero fuiſſet deſultandi, ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra hæc peragendi.

Equi deſultorii Celetes.

Diſciplia equeſtrium.

Totilæ regis agilitas.

Equus mirę magnitudinis.

Telum reſumere doctus.

Adhuc de exercitiis militaribus.

CAP. XVI.

OLENT etiam Septentrionales equites pręſtantiores equos nominibus propriis, ſignis, & coloribus certis ad ſe vocare, vt canum more in inuiis, deuiis, rupibus, ac paludibus liberè gradientes, habeant adiutores, vt iubis eorum manibus innixi, ſubita laſsitudine non ſuccumbant. De quibus Saxo lib. XIIII. ac alibi plurima atteſtatur: ſed intimius adhuc Solinus de miro affectu, & ingenio equorum aliqua enarrat, & inter alia ex Plinio allegat: Regem Scytharum cùm ſingulari certamine interemptum aduerſarius victor ſpoliare vellet, ab equo eius calcibus, morſuq; laniatus eſt. Præterea cum prælio Antiochus Galatas ſubegiſſet, Centaretrii nomine ducis, qui in acie ceciderat, equum ouaturus inſiluit: iſq; adeò ſpreuit lupatos, & tyrannicos ſeſſores, vt de induſtria curuatus ruina & ſe, & equitem affli-
xit, & peremit, vt ſequenti cap. dicetur. Profectò talium equorum pretium præſenti æuo mereretur magnum gradum, ſi eorum arte, vel natura tot impii, ac crudeles tyranni pręcipitari, ac confici poſſent, quot parturiunt nimium fœcundi parentes ad irreparabilem multorum calamitatem.

Equis nomina dantur.

Equus occidit interfectorem domini ſui.

Equi pauci nũc tyrannos occidunt.

Parẽtes tyrãnorum nimis fœcundi.

De quorundam equorum dolositate.

CAP. XVII.

Equi animosi Vestrogothorum.

VM apud Vestrogothos equi reperiantur non minus pulchri, quàm animosi, atq; ad omnia subeunda certamina, & onera præstantissimi, quia à ferocissimo equorum genere hyemalibus pascuis vt plurimum enutrito producuntur, ideoq; importunius ab omnibus, prçsertim nobilibus, & militaribus viris, satis caro pretio comparantur. Cùm verò casu aliquo tales equi raptu, vel furto, aut alia quauis negligentia à iustis possessoribus auferuntur, nunquàm, aut raro nouis sessoribus adeò viuacem spiritum, aut firmam securitatem in periculis exhibent, quemadmodum pristinis alitoribus suis mira agilitate præstare solebant. Signis enim secretis in voce, sono, tactu eos instruunt, quibus admoniti hilarius ad imperata, quàm si calcaribus vrgerentur, procedunt: immò signis huiusmodi à sessoribus non perceptis, duo præcipuè mortis pericula, vel mortem ipsam, inferunt eisdem. Aut enim freno mordicus ore apprehenso, capiteq; inter tibias submisso, & clunibus in altum leuatis à dorso antrorsum equitem excutiunt, aut sese in posteriores pedes erigunt, & in tergum supinè casuros exponunt, vt impossibile sit sessoris ceruicem non disrumpi, aut caput non excerebrari. Volens hic sileo casus quorundam Principum, & illustrium virorum Aquilonarium, qui sic periere. Qui enim equos tales à primis educatoribus violentia, vel licentia extrahunt, contemnentes petere qualibus signis venient dirigendi, illicò quàm impetuosi sint, experientur. Verùm pro recentioribus annis opportunius, quàm aliàs vllo priori æuo remedium domandi tam feroces equos repertum est, vt nunquàm, vel raro, nisi negligentia turpiter interueniente, aliquis præcipitetur ab equis, prçcipuè etiam quia omnia equitandi instrumenta modis omnibus proportionata, afferunt securitatem.

Equi secretis signis applaudunt suis.

Pericula duo mortis.

Signa in equo cauenda.

Instrumenta sortia præstant securitatem.

De externis

De externis exemplis malignorum iumentorum.

CAP. XVIII.

QVIA gentibus Septentrionis vix notitia eſt, qualis fuerit equus ille Scianus, de cuius forſan vſitato nomine magis, quàm maligno euentu, plurimi plura referre nouerunt. Igitur talis erat, vt quotquot ob eius eximiam præſtantiam eum equitare volebant, tot in præcipitia, mortemq; ruebant. Aſſeritur enim fuiſſe magnitudinis inuſitatæ, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba, cæteriſq; equorum laudibus inſignis: hunc tamen quiſquis poſsideret, cum omni domo, & familia, ac fortunis in perniciem deduceretur. Itaq; Cn. Seium primum eius dominum, à M. Antonio capitis damnatum, miſerabili ſupplicio vitam conſtat finiuiſſe. Eodem tempore Dolabellam conſulem in Syriam proficiſcentem, fama eius equi permotum, Argos diuertiſſe, emiſſecq; ſeſtertiis centum millibus, ſed ipſum mox in Syria bello ciuili obſeſſum, atq; interfectum fuiſſe. Deinde eundem equum C. Caſsium, qui Dolabellam obſederat, adduxiſſe: quem Caſsium poſtea victis Parthis, fuſoq; exercitu ſuo, miſeram mortem oppetiſſe manifeſtum eſt. Deinde Antonium poſt interitum Caſsii parta victoria, nobilem illum equum quæſiuiſſe, & mox eo potitum, victum, atq; deſertum miſerabili exitio interiiſſe. Vtcunq; ſit, annectendum hic puto, & valde cauendum, quòd equi in præliis, aut alibi ſagittis in latere, vel vmbilico, vel coxis icti, ſe ſæpius in poſteriores pedes eleuant, dorſotenus cum ſeſſore caſuri, prout Herodotus plurimis in locis de Parthorum equis atteſtatur. Eſt etiam in pari prouerbio communis relatio de auro Toloſano, quòd quicunq; illud attigit, à templis exportando, ille miſero, ac cruciabili exitu perierit, prout Strabo lib. IIII. reliquit manifeſtum. Aurum igitur Toloſanum, teſte Iuſtino lib. XXXII. fuere argenti pondo quinquies decem centum millia, auri pondo centum decem millia: quod ſacrilegium cauſa excidii Cępioni, exercituiq; eius fuit. Pondo, interprete Budæo de Aſſe, continet libras decem.

Equus Scianus.

Primus poſſeſſor eq; perit.

Cautela eq; vulnerati.

Aur. Toloſanũ

Auri Toloſani quantitas.

Pondo.

De militaribus exercitiis.

CAP. XIX.

NTER alia Septentrionalium bellatorum, seu equestrium exercitia, vnum erat præcipuum, vt quicunq; tentaret ea ingredi, & prosequi, haudquaquàm ambigeret sub ardua se patientia ferream disciplinam subiturum: primùm quòd contra sæuissima elementa cunctorum certaminum initia esset ingressurus, videlicet hyemales vigilias in glacialibus castris sacessere, nec à loco quocunq; frigore, vel tempestate sæuiente auelli: deinde famem, æstumq; die ac nocte necessitate vrgente pati: præterea equos ad omnem pugnandi insultum, & motum agitare, contos circum humeros gyrare, equosq; in saltum per fossata, sepes, ac trabes cogere, vt in bellicis simulachris sub florida pace, quæ rarissima apud Martiales cernitur, continuè addisceret, quæ postmodum in acerrimis certaminibus pro patria libertate pugnando, velut regulam obseruaret. Qua industria militantium animos assidua exercitatione lex militaris corroborabat: nam & decurrere eos cogebat, & in equum agiliter desilire, armatosq; tripudiis agitari, & tuba classicum personante obtundi, ne fortè ex quiete, & otio bellorum obliti, vel ignari in veris præliis remollescerent, aut in turpem fugam laberentur. Vt enim otium in omni re pernicioſum est, ita in militaribus disciplinis noxium, & abhorrendum. Quippe sub eo militare genus hominum suapte natura ad res optimè constitutas commouendas, & conturbandas promptum, in mille seditiones, & proditiones illicò ruit: primumq; proprios Principes, quorum negligentia otiari, vel lasciuire permittuntur, vel hostibus domestica fraude instructa produnt, vel in aperto prælio crudeliter perimendos ostendunt. Sed longè detestabilius otium est, quando ab ipsis Principibus supremis ad subditorum eneruationem assumi videtur, prout infame posteris argumentum magni autores tradunt Heliogabalum reliquisse: qui peractis infinitis ineptiis, tandem per scurras occisus est, ac per plateas, & cloacas sordidissimè tractus, & in Tyberim submissus. Idem de Galieno homine socordissimo, aliisq; similibus naturæ portentis, infinita patent exempla.

Patientia durissima.

Exercitia terribilia.

Pax rarissima apud Aquilonares.

Lex militaris.

Otia militibus auferenda.

Milites seditiosi dominos perdere solent.

Heliogabalus.

Galienus.

Adhuc

Adhuc de eisdem militaribus exercitiis externis.

CAP. XX.

MEMINIT præterea Fran. Irenicus lib. II. cap. XXIIII. Germanis fuisse familiare, in gyrum equos vertere, ac in altum leuare: verùm ago assero primùm apud Gothos Septentrionales equos in gyrum vertere plurimum in vsu fuisse, perpetuaq; disciplina durare. Sed abolita est, & in contemptum redacta consuetudo, equos in altum ob rationes suprædictas leuare, dum æquè aptum attenderet, ex equo in duos posteriores pedes recto pugnare, velut bipedem armatum manibus ac pedibus humi serpentem, hostem impetere conto. Sicut enim natura vnicuiq; animanti vires in singulis membris pulchrè præscripsit, ita & eis ornatius est vtendum. Quam periculosum autem, & inutile sit, ex equo sursum eleuato pugnare, videatur superius cap. XVIII. & cap. XVII. Cæterùm Vegetius lib. I. De re militari hæc asserit: Equorum salitio non solùm à tyronibus, sed etiam à stipendiariis militibus districtè semper exacta est: tantaq; cura huius rei solet esse, vt non solùm à dextris, sed etiam à sinistris partibus & insilire condicerent de silice. Hoc enim assidua meditatione faciebant, vt scilicet sine mora in tumultu prælii ascenderent, qui tam studiosè in pace se exercebant. Idem lib. III: Equi cataphracti propter munimenta, & arma, quę gerunt, à vulneribus quidem sunt tuti, sed propter impedimentum, & pondus armorum, facile est ipsos capi, quia frequentius contra dispersos pedites, quàm contra equites in certamine sunt obnoxii. Melius tamen ante legiones positi, vel cum legionariis mixti sunt, quando cominus (hoc est, manu ad manum) pugnatur, quia aciem hostium sæpe rumpunt.

Equi vertuntur in gyrum.

Membroꝝ præscriptæ vires.

Equoꝝ salitio.

Mora nulla in saliẽdo equos

Impedimenta ponderum.

Cominus pugnare.

De multiplici genere bellatorum.

CAP. XXI.

VERTITVR inter militares homines sæpius admiratio, quomodo nonnulli bellis acerrimis implicati, vel viui, vel saucii campum, seu pugnam exeunt, qui primi videntur, & permanent in prælio, ac vltimi sunt in exitu,

Bellatorꝝ quatuor genera.

vel fuga, frequentiusq; ad interitum impetuntur: & ob id aduertendum est quatuor esse genera bellatorum. Primum eorum, qui fortitudinem modestia temperantes, rebelles acrius cædunt, fugientibus instare erubescunt. Hi siquidem diuturna armorum experientia certiora virtutis testimonia prosequentes, gloriam suam non in victorum fuga, sed vincendorum expugnatione constituunt, cuneos in acie condensantes. Alii, qui corporis, animiq; viribus freti, sed nulla miserationis parte præditi, in hostium tam terga, quàm pectora communi cædis atrocitate desæuiunt. Hiq; iuuenilis animi calore prouecti, tyrocinii rudimenta bellorum auspiciis ornare contendunt, tamq; ætatis, quàm laudis ardore inflammati, in fas nefasq; ruunt, nulla periculorum discretione pensata. Tertii, quibus inter metum & pudorem anxiis, progressum terror adimit, recursum ruboris obstaculum tollit: qui sanguine clari, inaniq; tantùm proceritate conspicui, aciem numero, non viribus densant, hostemq; vmbra potius, quàm armis feriunt, & in bellatorum grege solo corporum spectaculo censentur: qui licet sunt magnarum opum domini, genere quàm animo prestantiores, plus tamen ignauiæ, quàm nobilitatis viribus indulgere videntur, nihil prçclari audentes attentare. Quarti, qui speciem, non rem in bellum perferunt, secq; extremis sociorum agminibus inferentes, primi fugam, postremi prælium gerunt: in quibus imbecillitatis habitum certi pauoris indicium detegit, cùm semper quęsitis de industria subterfugiis, pugnantium terga timidioris progressus pigritia subsequuntur. Hæcq; bellatorum quatuor genera Saxo clarè commemorat lib. IIII.

Proceritas inanis.

Nobiles ignauiç indulgetes

Tyrocinii rudimenta.

Tertii.

Cunei cõdẽsati.

Secundi.

Primi.

De differentia Ducum.

CAP. XXII.

Cõditiones bellantiũ & bellorꝝ notanda.

ATTENDITVR præterea ducum differentia, vbi vnus tardus, & timidus est: alter ferox, & perspicax: vnus ingenio, atq; militari disciplina instructus: alter vagus, temerarius, & pertinax: vnus prospicit commeatum, prçcauet insidias, vires hostium ponderat, tempus pugnæ eligit, arma perlustrat, aciem instruit, & subsidiis firmat: alter ordinem militum non attendit, locum non explorat, signa non distribuit, impedimenta non remouet: vnus graues, & cunctabundos pugnatores hostibus obiicit: alter tyrones, aut mala disciplina institutos exercitus accipit, quorum fœda fiducia ductus, paucissimis hostibus circumseptus occumbit. Plurimum nanq; in bellis pollere videntur militum copiæ viribus, exercitiisq; instructæ, præterea ducum ingenia, & experimenta humanæ fortunę cõiuncta: quę potentior vis est in bellicis rebus. Verùm vel tanta nobilitas militum, vel fortunæ varietas incidere solet, vt vicissim nunc exules, nunc Reges videntur: & ita de vniuscuiusq; incerto euentu cogitandum erit. Præterea quòd exercitus propter inconsueti aeris incommoditatem plerunq; dissenteriç morbo grauiter exagitari possit, atq; illicò interire. Deinde quòd bellatores, præcipuè sacrilegos, aduersus sublime numen prælIantes (vt Iustinus attestatur) elementorum vis, tempestas scilicet, & grando, & frigus, multos absumere solent, quasi vulnere sauciatos. Insuper & assidui imbres, gelu, nix concreta, fames, lassitudo, pecuniarum defectus, murmuratio afferentium necessaria, & absentia ducum, discordia militum, & pessima susurratio seditiosorum, ac portentosa deceptio adulatorum qui apertis auribus ficta pro veris suggerunt, variant, atq; victoriam adesse promittunt, & in exitu plus lingua, quàm ensis hostilis sublatis opibus, & Principis vitæ nocuisse videbuntur. Væ igitur illis, qui talibus delectantur malis.

Instructi viribus pollent.

Fortuna humana potens.

Euetus incertus belli.

Victoriæ impedimenta.

Adulatores pessimi.

De armis

De armis, & cautelis equeſtrium.

CAP. XXIII.

INGRESSVRI Septentrionales equeſtre certamen grauibus lanceis, & denſis, earum cuſpides non ſerico (vt dictum eſt) aut aureis filis exornant, ſed caudis vulpium, aut luporum, in deſpectum quorumcunq; inimicorum. Nunquàm etiam vexillatis haſtis morę Perſarum, aut Grę-corum vtuntur, qui eo apparatu præſtigioſo, veluti primo ſtratagemate, ſatis acriter putant fugare, vel ſaltem territare quemcunq; venturum hoſtem. Balliſtis tamen, ſeu arcubus chalybeis, atq; corneis, ob maximum ictum, & vehementiam eius robore concitandam, vtuntur: ſunt etenim fideliſsimè fabricati, prout omnimodę ſagittę eis coniunctæ. Demum gladiis tam longis, quàm ſtrictis, & incuruatis: quibus, perfractis lanceis, punctim, vel ceſim vtuntur. Similiter & latis enſibus, vtraq; manu verſatilibus. Item malleis ferreis vnco incuruatis: quibus diſtrictius galeas penetrant, & infringunt, quàm quouis alio præliari inſtrumento: immò huiuſmodi malleis aut equitem à iumento extrahunt, aut ipſum equum excerebrant, vt ſeſſorem exturbent. Item cominus pugnando, multo ac vario genere vtuntur pugionum, & telorum, ſtricto videlicet & lato, bicipiti, curuato ac hamato, prout in parte ſuperius eſt expreſſum. Tegmina equorum chalybea ſunt, aut ferrei thoraces, vel coriarii, calce viua macerati, & ferreis filis ob gladiorum ſectiones præmuniti. Eoq; modo inſtructi, acies plures à ſeinuicem paululum, ſi opus ſit, diſtantes, prouidentius inſtaurant, vt vna alteri hoſte ingruente mox aduolatura ſuccurrat: ſummeq; nituntur, vt hoſtem inſtar turbinis circulo includant, ne eius aſtutia, aut longis ſtratagematibus ipſimet inuoluantur: vtq; id opportunius faciant, certis ſignis ſpeculatorum, tibicinumq; diriguntur.

Caudæ vulpinę cõtis alligant.

Græcorum & Perſarum mos.

Arcus chalybei ac cornei.

Enſes verſatiles

Mallei icuruati

Tegmina equorum ferrea.

Hoſtis cur circulo claudit.

De aliis cautelis.

CAP. XXIIII.

AVENT etiam diligenter, ne hoſtem cauillosè fugientem celerius, quàm cautius (rapina quauis relicta) inſectentur. Fuga nanq; ſimulata, & tectis inſidiis plures quandoq; perimi ſolent, quàm Marte truculento. Neq; etiam ſi hoſtis neceſsitudine, vel voto campum exierit ſeipſos continuò diſpergere ſolent. Nouere etenim eò inimicorum ſtudium ferri, vt quos fortiter vnitos, & mutua defenſione ſecuros diſturbare nequierint, modis omnibus diſgregatos inſiliant, & confringant. Nec etiam armis, thoracibus præſertim, durante certamine ſe denudant, vt lectis more mollium incumbant: ſed primam, præcipuamq; de iumentis ſuſcipiunt curam, vt ſaltem arborum ramis, quibus etiam aſſueti ſunt alio non occurrente pabulo, reficiantur. Interim ipſi equites dulcius in ſaxis, vel humo nuda quieſcunt. Nec deſinunt continuis ſpeculatoribus explorare, an hoſtiles inſidiæ per ſyluarum latebras præmiſſæ

Fuga ſimulata.

Diſperſi ſuperantur.

Milites lectis nõ vtuntur durante bello.

Inſidiæ cauẽdę.

Pontes. sint, aut post tergum propè, vel à longè relictæ: etiam an pontes viciniores abrupti, aut sustentacula eorum mediotenus per limam scissa, cùm id insidiandi genus non ignorant præsentissimam afferre mortem. Notant etiam signis diligentibus, quæ saxis, vel arboribus imprimunt, vbi facilius vel aggrediendo, vel declinando

Vada. hostem, vada fluminum celeri transitu sunt tutiora: item iniqua loca, voraginosum

Paludes. solum, paludem limosam, & montium asperitatem, præterea strictos saltus, & ne-

Montes. mora obscura, ac ignem scintillantem: quas quidem cautelas, aliasq; eisdem simi-

Ignes scitillãtes les, etsi diligenter obseruant, transfugarum tamen dolis, quibus Saxo Sialandicus in

Dolus cauetur difficilimè. tota sua historia Danos abundare meminit, pluries circumueniuntur: quia & ii a-

Vexilli veritas. duiterino signo præliantes, quasi sociorum vti solent, maximè vt aduersarios tur-

Solares radii obiecti cauẽtur bent ab equestri ordine, & disciplina, dum contentio oriatur de veritate vexilli. Summecp cauent Aquilonares, ne solaribus radiis pariter, & hostibus ab Austro imminentibus (ne oculi eorum hebetentur) sese opponant, sed procurato ex industria loco obliquo, & duro, eisdem inimicis occurrant.

De certis breuibus cautelis à Iordane in conflictibus Gothorum annotatis.

CAP. XXV.

Sentẽtię Iordanis de vsu bellãdi Gothoꝝ

NOVERVNT Gothi confligere cum superbis, quia etsi loca inhabitãt diuersa, vniti tamẽ cõsiliis ad bella procedunt.
Sicut famosum prælium, ita multiplex, & perplexum.
Loci opportunitas non paruam victoriæ partẽ pollicetur.
Facile assumit pugnãdi necessitatẽ, q̃ fugiẽdi nõ inuenit locã.
Audaciores sunt, & insolentiores, q̃ in ea ut bellum.
Dissonæ gentes pauorem immittunt, vel pariunt.
Abscisis membris, membra relabuntur.
Nec corpora perstant, quibus ossa sunt subtracta.
Morituros in otio fata præcipitant.
In formidine belli præsentia Regis fortitur spem meliorem.
Fragile munimentum quandoq; vitæ subsidium præstat.
Hostis fractus quandoq; tubis territat inimicos, veluti leo venabulis pressus.
Fatigandus est obsidione, qui annonæcopia caret.
Sellis equinis construitur agger.
Fortibus viris digna debentur funera.
Modestum regimen non patit in competitore certamen.
Indignum facinus priuatum maluit publico refarcire.
Astuti Principes alibi minantur, alibi arma inferunt.
Par fraus, & astutia, spem victoriæ alit.
Incomposita regnandi initia, surreptionis opportunitatem promitunt.
Generosi animi est, post victoriam non sæuire.
Degener animus nec libertati studet, nec fidem præstitam seruat.
Sentiet iratum, qui proprium dominum crediderit contemnendum.
Suadetur bellum in vicinos, vt in propriis pax habeatur.
In eis sæpe regna deficiunt, à quorum nominibus inchoant.
Vitam truculentam sæuissima mors imitatur.
Attila vino, somnoq; grauatus, fluxu sanguinis è naribus obiit.
Fatales exitus nullus vindicare præsumit.
Diuersis insignibus ornatur aulicum decus.

Dum

Dum multi imperare cupiunt, omnes simul imperium perdunt.
Regnum plus grauat copia, quàm inopia successorum.
Facilè omnes appetunt, quæ pro cunctorum vtilitate tentantur.
Per discordiam ex vno corpore exurgunt diuersa.
Non æquè filiis, ac parentibus fortuna fauere solet.
Dissidium pernicioſa res est, præcipuè fratrum.
Diuisi corruunt, qui vniti alios territare solent.
Armenta rapiens, nisi corripiatur, regna inuadere præsumit.
Inaccessibilia humana diligentia peruia fieri possunt.
Melius est hostem preuenire muneribus, quàm sustinere obsidentem.
Melius est sponte, & liberaliter elargiri partem, quàm amittere totum.
Madentibus armis in cruore, sæuitia remanet infracta.
Victoria non hominum potestate, sed Dei virtute donatur.
Pro gloria libertatis acrius certatur.
Necessitas consilium quærit, & inuenit.
Sibiipsi non hosti nocet, qui insidias struit in loco ignoto.
Solatium est calamitosis præcognoscere fatum.

Quòd autem tam attentissimæ cautelæ in præliis, præcipuè penes Principem, & ductorem exercitus, habendæ sint, mirum non est, quia dux omnium vices in se gerit, vbi exercitus quasi animal quoddam homini persimile reputatur: cuius caput est Princeps, acies verò instructa vt pectus ac thorax, pedites manus, equites autem pedes. Consequens ergo erit, vt commoto capite membra reliqua nullum officium præstare possunt, sic perturbato ductore, omnis exercitus fluctuat, periclitatur, & perit: expositus enim est fortunæ, veluti nauis reflantibus contrariis ventis, si gubernator ab officio suo torpescit, nec clauum pro fluctuum motu forti animo huc atq; illuc versat, impellitq;. Nullum igitur constantis ducis, aut fortissimi militis munus omittat oportet ille, qui rei bellicæ præest: sed occurset timentibus, retineat cedentes, adsit fortibus, spe, consilio, manu, nutu, voce: hostibus semper insignis sit, suis autem conspicuus appareat, & ardore, præsentiaq; animi in omne opus feratur: flagrantes oculos circumuoluat, truci voce increpet, & nunc minacibus, nunc blandis verbis milites appellet, vt magis è re arbitrabitur. At cùm à pugna otium erit, arma paret ductor oportet, alloquatur exercitum, militem ferat, in ore vulgi agat, rumores hauriat, præterita, instantia, futura pari diligentia meditetur, secreta vmbracula fugiat, in propatulo, atq; aperto vescatur, literas diligenter legat, nuntios audiat, neq; illos perterreat. Ignaui quidem Principis est, nolle aduersa audire, & nuntiis adeò perturbari, vt à ratione discedat. Magnæ quidem constantiæ est, aduersis nuntiis non commoueri, & animi affectum, subitumq; motum ex vultu non prodere, iuxta illud Virgilii,

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Expedit enim vt aliquando principes simulent, vel dissimulent, sic tamen vt omnia contrahant ad obsequium approbabilis veritatis. Qui verò nuntium vnum atq; alterum percutit, aut malè tractat, consequens est, vt armatos sustinere debeat legatos: qui etsi pauci videntur accedere, tamen ob peritiam militarem facilè opprimunt effœminatam multitudinem, & inordinatam colluuionem. Vera etenim victoria speranda, ac cõsequenda erit in exercitatione militari, ab ineũte adolescẽtia principis, ducis, aut Regis introducta, et quasi connata, vt aliter sciat se gerere in priuata, aliter in publica pugna, aliter in pedestri, equestri, in nauali, & aliter in glaciali, seu niuali, prout inferius lib. XI. diffusius ostendetur. Immò ad veram militiam capessendam alia quædam ratio habenda est, vbi in aciem descenditur, & cum hoste concurritur, illic puluis, æstus, sudor, sitis, clamor militaris, ho-

Cautelæ principum.
Exercitus quasi animal est.
Exercitus fluctuans naui assimilatur.
Officium ducũ.
Vmbraeula secreta fugiẽda.
Ignauus princeps.
Virgi.
Legati armati.
Pauci piti multitudinem fugant.

ſtium incurſus, timor, ſpes, & alia multa adeò animum perturbant, ac diſtrahunt, vt vix illi ipſi, qui à teneris annis talia perpeſsi ſunt, eadem perferre valeant. Ma-

Princeps laudabilis. gnis itaq; laudibus extollendus eſt princeps, qui milites quotidie bellicis laboribus exercet, ne per ignauiam, & deſidiam tabeſcant, vt cùm opus fuerit, pro iuſtitia, & patria libertate certando eneruare poterint violentiam tyrannorum: quod ſolum inter præclariores triumphos perpetuam meretur laudem, & memoriam ſempiternam. Nec efferatur aliquis inanibus titulis, quòd artem calleat militarem, niſi (vt dictum eſt) aliquid pro tuenda æquitate, & innocentia defendenda, demonſtret ſe

Alexander Magnus. ſtrenuè exercere. Commendatur miris modis Alexander ætate XXXIII. annorum moriens, quòd inter cæteras heroicas virtutes clementiſsimus extiterit in oppreſſos, ita vt à barbaris nationibus lugeretur extinctus. Vita tamen ſpirans, XXX. millia puerorum è diuerſis nationibus victis, ſub præceptoribus diuerſarum artium inſtrui fecit: quorum prouecta ætate, & prudentia, ſi ſuperuixiſſet, totum orbem iuſtè regnando gubernaſſet.

De præfectis prouincialibus.

CAP. XXVI.

Præfecti diuerſi

Iuſtitia vnita. N Septentrionalibus regnis vti multæ, & potentes ſunt prouinciæ, ita & in illis dirigendis diuerſæ ſortis, & linguarum præfecti à principibus conſtituuntur, tanquam radii à ſole emiſsi, vt in toto terrarum circuitu æquitas et iuſtitia cuſtodiatur, ſecuritaſq; permaneat omnibus populis inuiolata. Falſus enim dolor eſſe non creditur, vbi tanti laboris incommoda ſubeuntur; quando ſcilicet defectu bonorum, aut grauamine malorum præfectorum apud regni iudicium ex vltimis finibus afflicti ſubditi coguntur afferre querelas, veluti ab Islandia, ad

Finmarchia

Finmarchia apud Regem Noruegiæ, & de Scricfinnia, Bothnia, Finlandia, ac Dalacarlia, ad Regem Suetiæ: qui tamen nullam deteriorem querelam ex omnibus potentatibus suis, quàm à Moschouitarum limitibus sufferre solet, idq; ob insatiabilem collimitaneorum rapacitatem, & Græculum dolum. Attamen Regius præfectus autoritati satisfaciens, homicidia resecat, furta condemnat, abactores animalium legitima securitate coërcet, quietosq; incolas à sceleratis Moschorum ausibus reddit, vindictamq; malignis eorum moribus semper opponit, & proditores, exploratoresq; (crimine confesso) corripiendos constringit. Talibus enim excessibus, publica violata pace, sæpius notantur Moschouitæ. Iiq; præfecti, qui ita innocentes defendunt, & insolentes corripiunt, à bonis iustisq; Principibus constituuntur: quos & conseruant in longæua pace beatos.

Querelę ob rapinas.

Virtus boni præfecti.

Moschouitę rapaces.

De tyrannica seueritate, & exactione præfectorum.

CAP. XXVII.

VERVM ne diuturna permaneat hęc felicitas regiminis æquitate parta, malignorum hominum consiliis alibi per regnum tales constituuntur præfecti, qui auaritia, & malitia obcęcati, innocentes torquent, sceleratos exaltant, iura omnia peruertunt, totum regnum in ruinam, seipsos in calamitatem, & Regem in ludibrium, infamiam, miseriam, & exilium breui momento transmittunt. Verùm ne res hæc careat documento, inter cæteros sanguinarios, & auaros præfectos, quos Ericus Rex Suetiæ ex ducibus Pomeraniæ ortus &c. euiscerandæ Suetiæ præfecerat, erat quidam Danus Iusse Ericson: is super Dalacarlorum regionem constitutus, tam crudelem se omnibus exhibuit, vt putarentur omnes omnium malignorum tyrannorum spiritus, qui vnquam anteà fuerant, in hunc perditissimum nebulonem confluxisse. Narrat Cicero crudelem Verrem sumo ex putridis lignis educto, vnum hominem innoxium perdidisse: at hic Iusse eiusdem malignitatis spiritu obsessus, non vnum innocentem, sed ex Dalacarliæ incolis sine numero innocentissimos fumo suspensos (licet viribus sese

Præfecti pessimi.

Iusse Ericson Danus.

Verres crudelissimus.

rebellando liberare poterant) occidit. Quo pacto ne non satis ingeniosus carnifex in exquirendis nouis tormentorum generibus videretur, vxores maritorum tam crudeliter occisorum, in locum iumentorum trahendis aratris applicari non erubuit, immò inter primas delicias duxit, videre, & audire eas inter tantas angustias fœtus ex se mortuos abiicere, & rursus aratro apponi, donec mortuæ, aut semianimes collaberentur. Possent hic horribiliora eiusdem Danicæ tyrannidis facinora adduci, quæ tunc non solùm per illum, sed per omnes Regios præfectos committebantur: at satis est dixisse eos his artibus vltima fata in se, & exilium in Regem suum impiissimum procurasse. Rusticorum nanq; furore crudeliter occisi sunt, quando audaciores erant ad prędandum, quàm præliandum. Rex verò Ericus Pomeranus à Danis, quorum consiliis in suam, multorumq; ruinam vsus fuerat, derelictus, vrgente viro potenti Engilberto, centum millibus incolarum ad arma prouocatis stipato ad parruam Gotlandiæ insulam velut profugus in miserabili senecta se recepit. Sed quia de his, & similibus dilectissimus frater, & antecessor meus D. Ioannes Magnus Gothus, in vita eiusdem Erici diffusius tractat, pium lectorem ad hunc remitto, interea cunctis principibus fideliter suadens attendere responsum Alexandri Magni: qui interrogatus, vbinam thesauros haberet, respondit, apud amicos cautè sibi seruari. Et rectè: beneuolentia enim & sui, & alieni æris domina est. Nec dissonat huic consilio verbum Tyberii Cæsaris: qui suadentibus subditos grauandos esse tributis, respondit, boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere.

Crudelitas inaudita.

Exulat rex.

Beneuolentia.

Adhuc de eisdem pessimis præfectis.

CAP. XXVIII.

RELIQUIÆ pessimorum præfectorum.

EXACTORES astutissimi.

CAROLUS rex.

REX exulat ob pessimos præfectos.

SUMMUM ius.

MOS tyrannorum.

ATSI superiore cap. visa est tota regio purgata tyrannide crudelium præfectorum, tamen damnabiles reliquiæ simili astutia, & arte in eorum complicibus, & alumnis velut toxico perseuerárunt: qui quantò mentitis obsequiis magis fidem principibus ostentare poterant, tantò putabant se Regiis secretis, & officiis præ ceteris omnibus fieri superiores. Nec opinione fallebantur. Dum enim primùm supplices, ac humiles Danica disciplina, ac in municipalibus scientiis expertos sese Regibus exhiberent, maximè in exactione tributorum, & multarum, mox ad præfecturas sine vlterioribus meritis super simplicem populum erigebantur: taliumq; præfectorum tyrannide cooperante, potentissimus Gothorum, Suecorum, ac Noruegianorum Rex Carolus, prædicti Regis Erici successor, coactus est fidelissimæ gentis suæ sustinere rebellionem, ac tandem exilium sufferre, prout mox dicetur. Ii etenim præfecti auarè, & atrociter subiectum populum opprimebant, quia ad omnem nequitiam erant audacissimi, & ad omnem virtutem, resq; præclaras imbellissimi. Erant etiam in legibus patriæ taliter eruditi, vt magis iuris, quàm iustitiæ consulti haberentur. Nullus erat patriæ legis titulus, quem non cogerent suæ inexplebili auaritiæ inseruire. Omnia verba legis ita interpretabantur, vt nihil prorsus ad legislatoris intentionem accedere viderentur: summum enim ius summam æquitatem esse dicebant. Seueritas voluit iustitia videri: immò vt consuetissimus mos tyrannorum est, omnibus nefandis sceleribus nomina summarum virtutum imponebant, dicentes se omnia ob publicam totius patriæ salutem facere, cùm tamen totam patriam desolare, & funditus euertere contenderent. Cumq; Rex ipse ob tam immania suorum præfectorum scelera, atq;

sacrilegia,

sacrilegia, obsidione grauissima in sua regia incolarum potentia clauderetur, frustraq; à suis præfectis, qui liberius per regnum vagabantur, expectaret auxilium, hærebat quid in tanta perplexitate pro remedio conduceret tutiore, misitq; denuò secretos nuntios antedictis præfectis, mandans ob eorum honorem, & fidem, ac præstitum iuramentum, vt eius calamitati subuenirent. Sed frustra: nihil enim aliud didicerant, quàm superbè dominari supplicibus, pecuniam extorquere ab incolis, iniurias irrogare miseris, supplicio afficere innoxios: at arma pro suo Rege assumere, aut vires viribus opponere, nunquàm didicerunt, immò seipsos Regiis aduersariis sponte captiuandos exhibuerunt (prout in simili Procopius in suos Græculos conqueritur, contra Gothos pro Iustiniano Imperatore nil facientes) digni profectò ita captiuari, vt similibus traditoribus sempiterno terrori essent, & exemplo. Tum Rex in arcta necessitate positus, tutissimum præsidium in fuga prouidens, naues aliquot in horrendissimo frigore mensis Ianuarii celerrimè diuitiis ingentibus impositis, adaptari iussit. Cumq; iam anchoræ leuandæ restarent, quidam ex præfectis Regem interrogat, an aliquid in terra neglexisset: quo audito Rex suspirans, respondit: Neglexi sanè ante plures annos te, & tui similes in furcam suspendere: quod tunc si fecissem, nunc quietius in tranquilla Republica remanerem. Moxq; erectis velis in Gedanum Prussiæ celeberrimum emporium, magis grata, quàm iucunda nauigatione peruenit, à Casimiro Rege Poloniæ humanissimè exceptus, donec VII. annis euolutis, in pristinam dignitatem, & potentiam reciperetur, factus omnibus charissimus, qui antea publico odio laborabat. Præfectos nanq; instituit, qui virtutes vitiis, iustitiam iniuriis, honestatem vtilitati præferebant. Quid verò Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, in regnis Aquilonaribus ob sæuitiam crudelium præfectorum passus sit, nemo qui acta eius legit, ignorat. Inter cęteros autem quendam impium sanguinarium præfectum habuit, Nicolaum Holste appellatum: cuius vnica voluptas erat, Regem feuerum præcedendo, eleuare excelsas furcas, quibus infelices regnicolas immani morte afficeret, nisi certo auri, argentiq; pondere quantocyus redimerent vitam: asserens longos fures altas decere cruces. Nec defuit præconi iustum fatum. Regia nanq; sententia, quòd à multis innocentibus pecuniam extorsisset, condemnatus, & in eadem furca, quam aliis parari iusserat, ipse suspensus fuit: licet nihil magis securitatis à furibundo populo Regi partum est, quin fugeret omni momento. De hoc autem Christierno Rege, & gestis eius, nonnihil oculata fide inferius scribam, quia præsens horrenda vidi.

Rex desertus à præfectis.

Vitia malorum præfectorum.

Perfidia notanda.

Græculi.

Præsidiũ in fuga

Regis responsũ

Gedanũ Prussiæ celeberrimũ emporiũ.

Casimirus Rex Polonię.

Carolus rex Suetiæ 7. annis exul.

Christiernus 2. Rex Daniæ.

Clauos Holste.

Fures longi altius suspedũt.

Laqueo periit.

De peſſimis Conſiliariis Principum minorennium.

CAP. XXIX.

Frotho rex.

SAXO Danicarum rerum celeberrimus ſcriptor, aſſerit Regi Frothoni eius nominis III. adhuc minorenni, cunctorum procerum vnanimi conſenſu plures ex illuſtribus viris nedum in tutelam, ſed eius nomine regni regendi, amplam fuiſſe tributam poteſtatem: qui expectato Regis robore, vicaria offi ia tutabantur. Duo igitur horum, Veſtmarus, & Colo fratres, eiuſmodi regiminis, & tutelæ præcipui erant. Colo vxorem habuit tantæ procacitatis, vt quantumlibet diſertos eneruare ſolebat. Altercando quippe, ac diſceptando, & quærendo peruicaciſsima extitit, & imbellis: nam à lingua ſpicula mutuabat, quibus velut fallaciarum laqueis, incautos ſtrangulabat. Cæterùm condere pacta, aut reſcindere, præpotens erat, vtriuſq; horum efficaciam oris aculeo geſtans. Attamen ad vltimum tam nefariis artibus, & atroci crimine deprehenſa, quòd Regio honori turpiter illuſiſſet, lapidibus obruta fuit: documentum cæteris relinquens, mulierem omnem oportere eſſe ſenſatam, tacitam, & pudoratam. Veſtmaro erant XII. filii, Coloq; terna filiorum ſorte gaudebat. Hi pariter cùm & ætate puberes, & animis ac es eſſent, fiducia in temeritatem verſa, ad obſcœnos ritus inquinatam flagitiis indolem contulerunt. Adeò enim inſolenter egerunt, vt conſtupratis aliorum nuptis, ac filiabus (quemadmodum Iuſtinus de Dionyſio tyranno meminit) proſcripſiſſe pudicitiam, atq; in proſtibulum relegaſſe viderentur. Corruptis quoq; matronarum fulcris, ne toris quidem virginalibus abſtinebant. Suus nullum thalamus ſecuritate donabat, nec quiſquam ferè patriæ locus luxuriæ eorum veſtigiis vacuus erat. Mariti metu, coniuges corporum ſuorum ludibrio vexabantur: iniuriis obtemperatum eſt: ceſsit copularum reſpectus, violentuſq; amplexuum vſus extabat: publicata eſt Venus, coniugiorum reuerentia pereunte: raptim luxuria petebatur. In cauſa otium erat, quòd expertia agitationis corpora, amica vitiis, quiete diffluerent,

Veſtmarus & Colo.

Fœmina pcax

Mulier bona.

Filii 12. Veſtmari.

Indoles vitiis inquinatur.

Neqtioſiſsima facta.

Otium vitiis amicum.

Adhuc

Adhuc de eiſdem.

CAP. XXX.

HORVM itaq; filioꝝ libidine & inſolētia, præcipuè vnius Grep appellati, pterrita ſoror Regis, quò tutior ab iniuria foret, ſeptū vallo cōclaue, adhibitis XXX. ſui corporis cuſtodibus, petiuit. Verùm quod in Regia ſorore turpiter efficere nequiit, paululum poſteà in Regis legitima conſorte, Hunnorum Regis filia, concubitu nefandiſsimo adimpleuit. Dum enim humili Venere haud cōtentari potuit, eò ſe temeritatis effudit, vt cum Regina commercio libidinis habito, tam Regi perfidus, quam cæteris violentus exiſteret. Adoleuit deinde paulatim infamia, tacitoq; gradu criminis ſuſpicio ſerpſit antè vulgo comperta, quàm Regi. Grep enim in omnes, qui vel modicam huius ſceleris mentionem egiſſent, animaduertere ſolitus, accuſationem ſui formidabilem fecerat: opinio tamen criminis primùm ſuſurris alita eſt, dehinc excepta rumoribus. Difficilis ſiquidem apud conſcios alieni criminis occultatio eſt. Interea tamen dum tantis flagitiis fœtidus is adulter æſtuaret, Regis ſorori coniugii vinculo aſſociari inſtabat. Sed vilitate infamis vitæ repulſus, cunctos virginis procos, ac petitores conuiuii ſimulatione contractos, capitibus truncauit: quibus & conclaue ſororis Regiæ cæteris in terrorem, & crudele ſpectaculum cinxit. Nihil tamen eius apud Regem gratiæ detractum eſt, quominus conſueta familiaritate fungeretur. Conſtituit enim, ne quis Regem allocuturus, ſine muneribus aggrederetur, Regiæ charitatis ſimulatione crudelitatis ſuæ infamiam leuaturus. Taliter laceſsitum vulgus afflictationis ſuæ querelam tantis gemitibus agitabat: nulli miſeriç tempora culpandi palàm animus erat: nemo ingruentem calumniam apertis querimoniis proſequi audebat: internus omnium præcordia dolor hòc acrius, quò occultius lacerabat. Et hæc omnia impunè ſub Rege puero quauis annexa temeritate perpetrata ſunt.

Grep.
Pudicitiæ mulieris ꝛo. cuſtodes deputãtur.

Adulter ꝓfidus

Crimen detegit ſuſurris.

Adulter fœtid'.

Vilitas infamis vitæ.

Charitatis ſimulatione iniqſſima fiunt.

Dolores occulti grauiores.

Rex puer.

De portentoſis ſceleribus contubernalium eiuſdem Regis Daniæ.

CAP. XXXI.

VINETIAM, vt idem Saxo refert, contubernales eiuſdem Regis otio petulantiam nacti, partam quiete laſciuiam improbiſsimis extulere ſceleribus. Quoſdam enim reſtibus in ſublime pertractos, more agitabilis pilæ pendula corporum impulſione vexabant: aliis hædinum incedentibus corium ſubſternētes, lubrici tergoris offendiculo per occultum funis raptum incautos ſubegere greſſus: alios veſte nudatos, variis verberum ſuppliciis lacerabant: alios clauo affixos, laquei more ſuſpenſionis multauere ludibrio: quorundam barbæ, & verticis pilos faculis torruerunt: aliis pubem, atq; inguina ſubiecto torre cremabant: virginibus nubere non licebat, niſi quarum caſtitas eis antè delibata fuiſſet: aduenas oſsibus conuerberabant: alios ad intemperantiam compulſos, immoderata potione rumpebant: nemini filiam nuptum dare licebat, niſi gratia

Vitia contubernalium Regis horrenda.

Portentoſa oĩa in Dania ſub puero rege.

ipſorum, fauoreq; mercato: nulli matrimonium contrahendi fas erat, ſi eorum non pretio præmiſſet aſſenſum. Præterea non in virgines modò, verùm etiam in matronarum turbam paſsim diſſolutiſsimę libidinis ſuæ flagitia porrexerunt. Mixtam petulantiæ rabiem duplex furoris ſpecies agitabat. Conuenis, hoſpitibuſq; receptuum loco conuitia præbebantur. Tot ludibriorum irritamenta à petulantibus, & laſciuis reperta ſunt. Adeò ſub Rege puero temeritas libertate nutrita eſt. Nihil enim tantum peccandi licentiam protrahit, quantum vltionis, pœnæq; dilatio. Tam effrenata militum procacitas, non exteris tantùm, ſed etiam Danicæ patriæ inuiſum fecerat Regem. Dani tamen dolenter ferebant, ſuperbè ſibi, ac crudeliter imperari. Sed quomodo omnium horum autor Greep dictus (id eſt, cloacaria furca) fuerit punitus, autor vix oſtendit.

Pœnæ dilatio diſpēdioſa.

Greep.

De vafris conſiliis, & iniquis Conſiliariis &c.

CAP. XXXII.

PRINCIPIBVS cùm (vt in plurimum ſint ſuſpicioſiſsimi) diuerſimodè conſilia tribuuntur, alius miris technis de moneta intendenda, vel eleuanda, dum fuerit erogānda, & rurſus deiicienda, dum fuerit corroganda, vt & multum æris paruo diſſoluat, & pro paruo multum recipiat. Alius ſuadet vt bellum ſimulet, vt pecuniam conflet. Alius facit pacem ſanctis cærimoniis, vt plebeculæ præſtigium fiat, ac ſi pius Princeps ab effuſione ſanguinis horreret. Alius antiquas leges tinea raſas, quas nemo latas meminit, contra tranſgreſſores ad multas extrahendas adducit, quaſi nullum haberet vberiorem prouentum, nullum magis honorificum, vtpote qui iuſtitiæ perſonam præ ſe ferat. Alius, vt grauia primùm tributa fiant, & poſteà interpoſitione bonorum virorum ad mitiorem ſummam relaxentur: quo caſu quæſtores ſuas capſas ditare poſſunt. Alius ſuadet vendere priuilegia tantò pluris, quantò melior fuerit Princeps, populum offendere timens. Alius ſuadet examinare iudices, vt adulatione, vel ignauia cedant votis Principum, & trepidam in tribunali ferant ſententiam. Neq; enim deeſt prætextus pronuntianti pro Principe, nempe ſatis eſt aut æquitatem à ſua parte eſſe, aut verba legis, aut contortum ſcripti ſenſum, aut grandem prudentiam, et autoritatem iudicis. Alius allegat Craſsi diuitis dictum, Nullam auri vim ſatis eſſe Principi, cui ſit alendus exercitus. Præterea nihil iniuſtè Regem facere, vt maximè etiam velit, poſſe: quippe omnia omnium eius eſſe, ac homines etiam ipſos. Tantum verò cuiq; eſſe proprium quantum Regis benignitas ei non ademerit: quod ipſum quàm minimum ſit, Principis vultum referre, vt cuius tutamentum in eo ſitum ſit, ne populus diuitiis, ac libertate laſciuiat, quòd hę res minus patienter ferant dura, atq; iniuſta imperia: quin contrà egeſtas, atq; inopia rotundat animos, ac patientes reddit, adunatq; preſsis generoſos rebellandi ſpiritus. Vtcunq; ſit, multi Principes his, & ſimilibus conſiliis, & conſiliariis, facti ſunt exules, miſeri, infames, & inhabiles in ſe, & poſteritate ſua, amplius gubernandi.

Monetæ mutatio.
Bellorum ſimulatio.
Pacis fictio.
Legum corruptio.
Tributorum variatio.
Priuilegiorū venditio.
Iudicum examinatio.
Iudiciorum peruerſio.
Exercitus conſcriptio.
Subditorum cōfiſcatio.
Diuitū depꝛſsio
Reſiſtentię timiditas.
Principes exules & infames cur?

De bonis consiliis, ac Consiliariis.

CAP. XXXIII.

QVANTVM prosuere in omni ætate salubria consilia Principibus, ac populis, nemo est qui non exultat, hæc memorans, ac sciens maximè, quòd honor, & securitas illis, scilicet Regibus & Principibus, frequentius cuenit ex populi opibus, & grata obedientia, quàm infelicibus fortunis, in quibus rixæ sunt cornatæ. Principis itaq; officium est, vt secus non curet subditos, quàm fidelis pastor oues, vt dirigat, foueat, & conseruet. Nam populi egestas non potem, sed rixas nutrit. Qui secus agunt, mutationi student, quasi fastidium habentes bonæ securitatis, vt promptiores sint ad violandum, rapiendumq; alienas fortunas, vbi domi nil habent, quod perdere possunt. Itaq; infelicissimus est Rex, qui aliter suos in officio continere non potest, quàm contumeliis, compilatione, & sectione vexare: cui magis vtile est regno se abdicare, quàm his artibus possidere: Neq; enim Regia dignitas est mendicis imperare, sed opulentis, vt Fabricii verbum est, Malle se diuitibus imperare, quàm diuitem esse. Absurdissimum est enim, aliquem voluptate, ac delicijs fluere, dum alij vndiq; conteruntur lamentis, & egestate: & hoc quoq; non est regni, sed carceris esse custodem. Præterea imperitissimus æstimandus est medicus, qui morbum nescit, nisi morbo curare: ita vitam ciuium per bonorum ablationem tutari, impiissimum est, aut improborum admissis iniquis consilijs permittere, quòd pauci ad se omnia trahant, & rapiant, atq; in priuatum vsum conuertant: quod à publicis prædonibus, & sicarijs parum differt: quos ciues etsi dudum sustinuit rebellantes, àmodo æstimet fideles, & obedientes Non enim est Regium munus, meminisse iniuriaq;, quas priuatus accepit: nam quos prius hostes habuit, postea clientes, vt patronum, tutorem, & patrem decet, tueri debet, nec præterita, sed sequentia delicta cognoscere, & si opus est, punire. Tyrannorum verò hæc est conditio, aut tyrannis similium, vt suis ciuibus, nec absentibus, nec præsentibus confidant: & si confidere necesse habent, plerunq; cùm res in periculum vocatur, ab alterutris cladem accipiunt, & defectionem: & forsan iusta ratione, cùm Valla dicat, quosdam non officium Regum, aut gubernatorum suscepisse, sed carnificum munus: ideoq; & ipsi plerunq; in macello mactantur.

Opes populi & grata obedientia principes efficiũt felicio res.

Principis officium.

Domi nil hẽtur qđ pdi possit

Rex infelicissim'

Rex mendicoq;

Carceris nõ regni custos est rex auarus.

Medicus imperitissimus.

Prędo publicꝰ.

Regiũ munus nõ ẽ meminisse iniuriarum.

Tyrannoq; conditio.

Carnificum munus.

Carnificum munus.

De proditoribus cognoſcendis, & cauendis.

CAP. XXXIIII.

Arabes & Afri proditoꝝ magiſtri.

VARIAE prouinciæ varios huius tituli habent artifices, & profeſſores: quorum non exigua pars etiam in Septentrionalibus terris (heu dolor) inuenitur. Sed vix eos ea aſtutia præditos, veluti Plutarchus continuè citat Arabes, & Afros: quos excellentiores omnium reputat, qui ſunt in toto orbe. In vna tamen re, videlicet tradendi, prodendiue conueniunt, vt dominos, vel eorum ſecreta turpiſsimè prodant. Ideoq; deprehenſis illis vix venia conceditur: quia arguente proprio iudicio de ſua cauſa diſſidunt, quoniam dominos inſidiis occidere ſatagunt, aut arces eorum nocturnis temporibus occupare conantur, vel finitimos ad arma ſolicitant, vel externos principes inducere nitũtur, vel ſe Reges facere intendunt, vel ſtructis contumeliis contra proprium dominum cuncto crimine inſimulandum, ab hoſtibus eius auxilium poſcunt. Ideoq; raro, aut nunquàm clementiam petituri Principem, niſi veneno ſibi, vel alteri inferendo, accedunt. Sed & tunc infeliciſsima meditatione agitati, etiam ſi acceſſerint pacis inquietes, perſeuerant, niſi materiam graſſandi inuenerint, qua denuò perniciem oſtendant, neceſsitati magis, quàm voluntati conſulentes. Si tamen hi principes ſunt, qui à rebellione ceſsárunt, & in gratiam recipiendi, tunc gladiis pendentibus ad humeros more veterum heroum, & extra iactum lapidis equo deſcendunt, primò adorant genu poſito, iterumq; progredientes paululum, & tertiò non procul à Rege, vel Principe, qui vix eis aſſurgit clementiæ ſignum oſtenſurus, licet nuper competitores fuerint regni, vel alterius eminentiæ ſuſcipiendæ. Scriptum etenim nórunt, Si inimicus tuus incuruauerit ſe ſuper poplitem, non credas illi, quia liuore, vltione, & ſcelerata machinatione, nouarumq; proditionum plenus, inceſſanter cupit eum interimere, à quo redemptus fuerat, & libertate donatus, vt plerunq; accidere ſolet. Quo fit, vt aliquando morte ſubita, vel longo exilio, vt prolixiorem mortem ſubeant, puniuntur. Sed frequentius iuſto, & inſcrutabili Dei iudicio euenit, vt eo loco, quo atrocius deliquerunt, illo quoq; modo, & aſperitate plectuntur, prout multi fideles hiſtorici diuerſarum regionum conformiter atteſtantur, & inter alios Saxo Grammaticus, qui miranda de proditorum ingeniis, ac crudelitatibus

Cã cur ꝓditoribus haud ꝑcit

Proditores ſeipſos veneno plerũq; necãt.

Modus recipiẽdi rebellantes in gratiam.

Ingratitudo.

Exilium ꝓlixæ morti comparatur.

tibus ſuæ gentis explorata, ferè per totum volumen ſuum exponit, præcipuè de quodam Biccho & Blaccho, Cheto & Viggo, cum ſimilibus, quibus barbarica fraude, & ferina rabie proprios dominos ab hoſtibus diuerſitate tormentorum illuſos, ad vltimum perdiderunt, & ipſi quoq; licet longè iuſtius, periere.

Biccho.
Blaccho.
Cheto.
Viggo.

De externis exemplis.

CAP. XXXV.

VI aſſutiam inſignium proditorum, vt caueat, intueri velit, videat inter alios huiuſmodi crudele negotium annotantes, ipſum Plutarchum in vita M. Craſsi: qui duorum Arabum fugitiuorum ſubdoloſiſsimis ingeniis ad inenarrabilem afflictionem, & calamitatem perductus, turpiſsimè cum ſuo potentiſsimo exercitu perit. Hi etenim ſtultè credulum Principem in inuia, & deſerta loca, ſpeluncas ferarum, & horridam ſolitudinem ſæpius deducentes, atq; ad vltimum in conſpectum Regis eorum ſtatuentes, interemerunt. Quocirca hinc cordati principes, quemadmodum & ex aliis præclaris autoribus, inanibus ludis, & turpibus exercitiis penitus omiſsis, videre, vel audire non omittant ſimile infelicitatis ſuæ ſpectaculum præcauendum, & hanc diabolicam fallendi artem, ne capti, tormentiſq; conſtricti, pœnas neglecti conſilii luant, quo talium proditorum dolos, & inſidias proſpicere non ſtuduere. Meæ quidem humilitatis ſyncera exhortatio eſt, vt principes prudenter hunc autorem Plutarchum videant in hoc puncto, nec vnquam vidiſſe, & aduertiſſe pœnitebit. Similiter & Albertum Crantzium Germanum hiſtoricum generalem lib. XI. cap. VII. qui breuiter conſilium præſtat, vt principes Eccleſiaſtici, vel ſeculares ſibi caueant, ne nimium iis, quos vel in propria, vel alterius eis ſanguine ſeu affinitate iuncta perſonis leſerunt, fidant, vt eis rerum ſummam præſertim in bello, imprudenter credant. Sunt enim viri ad fallendum aptiſsimi, qui ob facilem offenſam, liuorem vlciſcendi retinent ſempiternum: de quibus etiam generaliter, & ſpecialiter hoc tempore meminit clariſsimus vir D. Conradus Brunus lib. I. cap. XIII. de ſeditioſis. Quidam etiam more obiurgantium mutuis armis ſeſe tumultu inter conſcios excitato, quaſi furibundi impetunt dominos, & innoxios lites dirempturos, occidunt. Et hoc deſperatorum vltimum ingenium eſſe creditur, vt mutua nece quamlibet abſoluant proditionem. Nec decet extenſius, aut ſecretius ad exempla deſcendere, cùm omne genus proditorum adeò multiplex, verſutum, & varium ſit, vt neq; diuini timoris, neq; naturalis vinculi, aut ætatis, vel commiſerationis reſpectu, aut propriæ mortis horrore, vel propriorum membrorum mutilatione à ſcelerato propoſito auerti ſoleat. Quod cùm Mithridates (referente Iuſtino volumine XXXVII.) timeret, ne inimici, quod equo feroci, præcipitiis, aut veneno in necem eius efficere nequierant, ferro peragerent, venandi ſtudium finxit: quo per VII. annos neq; vrbis, neq; ruris tecto vſus eſt, ſed per ſyluas vagatus, diuerſis montium regionibus pernoctabat. Ignaris omnibus, quibus eſſet in locis aſſuetus, feras curſu aut fatigare, aut perſequi, cum quibuſdam etiam congredi ſolebat. Quibus rebus & inſidias vitauit, & corpus ſuum ad omnem virtutis patientiam indurauit: etiam exercitum hyeme media fortiter hæc, & ſimilia tolerare docuit.

Arabum proditiones.
Marcus imperator ſtultè credulus.
Principes videant infelix ſpectaculum.
Conſilium autoris fidele.
Proditor. genus multiplex
Mithridates rex.
Rex 7. annis in venatione ob proditores occupatur.
Exercitus induratus.

De cauſis perpetuæ diſcordiæ, quam Sueci ſiue Sueonnes, & Gothi contra Danos gerunt.

CAP. XXXVI.

Saxo clariſsim' Danoꝝ hiſtoricus.

SVECI, ac Gothi cur tam ferocibus animis, et armis contra Danos ferantur, ipſe Danorum diligentiſsimus hiſtoricus in XVI. libris ſuis hincinde vſq; ad ſummum horrorem apertiſsimam reddit rationem. Vbiq; enim meminit gentis ſuæ tam violentum, & truculentum regimen in ſubditos, ac doloſam amicitiam in vicinos, & vtrunq; in omnes confœderatos, vt quilibet prudens, & ſenſatus homo meritò cauere debeat, quàm tutus in eorum ſocietate, aut naturali vinculo, vel alia iurata confœderatione fieri poſsit. Aſſerit nanq; primo libro, Lotherum Regem illuſtriſsimum quenq; vita aut opibus ſpoliare, patriamq; bonis ciuibus vacuefacere, probitatis loco duxiſſe. In II. lib. quòd Helgo Rex adeò proiectus in Venerem extitit, vt ambiguæ exiſtimationis eſſet, tyrannide magis, an libidine arſerit: vnde & Thoram virginem ſtuprum pati coëgit, quæ poſteà tam deteſtabile nefas excogitauit, vt contra eam mirè exclamat Saxo. Tertio lib. Fengonem teſtatur inſidiis poſitis fratrem trucidaſſe, eiuſq; vxore abuſum, inceſtuoſam libidinem parricidio adieciſſe. Quam atrocitatem quanta beneuolentiæ ſimulatione texerit, parricidiumq; pietatis nomine colorárit, ſatis exponit ipſe Saxo. Fœminam enim à ſe oppreſſam, omni manſuetudine plenam, nullum lædentem, & ſine felle fœminam, ad hoc induxit, vt confiteretur ſuum maritum Regi inſidiantem, à ſe interfectum fuiſſe. Nec irrita perſuaſio fuit, dum apud Principes fides mendacio non deeſt, vbi ſcurris interdum gratia redditur, & obtrectatoribus honos. Libro IIII. fol. vlt. Saxo teſtatur, Danos ſuos mentiri & fallere, inter vitia & ſordes non ducere, quemadmodum mos eſt apud Parthos. Libro V. fol. II. quàm fœdi mores, ac turpiſsimę petulantiæ ſimul & violentiæ aulicis ineſſe monſtrantur, ſanè totus orbis, & vniuerſa barbaries horret. Lib. VI. in Saxones poſt eoꝝ pugilis cædem adeò Danoꝝ inſoleuit imperium, vt ꝑ cubitalium mẽbroꝝ quolibet indicem ſeruitutis ſtipem quotãnis pẽdere cogerentur, donec quidam Suertingus ciuiũ afflictione motus, ſe, & Regẽ cõiurii ſimulatione ſuſceptũ, incẽdio conſumpſit. Libro VII. in prin. Frotho ꝑpriũ fratrem à quodã familiariũ occultè interfici iubet.

Lotherus rex Danorum.

Helgo.

Thora virgo.

Fengo.

Fœmina mãſuetiſsima.

Fides mẽdacionõ deeſt apud principes.

Mentiri & fallere.

Petulantia aulica.

Suertingus.

Ciuiũ afflictio.

Frotho fratrem occidit.

fici iubet. Et ne scelus à conscio proderetur, eundem insidiarum ministrum tacitè trucidandum curat. Sed à filiis occisi fratris canum specie nutritis, tandem incendio consumptus, pœnas parricidii luit.

Ad idem.

CAP. XXXVII.

INTER alia satis diffusè Saxo prosequitur portentosam Iarmerici Regis crudelitatem, à pueritia vsq; in proiectam ætatem truculenter continuatam: quæ sicut omnem beluinam rabiem excedit, ita & à quouis sensato homine sine graui horrore legi nequit, vel audiri. Inaudita etenim tyrannide exquisitissimis tormentis sæpe afflictos trucidauit. Regem nanq;, & Reginam eorum, à quibus iure belli captus, & summæ libertati restitutus, atq; in numerum amicorum, & primum familiaritatis locum translatus, & sublimatus extitit, admoto furtim incendio, per summam ingratitudinem occidit: deinde XL. Teutones captos, applicatis totidem lupis laqueo adegit. Nec sic poterat eius sanguinaria mens satiari. Quippe optimates eorum primò tibias loris traiectos, moxq; immanium taurorum vngulis alligatos, molossisq; incessentibus raptim in cœnum, voraginesq; pertractos, lachrymabili spectaculo consumpsit. Demum Comites, Duces, Principes Teutonicæ gentis captos, traiectis sune tibiis, equis in diuersa raptantibus præbuit lacerandos. Sed nec in ea summa feritate sibi sistendum putauit. Nam propriam Reginam Hunnorum Regis filiam, quamuis innocentissimam, & pudicissimam, humo alligatam equinis obterendam calcibus præbuit: cuius corpus adactus iumentorũ grex crebris vestigiis confodit, & lacerauit. Immò etiã suis ex sorore nepotibus insidiosè cõprehensis, laqueo spiritum eripuit. Optimates quoq;, qui eorũ tutores erãt, cõuiuii simulatione contractos, eodem exẽplo cõsumendos curauit. Deinde eodem libro Haquonis cuiusdã Dani crudelitas adeò infanda cõspicitur, vt meritò cũctos mortales terreat, ne pactis, aut victoriis eius gẽtis se tutos agnoscãt. Nono lib. in prin. idem autor notat publicam pietatem priuato furore Regis fuisse laceratam, & post multa Regem Haraldum ex splendido sanctitatis autore infamem factum apostatam, & desertorem. Lib. X. quòd Dani Sembia potiti, necatis maribus, fœminas sibi nubere coëgerunt, resciss̃aq; domesticorum matrimoniorum fide, externis auidius inhærentes, suam cum hoste fortunam communi nuptiarum vinculo partiti sunt. Demum quòd Rex Haraldus pecudalibus iugis humanas alligasset ceruices. Deinde quòd diuũ Olaum Norueg̃q; Regem sicariis pecunia corruptis, et postremò Blacchonis proditoris opera S. Canutum occidissent. X. quòd Sueno Rex potius sacrę religionis, quàm incestę nuptę desertor sit inuentus. XII. quòd violentiore morte captiuos Teutones Iulinẽses Dani cõsumerent: reuinctis post terga manibus, palis primùm affigendos curabãt: deinde ventrium caua cultro rimati, nudatis extis, primaq; viscerum parte protracta, cætera stipitibus explicabãt: nec antè suppliciũ remiserunt, quàm tortos extis funditus aluo egestis, horridæ rapacitatis spiritum profundere coegissent: quod spectaculum vt specie tristе, ita re nostris per quàm vtile extitit: nõ solùm enim reis pœnam inflixit, sed etiam cæteros consimilem cruciatus causam vitare ꝓmonuit. Itaq; nõ minori visentibus documento, quàm afflictis supplicio fuit. In reliquis verò libris, quia satis multa, & horrenda inter pauca bona cõmemorantur, potius iusto lectoris arbitrio, quàm huic onerosæ ostensioni meæ, quatenus opus fuerit, perscrutanda relinquo, satis legitimã existimans cãm, cur Sueonũ, ac Gothorũ, immò aliarũ nationũ insecura societas sit cum illo populo, cui ob præmissas causas (vt verbis Saxonis lib. X. vtar) quisquis humanitatẽ, atq; obsequium erogat, ingratis beneficium præstat.

Iarmericus Danus.

Tyrannis inaudita.

Optimates loris ligati à bestiis conculcãtur.

Fœmina innocentissima.

Conuiuii simulatio à Saxone semꝑ allegat.

Haquonis crudelitas.

Haraldus.

Fœdera matrimonii rupta.

Iugis vt bestię subduntur homines.

S. Canutus & S. Olaus corruptis sicariis occiduntur.

Vtile qualiter Saxo dixerit, esto iudicium aliorum.

Verba Saxonis iustè retorquẽda.

De cauſis cur Danorum Reges ambiunt vicina regna, & parta celerius perdunt.

CAP. XXXVIII.

Angliæ ſplẽdor & opulentia.

Dania paruulæ telluris angu/ ſtia dicitur.

Suetiæ argenti/ fodinæ ditiſ/ ſimæ.

Comitia ſup. re gnis vniendis

Odia cõnubiis vix ſedantur.

Duo ſperia vix ab vno felici/ ter gubernãt.

Exercitus ſem/ per fouendus.

Bellorum incõ/ moda.

Pluriũ regnorũ incõmoda.

Auitũ regnũ co lendum.

Rex amet ſuos vt ametur.

DIVVS Canutus propagaturus regnum ſuum Daniæ (vt Saxo refert) recolebat bellicam maiorum gloriam cum opi/ bus imperii, atq; latis finibus, nullo magis, quàm Angli/ cis creuiſſe titulis, maioremq; eis ex vnius inſulæ, quàm totius Orientalis Ruſsiæ ſpoliis inceſsiſſe ſplendorem: a/ quorum imitatione deficere ſtolidi, ac degeneris animi eſ/ ſe, ſatiuſq; regno carere, quàm inter paruulæ telluris Da/ niæ anguſtias incluſum maieſtatis vſum habere. Et ita re/ uera eſt, prout aliàs in geographicis deſcriptionibus à mul/ tis reperitur oſtenſum. Et hinc euenit præter enumeratas rationes, cur Aquilonaria regna, præſertim Noruegia, Gothia, & Suetia (quæ aliàs in opulentia argentifo/ dinarum præcipuè excellit) inceſſabiles vexationes ſuſtinent ea vicinitate Danorum, magnam maieſtatem non potentium ſouere in pluribus inſulis Balthico mari diſgre/ gatis. Fuerant plerique tractatus ſuperioribus ſeculis, ſuper vnione prędictorum re/ gnorum cum Dania, in pluribus principum comitiis habiti, vt ſucceſsiuo tempore vno ex his regnis electo Rege, ac coronato, moderarentur: ſed inexplebilis auaritia, ac ambitio locum, tempuſq; pati non potuit, vt bona concordia ſuſciperet, & pa/ reret diuturnum incrementum. Prætereà ſæpius naturę vincula, ac affinitatis fœde/ ra per connubia fuerant attentata, vt parta concordia in vtriſq; gentibus pro publica ſalute ſtabilior permaneret: ſed neq; ſic inſatiabilis Danorum ſublimitas contenta quieuerat, quin inceſſanter aſpiraret ad potentatus, & principatus viciniorum re/ gionum. Hoc tamen & eis, & aliis attendendum erit, quòd qui duo regna bello, vel affinitate quæſita gubernare ſtudent, maius habebunt ingenium in conſeruando, quàm acquirendo. Aſsidua nanq; pullulant diſcordiarum ſemina, vel internæ re/ bellionis, vel externæ incurſionis in deditos. Ita ſemper pro illis, vel contrà pugnan/ dum, ſemper fouere exercitum, compilari interim ſe, efferre foras pecuniam, alienæ gloriolæ ſuum impendere ſanguinem, pacem nihilò tutiorem, domi corruptos bel lo mores, latrocinandi indubitatam libidinem, confirmatam cædibus audaciam, le/ ges eſſe contemptui, quod Rex duobus, vel pluribus regnis diſtractus, minus ad vtrumuis intendere poteſt. Cumq; regni conſiliarii tantis malis nullum finem vi/ dent, inito conſilio Regi vtrius regni regendi imperium habere velit, optionem præſtare ſolent: nam vtriuſq; non fore poteſtatem, cùm dimidiari nequit. Si regno amicum, & fidum præfecerit Viceregem, citius eiicitur, oportetq; ad vnum verum regnum commigrare. Conſyderandum etiam eſt, quot nationes tumultuantur, quot theſauri exhauriuntur, quot populi perimuntur, quot denique in ſumma mala fiunt, pro vno regno ſeruando: nemo ignorat quantò plura, peiorąq; fierent pro pluribus acquirendis, & conſeruandis. Item auitum regnum colendum, ornan/ dum, & fortificandum eſt. Rex ergo, aut princeps, amet ſu/ os, & ametur à ſuis: cum his vnà viuat, imperetq; ſuauiter, atq; alia regna, veluti conti/ nuos cruciatus, valere ſinat.

De seueritate Regis Christierni.

CAP. XXXIX.

HORVM & similium, immò maiorum consiliorum, ac cautelarum immemor Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, qui diuersis temporibus & ingeniis, procurato per quosdam Danicæ factionis in regnis Suetiæ, & Gothiæ proceres, Danorum consanguineos, & affines, (inter quos erat infeliciſsimus Gostauus Trolle Archiepiſcopus Vpsalensis) aditu in regna prædicta, adeò ferox, & seuerus euasit, vt nullo præstiti iuramenti, aut sigillatarum literarum, aut acceptionis tremendi Dominici corporis habito respectu, aut cuiusuis commiserandæ rationis compassione, vna die, scilicet VIII. Nouembris M. D. XX. diuersorum ordinum principes, magnates, consules, ac ciues numero XCIIII. me vidente, ac trepidante, impio ferro, impiissimo malignorum consilio stimulatus, detruncari iuberet, atq; triduo ante prætorium vrbis Holmensis inhumata eorum corpora, donec extra ciuitatem comburenda deportarentur, remanere. Profectò horrendum spectaculum, quod ipsi Christierno procul dubio mille miseriis postmodum vexato occurreret, sic instigante crudeli consilio ad gratiam receptos, quos perendie amicabiliter inuitatos hospites ad Regale conuiuium habuisset, atrocissimè puniuisse: idq; non vsitato sæuiendi modo, sed cruci affixum quendam Magnum Ioannis præfectum, patriæ suæ validissimum defensorem, humi in terra tabulaq; ligatum: vt primùm pudendis, demum corde excisis, & in vultum patientis contumelioſorum verborum insultu proiectis, ad maiorem rabiem, & perpetuum horrorem actum fuisse ostenderetur. Posteà eiusdem diei insequenti nocte infeliciſsimę viduæ, quarum mariti ferro consumpti ante ora bestiarum in publico foro iacebant, pecunia, & omni suppellectili per insatiabiles Daniæ præfectos spoliatæ, inconsolabiliter ingemiscebant. Certè turpissimi, & immanissimi erant officiales illi, solo terrore Regii nominis, vel pendentis crudelitatis, cunctos maximè innoxios, vsq; pudicitiæ & omnis verecundiæ honestatem deprædantes. Nec melior erat pupillorum, & orphanorum conditio, qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis spoliabantur. Longa, & terribilis per me, tanquam singula lachrymosè videntem, texenda foret historia, si singulas huius calamitatis partes enarrare vellem, quomodo videlicet diuina, & humana confundebantur, nulla promissę fidei ratio, nullus religioni respectus, omnia temeritate sacrilega agitabantur, vbiq; gemitus, vbiq; cædes, vbiq; mors, nullibi concessum effugere, viuere inter districtos gladios, & efferos homines impossibile. Seruabatur vigilantissimo custode ciuitas, ne quis ex eo communi omnium ciuium carcere erumpat, vt regni incolis patratæ crudelitatis seriem denuntiet: quam si libera populi multitudo subitò persensisset, nihil commissi facinoris inultum remansisset.

Christiernus 2.

Gostauus Trolle.

Dies & annus occisionis Procerum 94.

Magnus Ioānis præfectus.

Viduæ spoliantur.

Pupillorum orphanorumq; oppressio.

Clades horrēda

Adhuc de ſeueritate eiuſdem Regis.

CAP. XL.

Fuga Chriſtierni Regis.

QVOD cùm Rex aduerteret, in ſola fuga ſalutem ſuam reponens, paucis poſtmodũ diebus inde verſus ſuã Daniam ſe recipere eſt coactus: in quo itinere plures rotis, furcis, alioqꝫ horrendæ mortis genere quartandõ mortificari iuſsit, præſertim apud Oſtrogothos in Vaſteno, terra S. Birgittæ: demum in Nydalenſi monaſterio, Nouçuallis dicto: vbi licet humaniſsimo hoſpitio ſuſceptus eſſet, tamen die Purificationis diuæ Virgini dedicato, Abbatem cum VII. monachis peracto altaris ſacrificio, manibus à tergo ligatis in rapidum flumen ſubmergi iuſsit: vnde cùm Abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, à Regijs ſatellitibus ferro excerebratus interiit. Ita & paruuli illuſtris familiæ Ribbingorum Veſtrogothiæ, quibus hoſtilis barbaries ignoſcere ſolet, ante eius conſpectum gladio ſublati ſunt. Quo factum eſt, vt ſub eo congregatis XXX. millibus incolarum armatorum, ipſe ſibi conſcius per deuia, ac inuia potius nocturno, quàm diurno tempore præcipiti curſu ſe reciperet intra limites ſuæ Danicæ ditionis: vbi neqꝫ diu ſine ſimili formidine ſecurior eſt relictus. Adeò velox fama factum eius ante aduentum vbiqꝫ monſtrauit, maximè apud ſubditos Cęſ. Maieſtatis in terra Batauorum, Brabantorum, ac aliarum nationum: vbi dudum cùm in honore eſſet, & ſublimi gloria, ante tam immanem ſtragem in pleroſqꝫ innocentes commiſſam, habitus erat glorioſus. Dicat hic Saxo Danorum hiſtoricus lib. XII. in omni circumſpectione ſua, vti ſuperius cap. XXXVII. allegatum eſt, an hoc ſpectaculum vt ſpecie triſte, ita reipſa Danis vtile extitit, an crudelium pœnarum, ac torturarum inflictione, an clementia, modeſtia, æquitate, & reliquis virtutibus Regijs quærantur regna, & maneant parta: certè per experientiam agnoſcet, Danicam ſeueritatem ſuperioribus libris, et hoc Chriſtiernano facto ad memoriam reuocatam, plus infamiæ, & horroris, crudelitatis, & deſpectionis regno, & Regibus eius parere, quàm ſi humani, & iuſti eſſent: niſi forſan gloriari velint in malitia, quando adhibitis fraudibus potentes ſe putent in iniquitate, vt nouacularum more faciant dolum: quod abſit. Quis etenim ſecurè commercium cum his intentare, & firmum manere cogitat? qui (vt Saxo vltimo cap. lib. IIII. aſſerit) mentiri & fallere, inter ſordes & vitia non ducunt. Sit ergo ſermo eorum, Eſt eſt, Non non, & omnes credent eis. Nec credant me boni homines hæc ſupradicta propter odium, aut ſimultatem in Danicam nationem illam, & vetuſta eius geſta, aut Regis Chriſtierni

Vaſtenũ S. Birgittæ vrbs, & monaſterium. Monachi ſubmerguntur.

Paruuli decollantur.

Chriſtiernus fugit.

Rex glorioſus erat ãte ſtragẽ.

Regna crudelitate perdũtur & clementia ſeruantur.

Gloriandum in malitia nõ eſt.

Sermo ſit eſt eſt, non non.

ſeueritatem

seueritatem, in omnibus offendisse, sed longè terribiliora ex industria, quæ sine suspiriis, & horrore legi nequeunt, & multò minus in libros referri, reliquisse. Danica tamen nobilitas post exactum Regem Christiernum antedictum, XLIIII. articulos in Vrbem, & totum orbem, pro sua excusatione, cur ab eodem Rege defecerat, publicè legendos emisit. Ita & Senatores regnorum Suetiæ, & Gothiæ, ac Noruegiæ, tam anteà, quàm postea repetitis vicibus libris, & literis sese excusárunt. Quòd autem ego amarius cæteris, verius tamen, & parcius scribo, audax testimonium facit, quia cum graui meo periculo, & mœrore omnibus iis tragœdiis inspiciendis interfui, vt dolenter viderem mala gentis meæ, quæ nunc millies aucta videntur, & insuperabiliter, ob impias legum constitutiones, & subditorum oppressiones, deteriora.

Articulos 44. Danica nobilitas posuit cõtra proprium regem.

Mala posteriora peiora.

LIBRI OCTAVI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS CAMPESTRIBVS
LIBER NONVS.

PRAEFATIO.

AVTVMANT plurimi bonę spei homines, expeditis regionum, ac Regum truculentissimis prœliis, quibus ferè totus orbis occupatur, propter ingentes prouinciarum ruinas, ac alia infinita stragium incommoda, stabilem quandoque posse fieri pacem. Sed rursus quàm incerta, ac anxia sit hęc spes, quæ sui mora infinitos affligit, non est quòd multis probetur argumentis, cùm ab initio bella, & seditiones semper coaluerant, atq; (nisi Deus auerterit) mundum nunquàm sint relictura, sed aucta maioribus malis, ꝑpetuò quoad hęc humana natura perstiterit, permansura: quam rem tam sacræ, quam profanæ historiæ, atq; poëses, quæ bellorum plenæ sunt, semper fuisse testantur: immò quibus armis, machinis, locis, temporibus, ducibus, periculis, & cautelis facta perhibentur, tam generaliter, quàm particulariter passim à multis, tum veteribus, tum recentioribus fuerat demonstratum. Cùm itaq; in regnis Septentrionalibus horrenda semper, tanquam in domo Martiali, ab initio seculi non solùm communi more contra armatos homines fuerant cõmissa certamina, sed & aduersus elementorum asperrimas qualitates, & tempestates oppositę vires, prout annexa tabella, quomodo in vallibus, montibus, syluis, campis, aquis, & glaciebus arduissima exercentur pręlia demonstratur, successiuisq; libris & capitibus, prout septimo & octauo factum est, ámodo ostendetur. Nec optimus inspector inania hęc iudicet, donec causas intelligat, an talibus calamitate, & cruciatu plenis instrumentis, quærenda sit intima securitas: an pacis, quæ nihil insidiarum habet, per amœniora compendia Dei virtute, & victrice patientia sit consulendum. Verè tamen fatendum est, quòd ipsis armis prima facie terretur inimicus, & incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere: quæ veluti in bello sunt necessaria, ita & in pace decora videntur: attamen imbelles, fragilesq; mortales cunctis beluis efficiunt ferociores.

Spes dilata affligit animam.

Bella continua videntur.

Bella Aquilonarium cõtinua.

Loca bellorum.

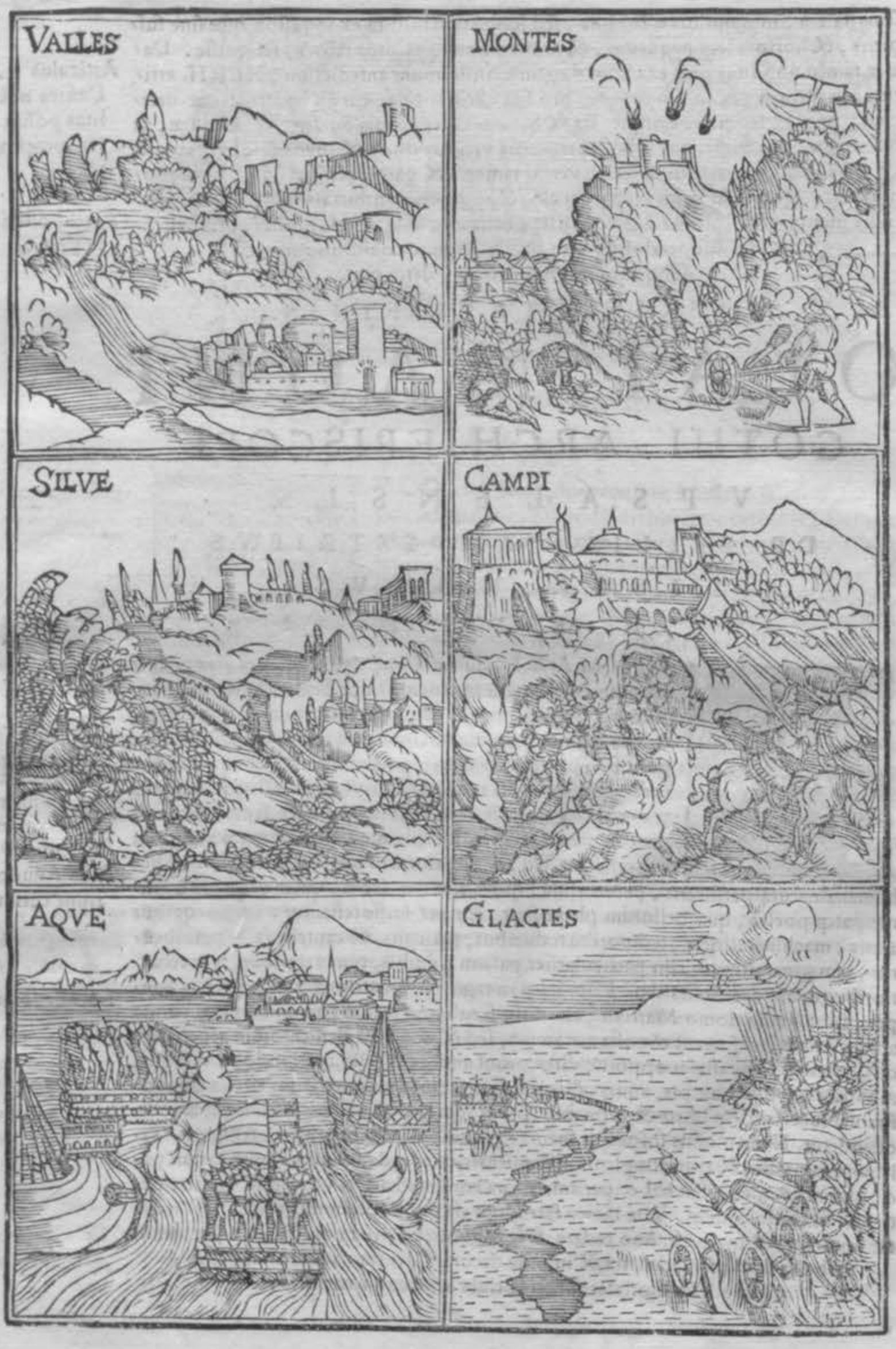
VALLES
MONTES
SILVE
CAMPI
AQVE
GLACIES

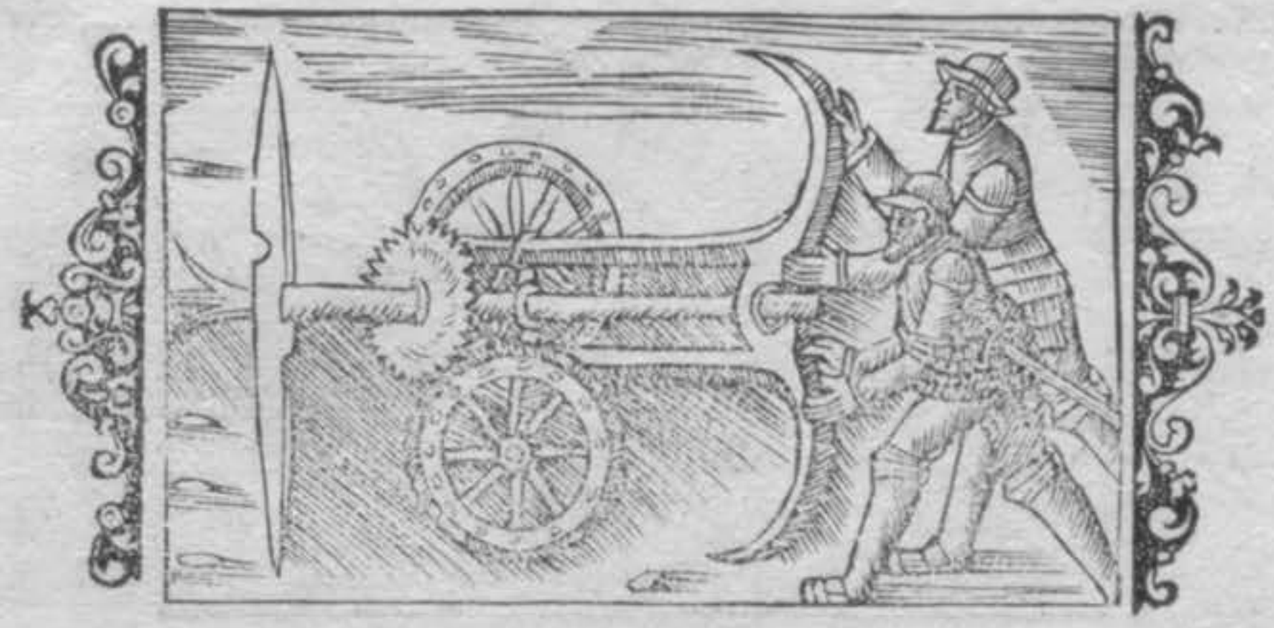

De gladiis verſatilibus in rotis.

CAP. I.

ANTIQVI Gothi ſimiles rotarum machinas, & gladios verſatiles aciebus equeſtrium, & pedeſtrium ſæpius infringendis, præcipitem ſtructuri acceſſum vel receſſum, obiecisse reperiuntur, modernoq; tempore, licet rarius ſolito, vbi locus expoſtulat, diligenter opponunt: cuius tamen machinæ ratio ſic capiatur. Videntur in primis tres rotæ, duæ altiores in axe volubiles, & tertia inter has media, quę vni earum mutuis coniuncta dentibus, motum neceſſarium ſua agilitate in bicipiti gladio anteriori ſtipiti affixo cauſat: quo quidem gladio ſic verſatili lateraliter aperitis motoribus eleuato, & admoto, non parum obiectæ acies lacerantur, ac infringuntur. Attamen id caueri ſolet, vt rotarum radii ſint aſſerculis, ſeu planis tabulis in latum cooperti, ne haſtis inter eos inimicorum induſtria proiectis, rotæ deſtituantur à curſu. Quantò etiam rotæ ſunt altiores, ac agiliores, tantò extenſior ipſius gladii ampliatur ſciſſura. Suntq; ſtipites, ſeu ligna, quibus dirigitur enſis, trium, aut quatuor pedum longiora, quàm quæuis lãcea militaris, vt ab inſultu equeſtrium tutiores eius ſint directores, qui à tergo balliſtariis, ſeu bombardariis turmatim muniuntur. Axes verò rotarum pro faciliori curſu citando, inungi ſolent pinguedine phocarum, ſeu vitulorum marinorum, igne purgata, ac bene deſęcata, qualis ſuperabundat apud mercatores Septentrionales: vnde diligentia negotiatorum comparata, per vaſtum mare in vaſis magnis incomparabili quantitate tam ad inferiores, quam ſuperiores Germanos, quęſtus & lucri cauſa deportatur, prout infrà lib. de piſcibus, præſertim piſcatura marinorum vitulorum oſtendetur. Hac igitur machina hoſtile robur plerunq; veluti vaſtiſsimum lignum acuto, & robuſto cuneo, vel infringi ſolet, vel in ipſa ſtatione turbari.

Ratio rotarum.

Gladius biceps

Cautela.

Rotæ altiores ſunt agiliores.

Axes vncti.

Pinguedo vitulorum marinorum.

Exercitus hoſtilis infringitur.

De curribus falcatis.

CAP. II.

Hoſtes Aquilonariũ regnoꝝ.

HAC ſimilitudine curribus falcatis, & hamatis inter præcipuos bellorum apparatus olim vſi ſunt Sueonum, & Gothorum pugnatores, præſertim in acrioribus prælijs contra validiſsimos exercitus Teutonum, Danorum, & Ruthenorum, eo videlicet modo, vt exploratis hoſtium acceſsibus, quibus videbantur venturi, vacuos currus axibus bene vnctis in decliuibus montium lateribus firmis trabibus alligarent, ſaxiſq; repletos velut pendulos pontes in funibus ſtatuerent, foliis virentibus, aut ramis vndiq; cooperientes, donec hoſtes pręcipiti acceſſu, trepida ſimulata fuga, ad obducta diſcrimina incitarent, atq; curruum diſſolutorum celeri curſui vel lacerandos ſubiicerent, aut acies cuneos infringerent diſpergendos. Quo facto & qui prius viſi ſunt fugere, & aliæ ſociales turmæ, ſiue equeſtres, ſiue pedeſtres, agminatim irruere ſolebant in diſperſos, aut reſiſtentes. Curribus demum eiſdem veluti propugnaculis mobilibus, vbi opus fuerat, in reliquis certaminibus ſemper vtentes, eo moderamine inuiolabiliter obſeruato, quòd curruum directoribus, ſeu aurigis, duplo maius quàm equitibus ſtipendium, & ſpolium redderetur. Itidem & his, qui bigas, ſiue curricula ſtipitibus lateraliter antrorſum ferratis cuſpidibus, hiſq; mucronatis inter hoſtes diſcurrendo in inuia, ac præcipitia coarctabant, veluti de geſtis Curtii hiſtoriæ hoc modo teſtantur: Aliorum turbati equi non in voragines modò, lacunaſq;, ſed etiam in amnem præcipitauere curricula. Quòd autem antiqui in bigis, aut quadrigis hoſtes vicerunt, meminit Suetonius in vita Auguſti. Quadrigas, inquit, bigaſq;, & equos deſultorios agitauerunt iuuenes nobiliſsimi, carros etiam pro vallo obiecerunt.

Inſidiæ curruũ ſaxoſorum.

Currus ẽt ad ꝓ pugnacula ſeruabantur.

Curtii geſta.

Curricula.
Quadrigę.
Carri.

De eodem

De eodem.

CAP. III.

QVOMODO autem Rex Antiochus Soter dictus, talia Galatarum instrumenta vicerit, apud Fran. Ireni. lib. VI. cap. XLV. diffusius inuenitur. Ait enim, Antiochum cognouisse Galatæ fortitudinem, & ingentem multitudinem, eorumq; phalangas strenuè prouisas, ac congruentes: quarum frontes ærei thoraces protegebant, cum quatuor & viginti armatis à tergo præordinatis, cornua verò equitatus, infinitus in medio, ac corpore exercitus eorum currus vidit LXXX. falciferos, aptos ad insiliendum hostes, & in quolibet curru bis totidem equos coniugales. Hæc itaq; animaduertens Antiochus, omni spe destitutus, dum hostes inexpugnabiles existerent, ipse verò neq; magnificè, nec secundum belli debitum apparatum proficiscereturr, ac valde modicum duceret exercitum, peltis consuetum, ac leuis armaturæ præditum, in cæteris nudum, vt penè vix dimidium eius exercitus fuerat, doloribus captus, conditionem pacis cum Galatis eisdem gratis mirè disposuit. Interim à viro militarium rerum expertissimo illi suadetur, vt XVI. suos elephantes seorsum absconderet, donec tibicinibus vtriusq; canentibus concurrerent exercitus pugnaturi, & presertim equites, tunc in eorum medium quatuor elephantos immitteret, ac octo contra falcatos currus: quo consilio euenit, vt Galatarum equi horrido aspectu, & barritu elephantorum perterriti, priusquàm iacula attingerent, quàm celerrimè sunt repulsi, & mutuò percussi, peditum spiculis ac hastis confossi, alii equorum vngulis conculcati. Currus verò stragem in proprios dominos, & seipsos diuerterunt. Hinc verificatur carmen Homeri:

Currus cum sonitu verso sunt tramite ducti.

Sed neq; sacra litera de curribus falcatis tacere videtur, vbi Iudi. IIII. dicitur, Sisaram habuisse nongentos falcatos currus, & per XX. annos oppressisse Israel. Pręterea in exercitu Alexandri Magni quadrigæ equorum omnes falcatæ, bigę MCC. equitum turmæ XXX. peditum CCC. millia L. mulorum castrensium ad sarcinas portandas duo millia, camelorum dromedariorum, & boum duo M. ad ferendum frumenta, & carnes. In exercitu autem hostis sui Pori Regis Indiæ X, IIII. millia octingentæ quadrigæ falcatæ, elephanti turrigeri CCCC. in equis, mulis, & elephantis frena aurea, ita etiam signa militaria, & vexilla ex puro auro. In domo eius solidæ columnę aureæ: quæ omnia victor Alexander rapuit, & militibus dedit.

Fortitudo Galatarum.

Currus 80. falciferi.

Exercitus peltis consuetus.

Consilium viri fortis necessarium.

Equi terrentur barritu elephãtorum.

Homerus.

Sisara habuit 900. currus falcatos.

Quadrigæ falcatæ.

Porus rex Indiæ.

Frena aurea.

Columnę aureę

De æreis equis igniuomis.

CAP. IIII.

Dian rex.

EQVE hoc loco omittendum eſt, quod Saxo de Regis Regneri aſtutia, & ſtratagematibus eius lib. IX. meminit. Inquit enim, Helleſponti Rege Dian poſt varia bellorum diſcrimina occiſo, Regnerum à duobus filiis interemptum Dian videlicet & Daxon, ſeuera certamina ſuſtinuiſſe. Ii etenim filii olim Rutheni Regis filias maritali ſorte complexi, impetratis à ſocero copiis, ardentiſsimo ſpiritu paternæ vindictæ negotium rapuerunt. Quorum Regnerus immenſum animaduertens exercitum, diffidentia copiarum habita, equos æneos ductilibus rotulis ſuperpoſitos, ac verſatilibus curriculis circũductos, in confertiſsimos hoſtes maxima vi exagitari præcepit: quæ res tantum ad relaxandam aduerſariorum aciem valuit, vt vincendi ſpes magis in machinamento, quàm milite repoſita videretur: cuius intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit. Potuit fortè Rex iſte Regnerus dicere de ſuis æneis equis, quod ſupradictus Antiochus Soter (Luciano teſte) de ſuis elephantibus contra Galatas pugnando, teſtatus eſt. Dum enim eiuſdem Antiochi principes conueniſſent, & victorioſum Regem nuncupaſſent, Rex reſpondit: Verecundiam habemus milites, quòd noſtra ſalus tantum in XIIII. animalium terrore ſita fuerit. Si autem rem copioſius tractare volumus, diuina virtute Galatæ conciderunt, quia ſomnio bono confortatus, audacter ingreſſus ſum prælium, atq; victor euaſi.

Equi æneí.

Reſponſum regis notabile.

Galatæ diuina virtute nõ beſtiarum terrore ſuperati.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

ASSEERIT etiam Vin. in ſpe. hiſto. lib. XXXI. cap. X. Indorum Regem, qui vulgò Presbyter Ioannes dicitur, grauiſsimo Saracenorum Aethiopum, videlicet Chriſtianæ fidei perſecutorum, exercitu hoſtili impetitum, ſtratagemate prædicto non diſsimili ſeſe liberaſſe. Fecit enim imagines cupreas hominum, & vnamquanq; poſuit ſuper equum: retro quam imaginem in eodem equo hominem directorem collocauit, follem habentem, quo ignem per ordinata foramina excitaret in fumoſa materia, intus in prædicta imagine prius immiſſa. Itaq; multis equis, & imaginibus eo modo diſpoſitis contra hoſtes antedictos (quos & Mongalos, ſiue Tartaros vocat) ſtrenuè proceſsit. Cumq; ad locum prælii peruenisſet, equos cum imaginibus, ac eorum directoribus (vt præmittitur) ordinatos, vnum lateraliter iuxta alium in hoſtilem exercitum præmiſit, præcepto dato, vt mox ante eorum aciem follibus ſufflarent ignem intus fumantem; acremq; tenebris continuo flatu denſarent, quatenus caligine quaſi palpabili hoſtes circumfunderentur: quo euenit, vt ſagittis frequentibus impetiti plures perimerentur, aut in fugam repentinam laberentur. Immò refert multos homines, ac equos, igne Græco ibidem fuiſſe inter tenebras incineratos, aut combuſtos: qui ignis componitur ex his rebus, modo ſuis artificibus noto:

Presbyter Ioannes Indię.

Imagines cupreę.

Mongali, ſiue Tartari.

Tenebrę palpabiles excitãtur

Ignis Greęcus ſic cõponitur.

Aſpaltum, nepta, dragantum, pix quoq; Greęca,
Sulphur, vernicis, de petrolio quoq; vitro,
Mercurii, ſal gemmę, Græci dicitur ignis.

Itẽ: Sulphur, petrolium, colopho, reſi, terebinthi,
Aſpaltum, camphora, nepta, armo, benedictum.

Verſibus his etſi quis adhibuerit operam interpretandis, tamen raro puto verum eorum ſenſum comprehendi poſſe, nec opus arbitror in eorum interpretatione immorandum eſſe, cùm atrociſsimum exitum habere videntur in ſui executione.

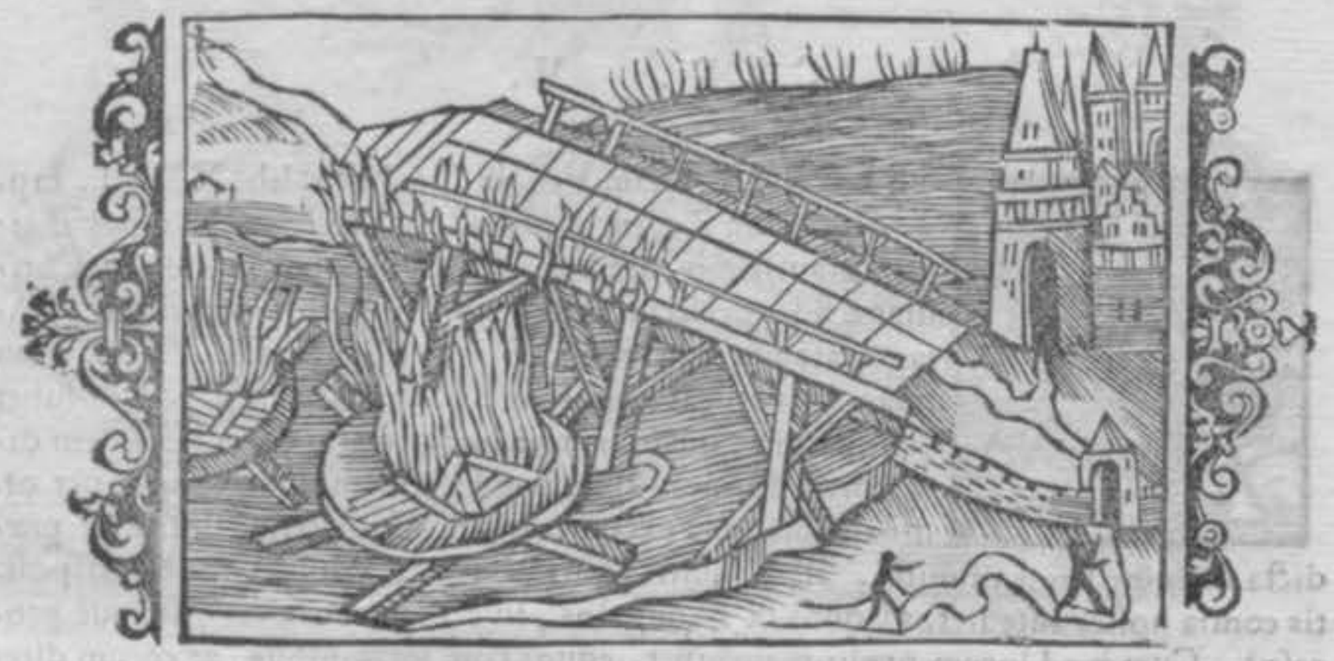

De pontibus comburendis.

CAP. VI.

NGRVENTIBVS bellis acrioribus penes pontes, & flumina terrarum Septentrionalium Gothorum, & Sueorum, hæc prouiſio per diligentiores bellorum præfectos celerius opponi ſolet. Dum etenim impoſsibile ſit hoſtem æquis armis à pontibus eiicere, vel arcere poſſe, parantur ſuperiori fluminis ſitu maximę trabes, lateraliter viminibus colligatæ: ſuper quas ingentes aridorum lignorum ſtrues, cæteraq; combuſtibilia inſigni magnitudine, & horrore reponuntur: quibus ſuccenſis, rapido caſu fluminis vſq; pontes dimittuntur continuè comburendos. Nec facilè ardentes illæ moles hoſtium conatu extingui poſſunt: qui enim ſtruxere flammam, mox ſagittas in ſublime directas, violentius in eos deſcendere cogunt. Occurrit & aliud ingenium, quo pontes poſt tergum, vel in inſidiis latitantes, vel fugam ſimulantes diſrumpere ſolent, ſubtus interſcindendo ſerra, more Cæſaris lib. II. qui & aſſerit lib. VI. tantam fieri ducum contentionem propter pontes, vt nedum quotidiana prælia propter eos ſubeant, ſed & fluminis ripis appropinquantes, coangustati precipitentur, vt alteri alteris non ſolùm morti mortem exaggerent, ſed tumulos tumulis ſubmerſorum exæquent. Quo caſu magno honore ij ſatellites remunerandi ſunt, qui dominos, vel principes ſuos capillis trahentes, littori reſtituunt, & libertati.

Trabes igniferæ

Sagittæ p aëra è ſublimi ꝓiecta, violentius lædunt.

Pōtes ſerra ſubtus ſcindūtur.

Mors morti, et tumulus tumulo exaggeraī.

Principes capillis trahuntur.

De materia pontium, & natura vadorum.

CAP. VII.

OMNES ferè pontes in publicis itineribus Aquilonarium regnorum è trabibus potius fabricati videntur, quàm ex saxis: non quòd lapides, aut cementa desunt, sed quòd hostium ingressus subita demolitione pontium citius per incolas ad præliandum imparatos arceantur, aut impediantur. Statis tamen territoriis apud Ostrogothos marmorei, aut alterius generis lapidei pontes mirabilem antiquitatem attestantes inueniuntur. Vada autem fluminum, vti ibidem rarissima sunt, ita & singulari incolarum industria accessuris hostibus immeabilia disponuntur. Inuoluunt enim ramosis iunipero-rum ramis portatilia saxa, quæ instar corbium ad plura millia sub aquas immittunt. Sed ne fluctuum, aut fluminum violentia è loco pellantur, fudibus acutis, vt fundo fortius adhæreant, & hostibus asperius noceant, eadem saxa, ramosq; connectunt. In aquis verò tranquillis longas submergunt abietes, aut pinos semisectos, & acutos habentes ramos, saxorum pondere deprimunt, vt eorum attactu hostes periculosius offendantur. Quidam etiam in angustioribus vadis, ad quę ex insidiis prouocant inimicos, falces ferreas pice linitas, triangularibus saxis alligatos, immergunt.

Pontes lignei.

Pontes lapidei.

Vada immeabilia.

Modus imperdiendi vada.

Falces ferreę.

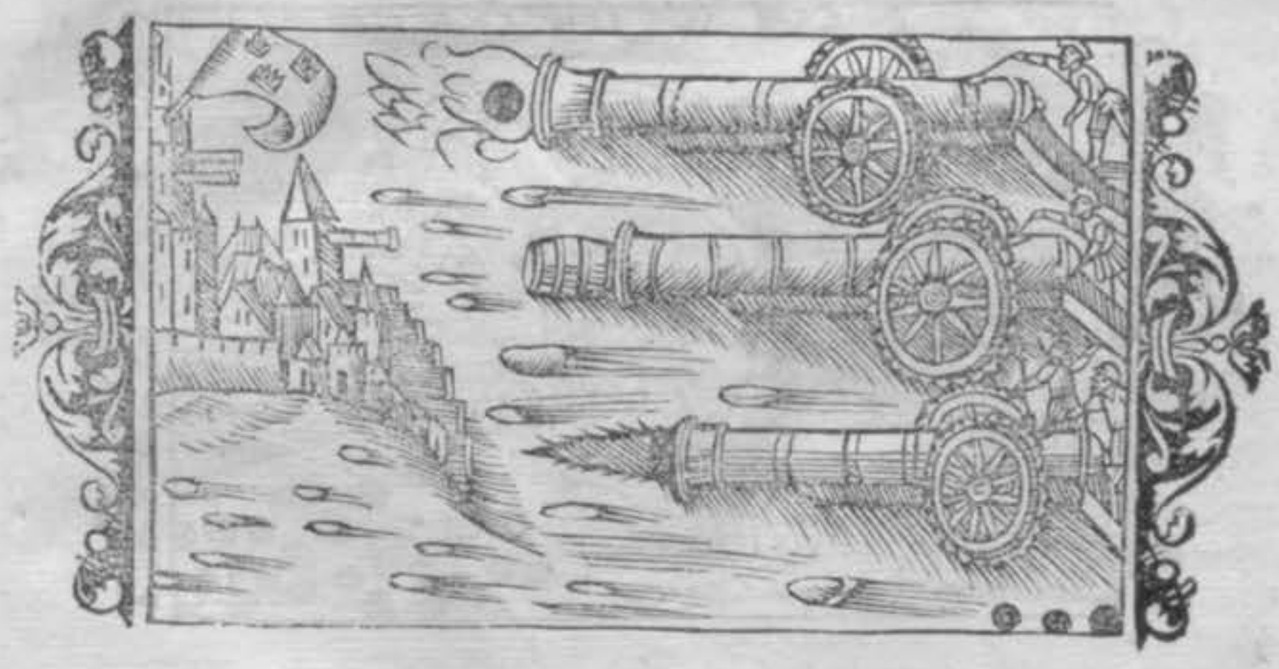

De bombardis Septentrionalium populorum.

CAP. VIII.

REQVENTI satisfacturus quæstioni, an in Aquilonaribus regionibus vsus sit bōbardaꝝ, atq; an magnę sint &c. dico singulis hac inutili quęstione curiosius, quàm discretius vexatis, apud eos homines dura propagine genitos, atq; continui certaminis vsu versatos, nullum deesse tormentum, quo frequentius, ac fortius extero, vel infelicius, ac miserabilius domestico hosti inferant nocumenta: quę pernicioſius in hunc, & iustius in illum (concordia refutata) vertuntur. Sunt autem bombardæ in pleriſq; ciuitatibus,

Bōbardaꝝ vsus frequēs in Septentrionalibus regnis.

Vasa ferrea 600 libraꝝ plena bōbardaꝝ vi eiiciuntur.

ac arcibus Suetiæ, & Gothiæ, tantæ magnitudinis, vt vas ligneum barile Romanum latitudine, ac longitudine superans, ferreo globo, ac ferreis crustis instar pugilli manus, librarum DC. & amplius repletum puluere, & igne excitatum, vehementissimo impetu veluti tempestuosus turbo, vel imber emittitur, vt quodcunqꝫ obstaculum vim eius sufferre non possit: idqꝫ nedum in terrestri, sed nauali, ac glacia-

Bombardæ mediocres.

li (prout infra dicetur) certamine, quoties opus fuerit, intentatur. Sunt & mediocres, ac longissimæ bombardæ, ferreos globos euomentes.

Petrariæ.

Præterea petrariæ, quæ lapides sublimiori ictu casuros emittunt: eoqꝫ formidabilius fit certamen, quò talibus bombardis (quæ vastitate, & violentia cæteras præcellunt) non vno impetu, atqꝫ horribiliori crepitu, sed successiuis ictibus in loca quassanda soluuntur: atqꝫ ad earum impulsum pulueres ex disiectis parietibus, vel aliis obstaculis, turbineos videtur excitare fumos. Quo horrore euenire solet, vt illustres, nobilesqꝫ matronæ,

Nobiliū mulierū expostulatio.

vt hostem ab ictu, & sonitu bombardarum auertere valeant, dicunt se prægnantes, vel in proximo paritu̇ras. Sed respondetur, vt partem arcis eligant, ad quam ictus nullus fiat, lege seruata, quòd cum marito hoste nullam habeant communionem.

Responsio militaris.

Verùm hoc negant fœminæ, tanquam conditionem impiam, & turpem, omni periculo acerbiorem. Non enim in periculis modò, sed nec in morte maritum desere-

Constantia mulierum coniugatarum.

re solent, nec quicquam sibi iucundum, nisi cum illo commune, cuius incolumitatem cupiunt, etiam sua calamitate depaciſci.

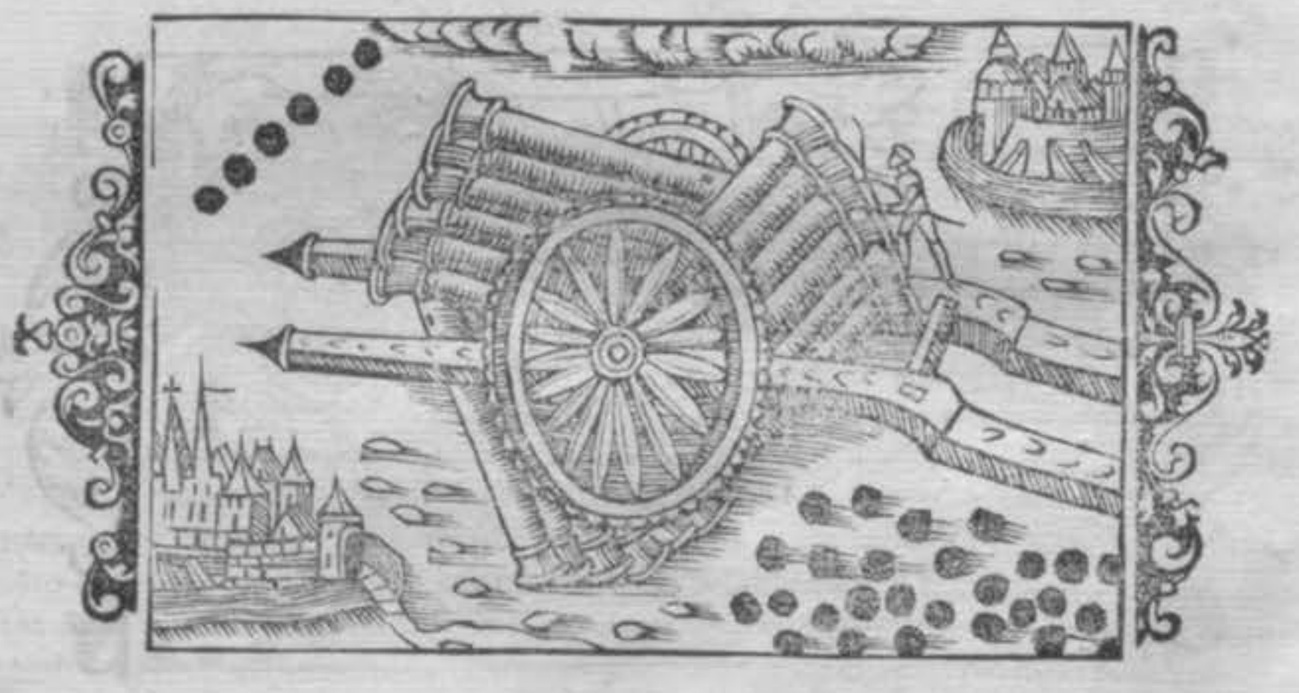

De bombardis triangularibus.

CAP. IX.

Bōbardæ triangulares.

Impetus equestris dispergit obiectis rotis.

BOMBARDARVM triangularium apud Sueones, & Gothos, maior aliàs in earum inuentione vsus erat, quàm modò reperitur. Poterat enim hac tripartita machina immanis hostilitas acie reparata, sæpiusqꝫ admota dispergi, vbi rotarum obiecta volubilitate quiuis equestrium impetus cōdensato agmine accelerās, exigua manu impediret. Sed fraude doloqꝫ bōbardalium magistroꝝ quandoqꝫ euenit, vt pro ferreis globis stupam, vel chartam bombardis imponant,

imponant, vel hoſtes audaci aggreſſu radios rotarum ſolius haſtæ immiſsione impe-diant, ne è loco moueantur. Ceſſatum eſt ideò ab eo compendio, quo rarior victoria parta, & frequentior ruina fuit accelerata. Sicut enim nullo inſtrumento bellico ce-lerior, vehementiorq; more fulgurum, ac tonitruorum in bombardis fieri ſolet im-petus, ita etiam mille doloſis artibus, periculis, & impedimentis, ne effectum ha-beat, momentaneo caſu intercipi ſolet. Quæ autem, & qualia ſint hæc impedi-menta, cuſtodes bombardarum expertiores haud ignorant: quomodo ſcilicet frau-des fieri ſoleant, ſiue per hoſtes, ſiue per proditores, qui igniuomum ſpiraculum clauo mox ante congreſſum occludere tentant, ſatis eſt manifeſtum: immò inter bombardarios altrin ſecus ſe perſequentes ſimiles doli frequentius fiunt, vt nimis o-nerent, vel plurimum ſubtrahant, vel eleuent, aut deprimant machinas exoneran-das, præſertim nouas, nullius examine probatas, aut reprobatas. Igitur triangu-laribus, aut cuiuſuis formæ bombardis, parum ſpei tribuendum arbitror, cùm in-ſcrutabile bellatorum ingenium opportuna remedia opponere nouit, vt ſumptuoſus ille terror facilius deficiat, quàm feriat in momento. Attamen directoris ſagacitas, locus, & tempus ſunt attendenda.

Haſta rotis imiſ-ſa impedit greſ-ſum.

Impedimenta bombardarũ.

Lites et fraudes bõbardariorũ.

Teror ſumptuo-ſus celeriter deficiens.

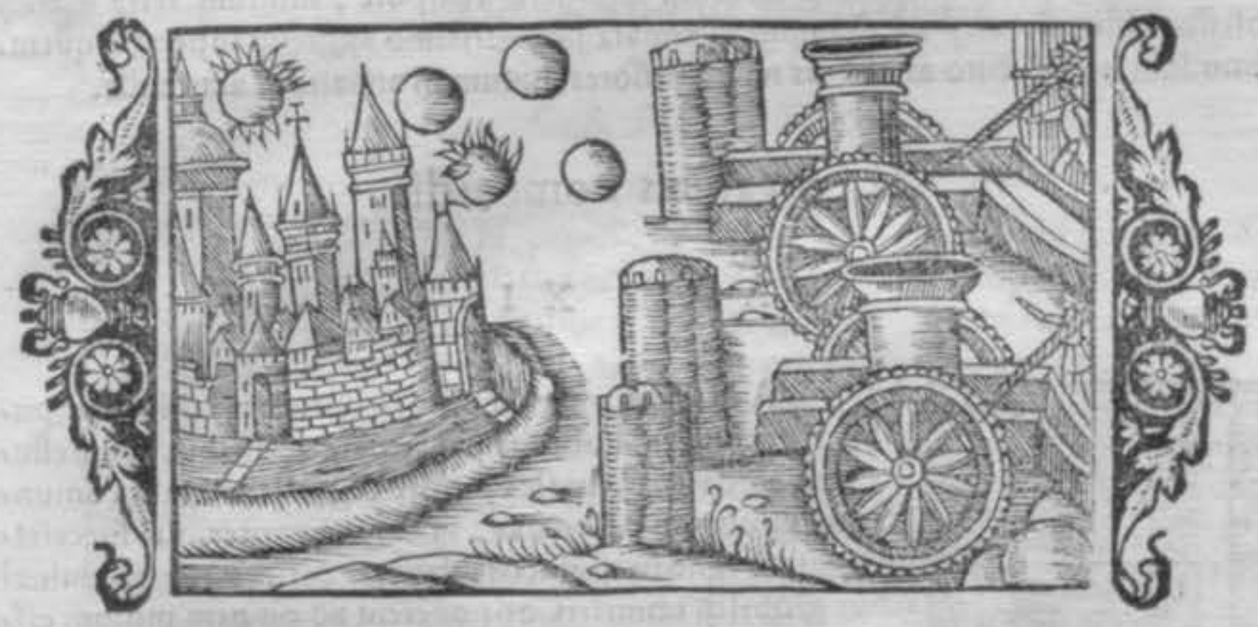

De bombardis petrariis.

CAP. X.

IMILIBVS tormentis ſaxa iactantibus, obſeſsi pre-muntur, & plerunq; oppugnantur: quia nec noctibus, nec diebus aliquid quieti relinquitur, quo tantillulum quid reſpirationis conſequantur obſeſsi, immò quod ad imma-nitatem tendit, ſimum, ac peiora ſimo, quæ teterrimum odorem remittunt, ſæpius quàm ſaxa in arces, vel ciuita-tes iaciuntur. Ne autem videatur antiquitas ſimilibus ca-ruiſſe tormentis, Paulus Diaco. Longobar. hiſto. lib. V. cap. VIII. machinam petrariam adducit qua viri cuiuſ-dam inſignis, & intrepidi (ob indicibilem conſtantiam domino proprio inter mi-nantes mortem exhibitam) excuſum caput ab obſidentibus proiectum eſt in vrbem.

Quies nulla pr-mittitur obſeſ-ſis.

Machina petra-ria.

Præterea apud Gothos aliud proiectionis genus est, ligneum videlicet, & sublime, quo instar libræ depressæ, vel eleuatæ, pondere saxorum repleto, violentissimoq; impetu, & iactu dimisso, intra arces & mœnia grossos lapides, vel putrida animalium cadauera immittunt. Et hoc vulgari Suecorum, ac Gothorum Blida vocatur, quasi neminem lętificans. Blyd enim gentis vsu lætus dicitur. Eius itaq; machinę ictu circa annos Domini M. D. Meridionales Gothi in oppido Calmarnensi vehementer premebant præsidia Regis Daniæ Ioannis relicta ibidem, & tandem superarunt, prout sæpius antea factum fuisse annales attestantur. Ibi enim ob collimitaneum regnorum situm, cuiuslibet belli initium, medium, & finis sæpius, quàm in aliqua Aquilonis parte intentatur, veluti in Italia apud Ianuenses, vel Mediolanenses: rarò tamen armis, aut violento obsidentium impetu, vel insultu, sed inductis pactis, literis, promissis, tam diuino, quàm humano iure firmatis, sed ratissimè obseruatis, decipiuntur obsessi. Armis tamen fortiter resistendo vincunt: sed ad pacta (seditione magis, quàm necessitate) respicientes, illicò defraudati superantur. Quòd terrentur emissis globis, exiguus horror, aut metus est. Plures enim vrbis, aut arcis vacua receptacula sunt, quàm immissi globi. Veruntamen referente quodam bombardario Gotho stipendiario, didici, Imperatorem Carolum in Africano bello missis in summa XIIII. millibus globorum distincto tempore, multum terra mariq; obsessos afflixisse, atq; ad vltimum vi armata potentissimo aggressu superasse, quemadmodum non dubito alios eius rei professores dudum in annalibus annotasse.

Blida.
Blidh.

Ioannes Daniæ rex.

Loca bellogr.

Pacta rara sine suspicione.

Loca plura q̄ globi.

Carol' V. Imp. 14. millia globog in Africana obsidione emitti iussit.

De organicis bombardis.

CAP. XI.

Bombardæ collaterales.

HABEBANT etiam inter alias bellorum machinas populi Septentrionales, hostibus præcipuè equestribus congressuri, bombardas collaterales, more organorum, aut coniunctarum fistularum colligatas, vt eas vel pariter, vel successiuè excitato igne in inimicos relaxatas, citius iterum pulueribus globisq; immissis, opponerent ad omnem motum eisdem inimicis: quibus etsi visi sunt, sereno præsertim tempore, grauia intulisse bella, propriaq; perstrenuè defendisse castra: tamen quia frequentiora, acerbioraq; prælia (prout infra dicetur) euenire solent in Aquilonaribus regnis tempore horribilis brumæ. dum niues excidunt densiores, quibus bombardarum vsus in excitando igne prohibetur: idcirco rarior factus est earum vsus in campis, & nihilominus frequentior in castellis, ad arcendos obsidentes. Militaribus etiam viris ignotum non est, quot ingentissimi bellorum apparatus, & terribiles acies ordinatæ, repentino superueniente imbre, seu nimbo, coruscatione, tonitru, niue, pruina, grandine, tum in faciem, tum in dorsum, dextrorsum leuorsumue vtrinque cadentes, impediri solent, etiam montanis aquis, & amnibus ex industria resolutis. Præterea quòd iis malis euentibus etiam pestis, dissenteria (vt supradictum est) pecuniæ, & annonæ defectus accedit: quinimmò, quod omnium pessimum est, seditio, proditio, simultas, inuidia, liuor in ducem exercitus, atq; fuga ad inimica castra, & loca insidiosa: quod

Bella hyemalia duriora.

Impedimenta prælioꝝ castrandorum.

Torrētes soluti.

Pestis pecunię, et annonę defectus.

Seditio &c.

i) præcipuè studeant facere, immò pessimis sceleribus inclarescere, qui non possunt, aut cupiunt gloriosis eminere facinoribus, vti plurimorum extant perpetrata monimenta.

De curri-

De currilibus bombardis.

CAP. XII.

IN planis, ac campestribus locis, vbi vel ex condicto, vel electione hostium, vel euentu temporum, ac occasionum exoritur præhandi facultas, incolæ terrarum vt fortius inimicum aggrediantur, vel cautius ad tempus declinent, curriliBus vtuntur bombardis, quæ & currilia castra vocantur: quorum aurigæ non minus, quàm vexilliferi, vel alii exercitus ductores sunt armati, immò & ipsi equi indurato boum corio in collo, & tergore. Quatuor itaq; hac arte periti bellatores, vel plures, exonerandis ex vtroq; latere bombardis deputati, impetum, quem fors dederit, aurigę concurrente ingenio & audacia, exercent in hostem, vt à fronte, vel latere discissus, equestribus armatis persacilè non resistat. Si verò curriles directores fugere, vel obliquare cogentur, eo situ solis curribus se collocant, ac interpositis clypeis muniunt, vt non aliter, quàm robustissima propugnacula armatis viribus penetrari valebunt. Interea tamen iumentis retrorsum alligatis prouident, vt inimicorum sagittis, ac ictibus non lędantur, immò potius eorę agilitate, & vsu, vt pecora ab hostibus rapta resumant, incessanter attendunt. Sępeq; euenit, vt hostiles turmæ armenta abacturę, insidiis structis rapiantur, raptęq; miserabilem captiuitatem incidentes, suam libertatem (si & hæc indulta fuerit) graui ære redimere constringantur, vel damna damnis aliorum captiuorum relaxatione recompensare. Hæc nanq; videntur vnica bellorum solatia, vt magnitudine prædarum, aut restitutione captiuorum inimicus exultet, vel nimia auiditate pereat, vel stupida custodiendi negligentia confusus abscedat. Carri igitur ante exercitum vt muri, turresq; ante ciuitates, & castella statuuntur, hac sola opportunitate mirabiliores, quòd sua mobilitate vel in grauiora præcipitia (quod frequentius accidit) vel in triumphum (quod rarò contingit) efferantur in campum.

Currilia castra.

Equi boũ corio tecti.

Iumenta seorsũ seruantur.

Turmę hostilea capiuntur.

Solatia bellorę.

Carri ꝑ muris habentur.

Iumenta etenim sagittis impetita, diu non permanent ilęsa, nec currus sine prædatore.

De portatilibus bombardis, ac militibus clypeatis.

CAP. XIII.

Clypei oblõgi.

Tripodes.

MOS erat frequentior vetusto tempore, quàm nunc est militibus in acie, seu aggressu castrorum & exercituum, quasi muris aut propugnaculis, vti clypeis oblongis & cuneatis, vt pro opportunitate, ac necessitate celerrimè currendo, eos contra sagittas fundasq; , dextrorsum vel sinistrorsum, in forti aggressu, vel prudenti fuga obiectarent. Dum autem bombardarum portatilium repertus est vsus, clypeis his dupla quantitate diminutis, superadditæ sunt ligneę tripodes oblongę: super quarum eleuatiore capite portis bombardis, omnem hostilem motum, & locum auertere poterant, vel impedire. Iscq; modus adhuc seruatur in campestri planitie saxis carente, & littoralibus arenis arbusculas, aut frutices non habente. Hicq; clypeati, & loricati milites, cæteris statura proceriores, Viui aggeres denominantur: quorum opera etiam super aperta glacie triangularibus stylis pedibus alligatis, aut nudis sotularibus indutis, præliorum duces præ omnibus vti solent, quemadmodum in annalibus Principum Suetiæ, & Gothię plerunq; , sed præcipuè contra Russos, ac Moschouitas in lacubus Finlandiæ (belligerantibus antiquo Stenone Sture, & Suantone) factum fuisse reperitur. De quibus, & similibus, extensiora nonnulla in historiis charissimi fratris, & antecessoris mei, omnibus exhibentur.

Milites clypeati.

Styli triangulares & ferrei.

Steno & Suanto principes Suetiæ.

De externis exemplis.

CAP. XIIII.

Catheię.

Lignum tiliæ.

SCUTA, seu clypeos, antiquitas Catheias appellauit, vt Virg. lib. VII. in his carminibus apertius atteſtatur:

Teutonico ritu soliti torquere catheias.

Sidonius etiam Apollinaris lib. XX. de eisdem catheis loquitur:

Quondam fracte subis Cimber, gladiisq; grauatus,
Ante manus solas iusse portare catheias.

Quę scuta prælonga sunt, penè totam corporis inferioris partem tegentia, ligno tiliæ, aut betulę contusis, bitumiq; natisq; neruis diligenter compacta. Præterea obtinuit mos antiquus conficiendorum scutorum, vt alii extremi orbis populi ex iuba, seu humerali duritie piscium rotunda conficerent scuta, alii ex vrorum, aut taurorum coriis, alii certarum arborum crispatis radicibus, alii ferreis laminis in vmbilico cuneatis: variisq; coloribus hæc distinguerent, rubeo, glauco, nigro, & candido. Sed huius, scilicet candidi coloris, rarissimus vsus est, ne hostes præuiso signo albo, celerius properent, & cautius agant, vel fugam simulent, vt crudeliores reuertantur, veluti sunt viciniores inimici Russi, Liuoni, Moschi. Sed nec omittendum hic est, familiare fuisse Cimbrorum mulieribus, ex capitis earum crinibus scuta, ac tela imbuere: quem vsum validissimum Vegetius, Frontinus, aliiq; tenuerunt: hocq; casu Maximinus Cæsar vtroq; parente Gothus, fertur fœminarum crines telis adhibuisse, vt Iulio Capitolino,

Materia scutorum.

Cautela coloris albi.

Mulieres Cimbricæ.

tolino, & cæteris placet. Quamobrem Romani deæ Veneri Caluæ templum constituerunt, vt mulierum comis ipsis vti liceret. Estq; compertum, Mauros, Afrosq; passim vti coriariis scutis.

Templum deæ Caluæ.
Mauri, Afri.

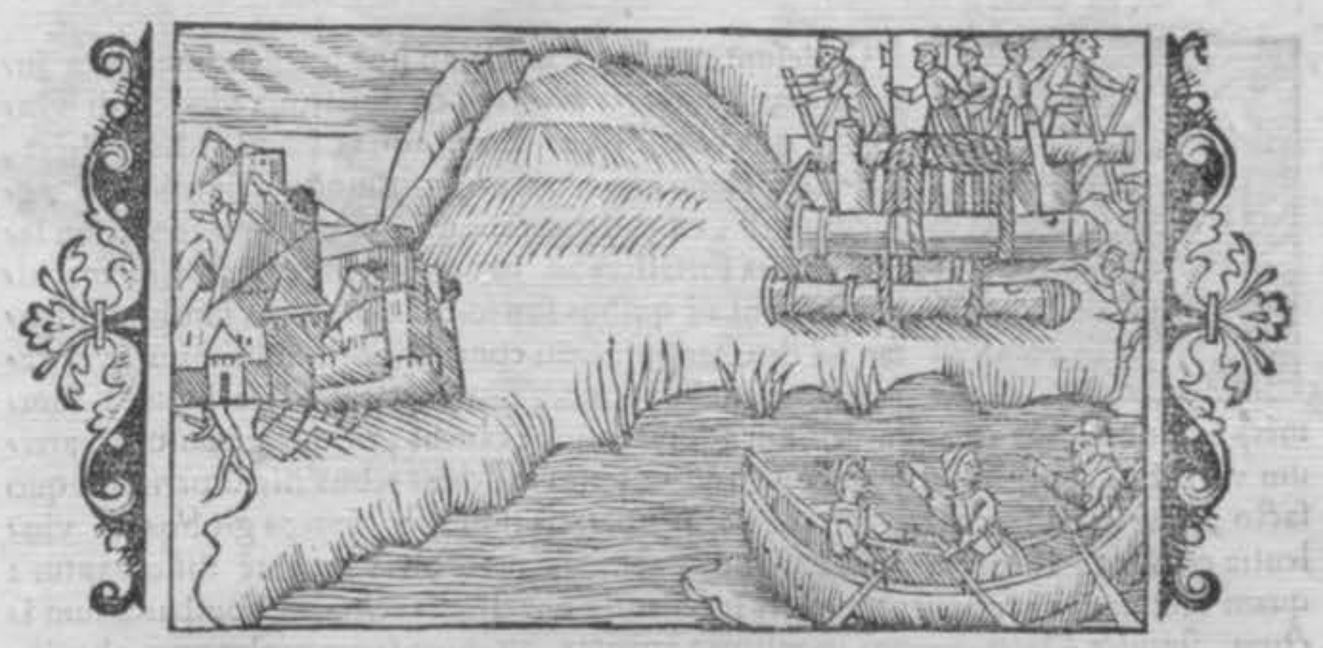

De montanis arcibus demoliendis.

CAP. XV.

ARCES etiam quædam sunt in Aquilonaribus terris, quæ naturali munitione sua insuperabiles æstimantur: idq; propter arduum accessum, vt iusto Marte nedum adiri nequeant, sed nec incendio, aut dolosis artibus, quę bellorum sunt compendia, superari: quod potissimùm ex eo prouenit, quia superadditum opus artis, naturæ munimen inexpugnabile præsidium reddit, & præsertim sub duce strenuo, cuius acerrima calliditas in arduissimis bellis æstimari solet. Attamen his omnibus, & similibus nimia fiducia non est adhibenda. Ea etenim securitatis præsumptione extrema incautis pernicies sæpius accidere solet: quinimmò nihil ita situ, aut astu munitum esse creditur, quod non itidem callidis ingeniis, & iunctis viribus euerti poterit, & funditus desolari: & esto quòd in rupibus vsq; ad nubium vertices præsidia extollantur, omniaq; montium cacumina transcendant, adituq; formentur anguſti, sortiq; milite, tormentis, & armis corroborentur, vt omnino videantur inexpugnabilia, quæ tot, ac tantis difficultatibus superandis credantur esse munita: sed nunquid impugnatoribus plures non suppetunt vires, & consilia in præsidiis huiusmodi demoliendis iam ipsis inclusis in defendendo? Immò non vno, sed variis modis eorum altam securitatem perfringere solent. Aut enim ex industria ab eorum congressu, ob prædictam munitionem, diutius cunctando abstinent, vt inualescente fame, grassante inter humidas petras morbo, sæuiente insolentium seditione, accedente tristi tædio, vel spontaneo motu (pactorum interpositione) se dedant, vel aliás seipsos mutua crudelitate conficiant, prout infelici rabie frequentius actum fuisse ferè omnes historici attestantur.

Arces montanæ

Artes dolosæ bellorq; cõpendia reputãtur.
Dux strenuus.

Nihil sufficienter munitum.

Vires foris plures.

Obsessi supantur his modis

Mutua laceratio.

De eodem, & cauſa ſæuiendi in obſeſſos.

CAP. XVI.

Modus ſupandi rupinas arces.

NEC deſunt præſentis ſeculi ad hoc explendum dura inſtrumenta, duriores milites, & duriſsima vlciſcendi vindicta, qua celerioribus compendiis, bombardis ſcilicet, & æreis tormentis, arces huiuſmodi demoliendas aggrediuntur, eo videlicet modo, vt obliquo montium latere contra fortalicia ad id congruente, tractorias machinas ſtatuant: è quibus fortiores bombardas funibus alligatas, ad directam præſidii concuſsionem ſublimius, vel depreſsius attrahunt, eoq; ſitu eas dependère ſinunt: ſummeq; frondium, aut atrorum veſtium adumbratione cauent, ne quę geruntur ab arcium vigilibus conſpiciantur, ne opem (ſi poterint) afferant rebus illicò perituris: quo facto, igne in eiſdem tormentis idoneè præparatis immiſſo, ferreos globos ea violentia eiiciunt, vt eorum contactu muri, compagineſq; arcis repentè diſſoluantur: quam iacturam ne reſartiant incluſi, inceſſanter obſidentes reiterant bombardarum ictum, ſimulq; è latere turmas immittunt armatas, vt quos ſaxea moles non obruit, ipſę continua oppugnatione perturbent, donec incluſos intercipiant, & captiuatos abducant. Eſt præterea alius modus præſidia demoliendi, hoſtico furori modernis ſeculis augendæ hominum calamitati ſolicitè præparatus, tantò truculentior, quantò celerior antedicto exiſtimandus: quo videlicet bombardali puluere fundamentis arcium ſuffoſſo, ac clauſo, igneq; ſubtilibus filis per rimas paulatim adhibito, velut fulmine repentè arces ipſæ quaſi in cinerem comminui ſolent. Quòd pleruncp acrius arces expugnantur, & forſan atrociſsimo cruciatu indifferenter occiduntur obſeſsi, inter alias cauſas non exilis hæc eſt, quòd obſeſsi inhoneſta, opprobrioſa, ac contumelioſa verba, ſcommata, ac irriſiones, honorem principum obſidentium tangentes, ſine reſpectu turpiſsimè fundunt: quo fit, vt nullus, vel rarus fit veniæ locus, vel paciſcendi tempus, quia maior eſt plerunq; culpa, quàm quod veniam mereatur, aut faciliorem pœnam.

Bõbardæ tegũt nigro panno.

Cõtinuatio pugnæ.

Modus vſitatus.

Verba contumelioſa aggrauãt obſeſſoꝝ pœnas.

Culpa magna pœnã auget.

De machinis,

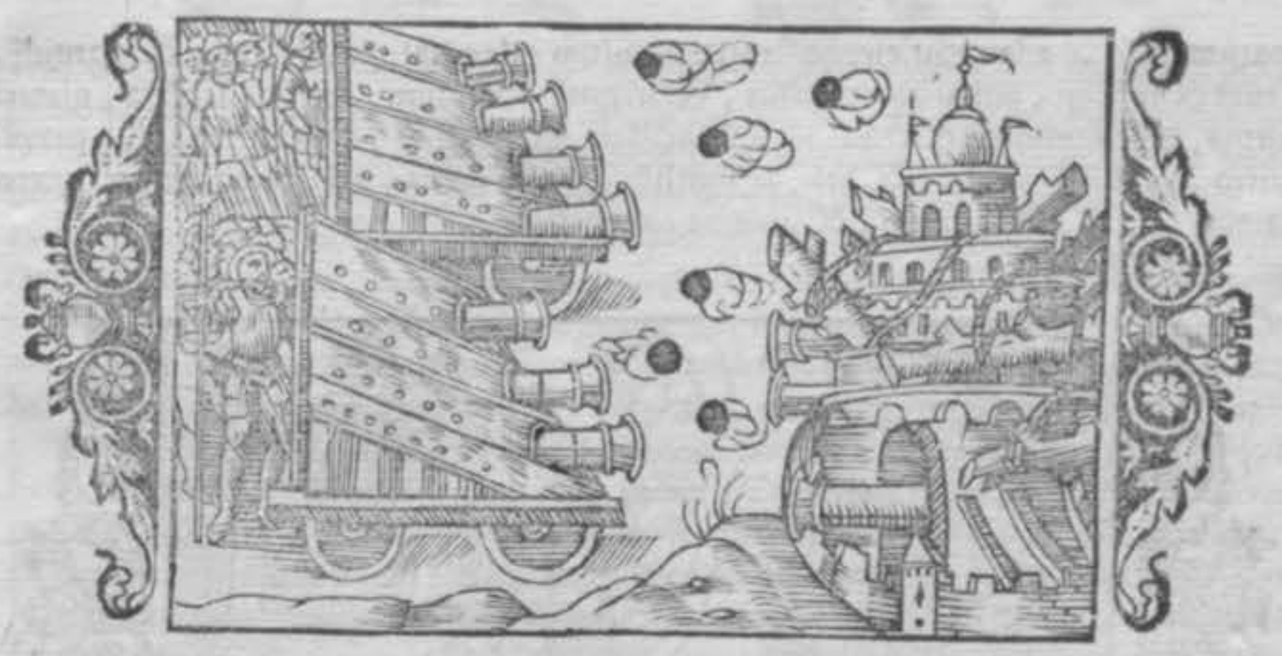

De machinis, & bombardis castrensibus.

CAP. XVII.

QVANTA compendia mutuæ destructionis parant obsidentes, ac obsessi, satis prouidè præter hanc imaginem consyderat, qui bellorum incommodis fuerat humiliatus, ne frustra per beatum Iob scriptum videatur: Fiat illi sicut Regi meditanti bellum &c. Cernuntur hic primò ex altioribus muris obsessorum immensæ trabes funibus ligatę, ad leuem funiculorum incisionem super capita aggredi præsumentium ad casum relaxandæ. Præterea in suburbiis arcium maiores bombardæ sitæ videntur, præsertim ad infringendum, vel impediendum quarumcunq; machinarum intrusionem, vel admotionem. Sed quæ secretius ex arcibus, aut propugnaculis in obsidentes eiicienda per calcem viuam & bullientem, picemq; ardentem, resinam inflammatam, cuspides ferreas & hamatas, circulos igniferos, & harpagines ferreas, ac indissolubiles tripennes cum asperrimis tribulis, & quadratis stylis ferreis, atq; ignitis sagittis excogitata, & callidè eiicienda sunt, nil amplius eorundem malorum expertis opus erit inferere declarationem, cùm alibi de fundis, & telis ignitis, pro parte videatur ostensum. Quid verò obsidentes pro sua securitate, speq; victoriæ consequendæ ex oppositio meditantur, et agunt, satis deprehenditur ex rotatis machinis in obsessos pertinacius admouendis. Tegminibus enim tabularum quercinarum cuneato ordine in machinis eleuatarum, locum demoliendum inuasuri accedere solent, eo præsertim animo, vt vel viribus obsessos inuadant, vel minacibus armis exterreant, & fatigent, aut eorum inanem fiduciam adimant, aut seditionibus eos angustiatos inuoluant, aut ab impetu cedendo remissius agant, aut aliquem euentum expectent, quo tepido aggressu videantur nil agere velle, aut posse amplius in obsidione manere, vt sic tergiuersando, & cunctando (donec occasio emergat) vnanimi insultu insuperabiles fiant: quo casu non trabibus, calcino pulmento, tribulis, aut ferreis stylis, sed ensibus, scutis, & contis cominus adhibitis, obsidio tantoperè firmata, & tantis angustiis seruata, necessariò est dirimenda: taleq; spectaculum illicò eueniet, vt alii intereant, alii ferro stringantur captiui, alii vitam mercaturi fide militari obligentur, alii irrumpentes retrudantur, alii clamoribus dissonis in præcipitia ruant, vel extrudantur. Nec

Humiliati bello cautius agunt.

Iob.

Trabes pẽdẽtes

Instrumenta castrensium obsessorum.

Mala oĩa exp̃tis nota.

Modus obsidẽtiũ aggrediẽdi

Horrenda p̃tiũ cædes.

Nutrices & paruuli.
Senes et infirmi
Paci melius in tpe cōſulēdū.

parum miſeriæ adaugent circumſtantiæ omnium calamitatum, nutrices & paruuli, ſenes & infirmi, aut ardor intenſus, vel frigus horrendum, caligo denſata, glacies rupta, hoſtis immitis & crudelis, aut incidere inter beſtias, aut cauernas, aut præcipitio, vel ſuffocatione, & his, ac ſimilibus perire malis, vel longo liuore præter famem, ſitim, languorem, & vulnera excogitatis.

De cuniculis cognoſcendis, & reſtringendis.

CAP. XVIII.

Incautus et dormiēs facilè defraudatur.
Vnus introitus ſed cuniculi multi.
Saxa latentia.
Foſſores mineraꝝ ꝑitiores.
Effœminati nihil valent.

PATIO agendorum cuniculorum breuis, & tuta videtur, ne hoſtis aliquid præparet ex aduerſo, ſed incautus, & dormiens facilè defraudetur. Attamen diligentiſsimè caueri ſolet, ne inſidiæ propter terræ egeſtionem, & ſonum ſuffodientium, ac ſtrepitum fabrorum deprehendantur. Vnus quidem introitus eſſe conſueuit, ſed cuniculi variantur hinc inde in terra per vias diuerſas: quia ſubterraneum opus, ob latentia ſaxa, vix fieri poteſt directo ordine, quemadmodum foſſores mineralium antrorum in Septentrione peroptimè cauere nōrunt. Ideoq; ad arduum facinus perpetrandum ipſi præcipuè, quia audaciores, & peritiores ſunt, ad hoc opus deputantur, vbi molles, vel tædio laboris, vel affectu mulierum domi relictarum inſtabiles, & perfidi reperiuntur. Sed talium exigua vis eſt, tanquam fraudulenter agentium: quibus & ipſa fortuna aduerſatur, vbi fortiſsimi milites attenti fuerint, & concordes: tales tamen foſſas vix faciunt, ſi machinis, bombardis, veltis, arietibus, teſtudinibus, harpaginibus, & ſcalis irruptiones efficere poſſunt: ſin minus, tunc ſubterraneos dolos, fallaceſq; receſſus pro diuerſitate ingeniorum effodiunt, & incuruant, vt mœnia, muros, turreſq; deiiciant præcipiti caſu. Veruntamen ne ſoli videantur hoc impunè facere, ſolent obſeſsi ſuper aggeres militaria tympana, ac piſa, ſeu globulos rotundos deſuper eminentius apponere, vt minimo, leuiſsimoq; ſubterraneo motu cunctis pateat, quòd ſubtus, vel non longè abinde doloſi ſint effoſſores: contra quos illicò obliquè fodientes, è periculo ſe liberant, vel hoſtem inuentum interimunt, vel interimuntur. Quandoque etiam retrofugiunt, vt inſidiis ſtructis in lateralibus cauernis

Milites fortiſsimi præferēdi.
Inſtrumēta obſidionum.
Cautela obſeſſorum.
Signa ſubterraneę effoſsiōis.
Remedia.

facilius

facilius capiantur, quàm occidantur: & hoc ex causa cognoscendorum secretorum super necessitatibus incluſorum. Quandoq; etiam pugionibus sese mutuò sub terra interimunt, dum casu magis, quàm proposito concidunt in cuniculos solis hostibus præparatos. Retrofugiunt & alii quandoq; bellatores ad angustias vallium, vt ex insidiis, quando campestre certamen committitur, interimant hostem, quem ferro, fame, flumine vrgere, vel occidere nequierunt. Veruntamen apud collimitaneas arces regnorum Aquilonarium sic pugnatur, vt inter acerrima prælia, quæ cum Danis, vel Moschouitis, seu Ruthenis, aut Germanis frequentius fiunt, statis diebus bellorum duces conuiuia, tripudiaq; instruant, & alternent, præcipuè vt appareat non odii, sed dignitatis, ac militię gloria accensos donis, muneribusq; inter ipsa bella contendere. Magnanimi etenim principis est, non propter prædam, sed nominis excellentiam quærere bellum, & rursus turpissimum est scelere, non gloria, & ratione impetere regna: sed omnium detestabilissimum est, veneno potius, quàm humanitate reconciliandum hostem opprimere, vbi forsitan fidelissimus euasurus esset amicus, & auxiliator. Sæpe etiam euenit, vt filius veneno, & pater morbo pariter è medio auferantur. Estq; notatum in historiis, Philippum Macedonum Regem insidiis, & filium eius Alexandrum Magnum aperto semper Marte, & militari gloria triumphasse. Et hoc est prælium humanum, reliquum bestiale.

Obsessi captiuitas cur desideratur.
Certamen campestre.
Arces collimitaneæ.
Prælia durissima
Bellorũ duces vtriusq; ptis cõ uiuant, & cur
Magnanimus princeps.
Venẽo pugnare turpissimum.
Filius veneno, & pr̃ morbo pariter necantr̃
Prælių humanũ aut bestiale.

De rebus necessariis ad obsidionem tolerandam.

CAP. XIX.

QVOD arces Septentrionalium regionum contra quoscunq; hostes potenter arcendos optimè prouisæ videntur, hoc efficit, quòd turribus partim altis, partim imis, densisq; muris, præterea fossatis perennes, aut factitias aquas habentibus, in locis tam natura, quàm arte dispositis, sunt munitæ. Omnium tamen turrium robustissima est, qua sceleris suspicione, aut malefactorum truculentia deprehensi, ad iustitię rigorem saluandi, vel puniendi cautissimè reseruantur, ne carcerem callidius euadentes, flagrantissimo vindictæ appetitu priuatam iniuriam publico dispendio pensent, prout in simili casu Appianus

Arces turritæ at q; natura mùnitæ.
Aquæ factitiæ.
Turris reorum.
Iniuria priuata pub malo malè pensatur.

Claues. Custodes. Canalia. Ligna. Carbones. Legumina. Annona. Carnes. Linteamina. Lucernę. Nox attendēda Pulueres. Globi. Pecunia. Acetum. Scalæ. Funes. Ferrum. Muri tegūtur, vt ferreæ sagittæ colligātur.

Alexandrinus de quodam Spartaco meminit, & complicibus eius. Præterea portarum claues frequentius renouant, vel immutant, pariterq; custodes. Similiter & canalia aquarum aliunde per venas deductarum, ne hostili ingenio, vel viribus intercipiantur, attendunt, vt eo casu quantocyus (vt infrà de defectu aquarum dicetur) vtile, ac necessarium remedium afferatur. Item de lignis combustibilibus, & præsertim carbonibus, superabundantem prouisionem ante imminentem obsidionem præparatam conseruant, ne tigna, trabesq; domorum, aut necessariarum ædium, intra arcem vrgentibus fabris, pistoribus, & frigoribus exigentibus (prout aliquando expertus sum) tectis destructis comburantur. Item de leguminibus diuersorum generum, annona, & carnibus salsis, ac sumigatis, præcipuè porcinis, latrantem stomachum sine decoctione refecturis. Carnibus etiam bouinis, verueccinis, ac caprinis, sale, sole, & aere vernali, vel fumo hyemali dudum siccatis, etiam sine pane per milites fortissimos comedendis, prout superius lib. V. de sobrietate gigantum ostendebatur. Insuper attendunt, ne linteamina, vel alterius lucidi coloris panni, vel lucernæ ardentes è tectis, vel turribus, aut fenestris pendeant versus hostes: quia vel signa sunt inimicis placentia, vel fidelibus incolis nonnihil amaræ suspicionis ingenerant, ne fortè cum hostibus habeant collusionem: & ob id multa attentione de die, sed maiore de nocte occupantur custodes in arcibus, vel oppidis conseruandis. De pulueribus, globis, pecunia, potu, aceto, scalis, funibus, & ferro, ac aliis, notum relinquitur quid sit habendum. Insuper omittendum non erit, quomodo arcium muros frequentioribus sagittis obiectos, obsessi tegere solent ciliciis, storiis, centonibus, stragulis, culcitris, præterea propugnacula contabulatis prædisponere, ac omnibus tormentis humana ope requisitis anteà communire.

De obsessis omnimodè superandis.

CAP. XX.

Astutia militaris.

Materia seditionū excitandarum.

VRSVS obsidentes, ne sine ingenio, vel stratagematibus, tanquam rei bellice ignari, permaneant, ad astuta ingenia se conuertunt, vt quos armis, & viribus superare nequeunt, ad seditionem ductos facilimè vincant: sicq; inter alia procedunt, vt fumos artificiosos certa distantia ab vrbibus, aut castellis excitent: deinde alicuius manum, qui obsessis fauet, & compatitur, adulterant, celeriq; sagittæ applicando alligant, ac in vrbem traiiciunt, vt quicunq; ex sorte talem scripturam inuenit, præsidi ciuitatis illicò consignet, adesse videlicet circa fumum præsidia noua, quæ tali loco, & tempore ciuibus irruptionem, & direptionem comminantur, vt ibi per extremam potentiam

potentiam intenti ciues alia loca mœniorum, aut arcium, à ferioso obsidentium impetu non tueantur, vt eisdem obsidentibus pateat introitus per alia loca minus custodita. Solent etiam obsidentes summè præcauere, ne nocturni vigiles castrenses stationes obseruantes, verbis insolentibus, aut opprobriosis principibus detrahant, aut honestis coniugibus eorundem. Vno etenim verbo calumniosè, mordaciterq; prolato, vt superius dictum est, excessus alioqui venia dignus, ita amarè suscipitur, vt inextinguibili liuore excitato, irremissibilem causare videbitur vltionem. Quid enim pariunt, nisi cædem, rabiem, iram, & truculentiorem compressionem? vbi prœclarius discordia militaris silentio, quàm impari comminatione tollēda putaretur. Solent demum obsidentes vario colore vestium, & frequenti transitu hincinde apparère, vt numerus obsidentium plus solito videatur adauctus. Præterea speculantur è vicinis collibus, ne equitatus, aut peditatus suppetias obsessis inferendi certas inueniat itinerum, aut semitarum opportunitates: hocq; negotium non quibuslibet, sed certis hominibus assignatur.

Cautela honesta

Color vestiū sæpius mutatur, & cur.

Custodię viarū,

De frequenti impugnatione Gothicæ vrbis Calmarnensis.

CAP. XXI.

PPIDVM est in littoribus Meridionalis Gothię, à nauigātibus è Germania in Septentrionem Calmer dictum, eò quod longo tractu maris frigidius mare, cœlumq; reperiunt, quàm in eorum Germanica terra, vnde nauigarunt: immò ab Hispania, Gallia, Anglia, & Hollandia eò diriguntur frequentes, & lucrosæ nauigationes. Hæc igitur ciuitas, quia situ (nempe super littus maris posita) & antiquitate reliquis in Meridionali Gothia vetustior est, ac multorum principum conuentibus, immò maximis bellis in ea gestis illustrata, ab vltramarinis principibus, præsertim Teutoniæ, & Daniæ acrioribus prœliis, & frequētioribus astutiis impeti solet, maximè vt ea tanquam firmiori Gothorū portu primùm obtēto, in reliquas Septētrionales regiones facilius cędes, & rapinas extendant.

Calmarnia.

Conuētus principum bellaq; gesta illustrant vrbes.

Aliena cupiẽtes propria ꝑdũt Ioannes rex Daniæ. 1500.

Sed reuera quantum annisi sunt alienas diripere, laniarecꝫ fortunas, & libertates, tantum more aranearum, præsertim Dani, melioribus bonis sua, vel maiorum industria partis, sese euiscerarunt: cuius rei apertius documentum posteris Regibus inter alios Rex Ioannes circa annos Domini. M.D. reliquit. Hanc nancꝫ vrbem, & arcem magnis, difficilimisꝫ bellis, & graujbus expensis potitam, maxima totius Danici regni sui iactura aliquot annis, commeatu, & pecunia pro milite alendo nauigiis à Dania importatis, seruauit. Non enim à Gothica gente, quæ prædictę arci parère solet, aliud tributum vlla vi, aut pactis obtinere potuit, quàm omni momento porrigere consueuerunt inexorabilibus inimicis: quo factum est, vt non tam annua proprii fisci iactura, & exinanitione grauatus, quàm incolarum tumultu, & vexatione attædiatus, eam vrbem, & arcem, impositis aliquot militum prꝫsidiariis turmis, reliquerit expectationi melioris euentus, ne forte seditione inter nobiles variis ingemis suorum fautorum procurata, vel aliter exorta, hanc arcem tanquam asylum haberent præconcepti liuoris sui in æmulos Danorum cooperatione peramplius extendendi, ac vlciscendi.

Iactura fisci in aliena regione seruare castra.

De stratagemate Henningi Gad Electi Lincopensis.

CAP. XXII.

Hẽningus Gad electus Eꝑs Licopensis.

ONDITIONIBVS igitur Danorum præsidibus rationabiliter vt abirent exhibitis, & contemptis, non impigrè aderat astutissimus vir in hoc titulo prænominatus, quin & ipse (Romæ sub Alexan. VI. educatus) aliquem arriperet modũ, eam ciuitatem ad Gothicã reducendi coronã: vnde & iussit tibicines mediæ noctis tenebris sub ambitum murorum ad Meridionalem partem tacitè penetrare, ibiꝫ astantes clangorem tubarum, quàm terribilius possent, emittere: ipse verò singulis bellorum instrumentis Occidentaliori parte admotis, validorum armatorum agminibus aggressus facilè scalis adhibitis muros plurimis in locis transcendit, dum obsessi ad tubarum sonitum subito terrore perculsi, vrbem defensuri coirent, veluti eo loco de summa salute certamen adesset. Sed cùm hostes in mediis plateis turmatim aduolare viderent, prout poterant, eos exturbare nitebantur. Verùm quia resistendo nil poterant, fugiendo ad arcem Regiam sese tuendos accelerarunt. Nec ibi diu siue vexatione fuere: nam præter cædem, & infelicem famem, graui ægritudine ducti, arcem honestis conditionibus anteà spretis, iamꝫ petitis & acceptis, ipsi Electo nomine Gothorum, ac Suecorum Principum sese dediderunt. In hac vrbe defendenda sæpe mulieres pari fortitudine cum viris è mœnibus proiiciendo saxa lethaliter excipiunt hostes, vti Spartanæ mulieres (teste Iustino) vexárunt potentissimum Pyrrhum. Ideò Plutarcho visum est, ne principes, aut illustres viri, vel nobiles arces, vel ciuitates oppugnaturi, muros accedãt: quia à vilissimis personis, vt seruis & mulierculis, æquè occidi possunt, vt à fortibus viris: sed memoria propè infami, quia à talibus temerè se ingerentes occidebantur. In hac Calmarnia quondam Magnus Rex Suetiæ grauissimas discordias inter Regem Daniæ Ericum, & Regem Noruegiæ subortas, per summam prudentiam terminauit. Deinde abnepos eius Rex Magnus, ob temerarium, ac insolens regimen, à proprio filio Haquino Rege Noruegiæ ibidem extitit captiuatus. Præterea in hunc locum venit Guido Cardinalis, atꝫ post eum Nicolaus Cardinalis Anglicus, postea Papa factus, ac Adrianus IIII. nominatus, deinde Guilielmus Cardinalis Sabinensis, & deinde multi Legati Apostolici: quorum vltimus erat Ioannes Angelus, nunc Archiepiscopus Mediolanensis.

Stratagema.

Obsidio soluta Mulieres mœnia defendũt.

Spartanę mulieres vexárunt Pyrrhum.

Illustrẽs viri mœnia nõ accedãt, et quare

Discordiæ componuntur.

Cardinales tres & plures alii Apostolici legati in hac vrbe Calmarnẽsi fuere.

De exigua

De exigua vtilitate, & triumpho externorum, Suetiam & Gothiam impugnare contendentium.

CAP. XXIII.

ARCES præterea plures sunt, & fortalitia nobilium, tam apud Occidentales, quàm Meridionales, & Orientales Gothos, vbiq; contra externorum insultus miro naturæ, & artis opificio fabricata, eaq; diligentia armis, militibus, pecuniis, & abundantia expensarum communita, vt nihil ad eorum conseruationem vspiam deesse putetur. Quibus Gothi, Sueciq; confisi, audentius inimicis vndecunq; confluentibus se opponunt, eaq; animi magnitudine, & viribus defendunt, vt nullum commodum, sed irreparabilem ruinam assequatur, quicunq; præsumpserit eorum violare libertatem. Verùm ne domestica hac securitate, & quiete glorientur se semper immunes, insolescenteq; in vicinos, vel amicos euadant, satis opportunè concurrere solent, qui tentent, acuantq; eorum animos præsumptuosos: inter quos præcipui Germani, Dani, Cimbri, ac Moschouitę sunt, impigrè, vt seditiones forsan motas augeant, vel auctas cumulent, accurrentes: aut opulentam prædam ab incolis rapiant, & exportent: aut castra, ciuitateq; obsidione pressas, suæ possessioni coniungant. Immò plures tanta temeritate ducuntur, vt credant solo tumultuario insultu muros (defensoribus despectis) transcendere posse, ac deuincere inclusos. Alii verò acriori disciplina militari incedentes, iaculis, sagittis, fundis, & omnigenis bellorum instrumentis adhibitis, vt voti compotes fiant, extrema quæq; tam equestribus, quàm pedestribus turmis attentant: quibus etsi multa conati sunt rapere, prout in oppidis, & castellis ad prælium imparatis, aut defensore

Arces bene munitæ.

Quies domestica insolētiam parit.

Causæ rapiendi multiplices.

Præsumptio temeraria.

Spoliant castella & oppida.

carentibus: fieri ſolet tamen, & ſæpius acciderat, vt gloriantes in hac violentia ſua, rapinis pariter & vita (vltoribus incolis) fuerint ſpoliati. Tutius ergo erit, vt quiſq; terrarum ſuarum pacifica ſorte ſit contentus, diueſq; reputetur, & felix, quàm quòd more tabeſcentium aranearum ſeſe euiſcerare cogetur, vt rapiat muſcas. Si dux eſt, & nomen bonum habet, amicis & creditoribus ſatisfacit. Si Rex vnius regni erit, ſuſpicione plenus paucos amabit, & mutuum capiet, ſed vix concredita ſoluet. Si Rex duorum, trium, quatuor, aut plurium regnorum dominus euadet, præ magnitudine debitorum, aulicam pompam, adulatoreſq;, & ſuſurrones foucndo, contractorum, vix vlli ſatisfaciens rapere, vel mendicare cogetur, & præſertim quando mendicitatem eiicit à monaſteriis, tunc eam (teſte Theoderico Rege Gothorum) inueniet in aula, vt etiam infrà XVI. lib. oſtendetur.

Raptores vita ſpoliantur & bonis.

Plura regna plures anguſtias generant.

Mendicitas eiecta à monaſteriis celeriter aſcèdet i aulam

De Gothorum, Sueonúmque reſiſtentia.

CAP. XXIIII.

Deſenſio arciũ.

Armoꝝ genera.

Cã ſoluẽdę obſidionis.

CONTRA Gothi è turribus, ac arcibus, & muris coëuntes, haud ſegnius iaculando, ſagittaſq; emittendo præliantur è mœnibus: etiam magnę molis ſaxa manibus prouoluunt, ſudes ſecureſq; demittunt in ſubeuntes, armorumq; genus omne, quod ab ea neceſsitate videtur non alienum, hoſteſq; oppugnando, ſeq; tuendo, tormentis & machinis vtuntur, ita vt nihil omnino intermittatur, quod valeat ad ſe tuendos affern, donec obſidentes defectu commeatuum, vel incolarum armato congreſſu pellantur, aut vltro recedant: immò ſartagines è ſublimioribus locis, antequàm campeſtre, vel equeſtre prælium experiantur, ſubiecto igne pultibus calcis repletas, ſuper hoſtes ſcalis aſcendentes infundunt obſeſsi. Omne genus tormentorum ea vis ſuperat, quia eo ardore in armis ſuffocantur: tormenti genus importabile. Sed celeritas, & temeritas ferina hoc tormentum incautius quaſi primum honorem excipit, dum inimicorum ſociæ manus veluti ſubſannando rei euentum expectant. Si res equeſtri prælio veniet dirimenda, neceſſaria exiſtente cauſa, tam viribus quàm inſidiis omnimodè conantur indigenæ, vt à temerario hoſte ſe liberent, ſignoq; non vulgari id vel reſiſtendo, vel fugiendo, vel hoſtes captiuando, vel detruncando, exercitus duci quàm ſtrenuè ſeſe feciſſe demonſtrent, quemadmodum ſæpius factum fuiſſe annales meminere. Ideoq; mirari non congruit, cur exterę gentes in Gothia, & Suetia capita maiorum euulſa repetant, donec integra, vel ſaucia ſua corpora ibidem quaſi in vniuerſali ſepulchro relinquant.

Armorũ genera terribiliora.

Equeſtre prælium

Sepultura vniuerſalis.

De fun-

De fundamentis arcium comburendis.

CAP. XXV.

VETERIS ruinæ veſtigia in Aquilonaribus regnis ſatis clarè demonſtrant, quomodo quàm plurima fortiſsima loca rupibus ac inuiis acceſsibus impoſita, artificialibus flammis è ſubterraneis ſpecubus excitatis, velut tonitruis concuſſa, diſſolutaq; reperiuntur. Cùm enim fortalitia huiuſmodi ob continua latrocinia ex his, limitaneis præcipuè, prouinciarum locis ſuſcitata deprehenderentur, communibus armis vnanimi gentis conſenſu, iudiciſq; decreto incolæ conuocati, ea adorti miris ingeniis demoliebantur, eo ſcilicet modo, vt loca montium magis ruinoſa introeuntes, eadem malleis, dolabris, cuneis, cæteriſq; inſtrumentis ad lapides excidendos, muroſq; demoliendos accommodis, validiſsima manu perfregerint, aut ſi ſpelunca fuit naturalem habens concauitatem, vſu ſimilium inſtrumentorum ſenſim eius faſtigia ex ea parte præciderint, qua præſidiorum fundamenta denudarentur, erectas trabes ex ordine ſubiicientes, quibus murorum innixa moles ſuſtineretur, ne ſtatim compages ipſa corrueret, aut diſſolueretur. Vt autem deciſorum atq; cadentium lapidum fragor haud exaudiretur, ex altera arcium parte armatis turmis cum clamore, & ſtrepitu horridiorem, vel ſimulatione, vel ſeriò inferebant inſultum. Verùm vbi iam murus eo ſpatio, quo ſupra ſpecum porrigebatur, pendulus totus eſt factus, ita vt lignis duntaxat incumberet, aridiore vndequaq; collecta materia, igneq; iniecto confeſtim ipſa ſuſtentacula correpta perfringebantur, & impoſito ponderi conceſſere. Præſidii autem pars omnis, quæ tignis ſubleuata detinebatur, in vacuum collabendo ſubſedit, turreſq; ea è regione, & propugnacula celerrimè à cætera compagine diuulſa, in decliue deferebantur, foribus atq; portis arctiſsimè cohærentibus, ſimili ruina concuſsis: quibus artibus etſi Agathius de bellis Gothorum Narſeti talia conanti, nihil præter damna aduerſus Gothos expugnandos ceſsiſſe commemorat, eò quòd Gothi in vnum cocuntes validè ſe tuebantur: in Gothicis tamen regnis maxima pars hoſtium, ſiue domeſtica, ſiue foranea hæc fuerit, hoc igneo commento deletur, prout olim potentiſsima præſidia ſub variis temporibus, & tyrannis funditus ſunt euerſa, fortè quia

Loca iaceſſa arte ſuperantur.

Gès vnita opus arduù aggreditur et ſuperat.

Inſtrumenta ruinæ faciendæ.

Trabes ſubmiſſæ muris.

Stratagema.

Murus pẽdulus

Suſtentacula arcium arte ſuppoſita comburuntur.

Agathius.

Narſes.

Gentes fortiſsimę colluctando periclitãt.

acrioribus præliandi viribus fortiſsimæ gentes mutuò ſe collidebant, faciliorique compendio vaſtas lignorum congeries ſine pretio ad eum effectum comportarevalebant.

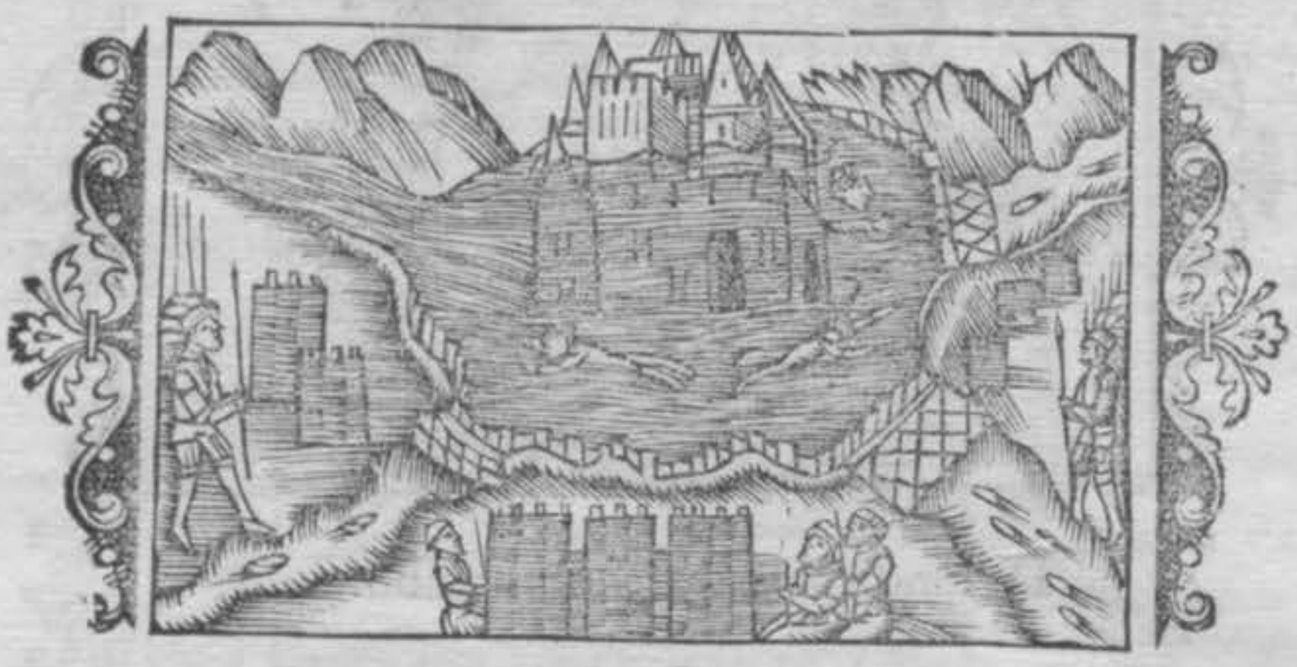

De ſuffocatione arcium tyrannorum.

CAP. XXVI.

Beſtiæ mitius à tyrãnis tractãtur q̃ hoies.

Arces tyrãnorũ ob has cãs ſuffocantur.

IGNE ſuperius, hic aqua contenditur, quid fieri ſolet contra impios, aut inhumanos, qui legibus ſe reputant ita exemptos, vt mitius beſtias, quàm homines tractent. Quocirca vnicum, extremumque remedium aliquando etiam apud populos Septentrionales, vt concurrente natura loci inſtar diluuii, inuincibiles tyranni cum omnibus impiiſsimis miniſtris ſuffocandi corriperentur, quando præſertim nullo commouebantur ſceleris horrore, ætatis commiſeratione, priuata amicitia, publica calamitate, generis propinquitate, locorum aut perſonarum reſpectu, numinis reuerentia, diei vel temporis obſeruantia, iuſta confœderatione, concordia, vel ſocietate, pacto, precibus, vel pretio, lachrymis, vel cruciatibus, oppreſsionibus, aut miſeriis, honeſtate, aut pudore, innocentia, aut imbecillitate, incendiorum conflagratione, aquarum depopulatione, agrorum & annonę ſterilitate, terrarum deſolatione, hominum mortalitate, prudentum conſilio, propria euitanda morte, infamia ſtirpis, aut generis, & reliquis cauſis non obſtantibus: ſed perſeuerabant duri, pertinaces, obſtinati, incorrigibiles, ſtupidi, inſenſati, intractabiles, feroces, auſteri, rigidi, contumelioſi, opprobrioſi, elati, inflati, mordaces, vindicatiui, iniurioſi, minaces, crudeles, atroces, impii, impuri, periuri, blaſphemi, irriſores, inſolentes, omnes deſpicientes, & denique in omni diabolica rabie deſperati, nullam admittere, vel audire volentes concordiam, quietem, aut tranquillitatem: ſed ita cunctis ſuperbè reſiſtebant, donec vel exirent ad patrandum horribilius malum, vel morbo, fameque more beſtiarum ſe mutuò lacerarent.

Tituli tyrãnoq̃

De eodem

De eodem, sed specialius.

CAP. XXVII.

VOCIRCA ne populus tot malis afflictus, longiore obsidione cum publico, & priuato grauamine premeretur, maioraq; incommoda tædiosius pateretur, & ipse quoq; in furiam, furoremq;, atq; irreuocabilem ferociam versus, valles circumquaq; cespitibus, arenis, terris, saxis, aggeribus vno impetu congestis claudebat, lacusq;, & amnes, ac scaturigines, & indeficientes venas (quæ vbiq; ob resolutas niues sunt reperibiles) aperiebat, & ita finem suis calamitatibus, ęrumnis, & laboribus quisq; in sua reuersurus imponebat. Ne autem nobilis, diuesq; supellex, & opulenta præda (quam populus vix attendit) arcibus inclusa periret, Principis edicto confiscabatur, canalibusq; adaptatis aqua in commodiore exitu, partim pro molendinis relaxanda, partimq; ad prata irriganda, vel steriles campos, effluere sinebatur. Qualem verò modum Cimbri, gens Dytmersia præsertim, in aperiendis claudendisq; riuis, canalibus, & fossatis, singulari ingenio natura concurrente, ad integros equestres, pedestresq; suffocandos exercitus in prompta mutatione retinent, qui videre velit historias Danorum, præcipuè Regis Ioannis circa annos Domini M. D. intueatur. Sed neq; fortissimi Gandauienses admirabili aquarum munitione contra quemcunq; bellicum insultum videntur à natura, vel arte secluſi. Ex his ergo infertur, nullam violentiam tyrannorum perpetuò manere impunitam.

Furor populi sæuientis irreuocabilis.

Obstructio aquarum.

Distributio supellectilium.

Dytmersenses suffocãt hostes in aquis.

Gandauienses pugnant aqs.

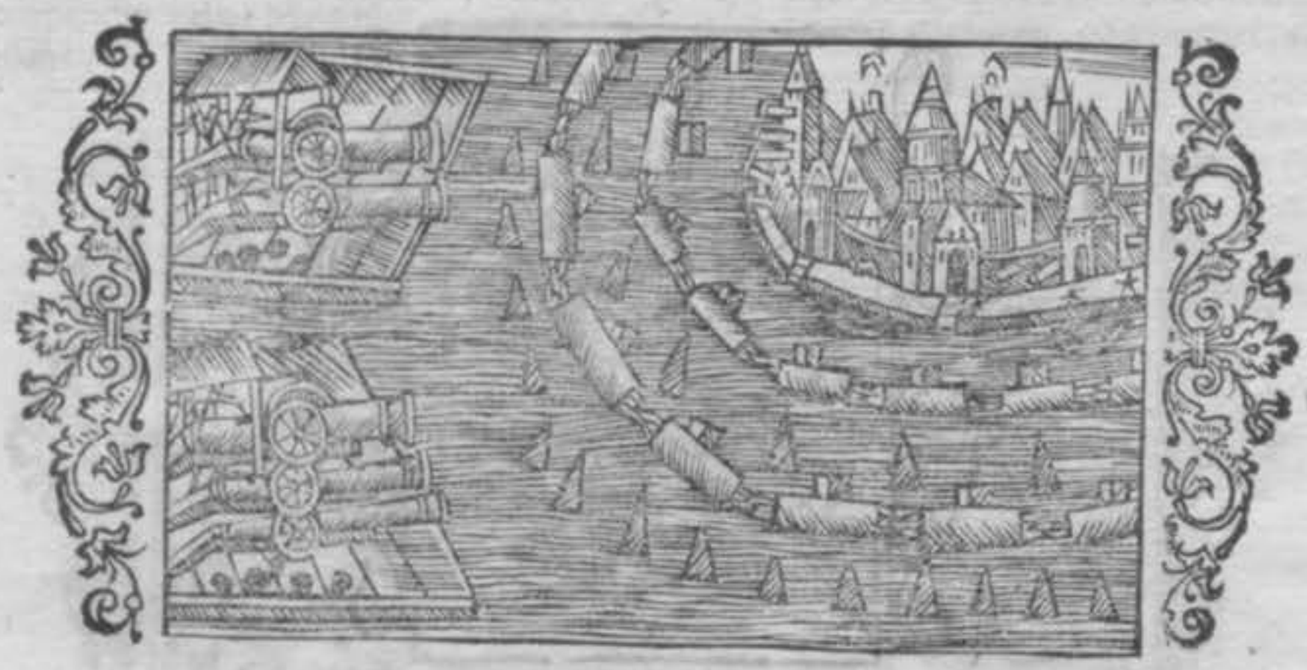

De impugnatione arcium, ac vrbium per rates.

CAP. XXVIII.

Attendenda in obsidione.

Bella in ratibus atrociora.

Bombardæ longiores.

Bõbardaꝝ vsus fidelissimis est committẽdus.

Proditoꝝ fallacia formidãda

Elevatio vel depressio bõbardaꝝ attẽdẽda.

Os igniuomum

Mutatio periculosissima.

Bellũ maximũ vno ipetu plerunq; laxatur.

TOt bellorum multiplices sunt causæ, & origines, ita & ducum ingenia, loca, & opportunitates prouidentius sunt attendendæ. Cùm igitur arces, aut ciuitates in fluminibus, aut aquis stagnalibus collocatæ sint, sudibus, palisq; , & trabibus, ac ferreis catenis circumquaq; in vertice palorum pendentibus premunitæ, similiter & inaccessi aggeres, ac portæ, tunc fideles, ac ingeniosi præfecti, seu duces, ratibus latissimis, ac robustissimis petrarias bombardas imponere solent, vt & ignem in obsessos eiciant, & occupatos in eius extinctione globis lapideis occidant. Prætereà longioribus, densioribusq; machinis, seu bombardis ferreos globos iniiciunt plerunq; geminos, aut quaternos, prout situs admittit: diligentissimè cauentes, vt hic bombardarum vsus expertissimis, simul & fidelissimis dirigendus committatur: quia sicut in campestribus præliis spes maxima victoriæ est, vt fideles, & periti habeantur duces, ita in aquis nulla victoria, immò damnum, & confusio à proditoribus exercituum, & bombardarum sunt formidanda. Quomodo autem perfidi possint, aut soleant proditoriè agere, præsenti, aut altera pagina (licet aliquid horum non penitus ignorem) haud exponam, ne fortè ignotum, aut abditum aliquorum tradimentum noxia publicatione commune subiungam. Satis est enarratum, si duces attendunt, qualiter artis huius magistri eleuent, vel deprimant ipsas bombardas, insuper et quantitatem, qualitatem, ac proportionem puluerum, & globorum, prout superius cap. IX. dictum est: & quo liquore, aut quàm citò, vel tardè leuentur, aut purgentur, & præcipuè quomodo os igniuomum in ipso aggressu bellico sit apertum, vel occlusum: alioquin euenire poterit, vt qui victoriam multo labore, expensis, ac periculis nanciscì desiderant, turpi paucorum perfidia hostium seruituti, ludibrio, aut morti, aut quod deterius est, longissimæ captiuitati (quę immortalis videtur) subita mutatione subdantur. Sæpe tamen accidit, vt omnibus bellorum apparatibus instar vrbis, obsidio multorum millium armatorum, tam aquis quàm terris compo-

sita, & ampliata, vno ictu bombardæ confusissimè labatur dissoluta, quemadmodum superioribus annis extra nobilissimam Frisonum vrbem Groningam accidisse memoratur: vbi puerulus bombardarii filius, artem parentis imitari volens, igne immisso in maximam bombardam, caput Illustrissimi ducis in obsidione foris milites exhortantis, ferreo globo euulsit, totum exercitum confusum, ac vagum illicò reddens, & obsessos vtcunq; quietos. Imperia etenim tam citò, vel citius forsan amittuntur, quàm facilè acquiruntur. Spes tamen victoriæ est, si exercitus caret proditoribus, & alias vincere consueuit.

Groninga.
Caput ducis aufertur.
Impia citius perduntur, quàm acquiruntur.
Proditores.

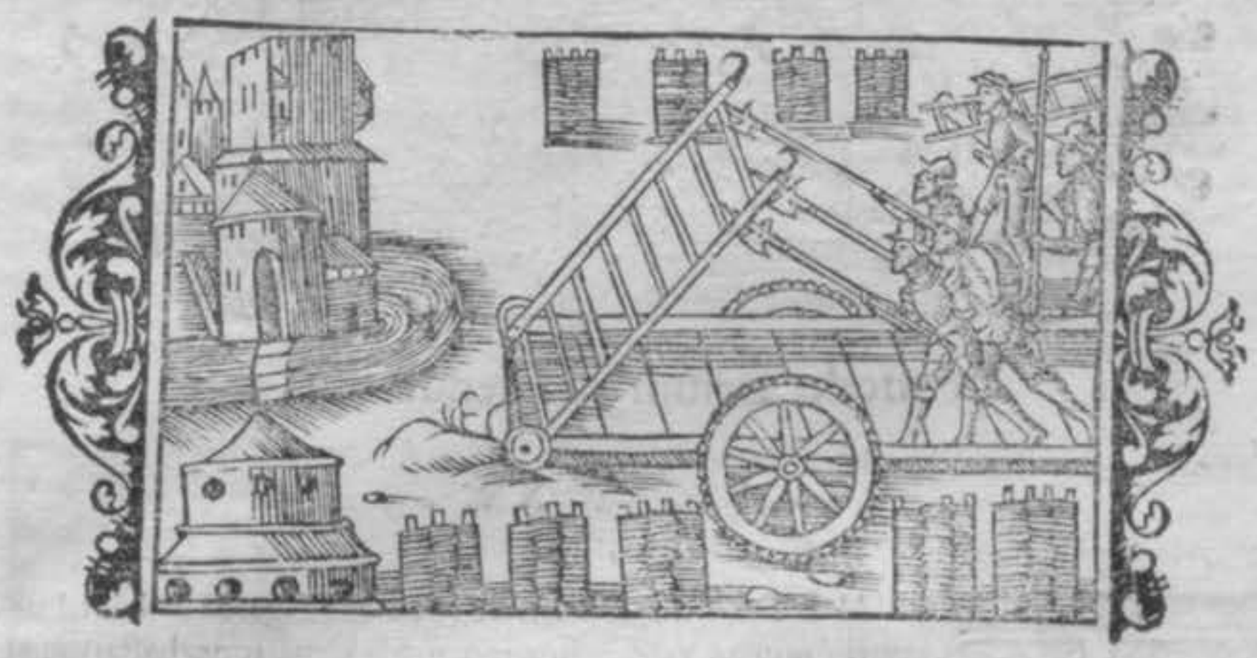

De campestribus scalis duplicatis.

CAP. XXIX.

MAGO hæc magna non indiget declaratione, cùm seipsam manifesta operatione declaret: solùm satis est hic videre milites Septentrionales, Gothicæ præsertim regionis, ingenio & viribus non carere, ad arces quomodolibet debellandas. Vnum tamen hic videtur de longitudine scalarum consyderandum, quod tale est: Si muros, & mœnia sui eleuatione triginta, vel quadraginta pedes, aut magis vel minus habere intuentur obsidentes, secundum hoc rotatas adaptant scalas mensuratæ longitudini, & amplius correspondentes: quas diuersis in locis collocant, maiorem obsessis curam, & formidinem, quòd eo, vel his locis fortiorem insultum assumere non retardent, incutientes. Sed neq; sine suspicione sunt obsessi, quin hæc manifesta indicia maiores insidias alibi tectas afferant, quàm hic terrores emittant: licet paucissimis ex obsidentibus ante ipsam aggrediendi horam, animus ductoris quid, & vbi aliquid efficere velit, apertus fiat, vt obsessos inuadat. In negotiis enim arduis, domesticis parcè fidendum est, donec bene digestæ rei effectum felicior euentus ostendit, propter nefandissimos proditores, qui tempore belli in machinis, & scalis impediendis, quando commodè vtendæ sunt, & admouendę, secretius adesse solent, vt Principis, seu ducis occultum propositum in nihilum ruat. Quodsi in bellicis instrumentis propter diligentem eorum custodiam manibus aliquid efficere nequeunt, dicunt incommo-

Longitudo scalarum.
Scalæ rotatę.
Insidiæ alibi intentat, & alibi perficiuntur.
Animus ducto ris secretissimus esse solet.
Domesticis vix fidendum.
Ars proditor.

Inuentiones ꝑ ditorum. Duces caueant.

dum fore tempus, locum, trepidos milites, annonæ defectum, aquæ, pecuniæ, & instrumentorum, quibus sperandus est triumphus: quæ omnia hæc fermenta sunt seditionum, vt principes, ac duces, nisi caueant, in optimo proposito, & occasione eludantur: quia eó sceleratorum audacia tendit, prout sæpius in expeditione contra inimicos Crucis Christi deprehenditur attentatum.

De modo arcium obsidendarum.

CAP. XXX.

Scalę flexiles ac portatiles.

Siplices. Scalę Duplices Triplices

TAMETSI funibus ferreos hamos alligatos habentibus, turri, muro, vel fenestris ingeniosa eleuatione hastarum affigendis, in obsidionibus vtuntur armati, quasi flexibilioribus, ac commodioribus ad portandum instrumentis, more scalarum interpositis nodis, vt pedetentim fiat ascensus: tamen communior modus obseruatur in scalis, siue simplicibus, siue duplicibus, aut triplicibus, iuxta mœniorum altitudinem eleuandis: idq; nedum æstiuo tempore in terra, sed & hyberno in glacie fieri solet. Duplices tamen, seu triplices scalæ adhibentur, dum magna militum multitudine celerius, ac fortius muri sint ascendendi. Agitur nanq; seriosius, & audentius eo casu, quàm alibi in quocunq; militari congressu, vbi milites ascendentes, veluti signa ante sagittas, donec cominus deueniatur, ad pugnam positi conspiciuntur. Sicq; ascensuri galeis vtuntur rotundis, & latis, similitudine pluuialium pileorum: & hoc propter effusionem ardentis calcis, quasi pulmenti in sartaginibus ad eum effectum decocti: quod omnium tormentorum (vt superius lib. eodem XXIIII. cap. dictum est) terribilius est, propter naturalem vrendi vim, quæ vnquam excogitari possit. Habent enim Septentrionales calcifodinas ferè vbiq; copiosas: de qua calce viua quilibet præfectus castrensis ex consuetudine militari tenetur esse prouisus, sicuti de carbonibus: licet de iis minutis rebus postrema memoria videtur haberi, vti superius lib. eodem cap. XIX. est ostensum, titulo De rebus necessariis in obsidione. Galeis etiam latis sublimiori loco positi bellatores è capite amotis, tanquam clypeis contra infernas sagittas vtuntur, dum super eorum capita nullum immineat periculum, vel discrimen. In campestribus rotunda habetur galea, sicuti in equestri congressu flexibilis, ac cuneata. Sed hac exigua est securitas, ob emittendum sputum, quia anteriori eleuata parte ori aperto infiguntur ferreæ sagittæ, dum instar imbrium emittuntur: quo casu scio nobilissimos viros in exercitu Danoꝝ Regis Christierni II. i Suetia M. D. XX. periisse.

Congressus militum ꝑiculosior.

Galeæ rotundæ

Calcifodinę.

Galeæ latæ.

Galeæ cuneatæ.

Sputum emittens ī prœlio periculosum.

periiſſe. Sunt etiam ſquamatę galeæ, quali vſus eſt olim ſtrenuiſsimus vir montanus Engilbertus: qui ob tyrannidem crudelium præfectorum Regis Daniæ Erici Pomerani, centum millium armatorum ductor deſcendit in Schoningiam, vt domeſticam iniuriam (nullo iuris inuento remedio, longa patientia quæſito, & expectato) in alienam vltionem propulſaret. Nec erat in tanto exercitu querela ab incolis rapti oui, vel gallinæ, vbi iter agebat, quemadmodum chariſsimus frater, & anteceſſor meus Ioannes Archiepiſcopus Vpſalenſis in hiſtoriis Sueticis, ac Gothicis de eiuſdem Engilberti geſtis atteſtatur. Congruit etiam hic adducere magnificum opus Sereniſsimi Ferdinandi Hiſpaniarum Regis, iuxta relationem doctiſsimi hiſtorici Laurentii Vallæ, quòd ipſe Rex vnam ſcalam procerem habuit, quam ſuper machinam in ſublimi erigi fecit, latitudine decem pedum ab imo ad ſuperius: in qua centum armati ſtare potuerunt, & poſt hos in machina latebant alii centum, & deinde totidem cum rebus medicinalibus per vices ſagittantes, ne quem in muris ſinerent proſpicere. Et hæc merebatur dici, & eſſe militaris ſcala.

Galeæ ſquamatæ.

Engilbertus ductor 100000. pugnatorum contra Danos

Querela nulla violentiæ.

Scala incõparabilis regis Hiſpa. Ferdinãdi

Adhuc de alio modo arcium, & ciuitatum per rates impugnandarum.

CAP. XXXI.

RATES hoc caſu appellantur denſiſsimę trabes longitudine XXXV. vel XL. pedum ferreis, vel ligneis ligaminibus lateraliter perforatæ, atq; certo ordine, & numero coniunctæ: quæ vt à terra, vbi fabricatę ſunt, ad vſum prædictum dimittuntur, rotundis lignis quaſi altioribus rotulis priori, poſterioriq;, & media parte ſuppoſitis, facilimè in aquas foſſales, vel fluuiales ſubmouentur: idq; ſub nocte longiore, vt neceſſariis inſtrumentis pro perforandis aggeribus, vel rumpendis muris adhibitis, facilius, celeriuſq; bellatorum viribus ad hoc opus debito ordine, loco, & numero conuocatorum, vbiq; obſeſſos circumuenire, & ad deditionem conſtringere poſsint. Attamen hæc aliquo loco aptiore pertinacius, quàm alio fortiſsima deputata cohorte intentare ſolent, licet plerunq; fruſtra, maximè quando prouidi defenſores æquè fortes, vel fortiores cuſtodiunt arces ſuas, prout ſuperius fuerat enarratum, & adhuc infrà loco opportuno oſtendetur. Ex his igitur ratibus diligenter gubernatis, fortitudine, & impulſu tormentorum fieri ſolent inſignia damna in obſeſſos, donec eluceſcente die remedia opponant conuenientiora.

Rates maximę.

Nox lõgior bellatoribus apta

Obſeſsi cõſtringuntur.

Damna ingẽtia è ratibus fiunt.

De cautelis cominus congredientium.

CAP. XXXII.

SI prætereà eò deuentum fuerit, vt obſeſsi & obſidentes, quando cominus ſint bellaturi, prius (ſi furor admittit) qualis hoſtis occurrit, quàm gladius ſtringatur, explorent, ne forte tam nobilis, grandis, opulentus, ſplendidus, magnificus, & illuſtris ſit, vt loco, tempore, ſigno, ac nomine, militari virtute, & lege conſtrictus, facilimo compendio vel integros bellorum ſumptus reficiat, aut optimis conditionibus abſoluat, ac dirimat bellum, vel diuini æquitate iudicii in eo loco ſuperatus intereat, quò furibundus accedens, omnia

Cautela eſt, pui de bellare.

Cõditiones notandæ.

Pax vel mors ĩ vno plerunq; ſita eſt.

vastare cupiebat, quatenus in malis conatibus videatur oppressus, quòd simul ad-
uentum suum iunxisset,& exitum, quasi salutaris ferri excæcatione purgatus,vt ini-
què præsumentis vindicaretur accessus, & excessus, & obsessorum periculum leua-
retur, & incommodum. Quo casu vel reperitur hostilis refrenata, vel castigata te-
meritas, vel via reducta, qua obsessis in angustia succurratur: immò tunc ab hoste
securiores exultant, quando de famis periculo conspexerint se liberatos. Arduam
tamen fideles obsessi patientur famem, vel mortem, antequàm dominum suum ini-
micis præbeant illudendum, & se bonis, & vita spoliandos, ac in despicabilem
seruitutem redigendos: & si qui milites tam delicatuli sint, vt ob defectum vsitati
potus, vini, vel ceruisæ, aut escarum, vel fructuum recentium, obsidionem con-
tinuare noluerint, liberari quidem poterint ab instantibus incommodis, sed nun-
quàm in cœtu militari, vel aspectu Principum sine nota infamiæ, multominus nouo
honore acquirendo pręponendi, audebunt comparère. Igitur in obsidione equorum,
cattorum, glirium, sollium, calceorumqꝫ, etiam sine condimentis delicatus cibus
iis est, qui fidem, & honorem collocant in summa æstimatione: vbi prouidentia
attenta omnia prius ad necessariam opem importassent, ne hostili ludibrio subderen-
tur, & periculo propriæ vitæ.

Temeritas hosti lis repressa.

Milites fortes nunquàm præ bent dominū illudendum.

Milites delica-tuli vbiqꝫ con temnuntur.

Cibus castrēsiū delicatior.

De commendatione virorum fortium bellatorum.

CAP. XXXIII.

QVANTA sint laude digni sortes viri, ac con-
stantes bellatores in re militari, non paucis prę-
coniis, ac titulis exponi possit: qui in extre-
mis angustiis proprios Principes constitutos non
deserunt, aut debita fide non defraudant: quemadmo-
dum illi degeneres, & sceleratissimi sunt, qui vilis-
sima transfugæ conditione ad alienos dominos fugi-
unt, proprii domini fingentes odium, vel morbum,
immò propriorum membrorum mutilationem, vt al-
terius sibi procurent affectum, & vtilitatem, prout
superius de natura immanium proditorum in parte
videtur expressum. Igitur ipsi sortes viri digniori
laude reputandi sunt, qui diuina iudicia aduersita-
tis proprii domini expectant, antequàm cuolent
ad alienos: iiqꝫ vt merentur, largius à nouo do-
mino præmium expectant, & consequuntur, qui fidelius eius hostibus seruierunt, nec

Viri fortes do-minos nō dese runt.

Transfugæ infa mes.

Hostibus fideli us seruiētes fir miores æstimā tur.

aliqua

aliqua nouitate, vel terrore moti, alium Principem adierunt, donec ad animam proprio domino in mortem vsq; assistere non formidarunt. Non deessent hic præclarissima scriptorum exempla, nisi apertum esset, quàm excelsi nominis, ac meriti, & reputationis sint viri fortes, fideles, & militares, quos & iustos Ambrosius vocat. Prudenter enim sequi solent communes casus, ac diuinæ operationis effectum, vt humana fide commendatiores habeantur. Et hinc euenit, vt credita sibi negotia tanta integritate disponant, quòd in admirationem cadat eorum perfecta fidelitas, quæ aliàs tam pertinax fuerat in varia contrarietate. Insuper quòd insatigabili cura malè dispersa per adulatores (qui pluribus dominis potius illudunt, quàm seruiunt) sagaci industria resarcire, augere, & conseruare conantur, maximè vt ita domini coalescat vtilitas, quòd priuatæ subditorum commoditati non inferant damnum: immò in summa viri fideles, & fortes (licet valde rari sint) ad hoc laborant, quòd inter subditos sit concors affectus, vt termini siue in censu, siue in possessionibus constituti, & præscripti, pro publica omnium quiete maneant inuiolati. Tales etiam viri fortes plurimum audaciæ habent in periculis capessendis, plurimumq; consilii in difficultatibus euadendis, quia animus eorum nulla afflictione vinci, nec corpus infringi laboribus poterit, aut ærumnis: dura humo, vel silice potius ad quietem quæsita contenti, quàm molli lecto, qui delicatulo seruit, non armato.

Bellatores fortes iusti vocãt

Fidelitas perfecta.

Adulatores dominis illudũt potius, quàm seruiunt.

Præfecti boni.

Lectus durus.

De adulatoribus aulicis.

CAP. XXXIIII.

LOCO superiori huius libri rectius iste titulus inter proditores promeruisset speciale capitulum, quàm hac retardata positione. Ea etenim horum artificum connexio est, vt vterq; veluti nouacula acuta, antequàm sentiatur, anticipet dolum: qui illicò detectus ingeminat cruciatum. Tres igitur regiones in Septentrione sunt, continua terra coniunctę, Gothia, Suetia, Norueg a: quæ licet austeritate suæ originis, & proprietatis nil minus, quàm adulari nórunt, aut nosse volunt, tamen ex Aquilonari Moschouia Græca calliditate instructa, & ab Australi Cimbria, proprio & naturali ingenio prædita, frequentius prouenit, vt in prædicta regna plures perueniant adulatores, & detestabiles adulationes: quæ pro tanto pessimæ reputantur, & virulentissimę, quòd teste Isidoro) ab amicitia relegantur, ab ipsaq; veritate longè abesse dignoscuntur, & coguntur: eiusq; rei inopia laborant magna fastigia, ac omnia possidentibus deest qui verum dicat. Vna enim horum est contentio, qui blandissimè fallant, & quodcunq; dixeris, feceris ue, sine discrimine laudant, & assentando extollunt, vultum fingendo, & nutum, non autem mentem, & voluntatem loquentes. Astat enim, teste Terentio, turba Gnatonum, Ait quis, aiunt: negat is, quoq; negant. Et vt ex Plutarchi Moralibus colligitur, ii chameleonis naturę assimilantur: is enim omnem imitatur naturam, præter album. Sic adulator in turpibus nihil non imitatur, solum quod honestum est, imitari non potest. Vt etiam pictores illustrant lucida appositis vmbris, & obscuris: sic adulator laudans diuersa vitia, nutrit, ac fouet, quæ adsunt. Et vt aspides, quem percusserunt, torpore somnoq; necant, cùm harum virus sit omnium maximè insanabile: ita certissimam perniciem afferunt adulatores, qui sic inficiunt hominis animum, vt illi sensum sui adimant. Vt igitur pestiferum hunc morbum quis effugiat, ab his adulatoribus animum ad rationem

Nouacula anticipat dolum.

Moschi et Cimbri adulatores

Contẽtio fallentium vna.

Adulatoꝝ vera proprietas.

Chameleonis natura.

Virus aspidum insanabile.

Thaletis ſententia.

traducens, ex Thaletis Mileſii ſententia ſeipſum noſcat. Hac enim ratione perfaci' lè intelliget, verum ne ſit, quòd illi prędicant: quo cognito adulatores huiuſmodi ignominia notatos, quiſquis ſanæ mentis extiterit, longè abigendos cenſebit. Sunt & alia multorum militum aulica ſcelera, teſte Pompo. Læto, videlicet rapere, ſtuprare, necare, incendere: in quibus & ipſi Principes plericꝫ vſquequò delectantur, vt talium inſolentia non punita tandem perimantur, tanquam à furioſis alumnis, quibus anſam præbuere peccandi. Accidit etiam ſæpe, vt multitudo imperita bene de ſe meritos viros iniuriis quàm maximis afficiat, & ex fecundis rerum geſtis cęco quodam impetu feratur, vt æquè domino ac hoſti nocere videatur.

Principes inſolẽtia militum interimuntur.

De crudelitate prædictorum adulatorum, proditorum, & aduenarum, ſæpius in Regia ciuitate Stocholmenſi ſæuiſſimè perpetrata.

CAP. XXXV.

Stocholmia.

TOCHOLMIA celeberrimum emporium totius regni Suetiæ, immò Septentrionis eſt: in quod ex omni gente & natione, maximè autem ex Germania inferiore (vt verbis chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis in vita Regis Alberti vtar) ciues conſcribi conſueuerunt: & inter eos non raro miſcentur illi, qui vel ob æs alienum, vel turpe aliquod facinus in ſua patria nequeant commorari: hi creſcentibus diuitiis ſolent ſæpe naturam, quam paupertas occulerat, aperire, & patriæ, à qua benigna hoſpitalitate excepti fuerant, extremam moliri pernicieꝫ, maximè quando Principem talem aſſequuntur, ſub quo omne libitum licitum eſſe putauerint. Tales igitur Teutones in ciuitate Stocholmenſi tempore Regis Alberti CLXX. inuenti fuerunt: qui occulta conſpiratione colligati, ſe Cuculla-

Holmẽſes ciues quales.

Principis cõniuẽtia emergũt peſsimi ciues.

tos

tos fratres appellitabant: creuitq; posteà eorum numerus vltra mille quingentos. Horum studium præcipuum erat, coniectis in Sueones, & indigenas conuitiis, ad rixas, & lites prouocare, vt demum apud Regem delatos vita, aut fortunis, vel pariter vtrisq; spoliarent, prout postea actum est. Nam vt eos exquisitis tormentorum generibus crudelissimè dilaniarent, aptabant ex ligno serras, quibus eorum præstantiores ita vsq; mortem tormentabant, vt magis ad horrorem tam crudelis facti ingemiscere, quàm scribere oporteret. Tandem reliqui ciues Sueci sub mediæ noctis silentio ex arce Regia, vbi captiui detinebantur, per naues ad proximam insulam iactu balistæ distantem, Cheplinge dictam, exportati viui, in domo quadam inclusi digitis in perforato pariete cuneorum impressione affixis, superiecto igne combusti fuerunt, maiore quidem numero, quàm affirmari possit: nam vt oues colligati plures intrudebantur comburendi. De hac vrbe Albertus Crantzius in hunc modum meminit: Stocholm insigne Suetiæ emporium, insigni clade afficiebatur, nam de cœlo fulmine tactum, penè totum conflagrauit. Perierunt mille sexcenti homines. Sed miserabilius, quod sequitur: Fœminę proles, & sine numero puellæ nauibus res suas inuexere cum paruulis, at ob nimiam confluentium pressuram, incendium fugientium, in ictu oculi pariter suffocati periere.

Fratres cuculla-ti 1500.

Serrę lignex.

Keplingen.

Ciues combusti Stocholm.

De origine, & situ huius regiæ.

CAP. XXXVI.

PRAECIPVAM hanc Sueonum ciuitatem, Regiam Stocholmiam, à fundamento illustris, & fortissimus vir Regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, murisq;, & mœnibus fortissimis communiuit, in loco adeò opportuno, & necessario, atq; inuincibili, vt nihil vnquam commodius per eum excogitari potuisse credatur. Est enim locus torrentibus vndiq; munitus (quondam solis piscatorum vsibus vsurpatus) atq; inter aquam salsam, & dulcem ita positus, vt porta totius Suetiæ appellari possit. Prius enim Estones, Moschouitæ, Russi, Tauesthi, per eas fauces continuè ingrediebantur, & clandestinis incursionibus Sueones, nullam hostilitatem suspicantes adorti

Birgerus Ierl Holmensis regiæ fundator.

Aquæ salsæ ac dulces hac alluunt vrbem.

prædabantur : factaq; ingenti hominum strage, liberè, & impunè, atq; maximis spoliis onusti, in suas terras euaserunt : quo incursu Ioannem secundum Archiepiscopum Vpsalensem in sua propria mansione Almersteck occiderunt, & nonnullos alios clarissimę stirpis, & memoriæ proceres. Sed hac Stocholmia extructa, omnes & singuli diuturnam pacem assecuti fuerunt, hostes verò sempiternam formidinem: qui viso tam insuperabili præsidio contra quoslibet inimicos in reliquum tēpus erecto, à diripienda Suetia abstinuerūt. Quam tamen Holmiam si quis obsidione cingere, viribusq; superare pręsumpserit, nunquàm proficiet, etiam si pertinax perseuerare posset in omnimoda eius obsidione. Sita enim est in profundissimis aquis, & rapidissimis fluminibus, duas solùm portas longis interpositis pontibus ex Austro, & Aquilone tenens : quæ portę, pontesq; plus Regibus Daniæ constant in frustrata impugnatione, quàm decem maiores sui regni ciuitates. Nec obsideri poterit, nisi tribus fortissimis exercitibus in insulis solida terra, & aqua distinctis : qui tamen exercitus nullo tempore à sagittariis terrarum subitò congregandis securi videbuntur. Probet qui velit, & inueniet terribiliora.

Io. Archiepūs Vpsalensis occiditur.

Præsidium insuperabile.

Holmiam.

Portę duę totius ciuitatis.

Obsidio eius fi et tribus locis & turmis.

De situ montis Bruncaberg extra regiam Holmensem, & præliis in eo factis.

CAP. XXXVII.

EXTRA hanc Regiam vrbem versus Aquilonarem plagam mons est, seu collis eminens, & arenosus : super cuius verticem, & obliqua latera, multorum principum, nobilium, ciuium, & plebeiorum acerrima certamina tam vetustis, quàm recentioribus seculis, tamq; per internos, quàm externos hostes sunt commissa. De quibus, quia charissimus frater meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis complurima verisimè, nominatimq; in Sueticis, ac Gothicis tangit historiis, non est quòd iis repetendis fastidio afficiam lectorem : vno tamen saluo, quòd Christiernus Rex Daniæ eius nominis primus, fugiendo ex hoc monte vrgentibus Dalacarlis in acerrimo prælio ad præsidia suæ bellicæ classis, quatuor supremos dentes ictu manualis bombardæ amiserit, prout inde

Bruncaberg.

Certamina grauissima i monte.

Christiernus I. rex Danię ictu bōbardę amisit anteriores dentes 4.

inde progrediens ætas in cantionibus,& compotationibus meminiſſe gloriatur. Præterea Chriſtiernus II. fame, & morbo laborantem exercitum ſuum ægerrimè ex hoc monte transferre potuit per aquas, ad claſſem retro montes ante hanc Holmiam Meridionali ſitu conſeruatam. Sed nec ibi eundem famelicum exercitum reficere potuit, niſi ſubdolis pactis ipſius vrbis, & regni Principi, & incolis ſub fide violanda oblatis,ſumptus, et eſcas neceſſarias à ſtulte credulis ciuibus pro eodem exercitu,immò ſua Regia menſa liberaliſsima donatione recepiſſet. Quomodo autem honori ſuo Regio pro æterno æuo conſulens ſatisfecit, dudum ante hanc relationem per alios relinquo pro parte enarratum, quòd ſcilicet rupta fide ſex nobiliores regni obſides ſecum in Daniam pertraxit inuitos. Hic etiam mons à quodam Brunchone regni proditore, & turpi adultero, nomen ab euentu ſortitus eſt, licet plurimis prouinciis (teſte Lau. Valla) mos eſt, à lætiſsimis, clariſsimiſq; rebus locis ipſis imponere nomen, prout ſuperius de fluminibus, & portubus eſt oſtenſum. Erat etiam in hoc monte olim ſubterranea ſpecus, vbi aliquo tempore victitabant heremitæ: qui monita ſalutis præbebant exeuntibus ab ea vrbe, donec ſuperueniente hoſtilitate (qua frequentiſsimè ea ciuitas vexatur) aliorſum emigrarent, & locus ille in ſpeluncam latronum verteretur: quibus iterum purgata, repleta iacet humo,ne cuiquam deſeruiat homicidæ, vel ſcelerata negotia meditanti.

Cantiones.

Chriſtierni II. exercitus laborat fame.

Brũcho ꝓditor

Heremitorium.

De paſcendis pecoribus in tectis obſeſſorum.

CAP. XXXVIII.

ACCIDIT præterea vrbes obſeſſas adeò duris, & pertinacibus armis, terra mariq; comprimi, vt nihil ſolatii, aut alimentorum pro reſtauratione obſeſſorum inuehi concedatur, præter quod extremo diſcrimine, ac armata potentia ab hoſtibus ipſis violenter eripitur,ac importatur:fitq; multoties ea occaſione tam atrox prælium, vt pro raptu aliquot paucorum pecorum,plura millia pereant armatorum:dumq; funeſtius certatur pro beſtiis, campi replentur funeribus militum occiſorum. Sed nec eo cruore, furoreq; reprimuntur obſeſſi. Viribus etenim primis annis,demum (milite ſtragibus continuis diminuto)

Diſcrimen raptorum ouium vel iumentoꝝ

Pecudũ raptores pereunt.

Pecudes i tectis aluntur.

artibus, dolis, & insidiis obsidentium surripiunt commeatum, presertim pecudes, quas secum abductas, in herbosis domorum tectis pascendas imponunt, ne defectu carnium recentiorum morbum incurrant, quibus suis ægritudinibus tristiorem, patria lingua Schorbuk appellatum, hoc est saucium stomachum, diris cruciatibus, & diuturno dolore tabefactum. Frigidi enim, ac indigesti cibi auidius sumpti, morbum huiusmodi causare videntur, qualem medici cachexiam vniuersalem appellant. Sed alibi latius: de quo, & similibus lib. XVI. nonnihil erit ostendendum. Quòd autem in tectis commodè pascuntur pecora, ritus Gothicarum gentium in primis est attendendus. Aedificant enim domus lapideas, sublimes, ac amplas, ligneasq; : quas tignis abietinis, & corticibus arboris betulæ exquisita industria tegunt, terram herbiferam quadrata figura à campis excisam superimponentes: quam submisso auenæ, vel hordei semine, firmioribus radicibus nectunt: quo fit, vt tecta huiusmodi pratorum virentium speciem, & virtutem æmulentur. Sed ne herbæ tectorum, priusquàm euellantur, arescant, vicissim cum pluuiis domestica diligentia aquas aspergunt. Ita necessitas homines fortes instruit, vt supra humanas vires obsidentibus resistant, & illudant, ac penuriam omni contempta aduersitate superent.

Schorbuk.

Cachexia.

Tecta herbifera

Herbæ tectorũ.

Necessitas adinuenit artes.

De eodem.

CAP. XXXIX.

Rapina armentorum.

Frumẽtum sole tostum durabilius.

Potus species.

ANCQVE artem, quotiescunq; arduissima hostilitas, & obsidio diuturna occurrerit, reiterare non omittunt. Nulla quippe rapina taliter inclusis opportunior esse creditur, quàm armentorum, dum omnibus aliis necessariis sumptibus sunt prouisi, vt superius de obsidione castrensi dictum est. Frumentum habent, quod sole in signo Cancri currente tostum, purgatúmue, per seculum durat. Patrio etiam potu, ceruisia videlicet recenti, ac vetusta, immò & exoticis vinis, medone, melicrato, mulsa, ac pomorum, pyrorumq; musto, pyreto dicto, & reliquis solatiis non omnino carent: & si carerent, felicem eam reputant calamitatem, qua domini sui honorem, & vitam, seq; tueantur ab hostica crudelitate: cuius comparatione angusta fames, ægritudo, & ipsa mors suauior est obsessis. Agnoscunt enim quàm insolens, ferox, impius, inuerecundus, insatiabilis, truculentus, perfidus, atrox, & furiosus est hostis, qui ita sæuit, vt victis ignoscere nesciat, & si ignoscit, verbis: vtiq; factis crudelius sæuire consueuit. Quantum igitur ad simile stratagema pecudum, tradit Saxo lib. V. quosdam nautas leniendæ famis causa discurrentes, per littora pecus constrauisse: aut enim leuanda esuries, aut fame periclitandum erat. Armento cæso, nudata in nauim cadauera, detractis coniecere tergoribus. Quo comperto possessores pecoris classe prædones insequuntur: cumq; nautæ se impeti cognouissent, cæsarum boum corpora signatis funibus alligata, fluctibus occultanda prospiciunt, deinde si quid apud se quæsiti cadaueris esset, superuenientibus possessoribus perlustrandi licentiam tribuunt, affirmantes occultandis rebus angustos nauium angulos esse. Illi cadauere nusquàm reperto, suspicione in alios relata, reos prædæ innocuos arbitrati sunt: dum nulla rapinæ vestigia patuissent, alios sibi nocuisse putantes, sontibus ignouerunt. Hæc Saxo. Fortè si spiritum, & clauam Herculis possessores illi habuissent, ex funibus depressis, vt Hercules à boum mugitibus de Caco abigeo, saltem cadauera resumpsissent, vt Liuius I. Deca. lib. I. asserit. Sed longè periculosius stratagema

Incõmoda obsessorum.

Crudelitas hostilis.

Stratagema.

Cadauera boũ aqua teguntur

Astutia furti palliandi.

gema eadem Deca. lib. IX. in prin. à Samnitibus contra Romanos assumptum commemorat: dicitq; decem milites pastorum habitu ad diuersa loca prope Romana castra transmissos: quorum conformi relatione iidem Romani in loca insidiosa, & tandem sub iugum, & ludibrium, ac mortem missi sunt. Quo terribili exemplo rebus suis diligenter prouideat omnis superbus, & insolens hostis. Igitur locum herbidum Aquilonares obsessi supereffusa aqua reddunt tecta domorum, interim cùm alii abigant ab hostilibus pascuis iumenta: quæ cùm pinguia, atq; valida sint, plurimumq; necessaria obsessis releuandi sumptus causa, confestim mactantur. Prædatoria tamen manus, vt pecudes abigat, semper erumpit in obsidione: alioquin intercisis omnibus viis, per quas commeatus è terra & mari subuehi solet, fame domantur obsessi.

Milites decẽ in habitu pastorum.

Cautela.

Manus prædatoria.

Obsessi domantur subtracto commeatu.

De aquarum defectu subleuando.

CAP. XL.

OCCASIONE insuper hic orta super defectu recentium carnium, & forsitan grauiore aquarum, hic ostenditur modus Septentrionalium obsessorum, quomodo inter cętera necessitatis remedia etiam curam incant de aquis inueniendis. Euenit nanq; obsessis tanta scaturientium, aut putealium aquarum (ob hostile impedimentum) penuria, vt vel se dedere cogantur obsidentibus, vel incurabili morbo, vel inenitabili nece perire. Quocirca prudentes arcium, aut ciuitatum præfecti, velis, vel telis concaua flexura, longaq; extensione è superioribus tectis suspensis, ac dilatatis, & funibus cuneato situ versus ima depressis, desuper casuras pluuias, aut rores præstolari disponunt. Nec frustra: quia imbres frequenti niuium resolutione adeò copiosos torrente sole è montibus descendentes excipiunt, vt cunctis tam hominibus, quàm bestiis sufficiant ad optatum vsum, & necessitatem. Nec ea prouidentia Cæsar ipse in classica expeditione lib. III. Commentariorum dignoscitur caruisse, dum obsessos ita coarctaret, vt neq; lignandi, neq; aquandi, neq; naues ad terram colligandi potestas fiebat. Erat enim res in magna difficultate, summisq; angustiis rerum necessa-

Aquarum defectus.

Modus aquarũ colligendarũ.

Abundantia aq̃rũ è niuibus.

Cęsaris ingeniũ

riarum premebantur, adeò vt cogerentur ſicuti reliquum commeatum, ita ligna, atq; aquam nauibus onerariis ſupportare. Atq; etiam vno tempore accidit, vt difficilioribus vexati tempeſtatibus, ex pellibus, quibus erant tectæ naues, nocturnum excipere rorem cogerentur inuiti: quas tamen difficultates patienter & æquo animo ſufferebant, neq; ſibi nudanda littora, & relinquendos portus exiſtimabant. Demum qui venas ſalſi maris arcium fundamenta, vel fontes intrantes habent, per vaſa arenis plena pluries diſtillando purificant, & inueniunt aquam dulcem, & tractabilem ad omnem vſum, & çquè bonam per hanc ſimplicem artem, prout ante paucos annos quidam patricii Veneti (qui in ſalſis aquis, & alga habitant) talem diſtillandi modum à quodam alchimiſta ſunt mercati: quod fortè vti paucis dubiosè prodeſſe viſum eſt, ita parum releuare potuerit publicum defectum, & querelam: quam augere videntur in ſumma æſtatis ſiccitate, qui aquas venales è terra firma in nauibus reportant, in quibus calcem non coctam recenter conduxerant in vrbem. Sæpe & vidi, & condolui ſuper hoc iniquo, & pernicioſo quæſtu, quòd nulli, vel pauci eum conſyderárunt.

Ros nocturnis pellibus excæptus.

Aquæ ſalſæ diſtillatione dulceſcunt.

Peritia alchimiſtarum.

Aqua venditi in medio aquæ.

Quæſtus perniciosus.

De panum defectu ſubleuando.

CAP. XLI.

INGRESSVRI Gothi, Sueciq; hoſtiles terras Moſchouitarum, ſæpe reperiunt eos ob aduentum formidabilis exercitus, nedum ad latebras ſyluarum, ac rupium repentè fugere, ſed & quæcunq; ad vſum humani victus neceſſaria ſunt, domibus incenſis ſecum in vaſtam ſolitudinem aſportare, nil penitus, quod mandi poterit, venturo hoſti relinquentes. Quo caſu prouidi exercitus prçſides more veterum Gothorum, ne prius fame, quàm ferro numeroſus exercitus corruat, bonam ſiliginæ farinæ quantitatem in ſaccis ad hoc diſpoſitis, retro ſellas equitum vnà cum lamina ferrea alligare ſolent, conſeſtimq; vbi res poſtulat, igne ſtructo, laminæ ferreæ ſuperpoſitæ paſtas imponunt panum tanquam in clibano conficiendorum: qua nihilominus lamina more clypei (in cuius modum formata eſt) corpora ſua protegentes, geminam ac ſummè neceſſariam

Moſchouitæ fugiẽtes ꝓprias ꝯdes cõburũt.

Farinæ compotatio.

Lamina ferri ignita loco clibani.

fariam militaris induſtriq opem ex vna re prudentiſsimè mutuare videntur. Faciunt etiam panes ſubcineritios ex farinæ maſſa ſubtilibus arborum populearum corticibus, & foliis inuoluta, ignitiſq; cineribus cooperta: qui etſi viles eſſe videntur, primum tamen voracitatis ardorem eligibilius tollunt, pluſq; durioribus ſtomachis conueniunt, quàm quiuis alter primarius, vel ſecundarius panis. Eſt prætereà tertius modus facilior ſupradictis, quo in planis montibus, qui ſæpius occurrunt, panificia fiunt. Struunt enim copioſum ignem in vna, atq; altera, & tertia montis parte (quia vndiq; gratis habent ligna) donec ſufficienter caleſacta, purgataq; eadem parte, paſtam rotunda, lataq; forma ſuperimpoſitam citius decoquere poſſunt. Interim tamen propinquam, & continuam montis partem eodem igne auctis combuſtibilibus ſuccenſam, pro noui panis decoctione diſponunt, camq; priori modo purgatam, ſimili vſui commodiſsimam reddunt, eoq; compendio plura millia panum breui conficiunt: quorum ſatietate integer exercitus à mortifera fame diebus multis liberatus, terras inimicas ingreditur, & vbilibet eaſdem (niſi pactis obuiatum fuerit) cædibus, ac flammis euertit: tantiſq; onuſtus rapinis egreditur, vt nulla, vel exigua reputetur perpeſſa calamitas, quam tantis ſolatiis, & diuitiis viderint compenſatam. Quòd autem milites bellatores ſine mulierum miniſterio (quibus hoc officium apud omnes Septentrionales conuenit) panes conficiunt, nemini videatur abſurdum, cùm hoc caſu, & ſimilibus publica conſtringit neceſsitas, & fortium virorum arbitraria voluntas, prout Plin. lib. XVIII. cap. XI. latius exequitur, aſſerens, piſtores Romæ non fuiſſe ad Perſicum vſq; bellum. Annis ab Vrbe condita DLXXX. ipſi panes faciebant Quirites. Cæſariani milites contra Pompeium pugnaturi, herbaceo pane vſi ſunt, vt Pompeius diceret ſe contra beſtias pugnaturum, & fugandum, prout accidit, erant enim multi à paucis ſuperati. Quales autem Aegyptii decoquunt panes ex aquaticis liliis, vel potius earum radicibus lotis nuncupatis, pomi quantitatem habentibus, breuitatis cauſa videat, qui velit, Herodotum lib. II. hiſtoriarum: cuius exemplo non dubito etiam in Septentrione tales inueniri radices, & frutices, vnde panis neceſſarius pro extrema fame arcenda formari poſsit, etiam radix iuniperi, quam Iob XXX. cap. pro cibo tradit.

Panis primarius, & ſecundarius.

Panificia fiunt i mõtibus plãis

Exercitus integer cõpendio ſe ſouetur.

Præda ſolantur afflicti.

Mulieres decoquunt panes.

Panes faciebãt Quirites Romæ.

Radix liliorum pro pane.

Radix iuniperi

De pœna

De Græco ingenio conficiendi panes.

CAP. XLII.

Auaritia & pfidia præfectoꝝ noxia.

Beliſarius.

QVANTVM ſtupida ignauia, ac deteſtabilis auaritia perfidorum præfectorum obeſſe ſolet Principibus, arma præcipuè tractantibus in campeſtri, ſiue claſsica expeditione, inter alia celebris autor Procopius lib. III. Vandalici belli demonſtrat. Refert enim Beliſarium Iuſtiniani potentem præfectum, dum venti non flarent, bellicam iuſsiſſe claſſem in anchoris perſiſtere ſaluam, vt milites interèa plures conſcriberet, nouoꝙ ordine collocaret, ac reliquos duces ornaret. Quibus adminiſtratis, cùm aliquandiu expectando ventos

Io. præfectus Iuſtiniani auariſsimus.

moraretur, plures morbis correpti, ex cauſa interiere. Ioannes quidem præfectus prætorii erat cum in aliis deteſtabilis, tum vehemens in ea commentando, quæ publicè ſint ad hominum perniciem per auaritiam acceſſura. Panem, qui in exercitu

Panis biſcoctus durabilior.

fertur, bis eſt conſuetudo in clibanum ponere, vt diligenter coctus diu duret, ne breuiter corrumpi poſsit. Verùm eundem pondere à primo deficere, è quarta ſaltem

Modus auarorum.

parte neceſſe eſt. Ioannes itaꝙ cogitans, quonam modo artoptis, ac piſtoribus minus lignorum, ac mercedis daret, nec tamen pondere deficeret, crudum adhuc panem in publicum balneum ferre, ac in locum, vbi ignis vigebat, collocare iuſſit, donec vehementer coctus videretur: deinde in culeis poſitos nauibus immiſit.

Panes reſoluuntur in farinã·

Poſtquàm verò claſsis apud Methonem fuit, panes ſoluti omnes rurſus in farinam reuerſi, marcidam quidem & tabidam, ac viritim minutatimꝙ, illis verò qui in dignatione aliqua eſſent, per medimnos & modios, diſtributi fuere. His itaꝙ militès æſtatis tempore in loco etiam æſtuoſo paſti, in morbos facilè inciderunt, perieręꝙ non minus quadringenti: plures etiam interiiſſent, ni Beliſarii prouidentia his prohibitis in regione conquiſitos alios panes dare iuſsiſſet. Imperatori deinde de

Milites 400. pane putrido periere.

hoc conquerendo ſcripſit. Ille quanquàm rem deteſtari viſus eſt, attamen artificem tam truculentum, & auarum, nulla tunc

Artifex truculentus.

pœna plecti iuſsit.

De pœna

De pœna defraudantium annonam.

CAP. XLIII.

TALEM tamen Reipublicæ defraudatorem, teſte Caſsiodo. lib. VI. Theodericus Gothorum Rex præfecto annonæ ſacratiſsimæ vrbis Romæ ſcribens, vt publicum hoſtem, defraudatorem, & furem punire iubet, dum non licet aliquid furari de populo. Nam quod in ciuitatis damno committitur, ſilentio non celatur. Neſcit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitur, quod à nemine perpetratur. Iubet ergo, vt pœnam diſtringat in fraudulentos, & panis pondera velut æquus examinator intendat: feliciſsius auro penſetur, vnde à Quiritibus viuitur: quia gratior eſt lætitia fauentis populi, quàm copia pretioſiſsimi metalli. Vbicp redundet panis copia, vt tam magnus populus tanquam vna menſa ſatietur. Officina piſtorum, cibicp, & munditia panis exigatur. Nam ſi querela panis, vt aſſolet, concitetur, prouiſio vbertatis ſeditiones ciuicas momentanea induſtria ſoluet. Ideocp proſpiciatur, ne quid à populis conquerentibus excedatur. Non immeritò Pompeius vocatus eſt Magnus, quia ſagacitate populum à penuria liberauit. Nec minor laus eſt diſpenſationem probabilem facere, quàm frumenta colligere, quando in quauis abundantia querela non tollitur, ſi panis elegantia nulla ſeruetur. Quid interim leges decernunt contra crudeles dardanarios, publicæ vitæ oppreſſores, videant Reipublicæ conſeruatores.

Fur publicus.

Plebs tacere neſcit.

Letitia fauentis populi gratior ẽ pretioſa moneta.

Induſtria momentanea ſoluit ciuicas ſeditiones.

Pompeius Magnus cur ſic dictus.

Dardanarii crudeles.

De pabulorum defectu ſubleuando.

CAP. XLIIII.

FIT quandoque ob intolerabilem ſolis ardorem, aut niuium repentinum caſum, & denſitatem, tanta inopia communis pabuli iumentorum, vt neque fœnum, neqp palea, aut alia legumina naſcantur, quibus hominum, & iumentorum conſulatur neceſsitati. Quo euenit, vt incolæ huiuſmodi penuriæ occurrere volentes,

Ardor nimius & nix copioſa ſterilitatem cauſant.

omnimodam diligentiam faciant, quò talibus anguſtiis omne genus tormentorum ſuperantibus, vitamq; auferentibus, opportuna remedia opponantur, præſertim cùm hæc omnia propè mortifera ſint, & nimium oneroſa: obſidione tamen clauſis intolerabiliſsima: intus nanq; omnium rerum penuria, foriſq; impacabilis hoſtilitas obiecta videtur. Quo caſu plurimum proderit inhabitantes anteacto tempore æſtatis more formicarum fuiſſe ſolicitos, vt arborum folia, ramos, frutices, thyrſos, fungos, muſcos, ſuberes, & cortices arborum cauta prouidentia in priuatis horreis, pro ſimili venturæ hyemis penuria, habeant recollectos. Experientia enim elapſi temporis agricolas docuerat, vt de talibus haud negligant aſſumere proui ſionem. Nec fruſtra: quãdo enim hyemes ſine procellis, vel ſine tẽperie ver, aut eſtas ſine ardoribus ſemini congruentibus, aut autumnus ſine pluuia notatur ab incolis, & præſertim duobus elementis frigoris perpetui, & contrariæ ſiccitatis, non dubitant, quin ardua terræ naſcentium penuria ſit ventura. Qui verò foris equeſtres ſunt, & in obſidione continua præliaturi, multò faciliori remedio gaudent, quàm obſeſſi, quòd ruricolæ de ſupradictis frondibus, fruticibus, ac foliis ſunt prouiſi, immò & de futuro ſemine pro agricultura continuanda: in quo tamen vim quandoq; ab impiis præſidibus, & Regibus, equos potius ſaginari, quàm agros ſeri cupientibus, præter omnem æquitatem patiuntur. Hoc q; impietatis facinus Regi Chriſtophoro Bauaro attribuitur, vt toto æuo Rex cariſtiæ (ne quid deterius de corticibus arborum dicam) appellaretur. Plus enim viſus eſt equos, & canes ſuos æſtimare, ac magnificare, quàm omnes fideles incolas ſuorum dominorum: potiusq; in Suetia, ac Gothia Chriſtianis hominibus alimoniam tempore publicæ famis eripi paſſus eſt, quàm equis, & canibus Regiæ aulæ. Igitur ad præſentem iumentorum famem, bonum lectorem remitto ad hiſtoriam chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis lib. XIIII. cap. XXI. de fortiſsimo Rege Gothorum Teia in Italia præliante, quòd poſitis caſtris iniquo loco, & tempore inter Ariminum, & Cæſenam tanta nix cecidit, quantam nulli homines antea memi nerunt, diuq; durans terram contexit, vt neceſſarium fuerit equos, & iumenta a lere culmis tectorum: quare tum pabuli inopia, tum frigorum magnitudine, magna equorum vis hyeme illa conſumpta eſt. Nec diſsimile incommodum Cæſar ipſe nieminit lib. III. contra Pompeium eo modo: Erat ſumma inopia pabuli, adeò vt foliis ex arboribus ſtrictis, & teneris arundinum radicibus contuſis, equos alerent: frumenta enim, quæ erant intra munitiones ſata, conſumpſerunt &c. Et quod infelicius aliquando viſum eſt, nec pabulandi, nec frumentandi tempus, aut occaſio permittebatur.

Fames obſeſsis oneroſa.

Fames leuatur his rebus.

Cõtrarietates tẽporũ formidabiles.

Prognoſtica famis.

Prouidentia ruricolarum.

Rex cariſtię.

Barkakoning.

Canes ipinguebãtur, et hoies fame macerabantur.

Teias rex Gothorũ in Italia

Ariminum.

Cæſena.

Equi alunt culmis lectorum.

Cæſar contra Pompeium.

De crude=

De crudelitate Domaldri Regis, & maxima fame, & exitu Longobardorum.

CAP. XLV.

QVANTVM igitur ad gesta Regis Christophori superiori capitulo allegata attinet, notandam esse velim similem crudelitatem cuiusdam Domaldri LXIII. Regis Suetiæ interni, lib. VII. historiarum D. Archiepiscopi Vpsalensis annotati: sub quo extrema felicitas regni erat, quando eius satellites in speciem defensionis patriæ, atq; innocentiæ comparati, ore quidem iustitię & æquitatis ministros se affirmabant, re aũt vera hostes erant ciuiũ, omniscq; honestatis, et virtutis. Quicquid enim vsquam in frumentis erat, id suis equis deuorandũ apponebant, cùm interim infelices parentes viderent liberos suos, nõ suppetente ad panem frumento, fame atq; inedia perire, ipsiq; pariter cum eis in fata concedere cogerentur. Non enim in loculis, vnde emerent, habebãt, nec qui venderent, inueniebantur. Tantum quippe ab huius Regis patre Visburo spoliati fuerant, vt nec agris seminandis, nec liberis in vita conseruandis sufficerent. Quocirca cùm fames non modò Gothiæ regnum, sed & Suetiam (quæ omnibus rebus ad humanum victum necessariis abundare consueuit) tam acriter inuaderet, vnicum remedium à templorum Pontificibus, qui Othino idolo Vpsaliæ ministrabant, contra præsentissimam omnium terrarum Septentrionalium ruinam persuadebatur, videlicet quòd Regem Domaldrum, tanquam atrocem humani generis hostem, vinculis constrictum apud Vpsaliam deæ Cereri (cuius cultus illuc ex Græcia peruenerat) immolarent. Quod quasi ex deorum oraculo prodiisset, æquè celeriter factum, vt dictum erat. Siquidem à consternato populo Domalder compeditus alligatur, deinde ex Gothia in Vpsaliam ductus, grata victima Cereri, siue genero eius Plutoni immolatur. Post cuius fata frumentum, rerumq; omnium abundantia longè lateq; successit. Refert præterea idem Archiepiscopus lib. VIII. historiarum suarum cap. XVII. famem fuisse validissimam in Suetia, & Gothia: non tamen ob terræ sterilitatem, quę superabundantem panem, & potum cultori rependere consueuit, sed quia agricolæ vomeres in gladios continuis annis pugnantes, conuerterant. Et hinc est, quòd sortibus in vrnam transmissis, maxima pars populi sedes nouas quesitura emigraret à propriis terris, atq; deinceps in Italia constitueret regnum Longobardorum.

Domaldrus rex

Rex impius oẽs ministros hẽt impios.

Frumentũ eqs datum.

Pecunia corrasa

Suetia fertilis.

Remediũ leuandæ famis sacrificare regem.

Rex alligat & comburitur.

Abundãtia frugum rediit.

Vomeres in gladios conuersi.

Regnum Lõgobardorum.

De maxima fame Longobardiæ, & aliarum nationum Italiæ, & Hiſpaniæ.

CAP. XLVI.

Datius antiſtes Mediolanẽſis.

Fames miſeranda mulieris.

Roma duplici malo preſſa.

ERACTIS demum aliquot annis (referente prædicto autore ex Datio antiſtite Mediolanenſi) tam arcta caritate annonæ in ſua diœceſi laboratum eſt, vt præterquàm quod fœda, & obſcœna multa ederentur, reperta ſit mulier, quæ fame adacta, à filii carnibus non abſtinuerit. Laborabatq; per hæc tempora duplici malo Italia, Vrbis obſidione, & fame teterrima, publicaq; terrarum & populorum diſcordia. Prævaleſcente autem fame, præcluſis itineribus diu tolerari non potuiſſet, niſi milites noctu iam maturis ſegetibus furto aliquid frumenti ex agris corripuiſſent, magnoq; pretio vendidiſſent. Hinc ſecuta peſtis Romam afflixit: nata etenim erat ex cibis abominandis, ad quos coëgerat obſeſſos famis magnitudo: quam, ſicuti & aliam afflictionem, paſſa eſt Roma, quòd toties à fide Gothorum ad Græcas glorias defeciſſet. Ideoq; res Romana in tantis difficultatibus, & anguſtiis verſabatur, vt ciues potius mortem optarent, quàm vitam inter ipſos Græcos tot miſeriarum generibus cumulatam, diutius prorogare, bellumq;, famem, peſtem, & omnem miſeriam cum ſummo dedecore, & horrore ſuſtinere: vbi non ignorarent Gothos in tota illa obſidione nec templum, nec ſacerdotem violaſſe, ſed liberè eos rem diuinam agere permiſiſſe. Quanta etiam fames in Hiſpania ſub tribus Gothorum Regibus, Fridigerno, Alatheo, & Safra fuerit, ipſe Archiepiſcopus Gothus Vpſalenſis clarè meminit in prin. lib. XV. Deinde XVI. lib. cap. XXIII. eadem natio Hiſpanica intolerabili alimentorum, & frumenti penuria, tantaq; fame premebantur incolæ, vt plurimi eorum relicto patrio ſolo, nouas per orbem ſedes quærere cogerentur. Meminit etiam Liuius lib. I. belli Punici, licuiſſe ad Erycem populo Romano, ſi voluiſſet, vltimo ſupplicio humanorum, fame interficere. Demum III. lib. Romanos Caſilino ſuis concluſis militibus fame preſsis, per dorſa fluminis frumentaria vaſa miſiſſe, immò illuſa cuſtodia Hannibalis, nuces cratibus exceptas pro fame leuanda deſtinaſſe: iiſq; non ſufficientibus, ad hoc ventum eſt, vt lora, detractaſq; ſcutis pelles, vbi feruida molliſſent aqua, mandere conarentur, nec muribus, aliòue animali abſtinerent. Omnium tamen miſerrimum genus mortis eſt, frigore, & fame perire. Tanta etiam (teſte Mechouita) quondam in Polonia erat fames, vt raptis è patibulis furum cadaueribus incolæ veſcebantur.

Fames generat peſtem.

Romani faſtidiunt Græcos.

Gothi nullũ tẽplum vel ſacerdotem in obſidiõe violârũt.

Hiſpani premebantur fame.

Liuius.

Fames vltimũ ſupplicium.

Fames horrẽda

Mors miſerrima.

LIBRI NONI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS NAVALIBVS
LIBER DECIMVS.

PRAEFATIO.

OLERABILIA satis viderentur præmissa campestria certamina, latè per rura inter montes, valles, rupes, cauernas, abrupta præcipitia, paludes, voragines, syluas, insidiosas speluncas, & feroces bestias (quandoq; ob leues offensiunculas) in mille tormentis perpessa, quòd infelices bellatores periclitentur, & sanguinem fundant, nisi & reliqua viscera in classicis congressibus vastissimi gurgitis impacabili stimulante furia, & ferocia, inter monstra marina recolligerent dilanianda: quod eò formidabilius plerunq; euenit, quò periculosius igniuomis armis, elementorumq; potenti bello pugnatores huiusmodi mediis in aquis obiiciuntur interimendi. Nec locus, aut natio reperitur in orbe, quo non grassetur hoc infelicissimum malum, quemadmodum infinitis exemplis ostenditur vbiq; fuisse factum, atq; impacabili furore timetur agendum. Meminit horum nauaiium præliorum egregius Danorum historicus Saxo Sialandicus, in vita Frothonis, & præcipuè Regis Haraldi, quòd hæc contra Ringonem Suecorum Gothorumq; Regem, nedum cruentissimo, sed infelicissimo congressu, & exitu fuissent assumpta. Similiter & Albertus Crantzius in historiis Aquilonarium regionum, ac post omnes alios charissimus anteceſſor, & frater meus Io. Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, qui atrocissima bella facta memi-
nit in Aquilonaribus regnis, prout ipse testatur, & infrà pro parte referuntur exempla, quomodo scilicet robore nauium, virtute militum, agilitate & arte rectorum, & scientia remigum, maximo terrori bellici conflictus inimicis esse solent, præsertim naues igniferæ: quæ magis ad incendendum obliquo rostro deputantur, quàm ad præliandum.

Quo fit, vt ignibus haud absumpta, clade tristiore suffocentur in aquis.

Loca bellorum
Causæ leues bellorum.

Arma igniuoma.
Bella semp imminent.
Saxo.

Crantzius.
Archiepus Vpsalensis.

Virtutes victoriæ obtinēdæ.

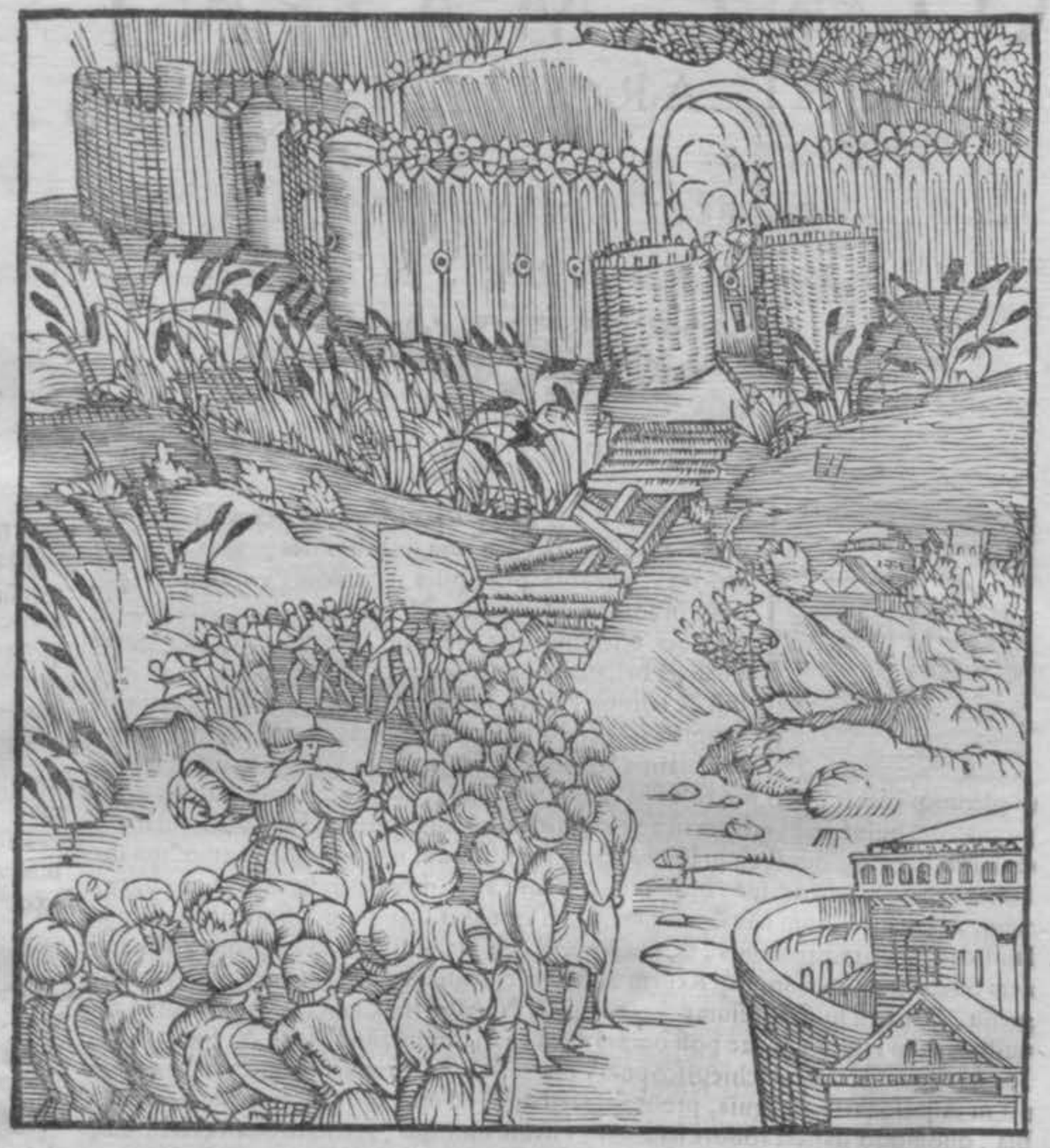

De præliis

De præliis paluſtribus, & ruptis pontibus.

CAP. I.

OTA Septentrionalis regio ferè montoſa, ac nemoroſa eſt (vt ſuperioribus duobus primis libris extitit declaratum) habetq; loca plurima naturaliter tam aquis, quàm rupibus ab hoſtium incurſibus præmunita, ita vt contra equeſtrem, vel pedeſtrem exercitum paucorum manu ſecuritatem inueniat ferè vbiq; optatam: immò & plurimę paludes ita inuiæ, ac cœnoſæ ſunt, ac profundæ, quòd vix etiam in algidiſsima hyeme congelari videantur, vt peditem ſufferant leuiter gradientem. Taliſq; inter cæteras, alioquin valde voraginoſas, locus Rotabro, id eſt Pons ruptus, appellatus, itinere horarum duarum à Regia ciuitate Stocholmenſi prædicta diſtat: de qua ciuitate cùm remotius prædandi cauſa hoſtilis exercitus ab exernis inimicis, Germanis, vel Dacis aduectus in terras opulentas exire præſumpſerit, illicò mediis ſyluis incolarum congregatorum munitionibus, & ſagittis retruſus, vnde exierat, reuertitur, vel viribus auctis incolas ipſos cedere cogit in alium, quem poterunt, locum: ſicq; (quod raró accidit) ad hunc paluſtrem pontem profugientes, immobiles in quocunq; acerrimo certamine perſeuerant. Rupto nanq; longiſsimo ponte ligneo, ac ſtricto, vtroq; latere voraginoſo, non eſt quòd hoſtis vllam inueniat occaſionem naturæ vim inferendi, fortiſsimis viribus premunitæ. Habita ſunt hoc in loco ſæpius atrociſsima bella diuerſorum Principum tempore, prout cantiones patrio rhythmate paſsim vſq; in hunc diem conuiuali more exhilaratis vocibus, & iubilo fieri ſolitę atteſtantur, videlicet quòd arte, natura, viribus, & experientia veteranorum militum, præfectorumq; induſtria, & fide, parta ſit victoria, & ampliter augmentata.

Loca munita in Aquilone.

Paludes cœnoſę.

Pons putridus vel ruptus, Rotabro.

Certamen propter pontem.

Bella atrociſsima.

De forma, & vsu antiquarum nauium Septentrionalium.

CAP. II.

Exteri hostes infeliciter pugnant.

Raptus virginũ

Naues iuxta vim fluminũ fabricantur.

DALVSTRIVM bellorum progressus & exitus in Septentrionalibus regnis, hanc sortem & vicissitudinem circa externum hostem retinent, vt rebus infeliciter (quemadmodum frequentius ob locorum ignorantiam accidit) gestis, per inuia, ac deuia, syluarumq; compendia ad nauigia certo loco reposita, refugium habeant duces: dumq; ab initio, quoties vnus alterum, aut pariter ambo alterutrum se mutuo leui forsan ratione ad prælia prouocabant, continuum iter habuerunt, vtputa propter raptas virgines, aut arripiendas (prout Saxo Danorum historicus in Aquilonaribus regnis inter potentissimos Principes frequenter meminit, etiam interueniente cruentissimo bello, fuisse factum) inglorii, & non sine clade redierunt. Forma igitur vetustarum nauium iuxta fluctuum breuem, vel spatiosum cursum, lata, vel oblonga fabricatur: veluti in mari Oceano versus Noruagianos, vbi spatiosæ, sicuti Hispanici maris, vndæ longas, latasq; recipiunt naues: quemadmodum in mari Gothorum, Sueonumq; littora

littora alluente, breuia, latacp nauigia, oneraria præsertim, obstrictas, sæpiuscp reflexas vndas, adesse oportebit. Antiquitus vnaquæcp prouincia, etiam à mari distans, penes littora in aliquo tuto portu, & plerunch in littore, sub tecto seruabat naues suas, & earum singula armamenta: quales in littoribus Norvegiæ, & demum Suetiæ vidi. Quæ quidem naues ingruente necessitate, subito motu ad vsum impositis instrumentis, commeatu, & hominibus armatis, quantum ea ætas tulit, in aquam, & expeditionem in magno, vel paruo numero, iuxta Principis edictum emittebantur: quæ tamen ita signis, coloribus, & nominibus distinctæ erant, vt quocunch classico surgente cum hostibus congressu, semper sine confusione nutu suorum præfectorum dirigerentur: nisi rapida vertigine ventorum, præsertim Circii, plusquàm aduersa classe disgregentur in mari: is enim ventus quasi exitialis hic est, vt Hellesponticis Subsolanus.

Nauigia breuia in Aquilone.

Naues i littore seruantur sub tecto.

Naues noĩbus & coloribus distinctæ.

Circius ventus.

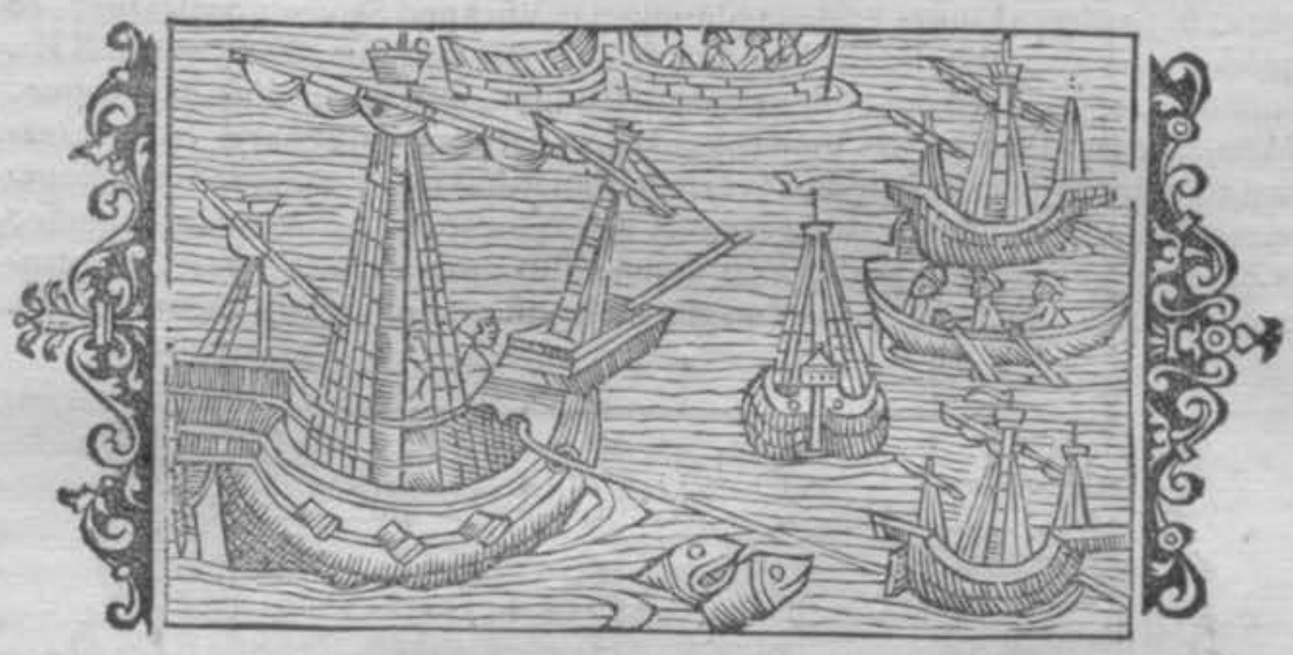

De alia specie nauium Septentrionalium.

CAP. III.

MISSIS pluribus nauium generibus, forma quidem cum aliis quarumlibet aquarum nationibus ferè congruentibus, sed nomine patrio discrepantibus, de his solis hic mentio fiet, quæ communiori vocabulo generali notitia demonstrantur, vt sunt naues actuariæ, onerariæ, lembi, lintres &c. Hippagogæ, quæ ob multitudinem equorum ab Aquilone vltra mare ad Germanos euehendorum, maximæ, ac multę sunt. Præterea bellicæ naues, quarum vna Gostaui Regis Suetiæ tantæ magnitudinis erat, vt mille armatos, nauclerosch trecentos, qui optimi bellatores sunt, vnà cum aliis ingentissimis nauibus classico certamini deputatis, emittere posset. Præterea idem Rex primus vsum biremium, triremium, ac quadriremium circa annos Domini M.D.XL. in mari Gothico, ac Suetico, manu artificum Venetorum liberali stipendio conductorum, introduxit, maximè vt prædones Moschorum, ac Esthonum pluries violatis induciis terras suas inuadentium, celerius corripiat, vel captiuet. Iamch gens sua Finnonica lignariæ artis pertissima, ea compagine & robore, vel forsitan me-

Nauium noía.

Nauis 1300. hz bẽs naucleros.

Triremiũ vsus &c.

Artifices Venetiaꝝ í aqlone.

Finnonica gẽs.

Naues 60. bellicæ vno menſe Venetiis fabricantur.

liore, triremes conficere nouit, vti inſigni induſtria apud Venetos fieri vidi: ſed vix ea celeritate, vt omnibus neceſſariis ad nauigandum, velificandumq; cum armis, & bombardis, ac commeatu LX. vel amplius ex rudi ligno ſpatio vnius menſis more Venetorũ, & fortè Ianuenſium, vſque ad bellicum congreſſum educere poſſunt, prout primo Punico bello claſſem Duilli Imperatoris ab arbore exciſa LX. die nauigaſſe memoriæ ꝓditũ eſt. Cõtra verò Hieronem Regem teſte Pli. lib. XVI. cap. XL. CCXX. naues effectas diebus XLV. tradidit L. Piſo. Secundo quoq; Punico bello Scipionis claſsis XL. die à ſecuri nauigauit. Tantum tẽpeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Verũm his dimiſsis exoticis, licet pulcherrimis exemplis, vnum certum eſt compendium, propter omnigena fabricandarum nauium reperabilia inſtrumenta, celerrimè conficiendi nauigia in Aquilone, vt vix melior, aut opportunior ſit in alia parte Europæ, ſi ita artifices in promptu eſſent, ad cætera feſtinanter dirigenda. Habebant præterea lembos, cymbas, parones, celoces, myoparones, ſcaphas, & ſimiles. Lintres præterea plurimum in vſu apud Septentrionales ſunt, eò quòd facilè è grandibus lignis abietinis, & quercinis cauantur, XX. vel XXX. hominum capaces: ſed qui minoris quantitatis ſunt, piſcatorio vſui deputantur. Meminit etiam Perottus in Commentariis ſuis, quendam Triphonem cognominatum ad quinquaginta longitudine (vt etiam Plutarchus refert) ducentorum octogenũm cubitũm, latitudine quadragenũm & octonũm ratem, ſeu nauigium habuiſſe: in qua remiges fuerunt vſq; ad quatuordecim millia, nautæ quadringenti, armatorũm tria millia. Sed hæc nauis vt magnæ molis, oſtentationi potius, quàm vſui fuit.

Naues bellicæ 220. diebus 45. fabricatę.

Bellum Punicũ Compendium Aquilonariũ in nauibus fabricandis.

Noia itẽ alia nauigiorum.

Nauis ingentiſſima.

Nautarum 14. millia.

Ianuenſes.

De impugnatione nauium, vel arcium per promones.

CAP. IIII.

Promer.
Promones.
Dromones.

ENERA horum nauigiorum Gothica, ac Suetica lingua vocantur Promer, vel Promones, cùm ficta declinatione flectantur, Græcoq; vocabulo Dromones, vel Dromades. Sunt autem Promones ſubductiores naues, tabulatis vndiq; ad propugnaculi, caſtriue ſpeciem communitæ, cęteris grandibus nauigiis fortitudine remigum in tranquillis aquis velociores. Vel ſecundum Procopium lib. III. de bello Gothorum, Dromadas Græci appellant naues, mœnia vndequaq; lignea habentes, opportunis locis perforata,

Dromades.

perforata, ad sagittas, ac cætera tela in hostes emittenda. Vel vt alibi asserit, quòd ex foraminibus ipsis hostem possent è tuto ferire. Ducentas igitur dromadas Belisarius in Tyberim misit, quibus frumentorum solatium diutina obsidione inclusis Græcis, licet non incruenta victoria, subuenit. Habebat etiam Iustinianus subsidiarias naues ex Aegypto XCII. longas, supernè tegminibus contectas, ne remiges ab hostibus lædi possent, teste eodem Proco. eodem libro. Quantum verò studium Theodericus Rex Gothorum circa huiusmodi dromones habuit fabricandos, Cassiodo. lib. V. Epistolarum testatur his verbis: Cùm nostrum animum frequens cura pulsaret, naues Italiam non habere, vbi tanta lignorum copia suffragatur, vt aliis quoq; prouinciis expetita transmittat, Deo nobis inspirante, decreuimus mille interim dromones fabricandos assumere, qui & frumenta publica possunt conuehere, & aduersis nauibus, si necesse fuerit, obuiare. Nec segnius executum est, quàm Regio edicto commissum. Affuit enim classis tanta præfectorum, & artificum industria celeriter consummata, quæ vix æstimari poterat inchoata, Rege affirmante: Qui peregrinos classes optabamus aspicere, nunc mittamus aliis & terrorem pariter, & decorem. Non habet quod Græcus nobis imputet, aut Afer insultet. Illud apud nos inuidi vigere respiciunt, quod illi arduissimo pretio vix obtinuere. Vnde vt tam validam classem apud Rauennam congregatam, & numero, & viribus ampliemus, publico edicto decernimus, omnia ligna pro dromonibus fabricandis necessaria, per vtrasq; Padi ripam, nullo obsistente, iubemus abscindi. Vtilitas nempe publica, sicut ad cõseruationem respicit omnium, ita perfici debet studio, ac labore cunctorum. Volumus etiam hoc exemplum à nostris prædiis inchoare, vt nulli grauis sit iussio, quæ iustis legibus Principis autoritatem non absoluit. Volumus etiam, vt nihil ad lædendum possessorem studiosè videatur inquiri, nisi quod ad nostram, & publicam vtilitatem necessariò præsumatur acceptum. Nec exquiratur aliquis à domino, quod postea publico nõ dicatur acquisitum. Ligna syluestria iubemus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abscidi. Talia nobis prosunt, qualia nostros grauare non possunt. Quantum igitur ad dromones Gothicos attinet, hoc consyderandum est, eos vix aquis ad duos, vel quatuor pedes immergi, etiam si multis, grauibusq; æreis bombardis totaliter onerantur: quia longi, latiq; sunt, & ex fortissimis lignis constructi, & ferreis clauis compaginati, spissisq; tabulis cuneato tecto dependentibus muniti: & ob id quibuscunq; densissimis inimicorum nauibus, necessitate vrgente, obiiciuntur, vt emissione ferreorum globorum tabulas vicinio-
res aquis in hostili classe perforent, & submergant. Horum
etiam dromonum lateralia foramina appenso atro
panno aperiuntur, & more catarrhactarum ianuæ clauduntur, con-
tra inimicorum pro-
iecta,
vel proiicienda saxa.

Belisarius.

Naues subsidiariæ.

Theodericus rex Gothorũ.

Dromones mille fabricantur.

Celeritas efficax

Terror et decor

Vtilitas publica.

Possessor ĩ nullo lędendus.

Alienũ nõ lędi.

Tecta cuneata dromonum.

Foramina lateralia.

De nocturnis insidiis inferendis, & præcauendis.

CAP. V.

Munitiones.

ETSI pro securiori munitione arcium & ciuitatum, turres, muri, valles, aggeres, paliq; tam erecto, quàm obliquo situ in aquis hostium machinationibus, ac viribus diligenti prouisione opponi soleant, immò sufficienti spatio præter alias munitiones extra loca inimicis obiecta, vastissimas trabes ferreis contis, seu sudibus acutis firmatas, atq; ad palos fundo impressos, ac natantes opponere, & ob hoc ab omni hostium incursu ignauius dormientes sese reputare securos, otiiq; & abominandis artibus immergere, vsq; ad contemptum inimicorum: Tamen euenit, vt subitò præparatis insidiis super eos insiliant hostes obsidentes, ea scilicet arte, vel simili, aut fortiori, vt plures oblongas scaphas bombardis munitas, variato pondere tam prora, quàm puppi numero XX. vel XXX. armatorum eleuantium, vel deprimentium, alterutram partem librent, magnoq; silentio seruato, aptiorem locum anteà præuisum, vel ab aliquo inclusorum ostensum, impetuosius quò possunt inuadant, locumq; raptum illicò sequentibus armatis, ac multiplicatis obfirment, furtiuo aditu intempesta nocte hæc omnia perficientes: ad quorum aditum vt insolito tempore strepitus tumultuantium excitatur, ita clamor aliorum alios inclamantium auditur, & inter miseros obsessos infelicior trepidatio surgit. Plus etenim timoris nocturna vociferatio, & lachrymosa fuga hostium (etiam paucorum) excitat, quàm si diurno insultu à pluribus contingeret impugnari. Quo fit, vt multi exanimati, ac perterriti præ timore reddantur, præsertim belli autores, non vrbem, non fortunas, sed vitam amissuri, maximè vbi præsidium seruat muliebris metus, vt pudori consulatur honesto: & quò dignitate maiores, eò in fuga quandoque celeriores, quasi in stadio pro corona currentes: sicq; effusa fuga maiorem imaginationem incutit, tanquam hostis semper hæreret à tergo: quia inter deliberandum, ac festinandum velut incendio, celeberrimo discursu opus est. Nox etiam, atq; sceleris conscientia timorem inducit, ac animos debilitat, ita vt gemina vexentur calamitate, noctis scilicet, & timoris. Sed neq; Biantis sententia de tali hostium nocturno insultu frustrata redditur, vbi dicit, Sic nauigantes ad nocturnum prælium neq; inter viuos, neq; mortuos computari posse.

Securitas rara in castris.

Hostis nõ ẽ contemnendus.

Aditus insidiosus et furtiuus

Trepidatio nocturna infelicior.

Maiores dignitate, priores in fuga.

Fugiens putat hostem à tergo sedere.

Calamitas gemina.

posse. Etiam euenit, quòd plerunq; dolus inprosperè cedit, vnde intentatur: quemadmodum causa iustior, ita & fortuna superior vt plurimum adesse solet. Sed iterum accidit, vt dum fortunam aliquis inconsultius sequitur, in insidias deductus, vel lapsus occumbat. Qui enim militares, vt fortes, & expertos viros condecet, in castris, vel struendis insidiis occupati sunt, adeò taciti, immotiq; permanent, vt nec transeant, nec spiritum, nec sputum, nisi magno silentio pressum, emittere soleant.

Dolus iprospere cedit.
Causa iusta superior.
Silentium castrense.

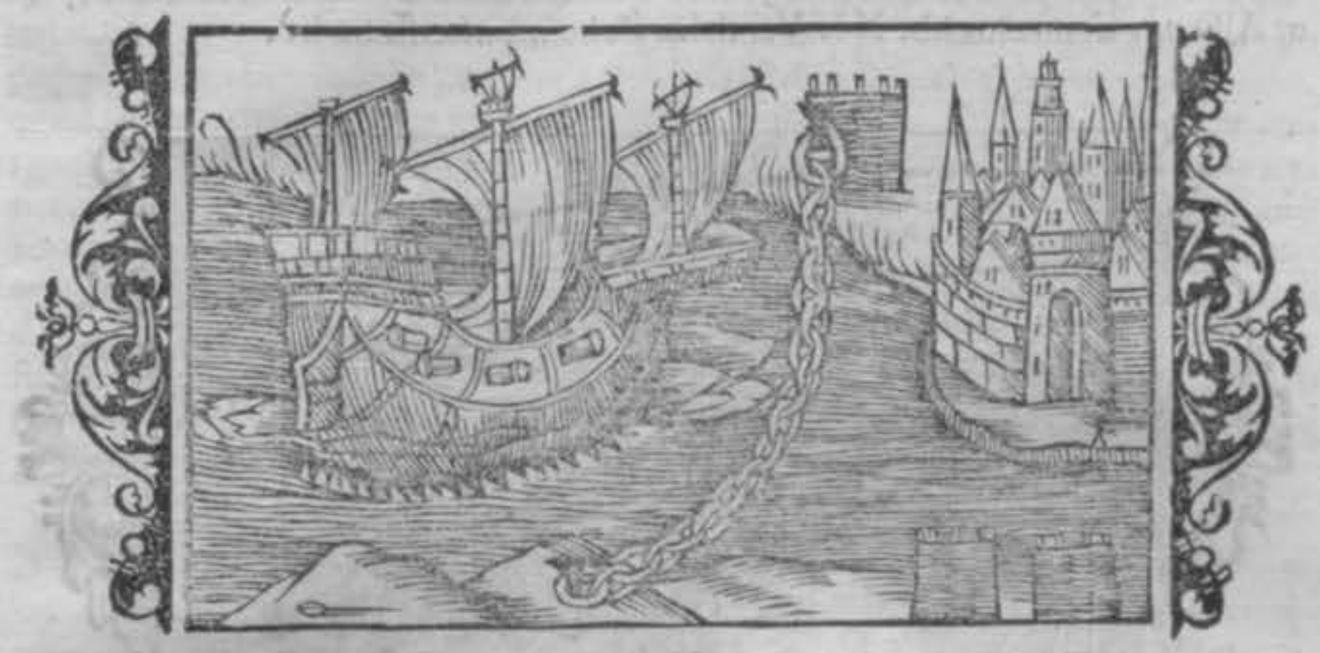

De nauibus ferratis.

CAP. VI.

VISO superiori cap. qualiter nauiculis vastissimæ trabes pro arcium, ciuitatumq; munitione in aquis firmatæ, penetrantur, iam alius Aquilonarium militum ostenditur ordo, qualiter maximę, densissimęq; catenæ ferreæ simili ratione ad arces, vel ciuitates muniendas, vti prędictæ trabes, littoribus ac portubus alligatæ rumpuntur, vt amicis obsidione reclusis commodius, & violentius contra conspectum obsidentium succurratur. Præparari solet fortissima nauis cum longis ligonibus instar gladiorum, ex vtraq; parte nauigii sub firmis tabularum ordinibus (ad arcendum hostiles sagittas) collocatis, atq; subtus ferrea serra inusitatæ magnitudinis valde firmari, vt concurrente validissimo flatu, velis erectis accurrendo violenta incisione rumpantur catenę, ea tamen seruata industria, vt nautæ se recipiant in partem puppis, vt prora eleuata facilius penetretur supposita serra: quæ si illicò vim sufficientem efficere nequeat, a puppi conglomerati nautæ, apportatis ponderibus grauitate catenam disrumpunt, aut relaxant: idq; celeritate ventorum (qui in Aquilone continuè perflant) commodissimè perficere possunt, prout aliquando Gothorum, Sueonumq; annales pro liberatione inclytæ ciuitatis Lubicensis commemorant fuisse factum: licet pro hac infelici ætate strictioribus vilissimorum apostatarum catenis ligata, aliquando lima, serraq; prudentioris consilii ad veterem gloriam, & integritatem reducta sentiet, quàm im-

Catenæ ferreæ rumpuntur.
Nauis serrata.
Sagittæ hostiles arcentur.
Modus rũpẽdi catenas.
Venti continui in Aquilone.
Lubicensis ciuitas.

Iugũ Dei ſuaue & hęreticorũ importabile.

pium fuerat iugum inimicorum Dei, & quàm ſuaue ſit Domini, vt redeant, maneantq́ in antiqua ſanctitate, in qua Deo per bonam conſcientiam, & toti mundo per iuſtum commercium mirificè placuerunt, & ámodo complacebunt. Quòd autem ſuperius videntur in lateribus nauis præacutæ falces affixæ, cauſa eſt, ne hoſtes turmatim inſiliant, vel interrumpant ipſam nauim: quæ etiam ob eam rationem antrorſum roſtrata eſt, & retrorſum in puppi munita. Neq́ in campeſtri exercitu inuiſum eſt, vt acies ferreis catenis firmetur, quatenus caput aciei diſiici, vel infringi non poſſit, ſed longo ordine ad ſaltum deprimi, vel obiici aduerſus hoſtilem inſultum, prout Albertus Crantzius lib. XI. Vandaliæ Bohœmos feciſſe tradit.

Falces acutæ.

Nauis roſtrata.

Catenę ferreę ãte aciẽ eleuãt.

De nauibus inſidioſis.

CAP. VII.

Ericus diſertus.

Irruptio hoſtilis orta.

VM Ericus Diſertus (de quo infrà plura dicentur) variis, miriſq́ ingeniis Regi Danorum Frothoni Aluildam Gethari Regis Noruegiani ſpecioſiſsimam filiam, ſub nuptiálibus pactis in coniugem procuraſſet, eamq́ in Daniam cunctorum applauſu eduxiſſet, oritur in ipſis ſponſalitiis feſtis & tripudiis, hoſtilis irruptio Sclauorum in Regem, & regnum eius: quod ob effœminatiſsimos, & inſolentes aulicorum mores (contra quos eorum hiſtoricus Saxo ad ſydera clamat, vt ſuperius lib. IX. cap. XXXI. dictum eſt) ac Regis rudem ætatem in re bellica, defenſore vacuum putabatur. Verùm ne ſic morerentur inulti, Ericus cum octo nauigiis ad eam irruptionem coercendam Regia petitione inclinatus, ſubitò ſe, ſuoſq́ perarmat: ne virilem vnquam operam detractaret, ſuſceptum gratulanter officium ſortiter exequendum curauit: qui cùm piratas ſeptenis nauibus eſſe cognoſceret, vna tantum è ſuis aduectus, reliquas ligneis propugnaculis cingi, tonſiſq́ arborum ramalibus obduci iubet. Deinde cùm hoſticæ claſsis numerum plenius ſpeculaturus procederet, inſequentibus ſe Sclauis, ocyus ad ſuos fugere cœpit. At hoſtes, vt inſidiarum ignari, ita fugientem comprehendere auidi, crebro, incunctatiq́ fluctus remigio concuſſere. Naues enim Erici liquidò cognoſci non poterant, frondentis ſyluę

Stratagema.

Arbores tonſæ.

Naues frondoſæ non agnoſcuntur.

ſyluæ ſpeciem præferentes. Qui cùm anguſtioris ſe maris flexui tradidiſſent, ſubitò Erici claſſe concluſos ſe vident. Sed primùm inuſitata facie ſtupidi, nauigio nemus agi putabant: deinde fraudem ſoliis ſubeſſe cognoſcunt. Seram ergo incuriæ pœnitentiam agentes, habitam incautius nauigationem remetiri tentabant. Sed dum puppes obuertere parant, ab hoſte eas inſiliri conſpiciunt. Ericus verò ſubducto in littus nauigio, funda procul in hoſtes ſaxa torquebat. Igitur Sclauorum pleriq; cæſi: XL. capti fuere: qui poſteà vinculis, ac fame coërciti, inter varios cruciatus ſpiritum depoſuerunt. Poſt hæc Ericus ſociis patientius præſtolari iuſsis, actæ iam cladis famam Frothoni nuntiare perrexit. Cumq; nauigando puppim piraticam vadoſis, ac nimis altis gurgitibus inflictam hærere conſpiceret, quòd res fortuitas dictorum grauitate proſequi ſolitus erat, Obſcura eſt, inquit, ſors ignobilium, fortunaq; vilium ſordida. Deinde naue propius applicata, piratas proprium contis nauigium expedire, atq; in altum educere conniſos, & circa eius ſeruationem impenſius occupatos oppreſsit. Quo peracto rem geſtam Regi nuntiat, cumq; florentiſsimæ pacis autorem eo omine vaticinatur: teſtatus eò veriora à ſe dici, quò paruula victoria felicioris ominis progreſſum, & triumphum ſæpiſsimè ſit paritura: & ſicut primam militiam quiſq; feliciter geſſerit, conſimilem de cætero fortunam candidè ſperare poſsit. Difficile enim res magna geritur, quæ ſignorum præcurſione minimè declaratur.

Fraus foliis tegitur.

Saxa fundis torquentur.

Sors ignobiliũ obſcura.

Victoria paruula omen ẽ maioris.

Signa præcurrentia.

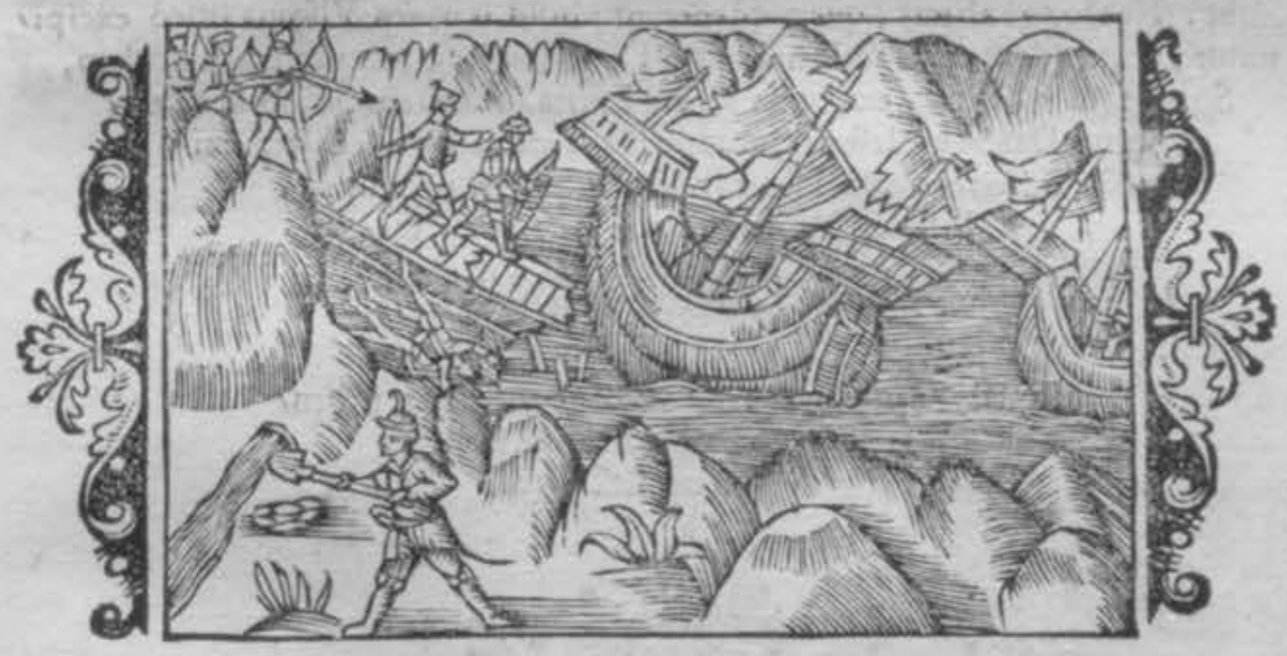

De effoſſione aquarum, ne naues exeant.

CAP. VIII.

LVMEN Helga nomine non procul ab vrbe Calmarnenſi Meridionalis Gothiæ diſtans, cuidam Vlſoni eiuſdem vrbis nobiliſsimo præfecto, viro Suetico, ſubiectum erat: qui Vlſo homo erat aſtuti, ac vaſti ingenii: ſine cunctatione aquas in Danicarum nauium aduentum ita armauit, vt earum viribus Danorum vires non ſolùm obrueret, ſed penitus eneruaret. Aggerem nanq; præualidum aquarum curſui obiiciens, eas prorſus à ſolito impetu cohibebat, donec ſubeunte in oſtium fluminis Danica claſſe, eaſ-

Helga flu.

Vlſo aſtuti ingenii.

Agger oppoſitus aquis.

Rates.

Naues 400. aq̃ et flãmis p̣cũt Dracones naues

dem rursus (rupto aggere) relaxaret , simulq́ rates vario ignium fomento accensas dimitteret : quo euẽnit , vt magna pars Danicæ classis quadringentarum nauium aqua , ac flamma periret : inter quas duæ præcipuæ erant Dracones appellatæ . Præterea dum aliam eorundem hostium machinationem noui pontis erectione in se , suosq́ præparari conspiceret , proprium exercitum , ne hostem cœpto turbaret,admonuit , futurum ratus , vt primùm eminus,deinde propinquius ex aduersa ripa flumi-nis fundis , ac sagittis pugnans , efficacius conficeret inimicos , qui se auderent magno agmine infirmo ponti committere , omniaq́ maiori furia , quàm militari ordine attentare . Nec secus euẽnit . Dum enim Vlfo acrioribus sagittis hostes in fugam repelleret , dissidente ponte inter vndas , auidum pugnæ spiritum depositerunt : eoq́ miseriores effecti , quò nullis ingeniis , nec auxiliis à morte poterant liberari. Dum enim fluctu aliquis emergeret, mox alterius amplexibus in profundum periturus abstrahebatur : nec quisquam armatus enare poterat , qui tantis angustiis reprimebatur. Ita Vlfo felicius hostem cunctatione , & astu , quàm impetu contritum vidit . Deinde sentiens Danorum vltionem summis viribus sibi pro tanto facinore præparari , simulato metu classem propriam reliquit , totumq́ exercitum minoribus nauigiis proximo littori imponendum abduci iussit , vt insidiis per latebras structis , hostem susciperet temerè aduentantem . Nec mora , præteriit : aduenere Dani sociæ cladis vltionem audaciore spiritu , & viribus resumpturi: Vlfonis classem insiliunt:dumq́ eam propugnatore vacuam intuentur , simili se furore in ripam hostem quæsituri recipiunt . Nec longè aberat , quem quesierunt : insidiis nanq́ Vlfonis illicò excipiuntur , ac trucidantur . Tandem Canuto Danorum Regi,ob prolem masculam, Suenonem videlicet , ex Regia sorore Estrita suscitatam , & fortè ne amplius Danos molestaret , reconciliatus est , atq́ ad extremum odio renouato , inter ipsa mensę sacra occisus est .

Victoria p̣dit̃ ordine neglecto.

Casus miserabiles.

Hostis cũctatione superatus interiit.

Stratagema.

Hostis insidiis interimitur.

Vlfo occisus in mensa.

S . Olaus rex Noruegiæ per sicarios occiditur.

Interea Canutus Olaum optimum Regem Noruegiæ , quem viribus,& armis bello superare nequierat , teste Saxone , sicariis procuratis, pecuniaq́ corruptis facilè interemit .

De externis

De externis exemplis insidiarum cauendarum.

CAP. IX.

EST apud Strabonem lib. XIIII. notabile experimentum tam mercatorum, quàm pugnatorum in mari, vel terra versantium, diligenter præcauendum, videlicet de quibusdam Corycæis, qui nouum (fortè pro ea ætate, sed nunc valde tritum, & commune) insidiandi genus adinuenerunt. Dispersi enim per portus accedunt ad mercatores (vt nunc proditores faciunt, accedentes ad viros militares) qui applicuerunt, auscultantes quid rerum ferant, & quò nauigent, vel ad quam militiam tendant. Posteà cùm illi soluerint, & in altum se receperint, congregati eos adoriuntur, ac diripiunt. Et hinc prouenit, quòd omnes curiosi, & occulta ac secreta auscultare conantes, Corycæi appellantur, & in prouerbio dicitur, Hunc Corycæus auscultauit, cùm quis aliquid dicere, vel facere secretò videatur, quod minimè est secretum, propter eos qui speculantur, & scire studeant, quæ non conuenit. Cui valde similis est quiuis ardelio omni momento inquietus, huc atq; illuc semper volitans, saliens, manus iactans, omnibus negotiis se immiscens: quod vitium eò turpius est, quò constat in sene notari, prout Martialis in Afrum inuehens ait:

Condita cùm tibi sit iam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo,
Discurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra est,
Cui non mane seras irrequietus, aue.
Et sine te nulli fas est prodire tribuno,
Nec caret officio consul vterq; tuo.
Et sacro decies repetis palatia cliuo,
Saturniosq; modos, Partheniosq; sonas.
Hęc faciant sanè iuuenes: deformius Afer
Omnino nihil est ardelione sene.

Corycæi.

Mos proditorum.

Corycæus auscultator.

Ardelio inquietus.

Vitium in senibus turpissimum.

De classe hostili à littoribus reprimenda.

CAP. X.

Murus petrarius sine calce.
Propugnacula lignea.
Motus & metus bellorum.

PRO arcendis hostilibus nauigiis à littore, vbi portus, vel profundior introitus à natura relictus est, petrarius murus sine calce communi omnium manu fortissimus in primis instauratur, vel lignea propugnacula terris affixa sufficienti ordine pro vsu sagittariorum, vel bombardariorum statuuntur. Deinde vrgente necessitate, si ingens immineat bellorum motus, & metus, quasi viritim exiens populus, iussu Regii præfecti cum multis, & electis millibus sagittariorum descendit in littus: vbi inuenta inimicorum classe, velut imbres per sublimiorem aerem super eam casuras sagittas emittit, pro certa experientia habens, acutissimas sagittas arte excellentissima per eundem aera libratas, variataſcꝫ, rarissimè emitti incassum: fitcꝫ desuper tanta strages hostium ex frequentia sagittarum, vt nullibi nisi in infimis nauigiorum sentinis securus inueniatur locus: quo casu qui littora defendunt, scaphas paratas è vicinis fluminibus humeris, vel iumentis adductas, aquis cum armatis immittunt, eocꝫ contendunt, vt funes nauium in anchoris affixarum abscindant, & ventis, atcꝫ præsentissimo naufragio inuoluant: quod frequentissimè in scopulis marinis, ob angustos scopulos, aut in lacubus, & stagnis aquæ recentis, fieri contingit. Vel hostilis exercitus classis plenus pauoris, & fugæ, funibus abscissis horridæ tempestati potius se recessurus committit, quàm importunis sagittis vulnera spectet, vel mortem. Sed nec solùm sagittis huiusmodi quasi grandinibus impetuntur hostiles classes, sed & igniuomis fundis, & ballistis globos, sagittasꝫ eiicientibus valde ardentes, vti superius lib. VII. cap. XIIII. de sagittis ignitis copiosius extitit declaratum, videlicet quòd tales sagittę è sublimi cadentes, triplicem faciunt læsionem, vt ibidem notatur.

Strages hostiũ.

Scaphę humeris apportant.

Fuga hostilis classis.

Fundæ igniuomæ.

De reme-

De remediis liberandæ classis.

CAP. XI.

VISO tali periculo sagittarum descendentium è sublimi in capita classicorum militum, velis, pannisq; nauigia quasi cuneatis tectis cooperiunt nautæ, maximè dissolutè ligatis velis: quia si strictè, contorteq; ligata sunt, nulla flaccitas prodesse poterit, quin rigidum obiectum naucleris maximè noceat, vt graue damnum suscipiant sagittarum penetratione: non autem à latere de terra in telis emissis: quia longa distantia etiam propter oppositas in classe tabulas, suis viribus priuatę, redduntur otiosæ. Verùm neq; solis sagittis vexantur hostiles classes, sed plerunq; in anchoris firmatæ, globis ignitis è fundis, vel æreis tormentis emissis: quibus, quia directè, & à latere proueniunt, facilis fiet resistentia oppositione similium tabularum. Si verò vi tempestatum ruptis anchoris, & iniquo loco dimissis, effugere cogatur inimica classis, nisi mare apertum per liberum sinum tetigerit, nunquàm, vel rarò, vt superius lib. II. dictum fuerat, ob mille pericula superstes aut incolumis euadet. Tot enim cęca, atq; latentia saxa in gurgite subsunt, vt vix, nisi vehemens vndarum collisio agitante procella monstrauerit ea, infelix liberabitur classis.

Vela contra imbres sagittarũ extendũtur.

Globi igniti nocentiores.

Naues sæpius periclitantur.

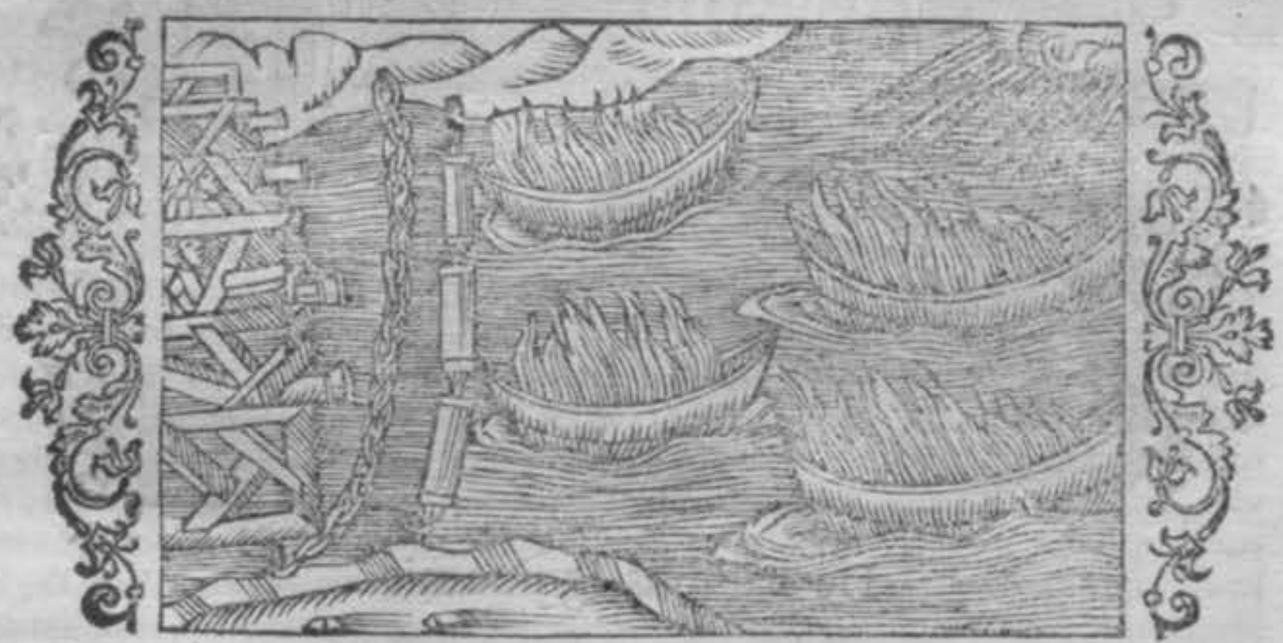

De nauibus incendiariis.

CAP. XII.

EST præterea Septentrionalium pugnatorum contra littoralia castra, seu propugnacula, præliandi modus, vt multis attentatis congressibus, sed frustratis, incendiarias naues quouis combustibili impositio, expectatoq; tempestuoso vento (directione alicuius audaculi è puppi tandem fugientis) versus propugnacula maximis trabibus constructa, seperatim vel coniunctim dirigere soleant, alioq; loco, vel littore machinis, seu tormentis aduectis castrorum custodes lacessant, vt vi flammæ, fumiq;, & ardoris, ita oppressos se sentiant, vt nullo, vel difficilimo remedio sibiipsis prospicere possint. Plura

Modus prelian di littoralis.

Naues incẽdiariæ.

Fumus & flamma fugat nautas.

etenim vnico tempore, locóue forſitan anguſto pertolerant mala, hac potiſsimùm ratione, quia tales incendiariæ naues à peritiſsimis militibus exquiſito ſemper ingenio, & vncis ferreis præparari ſolent. Sed nec minus conductitiæ naues, quæ frequenter maximę ſunt, ad comportandum combuſtibilia, ſeu ignium alimenta, prædictis ſi opus fuerit connectentur. In quibuſdam etiam nauibus, vt dolus dolo compenſetur, ſolis remigantibus viſis præparatorum militum multitudo ad arma ſeruatur inferiori loco, vt furtim in ſpeculatores curiosè accedentes irruant, vel eo ſitu in littore diuiſi permaneant, vbi non amplius diſsimulatione, ſed ſeriò ſit aggrediendum: quo caſu impigri, & fortes viri ſeſe, ſuaq; ingenia, ac vires demonſtrant, quibus artibus inimicorum caſtra ſint attentanda, ac demolienda. Quædam etiam naues eo ingenio integras hippagines, plenas equorum, armorumq; ornamentis, & inſigni ſpoliorum genere repletas arripiunt. Aduolant præterea ex improuiſo nonnullæ naues quæſtuarię, multa, magnaq; liquidæ, vel duræ picis vaſa ferentes: quæ etiam eò deducuntur, vt igne immiſſo admoueantur in propugnacula ſupradicta. Maximus etenim incolis (qui ex pice huiuſmodi, & corticibus betulinis viuunt) quæſtus eſt: quia pix pro nauibus, cortexq; pro tectis aptatur, vti infrà de ſtructuris lib. XII. cap. III. oſtendetur.

Naues cõductitiæ.

Alimenta igniũ

Dolus dolo cõpenſatur.

Viri impigri.

Hippagines.

Naues quęſtuariæ.

Quæſtus picis.

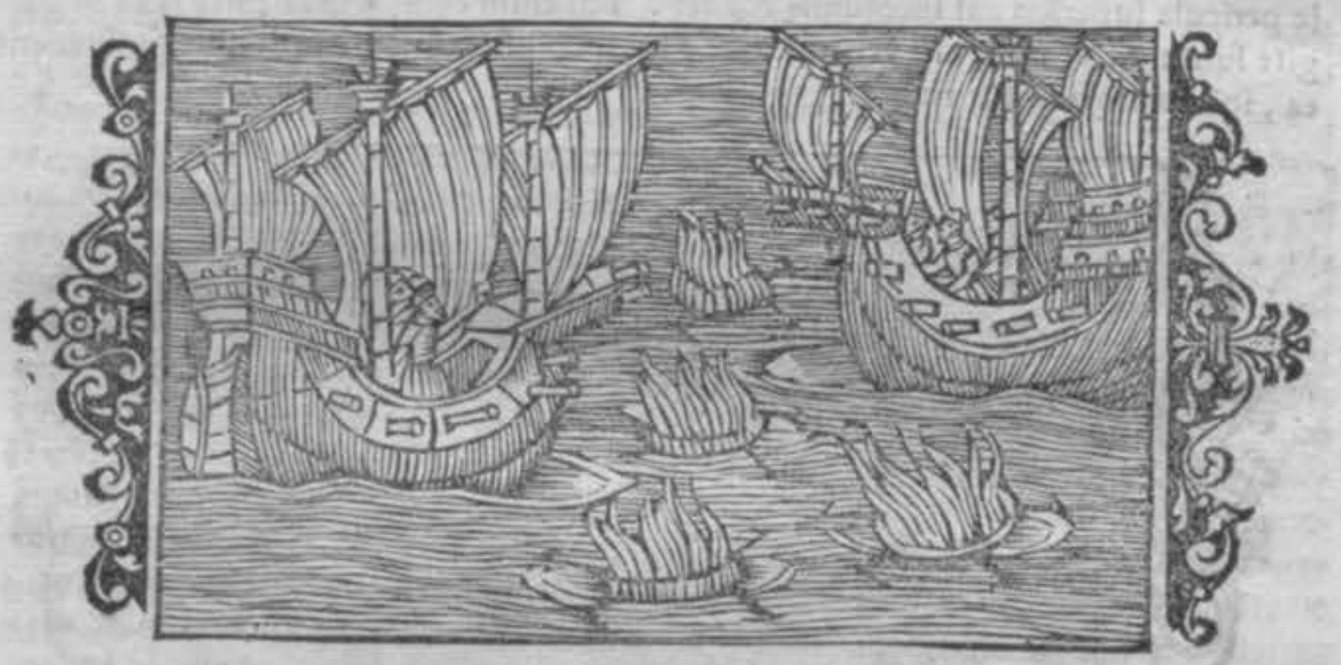

De nauibus igniuomis.

CAP. XIII.

NOTVM ſatis eſt, ſæpiſsimè eodem loco aperti maris fore nauium igniuomarum acerrima prælia, vbi bruma præcedenti eodem loco ſuper glaciem in plurimis equorum turmis, & bombardis fuerant atrociſsima bella. Hoc tamen nauali congreſſu eò terribilius enaſcitur periculum, quòd ſaucius aliquis factus, atq; è naui dirutus, locum recuperandi vires non habeat, aut inueniat exigua ope releuantem: & ita geminata miſeria, igne ſcilicet ambuſtus, & aqua præfocatus, extinguitur in inſtanti. In glacie verò cadens, facilimè ad littus amicum extrahitur, medicina ſanandus. Si igne in nauali bello quis tactus fuerit, vix vnquam ſe integrę ſanitati reſtituendum agnoſcet.

Naues igniuomæ.

Periculũ marinũ terribilius.

Ignis

Ignis enim ille non vulgaris, ſed incendiarius eſt, & eò penetrabilior, quò acrioribus fomentis ſentitur effectus: cui aqua etiam reſiſtere nequeat, nec madidum corium, aut humore quodcunq; velatum, immò ſtrepitu horriſono, quo celeres ſagittę mitti nequeant, aſsiduis flammis, & globis ignitis humano capite maioribus, quaſi pilis accenſis eleuatur in altùm: vnde celerius deſcendens, vel alta nauigia vrente flamma mox corripit, vel eadem aquis iniecta ſua voracitate conſumit. Quo fit, vt ardoribus his oppreſsi, vel victos ſe dolcant, vel pertinaciſsima reſiſtentia ſe ſtatuant triumphatores. Interea mens miſera dum hac ſęuitia illuditur, orta cœli tempeſtate, ſtrepentiq; horribili ſonitu taliter oppreſſa, inter fragores, & crebrò micantes ignes, auribus oculiſq; capti, quaſi ſemimortui proiiciuntur in aquas, maximè accedente ſæuiſsima tempeſtate, tonitruis plena, vernali, æſtiualiq; magis, quàm reliquo anni tempore (prout lib. I. dictum eſt) formidanda.

Ignis prælii naualis periculoſus.

Aqua igni non reſiſtit.

Globi igniti nocentiores.

Mēs miſera torquetur.

Tempeſtas tonitruis plena.

De cautelis congrediendi.

CAP. XIIII.

QVIA maior vis reſidet in arte, peritia, audacia, & aggreſſu nauarchi, qui circumſtantiis conſyderatis in hoſte nouit, an loco ſpatioſo, an anguſto eligibilius velifico, an anguſto nauigiorum curſu ſit pugnandum. Præterea an à latere, aut à tergo mutuum damnum ſociæ naues inferant, prouidere ſolent, vt obuerſis proris aduerſas proras imbre ſagittarum excipiant, & non tam ſagittis, ac iaculis, quàm pilis: & hoc pro gloria, pro libertate, vita, & religione alacriter attentant, & ſæpius robore, & numero victores euadunt, vbi hoſtes trucidantur, cæduntur, capiuntur, mergunturaquis, lato cruore infectis. Qui verò ob iniquum congreſſum cedere coguntur, naues effuſa fuga terram petentes, arenis proras impingunt, malentes vitæ, quàm claſsi, famæq; conſulere, & demum naues comburere, ne vſui ſint inimicis, aut cum omni armatura capiantur. Contingit etiam vt naues iuſta magnitudine, militumq; magno numero in nauibus exiſtentium, ob loci anguſtiam claſſes inimicarum nauium ſimul conſtipatæ, ac colliſę, maximo ſint periculo ducibus bellorum: tuncq; ſolent gubernatores, cæteriq; nauarchi, & bellatores, contra iniquum locum, & irruentes tempeſtates, ac hoſtes ſimul vno tempore pugnaturi, inſignem virtutem oſtendere. Nam & alta voce vtuntur, vbi aliâs ſemper tacendo pugnare ſolent, & contis, ac armis pariter vti, vt harpaginibus in alterutram nauim immiſsis, vel retineant conſtrictas, vel ordinem inueniant, quò diuiſæ rarefiant: alioquin vehementiore ſurgente flatu, & tempeſtate, ac hoſtili verſutia, & forſitan proditoribus in eadem claſſe latentibus, vix ſalui, minus victores euadent. In mari tamen aperto, vbi ventus eſt mollis, tardus, vel remiſſus, ferè ſimile periculum imminet, vbi velorum, ventorumq; beneficio locus aggrediendi, vel declinandi non offertur: tuncq; ſolent horrendum ſubire diſcrimen, tedis, pice, ſtupa, ſulphure, cæteriſq; igniuomis rebus laxare flammam: ſicq; maior pars tranſanctæ crudelitatis, & ſceleris in gurgite pœnas pendit.

Circūſtantiæ nauales belli.

Cauſæ prælioꝝ.

Cruor latus in aquis.

Naues cōburūtur.

Tempeſtas & hoſtis.

Vox alta in tēpeſtate.

Proditores cauendi in tēpeſtate.

Ventus mollis & tardus nocet.

Fomenta igniū.

Quandoq; etiam totā nocte ſibi illudunt bellicæ claſſes, donec albente cœlo diutius fallere nequeunt, tunc illicò, quò virtus emerget, ſerioſo congreſſu monſtratur.

Claſſes bellicæ nocte ſibi illudunt.

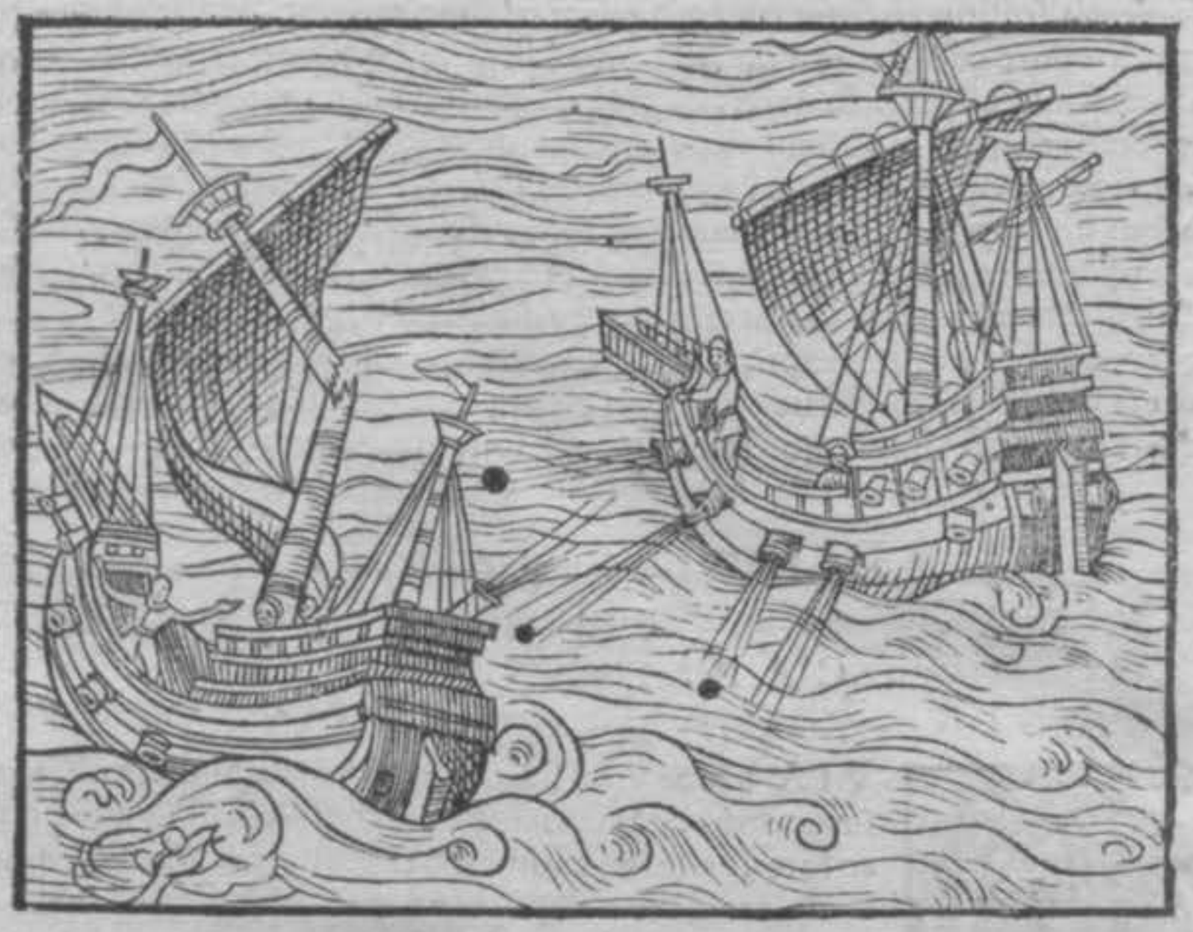

De mutua ſtrage mercatorum pro portubus Islandiæ.

CAP. XV.

Strages & periculum mercatorum.

MISERABILE ſpectaculum negotiatorum mutua ſtrage ſeſe ob quæſtum vſq; ad vitæ periculum, & diſcrimen bonorum omnium, etiam vlciſcendæ ſtirpis ſiue domi, ſiue foris impetentium, vt oculis apertis, & clara luce intueri non valeant, quantis deprædationibus vbiq; ſint ſubiecti, niſi & ipſi arma acuere ſcirent, & in propriam extendere calamitatem. Inter quos Vandalicarum vrbium Bremenſes, Roſtochienſes, Viſmarienſes, ac Lubicenſes principales exiſtimantur: demum Anglorum, Scotorumq; mercatores, qui de primatu, & priuilegio Islandenſium portuum occupandorum adeò pertinaciter inſtar naualium bellorum litigant, & mutua ſtrage ob quæſtum lacerant, vt ſiue is, ſiue alter ſe ſtrenuum victorem exiſtimet, ſemper fiſci ſpeculator aſsiſtit, qui vtranq; partem tam ordinaria quàm extraordinaria exactione, tam in ære quàm corpore grauiſsimè corripere nouit. Longè tutius eis foret, vt iudicio maritimæ legis Visbycenſis altercationes marinorum portuum quoad antiqua priuilegia ex æquitate dirimerent, quàm ſeſe ita inſatiabili præfectorum rapacitate deiicerent laniandos. Eſt & alia longè imprudentior mercatorum inſania, vt bellum indicere, militemq; conſcribere, arma, naueſq; componere audeant aduerſus potentiſsimos Reges, qui prouincias, territoria, vrbes, caſtella, & denicq; infinitam multitudinem plebium, continua tributa ad neruum belli afferentium habent: vbi etiam ſi prudentiſsimi mercatorum ſenatores ſint, nil penitus præter ambiguum quæſtum vndequaq; ex dominiis principum cum indicibili formidine, ac trepidatione prædonum in terra, & piratarum in mari, conquirere habent. Et eſto conniuentibus aduer-

Portus Islãdenſium.

Leges maritimæ à Visby.

Tutũ nunq; erit mercatoribus, præliari cum principibus.

Quæſtus mercatoꝝ trepidus.

aduerſariis Principibus hæc vno, duobúsue annis quaſi terriculamentis inanibus ſic conficere poſsint, nonne his ſpectroſis minis præmeditari nôrint? quòd Principum potentia tandem excitata magnitudine, & certitudine Regiorum prouentuum, & tributorum, atrociſsimum bellum mari terraq́, rapinis & cædibus plenum inferat: vbi alii ob inopiam deſinunt, ipſi per opulentiam ſurgunt. Quocirca conſultius erit Euangelicum ſequi conſilium, legatos mittere, & petere, quæ pacis ſunt, ac ea obtenta fideliter adimplere: quæ rurſus ſi ex altera parte, vti promiſſa ſunt, non obſeruantur, Deo (qui non irridetur) exitum cauſæ vlterius perficiendum committant: qui debitoris, & creditoris æquitate conceſſa, miſertus erit. Si verò vtraq́ pars non vero, ſed ſuperſtitioſo iureiurando (à fidei vnitate vacillando) aliter & aliter ſuo ſenſu cauſam iniuriarum iudicare præſumit, non mirandum erit, ſi mille incommodis reſeruati peramplius, & perplexius in omnem irreparabilem ruinam lapſi ꝑpetuò ingemiſcent, quòd aliam, quàm Deus prǫſtat, ſtabilem opinantur fore pacem.

Opulentia principum inuicta

Paci tutius conſulendum.

Iuſiurandum ſuperſtitiosè cauendum.

De punitione rebellium nautarum.

CAP. XVI.

QVEMADMODVM in cunctis hominum ſtatibus, & generibus, conſtitutæ ſunt leges, & regulæ, quibus honeſtius, iuſtius, ac cautius viuatur: ita in nauticis officiis rationabiles vſus, & conſuetudines conditæ, ac rigidè obſeruatæ reperiuntur. De quarum ſpeciebus (licet innumerǫ ſint) nonnullas ſaltem generaliores oſtendere exiſtimabitur opportunum. Qui igitur ſeditione mota gladio patronum, aut rectorem nauis inuaſerit, aut inuadere præſumpſerit, ſeu malitioſè nauticum gnomonem, aut compaſſum, & præciꝑuè portionem magnetis, vnde omnium directio dependet, falſauerit, & ſimilia horroris ſcelera in naui commiſerit, vt in plurimum (ſi vitæ parſum fuerit) gladiolo, vel cultello firmatam manum (cuius officio frequentius vtitur) ad malum, ſeu principale lignum nauis, mediam ſcindendo retrahere oportebit. Qui verò tumultuarius, aut iniurioſus fuerit, funiculo ligatus vno latere nauigii ſubtus immerſus, ex altero ſub dorſo nauigii retrahitur, atq́ ſi propter abſorptam in gurgite aquam opus

Leges nauticæ.

Compaſſus nauticus.

Magnetis virtus.

Manus abſcīdit aut perforatur

Pœna rebelliū & ſeditioſo-

Iteratio pœnæ. Pœna ꝑditoꝝ.

fuerit, ſupinus reponitur, aut pronus, ne intereat ſuffocatus. Quidam verò enormitate ſceleris, aut rebellionis, proditionisue, pręſertim in bello nauali manifeſtè notati, totaliter viui mittuntur in mare, ne totam claſſem verſuta machinatione diſperdant. Reliqui pro minutis facinoribus immunitatem in prora celerrimè petita, repoſitam habent, vel antequàm eam intrauerint, ſociorum manu apprehenſi, ternatibus ad antennam, vel malum torti, eum impetum ſentiunt, vt quaſi meridie ſuſpiciant ſtellas. Hæ & ſimiles pœnæ, immò grauiores, ex conſtitutionibus vetuſtiſſimæ vrbis Visbycenſis in inſula Gotlandię, dominio Regis Suetię & Gothię perpetuo iure ſubiecta, quatenus opus fuerit, extenſiori modo repetentur. Et licet vrbs illa (vt ſuperius lib. III. dictum eſt) potentiſsima, ac opulentiſsima quondam fuerit, & pro minima occaſione, nempe fractione vnius feneſtralis vitri, vix valoris obularis, humiliata ſit: tamen leges maritimę, & deciſiones omnium controuerſiarum ſingulariter longè lateꝙ vſqꝙ ad columnas Herculis, & vltimum mare Scythicum exquiruntur, & datę obſeruantur, vt cuncta ſub debita tranquillitate peragantur, quę pacificis commerciis valeant, & debeant conuenire.

Immunitas deliquętiũ ī ꝓra Nates torquentur ad malum.

Leges Visbycenſium.

De cautelis obſeruandi maritimas leges.

CAP. XVII.

Pręfectus ſagax

OFFICIALIBVS marinis, vt nautis, vel aliis populis præfectus non vno conſilio prędituſ inuenitur, ſed pluribus ac circumſpectis, iuxta delinquentium exorbitatem. Feroces diſtrictione premendi ſunt, manſueti ciuiliter admonendi, doloſi cautè, ſimplices ſub leuitate tractandi ſunt. Et ideò vbiꝙ probatur eſſe neceſſaria prudentia, quoniam rebus omnibus adhibere videtur accommoda. Ideoꝙ contra nullum erigi, ſtringiꝙ leges congruit, niſi qui eiſdem parère contemnit: nec ad forum trahendus, niſi qui iuſtitiam deſpexerit, aut inobediendo contradixerit veritati, vt tandem coactus faciat, qui iuſta ſponte complere recuſat. Is culpa caret, qui imperata complere conatur. Tanta etenim eſt in peruerſiſsimo hominum congreſſu diuerſitas, vt nemo poterit leges defendere, niſi terrorem, & fortè cruorem admiſceat in temperamento. Aegris non vna cauſa ſalutis eſt: alter nanꝙ cibis reficitur, alter per abſtinentiæ beneficia tenuatur: hic lauachra mollia, hic ferrum quærit ad vulnera, & varium poſcit remedium diuerſa qualitas paſsionum. Viri fortes ſemper in mari, terra, paceꝙ modeſti ſunt, & iuſtitiam valde diligunt, qui plurima pericula, ac prælia tra-

Feroces. Manſueti. Doloſi. Simplices. Prudętia neceſſaria. Coactus iuſtitiã ſeruat.

Leges terrore defenduntur. Medicina diuerſa. Viri fortes modeſti ſunt,

ctauerunt:

ctauerunt : quia hi inter cauos maris ſinus , charybdes , ſcyllas , ſyrtes , rupes , tempeſtates , & naufragia , ac mille pericula , vt iuſta perficiant , & pœnas euadant, admonentur : vbi aduocati , cauſidici , iudices , per ſolitudines legum euntes , perrarò conformem legem inueniunt , quò breuiter , aut compendiosè ſubueniant anguſtiatis . Igitur præfecti claſsiarii , ac ſubpræfecti in aquis iuſtitiam exerceant , quia eam difficulter obnoxia inſtrumenta in terra videbunt . Inſuper notandum eſt , his plerunq; plura, maioraq; gubernandi nauigia amplius dirigenda committi, qui plures difficultates , & infortunia quandoq; euaſerunt : prudentia hos longè magis præſtare , qui nondum infelices fuere . Et hæc ſolet præcipua Batauorum , ſiue Hollandorum , eſſe circumſpectio in nauibus ad fortunam (vt aiunt) committendis.

Experti.
Aduocati.
Præfecti claſsiarii.
Naufragiũ paſſis plura creduntur.

De peſſimis artibus factioſorum præcauendis.

CAP. XVIII.

VIDENTES viri nefarii , ſcelerati , ac temerarii , fortunam alicuius ſtrenui ducis , ac præfecti , ob ſiniſtrum & inſuperabilem rei militaris euentum , labefactari poſſe , mox eius honori poteſtatiq; inſidiantes , infinita mendacia conflant , quibus eos pertinaci militum tumultu , & temerario applauſu , & iudicio ab honore , immò verius onere deſtituant , & ſeſe ſurrogent in locum eorundem . Inprimis igitur ſicarios , proditores , dominorum propriorum deſertores , Reipublicæ ſures , & contemptores , quaſi commilitones alacriter ſalutatos conuocant , ſimulantes ſe eorum miſereri, quòd magnis bellis , maioribus periculis , & maximis deniq; laboribus ſint implicati , quaſi nullus modus , nulla vſquam requies fatigatis eorum animis concedi poſsit , ſed vbiq; bellando , pererrando , bellis bella addendo , miſeram vitam terant : nullam tam onerosa militia dignam ſuſcepturi mercedem, vt non milites armorum , ſed iniqui & auari domini theſaurorũ cuſtodes reputẽtur: præterea in niuibus, pluuiis, pruina, gelu obruti , per vaſta deſerta ſequi oportere infortunati principis caſtra , quaſi alicuius profugi hominis incommoda ſemper accepturi . Quocirca ſuadent , hortantur , & fictis additis lachrymis tumultuarios milites praua conſuetudine ductos blandiendo, magna pollicendo (quod difficile non eſt) inducunt , vt infortunatos dominos deſerant , ac ſe , vt ſplendidiores, fortunatiores, victorioſiores omnibus ditiſsima ſpolia , & immenſas libertates completa militia reddituros . Quo fit , vt hac peſte corrupti milites , ſæpe verſo clypeo (de perfidiſsimis , & effœminatis dicitur, non fortibus viris) optimos dominos deſerant , ac eorũ aduerſariis adhærentes, quæcunq; peſsima excogitare poterunt , vetuſtis ſuis patronis infligant . Tales autem deſertores , & proditores , quocunq; demum diſgregati effugerint , digna vltione non carebunt.

Viri nefarii.

De communibus cautelis diuerſorum hoſtium.

CAP. XIX.

CONTRA claſſem ſaluandam, vel perdendam. — Nautæ vtuntur ligneis clauis, terebratis nauigiis, extractis, vel clanculùm immiſsis.

Contra foſſas vrbium — Deriuare aquas per plures partes.

Contra inexpugnabilem vrbem. — Simulare ducem mortuum ſub ſignis exequiarum, & in ſpecubus ſeruare milites.

Contra diligentes cuſtodes. — Fingitur transfuga puella, vel vir, vt exploratam portam ſtato tempore aperiat.

Contra ſagittariorum magnum numerꝰ. — Solent expectare telorum euacuationem per clypeos, & demum telis vtendum in hoſtem.

Cõtra hoſtem à tergo, & fronte iminentẽ. — Præda diues ſpargenda eſt, vt mutuo diſsidio hoſtis intentus pœnas incurrat.

Contra longã obſidionem dirimendam. — Fingatur dux belli mortuus, petatur nouus ab hoſte: in cuius electione tumultus orientur.

Cõtra domeſticos inſidiatores. — Donis liberalibus vtendum, pecuniam & iocalia dando cum bonis promiſsis.

Cõtra perfidiam infidelium vxorum. — Vtenda eſt fides, & gratia ancillarum, & fidelium ſeruitorꝰ.

Contra regni inſidiatores. — Promittenda feuda, caſtra, & gubernacula ciuitatum.

Cõtra inſatiabiles prꝰfectos. — Danda vis auri, diſsimulando tributi defectum.

Contra tumultuarios, & ſeditioſos. — Eſt vtenda affabilitas, & quæſtio, quomodo hoſtibus reſiſtatur.

Contra hoſtes incendiarios. — Vbi vltioni locus non eſt, redimendæ ſunt domus communi pecuniarum contributione.

Contra ſuſpectos, & exploratores. — Deputantur opulenta cõuiuia, vt exhilarati ſecreta reuelent.

Adhuc contra eoſdem caſtra explorantes. — Retinẽdi quotquot ſucceſsiuè veniunt, ne reuertãtur ad ſuos.

Cõtra peſsimos milites, & vitioſos. — Maximis pollicitationibus ad prælia mitti ſolent, quorum minima pars promiſſa petitura reuertitur: ſed reuerſis liberè datur, vt aliàs credant.

Contra gra-

Contra grauantes Rē/publicam. More Catilinæ fęces ſceleratorum educi ſolent ad caſtra, vt terræ purgentur.

Contra timidos, & ignauos. Ponēdi mixto ordine inter fortes in claſſe, vel mœnibus, vbi fugere nequeāt: ſępe enī extrema neceſsitas virtutē oꝑatur.

Cōtra ſeruos maleuolos, & duros. Tortura, compedes, & flagella.

De ſubita perplexitate ducum fugiendi, vel reſiſtendi.

CAP. XX.

ACCIDIT plerunq; exploratores ab hoſtilibus caſtris pauciores, quàm emiſſi fuerant (aliis ſcilicet interemptis, vel interceptis) citatiſsimo curſu ducibus nuntiare, non ſolùm ſe vix hoſtium manus effugiſſe, ſed & eoſdem hoſtes magno impetu ad pugnandum paratos ſubitò irruere, & numero, & robore formidandos: quo caſu eò maiori ſtupore, ac perplexitate duces recenter lacerati, vixq; reparati exercitus, maximè propriorum militum exorto tumultu, ſolent concuti, quò uix mente quicquam proſpicere, aut rectè quaſi furibundi conſulere poſsint. Nam & de tumultu ſedando, ac progreſſu totius exercitus metuunt euentum. Attamen vti ſubitus caſus eſt, ita remediū apud exercitatos, & fortes viros reaſſumit in inſtāti. Igitur primùm milites virtute fidei præſtitæ in ordinem redactos, quàm citiſsimè in aciem extenſos collocant, ne circumueniantur. Perplexitas ducū attendēda.

II. equites in cornibus vtrinq; collocant loricatos. Remediū gubernatoris bellogꝛ

III. Viſa opportunitate, exercitum contrahunt, ſpatia militibus vacua tanquam portas pluribus in locis relinquentes.

IIII. vniuerſam aciem in plures ordines diſtribuunt.

V. vnicuiq; ordini turmam equitum, ne ſine auxilio ſint, tribuunt.

VI. acierum cornibus cum vexilliferis fortiſsimos quoſq; præficiunt.

VII. vt in acie ſtantes cibum capiant, ob neceſsitatem perurgent.

VIII. ne horriſono hoſtium clamore terreantur, aut habitu. Solent enim irruentes hoſtes aliquot incompoſito ordine ante aciem premittere, pellibusq; ſuperiniectis armorum fulgorem occultare: quod & paſsim faciunt latrunculi inferioris Germaniæ, atris & picatis vtendo thoracibus in mercatoribus ſpoliandis: de quibus alibi alius erit ſermo. Latrūculi armis tectis pugnāt. Snaphaner.

IX. vt milites ad ſoluendum militares ordines, & reintegrandos, ad omnem hoſtilem circumuentionem ſint paratiſsimi.

X. ne ſic conſtricti in acie, aut ordine maneant, quòd non habeant liberam ſagittandi facultatem, immò niſi ſe dilatauerint, hoſtium ſagittis corruent plures.

XI. vt ſpectent hoſtilium ſagittarum euacuationem.

XII. ne ſtatim fugientem hoſtem ſpolii cauſa inſequantur: quod alacritatis cauſa

Filius M. Craſſi captus.

Principes ſuper omnia hæc notent.

generoſi adoleſcentes contra ducum voluntatem ſæpius indiſcretè facientes, mortem incurrunt, aut captiuitatem: prout miſerabile ſpectaculum de filio M. Craſsi Plutarchus (vnde hæc ſupradicta pro Gothorum ſimilitudine pugnatorum extracta ſunt) calamitoſiſsimo ordine meminit: quomodo ſcilicet Parthica fraude, & crudelitate Romani victi ſunt, quòd vix ſimilis inueniatur: ad quam hiſtoriam reſpiciant omnes ſtrenui bellatores, vt circũſpectius cum hoſte pugnantes, ludibriũ euadãt inimicorũ.

De doloſa hoſtium fuga cauenda.

CAP. XXI.

Plutarchus.

Notabile pro principibus.

PROSEQVITVR demum idem autor Romanorum miſerabile infortunium, et ſtragem, in perſequendis hoſtibus Parthis, ſimulantibus trepidam fugam, his verbis: Magno igitur impetu equitibus Romanis hoſtes inſequentibus, ne pedites quidem otiosè ſequebantur, ſed alacritatis, & ſpei magnitudine incenſi, illorum penè celeritatem adequabant, & ad omnes caſus paratiſsimi aderant, ac ſe iam fudiſſe hoſtes, ac viciſſe arbitrantes, eouſq; perſecuti ſunt, quoad non vltrà fugientibus Parthis tandem illorum dolos, ac fraudes agnouere. Conuerſi enim in eos Parthi, qui catenus fugam ſimulauerant, atq; vndiq; ſuperuenientes alii ſeſe ad pugnam parauerunt, atq; equites cataphractos Romanis equitibus opponentes, reliquum equitatum nullo ordine paſsim Romanis circumfudere, & ita vndiq; per planitiem diſcurrentes, ingentem vim pulueris excitabant, vt neq; ſe mutuò videndi, nec adinuicem colloquendi Romanis facultas eſſet, ſed mutuis etiam vulneribus ſeipſos interimerent. Multi etiam attrahendi ſpiritus anguſtia penè ſuffocati, & ſagittis inſuper confoſsi, miſerabiliter in puluere volutabantur. Nec vulneratis eximendi teli poteſtas aderat: ſiquidem curuatis vncis inſtructæ ſagittarum cuſpides non ſine maxima neruorum, & carnium laceratione diuelli poterant. Cumq; multi admodum eo pacto interficerentur, cæteri metu, atq; horrore torpebant, nec impetum pedites in cataphractos facere poterant, implicitas manus clypeis oſtentantes: pedes verò arenæ cumulis altius inhærentes, neq; ad pugnandum, neq; ad inſequendũ ſatis idoneos ſe eſſe monſtrabant. Erat enim pugnãdi forma omnino diſpar: quia Romani milites vtebantur paruis, & debilibus haſtis, qbus ferreos thoraces, aut ex corio fabreſactos, incaſſum peterent: ab hoſtibus verò grandioribus contis petiti, nuda penè corpora aditus præberent. Qui verò grauiter armati pugnabant, cunctorum ictibus ex equis deiecti, immobiles humi iacère cogebantur. Multi etiam ſponte ſua ex equis diſsilientes, media illorum viſcera perfodiebant: qui vulneris dolore perciti, huc illuc

Parthorũ dolos experti Romani trucidabãt.

Pulueres excitati.

Cuſpides ſagittarum curuatæ

Manus clypeis & pedes arenis impediti.

Forma pugnandi diſpar.

Haſtæ Romanorum paruæ.

illuc furibundi currentes, ſe pariter & hoſtes conculcando perimebant: nec minori aſperitate ardoris, & ſitis premebātur. Tandem multis fraudibus Parthoꝝ pater poſt filiū illuſus interiit: quod notent q̄ (pace cōtempta) ſimilibus ludibriis ſe immittunt.

Cōti Parthoꝝ grandes.

Ardor & ſitis.

De cauſis ſumendi belli, & hoſtis in fuga dimittendi.

CAP. XXII.

TSI periculoſa hominum voluptas ſit, pro gloria ſæpius tanquam inter delicias (præcipuè vt dici ſolet, homini inexperto) verſari in atrociſsimis bellis, tamen neceſsitatis cauſa, quò ſe, ſuoſq̄, ac amicos ab incurſu hoſtium, & populum à tyrannide tueatur, atq̄ ne innocentes iuſtitiæ colore grauamen, & calumniam patiantur, cruentum quantocyus aſſumitur bellum: quod ſæpe ita nouis nouiſq̄ ſubortis cauſis coaleſcit, vt pro paucorum vltione repellenda, impręmeditatè ſumptum, multorum, immò innumerabilium hominum irreparabili ruina ampliatum, deditione & ſeruitute finiatur. Grauiori tamen periculo Principes in hac cauſa premuntur, quia cunctos habent ſuſpectos, vt vitæ eorum maximè proditores inſidientur, dum vili quandoque pretio (operante liuore) vitam Principis, ac totius populi ſalutem mercari ſolent, quemadmodum & alii ſtipendiarii milites, qui obliti generis, & amicorum, pro exigua pecuniola ſe mutuò conſodiunt, & rurſus, ſi viui campum exierant, miſero luxu eam conſumunt. Quantum verò ad fugientes, obtenta victoria plures captiuari congruit, quàm vita priuari, ne fortè (vti ſuperius dictum eſt) eorum reſpectu priuſquàm dimittantur, diu optata pax vtriſq̄ aduerſariis reſtituatur. Reſeruato etiam exercitu in acie ſub vexillis potius plerunq̄ permittendus eſt hoſtis aufugere, quàm ambiguo belli euentu peramplius amicum exercitum in perditos, & ſceleratiſsimos homines relaxare. Sæpe nanq̄ præſumptuoſa ſecuritate victores ſuperantur à victis: quibus proprium eſt inſidias ſtruere, vix cauendas. Nec inſolitum eſt hoſtibus iniquo loco preſsis, clàm nocte fugere, aut interdiu ſeruato ordine ſe transferre, vt ab inſequentibus ſint ſecuri: qui etiam ſi vrgeantur natare per aquas, ea arte plerunq̄ prædiți ſunt in diſciplina militari, vt hac fuga & ſe, & dominos ſuos, ne trucidentur, aut captiuentur, eximere poſsint. Ideoq̄ nandi ſcientia neutiquàm prætermittenda eſt, etiam à Principibus: quibus & vſui, & ſaluti plerunq̄ eſſe poteſt, prout aliquando in laudabili vſu fuit in Italica natione, vt filios ſuos applicaret huic diſciplinæ.

Durum à ſtirpe genus natos ad flumina primùm
Deferimus, ſæuoq̄ gelu duramus, & vndis.

Cãę bellorꝝ aſſumendorum.

Bellũ atrox ſeruitute plerũq̄ finitur.

Principes primũ à proditoribus petũtur.

Sors militũ miſerrima.

Vtilitas captiuorum.

Exercitus auxiliaris non perdendus.

Victores ſtulta ſecuritate perduntur.

Victi inſidias ſtruunt.

De equestrium natatione.

CAP. XXIII.

Equites et pedites armati natant.

QVAMVIS non minus infaustum, quàm temerarium sit, armatum equitem, vel peditem gurgiti natando se committere: attamen quia Gothi omnia temporum momenta ad excolendam militiam collaturi erant, nullas partes militari exercitio idoneas experiri omiserunt. Quocirca artem, & vsum aquis innatandi, adeò perfectè calluerunt, vt plerunq; armis onusti, atq; equis inuecti, magna fluminum spatia inter hostiles exercitus ad resistendum, vel fugiendum tranatarent. Nec minori equos industria, quàm seipsos, ad natandi consuetudinem instruebant, prout Cornelius Tacitus asserit de Germanis: quorum nobilissimum institutum erat, equos ad natandi studium informare, audaciterq; gere. Nec testimonium Saxonis in hoc casu omittendum est. Is enim dicit, Biornonem quendam Noruegianum insignem pugilem, equum habuisse præstantem corpore, præpetem velocitate, adeò animosum, vt indefessus obstrepentem vorticem superaret: cuius aquæ lapsus tam incito, ac præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunq; pessundare soleat. Eo tamen equo tum Fridleuo pugile fortissimo (de quo superius in V. lib. dictum est) vrgente, tum scrupeo, atq; iniquo loco, priuatus est, & ad vltimum hostili stratagemate equi errore captiuatus. Ita nullibi terrarum species, aut natura videtur deficere equi Seiani. Quòd autem Gothorum equi eiusmodi natandi artibus perhibentur instructi, necessariam causam magnitudo, latitudoq; immensorum fluminum vbilibet administrat.

Equi ad natãdũ instructi.

Equus Biornonis pugilis.

Spẽs eq; Seiani non deficit.

Gothi prælianter in aquis.

Vix enim vlla certamina apud Orientales, Occidentalesq; Gothos, aut Finnos, Ruthenos, & Moschos instaurari, vel perfici possunt, nisi aquarum vastitas, & vorax impetus superetur.

De in=

De induſtria natantium.

CAP. XXIIII.

CASTRA etenim hoſtilium exercituum ita naturæ præſidio ſæpius, quàm in ſcopulis, et campis ſtatuuntur, vt operæpretium ſit exquiſita calliditate, et aſſu non minus contra naturæ munitionem, quàm hoſtis potentiam decertare. Nec diſsimili, aut minori ſagacitate opus eſt, vbi longiores amnium pontes æſtu, vel hoſte ſubitò deſtructos intuentur: quia tunc vti nequeunt noctis beneficio ad euitandum lignea fragmenta, aut palos ripis infixos: ſed prima aurora radios lucis immittente, quando equi iumentaq; vegetiores nocturna quiete reſumpſerant vires. Interiora verò regni vada tempore hoſtili acutiſsimis ſudibus ſub aquis muniunt, ne equites natando ſuſcipiant ripam. Verùm ne ſubnatantibus equis vllam vim ſeſſores huiuſmodi inferant, regulas adhibent ſingulares, videlicet vt genua, & pedes dorſotenus eleuent in equis, vt aërem in reſpirando quàm breuiſsimum capiant, veluti ſuffocandi, vtq; immobiles ſe contineant, frenaq; liberrima, & longa iumentis relaxent, lanceasq;, & tela aquis innatantia ducant, & popiſmate, quo inter pabulandum vti ſolent, ſtimulent ad celeritatem. Reliquam equorum non inutilem diſciplinam require inferius inter animalia cap. de equorum pullis edomandis. Etiam quæ Virgilius meminit de bonitate equi:

Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponti.

Equos verò non aſſuetos, aut doctos ad natandum, ſaucios poplite abſciſo, ne hoſtibus ſint vſui, eneruant, domumq; natando corporeis viribus ſeſe recipiunt ad aliud littus, vbi noui, recenteſq; caballi ad prælium aptiſsimi, ſemper occurrunt: nec minus liberale ſtipendium illicò paratum eſt pro recreatione tot difficultatum perſtrenuè ſuperatarum.

Caſtra naturaliter munita.

Pontes rupti impediunt bella.

Vires vegetiores veniunt ex nocturna qete

Regulæ natãtiũ

Equites breui momento ſpirant natando.

Lãceæ ducũtur ſup r aquas.

Popiſma.

Equi boni ſic notantur.

Equi eneruãtur

Equi recentes aptantur.

De natatione pedestrium armatorum, & præsertim pinguium.

CAP. XXV.

Ars natatoria.

ALIS etiam apud Septentrionales milites seruari solet vsus, vt qui minus arte natatoria sunt instructi, aut nimia crassitudine distenti, quòd propriis viribus vrgente necessitate nec seipsos, nec socios ad meliorem certaminis euentum reseruare possint, illis ipsis ita consulatur, vt funibus vtraq; ripa fluminum agiliori quopiam milite firmatis innitentes, vna manu se se transferendo teneant, altera verò contorta aqua statim locum artis compendio enixius quò valuerint præripiant. Quidam verò tanta natandi industria callent, vt inter æstuantis freti procellas, longo maris tractu nando salutem redimant, complurimosq; præsentis periculi socios littori restituant, durioribus forsan fatis reseruandos. Libet hic ex Saxone huius rei singulare exemplum afferre de quodam Siuardo Noruegiano: qui post multa, præclaraq; facinora in bellis edita, ab hostibus interceptus, cùm naui in alto mergendus veheretur, quasi funus suum inferiis præcessurus, empta de industria potione remiges onerauit: quibus exhilaratis, gubernandi potestatem supremi beneficii loco impetrauit: nautasq; impensius edere remigium hortatus, cùm vehementissimum nauigii cursum animaduerteret, proiecto gubernaculo præceps vndas insiliit, priusq; littori, quàm concitata ratis impetum correxisset, restitutus, Regem Haraldum improuidum occidit. Deinde nauali prælio dimicans incredibili, & præstantiori humani viribus fortitudine, solus aliquandiu consumptis sociis, nauigium ab hostibus vindicauit: quorum multitudini tandem cedere coactus, singulari nandi peritia fretus, quanquam hybernum tempus instabat, armis militaribus onustus profundo se credidit, atq; sub vndis enatans, dubium effecit, maioris audaciæ specimen in puppi præbuerit, an inter vndas agilitatis ediderit. Siquidem loricam, qua corpus munierat, quò liberius enaret, cum reliquis armaturis sub vndis sibi detraxit, ac demum cùm capessendi spiraculi gratia fluctibus emersisset, à quodam familiari suo per habitum hostibus indicatus, tunicam, qua se prodi suspicabatur, rursum corpus aquis occultando deposuit.

Peritia natandi

Siuardus Noruegianus.

Remiges inebriantur.

Haraldus rex occiditur.

Onustus armis hyeme natat.

Lorica detrahit inter natandū

Tunica sub aquis deponit.

fuit. Sed cùm ne ſic quidem proditoris notitiam fefelliſſet, ad extremum ſe veſte nudauit. Nec tamen adhuc indice ludificato, cùm ſolus ex ſociis ſupereſſet, ſeq; hęc omnia, quæ & callidè, & animosè tentauerat, fruſtra expertum animaduerteret, tandem fati ſimulatione profundo diutius immorans, inſidiatoribus, an viueret, dubium reliquit. Ad vltimum cùm humanæ reſpirationis conſuetudine ſupernè aërem capeſſere debuiſſet, cuiuſdam ſortè nauigii gubernaculum ꝑtinaciſsimis brachiorum amplexibus apprehendit, eiq; aliquandiu tacitus inhæſit, donec cuiuſdam curioſius cultum contemplantis indicio deprehenſus intercipitur, & morti adiudicatur. Plura tamen elapſionis genera animi firmitate tentaſſet, ſi hyberni frigoris immenſa ſęuitia corporis eius robur haud deſeruiſſet. Nec prætereundus eſt nobilis Romanus Fronditius, qui præclara facinora, teſte Plin. lib. XVII. cap. I. Vulturnum tranſnatans, fronde capiti impoſita aduerſus Hannibalem edidit.

Natãs deprehẽſus intercipit, & occiditur. Sæuitia frigoris

De extrahendis hoſtibus ab aquis.

CAP. XXVI.

EST & aliud cuiuſdam Erici Diſerti nobiliſsimi Noruegiani memorabile exemplum, ſingulari vincendi genere admirandum. Is enim Ericus videns ſe impacabili inuidentia domeſticorum heroum Regis Daniæ Frothonis, propter inſuperabilem facundiæ facultatem, ad quoduis crudele fatum circumdari, etiam ab ipſo Rege gladium aduerſus eum proiiciente, ſed obiecto obſtaculo non lædente. Quocirca circumſpectis hincinde remediis, nullum efficacius oblatum eſt, quàm quod ſecuritatem celeri compararet fuga: cui dum ſolicitus ſub tenebris nocturnis intenderet, claſſem Regiam anchoris firmatam, diffiſa laterum parte nauigationi inhabilem reddidit, inſertiſq; rurſum aſſerculis ſarſit, quominus ab intuentibus læſio agnoſceretur. Deinde nauigium, quo ſe, comiteſq; receperat, haud procul à littore depelli curat. Quem Rex laceratis inſequi nauibus parans, mox fluctu foros æquante, quanquàm armis admodum onuſtus exiſteret, enare inter alios cœpit, propriæ ſalutis ſeruandæ, quàm alienæ laceſſendæ cupidior effectus. Præcipitatis in altum proris, ſedibus ſuis remiges ſtagnans introrſum æſtus

Ericus diſertus.

Claſsis regia redditur inhabilis.

Propria ſalus ſi quicũ charior.

excuſsit, nullum in horrenda calamitate ſolatium inueniens, niſi remigia brachiorum, prout Caſsiodo. lib. VIII. de Tholo Principe Gothorum in ſimili caſu meminit: quo infortunio Ericus, fraterq; eius Rollerus conſpecto, cum contemptu periculi incunctanter ſe profundo dedere, natabundiq; fluctuantem excepere Regem. Iamq; eum ter ſuperfuſa vnda ſubruerat, cùm Ericus eę̃ſarie comprehenſum pelago leuat. Cætera naufragorum turba aut aquis obruta, aut ægrè littori reſtituta eſt. Rex humido nudatus cultu, ficca circumamictus veſte contegitur. Multus illi ab ore liquor crebra pectoris ructuatione manabat: vox quoq; eum continuis laſſata ſingultibus deficere videbatur. Tandem calore ſpiritum vehementiorem ad obſequium turbatæ rationis reſtituente Rex penſatis inſignibus fratrum meritis Erico ſub ſponſalium fide in publica concione ſororem, atq; centuriatum dedit Rollero: etiam Reginam ob arduas cauſas repudiatam, cùm nouam ſponſam è Noruegia expectaret, ſimili ſponſione coniunxit. Ita ergo fratres coniunctas egere nuptias, altero ſororem Regis, altero repudiatam Reginam ducente. Regi deinceps eò chariores habiti, quòd præ cęteris eorum virtute, & viribus regno, vitæq; fuerat reſtitutus. Sed præcipuè Ericus Diſertus (Ciceronis contemporaneus) Rex Sueonum poſteà factus: cuius prudentiſsimo conſilio idem Rex Frotho ſuos principatus admirabili pace auxit, ac direxit, & conſeruauit. Tales Rex Aripert Longobardorum (teſte Pau. Diaco. lib. VI) auxiliatores non habuit, quando auro onuſtus fugere voluit: natando ſuffocatus eſt, quia fortè nulla experientia artis natatoriæ prius vſus eſt &c.

Rex extrahitur ſuffocãdus ab aquis.

Turba naufragorũ periit.

Naufragi q̃les habẽt paſsiões

Gratitudo boni regis.

Fĩes cõiunctas egerunt nuptias.

Ericus cõtẽporaneus Ciceronis.

Aripert rex Lõgobardorum.

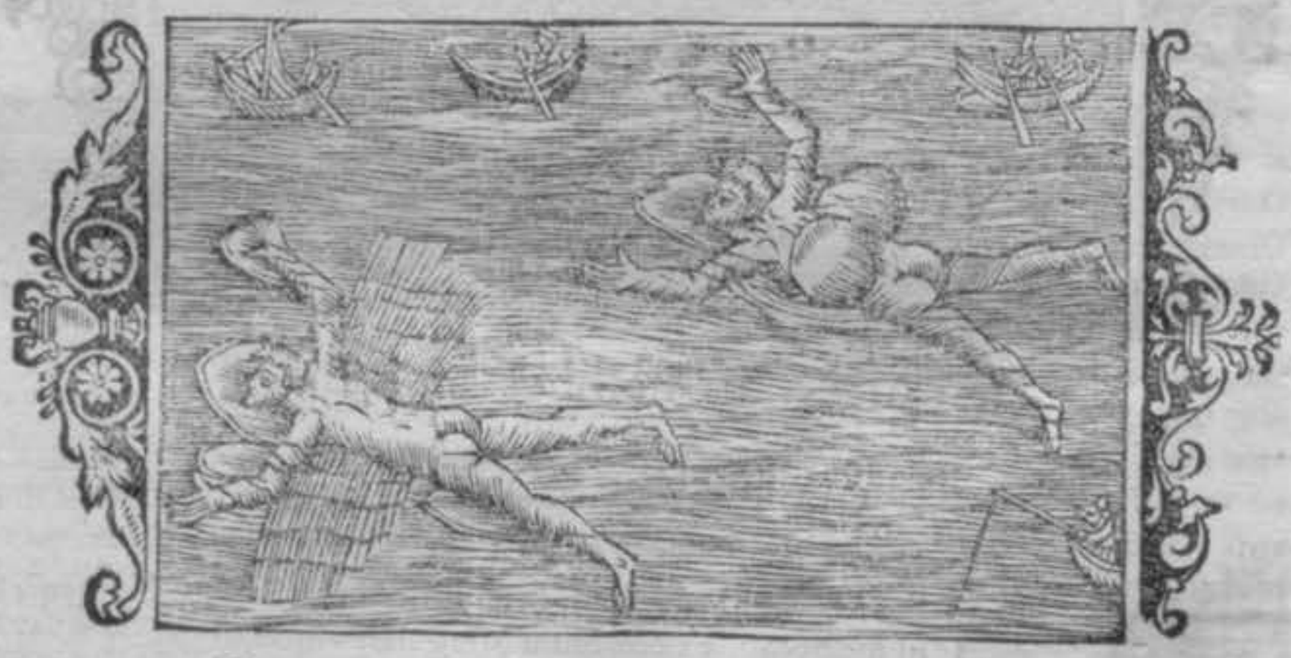

De primis inſtrumentis natatoriæ artis.

CAP. XXVII.

Arundines fungoſæ.

Modus natãdi.

NATATORIAE artis inſtrumenta, & diſciplina in vtribus, ſeu veſicis inflatis, vel manipulis leuium arundinum fungoſarum hic appoſita ſunt, vt pueri, adoleſcentesq; maiorem prę cęteris ętatibus aquis ſe immergendo, & exercendo habeant voluptatem, ne fortè tacitis procedentibus annis, harum rerum ignari nec ſe, nec alios à præſentiſsimo mortis periculo valeant liberare. Modus is apud veteres Septentrionales homines diligentiſsimè obſeruabatur, vt non minori induſtria ſuos admouerent ſtridulis fluminibus,

minibus, aut altis gurgitibus se immergere, atq; respiracula capere, quàm furiosis equis sursum deorsumq; directis incessere, & horrenda præcipitia declinare. Putabant enim se, suosq; milites parum fortes, aut glorioſos existimari, nisi etiam tali casu sese, patriæq; salutem ab hostibus redimere possent. Sæpius etenim pedestris, seu campestris pugna in naualem, seu stagnalem, aut paludineam commutari solet, vti Herodianus lib. VII. meminit de Maximino Imperatore Gotho: qui cùm ad ingentem, vastamq; paludem deuenisset, intra quam Germani peritissimi natandi (vt qui tantummodò in fluminibus lauentur) fuga se receperant, verentibus Romanis eosdem insequi, primùm Maximinus equo paludem ingressus, cùm q; idem etiam supra aluum equus voragine hauriretur, magna vi hostes contrucidauit. Quare exercitus reliquus pudore instinctus, ne prodere pro se pugnantem Imperatorem videretur, ausus & ipse est paludem ingredi, atq; fortiter pugnare. Cæsar etiam multitudine hostium iniquo loco obrutus, sese (vt lib. IIII. testatur) ex nauigio eiecit, atq; ad eas, quæ longius constiterant naues, adnatauit. Hinc suis laborantibus subsidio scaphas mittens, nonnullos conseruauit. Nauigium quidem eius militum multitudine depressum, vnà cum hominibus interiit. Præterea paulò antè eodem libro dicitur, quòd Cæsaris multi milites fuga, cædeq; suorum perterriti, XXX. pedum altitudine in ædificiis consistere ausi non sunt, sed per molem se in mare præcipitauerunt, & octingentorum passuum interuallo ad oppidum destinatum enatauerunt. Meminit etiam Diones Cassius, Imperatorem Hadrianum adeò peritos, & laborum patientes habuisse exercitus, vt olim equites, qui vocantur Bastæ, Danubium armati tranatarent.

Milites parum fortes sine arte natandi.
Pugna pedestris in naualē mutatur.
Maximinus Imp. Gothus equo ingreditur flumen.
Cæsar adnatauit.
Nauigium Cæsaris periit.
Interuallū 800. passuum nādo superatur.

De eodem per externa exempla.

CAP. XXVIII.

PRAETEREA Imperatori Seuero (teste Herodiano) Britanni non minus sese opposuere in paludibus, per quas ipsi natant, excursantq;, ad ilia demersi nudo corpore cœnum contemnentes (neq; enim vestis vsum cognouerunt) quàm apertis campis, vbi ventrem atq; ceruicem ferro incingunt, ornamentum id esse, ac diuitiarum argumentum existimantes, perinde vt aurum. Corpora pingunt omnisariàm formis animalium. Ideoq; non induuntur, ne picturam adoperiant. Insuper Suetonius Iulium Cęsarem testatur nando transnatasse flumina, vel innixum inflatis vtribus ea velocitate vsum fuisse, vt sępe nuntios de se præuenerit. Præterea Alexandriæ circa oppugnationem pontis eruptione hostium subita compulsus, in scapham pluribus eodem prępipitantibus, cùm desiliisset in mare, nando per CC. passus euasit ad proximam nauem, elata leua, ne libelli, quos tenebat, madefierent, paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Herodotus insuper dicit, in exercitu Xerxis plures Græcos natandi peritos euasisse saluos, quàm barbaros. Demū Liuius dicit Chlœliam virginem vnam ex obsidibus, cum agmine virginum per Tyberim inter sagittas Romam venisse saluam. Meminit prętereà Saxo prædictus, nobilem quendam Herbortum exercitus ducem, armorum onere retento se credidisse profundo: quoſq; gradu non poterat, incredibili nandi virtute præcesit in Sclauorum irruptionem.

Seuerus Imp.
Iulius Cæsar.
Libelli madefacti non sunt.
Græci nādo salui facti.
Chlœlia.
Herbortimus.

De natatione armati militis per coriarium saccum fistula inflatum.

CAP. XXIX.

Milites puidi.

SOLENT plerique milites prouidi in locis marinis, seu stagnalibus bel ligerantes, dum artem natandi non habeant, secum comportare coriarium saccum cum fistula affixa, qua culeum ipsum sub brachiis ad collum ligatum insufflare poterint, ita vt grauior pars corporis sit infra saccum: qui è corio cerui no (vnde pila conficitur) debet consui amplitudine palmari, in forma rotunda, quasi pectoralia trahentium equorum in curru. Fistula autem subtilis sit in parte anteriori, dum sufficienter saccus ille fuerit aere impletus, et colligatus: eoq; modo securissimè homo nudus, vel armatus modica manus, & pedum motione sese, quò velit, transferre possit. Sed cauendum est, ne caput inclinet deorsum, ne fortè ventus culeo inclusus grauiori mole succumbat. Qui obsidione strictiori marino situ inclusi sunt, vel latis fossis, ne exeant, impeditos se vident, eo remedio suæ libertati consulunt, vbi omnis spes adempta est euadendi per scaphas.

Saccus coriarius insufflatus extollit natantem.

Modus securus nandi.

Cautela conseruandæ vitæ in extrema necessitate.

De pueris instruendis in arte natandi.

CAP. XXX.

NANDI tamen vsum & peritiam, si quis anteacta ætate per habitum susceperat, plurimam sibi, & Reipublicę reseruatus afferre poterit vtilitatem, prout Iulium Cæsarem plures historiæ feliciter feciſſe confirmant, præsertim cùm Alexandriam impugnaret, vbi hostium irruente multitudine nando fugere sit coactus, vt superiori cap. demonstratur. Meminere præterea diligentes historici mirabile robur Sertorii, qui in bello Cimbrico grauiter vulneratus, equum amisit, & indutus thoraca, & scutum, atq; arma tenens, Rhodanum fluuium rapacissimum per aduersos fluctus plurimum nando traiecit, & non sine magna hostium admiratione ad suos peruenit: cuius laudes Italicus poeta Silius his versibus egregiè laudat:

Ipse inter medios venturę ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu,

Iulius Cæsar.

Sertorius.

Silius poëta Italicus.

Muralcis

Muraleis foſſas, vndoſum frangere nando
Indutus thoraca vadum, ſpectacula tanta
Ante aciem virtutis erant, ſæpe alite planta
Ilia perfoſſum, & campi per aperta volantem,
Ipſe pedes præuertit equum, ſæpe arduus idem
Caſtrorum ſpatium, & ſaxo tranſmiſit, & haſta.

His pauculis verſibus omnes ferè militares exercitationes complectuntur, vt quiuis intelligere poſsit, inter caſtrenſes induſtrias nandi peritiam primum, licet periculoſiorem, obtinere locum. Exercitationes militares.

De peritia natandi, & eius vtilitate.

CAP. XXXI.

QVA quidem arte, & experientia nandi ſe carere, iniquo animo ferebat Alexander. Alexander.

Is etenim, cùm aliquando maximum flumen cum omni exercitu tranſmittere opus eſſet, paucos equitum ad tentandum vadum præmiſit: cuius altitudo primo ſumma equorum pectora adæquabat: mox vt in medium alueum ventum eſt, ceruicetenus equi abluebantur. Tum milites omnes pauore torpebant, & nemo audebat in fluuium ſe mergere. Hoc cùm cerneret Alexander, O me deterrimum, inquit, qui nunquàm nare didicerim. Deinde confeſtim rapto incumbens clypeo, audacter traiecit. Alexãdri q̃rela.

Cuius exemplum alii ſecuti, partim nando, partim equitibus hærendo, partim autem ſublatis in verticem ſarcinis, haſtiſq; nitentes, pedibus tranſmisère adeò, vt ex tanto exercitu nihil, præter pauculas ſarcinulas, deſideratum ſit: ſed ſic omnes madidi vndiq; ripis, aggeribuſq; fluminis expoſiti ſunt, vt facilè exercitus omnis deleri potuiſſet ſi pares hoſtium copiæ illum aduenientem excepiſſent. Exercitus Alexandri facilè delebilis.

Eſt & aliud admirandæ fortitudinis exemplum cuiuſdam Scæuolę, qui apud Britannos præualente multitudine, atq; adueniente nocte, in profundum pelagi ſe deiecit, duabuſq; loricis, & graui ſcuto onuſtus, ad Cæſarem nando peruaſit: á quo laudatus pro concione, & ex gregario milite centurio factus, vitis honore donatus eſt. Scæuola.

Quanto etiam vſui fuit nandi peritia in primo Punico bello, teſtatur T. Liuius in multis hiſtoriis ſuis. Ideoq; nandi diſciplinam acquirant homines per artem, quam omnibus aliis animantibus exhibuit ipſa natura. Peritia nandi.

LIBRI DECIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS GLACIALIBVS
LIBER VNDECIMVS

CAP. I.

REPERIVNTVR in annalibus Septentrionalium regionum tam vetuſto, quàm recenti tempore, inter Ruthenos, ſeu Ruſſos, aut Moſchouitas, & Sueones, ſiue Finnos, ob diuerſas, ſed arduas cauſas, tam in mari quàm in terra, atq; plana glacie, & denſis altiſq; niuibus, ſæpius atrociſsima fuiſſe commiſſa certamina, ſorteq; militari, & fortuna variata, nunc vni, nunc alteri parti (vt fieri ſolet) ſtrenuam victoriam adieciſſe: quæ rurſus deuicta, in horribilem prolapſa ſit calamitatem. Huiuſq; diſcriminis cauſa eſt loci, temporiſq;, ac gubernatorum circumſtantiæ, quæ in talibus celerrimam accelerant occaſionem. Cernuntur hic duæ fortiſsimæ arces: quarum altera interiecto profundo, & verticoſo gurgite, dominio magni Magiſtri Liuoniæ (ſic enim maximę prouinciæ Princeps appellatur) ſubdita eſt: altera verò magno Principi Moſchouitarum pertinet. Vna tamen Naruen regimini Chriſtianorum Liuonienſium, & altera ſchiſmaticorum Moſchouitarum ſubiecta eſt: quæ arx Moſchouitis ſubiecta, tanto naturæ munimine, ob circumcurrentes aquas, & armatas vires, ſe tuta perenniter dudum credidit, vt nullius etiam potentiſsimi hoſtis inſultum expaueſcere vellet. Sed hæc inſania vti fallax extitit, ita & repentinam, & ineuitabilem experta eſt calamitatem. Nam Suecorum, Gothorumq; illuſtriſsimi Principes, Steno Stur antiquior, & Suanto, multis & grauibus Moſchorum iniuriis, ac perfidiis prouocati, poſt arduiſsima bella, ac damna eorundem Moſchorum potentibus prouinciis, ac populis illata, exercitum quinquaginta millium armatorum, prædictamq; arcem Moſchouitarum aggredientes, ferro, flammaq; (ſpeculantibus amicis Liuonienſium caſtris) inſuperabili furore expugnarunt, vt Moſchi crudeliter vulnerati, multis interemptis, ac combuſtis, vix fuga ſibi peperere ſalutem. Hacq; arce ſuperata, ineſtimabile ſpolium argenti, & pretioſarum pellium zebellinarum Principibus Suecis, & Gothis antedictis, & exercitui eorum ceſsit in prædam, vt inde perpetuò gloriarentur pro grauibus arduorum prœliorum moleſtiis, tam æſtu, quàm frigore perpeſsis, maximis ſpoliis onuſtos triumphaſſe. Sed hæc opima ſpolia, vti ſuperatis hoſtibus irrecuperabili damno, doloriq; fuerunt, ita & Principibus prædictis, & amicis, ac terris eorum, ob diſcordiam pretioſiſsimæ prædæ hincinde vſurpatæ, pernicioſum, ac inextinguibile odium (vnde poſtmodum regnorum ruina orta eſt) excitârunt. Hanc itaq; arcem ab hoſtibus militari fortitudine erutam, cùm magnus Magiſter à Suecis victoribus gratis, & dono oblatam, ſuo dominio formidaret adiungere, flamma impoſita, exportatiſq; ingentibus ſpoliis per Finlandiam in Suetiam, & Gothiam, victor exercitus eſt reuerſus. Tanta tamen copia ceræ (quæ Orientalium negotiatorum immenſus quæſtus eſt, & dominorum diues

Gentes diuerſę.

Bella glacialia.

Circumſtantię bellorum.

Arx magni magiſtri Liuoniæ

Securitas caſtrēſis infirma.

Steno Stur & Suanto principes.

Spolia ingētia.

Spolia nocent.

Ruina regnorū & incolarū ex ſpoliis ortum habet.

Copia ceręineſtimabilis.

Cera nauigabilis. tributum in eadem arce, ob importabilem grauitatem, relicta est, vt flammis resoluta, nauigabile iter per magna locorum spatia exundatione sua reddere posset.

De conflictu glaciali.

CAP. II.

Conflictus glacialis.

Glaciei solidi-tas.

Vngulæ equorũ ferratæ.

Equi vertuntur in gyrum.

Equis sine periculo casus.

Insequẽtes frag mẽtis glacialibus occidũtur

NEQVE minori bellandi impetu Sueci, ac Gothi contra Moschouitas, seu Ruthenos, pacta constitutę pacis ob ardorem rapinarum in finibus Finnonici maris violantes, super aperta glacie, quàm in ipsa solidissima terra confligunt: immò, vt prius dictum est, vbi anteà æstiuo tempore acerrima commissa sunt bella naualia, eisdem in locis glacie concreta aciebus militari modo instructis, bombardisq; ordinatis, habentur horrendi conflictus. Adeò solida glacies est in equestribus, ac pedestribus turmis sufferendis, ampliter vel strictè collocatis. Neq; mirum, aut incredibile cuipiam, Latiali præsertim homini videatur, quomodo equorum vngulæ in lubrica glacie firmari poterunt, vt nedum impetuosissimè cursitent, sed & in gyrum versi, atq; ad cursum agitati, armatum sustineant pugnatorem. Equi etenim adeò firmati sunt in pedibus adunco ferro, & clauis acutis, vt nusquam, quantuncunq; plana sit glacies, sessori de lapsu sit formidandum: immò talibus equorum ferramentis glacialia frusta impetu fugientis excisa, in faciem immittuntur insequentis, vt illicò moribundus corruat, vel vulnus recipiat, non faciè curandum.

De irruptio-

De irruptionibus Moſchouitarum, ſeu Ruthenorum.

CAP. III.

MAGNO gentis ſuæ numero non tantum ad præliandum, quantum prædandum pro maiori parte exiguo, vel nullo ſeruato ordine militari, ad bella proficiſcuntur Moſchouitæ, præcipuè qui limites regni Suetiæ, ac magni ducatus Finlandiæ præliaturi, aut prædaturi accedunt, prout in annalibus eorundem regnorum, pręcipuè circa annos Domini M.CD. XCV. viribus ſexaginta millium hominum factum fuiſſe commemoratur. Cauſam motæ irruptionis poſuere trium parochiarum collimitanearum, ſcilicet Egrebpe, Iaſche, & Saualax, atq; de fluminibus earum repetitionem: quaſi æquius ad eorum pertinerent ditionem, quàm regni Suetiæ iuriſdictionem. Sed reuera ſtimulatione Ioãnis Danorum Regis tanta colluuies eò ingreſſa eſt, vt maxima regni Suetiæ prouincia ſubiugata, partem iuri & dominio Moſchorum ſubiiceret, & partem dominio eiuſdem Regis Danorum ſubiugaret: quemadmodum paucis inde euolutis annis, anno M. D. poſteà in Regia ciuitate Holmenſi legati Moſchouitarum eidem Regi Ioanni in quadrageſima propoſuerunt, aſſerentes pactum hoc oſculo S. Crucis inter vtroſq; principes pro humilianda, ac vſurpanda corona Suetię, ſolenniter fuiſſe ſtabilitum. Sed vtraq; pars in meditationibus ſuis ſubitò fuit exinanita, vt Rex Ioannes in ſuam Daniam (relicta Regina Chriſtina, de Ducibus Miſniæ, muliere optima) fugere ſit coactus, & ipſa Moſchorum turma hoſtiliter humiliata, atq; more prædonum repulſa ad patrias redire habitationes, ea memoria cladis accepta, vt Danorum perſuaſione nunquàm dominia Regis Suetiæ aliena ſtimulatione, vel proprio auſu præſumpſerit impugnare. Vtcunq; ſe res habet, cùm Daniæ regnum paruulæ telluris anguſtiis (teſte Saxone) clauditur, importunè, & aſſutè prouidere ſolet, vt ampliſsima vicinorum regnorum Suetiæ, Gothiæ, & Finlandiæ dominia multorum principum confœderationibus, & auxiliis vſurpare poſsit, præcipuè Moſchouitarum, ſeu Ruthenorum ex Oriente, Scotorum & Gallorum ex Occidente, & Germanorum ex Meridionali plaga: quæ nationes ſimul coniunctę, in Suetiam ſubiugandam venientes, citius tumulum inueniunt, quàm triumphum.

Moſchouitę potius ad præ dãdum quàm præliandum exeunt.

Parochiæ tres.

Ioãnes Dannorum rex.

Legati Moſchouitarum.

Chriſtina regĩa.

Ioannes rex fugit à Suetia.

Dani appẽtunt dominia aliẽa

De ſpecu horriſono, Smellen vulgariter dicto.

CAP. IIII.

VISVM eſt ſuperiore capite, glaciei tantam ineſſe fortitudinem, vt equeſtres, pedeſtreſq; bellatrices turmas facilimè ſufferre poſsit. Iamq; intuendum erit, ſpecum ſubterraneam fore prope littoralem vrbem, Viburgum appellatam, eiſdem Moſchouiticis terris plurimum vicinam: quæ eius ſecretæ virtutis eſt, vt animali viuo in ipſam proiecto, tam horribilis ſonus excitatur, q; ſua excellentia aures propè poſitorum ſuffocat, ne audire, aut loqui, vel ſtare poſsint: qua virtute multò plures, quàm vehementiſsima bombarda interimit, vel debilitat in momento. Sed neq; hoc naturæ opificium videtur eſſe otioſum. Ingruente enim hoſtilitate præfectus terræ iubet omnium aures concludi cera, cellariisq;, ac antris abſcondi victuros: & demum ſe muniens, animal aliquod vel haſta, vel ſune præcipitat in os ſpeluncæ: vnde tam horridus excitatur ſonus, vt hoſtes obſidentes in circuitu, quaſi mactanda pecora collabantur, lapſiq; (ſi incolis viſum eſt) longo interuallo remaneant ſpoliandi. Sed nulla voluptas vltionis ſumendæ victoribus ineſt, quando naturæ potentia tam fortiter opprimi videntur inimici: qui mox vt ſenſum ceperint, non præliandi, ſed fugiendi tempus aſſumunt, ne ſono iterum excitato, tandem moriantur, vel mortifera agritudine contracta, paululum etiam fugientes ſuperuiuant. Quo caſu euenit, vt qui armis, & viribus à bellico furore reprimi non poterunt, ſolo terrore mugientis naturæ tabeſcunt, priſtinum vitæ robur tardè, vel nunquàm recuperantes.

Sonus vehementiſsimus.

Opificiũ naturę mirabile.

Hoſtes debilitantur horribili ſono.

Inimici fugãtur

De eodem

De eodem.

CAP. V.

MISERANDVM, & infelix huius calamitatis exemplum, plus cæteris hoſtibus Rutheni, ſeu Moſchouitæ, multis millibus ſuorum amiſsis, quandoque ad poſteros reliquerunt, ne vicinas gentes, maximè Finnos, ſuperba multitudine gratis opprimere pergant. Hi etenim Finni & mutuis præſidiis, & Gothicis, ac Sueticis armis, magiciſq; artibus, & elementorum ſecretis viribus ſeſe, ſuaſq; terras inconcuſsè ſeruare ſolèt. Huius autem ſpecus ratio vndecũq; conſtat, à prouido ſemper viro dirigi, ac cuſtodiri debet, etiam intra plures, vt hic cernitur, circumpoſitos muros: quia eius, vt aliarum rerum ſecreta natura in maxima potentia ſita eſt, ita leuiter haud veniet percipienda, prout Plin. lib. II. cap. XCV. miracula terræ potius appellat, quàm ſcelera naturæ: quibus cœleſtia vix ſunt narratu difficiliora, ignium ſcilicet tot locis emicantium, perpetua tot ſeculis incendia: ſpiritus lethales alibi aut ſcrobibus emiſsi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi mortiferum ſpiritum exhalantes: alibi locum eſſe, quem qui intrauere, moriuntur: alibi fatidici ſpecus, quorum exhalatione temulenti futura prę cinunt, vt Delphis nobiliſsimo oraculo: quibus in rebus quid poſsit aliud cauſæ afferre mortalium quiſpiam, quàm diffusè per omnem naturæ ordinem ſubinde aliter atq; aliter diſponere erumpens numen? Surgunt etiam naturales venti in profundis hiatibus terræ geniti: qui licet ad propoſitum parum faciunt, tamen ob ſimilitudinem adducuntur. Aſſerit enim Plinius alibi, in Dalmatia ſpecum eſſe, vaſto hiatu præcipitem: in quem deiecto leui pondere, quamuis tranquillo die, turbini ſimilis emicat procella. In domibus etiam multis manufacta, incluſa opacitate, conceptacula auras ſuas habent: quæ & generali appellatione venti ſunt.

Rutheni.
Moſchouitæ.
Finni.

Specus à prouido viro ſeruat

Miracla naturę

Locus exitialis

Numẽ erũpens.

Specus Dalmatiæ.

De præliis Finnorum contra Moſchos.

CAP. VI.

QVEMADMODVM ampliſsimus, ac potentiſsimus ſit principatus maximi Ducis Moſchouitarum, ac Ruthenorum, ita & titulum ſuæ ditionis amplificat, & extendit, prout literæ eius nouiſsimè per quendam Demetrium Clementi VII. tranſmiſſæ, atteſtantur in hunc modum: Magnus dominus

Titulus hic in chartis maiorẽ locũ occupat, quàm in veris dominiis obtinet possessionem.

Basilius Dei gratia Imperator, ac dominator totius Russiæ, necnon magnus Dux Volodemariæ, Moschouiæ, Nouogrodiæ, Plescouiæ, Smoleniæ, Ifferiæ, Iugoriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ &c. dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigoniæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rozeuiæ, Belchiæ, Roscouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq; &c. Datum in ciuitate nostra Moschouia anno ab initio mundi septimo millesimo tricesimo, tertio Aprilis. Verùm hunc titulum tam magnum, & amplum, vicinæ nationes plus mirantur, quàm eius vires formidant, maximè Finni, qui sæpius prouocati, non desinunt tam potentibus eius titulis, & populis insidiari. Sed non tam frequenter in campis (nisi asperrima hyemis fuerit) quàm aquis in plurimos amnes, lacusq; diuisis: verùm vt plurimum latrunculi sunt pro vtraq; parte ardore (vt supradictum est) rapiendi præliantes. Sed neq; ob hanc minutam rationem principes Aquilonis in apertam hostilitatem ruunt. Præscriptæ enim sunt causæ, quibus irretiti pro vtraq; parte satis aspero cruciatu plectuntur, prout superius lib. VII. de transgressoribus, seu falsariis monetarum, fuerat declaratum.

Finni insidiantẽ Moschouitis.

Latrunculi.

Causæ punitiuę

De modo latrocinandi Moschorum.

CAP. VII.

Peritia latrocinandi.

Careli.

Lembi.

Pix.

Arcus.

RVTHENI, seu Moschouitæ, quàm pernicioſam in piratica, seu latrocinandi studio peritiam, ac astutiam habent, paululum supraposita figura declarat. Dum enim Carelos, siue alias vicinas gẽtes latronũ more inuadere prędisponũt, societate cõgregata, atq; certis legibus & pactis instructa, lẽbos abietinos lõgos, ac leues, XX. aut XXV. hominũ capaces, in solitudinibus diligẽtius asseribus planis & subtilibus fabricãt, eo videlicet ordine, vt pars dolabris eos cauat: pars picem in subterraneis specubus (ne fumo prodantur) ex pineis stipitibus, aut scandulis concoquit: pars cuspides iaculorum, vt indurescant, adurit: pars arcus, & neruos, sagittasq; adaptat. Pro omnibus enim similibus instrumentis materiam aptissimam habent solitudines illæ. Quibus videlicet lembis paratis, pariter eos in aquas velut classem latrunculi immittunt, & armis instaurant.

Deinde

Deinde vicos, villas, caſtella, naueſq; onerarias in Albo lacu, vel Venedico ſinu, vel Liuonico mari ſub anchoris ſtantes, ſpolia rapturi aggrediuntur. Nec bona ſpoliaſſe, aut diripuiſſe contenti, ſed etiam innata crudelitate ſine quocunq; diſcrimine, & diſcretione, homines talibus ingentis ſuperatos, in gurgitem mittere ſuffocandos ſatagunt. Crudelitas Moſchorum et Ruthenorum.

De eodem.

CAP. VIII.

ALIQVE proſperitate freti adeò inſolentes euadunt, vt naues maiores marina tranquillitate retardatas, circa tabulas aquis viciniores, obterebraturi aggredi, & moleſtare non formidant: ſagittis enim, ne ſupernè à propriis defendantur, nauigia ſatis acriter auertere contendunt. Attamen rariſsimam pro tantæ præſumptionis audacia victoriam conſequuntur, quia tormentis, balliſtis, & iactilibus ſaxis frequentius repelluntur. Deinde dum conſyderant ſe non ſatis diu poſt illatam violentiam, & rapinam, inter homines afflictos permanere ſecuros, aut vlteriori omnium diſpendio publicam exercere piraticam, lembos humeris impoſitos, in abdita ſyluarum referunt, quorum ſecretiora loca intimius cognoſcunt: vt rurſus eiſdem pro ſimilibus latrocinii exercendis, opportuniore tempore vti poſsint, interim præſidia in nemoribus firmantes, vt in his tanquam ſecretioribus heremi locis, ſpoliorum abundantia ſe nutriant, ac armis tueantur. Verùm vti facinus eorum horridum eſt, & perniciоſum, ita promptiſsimos vindices illicò inuenit in ſui vltionem. Venatorum nanq; diligentia, & ſagacitate primùm latronum ſylueſtria præſidia explorantur: deinde turmatim exeunt populi furuis armis induti, hoſtium vites vſq; ad extremam internecionem deleturi. Neq; tamen id ſine cruenta victoria venit, dum latrones ſceleris conſcii, pro vita tuenda quaſi agonizantes decertant. Ad extremum tamen viribus fracti, partim ad montium antra, partim ad terrarum cauernas, partim ad denſos arboſum ramos ſcandendo ſe recipiunt, eò ſecuriores ſe putantes, quò ſecretiora hæc loca anteà ad tantum facinus perpetrandum præelegerant in ea ſolitudine vaſta. Sed Dei vindicta exigente, neq; eo modo aut loco vitam, aut emunitatem merentur, qui tam diris cruciatibus innocentes opprimere conſueuerunt. Omnes enim ſine vlla clementia lembis, & præſidiariis ædibus impoſiti, comburuntur. In cauernis verò, & antris latitantes, grandibus admotis ſaxis, & palis viui, miſeriæ prolixiori, fame videlicet relinquuntur interimendi. Qui denſis arborum frondibus ſe tutos opinantur, latratu canum proditi, niſi de vita redimenda paciſcantur, mox ſagittis opplentur, vt decidant in terram morituri. Nec alia apud eos efficacior vis eſt inueſtigandi ſylueſtres graſſatores, & fures, quàm odoratu, & latratu canum venaticorum.

Inſolentia piratarum.

Modus iuadendi naues.

Modus defendendi.

Lẽbi portãtur ĩ humeris.

Abũdantia ſpoliorum.

Modus inueſtigandi latrones

Arma furua.

Fuga latronum

Latrones comburuntur.

Latrones canũ latratu ꝓduntur.

De externis exemplis.

CAP. IX.

TERVM exurgit mirabile facinus in simili casu nauium trahendarum, prout in Reginonis historia refertur, videlicet Nortmannos duorum millium passibus naues per terram traxisse, vt Burgundiam spoliarent, & Parisios: & demum in Sequanam immersisse. Præterea Iustinus volumine XXXII. asserit, Regis Colchorum ministros, Argonautas raptores filiæ, insequentes, naues suas humeris propriis per iuga montium vsq; ad littus Hadriatici maris transtulisse. Si verò iidem equestres Colchi bellare contendunt, tunc indisciplinata multitudine, ac clamore concurrunt, quemadmodum Damianus à Goës Lusitanus, Indianarum rerum fidelis scriptor, in Aethiopum præliis fieri attestatur: qui etiam, vbi ceciderint equo, sicut Parthi, & Moschouitę prędicti, fuga non euadunt, impediente cursum fluxa, longaq; veste ad pedes vsq; deducta. Præterea non pauca loca reperiuntur in Septentrionalibus regnis, in quibus incolæ, vt arceant hostilem classem, modico collium spatio naues attrahere, & inimicis opponere solent, præcipuè circumquaq; per regiam Holmensem, vbi salsi maris, atq; aquæ recentis plures sinus sunt: per quos, si prouidi ciues sunt, facilimè hostes opprimere, vel abigere possunt. Loca autem ea volens hic taceo, ne innotescant inimicis: qui cùm ea inciderint, insidiasq; posuerint, plus sibi, quàm aduersariis nocuisse deprehendent, prout superius de militaribus cautelis discretius est notatum. Natura tamen Moschorum, veluti & Parthorum est, leuibus armis, & equorum celeritate prædam abripere, & fugam intendere, dum forti animo cataphractos habentes equos, potius pugnã decernere, quàm accipitrum instar hostem euolando ferire contendant. Vbi verò classe, lembis, scaphis, vel myoparonibus agendum est, mira celeritate regnicolę vti solent, vt opportunis locis Moschos, Russosq; spoliis omnibus exutos interimant, vel in fugam conuertant, vel captos arcibus vicinis dura seruitute premendos includant, aut persequi non desinant, donec consumantur in fuga, vel sese loco munitos defendentes, ad turpem deditionem (tametsi efferatè resistant) compellere possint. Eoq; modo expectata securitas reducitur ad incolarum diuturnam tranquillitatem.

Normanni traxere naues. Sequana.

Damianus à Goes eques Lusitanus.

Aethiopes.

Indi.

Parthi.

Moschi.

Aquę salsæ atq; dulces cõmixtæ.

Insidiatores propriis percunt dolis.

Mos Parthorũ & Moschor.

De modo

De modo recipiendorum oratorum apud Moſchouitas.

CAP. X.

PERHIBENT nonnullæ Septentrionalium regnorum veteres hiſtoriæ, quoſdam Principes Moſchouitarum miris præſtigiis Regum & principum legatos excepiſſe, atq; adhuc excipere ſolere. Siquidem elegerunt, nuncq; pro tempore ex plebeia multitudine quàmplurimos procerioris ſtaturæ viros, inſigni canitie, & prolixioris barbæ forma ſpectabiles, elegātiſsimo cultu, veſtitu ſcilicet Principis, eos exornantes, eligunt, vt in ampliſsimo nobilium cœtu hinc inde cum ſilentio ſedentes, ſui ornatus ſplendore, & multitudine oculos perſtringant ingredientium oratorum: qui tanto apparatu faſcinati, aut territi, nihil auſterum proponant, vel propoſitum communibus eorum ſententiis annuant concludendum. Sed is apparatus, vti mentitam magnificentiam continet, ita & frequentius in ſuo exitu vileſcere iudicatur. Longè etenim ab ea æſtimatione aberrant, quam ſe putauerant conſecuturos. Nam expertioribus legatis, qui latius arduis deductis negotiis penetrauerant orbem, totus ille ſplendor, prę-ſtigioſuſq; cultus, contemptibilis apparet, & pudendus. Prętereà mos eſt apud Tartaros, vt legati, antequàm eorum Imperatori commiſſa proponant, inter duos ignes ire cogantur, ea potiſsimùm cauſa, vt ſi venenum portauerint pro intoxicando Principe, ardore ignis in portitorum necem prius diſſoluatur. Noluntq; aliter eoſdem legatos audire, niſi munera ferant, flexiſq; genibus commiſſa loquantur, cæteraq; cœlicolis debita homini mortali impendant: & hæc facere recuſantes, vix ſine vitæ periculo abſoluuntur, prout latiſsimè Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXXI. cap. XXI. & ſequenti atteſtatur. Vt autem hic ritus recipiendorum legatorum apud Moſchouitas, clarioribus oſtendatur exemplis, inſerendam eſſe volui Sereniſsimi Regis Poloniæ legationem, anno Domini M.D.LI. ad Ducem Moſchorum, ordine quo ſequitur, inſtitutā. Orator Regis Poloniæ Matthæus Barthlomieuicza Kneze Gedroitzki, vir nobilitate inſignis, p. milliaria Germanica CC. à Vilna ciuitate ce-

Nobiles ficticii

Ornatus alienus

Magnificentia mentita.

Legati experti non terrentur.

Tartarorū mos.

Venenum igne diſſoluitur.

Munera offerenda principi.

Legatio Regis Poloniæ. 1551

Orator.

Diſtātia magna

Moſqua. lebriori Lithuaniç,ad Moſquam Moſchouiç metropolim ꝓueniẽs,Moſquam ingreſ-
ſurus conſummato prędicto itinere,aliquot eqtibus ad hoc à magno Duce deſtinatis
Receptio orato ris. ſuſceptus eſt:ac poſteà paucis diebus elapſis,ad tradendũ Regias lras ſolẽni põpa(vti
Moſchouitis viſum eſt)in arcem ꝑ duo atria,quę homines ꝓceręſtaturę,ac prę longã
barbã nutriẽtes,et plerũq; ſeruilis cõditionis,in ſubſellis orbiculatim ſedentes,ſplen
Satrapæ ficti. didiſq; ſatis amictos veſtibus,ad magnũ Ducem ꝓtinẽtibus, vt poſsit ſolũmodò ex
Oſtentatio ſtul- longinquis oris venientibus oſtentare ſuæ aulæ magnificentiam, continebant: ad pa-
ta. latium tandem, in quo magnus Dux vnà cum ſuis principibus, etiam eiuſdem for-
Magnus dux. mæ indutis veſtimentis, morabatur, introductus eſt. Magnus autem Dux in ſella
Veſtitus ducis aliqua, ab aliis principibus multum ſeparata, longa talari tunica ex ſerico villoſo,
Moſchorum. cuius extremæ oræ margaritis vnionibusq; prætextæ,indutus ſedebat, ac ſcipionem,
Baculus ꝑcioſus ſiue baculum, ſuperiori ex parte inauratum, inferiori verò argento inductum, cui
Mitra Kalpack innitebatur, manu tenebat: denicq; capiti ſuo mitra (quod illi ſua lingua Kalpack
Pelles vulpinæ appellant) de pręſtantiſsimis ſubnigris vulpinis pellibus (quæ iſtis in terris maxi-
nigrę pretioſę mo in pretio, longeq; ſuperant zebellinas pelles, quoad æſtimationem) impoſita
erat. Quando autem legatus palatium ingreſſus eſt, illicò qui eum adduxerunt, ac
Magno Duci præſentabant, in pauimentum coram eo ſe proſternebant, ac capite
Moſchi adorãt terram terq; quaterq; (quemadmodum Moſchouitis moris eſt, hoc modo reueren-
principem. tiam ſupremam ſuo domino exhibere opinantibus) quatiebant. Verùm oratori ad
Orator diſtat 50 fores diſtantia L. pedum à magno Duce, vnà cum famulis ſuis, quorum XII.
pedum ſpatio cum illo aduenerant, conſiſtere, per procuratorem ſibi (quem illi Prziſtavv vocant)
à principe. conſtitutum, iuſſu magni Ducis iniunctum eſt, nec propius ad eum progredi per-
Procurator. miſſum: ibiq;, donec ad magnum Ducem orationem haberet, ac Regias literas
Cæſar Ruſsię ſecretario ad hoc deſtinato traderet,perſtitit: cuius quidem Regis literas, orator ma-
appellari vult gni Ducis,aliàs dum in Polonia eſſet, quòd ſuum dominum Czar Ruſki (hoc ſonat
Moſchorum Cæſarem Ruſsiæ) à Metropolitano iſtius terræ ſic creatum,minimè compellarent,atq;
dux. hanc ob cauſam idem Dux proprium oratorem poſtmodum miſit, recipere recuſa-
Orator reducit rat. Poſteà dictus Regis Poloniæ orator à procuratore iterum in hoſpitium ſatis ma-
in hoſpitium. gna pompa, oſtentandi gratia deductus eſt. Hęcq; de modo recipiendi oratores a-
pud Moſchouitas ſufficiant.

De Italico oratore crudeliter occiſo.

CAP. XI.

Orator Italus.

INSVPER Albertus Crantzius hiſtoricus Germanorum
inſignis,in ſua Vandalia aſſerit,oratorem Italum,eòq; caput
ſuum totaliter coram Principe Moſchouitarum verba factu-
Facinus crude- rus non nudaret,crudeliter fuiſſe interemptum. Cùm enim o-
le ac horribile rator patriç ſuę conſuetudinem (qua nullius dignitas,vel
maieſtas tecto capite orantis offendi putaretur) allegaret, ef-
ferus Princeps ferreo clauo tegumentum cerebro coniungi
iuſsit,irriſoriè aſſerens, ſe ritum huiuſmodi tali memoria nõ
violaturum, ſed confirmaturę. Quo crudeliſsimo facto tan-
Nomen infame tam infamiam,& vilem opinionem ſui nominis omnibus in orbe Principibus,ac eo-
rum oratoribus intulit, quòd etſi pro tempore quiuis potentiſsimus Moſchorum
Princeps nunquàm ad ſimilem inſaniam, & barbariem, ob euitandam deteſtabilem
horrendi ſceleris memoriam,ſit peruẽturus: tamen ſuſpicio inauditè crudelitatis per-
Suſpicio indele petratę,plena terroris,perenniter inualeſcet,ne fortè ſopitę abſurditati ſucceſſor regi-
bilis. minis adhuc ſuperadderet deteriorem, quemadmodum de quodam Cardinali,propa-

gandi

gandi Christiani nominis, vnitatisq; in ecclesia Dei reparandæ studiosissimo, memoriæ proditum est: qui cùm Ruthenis, seu Moschouitis concordiæ ineundæ, vnionisq; fidei suscipiendæ, fidissimus autor esset, ab illis indignè excoriatus est. Propterea prudentis viri, præcipuè Principis, officium erit, vt peregrinas, et nondum cognitas nationes beneuolentia, & humanitate conciliet: quia ex hoc necessariò crescet suauis concordia, vt opus non sit de vicinitate collidere, aut truculenti regiminis horrendum nomen incurrere, vel tam ferocem barbarum, & inhumanum cæteris omnibus obiici, vt potius, et tutius feris, ac bestiis cõmunicandũ sit, quàm talibus spectris, omne malum agentibus sub humana forma. Sed admirabile est, q magna pars Principũ Aquilonis, antequàm venerint ad principatum, coronã, aut maiestatem, tam humani, benigni, & modesti videntur, quasi ad delicias, & aurea secula geniti, exaltatiq; videantur. At habita autoritate, & potestate, omnibus importabiles, paucis exceptis, stupidi, auari, feroces, et inhumani fiunt, vt qui prius reputati sunt intimi, postcà omnium suspectissimi redduntur, & in omni momento sub formidine seueriss imæ mortis expauescendi. Vnum tamen omnibus commune remedium est, quòd eorum regimen, & gaudium est instar puncti ad æuum transiens, nullo fine claudendum.

Officiũ principis.

Bestiæ videntur tyrãni sub humana forma.

Principes Aquilonis sæpe importabiles reperiuntur.

De ingenio negotiatorum Moschouiæ.

CAP. XII.

AC imagine ppè cum titulo concordante, qualiter Moschouitæ negotiantur, satis apertè mõstratur, etiam ex prioribus lembis latronum humeris, vt cernitur, deportatis. Negotiatoꝝ tamen huius gentis alius mos est, nouas scilicet diuersis occurrẽtibus flagnis, & fluminibus fabricare naues, & merces eisdem immittere comportandas. Iter enim quęstus causa in Septentrionalibus terris institutum, ad CCC. vel CCCC. leucas se extendit: in cuius spatio cùm syluæ, atq; longi amnes, vel lacus frequenter occurrunt, comportatis rebus, nauibus iam fabricatis, aut fabricandis vtuntur. Nec est qui de iniuria, aut incisione syluarum, vel piscatione talium mercatorum querulatur, modò vltra hęc naturæ dona alia non vsurpauerint, patronis ignorantibus, aũt inuitis, veluti iumẽtis p eoꝝ nauibus ptrahẽdis, aut edẽdis pecoribus: loco quoꝝ carnibus ferinis iter itinerãdum sagitta quęsitis, abundè vtuntur. Merces aũt eoꝝ sunt pelles ptiosę, et omnigenę sortis apud eos in pretio, vez zebellinæ, mardurinæ, & varolinæ, aliàs vulgari Italico Dosi dicti: de quibus supius, ac inferius nõnihil est annotatũ, & annotandum.

Mos ẽ negotiatoribus nouas in itinere fabricare naues.

Iter ãplissimũ.

Lacus plures.

Pelles pretiosę.

De diuersis modis præliandi Finnorum.

CAP. XIII.

Populus ferox.

Arma bellica.

Instrumenta p̄missa.

Fundæ hastatę.

Iactus certus.

Vsus restium in prælio.

Globi plectiles

Canes insidiosi

Equi Persici timent camelos

Eq̄ elcuati præcipitāt sessores.

VM apud Finnos, seu Finlandos populos Septentrionales, ob eorum nimiam ferociam, grauibus pœnis censura Regia edictum sit, ne domi in mutuam perniciem bellicis armis vtantur, videlicet lanceis, telis, iaculis, gladiis, aut pugionibus oblongis: attamen securium, dolabrorumq̄ vsum pro domestica necessitate leuanda omnimodè permissum habent: quibus etiam conficiunt structuras admirandas. Verùm ne defensoriis armis, quibus sese à Moschouitis latrocinantibus nimium vicinis, opportuno tempore defendant, carere videantur, hastatis fundis primos insultus sufferunt, aut repellunt. Deinde cominus certaturi, iactilibus saxis cingulis eorum alligatis se tuentur. Fortissimi enim sunt brachiorum, atq̄ plurimum iaciendo experti, ita vt nullus frustra pereat iactus. Habent etiam longissimas hastas abietinas, sole arefacta: quarum cuspides clauis, vel fudibus acuunt. Hicq̄ velitum, seu leuium equorum impetum primi repellunt. Quidam restibus instar retium ferinorum ductilibus sublimi iactatione vtuntur. Vbi enim cum hoste congressi sunt, iniiciunt eos restes quasi laqueos in caput resistentis, vt equum, aut hominem ad se trahant. Quidam etiam lapide pugillaris quantitatis funiculo quatuor palmorum longitudinis (quibus ferrei, vel plumbei globi, vel catenulæ ferreæ non sunt) baculo alligato equitum brachia, vel equorum pedes inuoluunt, trahendoq̄ in casum repentinum retorquent. Nec minus eisdem Finnis adiutorio sunt maximi, ac mordacissimi canes: quos non minus equi Moschouitarum horrent, & fugiunt, quàm Persici equi camelos. Hi etenim canes saltu, & morsu (prout disciplinati sunt) naribus equorum insidiantur: quo euenit, vt ea formidine subitò se in posteriores pedes erigant, equitem abiicientes, illicò interimendum, vel captiuandum.

Adhuc

Adhuc de eorundem armis, & munimentis.

CAP. XIIII.

VNTVR & iidem Finni pro corporum munitione, partim thoracibus è corio phocarum calce macerato, partim corio alcium iubato: quod superfusa aqua (si hyeme bellandum sit) congelari permittunt, nec glacies pilis forinsecus adhærens, sudoribus portantis à concepta duritia relaxatur. Galeis quidam eorum instar squamarum piscium ex vngulis alcium, siue rangiferorum (de quibus inferius lib. de animalibus plura dicentur) aut boum ingeniosè connexis vtuntur: quidam verò certarum volucrum exuuiis intrinsecus filis ferreis diligenter contextis: quidam coriaris galeis ex spissa, humidaq; cute calce decocta, super ligno ad formam capitis contracta, eaq; aëre sensim siccata, tutissimè muniunt caput. Verùm galeas huiusmodi, ne capite incalescente flaccescant, subtili cortice arboris populeæ intus piscium viscо (qui liquoribus resistit) confirmant. In simili etiam casu refert Herodotus lib. VII. vni ex supremis præfectis, seu ducibus Xerxis Persarum Regis accidisse. Ait enim: Tertius horum collega Pharnuches, Sardibus erat relictus ægrotus: nam cùm Sardibus proficisceretur, in calamitatem incidit insciens: equitante enim eo, canis sub pedes equi intercurrit: quo equus improuiso deterritus, atq; erectum sese attollens, Pharnuchem excussit. Hic collapsus sanguinem euomuit, nactusq; morbum, qui in phthisim euasit. Equo autem à casu statim domini, fecerunt famuli, vt ille iusserat. Abducto nanq; in eum locum, vbi dominum strauerat, crura cum genibus abscederunt. Nec omittendum est hoc passu, quòd Regem Armeniæ Tiridatem (de quo Iosephus lib. VII. belli Iudaici cap. XLII) supradicto artificio propè captum, quidam missо laqueo circundatum tracturus fuerat, nisi celeriter gladio rupisset laqueum, atq; ita fugisset.

Thoraces coriacei.

Galeę diuersarum formarum.

Modus cõficiẽdi galeas.

Viscus piscium liquoribus resistit.

Equus eleuatus domini occidit.

Phthisis.

Rex reti capit.

De præfectis Septentrionalibus Regis Suetiæ.

CAP. XV.

Islandia.

VEMADMODVM ſuperius dictum eſt de præfectis Islandiæ, id eſt, terræ glacialis, qualiter edicto Regis Norue-giæ iura reddendo, lites pro portubus illius terræ motas auer-terent, aut inter mercatores Germaniæ flagrantes, iuſta pœna corriperent eò nauigantes, ne vel ipſi negotiatores legitimo quæſtu, vel ipſi incolæ ſuo commodo, vel ipſe fiſcus debito tributo, & omnes amœna commutationis pacifica ſocietate priuarentur: Ita & in his Finnonicis terris populoſiſsimis, & opulentis, Regis Suetiæ præfecti, viri ſagaces, & pruden-tes, ſtrenui, & manſueti, vt iurgia tam indigenarum, quàm alienigenarum recto iu-ſtitiæ tramite auferant, & pacem vnicuiq; adiudicent, conſtituuntur. Quantò enim ferociores, auſterioreſq; eo ſub climate reperiuntur populi, (prout reuera ſunt) tan-tò prudentioribus viris opus eſt, qui magis ſuadeant (ſalua iuſtitia) quàm rigidè co-gant, ſpolient, vel tormentent; eoq; caſu nedum præſcripta tributa alacriter exhibent, ſed ad quæuis imperata, etiam ſi periculis mortiferis annexa ſint, vt eis obediant, ſeſe promptiſsimos reddunt. Talibus præfectis prudentibus, iuſtis, & moderatis, ſemper floruerant Aquilonaria regna cum Regibus, & principibus ſuis, vt ſuauiter recorda-ri congruit antiqui Stenonis Sture, XXIIII. annis duriſsimum populum ſpatio bi-mille Italicorum milliarium ſtrenuè, & pacificè moderantis, & rurſus Regis Caroli ob auaros, contumelioſos, ac violentos omnium ſuarum prouinciarum præfectos, VII. annis exulantis. Quid etiam cæteri ante eum Reges in extrema calamitate ob inſa-tiabiles officiales paſsi ſunt, ex annalibus eorundem (quatenus opus fuerit) curio-ſus inquiſitor teſtimonium ſumat, & inſuper ab externis, videlicet Caroli Magni in-uictiſsimi Imperatoris, ſicuti et Alexandri Magni, ac Pompeii Magni, et Conſtanti-ni Magni geſtis; quòd eorum ſemper maximum augebatur imperium, & glorioſum nomen, opera prudentiſsimorum officialium, ac præfectorum: quorum, vti etiam man-ſuetorum Pontificum, conſilio & præſidētia idem Carolus Magnus vſus, auſteriſsimam gentem Saxonicam, infinitis diſcordiis & ruinis attritam, conſtitutis optimis legi-bus ad optatiſsimam pacem concordiam, & omnem felicem conditionem reduxit: à qua moderno tempore non parum turbata videtur, cooperantibus impiis hemini-bus, per ſeditioſam doctrinam Lutheranorum.

Præfecti Finlandiæ.

Populus ferox manſuetè regendus.

Regna floruerūt ſub bonis præfectis.

Carolus magnus.

Lutherani ſeditioſi.

De ar-

De arcibus violentorum præsidum comburendis.

CAP. XVI.

RVRICOLAE, seu communitates, sentientes se quandoque incessabili violentia ab iniquis præsidibus præter omnem æquitatem vexari, ad amaritudinem prouocati, fortissimas arces ampla glacie circundatas, cohortibus ac turmis, quasi vir vnus, modo quo sequitur, aggrediuntur debellandas. Quoties enim in Septentrionalibus regnis intolerabilia vulgi onera (nulla exigente necessitate) vel aliæ crudelissimæ oppressiones inducuntur, toties vi publica armorum grauaminibus tam atrocibus perpetuè infringendis obuiatur, ita videlicet quòd incolæ, seu rustici (qui semper potentes, & vniti ibidem sunt) huiusmodi fortalitia demolituri, condicto tempore plura millia eiusdem territorii in sylua, ac glacie arcibus viciniore conueniunt, communi ferocia repentè quid faciendum sit consulentes, & concludentes. Inter quos viri acrioris ingenii, breui exhortatione ad multitudinem furentem super passis, ac patiendis grauaminibus exposita, vnicuiq; agmini sub ductoribus seuerioribus officia distribuunt opportuniora: aliis, vt machinas fortissimas, ac altas subitò è lignis super glaciem construant: aliis, vt multa millia fasciculorum penes eos è sylua excisa comportent: aliis, vt magistros operis ballistis, & armis per excubias à tyrannicis incursibus tueantur, donec omnibus paratis vnanimiter institutum negotium aggrediantur: quo fit, vt primùm machinas, siue propugnacula, contra hostium tormenta, vel sagittas securissimè antrorsum in lubrica glacie trudant, manipulatimq; fasciculos infinita multitudine & humeris, & vehiculis congestos, super muros, & mœnia iactent, donec eorum altitudine vel superata, vel æquata, ignibus immissis flamma, & fumo absumantur inclusi: qui neq; periculum hoc auertere, neq; sese ob immensam combustibilis materiæ molem defendere possunt, aut æquis conditionibus apud inexorabiles, & furiosissimos hostes inuenire: neq; fugere conceditur, ob multitudinem ad omnem cædem, & truculentiam excitatam. Nec aliter quàm stupa exardescens, comburuntur hæc fortalitia: quæ incendiis obnoxia sunt. Maiori enim parte non latere cocto, aut campestribus saxis, sed ex densis syluis (ob arcendum frigus) coagmen-

Modus debellandi arces.

Rustici aquilonares potentes & feroces.

Officia distribuuntur.

Tormenta bellica.

Obsessi flãma & fumo superantur.

Aedificia vt plurimum lignea.

tatis lignis concamerata ædificia constituuntur, ,put infrà dicetur de domibus Aquilonarium regionum.

De eodem.

CAP. XVII.

VOT autem, & quando, ac vbi sæuiens communitas Gothorum & Suecorum combusserat arces, & qua ratione, aut necessitate id faceret, in historiis Sueonum Gothorumq; clarè describit charissimus frater meus Io. Magnus Archiepiscopus Vpsalensis in vita Regis Alberti, & Erici: quorum præfecti ferina rabie vbiq; sæuiebant in incolas earum regionum, & rursum tot iniuriis & violentiis prouocati incolę, nullo humanitatis respectu vlti sunt in impios, & crudeles ipsos præfectos, exemplo ad posteros relicto, ne prouocent crabrones aculeata cauda concertantes. Non enim Aquilonares gentes aliter hostibus congrediuntur, quàm furiæ quædam ex inferis prouocatæ. Nec eo modo in campos, aut glaciem exeunt, vt spectrorum imagine territent inimicos, vt Liuius Deca. I. lib. IIII. de Fidenatibus refert: quorum portis erupit noua acies inaudita eo tempore, & inusitata. Ignibus nanq; armata ingens multitudo, facibusq; ardentibus tota collucens, velut fanatico instincta cursu in hostem ruit, formaq; insolitæ pugnæ Romanos parumper exterruit. Tum Dictator, magistro equitum, equitibusq;, tum ex montibus Quintio accito, prælium ciens, ipse in sinistrum cornu, quod incendio similius, quàm prælio territum cesserat flammis, occurrit, claraq; voce, Fumóne victi, inquit, velut examen apum loco vestro exacti, inermi cedetis hosti? non ferro extinguitis ignes? non faces has ipsas pro se quisq;, si igni non telis pugnandum est, ereptas vltro inferetis? Agite nominis Romani, & virtutis patrum, vestræq; memores, vertite incendium hoc in hostium vrbem, & suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos, vestrorumq; colonorum sanguis, vastaticq; fines monent. Igitur ad imperium Dictatoris mota cuncta acies, faces partim emissæ excipiuntur, partim vi eripiuntur, vtraq; acies armatur igni. Magister equitum & ipse nouat pugnam equestrem. Frenos vt detrahant equis imperat, & ipse princeps calcaribus subditis euectus effreno equo, in medios ignes infertur, & alii concitati equi libero cursu ferunt equitem in hostem. Puluis elatus, mistusq; fumo, lucem ex oculis virorum, equorumq; abstulit. Ea quæ militem terruerat species, nil terruit equos. Ruinæ igitur similem stragem eques, quacunq; peruaserat, dedit. Tandem Fidenates victi, fugaq; pauidi cæduntur, ac obtruncantur, partimq; gurgitibus nando lassati suffocantur.

Furor Aquilonariũ incolarũ Liuius.

Acies inusitata.

Dictator.

Examen apum. Exhortatio.

Imperiũ dictatoris.

Fumus elatus.

Fidenates victi

De ma-

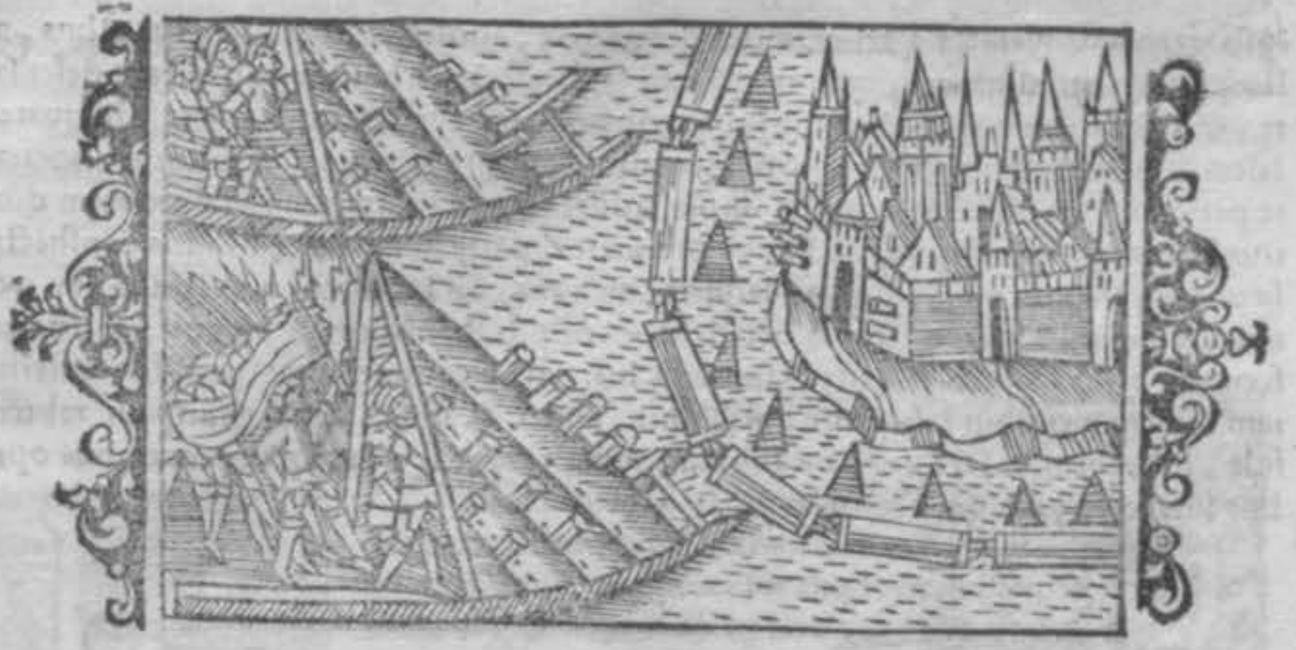

De machinis glacialibus.

CAP. XVIII.

VNTVR etiam Gothi, ac Sueci in aggrediendis, diripiendisue fortissimis arcibus, castellis, & vrbibus, machinis, seu propugnaculis obliquis, è trabibus abietinis validissimè fabricatis: quas quidem machinas facilimo compendio super ipsam glaciem impetuosa manu admotas, mœnibus opponunt, earumq; præsidio muniti, omnem saxorum, trabiumq; iactum directè, vel supernè emissum, ne noceat, auertunt. Nihil enim vel altitudinis impetu, vel grauitatis impulsu, quantuncunq; violenter demissum fuerit, machinas ipsas propter earum obliquitatem infringere, vel dissoluere potest, immò nec ignibus immissis ab obsidione clausis comburi: quia continuè aquam in vehementi frigore desuper effusam, spissius congelari procurant, paulatimq; propinquius ad portas, & mœnia vi armata protrudunt, ac turmis militaribus firmant, eadem ferè sub machinis, & castrensibus præsidiis vtentes commoditate, qua perfrui solent viatores in glacialibus casis (prout primo lib. dictum est) vbi pro frigoribus arcendis copiosa suppetunt ligna, itidem & commeatus sufficientes, ac stipendia liberaliter distribuenda: & ob id atrociorem obsessis inferunt difficultatem. Quo viso trepidum militare agmen obsidione clausum, intra muros, & mœnia acrius se tueri compellitur, dum nullus insidiarum locus pro conficiendo, vel abigendo hoste vndiq; attentatus occurrit. Non enim combustibilibus fomentis hostiles machinas propter circundantem glaciem comburere possunt, nec dolosis cuniculis ob terram saxea duritie congelatam erumpere, nec bombardis, aut tormentis minimo saltem loco hostes conficere, vel sagittis, aut fundis deturbare, nec aperto congressu eisdem tutè resistere, nec arcibus relictis syluarum latebras ob asperrimum gelu fugiendo recipere. Constantibus tamen armis, & animis iidem inclusi sese defendunt, donec obsidentes formidine glaciei resoluendæ machinas ipsas aut sponte comburant, aut longè remotius in littora fugientes secum abducant. Neq; sic ab eorum atroci impugnatione securi redduntur obsessi. Machinas enim easdem subitò in latissimas rates conuersas, eodem loco super apertas aquas, quo aliàs in solida glacie steterunt, facilimè reponunt, aut sinunt eas maiori super inducta amplitudine in

Machinæ ligneæ altissimę.

Machinæ glaciantur.

Casæ glaciales.

Agmẽ militare concluſum superatur.

Modi erũpẽdi.

Glacies resoluta soluit obsidionem.

Lẽbi et lyntres.

Vigiliæ nocturnę.

Varia obsessoꝝ miseria.

Mors ardua victis.

ipso gurgite liquefacta glacie firmiter permanere, additis lembis, seu lyntribus, alioqꝫ nauigiorum genere, quo peritissimi sagittarii rates huiusmodi valeant defensare, & nocturnas vigilias, ne quisquam obsessorum euadat, diligenter obseruare. Idemqꝫ faciunt campestribus propugnaculis vbiqꝫ præsidentes. Pari enim atrocitate persequuntur obsessos, quorum impia crudelitate ad tãtum vindictæ ardorem diutius fuerant prouocati. Quo fit, vt pro maiori parte tam duris custodiis constricti, sæpe imaginantur an gladio, an laqueo, an aqua, an igne, an præcipitio, an veneno, an mutuo iugulo seipsos occidant, exemplo Romanorum, quos L. Florus secundo bello Punico vrgente Hannibale his verbis commemorat periisse: Interim iam nouem mensibus sessi fame, machinis, ferro, & igne, versa, denicꝫ in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum, tum desuper se, suosqꝫ cum omnibus opibus suis ferro, & igne corrumpunt.

De vehiculis igniferis.

CAP. XIX.

Hostes Aquilonariũ incolarũ

Vehicula igniferа.

Equi syluestres & indomiti.

Fuga simulata.

VM Gothis, ac Suconibus glacialis pugna per equestres, vel pedestres turmas à Moschouitis, Danis, Germanis, vel internis hostibus intentatur, iidemqꝫ hostes diutius ad vim inferendam suas munitiones in faucibus montium, vel vallum collocare disponunt, vnde irruptiones faciant in regnicolas, qui pro sui defensione simili proposito in armis congregati, ne eisdem hostibus tantillulum digrassandi spatium temporis, vel locum concedant, ingeniis & viribus vtuntur opportunis: tunc vehicula oblonga aridis sarmentis, & cæteris combustibilibus materiis replent, vt aterrimum fumum, intolerabilemqꝫ fœtorem igne (directorum audacia) accenso, attractuqꝫ equorum syluestrium, & furiosorum inimicis opponant: idqꝫ celerius committitur, quò collateraliter equi ligati ardore ignis retropositi stimulantur ad cursum, nec currere desinũt, donec hostilem aciem turbauerint, vt vel eo loco, vel alibi à latere armatis incolis impetuosissimè insultantibus cedant, vel eosdem fugam simulantes, quasi certi victores insequantur, vt sic educti, dispersiqꝫ potius secretis glacierum voraginibus,

quam

quàm armatorum insidiis interimantur. Hisq; ex aliis syluarum angustiis (si opus fuerit) agminatim populus erumpens, ballistis, & telis armato hostium certamini sese immittit, & opponit, nec persequi cessat, donec hostem abegerit seueriſsima vltione. Glaciales verò hę pugnæ, vbi fieri soleant, aut in quibus lacubus, aut locis, sequentibus capitulis diffusius ostendetur. Populus è latebris erumpit ĩ bellum.

De eodem ab externis exemplis.

CAP. XX.

IVIVS lib. II. deca. III. prędicto stratagemati non admodum dissimile per Hannibalem contra Romanos excogitatum, ac commissum facinus meminit, idq; eo modo: Dum vrgeretur armis Romanorum intra saxa, arenas, & stagna perhorrida situ hybernare: nec eum fefellit suis se artibus peti, vt nec montes transcendere, nec hosti rupibus incluso congredi potuit. Ludibrium igitur oculorum specie terribili, ad frustrandum hostem commentus, principio noctis furtim succedere ad montes statuit. Fallacis consilii talis apparatus fuit: Faces vndiq; ex agris collectæ, fasceisq; virgarum, atq; arida sarmenta prăligantur cornibus boum, quos domitos indomitosq; multos inter cæteram agrestem prædam agebat. Ad duo millia ferme boum effecta, Hasdrubaliq; negotium datum, vt primis tenebris noctis id armentum accensis cornibus ad montes ageret, maximè, si posset, super saltus ab hoste insessos. Primis tenebris silentio mota castra, boues aliquantò ante signa acti: vbi ad radices montium, viasq; angustas ventum est, signum extemplò datur, vt accensis cornibus armenta in aduersos concitentur montes, & metus ipse relucentis flammæ ex capite, calorq; iam ad viuum, ad imaq; cornuum aduenientes, velut stimulatos furore, agebat boues. Quo repentè discursu, haud secus quàm syluis, montibusq; accensis, omnia circùm virgulta ardere, capitumq; inquietatio excitans flammam, hominum passim discurrentium speciem præbebat. Qui ad saltus insidendos locati erant, vbi in summis montibus ignes conspexerunt, circumuentos se esse rati, præsidio excessere, qua ingens emicabat flamma, velut tutissimum iter, petentes summa montium iuga: vbi attoniti nouo miraculo, constitere. Deinde vt humana apparuit fraus, tum verò insidias rati esse, cum multo maximoq; strepitu concitant se in fugam. Hisq; ludibriis Hannibal meliorem locum sortitus, opportunius pugnauit.

Hannibal cõtra Romanos.

Ludibrium oculorum.

Apparatus fictus.

Boum 2000.

Castra mota.

Boues igne stimulantur ad cursum.

Fraus humana.

Hãnibal melio rẽ pugnãdi locũ fraude obtinuit.

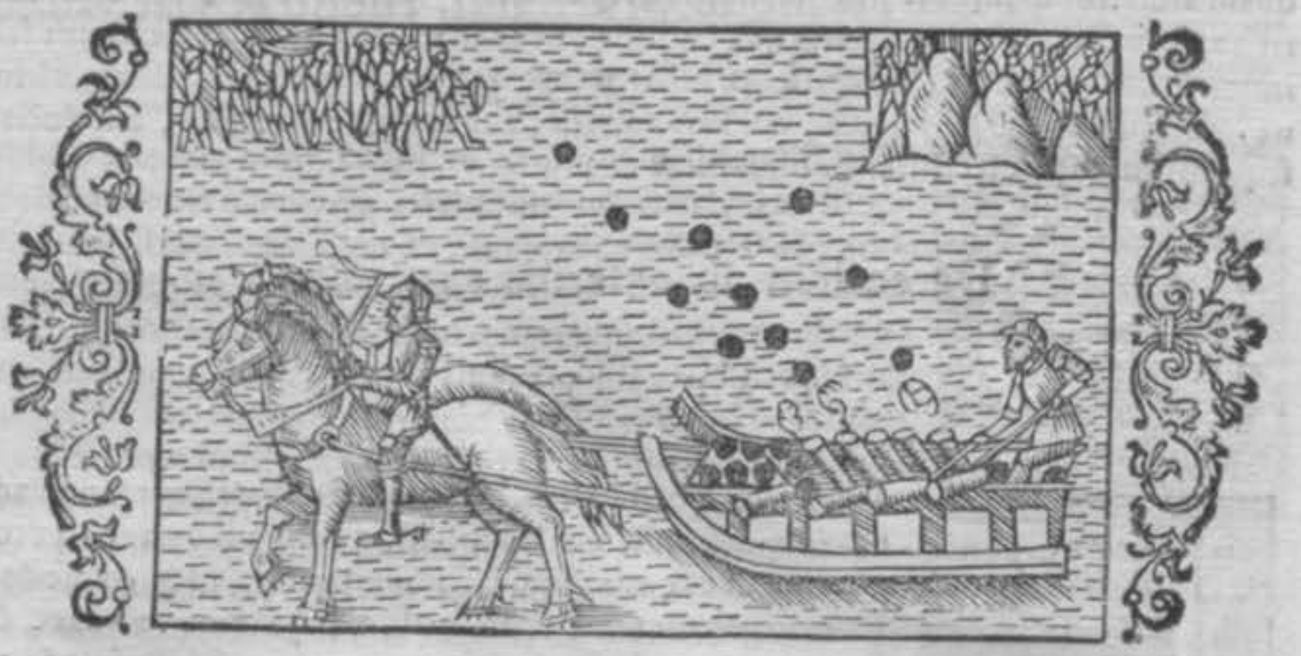

De bombardis, ac globis euehendis, & modo ſagittandi.

CAP. XXI.

Vehicula hyemalia.

AC imagine ſatis apertè oſtenditur, quibus ingeniis & artibus Septentrionales populi in promouendis prælijs, ſiue ſuper campos, ſiue glaciem, intrepidè aduerſus inimicos iniuria vexati vti conſueuerunt. Cernuntur hic vehicula (ſic enim hyemalia, ſeu glacialia plauſtra vocantur) oblonga antrorſum ob maiorem flexibilitatem, & agilitatem cuneata, ſeu incuruata: quorum tanta commoditas, & firmitas eſt, vt obiectos viarum gibbos, ſiue tumentes glacierum, aut niuium colliculos, vno vel pluribus equis trahentibus, plus ꝙ oneris ponderiſue ſuſtineant, quàm quinque, vel ſex rotati currus in itineribus complanatis, & communitis. Tamen vno potius vtuntur equo in lubrica glacie, tritaq; niue, quàm duobus, vt occurrentibus plauſtris in viis ſtrictis, parumper declinando cedere poſsint, immò propter altitudinem niuium totum vehiculum (lege pœnali conſtituta) & grauiora plauſtra, euertere teneantur. In glaciali autem itinere ob infinitam latitudinem nulla difficultas occurrit, niſi in certis rupturis glacierum, vehementia inferioris exhalationis, quaſi vi tonitruorum, ob pinguedinem ſundi cauſatis. Dico quaſi vi tonitruorum, quia tantus ſonus, tamq; horrendus mugitus ſubtus glaciem longo tractu veluti in lateribus denſarum nubium hincinde auditur, vt neceſſarium ſit quaſi fulgurum vehementia generari ſciſſuram vniùs pedis, duorum, trium, vel ſex in amplitudine exhalationis impellentis, & ſpiritus à fundo excitati.

Pondera maiora portantur in glacie.

Vnus equus cur plauſtralis.

Lex viarum.

Sonus vehemẽs in ſundo aquarum genitus.

Adhuc

Adhuc de eodem, & modo penetrandi rupturas glacierum.

CAP. XXII.

QVAS quidem rupturas vt pertranſeant viatores, ſubitò ex obliquo latere integras partes glacierum repertas, dolabris, & ſecuribus adaptant, & reponunt, quaſi petras redactas in pontes. Si verò iumentum non præuiſa ruptura in vaſtis tenebris immerſum fuerit, tunc illicò chordis, & lignis ſubtilibus, ſemper comportatis, aſſueta agilitate extrahitur viatoris. Si verò homines inter glacies (vt ſæpius accidit) inciderint, mox eruti iucunda memoria proſequuntur adiutores. Nec terrorem exinde concipiunt, quòd illicò circunſtante frigore glaciantur in veſte: motu enim, curſuq; continuo cauſante, celerius reſtituitur calor. Igitur in his vehiculis tempore glacialis prælii commeatus, globi, pulueres, ac alia ad vſum præliorum neceſſaria, conſtituto laboris pretio ab incolis facilimè comportantur, quemadmodum æſtate vſu nauigiorum in eodem maris, vel aquarum ſinu, vel curribus rotatis, induſtria aurigarum, vel nautarum fieri ſolet: immò vehicula hæc in maximo numero multiplicata, veluti propugnacula, aut aggeres ipſis hoſtibus opponuntur (velut carri in Cimbricis bellis) ſagittæq; arcuales, vel bombardales, ex iis in hoſtem facilimè excutiuntur, donec vel interpoſita pace, mutua concordia abeant, vel timore glaciei reſoluendæ preproperè cedant, aut in pertinacia perſeuerantes, velut plumbum in aquis vehementibus dimergantur.

Pōtes glaciales.

Modus extrahendi lapſos ſub glaciem.

Inſtrumenta bellorum portantur in glacie.

Plauſtra loco propugnaculorum habentur.

Vis naturę compellit ad pacē

De impedienda aquarum congelatione.

CAP. XXIII.

VNITISSIMAE ciuitates, & arces hyberno tempore dum omnia loca inuia, ac peruia glacie conſtricta ſunt, arcta obſidione premuntur: quę alias æſtiuo tempore quaſi inſuperabiles, & inacceſſæ videntur. Quocirca monſtratur hac tabula, quomodo ſe muniunt, qui talibus anguſtiis, & periculis ſunt ſubiecti. Imminente igitur publica, vel priuata hoſtilitate, ſi loca ſita ſunt in mediis aquis fluuialibus, vel ſtagnatis, valde ſoliciti ſunt incluſi, vt dolabris, ac ligonibus in modum circundantium foſſa-

Ciuitates i hyeme durius obſidentur.

Modus muniēdi loca in frigore.

Pinguedo vitulor marinorũ phibet aquæ constrictionẽ.

Piguedo phibz congelationẽ.

Obsidentes suffocantur.

Glacies debilitat hoc modo

rum aperiant glaciem, ad minus spatio XXIIII. vel XXX. pedum, glacialia fragmenta introrsum trahentes, vt super glaciem relicta, aucto gelu, & frigore in modum aggeris congelentur: eaq; apertura confecta, mox pinguedinem balenarum, phocarum, vel vitulorum marinorum infundunt, hastisq; sufficienti, & magna quantitate infusum commouent, & dilatant. Quo fit, vt aquæ sic congelatæ, hostibus spem adimant, ne propius accedentes diu cupita victoria potiantur: immò sæpius euenire consueuit, vt prius glacierum voragine temerario ausu, & accessu suffocati intereant, quàm conspiciant, vel accedant obsessos, vel obsidione claudendos: non quòd glacies ipsa in profundo lacu, vel flumine debilis sit, sed eo forsan loco audax, & minax inimicus aggreditur, vbi labentibus è littore paludinoso nuulis, glacies ipsa subtus exesa sit, & debilitata.

De eodem ab externis exemplis.

CAP. XXIIII.

Locus belli vnicè cauendus.

TA etiam L. Floro astipulante, Minutius Romanus in bello Thracico dicitur plurimos bellaces, & strenuos milites amisisse. Hoc tamen casu, seu euentu, de quo hic agitur, clarè monstratur, quanta diligentia, modo, & ingenio custodiendus sit locus, cui omnis afflictio, dissipatio, calamitas, cædes, rapina, & omnigena bellorum incommoditas præparari videtur. Ideoq; inclusi, vel includendi, nunquàm intermisso labore se mutuò iuuant. At ex aduersa parte, quem contemplantur inter aduersarios singulariter esse vestitum, præsertim candido, rubeo, vel glauco corporis tegumento, vel pluribus vallatum ministris, hunc exquisitis ingeniis, globis telisq; super vniuersos ac singulos infestant, validoq; clamore socios excitant, vt illi, vel huic sic vestito, equóue pallido, aut discolorato insidenti inferant manum, vel sagittam: quo signo aliàs M.D. XIX. in glacie ictu bombardæ Serenissimus Gothorum & Sueonum Princeps Steno Sture iunior, aliàs Suantesson, omnium mœrore fortissimè pugnans dicitur periisse: idq; nulla glaciali fragilitate, sed proditione satellitis Danici, quem indiscretius, quàm cautius præ cæteris indigenis diligebat, & ornabat, exemplo ad posteros relicto, ne talibus se confidant custodibus, à quibus (teste Saxone Danorum historico) plurimi Reges clarissimi millenis fraudibus illusi, proditi, atq; crudeliter fuerant interempti: de quibus speciale & ingens volumen veraciter conscribi posset, si alicui fideli scriptori otium cum experientia foret, & vellet contra tam nequitiosos, & domesticos insidiatores, ac proditores extendere veritatem, prout superiori libro nonnihil est demonstratum. Boni tamen ductoris est strenuè semper agere, scilicet inter bellatores volitare, ac fortiter exhortari, vt acriter pugnent, & dimicent, aliósue segniter procedentes increpare, & forsitan castigare, vt properent, ne vno socorde, ac leuiter moto, fugamq; capiente, cæteri pecudum more in fugam lapsi victoriam, & vitam sibi ipsis, ac domino adimant in momento.

Vestitus suspectus.

Steno Sture periit in pallido equo 1519.

Principes prditiõe nõ glacio plerunq; peũt

Volumen proditorum.

Officium boni ductoris.

Multi labuntur vno fugiente.

De mœs

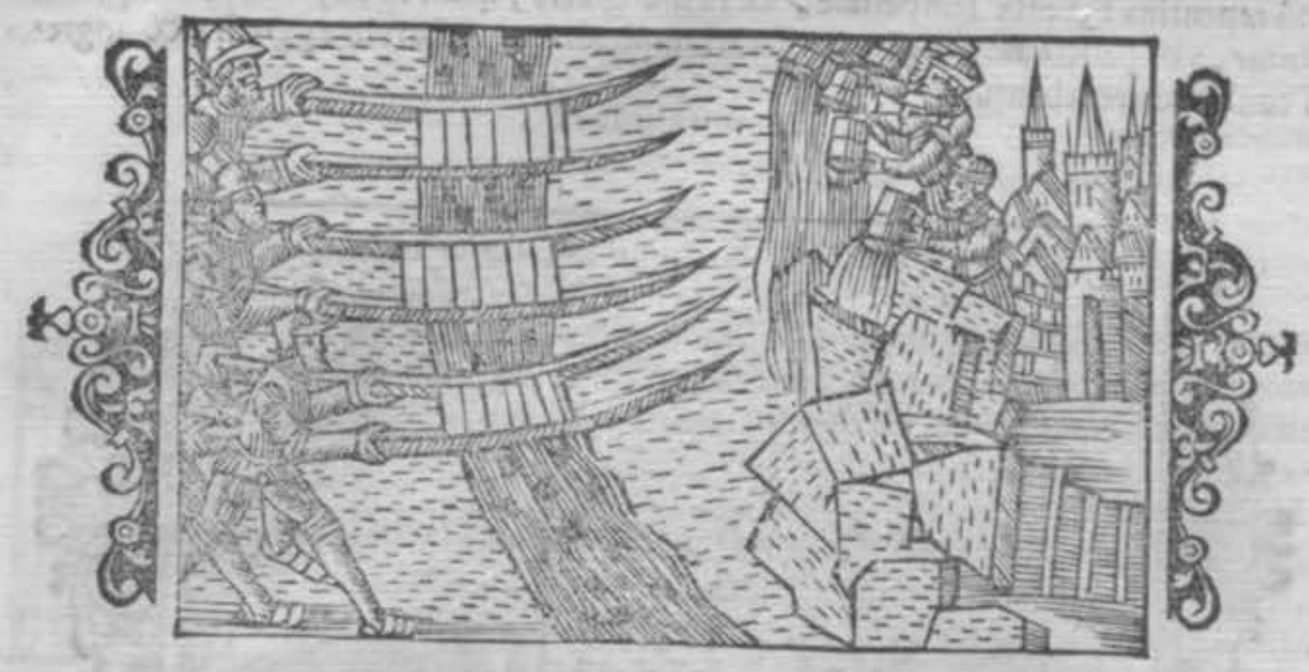

De mœniis glacialibus.

CAP. XXV.

EST præterea alius in obsidione glaciali seruatus, vel seruandus muniendi modus, is videlicet, vt cùm pertinax hostis equis dimissis, vel voragine aquarum perditis, aperturam aquæ fossæ pinguedine prædicta (ne congeletur) impletam, transilire velit, trabes longissimas suprapositis tabulis, seu asseribus in modum ampliatæ scalæ connexas, nocturno præsertim tempore, impetuosius quò poterit per aquas versus obsessos, vel obsidendos, vt marginem glacialem penetret, præcipiti seruato cursu intrudit, quasi solido ponte vsurus. Contra quem impetum vbi sagittarum, bombardarumq; resistentia præ nimia hostium festinatione ac ferocia non attenditur, tunc inclusi aquas super mœnia, atq; ad latus infundunt, quæ subitò magis magisq; adaucta, asperrimo gelu cooperante, longissimo vrbium tractu veluti specula conspiciuntur: quæ mœnia vti ab imbellibus fœminis, pueris, iuuenibusq;, multiplicatis & apportatis aquarum vrnis, hyeme & glacie constricta sunt: ita & frigore durante quemcunq; globorum ictum infracta fortitudine sustinere non horrent. Mulieres etiam subductis supra genua vestibus, inter glaciatas aquas porrigunt vrnas aquarum plenas. Ita in angustia inuentionis necessitas cogit omnia audere, & attentare. Sed dum homines huiusmodi stratagematibus inter se dimicant, finem tandem, quem Deus voluerit, vel vna, vel altera pars, etiam noua suborta difficultate, consequetur, licet non incruenta victoria, quæ tot tropheis, quot funeribus inuicta cohorte bellicis cincta legionibus conquiri solet. Itaq; suspensis super glaciem machinis, tam foris quàm intus constituti, ad compluscules dies, septimanas, vel menses mutuo conflictu sese molestant, donec resoluenda glacies indomitos obsidentes (si propriam vitam seruare voluerint) celerius abire, quàm aliàs aduolauere, compellat. Dignum risu spectaculum, si cui in tali casu ridere vacaret, & alienum periculum, & turpitudinem spectare voluptati foret, præsertim vbi maius certamen contra aquas, quàm arma subeundum erit: quod etiam eò terribilius adesse, & vrgere dignoscitur,

Munitio glacialis.

Trabes longissimæ sunt pro ponte.

Mœnia glacialia.

Personæ ibelles laborant.

Mulieres porrigunt vrnas.

Necessitas omnia audet.

Victoria cruenta.

Machinæ glaciales.

Glacies resoluẽda accelerat pacem.

Certamen cõtra aquas.

quò repentina ſuborta tempeſtate, & rupta glacie, quaſi in abyſſum dimergi vi-dentur, vbi paucis anteà diebus inſtar triumphantium victorum aggredi, & ingredi continuò credebantur.

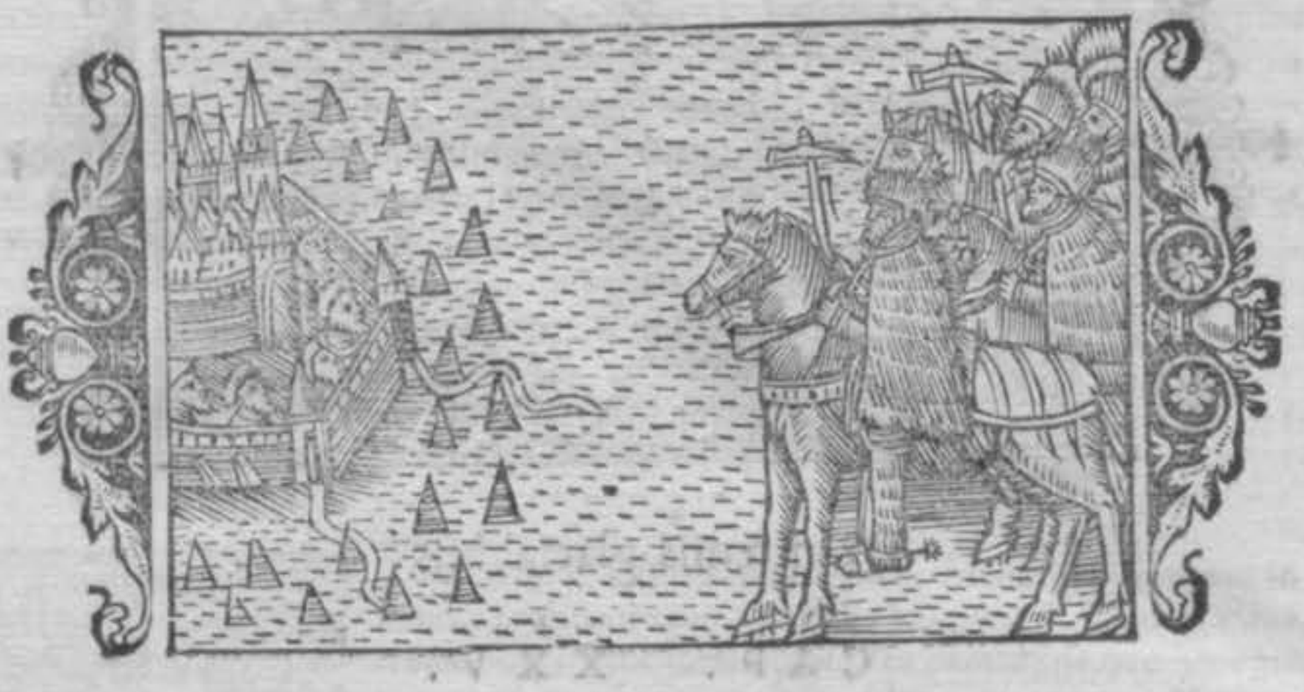

De glacialibus excubiis, & nocturnis.

CAP. XXVI.

Noctes 20. horarum.

Cuſtodes caſtrẽſes mutant in media nocte.

Teſſera militaris.

Loëſn.

Proditores ĩ caligine nocentiores.

Impatientia equorum.

Exõnes vigiles.

Inſidię maiores ĩ aurora cauendę.

Gedeon in aurora vicit.

RCIVM, & ciuitatum, caſtrorumq; obſidionem Aquilonares armati milites, tam equeſtres, quàm pedeſtres, in campis, vel aquis ſolidiſsima glacie rigentibus, ſeruaturi, vigilias longiſsimę noctis XX. ferè horarum in medium diuiſę, diligenter attendunt, atq; cuſtodes mutant, non cornibus, aut campanulis, quaſi dormitare videantur perſonantes, ſed ſignis ſecretis retentis, vt nocte aliunde accedentes ex verbo reſponſionis vnde, & qui ſint, intelligere queant; quo verborum ſigno forſitan per obliuionem amiſſo, non ſecus ac proditor à Principe (ſi ius militare extendi debeat) in vita, vel bonis omnibus condemnari meretur: quod adeò rariſsimè euenit, vt pro portento reputandum veniet, ſi quiſpiam ea negligentia inculpetur. Vigilantiſsimos etenim ſemper oportet eſſe caſtrenſes cuſtodes, ob proditores, qui caligine periculoſius nocent, quàm quoduis aſperrimum frigus, quo ſunt aſſueti, non autem proditoribus, quos abominantur. Sed maior vis eſt in equorum impatientia, propter frigus, quo ſtridor pedum in colliſione glacierum, vnde ſonus excitatur altior, continuè cauſatur: vbi ſeſſores armatos, etiam pellibus indutos, in frigore portant, licet hi per vigiles, exomneſq; cuſtodiunt commiſſam ſtationem: eoq; diligentius, & cautius, quò nox progreditur ad auroram, circa quam violentiores committi ſolent inſidiæ, dum humanæ vires ſtupore, ſomnoq; grauiore ligantur: tuncq; inſidiatores omnium temporum quaſi ex conſtitutis articulis ſunt attentiores. Quomodo verò fortiſsimus Gedeon ſæpius antelucano tempore tales ſuperauerit, ex ſacris hiſtoriis relinquitur manifeſtum.

De for-

De fortunatioribus prælijs matutinis.

CAP. XXVII.

MOS igitur fortiſsimorum militum eſt in diluculo obequitare, aut in claſſe naualiter pugnare, nec grandinum, nebularum, pruinarum, niuium, frigorum, nec hoſtium expaueſcere iniuriam: & hoc non tantùm Principis charitate, ſed æmulatione fortium virorum dura quæq; pati, & iureiurando ſtatuere, ac firmare ſeſe nullo terrore locum deſerturos, pœna addita. Si eques diſceſſerit, nedum armis, & equo exuitur, ſed & legali fama, honore, ac fideli exiſtimatione priuatur, immò & circunſtantijs ponderatis, grauiſsima pœna multatur. Si pedes, certo plagarum numero cunctis aſpicientibus caſtigatur, pœna nihilominus perpetuę infamiæ penes vtroſq; , quaſi cicatrice indelebili, remanente. Ad hunc paſſum militaris pœnæ non incongruè Iuſtinus volumi. XXXII. inuitandus aſſerere poſsit in hunc modum: Daci quoq; ſoboles Getharum ſunt: qui vbi cum Orode Rege aduerſus Baſternas malè pugnaſſent, ob vltionem ſegnitiei capturi ſomnum, capita loco pedum ponere iuſſu Regis cogebantur, miniſteriaq; vxoribus, quæ ipſis fieri ſolebant, facere. Neq; hæc antè mutata ſunt, quàm hanc ignominiam bello acceptam virtute delerent. Hęc ille. Si verò fortiſsimè pugnando, vel conſtantiſsimè ſtationem ſeruando, aduſtione frigoris perpetuò debilitatus fuerit, tunc vnicuiq; iuxta qualitatem honoris, & generis, liberale ſubſidium, quo in reliquum tempus commodiſsimè viuat, more veteris militiæ deputatur à fiſco: quod & Principis munificentia fauorabiliter ampliatur. Pro remedio tamen aduſti corporis in frigore, vtuntur medicina ſpeciali, cinere ſcilicet combuſtæ pellis leporinæ, quo optimè linitur infirmitas pedum applicato: de quo etiam aliquid de medicinis ſimplicioribus Aquilonarium gentium infrà dicetur.

Pugnatoꝝ ĩpedimenta ſuperanda.

Pœna excedentium prælijs.

Pedeſtres.

Daci ſoboles Getharum.

Pœna contumelioſa.

Præmia victoꝝ

Munificentia principis.

Medicina notanda.

De exernis exemplis mollium virorum in frigore.

CAP. XXVIII.

L. Lucullus.

PLVTARCHVS in vita L. Luculli, asserit eum adeò magna victoria deuictis Parthis barbaris elatum fuisse, vt animum eleuaret ad subuertendum penitus reliquos barbaros, suo imperio rebellare, aut contradicere præsumentes. Sed autumnale tempus tunc erat, & æquinoctium, omniumq; illusa spe celerius frigidissima è cœlo frigora cecidere, omnia niue obruta, & si quando serenus aderat aër, tum gelu, tum pruina humana corpora perrigebant. Difficilimus erat equis ob extremam frigiditatem fluminum potus,

Impedimenta bellorum perficiendorum.

difficilimus erat eorum transitus: quia concretis in glaciem aquis, glacies ipsa transeuntium grauitate confracta, asperitate sua equorum tibias, neruosq; cruentabat. Syluestria deinde, ac angusta itinera tellus humiditate abundans, cadentes è cœlo niues, & ipsa in madidissimis locis acerba pernoctatio, difficilimam, ac propè intolerabilem militiam faciebant. Quo factum est, vt milites ob asperitatem itineris licentiam abeundi petentes, & non obtinentes, murmurare, ducem crudelem insimulare, omniaq; infestissimis verbis, fœdoq; tumultu replere cœperunt, nec à Principe suppliciter petiti, à seditione cessare, etiam quòd coram eis collachrymabat. Verecundia tamen magis, quàm virtute, & fide eius ruinam spectaturi, pactis interpositis sequebantur. Similem etiam difficultatem Cæsar ipse sæpius sese expertum fuisse in hybernalibus bellis affirmat, vt cùm vltro clarissima victoria eius viribus, & ingenio arrisisset, nequaquàm milites ob frigora forsitan leuia, vt secum consoderent hostem, inducere prævalebat. Neq; in aquis semper ea strenuitate, vt frequenter voluit, inimicis congredi fas erat: quod & Procopius, ac Herodotus cum pleriscq; aliis attestantur, milites scilicet delicatulos dixisse, Nequaquàm oportere simul confligere cum hoste, & elementis, scilicet aquis, frigore, tempestate, & similibus. Quàm friuola, & effœminata querela hæc esset? si in Aquilonaribus regnis ex multis præmissis exemplis non illicò ob intensissima frigora corriperetur. Immò quantò acriora sunt frigora, tantò austeriora certamina geruntur, & continuantur.

Rebellio militaris.

Princeps collachrymabat.

Verecũdia non virtute seruiũt multi.

Cæsar.

Milites ob frigora molles.

Milites delicatuli.

Aqlõaria bella frigoribus immensis alũtur.

De oppugnatione arcium in glacie munitarum.

CAP. XXIX.

EST & alius pugnandi modus super glaciem valde tritus, & vsitatus in Septentrione. Vbi æstatis tempore ob aquarum voragines, accessus hostilis intentari non possit, orto demum immenso frigore, glacieq; concreta, vltionem contra arces immanium præfectorum assumere volentibus, in glacie lubricissima, castra seu munitiones imponere, facilimus offertur accessus: in quo non segnius in arcem, & hostem emittuntur sagittæ, quàm si in campo fortissimo firmata præsidia forent. Vbi verò arx est insularis, admotis machinis quadrato agmine sine intermissione oppugnari videtur: eoq; acrius proficiunt obsidentes,

Hyems aditum concedit obsidioni.

Sagittæ tãquam imbres emittuntur.

obſidentes, quò magis vniti ſucrint, & concordes, vnius ſcilicet gentis ritus, & mutuæ confortationis: quod exercitus ex diuerſis hominum generibus collectus, ſibiinuicem nondum vel lingua, vel vſu viuendi notus, alter alteri diffidens, efficere ſit ineptus: quoniam exinde diſcordia naſcens, fictum aggreſſum, vel fugam apertam, aut proditionem oſtendit, maximè quia tales extranei milites (vt proximo cap. dictum eſt) frigoris impatientes, ita aſſueti non ſunt, vt incedere, vel accurrere valeant, eminus aut cominus pugnaturi. Longè etenim alia ratio eſt in glacie, vel niuibus (vt alibi etiam oſtendetur) quàm montibus, campis, ſyluis, vallibus, vel arena præliandi. Glacialis congreſſus fit in laneis calceis, non pellibus, aut coriis vnctis. Vis etenim frigoris, quodcunq; ſit vnctuoſum, eueſtigiò conuertit in lubricitatem glacialem. Vſus tamen armatorum eſt, vt tribulis, ſiue triangularibus ferreis, ſeu triplicato ſtylo pro firmiori curſu, vel ſtatione muniantur. Quidam verò præmeditato congreſſu, vel inſultu, in medio noctis ſilentio cineres ſuper glaciem latè diſpergente, ſecuriſsimam efficiunt præliandi ſtationem, aut curſum.

Vnitas linguę et morum prę ualet.

Exercitus variæ linguę plerq; inglorius abit

Ductor plioꝛ hæc notet.

Ratio pugnandi var a.

Congreſſus glacialis.

Tribuloꝛ vſus

Cinis glaciē firmat.

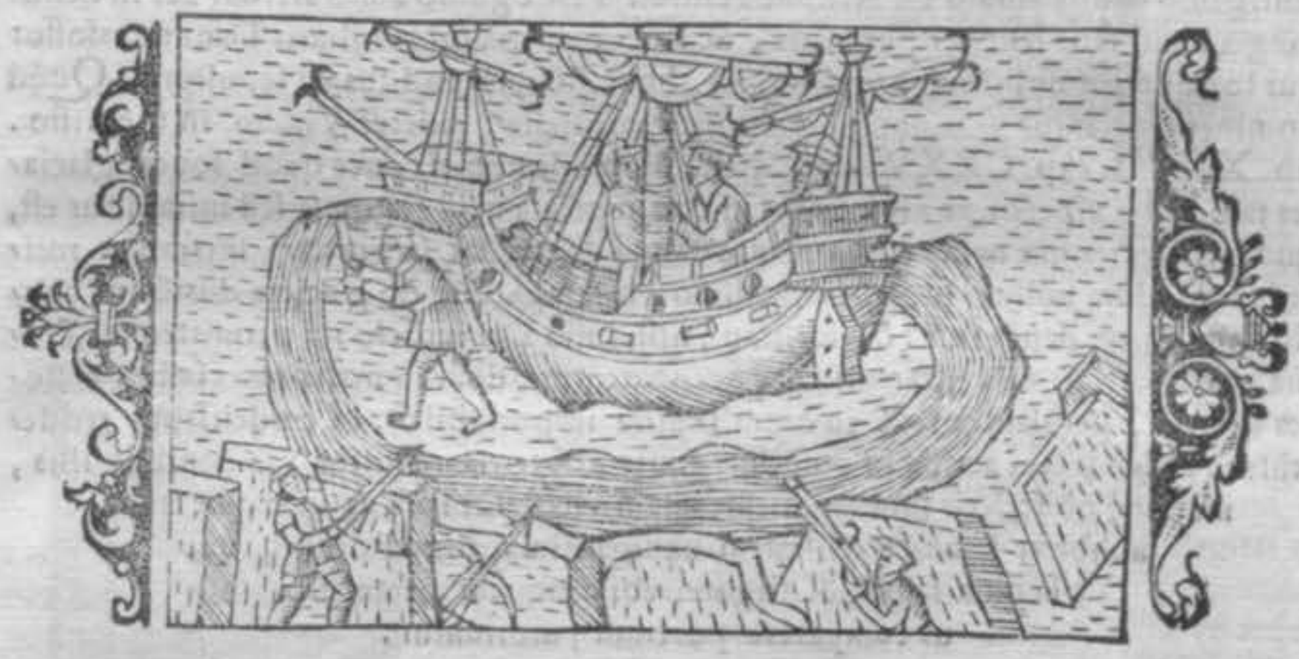

De oppugnandis nauibus inimicorum congelatis.

CAP. XXX.

ACCIDIT plerunq; in littoribus Gothici maris, vt inimicæ naues, tam roſtratas falces, quam harpagines, aliaſq; terribiles munitiones, & noxia inſtrumenta habentes, contrario flatu diutius vexatę, repentino gelu ſuperueniente, quaſi in muris intra anguſtias glaciales fortiſsimè concretę perſtringantur, nec ſe eruere, neq; tranſmarina auxilia petere, aut expectare, aut aſſequi, neq; ſociales naues eadem cauſa tempeſtatibus intercluſas, commeatum ferentes accipere poſſint. Quare difficultatibus his, vel ſimilibus, præcipuè cariſtia lignorum in aſperrima hyeme conſtricti, neceſsitate mortifera vrgente, ſe dedũt, vel præſentiſsimam mortem incurrent. Veruntamen ſceleris immanitate (quia inter

Naues firmãtur i glacie vt muro.

Perplexitas mortifera.

Glacies succisa dat exitum inimicis.

Sagittæ p. aëra emissę nocentiores.

Sepultura glacialis.

Cadauera sine fœtore.

Hostes mortui honorantur.

Acho Hãson eques auratus.

Natura triumphat.

Fuga denegat̃ i mari glaciato.

Victores dicaces & petulantes.

Natura abhorret & punit scelcratos.

circumpositas gentes in cædibus, spoliis, & crudelitatibus vltra morem humanum sæuierant) obstante, multoties ad extrema vitæ remedia concurrentes, insatigabili labore in mediis tenebris glaciem confringere studeut, ne fortè succisa glacie interstitio quatuor, vel decem milliarium, vel plurium Germanicorum, ad apertum mare euadere possint. Interea tamen incolarum (ad debellandum, spoliandumq; eos) accedentium sagittis, quasi imbribus per aëra sublimius ad eorum nauigia directis, & cadentibus, in periculo occisionis velut desolati consistunt, immò frigoris horrore plerunq; mortui sociorum manu, dum terra sepeliri nequeunt, vna inclusi perforata glacie dimerguntur in aquas: vel si nobiles, aut alterius reputationis insignes viri sunt, sine horrore fœtoris, quasi ligna virentia saxea duritie congelati, sociis à periculo euadentibus, ad honestiorem tumulum, ne in hostili terra permaneant, reseruantur. Attamen petitis, & obtentis induciis, si cadauera sua humo sacra recondere poscunt, nunquàm eis denegatur, immò nobiles, & præstantiores terrarum incolæ adsunt in eorum honorabili sepultura: quod & in campestribus præliis hostilis terræ satis cærimoniosè seruatur: veluti recentius exemplum est de quodam potentissimo equite aurato D. Achone Hanson Vestrogotho anno M. D. X. in Schoningia haud satis feliciter pugnante, ac lancea veteris sui familiaris Dani transfosso: qui totius terræ nobilibus accurentibus, honestissimæ traditus est sepulturæ. Quòd homines moriantur gelu, nonnihil naturæ vim attestari videtur Vincen. in spec. histo. lib. XXVII. cap. CXXVII. & dicit: Mirabile non est, nec quòd foueæ glaciales tam tristes aspectu, vt aspicientes in circumgelata naui terreant: sed mirabilius est, quòd potentissimæ naues triumphante natura deueniunt in prædam inermium ruricolarum, dum nullum superst remedium, nisi fuga, quæ ob glaciem durissimè constrictam vbiq; denegatur: & forsitan, nisi iusto Dei iudicio ita permitteretur, omnia prædatoribus conculcarentur, ac occuparentur, dum in malis successibus victores dicaces, petulantes, & in omni sæuitia importabiles, & crudelissimi redderentur. Ideoq; tam acriter in omnibus aquis, & terris resistitur prædonibus illis, maximè ob sceleris immanitatem, quam vlciscitur ipsa natura: quæ etiam abhorret hanc crudelitatem nauigantium prædatorum, qui sæpius fame, & frigore, vbi nusquam perampli⁄us comparère poterunt, moriuntur.

Dœ pœna

De pœna infidelium seruitorum per aquam gelatam inflicta.

CAP. XXXI.

VTABAT Paulus Iouius Episcopus Nucerinus externarum regionum curiosus scrutator, & scriptor, furum latronumq́, & similium malefactorum grauissimam fore pœnam, quòd frigidis aquis guttatim super colla eorum dimissis, tanquam durioribus tormentis commissa flagitia confiterentur. Ita enim in Sarmatia sua testatur: Fures, sicarios, latrones per quæstionem examinant Moschouitæ eo modo, quòd aquam gelidam super caput ex alto paulatim dimittant: hocq́ habent pro intolerabili tormento. Hæc ille. Sed reuera vel ludibriosè bonus præsul à versuto Moschouitici principis nuntio, Demetrio dicto, tempore Clementis VII. informatus est Romæ, vel aliis rebus curiosioribus intentus, non integrè referentem patrios mores intellexit, hoc scilicet pro terribili tormento in ea durissima gente reputari, quæ flammis & eculeis adhibitis, vix vt acta reuelet, tantillulum commouetur. Hos tamen Moschos in robore exuperant Sueones, & Gothi, qui Calendis Ianuarii solùm in rebelles, discolos, & insolentes has pœnas infligunt, ea præsertim causa, quòd qui principes, & dominos suos in sacris Christi natalitiis primùm nocte, demum die accedentes, secuti non fuerint, ac permanserint, immò etiam quicunq́ in aliqua priuata æde, vel familia idem non fecerint, aut turpia verba, scandalosaq́ facta commiserint, hos socii, testes, accusatores, & iudices sonoroso æris, tympanorumq́ strepitu, longo ordine ad congelatas aquas eductos, genibusq́ innixos, nudato collo, & prono vultu in genua pressos, guttatim gelida aqua omnium applausu perfundunt. Quibus tamen compendiariam pœnam (promissa erratorum emenda) celeriter infligere decreuerint, ea gratia conceditur, vt simul & semel toto nudato capite, iustæ quantitatis, & mensuræ vrna totaliter perfundantur. Soli Aethiopes ob verticis nimiam nuditatem, hanc pœnam horrescunt. Licet rarò perueniunt ad Aquilonares regiones, veniunt tamen inter subsidiarios milites à Rege Galliarum, Regi Danorum ad impugnan-

Paulus Iouius.

Verba Iouii.

Demetri' Moschoq́ nuntius

Sueones & Gothi durissimi.

Aqua guttatim dimissa.

Vrna integra gro sè effunditur.

Aethiopes.

Sepultura Aethiopũ & Danorum.

dum Suetiam & Gothiam missos: quibus plerunq; Aethiopibus, pariter & Danis infeliciter pugnantibus, non frigida aqua infligitur, sed dura captiuitas, & ineuitabilis sepultura.

De eisdem pœnis.

CAP. XXXII.

Pœna sub glacie.

Gĩa daĩ ꝑ pœna festinata.

Periculum suffocationis.

Remedia cõtra lubricitatem glacialem.

Ritus baptizãdi apud Moschos.

EST & alius modus omni alio tempore hyberno contumacibus & obstinatis à maioribus decretus, scilicet vt perforatis glacierum foraminibus XX. vel XXX. pedum ab inuicem distantibus, chorda sub brachiis ligati, quòd vno foramine subtus glaciem immissi, fune altero prætenso ad aliam pertrahuntur glacialem aperturam. Si celeriter id factum fuerit, gratiam referunt amicis, quòd festinanter, & fideliter expedierint eorum causam: sin autem protractius (sic fortè exigentibus demeritis animi pertinacioris) tunc extractus experitur se habuisse censores, & fautores rigorosos, quia in graui periculo fuit suffocationis. Quòd super glaciem instar speculi lubricum agiliter hæc fieri videntur, mirandum non est, quia triangularibus vncis ferreis solularibus, aut calceis affixis, non tantùm ad hunc, sed quemlibet actum in glacie perficiendum, securè (prout superius de bellis, & infrà de piscaturis glacialibus dicendum erit) vtuntur. Moschouitis tamen schismaticis hęc aquarum submersio pro religionis cultu deputatur, quia sub glaciem perforatam infantulos suos immergentes, ritu suo baptizant: qui si rapido fluminis impetu sub glacie deferuntur in longum, arbitrantur eos ad superos illicò euolaturos.

De scalis

De ſcalis ſuper aquas in obſidione leuandis.

CAP. XXXIII.

ICET titulus cum ſua imagine videatur magnam in ſe præmittere declarationem, tamen vt appareat explanatior, nonnihil adhuc videbitur ſuperaddendum. Solent Septentrionales pugnatores, præcipuè Sueones & Gothi, in ſtagnalibus foſsis, aquis, aut amnibus, quietiori ſilentio circa arces, & mœnia labentibus, rates, ſeu tabulas ſuper longas abietinas trabes componere, ſcalaſq; certis adhibitis funibus, et ferreis rotulis inſtar chalybeorum arcuum, furtiuo quaſi tractu in denſis tenebris, & pluribus locis decliuioribus erigere, atq; bona opportunitate ſilenter, & celerrimè defenſore vllo non attendente, vel dormitante, aſcendere, ac in tanto numero citiſsimè ſe coniungere, vt ſociis hincinde ſimili induſtria ſcalatim mœnia aſcẽdentibus, & concurrentibus, in obuios quoſq; faciant irruptionem, quatenus portas violenter aperiant, & teneant, donec omnis exercitus, vel robuſtior eius pars, impetu ſtringente valeat introire. Et licet præſumptuoſo magis quàm prouido auſu idipſum impunè quandoq; fecerant, faciuntq; eadem ſeruata temeritate: tamen plerunq; falluntur in acceſsione portarum, dum ſuper eaſdem è ſublimiori loco ſimplex, vel gemina dependet ferrata, vel ferrea crates, vt hæc, vel illa facilimè ad caſum ſoluta, præſumptuoſos portarum perfractores pro parte, vel toto comminuat, aut interiniendos manifeſto ludibrio vulneribus laceratos excludat. Similiter & fieri ſolet in aſcendentibus mœnia tabulata, vt cùm credant ſe (ſomnum ſimulante cuſtodia) poſitos in tuta ſtatione, ruptis infernis tenaculis, vigilum diligentia vno impetu decidunt interituri.

Eoq; caſu cùm ſeſe reprimant à præmeditato inſultu, ſagittis poſt tergum emiſsis vel occiduntur, vel laceri, vulneratiq; in caſtra difficilimè relabuntur.

Scalæ ratibus inhærentes.

Aſcenſores ſcalarum.

Modus iuadendi arces.

Crates ferrea ſuper portas dependens.

Mœnia tabulata.

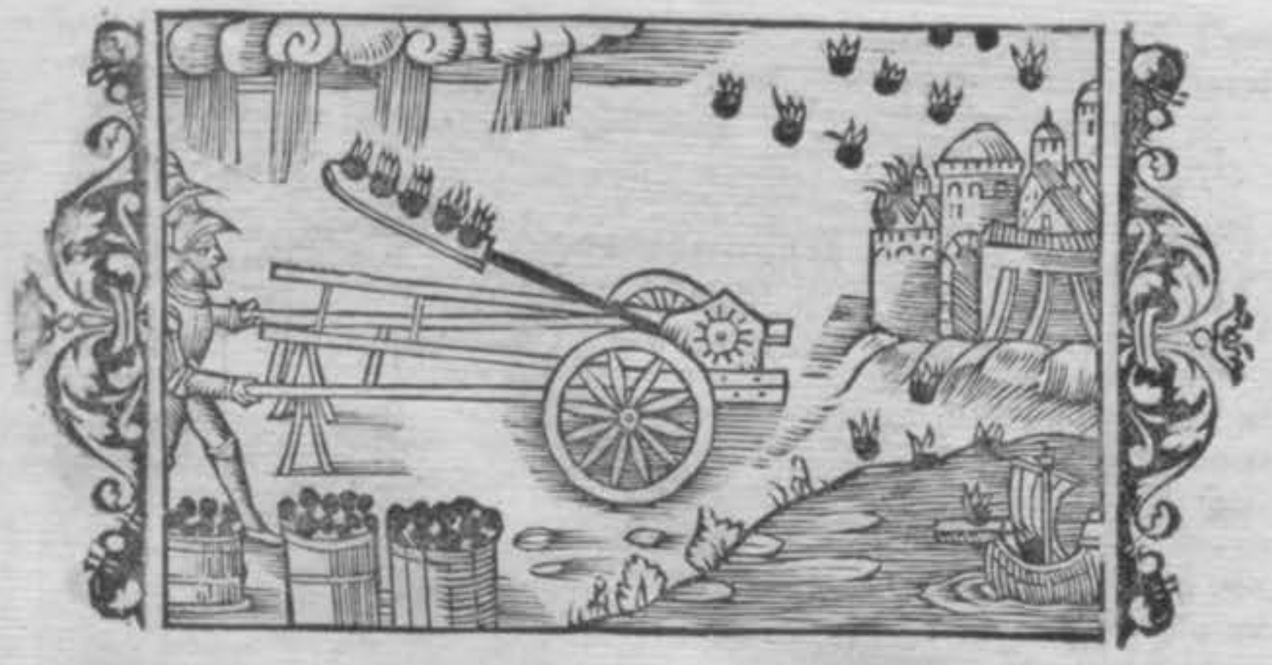

De ſcalis, vel fundis igniuomis.

CAP. XXXIIII.

Multa libēt ſed non licent.

ATIS terribile, atq; inuſitatum videtur hoc bellicum inſtrumentum, horribiliuſq; fieret, ſi quoduis eius ſecretum pro loco, tempore, quomodo, ac quando, & vbi applicandum foret, declararetur. Verùm cùm multa ſint, quæ nequeant, aut congruant, vel expediant, etiam ſi liceant, manifeſtari, volens hic prætereo malum interpretari, ne cuiquam pernicioſum, aut noxium fiat: ſatis eſſe reputans, apud Gothos, & Sueones talia tormenta inueniri, quibus hoſtis crudelis accedens arceri poterit, aut ita humiliari, vt diſcat quietius domi viuere, quàm alienam infringere libertatem. Eſt & aliud tormenti genus bellicum, longè vetuſtius, inter duas ſublimes, & eleuatas trabes per modum libræ in medio ſuſpenſum: cuius altera pars humi, vel deorſum ligata, burſam habet duabus, vel tribus bouinis cutibus, & chordis, inſtar proiectilis fundæ coriariæ adaptatam: quam putridis cadaueribus, equorum ſcilicet, vel canum, aut lapidibus, vel ferreis globis repletam, ſolutis tenaculis altera pars immenſi ponderis alligati, vehementiſsimo impetu ad deſtinatum arcis, vel vrbis locum in obſidione per aëra fundit. Hocq; inſtrumentum vulgari Gothico Blida dicitur, quaſi alacritatis nomen per contrarium, omnibus incutiens terrorem, & ruinam. Blid iucundus dicitur, ſed minimè in hoc caſu. Vetus relatio eſt, ante vrbem Calmarnēſem Meridionalis Gothiæ anum quandam pauſandi gratia ſeſe in huiuſmodi burſam immiſiſſe, atq; incautè baculo tenaculum reſoluiſſe, etiam ob id per aëra iniectam fuiſſe, vt cadens in pyramidem recenter collecti fœni, in hoſtili vrbe reciperetur illæſa: demumq; pro miraculo cæteris eam intueri volentibus, per plures annos reſeruata.

Tormēti genus

Cadauera putrida proiiciūtur in arces.

Blida.

Anus per aëra proiecta ſalua reperta eſt.

Sed de his igniuomis fundis ſuperiori libro nonnihil diffuſius eſt monſtratum.

De curſu

De curſu equorum pro pallio, vel brauio.

CAP. XXXV.

QVID ſibi titulus, & annexa figura velit, ſatis oſtenditur ſine vlteriori declaratione. Repletis enim vehiculis (ſic enim gens hyemales rhedas, aut currus appellat) pluribus hominibus, vno tantum præmiſſo equo, curſum impetuoſiſsimum ad V. vel VI. milliaria Italica intendunt homines, vt non currere, ſed velociſsimè volare videantur, maximè quia vncis acutiſsimis, & ferreis clauis in vngulis firmati ſunt equi. Brauium verò (vt primo libro in ſimili curſu hominum monſtratum eſt) veſtis, ſiue equus victus, aut certa menſura ſalis, aut annona ſeminanda, illicò ſoluenda taxatur ad certum tempus: quo nunquàm (niſi ſoluerit obligatus) habebitur liber.

Vehicula.

Curſus glacialis celerrimus.

Vngulæ equorum ferratæ.

De onagris, ſeu alcibus, in niuoſa glacie currentibus.

CAP. XXXVI.

Onagrorum curſus.

Edictũ regiũ ne curſu onagrorũ vtanĩ viatores, & curſ

NAGRORVM, ſiue alcium, vehementiſsimus etiam curſus in niuoſa glacie eſt apud Sueones Septentrionales, maximè vltra regiam Holmenſem verſus ſuperiores partes Aquilonis. Inferius verò ad plagam Meridionalem, etſi in magna multitudine vaſtoꝝ nemoꝝ ſunt, ob Regium tamen edictum in vſu non habentur, ne ſcilicet eorum currendi celeritate (quę longè ſuperat omnium equorum velocitatem) proditores vtantur in ſecretis regni, inimicis quàm ocyſsimè reuelandis. Famis etenim, ac ſitis, laboriſq; patientiſsima eſt hæc beſtia, vt diem noctemq; immenſa ſpatia ducentorum milliarium Italicorum currendo valeat perficere, priuata cibo. Cęteras eius animalis virtutes, infrà de animalibus liber hic monſtrabit.

De rangi-

De rangiferis in niue currentibus.

CAP. XXXVII.

MAGNA etiam multitudo alterius generis rangiferoꝝ est in Septentrionalibus locis: quoꝝ vsus est nedum pro curribus trahendis (vt infra de animalibus ostendetur) sed etiam in onerariis vehiculis super cacumina niuium pertrahendis. Et hi quoq; rangiferi (à tractoriis instrumentis ita appellati) edicto regni prohibentur à ministerio, Meridionales partes inhabitantibus quouis modo exhibendo. Mirę etenim velocitatis, vt onagri, sunt in absoluendo breui tempore longum, ac difficile iter. Vehicula autem eorum ab aliorum formis differunt, quia antrorsum instar calceorum sunt cuneata, ad penetrandum niues, veluti marina nauigia ad diuidendum fluctus, & vndas.

Rangiferi domesticati.

Edictum simile superiori.

Forma vehiculorum.

De ſuffocatione hoſtium in vallibus niuoſis.

CAP. XXXVIII.

Moles niuiũ in ſtar montium.

VM ſuperioribus primis libris abundè oſtenſum ſit, quàm immenſæ moles niuium tota hyeme, magnaq; parte veris & autumni, campos Septentrionalium regnorum occupant, vt & montes, & colles partim æquare videantur, & ob id præſentis figuræ ſeries facilius demonſtratur. Dum itaq; Sueci & Gothi hyemale certamen aduerſus Teutones, Danos, aut Moſchouitas, grauibus prouocati iniuriis, inſtaurare coguntur, modis omnibus hoſtilem exercitum, quanta equeſtri, vel pedeſtri potentia præditus ſit, explorant: comperto q; quòd egregiis, ac grandibus equis, maiori parte cataphractis, numero & apparatu quaſi inuincibili accedunt, quæcunq; reſiſtentia ſuis viribus proſtraturi, in eorum occurſum non tam armati, quàm animati viritim incolæ exeunt, maximè vt hoſtes tam atroces, virium atq; locorum congreſsibus attritos, iugulent, ac prædentur. Certa enim experientia nôrunt, talem hoſtem haud difficulter, aut trepidè ſuperãdum fore, qui pluribus grauis armaturæ impedimentis inter altas niues, opacas ſyluas, abdita præcipitia, & niuales glacialeſq; voragines irretitus, & illuſus, etiam ſi aduerſarius aliquis patriæ defenſor non obſtaret, neceſſariò corruet vrgente natura: eoq; celerius idipſum eiſdem inimicis euenit, quò delicatius enutriti ſunt, & locorum ac periculorum ignari, dum ipſi Aquilonares populi, cœli terreq; iniurię aſſueti, per montes, & deuia in ipſa ſæua hyeme niuibus denſatis, vel occurrentibus inimicis congredi non formidant: vnde & bello imminente ſuperbos hoſtes ſimulata fuga, vel in loca niuoſa, vbi grauitate armorum velut in limoſa voragine immerſi, more ferarum retibus conſtrictarum, ab inermibus ruricolis interimuntur, vel in paludes, ſtagna, lacus, & amnes, propter latentem ſub niuibus aquam, educunt, vt caſu continuo ruant ſubmergendi. Apparet quidem vix ſolida in ſuperficie, ſed ſubtus ſecreto fluminum eſu adeò infirma, vt vix lupum, minus hominem, & maximè armatum, ſufferre poſsit. Proſpiciat ergo hoſtis, quàm infeliciter cum elementis pugnare præſumit.

Certamen hyemale.

Armati & aiati icolę hoſtibus reſiſtunt.

Impedimenta equeſtrium.

Ignari locoꝝ ce lerius cadunt.

Fuga ſimulata.

Vorago niuoſa

Nix apparens ſolida periculum affert.

De globis

De globis niualibus equorum vngulis impreſſis.

CAP. XXXIX.

EST prętereà equeſtribus inimicis aliud ſpectaculum, ſeu periculum, incuitabiliter formidandum, quòd vngulæ equorum ferratæ, ob frigiditatem niui connexam, accedente inferius aqua, vel deſuper pruina, citò generantur niuei globi in forma pilarum, vſq; ad magnitudinem capitis pueriliſ, & ita rotundati, ac congelati adhærent, vt impoſsibile ſit quin eques à iumento, vel cum eo concidat occidendus, vel captiuandus. Non enim quartum, aut ſextum ſaltum, ob globos niueos pedibus adhærentes, in rectum vel obliquum efficere poteſt, quin illicò cadet: quantoq; magis calcaribus equum ſtimulauerit, vt currat, aut ſaltet, tantò velocius fatum accelerat, vt ſubitò lapſus, corporeq; fractus expiret, vel in aliam emigret miſeriam, nece forſitan deteriorem. Talis autem globorum congelatio omnibus indifferenter vbiq; in campis, & viis hyberno tempore accidere ſolet, quando ventus Auſtralis tepidiores reddit niues, vt citius iumentorum pedibus congelentur, & corruat eques. Qui verò pro defenſione patriæ militant, in ipſo certaminis aggreſſu equos ferramentis ſub pedibus totaliter denudant, vt niueis globis non adhærentibus expeditius irruant in hoſtem: qui hac commoditate, ac ſecuritate non audet vti, quia refugium non habet, quemadmodum incolæ regni locum habent, & amicos. Neq; minus periculum hoſtibus eiſdem imminet, quando vallium montiumq; latera lubricis glacièbus, veluti ſpeculum micantibus, circumfuſa aſcendere, aut deſcendere conſtringuntur, quin adhuc maiorem colliſionem incurrent, quando præcipuè glacies huiuſmodi cooperitur tenuiſsima niue, vel ipſa vi ventorum coacta, fauces, & præcipitia claudit, voraginęſq;, & ſpecus profundas veluti campeſtrem planitiem coæquat: in quam Teutones, & Dani, vel Moſchouitæ locorum ignari, præcipiti curſu illapſi, pari calamitate ac nobilitate conſœderantur: immò & quàm plurimi milites bellicoſiſsimi, qui cædibus, & flammis alibi concuſſerunt orbem, ibidem in niuibus facilimè conficiuntur. Adeò cœli rigore, & elementorum aſperitate, ſine indigenarum formidoloſo pauore ab armis vlterius inferendis arcentur. Eſt & alia inimicorum ruina in denſiſsimis ſyluis imminens, vbi caſu niuium à ramis arborum magna mole elabentium, in ſe, & iumentis infeſtantur, prout ſuperius dictum eſt, de exigua niuium mole paſſerculo ab alto monte mota: quæ opprimit augmento ſuo ſuppoſitam ciuitatem, aut villam.

Globi niuales ſub pedibus equoꝝ labentiũ

Eques cadit occidendus.

Equus ſtimulatus celerius cadit.

Congelatio globorum.

Equi non ſuffer rati tutiores.

Periculum ſub glacie.

Milites fortiſsimi naturæ imperio ſupant.

Ruina inimicorum.

De diuisione spoliorum.

CAP. XL.

Genera bellorum.

Spolia rerum.

Qualitas iuramentorum.

Interpretatio iuramentorum.

Distributio prædarum.

Saucii prepub.

Ductores.

Fugitiui exclusi.

Paritas pœnarum

Tormēta bellica

Nullus violet captiuas illustres fœminas.

Lex contra stupratores.

Connubiū legale conceditur.

Placida Imperatoris filia.

TANDEM tot generibus bellorum in terra, mari, paludibus, glacie, niuibus (vt proximis capitulis visum est) quacunq; sorte deductis, maxima, hæcq; pretiosa quæsita spolia in omnium conspectu militari more ac lege distribuuntur. Sed vt iustius id faciant, super extenso arcu balistæ, atq; iaculo apposito, & ante cor eorum tento, vt nulla re suppressa argui debeant, vitam, & mortem (vti superius dictum est) per acinacem, & ventum (quæ iis tormentis interpretantur) quòd nullum mendacium dicant, aut rem aliquam tallaciter seruent, iurant. Itaq; obseruari solet, vt stipendia militaria ante omnem prædarum distributionem iis reddantur, qui fortius, & expeditius victoriam peperere. Ita & sauciis, pro Republica incurabiliter vulneratis, præterea ductoribus, capitaneis, primipilis, vexilliferis, & tibicinibus (fugitiuis & crapulosis exclusis) multò plus quàm cæteris ex æquitate præstari solet. In reliquis, vbi par periculum, labor, vigilantia, & audacia, & similia reperiuntur, par erit distributio spoliorum. Bellica verò tormenta, Regumq;, ac ducum ornamenta, ipsi Principi bellorumq; domino cedent, cum eorum conjugibus, & filiabus: de quarum pudicitia tuenda diligentior & honestior habetur cura, ne quis eis sub pœna capitis, & bonorum omnium confiscatione, vim inferat, aut conamen affectibus iniquis. In quo etiam casu Saxo Danicus asserit, Frothonem Regem constituisse legem in tali forma: Si quis virginis stuprum vi petere ausus esset, supplicia abscisis corporis partibus lueret, alioqui mille talentis concubitus iniuriam pensaturus. Si tamen Principi visum est captiuatæ virginis, ob vtiles & honestas rationes, inire legale connubium, antiquo ritu mitius quàm raptu quæsitum, vtiq; licebit ei, quemadmodum Athaulpho Gothorum Regi, qui Gallam Placidam Theodosii Imperatoris ex alia vxore filiam, Vrbe captiuam abduxit: quam tamen ob generis nobilitatem,

litatem, formæq; pulchritudinem, & castitatis integritatem, apud Forum Cornelii fuo matrimonio copulauit, eiusq; prudenti consilio omnia modestissimè gubernabat. Nec prætereundus est Totilas, eius Regis antecessor: qui deuicta post biennalem obsidionem Neapoli, præcepto vetuit, ne quis suorum, sub pœna capitis, violaret pudicitiam virginum, aut matronarum, aut molestaret fugientes ad loca Deo dicata. De huiusmodi præcepto Totilę Regis Gothorum, ne pudicitia violaretur, videatur historia Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis fol. 425.

Cõsiliũ prudentissimę mulieres.

De inducijs, & pace constituenda.

CAP. XLI.

TSI belli administratio, & pacis constitutio, præ omnibus aliis ad Principem spectat, vt maturius, citiusq; de rebus arduis consultatio, ac executio fiat: tamen opera fidelium præfectorum, vt nunc cernitur, arduissima tam belli quàm pacis negotia, vtcunq; constituuntur: qui eò prudentiores, vtiliores q; tam dominis suis, quàm Reipublicæ iudicantur, quò promptiores fuerint ad inducias constituendas, vbi solida, ac longæua pax nequeat stabiliri, ne forte seditiosis exclusis, talia præter spem reperiantur media, vnde vtriq; discordantium parti, & eorum posteris, ac subditis, amor & concordia dulcis generetur, ac roboretur. Nil enim vtilius, ac decentius, vel antiquius inter claros Principes est, quàm bella potius arcere, quàm promouere, odia claudere cum sepultis, irarum obliuisci, seditiosos abigere, tumultuosos ac insolentes corripere, vt concordiæ constituendæ aliquando (pessimis amotis consiliariis) placidissima sternatur via: in qua glorioſius, securiusq; semper regnabitur, vbi omnia fundantur in charitate. Cuius rei etsi innumera hic adduci possent exempla, vnum tamen cæteris recentius, & iucundius sufficiat hic afferre, quod supra LX. annos accidit in Suetia inter Principem regni antiquum Stenonem Stur & Iacobum Archiepiscopum Vpsalensem: qui seditiosis, & truculentis persuasionibus vtrobiq; decepti, minus prouidè ad acerrima bella, ob exiguas quasdam offensiunculas, proce-

Constitutio pacis ad principes spectat.

Præfecti boni.

Seditiosi nolũt pacem.

Acta principũ clarissima.

Regna firmissima vbi & quando.

Exẽplũ velocissimę pacis.

cedentes, à Principe fortissimo milite cincto, Archieps arctissimè obsidetur. Quo viso, etsi potentissima defensione non careret, nempe in arce insuperabili Almersteck dicta, viribus, & expensis, ac naturali munitione prouisa: tamen ipse Archiepiscopus, sciens Principem virum prudentissimum, ad omne salubre consilium valde propensum, eleuata galea ab alto muro, solitarium Principis colloquium obtinuit: quo obtento, mutuis rationibus, & totius regni periculis imminentibus examinatis, nedum in vna hora pacem mutuis amplexibus, vtriusq; castris intuentibus, soli confecere, sed ne verbum in contrarium ab vtraq; parte fieret, seueris simis pœnis prohibuere. Quo factum est, vt malis contristantibus, bonisq; exultantibus, amœnissima pax est constituta: quæ & vtriusq; durante vita, indissolubili amicitia seruabatur. Si hac prudenti modestia erga iuniorem Stenonem Sture in ortis controuersiis, ob publicam patriæ suæ quietem vsus fuisset Gostauus Trolle, eiusdem Iacobi immediatus successor, infinita strages, & cædes auersa, tranquilliorem regni & Ecclesiæ causam reliquisset.

Pax fit in momento.

Amicitia indissolubilis.

Gostauus Trolle.

De obsessorum petenda pace.

CAP. XLII.

Causę petendæ pacis.

POSTQVAM pertinacibus armis, strenua defensione, morborum patientia, aëris & frigoris duritia, vulnerum cruciatu & tolerantia, incessabili vigilia, inutili expectatione venturi præsidii, illusione continua, importabili stipendiorum caristia, omniq; pressurarum angustia, fame, & inedia, omniumq; pressurarum, ac stratagematum varietate, ac cunctarum necessariarum rerum penuria, arcibus inclusi nil amplius efficere, aut inimicis obsidentibus resistere queunt, galea è sublimiori loco propinquioris propugnaculi

Galea pro pace petenda eleuatur in hasta.

hostibus indicant pacis conditiones petere, ac suscipere velle, ne fortè de rebus suis iam prorsus desperatis, pactis interuenientibus, armis, & vestibus, vel ipsa vita retentis, in tuta recedant: quod forsitan ipsi obsidentes similibus angustiis, aut maioribus sub inclementia cœli soliq; vexati, non ęgrè concedunt. Sæpissimè etenim huiusmodi conditiones quæruntur, ac reperiuntur, vt nisi ab hostilibus incommodis vtriusq; partis abstineant, nedum ipsi fortè ob vilissimam alicuius despecti sermonis, vel turpis rei originem altercantes, sed & eorum amici, confœderati, ac soboles successuræ perpetuo odio contabescant. Itaq; ne patiantur, & hæc fiant, interuenientibus sanis consiliis, literis, sigillis, iuramentis pœnarum grauitate firmatis, sæpe in gratiam & concordiam redeunt, vt obsessi cum omnibus, quæ quisq; ferre possit, in tuta, quieta pace fruiturus abscedat. Quo casu ibi pax fida, tuta, stabilis, & perpetua erit, vbi voluntarii fuerant concordati: fallax autem non permanet diuturna.

Conditiones.
Incōmoda obsidentium.
Causæ altercantium.
Firmamenta pacis.
Pax vera vel fallax.

De scele-

De sceleratis mediatoribus, & quæstoribus pecuniarum.

CAP. XLIII.

SCELERATISSIMA ac pessima mediatorum consuetudo est, despicere vel intercipere velle veritatem. Qui enim sine lege rationeq; agere dispoſuerint, constat eos regna, populosq;, & vrbes citius destruere velle, quàm seruare: vbi melius esset, maximè inter bellorum initia, discordiarum radices reprimere, quàm priuata vltione publicam inducere calamitatem, & discrimen: & quid tandem discordantibus ad vltimum eueniet? nisi quòd auitos in manus vilissimorum hominum expendent thesauros: quos vel à negotiatoribus sub iniquo fœnore, vel ab amicis ficta dolositate mutuatos, vel forsitan ab Ecclesiis, & piis locis impia rapacitate extortos, vel à ruricolis contemplatione pacis procurandæ emunctos, vel theloncorum, seu gabellarum augmento quæsitos, vel victualium humano victui necessariorum intolerabili exactione corrasos, vel miserabili mancipiorum mercede congestos, vel à numero pecudum, eorundemq; membrorum taxatione contributos, in vaferrima crudelium consiliariorum astutia, quasi iusta conscientia gloriantur se congregasse. Sed reuera detestabilem memoriam, immò sempiternam infamiam in se, & stirpe, ac posteris suis, in eorum annalibus deprehendent se longè incautius, quàm prudentius thesauriſsasse, omnemq; maledictionem accumulasse: quam patientissimus Iob dicit Regi euenire, qui meditatur bellum. Quod quanta incommoda habet, lib. III. cap. III. de seditiosis D. Brunus Germanus vir clarissimus, his verbis attestatur: Religio neglecta iacet, spretus Dei cultus, templorum direptiones fiunt, & sacrilegia, horrendæ audiuntur blasphemiæ, variæ eduntur cædes, rapinæ, populationes agrorum, deprædationes domorum, carceres, vincula, auulsi à sinu matrum filii, raptæ ad stuprum virgines, incendia pagorum, vrbium, &c. Arma etenim non seruant modum: non temperari facilè, nec reprimi potest stricti ensis ira: bella delectat cruor. Belluarum enim est iste furor, vnde bellum nomen accepit, inquit Festus. Veruntamen ob reprimendam violentiam, defensionem oppressorum &c. iustè suscipitur bellum, vt ibidem pulchrè diffusius narrat idem autor Brunus.

Cõsuetudo pessima est despicere veritatem

Destructores vrbium.

Modus iniquissimus fingedi exactiones.

Consiliarii crudeles.

Rex bellum meditãs infelicissimus.

Brunus in lib. de seditiosis.

Mala terribilia

Arma non seruant modum,

Bellum à belluis ortum,

De comitiis insularibus, & consiliariis.

CAP. XLIIII.

Pestis antiqua.

Stirps regia cōsumpta.

Malū intestinū

Seniores populi

Cōuentus insularis.

Paucorū iudicia expeditoria.

Amnestię lex.

ACCIDERAT præterea temporibus antiquis intantum prævaluisse mortalium luem in Septentrionalibus regnis, vt sublatis principibus, immò Regia stirpe, & potiore nobilium prosapia, longo temporum interuallo quasi acephalus populus coalescens, discordi regimine, atq; tumultuario gubernio disponeretur, vt penes nullum solida potestas lege vel autoritate roborata maneret: quinimmò eò sors infelix deuenerat, vt nemo alteri in concilio fideret, nemo obtemperaret, nemo attenderet, quid ex hac detestabili discordia exurgere posset, dum domi ruinam, & rapinam, foriscq; contemptum, & infamiam incolę ampliarent. Quocirca seniores populi emeriti vestitu, & barba horridiore, ob experientiam, & naturæ bonitatem, citra vllam scientiam, & citra literas conuenientes, ne amplius totam regionem periclitari sinerent, consilia quæsituri in insulam aliquam sese transtulerunt, vt potius sub aperto cœlo quàm tectis, de concordi atq; vtili regimine prouiderent. Et ita fuisse commemorat antiquitas. Nam paucorum, & bonorum sagaci iudicio eò res perplexa deducta est, vt vni omnium consensu gubernandi traderetur autoritas, qua tanquam electus supremus Princeps subiecta dominia moderaretur, optimeq; diebus eorum, atq; subsequentium statum successiuis temporibus prouideretur: hac tamen lege amnestię, seu obliuionis relicta, vt nullus retroacti temporis iniurias, vel offensas vllo vnquam æuo reuocaret in vltionem. Eaq; lex pro tanto semper fuit habita vtilior, quò eius imitatio tenacior fuerit in executione,

De eis-

De eiſdem euentibus, & procerum conſiliis ſimilibus.

CAP. XLV.

CVM vero proceres ſucceſsiuè de ſimili calamitoſa regionum ac incolarum reparanda vnitate, ac auertenda deſolatione, coguntur inire conſilia, ſimili prouidentia ſtrictiori compendio in arcibus, vel anguſtis inſulis omnibus à ſe naurgiis abductis incluſi, breuiſsimo temporum curriculo quæ ſalubriora videntur concludunt. Nec cuiquam inſiante quacunq; neceſsitate, excepta ęgritudine mortifera, inde exire permittitur, donec quid prudentius agendum ſit, vnanimi ſententia conſtituatur. Quo facto tempus aſſigitur, vt quiſq; procerum in ſua reuerſus, conſtitutionem ſubiectis populis aperiat illicò exequendam. Nec ſegnius factum quàm dictum, vita & bonis oblatis deducitur ad effectum, ſcilicet quòd libertatis violatores, & hoſtes, vel capiantur, aut exturbentur à regno. Tandemq; poteſtas, & autoritas vt deinceps penes vnum caput, ad omnia iuſtè prudenterq; moderanda, remaneat, ſimili conſenſu ſtabilitur. Neq; hic modus in inſulis conſultandi contrarius illi eſt, qui Regiæ electioni deſeruit in campis, duodecim circumpoſitis ſaxis, vt IX. lib. fuerat declaratum. In horum etenim medio ſuper latum, & ingentem lapidem Rex electus ſtans, populi conſenſu fauſta acclamantis, approbatur. Idq; fieri ſolet triplici via. Prima, ne dolo, blanditiis, aut inſidiis: ſecunda, ne promiſsis, aut terroribus: tertia, ne minis, ac vi eligendus extorqueat ſuæ præſidentiæ, ac eminentiæ dignitatem.

Conſilia & conuĕtus ī inſulis

Plebiſcita dicuntur.

Pœna oppreſſorꝫ patrię.

Poteſtas penes vnum.

Cōditiones regiæ electionis triplices.

De fidelibus ſecretariis, & eorum vtilitate.

CAP. XLVI.

SECRETARIORVM, ſiue ſcribarum officium, ſecuritas eſſe ſolet vniuerſorum: quia ius omnium, eorum ſolicitudine & fide ſeruatur. Alios forſan depopulantur incendia, alios denudat furtiua ſurreptio, nonnullis negligentia perit, quod integra diligentia ſit queſitum: ſed de fide ſecretariorum fidelium facilimè reparatur, quicquid à priuatis perditum fuerat, aut malè probatum. Solent vigilantiores eſſe in alienis quàm propriis. Armarium enim eorum fortuna cunctorum eſt, & meritò refugium omnium eſſe cenſetur, vbi omnium ſecuritas frequentius inquiritur, & habetur, ac quaſi veritas incorrupta cuſtoditur: quia nullum permittit in ſua vtilitate fraudari. Præcipitur ergo, vt tanti officii ſint fidi cuſtodes, nec variari ſe ſinant in ſilentio, qui prouida cenſura abundare teneantur in lingua. Eis enim committitur antiqua fides, & quotidiana diligentia, vt dirimant iurgantium deteſtabiles lites, vincula rumpant, & adductis

Officium ſecretariorum.

Vigilãtes ſecretarii.

Cuſtodes veritatis.

Fides antiqua.

euidentioribus cauſis innocentes abſoluant. Et hoc honorabile decus eſt, quando indiſputabili teſtimonio vocem afferunt antiquarum chartarum, quibus improbi litigantes ratione conuicti, obedire cogentur. Ament ergo iuſtitiam (de qua nemo conqueri poterit) vt indiſſolubilem in omni obiecto & euentu, ac neceſſariam valeant firmare veritatem, qua publica tranquillitas inducitur: quæ omnibus exhibebit accommodam vtilitatem. Tales itaq; ſecretarios domini terrarum habeant, & diligant, non aſſentatores & adulatores, qui regna citius euertunt, & principes eneruant, quàm quiuis truculentiſsimus hoſtis.

Veritas firmãda

Aſſentatores euertunt regna.

De prudenti commiſsione Principum.

CAP. XLVII.

Reges bene imperãtes tutius regunt.

RECEPTVM eſt à maioribus, atq; rectè obſeruatur ab omnibus, quòd illa dominia, ſeu regna, optimè gubernantur, quando Reges bene imperare didiciſſent, immò & tranquilliter, quando ſubditi fideliter obediant Regi iuſta imperanti. Verùm vt prudentius, & ſecurius vtrobiq; agatur, vtrunq; ſemper ſeruare neceſſarium eſt. Quis enim parère ei poteſt, qui imperia neſcit, aut vnquam addiſcere curat? Subiectorum quidem obedientia à Principis prudentia, atq; doctrina proficiſcatur oportet. Itineris duces, qui rectè antecedunt, ex ſuis veſtigiis hoc præſtant, vt qui eadem terunt, nunquam oberrant. Qui verò errabundi ducunt, & ſeipſos perditum eunt, & alios in præcipitium rapiunt. Atqui vt equeſtris munus militiq; habetur, manſuetum equum reddere, nec reſpuentem frena, nec duriore ceruice obluctantem, vt infrà de conditione honorum equorum lib. XVII. cap. X. & XI. dicetur: ſic Regium officium eſt, populum vltro obſequentem reddere, & gratia, beneuolentia, æqualitate, benignitateq; ſic homines ſibi deuincire, vt ſponte ſua parère ſtudeant, nec imperata detrectent, aut iniquo animo obſequantur. Contrà autem videndum erit, ne facilitate Principis ciues impetulantiam, & ſæuitiam (vt ſuperius lib. VIII. cap. XXXI. dictum eſt) conuertantur. Sic qui mites ingenio principiò erant, cùm ſe contemni vident, acerbiores fiunt, & durius regnant. Principes enim, dum ſibi ab inſidiis ſubditorum cauere cogentur, clementiæ, miſericordiæ, & benenolentiq; obliuiſcuntur, vt de

Obediẽtia ſubditorum.

Du es imperiti fallunt.

Virtus bonorũ equorum.

Officiũ regium

Principis facilitate ſæuiunt ſubditi.

Obliuio clemẽtiæ quando.

vt de Alexandro Magno, & similibus plurima reddantur exempla. Cogitandum ergo erit, Regem quasi theatrum esse, in quo omnes virtutes præbeantur, vitia autem explodantur. Magna, præclaraq; res est, coram eo agere, penes quem præmii, pœnæq; arbitrium sit. Et ita videntur ante oculos Principum acriora fieri spectacula in quouis exercitio militari, vbicunq; fuerint intentanda. Iucundius quoq; est, Regem habere iudicem, quàm communitatem, quia non auro, argentóue, aut similibus corrumpitur, aut frangitur minis.

Rex vt theatrũ est.

Rex melior iudex quàm cõmunitas.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

DE STRVCTVRIS AQVILONARIBVS LIBER XII.

PRAEFATIO.

TRANSCRIPTIS superioribus XI. libris de secretioribus naturæ effectibus, deorum inani cultura, minerarum opulentiis, Regum electionibus, armorum præparamentis, atq; campestribus, syluestribus, naualibus, & glacialibus bellis, sereno tandem fœdere compositis, atq; firma pace corroboratis, ordo necessarius exigit, vt ad ædes hostili furore consumptas, artificis industria properet, & restauret: quod eò facilius efficiat, quò materialia gratis inueniet bonitate naturæ, præsertim in saxifodinis, accommodata. Quales autem sint hæ partes ædificiorum componendorum, illicò primo capite sequenti dicetur. Nec desunt vires quin arduas ædificent ædes, licet ordine variato ab Italicis structuris, insigni magnificentia ac altis operibus elaboratis.

VErùm vt moderni temporis Aquilonares architecti, insigniores structuras prisci seculi latè per orbem diuisas, magis admirari, quàm imitari valeant, præstat intelligere, septem tantùm terris loco miraculi fabricas fuisse relictas,

1 Ephesi videlicet Dianæ templum,
2 Regis Mausoli pulcherrimum monumentum,
3 Rhodi Solis æneum signum,
4 Olympici Iouis simulachrum,
5 Cyri Medorum Regis domum,
6 Babilonię muros, quos Regina Semiramis latere cocto, sulphure, ferroq; constuxit, &
7 Pyramides Aegypti.

Sed quis illa vlterius putabit esse præcipua? cùm in vna vrbe Roma IVLII III. PONT. MAX. pretiosum, & admirabile theatrum, atq; decorum fontem, pro publica cunctarum gentium salute, incomparabili naturæ & artis pulchritudine excogitatum, diuersicolorumq; lapidum concordi varietate conspexerit fabricatum: vt meritò totius orbis octauum spectaculum æternis laudibus asserat prosequendum, ac extollendum. Habuerunt honorem veteres fabricæ, quia tempore in rudi seculo præcesserunt, dum quicquid emergeret insolitum, ore omnium, & iure quidem, ferebatur eximium. Nunc autem eò clarior, ac excellentior æstimatur antiquitas, quò nouo vestita decore ornatum adauget, & vtilitatem: quæ vti longis ætatibus retroactis ignarę vetustati non patuit, ita nunc stupenda pulchritudine aquarum necessariam abundantiam, cunctis seculis clausam, gratis, & perenniter infinitis ætatibus, & creaturis administrat.

IN VINEAM IVLII III. PONT. MAX.

QVI maris & terræ grandi ſub pondere preſſam
Nauiculam, ſummi patris regit inclytus orbi,
Vt conſurgentes valeat ſuperare procellas
Iulius: hic rerum moderator maximus, omne
Extento vt poſsit pelagus decurrere linteo,
Suſtineat curas, & tanta negotia, quorum
Maius onus non eſt humeris torquere carinam
Curarum: vt præſtò valeat prudentibus vti
Conſiliis, extruxit opus: cui mira ſalubri
Temperie, cœli loca præſtant apta quieti,
Ad Flumentanam portam: cui copia rerum
Cunctarum, cedunt cui magna palatia Romæ.
Collibus hinc inde eſt pulcherrima vinea tanti
Pontificis, paſsim quocunq; in tempore cultu
Percelebris: ſunt læta die, ſunt omnia nocte
Grata, & amœnus ager ſeceſsibus vndiq; ſeptus.
Perpetui fontes labuntur, celſa theatri
Atria marmoreis exurgunt plura columnis.
Vt valeant ſuperare orbis miracula ſeptem,
Quæ tot magniſonis buccis iactare Pelaſgi
Non ceſſant, ſtatuis circundata machina ſurgit
Antiquis, ſubeunt memoranda inſignia viuis
Vultibus: inde latex latebris emanat abundè,
Exilit, & properat terras cùm Sirius vrit,
Vt deſeſſa leui requieſcant membra labore.
Parua cano, nam mira nimis ſpectacula cultu
Multiplici, atq; auium concentus æthera pulſant.
Vt diuiſa homines poſsint ſua tempora vitæ
Pertrahere, aſsiduo populus ſtupet anxius ore.
Propter iter ſumma de mole hinc viſitur ædes,
Marmore tum Pario erecta in fornice celſo,
Andreę apoſtolica cum Petro puppe vocato.
Hoc teſtudineum templum radiantia templa
Inſignita auro exuperat, pietate flagranti
Pontificis ſummi: loca, quę celebrare per æuum
Sic merear, nunquàm excipiat mea lingua quietem.

Angelici vt proceres foueant ſua vota ſalutis,
Atq; decus cumulent, ſeruentq; in honore perenni,
Culminis excelſi cœlorum exercitus omnis
Pontificem aſſocient, fruiturum monte ſuperno.

Et quoniam heroum ſanctè ſunt geſta canenda,
Hoc placuit nobis ſcribere mente pia.
Viuunt artifices ſub tanto Principe egeni,
Quos facit aſsiduos res variata bene.

De muratoribus, ac varietate, & forma saxorum.

CAP. I.

Muri grossissimi.

Artifices periti.

Lapides natura liter apti.

Mõs Amaberg Monasteriũ Vastenense.

Aluastra monasterium.

Saxa gratis extrahuntur.

Certamen artis & naturę.

Mons vt vasta ciuitas appet.

Lapides hexagoni.

MVRATORES quidem sunt fideles, & ingenioſi pro conditione fortissimę gentis, hoc est, quòd densos ob infinitam materialium abundantiam, quasi in omni opere construunt muros: maiori tamen fortitudine, vt infrà dicetur, quàm pulchritudine, cõtra quemuis impetum corroborantes. Sed nec excellentissimi artifices desunt, tam indigenæ quàm alienigenæ: qui ob ingentem mercedem eò aliunde proficiscuntur quicq; vtricq; & firmitati & decori satisfacere nõrunt, & possunt. Nam præter eorum manualem artem, reperiuntur in plerisq; montibus Septentrionalium prouinciarum lapideæ moles, ita à natura in diuersitate figurarum, præcipuè quadratarum, & oblongarum formatę, vt vix aliquid præter politum splendorem ad ornatum pulchriorem eisdem superaddi possit, prout apparet in vasto quodam monte Amaberg dicto, non procul ab insigni monasterio Vastenensi, per Illustrissimam mulierem S. Birgittam (cuius corpus in celeberrima memoria, & filię eius beatę Catharinæ primę Abbatissę, ibidem requiescentis, habetur) ędificato, immò & alio quodam cœnobio diui Benedicti, Aluastra appellato: vbi lapides varii coloriis, prȩsertim atri, ad quęuis ędificia incolarum gratis extrahuntur, ac ratibus, seu promontibus deportati, in pulcherrimum & commodissimum vsum à fundamentis fenestrarum interpositione ad culmina tectorum rediguntur, hoc opinabili relicto iudicio, quòd vel natura artem, vel ars ipsa naturam superare videatur. Dixi gratis, quia nec pretio, nec precibus emitur à possessoribus loci, ob inexhaustam huiusmodi saxorum abundantiam, vt deputentur ad publicam, & priuatam vtilitatem. Nec mons ille, omni amœnitate plenissimus, latus & sublimis, à longè nauigantibus aliter, quàm ciuitas aliqua turrita, mœnibusq; cincta, apparet. Extant hodie plura ędificia prędicti cœnobii Aluastra, atq; ciuitatis Lincopensis, eius generis saxorum vetusto tempore, quadrato opere satis polita, sicut & alibi fabricata. Sunt prętereà alii montes Ostrogothorum versus Orientaliora littora maris Gothici, lucidos lapides adamantinę speciei, forma hexagoni, instar crystallorum, longo ordine hinc inde producentes: è quibus (si

superuaca-

ſuperuacaneus luxus æſtimatorem haberet) ſplendidi parietes, admiratione pleni, formari poſſent. Præterea apud Veſtrogothos mons eſt eminentiſsimus Kindaberg dictus (de quo ſupra lib. II. cap. XXII. mentio facta eſt) in circuitu marmorea ſaxa adeò pulchro colore naturaliter variata habens, vt cuiuis ſtructuræ applicata, plurimum decoris afferant, & vtilitatis. Demum in ſuppolaribus inſulis magnetum montes reperiuntur, quorum fragmentis ligna fagina certo tempore applicata, in ſaxeam duritiem, & vim attractiuam conuertuntur. Deinde tam viui campeſtres lapides diuerſarum formarum, quàm cocti, in maxima quantitate, nedum pro tectis, ſed & muris, vbiq; applicabiles reperiuntur.

Kindaberg.

Montes magnetum.

Ligna fagina fiunt lapides.

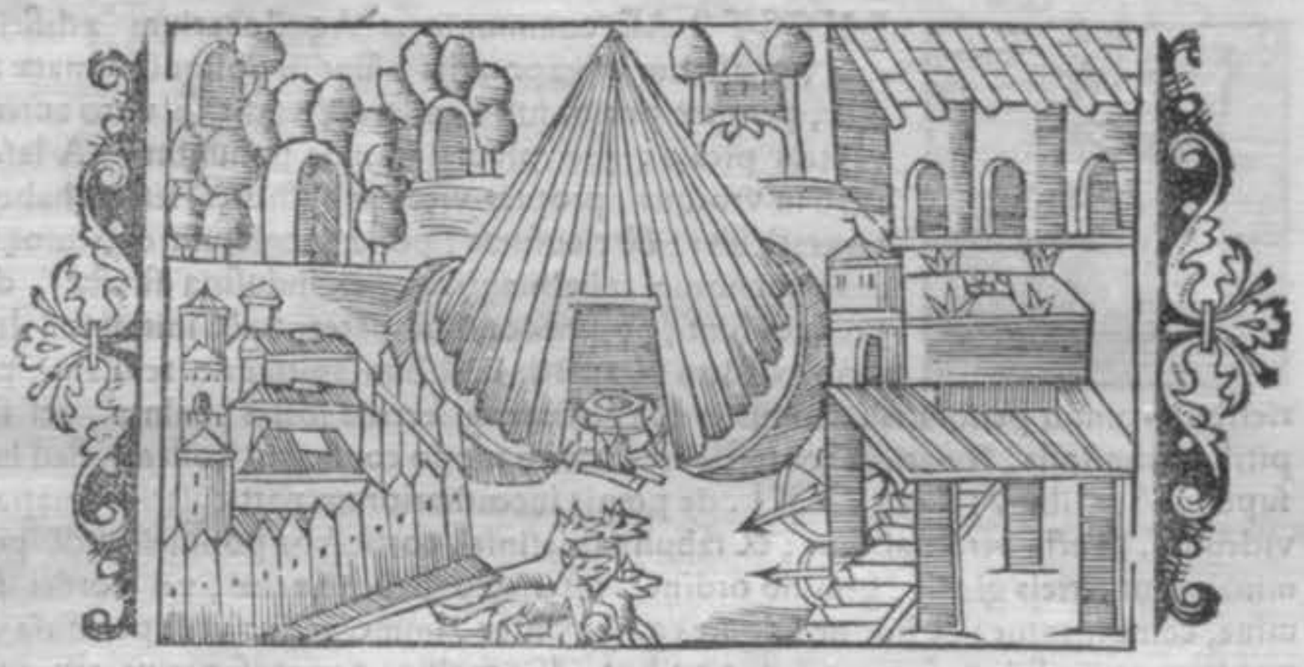

De domibus fabricandis, & earum varia forma.

CAP. II.

DIVERSITATES ædificiorum miræ, multæq; ſunt in Septentrionalibus regnis, videlicet pyramidales, cuneatæ, arcuales, rotundæ, & quadratæ. Pyramidales ſcilicet ex ſolis haſtis ſurſum connexis, deorſumq; ampliatis, idq; pro tempore æſtiuo, ne fumo & flamma pariter cum ſolis ardore moleſtentur operarii manuales. Cuneatæ ędes ferè omnes in altum porrectæ ſunt, vt denſæ, oneroſæq; niues citius vento arceantur, ne deprimant tecta: quæ corticibus betulæ, vel tegulis, vel fiſsilibus ſcandulis è pino, ob innatam picem, vel abiete, vel quercu, vel fago confectis, diuitum verò tecta vel cupreis, vel æreis, aut plumbeis laminis, quemadmodum templorum, ſunt cooperta. Arcuales ſtructuræ ſatis artificioſè contra vim ventorum, caſumq; niuium, tam muro quàm lignis, ad varium & valde neceſſarium vſum fabricantur. Taleſq; reperiuntur in ædibus magnatum pro ſupellectilibus domeſticis, aut ruſticanis conſeruandis. Rotundæ, & hæ plurimum rarę, vt diuerſi artifices pari luce è culmine reflexa, in exercitiis ſuis potiantur. Quadratæ autem domus frequentiores ſunt, ſed lignis groſsiſsimis mira combinatione in angularibus iuncturis (quibus magiſtrale artificium oſtenditur) coaptatæ: & hę quoq; feneſtras habent plurimum in tectis eleuatas, vnde lux introrſum ſuper quemlibet deſcendere poſsit. Muratę au-

Formæ ædificiorum variæ.

Operarii manuales.

Aedes cuneatæ, & quarę?

Tecta vnde fiãt

Tecta cuprea v? plumbea.

Structuræ arcuales.

Structurę rotundę, & curę?

Struc. quadratę.

Magiſterium artificiale.

Feneſtræ in tectis, & curę?

Aedes muratę. tem ædes portas habent proportionatas, ſed ſtrictas ſeneſtras, ob intenſiſsimum frigus, & pruinoſas niues. Nam ſi maiores, amplioreſq; more Italico eſſent, confeſtim minutiſsimis niuibus vento valido (veluti puluerib⁹ turbine) agitatis, ædes ipſæ importabili mole illicò caſuræ replerentur.

Nix obruit ædes.

De feneſtris in tectis.

CAP. III.

Feneſtrę ĩ tectis

ENESTRAE communiores Aquilonarium ædificiorum, præſertim in vaporariis, ſunt in obliquis firmatæ tectis, per quæ purior lux è cœlo deſcendit. E vitro autem, vel tela picata, pro pluuia arcenda ponuntur. A latere verò in vrbibus, propter vicos anguſtiores, ferreas habentes craticulas, & clauſuras, portæ incolarum extremos limites regnorum inhabitantium, ex induſtria ſtrictæ, depreſſæq; ſunt, ne prædonibus pateant, & inimicis. Immò vt eiſdem & apertis hoſtibus ſagittando reſiſtant, parietibus vtuntur perforatis. Similiter & egeſtæ terræ ſecretis foſsis, culmo, vel ſtipitibus frondoſis, ſeu aridis contectis, ne fortè eo modo conficiant hoſtem. Sed hæc ſuperioribus lib. VII. cap. XXI. de pœnis incendiariorum particularius enarrata videntur. Tecta verò trabibus, & tabulis abietinis, corticibus populeis, & germinantibus terreis glebis, gemino ordine, interiecto pauco auenæ, vel hordei ſemine, combinantur: & hoc ne fulgure comburantur, immò verius vt ſupereffuſa aqua tempore hoſtili paſcua præbeant ouibus, & agnellis, prout ſuperius reperitur oſtenſum. Quidam etiam in vrbibus eò conſtringunt loca ædium ſtruendarum, vt mutuo ſumptu, & conſenſu, coniunctis quinq; vel ſex lateralibus ædificiis, conſtituunt vnum caſtellum, vnicuiq; portam ferream fortiſsimam præfigentes, vt etiam ſi hoſtis muros, & mœnia ſuperârit (quemadmodum in regia Suetiæ Holmenſi à culmine domorum vbiq; arcetur) reſiliat ab incepto. Materiem autem ædificiis aptam & fidelem, ad vetuſtatem inducendam & conſeruandam, periti architecti nouerunt inuenire, immò ab arboribus abſtinere, quæ ædificiis impoſitæ, difficultatem parientibus ingerunt, & miſeras mortes, vt Plinius etiam teſtatur lib. XIII. cap. XIX.

Portæ ſtrictæ apud limitaneos incolas.

Parietes ꝑ mœnibus habẽtur

Inſidiæ tectæ.

Tecta terrea.

Paſcua in tectis lib. 9. cap. 38.

Domus incaſtellatę.

Holmia.

Aedificia nociua.

De maxi-

De maxima multitudine, & magnitudine arborum in Septentrionalibus terris.

CAP. IIII.

ABIETVM, & pinorum, ac iuniperi, laricisq́; maxima abundantia est in Aquilonaribus syluis, tantæq́; proceritatis, vt altis turribus æquari possint: & ob id quę mari sunt propinquiores, ad antennas, malosq́; magnarum nauium adaptantur, & præcipuè pineæ arbores: quę ob cognatam resinam, & picem, sui natura imbribus, ne cito putrescant, sed diutius durent, resistere solent. Abietum tamen fructus, vel pinorum, in nullo vsu sunt, quemadmodum in Italicis oris, vnde voluptuosa medicina conflatur. Arbores pineę nauigiorum tabulatis operimentis ferrarum sectione, dolabrisq́; aptantur. Harum etiam dulcibus medullis in cacumine (quæ cerebrum vocantur) regnicolæ, præsertim Lappones, in principio æstatis recollectis, loco panis, vt Parthi palmis, vtuntur. Rami abietum pro vasorum circulis, immò & sepibus agrorum, ac arcubus ballistarum, ficuti & larices, quasi flexibiliores, coaptantur. Trabibus verò abietinis perpetuus honos attribuitur, quia tecta templorum durabili earum firmitate & leuitate teguntur, eoq́; proceriores sunt, quò locus natiuus fabulosior inueniatur: macro tamen corpore, quia arenosis fomentis haud nutriuntur, vnde pinguissimus succus resinam, seu picem emittens, connasci videtur. Præterea betulæ arboris copia maxima est in toto Septentrione: cuius hæc est virtus, vt incisa infra corticem & librum, lachrymas potabiles emittit, vti fructus eius tempore famis habentur pro pane, cortex q́ tegumento. Similiter & iuniperi legumina, immò & radices eius, beatissimo Iob teste, loco panis habentur, licet anxium accessum ob aculeos præbent: in quibus aculeis, seu spinis, prunæ viuaces, ignisq́; per annum durat: quem nisi restinguunt incolæ, suborto cœli turbine, ac tempestate, syluestre incendium excitatum, quasi vagabundum, circumiacentes agros depopulatur.

Abundantia arborum.

Antennæ.

Resina.

Pix.

Medicina voluptuosa.

Pãis corticeus.

Honos arborũ pinearum.

Betula.

Lachrymę arborũ potabiles.

Radices iuniperi

Ignis conseruabilis per annũ

Adhuc de arboribus Septentrionis.

CAP. V.

Quercus.

QVERCVS incorrupta ſub aquis durat, & ob id vtiliſſima nauium coſtis. Corticibus verò eius coria præparantur, & perficiuntur, vti infrà de glacialibus ſtructuris oſtendetur. Sunt & aliæ arbores durioris naturæ, è quibus detornantur annuli pro vſu antennarum, ac vtres, & amphoræ, reſina, ne intus putreſcant, liniendæ. Præterea aliæ ignoto nomine ſponte naſcentes: quæ tamen ob effectum in pondere, colore, duritia, rotunditate, procenitate, & fructibus vtiles æſtimantur. Cotoneæ autem, & ſambuci cum iuiubis dulciſsimis, ibidem reperiuntur. Itidem & ſalices duplici genere annotatæ: quibus ad premendam famem lepores vtuntur. Et hæ licet ſteriles ſint, denſiſsima tamen ſobole excisis ramis, & plantatis renaſcuntur, vt reliquæ lignorum cæduæ ſyluæ germinantes, rurſus à radice ſucciſæ. Multæ etiam arbores inueniuntur, quæ quia altas, multaſq; radices habent inextricabiles, niſi turbine, vel fulmine tangantur, continuè perſeuerant: quarum facilis ratio non datur, dum aliæ, alibiq; naſcantur. Hedera prætereà veluti adulatrix adeò communis eſt, & oneroſa, vt niuium fomento paulatim muros & mœnia, niſi extirpetur, abſumat.

Reſina phibet putrefactionē.

Qualitates arborum.

Salices duplices

Arbores renaſcuntur.

Hedera adulatrix.

De diuerſitate arborum.

CAP. VI.

Arborę diuerſitas.

SVNT prætereà multiplicis generis abores in eiſdem frigidis locis, & hæ præcipuè, præter ſuperius dictas, vt populeæ, fraxineæ, & altarum iuniperorum, quę ob proceritatem commodè, propter annexum odorem quaſi cypreſsinum, aptantur ad electas manſiones, & ignea fomenta, tam tempore peſtis, quàm alio quotidiano vſu. Sponte enim huiuſmodi arbores genitæ, perpetuitate ſtirpis indeſinenter accreſcunt, & inextirpabiles coaleſcunt, ita vt productæ ad robuſtam ætatem (vt iam dictum erat) ſublimibus, & imis ſtructuris,

Aedes odoriferæ.

Perpetuitas ſtirpis.

Sepes arboreę.

cturis, tanquam fortiores trabes, coaptantur. Quercus verò, & fagi, vltra ſeptuageſimum eleuationis poli Arctici gradum, verſus zonam frigidam non reperiuntur: immò paucæ reliqui generis, niſi betuleæ, veluti incuruati frutices in extremis Oceani Scythici littoribus, ob frequentes tempeſtates. Verùm in terris verſus Meridionalem plagam, maximus eſt prouentus arborum fructiferarum: quarum fructu, glandium ſcilicet, & corylium nucum, ac fagorum, tempore ſterilitatis incolæ loco panis pariter cum cęteris animantibus vtuntur: quę tamen animantia, vt mures, glires, & aues, futuræ famis arcendæ vltra humanam ſagacitatem hoc habent, vt hos fructus ad antra, cauernaſq; comportant: vnde & prouidi terrarum incolæ imminere famem futuram cognoſcentes, diligentius ſolito proſpiciunt euentibus ſuis. Fagorum nuces triangulæ ſunt, rubeo cortice munitę, ſubintrà barbatum calicem habentes: quarum eſu, ſicuti glandium, mirè impinguantur porci, ſola inſpecta differentia, quòd laridum his durius, illis verò mollius, ſeu fluidius reperiatur.

Fagi.
Zona frigida.
Arbores fructiferę.
Panis.
Beſtiæ ſagaces.
Fames futura notatur.
Nuces triāgulę.
Laridum.

De fructuum qualitate.

CAP. VII.

NVCES corylinę adeò abundanter ibidem creſcunt, vt indigenis, & aduenis ſufficiant ad omnem optabilem vſum: quo fit, vt quæſtus cauſa, ac mercatorum lucro aliquot millia vaſorum è Septentrione in Germaniam exportantur: etiam ſtipites corylini, quorum tortuoſa flexibilitate ferè omnia vaſa commodiſsimè colligantur. Poma verò, ac pyra diuerſorum generum ibidem, vel ſeminata, vel tranſplantata, ſatis abundè creſcunt: quorum etiam aliquod genus generoſiſsimum eſt, vt (inſtar oliuæ, quæ nuſquam in Aquilone creſcit) in ſummo frigore matureſcat: etiam ſylueſtria poma, quę ſibi ætatem à natura retinent propagatam, vt in Decembri primùm matureſcant: & hæc vinoſum ſaporem habent, ideoq; in potum muſti nomine, torcularium preſſura diſponuntur. Aliqua etiam tantæ acerbitatis reperiuntur, vt aciem gladii ſucco ſuo perſtringant: iiſq; loco aceti vtuntur. Quædam rotunditatem habent mali, quædam turbinationem pyri, quædam figuram ouatam: quibus natura honorem tribuit peculiarem. Sed quæ exotica ſunt, & vltramarina, quia carnoſiora, dulcioraq; iudicantur, pretio maiori æſtimantur. Similiter & pyra, ac pruna ficcata: non enim, niſi duo genera, in Aquilone naſcuntur, alba ſcilicet, & nigra. Ceraſa etiam in duplici genere, ſylueſtria ſcilicet, & hortenſia: quæ tamen nimia acerbitate edentibus generant ſtuporem, aceti loco deputata: & hoc, quia in opacis, vmbroſiſq; locis ſine ſolis attactu enaſcuntur. Quæ verò ſole tanguntur, ſatis grato ſapore placere ſolent. Sunt præterea quædam arbores ignotæ virtutis, quæ ſine floribus producunt niuales fructus, vt Plinius lib. XIII. cap. V. opinatur. Fructiferæ tamen arbores gaudent mutatione, & dulceſcunt. Sylueſtres verò ferinum habent ſaporem, fortè propter canos arborum villos, ſolis ardorem excludentes: alioquin aliqua poſſent blandiri ſuauitate veſcentibus.

Nuces.
Flexibilitas tortuoſa.
Poma & pyra frigore maturescunt.
Oliuę nullę in Aquilone creſcunt.
Poma mēſe decembri maturescunt.
Acies gladii ſtringitur.
Figuræ variæ pomorum.
Vltramarina poma.
Poma hortēſia.
Arbores ignotę virtutis.
Sapor blandus.

De Gummi abietino, siue Resina, & origine Ambræ, seu Succini.

CAP. VIII.

Succinũ & ambra.

Origo verior succini.

Maturitas succini quando.

Ranæ.

Mures.

Culices.

Succinũ i mare defertur.

Durities saxosa

Prutenicum lit tus.

Edictum de succino.

QVIA maxima varietas in scriptoribus de origine, & natura, ac qualitate succini, seu ambrę reperitur, precipuè Perotto referente, qui insigni diligentia concordare nisus est multorum opinionem singularem, vnde, & quomodo nascatur hic liquor gracilis, & mirandus: ideirco quid verisimilius est ex Aquilonarium sententia, hic venict attendendum. Abietes, seu pineę arbores, natura sua resinosę, excelsa proceritate siue super littora maris, siue super riuos, vel alias syluarum decliuitates crescentes, succinum sudant, maximè dum maturis frugibus solis feruor (vt infrà præsenti lib. cap. XX. latius dicetur) torrentibus ipsis Iunio, Iulioq; mensibus incendiosior, Cancri atq; Leonis tetigerit metas, tum istę arbores ęstu valido fissis corticibus, succinum sui liquoris in subiectos latices, seu fluuios, indurandum emittunt: sicq; stillando, quodcunq; obiectum corpus sui tenacitate tanquam glutinum inuoluit: quo fit, vt ranę, mures, culices, araneę, muscę, aristæ, legumina, & his similia, in resinoso hoc visco (vt infrà lib. XVIII. cap. XII. patebit) rapta inuoluantur, ac indurentur, etiam si in arenam ceciderint continuatę guttę, quia imbre supereffuso ad riuos, inde flumina, & tandem in mare deferuntur: vbi instar aliarum arborum tantùm certo tempore indurantur, vt saxosa duritie coctum, dira tempestate per mare Gothicum, seu Finnonicum, ac Liuonicum euomatur in Prutenicum littus, scilicet Meridionale, directè oppositum Septentrioni: & hoc omni tempore, quo flatibus vndę voluantur ad Prutenicam terram: in qua ob Principis edictum, nulli nisi deputati, & iurati laboratores, succinum huiusmodi colligere possunt.

De quæstu

De quæstu, & vsu Succini.

CAP. IX.

VIVS autem succini non exiguus quęstus est primùm Principi, in cuius littore ad plura millia vasorum quotannis colligitur, & mercatoribus in ipsa grositie venundatur: qui politiori superinducta purgatione, in variis formis tum terrestri, tum marino itinere, sic splendidè purgatum, in longinquas deportant regiones, vt indurati liquoris splendorem admirantes, pulcherrimam raritatem appretientur. Vbi enim nascitur, ob assiduitatēm parum voluptatis allicit, vel vilescit: vbi alienigenis in maxima auiditate seruatur. Adeò nulla voluptas est, quæ non assiduitate sui fastidium mortalibus pariat, vbi raritate, & temperamento affectuum, ac vsuum, in maximo desiderio postulatur. Ex hoc succino gentilium superstitiosa vanitate, ob mirum splendorem, simulachra, immò & latę mensę fusorum singulari artificio fabricantur. Ideò pretium eius per occasionem euentuum, ac vtentium variatur, & eò auidius, quò in se contineat omnium colorum diuersitatem, atq; formam, seu corpuscula animalium prędictorum minutorum, origine distillationis incorporata, veluti nonnullę arbores, quæ asperitate aquarum lapidescunt, prout alibi relinquitur enarratum. Sunt igitur artificum huius succini maximę societates, quę eo quęstu partim sub dominio Regis Polonię in opulentissimo oppido Gedanensi, partim sub Duce Prussiæ liberaliter viuunt, largumq; tributum principibus, ac magistratibus eorundem pendunt: & fortè opulentior fors eisdem artificibus proueniret, si fragmentorum succineorum fusoria conglutinatione minutias igneo feruore conflare scirent. Et licet hæc ars auidè satis desideratur, ibidem tamen adhuc, vt appareat, nondum adepta, & forsan vix vt fusilis, aut malleabilis fiat, adipiscetur. Pompeia Neronis vxor succinei coloris capillos incessanter nutriens, omnes fœminas habuit in ea voluptate sequaces.

Quęstus succini.

Succinũ exportatur.

Voluptas nauseam habet.

Mensę succini.

Diuersitas colorum.

Arbores lapidescunt.

Rex Polonię

Dux Prussię.

Quęstus maior quomodo fit.

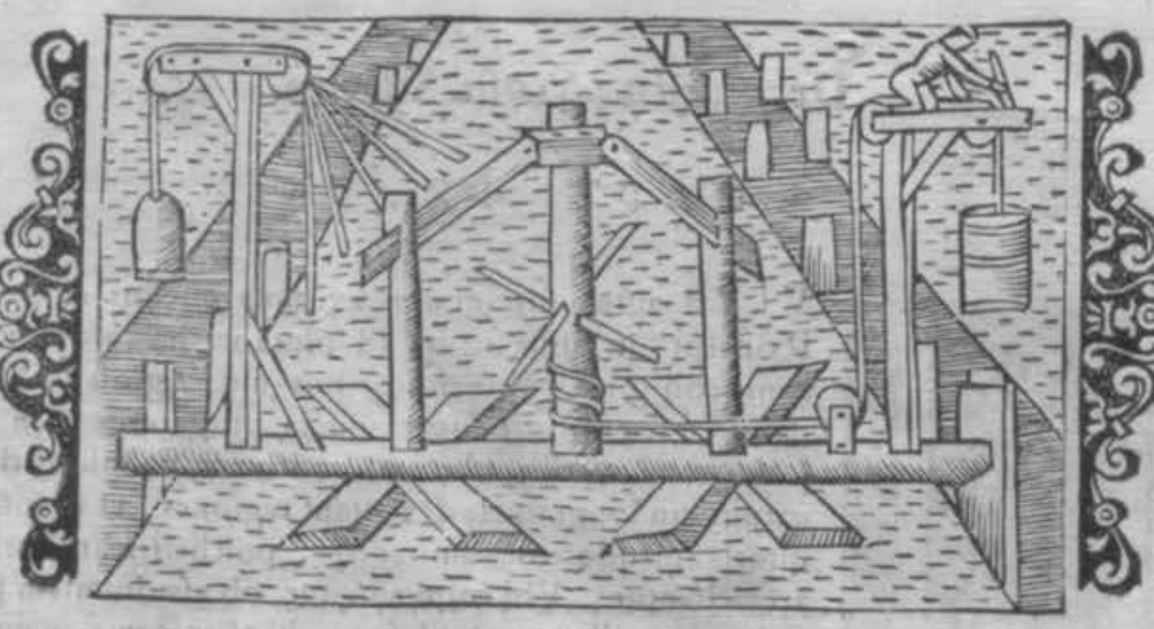

De palis intra glaciem firmandis.

CAP. X.

Glacialis fortitudo.

Pali firmantur.

Modus calcãdi glaciem.

MAXIMA præterea commoditas fundamentorum ſub arcibus, turribus, aut muris firmandorum, præbet ipſa planities, & fortitudo glacialis, vbi rotulis, & funibus inter altas trabes diſpoſitis, pali prædictorum lignorum ferreis cuſpidibus muniti, violento caſu grauiſsimi ponderis ſuſpenſi, ac artificum manu laxati, ad ima truduntur, longoq; ſitu & ordine, quomodo & quantum ſufficere videtur, diligentiſsimè collocantur. Nec lubricitas glaciei laborantibus obſtat, ne trabes, ſeu palos plurimum magnos, & ponderoſos extollant in altum: quia plantis ferreis, triangulis ſub pedibus alligatis, greſſum vel regreſſum, iuxta exigentiam intenſi laboris, moderantur: immò talibus ſuffulti ferreis ſtylis, tantum trahunt bini homines in glacie, quantum iumenta decem in plana tellure vix amouerent. Nec indiget probatione vis iſta, dum homunculi quouis impulſu facilimè mouetur in aquis vaſtiſsima nauis. His igitur, & ſimilibus palis innititur regia ciuitas Stocholmenſis regni Suetiæ, in profundiſsimis aquis magnificentia, & ſumptibus antiquorum in Meridionali latere ac littore fundata, & ita portubus, ac pontibus diſtincta, vt nullę naues, quantuncunq; in toto Occano vaſtæ ſint, velis laxatis illicò ad pontem ſine anchoris ſolo ſune ad omnem vſum mercium exponendarum, vel imponendarum firmari poſsint, prout ſuperius de eius magnifico portu, & emporio eſt oſtenſum.

Nauis vaſtiſsima mouetur à puero.

Holmiæ fundamentum.

Portus apertiſsimus ſine anchoris.

De conge-

De congelatione aquarum impedienda.

CAP. XI.

NE autem longissimæ noctis gelu glacies contra palos intrudendos constringatur, aqua perfunditur viscosa pinguedine marinarum belluarum, qua supernatante omnis congelatio aquarum prohibetur, quemadmodum superius in libro de glacialibus bellis cap. XXIII. satis est ostensum. Super hos etiam palos taliter aquis fundoq; immersos, ædificantur domus ligneæ magnarum trabium, tabuliscq; abietinis, vel pineis superpositis, populeis, siue betuleis corticibus, & subtilibus truncis rotundis conteguntur, maximè ad effectum mures, vermesq; arcendi, ne grana, vel alia esui necessaria corrodantur, vel igne domestico indiligenter custodito consumantur. Attamen domus illæ quandoq;, etsi super aquas firmatæ sint, tamen fulgure, vel hostilibus insidiis aliquando incenduntur, quemadmodum in mediis aquis Venetiis multoties fieri vidi, scilicet domestico foco malè sopito optimas, ac ornatissimas ædes concremari. Quòd si ignis non fecerit depopulationem, tunc vis ventorum adeò sæuire solet in pleriscq; portubus marinis, præcipuè regiæ Holmensis in Suetia, vt maxima nauigia multigenis referta diuitiis, ad vela parata in vno momento submergantur. Nec plus ex eo naufragio, ob inscrutabilem profunditatem, conspici permittitur, quàm summitas mali maioris, seu antennæ, vel candidi veli. Creditur q; propterea diuersis temporibus eo in gurgite maiorem auri, argenti, æris, ferri, cusæq; monetæ thesaurum fore, quàm habeant pronunc ditissimę arces, & ciuitates: cuius euidens testimonium, & exemplum si quis admirari velit, videat historias charissimi fratris & antecessoris mei Io. Archiepiscopi Vpsalensis.

Noctes longissimę.

Domus supra aquas ędificantur, & quare?

Domus in mediis aquis cõburuntur.

Naues submerguntur.

Diuitiæ infinitę aquis inclusæ.

Ligna quercina

De fundamentis ſuper glaciem conſtructis, vel conſtruendis.

CAP. XII.

Tps obſeruatur in ſtructuris.

Fundamenta fiunt ſuper glacie dimergeda

Ligna apta pro fundamētis.

Quercus indureſcunt aquis immerſæ.

Ligna quercina

VOLENTES inſuper architecti ſagaces in aquis ſuppo-nere fundamenta, & erigere ſublimes ædes, tempus obſeruant, quo ſtagna, vel flumina glacierum fortitudine vnius ſaltem palmi (cùm aliquando ad X. palmos, & vltrà) ſunt conſtricta: tuncq; ligna vi aquarum imputreſcibilia, ſaxis annexis gurgiti conuenienti ordine immergunt, omniaq; menſuratim adaptant, vt glacies ſolis ardore reſoluta, ſuper littora, vel remotiores aquas habeant fundamenta firmiſsimè collocata, ea prçſertim cauſa, quòd tutius ab incendiis, fulgure plerunq; ſuſcitatis, meliores res ſuas valeant obſeruare. Ligna autem eiſdem impoſita fundamentis, alnus, fagus, pinus paluſtris, & quercus ſunt: quæ tantum aquis immerſa indureſcunt, vt ferè in ferream duritiem conuertantur. Ideoq; huiuſmodi ligna, prçſertim quercus ſupradictas, magno numero & quantitate aquis annuatim immerſas, donec ædificandum ſit, diligenter obſeruant: immò etiam, vt apud Heluetios (Suecorum Gothorumq; ſoboles, & aborigines) paſsim cernitur, ipſa quercina ligna vaſta magnitudine & multitudine in aquis, tanquam hereditarius & dotalitius theſaurus, perpetuò cuſtodiuntur: nec poſteà ab aquis ad vſum extracta, abſq; infuſione aquarum terebrari, vel dolari valebunt.

De eodem.

CAP. XIII.

EDIFICIA verò lignea ſuper aquas in altum eleuanda, ex trabibus fiſsilitatem rimarum non habentibus, commodius (ne obliquo imbrium, vel niuium caſu, & impreſſione putreſcant) conſtruuntur. Quo autem tempore ex nemoribus artificum induſtria ſecari, & extrahi debeant, breuitatis cauſa curioſum lectorem ad Plinium lib. XVI. cap. XXXIX. remittendum puto: qui & alibi lib. XXXVI. cap. XV. ædificia ſine clauo & ferro fieri probat: quod in Septentrionalibus locis (minimè indigens probatione) fieri ſolet: vbi ſpatioſæ ædes ſine ferrea compagine ſolidiſsimè fabricantur, præſertim in extremis terris Bothniæ, vel Septentrionis, vbi rarus eſt vſus ferramentorum, ob defectum eius metalli, & propter excellens artificum ingenium, qui non ſecus ædes, quàm arcas bituminatas (vt ne aquarum guttula inſtillet) perfectè conſtruere nórunt. Ab his autem lignis cauere coguntur, quæ intus lapides nutrierant tacitis incrementis, ne ferris, & dolabris ſint nocitura. Attamen vt pontibus in paludinoſis voraginibus, vel calcibus coquendis inſeruiant, diligenter aptantur. Sunt & certa lignorum genera, quæ forinſecus ad ſtructuram ob ſcabroſos cortices omnino videntur incommoda: ſed duobus, vel tribus digitis à cortice depoſitis, optima redduntur ad quemlibet artificis vſum: immò tota arbor ex inciſione, vel fiſsione, quàm apta ſit, architectorum experientia manifeſtatur, prout etiam toti fontes ex venula cognoſcuntur, quemadmodum ſuperius de ſcaturigine fontium eſt oſtenſum.

Ligna nõ rimoſa.

Plinii poſitio notanda.

Aedificia ſine iunctura ferri.

Vſus ferri rarus ſub polo arcti co.

Lapides arboribus connati obſtant ferris.

Ligna intus aptiora.

Experientia architectorum.

De portubus expurgandis.

CAP. XIIII.

Violentia vẽto rum obſtruun tur portus.

VIA littora, ac portus marini, vbi nauigia vel ingredi, vel egredi, aut in anchoris ſtationes habere ſolent, ventorum violentia,& arenarum egeſtione in graue damnum Reipub. ſæpius obſtruuntur, vel limo è fluminibus egeſto eleuatiores, & anguſtiores conſtringuntur, prouiſum eſt veterum ſagaci induſtria, vt modis hic depictis, vel aliis ſimilibus remediis contra tam inſignia damna publico ſtipendio occurratur, eo videlicet modo, quòd aliquot peritioribus, vel pluribus in populo operis magiſtris, ducenti, trecenti, vel plures, aut pauciores ſtato tempore deputantur laboratores, qui non ſegniter ordine & pretio conſtituto, exequantur imperata. Hi igitur per decades diſtincti, vt pars in littore, pars ſuper aquas, ordinatè laborant: idq; per ſarculum ferreum dentatum, ſiue vngulatum, qui inter duas nauiculas ſuſpenſus à littore educitur, ac inter diſiunctas haſtas in fundo fixas, recto deſcenſu grauitate vrgente dimittitur in momento, ſicq; dimiſſum arena, vel limo repletum, funeſortiſsimo eius caudæ alligato, per littorales laboratores magna violentia extrahitur, eò quòd plus molis in littus reducitur, quàm in curru trahentibus octo equis educi poſſet.

Modus purgandi portus.

Portus ſarculo ferreo purgantur.

De foſſis

De fossis, & canalibus repurgandis.

CAP. XV.

AETERVM stipendio publico, ac denario diurno plures homines, vt aqueas fossas, siue canalia distincto ordine, & loco purgent, cum nauiculis à præsidentibus conducuntur, hoc scilicet modo, vt vnusquisq; longum, siue protensum fossorium cauum, & curuatum habeat, idq; in fundum purgandum demissum, arenaq;, vel limo repletum extrahat, ac nauiculæ propriæ, qua more piscatorum vehitur, donec repleatur, immittat, sicq; repletum, ad locum præsidentium iussu ad iustam distantiam extra mœnia designatum, comportet: qui locus si palustris, & mollis est, longo & lato tractu ordinatis firmatur palis, diurnoq; aquarum fimo, & platearum luto repletur, & eleuatur, vt sole ventisq; desiccetur: tandem primùm oleribus, inde plantis, & fructiferis arboribus, postea solatiosis ædibus pro hominum conuictu distinctis plateis, siue regionibus adaptantur. Talesq; ædes regimine præsidum multiplici modo & iure, secundùm prouidam obligationem eorum, qui ædes, & hortos huiusmodi inhabitandos suscipiunt, disponuntur. Plateæ verò, vel vici publici, eo ordine distinguuntur, vt decorum, vtilemq; aditum habeant ad principalem ciuitatem, vel castellum, cuius leges, & mensuras, ac onera comportare teneantur. Si verò arida, ac plana extra mœnia videntur loca, congestum nihilominus limum super ea componunt, donec foraminibus distinctis, apta sit pro defensoriis tormentis sustinendis. Mira itaq; industria soliciti sunt laboratores prędicti, vt aucto numero nauicularum, quibus fimum exportant, auctam recipiant mercedem, continuo labore cumulandam. Sed mirabilior, ac discretior præsidentium est industria, qui ciues indigentes eo compendio releuant, ciuitatem incolis habitandam amplificant, ac fiscum fine quoruncunq; iactura prouidè adaugent. Reliqua qui videre velit, in simili Reipublicæ bono multiplicando, Strabonem legat lib. primo in verbo Sarbonicus lacus: vbi plurima recenset de inundatione, & decursione maris, lectu non indigna. Etiam Cassiodorum lib. 11. in epistola directa Senatui Vrbis, hoc modo: Theodericus Rex. Grata nobis est &c. Et sequenti: Iustitię ratio &c.

Modus purgandi fossas.

Locus palustris fimo firmatur.

Ordo faciendi hortos, ędes, & muros i palude, vel molli loco.

Distinctio platearum.

Industria ficliū prędictiū valde laudanda.

Fiscus fine iniuria augetur.

Sarbōicus lacus Cassiodo. lib. 2

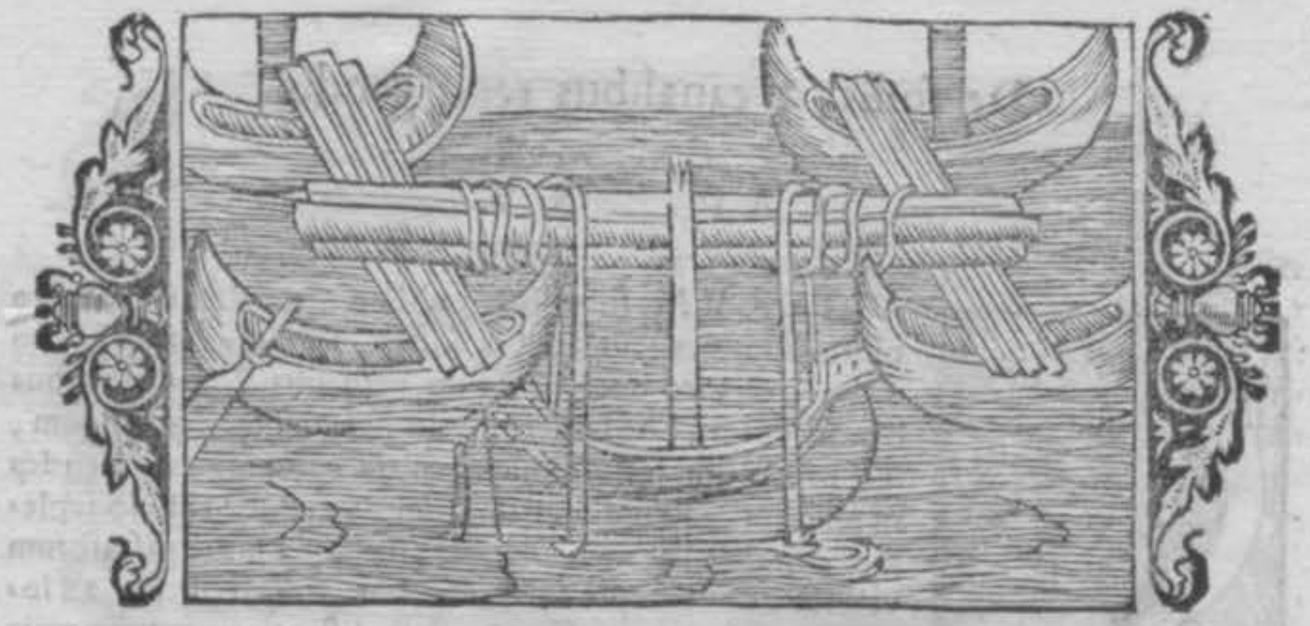

De nauibus extrahendis.

CAP. XVI.

Res desolata iuuatur.

ICET sola inspectione figura hæc videatur se, suamq; causam sine quouis vlteriori interprete manifestare: attamen nonnihil addendum erit, quo deprehendatur, humano ingenio desolatis admodum rebus succurri posse. Euenit enim aliquando, quòd tempestatum vi, vel alia quauis negligentia, etiam in sereno vento, & tuto portu, excelsa nauigia submergantur: quo casu duo, vel quatuor eximiq; naues aquis repletæ, trabibusq; desuper connexæ, in vtroq; latere adhiberi solent, vrinatorumq; ingenio fortissimis funibus subtus erigenda nauis colligari, ac desuper dextrorsum & sinistrorsum in trabibus firmari, & demum omnibus ritè dispositis, atq; aquis è nauibus exhaustis, paulatim suo ascensu exoneratis, submersum nauigium eleuatur. Si autem vicino littori submersa videtur nauis, funibus ac rotulis inter palos, siue machinas ligneas affixis, virtute robustorum hominum (quorum numerus illic infinitus est) facilimè eleuatur, & educitur extra aquas. Nauium verò bellicarum, æneis ferreisq; bombardis, & tormentis, lapideisq; globis repletarum, inter multas quomodolibet submersas, vix vna saluatur: non quòd vires, sumptus, & ingenia pro eisdem extrahendis in Principe, & populo deesse videantur: sed quia inter cæcas (vt vocant) rupes, veluti turres, aut antra cauernosa demersæ tenentur: eiusq; rei periculosus casus ferè continuis annis in Septentrionalibus aquis incidens, memoriam ad posteros mittit, ne putent se vel à tempestatibus, vel naufragiis, vel aliis horrendis incommodis, vel seuera Dei vltione securos, & immunes, quando tales res in nauibus portant, vnde offensus Deus vltionem emittit, sicuti sunt campanæ diuino obsequio dedicatæ, quæ sub colore defendendæ religionis, & patriæ, contemptibiliter vertuntur in bombardas. Nec negandum erit defensionem fieri debere: sed non cum iniuria diuini honoris, propter quem in Ecclesia Catholica ad excitandum populi deuotionem, campanæ sunt institutæ. Quid etiam lucri Lubicenses, & eorum complices anno M.D.XXVI. ex talibus profanatis Ecclesiæ rebus habuerunt, eorum annales, sicuti & vicinarum regionum, vnde fuerunt violenter extractæ, quasi de auro Tholosano occupato, nil profuturo, perpetuè atteſtantur.

Nauigia in portu submersa extrahuntur.

Nauis submersa leuatur.

Naues bellicę rarissimè leuãtur, & quare?

Antra cauernosa sub aquis.

Vltio diuina.

Cãpanæ in bõbardas transfusæ bellatorib' infortunatę.

Auro Tholosano oẽs depauperantur.

De trabi-

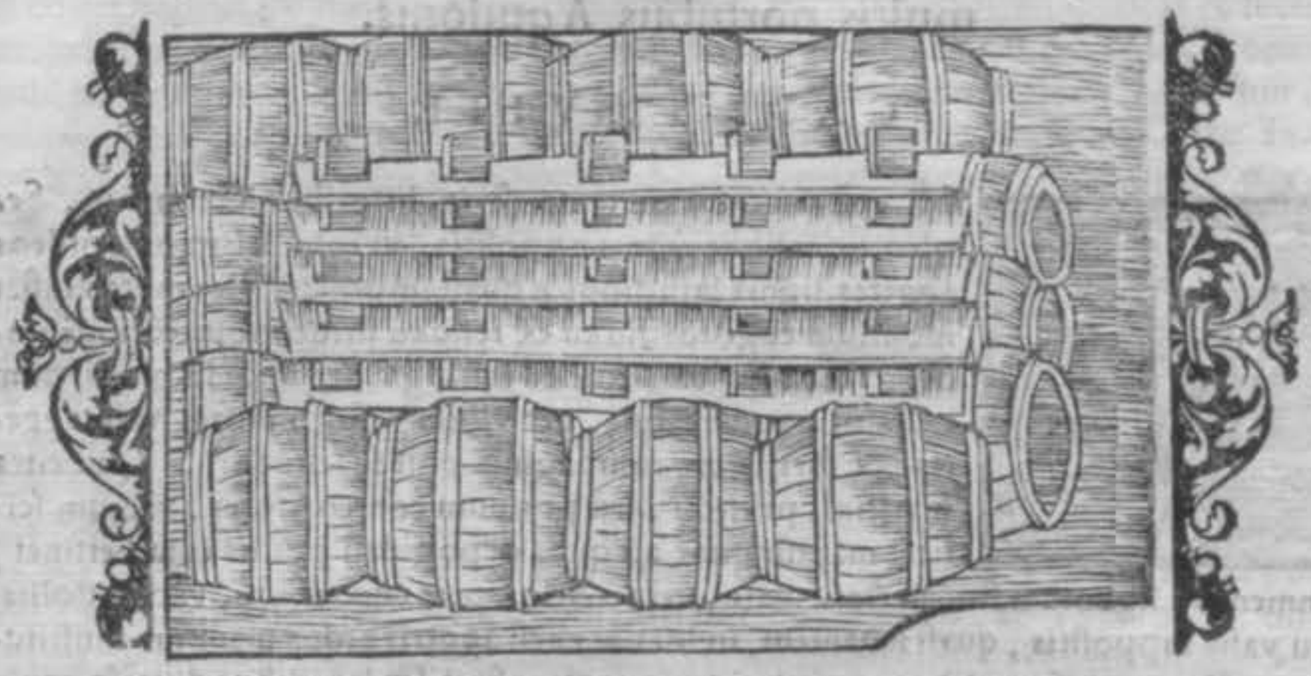

De trabibus, marinis fluctibus in littore opponendis.

CAP. XVII.

QVAM vehemens, & tempestuosus ab Aquilonaribus spiraculis exurgit ventus, superioribus primis libris cap. de natura Tiphonis, ventiq; Circii, extitit demonstratum. Nunc autem quale commodum, vel damnum in portubus saluandarum nauium efficere soleat, paucissimis exemplis ostendetur. Extant in Occiduis littoribus Cęs. Maiest. Zelandiæ, Hollandiæ, ac vtriusq; Frisiæ, altissimi arenarum montes & colles, solummodò è visceribus profundi maris Germanici, duduni vi ventorum integro anno aut plus, à Septentrione perflantium, recollecti: qui nec herbam, nec fruticem, nec virens aliquod, ob solis adustionem, & continuam ventorum asperitatem, gignunt: attamen eminentissimo aspectu suo multis instanti naufragio perituris, indubiam spem afferunt, vt sinum vmbramq; eorum arripientes, salui fiant: hocq; solum commodum est, vt à longè hos montes prospicientes, & accedentes, directius inueniant portuum securitatem: & forsitan vno, aut altero monte infelices, ac trepidos nautas non excipiente, tunc ordine naturę sese alii montes offerunt, eosdem continuò in portu tuto recepturi. Neq; tamen turres in portubus melioribus ostendendis desunt, in montibus his fabricatæ, aut alia signa gibbosa montium, ne periclitentur nauigantes.

Tipho. Circius.

Montes arenosi vulgariter Sanddunen dicti

Montes ostendūt portus.

Montes quasi à natura ordiati

Turres portuū.

De vehementia ventorum, & fluctuum in multis portubus Aquilonis.

CAP. XVIII.

Vis ventorũ vehemẽtissima.

IS etiam ventorum tanta est in littoribus Germaniæ, Septentrionalibus regnis oppositis, vt robustissimos lapideos aggeres, lignis lapidibusq; quasi impenetrabiles muros instar montium cõgestos, fluxu & refluxu stridentibus cõtinuè vndis (veluti stupas) diuisos infringit, secumq; in profundum extrahit, ac demergit, nec vllum vestigium tam vasti aggeris, & fortissimæ compaginis post se relinquit. Quocirca maritimi præfecti, seu portuum conseruatores, vrbium scilicet magistratus (ad quos depopulati portus cura pertinet) immensam lignorum struem craticulato, vel retiario opere connexam, vacuis doliis, seu vasis suppositis, quasi natantem, in locum exesi aggeris ardua manuum multitudine, & magnis sumptibus apportari procurant, infinitisq; lapidibus diuerso nauigiorum, præsertim promonum, vel dromonum genere, apportatis & impositis, ad ima dispositio ordine dimergunt, ferreisq; iuncturis multarum millium librarum ita connectere conantur, vt nulla vis humana vnquam credatur opus illud resolutura: attamen ne rapax elementorum vis redeat, in continua formidine pendent. Vasa autem moli illi subiecta, vel alligata, funibus excisis, violentoq; pondere liberata, adeò repentè ab aquis in altum exiliunt, vt fulminis impetu videantur iecta.

Nil relinquit sęua tempestas.

Strues lignorũ immensa.

Vsus ꝓmonũ.

Rapax elementorum vis.

Vasa exiliẽtia.

De portubus per signa littoralia petendis.

CAP. XIX.

TVRRIBVS altis in littore, & portũ vrbium, ignis copiosus, maximè in latissimis lucernis multitudine candelarum, in loco eminentiori repositis, in autumno, hyemeq; in mari Germanico, Sarmatico, ac Gothico, sub continuis noctibus refouetur, vt nauigantes securius, commodiusq; optatos portus valeant inuenire: quia in nonnullis eiusdem maris littoribus importuosa loca, vel rupes sub aquis latitantes, vel arenosi colles vi tempestatum (vt prædictum est) coacti reperiuntur, vt naues

Ignis refouẽ in noctibus eminentiori loco.

Colles arenosi.

vt naues his obstantibus, nunquàm dirigi poterunt in tutas stationes, præsertim tempore densarum tenebrarum decrescentis autumni, & hyemis, quando negotiatores ob classes hostiles frequentius quàm commodius, causa ingentissimi quæstus & lucri nauigare consueuerunt: & ob hanc rationem communibus mercatorum expensis continuò hæc luminaria nautis intrare volentibus, super portuum turres incenduntur. Sed rursus cauere solent, ne nauis aliqua hostilis è sublimiori culmine mali, vel antennæ, pro insidiis instruendis ardentes habens lucernas, latitet obliquo latere dextrorsum, vel leuorsum extra communem viam. Verùm his, & similibus occurrentibus malis, periti fidelesq; nautæ ex industria, & experientia, virtute adhærentis arenæ, bolide in profundum dimissa, cognoscere possunt, an propè, vel procul petendus sit portus, vt aliorsum insidias fugiendo declinent. Præterea cernuntur ingentia dolia, intus & foris picata, ferreis catenis, & anchoris in profundo ligata, quæ diurno tempore, vel hyemali plenilunio trepidantibus nautis securum ingressum ostendere solent, quemadmodum in portubus Venetorum cuneatis lignorum, vel saxorum turriculis demonstratur. Veruntamen post sæuas tempestates nouos semper introitus anxiè scrutari coguntur, quemadmodum Romani in hostiis Tyberinis, vel potius aliunde adnauigantes, ne forte affluxus & refluxus maris, ac Tyberis ore obstructo, aliquando limo saxoq; congestis, vel innauigabilem, vel periculosum, aut flexuosum efficiat portum. Quomodo autem id fieri credatur, supraallegatus Strabo capite huius libri XV. in verbo Sarbonicus lacus, ostendit.

Nauigatio hyemalis lucrosa sed periculosa

Lucernæ continuq; i turribus portuum.

Insidiæ piratarum cauendæ.

Profunditas maris bolide iuestigatur.

Dolia picata natantia introitũ monstrant.

Portus Venetorum.

Hostia Tyberia Romani notent periculũ, et cauent in tpe.

Adhuc de origine Succini, vel Ambræ, superius non notatum.

CAP. XX.

DE Succino, seu ambra, & eius origine, ac quæstuosa collectione, licet multi graues autores minimè conueniant, tamen eius naturam verius quàm alii, Cassiodorus lib. V. Epistolarum cap. II. Hestis scribens, attigisse videtur. Ait enim: Hæc quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani ex arboris succo defluens, vnde & Succinum dicitur, paulatim solis ardore coalescere: fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua, modò croceo colore rubens, modò flammea claritate pinguescens, vt cùm in maris fuerit delapsa confinio, æstu alternante purgata, littoribus tradatur exposita. Hæc ille dicit, videlicet ex arboris succo, nimirum abietis, vel pini, vel vtriusq; succinum nasci, vt defluens viscosa tenacitate sibi quodcunq; obuium, vt sunt ranunculæ, aranеæ, vespæ, formicæ, vel vermes, sibi incorporet, atq; diuerso colore decoret. Immò eiusdem autoris opinioni superaddendum erit, apud pictores vix coloribus res ita depingi posse, sicuti natura colorem variauit in ambra, seu succino, arte peritorum artificum elaborato. Ex Sueticis, Finlandicis, ac Estonicis littoribus succinum indeficiens perpetuò venit in Prussiam, & inde in remotiores regiones effertur, sed præcipuè ex Prussiæ emporio Gedanensi. Talisq; ambra, seu succinum, omnium colorum capax est, & vermiculorum. Nec solùm in littore hoc marino post diras tempestates colligitur, sed & duobus, tribusue milliaribus à mari in agris vomeribus exaratis. Sed hoc quod quasi atra flamma resplendet, semper ad ornatum plebeiarum fœminarum venundatur.

Natura & origo succini, seu ambræ.

Metallum sudatile.

Vermes diuersi succino incorporantur.

Color variatur in ambra.

Succinum vnde venit.

Prussia.

Gedanum.

Succinũ à Prussia portatur in remotas regiones.

De incendiis extinguendis.

CAP. XXI.

Ignis quasi perpetuus in Septentrioalibus regnis.

Causæ variæ vnde incēdia fiūt

VM maiori parte totius anni ob intensum frigus homines Septentrionales perpetuum enutriant ignem, mirum non est, si illic grassentur incendia vsq; ad extremam omnium rerum depopulationem. Aliquando enim populis magnis laboribus & vigiliis fatigatis, aliquando potu somnoq; sepultis, aliquando hostilibus insidiis, aliquando coruscantibus tonitruis, aliquando secretis naturæ fomentis tempore nimii æstus, & continuarum balnearum, & clibanorum, quandoq; bombardalium puluerum incautè custoditorum, quandoq; etiam pistorum, cocorum, coctorumq; ceruisię, & fusorum metallicorum pigritia, vel alio quouis fortuito casu excitantur ignes, vel extincti tenuissima relicta scintilla, maioribus flammis erumpunt. Quo euentu quicquid occurrit (citius tamen res vilissimæ, quàm pretiosæ) turbata ratione saluatur: nec alio periculo magis, citiusq; ostenduntur affectus, aut passiones, quàm in simili miseria, & repentina calamitate, vbi interuallum non admittitur consulendi peritos, vel expectare amicos. Prima tamen cura debilium parentum, imbecilliumq; infantum, tanquam melioris substantiæ, periculo eruendorum adesse consueuit. Deinde supellectilium pretiosarum, atq; literarum, & iurium quarumlibet possessionum. Insuper thesauri: cuius amori perplexo, vel difficili extractioni plurimi intenti, cadentibus incendio tectis, parietibus, portisq;, & fenestris flamma præclusis, ibidem intereunt, vel parte infelicis pecuniæ, auri, & argenti humeris suspensa, præcipitio & grauitate sese saluare cupientes, vel illicò obeunt, vel membris confractis sempiterno dolore tabescunt.

Res vilissimę citius quàm bonæ saluantur.

Affectus ostendūtur i calamitate.

Cura prima liberandi parentes & infantes

Supellectilia.

Iura.

Thesauri.

Onusti pecunia, eruēda crematur.

De fideli-

De fidelibus amicis tempore incendii probándis.

CAP. XXII.

VLTIS tamen profunt fideles amici, qui ſubita præſentia tam homines, quàm theſauros, ac quicquid pretioſum fuerit, congregantes, ad omnimodam reſtitutionem ſeruant, eaq; omnia præter ſpem patronis ſaluata conſignant. Sed neq; negandum erit, quin rapaces, & furtiuæ manus adſunt, quæ occaſione quęſita, & inuenta, magnam partem diripiunt, & exportant: quos ideò recenter apprehenſos, velut incendiarios non fortuitos, ignibus cremandos immittunt. Veruntamen ſubortis flammis, mox ſigno ſonoq; prætorianæ campanæ, & ſi fortius vrget, maioris Eccleſiæ, cuncti excitati, ad incendia reſtinguenda harpaginibus, atq; coriariis vrnis arreptis, celerrimè accurrunt. Statuto enim vrbico quiſq; ciuis X. vel XX. XXX. aut amplius ad eum vſum reſeruat vrnas: quia ab alto effuſa aqua, illęſæ iactantur, & ſubitò repletæ redduntur. Mos erat fratribus religioſis, viris ſatis valentibus, primùm præ omnibus cęteris (quia vigiles ſunt) ad reprimendum ignium incrementum concurrere, & ſeſe extremis periculis alacriter pro ciuibus, quorum eleemoſynis viuerent, exponere, vbi reliqui inſpectores quaſi otioſi aſtabant. Sed nunc vnius perditiſsimi fratris apoſtatæ Lutheri, tantum vbiq; incendium excitatum eſt, vt nec monachi, nec fratres vniuerſi, vel ciues, vel magiſtratus, Duces, Reges, aut Imperatores, aut Summi pontifices totaliter illud ipſum extinguere poſſunt. Adeò voluptuoſum eſt miſeris apoſtatę ſequacibus, ardenti rebellione ruere in ignes & flammas, quibus comburentur peccatores: quorum etiam conſcientiæ vermis non extinguetur in ſempiternum.

Amici fideles.

Manus furtiuæ adſunt.

Cãpanę pulſatę oẽs excitãt ad extinctionẽ ignis.

Vrnæ coriariæ.

Harpagines.

Fres diuerſorũ ordinũ extinguũt incẽdia.

Incẽdiũ Lutheri apoſtatę.

Vermis conſcięę

De naufragantibus, & naufragiis reſtituendis.

CAP. XXIII.

ED nec minor cura adhibenda eſt in naufragantibus conſolandis, aut eorum bonis reſtituendis, omni iure, æquitate, & pietate id ſuadente, ac legum veneranda poteſtate ſanciente. Dicit enim Iureconſultus l. qui leuandæ. ff. ad l. Rho. de iact. Qui leuandæ nauis gratia res aliquas proiiciunt, non hanc mentem habent, vt eas pro derelicto habeant: quippe ſi inuenerint eas ablaturos, & ſi ſuſpicati fuerint, in quem locum iactę ſunt, requiſituros: vt perinde ſit, ac ſi quis onere preſſus in viam rem abiecerit, mox cum aliis reuerſurus, vt eandem auferat. Præterea paragr. fi. Inſti. de re. di. Alia ſanè cauſa eſt earum rerum, quæ in tempeſtate maris, leuandæ nauis cauſa eiiciuntur. Hęc enim dominorum permanent: quia palàm eſt, eas non eo animo eiici, quòd quis eas habere nollet: ſed quò magis cum ipſa naui maris periculum effugiat. Conſtat ergo eos Principes in Aquilonaribus regnis, ne dicam latius per orbem, nimis impiè miſeros naufragos, non ſolùm ademptione bonorum affligere, verùm aliquando etiam, vt eorum bonis potiantur, vita priuare. Quò autem illud celerius & opportunius admittant, ſpeculas, ſeu limites, ſignáue littoralia, ad omne naufragium euitandum poſita, abſcindi, deſtrui, & auferri procurant. Nec tantum ingemiſcẽdum eſt, multis retroactis temporibus hęc nequiſsima lucra talibus in-

Naufragis bona ſua reſtituẽda.

Res in via abiectę domini pmanent.

Nauis leuandæ cã abiecta reſtitui debent.

Signa littoralia iniqſsimè auferuntur.

Bona naufragantium plerunq; iniquè detinẽtur.

geniis quæsita fuisse: sed quod & abominabile, hoc infelicissimo seculo, etiam ab illis, qui istis in locis Christianos meliores se esse profitentur, omni iustitia, immò Dei timore posthabito, tales rapinas, quasi bono titulo quæsitas, summoperè sine formidine amplectuntur.

De pœnis bona naufragorum diripientium.

CAP. XXIIII.

Constitutio Friderici 2. & naufragiis.

Pœna raptorũ, bõa naufragorũ detinentiu. Furti astringuntur qui naufragia rapiunt.

ANC autem malevolam præsumptionem, & execrabile factum, qualiter iura tam diuina quàm humana, sacratissimis constitutionibus detestentur & puniant, aut punire præcipiant, his verbis ostenditur: Naufragia enim (inquit Fridericus secundus in ti. De statu. & consue. & immuni. loc. relig.) quocunq; locorum peruenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram peruenerint, tam naufragia ipsa, quàm naufragantium bona illis integrè reseruentur, ad quos spectabant, antequàm naufragium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic aduersatur sanctioni: nisi talia sint naufragia, quæ piraticam exerceant prauitatem, aut sint nobis, vel Christiano nomini inimica. Transgressores verò huius nostræ constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur, & si res exegerit, eorum audacia iuxta mandatum nostrum modis aliis compescatur. Insuper per textum in verf. fi Insti. de re. di. hoc modo puniuntur: Qua de causa, si quis res fluctibus expulsas, vel etiam in ipso mari nactus, lucrandi animo abstulerit, furtum committit. Deinde l. si quis ff. de incen. rui. nauf. ra. na. expug. taliter corripiuntur: Si quis ex naufragio, vel ex incendio, ruinaue seruatam rem, & alio loco positam subtraxerit, aut rapuerit, furti scilicet, aut alias bonorum raptorum iudicio tenetur, maximè si non intelligebat ex naufragio, vel incendio, ruinaue eam esse. Iacentem quoq; rem ex naufragio, quæ fluctibus expulsa sit, si quis abstulerit, plerique idem putant: quod ita verum est, si aliquod tempus post naufragium intercesserit. Alioquin si in ipso naufragii tempore id acciderit, nihil interest, vtrum ex ipso mari quisq; rapiat, an ex naufragio, an ex littore.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE AGRICVLTVRA ET HVMANO VICTV
LIBER XIII.

PRAEFATIO.

BONAE, & tranquillæ, ac ſecuræ vitæ quantum præſtat agriculturæ conditio, nemo ignorat, qui variis agitatus lucripetis quæſtibus, nil præter inane faſtidium reperiens, ad vltimum ſe contulerat ſecuriſsimo exercitio agrorum colendorum: quale etiam nôrunt in Septentrionalibus terris, tempus alternantes ſecundum ſyderum, & hyemis qualitatem, prout inferius oſtendetur. Quæritur, & inuenitur in Aquilone maxima opulentia ex metallis, in viſceribus montium, & pretioſæ pelles ex verticibus arborum, ac piſces diuerſorum generum in vaſto gurgite: idq; coniunctim, vel diuiſim ſummo diſcrimine exercetur. Sed ex facie terræ nil niſi tranquillum, & ſuaue rogatur, ac offertur. Producit enim incredibilem annonæ vtilitatem, cuius amore neceſsitas omnem pretioſam ſupellectilem, vires, vitamq; reparando profanat. Teſtatur hoc ipſum Cicero de Senec. Veniam, inquit, ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector: quæ nec vlla impediuntur ſenectute, & mihi ad ſapientis vitam proximè videntur accedere. Habent enim rationem cùm terra, quæ nuſquam recuſat imperium, nec vnquam ſine vſura reddit, quod accepit: agroq; ornato, & bene culto, nihil poteſt eſſe vberius, nec ſpecie ornatius. Præterea lib. I. Offici. Omnium autem rerum, ex quibus acquiritur aliquid, nihil eſt agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Catoni ſq; ſententia vir bonus ab optima agricultura dignè laudabatur, velut locuples à locis, id eſt, agris plenis: & econtrà probroſus ab agro malè culto, & deſerto (quo nihil eſt damnoſius) iudicabatur, etiam ſcriptura teſtante, quæ pigrum damnat, cuius agrum ſpinę, & vrticæ in ſuperficie repleuerunt: quem doctus & impiger agricola, vt à dumoſis ſentibus purgare deberet. Laus enim excolentis eſt, ſi agreſte ſolum dulciſsimis fructibus amœnetur, eò quòd talibus (teſte Saxone) vitæ ſubſidia iuſto laboris commercio repetuntur: qualem nimirum quæſtum non noſſent, niſi quem ſuſi ſudoris impendio peperiſſent. Nec immeritò ruralis vitæ habitus, etiam excellentiſsimis opibus præferendus putatur, cuius integerrimi fructus inter ſplendidam, abiectamq; ſortunam mediocritatis gremio orti, educatiq; viderentur. Hoc tamen conſyderandum eſt, longè robuſtioris valetudinis iuuenes in agris fieri, quàm in vrbana vmbra: in

Conditio & cõmendatio agriculturę.

Aquilonares agricolę periti.

Quæſtus varius

Vtilitas annonę

Cicero.

Terra reddit vſuram.

Cato.

Piger.

Saxo.

Milites robuſtiores ab agris

Vmbra vrbana

qua somno, & libidinibus indulgentes, imbecilles fiunt: quales in militia strenui duces rarissimè conscribere solent. In eorum enim numero computantur, qui superius lib. VII. cap. XIX. enumerantur.

De impinguatione agrorum.

CAP. I.

Agricolæ periti

Tempus & instrumenta.

Terra ipinguanda.

Vitis nulla fructifera i Aquilōaribus terris

Panis & potus ex granis.

Modus citò impinguandi agros.

Nix densa impinguat agros

VIX est gens in Europa, vel toto orbe, quæ diligentius & exactius agrariis officiis intendere solet, quàm Septentrionalis: quæ temporibus, & instrumentis adeò nouit proprietate quadam singula disponere, ac distinguere, vt nedum pro sulcanda arandaq; terra, sed & ea impinguanda, aptissimum modum obseruet: idq; eò magis, & attentius peragit, quò vitem nullam in toto amplissimo orbe Aquilonari, ob asperrimum frigus, habet fructiferam. Quocirca necessarium erit incolis earum terrarum in plerisq; locis ab eodem semine potum quærere, quo panem acquirunt: qua difficultate si Italicæ nationes premerentur, certè magna felicitatis ope carerent. Volentes igitur compendiosè impinguare latissimos agros, statuto die circa geminum æquinoctium plurimos vicinos cum bobus, & equis, ac hyemalibus vehiculis, modo hic depicto conuocant, aceruumq; fimosæ pinguedinis exportandum demonstrant: quem illicò plaustris onustis per niuosos campos, aut lubricas argillas conformi labore dispergendum educunt super agros: in quibus quantò densior nix iacuerit, tantò fertilior, lętiorq; multiplicanda seges æstate resurgit. Experto etenim agricolarum vsu euenit, vt qui diligenti solicitudine, & sudore agros impinguando, præparando, seminandoq;, expectationem imbrium præueniunt, spe certa creduntur fructum suscipere vberiorem: ne parcè colligant, aut metant, vbi parcè seminarunt.

De modo

De modo impinguandi.

CAP. II.

NEC ignorant quo fimo aptius in arenoſo, lapidoſo, atq; eminentiori loco vtendum ſit: quia alio pro tritico & ſiligine, alio pro hordeo & auena, alio pro piſis & fabis, alio pro lino, & canapo, & excellentiſsimis rapis, iuſta diſtributione vti nórunt: fatiſq; proceris culmis, & ariſtis omne genus feminum, prçter linum & canapum, eleuatur. Nec alia ſemina ſunt in vſu Septentrionalium regionum, quàm hic enumerata: quia nec ſpelta creſcit, nec ſurgũ, nec milium, nec panicum, nec ciceres, nec faſeoli, nec cucumeres, aut melones, aut cardi, vel carcioſſi: qui forſitan debilioribus ſtomachis pro nutrimento reſeruantur. Agros tamen prouidentius tempore autumnalis æquinoctii, quàm vernalis impinguant, vt hoſtili imminente depopulatione, inter niues proiectas fruges ex induſtria ſeminantis, reſurgente calore vernali in ſegete & fructu, reſurgat & ſemen. Impinguatis igitur agris, pro mercede diurni laboris aliud non exigitur, aut datur, niſi hilaris liberaliſq; cœna, qua membra fatigata reſtaurentur. Vſus etenim ita ex antiquo ſuaui concordia ſeruatus eſt, vt mutuis laboribus alterutrius portando onera, ſeſe inuicem conſolentur. Idemq; fit in aliis ſubſidiariis laboribus, pro fœno, grano, aliaq; meſſe ab agris colligenda, & ſub tecta diligentius inferenda.

Varietas fimorũ.

Semina Aquilonaria.

Semina hæc in Aquilone non ſunt.

Prouidentia agricolarũ tempore hoſtili.

Paſtus liberalis ꝓ mercede datũ

Labores ſubſidiarii dulciores.

De præparatione agrorum.

CAP. III.

QVALIBVS autem inſtrumentis vtuntur Septentrionales agricolæ, pro parte præſens figura demonſtrat, licet in tam ampliſsimis regionibus facilè non ſit omnium applicare imagines: quia aliter agri ſaxoſi, aliter argillares, aliter paluſtres & molles, aliter montani vomeribus & ligonibus, alternatis etiam temporibus, ſicuti & inſtrumentis, prçparantur ad ſemen. Habent veteres agricolę certa cœli ſigna in obſeruatione ſeminum emittendorum, vtpote criſpatas, & raras nubes, tanquam aratro diuiſas. Prætereà ex vepribus, & foliis creſcentibus, ſiue

Cultura variat inſtrumentis.

Signa cœleſtia attenduntur.

Natura clemens

Terra inuitat agricolas.

Siligo.

Sex ſeptimanis quoddã genus hordei matureſcit.

Noualia.

Pigri prẽda excitantur.

caſuris, vti aſtronomi fertilius ex ſtellarum inſpectione ſeminari confidunt, quòd alibi tardius, alibi tempeſtiuius emiſſum ſemen emergat: & hoc quoq; clementis naturæ (quæ nihil occultum eſſe voluit) veriſimum ſignum, quod ſecum affert, vt ſe, terramq; peti ſuadet, promittitq; quandam ſtercoris & pinguedinis vicem, præcipuè ex denſitate niuium relictæ, & contra rigores terram, ſataq; operiri à ſe nuntiat, & monet feſtinari. Siliginem tamen hyemalem ſeminant circa occaſum Canicułæ, quam euoluto ferè anno colligunt fertiliſsima meſſe maturam. Vernali etiam tempore eandem in fine Tauri ſeminant, maturamq; colligunt in corde Leonis. Hoc idem de tritico, hordeoq;, & auena ſeruatur: ſimiliter & de fructibus antedictis, in campeſtribus agris. Alia etiam vis eſt in noualibus, vbi exciſis dumetis, & ſyluis, pariterq; combuſtis, fructus copioſus aſcendit: ſepibuſq; oblongis contra feras depopulantes munitur: atq; ob hanc cauſam ruſticorum turba quandoque pigra, auiditate mira excitatur ad quæſtum raptarum pellium ferinarum.

Adhuc de vtilitate agriculturæ.

CAP. IIII.

Henricus epſ Lincopenſis.

Rhythmi Gothici.

Interpretatio.

Fertilitas indefeſſa.

EXTANT in vulgari Gothico pauci rhythmi cuiuſdam ſancti Henrici Epiſcopi Lincopenſis in commendationem agriculturę, ſatis compendiosè poſteris pro memoria ſempiterna relicti, his verbis:

Haued draeper maangen man,
Haa iorden brukar ſael aer han.

Id eſt, mare multos occidit, vbi felix eſt, qui terram colit. Et ita reuera compertum eſt, vt non tantum mare negotiatoribus fœneratur, quantum agrorum indefeſſa fertilitas cultoribus ſuis: qui eò ſecuriores ſunt in colligenda meſſe, quò diligentius arte & labore præparauerant agros. Adeò potentis naturæ beneficio excellentiſsimis opibus præferenda ſunt lucra aruorum: quæ nemo nouit, niſi qui labore ſudoreq; ſolatium hoc peperiſſet. Sed his, & ſimilibus felicis agriculturæ laudibus, præceptis, & inſtrumentis, ſuis autoribus, Catoni Romano aliiſq;, relictis, vnum annectendum hic erit, morem ſcilicet in populis Septentrionalibus fore, vt quotieſcunq; ager, pratum, lacus, aut domus humani ſanguinis effuſione per homicidium polluitur, tunc illicò ſuſa communi oratione gentis, & ſacerdotali reconciliatione vbertati priſtinæ reſtituunt fertilitatem. Et inſuper mos eſt populis illis, vt in vigilia diui Ioannis Baptiſtæ, tempore mediæ æſtatis, circumeant agros florentes, eiſdem certis precationibus adhibitis, frondes in modum crucis imponentes, vt diuini numinis virtute ſegetes ſine fulgure, coruſcatione, & tempeſtate perueniant ad maturitatem. De quibus inferius lib. XVI. in pluribus capitulis, præcipuè IX. (ſi lectori placet) extenſius aliquid intueatur.

Lucra aruorũ.

Scriptores agriculturę.

Mos Chriſtiãorũ agricolarũ.

Benedictio agrorũ & aliarũ rerum.

De cine-

De cinericiis, & syluestribus agris.

CAP. V.

VETVSTO tempore vnicuiq; in funiculo distributionis ager proprius diuisus, & deputatus erat, censuq; descriptus, vt possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate soluendam. Attamen obortо per occasionem latiore terrarum spatio, & fertiliori, nulli violentiam faciens, quisq; contendit pro ingenio & viribus aliquid superaddere solo quæsito. Et hinc est, quòd virgulta noxia importunitate in vicinioribus syluis nascentia, euulsis cespitibus pro fertiliore agro formando, igne suppositо conatur auferre, ne radicum quidem capilli, & syluestres asperitates paulatim surgentes, agrorum visceribus inserantur, & more viperino prolem sibi fœcundiorte contraria nutriat, vnde se propago ventura corrumpat. Cineribus itaq; ex cespitum, virgarumq;, & sarmentorum combustione super faciem terræ relictis, mira fœcunditas exurgit, vt siligine præsertim, rapisq;, & papauere, lino, & canapo seminatis, multiplicatus enascitur fructus. Cauent tamen, ne sic solutus ignis, obuias populetur incendio syluas: & hoc circa rupes, & aquas: quarum obiectu, ne amplius coalescat, metas impermeabiles ponunt. Alioquin euenit, vt viritim singuli domos exeant à toto territorio, pro restinguendis flammis, veluti contra hostes, omnia incendiis & rapinis crudeliter deuastantes.

Agri distributi.

Augmẽta agrorum.

Virgulta cõburuntur.

Fœcũditas mira.

Fructus varii.

Bellum contra ignem.

De fertilitate talium agrorum.

CAP. VI.

Agri cinericii.

Seges læta.

AGRI igitur hi cinericii pro tanto cæteris sunt fertiliores, quòd ficcitate superueniente secretis humoribus sunt abundantiores, sparsaq; semina solari accedente calore coalescere faciunt, vt ex læta segete felicissimus fructus exurgat. In aliis verò campestribus agris communi more sulcatis, cùm compluuntur iacta in eos semina, fortius ligantur. Sed rursum, si agros illos pluuia immoderatius irrigat, in culmo pinguedinem frumenti, virtutemq; mutat. Sin verò iactum semen post pluuiam gelu premitur, quò foris citius apparere repellitur, eo intus fœcundius radicatur: & quò magis vetatur progredi, cogitur multiplicari: quia cùm ab immaturo ortu restringitur, ex conceptionis suę tarditate laxatum, ad fructum vberius repletur, & ampliatur. Et hæc sint dicta pro seminibus hyemis, quando etiam ingruente hostilitate (vt superius dictum est) ruricolæ super faciem niuium seminant, suppositio agro præparato, vt sine læsione aui um sensim vento Australi cooperante, descendat in terram. Habent præterea Aquilonares populi agros suos saxosis aggeribus, similiter & obeliscis, rupibus, aquis, amnibus, & perennibus venis scaturientibus, immò & carbonibus tilieninis imputrescibilibus, vbiq; distinctos: & qui talibus signis diffiniri nequeunt, iudicio agrimensorum in hastis, aut pergulis, vel passibus, aut funiculis, vel iugeribus cedunt: immò in colligendis messibus sese alacriter, & mutuò iuuant, lætoq; conuiuio litem (si qua orta videtur) pariterq; laborem absoluunt. Hacq; via concordię plures agri redduntur pacifici, & fertiliores; similiter & noualia virgultorum extirpatione ampliata redduntur: & inde tanquam ex optima terra, odor optimus exit, vt Plinio placet lib. XVII. cap. V.

Ruricolæ seminant super niuē

Agri distinguūtur.

Agrimensores.

Lis dirimit conuiuiis.

Ratio seminandi, & vtilitas.

De tritu-

De trituratione per hyemem.

CAP. VII.

COLLECTA messe diuersarum frugum in amplissimis horreis, ad hoc specialiter fabricatis, aptiorem triturам omnem vsq; in profundam hyemem, quando longiores sunt noctes, reseruant. Tunc etenim pacto pretii, vel frumenti loco mercedis interueniente, duo, tres, quatuor, vel plures, grana super amplo asserum pauimento contabulato, manipulorum positione ac concussione, picea in medio horrei lucente flamma, excutiunt, triturant, & expurgant, tempus diligenter obseruantes, quo paleam à frugibus separaturi ventos habeant, qui puluercs seorsum deferant, ne vitalibus membris triturantium nocere possint. Puluis enim ille quasi imperceptibiliter sui subtilitate os ingrediens, adeò conglomeratur in faucibus, vt nisi celeri remedio hauriendæ, seu bibendæ recentis ceruisiæ occursum fuerit, nil amplius, aut exiguum de frugibus triturатis edet: ne Platonis sententia frustra videatur assumpta, qua dicitur, Omnem agricolam suas habere contrarietates: quia etsi tutus videtur (vt supradictum est primo capite) habet tamen vlcera fortunæ, scilicet siccitatis, ardoris, pluuiæ, ac tempestatis: quibus interdum hostilis furor, ac depopulatio superadditur, vt inde pro horreorum defensione quandoque oriatur impacabile bellum. Quando enim rustici intuentur huiusmodi horrea sua ab hostibus in vsum equorum, & stationum armatorum violenter assumi, obseratis forinsecus ianuis, immisso igne, propria granaria, seu horrea, quasi hyemalia latibula inimicorum, repentina conflagratione absumi procurant. Si verò domestico furto è granorum aceruo sic triturato, quocunq; modo vel ingenio aliquid ablatum fuerit, vix vlla emenda oblata fur ille, licet rarissimus (patria appellatione Drosagump dictus) sine graui supplicio absolui solet: quia furari nec licet, nec opus erit, quando tempore famis, vel agri seminandi, mediante pretio, pacto, vel pia subuentione, nunquàm subtrahitur indigentibus annona. Igitur in profundissima hyeme, sicut beneficio ignis tempore longæ noctis triturantibus geminatur quæstus, ita colonis vberiores accrescunt fructus, vt in omni rerum euentu multis succurrerere possint. Iumentorum verò vsu & calatione, quemadmodum in Italia modus est triturandi, nunquàm in toto Septentrione dissoluuntur à spicis grana, sed priuatis horreis (vt dictum est) in longissima nocte.

Trituratio hyemalis.

Modus triturandi.

Flamma picea.

Ventus triturantibus necessarius.

Puluis frumẽtarius noxius.

Agricola habet suas contrarietates.

Vlcera fortunæ.

Bellũ ipacabile pro horreis.

Horrea propria cõburũt icolæ cum hostibus inclusis.

Fur granorum.

Drosagump.

Annona cõcedi tur indigenti.

Granaria ampla & longa. Horrea regis Theoderici.

Granaria etiam magna sunt, & multa in Septentrione, vicatim diuisa in maximis pagis, & villis, vbilibet in prouinciis separatis. Sed longitudinem, aut latitudinem horreorum Regis Theoderici, qualem in agro Rauennati habuit, nequaquam attingunt. Refert enim Procopius, ea fuisse trium milliarium Italicorum in longitudine, & amplitudine vnius milliariś continuata mensura.

De diuersitate messium colligendarum.

CAP. VIII.

Diuersitas agriculturæ.

Fruges sex hebdomadis maturescunt.

Causa repētinæ maturitatis. Aristę hexagōæ

ADMIRANDA naturæ dispensatio est, vt aliter, alioqꝫ tempore, modo, & industria colatur terra Septentrionalis, vt dictum est: aliter Aethiopica, vel Afrorum: aliter etiam nouarum insularum. Quoad Aquilonares, hoc certum est, in plerisqꝫ agris Vestrogothorum parte obiecta Meridionali plagæ, hordeum spatio XXXVI. dierum à semine proiecto maturum colligi, hoc est, à fine Iunii vsqꝫ medium Augusti, & aliquando celerius. Ea nanqꝫ maturitas ex soli natura, aëriscꝫ clementia, ac humore lapillorum fouente radices, solecꝫ torrente, neccliariò prouenit, vt ita nascatur, ac maturetur: talesqꝫ spicæ sex ordines in numero aristæ habent, aliis tamen communibus minores: quæ ceruisiæ coquendæ satis commodè adaptantur. Reliqua verò semina in principio Maii proiecta, circa medium Augusti mutua ope ruricolarum, non tam labore, quàm alacritate, & voluntario impetu colliguntur, ne superueniens frigidus flatus messem exurat.

Pretium laboꝛ læto conuiuio soluitur.

Nec aliam diurni laboris mercedem desiderant, quàm iucundam conuiuationem vespertinam: in qua iuuenes vtriusqꝫ sexus, ob fideles agrorum labores, prouidorum parentum iudicio, & assensu, ac promissione eliguntur futuro coniugio copulandi: non tamen ad delitiosa connubia, etiam si illustres sint, sed ad solicitudinem domesticæ honestatis, & vtilitatis, pro familia sagaciter, & suauiter dirigenda, quemadmodum inferius de coniugio nobilium, & plebeiorum sequenti lib. cap. VIII. ostendetur. Hoc autem capitulo ostendisse sufficit, quomodo ruriculæ nòrunt ex strenuo labore experientiam capere felicioris connubii suorum iuuenum, matrimonialiter coniungendorum: & demum quòd fortiter laborando, domesticam curam ad quemlibet honestissimum vsum valeant applicare.

Coiugia fiūt ad domesticā honestatē dirigēdam &c.

Experientia matrimonialiter coniugēdoꝛ.

De infan-

De infantulis tempore messis à serpentibus custodiendis.

CAP. IX.

Infantes custodiuntur à serpentibus.

MEDIO Iulii fœnum, tandemq; in Augusti medio messem collecturi Septentrionales agricolæ, secum lactentes infantulos ad vbera pendentes comportant: quos interim matres, dum laboribus intendunt, cunis impositos, fasciisq; ligatos, ad arboris fraxineę (dum haberi poterit) inclinatæ, seu reflexæ verticem, VII. vel X. palmis à terra leuatum, annectunt: hac potissimùm ratione, ne fortè terræ suauiter dormientium ora venenosi serpentes, aut noxii vermes (quorum magnus in Septentrione numerus reperitur) ingrediantur. Compertum enim est multorum indelebili memoria, ac dolore, quomodo serpentes, præsertim paruuli longitudine palmares, ac bipalmares, rubei, ceruleiq; coloris tantùm, se faucibus imbecillium infantium, humi dormientium, immerserant, vt caudæ difficulter extrahendæ tantummodò apparuerant extra ora. Quo casu mœstissimæ genitrices calido, molliq; panno leuiter admoto, caudam sic prominentem fricant, donec anguis se retrahat ab orificio, & gutture infantuli dormientis: deinde tyriacæ portiunculam (cuius copiam ad manus incessanter ab exoticis negotiatoribus emptam habent) ori immittunt, vt gutturi, præcordiisq; quantocyus pro toxici (si quod relictum est) expulsione iungatur. Quod verò noxii, ac venenosi serpentes in Aquilonaribus terris reperiuntur, infrà de eis ostendetur.

Vermes noxii.

Serpẽtes palmares.

Modus extrahendi serpẽtes ab ore infantium.

Tyriaca.

Serpentes Aquilonares noxii.

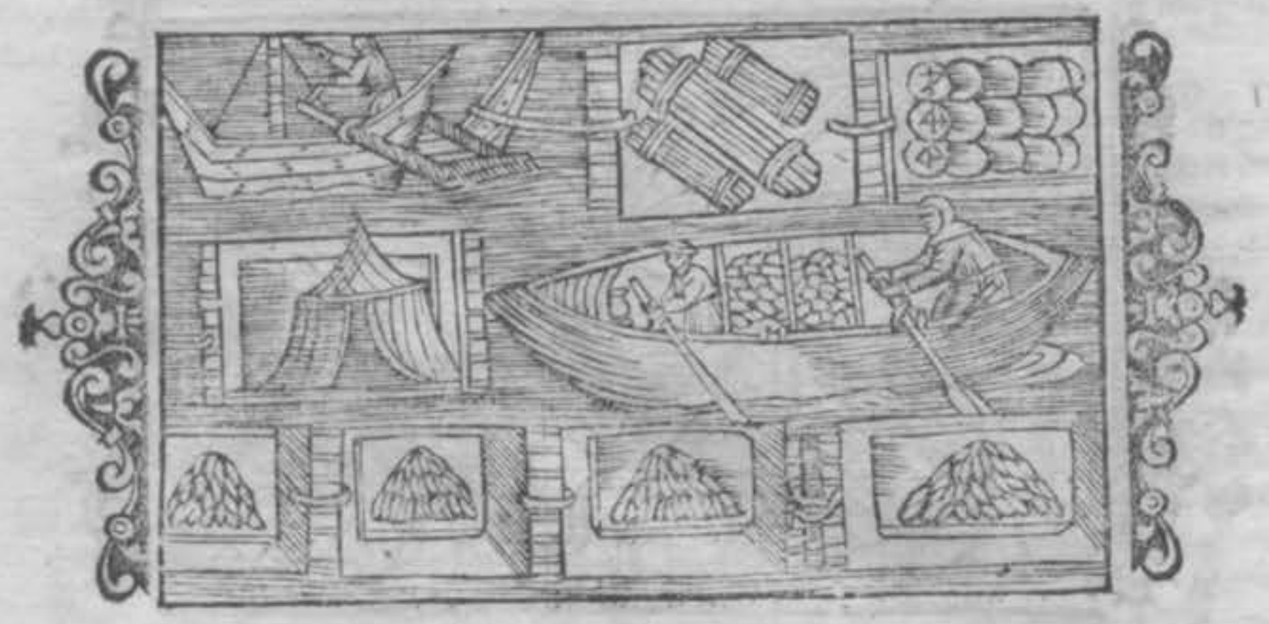

De frumentariis ratibus, & lembis.

CAP. X.

Nauigia diuersi generis.

Gedanum Prussiæ.

Grana portãtur in remotas regiones.

Ciuitas priuilegiata.

Nobile emporium.

NERARIAE rates, lembi, lyntres, scaphæ, dromones, & multiplex nauigiorum genus, veris ac æstatis tempore in fluminibus Aquilonarium terrarum ad portandum frumenta, frugesq; in emporia marina, conflatum, & hic depictum, maximo vsui ac lucro negotiatorum deputatur, præcipuè in opulentissima ciuitate Gedanensi, super littus Germanici maris Ducatus Prussiæ, dominio Regis Poloniæ subiecta: vbi inæstimabilis diuersarum frugum & annonæ copia, per nobiles ac mercatores sic apportata, aliquot centenis grossissimis nauibus vendita ac distracta, in regiones remotas, Portugalliam, Hispaniam, Galliam, Angliam, Scotiam, ac Hollandiam & Brabantiam, vnà cum cæteris rebus opulentissimis maximis sumptibus, sed longè maioribus lucris deferuntur, eò quòd hæc Regia ciuitas inter potentes maritimas vrbes pro omnigenis mercibus distrahendis, conuenarum habeat accessum, & recessum, etiam maximorum Principum priuilegiis, & immunitatibus præmunitum. Quo euentu (licet aliis emporiis recentius sit) in omni rerum affluentia, & multitudine ciuium, ac Senatorum (quorum supremus eminentiori gradu Burggrauius appellatur) adaucta, firmataq; videtur: auctioreq; continuò fiet, si concordiam seruauerit, & scripturæ præcepto mercatores eius non alta sapiant in abditis Ecclesiæ, & religionis sacramentis, prout anno M. D. XXV. reperti sunt erasse.

De varietate

De varietate molendinorum.

CAP. XI.

MVLTIPLICI præterea genere molendinorum vtuntur incolæ Aquilonares, videlicet variabili vi ventorum, decurrentium aquarum, equestrium rotarum ductu, manuum pedumq; quasi trusatilium attractu & impulsu, rotarumq; pondere & mensura, more grandium horologiorum, quę eleuatione depressioneq; variata, motum continuant, & laborem. Quæ autem ventis agitantur, solito more situ sublimiore in collibus camporum, aut littoribus maris collocata, aut in planitie inter vastos montes, frequentissimis spiraculis è montium cauernis ob vehementes exhalationes suscitatis, reuoluuntur. Quædam super fossas infra maris aggeres, vt vi ventorum aquas tempestatibus infusas, super adaptata canalia eleuent, & in mare refundant, in maximo numero & ordine collocantur. Taliumq; molendinorum vsus nullibi frequentior, quàm in Hollandia prope insigne emporium Amstelredamense reperitur, eò quòd ventus Circius longissimo Oceani tractu vehementi impetu perflans, aquas & naues super altos aggeres in fossas immergit. Aquas quidem vi molarum (vt dictum est) exhaustas, in mare remittunt: sed naues minutim fractas, ad alios vsus exportant. Hæc vrbs Amstelredamensis, nisi tam horribili maris inundatione in tremulo fundo quateretur, tam magnifica templa, & palatia, ac ędes, ob innatam populi magnanimitatem, sumptuosè constrúeret, vt vix pares Europa teneret. Solida tamen vis legum exercetur in hoc loco, vt etiam Reges potentissimi impunè non præsumant eas in aliquo casu violare. Et hæc sufficiant incidenter è multis laudibus eius parcè aliquid tetigisse.

Genera diuersa molendinorũ.

Molendina vẽtorum.

Molẽdina Hollandica.

Naues super aggeres efferũtur

Magnificentia structurarum Hollandicarũ.

De eodem.

CAP. XII.

Molendina cõtrario flumine versantur. Holmia.

GITVR molendina impetu fluminum ducta, vario modo, forma, situ, & agilitate sunt constructa. Situ, scilicet in aquis fluentibus, & refluentibus, vt in æstu maris antrorsum retrorsumq́, vel vi ventorum in pleriſq; fretis, præcipuè in vrbe Regia Suetiæ Stocholmensi, intueri licebit. Modo, vt alia desuper, alia subtus aquęductu, vel naturali flumine impelluntur. Forma, latis scilicet stipitibus, vnico vel gemino ordine radiorum, latè vel strictè, longis vel breuibus canalibus ad velociſsimum cursum. Equestrium rotarum ductu in arcibus principum, & certis ędibus magnarum ciuitatum, pro necessitate obsidionis tolerandę, sumptuosa mole fabricantur: & hoc eò artificiosius, ac durabilius fieri videtur, quò hostilibus ingeniis naturales aquæ in scaturigine auferuntur. Manuales etiam molæ, ac pedales, siue trusatiles, vbiq; frequentisſimę in Septentrione, tanquam celeriora leuandæ necessitatis remedia, maximè in obsidione reperiuntur. Sunt & rotæ impulsu pedum vsu mirabili cum ponderibus, celeriorem habentes motum, in arcibus constructæ: sed huiusmodi molæ oculis subiectę, apertiorem fidem exhibent, quàm scripturæ. Pro molis autem, seu molendinis defendendis, prima solet esse cura in obsidionibus obfirmandis, & aquæductibus, atq; secretis venis, ne auferantur. Nec exemplo caret, quale remedium Belisarius in Tyberi molis multiplicatis statuit, in obsessa Vrbe per Gothos, licet Cassiodorus XII. lib. dicat, Romanam magnitudinem cognoscendam fore ex vniuersitate molarum, quam specialiter contributam constat ad victum. Hoc enim instrumentum (vt idem inquit) nisi fuerit vsuale, necessarium non habetur, quoniam nec ornatui potest proficere, nec parti alii conuenire.

Molendina equestria.

Molę manuales, pedales, & trusatiles.

Molæ rotatæ.

Certamẽ primũ hostile de molis auferendis.

Magnitudo romana cógnoscitur multitudine molendinorum.

Refert Munsterus, diebus VII. in Papia centum millia hominum caruisse pane, ob molarum destructionem, donec manuales restaurarentur.

De pis

De pistrinis, & decoctione panum.

CAP. XIII.

QVIA receptum est apud veteres, quomodo Ceres frumenta inuenerit, & Pan conspersas fruges coxisse perhibetur: vnde & nomine eius panis est appellatus. Ita & illa prædicata est quòd reperit, & iste laudatus, qui decenter humanis vsibus applicauit. Ideoq; videndum hic erit, quæ frugum genera ad hunc necessarium vsum afferuntur, & quibus hoc officium competit apud homines Septentrionales: qui vt in regiones multiplices tam situ, quàm moribus distincti differunt, & separati sunt: ita etiam terræ nascentia pro qualitate regionum, & climatum, variata videntur. Quantò igitur magis ad Aquilonem accedituɾ, tantò minor tritici vbertas, & maior ad Austrum vbilibet inuenitur. Suconibus tamen, siue Suecis, immensa vis tritici, sed maior siliginis est concessa. Gothis verò tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, vtentibus hordeo & auena, indeficiens abundantia pro cibo & potu propitio numine est largita. Omnium tamen harum frugum vtrobiq; vsus est. Sed diligentior siliginis præparatio apud Sueones: quorum fœminæ ita nouerunt purgare siliginem, vt colore, sapore, ac sanitate exuperet frumenti bonitatem.

Ceres frumẽti in uentrix.

Panis à Pan.

Regiones separatæ

Triticũ vbi abũdat vel deficit

Abundãtia hordei ꝓ pane & potu.

Siligo redditur albissima.

De torrendis frugibus, duraturis.

CAP. XIIII.

IEBVS calidissimis feruente sole, pannos instar velorum naualium, siue ipsa vela, latè super faciem terrę, vel planos, ac nudos montes extendunt, ac desuper torrendam frugem diebus sex, vel pluribus, aut paucioribus, iuxta solis ardorem imponunt: deinde eam purgatam, in quercinis repositoriis collocant, vel in farinam redactam simili custodia seruant: multosq; in annos sic torrefacta, integritate salua perdurat. Attamen si molita farina non sit, sed fruges, expedit vt interim soli obiiciatur semel in anno retorrẽda: eoq; modo noua fruges tosta, poterit illi, ne deficiat, quoties opus fuerit, sagaciter cõmiscri. Farina autem in quercinis vasis, aut cupis forti ligneorum malleorum impulsu intrusa, locoq; sicco reposita, sine quacũq; vermium corrosione pluribus annis durare

Frumẽta torrentur.

Frumenta ꝓ seculà durant.

Farina.

Arces cõseruandæ.

solet : quod negotiatores ob quęstum,& domestici patroni ad escam , ac prefecti ad arces fame (in obsidione hostili) non premendas , diligenter obseruant : ne fame ob hanc causam, aut annua sterilitate inualescente, panes, aut fruges deficiant pro publico nutrimento , præsertim in arcibus obsessis , vbi deficiente pane potius se mutuò incluſi deuorant , quàm fidem dominis præstitam violant, aut hostium crudelitati se se tormentandos , & turpiter iugulandos permittunt , prout superius de obsidione fortissimè ferenda , dictum reperitur .

Constantia obsessorum,

De Vestrogothorum frugibus, & fortitudine.

CAP. XV.

Mulieres generaliter panes coquunt.

Gens robustissima pane hordeaceo vtens.

OTHORVM verò , præcipuè Occidentalium , vsus est ꝑ maiori parte in hordeaceo pane, artificiosa mulierum (quæ solummodò in toto Septentrione panes conficiunt) industria decocto: ex cuius esu tantum roboris , ac virium obtinent, vt vix fortior gens reperiatur in omnibus Aquilonaribus terris, exceptis Finningis, siue Finnonibus, qui simili pane,& siligineo vescuntur. Auenę etiam farinæ vsus est in plerisq; locis illarum regionum: forsitan & spelta ibidem cum milio,& surgo crescceret,si aliquando seminaretur . Cernuntur prętereà in superiori imagine saltantes grylli , ea ratione insculpti, quòd in hyeme caminis inhærent , cantum importunissimum hospitibus præsertim, dum indigenæ his assueti non turbantur, inferentes . Vermes augurii sunt , vt quantò frequentius saltu luminaria mensis imposita impetunt , tantò maiores indubiè sequuntur niues , & tempestates.

Grylli saltantes Vermes augurales,

De variis modis formandi panes.

CAP. XVI.

Modus varius formãdi panes

Panis à natiuitate pueri ad nuptias eius seruatur.

Mulieres ꝑiter panes coquũt

HAC figura monstratur varius modus formandi panes:qui tempore genitę prolis formati,vsq; in diem sponsalitium suũ sine putrefactione reperiuntur sat integrè conseruati, dum tali modo decoquũtur,& conseruantur: Mulieres,præsertim regni Noruegiæ , littus Oceani , aut alios Sueticos , ac Gothicos montes regnorum Varmelandiæ , Daliæq; inhabitantes , clara luce diurna tempore veris , stato loco , ac numero , vt mutuò se releuent , congregatæ , rotundas , sed subtiles

ferri

ferri laminas, magnitudine ac latitudine clypei militaris, in modum tripodum fabricatas, comportant: igneq; lento sub vnaquaq; lamina instructo, continueq; nutrito, pastam è farina hordei, fabarum, vel pisorum rotundis fustibus, seu baculis, instar subtilissimæ papyri, ad capacitatem ferreæ laminæ seorsum in tabulis extensam, celerrima alternatione in gyro sedentes superimponunt, citissimeq; (instar chartarum in prælo) ob tenuitatem, excoctum panem, & exceptum, in ordine reponunt, certum cumulum in altum eleuatum grauitate saxorum deprimentes, vt vix ferro, minus dente corrosiui animalis cumulus ille infringi, vel conteri possit: sicq;, si visum fuerit parentibus, modò sub tecto (ob imbrem, & niuem) permaneat, durare poterit ad XVI. XX. vel plures annos: idq; efficit frigida natura regionis, & aqua Martialis, seu vernalis: qua, arte fœminarum conficitur pasta, prout in simili inferius de confectione ceruisiæ peramplius ostendetur.

Modus formandi panes durabiliores.

Cumulus panũ

Panis durat 20 vel pluribus annis.

Adhuc de aliis modis.

CAP. XVII.

PRAETEREA in domibus magnatum Vestrogothorum mos est, è siliginea farina, quasi niue purgata, panem conficere orbicularj forma, sed latum, & minutum. Demum maiores instar clypei militaris, densos, & rotundos: quos laterali foramine relicto, in hasta, vt aëre indurescant, appendunt, palato fortium hominum plurimum gratos. In mollitiem tamen aqua respersi, atq; camino parumper immissi, repentè mutantur. Similisq; ferè mos est omnibus Ostrogothis, qui tritici copia abundantius prouisi, panes latissimos croco linitos, in ampla, sed rotunda forma conficiunt, ac honoratis hospitibus apponunt, liberaliterq; eisdem itinerantibus, vt in vehiculis hyemalibus eos secum pro solatio deferant, velut munus pergratum elargiuntur. Ordinaria tamen triticei panis forma, est vtroq; fine cuneata: nunquam tamen panis pondere, sed æstimatione vendendus habetur. Est & alia forma rotunditate, densitate, & longitudine pueri quinquennalis: qui natalitiis Christi diebus dono omnibus, etiam ignotissimis hominibus, cum aliis delitiis gratis, & amore tantæ festiuitatis vbiq; communicatur. Est & alia mediocris forma, instar capitis pueruli, siligineæ frugis, oboli vnius pretij: qui alibi vix asse quadruplici cõparari possit. Est præterea panis melle & farina, adiuncto pipere confectus: quo viatores hyberno tempore frequentius vescuntur. Deinde alius panis lacte, butyro, ouis, atq; zinzibere confectus, languentibus (vix cognita morbi causa) præstari solet. Est & alius pro vsu nautarum, & longa obsidione clausorum, biscoctus panis: in quo vetustate imminente, albissimi vermes (non tamen noxij) passim generantur, maximè repositio in humido loco: de quo superius satis dictum est, de castrensi obsidione fortissimè obseruanda.

Farina siliginea

Panis vento induratur vt saxum.

Panis citò mol lescit.

Panis sine pondere venditur.

Panis natalitius gratis datur.

Panis conditus

Biscoctus.

Vermes albissimi.

De pane delicatissimo Illustrium fœminarum languentium in Septentrione, & forsan aliarum.

CAP. XVIII.

Pondera nulla vel rara.

Modus formandi panes delicatissimos.

Farina floris.

VM nullus, vel rarus sit vsus librarum in Aquilonaribus terris, aut vnciarum in farina ponderanda, nec illarum terrarum mensura possit alibi comprehendi, nisi interpretatione facta in hoc casu communi librarum, aut vnciarum: quæ ferè inter se conueniunt in omni regione, exceptis minutiis aliquot addendis, vel subtrahendis. Recipiunt igitur mulieres (quibus solummodò, licet paucissimis, hæc ars est) XXV. libras triticeæ farinę ex prima cribratura, Flore dicta: demum sex oua recentia, duos cyathos Maluasię, (licet rarò ibidem reperiatur) vel loco eius tantundem de vino Hispanico, Baslart dicto: item vnam libram sacchari candidissimi, & vnum cyathum aquæ rosę: de quibus simul coniunctis, fit pasta, in qualicunq; forma placuerit ipsi pistrici: sed non densior grosso digito. Pasta ergo sic formata, ac in partes distincta, deponitur in patella ferrea, suppositis carbonibus viuis, interposita craticula, & super patellam cooperta ferrea, vel ærea: in qua etiam viui carbones positi, vt æqualiter torreant panes interius coquendos, sicuti infrà lento modo sunt positi carbones: & hoc faciendo, erit delicatissimus panis: qui solet languentibus secundum vsum (vt dictum est) illustrium fœminarum permitti: quæ etiam lacte, ouis, saccharo, cinnamomo, & pauco zinzibere solent obsonia facere, ad lentum & temperatum ignem, pro viribus restaurandis, non animaduertendo causam languoris, & dictę, cum cęteris regulis prudentum medicorum: qui rarissimè in toto Aquilone reperiuntur, prout infrà dicetur cap. de medicis, & medicinis.

Obsonia delicatissima ꝑ infirmis.

Medici nulli vel rarissimi in Aquilone.

De exotis

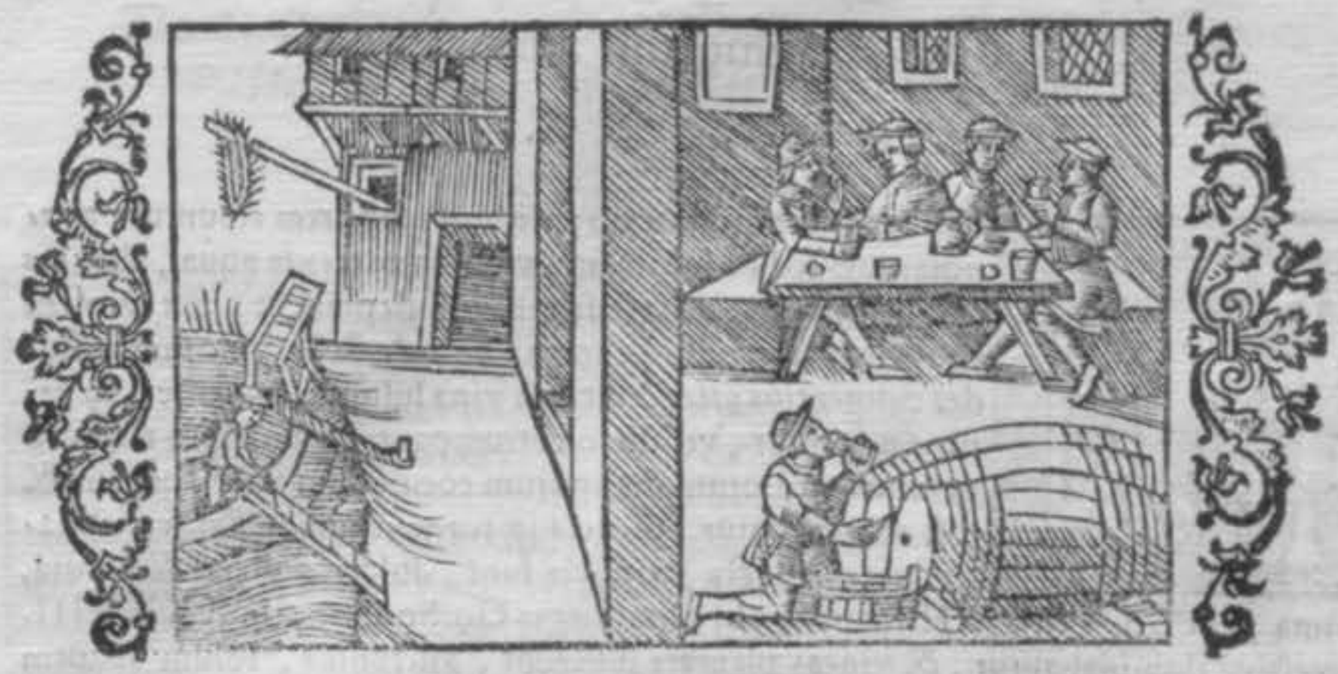

De exoticis vinis, cùm nulla vnquam crescant in Septentrione.

CAP. XIX.

TSI regiones Septentrionales vino natiuo, ob extrema frigora, gaudere nequeant: tamen vinis exoticis, & domesticis ceruisiæ potibus diuersorum generum, admodum exhilarantur, prout aliæ nationes de suis delitiis, & rerum affluentiis in excellentissimis vinis, vt sunt Hispania, Italia, Gallia, & Germania, meritò gloriantur, immò insigniter ab omnibus cæteris prouinciis ob hoc commendantur. Siquidem vina sua cœli soliq; vberrima fertilitate producta, nedum pro vsu domestico abundanter accipiunt, verùm etiam opulentissimo omnigenarum rerum commercio ad exoticas regiones emittunt. Inter quas cùm omnium remotissimæ sint Septentrionales, locus hic exigit, vt antequàm de ceruisiæ natura aliquid ostendatur, de vino, tanquam nobiliore hospite illarum frigidarum nationum, mentio fiat, cùm minimè à natura concessum sit, vt producantur in frigida terra. Vina igitur Hispanica, etsi Bastarda nomine, à negotiatoribus in Aquilonem delata, appellantur: tamen sapore, colore, & odore, ob excellentiam dulcedinis, ab omnibus legitima reputantur. Est enim suaue, pingue, molliter crassum, viuacitate firmissimum, nare violentum, colore quàm perspicuum: quod ita redolet ore ructatum, vt meritò illi excellentior aliqua æstimatio debeatur: viscera nanq; defecta constringit, vulnera madida desiccat, lapsum reficit pectus, & quod vix valet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat inuectus: immò alterius generis vina restaurat, quæ fulguris, tonitruumue tempestatibus sunt corrupta. Alterius autem generis hic appelluntur è Gallia, Romenia dicta, duri austeriq; saporis, allata. Ita & Rhenensia vina, è diuersis Germaniæ prouinciis longissimo maris tractu in Septentrionem lucroso mer atorum quæstu producta. Sed hæc vinariis tabernis soluta exigua gabella, omnibus honesto pretio vendenda inferuntur.

Vina natiua nõ sunt in Aqlõe

Regiones Septentrionales remotiores.

Bastarda vina.

Vina legitima reputantur.

Qualitas vini, & eius medicina.

Vtilitas vini Hispanici.

Romenia.

Rhenensia.

Gabella leuis.

De diuersitate vinorum adductorum.

CAP. XX.

Aqua vino non miscetur.

Canicula vinis nocet.

Ictus tonitruũ auertitur.

Genera vinorũ triplicia.

Vina Hispãica

Vina Italica.

Vina Gallica austera, Romenia dicta.

Vina Peithana

Vina Rhenẽsia.

Fœminę rarò bibunt vina.

NEC exigua auiditate ob delicatum saporem emuntur, ac epotantur: sed ea sobrietate, vt nulla admixta aqua, alicuius excellentissimi, ac fortissimi vini deprauent, aut violent proprietatem: immò exorta Canicula stella, vinorum custodes diligentius attendunt, ne vina fulmine sæuiente, in sapore mutentur, vel illicò corrumpantur: vnde pro remedio pellibus vitulorum marinorum cooperiunt vasa, quibus & ipsi cooperiuntur. Genera igitur vinorum in Septentrionales terras adducta, triplicia sunt, dulcia, austera, & tenuia. Prima, vt dictum est, ab Hispaniis, vbi olim Reges Gothorum, fortè XXXVIII. successiuè dominabantur, & vineas plantare iusserunt, afferuntur, solum suauem saporem soboli, vbi vitis penes matrem natiuam remanet, exhibentes. Italica autem vina, cùm ob sui excellentiam ad alias nationes non exportantur, certum est plurimos in Vrbem passim concurrere, vt ibidem voluptuosius ea bibant: nec amplius, ob vini bonitatem, exinde recedunt. Austera autem vina è loco Galliæ, Romenia forsan dicta, (quia durabiliora sunt, sic appellantur) frequentioribus vsibus sacrorum Ecclesię ministeriorę deputantur. Tenuia etiam appellatione Gallię Peitha dicuntur, rubeum colorem habentia. Sed paululum, quia parua sunt, nisi tempore caloris æstimantur. Attamen nullum vinum maioris pretii est, quàm Bastardum, ob dulcedinis nobilitatem, & inde Rhenensia: quæ generalius epotantur. Omnia tamen fisco plurimum tributum pendunt, eò quòd auidè sine aqua epotantur. Fœminis tamen nullus, aut rarissimus vinorum vsus est, nisi dulcissima, tenuissima licet quantitate.

De durabilitate vinorum.

CAP. XXI.

Vina Rhenẽsia durabiliora.

Senatus Lubicensis.

Vina vetustate redduntur ido mita.

Vina falsificant Hydromeli.

Vina factitia vnde.

Vinorum sapor varius.

VNT & certa genera vinorum Rhenensium, quæ pro ęquo hominis æstimantur pretiosa, prout vnicuiq; sapor placet: immo ducẽtorũ annorũ, prout magnificus Senatus Imperialis ciuitatis Lubicensis gloriatur se ostendere Principibus, in eorum ditissimis cellariis: quę tamen longęuitate sua procedendo, conuertuntur in speciem asperi mellis, si Plinio credendum sit lib. XIIII. cap. IIII. Etenim natura hæc vinis in vetustate est, ne potari per se queant sine prouinciæ aqua, vsq; in amaritudinem carie indomita. Quomodo autem falsificantur, eodem lib. Plinius cap. VI. & aliis declarat, multaq; de natura vinorum sequentibus subinfert, scitu non indigna, etiam de hydromeli: cuius frequentissimus vsus est in frigidis terris, prout mox ostendetur capite sequenti. Fiunt tamen factitia vina è pyris, pomis, mespilis, sorbis, per succi torcularem expressionem: quibus piper, zinziber, & gariophylli adduntur, pro temperamento agrestis saporis. Prętereà vinis imponuntur, aliis saluia, aliis absynthium, aliis ruta, aliis lauendula: & inde nomina sortiuntur, vt cæteris omnibus in esu, tanquam potus salubris & medicinalis, præferantur.

De confis

De conficiendo hydromeli, mulsa, vel medone, secundum modum Septentrionalium.

CAP. XXII.

RECIPI solet vna pars boni mellis, & quatuor partes aquæ bullientis in caldari vltra teporem: deinde medietas aquæ sic calefactæ, infunditur in aliquod vas ligneum, superius amplum, & latum, in quo mel crudum immiscetur: postea eadem aqua cum melle resoluto pariter imponatur ad caldare, suppositio bono igne, vt competenter bulliat, vsquequò appareat spuma: quæ lineo panno baculo longo alligato, vel cochleari perforato, paulatim deponetur. Hoc quoq; continuè fiet, donec coctura mellis & aquæ apparet depurata. Cumq; ista fiunt, coquantur seorsum eodem igne flores lupuli in sacco lineo & proportionata quantitate, in olla cooperta, vsq; ad decoctionem dimidiæ aquę, & amplius, vt appareat eius amaritudo: qua temperabitur maior, vel minor dulcedo decocti mellis, & aquę: ita tamen, quòd aqua cum melle taliter cocta, & despumata, prius infundatur ad prædictum vas ligneum, ac statim simul saccus lupuli imponatur, vt mutua virtute mellis, & aquę, ac coniuncti lupuli, temperamentum fiat. Quo facto, pannis densis cooperiatur vas, & stare permittatur, vsquequò calor in teporem penè resoluatur. Deinde capiatur fex ceruisię (de qua infrà dicetur) iuxta quantitatem decoctionis: quasi coagulum superponatur, & iterum vas cooperiatur, donec tota mixtura velut albissima spuma cooperiri videatur: vel fermentum panis, fece deficiente. Quo facto, sequenti die colatur hæc mixtura per pannum lineum, & in aliquod vas nudum, in quo reseruari debeat, infundatur, & seruetur clausum: dieq; octauo, vel prius necessitate vrgente, tutissimè bibi poterit: quantò tamen vetustior fuerit potus ille, tantò purior, melior, & sanior erit.

Hydromelis confectio.

Spuma.

Flores lupuli.

Lupuli saccus.

Fex ceruisię vel fermentum.

Potus quò vetustior eò sanior.

De cautelis materialium.

CAP. XXIII.

ET si flores lupuli deficiunt, tunc recipiuntur legumina myrti, instar iuniperorum: quæ maxima diligentia coquenda sunt, vsquequò purus sapor cum temperata amaritudine relinquatur. Adeò omnia indigent temperamentis: opus enim est semina hæc myrti fortissimè coqui. Si etiam fex ceruisiæ defuerit, capiatur fermentum pistorum, illudq; resoluatur in aqua calida, ac superinfundatur, & ferè similem operationem faciet, vti fex supradicta. Ad hoc hydromel, siue medonem, vel mulsam, vt delectabilior in sapore, & virtute fiat, poterit sacculus (adhærente lapillo) contriti zinziberis per filum (vt natando cum liquore semper descendat) interius in vase suspendi: mireq; proderit, præcipuè tempore hyemis, contra vim frigoris coërcendi. Sed pro æstate seruentur quinq; partes aquæ, & vna pars mellis: vel vt magis tenuis fiat, sex partes aquæ, & vna mellis: quia vtraq; bona, & potabilis, & mirabilis erit in reprimenda siti, ac sanitate conseruanda. Sed hæc mixtura fidem vix meretur apud fortunatas gentes, quæ abundantiam vitium, & vinorum habent, nisi tempestatibus grandinum vineis eorum desolatis, ad supradictam mixturam, vel ceruisiæ de-

Legumina myrti.

Tẽpamẽtis oia indigent.

Fermentum.

Hydromel.

Medo.

Mulsa.

Zinziber.

Aquæ ꝑtes ꝙnq; et vna melꝑ ꝑ ęstiuo potu

Vineis tẽpestate dẽstructis, vina factitia, vel hydromel fiet.

Austria, Stiria, Carinthia.
Potio sanisśia.
Aqua martialis electa.

coctionem (si siti periclitari non velint) sese totaliter conuertere compellantur, prout sępius contingit in Austria, Stiria, Carinthia, & Germania, vbi prædictę tempestates incolas vrgent ad hydromel, & ceruisiam conficiendam: quia vtraq; potio est sanissima, coq; melior (aqua tamen Martiali cocta) quò maiorem habuerit vetustatem, vt inferius de eius virtute, & vtilitate ostendetur.

De modo coquendi medonem Polonico, vel Lithuanico more.

CAP. XXIIII.

Modus cõficiẽdi hydromelis, seu medõis

APIATVR certa quantitas boni mellis puri & integri, iuxta præmeditatam quantitatem conficientis, hoc scilicet exemplo: Decem libræ mellis, & XL. libræ aquæ, aut plus aut minus, iuxta fortitudinem desideratam. Calefiat aqua in caldari, seu cacabo cupreo, vel æreo magno, melq; imponatur, vt bene coquatur, & despumetur. In coquatur etiam lupulus seorsum in vno sacculo (modo superius dicto) ad quantitatem vnius libræ, vel minus, iuxta quantitatem mellis, & aquę: quo decocto, & aqua bullita, ac expumata, deponatur, vsquequò parum tepescat, & imponatur saccus lupuli cum aqua suę decoctionis, ac fex ceruisię (vel fermentum, vt suprà) beneq; cooperiatur, vt stet per vnum diem, ac noctem: & demum hæc decoctio, siue mixtura, valde planè reponatur ad vas mundum, & erit delicatissimus, ac sanissimus potus, qui vel vino æquiparari poterit, vel in necessitate vineis destructis, commodissimè deseruire, immò dignitatem suam inter pretiosissimos quosq; liquores meritò obtinere. Omnem enim habet in suo genere colorem, saporem, odorem, & secretam sanandi vim, & fortificandi naturam in robustissima gente, qualem vix habet vinum in sua perfectissima æstimatione. Si verò quis remissiorem medonem, vel fortiorem habere voluerit, secundum hoc addat, vel subtrahat mel in appositione decoctionis. Et hæc veraciter relata sunt mihi Romę M.D.XLIII. per venerabilem virum D. Martinum Polonum Pœnitentiarium Gnesnensem, qui & sua manu talem medonem gratissimo sapore, & bonitate confecit: atq; ita caristia vini surgente, in Roma commodissimè fieri poterit.

Lupulus seorsũ coquatur.
Fex ceruisiæ.
Potus sanissimus.
Color, odor, et sapor.
Modus tẽp̃ãdi confectionem hydromelis.

Adhuc de cautelis hydromelis, vel medonis, siue mulsæ conficiendæ more Gothorum.

CAP. XXV.

Modus alius conficiendi medonis.
Myrtus.
Lupulus.
Quantitas magna.

ACTVRI grandem quantitatem medonis, maximè ad quęstum & lucrum, Septentrionales populi, quandoq; capiunt mille libras, aut duo, vel tria millia librarum mellis purissimi cum aqua proportionata, & myrto: quæ instar granorum iuniperi in humili frutice, vlnæ vnius longitudinis in loco paludinoso crescit, & matureścit in Augusto: & sufficit apud prædictos populos loco lupuli, dummodò per integram horam & amplius, forti igne coquatur, prout aliàs lupulus: sed mixtura grandis mellis & aquæ, bullire solet ad diem, & noctem, & demum apposita fece ceruisiæ, vel fermento pistorum, quatuor, vel pluribus diebus dimitti in sua operatione, & coniunctione. Fit

& apud

& apud Gothos, præsertim Meridionales, quidam potus Mulsum appellatum, ex ceruisia, & melle, ac myrto: qui quarta parte in sua appositione assumitur, id est, quatuor partes ceruisię, & quarta pars myrti: & decoquitur hæc compositio igne forti, per vnam horam, vel duas, donec mel fuerit despumatum: & tandem superposita fece cooperitur, & cooperta manet vno integro & dimidio die, & exit potus fortissimus: qui sicuti antiquum hydromel, aut medo, crateri, aut cyatho impletus, præfortitudine radios mittit scintillantes, velut candens ferrum. Eo liquore gens illa frequentius vtitur in nuptialibus festis, & honorabilium amicorum, ac hospitum receptione. Neq; in hoc solo potu, sed fortissima ceruisia semper abundant: licet mulsum hoc mellis adulteratione artificiosa sit excogitatum, prout & aliorum cura semper ascendit, vel serpit in diuersorum fructuum musto conficiendo: quod opus ingenii est, & non naturæ. Vinum tamen omnibus his præfero in sua natiua terra, vbi genti suæ redditur proportionatum &c.

Mulsum.

Potus fortissimus.

Radii guttatim præ nimia fortitudine ascendunt.

Vinum bonum eligibilius.

De præparatione hordei, & aliarum frugum, pro ceruisia decoquenda.

CAP. XXVI.

VIA inter præcipuos rerum naturalium scrutatores, & scriptores, maximè in his, quæ ad salubriorem hominis victum pertinent, Hippocrates videtur habere de hordaceo potu rationem, & censuram meliorem, prout in libris eius desuper confectis, clarissimè demonstratur: propterea magnam vim facit de natura hordei, & eius potione (cui multa, variaq; imponit nomina) quòd omnibus annonis, seu frugibus salnior, & vtilior sit, vbi eius vsus habetur pro optimo potu decoquendo. Nec tamen modum ob inexperientiam regionum exprimere potuit, qualis saltem generaliter in conficienda ceruisia reseruatur. Quocirca quibus placet, offeratur is modus Septentrionalium incolarum: qui decocturi ceruisiam, quantò electius hordeum inuenerint, & diligentius præparauerint, tantò saniorem exinde potum non dubitant euenturum. Sicq; præparant, iuxta exigentiam familiæ maioris vel minoris, publicæ vel priuatæ domus: Eligunt pa-

Hippocratis cẽsura de bonitate hordeacei potus.

Modus Hippocrati ignotus.

Modus cõficiẽdi ceruisiam.

pimentum tabulatum, longum, & amplum; super quo impositum hordeum X. rugiorum, vel XXX. aut plurium modiorum, aqua sparsum continuè voluunt: vnde fit, vt vna nocte & die mollescat, & intumescat: hocq; secundò & tertiò simili reuolutione versum, quasi radicibus emissis germinare videtur, vt conglobatis manipulatim granis, illicò concrescere velit: triduoq; jam per pauimentum ampliatum, relinquitur exiccandum: quo viso, clibanus adaptatur satis amplus: in cuius ampliore latitudine interpositis rarioribus pannis, suppositoq; lento igne, hordeum apportatur dispergendum, ac detorrendum. Induit enim eo torrore miram suauitatem, vt mellis videatur habere saporem. Demum aquatili, seu trusatili, vel ventorum mola parumper attritum (vnde Brasium dicitur) aquæ calefactæ, atq; in amplum vas ligneum continua motione paulatim immissum, multò maiorem dulcedinem spargit, & tumorem: hacq; commixtione remissius deferuente, vasculo pertuso, quasi cribro, vel craticulatis foraminibus, totus ille liquor fortiter coctus, exhaustus, & depuratus alteri imponitur vasi: in quo decoctio amari lupuli pro tertia, vel quarta parte admiscetur, iuxta maiorem suauitatem, vel amaritatem ceruisiæ conficiendæ. Illicoq; fex vetustioris ceruisiæ, quasi fermentum, non magna quantitate imposita, totalem formam, & perfectionem inducit: eaq; compositione, seu incorporatione horum trium, scilicet suauis saporis hordei, amaritudinis lupuli, & coagulantis fecis, lentè feruentibus sub coopertis ceruisia maturatur. De qua commixtione si quis pectorali strictura pressus, bonum haustum biberit, omnimodè restitutus euadet. Illeq; liquor vulgari Gothico Buska dicitur, quasi hominem liberans ab oppilationum syluis. Similis etiam præparatio fit in tritico, & auena: sed rarò in siligine, quæ panibus excoquendis specialiter reseruatur, veluti frumentum delicatius omnium nutrimentum.

Hordeũ germinare videtur.
Clibanus aptaẽ
Brasiũ quid sit.
Lupuli decoctio.
Fex vetustæ ceruisiæ.
Hordei suauitas.
Lupuli amaritudo.
Fecis cõmixtio
Buska.
Frumentum.

Adhuc de frugum præparatione pro ceruisia in diuersis, & distantibus prouinciis conficienda.

CAP. XXVII.

NEQVE tamen modus omnibus prouinciis in frugibus præparandis idem est: quia aliter apud Noruegianos in Occidente, aliter in Meridie apud Gothos, aliterq; in Oriente versus Moschos, & Finningos versus Septentrionem: qui etiam optimè præparant hordeum, & ex eo conficiunt fortissimum potum: vnde gens redditur robustissima, ad quodcunq; exercitiũ, vel arduum opus subeundũ, & perficiendũ. Quidam enim fruges prẹparãt, vt ex iis decoquãt potionem amariorem, absynthium addentes contra vermes, seu lumbricos: quidam, vt dulciorem faciant, scilicet ex industria non integrè coquentes, vt qui ex lactis esu frequentius constipentur, ventris habeant liberiorem laxationem: quidam fruges parant, vt inde data opera conficiant maximam aceti quantitatem, pro arcibus conseruandis, ac curiis insignium dominorum: quidam præparata annona in Martio, & Aprili, ceruisiam decoquunt decem, vel XX. annis pro medicina duraturam. Aqua etenim illius temporis (hyemalis dicta) ad panem, vel potum conficiendum admixta, nunquàm acescere potum, vel putrescere panem finit: hacq; prouidentia vsi Gedanẽsis ceruisiæ plusquàm sexcenti coctores, seu braxatores, multa millia vasorũ nobilissimæ ac sanissimę ceruisiæ lucri causa, vel in suo portu honesto pretio exoticis negotiatoribus vendunt, vel marino euentu ad exteras, & lõginquas terras Portugalliæ, & Indorum emittunt. Tantæq; virtutis est hic liquor, vt eo

Modus alius in diuersis regionibus.
Finni gens robustissima.
Absynthiũ cõtra vermes.
Semicocta ceruisia laxat.
Acetum fit.
Ceruisia i Martio cocta, durat 10. vel 20. annis.
Ceruisia Prutenica olim excellentissima.

poto

poto ſanentur quicunq; corporis peſsimi humores. Ideoq; quocunq; hæc ceruiſia venerit, nunquàm ingrata, ſed veluti efficaciſsima medicina illicò comparatur: meritoq; palmam obtinet, vt in Septentrionalibus plagis omnibus cæteris præferatur. Non ita de quolibet genere vinorum, ſicuti Plinius lib. XIIII. cap. primo atteſtatur: quorum aliqua hominem in rabiem vertunt, & fœminas partu infœcundas, & quædam fœcundas faciunt: quæ diuerſitas formidanda non eſt in genere ceruiſiarum: nam in Finlandia adeò fœcundos facit mulieres, vt plerunq; gemellos pariant: è quibus, tanquam fortiſsima ſobole, Rex Suetiæ nouas prouincias dato felici principio inſtituere poſſet, vnde tributum fiſco, & robur regno non modicum accreſcere poſſet. Sed neſcio qua ſtupida cæcitate prouenit, vt fortiſsimæ puellæ in maximo numero quotannis ad oras Germaniæ alienis miſeriis ſeruituq; exeant, vbi domi reſeruari poſſent ad vtilitatem regni. Vtq; improuidentia notetur maior, certum genus equorum in regno Regis edicto remanet: at fœcundæ virgines laxantur, vt in terris non ſatis amicis procreent inimicos. Domi deſolantur agri, & ædes, vbi regni ſoboles foris ædificant ciuitates, & augent tributa.

Gedanenſis ceruiſia.

Ceruiſia affert mulieribus miram fœcunditatem.

Præſides aperiant oculos.

De ceruiſiæ decoctione vario modo.

CAP. XXVIII.

PRAEPARATIS, vt premiſſum eſt frugibus, diuerſq; nationes proprium & peculiarem modum retinent, aliter et aliter ceruiſiam conficiendi: quidam celerius, quidam tardius, quidam maiori, quidam minori quantitate, vti etiam in vindemiantibus eſt vſitatum. In Aquilone caldaribus, & vaſis vtuntur ampliſsimis: vna tamen miranda conditione inſpecta, quòd ſolis mulieribus ceruiſiam paneſq; coquendi, tanquam principalius officium, in toto Septentrione, exceptis curiis Principum, ac procerum, & magnorum conuentuum, eſt attributum. Fœminq; enim adeò mundè fideliterq; ſingula negotia ſibi incumbentia tractant, vt nulla ſuſpicio oboriatur, quòd non omnia ſint bene facta, etiam in præparatione ciborum, vt nedum patronis offerantur in eſam, ſed medicinalem præſeruationem. Magnam nanq; experientiam habent cum

Modus diuerſus conficiedi ceruiſiam.

Officiũ mulierũ.

Mulieres mundiſsimè ſua officia tractant.

Cibi medicinales.

Lupulus nõ coctus pernicio/ſus.

Probatio lupuli ſatis cocti.

arte coniunctam, quomodo hordeum ſit præparandum, aut alię fruges, quemcp effectum & vim ſit habiturum. Similiter & lupulus: qui niſi naturali calore ſuo per decoctionem ſufficientem purgatus fuerit, non ſanitatem generat, ſed tormina ventris, & ægritudines neruis nocituras. Quando autem lupulus (hortenſis dictus) ſufficienter coctus creditur, tunc probatio capitur per exiguum manipulum culmorum: qui immiſſus in decoctionem, & extractus, ſecum viſcoſitatem retinet cum amaritudine amariſsima: & hinc emerget ſalubrius temperamentum in omnibus rebus dulcibus, humano potui profuturis.

De diuerſitate ceruiſiarum, & earum virtute medicinali.

CAP. XXIX.

Calculi remediũ delectabile.

HORDEACEA ceruiſia quantò antiquior, tantò purior, & ſanior: & hæc pota in caſtrenſi obſidione, morbum intercutaneum tumore turgentem, atcp calculum mirè leuat, & ſanat. Clauſus ego in obſidione Regię ciuitatis Holmenſis Suetiæ M.D.XX. bibens talem ceruiſiam antiquiſſimam, lapillos ſine lęſione, aut paſsione, ſingulo mane in vrinali expulſos vidi, & inſtar granorum milii, ciceris, & piperis, quantitati nucis ſimiles eieci, nunquàm calculi ſpeciem poſteà ſentiens, aut morbum. Prætereà butyro in bullitione coniuncta, & bibita, tuſsim tollit: immò in læſione coſtarum cum ouis, & zinzibere, ac ſaccharo per modum obſonii bullita, & ægro data, mirè prodeſt: etiam ad reſtaurandum vngulas morſu, vel ferro cum carne abſciſas, pota iuuat, quemadmodum experientia comperitur apud Finlandenſes in Aquilone, & VVratislauienſes in ceruiſia Suinicenſi: quæ mirum effectum habet in ſanatione læſorum inteſtinorum, prout ipſe ſum teſtis. Sunt & aliæ præclaræ vrbes Germanię, ſuas peculiares dotes habentes in eo cereali liquore, veluti Turgenſes, Friburgenſes, & Suabacenſis apud Nurembergos laxans, & Mumma apud Brunſuicenſes: quæ cùm recens ſit, ſtranguriam vſcp ad cruciatum excitat: quam vetus abſtergit. Prætereà Einbicenſis: cui claritudinem ſimul & amaritudinem lupuli prædominans abundantia præbet: plurimum ęſtati conueniens in reſtinguenda ſiti. Demum Hamburgenſis tricca, admodum nutritiua, & oppilationum diſſolutrix. Multa etiam genera ceruiſiæ diuerſarum ciuitatum alia nomina ſortiuntur ex loco, cuentu, operatione, terra, aquis, & ſylùis: veluti vina vetuſta ratione loci, & ætatis, per Plinium lib. XIIII. enumerata: è quibus omnibus pauca nunc in vſu habentur. Ceruiſiarum tamen genera nullibi diminuta ſunt, ſed indies arte & ingenio fiunt, hac relicta regula, quòd vti verſus Meridiem ſunt potiora vina, ita vergendo in plagas Septentrionales, fiunt ceruiſiæ meliores. Et in ſumma dici poteſt, plures eſſe orbicolas latiſsimè per mundum diſperſos, qui ceruiſia communius vtuntur, quàm vino.

Tuſsis leuatur.

Fractio coſtarũ ſanatur.

Vngulæ perditæ reſtaurãtur.

Vrbes Germaniæ clariſsimę

Ceruiſia noua & vetus cõtrarias habent naturas.

Nomina diuerſa ceruiſiarum vti vinorum.

Vina euaneſcũt non ceruiſia.

Regula generalis vini & ceruiſię.

De Aethio=

De Aethiopum, seu Indorum more ceruisiam conficiendi, ex instructione D. Ioannis Baptistæ Habasciani Indorum presbyteri.

CAP. XXX.

CAPIATVR farina cribro non excussa tritici communis, vel hordei: inde enim melior fit ceruisia. Fiat pasta, & ingeratur fermentum, veluti conficitur panis cibarius: maneat dicta pasta per decem dies, antequàm coquatur: sed quotidie bene misceatur, & inspergatur singulis diebus exigua farina vsq; ad decimum diem, ita vt dicta pasta acescat. Post decimum diem fiat inde panis: coquatur in furno, & fiat biscoctus: cùm acuerit, frangatur in frusta, & ponatur in vrna, superponendo pauxillum hordei germinati: impleatur dicta vrna aqua: bene obturetur vsq; in triduum. Post aperiatur, & manus ꝓtendatur vsq; ad fundum vrnæ, miscendo optimè, infringendo, & liquefaciendo biscoctum panem, qui non fuerit ab aqua liquefactus. Deinde statim ingeratur panis ex hordeo factus eodem die, incidendo in offas: & iterum immittatur hordeũ germinatum, plusquàm prius: sed tamen oportet diligenti vti mensura, & ordine, pro quantitate ceruisiæ: quod nisi factum fuerit, ceruisia fiet asperi, & amari saporis: si verò parcius immittatur, fit insipida, et insulsa. Necesse est igitur vti prudentia, in qua est omnis vis. Et cùm omnia commixta fuerint, iterum obturanda est vrna, vsq; ad quartum diem: inde aperienda, & paulatim solidanda per pannum lineum: cumq; bene fuerit expressa, & cum fece purgata, infunditur in aliud vas bene purum: & qui voluerit bibere eodem, hoc est quarto die, poterit, licet insipida sit vsq; in vigesimum diem.

Modus Aethiopum ceruisiã conficiendi.

Hordeũ germinatum.

Panis hordeaceus.

Ceruisia quãdo insipida.

Transfusio ceruisiæ.

De eadem ceruisia alio modo conficienda.

CAP. XXXI.

RECIPIATVR panis biscoctus, & hordeum germinatum, & mittatur in vrnam grandem (vt suprà dictum est) vsq; ad tertium diem: deinde capiatur olla magna, melle plena, vnà cum fauis, & cera: postea sumatur magnum vas, quod capiat quintuplicis liquoris plus, quàm ceperat olla mellis, & bene lauetur: dumq; adhuc humidum est, inuertitur ore inferius demisso, vt fumigetur aridis frondibus oliuarum: deinde infunditur totum mel prędictæ ollæ: eademq; olla bis impletur hordeo germinato, & pane biscocto mollito, tantundem aquæ in illud vas, vbi mel positum fuit, immittendo, etiam hordei germinati tantum, quantum oportebit. Cumq; hæc omnia simul commixta fuerint in vase fumigato, cum melle, aqua scilicet, & ceruisia prædicta obturetur vehementer creta in triduum: deinde aperiatur, & despumata omni fece, quæ inuenitur in ore vasis, exprimatur, vt defluat, vt dictum est de superiore potione: panno nitido diuidatur in diuersa vascula pura, & speciosa: quæ bene obturentur. Et quoties volunt bibere, aperiunt vnum ex illis vasculis: quo exhausto, alia seriatim aperiuntur. Et hæc ceruisia longè melior est superiore: nam illa durat octo, vel decem dies: hæc verò viginti, vel triginta: hæcq; fit in locis calidioribus: & vasa pannis calidis teguntur: immò arceri debent procul homines scelerati, fœminæ menstruosæ, viriq;, & fœminæ polluti proximo concubitu: quod obseruatur per totam

Pãis biscoctus.

Mel & fauus coquitur.

Mixtio.

Purgatio ceruisiæ.

Ceruisia melior

Fœminæ menstruosæ, & homicidę & polluti arcentur.

Aethiopiam. Illud autem, quod in ſuperficie vaſorum detrahitur, cùm voluerint vt defluat, ponunt ad ſolem, ſiccant, immittunt in ollam, ſiue ahenum, vt bulliat cum pauca aqua: deinde refrigerant, & remanet ſuper aquam pulcherrima cera.

Hordei mollitio.

Hordeum verò molliatur in aqua ad vnum diem, & noctem: hinc detrahatur, & mittatur in ſcyphum ligneum madefactum, ſuperius & inferius compoſitis frondibus ficuum vel arundinum recentibus: & ſemper humectetur vſquequò germinet: & poſtquam germinauerit, bene ſiccetur in ſole, & molatur mola truſatili: ſed non ita tenuiter, veluti farina, ſed tanquam far confractum in duo, vel tria fruſta: ſine quo bona ceruiſia fieri nequit.

Mola truſatilis

De diuerſo vſu ceruiſiæ prouinciarum.

CAP. XXXII.

Diuerſitas ceruiſiæ coquendę.

AEC ſupradicta inſtructio prædicti D. Ioannis presbyteri de Aethiopia, ſeu India, præſentibus inſerta eſt, vt videatur, quanta ſit horum hominum, ac noſtrorum in ceruiſia decoquenda diuerſitas: ibi ſcilicet in ſummo calore, & apud Septentrionales in extremo frigore, atq; apud Germanos in optima temperie: vt meritò laudandus ſit Deus vbiq; in benigniſsimis donis ſuis. De modo Anglorum, Britannorum, Scotorum, aut Hybernorum, puto ferè iudicandum fore ſicuti Germanorum: qui ceruiſiam optimo & compendioſiſsimo modo conficere norunt, multiplici ſorte, tam principibus, quàm nobilibus, & plebeiis congruentem. Apud Noruegianos ſatis eſt prolixus modus ceruiſiam conficiendi, vti vidi, & guſtaui ante quinquaginta annos. Islandenſes verò (de quorum moribus ſuperius lib. II. fuerat enarratum) non tantum domeſtica, quantum peregrina, hacq; pingui, & ſubfuſca vtuntur ceruiſia: quam & piſcium, butyri, rerumq; aliarum commutationibus cæteris inſularibus liberalius emercantur: idemq; fit apud Bergenſem Noruegiæ ciuitatem, nobiliſsimum Germanorum emporium: quibus tam ad quæſtum, quàm domeſticum vſum, multa millia vaſorum ceruiſiæ è Germanicis oris, Lubeco videlicet, Roſtochio, Viſmaria, & Brema, quotannis emittuntur. Quòd verò exotica ceruiſia deportatur per mare à Germania ad Aquilonares terras, cauſa eſt, quia fortiſsimo lupulo (qui humulus dicitur) ibidem cocta, & marinis fluctibus mota, ſapidior, potentiorq; redditur, ad maius robur, & conſeruationem. Lupulus nanq;, ſiue humulus, in Aquilone creſcens, propter multitudinem ferrearum minerarum, & rubiginem ex earum exhalatione cauſatam, in fine Iulii floribus expoſitus, ad imbecillitatem exhalat.

Modus prolixus Norueganorum ceruiſiam conficiendi.

Islandenſium ceruiſia.

Bergis Noruegiæ.

Lubecum.

Lupulus Prutenicus fortior.

Cauſa notetur.

De volun-

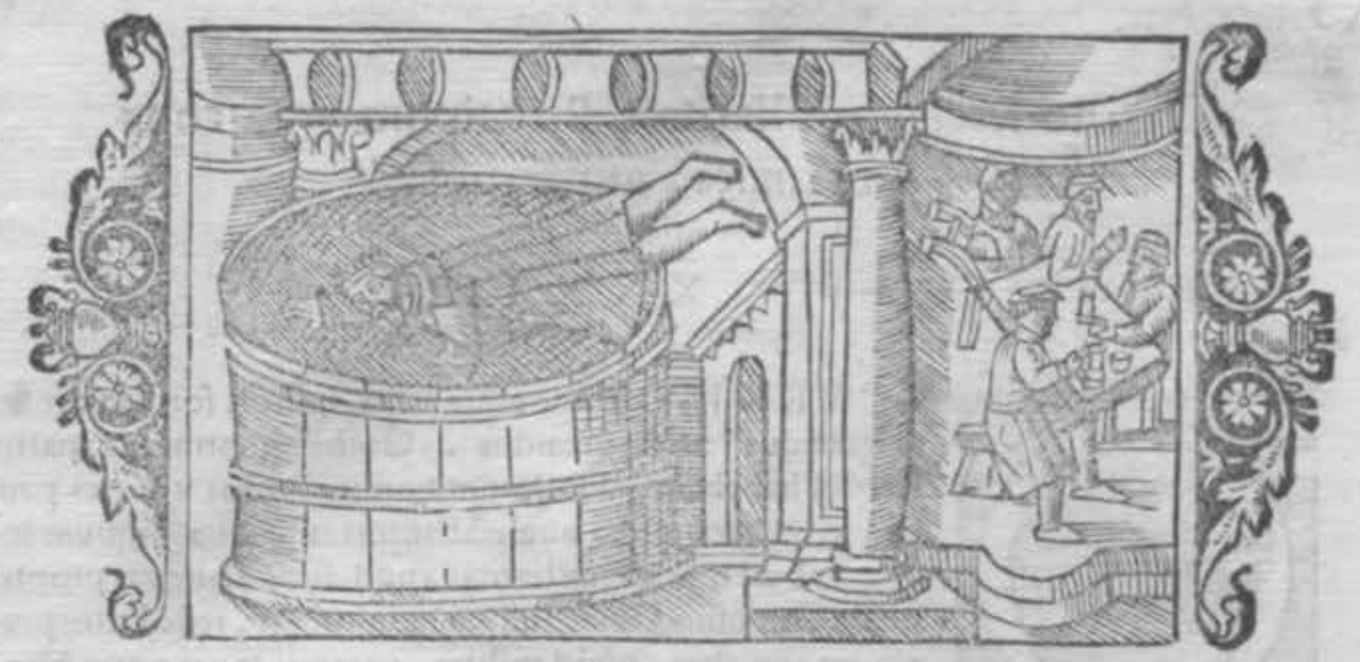

De voluntaria ſuffocatione Regis Hundingi in medone, vel hydromele. CAP. XXXIII.

PRAEMISSIS omnibus de vino, medone, hydromele, mulſo, & cerꝛuiſia, in virtute ac commendatione adductis, nonnihil addendum occurrit, quod oſtendere poſsit, quàm infeliciſsimi ſunt numerandi, qui talibus Dei & naturæ conceſsis donis, legitimè non vtuntur. Quocirca adducendus eſt hic caſus duorum Regum Aquilonarium, Suetię ſcilicet, & Daniæ: quorum pactis adeò inuiolabilis quondam pax firmata erat, vt in vltimum vſq; finem mutua amicitia pactum confirmarent: nec aures, aut animum illis accommodaturi eſſent, qui inter ipſos fœdera rumpere, odia ſerere, concordiam labefactare molirentur: ſed alter alterius commoda, honorem, quietem, dignitatem, autoritatem defendere, & ampliare curaret, prout in hiſtoriis ſuis chariſsimus frater & anteceſſor meus, Io. Archiepiſcopus Vpſalenſis oſtendit. Accidit tandem falſam famam circumferri, quòd Hadingus Daniæ Rex inſidiis generi ſui Gutthormi (cui pridem ſororem ſuam Vluildam matrimonio coniunxerat) impetitus corruiſſet. Qua fama allata, Hundingus ſtatuit ſuam fidem Regiam ita declarare, vt omnis poſteritas intellectura eſſet, plus ipſam valuiſſe, quàm vitam. Proinde conuocata totius regni nobilitate, conuiuium magnificum, tanquam mortuo amico parentaturus, inſtruxit: & ne quicquam Regiæ magnificentiæ deeſſe videretur, iuſſus à Rege promus condus dolium ingentis magnitudinis cereali, ſiue melleo potu repletum, aulæ in medio collocauit. Ipſe Rex pincernæ officio pocula circumferens, pietatis miniſterium implere putabatur: ſatagebat enim omnibus modis oſtendere, quòd non tam propter amici caſum, quàm ob ſeruandam præſtitam fidem, lætus & gaudens in fata concederet. Igitur poſtquàm omnes ebrietate ſuffuſos aduertiſſet, ſeipſum in doliũ dulciſsimi liquoris præcipitans, oſtendere videbatur, illud mortis genus dulcius exiſtimari debere, quod pro amicitia & fide ſuſceptum, gloriam laudemq; mereretur immortalem. Quo cognito, Hadingus cogitabat quo genere mortis maiorem, vel parem fideliſsimo amico gratiam referre poſſet, (quanquàm difficile crederet tam eximiam virtutem pari virtute, aut amicitia ſuperari poſſe) non coram ſatrapis, & proceribus ſuis, ſed toto populo inſpectante, ſeſe (ne perfidia notaretur) laqueo ſuſpendi permiſit: vt omnibus compertiſsimum fieret, ipſum plus promiſſam fidem, quàm caducam vitam, & tandem neceſſariò perituram exiſtimaſſe. Affirmat Albertus Crantzius hanc duorum Regum mortem perquàm ridiculam fuiſſe: at ego eam parem puto præcipuè virtuti magnorum Græciæ, & Latii principum, qui voluntariam in mortem, ne fidem promiſſam violarent, ſe tradiderunt.

Reges duo inſenſati.

Lib 2. cap 14. Hadingus Rex Daniæ.

Hundingus rex Suetiæ.

Promus cõdus.

Miniſteriũ pietatis.

Rex dulciter mortuus.

Rex alter volũtariè ſuſpenſus.

Mors ridicula.

De indiſcreta familiaritate Principum erga con=tubernales, aut ſeruos.

CAP. XXXIIII.

Fliolmus rex. Virtutes paucę, vitia multa. Familiaritas ni mia.

CCVRRIT deinde alius caſus, iuſtiori forſitan cenſu/ra ridendus, ac damnandus. Gothi in primæua patria Regem habebant, Fliolmum nomine: cuius virtutes pau/cæ, vitia verò multa numerabantur: inter quæ primum lo/cum habuit nimia familiaritas apud ſuos ſeruos: propter quam Auguſtus Cæſar Iulium auunculum, teſte Eutropio, acriter arguebat, quòd milites, commilitones nouo blan/doq; more appellaſſet: quando enim affectabat charior fie/ri, autoritatem Principis emolliuit. Fliolmus verò mili/tes ſuos indulgentius, quàm prudentius tractans, non ſolùm commilitones, ſed com/bibulones ſuos effecit, quotidianoq; conuictu ad exemplum Saturnalium feſtorum (quæ ſeruos dominis in menſa coęquant) vnà cum eis comedere, & in longam noctem potare, vtile honeſtumq; putauit: quod nimirum ſub termino vitę ſuę exper/tus eſt, vt honeſtate vacuum, ita neq; vllam vtilitatem afferre potuiſſe. Cùm enim ſolito, & turpi more noctem cum eis potando deduceret, ab ipſis ebrietate ſuffuſis, in ingens dolium cereali liquore repletum, quod pro explenda bibacium gula, au/læ in medio collocatum erat, per ludibrium præcipitatus interit, relicto ad poſte/ros Principes exemplo, ac documento, quòd quamuis fideles ſerui diligendi, iuuan/di, promouendiq; ſint: attamen à nimia familiaritate (quę contemptum parit) pruden/tius coercendi: ne vetus prouerbium, Ne quid nimis, fruſtra ſcriptum videatur. Quocirca Reges & Principes attendant, ne vlli ſe tam familiares vnquam præbeant, quin poſsint, ſi opus fuerit, eis ſine periculo adhibita ratione ſuccenſere, aut ſine rerum mutatione, ſua ſecuritate gaudere: immò cum amicis, & familia/ribus ita verſandum ſore, vt cogitemus eoſdem aliquando ini/micos nobis fieri poſſe. Præterea attendenda ſententia eſt,

Nulli te facias nimis ſodalem,
Gaudebis minus, & minus dolebis.

Combibulones Saturnalia feſta.

Rex ſuffocatus interit.

De diuer=

De diuersitate, & forma vasorum.

CAP. XXXV.

VARIA vasorum genera, vt sunt æneæ, seu cupreæ amphoræ, satis iusta magnitudine & multitudine reperiuntur apud Aquilonares: quæ quidem vasa vt fortia sint oportet: tanta etenim ingentissimi frigoris, & durissimi tactus hominum vis est, vt nusquam mollia vasa, aut fragilia vitra infracta seruentur, vt infrà de ritu epulandi dicetur. Præterea pelues, æneæ ollæ, mortariola, ac lauachra diuersarum figuratarum: demum stannea vasa, & hæc plerunq; exotica, vt Anglicana: quæ negotiatores propter naturalem duritiem, & splendorem, nisi crimine falsi arcerentur, pro argento diuendere possent. Quòd autem ænea, cuprea, aut ferrea sunt omnia, etiam aliæ rationes præter hyemis rigorem adsunt, nempe vt penes ignem pro liquoribus conficiendis, ne congelentur, pro tempore maneant, aut reponantur. Præterea quia cæteris durabiliora sunt, vt numero dotis computentur. Et demum, vt per sobolem ad hęredes, ac tempore belli in terra custodiri, & pro arcenda fame, ac comparandis frugibus agrorę seminandorum, distrahi valeant, tanquam argentea supellex, diligentius custodiuntur: immò nisi potentissimus hostis aliter repressus fuerit, argenti oblatione placatur. Vasa verò fictilia, quia liquore plena, glacieq; constricta, citissimè rumpuntur, in arte, aut vsu non sunt, nisi quæ per mare quæstus causa à Germania afferuntur: similiter & viridia vitra, cæteris fragilibus fortiora. Sed adhuc fatendum est, ollas reperiri lapideas apud Occidentales Gothos, & Meridionales Noruegos, quemadmodum Romæ videntur in Agone venales: quæ tantam vim ebullitionis ab igne super petram, vel frigidos cineres retinent, vt superuenienti inspectori appareant sine foco bullire: taliq; spe nonnulli Iuthones, seu Cimbri, decepti sunt: qui vt cibos sine lignis & igne decoquant, huiusmodi ollas hilariter comparare festinant, gens alioqui in fictionibus ingeniosa. Sunt & vasa instar Regii diadematis, seu coronę, ex crispatis arborum radicibus subtiliter elaborata: quæ voluptatis causa solennioribus conuiuiis ad bibendum applicantur, vulgariq; verbo Kosa dicuntur. Præterea aliud genus vasorum deauratis labris, & pedibus, è gryphonum vngulis bonam liquoris quantitatem tenentibus, fabricatum. Item scyphi, seu crateres argentei,

Figuræ vasorũ varię.

Vasa solidissima Aquilonaria.

Genera vasorę.

Stannum Anglicanum.

Causæ soliditatis vasorum.

Argẽto redimit incendium.

Vasa vitrea inusitata.

Ollæ lapideæ.

Kosa Finnonica.

Schala.

lata forma (qui Schala dicuntur) ad modum cranii humani: qualem Albouinus Rex Longobardorum de cranio Cunimundi Regis Gepidarum , teſte Paulo Diacono , craterem multo auro diſtentum , fabrefieri iuſsit : quo & in ſplendidis feſtis vſus eſt: & demum Reginæ ſuæ inſidiis interremptus , ſuum quoq; cranium forſitan tradidit pro poculo deaurandum .

De ritu veterum epulandi.

CAP. XXXVI.

Athenæus Græcus.
Poſsidonius .
Corn . Tacitus.
Forma epulãdi
Culter cũ vagina i ppria lãce circũferebat
Piſces.
Oleum.
Antiqui circuli inſtar conſedebant.
Coryphæus.
Clypei a tergo.
Satellites.
Luxus appellatione ciuilitatis introductus
Tortores vẽtris
Simplicitas edẽdi ſaniſsima .
Farcinatores peregrini.
Sobrietas virtutum mater eſt.

ETVSTO tempore (vt ſuperius lib. V. de pugilibus & gigantibus) qualem ritum epulandi habuere maiores , ſatis integrè videtur oſtenſum, ac inſuper hoc loco nonnihil exactius oſtendendum . Sed vltra autores ibi allegatos , etiam accedit clariſsimus autor Græcus Athenæus : qui Aquilonaribus populis eo tempore, & loco vicinus,ac Poſsidonius, Cornelius Tacitus , & ſimiles, qui de antiquorum epulandi ritu plurima meminere in hac forma: Apponebant , & graminibus prius ſternebant ligneas menſas , paululum à terra eleuatas . Nutriebant autem modico pane , ac plurima carne in aqua elixata, ac carbonibus & verubus aſſata : quam quidem non faſtidioſè apponebant , ſed ambabus manibus eleuantes , membratim manducabant . Dum verò caro ſeparatu difficilis fuerat , exili cultro eam diſcinderunt : qui culter & cum vagina in propria lance circumferebatur . Piſces quoq; apponebant conſuetos fluminibus marinis : quos ſale , aceto , ac cymino aſſatos condiebant : quibus & ad potum vtebantur . Oleo verò non ſruebantur , ob rarum eius vſum : nam ob deſuetudinem , oleum eis iniucundum videbatur . Quando autem multi ſimul cœnabant , circuli inſtar conſedebant : in medio verò coryphæus præſtantiſsimus, quemadmodum coryphæo conuenit : qui ab aliis differt , vel virtute belli , aut genere, aut diuitiis. Inde ex vtraq; parte,iuxta dignitatis ordinem & præſtantiam , quam conſecutus erat quilibet , ſibi inuicem ſuccedebant . Hi ſimul & clypeos armatos à tergo ſuſtinebant. Satellites autem illorum è regione in modum circuli , quemadmodum & domini , conuiuabantur. Hęc Athenæus . Procedente verò tempore , vti cultus hominum redditus eſt ornatior , & ciuilior : ita & luxus in rebus , & abominatio in moribus cernitur introducta : & hac appellatione ciuilitatis inceſſanter oſtenditur , vt nihil antiquæ , ſed probatæ ſimplicitatis ad vitæ compendium videatur eſſe relictum . Nec opus eſt longa nomenclatura eos tortores, vel eorum inſtrumenta adducere, quibus anguſtiſsimus venter extenditur ad cruciatum . Olim Septentrionalibus populis , vti prædictum eſt , erat vna ſuauis , & amœna,ac ſecura in edendo , bibendoq; ſimplicitas : quę ſanos , robuſtos , fortes , prudentes , & ſtrenuos , in militaribus præſertim exercitiis , efficiebat : nunc autem peregrinis farcinatoribus , & coquis accitis , ea morum qualitas in ventrem introducta eſt , quæ adeò effrenem laſciuiam generat , vt ſobrietate (quæ virtutum cuſtos eſt) laceſsita , nihil vtile , aut rectum corde cogitare poterit,aut inchoatum augere , vel manibus operari .

De ritu

De ritu bibendi Septentrionalium populorum.

CAP. XXXVII.

NEC displicet curiosis inspectoribus interpretationem admittere, qualis sit modus Septentrionalium gentium in bibendo. Inprimis, quòd religiosum sit stando pro reuerentia numinum, ac principum bibere, & quasi in agone per sudorem contendere, quis vno, vel altero, vel multiplicato haustu amphoram euacuet capitolinam, hoc est ingentem mensuram: qualem Imperator ille Gothus Maximinus, inter deuorandum LX. libras carnium, alacriter hausisse videtur, velut alter Vitellius, qui integram auium venationem, alterq; peponum latissimum campum vnico pastu absumpsit, & forsitan Milo aliquis, vnius bouis comestione satietatem non relinquens. Sed transeant illa tanquam sparsa in gurgite spatioso. Videntur itaq; in mensa (suprapositæ imaginis) quasi coronati sedere, ac tali forma vasis potare: quod forsan inexpertis generare posset admirationem. Sed mirabilius esset longo ordine intueri ministros, quasi cornutorum ceruorum pastores gregatim incedere, vt ea vasa cereali liquore repleta, propinent conuiuis. Sed neq; his contenti cerimoniis, etiam contendunt monstrare sobrietatem, vt vase tam alto, repletoq;, nudo capiti superposito, choream gyrando reducant: similiter & alia vasa manibus vtrisq; allata, vino, ceruisia, medone, aut mulso, vel musto repleta, conuiuantibus ad æquales haustus exhibeant epotanda. Nec excusatio opponi solet, quòd in tali certamine prouocatus non exeat victor: vt sententia Platonis lib. de legibus, bonus socius, & illustris appellari mereatur. Bonum socium Plato appellat, qui bibendo, & iudicando nouit euitare ebrietatem.

Modus absq; modo bibẽdi.

Maximinus Imp. Gothus Vitellius.

Milo.

Ordo portantium vasa.

Sobrietas mẽtita

Chorizãtes vasa in capite gestant.

Plato bibulos vocat bonos socios.

Adhuc de vasis diuersarum prouinciarum.

CAP. XXXVIII.

Vasa cornuta. Kosa.

Radices crispatæ.

ORNVTA vasa supraposita, Finlandensium Aquilonarium artificiosa opificia sunt, Kosaq́ (vt prius dictum est) appellantur. Nec eis naturæ, vel artis honor, & decus abest, cùm ex pulcherrimis abietis radicibus, iisq́ crispatis, intus cauatis, ac foris figurarum varietate ornatis, formantur, immò & arte aurearum laminarum, siue aliis pretiosis coloribus depicta, sui decorem & affectum excitant, vt carius redimantur. Fiunt etiam ampla, sed rotunda vasa, ac oblonga pocula, è radicibus betulæ maculas discolores habentis, immò facies animalium, auium, atq́ aliarum imaginum, in vna massa disti...tas, miro naturæ artificio fabricatas: quibus vernisa linitis, valde delectabilis color, ob discurrentes venas, crispasq́ lineas superadditur, vt aureo decori comparari videantur. Isq́ mos est præcipuus apud certas prouincias Vestrogothorum, Kindia, ac Marchia dictas: vbi peritiores in opere tornatili artifices, quàm alibi in cunctis regionibus Aquilonis, reperiuntur. Eo nanq́ quæstu pro maxima parte viuunt, sicq́ alterna æmulatione ligneorum vasorum, pulchritudinis inuentione contendunt, quemadmodum vitrifices in Murano Venetiarum. Miraculo etiam deputatur, quando tabulę radicum cupressini ligni, caudam pauonum distinctione colorum imitantes, voluptatis causa à Prælatis ex Italia redeuntibus, in Aquilonem comportantur. Vitrorum autem vel nullus, vel rarissimus vsus est in mensis illarum gentium, ob excessum ebriosorum: qui voluptatis loco ducerent, perfringere vitra: quorum fragmenta neruos incidentia, nedum brachio incurabilem defectum ingerunt, sed præsentissimam mortem. Non ita in poculis abietinis: quorum duas decadas vno ictu perfringere solent.

Facies aĩaliũ naturaliter vasis insculptę.

Vernisa.

Kindia.

Marchia.

Artifices.

Vitrifices Venetiis super arte contendunt.

Vsus vitrorũ nullus vel rarissimus i Aquilone, & quare?

Poculorũ duę decades vna manu frangũt

De pœna potatorum.

CAP. XXXIX.

Temulẽtia sibi ipsi pœna.

QVIA facilis huius tituli, figureq́ appositæ interpretatio aspicientibus ostenditur, exigua interpretatione indigere videtur, cùm temulentus, teste Platone, bis puer sit: ipsaq́ temulentia cæde non consequente, pœna est digna, quantò

quantò magis si ea consequatur? Et quia aliqua ratio non admittit, vt quis se inebriet, multominus in exercitu militari, vbi capite, & cerebro, immò ratione turbata, temulentus ignorat, quem armis inuadat, dominum proprium, vel imperterritum hostem: ideoq; hoc loco inusitata impalationis pœna, duobus Massagethis infligitur: quia hominem de ebrietate eos irridentem, interemerunt. Nam omnium maximè vino dediti Massagethæ sunt, manu ob id feroces, vt Parthi: nimio vino frequenter epoto, sunt ore fœtentes, Galli petulantes, Germani rixantes, Gothi rebellantes, ac Finni plorantes: & forsitan ebrius quisq; omnibus his vitiis deprehensus, vti turpissimus, & sordidissimus est, ita digna pœna meretur affligi. Sed hac in parte cùm seriò non agatur, quomodo puniri debeant ebrii, arces & mœnia seruaturi, ac Principem & totam Reipublicæ summam perdituri: verùm qualiter stupidi, ignaui, garruli, nugaces, qui noctem crapulando vertunt in diem, & econtrà, vt celerius compotationes expediant, sint corripiendi: ne cùm dormire, vel potare, vel silere, vel abire noluerint, ad rixas, & cædes, ac homicidia se conuerterint: tunc lege sociorum constitutum est, quòd illum, vel illos successiuè colcent super sedem cuneatam, vt funibus in altum leuent, cornu bene magno in manibus ceruisia repleto, sedenti dato, vt celerius ebibat, vel anxiè resideat in ea acuata sede, atq; experiatur artem hanc constare legibus ordinatis, & quæ sequuntur in prodigio ventris, & gulæ. Aurea fuisset lex ista, si dudum in Latio tempore portentosorum voratorum, & potatorum ordinata, seruataq; fuisset.

Massagethæ duo ipalãtur.
Ebrii.
Galli.
Germani.
Gothi.
Finni.
Vitia ebriorum
Sedes cuneata potantis.
Ars bibendi legibus constat.

De externis exemplis.

CAP. XL.

ACCEDIT adhuc alius (teste Sabellico in vita Aureliani) insatiabilis, et portetosus vorator Phagon: item Clodius, & Albinus autore Suetonio. Præterea Firmus, & Bonosus bibax: de quo (Paulo Vopisco teste) Aurelianus dixit, Bonosum natum, non vt viueret, sed vt biberet. Tandem suspensus, dicebatur non homo, sed amphora pendere: quod & Sabel. lib. VII. Enne. VII. pariter attestatur. Immò Volater. lib. XXXII. cum sequentibus complurima dicit, & ante eum Plin. lib. XIIII. cap. XXII. qui testes sunt, Gothos, Germanosq; reputati excellentiores potatores, & ideò frequentius cæteris gentibus inebriari. Sed nec Ouidius hæc ignorasse videtur, dum ait:

Ille mero somnoq; grauis, titubare videtur.

Et fortè eò vehementius, quò potus ipse calidioribus excitatur incrementis, vt zinzibere, cinnamomo, ac gariophyllis, cum admixtione butyri: quorum omnium infelicissimus venter expectat seditionem, & cruciatum, solo somno, vel abstinentia reparandum. Quid autem Beroaldus Commen. V. Tuscu. Quæst. de ebrietate Gallorum commemorat, inter alia sat est vnum adduxisse, quòd videlicet, farti, ac sepulti Baccho, vinum nocturnum edormire non possint, nec orientem solem aliquando, nec occidentem contemplari. Et ita qui corpori seruiunt, nunquàm liberi erunt, donec è medio subtrahantur, quemadmodum iussu cuiusdam Regis Septentrionalis quidam vorator illicò suspensus est, cùm diceret se Regibus, & Principibus pro spectaculo gratum fore, quòd singulo die escam decem hominum deuorare posset, nec laborem honestum pro vno complere.

Phagon.
Clodius.
Albinus voratores.
Firmus & Bonosus bibax.
Amphora pendet.
Gothi & Germani excellentiores potatores.
Res contrariæ in vno ventre.
Remedium.
Ebrietas Gallorum.
Serui corporis.
Vorator suspensus, quia solus multorũ escas absumpsit.

De turpiſsimis ſpeciebus ebrioſorum.

CAP. XLI.

Mala infinita ebriorum.

PER temulentiam quanta orbi mala illata ſunt, neq; hac exigua pagina, immò nec voluminibus grauium autorum vſquam ſufficienter exponi poteſt. Nec mirum: quia tanta ſolertia præter liberalem vini naturam reperta eſt, vt & arte mutato latice, calidiſq; ſpeciebus adiunctis, excitetur in homine voluptas inſatiabilis in bibendo: quæ conſuetudinem adauget, & auiditatem, & illa neceſsitatem, vt quantò plus biberit, tantò plus ſitire cogatur, prout Scytharum legatis imputatur: licet (Plinio atteſtante lib. XIIII cap. vltimo de Hiſpanis, Gallis, & Aethiopibus loquente) nulla mundi parte ceſſet ebrietas: quæ & has vbiq; ineptias, & operationes habet, quòd hominis mentem mutet, ac furorem gignat, vt nec ſui, nec alterius reſpectum habere poterit in inferendo grauiſsimo damno: quod ſobrietate gubernante, nunquàm attentaſſet. Præterea mille ſcelerum ſpecies, admiſſa ebrietate, immò deteſtanda malorum irritamenta, & turpior effectus, quàm impura imaginatio præmittit, excogitantur, & committuntur: inimica ſcilicet exercitatio, ſcurrilis improbitas, volutatio in cœno cum porcis, fœtidus anhelitus vt cadauerum: inſuper & vomitus cum canibus, viſusq; vertiginoſus vt hircis. Demum vt verbis Plinii vtendum ſit, alius quantum alea quæſierit, tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur, tunc graui produntur marito, tunc animi ſecreta proferuntur: alii teſtamenta ſua nuncupant, alii mortifera loquuntur, redituraſq; per iugulum voces non continent, quàm multis ita interemptis: vulgoq; veritas iam vino attributa eſt. Hinc pallor, & pendulæ genæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, effundentes plena vaſa, furiales ſomni & inquies nocturna, portentoſa libido, rerum omnium obliuio, morſq; memoriæ, & abbreuiatio vitæ. Attamen rapere ſe ita vitam prædicant, cùm priorem diem quotidie perdant, alii præſentem, & venturum, lege ſeruata non labaſſe ſermone, nec leuatum vomitione, aut alia corporis parte, optima fide bibiſſe, in hauriendo non reſpiraſſe, neq; expuiſſe, nihilq; ad elidendum in pauimentis ſummum ex vino reliquiſſe, ne fiat fallacia legi. De talibus etiam Plato lib. XXXIIII. pro leuanda turpitudine ebrioſorum, & ſtupidis ineptiis, plurima ſcribit. Præterea poſt eum plurimi clariſsimi viri, indignum putantes, hominem tam pernicioſa voluptate, vel ſordida arte in brutum verti. De arte bibendi extat cuiuſdam Germani Vincentii Obſopœi, opus elegantiſsimo carmine conſcriptum.

Voluptas inſatiabilis.

Ebrietas nulli bi in orbe ceſſat.

Ebrietatis vitia

Volutatio ī luto cum porcis

Ebrietas perdit qđ alea quęrit

Somni furiales.

Dies perduntur

Plato vehementer ebrios carpit.

Liber de arte bibendi.

De Perſo=

De Perſonatis, ſeu Maſcharis.

CAP. XLII.

NON breuis, aut exigua huius figuræ interpretatio fieret, ſi ſtultorum hominum laruas (Italicè Maſcharas appellatas) tempus, aut pudor, tanquam vaniſsimam curioſitatem admitteret extendendas: immò nec carri, nec nauigia ea volumina euehere poſſent, quę orbe condito in hac materia ad refrenandam hominum ſtultitiam iudicio ſapientum ſunt conſcripta, adeò ꝙ ferè quęuis natio, Latina, Græca, & Barbara, ſicuti peculiaribus eſt obnoxia vitiis, & (vt dictum eſt) inebriari ſolet, ita & malorum vſuum fideles conſequitur increpatores. Cùm autem frequentius quàm vtilius, etiam à magnis hominibus ex me quæſitum fuerat, an maſcharis vtantur durisſimi incolæ Septentrionis. Sed reſponſione habita facilè nórunt, ſtultorum eſſe infinitum numerum: ideoꝙ ibidem in ſuo genere & numero ſtultitiam fore ampliatam: & forſitan eò ſimplicior, ac purior, quò ſignis cœleſtibus Cynoſuræ, Caudæ bouis, & ſimilibus, in omni groſſo edendo ſpectaculo ſunt ſubiectiores, quemadmodum aliis maiori verſutia, & fatuitate prædítis euenit, qui calidis regionibus ſunt viciniores. Igitur cùm depictæ, ſubtileſcꝙ maſcharum facies, ob artificum inexperientiam, in Aquilone fieri nequeunt, nobiliores fatui atro ſerico faciem obnuptam variato corporis veſtitu, ſuperadditis aureis zonis, & argenteis cingulis, voce mutata, amicis ſcrutandam oſtendunt: eorumꝙ exemplo reliqua fatuorum turba diuerſitate formarum (Ouidiana Metamorphoſi deſcriptarum) furit & infanit, præcipuè tempore Bacchanalium ſocietatum, quo vnicuiꝙ iuxta ſuam conditionem pulchrius fore videtur in ſuo genere inſaniendum: vt laniones in cornutis boum, caprarumꝙ capitibus, voce eorum ſimulata, vel ſuillo grunnitu: ita & piſcatores retibus extenſis, vt monſtrent piſces: & ſic de reliquis cunctorum ciuium exercitiis, alacriter fieri ſolet. Soloꝙ ſex dierum ſpatio ante initium quadrageſimæ de permiſsione magiſtratus hac vtuntur licentia, & libertate. Necꝙ genus hominum inter laruatos maſcharos eſt, quod petulantius turpitudine fœminearum imaginum ſe veſtit, quàm exotici pictores: qui etiam extra hoc tempus laſciuas mulierum formas turpitudine aperta depingentes, odio, & oſtentui habentur incolis: qui nunquàm hac inſpectione

Carri aut nauigia ſtultis non ſufficiunt euehendis.

Quęſtio frequẽs

Signa cœleſtia.

Imagines ſubtiles raræ.

Zonæ aureæ & argenteæ.

Laniones.

Maſchari ſex diebus inſanire ſolent.

Pictores exotici.

Cynica Diogenis secta odiosa.

Caro ꝓpria satis potes est in hois ꝓditiõe.

lętantur. Sunt enim pudore bono, & verecundia casta firmati, vt nunquàm hanc Diogenis Cynicam sectam sequantur. Miserrimi ergo arbitrandi sunt in aliis terris, qui supremam quasi voluptatem habent in inspectione nudarum imaginum fœminei sexus: quasi interior caro non sufficeret in deiiciendo homine in mille tentationes, fragilitate sua tandem collapsuro, nisi & externæ augerentur prouocationes.

De diuersis modis coquendi salis.

CAP. XLIII.

Modus coquendis salis. Noruegiani.

QVAM varius, & inusitatus modus coquendi salis seruetur apud Septentrionales populos, sequentibus indiciis exponetur. Noruegiani littus Oceani inhabitantes, sal decocturi, findunt cauantq; longissimas pinus, vel abietes, restibus fortissimis, quasi circulis eas iterum numero sufficienti resartientes: atq; saxis alligatis, illas in profundum, foraminibus in arborum extremitatibus, vt salsior aqua ingrediatur, relictis, immergunt, canale propius quò poterint, iuxta littus pluribus officinis extructis obfirmantes, vnde aqua è profundo ingressa, extrahi possit, atq; in caldare suppositò igne lento, transfundi, decoqui, & in sal conuerti. Quod hyeme coquitur, firmius est æstiuo sale: quia hoc molle, & fluidum: aliud verò asperum reperitur. Et licet in hoc regno Noruegię tam ad domesticum vsum, quàm quæstuosum extrancorum lucrum conficitur, & emittitur: tamen ita insulsę sunt carnes, & pisces, vt vel opera data id fieri credatur, vel tanta inclementia cœli syderumq; videatur, vt nusquam non semiputres habeantur. Apud Sueones verò, siue Suecos, & Gothos, nulla fit decoctio salis: non quia è fundo maris extrahi non possit aqua salsa, sed quia gens aliis rebus abundans, facilius exoticum sal comparat, quàm superfluis expensis id decoquat in littore suo. Aduentu enim grandium nauigiorum Hollandię, ac Germaniæ ab Hispanicis, & Gallicis, ac Britannicis portubus, Vlysbonico præsertim & bronaso portu, sal acceptum iusto pretio venundatur. In Polonia verò montes profundissimi salis sunt, præsertim in Vielisca, & Bochna: vbi videndi causa M. D. XXVIII. quinta Ianuarii, transcensis L. scalis fui, & vidi in profundioribus locis laboratores nudos, ob calorem, ferreis instrumentis eruere opulentissimum thesaurum

Aqua salsior in fundo maris.

Sal hyemale firmius, æstiuale mollius.

Carnes semiputres in Noruegia frequẽtius habentur.

Sal exoticum.

Montes salis.

Vielisca, & Bochna.

Loca ꝓfundissia

Minera salis opulenta.

salis,

salis, veluti aurum, & argentum ex mineris inexhaustis. Vidi etiam, & allocutus sum pulcherrimam ac prudentissimam virginem Heduigem, optimi Regis Sigismundi primi filiam, omnibus prædictis diuitiis meliorem, & sublimiori imperio digniorem. Aurum itaq; , argentum, & reliquas res pretiosas cuncti immensurabiliter arripere cupiunt: sed nemo est, qui non desiderat salem inuenire: & merito, quando isti debet omnis cibus, quòd poterit gratissimus æstimari.

Heduiges pulcherrima virgo.

Salis sapor necessarius cibis

De difficultate aduehendi salis in Aquilonaria regna.

CAP. XLIIII.

AT vbi inciderint maritima bella in Balthico mari, vt defectu salis videantur ab hostibus premi posse Septentrionalia regna, tunc arte quæsita domesticum sal conficiunt, ne ea penuria suam libertatem subiiciant inimicis. Vt tamen id expeditius, etiam ad perpetuum lucrum, continuè efficerent incolæ Notlandiæ, id est, Septentrionales, R. D. Io. Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, charissimus frater & antecessor meus, alias M. D. XXIII. Hadriani VI. Pontificis legatus, & demum Electus, euolutis duobus inde annis, Vpsalensem diœcesim visitans, propriis suis sumptibus, emptis scilicet & datis instrumentis vbiq; sufficientibus, modum & artem ab expertis acceptam, prçcipuis in locis aptioribus incolis communicauit: quibus extunc, & in perpetuum necessario salis beneficio, quacunq; imminente hostilitate, liberè & facili labore vti possent, prout etiam in aliis eius voluminibus, & vita, ac actis, in Vpsalensi Metropoli ostendetur. Sed inexplebili auaritia quorundam mercatorum Regiæ ciuitatis Holmensis, eo compendio quæstum habentium, susurriis interpositis prævalente, subitò in publicam ruinam corruit, quod tam prudenti consilio, & paterna benignitate, ac insigni liberalitate, ad publicam vtilitatem syncerìter fuerat instítutum. Nec minor seditiosorum hæreticorum Lutheranorum liuor, & furor affuit: qui vt scelera propria, rapinasq;, & horrenda sacrilegia impunita committerent, & defenderent, omnibus modis suadebant, & prævalebant, vt pater patriæ pro bono opere vel lapidaretur, vel in exilium (prout factum est illicò) extruderetur: in quo XX. annis exactis, in æterna patria perpetuò consolandus, Romæ M. D XLIIII. moriens, ad superos est vocatus. Quocirca aliquando adhuc prouidendum erit, ne similes, vel fortè peiores ciues, in Deum contumelioſi, in Principem tacitè rebelles, & in publicam salutem & vtilitatem crudeles, sic propriis inhærcant commodis, vt succesſsiuis annorum curriculis regnicolas tantis naturæ donis & bonis, in propriis prouinciis & domibus priuent, & diuitias astuto commercio partas, ad regni hostes (prout sæpe compertum est) emittant.

Sal domesticũ fit tẽpore belli

Io. Magnus archiepus Vpsalensis, modum et auxiliũ prçstitit salis conficiendi.

Auaritia destruit quod liberalitas præstat.

Io Magnus Archiepus mortuus Romæ.

Ciues pernicioſi euertunt rẽpub.

De maxima copia butyri.

CAP. XLV.

Abundãtia butyri.

TRANSCVRRENDO singulas prouincias Septentrionalis plagæ à 52. vsq; ad 84. gradum eleuationis poli Arctici, vbiq; propter fertilissima terrarum pascua, & armentorum abundantissimos greges, maximam butyri copiam reperire licebit: non tamen æquali virtute, tum propter salis varietatem, tum etiam propter floridiores, ac tenuiores herbas, longè à seinuicem distantium prouinciarum nutritiuas. Vbi enim pascua sunt grossiora, saleq; butyrum conditum grossiore, eius efficaciæ non est, vt alterius conditi in pascuis herbarum minutarum. Modus tamen conformis est omnium regionum, vel sale grosso, vel tenerrimo & candido, multa magnorum vasorum millia negotiatoribus vltramarinis vel pretio, vel rerum commutationibus, nisi Regio edicto (instante, vel flagrante bello) prohibitum fuerit, distrahendi vel venundandi, quemadmodum in annona, lardo, atq; aliis necessariis nutrimentis, ne hostibus afferantur, cauere solet. Insula præterea est Meridionalis Gothiæ, Oelandia appellata, vbi aeris salubritas cum pinguis arui fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas: quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate confi.it, vt quibus multa medicorum auxilia vel consilia prodesse nesciunt, solus videatur potus ille è butyro expressus, optabilem afferre sanitatem: hocq; butyrum tanquam aromaticum, & cæteris omnibus salubrius, appretiatur.

Prouinciæ distantes.

Modus idē condiendi butyri

Butyr venūdat infinita quantitate.

Oelādia de qua supra 2. lib. cap. 23. plura dicuntur.

Butyr Oelādē se salubrius.

De magnitudine, & bonitate caseorum.

CAP. XLVI.

Longobardi è Scandiana pē insula pfecti.

SI Parmensis, aut Placentina, vel aliæ terræ, ac villæ Longobardorum de magnitudine, multitudine, ac vtilitate caseorum vbiq; commendari poterint, profecto origini suæ natiuæ, scilicet Scandianæ peninsulæ, & præcipue regioni Vestrogothorum

Vestrogothorum in regnis Septentrionalibus, gratias sunt acturæ. Hi enim Vestrogothi super omnes incolas Aquilonares maximam commendationem obtinent, quòd nulla gens illis similis est in confectione caseorum: quod prouenire videtur ex vberrimis pascuis: in quibus & militares equi, fortes, alti, & robusti, bouesq; proceri innumerabili multitudine procreantur. Caseos itaq; tam magnos plerunq; conficiunt, vt duo valentes viri vix vnum ad breue spatium deferre possint. Virorum tamen manu & arte nunquàm fiunt, sed mulierum: quæ vicatim ex pagis vicinioribus, adducta lactis multitudine, æstatis tempore in domo volentis caseos coagulare, confluentes, magnis caldaribus lac calefactum adhibito coagulo ligneæ formæ, quadrangulari præcipuè, imprimunt, caseolosq; alias sole aereq; siccatos, in particulas comminutos, eidem lacti quasi feruenti imponunt, veluti fit in grandibus muris qui lapillorum & cementi infusione compactiores exurgunt. Nec vir quispiam huic operi fœminarum interesse meretur, etiam si precibus hoc impetrare conaretur. Habent enim fortissimæ mulieres illæ diuisa exercitia domestica seorsum à maritis, in quibus illi sese nunquàm intromittunt, vt nere, texere, panes & ceruisiam coquere, cibos parare, & proles ornare, ac vestire, lectosq; & tegmina aptare, & agnellis, vitulis, aliisq; minutulis animalibus prouidere: vbi viris grauiores incumbunt labores, vt agros colere, messes triturare, equos domare (quod & fœminæ plerunq; faciunt) arma acuere, atq; sepes agrorum, aratraq;, & agros disponere. Ostrogothorum verò casei lacte pecorino in maxima multitudine formati, mira commendantur bonitate: ita & superioris Suetiæ, præterquàm apud Helsingos, & Noruegianos: qui caseos quasi putres habentes, vermium scaturigine, & repletione visa, lætantur in eorum bonitate: immò exesa interiori substantia, eorum corticibus loco clypei, instar indurati corii, vtuntur in bellis. Estq; caseorum laudatissimus sapor apud Finningos, qui conspicuos eos multorum millium pondo faciunt è lacte caprino: quibus laudem augent, & saporem, submisso paululum myrtino fumo, vt sine vermibus seruari valeant ad plures annos, præsertim in obsidionibus (vt prius dictum est) castrensibus tolerandis. Meminit Plin. lib. XI. cap. XLIII. Sorostrem in desertis caseo vixisse viginti annis, ita temperato, vt vetustatem non sentiret. Apud Septentrionales scilicet Vestrogothos, naturæ beneficio ita temperati sunt, vt aromaticis speciebus ad senium vergentes, redoleant cum gratissimo sapore. Talibus etiam vtuntur nautæ, dum tempestatibus, ne alia coquant, arcentur ab igne.

Vestrogothi.

Magnitudo caseorum.

Casei conficiuntur manu et arte mulierum.

Modus formandi.

Exercitia mulierum & virorũ distincta.

Casei Ostrogothorum.

Casei putres.

Clypei ex caseorũ corticibus

Casei Finnorũ optimi.

Remediũ ne caseiputrescant.

Sorostres 20. annis temperato caseo in deserto vixit.

Cibus nautarũ in tempestate.

De ponderibus, & menſuris.

CAP. XLVII.

Gens plurima meſuras ignorat.

DICTVM eſt ſuperius de ritu Bothnienſium, ſiue gentis Lapponum, quomodo ſyncera fide & æſtimatione numeros, pondera, & menſuras ignorantes, in rerum commutationibus viuunt: hic verò Sueonum, Gothorumq; modus oſtendetur, quo tutius viuere, & iuſtius mercari videntur: & hoc quia viciniores ſunt hominibus alienigenis, vt ſunt Dani, & Germani: qui ab Auſtralioribus Hiſpanis, Gallis, Flandris, & Hollandis, ſiue Batauis, nimis acutam literaturam, & negotiandi aſtutiam (vtinam ſeclуſa fraude) didicerunt. Rebus ergo communioribus diſtrahendis, numerus, menſura, & pondus deputantur: numero, ſcilicet pelles pretioſę per modum decadum diuendendæ, ſicut & ſpecies quorundam piſcium, Stocfiſck appellatorum: de quibus infra de piſcibus multa dicentur. Immò & numero vaal, laſt, & caſt halecum comprehenduntur, vt etiam vorda mulorum marinorum, et lapidum coctorum, ac lignearum tabularum, & trabium pro ędificiis erigendis. Menſura plurimum vtuntur frumentaria, ſed lege diſtincta, vt alia, eaq; minor ſit ciuibus & oppidanis, ob lucrum quærendum pro ſolutione tributorum, & muris fortificandis: ſed maior ruricolis ad diuendendum: & hęc ſupereffluens fit in omnium frugum venditione. Pondere autem in omnium metallorum emptione, vel venditione, vt eſt argentum, cuprum, ęs, ferrum internum, ſtannumq;, & plumbum aliunde allatum, vtuntur: & vtinam hoc infelici Lutheranorum hæreticorum tempore, verſum non ſit in ſtateram doloſam, & præcipuè in pondere florenorum, vt ſuperius lib. VI. de falſis monetis eſt oſtenſum. Pecuniæ ipſæ quamuis vſu celeberrimo viles eſſe videantur, ſcrutandum tamen eſt (vt placet Caſsiodoro lib. I. de ſententia Theoderici Regis Gothorum quanta à veteribus ratione collectę ſunt. Sex enim millia denariorum ſolidum eſſe voluerunt, ſcilicet vt radiantis metalli formata rotunditas ętatem mundi, quaſi ſol aureus, conuenienter includeret. Senarium verò, quem nō immeritò perfectū docta diffiniuit antiqtas, Vnciç, qui meſurę primus gradus eſt, appellatione ſignauit,

Mercatura diſcretior i ponderibus & meſuris.

Numerus.

Pondus.

Menſura.

Pelles.

Stocfiſck.

Muli marini.

Menſura ciuica minor in vendendo.

Pondus.

Argentum &c.

Pecuniæ examinandæ.

Solidus.

Vncia.

quoniam

quoniam duodecies similitudine mensium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. Meritò ergo libra dicitur, quę tanta rerum est consyderatione trutinata. Ideò eam violans vt crudelis hostis, & veritatis oppressor, meritò est puniendus: quia cuncta turbantur, dum ponderis, & mensuræ integritas cum fraudibus admisceatur. Hęc ille. Quod verò congelatum est, vt in carnibus, pisci, Luscę deprehenditur, recta æstimatione vendentis & ementis, consensu bono acceptatur, ne pondere ematur glacies inclusa. Graue etenim scelus iudicatur, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis iustitiam non habere, aut pondus euanescens inter grauia computare: quia omni tempore & loco congruit, ne alter alterius lætetur incommodo.

Libra.

Violator põderũ vti crudelis hostis punitur

Res cõgelata ęstimatione pẽsatur.

De Textoribus, & Pictoribus.

CAP. XLVIII.

EXTVRIS lineis laneisq́, Aquilonares fœminæ miro ingenio callentes, incumbunt, exceptis Lapponum mulieribus: quæ ex neruis animalium (vt alibi dictum est) confi iunt telas, & de pellibus diuersarum bestiarum accommodas vestes: quia in ea regione extrema, linum non crescit, neq́ oues gignuntur. Vbi verò in calidioribus locis Septentrionis linum habetur, talia fila ex eo confecta colorant, & texunt, vt opus in medio Latio ingeniosè contextum iudicaretur. Vidi olim apud eas gentes textile opus lineum, varietate linearum cœlestini coloris pulcherrimè elaboratum: quale demum Italiam, & Romam ingrediens, quasi vna manu reperi ad similitudinem illius omnimodè per texturam factum, & ordinatum, hoc solo discrimine viso, quòd vti Romanæ fœminę, vel potius viri, textores sunt ingenio viuaciores: ita & in opere manuum reperiuntur subtiliores: & fortè quia exemplaribus insignium pictorum vtuntur, vbi mulieres Aquilonares ex floribus, iride, aut frondium vmbris super aquas sole splendente reflexis, excipiunt formas. Retiaria tamen intexta filorum opera, qualia videntur in domibus Principum Romæ, facilimè reliquos orbis artifices videntur excellere mulieres Aquilonares, dum huic exercitio, etiam illustres personæ ad euitandum otium, quasi hæreditario domorum ornatui præcipua subtilitate intendunt. Aedes enim diurno vsui deputatas,

Officiũ fœminarum.

Vestes è neruis confectæ.

Similitudo texturarum.

Ingenia Italica cæteris viuaciora.

Retiariũ opus lini.

Spraangning. candidiſsimo illo opere retiario, quod Spraangning vocant, totaliter, etiam ſub tectis, perpetua communiq; conſuetudine exornant, exceptis proceribus, ſericeis pannis ornantibus palatia ſua: & hoc quoad thalamos, & ornatum illuſtrium fœminarum, ac nuptialium feſtiuitatum.

De ædibus magnatum diuerſitate armorum exornatis.

CAP. XLIX.

Ornamenta armata.

INTER alios ædium ac palatiorum ornatus, nobiles ac illuſtres viri, diſtinctas à legitimis coniugibus ſuis manſiones habentes, parietes ferreis thoracibus, galeis, brachiariis, ac manicis micantibus longo ordine fulciunt, & exornant: etiam loricis, frameis, ſcutis, & arcubus chalybeis, haud remotè pendentibus à prædictis, præter vetera armorum genera, quæ ex Gellio clariſsimus doctor Brunus VI. lib. De ſeditioſis cap. VII. adducit, ſcorſum ad omnem defenſionem, quoties opus fuerit, cuſtodita: vt ſunt haſta, pilum, phalarica, ſemiphalarica, ſoliferrea, geſa, lancea, ſpari, rumigeſtri, faces, tragulæ, frameæ, meſanculæ, cateiæ, rumpheæ, ſcorpius, ſcibones, ſilices, veruta, enſes, ſicæ, machæræ, ſpatæ, lingulq, pugiones, climaculæ. Veruntamen ſatendum eſt, quòd ad omnem vel ædium, vel corporum ornatum, ac veſtitum pertinentes pretioſos pannos, tam lineos quàm ſericeos, quæſtu negotiatorum Germaniæ, interueniente pecunia, vel rerum commutatione, ſortiuntur. Aſt vbi graſſantibus in mari vel terra acrioribus piratis, vel prælijs, pannos huiuſmodi pretioſos non obtinent: tunc deaurato, argentato, & margaritarum ornatu ſplendidius, quàm ſericeo incedunt. E patria enim lana, etſi pannus non ita ſubtiliter, vt exoticus à Flandria, vel Anglia importatus, conficitur: tamen illum non deſpiciunt fortiſsimi milites, ac nobiles viri, dum duro ferro frequentius, quam molli & delicata lana corporale munimen attendunt. Nullum enim proditoribus ad illudendum principibus in certamine poſitis, aptius indicium eſt, quam hoſtibus ſignificare, quo veſtitu, armis, vel equo colorato ſint euecti, quemadmodum maximus Gothorum princeps Acho Hanſon rubeo holoſerico (morbo Gallico laborans, & pugnans) indutus, atq; à veteri ſuo familiari Dano, Laſſefroſt dicto, proditus, & lancea tranſfoſſus interiit, ac plericq; ſpectabiles duces eius familiares. Ita & Antonius Imperator, dum ſericeis, Phœniceiſq; veſtibus (deſpecto Romano panno) indutus, præliando incederet, infeliciſsimè commemoratur periiſſe.

Genera armorꝫ.

Genera veſtium

Lana Anglica. Flandrica.

Veſtes ſingulares in prælio periculoſæ.

1510. Antõinus Imp. perijt indutus ſericea veſte.

Adhuc de

Adhuc de Pictoribus Aquilonarium regionum.

CAP. L.

QVANTVM ad pictoriam artem attinet, rari sunt in toto Septentrione exquisiti, vel excellentes pictores: non quia ingenio carere credantur, sed quoniam ad artem non aptantur. Naturali tamen ingenio ita quidam pollent, vt pura simplicitate picturarum, quasi monstrando elucident apertissimam historiæ, vel rerum proprietatem: vti celebris, ac clara memoria adhuc habetur de quodam Augustino Vastenensi: qui tam deuota, quàm admiranda spectacula de passione CHRISTI, & sacris mysteriis circa annos Domini M. D. vbiq; arte, & pietate florens, & moriens reliquit. Habeo tamen pro verisimili, quòd hac corrupta ætate sensati principes illarum regionum, vt in structuris sunt magnifici, ita & in hac arte, & honestis imaginibus inspiciendis, potiusquàm in turpibus admittendis, sunt animati, exemplum à gloriosis Regibus veteris æui trahentes: qui virtutibus heroicis, ac clarissimis rebus intenti, nusquam deprehenduntur nudas hominum imagines, præsertim mulierum, quacunq; excellentia depictas, & suis aspectibus præsentatas admisisse, vel vt eorum subditis ostenderentur, sub pœna permisisse. Admirabili etenim verecundia populus earum frigidarum regionum, & castitatis obseruatione tenetur, vt ne signum quidem appareat, vnde excitari poterint ad brutalem lasciuiam, & commixtionem: qualem vt Lutherani hæretici omnium impurissimi statuerent, nudas, turpesq; figuras conniuente superiori potestate, sub excellentia picturarum, & admiratione artis introduxerunt: quæ licet plures honestas personas turbarunt, nunquàm tamen naturalem pudorem in gente castis moribus instituta, extinguere valuerunt, immò nec impio ferro, flamma, vel exquisitis torturis pudicitiam violare mulierum, aut oblatione munerum euertere castitatem, quemadmodum superius lib. V. in aliquot capitulis versus finem reperitur ostensum, & sequenti lib. cap. IIII.

Pictores rari in Aquilone.

Augustinus pictor Vastencis 1500.

Nudæ mulierũ imagines quæ si infames picturę habẽtur in Aquilone.

Impudicæ imagines constantes nõ turbant

De admirabili effectu excellentium picturarum.

CAP. LI.

CVM autem multa sint in disciplinis & artibus, quę nullis præceptis edoceri possunt, immò etiam vix ea propriis verbis exprimi, quæ magno ingenio sublimes viri, alta cogitatione, diurnoq; vsu adepti sunt: ideoq; recurrendum est ad intimum eximiorum pictorum opificium, qui animi affectus penicillo, vmbra, lumine, ac colorum varietate rectius exprimere, & tutius patefacere possunt. Non enim satis est, pictorem corporum tenus laborare, sed animi quoq; sensus, vt exprimat omni cura, omniq; diligentia innitatur oportet, quemadmodum plurimi (teste Plinio) aliiq; artium inuentores, excellentes

Pictor arte.

Pictoꝝ diuerſitas.

fuiſſe commemorantur, ita vt alii, quales foris apparerent homines: alii, quales intus viderentur, in affectu declararent: alii lineamenta membrorum: alii gratiam, venuſtatemq; eiſdem adhibuiſſe probantur. Immò alii tanta arte penicillorum agilitate imagines ſtatuunt, vt nihil illis præter ſpiritum deſit, prout bouem viuum ad aſpectum pictæ bouis aſſeritur mugiiſſe, & pictis vuis nonnullos fuiſſe deceptos, a-

Picturæ vtilitas

ueſq; ad pictam ſpeciem ſui generis excitatas. Pictura quoq; gratiam, & delectationem habens, præteritarum rerum memoriam ſeruat, reſq; geſtas ante oculos præſert. Quinetiam recordando picturas obliuioſi, bona deperdita recolligere ſolent. Ve-

Imagines B. virginis i Septentrione pulchrę

rùm vt ſacris rebus ſuus honos attribuatur, aliquot diuę Virginis imagines adeò perfecta arte, partim depictas, partim ſculptas in Gothicis oris adeſſe perhibeo, vt ad eas intuendas multi deuotiſsimi homines non grauentur XL. dietas, vel amplius, hilariter à Nidroſia Noruegiæ metropoli, ad Vaſtenum Oſtrogothorum nobile oppidum, diuæ Birgittæ veterem manſionem, peregrinari: vnde ad propria reuertentes, magnalia Dei enarrant, atq; ex viſis imaginibus, quaſi viuentibus, plurimos confortant bonos, & reuocant à via peſsima malignantes.

LIBRI XIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE VARIIS CONDITIONIBVS AQVILONARIVM POPVLORVM.

LIBER XIIII.

PRAEFATIO.

IRARI quiſpiam non debet, in ampliſsimis Septentrionalium terris, præſertim peninſulæ Scandianæ (quam Plinius, ob incompertam magnitudinem, alterum orbem, & Iordanes, ac Paulus Diaconus vaginam, ſiue officinam gentium appellant) diuerſitatem fore habituum, ac veſtimentorum, pariter & morum, ac conditionum, circa incolarum conuictum, & cohabitationem aduentantium alienigenarum, ac iudicia vtriuſq, & quàm ſyncera tranquillitate veteribus inſtitutis olim adhærentes, ſinguli concorditer viuere dicebantur, vbi nunc creſcente diſcordia, pauciſsimi ſua ſorte contenti videntur: in quo rurſus mirandum non eſt, dum eò proceſsit aſtuta hominum pernicies, vt quiſq ſuæ deſtructionis factus ſit artifex ingenioſus, foris ſcilicet habitu diſciſſus, & intus in mente corruptus: foris legibus parere ſimulans, & vbiq diſſeminans dolos: quorum tandem effectu, & exitu, ad vltimum infamia plenus, & omnibus odioſus è vita diſcedet.

Scandiana peninſula alter orbis æſtimatur.

Cõcordia vetus

Pernicies aſtuta cuncta ſubuertit.

De diuersitate habituum.

CAP. I.

Diuersitas habituum.

Fimbriæ monstrosę.

Ornatus capitũ

Aureæ coronę, Zona aurea.

Manicæ cuneatæ.

Tegumentũ capitis.

Togæ breuissimæ.

Togæ latissimę

LONGE aliter olim vestitus in Septentrionalibus regnis, & populis, quàm nunc est, formatus erat, prefertim in exteriori, interioriq; ornatu mulierum. Exteriori inquam, quia vetusto tempore illustres fœminæ tunicis vtebantur, ad pectus, & brachia strictissimis: sed in extensione fimbriarum monstrosa videbatur longitudo, adeó vt vix vna sufficeret ancilla in fimbriis huiusmodi comportandis: quæ etiam in hoc abusu aliqualiter dominæ suæ conformabatur. In capitibus verò subtilissimis pannis lineis, negotiatorum quæstu ab exteris regionibus longo maris circuitu importatis, sub his tamen tegumentis, aureas coronas lapidibus pretiosis intextas, secundum qualitates sirpis, & opulentię, portabant: ad vmbilicum verò pro cingulo, vel zona, aureis filis contexta, vel susa, extensaq; in longum aurea, aut argentea lamina, latitudine duorum digitorum, vtebantur. Reliquæ mulieres latissimas habebant manicas, sed has in medio cuneatas, ac argenteis, vel deauratis nodis quasi tenaculis clausas. Præterea capitis ornamentum erat de panno rubeo superius strictum, ac cuneatum, similiter argenteis nodis claudendum, vel aperiendum: & hæ quoq; coronis deauratis sub lineis pannis, valde subtilibus, ornabantur: & vti earum togæ, præsertim nobilium, pariter & plebeiarum (excepto valore panni) erant strictissimæ, ac breuissimæ: ita vrbanarum longissimę, deauratas & quadratas in anteriori parte laminas, à collo vsq; pedes super fimbriis ex vtroq; latere dependentibus, habentes. Vestis autem scapularis, qua hic virgo induta conspicitur, ipsam pudicitiæ, castitatisq; obseruantiam designat.

De pudico

De pudico virginum ornatu.

CAP. II.

VIRGINVM autem ornatus in pretiosis, & amplissimis aureis, vel deauratis coronis, in capitibus erat: & pro pudicitiæ custodia, à collo antrorsum retrorsumq; dependebat fericeum, vel lineum candidi coloris pallium: quale nunc religiosi Scapulare, vel Patientiam nuncupant: quo habitu, vel pallio, omnia corporis membra, tanquam freni moderamine incedendo, vel conuersando, cum admirabili modestia & verecundia (visu, vel colloquio virorum nusquam, nisi parentum licentia permisso, vtentes) dirigebant. Tantaq; inerat eis pudicitia, vt vix rogatæ virum publico in cœtu, donec coniugali vinculo stringerentur, raroq; tunc, inspicere vellent. Adeò casta celebritate oculos vbiq;, etiam à licitis, refrenabant. Surgente demum tempore spurcissimæ hæresis Lutheranæ, monstroso vitulo vaccæ partu in agro Vittembergensi, Ducatus Saxoniç, edito, anno M. D. XVII. præsignatæ, qua vbiq;, & ferè in omni regione frena pudicitiç laxabantur, mores corruptissimi exinde secuti, præsertim fœminei sexus in visu, lingua, habitu, gressu, tactu, & deniq; omnibus impudicitiæ signis: quibus ostendunt se lasciuas, garrulas, procaces, & nugaces, ita vt exigua differentia à lupanari reperiatur, & præsertim vbi materfamiliàs est corrupta: quam tota familia in omni scelere imitari consueuit. Olim glauci coloris vestitus, quasi portentosus in Aquilone videbatur: nunc verò & ille tanquam splendidior, & aliæ petulantes vestium scissuræ, exotica vanitate admissæ, signum infallibile scissæ castitatis & pudicitiæ ostendunt: quales superuacuç vestimentorum rimç, nunquàm, nisi ab infamibus mulierculis, originem & abusum susceperunt, & continuârunt. Quid obsecro Reginæ, Ducissæ, & ita de reliquis, vanissimus iste vestitus ad ostentationem, & impuritatem, ac perpetuam infamiam, à scurris, nebulonibus, ac meretricibus solicitè quæsitus, repertus, & continuatus, prçter venturç senectutis lachrymas lasciui habitus, vt eternç gratiæ pulchritudo reparetur, deferre possit?

Habitus virginum pudicissimus.

Frenum virginale.

Oculorum casta celebritas.

Vitulus monstrosus.

Mores corruptissimi fœminarum.

Materfamiliàs Color glaucus.

Inuentio vestiũ incisarum.

Lachrymæ senectutis.

De nuptiis Illustrium, ac Nobilium personarum.

CAP. III.

Cõsyderatio parentũ erga corũgẽdos filios

Cõditiones notabiles.

Eruditio lĩarũ perficit nobilitatem.

Lĩarũ glorioſa notitia.

Qualitates optimæ.

Spõſæ virtutes.

Ornamenta matronarum.

Margaritæ in auribus nũquam

NVPTIAE illustrium, ac nobilium personarum, magnis, & claris, ac arduis conditionibus vetustissimo more gentis, & generis celebrari solent. Inprimis vt prouidi parentes vtrobiq; mores, & vitam ingeniosa charitate, & sagacitate consyderent coniungendorum, scilicet an sponsus tali claritudine & conspicuitate genitus sit, vel auitæ virtuti & strenuitati comparandus, aut optima opinione illustrior aliquando euasurus. Item an vir patiens sit in aduersis, moderatus in prosperis, & quod difficilimum potestatis genus est, olim rector sui. Prętereà an in eo sit eruditio literarum: quæ naturam laudabiliorem in eximia virtute reddit, quia per eam prudens inuenit, vnde sapientior fiat. Item bellator reperit, vnde animi virtute roboretur: & inde Princeps accipit, quomodo populos sub æqualitate componat. Nec enim aliqua in mundo potest esse fortuna, quam non augeat literarum glorioſa notitia. Hinc rectè iudicare poterit, bonum sapere, diuina venerari, futura cogitare iudicia: hinc admonitio proprii, & alieni honoris eminet, vt iustè, & piè viuat, atq; hospitalitate promptus, & commiseratione benignus euadat: & ita de reliquis boni viri virtutibus ostensio fiet. Quæ etiam bona suo gradu in ipsa sponsa, tanquam eximiori ornatu, & coniugali consortio copulanda, requiruntur, vt quasi ex duobus luminibus vnus generetur, & seruetur aspectus, atq; honorabilius paritate morum valeant viuere, qui similitudine bonæ institutionis fuerint eruditi. Vera autem ornamenta matronarum, non vestes, sed pudicitia (Pythagora teste) æstimantur. Nec visum est vnquam in Septentrionalibus regnis, vt mulieres pendentibus margaritis in auribus ornarentur: quia ibi turpe in fœmina, turpius in milite, & turpissimum in Principe reputaretur. Insuper & fatuus diceretur, & esset, qui labiis gemmas, aut margaritas pro ornatu alligaret, prout Petrus Martyr in descriptione noui orbis meminit, videlicet quòd Reges, & magnates Indorum in populo talem ornatum certatim gestant in labiis suis.

Reges Indorũ.

De rigore

De rigore pudicitiæ, & armorum interpretatione.

CAP. IIII.

MIRA etiam est, & pertinax Aquilonarium fœminarum suę pudicitiæ custodia, vt etiam admisso honesto coniugio certis temporibus refrenent amplexus, ea scilicet constantia, vt in toro interpositione districti gladii mutuum sibi coarctent congressum, veluti Saxo de quadam Thira Regis Angliæ filia meminit, & insuper de singulari castitate multarum virginum illius æui, prout & superius in finalibus capitulis lib. V. declarabatur. Nuptę tamen à maritis obtinent dotem, veluti hæc Thira regnum Daniæ, teste eodem Saxone in vita Gormonis Impii. Sed quomodo hæc possessio exigui temporis fieri potuerit, ipse autor declarat. Dos quidem à marito offertur, sed non ad muliebres delicias, aut nouæ nuptæ comptum, vel fastum: vt significatione interuenientium armorum in nuptiis declararetur, q̃ (sicuti in hasta, quę signat prima veterę connubia olim fuisse violenta ex raptu) etiam vxores fortibus & bellicosis coniunctæ, seuerum & minimè effœminatum, sed virilem cultum magna operando probarent. Nam & hastam Iunoni consecratam esse veteres Romani existimabant, & eius statuæ vt plurimum hastæ innixæ cernuntur. Hasta etiam significat nuptias olim ferro diremptas: framea verò, & scutum, vt fœminę meminisse debeant ex illustri, seu nobili stirpe (vt eam communiter cum marito defendant) prodiisse. Hisq̃ consummatis cum pactione dotis, hasta solẽni ritu eiicitur extra fenestram palatii nuptialis, in signum mutui fœderis, & perpetuæ cohabitationis. Forma deinde honesta, & moꝝ probitate mulier, à viro diligitur, & virtute progrediens, amabilior retinetur: quo plerunq̃ euenire solet, vt talium coniugali amore & consortio, inextricabiles bellorum lites, & liuores, rapinæ, cædes, & denicq̃ infinita mala citius excidantur, atq̃ ad pacem redigantur, quàm si multorum millium strage dubio Marte, & certo incommodo decernerentur: & hinc emergit pax stabilis, pretiosior cunctis opibus, quemadmodum in noua historia Gothorum Sueonumq̃, charissimus frater & antecessor Io. Magnus Archiepiscopus Vpsalensis, de S. Olao Rege Norvegię, & filia Olai Scotkonung Regis Gothorum & Sueonum, prouidè factum fuisse testatur.

Custodia pudicitiæ.

Thira.

Dos datur à maritis.

Dos ad q̃d dat?

Hasta.

Cõpubia prima ex raptu.

Hasta Iunõi cõsecrata.

Framea.

Scutum.

Hasta ꝓiicitur extra fenestrã.

Euẽtus optimus coniugiorum.

Vna fœmia nubens infinitam stragẽ auertit.

De ritu Regalium nuptiarum.

CAP. V.

QVIBVS autem pompis, & ritibus Regales nuptię in Septentrionalibus regnis fieri soleant, cùm distincta sint regna, Daniæ scilicet, & Norvegiæ à Sueonibus, & Gothis, ne magnificentiæ cuiquam earum regionum honoris amplitudinem denegasse videar, satis solidè asseri potest, eas nuptias insigni celebritate per multos laudabilesq̃ ritus, ac inæstimabiles sumptus, inuitatis cunctis vtriusq̃ sexus suarum, vel vicinarum regionum principibus, solere fieri. Insuper q̃ Rex, Reginaq̃, si adsit, ab Archiepiscopo, & Episcopis sanctæ Sedis Apostolicæ communione habentibus, Dei inuocata benedictione, in singulis regnis prædictis præsenti communitate coronetur, atq̃ sceptro, pomo, & gladio insigniatur, quemadmodũ in Catholicis regnis, & Regibus, ab introducto Christianismo laudabiliter fuerat obseruatum, donec ab infamibus hæreticis, & Lutheranis aliter in Dania persuadebatur faciendum, maximè à Bugenhagio Pomerano, scilicet q̃ æquè sanctum, & honestũ esset, more raparum Regem inungi abdomine coquinario, veluti oleo benedictionis: quo Dei præcepto vnctus est manuetissimus Dauid, & alii fortissimi ac excellentissimi viri, gloriosa

Regna Aq̃lonaria distincta

Principes inuitantur ad nuptias.

Insignia regum

Præsumptio detestabilis hæreticorum.

Dauid vnctus ẽ

Viri heroici.

memoria, perennique laude dignissimi, quemadmodum scriptura sacra in Ecclesiastico meminit de heroicis viris: quorum virtutes, & honores ardentius Reges imitari condecet, quàm crudelium hęreticorum, & apostatarum: qui vti degeneres, pusillanimes, ac spurci sunt: ita & in terra scripti perpetuã merẽtur cum sequacibus suis ignominiam, & confusionem: hoꝛ etenim memoria sine honore manebit æuo sempiterno.

De benedictione Catholicorum Regum.

CAP. VI.

Benedictio Regis catholici.

CATHOLICO ritu in populo fideli regnaturus, multis & magnis benedictionibus, vt Deo acceptior, & populo vtilior, ac sibiipsi securior fiat, repleri solet. Sed in primis sponte per sancta Dei Euangelia iurat, & coram Deo, & angelis eius promittit, vt legem, iustitiam, & pacem Ecclesię Dei, populoque sibi subiecto cum obseruatione iurium, & priuilegiorum, ac omnium bonorum custodiat: & hinc benedictionem Ecclesiæ postulat, & illi tribuitur, vt in donis gratiarum multiplicetur, dextera potentiæ Dei vbique circundetur, & protegatur: vt Abrahæ fidelitate, Mosis mansuetudine, Dauid humilitate, Salomonis sapientia decoratus, Deo in omnibus complaceat, iustè incedat, in hostes Crucis Christi fideliter triumphet, & optabilem pacem in omnibus seruet. Deinde visibili oleo, sanctissimis verbis benedicto, inungitur, vt dona inuisibilia percipere, & temporali regno iustis moderationibus executo, ęternaliter cum Deo, Regum omnium Rege, glorietur. Insuper orat Ecclesia, vt efficacia illius sacrę vnctionis principatus sit super humerum eius atque vt sit iustus, fortis, fidelis: pro viduis, & indefessus regni, & populi gubernator, infidelium expugnator, iustitiæ cultor, Ecclesiæ sanctæ, & fidei Christianæ defensor, ad decus & laudem gloriosi nominis Dei. Demum virtute Dei dato gladio ad vindictam malorum, & laudem bonorum, vt in hoc æquitatem exerceat, iniquitatem destruat, & sanctam Dei Ecclesiam, eiusque fideles propugnet, ac protegat, atque falsos Christianos disperdat, viduas & pupillos clementer adiuuet, & defendat, desolata restauret, & ea conseruet, quatenus in hoc virtutum triumpho cum mundi saluatore, cuius typum gerit, sine fine regnare mereatur. Insuper corona capiti eius imposita: qua gloria, & honor, ac opus fortitudinis intelligitur, vt participatione ministrorum Ecclesiæ Christi in omni aduersitate defensor adsistat, regnique à Deo dati, & Pontificalis benedictionis vice Apostolorum, qui per fidem vicerunt regna, omniumque Sanctoꝛ eius regimini commissi, vtilis executor, perspicuusque regnator semper appareat: vt inter glorioſos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio ęternę felicitatis coronatus, cum Christo sine fine glorietur. Deinde accepta virga, seu sceptro, intelliget se obnoxium mulcere pios, terrere probos, errantes reducere, lapsis manum porrigere, superbos disperdere, & releuare humiles. Postea intronizato Regi in solio sedenti, dicet Archiepiscopus, qui eum assistentia Coepiscoporum introduxit: Sta, & retine à modo locum tibi à Deo delegatũ, per autoritatem omnipotentis Dei, & traditionem nostram, omnium scilicet Episcoporum, cæterorumque Dei seruorum: & quantò cleꝛ sacris altaribus ꝓpinquiorem prospicis, tantò ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris: quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis in hoc regni solio confirmet, & secum regnare faciat Iesus Christus. Vltimò Metropolitanus inter alia orationem super Regem ad Deum facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduersis galea, in prosperis sapientia, in ꝓtectione clypeus sempiternus, et pręsta, vt gentes teneant illi fidem, proceres habeant pacem, diligant charitatem, fugiant cupiditatem, loquantur iustitiam, custodiant veritatem, vt semper maneant tripudiantes, & in pace victores. Reginæ etiã mutatis mutandis, quæ sexui fœminco congruunt, plurima ex supradictis à Deo reuerenter optantur &c.

Virtutes sanctissimæ.

Oleum.
Dona inuisibilia

Qualitates boni Regis.
Gladius.

Triumphus virtutum.
Corona.

Athletæ glioſi.

Virga seu sceptrum.
Forma intronizationis regię

Rex mediator cleri & popli
Oro Archiepi super Regem.

Reginæ benedicuntur.

De Equitibus

De Equitibus auratis, & eorum iuramento.

CAP. VII.

ACTA igitur iuxta præmissas cærimonias apud Deum & homines, omni æuo commendabiles coronatione, ipse Rex secundum formam antiquarum legum regnorum suorum, noua priuilegia diuerso hominum statui, quatenus, & quibus opus sit, liberaliter concedit, vel pridem ab antecessoribus suis concessa restaurat, & auget. Demum milites auratos, feudis abundanter distributis, cingulo, & ense, ac clypeo præstitis, tali tamen interueniente iuramento, in manibus alicuius Prælati assistentis facto, creat: Ego. N. opto mihi ita Deum propitium, & beatam Virginem, ac sanctum Ericum, quòd volo iuxta extremum meum posse per vitam, & bona mea defendere fidem Catholicam, & sanctum Euangelium, & tenere, ac protegere Ecclesiam, & eius ministros in sua libertate, & immunitate, & stare contra omne quod iniquum est, & confortare pacem, & iustitiam, & defendere pupillos & orphanos, virgines, viduas & pauperes, & fore fidelis & securus meo Regi, & regno, seu patriæ meæ, & iustè exhibere & exercere meum militarem statum ad honorem Dei, secundum vltimum posse meum. Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti eius. Amen. Hocq; iuramentum adeò fideliter, & strictè obseruare solebant, vt audita proclamatione belli contra hostes fidei, maximè schismaticos Moschouitas in Orientali limite regni Suetiæ, & Finlandiæ, immò & à Summis pontificibus prædicata Cruciata contra Turcas, illicè propriis expensis, armata & valida manu alacriter prælia Domini bellaturi sese in expeditionem contulerunt, vel ad terram sanctam peregrinantes, accepto ad sepulchrum Christi militiæ cingulo, se in numerum fidelium armatorum contra eosdem Turcas pro religione prœliaturi, voluntariè immiscuere: quo plerunq; euenit, vt glorioſi victores redirent in terrenam patriam, & tandem coronam susceperuri, in patriam cœlestem ac sempiternam. Estq; notatum in annalibus Germaniæ per Albertum Crantzium lib. VII. cap. IX. & sequentibus, contra Saracenos terram sanctam occupantes, geminum exiisse validissimum exercitum, equestrem pedestremue, & nauale m, voluntaria militia pro maiori parte pugnaturum: & ij erant è Dania, Frisia, Hollandia, Zellandia, Flandria, Francia, Hispania, & Anglia: magnaq; victoria feliciter peracta, pro maiori parte in sua quisq; commemorantur rediisse.

Priuilegia dant

Insignia militū auratorum.

Iuramētum militis aurati.

Iuramentū strictissimè obseruandum.

Moschouitæ schismatici.

Cingulum militiæ.

De nobilium nuptiis.

CAP. VIII.

Nuptię nobiliū

Ius municipale

Cōiungēdi matrimonialiter ānulo & oſculo firmantur.

Exercitia coniugatorum.

Mulieres illuſtriſsimę, ſed laborioſiſsimę

Polonicæ reginæ manibus veſtes ſacrę cō fectæ.

Materfamiliâs. Princeps ipius.

NOBILIVM nuptię gradu & ordine ſuo, pręmiſsis ritibus in forma Chriſtiani coniugii ſub ſacerdotali benedictione, & annuli impoſitione, ac dotalitio munere (ex municipali iure, quod volens hic ſileo) tam pro Regibus, quàm priuatis nobilibus, ac plebeiis conſtituto, celebrantur: ſcilicet vt matrimonialiter coniuncti, idem in pace, idem in bello, idemq; in proſperis, & aduerſis pariter viuant, prout vterq; in facie Eccleſiæ annulo, ac oſculo ſuſceptis, inquirenti ac benedicenti præsbytero, ſponte pollicetur: tantaq; virtute, & mutua fide conſeruant, vt nedum claritudine bonorum morum, ſed & vtilium exercitiorum ſagacitate, aucta prole & familia, conuiuere videantur. Viris tamen præcipua delectatio eſt in venationibus, ac magnificis ſtructurarum ædificiis erigendis, & colonis, vt agros, & prata amplificent, inſtruendis, ac ſubditis pacificandis &c. Mulieres verò etiam illuſtriſsimę, nunquàm adeò vacant delitiis & otiis, quin manum ad aliquod honorificum opus, æterna memoria dignum, emittant (vt in vita CXX. interni Regis Ingonis Suetię, nouę Gothorū hiſtorię, de B. Ragnilda, Chriſtina, & Margareta, ac prius de Giutha declaratur) præcipuè pro ornatu Eccleſiarum, & miniſtrorum eius, quemadmodum in Septentrionalibus terris nedum magnifico exemplo oſtenditur, ſed & latè in Germania, ac Polonia: vbi in templo Regiæ arcis Cracouienſis tanto ſplendore, & pretioſo ſumptu M. D. XXVIII. vidi veſtes ſacras Reginarum, Illuſtrium Dei ancillarum, manibus elaboratas, vt nullius excellentiſsimi artificis ingenio, etiam in medio Latio, vel Damaſco, illuſtrius fieri potuiſſent. Præterea in dirigenda domeſtica familia, muliebri præſertim, tanta ſagacitas eſt, vt nuſquam niſi ordinata, ac honeſta iudicanda videatur. Bona etenim materfamiliâs, quæ caſtitatem diligit, ancillas habet bonas, & pudicas: ſicuti princeps, qui libenter audit mendacia, omnes miniſtros habet impios, & crudeles.

De nup-

De nuptiis plebeiorum.

CAP. IX.

MOS eſt plebeiæ multitudinis apud Gothos, & Sueones, ſponſalia contrahere cupientis, pluribus vti cærimoniis, diuerſo tempore, modo, ordine, ac teſtimonio repetitis, præſertim hac ratione, vt ſtabiliores permaneant in mutua cohabitatione, vt nullo ſit opus diuortio, etiam à lege permiſſo. Parentes nanq; puellæ ad coniugium petendæ, cuius ſtirpis, honoris, famæ vel infamiæ, probitatis aut improbitatis, morum & induſtrię ſit procus, immo an legitimo toro procreatus, diligenter inquirunt: compertaq; virtute viri, præſentibus duobus ex paterna maternaq; linea teſtibus, pater præſentat filiam ſub his verbis aſtanti proco: Do tibi meam filiam ad honorem, & vxorem ad medium lectum, ad ianuas, & claues, & ad omnem tertiam pecuniam poſsidendam in mobilibus bonis ac immobilibus, & ad omne ius, quod ſuperior Suetia à S. Erico habet, & ipſe S. Ericus dedit. In nomine patris, & filii, & ſpiritusſancti. Amen. Quam ſi quis alius poſteà violauerit, pace nunquàm recuperanda cum amiſsione bonorum omnium, niſi ſponſus illi indulſerit, aut moriens vindictam reliquerit, perpetuò eſt cariturus. Eoq; caſu ſponſalitia pacta vigorem ſuſcipiunt, & accelerata maturitate, melioribus ſuperadditis ſolennitatibus abſoluunt, talibus præſertim, vt affines, agnati, & conſanguinei ſub prudenti virorum ductore, ac honeſta mulierum ductrice, ſtatuta die in equeſtri pompa vndequaq; ornatius ad Eccleſiam conſluant parochialem: vbi ardentibus faculis mirificè factis, & incenſis, ſacerdotali benedictione coronata ſponſa producitur, atq; ante ſummum altare lateraliter cum ſponſo collocata, vtriuſq; ſolenniter requiſito cohabitationis in proſperis & aduerſis conſenſu, per annuli impoſitionem, & nuptialem benedictionem, omnes præmiſſæ cærimonię ratificantur. Nec ſilendum eſt, quòd ſub ipſa annuli impoſitione dorſotenus pugno ſeſe aſtantes impetunt, vt eadem ratione actum corroborent, vti alapæ impreſsione in ſacramento Confirmationis, & Aurati militis creatione, vt memor ſit, ſeruari ſolet. Moſchouitæ autem, Rutheni, Lithuani, Liuonienſes, præſertim Curetes, gentes his Septentrionalibus hominibus ferè conterminę, quos ritus, maximè plebeiæ conditionis, in nuptiis celebrandis obſeruent, quoniam matrimo-

Cerimoniæ multiplices.

Diuortium.

Qualitates boni ſponſi.

Forma tradēdi filiam coniungendam.

Pœna violātis ſponſalia.

Directores nuptiarum.

Faculę ardētes.

Feſte dūch vulgare Goticum Alapę.

Curetes per raptũ virginũ matrimonia contrahunt.

nia absq; sponsalibus per raptum virginum saltem contrahunt, paucis hic ostendetur. Veluti enim Romanæ leges, Principumq; placita, has solas legitimas nuptias esse sanciunt, quæ per sponsalia, dotisq; interuentionem ritè celebrantur: sic hæ nationes legitima connubia fore, pro gentis consuetudine planè sibi persuasum habent, dum virgines insciis parentibus infelici auspicio, aut aliis parentum loco constitutis (haud aliter, quàm quondam apud Romanam gentem, cùm inter eos penuria mulierum hominis ętatem duratura magnitudo erat, connubiaq; à vicinis populis denegata essent, quemadmodum Liuio placet) rapiuntur. Quicunq; enim paganorum, siue rusticorum, filius suus vxorem vt ducat in animo habet, agnatos, cognatos, cæterosq; vicinos in vnum conuocat, illisq; talem isto in pago puellam nubilem versari, quam rapi, & suo filio in coniugem adduci proponit: hi commodùm ad hoc tempus expectantes, ac tunc armati, equites suo more vnius ad ædes conueniunt, posteaq; ad eam rapiendam proficiscuntur. Puella autem quoad matrimonii contractionem libera, ex insidiis opera exploratorum vbi moretur per eos direpta, plurimum eiulando opem consanguineorum, amicorumq; ad se liberandam implorat: quòd si consanguinei, vicinique clamorem istum exaudierint, ipso momento armati adcurrunt, atq; pro ea liberanda prælium committunt, vt qui victores ista in pugna extiterint, his puella cedat.

Penuria mulierum apud Romanos.

Modus rapiẽdi virgines.

Puellæ apud Curetes quoad connubia liberæ.

De honestate copulæ coniugalis.

CAP. X.

Crimen immane.

Infamia perpetua.

Rõ cõtinentiæ.

Pudor inuiolatus.

NEC ante completam hanc celebritatem mutua carnali copula, pacto parentum interueniente, se commiscere solent coniungendi: quia immane cunctis gentibus crimen apparere dignoscitur, si ante sponsalia sacra stupri illecebris virgo temeratur: immò summoperè cauent puellæ, ne copulam anticipent, quia perpetuam cum prole sic suscepta infamiam luent, prout infrà de illegitimis ostendetur. Est & alia ratio continentiæ, quòd die desponsationis suæ coronata diademate imaginis diuæ Virginis (quod dono parochianorum pro tali effectu remanet) incedere valeat inuiolato pudore. Præterea spe bona ducuntur, vt quæcunq; sponsa tali diademate amicta fuerit, nunquàm à fide mariti fœcunditate prolis, & morum honestate confirmata discedet: immò vt hæc à Deo noui coniuges consequantur, doctrina parentum admoniti, per aliquot noctes & dies à carnalibus lasciuiis sese refrenant: hæcq; nuptialia festa vt plurimum circa æstiuale solstitium in ædibus frondosis, floribusq; dispersis, insigni alacritate, & tripudiis frequentius fieri consueuerunt. Nuptias enim exornant circunstantiæ celebriores, tempus scilicet anni iucundius, natiua soli cœliq; temperies, penè ad contrahendas nuptias nata. Hacq; ratione plures in amœnis insulis accessu nauicularum fiunt nuptiales festiuitates: quia tanta est elementorum clementia, vt sub aperto cœlo sine ægritudinis incursione dormire valeant æstiuo die, nulla existente nocte. Qui verò talibus adsunt nuptiis, vt agnati, cognati, affines, & amici, dona plurima, videlicet equos, boues, pecora, lectos, pannos, & fruges liberaliter offerunt: vt iis felicibus auspiciis incipiant, & perficiant lætiorem cohabitationem. Specialibus tamen cærimoniis equus, ac bos, & securis traditur: vt sciant se venire ad eum laborem, periculorumq; societatem, qua idem nolle, & velle permanere debeat, donec vel diuortio, si lex vrserit, vel morte soluatur. Sunt & multiæ cærimoniæ circa tori introitum, vt parochialis sacerdos, si adsit, vel clericus, canat hymnum Veni creator spiritus, cum inuocatione diuini auxilii, vt nouis coniugibus prospera cuncta desuper

Rõ cõtinentiæ.

Nupti se refrenant à lasciuia

Tps et loca spõsalioꝝ iucundiora.

Clementia elementorum.

Dona porrigun tur nuptæ.

Societas indissolubilis.

Hymnus Veni creator spũs.

cta desuper elargiantur. Prætereà mos est, vt aliquot delicatiora fercula in lecto sedentibus nuptis exhibeantur, vt iis cum astantibus breui mora vescantur: tandemq; valedicentibus amicis sua pace fruuntur. Sequenti tamen die noua nupta crinibus absconsis, affabili incessu cõuiuis argenteos scyphos electiore liquore repletos, in signum quòd materfamiliàs effecta sit, liberaliter propinat, quemadmodum superius de proiectione hastæ nobilium, & exhibitione dotis dictum est: quam & plebeii in moneta, vel rebus obseruant. Noua nupta crines absondit

De casibus incidenter euenientibus.

CAP. XI.

VENIT aliquando, vt mulier, noua scilicet nupta, à domo paterna per sponsum (vt præmittitur) exportata, antequàm habitationem viri attingat, in via moriatur: tunc eo casu illius corpus reduci solet ad domum paternam, vt ibi funeralia fiant, vbi nuptiæ, vel sponsalitia festa sunt celebrata. Hoc idem de viro in itinere moriente. Si verò cohabitatione stante maritus emoritur, mulieri incumbit cum consilio proximiorum propinquorum gubernatio infantum, donec fuerit in viduitate. Exinde altero suscepto viro, retinebit vestes meliores, ac lectisternia cum tertia parte mobilium rerum: è quibus duę partes cum patrimonio filiis relinquuntur. Similiter de rebus mobilibus, & immobilibus communiter emptis, diuisio fieri solet: at ea inuita nunquàm diuendere, vel alienare mulieris bona, sed meliorare licebit. Mortuo marito mulieri dantur decem menses, vt producto partu adeat hæreditatem cum filio, si ritu Christianorum fuerit baptizatus. Allegans abortum, probabit testimonio duarum mulierum, & iuramento XII. virorũ, & liberabitur à solutione spe partus distractorum. Verùm post decimum mensem natus, hęres secundum gentis rigorem minimè fiet: quod singulare videtur contra iura, quæ XI. XII. ac XIII. mense allegantur pro fauore parturientium mulierum. Si prætereà per cognatos defuncti partus, mulieri obiectum fuerit, quòd peperit abortiuum: tunc ei alleganti fœtum fuisse viuum, & baptizatum, tanquam duorum virorum testimonio statur, & hæres prolis fiet. Mulier à viro per vim rapta, quadragesima hebdomada posteà pariens, proles illa suscipiet hęreditatem. Si vir, mulier, & filius in glaciali voragine pariter suffocati fuerint, proximi consanguinei eorum hæredes fient. Proscriptorum filii in proscriptione manentes, non hęreditabunt: proscriptione tamen concepti filii parentibus restitutis hęreditabunt. Ante proscriptionem conceptus filius, vbicunq; nascatur, hęreditabit. Fugitiuus maritus rediens domum, furtimq; generans prolem, hęc non hęreditabit patrem: qui si restitutus in patriam non fuerit, eius, & filiorum hęreditatem capient propinquiores in patria propria. Si occiditur fœmina à defuncti mariti consanguineis, propter vsurpandam hæreditatem, sepultaq; ea, rumor exit eam esse impręgnatam, aperto sepulchro & vtero, fœtuq; vel lineamentis humani corporis inuentis, fœtus hęreditabit patrem, & mater defuncta fœtum, vbi viui puniendi retruduntur: quia nulli licitum est alium occidere pro acquirenda hęreditate. Filii adulterini, incestuosi &c. in nullo hęreditabunt, etiam si Principis beneficio fuerint habilitati.

Euentus inopinati.

Cautelæ.

Diuisio bonorũ.

Menses 10. ad ꝓbandũ ꝓtũ.

Iura fauorabilia.

Mulier habet testimoniũ.

Casus singulares.

Sepulchrũ aꝑit ꝓ testimonio.

Illicitum est.

Illegitimi.

De differentia legitimorum, & illegitimorum filiorum.

CAP. XII.

Coniugium honorabile.

Cõiugia Aqlonariũ firmissima.

Reparatio posteritatis.

Error mris transfit ad filios.

Adulteri pestilentissimi.

Scelera detestãt
Horrorẽ cũctis ingerunt fornicatores.

Conditio grauissima.

VM magna sit honestas, & securitas propagabilis sacramenti coniugalis, quod tam diuino quàm humano iure ab omnibus, qui eo confœderati sunt, honoratur: ideoq; tot cærimoniis, testibus, & solennitatibus fit, præcipuè inter Septentrionales gentes, vt salua omnium aliarum nationum laudabili consuetudine, vix crediderim sacramentum hoc fortiori vinculo, quam in illis regionibus posse firmari. Non enim ignorant, quomodo inter cætera humani generis onera, coniugalis affectus curam præcipuam sibi vendicauit. Nec immerito: quia in honore esse meretur, vnde reparatio posteritatis acquiritur, omne facinus autores solos insequitur, error matris transit ad filios, & nouæ infelicitatis euentus, fit dedecus proprium, scelus alienum. Ideoq; (vt dictum est) iura nexum coniugii tanta cautela præcipiunt custodiri, vt crimen sit magnum conscientiæ, alienos affectus in reuerentia non habere. Nec parentes truculentiorem inimicum reputant, quàm omnem hominem illum, qui domesticę eorum pudicitię, & irreparabili honestati insidiatur. Ideoq; talem lege, & vltione persequi non desinunt, donec læso honori quomodolibet satisfieri possit. Cuncta quidem iura detestantur scelera, sed ea maximè execrantur, quę domesticam maculant gloriam, & excitant infamiam, nullo æuo, ordine, aut modo delendam. Horror est genti sentire fornicatores, horribilius illis conuersari: sed detestabilissimum omen sic genitę proli euenict, vt nunquàm, vel rarissimè, etiam si filius Principis sit, aut cuiuscunq; nobilis, nisi illegitimus, & per hoc quasi infamis, ab omnibus meretur reputari. Nec illi ad ętatem maturam peruenienti militare fastigium creditur, nec iudicis officium exhibetur, aut testimonium deferendum permittitur, etiam si Principis autoritate ob heroica militaria gesta legitimitate donetur. Ideoq; de patre impio conqueruntur filii (vt Ecclesiastici cap. XLI. dicitur) quoniam propter illum sunt in opprobrio.

De eodem.

De eodem.

CAP. XIII.

SEMPER natiuus pudor, & verecundia in facie,& corde remanent, vt extra legitimum matrimonium natus nunquàm putet se glorioſum futuꝝ, licet non ſuum,ſed maternũ crimen ſibi fuiſſe, & eſſe opprobrio agnoſcat. Nec plus dictamine patrię legis in petenda hęreditate, quàm dimidium Hungaricalem florenum obtinere licebit, vbi reliqui legitimi fratres XX. millium florenorum, ſi adſint, acceperint hæreditatem. Et hoc præſcientes puellæ;vel viduę, tam irreparabilem videlicet euenturam infamiam, & deteſtabile damnum, nunquàm, vel rariſsimè ante ſolenne tempus (parentum reuerentiali iudicio moderandum) ſeſe à quoquam, niſi vis fiat, tangi, vel contaminari permittunt: quæ vis ſi probata fuerit, vita priuabitur lædens, vel corruptam vinculo matrimoniali honeſtabit, vel ob diſparem conditionem, dote ſufficientiſsima data, eam alteri deſideranti coniunget. Rarò tamen beata ſtirps oritur, quia patri pudori ſunt, non honori, vt Ambroſio placet, alleganti illud Sapientiæ III. Adulterorum filii in conſummatione erunt, & ab iniquo toro ſemen exterminabitur. Aſſerit præterea idem Ambro. Sermo. LXV. de concubinariis, Vxorem non habeo, ideò mihi ancillam ſociaui: ad quod reſpondet ſcriptura, Eiice ancillam &c. Præterea neq; adulteri, neq; fornicatores &c. poſsidebunt regnum Dei. Igitur tales filii teſtes ſunt paternæ, maternæq; turpitudinis, & demum iudex conſcientia pudoroſa. Ad hanc quoq; materiam, referendam duxi hiſtoriam chariſsimi fratris & anteceſſoris mei, D. Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis, de Gothorum ac Sueonum Regibus, & geſtis eorum nuper impreſſam, ſequenti capitulo vniuerſis hominibus inſinuandam.

Pudor natiuus manet.

Conſtantia mulierum.

Vis vita punit.

Ambroſii allegatio.

Illegitimi filii teſtes ſunt paternæ turpitudinis.

De internis exemplis.

CAP. XIIII.

AMVNDVS à vilitate cognomen adeptus, poſt fata Amundi Annoſi, aliàs Carbonarii, ad Regium ſceptrum peruenit: cuius origo, quia contra leges erat, ſilentio ſupprimi conſueuit: erat enim præmortui Amundi ex concubina filius: quod tunc adeò vile exiſtimatum fuit, vt qui ea illegitima commixtione nati erant, perpetuo rubore ſuffuſi,vix audebant inter honeſtos comparere, etiamſi Regum filii fuiſſent: quod etiam vſq; ad noſtra tempora apud Gothos, & Suecos obſeruatum fuiſſe didicimus. Nondum enim elapſi ſunt LXX. anni à morte Caroli Sueonum, & Gothorum, ac Noruegianorum Regis: qui optimę ſpei adoleſcentem ex concubina procreauerat, eamq; in lecto extremę ęgritudinis agens, vt filium legitimum efficeret, deſponſauerat: attamen idem filius non ſolùm paternis regnis, ſed & omni alia hæreditate ſecluſus, infami conditione vixit, & conſenuit. At presbyterorum filii in Gothia & Suetia, ſemper fuerant viliſsimi æſtimati, parenteſq; eorum ob læſę honeſtatis infamiam, non minus contemptibiles effecti, quàm ſi è genere furciferorum procreati fuiſſent. Nec diſsimili infamię ſubiecta contemnitur infelix mulier, ſi viſco, ceruſſa, ſuco, aliiſq; pig-

Amundus Vilis Rex.

Filius ex concubina.

Rubor perpetuus in illegitimis.

Conditio infamis illegitimorum.

Filii presbyterorꝝ viliſsimi.

Materialia faciei vngendæ.

Colores adulterini deficiunt.

Mala proueni-entia ex vſu vnguẽtorum.

Labra miſeri mariti viſcãt.

mentis naturam violare videbitur, dum paululum poſteà ablutis coloribus adulteri-nis, ad formam priſtinam redit, non ſine irriſione omnium familiarum, & damno natiuæ venuſtatis. Ex illis nanq; venenis rugæ ante tempus faciem arant, oculi ca-ligant, dentes obſcuriores fiunt, anhelituſq; peſsimè olet. His commentitiis co-loribus fœditatem aſpectus, & contemptum ſibi comparant, odiumq; viri, & præ-ſertim cùm miſeri viſcantur labra mariti. Hæc tamen rariſsimè accidunt in Aquilo-naribus regnis.

De adulteris, & pœna eorum.

CAP. XV.

Statuæ virorũ illuſtrium.

QVEMADMODVM præclaræ vrbes Italiæ, ob ex-cellentiſsima hominum ingenia, vel facinora, pro eorum perpetuanda memoria, ingentes ſtatuas poſuere, vt Vero-na ſuis Plinii, Mantua Virgilii, Roma Herculi: ita & Germanicæ, ac Gothicæ ciuitates, ob heroica geſta, ſtatuas virorum excellentium in locis publicis apponere non dubitarunt, vt Brema ſui Rolandi, & Schuningia vetu-ſtiſsima vrbs Oſtrogothorum ſui Thuronis longi: qui duobus concatenatis ſaxis rationabili cauſa ad clauam in humeris dependentibus, pingitur: quia honeſtum, & iuſtum illi (vti altero Star-chatero giganti, de quo ſuperius lib. V. dicebatur) viſum eſt, lege multare, vel ce-dere corripere, qui matrimonialem pudicitiam ſpurca oppreſsione deſœdare præſume-bant. Sed tractu temporis Lutheranorum impunita libidine hæc ſtatua deleta eſt, ne vel ſigno, vel terrore, vel pœnæ metu à ſcelerato opere, vel propoſito eius aſpectu reuocarentur impuri. Nullibi tamen in toto Septentrione ſeuerius puniri ſolent di-uerſorum generum malefactores, maximè adulteri, (rariſsimè licet reperti) quàm in hac vrbe: quia, vt Caſsiodorus lib. IX. in edicto Alarici Regis Gothorum aſſerit, impium eſt iudices illis eſſe remiſſos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas eſt, creatorem vitę relinquere, & ſequi potius mortis autorem? Si quis igitur in alienos thalamos doloſa machinatione ſceleris aliquid attentare præ-ſumpſerit, facultatum ſuarum media portione priuetur, ſtatim fiſci iuribus appli-canda. Si verò prohibente pauperie in aliquorum ſubſtantia nequierit vindicari, pœna relegentur exilii: ne, quod dictu nefas eſt, ideò videantur iuris publici com-minationem

Thuro lang.

Lutherani ppa gatores otium ſceleꝝ & im-puritatum.

Adulteri puniti

Fatuitas.

Pœna mali affectus.

Exilium.

minationem euadere, quia viliſsimę cognoſcuntur ſubiacere fortunę. Sed hæc de ſolicitatoribus affectus alieni, pietas Regis prædicti decreuit. Cæterùm in adulteris omnium rerum amiſsionis cenſura procedit. Si ſuperflua libidine etiam ingenua ſuperinducta fuerit, iugo ſeruitutis cum filiis ſuis modis omnibus addicatur vxori, vt illi iuſtè ſubdatur, cui pollicitam libidinem credidit poſſe præponi. Si verò ancilla ad tale flagitium peruenerit, (excepta pœna ſanguinis) matronali ſubiaceat vltioni, vt illam patiatur iudicem, quam formidare debuiſſet abſentem.

Fortuna viliſsima.

Amiſsio omnium bonorum.

Ingenua.

Ancilla.

Adhuc de eodem.

CAP. XVI.

VLIER adulterans teſtimonio ſex virorum deprehenſa, perdit dotem, & quicquid ſecum tulit in cohabitationem viri: qui ea ſuſcipiet: immò vitæ vtriuſq; poteſtatem habet, & hæreditatis eorundem vigore municipalium legum patriæ Gothorum, & Sueonum. Si verò multa contentari velit, etiam eam ex eiſdem municipalibus præſcriptam habet: quam & volens hic pertranſeo, licet Regi, Epiſcopo, & fiſco ciuitatis pars eius debeatur, cuilibet ſeparatim. Si pœnàm pecuniariam dare nequierit adulter, tunc duo ſaxa ſuperius dicta, mulieri humerotenus imponi debent, & ipſa virilibus adulteri funiculo ligatis, ipſum per plateas ciuitatis aſpicientibus cunctis, pertrahere, ac demum abiurare ciuitatem, deinceps non ingrediendam, cogetur. Si vnus coniugum ſimile ſcelus commiſerit, eadem pœna partialiter fiat, altero innocuo declarato. Verùm miniſtro ciuitatis in talibus ſeruienti, ſpeciale pecuniarium munus, ſiue præmium deputatur. Ne autem hoc ſolùm in gentibus his practicari videatur, ſimile apud Plutarchum Problemate centeſimo quintodecimo de Cumæis, quomodo Onobotim, mulierem ſic appellatam, in adulterio repertam, in forum deductam, & ſaxo impoſitam, omnibus ſpectandam proponebant: inde ſuper aſinum collocatam, & circa vrbem peruectam, in eundem locum reſtitui oportebat: vnde infamis reddita eſt: & ab eo tempore lapis tanquam impurus, & deteſtabilis vitabatur. Præterea legislatore Tuiſcone, prioribus ſeculis inter alias ſceleſtorum pœnas vna fuit leuior, vt adulteræ vxori maritus abſciſsis crinibus nudæ verbera iniiceret, vt refert Cornel. Tacitus. Creſcente tandem portentoſæ libidinis laſciuia, ne & ſtatus matrimonialis ſub vaga libidine, & incerto hærede procederet, inuentæ ſeruatæq; ſunt contra quoſcunq; honeſti tori tranſgreſſores, ſeueriſsimæ conſtitutiones: quæ etiam iubent cuſtodire iuuenes viduas, poſt recentem maritorum obitum, ne fortè ob adeundam hæreditatem, colluſionem inueniant cum ſceleratis. Quàm ſeueræ etiam, & horrendæ pœnæ contra oppreſſores virginum poſitæ ſint, non eſt quòd congruat ad præſens diffuſius manifeſtare. Leges enim apertæ ſunt, ſi executioni demandarentur: quod ſanctius & tutius eſſet, ſcilicet legibus, & iudiciis potius punire flagitium, quàm ferro, & cæde polluere manum. Lynceis tamen oculis circa coniugem, & filias cuſtodiendas vtatur maritus, ne ſic vxoris diſsimulando turpitudinem, ſit negligens, vt domi flagitia foueat, & foris incurrat viliſsimam opinionem. Abutuntur enim fœminæ mariti patientia, donec viſa impunitate peccandi, portentoſæ libidinis ſuę multitudinem excipiant teſtem, & infame nomen. A Deo ergo ſuppliciter petere oportebit, ne cuiquam oppreſſio, & perpetua infamia fiat.

Adultera ꝑdit dotem.

Multa Regi, Epō, & fiſco debetur.

Adultera duo ſaxa collo portabit.

Munus pecũiarium.

Adultera aſino impoſita.

Lapis infamis.

Lex Tuiſconis.

Maritus verberat adulteram.

Vaga libido.

Viduæ iuuenes cuſtodiendę.

De Iudicibus, & Iudiciis campestribus.

CAP. XVII.

Simplicitas antiqua.

Aetas hominũ ad malu ꝓna.

Iudices constituti communitatis voto.

Tribunalia campestria.

Praefectus regius & 12. viri.

Iuramentum iudicum.

Pœna frangentium iura.

ERTVM est primæua hominum ætate Septentrionalis terræ inhabitatores, sicuti cæteras gentes legum expertes, vsu, & commutatione rerum securius vixisse, quàm hisce temporibus anxiis, auaritia plenis, viuere dignoscuntur. Tractu nanq; annorum etsi ciuilioribus institutis, & legibus mutua commercia, ac consortia inciperent colere: tamen ætate ad malum prociua, passim prævalente, in contrarium sic itum est, vt tantum securitatis in persona, bonisq; suis cernerent, quantum vis ipsa, vel potentia etiam noua quęrendo defendere posset. Melioris tamen sensus, & rationis homines, etsi vltra mille annos sine scriptis legibus viuerent, tamen ea, quæ legis sunt, naturaliter impleuerunt, iudices inter se constituentes, qui iusta præmiarent, & iniqua punirent. Vnde, vt hoc securius, ordinatiusq; fieret, constituta sunt inter altas syluarum planities, apta tribunalia, (quæ & hodie rigorosè seruantur) vbi per longa terrarum territoria, infinitæ populorum turmæ certis anni temporibus, Regio præfecto, ac XII. viris electis præsidentibus, audiri & iudicari possint: qui etiam viri in suo legiferatu (id est, præscripta communitate, vbi iura dari solent) inquirunt principaliter, quæ causę ortę, vel prolatę sint in diminuenda Regia lege, vel publica pace: & ita assumendi iurabunt: Nos petimus Deum ita nos iuuare, & has Sanctorꝫ reliquias, quas tenemus, quòd nullum est debemus reum dicere, qui reus non, nec reum excusare, qui reus est, secundum conscientiam, & rationem, quam Deus nobis fauit, & concesit: & hunc non dimittere propter consanguinitatem, affinitatem, vel timorem, amicitiam, vel fauorem &c. Quem autem hi XII. vel VII. ex his, saluant, vel condemnant, firmum erit secundum Regium iudicium in pœna amissionis manus, capitis, vitæ, bonorum, pecuniarum, Regio fisco, vel lęsę parti, aut legisferatui, seu communitati applicandarum.

De iura-

De iuramentis diuersorum Iudicum.

CAP. XVIII.

EST & aliud iuramentum Legiferi, siue Iudicis prouincialis, à XII. viris electi, & à Rege, seu principe confirmati, tale in forma: Sic peto ego Deum mihi in adiutorem, & has Sanctorum reliquias, quas teneo, quòd debeam erga pauperes, & diuites in toto meo legiferatu, in omni iudicio iustitiam sequi, & non iniustitiam, secundum mensuram conscientię meæ, & cognitionem legum, & nunquàm fouere iniustitiam propter timorem, amicitiam, vel cupiditatem pecuniarum, nec propter inuidiam, vel odium, nec propter consanguinitatem, aut affinitatem, vel amicorum confœderationem. Sic mihi Deus propitius sit, sicut dico veritatem. Si verò hic, & illi deprehensi fuerint secus, quàm iurauerant (accipiendo scilicet munera) agere, graui pœna, vel multa puniuntur. Habent enim liberalem, & sufficientem mercedem pro laboribus iudiciorum suorum à communitate, ne iustitiam quocunq; colore vendant: vt ostendatur apud eos plus valere bonos mores, quàm apud alios multimodas, & intricatas leges. Et reuera sic est: eliguntur enim ad hoc opus pium, & iustum, ruricolę bonas possessiones in domibus, agris, & pascuis habentes, solius naturæ instinctu, bonitate, & ingenio, ac dotibus præditi: qui citra vllam scientiam, ac literas, sagaciter iudicant, vt appareat ex homine natiuis bonis excellente, formari potiùs iudicia, & præcepta sapientiæ, quàm ex præceptis sapientiæ formari hominem excellentem. Ideoq; mirę libertatis, ac nemini, nisi iustitiæ, obnoxii existimantur. Ius dictant in casu perplexo, cum lege scripta, & eis lecta, vt quæuis eorum dicta per omnia innitantur æquitati: meritasq; constituunt pœnas, & eas, si opus fuerit, vita & sanguine (nisi læsę parti satisfiat) vt executionem habeant, nulla attenta commination, prosequuntur.

Iuramentū iudicis ꝓuincialis

Pœna iniquè iudicantium.

Cōmunitas soluit iudicibus pro labore.

Naturali ęqtate rectissimū iudicium fit.

Executio censurarum.

De qualitate pœnarum virorum nobilium, vel plebeiorum.

CAP. XIX.

GRAVES tamen casus aliquando incidunt, vt non nisi Regio tribunali absolui debeant, aut possint: videlicet crimen lęsę maiestatis, violatio Regiæ securitatis, proditio in Rempub. & reliqua similia proditorum, ac transfugarum facinora: quos quadripartitos integros, vel diuisos rotis imponunt, aut gratiosa Principis permissione gladio truncant: quæ indulgentia solis nobilibus, ob magnificam originem & stirpem, plerunq; concedi solet: nisi tanta sit atrocitas sceleris, vt omnium acclamatione, & iuris rigore, sit suspensione plectendus: quo casu torque argenteo, vel fune sericeo, & frondoso ligno (ne etiam in mortifero cruciatu cęrimoniæ desint) suspenditur: vbi in arbore putrida, ac vermibus esa, ignominiosum eleuari, & consumi reputa-

Crimina lęsę maiestatis.

Pœna ꝓditorū.

Atrocitas sceleris.

Cęrimōię mortiferæ.

Genus regale puniendum.

retur. Genus tamen Regale, ob vim ſtupri, coniurationis in patriam, ac Principem, quando morti condemnatur, ſubmiſſa purpura, id eſt, excellentiſsimo panno rubeo, qui vnquam reperiri poterit, gladio in eminenti loco tabulato detruncatur. Ita & Colonienſium mos videtur, quando ſæuiunt in magiſtratum, prout recentiori eorum hiſtoria fertur. Polonorum nobiles in furto deprehenſi, candidiſsima camiſta, inſtar rochetti longa, in furca eleuantur. Moſchouitarum etiam nobiles aſuro, ſeu ceruleo, aut cœleſtino colore ſuſpenduntur, & Finlandenſes eorum vicini in rubro panno. Genera tamen mortis extraordinaria, qualia ſunt ſtelliona-tus, non inquirunt, nec à crudelibus edocti admittunt, ſatis credentes puniendis mortalibus ea ſufficere omnia, quæ in ſuis municipalibus maiorum prudenti cenſura conſcripta leguntur, & ſeruantur. Nec caſus in toto corpore Iuris ciuilis inſertus eſt, cuius compendioſam in eiſdem ſuis municipalibus non habeant reſolutionem. Mulieres morti adiudicatas, nunquàm ſuſpendunt, ſed viuas terra obruunt mortificandas, exceptis maleficis (quarum magnus in Aquilone numerus eſt, vt ſuprà monſtratum fuerat) flamma comburendis, aut ob aliud crimen lapidandis.

Patricii.
Poloni.
Moſchouitæ.
Finni.

Caſus quaſi omniũ legũ ĩ municipalibus cõprehenſus.

Mulieres nunq̃ ſuſpendi ſolẽt

De temerariis Iudicibus, & eorum pœnis.

CAP. XX.

Iuramenta regũ & ſubditorũ.

VIA Regum, & Principum corda in manu Dei ſunt, neſcit humana imbecillitas, diuina ope ſemper indiga, aliud ſuſtinendi regiminis remedium inquirere, & inquiſitum agnoſcere, niſi quod à regentibus bene gubernaturis, verax iuramentum de ſeruanda iuſtitia expoſcat: quale & ipſi ſubditi per obedientiam ſynceriſsimo animo præſtiterunt, & præſtitum ſeruant: vt cùm ſubditorum ob iniuſtum & crudele regimen, tumultum & rebellionem imminere non timeant, ſaltem Dei vleiſcentis potentiam

(quam

(quam euadere nequeunt) expauescant : quod quidem attendentes, optimè regunt, & iudicant. Quidam verò impotenti superbia in tantam crudelitatem, & iniusti- Superbia ipotẽs.
tiam erumpunt, vt mitius feras, quàm subditos homines, alioqui obedientes, per-
tractent, nulla, vel leuissima causa audita, aut recto dictamine legis accepto: sed sui
capitis furore subditis his quando, & quomodo volunt, sine quauis æquitate mor- Iudiciũ temera
tem infligunt. De quorum numero, etsi plures in Septentrione reperti sunt, & for- riũ ꝓniciosũ.
sitan adhuc reperiuntur: tamen vnum, aut alterum adiunxisse sat est, qui recentio-
ribus annis horrendum spectaculum ad posteros, ne iniquè iudicent, aut opprimant
innocentes, suo fato transmisère. Erat apud Vestrogothos vir eximius & illustris, D.
Ioannes Turson nomine, pater D. Turonis Ienson equitis aurati, supremi legise- Eques auratus
ti, seu iudicis: qui seuerius, quàm æquius iussit quendam regnicolam capite plecti: potentissimus
qui genibus innixus, gladioq; truncandus, eidem domino dixit, En morior iniu- Citatio moritu
stè iudicatus, te voco hac hora ante tribunal Dei, vt respondeas cur me innocentem ri ad tribunal
morti condemnes. Moxq; sublimis ille vir homine sub gladio, vel securi (vtroq; Dei.
enim ferro plectuntur Aquilonares) cadente, etiam ipse corruit ab equo, socius fa- Iudex ab equo
ctus ante tribunal cœli, qui temerè & iniquè iudicauit in terra: tam subita morte per- cadẽs compa-
cussus, qui virum innocentissimum trucidare præcepit. Plura huius rei exempla si ruit in iudicio
quis scire desiderat, & cauere, scrutetur scripturas, & cautior, ac æquior euadet: &
interim quisq; bonus iudex cogitet, potius moriendum esse, quàm alicui præter iu- Officium boni
stitiam ob odium, vel vtilitatem, inferre mortem, aut violentiam irrogare, vel ca- iudicis.
lumniatores legum admittere: qui non minus quàm pessimi medici, homines mor-
tificantes, euertunt causas innocentum. Quàm verò temerarium atq; peruersum iu- Iudicia apud
dicium, Moschouitarum gens inculta, hisce Aquilonaribus hominibus multum vi- Moschouitas
cina, etiam hodie obseruet, paucis adiiciatur. Quando enim duo, controuersia in- quo ꝓgãtur.
ter eos orta, coram Magno Duce, aliisue istius terræ iudicibus actione aliqua expe-
riuntur, ac eorum more semper inter Christianos execrabili, in iudicio processum
fuerit, vni tandem parti causa adiudicatur: non tantam autoritatem iudices sibi at-
tribuunt, neq; ipse Magnus Dux, sententia quamuis iuxta gentis consuetudinem
prolata, vt rata habeatur: nisi etiam partes ipsam fortunam, summum illorum re- Iustitiæ execu-
bus finem imponentem, atq; omnem iustitiæ executionem in ea potissimùm consi- tio in duello
stere sibi persuadentes, duello committendo experti essent. Quemadmodum enim ponitur.
Latini Rutuliq;, & ex aduerso Hetrusci ac Troiani, controuersiam eorum, si Ae-
neas, & Turnus, quorum causa bellum mouebatur, singulare certamen haud inirent,
summamq; fortunam præliando experirentur, componi vllis rationibus posse, sibi
persuasum habebant: ita etiam Moschouitæ aliquam sententiam, donec quorum in-
teresset, aut eorum pretio conductis militibus, supremam fortunam singulare certa-
men ineundo exploratam habeant, executioni minimè demandandam esse constanter
affirmant. Quamobrem huic tandem res, de qua lis orta est, cedit, qui post dirum Res illi cedit, q̃
commissum prælium, aut eius nomine stipendiarius miles palmam pugnando ob- victoriam ob-
tinuerit, aduersariumq; aliquando vita priuârit, etiamsi per sententiam à iudicibus tinuit.
latam, alteri causa prius adiudicata fuerat. Atq; sic apud eos iudicia peraguntur, vt
innocens plerunq; ab aliquo crudelissimo sicario interimatur: quæ nostris
Christianis auribus horrenda auditu videntur, illi summis
laudibus prosequuntur, maximisq; præconiis ce-
lebrant, ac suæ denique Reipublicæ Respub. Mos-
(quanquàm minimè Respub. chouitæ qũo
appellari possit) salua existat.
incolumitatem ita commodè saluam permanere
firmiter asserunt.

De ciuilibus Iudicibus, & bonis Aduocatis.

CAP. XXI.

Multitudo ad malũ iclinata.

IN Aquilonaribus regnis, quemadmodum & in aliis prouinciis, ob infinitam multitudinem, quæ ad malum prona eſt, diligenter obſeruatur, vt quandoq; prudentiſsima, ſeueriſsima ac blandiſsima iudicia fiant. Dico prudentiſsima, quando in tumultuoſis proceſsibus ordine querelę, affectuum diuerſitate cum inceſſabili clamore permixtæ, iudici faſtidium, & horror generatur, vt quid & qualiter in tanta perplexitate dicere debeat aduocatus, & iudex moderatius iudicare, neſciat. Ideoq; in hoc agone nunquam ſatis laudari poterunt fideles aduocati, vel mediatores, qui ſic prudentię inſeruire ſolent, vt dolores alienos ſubitis remediis valeant ſalua æquitate alleuiare. Arduum enim eſt trepidantium, ſed grauius calumniantium dicta componere, eaq; coram peritiſsimo iudice poſthabita formidine, vel obliuione referre. Si enim minus dixerint, illicò reputantur inimici: ſi magis, vel aliter, veritatis oppreſſores habentur: quo tamen caſu, domino cauſæ (ſi præſens fuerit) patrocinio timoris licere videtur verba ſubiicere meliori veritati. Sed hæc exacta iudicia rariſsimè fiunt in Aquilonaribus locis, quia vt plana fiant iudicia, & compendioſiora, (prout etiam Abbas de iudiciis ſuadet) recurritur ad arbitramentum, & demum quod iudex occurrat iniquitati per æquitatem: quia multa conſiſtunt in intellectu agentis, cùm ſit de ſua conſcientia, quæ per teſtes probari non poſſunt, ſed per iuramentum: ſcilicet in cauſa dotis, hæreditatis, homicidiorum, & ſuſpecta calculatione tributi prouincialium præfectorum.

Clamor in iudicio.

Aduocati fideles valde commendandi.

Cautela ſeruanda.

Iudicia exacta.

Iudex occurrat iniquitati per æquitatem.

De ſeueriſsimis iudiciis.

CAP. XXII.

Iudicium ſeueriſsimum.

IVNT etiam ſeueriſsima iudicia quando agitur de crimine læſę maieſtatis, proditione Principum & prouinciarum, publicis incendiatiis, & falſificatione monetæ, atq; limitibus agrorum, & poſſeſsionum, ac virginum oppreſsione, & ſimilibus cauſis, in municipalibus earum regionum (ſub titulo vulgari gentis Edzoere dicto apertè contentis, ne inopia iuſtitiæ, & executionis eius, flagitia tam atrocia maneant impunita. Habent municipalia huiuſmodi Gothica, aut Suetica, ſuas leges, vſus, & conſuetudines, ſatis compendioſo volumine per libros XV. ac ſingulos eorum titulos, & capita, ac paragraphos æquiſsima ratione, & prudentia diligenter diſtinctas. In primis videlicet, quid Deo, religioni, & clero debeatur: quid deniq; Regi, principibus, & patronis: demum nuptiis, hæreditatibus, agris, & poſſeſsionibus, ac iudicibus, et reis &c. fieri debeat. Sed hoc partito ordine, et moderamine: communi tamen æquitate ꝓ iis, qui rurales ꝓuincias incolunt, ac ciuicas cõſtituunt inhabitationes. Omnibus tamen gratũ, & vtile, immó neceſſariũ videtur, interpretationẽ difficiliorẽ

Edzoere.

Municipalia Gothorꝝ & Sueonum.

Tituli diſtincti quid Deo & Regi &c.

Ciuiles leges.

difficiliorum ſuarum legum ſumere à Romanorum Principum prudentiſsimis reſcriptis,& legibus:licet Impatores,Septentrionales Reges obedientiã eis exhibendo nõ agnoſcunt, niſi perniciosa diſcordia moti , ſtupido conſilio auxilia petituri, ſeſe incautius quàm vtilius alieno moderamini ſubdant. Summo tamen Pontifici Romano poſt acceptam ante ſexcentos annos Anglorum prędicatione Catholicam fidem,obedientiſsimæ fuerant illæ nationes . Scriptum enim audierunt, In omnem terram exiuit ſonus eorum &c. Sed non ita edictum Imperiale , quemadmodum Gregorius VII. VVladislaum Bohœmorum Ducem ſpecialibus literis informauit , ne vllo modo diuina officia populis idiotis in vulgari lingua , propter arcana , ac inſcrutabilia myſteria in eis contenta , traderentur .

Reges Aquilonares ſui iuris videntur.

Chriſtfideles obedientiã ſũmo pontifici præſtant.

Scriptura vulgari ſermone nõ imprimenda.

De blandiſſimo iudicio occaſionaliter præferendo.

CAP. XXIII.

B auſteritatem gentis , quæ procliuius alieno ſeducta errore exorbitat , quàm propria malitia , ratione addita delinquit , prudenter admodum , & blandè ſapientes iudices legum ſeueritatem infringere ſolent . Melius enim modeſtia eſt , quàm vi agendum , maximè in re dubia , ardua , ac perplexa , vt potius ſuffragiis , quàm legibus terminetur: vel ad tam mites leges cuncta remittere, vt & actor, aut conquerens mereatur effectum ,& reus nullam,vel tolerabilem ſe correptionem queratur ſuſtinuiſſe,& præcipuè in cauſis ſubditorum à Dominis in ius ęuocatorum, dum humana imbecillitas ſemper meruit potentiorem : quia plerunq; potentes armis , & pauperes rationibus ſeſe defendere nituntur : immò quia in iudicio ſemper eſt ſuſpecta potentia,dum velle creditur,quod poſſe iudicatur . Quocirca ſemper eſt verecunda pauperum querela , vel actio , ne videantur ex iniuria prouocare . Deputantur ergo illis mediatores, ſeu aduocati,viri prudentes, ac ſynceri : qui iuſtas eorum cauſas gratis defendentes,neq; ex patrociniis potentiorum fauores , neq; ex humiliorum, gloriam , aut pretium captant. Et hi quoq; non parua anxietate vexantur , quando nulli , aut pauci in populo iuri , ſed amicitiæ fauent, & auaritiæ (quæ vitiorum parens,& magiſtra eſt) indulgent. Abolenda igitur erit talium ſuſpecta in iudicio potentia,vt exemplo beatiſsimi Iob cum ſeruo ſuo , & ancilla iudicium ſubire non recuſent : erat nanq; is potentior principibus , ſed humilitate certaminis conſeruis æqualis.

Simplex populus ſeducitur.

Leges mitigatæ populum conſeruant.

Potẽtes armis, pauperes rationibus ſe tueri ſolent.

Potentia ſuſpecta in iudicio

Arbitri prudentes & pii.

Auaritia vitiorum parens .

Iob potentior principib. ſed humilitate cõſeruus.

De conditione iuſti Iudicis, & Iudicii.

CAP. XXIIII.

EBET præterea Septentrionalis populi,ſicuti & aliarum gentium , æquus iudex ad minus tres habere bonas conditiones:quarum vna eſt, quòd diſcretionem habeat inter iuſtum et iniquum, & velit quod iuſtum eſt,& nihil aliud ob quaſcunq; cauſas iudicare . Altera , quòd ſciat , & velit hoc exequi toto animo , & opere adimplere . Tertia , q; ſententiam rectè , & clarè proferat , eiuſq; iubeat fieri executionem. Demum daturus rectum iudicium, audiet ęquanimiter actorem , reum , & teſtes : ſed primò actorem, quid,& quomodo,an ſcilicet

Tres bonę conditiões iudicẽ.

Diſcretio.

Executio.

Pronuntiatio .

Actor.

Reus. Teſtis. ex petulantia, vel neceſsitate alium accuſet, & an reus friuolè prouocauerat actorem, & teſtes ſubornauerat munere, pretio, ſanguine, metu, fauore, vel odio corruptos: nulli tamen teſti (vt præmittitur) corrupto, fidem adhibebit. Neq; & ipſe iudex idoneus eſt, qui aliquo præmiſſorum defectuum notatur, maximè odio, etiam

Reus iuſtè iudicãdus ẽt ſi patrẽ iudicis occidiſſet. ſi reus patrem iudicis occidiſſet, aut munere, aut opulentia totius mundi oblata, aut metu, illicò priuandus vita. Solet inſuper prędici volentibus coram Iudice deferre iuramentum, vt valde caueant, ne periuri fiant. Circunſtantiæ enim in eo actu

Iurans per libꝝ tria facit. concurrentes, plurimum ponderoſæ ſunt: quia iurans per librum tria facit. Primò, quaſi diceret, Quæ ſcripta ſunt in libro, mihi nunquàm proficiant, neq; lex noua, neq; vetus, ſi mentior in hoc iuramento. Secundò ponit manum ſuper librum, quaſi

Oſculum libri. diceret, Nec bona opera, quæ feceram, proficiant mihi ante faciem Chriſti, niſi veritatem dico, quæ in Chriſto fundata eſt. Tertiò oſculatur librum, quaſi diceret, Nunquàm orationes, neq; preces, quas per os meum dixi, mihi ad animæ ſalutem valeant, ſi falſitatem dico in hoc iuramento mihi appoſito.

De defenſione iuratoria.

CAP. XXV.

Defenſio p̃ duodenas manus. VALDE tritum, & vſitatum eſt apud Septentrionales gentes, vt orta ſuſpicione alicuius commiſsi grauioris criminis, ipſe ſuſpectus, vel accuſatus, debeat ſe defendere ſuo, & alieno iuramento: vtputa ſi alicui obiiciatur, quòd ſocietatem ſpoliando, occidendo, comburendo, ac captiuando habuerat cum hoſtibus regni, aut maleficium, ſortilegium, & ſacrilegium, aut domino fraudem intulerat, & ita de aliis: tunc ſolet illi deferri defenſio iuramenti duodena, vel

Iuramentũ per librum. duplata manu, pro ſui purgatione, modo quo ſuperius (per librum iurando) dictum eſt, faciendi: iſq; modus adhuc, quoties opus fuerit, fideliter obſeruatur, immò & vetuſto tempore per Gothos in Italia manentes, diligentiſsimè obſeruabatur, quemadmodum euidenter oſtenſum fuit in quadam pecorina, ſeu pergamenica charta, quam clariſsimus vir trium linguarum peritus, Ioannes Albertus VVeidmeſtadius, alias Lucretius, anno Domini M. D. XXXVIII. ex antiquiſsimo libro in ciuitate Peruſina reperto, vt notitia ignotorum characterum & ſcripturarum fieret, R. D. Ioanni Magno Gotho Archiepiſcopo Vpſalenſi, manualiter tradidit interpretandam: quæ quidem charta quadrata, hoc in ſumma habuit: Si patronus villicum, tanquam ſuſpectum accuſauerit, q̃ tempore meſsis fruges diuidendo, aliquid alicui mutuauerat in patroni damnum, tunc villicus ipſe in iudicio duodecim legalium virorum iuramento ſe purgare tenetur, vel geminata manu duodecim ſimilium hominum, id eſt, XXIIII, aut plurium pro qualitate criminum obiectorum. Et ita hodierna die in Gothicis regnis ſtrictiſsimè obſeruatur. Nec dubium eſt quin liber ille Peruſiæ latens, eò deductus ſit à regno Gothorum, dum ipſi dominium in Italia, ac Hiſpania, & aliis terris poſsiderent: argumento ad poſteros relicto, Gothos ex ea terra originaliter exiiſſe, vbi tales leges, & characteres habentur, & in Peruſia vrbe clariſsima adhuc reperiuntur: & inſuper in Italia, ac Hiſpania aliquot centena vocabula (de quibus inferius nonnulla dicentur) in vſu fore, quæ hodierno die in prædicto regno Gothorum perpetua hominum collocutione proferuntur.

Io. Lucretius. Gothicæ leges Peruſiæ reptæ in charta pecorina.

Tenor Gothicæ legis.

Gothi dominabantur ī Italia

Leges Gothorũ Peruſiç reptç, & p̃ Arep̃m Gothũ interp̃tatç, verificant originẽ eſſe ab Aquilone.

De caſtia-

De castigatione insolentium puerorum.

CAP. XXVI.

TSI videtur quibusdam autoribus puerorum audaciam, nec laudandam fore, nec vituperandam: tamen infallibilis sententia manet, quòd prona sit hæc hominum ætas ad malum, licentiaq; accedente fiat deterior, & vnum ex quatuor difficilimis sit, explorare vestigia iuuentutis. Quapropter extremis ingeniis & modis intendendum erit, instar agri, qui dumosis sentibus, & tribulis, ac zizaniis extirpatis, abundantius fructificare debet, vt ætas puerilis ab illicitis aspectibus, & officiis arceri, & abesse cogatur. Immò more peritorum medicorum sæuioribus morbis accelerata remedia tribuuntur, vt inde curationis fiat initium, vbi maius noscitur imminere periculum. Pereant soli nocentes, in correptione multorum, quando & hoc pietatis genus est, coërcere infantiam criminis, ne iuueneſcat augmentis: etiam receptatores sceleris, quales plagiarii dicuntur, seuerissima lege puniendi: similiter & otiosi, ac torpentes, quales in vrbibus Italiæ tanquam omnium malorum artifices, sine numero & castigatione videntur. Nec dici poterit, quanta mala proueniunt ex otio, & alieno cibo. Ideoq; in ciuitatibus, oppidis, ac castellis, & maioribus pagis, ac villis, præsertim in sacris cœmiteriis, legali vsu cautum est, atq; diligenter obseruatum, vt quotiescunq; pueri, & iuuenes in chartis, taxillis, aut alia quauis arte pro pecunia ludunt, hos illico ministri præsidis per vim raptos, ac catenatos alligent statuis publicis, ad eorum insolentiam citius corripiendam fabricatis: quo fit, vt terra, nequitiosa stirpe liberata, pacem sibi, & peregrinis hominibus, ac vicinis amicis accommodet, ac adaugeat securitatem.

Quatuor difficilima.

Zizaniæ extirpandæ.

Remedia accelerata.

Genus pietatis.

Plagiarii.

Otiosi.

Mala multa ex otio & alieno cibo.

Pueri lusores ligantur ad statuas.

Conseruatio pacis.

De mœstitia parentum leuanda.

CAP. XXVII.

Societas corrupta vitanda.

MAXIMA interim mœstities bonis parentibus accedit, dum filios suos in deploratam conditionem corrupta societate, vel noxia seditione intelligunt incurrisse, vbi pridem eosdem ad quæuis virtutum exercitia educârunt contineri, tamen ob sceleratam societatem à crimine non potuerunt eorundem insolentiam aliqua vel molli, vel seuera castigatione coercere. Attamen dum infantis vteri sui pii parentes obliuisci nequeunt, iudicis autoritate vel illicò virgis (semota infamiæ nota) eosdem pueros, & iuuenes corripi postulant, vel si contumaces remanserint, in carcere strictissimo cibo soluendos includi precantur, donec rationis & discretionis accessu rectius intelligant, nequaquàm honestum esse molestare parentes: qui demum eos tanquam de nouo semine paleis purgato productos, offerunt mansuetissimis præceptoribus educandos. Nec frustra id effecisse cognoscunt: hos enim, vt ferrum igne mollitum, aqua densari solidaricp consuetum, quouis genere voluptatum exutos, bonisqp moribus & disciplinis instructos, piis mœstisqp parentibus restituere solent.

Pueri castigãdi

Similitudines seminis & ferri in pueris instruendis.

De bono modo educandi pueros.

CAP. XXVIII.

Puerorum educatio.

PRODEST plurimum in edocendis pueris (vt Episcopus Caietanus Patricius Senensis refert) laudata industria, obiurgata desidia, spes, metus, allusio, & dolus omnis bonus, qui in curanda eorum valetudine in medicis fieri solet, vt dulcedine decipiantur. Hoc quidem prçclarè versibus exprimit T. Lucretius Carus in lib. suis de natura rer:

Sed veluti pueris absynthia tetra medentes
Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flauoqp liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur,
Laborum tenus interea perpotet amarum
Absynthi laticem, deceptaqp non capiatur,
Sed potius tali tacturæ creata palescat.

Pueri laude excitandi.

Hoc optimo præcepto non modò corporibus, verùm & animis puerorum melioribus reddendis, prodesse videtur, scilicet præferantur æqualibus, & ab eis laudentur, à quibus instituuntur: vbi si bene gesserint, plurimum acuit pueros in omnibus studiis, vt etiam in addiscendo fiant ambitiosi: sed disputatione victi, victori laudes reddant, contendantqp, vt melioribus instructi disciplinis, victi resurgant.

LIBRI XIIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE DIVERSIS HOMINVM EXERCITIIS.
LIBER XV.

PRAEFATIO.

PARENTES puerorum ingenia experiri volentes, quorsum naturali instinctu ferantur, ad hanc, vel illam artem sepissimè prognosticando inuigilant, quibus exercitiis, & vtilibus officiis, innocentia dirigente, ad bonum Reipublicæ pueros illos applicent educandos. Vis etenim (teste Cicerone lib. V. de felicitate & miseria) humani ingenii à natura sic generata est, vt ad omnem virtutem percipiendam facta esse videatur: ob eamq; causam in tenera etiam ætate, pueri virtutum simulachris, quarum semina in se habent, sine doctrina mouentur: quocirca de eo, quod illis supereſt, aliis gratificari volunt: idcirco æqualibus elargiuntur: animaduertunt etiam quæ domi fiunt: curiosius conantur addiscere, & prouidè multa interrogant, etiam nomina eorum, cum quibus versantur, vt cum paribus decertantes, vel victores lætanter exultent, vel victi erubescant, vt apposita diligentia perfectius studendo resurgant. In quo certamine cùm pudor ingenuus potius, quàm pallor exanimis appareat, bonæ indolis est optimum signum. Quocirca prouidorum parentum cura est, vt natos interrogent, quibus artibus, aut studiis maluerint applicari, vt artis & naturæ foueatur ingenium, quò ciuis, vel alumnus aliquis emergat, qui diis, parentibus, & magistris sit optimè profuturus. Verùm in Aquilone, cum à maioribus pueri nil præter arma, aruaq; tractari prospiciunt, communius spectaculum imitantur armorum, quàm literarum.

Inclinatio puerorum ispicienda

Vis naturæ potens.

Simulachra virtutum.

Exultatio victorum.

Pudor bonus.

Ingeniu artis et naturę cõmendandum.

Proles sequitur patrem.

De puerorum exercitiis.

CAP. I.

Exercitia pueroꝝ et iuuenũ

NE autem Gothorum pueri, & adoleſcentes ignauia, & otio torpeſcere permittantur, aut damnatis artibus primos annos tranſigant iuuentutis, pro conſuetudine ſemper ſeruatum eſt, vt diuerſis exercitiis inſtruatur exilis ætas, præcipuè militaribus exercitiis reſeruanda, in ſagittatoria arte, iuxta vniuſcuiuſq; ætatis capacitatem, vt ſe diligenter exerceant: eo videlicet modo, vt non panis quidem pueris exhibeatur, niſi ſagitta prius tetigerint metam, inſtructorum induſtria collocatam, prout in ſimili caſu Strabo meminit lib. III. de funditoribus Hiſpanorum. Hominibus verò grandioris ætatis nulla pœna infligitur, quia mutua æmulatione ſeipſos inuicem artis perfectione omnimodè ſuperare contendunt, maximè vt rapaces beſtias continuè apud eos ſæuientes, interimere poſsint, & patriæ, ſuamq; libertatem hac arte tueri. Reperiuntur itaq; pueri vix XII. annos egreſsi, tanta peritia ſagittandi inſtructi, vt iuſsi telo traiicere caput, pectus, pedeſq; minimarum auium, à longe poſitarum, infallibiliter tangant: nec minus ſenes oculorum aciem adhuc retinentes. Huius rei monſtruoſum exemplum Saxo Danorum hiſtoricus de quodam ſene adducit: cuius balliſta tam portentoſo cornu protendebatur, vt denos neruo calamos adaptaret: hi vegetiore iactu pariter in hoſtem detorti, totidem numero vulnera confecerunt: quo facto in memoriam reuocatur Periclymenes Neleus, cui (vt inquit Ouidius) poſſe ſagittas,

Sumere quas vellet, rurſumq; reponere ſumptas,
Neptunus dederat, Nelei ſanguinis autor.

Panis nõ datur niſi tangenti metam.

Beſtiæ rapaces.

Peritia puerorꝝ

Balliſta.

Calami deni ſimul eiiciũtur ab arcu.

Ad idem.

CAP. II.

ADDVCIT etiam diligentiſsimus Germanicarum rerum ſcriptor Franciſcus Irenicus, populos Septentrionales ſagittariorum nomen æquius ab antiquiſsimo tempore meruiſſe, coſq; ſolere ſpicula veneno tingere: quod & Iordanes aſſerit, atq; Silius: Spicula veneno tincta.

Dacus in armiferis Gethicæ telluris in oris,
Spicula qui patrio gaudet acuiſſe veneno.

Ouidius etiam in Triſtibus idem habet:

Pars cadit hamatis miſerè confixa ſagittis.
Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.

Quod Ouidius de hamatis ſagittis dicit, teſtatur hoc ipſum modernus vſus, etiam quod Plutarchus in *Mario* exprimit, Cimbros videlicet tricuſpide telo vſos fuiſſe, prout ſuperius oſtenſum eſt latius cap. de diuerſis telorum generibus lib. VII. Prętereà Procopius lib. II. Gothos, ac Maſſagethas ſagittarios peritiſsimos aſſerit, coſq; eminus validiorem ſemper ſeruare vim iaculandi, præſertim cùm ſagittas ſublimius ad aëra tendunt, vt citato curſu, & ferrei teli grauitate deſcendendo nocentius lædant. Sed hoc ſpecialius proprio cap. ſuperius eſt oſtenſum: ſolum præſens capitulum de tyrocinio puerorum in hac arte inſtitutorum, nonnullis exemplis & exercitiis declaratur. Prætereà aduertendus eſt Nazarius Mamortinus ad Diocletianum aſſerens, Optimos ſagittarios Bohœmos eſſe: etiam quod hiſtoria Scotorum meminit de Rege Iacobo eius nominis primo, qui ſeueris legibus, & pœnis artem ſagittandi ſubditis ſuis M.CCCC.XXV. regnans, ſeruare pręcepit. Refert etiam Sueto-nius Domitianum Imperatorem peritiſsimum fuiſſe ſagittatorem. Similiter (vt charisſimus frater meus Io. Archiepiſcopus Vpſalenſis, in ſua hiſtoria refert) Rex Sueticæ Stenchillus peritiſsimus ſagittator erat.

Cimbri tricuſpi de telo vſi.

Gothi & Maſſagethę.

Tyrociniũ puerorum.

Bohœmi optimi ſagittarii.

Iacobus I. rex Scotorum.

Stenchillus.

De ſingularibus exemplis eius artis.

CAP. III.

EXPERIENTIA autem in prædicto Domitiano (eodem autore Suetonio) erat, vt nonnunquàm in pueri procul ſtantis, præbentiſq; pro ſcopo diſpanſam dextræ manus palmam, ſagittas tanta arte direxerit, quòd omnes per interualla

Domitianus.

Aſter. innocuæ euaderent. Nec minore artis excellentia commendatur Aſter ille oppidanus apud Solinum, qui Philippo patri Alexandri Magni, ſagitta oppido emiſſa oculum ademit dexterum. Erat etiam quidam Auo ſagittarius cognomento, promptiſsima ſagittandi opera vtens: dum videret in ſe arcum ſinuoſum per aduerſarium tendi, triplici ſagitta fretus, eius impetum prȩuenit: prima nanq; cordis ſumma trãxfixit, altera mediis digitis impacta ſucceſsit, tertiam in applicatam neruo ſagittam immiſit, in nullo cedens prædicto Domitiano. Ita tenſo arcu ſagittarum vſum nouerat ad libitum moderari. Fuit & quidam Biarmienſis ſenex in vltima regione Arctico polo ſubiecta, adeò in hac arte peritus, vt tenſa fortiſsima balliſta, denos neruo calamos adaptaret, atq; in hoſtem, aut quem vellet, rectiſsimè dirigere poſſet. Nec parua laus Darii ad poſteros relicta eſt, vt in epitaphio eius oſtenditur, quòd excellentiſsimus ſagittator fuerit, & venator.

Auo triplici ſagitta fretus.

Senex Biarmienſis.

Darius.

Adhuc de aliis exemplis eiuſdem artis.

CAP. IIII.

Vſus telorȩ acerrimus.

Vis ſagittarum

Pomum.

Tocho.

Vultus auerſus.

Sagittæ tres.

VERAT quoq; Gothis telorum vſus ſemper acerrimus: nec alia gens potiore iaculandi peritia vnquam inſtructa eſt grandibus, & latis ſagittis: quarum duro acumine ita dimicant, vt clypeos iaculis tranſuerberent, galeaſq;, & loricas perinde ac inermia corpora penetrent: nec alia res hoſtibus Gothorum vnquam perniciоſior fuerat: quorum plurimi adhuc præſenti ævo tam copioſo ſagittandi vſu callent, vt pomum quantumcunq; exiguum, baculo certa diſtantia ſuperpoſitum, prima ſpiculi directione feriant. Quod cùm quidam Tocho de ſe liberius, quàm ſecurius olim polliceretur, Haraldi Regis improbitas filium eius loco baculi, impoſito capiti eius pomo, ſtatui imperauit: cui, niſi promiſsionis autor primo ſagittæ conatu pomum impoſitum excuſsiſſet, proprio capite inanis promiſsionis pœnas lueret. Itaq; Tocho in arcto poſitus, conſilium demendæ à filio formidinis circumſpiciens, vultum eius, ne viſo telo terreretur, auertit: monuitq;, vt æquis auribus, capiteq; indeflexo quàm patientiſsimè ſtrepitum iaculi venientis exciperet: ne leui corporis motu, efficaciſsimę artis experientiam fruſtraretur. Tribus deinde ſagittis pharetra expoſitis, prima, quam neruo inſeruit, propoſitum obſtaculum incidit: cui ſi fortuna caput adoleſcentis obiciſſet, hauddubiè in patris periculum nati pœna recidiſſet, ſpiculiq; error percuſſorem percuſsi exitio ſociaſſet. Interrogatus autem à Rege Tocho, cur plura pharetræ ſpicula detraxiſſet, cùm fortunam arcus ſemel duntaxat experiri debuiſſet,

Reſponſio libera.

Vt in te, inquit, primi errorem reliquorum acumine vindicarem, ne mea fortè innocentia pœnam, & tua violentia impunitatem experiretur.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

RADIT prętereà Saxo, Enarum quendam Noruegiæ num magno corporis, artiſq; ſagittariæ robore prędituin, tanto rigore cuiuſdam mirifici arcus tormentum intendere ſolitum, vt excuſſum ab eo iaculum nulla rerum duritia ſiſteret, quominus citato motu vniuerſum penetraret obſtaculum. In malum nauigii incidens, lignum violentia ſua puium habuit. Eodem interiecto Regis clypeo, tabulę ratis illapſum, vix inter vndas impetus ſui finem reperit. Itaq; grauius hoſtem ſolus, quàm tota ſociorum manus affecit: & adeò certo ictu deſtinata feriebat, vt quicquid impetebat, offenderet: quo euenit vt Sueno Rex tormenti monſtro territus, plus metus in vno ſtipite, quàm tota hoſtium claſſe reponeret: cumq; ſolum in eius corruptione remedium animaduerteret, non tam ſagittarium, quàm artis ſagittariæ inſtrumentum, ab eius rei peritis impeti iubet, violata arcus fortuna tutius bellum gerere cupiens, in quo delectis certatim tela congerentibus, vnum fortè arcui impactum artificem ingenio, hoſtem victoria ſpoliauit: cumq; latè ruptionis eius fragor obſtreperet, ſtupens Olaus, quidnam eſſet comminutum, interrogat. Cui Enarus, Conuulſam, inquit, abs te Noruegiam puta. Plus nanq; opis in arcu, quàm exercitu repoſitum iudicabat, futurum pugnæ exitum abſciſa reſponſi ſagacitate complexus. Nec ſecus, quàm prædixerat, euenit. Fractio nanq; arcus inſecutam Noruegianenſium cladem ominata eſt: & illicò Olaus armis onuſtus, præcipiti ſaltu profundum petiit.

Enarus Norua/gicus.

Vnus cęteris grauius impe/tit hoſtem.

Sueno Rex Da niæ.

Fragor arcus i/tenſi.

Enarus.

De ſublimioribus metis, ſagitta tangendis.

CAP. VI.

COMMVNIS apud Septentrionales, aliaſq; innumeras gentes, eis etiam vltramarino loco vicinas, viuendi ratio eſt, vt in principio æſtatis omnes ſagittarii, tam vrbani, quàm campeſtres diebus feriatis, vel feſtis in planitie ſpecialiter ad id ordinata, conuenientes, ſagittatoriæ artis omnimodam peritiam publico aſpectui æſtimandam oſtendant: idq; vel in æreis bombardis, vel balliſtis, vel ar/

Ludus ſagitta/riorum.

Bombardæ & ferrei arcus.

cubus eſt permiſſum : ea tamen lege, vt talibus tormentis,& globis in plano contingant ſigna . Fortiſsimis verò balliſtis metam inſtar auis Papagalli,valde ſublimi loco in haſta ferrea impoſitam, atq; verſatilem, obtuſis ſagittis, vt excidat, diſſoluunt. Quo facto , eius artis peritiorem magiſtratus inſigni munere gratanter reſpicit , atq; inter optimos quoſq; ciues ſingulari aliquo priuilegio conceſſo viuere ſinit.Reliquos etiam ſecundum vniuſcuiuſq; artis excellentiam,decenti liberalitate collectos, conſeruant : ea potiſsimùm ratione,vt eorum ſingulari ingenio,paucarum ſagittarum emiſsione , obſidione ingruente , hoſtilem Principem interimant , atq; eo compendio patriæ rapinas , & ſeruitutem auertant , prout ſuperiore capitulo After ille oppidanus Philippo oculum eruit dextrum . Eoq; exemplo plures apud Gothos,immò omnes alias orbis partes,ſagittæ ictu olim in obſidionibus ſublati ſunt,recentiq; quidam ſolo capite , quidam dentibus euulſis, quidam oculis eruis, quidam gutture exciſo , mox interiere , ita etiam , vt pueri artis peritia æreo tormento maximis principibus vitam ademerint , prout ſuperioribus annis extra Holmiam in Suetia , atq; Groningam in Friſia , recens memoria atteſtatur .

Remediũ obſidionis libãdę

After oculũ patris Alexãdri eruit.

Stocholmia.

Groninga .

De externis exemplis.

CAP. VII.

Cõmod' Imp.

VANTVM verò Commodus Imperator ſagittis in bello , vel ſpectaculis valuit , ſatis claret ex Herodiano lib . I. Aſſerit enim eum adeò certum fuiſſe manu,vt quodcunq; deſtinaret , iaculo ſagittaue contingeret . Erantq; cum illo aſſiduè Parthorum ſagittarii lectiſsimi , ac Numidæ iaculatores : quos ille tamen omnes longè artificio ſuperabat. Publico igitur ſpectaculo ceruos , damas , & cornigera animalia , præter tauros,i paradromide currẽs, atq; inſequẽs impetebat, ac præuenta fuga certiſsimis ictibus proſternebat.Leones verò , & pantheras , aliaq; id genus nobiliſsima animalia , iaculis confodiebat , ſic vt nec telum quiſquam ſecundum , nec vulnus viderit , niſi lethiferum , quo beſtiæ conficerentur : adeò telum certa manu eius miſſum , nunquàm aberrauit. Idem aliquando ſagittas limatæ cuſpidis in Mauruſias ſtruthios intorquebat:quę & pedum celeritate , & alarum quaſi velis ocyſsimè ferebantur , ſic vt ſummum contingerent collum : atq; ita capita amputaret , vt exectis ceruicibus (qui teli impetus fuerat) aliquandiu tamen viuentibus ſimilem curſum continuarent. Quin & pantheram, quendam ſcilicet in arenam deductum laniaturam , ita opportuno vulnere conſecutus eſt , vt interfecta belua hominem ſeruauerit , ac dentium quoq; aciem cuſpide ipſa iaculi prçueniret . Leones item cauea centum eductos , totidem miſsilibus vniuerſos occidit: ita ſuo ordine iacentibus corporibus, vt numerari facilimè ſingula poſſent , nullo ſcilicet ſuperuacuo incidente telo . Sed hic Commodus, nulli commodus, ad vltimum veneno extinctus eſt.

Sagittarii Parthorum.

Paradromis.

Telum nõ errãs

Curſus cõtinuatus euulſis capitibus.

Leones 100. occidit.

Cõmodus veneno extinctus .

De ris

De ritu fugandæ hyemis, & receptione æstatis.

CAP. VIII.

POSTQVAM Septentrionales populi communiter à principio Octobris ad finem Aprilis asperrimas hyemes, & longissimas noctes, sæuosq; flatus, pruinas, niues, caligines, tempestates, immensaq; frigora, & reliquas sæuientium elementorum mutationes, quasi concessa solatia alacriter transierant, mos est diuersus in gentibus illis remotissimè distantibus, nempe quòd redeuntem solis splendorem singulari tripudio, præcipuè versus polum Arcticum habitantes, excipere soleant. Qui enim montosa sublimioraq; loca incolunt, mutuis conuiuiis gaudia multiplicantes exultant, eò quòd vberior redit venatio, atq; copiosior piscatura. Suecis autem Meridionalibus, & Gothis, longissimo prouinciarum spatio à polo remotis, alius ritus est, vt primo die Maii sole per Taurum agente cursum, duplices à magistratibus vrbium constituantur robustorum iuuenum, & virorum equestres turmæ, seu cohortes, tanquam ad durum aliquem conflictum progressuræ: quarum altera, sorte deputato duce dirigitur: qui hyemis titulo & habitu, variis indutus pellibus, hastisq; focalibus armatus, globatas niues, & crustatas glacies spargens, vt frigora prolonget, obequitat victorioſus: eoq; durio-rem se simulat, & efficit, quò ab vaporariis stiriæ glaciales dependere videntur. Rursumq; alterius equestris cohortis præfectus æstatis, Comes Florialis appellatus, virentibus arborum frondibus, foliisq; & floribus (difficulter repertis) vestitus, æstiualibus indumentis parum securis, ex campo cum duce hyemali, licet separato loco, & ordine, ciuitates ingrediuntur, hastisq; edito spectaculo publico, quòd æstas hyemem exuperet, experiuntur,

Qualitas tẽporũ in Aquilõe

Sol rediens tripudiis excipitur.

Ritus Aquilonariũ hyemis fugandæ.

Dux hyemalis.

Dux æstiualis.

Comes Florialis.

Aestas victrix.

Ad idem.

CAP. IX.

Asperitas hyemis.

NDE & acriter vtraq; parte triumphare cupiente, illa vehementius alteram vrget, quæ eo die ex aëris clementia, vel austeritate videtur mutuare vigorem. Si hyemis asperitas adhuc suum gelu spirat, depositis hastis cineres viuis ignium scintillis commixtos, vrnis vel saccis extractos, obequitando hyemis personæ, super aspicientes effundit. Similiter & hi, qui eodem cultu & habitu, quasi auxiliares turmæ adiuncti sunt, in equis igniuomos globos eiiciunt in aspicientes. Ne autem æstatis persona ob defectum ramorum virentium, florumue, cum sua equestri cohorte priuetur honore cupito, longè antè betuleas frondes, seu tiliæ virgas vaporarii calore, & irrigatione artificiosè virentes, quasi è sylua productas, clanculò elatas, sed apertè reductas ostendit: quo casu ob defraudatam naturam hyemis propugnatores infestius instant, ne dolo quæsita victoria emergat, aut sistat in placida pompa: quæ tamen fauorabili astantis populi, asperrimum hyemis dominium peramplius sufferre negantis, iudicio, digna iustaq; sententia conuincitur, vt æstati pro publica lætitia victoria cedat, victoriamq; partam splendido instructo conuiuio æqualibus perficiat, & corroboret haustibus: quam assequi vix potuit hastis. Ne autem ritus is externo exemplo carere videatur,

Factitii flores.

Natura defraudatur.

Hyems æstati cedit.

Herodotus lib. II. asserit Rhampsinitum quendam Aegypti Regem, ob sui memoriam perpetuandam, è regione vestibulorum templum Vulcani ab Occasu spectantium, duo simulachra quinùm & vicenùm cubitorum longitudinis reliquisse: quorum quod Aquilonem spectat, id Aestatem: quod Austrum, id Hyemem Aegyptii vocant, præposterè facientes.

Simulachra duo

De Maialibus

De Maialibus festis.

CAP. X.

DEMVM omnibus tam syluis, quàm pratis, & campis vi resentibus, & floresentibus, sole per Cancrum transeunte, hoc est in Vigilia Natalitii ortus diui Ioannis Baptistæ, (quem diem miris festiuitatibus seruabat antiquitas, celebriq; cultu posteris seruandum docuit, & præcepit) populus omnis vtriusq; sexus & ætatis, turmatim in publicis plateis vrbium, aut planitie camporum, vbiq; copiosis accensis ignibus, pro choreis tripudiisq; exercendis, concurrere solitus, vetustorum heroum domi, foriscq; magnifica gesta vbilibet in orbe peracta, saltando decantat: etiam quid illustriores fœminæ pro æternis assequendis laudibus, amore seruandæ pudicitiæ perfecerunt. Præterea quid degeneres, ignauiq; nobiles, crudeles tyranni, & turpes fœminę excluſa honestate fecerunt, patriis cantionibus, & rhythmis sonantibus citharis, ac tibiis alternatim adductis, exoluunt. Insuper puellæ matrum doctrina prȩmonitę, quot quantaq; mariti vitia, in lusibus alearum, rixa tabernarum, luxu vestium, societate scurrarum, & continua ebrietate, & crapula exerceant, psallendo resoluunt. Sed rursus ingeniosiores adolescentuli concinere nórunt, quàm pigerrimæ, fallaces, indomitæ, rixosæ, garrulæ, nugaces, & infidæ sunt mulieres, ne sola querela maritos sugillent. Deinde quid perfidi ciues, versuti artifices, vagi negotiatores, stertentes nautę, rusticiq; infideles, & astutissimi proditores, ac blandiloqui adulatores, & auari, crudelesq; terrarum præfecti efficiunt, varietate cantionum, & musicis instrumentis exponunt: ea potissimùm ratione permoti, vt tenera iuuentus agnoscat, quàm excelsa, ac splendida virtus sit, æternisq; laudibus digna, bonorum inhȩrere vestigiis, & à pessimis resilire, ac præcauere exemplis.

Aestas media die S. Io. Baptistæ.

Cantilenę heroum canuntur.

Tyranni crudeles.

Vitia maritorȩ.

Vitia mulierũ.

Vitia cõmunia.

Virtus splendida.

De turpibus cantilenis auertendis.

CAP. XI.

Turpes cantilenę prohibẽtur, & gestus.

SOLENT tamen pii parentes pręcipuè cauere, ne proles eorum turpes addiscant cantilenas, aut turpes exhibere corporis gestus, nèue innocentes mille scandalis lædant. Nec verò negandum erit, quin aliquis in tanta multitudine exiliens Hymenæus, velut Veneris Bacchiçp filius, ex officio ad nuptias & thalamos psallere solitus, libidinosas & lasciuas excitet imaginationes, ac operationes. Sed nunquàm visum, nec auditum est, quòd ad turpitudinem populi applausu, vel abdito loco, aliqua mulier seipsam (contempta naturali verecundia monstrauerit inspiciendam: quia ea Diogenis Cynica secta, nusquam in Septẽtrionalibus populis repugnante pudore obtinuerat locum: quam B. Augustinus, aliiçp graues autores, gentilitate Romanorum, velut impurissimam & detestabilissimam, introductam fuisse attestantur: de qua etiam Perottus in Commentariis suis, nescio quàm cautè, legentibus plurima exempla producit. Non fuisset contemnenda Platonis censura lib. II. de legibus: vbi sub constituta pœna prohibet, ne turpes cantilenæ canantur, neçp infames picturæ monstrentur, prout superius cap. de Maschatis & personatis est enarratum. Vnum tamen in ęternam commendationem Regiæ ciuitatis Gedanensis, terræ Prussiæ versus Aquilonem, hic afferre licebit, quod circa annos Domini M. D. XXX. quidam impurissimi mercatores, Lutherana licentia pręsumptuosi facti, numero septem, cum tot meretricibus nudato sexu choream (quam Adæ Euæçp vocabant) præmissa turpissima saltatione instituere conantes, in ipso exordio iussu magistratus capti, & ad publicam statuam ignominiis plenam, vehementissimis chordis, ac asperrimis virgis cæsi, bonisçp omnibus priuati, extra dominia eorum, & portam ciuitatis ministerio tortorum educti, perpetuò sunt proscripti, domusçp solo æquata, sub lege annexa, ne quis eam vllo vnquam tempore inhabitaret. Fundus, & domus hęc cuidam famosissimo mercatori, Iacobo Campen nomine, attinebat: huncçp locum cum eo, sententiam prædicti magistratus approbante, aliquoties vidi.

Mulieres nunq̃ nudo spectaculo se ostẽdũt

Secta Diogenis

Plato prohibet turpes cantus.

Picturæ infames prohibẽtur.

Gedanensiũ cõmendabile iudicium.

Sexus nudus vtriusçp generis saltans, cæditur & proscribitur.

Iacobus Cãpa mercator Gedanensis.

De Iusu

De lusu alex, & Schacorum.

CAP. XII.

VM nihil difficilius sit in humanis rebus, quàm mentes & affectus hominum, quo iudicio ferantur, intelligere, aut omnigenis voluptatibus, vel tristitiis immersos, quomodo passiones moderari valeant, perspicaciter intueri: mos est ergo apud illustriores Gothos, & Sueones, filias suas honesto coniugio collocaturos, procorum animos miris ingeniis & passionibus examinare, prçsertim in ludo Latrunculorum, seu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, auaritia, socordia, ignauia, aliæq; plures dementiæ passiones, & animi motus, fortunæq; vires, & proprietates demonstrari solent: scilicet an procus agrestis animi sit, quod subitò triumphando indiscretè exultet, aut iniurias illatas cautius pati, vel modestius auertere norit. Sed in potu pro secretioribus cordis arcanis, & corporum vitiis detegendis, nullam existimant hac experientia voluptatem commodiorem. Nam cùm biberit quis (quod & Plato de legibus attestatur) primò alacrior fit, quàm prius erat: deinde quò plus biberit, eò meliore, maiori, ac fortiori spe, atq; insuper potentia pro sua opinione repletur: tandem quasi sapiens ea homo confidentia, libertate, audaciaq; tumescit, vt intrepidè & dicat, & faciat quicquid placet: & denicq; ea committit, quæ facilè futuræ vitæ progressum certioribus signis ostendant.

Scrutiniũ cordis humani difficilimum.

Mentes hominũ ludo schacorum explorantur.

Procorum probatio.

Potatorum gradus.

De eodem.

CAP. XIII.

Auſpicia iũgendoꝝ cõnubia.

HISQVE viſis auſpiciis, prouidi parentes charorum liberorum connubia diſcretius amplectenda, vel refutanda moderantur. Non enim fallitur ſuſpicio, quin ex improbo ludo cuiuſcunq; ſit generis, ſiue Schacorum, ſiue aleæ, chartarum, & teſſerarum, ad exhauriendam longi temporis quæſitam ſubſtantiam, & victum, etiam vſq; ad venditionem proprię libertatis, intendatur via: prout Cornelius Tacitus, & Beroaldus de aleę luſu meminerunt, quòd peruerſiſsima pertinacia cum adiuncta blaſphemia, & ſexcentis maledictionibus exercetur. Nec ſibi blandiantur Eccleſiaſticæ perſonæ, quòd eiſdem videatur Schacorum ludus eſſe permiſſus: quia ludendo deperditur nobiliſsimum tempus, melioribus incrementis pro ſcelerum expiatione, & pauperum conſolatione, ac communi bono diſtribuendum. Contrarium facientes, etiam ſi Antiſtites ſunt, ſequantur conſilium Vincentii in ſpeculo hiſt. lib. XXV. cap. LII. de quodam Archiepiſcopo Florentino loquentis: cui propter ludum Schacorum perſuaſum fuit, vt eleemoſynarum largitione, manibuſq; abolere curaret, quod turpiter, & temerè (vt eodem cap. dicitur) polluerat manibus ſuis. Aſſerit præterea Valla, Regem Arragonię Ferdinandum, aleatores vt peſtes habuiſſe exoſos: nihil enim boni viri adeſſe exiſtimatur in aleatoribus, & blaſphemis.

Mala ex ludis importunis.

Perditio tpis.

Archiepſ Florẽtinus pœnituit.

Ferdinãdus rex Arragõię aleatores expulit.

De variis exercitiis iuuenum.

CAP. XIIII.

Otium militare peſsimum.

CVM ex otio & torpore, præſertim in re militari, deteſtabilis incommoditas enaſcatur, prouiſum fuerat à vetuſto tempore, duratq; in hunc diem, vt iuuenes freno militaris diſciplinæ ad bella domandi, alii haſtis, alii ſaxis, alii ſaltu, alii curſu, continuata agilitate exercecant vires ſuas. Haſtis itaq; in primis, vt graues, denſaſq;, & fortes militares lanceas, intus non excauatas, in prælio ferant, & hoſtem duplici thorace armatum, ſi poterunt, tranſfigant. Siue enim grauis, ſiue leuis armaturæ ſuo tempore campum ingreſſuri ſunt,

Luſus haſtarum cur fit?

ſunt, ſemper vtendum eſt grandibus, ac denſis haſtis, vt hoſtem gemino thorace,& lorica munitum penetrent aggreſſuri, prout ſuperius de bellis fuerat enarratum. Lapides, ſeu ſaxa iactant, vt diſcant fortiori iactu obiecta admota repellere, vel tenere, quemadmodum vulneratis in conflictu accidere ſolet: qui fortium ſociorum manu, ne corruant, tenti, vt celerius curentur, è prælio ſint deferendi. Saltu quoq; ſe vehementer exercent, vt creſcentis aruinæ, vel abdominis incommoda reſtringant: ne fortè obeſo ventre laxato, ſibi, aut aliis iumenta aſcenſuri, vel deſcenſuri, fugiendo, vel aggrediendo non ſuccurrere poſsint. Vnum tamen atq; alterum exemplum licet hic referre, Nobilem quendam ciuem fuiſſe Regiæ ciuitatis Holmenſis in Suetia, natione Germanum, vel Cimbrum de Ditmerſia, nomine Clauos Boya M.D.XX. qui cùm præcepto ſeueriſsimi Regis Daniæ Chriſtierni II. in carcerem, vt vitam amitteret, intrudendus eſſet,& ob nimiam pinguedinem, in carceris ſublime oſtiolum anguſtum nequaquàm intrudi poſſet, indignatione impiorum ſatellitum, ad aliorum torturam feſtinantium, ſeorſum ad angulum eſt eiectus, & denuò durante vita ſaluatus. Is ciuis nihilominus, vt aiunt olim peritorum medicorum conſilio reprimeret, cymino, & aniſo cum toſto pane vſus eſt: ſed nihil in hoc naturæ conflictu poterat præualere, quia in adoleſcentia abſq; exercitiis fuerat educatus.

Iactatio lapidū

Saltus.

Clauos Boya.

Morte afficiēd' ob pinguedinem dimiſſus.

Otium oī ætati nocet, p̄ſertim adoleſcentiæ.

De externis exemplis.

CAP. XV.

PRAETEREA alius quidam malitioſus hiſtrio, ob nimiam pinguedinem, teſte Alberto Crantzio, eò quòd ſingulo die decem hominum cibos deuorare ſoleret, ne vtilium laboratorum eſcas quaſi publicus depopulator conſumeret, iuſſu alterius Danorum Regis eſt ſuſpenſus. De ſaltu, & commodis eius dictum eſt, ſcilicet quòd dominis ſuis mira agilitate foſſas tranſiliendo, fideles miniſtri perticas, ſeu haſtas, quibus hoſtem à tergo perſequentem euadant, adminiſtrare poſsint. Curſu etiam ſatis diligenter ſeſe exercent Aquilonares, maximè vrgente aſperrimo gelu, quo ludus conuertitur in neceſsitatem. Prætereà multis aliis ſeriofis exercitiis ſucceſsiuo tempore, vti olim Cęſaris milites, applicantur: ſcilicet aggeres componere, machinas trahere, naues reficere, agros demetere, frumenta ſuccidere, remos ducere, dominum humeris portare, equos adaquare, ſyluas incidere, vixq; nocturnis temporibus à laboribus quieſcere, quemadmodum militaris diſciplina requirit: ne deteſtabili otio, luxu, torpore, ignauia, ſtupiditate, & reliquis portentoſis erroribus, & vitiis, optima adoleſcentia, vel militia turpiſsimè corrumpatur, prout Iuſtinus atteſtatur, immò & Suetonius de Octauio Auguſto: quòd ſcilicet filias ſuas noluerit vnquam inani otio laſciuire, vel perire.

Hiſtrio pinguis

Ludus curſorius.

Iulius Cæſar.

Exercitia diuerſa.

Diſciplinę militaris ꝓprium.

Filiæ Octauii Cæſaris fila texerunt.

De exercitiis gladiatoriis.

CAP. XVI.

Gladiatoꝝ exercitia.

Dimicatores.

Viſus imobilis

Pugiles Olympici.

Ennii carmen.

Salmacida ſpolia.

Fortitudo athletica.

DEMVM vt omnia alia, quæ ad ſeruandas, acuendaſq; vires attinebant, aſsidua ingenii exercitatione tractabant antiqui Septentrionales: ita à gladiatoribus vitandi inferendiq; ictus conſuetudinem, ſtudioſo exercitii genere contrahebant: quorum quidam inſigni dimicationis arte callentes, aduerſq; frontis ſuperciliũ infallibili ictu ferire ſolebant: quo ſi quis recepto verſilitate palpebræ timidius conniueret, mox aula erectus ſtipendiis defungebatur. Tantum enim virium animis eorum à natura, & viſu inſitum erat, vt etiam receptis in vultum ictibus, ne leues quidem ſuperciliorum nutus ederent, atq; aduerſus omne percuſſoris irritamentum in eodem habitu animum continerent, in nullo mollius ſe gerentes, quàm pugiles Olympici: de quibus grauiſsimi autores teſtantur, quòd duriſsimas plagas excipientes, & cęſtibus contuſi, nihil omnino ingemuerint. Enimuerò Aquilonaribus viris nullo vnquam tempore iure dici potuit Ennianum illud: Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres. Aut illud: Salmacida ſpolia ſine ſanguine & ſudore. Sed tales erant, vt eis nullus labor inſolitus, nullus locus aſper, aut arduus erat: non armatus hoſtis formidoloſus, non mors ipſa terrorem eis incutere valuit, adeò vt quandoq; in duello morientes, ſoluto in riſum ore, per ſummam doloris diſsimulationem ſpiritum reddiderint.

De co-

De eodem, ne precariò viuerent.

CAP. XVII.

AMQVE generoſo animo fuerunt, vt bello intercepti, ſæpe in libertatem reſtitui potuiſſent, ſi ſaltem preces quantulaſcunq; pro ipſa vita porrigere voluiſſent. Sed precariæ vitę vſum animi magnitudine floccipendentes, vitam perinde atq; paruulum aliquod beneficium reſpuerũt, mortis ſententiam ſua ſponte complectentes. Adeò ſalutem dedecore, vel dedecoris ſpecie mercari virtus ignorat. Enimuerò nullus vult laudis titulos, aut præmia captans, ignauo torpere metu: ſed fortibus ire obuius, nec gelidum expaueſcere ferrum. Quòd autem contemptores mortis perhibentur, multiplici ratione conſyderatur, cùm in Septentrione ſana ſit cœli influentia, & ſyderum bonitas: quæ robur his addunt, & mortis contemptionem pariunt, ſicuti Ioannes Eſchendenſis in prima triplicitate ſub Septentrione, & Occidentis angulo, vbi Iupiter & Mars imperia tenent, bellicoſos, magnanimos, & fortes gigni, etiam cap. 5. diſtin. 8. ait: cui opinioni Lucanus lib. II. innititur, dicens:

Vſus precariæ vitæ vitatur.

Cõtemptores mortis.

Bellicoſi & fortes in Aquilone gignũtur

Certè populos, quos deſpicit Arctos
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animęq; capaces
Mortis, & ignauum eſt redituræ parcere vitæ.

Prętereà Ariſtoteles in problematibus aſſerit in locis calidis timidos eſſe, & in frigidis viriles.

Ariſtoteles.

De haſtiludiis, & torneamentis.

CAP. XVIII.

Ritus Septẽtrionalium.

VETVS apud Septentrionales Principes ritus ſemper obſeruatus fuerat, qui & moderno tempore ardentiſsimis exercitiis, & continuis ſtudiis obſeruatur, vt in publicis conuentibus Regum, & Principum, aut nobilium, nuptialibus feſtis, aut equitibus auratis procreandis, aut bellicis triumphis confectis vel conficiendis, aut natalibus Principum diebus celebrandis, aut certa alia ſuadente ratione, vel voluptate, frequentius fieri ſoleãt diuerſi generis haſtiludia, ac torneamenta: quandoque integris armis præliaribus, & contis acutis, vel cauſa læſi honoris reintegrandi, aut amplificandi: quandoque ſola galea in capite, & thorace in pectore tectis, ob placidum clariſsimarum, ac illuſtrium virginum, & matronarum fauorem habitum, aut habendum: quandoque nudo brachio dextræ, vel ſiniſtrę manus, ſericeis fimbriis circumquaqꝫ pendentibus, & expanſis: idqꝫ ob contentionem nobilium procoꝝ dirimendam. His & ſimilibus cauſis multipliciter digladiantur, prout voluptate trahũtur, lege militari ſeueriſsima ſtrenuè conſeruata, ne quis præter decorem & honeſtatem, alteri poſteà ſiue inermi, ſiue armato congrediatur, aut cadens membris ruptis inſultet, aut fracta ceruice necis actionem tranſferat ad hæredes. Solent etiam equos & arma, auri & argenti non contemnendam ſummam, mediocris nobilitatis aulici in præmium victoris reponere, præſertim quando ex prouocatione ſingulare certamen ſubeundum erit.

Haſtiludia quã do fiũt et qũo Galea ſola.

Lex militaris.

Arma integra victori cedũt.

Adhuc de

Adhuc de eodem.

CAP. XIX.

ACCIDIT tempore Regum, Magni Gothorum ac Sueorum, & Erici Danorum, in publico Principum conuentu, apud Veſtrogothos Scaris celebrato, quendam magnę nobilitatis virum, Magnum Dyſauald nomine, in medium exilire, verbis potius quàm viribus abundantem: qui Sueonum nobiles totus iactabundus ad ſingulare certamen expoſtulare contendit. Leoninam fortitudinem præ ſe ferre viſus, equum, & centum libras argenti puri in præmium certaminis reponebat, ſi victus pugna exceſſiſſet. Quem ex Sueonibus Erengislus Plata vir taciturnus, primo impetu, & facili negotio procul ab equo deijciens, ſuperauit: equumq́, & argentum in victoriæ præmium reportans, documento Danis fuit, Sucones magis viribus quàm verbis inſtructos, ad prælia deuenire. Itaq́ Dani viſo occaſu ſui Achillis, à torneamentis, & verborum iactantia in longa tempora quieuerunt. Verùm vt interei ſub publico Principum cõuentu in Regia vrbe Holmenſi tempore Regis Chriſtophori, inſignius aliquod torneamentum ederetur, quidam Holſatus de genere Ranſorum, excellentius quàm Dani Sueonum nobiles ſuperare exiſtimans, ſingulos magno faſtu & contemptu ad ſingulare certamen prouocare non differens, exinde verecundius quàm credidit, inſolentis ſui clamoris inuenit pœnas. Sueci nanq́ iactantiæ eius potius, quàm viribus ſatisfacere cogitantes, monachum quẽdam ordinis S. Dominici, aliàs veteranum equitem militia defunctum, Prioris ſui conniuentia, equo valido armis ornatum, galeaq́ tectum, ac haſta munitum, tubis concrepantibus loco vbi inſiguis iactator aderat, celerius ſiſtunt. Nec moræ patiens Holſato congreditur, atq́ eum ab equo deiecit: ſimiliter & reliquos ſuæ inſolentiæ ſectatores, quotquot occurrere vidit, ab equis eiecit. Pluribus deinde reſtare non viſis, priuſquàm loco abiret, iuſſus pro honore ſuo ab aſtantibus ſublimiori culmine illuſtribus fœminis vultum exhibere, quis eſſet, galea depoſita, equoq́ calcaribus citato, ad monaſterium fugiens, cuius miles eſſet, monachali habitu & vita monſtrauit.

Magnus Dyſauald: de quo i Hiſto. Gotho. fol. 636.

Præmium victoriæ.

Erengislus Plata.

Milites ſtrenui viribus nõ verbis pugnant.

Iactantia.

Holſat' Rãſon iactabundus.

Iactator à monacho ſuperat'

Monachus reuertitur in monaſterium ſuũ

De torneamentis ſtrabonum, & luſcorum.

CAP. XX.

Spectaculũ pulchrius luſcorũ

Hoſtis nõ contemnendus.

Luſci rari ĩ Aq̃lone.

Virtus.

Diſſenſio tollit haſtiludiis.

PVLCHRIVS tamen, & iucundius inter duos equites ſtrabones, ſeu luſcos, haſtis concurrere volentes, exoritur ſpectaculum. Illi enim vt obliquum (equis licet directè concurrentibus) viſum in ſe mutuò dirigunt: ita & vtrinq; lanceæ in obliquum directæ, impoſsibilem creduntur habiturę contactum. Sed ipſo equorum congreſſu cominus citato, facilimè monſtratur, haud difficile fore etiam ſtrabonibus concurrere contis, maximè in patenti certaminis loco, vbi nullus contemnendus eſt hoſtis, etiamſi fuerit ſimpliciter cæcus, vti Cicero clariſsimè recenſet de Appio Cæco, & ſimilibus aliis in Quæſtionibus Tuſculanis &c. In Aquilonaribus verò regnis, etſi rariſsimi ſtrabones, & luſci occurrunt: tamen vbi apparuerint, exercitatiq; fuerint, inſigniter ſuis hoſtibus congrediuntur: adeò corporis defectus tollere, & ſubleuare nititur ipſa virtus. Vbi verò in curiis principum ſatellites huiuſmodi, ob partam victoriam cæteris euaſerint inſolentiores, non niſi haſtiludiis, aut torneamentis, more militari diiudicant diſſenſionem: quæ quandoq; vnius, quandoq; amborum horribili morte determinatur, vel vnius fortunę, arma, equi, & quicquid militaris ornamenti in auro, argentoq; tempore congreſſus oſtenditur, mutuo conſenſu ipſi victori non interimenti redduntur.

De con=

De confusione ignauorum militum.

CAP. XXI.

NEC dissimile luscorum spectaculis abesse solet, quod garrulis equestribus, importuna dicacitate à lingua mutuantibus spicula, & vires, tanquam improbis, rixosis, & contentiosis, publica confusione corripiendis, aliquid opponi solet, ea præcipuè vilipensionis nota, quòd aliqua mulier cordata armis, galeaq; ac hasta munita, vni alicui è prædictis garrulis hastam frangendo concurrat. Necq; inuitè eiusmodi gloriolam quærit hic sexus, cùm ab incunte ætate solitus sit equos domare feroces. Stato igitur loco & tempore, congressione facta, garrulus mulieris hasta ab equo deiicitur, qui epotandis calicibus inuentus est non agnouisse fortiorem. Quo fit, vt alii satellites, seu equestres, nunquàm proni sint ad inutiles proferendos garritus, more scurrarum, ac protomimorum. Nihil enim adeò necessarium est fortissimo militi, quàm abditum seruare silentium, & modestissimum pro tempore miscere sermonem, iuxta carmen vsitatum:

Equestres garruli.

Mulier animosa.

Sexus muliebris gloriabundus.

Milites veri à garrulitate abstinent.

Scire loqui decus est, decus est & scire tacere.
Hæc duo si poteris, sæpe peritus eris.

Summæ nanq; leuitatis, & ignaui animi est, militarem virum, garrulum, nugacem, de exigua gloriola suscipere inanem iactationem, & se extollere, quasi fortunam sub imperio suo haberet, certusq; sit, eam nunquàm in posterum aduersari sibi posse: qua ex re omnibus irrisioni, & ludibriis erit. Nimis etiam, & ineptè seipsum amat, qui gesta propria laudat, vmbram pro corpore venaturus, vbi glorioſior expectanda sit laus, & commendatio aliena.

Iactatio inanis.

Gloria aliunde expectanda.

De haſtiludiis nauticis, ſeu ſcaphariis.

CAP. XXII.

Haſtiludiũ nauarum.

EST & aliud nauticum genus torneamentorum, generali ſpectaculo ſępiſsimè intuendum: in quo ſcilicet clypeis, & haſtis muniti naucleri, in puppi nauicularum ſtantes, ſociorum remigantium impetuoſiſsimo tractu ſe mutuò impingunt: ambo tamen ventrotenus laxato funę ligati ſeruantur, vt cadentes è gurgite, ne illicò ſuffocentur, educi poſsint: vbi pariter ceciderint ab vtraq; puppi, denuò repoſiti, pro inſtituta priori victoria pertinacius certent. Nec ceſſant, donec alteri eorum victoria cedat, vel pari caſu certamen (compoſita cauſa) diſſoluant. Cauſę verò huiuſmodi aquatici torneamenti hæc, aut ſimilis eſſe ſolet, vt vel exercitii gratia id faciant: vel pœnis naualibus adacti aquis puniantur, qui verbis, aut factis inſolentius in aquis excedunt: vel etiam in portubus moroſo ſub anchoris vento nauigia retardante, vel Principis aſtantis aſpectu videantur, quàm fortes, experti, ac animoſi ſint nautæ in eorum torneamentis, atq; ſi opus fuerit, arte vrinatoria, vt aliquid marino fundo illapſum recipiant, exercitati. Hi tamen in eo congreſſu ſemper audaciores ſunt, quibus ars natandi quaſi à pueris connata eſt, vt neceſſe non ſit vti præſidio funiculi alligati.

Cadentes retrahuntur.

Cauſæ certaminis.

Ars vrinatoria hoc caſu vtilis

De chorea

De chorea gladiatoria, vel armifera saltatione.

CAP. XXIII.

HABENT prætereà Septentrionales Gothi, & Sueci, pro exercenda iuuentute alium ludum, quòd inter nudos enſes, & infeſtos gladios, ſeu frameas, ſeſe exerceant ſaltu: idq; quodam gymnaſtico ritu, & diſciplina, ætate ſucceſſiua à peritis, & pręſultore ſub cantu addiſcunt: & oſtendunt hunc ludum, præcipuè tempore carniſpriuii, Maſcharārum Italico verbo dicto. Ante etenim tempus eiuſdem carniſpriuii, octo diebus continua ſaltatione ſeſe adoleſcentes numerosè exercent, eleuatis ſcilicet gladiis, ſed vagina recluſis, ad triplicem gyrum. Deinde euaginatis, itidemq; eleuatis enſibus, poſtmodum manuatim extenſis, modeſtius gyrando alterutrius cuſpidem capulumq; receptantes, ſeſe mutato ordine in modum figurę hexagoni fingendi ſubiiciunt: quam roſam dicunt: & illicò eam gladios retrahendo, eleuandoq; reſoluunt, vt ſuper vniuſcuiuſq; caput quadrata roſa reſultet: et tādem vehemētiſsima gladiorum laterali colliſione, celerrimè retrograda ſaltatione determinant ludum: quem tibiis, vel cantilenis, aut vtriſq; ſimul, primùm per grauiorem, demum vehementiorem ſaltum, et vltimò impetuoſiſsimum moderantur. Sed hæc ſpeculatio ſine oculari inſpectione vix apprehenditur, quàm pulchra, honeſtaq; ſit, dum vnius parciſsimo præcepto, etiam armata multitudo quadam alacritate dirigitur ad certamen: eoq; ludo clericis ſeſe exercere, & immiſcere licet, quia totus deducitur honeſtiſsima ratione. Quòd autem armati choriſent, Strabo de Curetibus Aetoliam habitantibus lib. X. affirmat, quòd ab eis armifera ſaltatio (licet Perſis contemptui habita) ſit primùm introducta. Sed econtrà in ipſa pugna inuicti habiti, & admirationi, dum fortiores cæteris viderentur, qui verſatam in armis vitam haberent.

Chorea nudorū enſium.

Tempus carniſpriuii.

Roſa gladiatoria.

Saltus cantu moderatus.

Armata multitudo parciſsimo præcepto dirigitur.

Armati choriſantes.

De arcuali chorea.

CAP. XXIIII.

Lex choreę arcualis.

Rex chorex.

LIA etiam iuuenum exercitatio eſt, vt certa lege arcualem choream ducant, atq; reducant, aliis quidem inſtrumentis, ſed eadem vt gladiatorum ſaltantium diſciplina reducta. Arcubus enim, ſeu circulis incluſis, primùm modeſto cantu, heroum geſta referente, vel tibiis, aut tympanis excitati, gyrando incedunt, ſeq; dirigentis (qui Rex dicitur) ſola voce reducunt: tandem ſolutis arcubus aliquantulum celerius properantes, mutua inclinatione conficiunt (veluti aliàs per gladios roſam, vt formam ſexãgularem efficere videantur. Vtq; id feſtiuius, ſonoroſiusq; fiat, tintinabula, ſeu æreas campanulas genutenus ligant. Eſt & alia quædam choreæ, ſeu ludi ſpecies, qua machina quadam lignea homines per aëra rotarum more, & impulſu iactantur: vel alio modo agilitate corporum inſignes ludunt: vt haſtis, circa quas ſe voluunt: funibus etiam, ſupra quos reciproci ambulant: item circulis, per quos ſe more piſcium tranſmittunt: item tabulis, è quibus in aëra pendunt, vno brachio ſe ſuſtinentes: hicq; ludus Petauriſticus appellatur, quòd iuuenes leuioribus ſaltibus mouentur. Sed neq; Cornelii Taciti ſententia hic deerit: qui nudos iuuenes inter gladios ſe iactare veterum more teſtatur, minimè quæſtus, aut mercedis cauſa, ſed ſola gloriola audacis laſciuiæ, pretium ponentis in ſpeculo voluptatis. Pilarum etiam proiectilium, atq; fuſtium impulſu, aliarumq; infinitarum ſpecierum ludi, ſecundum varietatem temporum ibidem currendo, luctando, ſaltando, pedibuſq; ſurſum erectis ſuper manus ambulando, fiunt. Sunt etiam bellicrepæ armorum ſaltationes, quæ clypeis, ac enſibus, tibicinis moderatione tardius, vel celerius variantur ad ſaltum. Qui verò plura ludorum genera videre delectatur, intueri poterit Commentaria Perotti, Plinium, & Liuium: qui vltra XL. genera eorum ponunt, quę minimè reſpondent, nec quadrant cum Aquilonaribus ludis &c. Habet & Herodotus lib. II: habet etiam beatus Ambroſius plurima de varietate ludorum, ſi cui otium fuerit in his, & ſimilibus ſpectaculis perſcrutandis.

Tintinabula tibiis alligãtur.

Genera ludorũ varia.

Petauriſticus ludus.

Iuuenes nudi.

Ludi variarum ſpecierum.

Saltationes bellicrepæ.

Genera ludorũ 40.

Ambroſius.

De chos

De chorea hormica.

CAP. XXV.

SALTATIONEM, seu choream similem à vetustissimo instituto seruârunt, seruandamq; docuerunt antiqui: in qua adolescens ductor erat armatus, militarem exercens peritiam, qua postea in inuadendis hostibus vti posset. Sequebatur virgo modestia quadam insignis, quæ fœmineum saltum decenter agebat: quæ quidem chorea tunc, & nunc permissa, non dissimilis est illi, quam inuenit Lycurgus, & Lucianus Hormũ vocauit: voluitq; ipsum ex duabus virtutibus, temperantia videlicet, & fortitudine constitui. Creditur mos ille olim ex Græcis in Septentrionales regiones translatus. Prisco enim seculo Gothi ethnici Græcis viciniores, sacerdotium & viuendi disciplinam ab eis, nõ secus ac nostra secula à Latio Christianam doctrinam, acceptam didicerunt. Ita virtus temperantiæ, moderationis gratia, honesti cura, decoris consyderatio quæritur, & spectatur: cuius fundamentum est verecundia, & mentis placiditas proteruiam fugitans, sobrietatem diligens, honestatem souens, & omne decorum inducens, vt probatissimorum senum præeligantur tutiora consilia, licet adolescentium videantur esse dulciora. Vti etenim solertium, expertorumq; iudicio ignota loca penetrantur securius: ita ignauorum ductu arripiuntur infestius. Quærendum nanq; est in omni actu, quid personis, temporibus, & ætatibus conueniat, & singulorum ingeniis accommodum sit. Sæpe enim quod alterum decet, alterum non decet: aliud iuueni aptum, aliud in prosperis, & aliud in aduersis.

Ductor choreæ armatus.

Chorea Lycurgi tẽperãtia & fortitudine exercetur.

Doctrina catholica à Latio petitur.

Verecundia.

Cõsilia senũ tutiora, iuuenũ verò dulciora

Circũstantiæ tẽporꝭ, locorꝭ, & hominum.

De eodem.

CAP. XXVI.

Fortitudo i aduersis.

IN aduersis enim virtus fortitudinis excitatur in glorioſam mortem, et reſiſtendo celerius eã aggreditur, quàm alteri cuicunq; aſſentiatur turpiſsimæ conditioni: quia à tergo mors ſequitur, velut à fronte prudentius ipſa vita tuetur. In fortitudine bellica non mediocris honeſti, ac decori forma eſt, q; mortem ſeruituti præferat, ac turpitudini. Prouida tamen futuri conſyderatio habenda eſt, quid poſsit accidere, & quid agi debeat, ac in ardua perplexitate, ſi ſic acciderit, diſcretius diffiniri. Fortitudinis ergo eſt, non diſsimulare

Fortitudo belli ca.

Conſyderatio futuri euẽtus.

Turpe ẽ dicere nõ putabam.

cùm aliquid immineat, ſed in promptis habere, quod eligat, & perficiat: ne poſteà dicat, Non putabam hoc poſſe euenire. Deniq; niſi exploretur aduerſa, citò occupãtur, & ſubuertuntur proſpera: vnde in bello improuiſus hoſtis vix ſuſtinetur, & ſi imparatos inueniat, facilè opprimit. Quod præterea ſuperius dictum eſt de verecundia, maximè vt in adoleſcentulis, & iuuenibus ſeruetur, inſtandum erit: vt illa ętas, præcipuè quod deerat, attendat, & rectè conueniat, & quadret in ordine ſequentis vitæ: de quo qui Ciceronem lib. I. Offic. de decoro legerit, facilè docebitur, ſi ſequi velit: immõ quod Pomp. Lęt. lib. II. ait, Felix qui victoriam conſecutus, temperatum ſe gerere nouit. Hic præterea attendendum erit, quàm multos etiam fortiſsimos ab honore, gloria, & fortitudine, laxata verecundia diſiecerit in illecebras, & ex his (dato errori loco) in deriſum, & contemptum.

Hoſtis improuiſus.

Verecundia felicem facit.

De Pyrrhica ſaltatione.

CAP. XXVII.

Stridor ignis abietini.

MOS eſt ante aulas Septentrionalium Regum & principum, tempore frigoris copioſos ignes, ex arboribus abietinis præcipuè, quarum ibidem copia eſt, inſtruere: quia ex earum combuſtione tantus enaſcitur ſonus, & ſtridor, vt à longè non videntes, ſed audientes exiſtiment corruere trabes, & tecta. Ne autem fragor ille naturæ videatur otioſus, quaſi tympanis excitati circumſedentes ignibus fortiſsimi quiq; viri, in gyrum, ſaltumq; ſe conuertunt, tantoq; impetu ſaltando conſtrin-

do conſtringunt, vt neceſſum ſit poſtremum quenq; , quaſi rupta ſortiſsima cate/ na, in ignem illabi : moxq; exiliens ſaltantium applauſu in ſublimiori ſede reponi/ tur, vt illicò pro Regii ignis violatione, amphoram vnam atq; alteram, bene ma/ gnam, fortioris ceruiliæ epotet. Eo enim potu ſaniſsimo, ſobriè tamen exhauſto, animam vireſq; reſumens, celerrimè reuertitur ad ſuos congyrantes,& ſaltatores: qui ſimiliter motu, igne, ſitiq; agitati, non inuiti retrahuntur ad pœnas affixas, excep/ tis his, qui alias flammarum ſaltibus fuerant exercitati: quibus ars,& robur ineſt, vt amplius haud poſsint in ignem intrudi. Fortius nanq; tenendo, per experientiam didicere in tali ſpectaculo ſubſiſtere cautiores. Ideoq; maiori menſura bibendi hono rantur, licet minimè deliquerint in Regium ignem. Reliqui verò ſucceſsiua alacrita/ te etiam in profundam noctem ſaltum continuantes, quaſi omnes alternatim præcipi/ tantur in flammam: taliq; modo roboris firmitatem, varioq; agitationis genere tyro/ nes militiæ plurimum conſequuntur, vt conſtantiſsimos mores in igne, ſaltu,& du/ ro tactu firment, quatenus ſeriosis inſtantibus bellorum congreſsibus, æquanimi/ ter ſufferre valeant turbationes vehementiores. Sortiuntur etiam taxillis adhibitis, quis ignem veſtitus tranſiliat. Si verò quis ianuam Principis malitioſa præſumptio/ ne iocum excedens offenderit, vix ignem, quòd in eo non comburatur, euadet: prout Cæſar in fine primi libri de ſuo hoſpite Gallo lætatur, quòd ignibus haud necaretur. Qualis autem Tartarorum mos ſit, oratores principum ad eorum dominos ducere per medios ignes, ſuperius de Moſchouiticis conſiliariis fuerat enarratum. De ſu/ prapoſita tamen Pyrrhica ſaltatione, plurima, & hæc pulchra in vita Hadriani ha/ bentur. Similiter apud Herodianum de motu Pyrrhico, & numero currentium in orbem, multa narrantur.

Poſtremus in i/ gnē ꝓicitur.

Pœna delecta/ bilis in potu.

Ignis regius.

Tyrones indu/ rantur.

Ianua principis nō pulſanda.

Tartarorꝫ mos.

Hadriani vita.

De miris citharœdis.

CAP. XXVIII.

QVANTA vis Muſicæ apud Septentrionales olim in admirabili arte, & vſu fuerit, paucis oſtendetur argumentis. Plurimi erant qui ſiſtro, barbi/ to, lyraq;, & chely, omniumq; fidium modulatione ita callebant, vt ad quoſ cunq; volebant motus, variis modorum generibus humanos impellerent affectus: gaudio, mœſtitia, commiſeratione, vel odio mortales afficere nouerunt, auriumq; voluptate, aut horrore animos implicare ſciebant: quinetiam tantas fidibus vires in/

Inſtrumēta mu/ ſicæ artis.

Impulſus mu/ ſicæ.

esse monstrabant, vt perceptis earum modulationibus, astantes mente constare non possent. Quod cùm quidam Musicæ rationis peritus, de se apud Regem Ericum cognomento Bonum, pollicitus esset, tum precibus Regis, tum minis, vt operam fidibus daret, compulsus, inusitatæ seueritatis Musam edidit: cuius prima specie præsentes veluti mœstitia, ac stupore compleuit: qui postmodum ad petulantiorem mentis statum vegetioribus liræ sonis adducti, iocabundis corporum motibus gestiendo, dolorem plausu permutare cœperunt: postremò ad rabiem vsq; & temeritatem modis acrioribus incitati, captum amentiæ spiritum clamoribus prodiderunt. Ita animorum habitus modorum varietas inflectebat. Igitur nisi præstò affuissent, qui furentium vesaniæ valenter occurrissent, lymphantes dementia in rixam versa, mutuis seipsos viribus interemissent. Rex tamen, cuius eximias naturę vires etiam rabies cumulauerat, arrepto ense quatuor militum, continendi eius gratia propius accedentium, necem peregit, donec puluinarium mole, quæ vndiq; à satellitibus congerebantur, obrutus, magno cum omnium periculo comprehensus, & vix tandem menti restitutus est. Hierusalem expiandorum homicidiorum causa adiens, in Cypro defunctus est, atq; ibidem cum coniuge sepultus, vti Saxo Danorum historicus lib. XII. attestatur.

Ericus rex cognomine Bonus.

Musica seuera. Mollis. Clamorosa.

Musica furentis alumna.

Rex pœnitens obiit.

De externis exemplis similibus.

CAP. XXIX.

Symphonia.

AVD dissimilia scribuntur de Musica Liberi patris: quem cùm puerum Tyrrheni nauicularii transuecturi essent, & nymphis nutricibus reddituri, spe prædæ perdere voluissent, ipse hoc intelligens, iussit comitibus, vt symphonia canerent: quo cantu adeò oblectatos Tyrrhenos ferunt, vt saltare etiam cœperint, & nimis lasciuiendo sese in mare proiecerint. Neq; mirum est Musicam tantam vim habere in homines, si Arionem citharœdum tergo delphini per maria, ob dulcedinem symphoniæ, vectum memoratur.

Vin. in spe. hist. lib. 9. cap. 6.

Natura, quæ videtur Musicam hominibus ad tolerandos facilius labores pro singuluri munere dedisse, vt labores, ita de laborum solatio illis, qui sub laborioso Aquilone morantur, benignè prouidit. Inde prouenit, vt fidibus assueti, optimè ludant, etiam qui à præceptoribus artem nunquàm suscepere: pro gloria, & artis perfectione, paulominus cum Nerone Imperatore certantes: cui ob huius artis peritiam à citharœdis, forsan mimis, scurris, & histrionibus, plures coronæ offerebantur. Sed nec omittendum est Procopii testimonium lib. IIII. Gothici belli assentis, Gilmerum potentissimum Vandalorum Regem, obsidione arctissima clausum, solùm sibi pro solatio mitti petiuisse citharam, panem, & spongiam.

Assueti fidibus optimè ludūt Nero.

Gilmerus.

De tibicis

De tibicinibus.

CAP. XXX.

VNT quoq; tibicines, cornicines, liticines, lyricines passim in illis terris: etiam organa hydraulica, quibus amœnior sonus excitatur: quo et Neronem delectatum fuisse Suetonius affirmat. Peritiores tamen talium modulationum artifices, alienigenæ sunt: eoq; stipendia merituri, Septentrionales terras ingrediuntur: quę & larga suscipiunt, atq; hospitum more fauoribus incolarum recipiuntur, maximè à Principibus, vt in equestri expeditione acutiore tubarum sono homines, & equos ad hostiles insultus excitent: homines tanquam horribili præconis monitu: & equos veluti naturæ instinctu ferociter prouocatos, quemadmodum Propertio placet:

Synonima.

Tibicines exotici.

Buccina cogebat priscos ad arma Quirites. Et Virgilio:

Tyrrhenusq; tubę mugire per æthera clangor.

Buccina conuocãtur armati.

Hæc enim à Tyrrhenis prædonibus inuenta dicitur, cùm difficile per oras maritimas dispersi vento obstrepente ad prædam poterant conuocari. Hinc postea bellicis certaminibus adhibita est, ad denuntianda signa bellorum, vt vbi præco præ tumultu exaudiri non poterat, sonitus tubæ clangentis attingeret, teste Virgilio superius allegato: At tuba terribili sonitu. Cuius varius sonus editur, vt bella committantur, interdum vt insequantur fugientes, interdum vt canatur receptui. Cæterùm fistularum, aut chordarum lenocinium in hebetandis ferocibus animis virorum fortium, etiam in conuiuiis, parum efficax adhibetur. Adeò ponderosissimę seueritatis sunt, qui militiam amplectuntur, vt Marte non Musa, lorica non ludo pulchrius se delectari testentur, in omnibus æquè pertinacem animi rigorem obseruantes. Immò plerunq; accidit, vt tibicines, qui huiusmodi militares viros dulcioribus sonis recreare gestiunt, ni moniti præcauerint, celeri eorum seueritate lædantur. Adeò obseratas aures muniunt, vt nulli penitus dulcisonę pateant voluptati. Facilè tamen in gratiam redeunt, dum dulces tibias horribiliore tubarum sono commutant, Tragica canentes. Quid autem bellicosissimus Gothorum Rex Vitiges de tubis omnibus Gothis scripserit, Cassiodorus his verbis fideliter lib. X. attestatur: Non enim in cubilis angustiis, sed in campis latè patentibus electum me esse nouceritis: nec inter blandientiũ delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quęsitus: vt tali fremitu concitatus, desiderio virtutis ingenitę Regem sibi Martium Gothicus populus inueniret.

Directiones tubarum.

Seueri milites.

Tibicines ĩportuni cædũtur.

Vitiges rex Gothorum.

Rex Martius bellator.

De Hiſtrionibus, & Protomimis.

CAP. XXXI.

Stultorum infinitus eſt numerus.
Solatium ab infamibus quæſitum.
Laberius mimorum ſcriptor.
Publius.
Sueto.
Iſidorus.
Volateranus,
Valla.
Borra lucratus ē cētū millia ducatorū pro officio ſuo.
Rhodopis.
Galerus Imp.
Philippus Rex Gallorum.

NEMO miretur quòd hac etiam peſſima occupatione repleta ſit hæc charta puſilla, nempe talibus hominum generibus, quorum numerus eſt infinitus, & tantæ reputationis in curiis, & menſis ſublimium dominorum, vt ferè vel nullum, vel exiguum credatur adeſſe ſolatium, præter vnicum hoc, quod emanat ab infamibus his protomimis: qui & ſuos omnibus retroactis ſeculis meruere ſcriptores, vt puta Laberiū mimorum ſcriptorem, qui decimo menſe poſt Cæſarem obiit. Item Publium mimorum graphicum, natione Syrum. Item Suetonium, Iſidorum lib. VIII. cap. VII. & lib. XVIII. cap. XLI. & XLIX. Item Volateranum. lib. XXVIII. de paraſitis, ac aliis ſtultis. Item Laurentium Vallam in vita Ferdinandi, de quodam mimo, Borra cognomento, qui mimica arte, adhuc ętatem LXXXIIII. annorum agens, lucratus fuit centum millia aureorum: quem adhuc meretrix illa Rhodopis, Plinio teſte, Regias opes accumulans, ſuperaſſe videtur. Speciale tamen teſtimonium hiſtrionum, eorumq; luxum, idem Plinius lib. IX. cap. XXXV. & LI. proſequitur. Refert etiam Trebellius, Galerum in tantum dilexiſſe ſcurras, & paraſitos, & id genus infame hominum, vt poneret eos in ſecunda ſua menſa. Si conſilium Suetonii locum habuiſſet, tales mimi publico ſpectaculo virgis, & flagris cæſi, remotiusq; effugati fuiſſent: quod & Vincen. in ſpe. hiſt. lib. XXIX. cap. XLI. de Rege Galliæ Philippo atteſtatur: quem aſſerit dixiſſe, Hiſtrionibus dare, eſt dæmonibus immolari: & reliqua ibidem notatu digna.

De exotis

De exoticis parasitis, mimis, & scurris.

CAP. XXXII.

QVIA nulli, vel admodum pauci naturali rationis vsu priuati, apud Septentrionales populos generantur fatui, qui simplicitatem originis superinducta malitia more mimorum ostendere possint: propterea aliunde per mare è Germania quæstus causa, vel ob proditionis affectum faciendæ, eò conueniunt, aut cum aliis principibus simul accedunt, aut aliena mercede conducti. Vtcunq; sit, Martialis ille populus Aquilonis (vt superius de tibicinibus dictum est) nunquàm insidiosis huiusmodi artificibus recreari solet: quia castra replent, non aciem belli, nec vtiles erunt: & præsertim quia illuc venientes vt plurimum sceleratí, proscripti, ære grauati, infames, dominorum & terrarum proditores, viarum grassatores, parricidæ, fures, sacrilegi, hæretici, & id detestabile genus horrendum: qui simulata stultitia, vel mimicis præstigiis, furto, vel proditione commissa, opulentiis pleni exinde recedunt. Habuit ante XXXIII. annos Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, quendam protomimum nomine Suikart, id est, deceptorem, versutissima arte insidiosum, à Brema oriundum, candida veste more clericorum semper indutum: cuius portentosis mendaciis in euertendis omnium honoribus, ac inferendis nocumentis, tanta fides adhibita fuit, vt eius nutu, metu, & relatione, vel spoliarentur innocui homines, præcipuè Danorum nobiles, aut necarentur: quo factum est, vt trepidi innocentes, præsertim Daniæ magnates, maximis muneribus datis, præsidio huius abiectissimi scurræ bona redimerent, ac vitam haberent precibus & pretio comparatam. Tandem eo Rege (bimestri spatio vix in factioso regimine completo) è Suetia, & Gothia in Daniam fugiente, callidus iste scurra Bremensis, satis prolixæ ætatis, muneribus opulentissimis repletus, etiam extra Regis castra per syluarum latebras fugere volens; à rusticis rebus omnibus spoliatus, & verberatus, vix viuus euasit.

Exotici mimi.

Populus durus non æstimat histriones.

Qualitas histrionum.

Stultitia simulata.

Christiernus 2, rex Daniæ.

Suikart.

Nobiles Daniæ data pecunia p. fatuũ redemerũt vitam.

Scurra spoliatus.

De naturalibus fatuis, & Musica muta.

CAP. XXXIII.

BONO lectori fastidiosum non sit adhuc intueri diuersitatem fatuorum: quorum aliqui ita astuti sunt in thesauris aliorum iactura (vt suprà dictum est) colligendis, vt vix fiscus tantum in prompto ære habeat, quantum hi detestabili quæstu repositum seruant. Quidam verò, licet rarissimi, adeò applausibiles, ac frugi, vt dominis & principibus suis in mortifera perplexitate constitutis, Laconico more quædam verbula proferant, vnde vitam, patriam, ac totam secuturam stirpem secretius seruent. Ita duo illustrissimi viri, Steno, ac Suanto, in Sueticis regnis dudum à potenti Principe, mortem eis machinante, fatuo credentes immunes abierunt. Quidam signis, dum muti sunt, adulteria detegunt, quatuor ponentes calceamenta in scabello grabati vtriusq; sexus, vt rediens maritus eo mysterio videat infamem fore in sua absentia numerum quatuor calceorum ante lectum. Quidam proditores mutatione vestium ostendunt: quidam furta abscondone, vel extractione rerum demonstrant: & ita

Fatui quidã astutissimi.

Naturales fatui tolerandi.

Steno & Suanto principes Suetiæ.

Pedes 4. i lecto absẽte marito.

Proditores furum.

Præſtigia.

de ſimilibus multis. Quidam per ſigna compoſita quaſi quibuſdam literis edocent intuentis aſpectum, inq; manu leguntur apices rerum: & non ſcribendo facit, quod ſcriptura declarauit: & hæc pantomimis, ac mimis annexa ſunt, qui Principes curis edacibus æſtuantes, lætiſsimis ſignis, & geſticulationibus alacriores efficere ſolent. Hancq; partem Muſicæ diſciplinæ, Mutam nominauere maiores, ſcilicet quę ore clauſo manibus loquitur, & quibuſdam geſtibus facit intelligi, quod vix narrante lingua (teſte Caſsiodoro lib. I. Epiſtolarum) aut ſcripturæ textu, poſsit agnoſci. Pro talibus tamen ſimplicibus fatuis, nulli fiunt ſumptus, ſed aſſutiſsimis, & ſcandaloſis: quibus & pretioſæ veſtes, aurei torques, ac ſplendidę gemmę à Principibus donantur, vt aliquot adulatoriis ſcriptis, vel potius infamibus rhythmis amplificent eorum acta: quæ multò præclarius à grauibus hiſtoricis paucioribus expenſis, honeſtioribus exemplis, & verioribus cenſuris, cum fide & laude perpetuari poſſent in toto terrarum orbe.

Muſica muta.

Principes effuſis muneribus à mimis mercantur laudẽ.

Graues hiſtorici vix aſpiciuntur.

De abiecta cõmendatione mimorum, & vtili laude prudentũ.

CAP. XXXIIII.

Studiũ hiſtrionum.

ED nec ignotum vniuerſis relinquitur, quanta ignominia Principibus ſit, aut laudis cupidis, à talibus commendari, quorum præcipua profeſsio eſt infamibus colludere, turpibuſq; colloquiis bonos mores corrumpere, eoſq; effœminatos efficere, ac libidinoſos reddere, & luxurioſos: prętereà comœdiarum more adulteria, & ſtupra repręſentare, vel concinere, vnde ſpectandi enaſcatur voluptas, & conſuetudo, ac turpiſsima quæq; faciendi licentia perniciosa: et denicq; ad omnium virorum grauium obmuteſcere rationem, & cenſuram. Cuius rei teſtis eſt illa Meſſalienſis meretrix, quæ in actu publico proſtans, veſtemq; deducens, graui Catone viſo deſcendere in ſpectaculum, à geſtu ſe ſtatim continuit, & aliis mirantibus ait, Seuerum virum adeſſe: qua quidem voce oſtendit, longè pluris eſſe vnius grauiſsimi viri aſpectum, quàm totius populi applauſum. Quocirca etſi cuncti, maximè Principes, laudari appetant: tamen intimè caueant, ne id procurent, vel admittant fieri ab hiſtrionibus, & protomimis: niſi ſimiles illis eſtimari, & forſan eſſe velint. Vera etenim laus haberi debet, quæ à laudato viro proficiſcitur: quia à tali viro emanat, qui virtute prędituſ cum laude viuit. Sed hæc peramplius verior eſſe iudicatur, quę ex rectè factis, & iuſtis meritis multitudinis etiam laude concurrente procedit: alioquin nihil aliud, niſi popularem auram, aut ſcurrarum fucum captant: quo nihil inſtabilius, aut deteſtabilius inueniri poteſt. Igitur attendendum erit vnicuiq;, maximè Principi in ſublimiori dignitate conſtituto, ne ſic ſcurrarum, mimorum, hiſtrionum, paraſitorum, protomimorum breui tempore delectetur ſpectaculis, vt immemor ſalutis, perdito tempore, honore, laude, & bono nomine, in vno momento rapiatur ad ęterna tormẽta: quę ab immundis ſpiritibus ſorſitan in vmbra, & forma hiſtrionum apparentibus, & flagellantibus importunius ſuſtinebit: ſentietq; perpetuò flendum eſſe cum Diabolis, ſicuti in momentanea vita inconſyderatè riſit cum ſtultis. Exclamandum hic meritò foret contra quoſdam alti nominis viros, in ſublimitate conſtitutos, qui pro ſumma voluptate ducunt, ſcurras videre, & audire, nudas mulierum picturas intueri, & iis delectari, atq; aliis præbere videndas: quaſi propria caro, mundus, & dęmonia non ſufficerent ad infatuandum hominem, creatum ad imaginem Dei, ni & ſtudioſè in ſuam irreparabilem damnationem excitarent tot importuniſsimos hoſtes, ignorantes verbum beati Gregorii dicentis, Talem te oſtendis in corde diligere, qualem imaginem ante te geris in oculis.

Comœdię proprium.

Meretrix.

Cato vir grauis

Similitudo morũ.

Laus vera.

Viri magni q̃d caueant.

De bal=

De balneis, & ventosis, ac phlebotomia.

CAP. XXXV.

VSVS balnearum etsi in plerisq; locis mundi voluptatis causa, maximè in Italia, vt ruinæ sumptuosissimarum thermarum Romæ, & in Puteolanis terris testantur, maiori ex parte repertus sit: tamen nullibi in orbe adeò necessarius earum vsus est, velut in Septentrionalibus regnis: vbi tam priuatæ, quàm communes optimo ordine cum omnibus requisitis instrumentis dispositæ reperiuntur. Priuatæ quidem illustrium personarum prope fluenta, & hortos amœniores fabricatę: communes verò in vrbibus, ac pagis, quotquot opus fuerit, pro numero & qualitate personarum. Nulla tamen balnea naturæ ministerio, sulphureis scilicet vènis scaturientibus, ibidem sunt: neq; ad eorum vsum in quacunq; necessitatis causa regnicolæ proficiscuntur, eò quòd ab expertis compertum habent, tales aquas tibiarum medullas dulciter penetrando consumere, & parum prodesse eorum domesticis morbis. Ideoq; vtuntur balneis domesticis, & amplis, tabularum distinctione (licet sub eodem tecto) ob vtriusq; sexus celandum pudorem, separatis: non vt Poggius in epistola ad Leonardum Aretinum attestatur, quòd scilicet nudus sibi mutuò sexus obuiet sine suspicione inhonesti: nisi de superioribus Germanis, Badensibus videlicet, ad audacem lasciuiam pronis, intelligi velit: inter quos quidam honestatis prodigi, & effœminati reperiuntur, qui & potare, dormire, atq; reliquas ineptias in thermis ostendere, vel efficere solent. Si tamen huiusmodi petulantes homines in Aquilonaribus balneis delinquere viderentur, mox extracti hyemis tempore, quasi suffocandi, inter profundas niues proiicerentur, aut æstiuo tempore in frigidissimas aquas, aliquantisper cibo carituri, truderentur. Fatendum tamen est, balneas nuptiales ibidem in vsu percelebres fore, vt quotiescunq; noua nupta tradenda sit viro, longo transitu, distinctioneq; ætatum ante eam mansueto incessu transeunt virgines, ac honestæ matronæ.

Vsus balneorum Aquilone necessarius.

Balnea priuata.

Balnea naturalia nulla.

Aquæ calidæ sulphureę nocent medullis.

Poggius nimis lasciuè scripsit.

Prodigi honestatis.

Inuerecundi puniuntur.

Balneę nuptiales.

Adhuc de ritu virginum ad balnea tranſeuntium.

CAP. XXXVI.

Portitores amphoraꝝ præcedunt.

ED ante omnes magnarum amphorarum melioris ceruiſię, vel vini portitores incedunt, vt ęſtu & ardore nimium pręualente, cinnamomo, ſaccharo, atq; toſto pane prælibato, repetant, & confortent laſſatas vires: indeq; exeuntes ſerta, ſeu coronas è ruta confectas, in capitibus geſtant: cœnantq; omnes, vel maior pars virginum, & dormiunt cum eadem ſponſa, quaſi ſuperis iam virginitatem ſuam dedicatura. Vnguentis nullis omnino, vel in balneis, vel aliàs, aut alio loco vtuntur indigenę mulieres, niſi paucę ad-

Mos nuptarum

Vnguenta inuſitata.

uenis coniunctæ maritis: quæ tamen quantò ornatius, feſtiuiuſq; ſe putant inungere, tantò turpiores apparent, & ab omnibus velut monſtra irridentur. Ventoſis, ſeu phlebotomia, vterq; ſexus pro ſcabie (ex frigore genita) & intercutaneo pruritu depellendo vtitur: ſed frequentius phlebotomia: licet hac potius, & ſecurius in ædibus barbitonſorum. Multis etiam pingues fœminę pro arcenda aruina vtuntur remediis, vtputa comeſtione aniſi, cymini, & potu abſynthiaco. Sed nunquàm, vt Pompeia Neronis coniunx: quę pro macerando corpore, & cute extenuanda, in balneo (teſte Plinio lib. XI. cap. XL) vſa eſt lacte aſinino, è quingentis aſinabus diligenter collecto. Aſini enim rariſsimi, ſed nunquàm aſinę, vel mulæ in Septentrionalibus terris (ob longam diſtantiam, & frigoris aſperitatem, qualem hę beſtiæ tolerare nequeunt) conſpiciuntur. Præterea hic annectendum puto pro bona cautela Paulum Diaconum Hiſtoriæ Longobar. lib. V. cap. XXX. aſ-

Ventoſę vſitatę Phlebotomia.

Remedia arcendæ pinguedinis.

Aſini.

ſerentem, Grimoaldum phlebotomia periiſſe in balneo: vbi & ſpecioſæ puellæ (eodem autore teſte cap. XXXVII.) ſpectantur. Item Thoriſmundus Veſtrogothorum Rex à ſeruo, dum venam ſibi aperiri fecit, occiditur.

Grimoaldus Rex Longob.

Thoriſmũdus à ſeruo occiſus.

LIBRI XV. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE ECCLESIASTICIS
DISCIPLINIS.
LIBER XVI.

PRAEFATIO.

PRAEMISSIS Septentrionalium populorum diuersis exercitiis, tum ad acriora bellorum certamina, structuras, & mutuos conuictus, tum ad alacriores eorum triumphos spectantibus, quibus ea gens rigidioribus subiecta planetis, recreatur, fastosq; dies suos more cæterarum gentium annuo cursu transigere solet: nonnihil præclarius subiungendum erit de Ecclesiasticis disciplinis, quomodo Aquilonares illi, susceptio ante annos DC. baptismate, maximè à pueritia instituti sunt in moribus beatis, & optimis literis: in quibus à tenera iuuenta laudabiliter vixerunt, ad vltimam vitæ periodum, donec relicta boni nominis fama, & sanctis operibus, Catholica clauderentur sepultura. Contendebant enim docti præceptores, pro eo rudi seculo diuinitus dati, vt gentilium errorum sublatis superstitionibus, virtutum semina paulatim inducerent, & austeritatem in mansuetudinem contra quoscunq; deprauatos affectus commutarent, vel saltem in malis habitibus mitigarent: tantumq; hac sedulitate profeciſſe notati sunt, vt populus ille Aquilonaris vnitatem, & obedientiam Ecclesiæ seruans, nihil ageret in terra, mari, aut aliquo actu, sine benedictione suorum sacerdotum, prout inferius ostendetur etiam de gloria immortali bonorum principum, & sempiterna ignominia, & infamia sacrilegorum: qui se, suosq; hæredes Deo, & hominibus odibiles, ac contemptibiles, ob hanc crudelitatem (nisi pœnitentia purgati fuerant) reddiderunt.

Aquilonares baptizati.

Sepultura catholica.

Præceptores diuinitus dati.

Vnitas & obedientia grata.

Benedictionem oēs amplectebantur.

Sacrilegi infames.

De ſcholis, & educatione iuuentutis.

CAP. I.

Cura antiquorũ de iuuenta bene inſtituenda

QVANTVM antiquis præceptoribus, præſertim Platoni, diligens & fidelis puerorum, ac iuuentutis educatio curæ fuerit, plurimis libris ſuarum legum euidentiſsimis rationibus atteſtatur: quos qui peruiderit, aut audierit, non ſatis admirari, ſed nec imitari queat, quòd tam inſigni prudentia præditus, ſit ſolicitus ille homo pro ea ætate dirigenda, cuius veſtigia difficilima (Sapiente teſte) ſint cognitu. Aſſerit etiam tales fieri magiſtratus in Republica, quales fuerint adoleſcentes in moribus educati.

Via inſcrutabilis iuuenum. Magiſtratus talis &c.

Præceptores gothicæ iuuentutis.

Quod dudum attendentes incolæ Septentrionales, Græcorum ingeniis, & gymnaſiis iuuentutem ſuam, grata interueniente amicitia, mutuaq; opera, offerebant inſtituendam. Habebant nihilominus Gothi ſuos præceptores pro pueris partim educandis, partim pro Republica dirigenda doctiſsimos, Græcis non impares in quauis eruditione, priuatim vel publicè demonſtranda: vt erant Zenta, Diceneus, Salmoxes Pythagoricus. Præterea habebant Zarobos, Tereos, Pileatos: è quibus Reges, & ſacerdotes eligebantur: vt Etheſpanta, Hauale, Fridigerni &c. de quibus in ſuperioribus libris nonnihil eſt oſtenſum. Ex his igitur primi Gothi optimas hauſerunt diſciplinas, atq; continuo æuo, ſucceſsiuiſq; generationibus auidè obſeruandas tradiderunt: arbitrantes ignauiam ab hominibus, & malignitatem arceri poſſe, vbi legitimi philoſophi dominarentur, aut diuina quadam ſorte philoſopharentur. Philoſophorum enim officium eſt, diuina noſſe, & humana gubernare, primò per philoſophiam contemplatiuam, deinde per actiuam. Et hæc quoq; duo requirit, vt quid humana natura ſit, & quo pacto ad bonum dirigatur, & à malo remoueatur, agnoſcat: hoc fit per prudentiam, ſecundum quod affectus ſe cohibeat, vt ad bonum, quod ſapientia inuenerat, & prudentia direxerat, facilè tendat. Aliqui tamen in agendo plus, quàm diſputando, experti ſunt.

Legitimi philoſophi arcẽt ſtultitiam.

Officium philoſophorum.

Expertiores agendo fiũt homines.

De eo-

De eodem.

CAP. II.

IDETVR Platoni lib. de legibus, puerum omnium animalium bestiam fore intractabiliorem, eò quòd multis causis bruto sit inferior, nisi diuina prouidentia, atq; cognatione diuinum cultum, religionemq; susceperit. Ideoq; eodem autore teste, nulli rei fidelior cura adhibenda erit, quàm vt pueri, & iuuenes bene instruantur. Longè etiam magis, quàm medicinales plantæ irrigentur, pueri conseruentur: ne generosa virtus verbo, vel facto corrumpatur. Immò asserit, nil diuinius fore, quàm quærere de educatione filiorum: quibus etiam vult imponi pulchra nomina, atq; sæpius eosdē interrogari, an tales esse velint, scilicet sapientes: & ita naturali instinctu respondent fore velle: et deniq; de aliis artibus, & exercitiis vario modo, vt agricultura, nautica, medica, militari, donec ad statutum aliquod perueniatur: & ibi per exempla, & inductiones confirmandi sunt. Attamen qui scholis applicantur, ea intentione fit, vt omnino Dei auxilio concurrente, in cleri militiam ascribantur: constituunturq; in Aquilone ab Episcopo, vel præsidente locorum magistri, seu pædotribę, id est, exercitationum directores: qui tam per se, quàm suos substitutos, ducentos, trecentosq; diuersarum ætatum pueros et adolescentes, etiāsi filii principum sint, in variis bonarum disciplinarum rudimentis instituant, et adhibita virga & ferula, ni probi esse velint, corripiant, tanquam bestias flagris, & equos calcaribus ad cursum incitatos: vt ad virtutum auiditatem accedere, & permanere constringantur. Qui enim licentiosè pueros educat in vitiis, fures eosdem plectendos lugebit in patibulis. Hi tamen disciplinę scholasticę securiori spe deputantur, quibus à pueritia egregia indoles, eximium ingenium, atq; animus ad bonas artes, & scientias propensior esse probatur: etiam ad addiscendum peregrinas linguas, propter fideliorem interpretationem scripturarum, ne fortè bonorum librorum inæstimabilem sensum & fructum, ob inopiam & imperitiam irreparabilem, iacturam amissorum exemplorum, & consiliorum incurrant. Musicæ, ac Astronomicæ, & Arithmeticæ facultati, ac Geometricæ arti vehementer incumbunt. Audiunt enim à maioribus in vestibulo Platonicæ academiæ scriptum esse, Nemo huc Geometricæ expers ingrediatur: quod non solùm de literarum, sed etiam affectuum debita mensura idem Plato intelligi voluit.

Hō diuina, prudentia dirigit

Iuuenes attētissimè educādi.

Noia pulchra.

Pueri sæpius interrogandi.

Pædotribę.

Filii principū sub ferula.

Adolescētes probiores hi sunt

Vitiosi suspenduntur.

Iactura librorū amissorum.

Adolescētes his artibus incumbunt.

Mensura affectuum.

De paterna benedictione puerorum.

CAP. III.

CERNITVR in superiori figura veteranus homo, instruens paruulos ante se genuflexos: cuius sensum pius lector accipiat, in Aquilonaribus terris ab antiquissimis seculis inter laicos, & eorum sobolem fuisse vsitatum, videlicet quòd pueri puellæq; somnum, seu lectum petituri, ordine ætatum recitata Dominica oratione, & Angelica salutatione, paternam benedictionem accipiebant: atq; adhuc sanctissimum eum morem, vetusta deuotione susceptę fidei sic introductum, seruant. Maxima etenim cura parentum est, à maligna societate restringere filios, ne irreparabiliter corrumpantur.

Benedictio paterna.

Modus benedicendi & cōseruandi pueros à pessima societate.

Amici fideles.

Fideles etiam amici non minus id prestant, quàm veri parentes, vt domi foriſue in bonis moribus, ac ſcientijs inſtituantur. Qualis autem benedictio hæc ſit in forma, vel modo ſimili, laici diſcunt à prædicantibus Parochis, ſiue Plebanis, & Curatis ſuis, ex cap. Numeri VI. vbi dicitur: Sic benedicetis filiis Iſraël, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te. Oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntq; nomen meum ſuper filios Iſraël, & ego benedicam eis. Nec certè fallun-tur in hoc ſanctiſsimo ritu, cùm ita obedientes maneant parentibus ſuis, vt nec verbo, nec opere, aut ſignis contraire videantur paternis præceptis. Noui ego homines adhuc mea ætate, per patrem proprium ob inſignem contumeliam, & rebellionem illatam, à paterna benedictione excluſos fuiſſe: & continuò omnem infelicitatem, inopiam, calamitatem, & infamiam ſunt experti.

Forma benedictionis.

Benedictio Dei

Obedientes filii

Benedictio pris ſubtracta terribilis.

De præmio, ſeu mercede præceptorum.

CAP. IIII.

Præmia præceptorum vnde.

DE publico ærario, vt in præclariſsimis aliarum regionum, Italiæ, Hiſpaniæ, Galliæ, & Germaniæ ſtudiis, præceptorum præmia non erogantur in Aquilonaribus ſcholis, ſed à decimis Eccleſiarum, & Epiſcopali menſa, ac teſtamentali portione decedentium Plebanorum, ſeu Curatorũ: qui tres, quatuórue marcas argenti, vel magis, aut minus, ſiue earum æquiualens pretium ciſtę ſtudentium, ſanctione Pontificum & Capitulorum, relinquit moriturus. Hæcq; portio velut debitum ſuccedentibus agnatis, & hæredi-

Teſtamentũ plebanorum.

Epiſtola Alarici regis Gothorum de educa. puerorũ.

bus anteſertur. Iuuat hic inſerere generoſam epiſtolam, vel aliquas partes eius, ab Alarico Rege Gothorum Senatui vrbis Romę per Caſsiod. lib. IX. ſcriptam: Filiorum cauſas iure ad patrum cognoſcimus remiſiſſe perſonas, vt ipſi de eorum profectu debeant cogitare, quorum intereſt ſtudia Romana proficere. Neq; enim credendum eſt, vos inde poſſe minus eſſe ſolicitos, vnde & generi veſtro creſcit ornatus, & cœtui prouenit aſsidua lectione conſilium. Nuper ſiquidem, vt eſt de vobis cura noſtra ſolicita, quorundam ſuſurratione cognouimus, doctores eloquentiæ Romanæ laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt ſcholarum magiſtris deputata ſumma videatur imminui. Quapropter cùm manifeſtum ſit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adoleſcentum aliquid ſubtrahi: qui ſunt potius ad glorioſa ſtudia per commodorum augmenta prouocandi. Prima enim Grammaticorum ſchola eſt fundamentum pulcherrimum literarum, mater glorioſa facundiæ: quæ cogitare nouit ad laudem, loqui ſine vitio. Hæc in curſu orationis ſic errorem cognoſcit abſonum, quemadmodum boni mores crimen deteſtantur externum. Si docilem parens filium cognouerit, & ingenii viribus præſtantem, nulla eum auaritia cogere debet, vt tanta laude filium fraudare velit: adhibeat quamprimùm puero optimos pręceptores, vt liberalibus artibus, ac diſciplinis eruditatur, ad quas natura ipſa aptiorem genuit. Nihil enim optabilius parentibus eſſe debet, quàm filios habere eruditos: à quibus quidem vinci, & omni laudum genere ſuperari, non modò æquo animo perpeti debent, verùm filiorum gloriam victoriæ palmam ſibiipſis exiſtimare. Cicero ad filium ſæpenumerò ita loquitur, vt nihil magis cupere videatur, quàm ab eo literis, ſi fieri poſſet, ſuperari. Peſsima nanque eſt quorundam noſtri temporis ſententia, qui nullo pacto ſapientia à filiis ſuperari velle aiunt: rurſus quàm deteſtabilis ſit nimia parentum indulgentia

Præmiũ nutrit artes.

Grammatica.

Mores boni.

Auaritia deſit ĩ educatione filiorum.

Filius ſapiens lętificat pr̃em

Verbũ optimũ Ciceronis.

Sententia peſsima.

erga

erga filios, qua eos efficiunt torpentes, ignauos, & effœminatos, Plato ipſe in Gorgia ampliſsimè execratur. Immò & horribile flagellum ſubditi ſufferunt, quoties eis Princeps laſciuis, effœminatiſq; moribus educatus, offertur habendus. Qualem enim iuſtitiam oppreſsis, qualem compaſsionem afflictis, quale denique virtutis exemplum aliis vnquam prębebit? qui prius imperium cum vitio ſumpſit, quàm ſcire potuit, aut voluit, quàm ardua virtutis via principatus ſit acquirendus, ac omni modeſtia manutenendus.

Indulgentia nimia pnicioſa.
Flagellum horribile.

De ſimilitudine artium.

CAP. V.

NAM ſicut Muſicus conſonantibus choris efficit dulciſsimum melos, ita diſpoſitis congruentibus accentibus, metrum nouit decantare Grammaticus. Eſt Grammatica magiſtra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimę lectionis, antiquos nos cognoſcitur iuuare cõſiliis. Hac nõ vtuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoſcitur ſingularis, arma enim & reliquę gentes habent: ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obſecundat. Hinc oratorum pugna Ciuilis iuris claſsicum canit: hinc cunctos proceres nobiliſsima diſertitudo commendat. Qua de re P. C. curam habeatis, vt ſcholę præceptores, tam Grammaticus quàm Orator, necnon Iuris ciuilis expoſitor, commoda ſui officii percipiat ſine diminutione. Et ne aliquid relinquatur incertum, mox vt ſex menſes exempti fuerint, ſtatutę ſummę conſequantur prędicti magiſtri mediam portionem: reſidua verò anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur, ne cogantur de alieno pendere faſtidio, cui piaculum eſt, vel horarum aliquo vacaſſe momento &c. Nam ſi opes noſtras ſcenicis pro populi collectione largimur, qui neceſſarii non ſunt: quantò magis illis ſine dilatione prębenda ſunt? per quos & honeſti mores proueniunt, & palatio noſtro facunda nutriuntur ingenia. Hæc autem præſentibus literarum magiſtris venerando cœtui veſtro præcipimus intimari, vt ſicut nos agnoſcunt de ſuis commodis eſſe ſolicitos, ita à ſe profectus adoleſcẽtium enixius nouerint nos exigendos: vt quandoque (referente Theoderico Rege II. lib.) prudentia prædíti, publicis iudiciis, & legationibus, ſapientiæ miniſterio valeant inſeruire. Magna etenim ars eſt, contra artifices loqui, & apud illos aliquid dicere, vel agere, qui ſe putant omnia præuidere. Reliqua moderniora, ac meliora circa vtilitatem ſcholarum, dignè videri, & æſtimari poſſunt apud clariſsimum virum D. Brunum de Hęreticis lib. VI. cap. V.

Grammatica.
Reges barbari grãmatica nõ vtuntur.
Eloquentia Romanorum.
Tẽpus ſemeſtre ſoluẽdi magiſtris.
Afflictio præceptorum.
Comœdię hic taxantur.
Ingenia facũda.
Ars magna contra artifices loqui.

De ritu diei Purificationis diuæ Virginis.

CAP. VI.

Remediũ iuuentutis educãdæ

Ignis seruatus.

Cerei benedicti

Lutherani.

Christus seruat bona instituta

Fœminę post partum.

Antiqui solicíti de bõa possessione.

Exempla bona prosunt.

PRAETEREA interalia bene instituendæ adolescentiæ remedia, hoc quoq; à maioribus religiosa pietate inuentum est, & continuatum in Septentrionalibus regnis, videlicet vt quemadmodum pagana superstitione ignis in eorum delubris semper seruabatur ad honorem suorum numinum, ac dæmoniorum: ita populus Christianus à paganismo ante DC. annos conuersus, tam detestabili euacuato errore, propio ritu suscepit, ac tenuit, vt die Purificationis diuę Virginis cereos accensos, orationibus sacerdotum benedictos, venerabili instituta processione per Ecclesias, & cœmiteria reuerenti deuotione, & humilitate gestarent. Is quoq; laudabilis mos adhuc extat hoc die, stabitq; posthac inuiolabili more in sempiternum æuum: licet audax, & temeraria quorundam nouatorum præsumptio, ob tenebrosam eorum viam, vitam, & visum, huius luminis splendorem irrutilantem habuerint odiosum, ne lumen fidei, & signa, bonorum operum maneant in ardentibus lucernis, & eleemosynariis manibus Christianorum. Sed nec prævaluerant vbiq; in impiis meditationibus suis, Christo (qui lumen ad reuelationem gentium est) bona instituta conseruante, quin hęc introducta deuotio (quam etiam omnes fœminæ enixa prole, spatio XL. dierum purificandæ, in ostio Ecclesiæ lumen portantes exhibent sacerdoti) maneat immota in Ecclesia Catholicorum: quia tanto tempore ad conseruandum pacificum victum, nulli penitus iniuriosum, fuerat obseruata, vt crudelis meritò censeri debeat, qui tam honestę, & sanctę consuetudini obtemperare contemnit. Omnem enim bonum vsum quasi bonam possessionem, & mentem, scrutati sunt antiqui, ne euanescentes vmbras pro rebus solidis amplecterentur, aut fumos ostenderent Christianam vitam accepturis. Exemplis tamen, & similitudinibus rerum, homines rudes pro obsequio fidei, ad virtutem capessendam, & proprium periculum cauendum, non autem inducendum alienum, informare satagebant.

De distri-

De distributione candelarum, seu cereorum benedictorum.

CAP. VII.

ACTA igitur solenni processione per templa, vel cœmiteria, cereus benedictus ad altare reponitur, vnicuiq; familiæ finito officio in particulas distribuendus: quibus susceptis domum quisq; regreditur, & sequenti die conuocatis omnibus liberis ieiunis, ac genuflexis, parens iuxta formam prædictam Nume. VI. cereis accensis impendit benedictionem: crematq; in modum Crucis extremitates capillorum capitis, ac ipsum cereum pro vnoquoq; benedicto filio extinguit: cuius fumus si ascenderit, veluti iusti Abel, signum bonæ obedientiæ parens adesse asserit: huicq; adolescenti, vel fœmellæ blanditur, exhortans, vt virtuosè viuat, quia ascensus fumi longam, & bonam vitam significat affuturam: quo viso alacriores effecti iuuenes, in optimis moribus, & obedientia perseuerant, & progrediuntur. Cuius verò fumus versus terram obliquatur, eidem timor incutitur, vt mores corrigat, & semper abstineat à pessima societate: hæcq; via infiniti refrenantur à vitiis, & plurimi corroborantur in bono. Laudibus enim ducuntur ad religionem, mitibusq; minis deposita pertinaci audacia, auertunt rebellionem. Si quis tamen contra bonam consuetudinem hanc loquacius quàm prudentius dixerit, non tantùm ob violatę religionis culpā, sed excitandi tumultus metum, vt ethnicus in sociorum consortio euitatur, maximè in mensali conuictu, vbi verecundius talem effugere oportebit.

Templa & cœmiteria sunt loca refugii.

Parens benedicit filiis.

Fumus ascēdēs quid significat

Fumus obliquatus.

Via reuocandi liberos à pessima vita.

Cōtradicens religioni exturbatur.

De vsu benedictorum cereorum.

CAP. VIII.

ITSI cereorum vsus multus, & magnus est in Aquilonaribus terris, maximè in veneratione templorum, ac visitatione Sanctorum, & susceptione sacramentorum: tamen cerei manu, & ore Pontificis (cuius speciale insigne est) benedicti, in alta reuerentia habentur apud eas gentes. Creduntur enim potenti virtute verbi diuini super eos effusi, vim habere fulgurum, ac coruscationum arcendarum, ad eum effectum tunc incensi. Præterea vbi aërem corruptum sentiunt, ne tempore pestis, aut tempestatis sæuiat, bonarum precum adiunctione incensos habent, vel processionibus ab Ecclesia institutis in manibus gestant, vt virtuti supereffusæ benedictionis cedant elementa, alioquin asperrimè nocitura. Nec ista videantur absurda, cùm in ethnicis historiis dæmonum placatione per certa sacrificia, haud modo dissimili, vel altero reperiantur excogitata, ac vsitata, quemadmodū Liuius IIII. deca. lib. X. asserit, ex Senatusconsulto Ro. ferias, & triduanas processiones per totam Italiam contra pestem, quæ vrbes euacuauerat, fuisse institutas. Immò refert de simili remedio aduersus eandem, vel aliam elementorum duritiam, dum ictos fulmine in prælijs equites armatos, & agros tempestatibus demolitos, ac pecudes, & armenta quassata cernerent, mox ad libros Sibyllinos, tanquā Aesculapii remedium quæsituri, diuerterunt. Ita & ante susceptam Catholicam fidem in gentibus Aquilonis factum memoratur, donec veri luminis splendore illustrati, benedictis cereis redimerent vrentes clades, & tandem animam efflaturi cereis vterentur eisdem.

Cereus insigne pontificum est

Virtus cereorū benedictorum

Vsus gentilium

T. Liuius de triduanis pcess. gentilium.

Libri Sibyllini

Splendor veri luminis.

De benedictionibus cunctarum rerum Birgeri Archiepiscopi Vpsalensis.

CAP. IX.

Benedictio omnium rerum.

VLCHRVM, & sanctum, immò necessarium arbitrantur eædem gentes, benedictionem siue sacerdotis, siue sua inuocatione fundere super res omnes mortalium vsui applicandas, eò quòd Dei inuocato nomine vbicp sentiunt adesse, vel mox affuturam omnium rerum vbertatem. Audiunt enim à prædicatoribus suis ex cap. XXVIII. Deutero. allegato, quantis benedictionibus replentur seruantes mandata Dei, & rursus quàm infelices, & maledicti sunt, qui declinant ab eis. Habentur tamen communes cęrimoniæ in benedicendis seminibus, & segetibus, & esculentis tempore Paschæ, & in medio Augusti, die beatissimæ Virgini dedicato, vt benedicantur omnigeni fructus: quorum si qui ad vsum domesticum deputati, maximè potus & ceruisia, incidentibus venenatis & immundis animalibus corrupti videantur, mox adhibita sacerdotali benedictione sub hac verborum forma restituuntur: Deus, cuius immensæ pietatis est sordes abstergere, corrupta in priorem munditiam reuocare, & benedicendo sanctificare, te supplices exoramus, vt de hoc liquore quicquid in eo sordidum, aut immundum, siue noxium est, euacues, & adminicula, quę seruis tuis vtenda conferre dignatus es, solita miseratione tua, & sanctificando purifices, & purificando sanctifices: vt liquor iste ab omnibus inquinamentis emundatus, tua diuina benedictione sit sanctificatus, & omnibus ex eo gustantibus existat immaculatus. Est & alia forma benedictionis annonæ die S. Stephani: Omnipotens sempiterne Deus, creator omnium elementorum, & sanctificator, qui es trinitas & vnitas, precamur te Domine clementissime pater, vt annona ista per tuam misericordiam sit benedicta, & præsta per inuocationem tui sanctissimi nominis, vt animalia quæ ex ea gustauerint, accipiant recreationem, & sanitatem, ac fortitudinem: vt quæ ad vtilitatem nostram creasti, per tuam gratiam viuant ad nostrum adiutorium. Per D. N.

Seruantes mãdata benedicunt

Forma benedictionis potus.

Oratio in annonam.

Adhuc de benedictionibus peregrinantium eiusdem Birgeri Archiepiscopi.

CAP. X.

Vita hominis militia est super terram.

BSECRO memor esse velit omnis lector pius, qui hęc dignabitur semoto fastidio legere, vitam hominis militiam, & peregrinationem esse super terram: vt cogitet qualiter ab Aquilone (vnde omne malum pandetur) etiam vita emendata iter est ad cœlos. Vnde ex deuotione, vel voto volentibus peregrè proficiscì ad Hierusalem, aut Compostellam, vel almam Vrbem, seu alia loca, prout multi Illustrissimi Reges, & fœminæ olim profecti sunt, Præsul, vel sacerdos super eos, & sacculum, ac baculum modo sequenti stans benedicit: Domine IESV Christe conditor mundi, & redemptor, qui beatis Apostolis tuis præcepisti, vt euntes in peregrinationem virgas tantùm sumerent, te supplici deuotione petimus, vt dignęris hos sacculos, & fustes, seu baculos benedicere,

Reges & reginæ peregrinati sunt.

Forma benedictionis super peregrinantes.

dicere, quatenus hi, qui illos in ſignum peregrinationis, & ſui corporis ſuſtentationem recepturi ſunt, tuæ celeſtis gratiæ recipiant plenitudinem, vt in eis munimen tuæ benedictionis percipere poſsint: vt quemadmodum virga Aaron in templo Domini florens, à rebellium Iudæorum numero ipſius ſtirpem diſtinxit: ita & hos ſignaculo S. Petri ornatos, ab omnibus peccatis abſoluas, ꝙ in die iudicii ab impiis ſeparati, in dextera parte ſint collocandi. Per D. N. Verſ. Aduenerunt nobis dies pœnitentiæ, ad redimenda peccata, ad ſaluandas animas. Commendemus noſmetipſos in multa patientia, per arma iuſtitiæ virtutis Dei. Vnde conſignans peram dicit: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti accipe ſacculum, ſeu peram, in habitum peregrinationis tuæ, vt ſanus peruenire merearis ad limina Sanctorum, quò pergere cupis, & ad nos cum gaudio & exultatione reuerti incolumis. Deinde dans baculũ, dicit: In nomine Ieſu Chriſti accipe & hunc baculum in ſuſtentationem itineris, & laboris tui, vt deuincere valeas omnes inimici cateruas, & peruenire ad limina Sanctorum, quò peregrinari deſideras: vt peracto obedientiæ curſu, ad nos quoq; ſanus cum gaudio reuertaris, & incolumis. Verſ. Saluos fac ſeruos tuos &c. Mitte eis auxilium de ſancto, & de Sion &c. Omnipotens ſempiterne Deus, humani generis reformator, & autor, qui Abrahæ puero tuo, vt exiret terram natiuitatis ſuæ, & veniret in terram repromiſsionis, quam ei te daturum eſſe promiſeras, præcepiſti: necnon & populum Iſraëliticum in deſerto te adorandum multis prodigiis venire feciſti, hunc quæſumus ad Sanctorum limina pergentem, à periculis omnibus eruas, & à peccatorum nexibus abſoluas, & tu qui es vera via, in te confidentibus iter bene diſpone, vt inter omnes huius ſeculi perturbationes tuo protegatur auxilio. Mitte ei ſanctum Angelum tuum, quem Tobiæ famulo tuo comitem dediſti, vt vbicunq; manſerit, ſit illi defenſor contra inſidias omnium inimicorum viſibilium, & inuiſibilium, quatenus lætus & incolumis ad nos iterum redire valeat. Per D. N.

Benedictio ſaculorum & ſuſtium.

Virga Aaron ſignum obediẽ.

Forma cõſignãdi ſacculum.

Forma cõſignãdi baculum.

Oratio.

Raphaël Angelus.

De benedictionibus eleemoſynarũ eiuſdẽ Archiepiſcopi, pro viuis & defunctis. CAP. XI.

ABSCONDITE eleemoſynã in ſinu pauperis, & ipſa oret pro vobis ad Dominum: quia ſicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemoſyna extinguit peccatũ. Verſ. Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus: quia beatus qui intelligit ſuper egenũ et pauperem. De profundis vſq; ad finem. Kyrieeley. Xpeel. Kyrieel. Pater n. Et ne nos Saluos fac ſeruos tuos, et an cil. t. deus m. ſpe. in te. Mitte eis auxil. & de Sion t. eos. Eſto eis d. tur. forti à fa. ini. A porta inferi erue d. a. e. Credo vi. bo. do. in terra vi. Requieſ. in pace. Domine exaudi. Dominus vobiſcũ, & cũ ſ. t. Creator & conſeruator generis humani, dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis, mitte ſpiritum tuũ ſuper hanc eleemoſynam pro aïabus famuloꝝ famularũq; tuarũ, vt armata virtute cœleſtis defenſionis, omnibus ex ea guſtantiũ corporibus, atq; aïabus eorũ ꝓficiat ad æternã ſalutẽ, et ꝓſperitatẽ. Deinde dicit: Eleemoſynã hãc ſanctã facientibus retribue Domine in regno tuo, qui es remunerator oĩum bonoꝝ, & benedictus Deus per infinita ſecula ſeculoꝝ. Huius etiã ſanctiſsimi Virgeri Archiepi Vpſalenſis ordinatione, & conſenſu ſuoꝝ ſuffraganeorum, factũ eſt, vt penes ſingulas Parochiales eccl̃ias, latè ꝑ regnũ extẽſas, eſſent domus refugii ꝓ alendis egenis, ꝑ cõportatas eleemoſynas parochianoꝝ. Præterea ꝙ decimæ Epales darent̃ hoſpitalibus leproſoꝝ, & infirmoꝝ, atq; cũ his liberales eleemoſynæ diligẽtia quęſtoꝝ, tam remoto q̃ ꝓpinquo ſitu diſtãtibus, determinato tamen modo ab indigenis recollectæ. Eſt etiã talibus locis de magnis indulgentiis, & Principũ priuilegiis, vt melius cõſeruentur, prouiſum: attamen ꝑꝑ miſeriã inopum, & gemitum pauperũ, aliquando exurget Dominus, vt vindicet in hæreticos omnem pietatem ſua inexplebili auaritia deſtruentes.

Eleemoſyna extinguit peccatum.

Forma benedictionis eleemoſynarum

Oratio.

Ordinatio Archiepi Vpſal. ſuꝑ domibus egenorem.

Decimæ epales Pauperes indulgẽtiis eccl̃ię et priuilegiis principum conſoluentur.

Vitio hęreticorum.

De hoſpitalitate Gothorum, ac aliorum Septentrionalium incolarum.

CAP. XII.

Homines mutuis ſubſidiis viuunt.

CVM natura mortales inuitet ad hilarioris vitæ mutuũ ſubſidium (quod certè meritò facit, quia ſupra generis humani ſortem eſt, vt ſolus quis ſibi ſufficiat, licet natura vniuerſos ex æquo fouet, quos eiuſdem formæ cõmunione complecti tur eadem nimirum hominem etiã atq; etiam obſeruare nititur ne ſic ſuis cõmodis obſecũdet, vt proximum (quem ſacilè iuuare poterit) anguſtiis obrui patiatur: immò deteſtabile eſt, ſuſceptione hoſpitibus blandiri, & poſteà pretii enormitate terrere: quoniam prędoni ſimilis eſt, qui ſub ini

Hoſpitibus blãdiri turpiſsimum eſt.

Officium humanitatis verum.

qua voluntate, & execrabili lucro demonſtrat ſe iuſtitiam non habere. Id enim verum humanitatis, ac benignitatis officium eſt, quo quis ſibi demit, & alteri porrigit: quod ipſum nunquàm tantum inſert commodi, quantum refert: nam & beneficiorum viciſsitudine penſatur, & ipſa benefacti conſcientia, ac recordatio charitatis eorum, & beneuolentiæ, quibus beneſeceris, plus voluptatis affert animi, quàm fuiſſet illa corporis, qua abſtinuiſti, pręſertim quòd Deum ingẽti pręmio opus pium rependere non dubitatur. Quocirca ad eum effectum declarandum, ſupra poſita figura adducta eſt, oſtendens quàm immenſa benignitas admirabili Dei munere Gothicis, ac Sueticis gentibus in hoſpitum collectione, vltra omnes Septentrionis populos indita eſt, vt omnem illum diem infeliciter periiſſe exiſtiment, quo non contingat peregrinis hominibus beneficium aliquod exhibuiſſe.

Deus rependit vices.

Hoſpitalitas Gothorũ.

De externo teſtimonio eiuſdem hoſpitalitatis.

CAP. XIII.

Verba Crantzii de hoſpitalitate Gothorum.

REFERT Albertus Crantzius inſignis nationum & hiſtoriarũ ſcriptor, huiuſmodi verba: Quãuis omnes Hyperboreæ gentes hoſpitalitate ſunt inſignes, præcipui tamen ſunt Sueones, & Gothi iis coniuncti: quibus eſt omni probro

probro grauius hoſpitium negare tranſeuntibus,ita vt ſit certamē quis aduenam hoſpitio ſuſcipiat:cui gratuita liberalitate omnia exhibēt hoſpitalitatis iura,quotquot diebus permanſerit : egredientemq́ commendant amicis in itinere , quod inſtituit , commorantibus. Hæc ille . Quinimmo & iumentorum vſum ſolicito viatori, quouſq́ voluerit,liberrimè præbent, ipſumq́ per compita viarum alacriter ducūt : vtq́ tali eorum beneficio vtatur , obſequiis & precibus vrgent : ſcientes plenum pietate opus eſſe, peregrinam gentem tali gratuito more conſolari.Nec ignorant quantæ ſint æſtimationis reputandi fideles , & boni hoſpites , qui probos mores, vſus, conſuetudines, & reliquas virtutes aliarum gentium (quas libenter audiunt) ſyncerius referre credūtur. Item & amicitias doloſa ſimulatione fuſurronū violatas,in priſtinum robur piis conſiliis reducere,atq́ priſsimis exemplis,& experimentis ſolidare. Præterea qui de architecturis,& aliarum rerum naturis quęſiti,plurima per experientiam dicere norunt, quæ perpetuā vtilitatē actiuis ipſis hoſpitibus ſint allatura. Quocirca non contemnenda donaria receſſuris in pellibus pretioſis , aut argenteis vaſis liberaliter elargiuntur: quo fit,vt beneficii memores,ſimili gratitudine quandocunq́ opus fuerit , omnebonum polliceantur,& præſtent.

Hoſpes egrediens cōmendatur amicis.

Opus plenū pietate.

Vtilitas bonorum hoſpitū.

Hoſpites boni reparant amicitias.

Dona dātur hoſpitibus.

Memores beneficiorum.

De periculis hoſpitum ingratorum.

CAP. XIIII.

HABET tamen natura populi huius hanc iuſtam ſeueritatem , vt ſi hoſpites tanta benignitate ſuſcepti, inhoneſta cupidine ducti (quod raro tamen accidit) conſortem patroni domus , aut filiam , vel ancillam laſciuo ludibrio violare præſumpſerint,aut vim intulerint,tunc illicò talem omni fæuitia adhibita, vſque ad mortem inſatigabili conatu, & impacabili iracundia perſequuntur . Vident enim eorum gratuita beneficia nefanda nequitia compenſari. Neq́ diu gratam ſtationem retinent hoſpites , qui graues odores ſecum in veſtibus,aut ſarcinis, veluti moſchum deferunt: quia fœminæ abortiunt eo odore hauſto: immò ob tales odores peregrinos,incolis ſuſpecti fiunt,ne ſint prodi/tores regni : vnde plerunq́ accidit odoriferos ſatellites,præcipuè collimitaneos Ruſſos , ſeu Moſchos , aut Danos , ruſticorum ferocitate fuſtigari , quibus diſplicet ille odor . Præterea qui rixas, & odia, atque contumelioſam ebrietatem nimis prodigo auſu,& hauſtu,lege diſcretionis oblita, exaggerant , alioſq́ feroci ſpiritu nimio potus calore inflammati prouocant,ſubitò ad intenſiſsima frigora expelluntur: quo demum euenit, vt propriam agnoſcentes inſaniam , prudentius conuerſentur in ædibus alienis , ne abutantur benigniſsima hoſpitalitate. Aeſtatis tamen tempore effugati , vt minus ab elementis vbiq́ ſuauiter ſpirantibus , periculi ſuſtinent : ita infamis eorum memoria meretur, & efficit,vt nullibi vel hoſpitio , vel ſocietate bonorum hominum recipiantur , & foueantur .

Hoſpites ingrati plectuntur.

Hoſpites odoriferi inſecuri.

Hoſpites rixoſi expelluntur.

Hoſpites ingrati omni tempore inuiſi.

De bono & vtili moderamine erga hospites iniurioſos.

CAP. XV.

Virtus bonorũ hoſpitum.

NON parum ad hoc propoſitum facit doctrina beati Ambroſij de Offi. lib. II. cap. XXI. vbi de inſigni hoſpitalitatis gratia & merito, plurima annotanda adducit: & inter cætera, q̃ decet hominem hoſpitalem eſſe, bẽignum, iuſtum, non alieni cupidum, immò de ſuo iure cedentem potius aliqua, ſi fuerit laceſsitus, quàm aliena iura pulſantem: fugitantem litium, abhorrentem à iurgiis, redimentem concordiam, & tranquillitatis gratiam. Siquidem de ſuo iure virum bonum aliquid relaxare, non ſolùm liberalitatis, ſed plerũq̃ etiã cõmoditatis eſt. Primùm diſpẽdio litis carere nõ mediocre eſt lucrum, demũ augere amicitiã: ex qua oriuntur plurimæ cõmoditates, quę ſuo tẽpore poſteà ꝓſunt. In hoſpitalibus autẽ omnibus officiis humanitas impartiẽda eſt: iuſtis tamen vberior honorificentia eſt deferenda, vt recipiẽs iuſtũ in nomine iuſti mercedẽ iuſti accipiat, & præmium calicis aquæ frigidæ &c. Suaue igitur eſt, non pecuniæ ſed gratiæ ſtudere. Verùm exurgens auaritia homines in eam ariditatem inducit, vt damnum putent, quicquid præter morem impenditur: licet ſcriptura aſſerat, Melior eſt hoſpitalitas cum oleribus, aut panis in ſuauitate cum pace. Non enim prodigos nos docet eſſe ſcriptura, ſed liberales. Liberale eſt hoſpitio ſuſcipere, nudum veſtire, redimere captiuos, non habentes ſumptum iuuare: prodigum eſt ſumptuoſis effluere conuiuiis, & vino plurimo: prodigum eſt popularis fauoris gratia exinanire proprias opes: quod faciunt inanibus ſpectaculis intenti. Pulchra liberalitas eſt menſuram tenere, vt pluribus iuxta neceſsitatem diſtribuatur. Quicquid tamen ex affectu ſyncero promitur, hoc eſt decorum: non ſuperfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere neceſſarias. Et maximè hoc ſacerdoti conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Dei reſplendeat: miſericordiã frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis: non ſuperflua, ne ſumptu pauperum alienam ſibi quærat gratiam, & reſtrictior fiat apud clerum. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum, ſi aut ſumptus deſit neceſsitati eorum, quos à ſordidis negotiationis aucupiis retrahere debeas, aut voluptati ſuperfluat. Et hæc allegata ſint pro maiori parte propter Aquilonares ſtudioſos: ad quos vix vnquam perlatus eſt beatiſſimus iſte autor Ambroſius: qui & III. lib. cap. VII. ait, tempore famis peregrinos ab vrbibus nequaquàm pellendos, exemplo ferarum, quæ nunquàm expellunt catulos: quæ conformem ſui generis adiuuant, vbi homo impugnat.

Vir bonus iuri ſuo aliquantulùm cedit.

Humanitas impartienda.

Hoſpitalitas melior.

Liberale eſt.

Prodigum eſt.

Liberalitas pulchra.

Ornamentũtemplorum.

Modus notabilis pro ꝑlatis.

Peregrininequaq̃ tẽporefamis exturbandi.

Canes ante menſam impaſtos non patimur, & homines extrudimus? Quid illũ eiicis, qui te paſcit? Quid tam vtile, quàm cultores agrorum reſeruari, non interire plebem ruſticorum? Quod igitur indecorum eſt, etiam inutile eſt &c.

Agricolas ſeruari vtile.

De ritu

De ritu Christianorum conuiuiorum.

CAP. XVI.

QVEMADMODVM lib. V. cap. III. de sobrietate gigantum, & lib. XIII. cap. XXXVI. de ritu epulandi gentilium nõnihil ostensum est, qualẽ vsum, victumq; seruabãt antiqui, nunc insuper accepta Catholica fide enarrare cõgruit, quomõ per Aquilonaria regna, Suetiã prçsertim & Gothiam, relicto maiori ex parte paganismo, & idolorum cultu, vnanimes cœperint ambulare in domo Domini cum consensu, moresq; tam concordes beneuola suarum rerum cõmunicatione ducere, vt præter talem bonorum participationem etiam ad ritum conuiuandi religiosum rationabili seruato statuto, sese certis anni temporibus conuertebant: sicq; multo tẽpore quasi sub aurea ætate, vbiq; concupita, & adepta pace, alacriter conuiuebant. Attamen vt ordinatius id facerent, dictantibus Episcopis bonis, redactus est is conuictus ad tres dies Pentecostales, atq; totidem ante caput Ieiunii quadragesimalis Ecclesiæ præcepto instituti: in primis vt vndiq; ad singularem parochiam vniuscuiusq; territorii, siue districtus, cibos iuxta facultatem suam quisq; comportatos, in maxima æde penes Ecclesiam ad eum vsum fabricata, distincto mensarum ordine iuxta seriem ætatum, dignitatum, ac familiarum ordinarent, ac conuiuarentur, potu ceruisiæ totius congregationis expensis longè anteà ad hunc vsum reseruato.

Consensus gentis in fide.

Modus conuiuandi.

Tempus conuiuãdi & locus.

Potus cõmunis

De causis huiusmodi congregationis.

CAP. XVII.

DVRANTE itaq; hoc triduo ante ciborum sumptionem sacra à Plebano, seu Curato audituri, Ecclesiamq; ingressi, (prout & nunc ingrediuntur) pro se, suisq; charis parentibus, & amicis tam viuentibus, quàm defunctis, fideliter (copiosis oblationibus factis) Dominum orant, vt pacem, & sanitatem, ac omnia vitæ necessaria, & eorum mortuis antecessoribus misericordiam, & vitam

Vota & oratio nes populi.

præſtet, & ne vnquam ſinat eos incidere in corruptam ſocietatem, & iracundiam dominorum, atq; hoſtium calamitates. Demum inde ad conuiuales menſas reuertentibus mos talis inſtitutus eſt, vt Senatoribus tantæ multitudinis per deputatos miniſtros ſtolis candidis indutos, ampla cornua electo potu repleta, pro ſumma memoria ſanctæ Trinitatis more antiquorum ebibenda, ſucceſsiuo ordine præſententur. Deinde eiſdem cærimoniis in memoriam Deiparæ Virginis, & tertiò patroni, cuius inuocationi Parochialis eccleſia dedicata ſit, cornua ſimili liquore plena, & præſentata ebibantur. Quibus ritè peractis, ex alto legi ſolent ad latus Senatoris ſtatuta conuiuantium, quid ſanctius & honeſtius, tam ibi quàm domi, pro omni ſtatu, & tempore, ac ætate diligenter ſit ſeruandum, quaſi in vna compendiaria vita præſentis, & futuræ lætitiæ acquirendæ ſtatuta hæc proponerentur. Sed neq; pœna trāſgreſſorum eſt excluſa, quin & illi obnoxii ſint vt ſoluant, ſcilicet tot ceræ libras ſacris altaribus deputandas: & ita memoria Sanctorum continua reuerentia præſentibus ſuo tempore conuiuiis inſtauratur, & frequentatur.

Mos bibendi.

Cornua pro cyathis.

Statuta cōuiuiorum.

Pœna trāſgreſſorum.

De vtilitate conuiuantium.

CAP. XVIII.

REACTIS igitur iis menſalibus ſolatiis, pariter Eccleſias omnes vtriuſq; ſexus & ætatis homines, Deum & Sanctos eius pro ſua incolumitate, ac parentum ſalute inuocaturi ingrediuntur: diebusq; aliquot in tam piiſsimo miniſterio deducendis, valde ſoliciti ſunt, vt ſi qui in medio eorum diſcordes ſint, ad gratiam & amicitiam eoſdem reducant. Si præterea immineant alicubi in limitibus regnorum hoſtiles inſultus, vt ſtent paratiſsimi ad omnimodam defenſionem. Si denique viſis iuuenibus perſonis pro vinculo connubii coniungendis, eò quòd in cœtu hominum ob morum probitatem videntur idonei, tunc illicò diem perſuadent, & præfigunt parentibus vtriuſq;, quo procus accedat pro votis ſponſalibus inchoandis. Et hinc euenit, vt vnus fiat è pluribus: quoniam etſi plures amici ſint, vnum tamen fiunt, in quibus vnus ſpiritus, & vna ſententia eſt, vel coniugali copula iuncti vna caro. Præterea in tali conuictu, vel cœtu Eccleſiæ, teſte Ambroſio lib. I. Offi. cap. XXXIII. fidei conſortio, initiandi ſocietate, percipiendæ gratiæ neceſsitudine, myſteriorum communione, amicitia, & beneuolentia augetur, & creſcit. Hæc enim etiam appellationes neceſsitudinum, reuerentiam filiorum, autoritatem & pietatem patrum, germanitatem fratrum ſibi vendicant. Multum igitur ad cumulandum ſpectat amicabilem conuictum neceſsitudo gratiæ. Adiuuant etiam parium ſtudia virtutum: ſiquidem conuictus morum facit ſimilitudinem. Sed nihil tam conſociabile, quàm cum æquitate iuſtitia; quæ velut compar, & ſocia beneuolentiæ, facit vt eos quos pares nobis credimus, diligamus.

Tantum igitur valet beneuolus is conuictus, vt plerunque pignora naturæ vincat.

Diſcordes rediguntur ad concordiam.

Vnus fit è pluribus.

Amicitia & beneuolētia quo modo creſcūt

Cōuictus morū facit ſimilitudinē

De tur-

De turbatione bonorum conuentuum Regnicolarum.

CAP. XIX.

SED heu dolor hic conuiuandi, aut congrediendi pacificus modus, sæpe inualescente peste, sæpius annonæ caristia, ac bello, & sæpissimè inuidia, & liuore falsorum Christiano rum, et detestabili hæreticorum machinatione fuerat pertur batus: sed nunquàm in toto sublatus. Quia etsi tyranno rum suspicione (qua nihil frequentius est) à mutuis con gressibus & commerciis multitudo, ne in vnum congre diatur, vbicp restringitur: tamen vt violentum crudelecp imperium, atcp intolerabile seruitutis iugum efficacioribus armis & consiliis quandoque excutiant, tempus aptum inueniunt, quo vel in cam pestri iudicio conueniant, vel nuptialibus festis, funeralibuscp pompis, vel nundi nis intersint, aut publicis venationibus arcendarum noxalium bestiarum, præsidis præcepto, vel communi vrgente necessitate congregentur, vel hostes à littoribus a moueant: quo casu, & modo suscepto, dum nulla meliora superfint remedia, im pacabili furore succensi, in apertam proruunt rebellionem, ac quicquid atrocitatis ex ea dependet, impigerrimo labore deducunt: nec à furiosa ferocia desinunt, donec turmatim adaucti, arces & fortalitia tyrannicæ potestatis æquauerint solo, prout su perioribus libris in parte videtur expressum. Nolunt enim Gothi ac Sueci, ser uili conditione nunquàm geniti, tanquam noxales bestiæ præter legem & æquita tem, iusto reddito, tributo ad insolita vel impossibilia coerceri, prout ex veterum immunitatib us illorum populorum licet intueri, quàm felices semper (æquitate de fensa) fuerant, & præsides eorum miserrimi, qui magis feroci præsidentia timeri, quàm amari conabantur.

Conuictus impeditur.

Suspicio tyrannorum frequēs

Modus conueniendi.

Gens prouocata idomabilis

Seruitus generis in Suetia et Gothia nulla.

Pricipes potius amari curēt q̄ timeri.

De ritu orandi in Ecclesiis.

CAP. XX.

GENTES Septentrionales ex pagis remotissimis ad Parochias baptismales profecturæ, aliud genus armorum, præter balliſtam, gladium, & securim, non ferunt. Balliſtas inquam, propter feroces bestias, vrsos præ

Genera armorum.

Lupi quãdo sæuiores.

cipuè immanes, & insatiabiles lupos: qui tribus mensibus, Ianuario, Februario, & Martio plus solito ferociunt, quàm reliquo anni tempore: ꝙ interimantur eo apud Deum præmisso voto, atque seruata fide, vt pelles feræ percussæ quasi pro sacrificio scabellis sacrorum altarium sub pedibus celebrantis offerantur. Et hinc est ortum, ꝙ maximo, ac horrendo vrgente frigore, super vrsinam pellem stant sacerdotes celebraturi. Si verò lupina pellis, aut lyncea, vel vulpina, aut alterius generis retibus excepta fuerit, pretium eius pro cereis Ecclesiæ fideliter adaptatur. Dixi præterea gladios, vt vim vi, si in insidiis occurrerit, repellant. Deinde secures, propter arbores diris tempestatibus per transuersam viam erectas, vt liberè transeant, excidendas, & amouendas, vel pontes subita inundatione perfractos celerius restaurent. Ferunt etiam lanceas loco baculi, ob aqueas fossas transiliendas. Habent nihilominus baculos annales, seu Calendarios (de quibus lib. primo cap. XXXIIII. dictum est) pro gestamine manuum: quibus docent, disputant, interrogant, & concludunt lunares coniunctiones, & oppositiones, ac cursus, festa mobilia, ac fixa: pariter & signa dierum, infallibili experientia, quasi è libro declarata legerent, exponuntur & interpretantur.

Pelles vrsinę scabellis altarium offeruntur.

Cerei emuntur ꝑ pellibus ad vsum ecclesiarũ

Gladii.

Secures.

Lanceæ.

Baculi annales

Rimsiaf dicti.

Expictia tpoge

De secura positione armorum in atrio Ecclesiæ.

CAP. XXI.

Arma in atrio ecclię ponũt.

TEMPLA, seu Ecclesias parochiales ingressuri ruricolæ Septentrionis, ante valuas, siue in atrio absque vlla furti suspicione prædicta arma, donec diuina absoluuntur, præcipuè tempore pacis deponunt, rursusꝙ ad propria reuersuri resumunt. Lege enim maiorum grauissima pœna sacrilegi reperti puniri solent: nec eius horrendi sceleris reus inuctus, vlla immunitate gaudebit: immò grauioribus affligi tormentis debet, dum contra Ecclesiæ libertatem, securitatem, & priuilegia delinquit. Similiter & in via Ecclesiarum itinerantibus, insidias, aut vulnera inferentibus, singulari Principis lege infligitur pœna: quæ veluti grauioribus delictis annumerata, Regio tribunali castiganda seruatur, quemadmodum etiam sacri Canones sancitũt, & Imperiales leges. Satisꝙ huic immunitati congruit CXI. problema Plutarchi, quo dicit: Ita sacerdotes olim venerabantur, vt ante templa, vel aras positi, sacram effigiem, & diuinum simulachrum representarent: ad quod omnibus egenis, ac supplicibus tanquã ad aram confugere licebat: vnde nec terreri, nec arceri omnino poterant. Quocirca in ipso ianuæ vestibulo, ac limine eiusdem ponebantur lectricæ. Qui verò pedibus huiusmodi sacerdotum se prouoluissent, eo die ab omnibus plagis, ac pœnis tuti erant: qui si prius vincti fuissent, ac ad eum accessissent, cuestigiò soluebantur. Vincula verò non per ianuam, sed per tectum sublata foras abiiciebantur. Nunc autem dolendum est impiis persecutoribus vincula, catenasꝙ non sufficere, quibus atrocius Dei sacerdotes mille contumeliis afflictos alligent, spolient, & occidant: per quorum deuotissimas preces misericordia diuinitus acquiri consueuit. Sed rursus attendant scriptum fore, Beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltauit mansuetos in salutem: in quorum manibus gladii ancipites sunt, ad faciendam vindictam, & ad alligandum Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, vt faciant in eis iudicium conscriptum. Et hæc est gloria omnibus Sanctis eius.

Sacrilegorũ grauis pœna.

Cano. sacri et leges imperiales cõtra sacrileg.

Verba Plutarchi.

Libertas maxia

Sacerdotes ipiè ram tractãtur.

Locus scripturę verax.

De mise-

De miseria, & infamia sacrilegorum.

CAP. XXII.

QVIA nimium familiare sacrilegis mentibus est, audaci impietate quæq; mala imaginari, & ea contra diuinam reuerentiam, & eius ministros atrocius exequi: fit vt in primis vel cultum diuinum totaliter auferant, vel in tantum bona diripiendo impediant, vt tandem omnem substantiam Ecclesiæ, & clericorum occupent, ac vertant in commodum, & hæreditatem laicorum: ignorantes, vel scire non volentes, crudelius mortis genus fore, victu necessario sublato, hominem miserabili ac longo interitu fame occidere, quàm leui, licet duro compendio, func, vel gladio, quocunq; solatio destitutum, & nudum mortificare: immò in tantum blandiendo sibi mentitur eorum iniquitas, vt astutè dicant, Non expellimus clericos ab Ecclesijs, vel monachos, aut moniales à claustris: sed bona eorum sub fiscum, & coronam mittimus, vt nihil amplius ab aliis exportandum relinquatur, sed his peraugendis noua eleemosyna distribuatur. Quod quàm execrabile, ac detestabile sit, ipsi viderint, qui hac scelerata malitia infamiam sibi comparant, & perpetuum cruciatum, ac stirpi, generationiq; suæ æternam egestatem: quæ in domo impii, vt lepra in leproso, hæreditaria lege manet. Constat etiam referente Theoderico Rege Gothorum de libertate cleri, quòd qui mendicitatem tollit à monasteriis, & claustris, eam inueniet in Principum aulis. Quod quàm verũ sit, secreta miseria plus edocet, quàm minuta hac pagina congruit enarrare. Verè possent hic præter mille alia testimonia ex nomine ostendi potentissimę Principum, ac nobilium familiæ: quæ vt olim forte sua contentæ fine sacrilegio, & vestium, & epularum inani luxu liberaliter in splendida opulentia (abundè propria egenis tribuentes) vixerunt: ita postmodum manus rapaces, ad sacra præsertim æraria, prætextu fictæ necessitatis mittentes, inopia pressi, ad aratra, vt sudore victum quærerent, descenderunt: sub quo indies iam gemere, & inconsolabiliter plures viuere non ignoro. Aurum, & argentum pia manu collectum dum Ecclesia habuit, ne corruerent in abiectam conditionem, multis & magnis hominibus vel dando, vel mutuando succurrit. At postquàm inde sublatum est, nec reparari permittitur, quisque in maxima infelicitate experietur, quàm miserabile sit viuere absque mutua subuentione fidelium Christianorum.

Intentio sacrilegorum crudelissima.

Occidẽtes hominem fame.

Verbum hæreticorum.

Opus execrabile.

Mẽdicitas à monasterio ejecta reperit in aula Sacrilegi semp egentes.

Nobiles ad aratra pressi.

Ecclesia semper subuenit angustiatis.

De nimia præsumptione sacrilegorum.

CAP. XXIII.

Diuinitas oculi mortalibus nō fallitur.

EXTANT apud Cassiodorum lib. XII. notabiles epistolæ: quarum vna sub titulo Edicti sic habet: Quid adhuc minimè audacia humana tentabis, si et ibi furta, ac sacrilegia porrigis, vbi te minimè latère cognoscis? vt illudas oculis fortasse mortalibus: quamuis iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio. Quanta verò cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare, quod diuinitas non possit aduertere? Sed ne similis vlterius grassetur præsumptio, aut diuinam patientiam frequens prouocare possit excessus, edictali programmate definimus, vt qui in hac fuerit vlterius fraude versatus, & militia careat, & compendium proprię facultatis amittat. Grauiore siquidem pœna plectendus, qui vsq; ad iniuriam diuinam, suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnantum: possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in Regali largitate posita peruaditur? Possessio eius, stabile munus principis est. Quemadmodū præsumat subiectus contingere, quod Deo respicit humilitatē dominantis offerre? Additur, quòd talibus non dare tulisse est: & meritò, quando qui potest esurientibus subuenire, si non pascit, extinguit. Pudeat illis tollere, quibus iubentur offerre. Vltra omnes crudelitates est, diuitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra, horreantur damnosa compendia, nullus audeat inde tollere, quod possit collecta dispergere: addendo perdit, qui retinendo collegerit, & paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit.

Edictum Theo. Regis Goth.

Pauperes habeāt dona regnātiū

Esurientes occidit, qui quod pōt nō affert.

Crudelitas maior est.

Pauper fit.

De restitutione sacrorum vasorum S. Petri.

CAP. XXIIII.

Alaric' rex vasa sacra sacris locis restituit.

REFERT idem Cassiodorus eodem libro aliquot sequentibus capitibus, cp postq; Rex Gothorum Alaricus vrbis Romæ deprædatione satiatus, Apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox vt rei causam habita interrogatione cognouit, sacris luminibus deportari manibus diripientium imperauit: vt cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, deuotione largissima deleret excessum. Sed quid mirum? si reuerendorum Sanctorum vasa diripere noluit, qui tanta se Vrbis (à Stilicone lacessitus) vastatione ditauit. Roma etenim, vt antecessor meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis lib. X V. historiarum suarum fo. 489. asserit, gentium domina, Christianæ fidei domicilium, omni ope destituta capitur à Vestrogotho Rege: qui etsi esset Arrianus, tamen longè mitius victoriam in deuictos hostes exercuit, quam complures nostri temporis Principes in subditos, & fideles ciues suam potentiam extendunt. Quamuis enim direpta fuerat Roma, tamen sacris ædibus, & omnibus in eas confugientibus, quadam incredibili pietate parcebatur: immò ipsi Gothi

Vasa Sanctorū.

Roma gentium domina.

Mitiores olim Arriani q̄ moderni Christiani.

plerosq;

plerosq; Romanorum suis humeris in templa portauerunt, ne in cæteros milites minus clementes inciderent, prout S. Augustinus, & Orosius, hanc historiam iam sibi magis compertam tradiderunt. Ille enim in III. lib. de Ciuit. Dei cap. XXVIII. Gothis admirandam clementiam tribuens, inquit: Gothi tam multis Senatoribus pepercerunt, vt magis mirum sit, quòd aliquos peremerunt. Hic verò Orosius lib. VII. cap. XXVIII. miris exclamationibus in laudem Gothicæ gentis vtitur. Ibi enim videre licet, Gothos vehementer horruisse sacrilegia, & non solùm sacra vasa aurea, & argentea, magnitudine, & pondere, ac pulchritudine pretiosissima, in sacras ædes retulisse: verùm etiam omnes tam ethnicos, quàm Christianos ad Sanctorum Basilicas confugere volentes, è medio interiectu Vrbis, exertis vndique ad defensionem gladiis, saluos & liberos deduxisse. Hæcq; contigerunt circa annos Domini CCCC. XIIII. teste Sigisberto.

Gothi portabãt debiles ad templa.

Augustinus & Orosius.

Gothi mitis pepercerunt.

Sacrilegia Gothi horruere.

Anno Domini 414.

De sacrilegiis, & differentiis, ac pœnis eorundem.

CAP. XXV.

NE autem quempiam lateat horrendi criminis huius sacrilegii, hæresis, ac schismatis execrabilis impietas, censendum est id fieri, quoties vel personis, vel locis sacris (vt D. Brunus lib. V. cap. vltimo de hæreticis integrè asserit) iniuria irrogatur, aut Ecclesiastica bona profanantur. Ac primùm quidem, vt varii sunt gradus, & dignitates sacrarum personarum: ita variæ quoq; pœnæ sunt sacrilegii, quod in persona Ecclesiasticas perpetratur. Si quidem alia pœna in eos statuta est, qui hostilem & sacrilegam manum in S. Ro. Ecclesiæ Cardinales iniecerint: alia in violatores Episcoporum: alia in eos, qui sacerdotes, & clericos violenter inuadunt: alia in raptores sacrarum virginum, & rerum Deo ac Ecclesijs dedicatarum. De quorum pœnis infligendis satis iusta, & seuera prouisio in municipalibus regnorum Aquilonarium legibus facta est, si aliàs iura vigorem, & executorem haberent, iuxta criminum excessum, & atrocitatem. De D. Cardinalium rarissimè illuc venientium, offensoribus, non minor pœna sumeretur, quàm si Regia maiestas læsa foret: hoc est, condemnatio ad truculentissimam mortem. Sed is casus nunquàm accidit in his terris, quin potius tam sublimibus personis omnis reuerentia, & obedientia exhiberetur, quæ summo principi ostendi posset, & deberet, prout charissimus frater & antecessor meus D. Io Magnus Gothus declarat in sua Metropoli Vpsalensi. Pariter & aliis S. Rom. Ecclesiæ, & Sedis Apostolicæ legatis, ingenti honore & liberalitate semper susceptis, Deoq; propitio suscipiendis. Violatores verò Episcoporum vti plures, & grauiores sunt, ita & legibus humanis difficulter arceri, vel iudicari possunt: nisi Deus, qui pro ipsis corripit Reges (quibus & præcepit, ne tangerent christos eius) suo iudicio per legitima tribunalia iudicium fieri præcipiat, vt proscribantur, deponantur, ac degradentur: quemadmodum & multi Imperatores, Reges, Duces, Comites, & Equites aurati pro enormibus delictis deponi, & puniri solent: ne alicuius effrenis impietas inulta linquatur, donec Deus arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Ideoq; nullus in sublimi potestate constitutus præsumat alienum iudicare seruum, qui domino suo stabit.

Sacrilegium fit.

Pœnæ variæ sacrilegorum.

Municipalia iura Aquilonarium regionũ.

Legati Apostolici semper humanissimè excepti in Aquilo.

Impietas nõ manet inulta.

De portentosis sacrilegis, & eorum infami vita, & horrendo fine.

CAP. XXVI.

Pœnæ violãtiũ sepulchra.

Sacrilegi morte infami pereũt.

COGITENT ergo audaces sacrilegi non frustra summos Pontifices tam Canones, quàm ipsos Imperatores leges aduersus violatores communium sepulchrorum seueriter statuisse: quantò magis in eos, qui tumbas sanctorum Martyrum desolare præsumunt? Propterea perpendant, ac reuoluant veteres, ac nouas historias, & nullibi inuenient sacrilegos aliter, quàm infami morte defeciſſe. Probat hoc sufficienter Trogus Pompeius, & eius abbreuiator Iustinus: ex quibus nonnullos adducere placuit, vt formident Christiani sacrilegia committere, quando tam infeliciter ea temeritas succesſerat, etiam illis, qui idola coluerunt. Cambyses (inquit Iustinus) Persarum Rex ad Ammonis templum expugnandum exercitum misit: qui tempestatibus, & arenarum molibus oppressus, interiit. Xerxes quoque Persa quatuor millia armatorum Delphos ad templum Appollinis diripiendum misit: quæ manus tota imbribus, & fulminibus deleta est. Philomenes Græcorum Phocensium dux, postquàm Apollinis templum spoliauerat, sequenti prælio primus inter confertissimos hostes dimicans cecidit, & sacrilegii pœnas impiissimo sanguine luit. Brennus Gallorum dux, quasi terrena spolia forderent, animum ad deorum templa conuertit, scurriliter iocatus, Locupletes deos largiri; hominibus oportere. Sed idem postmodum cùm dolorem vulnerum ferre non posſet, pugione sibi & infamem, & crudelem mortem conscíuit. Antiochus Syriæ Rex sperans se sub specie tributariæ necessitatis excusatius sacrilegia cõmissurum, adhibito exercitu nocte tẽplum Dindymæi Iouis aggreditur: qua re prodita, concursu incolarum cum omni militia interficitur. Totus etiam ille Brenni exercitus (qui Tholosam reuersus est) comprehensus pestifera lue, non prius sanitatem recuperauit, quàm aurum argentumq; sacrilegiis quæsitum, in Tholosensem lacum mergeret: quod longo post tempore Cæpio Romanus Consul abstulit: quodq; sacrilegium causa excidii Cæpioni, exercituiq; eius postea fuit. Romanos quoq; Cimbrici belli tumultus, velut vltor sacræ pecuniæ, insecutus est.

Cambyses.

Xerxes.

Philomenes.

Brennus.

Antiochus.

Aurum Tholosanum.

Adhuc de similibus sacrilegis.

CAP. XXVII.

Alexander.

Gryphus.

Dionysius.

ALEXANDER Syriæ Rex, cùm militibus stipendia deessent, in templo Iouis solidum ex auro Victoriæ signum tolli iubet, facetis iocis sacrilegium circunscribens: nam victoriam commodatam sibi à Ioue esse dicebat. Interiectis deinde diebus in sacrilegio deprehensus est, & à suis desertus, à latronibus capitur, perductusq; ad hostem suum Gryphum, interficitur. Hi pauci ex tota multitudine sacrilegorum adducti, documento esse possunt, non semper verum esse, quod sacrilegus Dionysius Siculus iocando dixit,

Ecce

Ecce quàm ſecuri nauigant ſacrilegi. Profectò non omnes hactenus ſecura nauigauerant aura, præſertim in Suetia, & Gothia: de quibus mihi ſpecialis ſermo eſt: qui vel Eccleſiam oppreſserant, vel auxiliares manus ab ea retraxerant. Noui enim aliquem ex Principibus regni Gothorum, quingentos equites in quotidiana familia ſatis magnificè aluiſſe: cuius ſoror circa annum Domini M. D. XXXV. in ordinem plebeiæ multitudinis redacta, pœnam patitur, quòd maiores ſui non ſatis pii fuiſsent in Eccleſiam, & Dei miniſtros: in quos ne prædium aliquod conferrent, voto pertinaci ſeſe dudum aſtrinxerunt: quo caſu multi à ſummo culmine nobilitatis ad viliſsimam conditionem ſunt detruſi. Iuſtum quippe eſt, vt ignobiles fiant, qui Deum, à quo eſt omnis nobilitas, in Eccleſiæ miniſtris contemnere non verentur. Neque opus eſt ad confirmandum hoc argumentum, exempla à diuinis literis petere: nam ſacra hiſtoria vix aliquid frequentius, aut horribilius inculcat, quàm horrenda illorum tyrannorum, & ſacrilegorum ſupplicia, qui ab initio inſtitutæ Eccleſiæ, diuino ſacerdotio iniurias, irreuerenti, & feroci ingenio irrogárunt.

Depoſitio potẽ tum.

Ignobiles quare multi fiunt?

Scriptura ſacra exhorret ſacrilegos.

De plagis ſacrilegorum &c.

CAP. XXVIII.

VNVM tamen hic ex Ioſue VII. referre congruit de Acham: qui inter ſexcenta millia pugnatorum, iuſſu Domini per tribus, familias, domos, & nomina quæſitus, repertus, & confeſſus eſt hoc modo: Vidi inter ſpolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamq; auream quinquaginta ſiclorum, & concupiſcens abſtuli, & foſſa humo abſondi &c. Quæ omnia extracta, & proiecta ante Dominum, tulit Ioſue, filios, filias, boues, oues, aſinos, tabernaculum, & cunctam ſupellectilem ipſius Acham: quem & duxit ad vallem Achor, & ait illi: Quia turbaſti nos, exturbet te Deus in die hac. Lapidauitq; eum omnis Iſraël, & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt, lapidum aceruo id teſtante in hunc diem: locusq; vocatur Vallis Achor in ſempiternum. Quo facto auerſus eſt furor Domini ab Iſraël, vt denuò ad gratiam recepti, de inimicis triumpharent: pauciq; eorum percuſſerunt vno die XII. millia oppreſſæ ciuitatis, & Regem ſuſpenderunt. Solq; & Luna, vt victores in cæteros hoſtes, quinque ſcilicet Reges potentiſsimos, fierent, ſtationem ſui curſus annuerunt. Præterea cunctas gentes inimicas eis reſiſtentes, in omnibus terris circumiacentibus, ſpeciali numero Reges XXXI. gladio, furca, incendio, vel lapidibus deleuerunt. Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Iſraël, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent. Domino enim, & Moſi ſeruo eius (prout nunc inconuertibiles ſacrilegi, & hæretici) ſemper duriſsima ceruice reſtiterunt, & indies adhuc reſiſtunt, donec ſimiliter, aut grauius puniantur. Vnum tamen hic addendum veniet, quomodo durus ille perſecutor populi Domini Adonibezech, fugiens è prælio, Iſraël comprehenſus eſt, & cæſis ſummitatibus manuum eius, ac pedum, in ſquallore ſedens dixerit: Septuaginta Reges amputatis manuum, ac pedum ſummitatibus, colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias: ſicut feci, ita reddidit mihi Deus: ne ſortè ſacrilegi pungentis conſcientiæ flagitium (fame Eccleſiaſticas perſonas occidendo) cum Lamech

Acham fur.

Siclus 20. obolos habet.

Vallis Achor.

Lapidatus è fur

Victoria redit.

Reges 31. perire.

Sentẽtia Domini fuit.

Iudi. 1.

Reges 70.

Lamech.

dicere cogantur, Occidi virum in vulnus meum, ſeptuplum vltio dabitur de Cain, & de Lamech ſeptuagies ſepties, quia millies audierant, & audiunt cauendum eſſe ab hoc nequiſsimo & crudeliſsimo facto: quia opprimũt alium, vt ipſi oppreſſores ſemper grauius torqueãtur: prout video D. Ambroſium Politum Archiepiſcopu Compſanum ſuper quartum caput Gene. diligenter annotaſſe, videlicet inferentem alteri iniuriã, ſibi primùm & maximè inferre. Poſſent quidem viri Eccleſiaſtici vim vi quandoq; repellendo, graues vlciſci violentias, aut duras auertere perſecutiones: ſed cùm in bono vincendum ſit malum, ſcuto patientiæ aduerſa grauiſsima venient toleranda: vt fortè eo genere pugnandi ſeſe à mortifera vexatione, & proximum à malo propoſito, & peſsimo opere liberare poſsint, exemplo & conſilio beati Gregorii: qui de ſeipſo (vt prædictus D. Archiepiſcopus Ambroſius cap. prælegato refert) teſtatus eſt, ſe potuiſſe Longobardorum tyrannidem debellare, ita vt ne vnus quidem in Italia remanſiſſet: maluiſſe tamen cum cæteris iniquum ſufferre iugum, quàm ſe Dei, & Chriſti Regis pacifici vicarium, ſanguini admiſcere. Veruntamen ea menſura & modo ferenda eſt iniuria, vt non conturbetur Reipublicæ tranquillitas, & commune bonum.

Ambroſius Politus.

Iniuriã inferens ſibi primũ nocet.

Scutum patientiæ.

Gregorius potuit, ſed noluit ſe liberare de ꝓſecutione Lõgobardorum.

Modus ferendi iniuriam.

De remediis ſacrilegiorum auertendorum.

CAP. XXIX.

CONSYDERATA prædicta Prælatorum indicibili patientia, vitæq; ſanctitate, & horrore tam immenſi ſceleris, & infamia ſobolis procreatæ, ac procreandæ, grauiq; Eccleſiaſtica cenſura, & multis ac infinitis malis, ex odio & diſcordia ſecuturis, ſæpiſsimè Reges & Principes Aquilonares, offenſos Epiſcopos & prælatos, ob vitæ ſanctitatem & admirandam fidei conſtantiam, ne illatæ iniuriæ Deo vltore vindicentur, recipere ſolent ad gratiam & fauorem: quemadmodum potentiſsimus Rex Suetiæ Magnus cognomẽto Ladalaas, cum ſanctiſsimo Antiſtite Brynolpho Scarenſi, ſeditioſis procurantibus pro hoſte reputato, atq; pluries ad mortem quæſito, celerrimè cunctis admirantibus, & congratulantibus in gratiã venit. Die etenim Aſſumptionis beatiſſimæ Virgini dedicato, circa annũ Domini M. CC. LXXXV. ſolẽni miſſa Pontificis audita, depoſitiſq; à ſe, & ſatellitibus ſuis omnibus armis, ante pedes altaris & Præſulis ſe proſternens, humilimè ſcelerati ꝓpoſiti veniã ſub Eccleſię diſciplina petiuit, & accepit, Pontificem in arcem ſuam Regiam, honorificè, vt ſecum pranderet, adducens: indeq; ſecutum eſt, vt ſerenior conſcientia Regis fieret, & Epiſcopo ac clero eius vbiq; daretur tranquillitas maior: quod exemplum neceſsitate per occaſionem exorta, quantò magis & Reges, & Præſules (ſecluſis ſuſurronibus) in mutuam gratiam redeuntes, ſecuti fuerint: tantò quietius, & amœnius vtriuſq; gubernia ſolidantur, & creſcunt. Dixi, Suſurronibus ſecluſis: quia hi vt detractores clàm & ſecretè, immò & publicè ita innocentes plerunq; in moribus, vita, fama, & omni actione maculant, vt grauius ea malignitate feriant, quàm ſi eiſdem in fronte & oculis infligerent vulnus. Magnam ſortitus eſt laudem Sereniſsimus Princeps regni Suetiæ Suanto, qui tales artifices venenatæ linguæ nunquàm paſſus eſt altero abſente aliquid enarrare: ſed iuſsit hunc eo loco, quo loqui, vel detrahere cœpit, donec pars altera reſponſura accederet, firmo pede manere, Idq; ſine dubio

Horror ſceleris reuocatà malo

Cõcordia reſtauratur.

Magnus Rex Brynolphus Epiſcopus. 1285.

Cõcordia beata

Natura peſsima ſuſurronum.

Suãto princeps

fundatum

fundatum ſciuit in veteri lege Deute. XIX: Si ſteterit teſtis mendax contra hominem accuſans eum præuaricationis, ſtabunt ambo, quorum cauſa eſt, ante Dominum in conſpectu ſacerdotum,& iudicum, qui fuerint in diebus illis. Itaq; nec ſuſurrones, nec detractores quis bonus Princeps audiat, ſi à ſacrilega ſuſpicione æſtimari velit immunis. Verba enim ſuſurronum penetrant ad intima cordis. Prouer. XXVI. Primùm omnium tales aduerſus Eccleſiarum paſtores, vt bona eorum auferantur, inſtanter inſiſtunt. Teſtis mendax Deut. 19.

De periculoſa vexatione parentum, & exemplo reſipiſcendi.

CAP. XXX.

ORSITAN opportunè ſuperioribus capitulis declarantibus, quàm impium ſit violare patres ſpirituales, nonnihil eiſdem ſuperaddetur, quàm inhumanum etiam ſit, diſſolutis moribus bonos moleſtare parentes, eoſq; vexare, quibus ipſa natura ſemper admonet obedire, quemadmodum in beſtiis tigridum aſpicitur, & ciconiarum: quæ eiuſdem naturæ inſtinctu genitores ſuos nedum cibis ſenecta inſtante refouent, ſed excidentibus plumis à frigore tegunt. Affertur ideoq; exemplum non incongruum hoc loco, quomodo ab huiuſmodi naturali lege erratur, & rurſus conditore naturæ iuuante, reditur ad eam. Atq; inter alia magis pium adeſt de Rege Franciæ Dagoberto documentum: qui iram patris ſui Lotharii Regis meritus, eò quòd conſiliarium eius cæſum, & detonſum dehoneſtauerat, Pariſios ad Eccleſiam S. Dionyſii confugit: & quia inde nullo modo extrahi potuit, locum illum ſemper cordi habuit. Tandem patre mortuo, regimineq; ſuſcepto, ad vltimum correxit vitam, prout ſequens eius publica confeſsio atteſtatur: qualem pœnitentiam ſi oppreſſores Eccleſiarum tempore opportuno imitando proſpicerent, forſitan & ipſi, & ſtirps, ac plebs eorum in amœniori quiete viuerent, & ſecuriori conſcientia vltimo ſurgente fato hinc emigrarent, prout in ſequenti capitulo declaratur.

Natura tigridũ & ciconiarũ.

Dagoberti Regis Franc. ſacinus.

De piiſsimo exemplo recompenſationis domibus, & perſonis Eccleſiaſticis iuſtiſsimè faciendæ.

CAP. XXXI.

Atteſtatio Dagoberti Regis Francorum.

DAGOBERTVS Magnus diuina clementia Rex Francorum. Omnibus regni ſui primatibus, immò cũctis Chriſtifidelibus præſentibus & futuris. Notum facimus, quòd patre meo Lothario defuncto, paterni regni curam ſuſcepi: ſed iuuenili ductus leuitate deceptus, Regalis officii debitum neglexi: & maximè inter alios exceſſus meos, Eccleſiarum Dei deſtructor, & diſsipator eſſe cœperam, nec diuinæ maieſtatis oculos, nec hominum veritus acclamationem. Tandem Dei benignitas obſtinatæ mentis ſuperbiam conterens, virga correctionis iniquitates meas correxit, & mihi caſtigato veniam non negauit &c. Quaſi autem modum pœnitentiæ imponens, in hoc mihi ſpem plenæ poſuit indulgentiæ, ſi ad honorem Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ſanctorum, quos magis offenderam, domum diuinis aptam ſeruitiis conſtruerem &c. Igitur ſub certa ſpe remiſsionis peccatorum noſtrorum, reddentes alacri ſtudio votum, quod fecimus, Eccleſiam in honorem ſanctæ Trinitatis, & ſanctæ Mariæ conſtruximus: quam ſublimate, & Regali munificentia ditare decreuimus &c. Datum in monaſterio Viſſenburgenſi menſe Maio, anno regni eius XXIII. & anno Domini DC. XXIII. Quod monaſterium ordinis eſt diui Benedicti, VIII. milliaribus ab Argentina ſecundum Rheni curſum diſtans. Refert prætereà Sigebertus in morte huius Dagoberti, de quo per viſionem cuidam reuelatum eſt, quòd anima eius ad iudicium rapta ſit, & multis Sanctis contra eam pro expoliatione ſuarum Eccleſiarum reclamantibus, cùm eam iam mali angeli vellent ad pœnas inferni rapere, interuentu ſancti Martyris Pariſienſis Dionyſij, cui ipſe maximè deuotus fuerat, à pœnis liberata eſt. Huius etiam filius Sigebertus à ſancto Amando baptizatus, cunctis tunc tacentibus, infans XL. dierum, reſpondit Amen.

Deus pœnitentibus veniam præbet.

Monaſteriũ Viſſenburg.

S. Dionyſius liberauit aĩam Dagoberti.

Infans 40 dierũ baptizatus reſpõdit Amen.

De neceſſa-

De neceſſaria extirpatione errorum, & falſarum doctrinarum.

CAP. XXXII.

NEC minus pœnitendum erit, præſertim Principibus Aquilonarium regionum, quòd contempta maiorum pacifica doctrina, ac piiſsimus moribus, admiſerint errorum magiſtros, auribus ſeruientes: qui propriæ prudentiæ ita ardenter inhærent, & aſſentiunt, vt nulla ſcripturæ veritas, aut ratio, æſtimari, recipi, aut pro dogmate legenda tradi poſsit, vel debeat, niſi eam approbauerint ſacrilegi nouatores: quorum tamen ita diſcors opinio eſt, vt ne in vna quidem ciuitate, domo, vel camerula idem ſentire poſsint. Cuius erroris cauſa eſt ignorantia, vel deprauatio ſcripturarum, ac odium, quo feruntur in ſapientes, veram religionem cum doctrina conformiter, & vbiq; profitentes: eò quòd nulla religio (teſte Lactantio) ſine ſapientia ſuſcipienda eſt, nec vlla ſine religione probanda ſapientia. Et ita ſummi viri veritatem attigerunt, & bene tenuerunt, vbi aliqui per infucatam eius interpretationem falſa opinione illuſi, retrorſum abierunt, & demum in profundum errorum deſcendentes, & agnitam veritatem impugnantes, omnem Chriſti fidelium vnitatem ad ſummam diſcordiam (in qua quotidie ſuſpirant oppreſsi) attraxerunt: quaſi verum prouerbium non eſſet, Vnus ædificans, alius deſtruens, minimè proſperabitur. Reſpiciant ergo cordati Principes, magnanimiq; Duces, quàm confuſiſsimum ſit, & ludibrioſum, ſi ductores exercitus, alteri quàm proprio victoriam fauendo Principi, ſunt diſcordes: & vt apertius proſpiciant caſum, diligenter conſyderent, ſi in vno exercitu tot fuerint duces, quot legiones, quot cohortes, quot cunei, quot alæ: primùm nec iuſſu poterit acies (vnoquoq; periculum recuſante) faciliter dirigi, neq; quòd ſuis propriis conſiliis vtantur omnes, diſcretius temperari. Diuerſitas enim affectuum parit ineuitabilem perditionem. Auferantur ergo impiorum dogmata, & ceſſabunt iurgia: extirpentur mores, & violentiæ hæreticorum nequiſsimæ, & vbique inſtar aureæ ætatis pax erit, & concordia dulcis.

Magiſtri errorũ

Hæretici ſemp diſcordes.

Cauſa diſcordię.

Religio & ſapientia coniũcta

Vnus ædificans & alter deſtruens, periclitãt.

Duces diſcordes.

Dogmata impiorum auferenda

De optimo remedio diſcordias, hæreſes, ſchiſmata, ac reliquos deteſtabiles abuſus abrogandi.

CAP. XXXIII.

QVEMADMODVM annis ſuperioribus nonnullis Lutheranæ impietatis profeſſoribus, more ſeditioſorum ſtudentium, è Viteberga oppido Germaniæ ad Aquilonaria regna reuertentibus, poſthabita ratione legum, & Canonum, de rebus fidei coram laicis, pulchrum videbatur diſputando veritatem opprimere, & errores inducere, atq; vi & metu trepidantes Catholicos, expreſſe tamen nunq; conſentientes, obruere, & ad ſuas ineptias compellere, & coram ſimplici populo omnia ſua vera eſſe, & ſeruanda præſcri-

Studentes Vitebergenſes ſeditioſi.

bere: Ita & optimum,ac neceſſarium reducendæ ſecuritatis erit remedium, vt auto-

Remedium efficacius.

ritate Regum & principum, quæuis errata iuxta laudabilem veteris Eccleſiæ ritum, arbitrio & integritate bonorum hominum, quoad fieri poterit, obliterentur, & diligenter præcaueantur, ne amplius tam perniciosæ & illicitæ diſputationes,toti populo inceſſanter nocituræ, Principum conſtitutione permittantur, ſcilicet vt

Conſtitutio catholica.

nemo ſiue clericus, ſiue laicus,publicè vel priuatim (vt ſanè D. Brunus vltimo cap. VI.lib. de hæreticis pro publico bono ſuadet) de fide Catholica propria autoritate diſputet, & ea, quæ à ſacris Conciliis ſemel diſſinita ſunt, denuò in dubium reuocet: ne nouæ naſcantur hæreſes, aut ſemel extinctæ, in grauius Eccleſiæ damnum reuocentur. Decet enim ſalubriter decreta,ſtabili firmitate perpetuò fore permanſura. Non enim omnium eſt (teſte Gregorio Nazianzeno) publicè, & ſemper de Deo

Grego. Nazianzenus.

contendere, diſputare,vel exquirere naturam: nec ita vilis eſt ſacræ ſcripturæ ſermo,

Circũſtantiæ neceſſariæ.

vt vulgo indocili, & homunculis reptantibus adhuc pateat: immò nec ſemper,nec omnia, nec omnibus, nec ab omnibus ſunt proferenda. Sed eſt & quando, & quibus, & inquantum, & eorum, qui ingenium, atque induſtriam ſumpſerant in diſciplinis ſpeculatiuis, atque eorum, qui nórunt, amotis corporalibus, incorporalia & ſpiritualia conſpicari. Sed ante omnia illorum eſt, qui & anima, & corpo-

Impurus nil rectum iudicat.

re iam purgati ſunt, vt minimum qui certè purgantur. Qui verò minus purus eſt, quomodo audet purum contingere? &c. Hæc autem poſt illa quoque proferenda ſunt, in quibus delectati ſunt, cantica, poſt ventris,& eorum, quæ ſub ventre ſunt, curam: à quibus etiam hoc delectationis loco ducitur, ſi de rebus diuinis contentio

Capacitas auditoris attẽdẽda

moueatur, vt in controuerſiarum certamine delectentur. Virtus præterea, & capacitas eſt in auditore attendenda, quia diuina myſteria non niſi à puris, & per puros ſunt tractanda, qui ſceleribus & ſacrilegiis non fuerint inquinati.

De temerariis diſputatoribus prohibendis.

CAP. XXXIIII.

Temeritas diſputantiũ cohibenda.

EGES igitur, quæ diſputationes & tractatus, tam publicos quàm priuatos,de Deo & fide Catholica prohibent, non examinationem,& doctrinam ſcripturarum interdicunt, ſed eorum tantùm temeritatem coërcent, qui non verentur propria autoritate de dogmatibus fidei diſputare: immò noua, & falſa dogmata pro veris aſſerere, & aliorum animis inſtillare, & quæ ſemel rectè diſſinita ſunt, in dubium reuocare, condemnare, & retractare, quaſi ipſi ſoli ſint Apoſtoli, ſoli prophetæ, ſoli magiſtri: non ſolùm

Errantes ſecum multos in errores ducunt.

errantes ipſi,ſed multos etiam alios in barathrum errorum ſuorum præcipitantes. Ac talem quidem diſputatorem ita alloquitur prædictus Nazianzenus, referente eodem Bruno: Eſto tu excelſus, & excelſorum ſuperior, & ſupra nubes aſcende, ſi libet, & inuiſibilia conſpicare, & ineffabilia ſermone complectere: ſupra Heliam aſſume

Temerarii & pertinaces hic taxantur.

re, & ſupra Moſen facie ad faciem vide,ſi potueris, Deum: ſupra Paulum quoque

Theologi facti in momento.

ad tertii cœli eleuare faſtigia: cur & alios ſub die vis plaſmare? cur Theologos ſub momento temporis facis? qui de diuina natura differant, cùm ſuæ ſint vitæ adhuc penitus ignari, vt putes eos velut inſpiratam à te magis,quàm elucubratam ſuſcepiſſe doctrinam,& imperitorum verbis quàmplurimos agis conuentus? vt quid araneis colligas infirmos, & contrahis, velut ſapientiæ eis aliquid largiturus? vt quid exa-

Examẽ veſpæ

men

men vesparum aduersus fidem concitas? vt quid dialectica religionem decorare se credit, vbi magis per dialecticam religio fœdatur? quasi gigantomachia aduersus Deum pugnatur in terra &c. Optima ergo lex Platonis est, ne quis iuuenum quærere audeat, rectè ne an contrà, se leges habeant: sed vno omnium ore, vnaq; voce rectè, tanquam à diis compositas, concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquàm à iuuenibus cogitari. Senem autem, si quid excogitárit, principibus, nemine iuuenum audiente, referre. Hanc legem Platonis Eusebius lib. XII. Præparationis Euangelicæ, & Marsilius Ficinus in lib. De religione Christiana probat, adolescentes non temerè de religione iudicare debere. Nam & secundum Augus. de legibus temporalibus, cùm fuerint institutæ & firmatæ, iudici iudicare non licebit, sed secundum eas.

Gigãtomachia.
Lex Platonis.
Senes principibus referãt ex cogitata.
Adolescentes.

De forti constantia tempore hæresum, ac schismatum obseruanda.

CAP. XXXV.

PERSECVTIONEM, & exilium XXXIII. annis propter fidem sustinens, semper notaueram admirabilem Dei clementiam sperantibus in se misericorditer affuisse, & ita cum tentatione dedisse prouentum, vt nullius hominis læsa fuerit constantia, qui firmo proposito, & opere perstiterat in sua suscepta, & iurata sanctissima religione. In quo tamen tentamine maiorem constantiam in sexu fragili, monialium scilicet, viderã, partimq; à fidedignis seruari perceperam, quàm in professis religiosis, aut sacerdotibus ordinatis: qui ad omnem venti motum nulla facta resistentia, post seculum & carnis desideria abeuntes, turpiter defecerant: & hi respersi luxuriæ luto, secum quoscunque malè persuasos detraxerant in perditionem, maximè quia Satanam præuenerunt in tentatione, periculis sese vltro exponentes, dum fragiles ipsæ personæ constantissimè seruando regulam, steterunt aduersus omnes impugnatores. Cuius rei vnum aut alterum è multis sufficiat adduxisse exemplũ, præsertim in Imperiali ciuitate Lubicensi Germaniæ inferioris ostensum: vbi circa annũ Domini M.D.XXV. moniales S. Annæ magno numero effossa humo noctis tempore, lignis & lateribus ianuas, & muros reparárunt: quos impurissimi Lutherani (nescio qua potestate conniuente) impunè de die perfregerunt. Item in Rostochio, ne per similes homines extrahi possent castissimæ virgines à monasterio, brachiorum manuumq; complexu more formicarum, immobiles sese reddiderunt. Item moniales S. Birgittæ in Suetia ad nobilium nuptias incessanter stimulatæ, mortem potius eligentes, quàm castitatem Deo consecratam contaminare, vllo modo consentirent. Ita & aliæ personæ similes pluribus in locis constantissimè perseuerant, vbi plures viri turpissimè sunt collapsi: quia vt tempori se conforment, furem videntes, currunt cum eo, atq; cum adulteris ponunt portionem suam, donec Deus iam tacens arguat eos, & statuat pœnas contra faciem eorum: vt & hi, & alii hæc intelligant, qui obliuiscuntur Deum.

Exiliũ 33. annorum.
Sexus fragil? cõstantior repertus in persecutione Lutherana.
Moniales Lubicenses constantissimæ.
Rostochienses.
Vastenenses.

De eodem, quòd in opinionem hæreticorum non est descendendum.

CAP. XXXVI.

Temporisantes periculosi.

BLANDA admodum, & nimium pernicioſa licentia multos hoc infelici æuo decipit, vt tempori ſe conſormantes, remiſsiuscp agentes, non ita auſterè viuant, nec regulas obſeruent, vti olim à patribus fuerat inſtitutum: quia iam ſubtilior, inquiunt, eſt mundus, & grauiora tentamina fragilibus offeruntur: & ita de ſimilibus argumentis ſerpentinæ ſcholæ in paradiſo inſtitutæ: quaſi ſecuriores forent in omni optata proſperitate, quàm in tentatione, & flagellatione iuſtorum, in qua perficitur virtus: vel quaſi pacem ampliorem conſequantur in Republica, quando remiſsiori deuotione ſeruiunt in Eccleſia: prout præfectus Valentis blandè monere conatus eſt Magnum Baſilium, vt tempori parèret, & non tot Eccleſias propter prauam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur &c. Cui reſpondit: Adoleſcentibus, inquit, hæc verba congruunt: illi, & illorum ſimiles, talia promiſſa reſpiciunt. Qui autem diuinis innutriti ſunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus, nec vnam quidem ſyllabam patiuntur, ſed pro his (ſi contingat) etiam omnes mortis ſpecies amplectuntur. Amicitiam autem Imperatoris magnam quidem cum pietate iudico: ſine qua perniciem potius hanc appello. Cumcp præfectus ſæuiret in eum, ſtultumcp vocaret, S. Baſilius ait: Hanc quidem ſtultitiam ſemper habere exopto. Prætereà Gelaſij Papæ doctrina eſt, quòd in his, quæ ad fidem pertinent, requiſiti, aut rogati, vt impiorum voluntati condeſcendamus, non ad inferiora deſcendendo deficiamus: ac propterea non condeſcendendum his, qui ex ſuperiori loco à Catholica & Apoſtolica communione, ad inferiora quæcp, & ad hæreticam, damnatamcp confuſionem prolapſi ſunt. Fateor condeſcendendum eſſe infirmioribus: ſed ita, vt ab errore reuocentur ipſi, non vt nos eorum errori communicemus. Deſcendit Dominus de cœlo, vt hominem ab errore liberaret, non vt eius miſceretur errori. Sed & ipſe præmonuit, vt qui in tecto conſiſterent, non deſcenderent, nec ad ea, quæ in domo videntur eſſe tollenda. Rurſus Apoſtolus, qui abundantius omnibus laborauit, cùm de veritatis cuſtodia ageretur, clamat: Quibus nec ad horam ceſsimus ſubiectionis gratia, vt veritas Euangelii permaneret apud vos. Qui ergo hæreticis ita condeſcendunt, vt eorum erroribus conſentiant, hi non condeſcendunt ad ſubueniendum, ſed vt cum ipſis ad inferna demergantur. Quo pacto nullus Catholicus hæreticis condeſcendere debet, ſed mortem etiam prius pati, nedum corporis, bonorumcp periculum ſubire: quàm paternæ traditionis fidem ab omni præuaricatorum contagione diſcretam abroget, atcp relinquat.

Virtus ꝑficitur tentatione. Baſilius Mag.

Species omnes mortis ꝓ eloquiis diuinis ſuſtinendæ. Gelaſius papa.

Hæretici deſcendant corrigendi ad Chriſtianos.

Cõdeſcẽdentes hæreticis deſcendunt.

De Prin-

De Principum funeribus, sepulturis, & testamentis.

CAP. XXXVII.

TANDEM omnibus huius vitæ curſibus diuerſo viuendi genere conſummatis, reſtat videre nouiſsimum ſpectaculum, quod in Septentrionalibus terris erga Principum, ac nobilium funera, tam vetuſto quàm recenti tempore, ſolitum eſt obſeruari. Mos antiquorum erat, cadaucra Principum in frondoſis arboribus, præſertim quercinis, tanquam ſacris locis numinibus conſecratis, ſuſpendere, aut flammis iuniperini ligni comburere, vel certis monticulis grandibus ſaxis, vel quadrato, vel rotundo ordine circũ-ſeptis, humi cum gladio & claua recludere, quemadmodum in primo huius operis libro de ſuperſtitioſo paganorum ſepulturæ ritu, deprehẽditur vſitatum: prout etiam Saxo lib. VIII. de victo, & mortuo Danorũ Rege Haraldo meminit: cui victor Rex Suetiæ Ringo faſtuoſiſsimũ adhibuit funeris cultum. Hęc etenim pietatis cõditio eſt, vt victum victor inferiis proſequatur: & qui defuncto hoſti (teſte eodem Saxone lib. III.) iuſta perſoluerit, ſuperſtitis ſibi fauorẽ adſciſcit: viuumq; beneficio vincit, quiſquis extincto ſtudiũ humanitatis impendit. Longe tamen Chriſtiana religione ſuſceptа meliori modo vitę, ac morti, & famę, ac ſoboli nunc proſpiciunt, q̃ vllo tranſacto æuo, hac potiſsimùm ratione, vt quæ ad animæ ſalutẽ, domus incolumitatem, ſubditorum pacem, & debitorũ ſolutionem pertinent, maturè diſponant. Sed prius Eccleſijs ſtabilia bona contribuunt, vnde eorum, hæredumq; memoria ad honorem Dei habeatur in æterna commemoratione. Sed heu dolor hac infelici tempeſtate prædia diuinis obſequiis multimoda votorum, literarum, iuramentorum, ac ſigillorum firmitate exhibita, ac immemorabili æuo pacificè poſſeſſa, infami violentia rapiuntur ad humanos abuſus, & Deo, cui tradita ſunt, ſubtrahuntur, vt illis inſeruiant. Ideoq; ſacrilegi ſunt, qui opes ſuas, quas vel ipſi, vel maiores eorum ſemel Eccleſijs donauerunt, reuocant. Nam omne, quod Domino conſecratur, ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, vel quicquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino, & ad ius pertinet ſacredotum. Ergo qui à Domino, & Eccleſia auferunt,

Mors vltima linea rerum.

Mors ſepeliẽdi antiquitus.

Saxo.

Conditio pietatis.

Diſpoſitio in morituris.

Bona Deo dicta profanãtur.

Sacrilegi.

Necatores egentium.

vastant, inuadunt, vel eripiunt, vt sacrilegi iudicantur: de quibus etiam Ambrosius c. sunt qui XVII. q. IIII. Tales Varense Concilium necatores egentium, & infideles appellat, ac ab Ecclesiis abiiciendos suadet. Ita & Concilium Agathense omnes condemnat, qui oblationes parentum aut donatas, aut testamento relictas, retinere perstiterint, aut id, quod ipsi donauerint Ecclesiis, vel monasteriis, crediderint auferendum, velut necatores pauperum, quousq; reddant, ab Ecclesiis excludantur. Sed omnium pessimi sacrilegi sunt, qui res immobiles Catholicorum principum liberalitate sacrosanctis Ecclesiis collatas, ab iisdem auferunt: grauiusq; censebitur, si in hæreticos, & schismaticos transferantur: idq; sacrilegii genus iure Canonum excommunicatione, infamia, carcere, exilio, & multa pecuniaria coercetur.

Sacrilegi omniũ pessimi.

Pœna sacrilegorum.

De eodem.

CAP. XXXVIII.

Pœna corũdem

Dãs & accipiẽs anathema sit.

Pœna perpetua

Infamia perpetua.

Pœna capitis.

Falsarii deportatione puniũtur.

OMNES Ecclesiæ raptores, eiusdemq; facultatum alienatores, à limine sanctæ matris Ecclesiæ anathematizãtur, & Apostolica autoritate pelluntur, damnantur, atque sacrilegi esse iudicantur. Item si quis oblata Deo, dederit alteri, vel acceperit (vt c. In canonibus XVI. q. I.) præter Episcopi, vel eius Vicarii consensum, ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit. Item qui res Ecclesiæ, iussu & largitione Principũ, vel quorũdam potentum, aut quadam inuasione, vel tyrannica potestate tenuerint, & filiis, vel hæredibus suis (vti iam factum videtur) quasi hæreditarias reliquerint, nisi citò res Dei admoniti ab Episcopo, agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Item valde iniquum est, vt quæcunq; pro remedio peccatorum, vel salute, ac requie animarum suarum vnusquisq; venerabili Ecclesiæ reliquerit, à Christianis, & Deum timentibus hominibus in aliud transferri, vel conuerti permittatur &c. Vrbanus Papa sacrilegos perpetua infamia, aut carcere, aut exilio perpetuæ deportationis damnat. Pecunia Ecclesiastica furto, & rapina subtracta, reddatur in quadruplum iure Canonum. Item si qui monasteria, & loca Deo dedicata infringunt, & deposita, vel alia exinde abstrahunt, damnum nouies componãt, & immunitatem tripliciter, & veluti sacrilegi canonicè subiugentur. De iure ciuili, qui publica sacra compilauerint, capite puniuntur. l. sacrilegi ff. ad l. Iul. pecul. Præterea qui veteres, aut autoritate sanctæ Ecclesiæ, aut Catholicorum Principum, pro temporum, locorum, & personarum ratione abrogatas leges rursus propria temeritate reuocant, & pro legibus curant, tanquam qui nullo autore habito, falsis constitutionibus vtuntur, veluti falsarii puniuntur: quorum pœna olim erat, aquæ & ignis interdictio: hodie verò deportatio. Et si seruus sit, qui admisit, vltimum supplicium.

De fal-

De falsis interpretationibus legum, & scripturarum.

CAP. XXXIX.

EADEM etiam pœna tenentur, qui falsis interpretationibus leges dolo malo corrumpunt: cuiusmodi sunt, qui sacram scripturam Veteris & Noui testamenti, sacros Canones, & sanctorum Patrum scripta, de vna lingua in aliam falsò transtulerunt, vel his ipsis aliquid addunt, aut detrahunt. Si enim falsi pœna tenentur, qui edicta publicè proposita dolo malo corrumpunt, quantò grauius puniendi sunt? qui diuina mandata Spiritu sancto autore scripta, atq; omnibus fidelibus proposita, sacrilega mente deprauant, atq; corrumpunt. Sic & qui verba sacrarum scripturarum, & legum captant, & secundum propriam ingenii virtutem, vel intelligentiam ea legentes, vel docentes, in alium sensum, quàm spiritus veritatis exoptat, detorquent (si quidem id dolo faciunt) vt hæretici, & rei criminis falsi plectuntur. Ita Gregorius VII. VVladislao Bohœmorum Duci scripsit, ac prohibuit, ne (vt optauit) scriptura sacra verteretur in linguam vulgarem: quoniam tam secreta maiestas est in ea, vt difficulter translatæ, sensus secretorum Dei poterit in ea postmodum deprehendi: imò nunquàm deuotior fieret populus, quando sciens facilitatem in contemptum verteret, quod in reuerentia consueuerat admirari, & iam in ceruisiaria taberna irrisorie decantatur. Qui autem legumlatores, & earum iustos interpretes, aut alios quoscunq; Catholicos calumniantur, pro diuersitate criminum puniuntur: & qui innocentes accusat, eadem pœna plectatur, qua intendebat calumnioſam actionem, ne mentiendi licentia permaneat impunita: quam pœnam dum principes, Aquilonares præcipuè (quos vellem hæc omnia sanè intelligere, & celerius auertere) secundū municipalia sua iura prouidentius attenderēt, pauciores essent Reipublicæ, & eorūdem principū hostes, qui incessanter indigenas turbarent, Ecclesias destruerēt, clerum spoliarent, & Regi mouerent contumelioſissimam rebellionem. Res enim secularium Principum semper in deterius lapsura cernitur, quando quod Deo dedicatum est, vel ipsi spoliant, vel qui cōniuendo vbi possunt, & tenentur, raptores non puniunt, donec & ipsis Principibus iusto Dei iudicio truculentior iniuria inferatur, & præsertim fingentibus se nescire, quod crudeliter exequendum dederant in mandatis.

Falsi interpretes.

Similitudo pœnalis.

Interpretes falsi vt hæretici puniendi.

Greg. VII. VVladislao duci scripsit.

Taberna ceruisiaria.

Calumniatores.

Licentia mẽtiendi auferēda.

Res secularium principū deteriorantur.

Nescire turpissima excusatio est.

Adhuc de incomparabili astutia, & malitia sacrilegorum.

CAP. XLI.

Gene. 41. Spiritus effugiet fictum. Væ duplici corde.

SED neq; tales Herodianæ vulpeculæ, aut Pharaonis macri boues, omnia pinguia & virentia deuorantes, & nullum saturitatis vestigium relinquentes, sine pœna euadent. Dicit enim scriptura, quòd Spiritus sanctus effugiet fictum. Immò terribilius adiicit: Væ duplici corde, & labiis sceleratis, manibus malefacientibus, & peccatori ingredienti terram duabus viis, quæ obliquè euntibus videntur rectę, sed celerius & periculosius gradiẽtem, perducunt in laqueum, & perditionem. Vouent, & reddunt Ecclesiæ bona, sed simulato corde: vt ficta aliqua ratione ea repetant ad profanos vsus, & hæreditate possideant, ac distribuant in generationes. Quàm autem grande malum hoc sit, semel Deo, quod vouerit, aut retinere, aut repetere, vel mortifera præuaricatione vsurpare, exemplo sunt Ananias, & Sapphira: quos de pretio agri quandam partem infideliter subtrahentes, non solùm vox Apostolica, tanquam diuini iuris peruasores increpuit: sed etiam seueritas iustitiæ cœlestis occidit. Beatus denique Petrus non solùm fraudis vitio memoratum Ananiam dixit obnoxium, quin etiam cor eius à Satana pronuntiauit impletum, dicens: Anania cur impleuit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, vt fraudares de pretio agri? nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Qui vtique fecisti hoc, non hominibus mentitus es, sed Deo. Si quis igitur rem Domino iam deuotam, carnali victus illecebra, crediderit denuò reposcendam, non est legitimus rei suæ possessor, sed diuini iuris inuasor: & ideò qui furabatur, amplius non furetur: ne pro tantillula substantia (arguente, & prædicente conscientia) irreuocabilem infamiam, & detestabile nomen (quod Gothico vulgari Kirkietiuf dicitur) incurrant, & demum apud inferos horrorem, & cruciatum: quem vtiq; etsi tam sceleratorum Principum filii, sacrilegam impietatem detestantes, & omnia probissimè agentes, euadere potuerint: tamen offensæ diuinitati, & læsæ Ecclesiæ necessariò erit satisfaciendum: vt rebus, & personis iuxta veterem religionis integritatem, legitimè restitutis, in se, & sobole secutura sint securiores: alioquin paterna rapacitas redundat in filios filiorum. Habet & Plato in prima epistola contra tyrannum hoc carmen:

Malum grande Ananias Sapphira occidũtur.

Verbũ beati Petri terribile.

Inuasor diuini iuris.

Filii emendent errata parentũ

Rapacitas paterna.

Heu miser hic perii, nullis suffultus amicis.

De dignis

De dignis personis Ecclesiæ restituēdis, & indignis repellēdis.

CAP. XLI.

QVOD autem de personis dignis, & honestis Ecclesiæ restituendis, vel præficiendis, vnà cum ablatorum bonorum restitutione, dictum est, maximam habet annexam necessitatem: quia ex earum præsentia, veluti hominum assiduè Deum pro publica salute deprecantium, pax, & amicitia pariter, & omnium rerum abundantia reuertetur. Nec formidanda erit discordia fratrum Regiorum, aut filiorum nobilium, quando tales adsunt mediatores, qui eos in dulci concordia fouere velint, & poterint, ne mutuò se lacerent, velut bestiæ in solitudine congredientes: quicadmodum in Aquilonaribus regnis iam iam imminet: & nisi Deus placatus auerterit, discordia hæc (ablatis regni thesauris) paritura videbitur irreparabilem perniciem, & confusionem. Tunc (in tormentis aperient oculos, & dicent, Meritò hæc patimur, dum nullam commiserationem cum conseruis nostris bonis omnibus spoliatis, atq; eiectis) haberemus. Tunc etiam intelligent, quomodo irreligio, & violentia numinibus, ac sæuitia, & irrisio hominibus sit inuisa, ac odiosa. Nec deerit huic rei exemplum in gente Longobardorum, Gothorum sobole: quæ vt Paul. Diaco. lib. V. cap. V 1. refert, oraculo diuino contemptui habito, periit, dum diui Ioannis Baptistę Basilicam in Modicia constitutam, per viles personas ordinari permisit, ita vt indignis, & adulteris, non pro vitæ merito, sed prẹmiorum datione, iisdem locus venerabilis largiretur. Quid autem nunc fieret superbis contemptoribus, & Ecclesiarum impiis sacrilegis, si Deus vltionum eos, eorũq; apostatas, Ecclesiarum occupatores, disperderet, & puniret? & vtiq; nisi pœnituerint, puniet eos. Refert etiam antiquus, & fidelis autor Sigebertus, quòd Clodoueus Rex Franciæ, corpus sancti Dionysij Parisiensis discooperiens minus religiosè, licet auidè, os brachij eius fregit, & rapuit: moxq; in amentiam perpetuam incidit. Quid verò tam audacibus, & atrocibus religionis (nostri infelicissimi temporis) persecutoribus, & sacrilegis iusta Dei retributione eueniet, ab eo infallibiliter expectant, qui dixit: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Caueantq; scriptum fore: Potentes potenter tormenta patientur &c. Et quòd horrendum sit incidere in manus viuentis Dei. Interim tamen dum aliena iniustè surripiunt, propriis spoliantur.

Restitutio bonorũ ministrorẹ.

Mediatores idonei.

Prophetia.

Irreligio et violentia

Metropol vpsalen lib 3. in vita Olai archiepi hęc habet.

Clodoueus rex Franciæ amens factus ꝑpetuò

Admonitiones prævidendæ.

De pacifica gubernatione bonorum Principum, & periculo malignorum.

CAP. XLII.

ETSI nonnunquàm boni Principes ob demerita subditorum (quorum maximè intererit, vt diutius viuant) Deo permittente, è medio subtrahuntur, immò & filii eorum præmatura morte, vt parentes in alio seculo excipiant, rapiuntur: tamen ea felicitas Aquilonaribus indigenis obuenerat, vt gubernantibus piissimis Principibus (quod rarius profectò acciderat) omnium securitas, atq; pacis, & rerum opulentia abundaret: idq; obuenerat ob causas superius lib. VIII. cap. IIII. de qualitate boni Regis allegatas. Insuper hic additur, quòd

Principes boni salus populi sunt.

Prẹsidẽtia bonorũ principũ valde vtilis.

Cõditiones bonorũ regum.

diutius,tranquillius,& ſecurius multò pręeſſe, ac prodeſſe ſolent , quando ſe (ſalua Regia honeſtate) amabiles , humanos , clementes , affabiles, largos, atq; munificos ap id omnes,maximè deſolatos, & quauis humana opę deſtitutos,exhibent : (vnde populi fauor,& Principis honor accreſcet) quàm è contrario,quando omnibus ſeſe minaces , & horr:ndo præbent . Seueritas nanq;,& auſteritas,moleſtia, & ſubditorum multatio, & innocentum oppreſsio facit, vt Principes nimia elatione illuſi, ad eam obſtinatiam deueniãt,vt pace contempta,ſaniſq; conſiliis ſpretis, fiant pertinaces in propoſito,ſtupidi in iudicio,mente incorrigibiles,auaritia inſatiabiles,tributis imponẽdis intolerabiles,alienæ quietis turbatores, duri,torui,immites,inflexibiles , inexorabiles , & omnigena vitiorum caterua repleti, neminem etiam animo ſerentes.Tunc euenire ſolet,vt ſubditi ad libertatem reſpiciẽtes,ea remedia,vel ſecreta, vel publica conſpiratione cogitent,quæ nunquàm permittunt tam impium,& inſolentem diutius gubernare . Cuius rei exempla,quia in recenti hiſtoria Gothorum & Sueonum , immò in aliis multis autoribus plurima, ac horrenda notata ſunt, ex eis, ſi libet,requirantur:inueniturq;,quòd corripi merentur vt humani generis hoſtes.

Vitia principũ

Principes pertinaces periculoſiſsimi .

Reductio libertatis.

De eodem ex literis ſacris .

CAP. XLIII.

Deut. 28.

NEQVE incongruè huic loco teſtimonium afferunt ſacræ literæ , præſertim Deute. XXVIII. ſuper benedictionibus bonorum , & maledictionibus reproborum applicandæ. Ibi etenim Dominus legitimè certantibus , præter alia infinita bona pollicetur , & præſtat victoriam contra hoſtes : vt cùm per vnam viam venerint , per ſeptem fugient à facie perſequentis. Demumq; bonis promittitur in eadem ſcriptura , quòd eos conſtituet in caput, & non in caudam : & erunt ſemper ſuprà , & non ſubter. Contra malos verò ingredientes & egredientes , mittet Dominus famem , & eſuriem , & increpationem , donec conterat , & perdat eos velociter , propter adinuentiones ſuas peſſimas , in quibus relinquunt Dominum: qui etiam adiunget eis peſtilentiam , donec conſumat eos . Prætereà percutiet eos febri , frigore , ardore , & æſtu , & aëre corrupto, ac rubigine , & perſequetur, donec pereant &c. Tradet eos Dominus corruentes ante hoſtes ſuos: per vnam viam egredientur contra eos, & per ſeptem fugient,& diſpergẽtur,per oĩa regna trrræ:eritq; cadauer eorũ in eſcam cunctis volatilibus cœli,& beſtiis terræ,& non erit,qui abigat. Percutiet eos Dominus vlcere Aegypti,& partem corporis, per quam ſtercora digeruntur : ſcabie quoq;,& prurigine,ita vt curari nequeant. Percutiet eos Dominus amentia,& cæcitate,ac furore mentis,& palpabunt in meridie,ſicut palpare ſolet cęcus in tenebris:omni tẽpore calũniam ſufferent,& opprimentur violentia,& non erit,qui liberet eos &c.Prætereà percutiet eos Dominus vlcere peſsimo in genubus,& in ſuris,ſanariq; non poterunt à planta pedis vſq; verticem capitis &c. Filios, & filias generabunt, & non fruentur eis,quoniam ducentur in captiuitatem &c. Aduena,qui cum eis verſatur in terra,aſcendet ſuper eos, eritq; ſublimior &c. Seruient inimico , quem mittet Dominus in fame,& ſiti,& nuditate, & omni penuria : & ponet iugum ferreum ſuper ceruices eorum, donec eos conterat. Prętereà poſt multa adiicitur: Inſuper & vniuerſos lãguores,& plagas,quæ nõ ſunt ſcriptæ in volumine legis huius,inducet Dominus ſuper eos,donec conterat eos: & remanebunt pauci numero , qui prius erant ſicut aſtra cœli prę multitudine, quoniam nõ audierunt vocem Domini Dei ſui &c.

Caput nõ cauda Suprà et nõ ſubter.

Pœnę peſsimarum adinuentionum.

Pœnę malorum principum.

Cadauer.

Pœnę terribiles

Filii et filię captiuæ ducentẽ.

Pœnæ non ſcriptæ.

Diſpergen-

Dispergentur in terras alienas: habebunt cor pauidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore: timebunt nocte & die, & non credent vitæ suæ: vendentur inimicis suis in seruos, & ancillas, & non erit qui emat. Hæc, & similia terribilis, & glorioſi Dei verba, quisque aut Princeps, aut subditus, incessanter consyderet, euitet, paueat, & caueat, ne plagis his corripiatur, & hora qua non putat, ad iudicium perpetuò, nisi pœnitentia purgatus fuerit, condemnandus eripiatur.

Cor pauidum

Plagæ præcauendæ.

De turpi fuga, & ludibrio eorundem sacrilegorum.

CAP. XLIIII.

QVOCIRCA comminationibus huiusmodi diuino iure in sacrilegos, & alios Ecclesiæ persecutores obiectis, si à maligno proposito, & nefario opere (quia illicò non puniantur) cedere, aut ablata restituere noluerint, procul dubio experiri cogentur, ex talibus violentiis eorum principatum non posse subsistere, nec fastidita subditorum patientia fieri diuturniorem. Nam etsi oppressi coram aliquo terreno iudice (eodem forsan, vel fœdiori crimine conspersо) rectam sententiam, & executionem consequi nequierant: tamen clamore in cœlum porrecto multiplicatur supplicium, vt grauius puniatur oppressor. Interim eò miserior Rex, aut Princeps esse dinoscitur, quò ab omnibus habetur odiosior, & à nemine de præcauendo periculo informatur: immò quia crudeles armigeri, vel peregrini milites, bona ciuium & incolarum, iussu vel conniuentia Principis absq; pretio deuorant, fugientibus ipsis regnicolis in exilium, impius ipse Rex, aut Princeps auarus, murorum & vacuarum ædium, non hominum sentiat se Regem, & rectorem: tamq; horrendum, & ludibriosum experietur spectaculum, vt siue remaneat, siue post alios in exilium properet, semper quod aliis versuto ingenio, & feroci tormento præstiterat, longè amplius suæ personæ inferri videbit, maximè à militibus peregrinis, & falsis domesticis: qui non Principi tantùm, thesauroq; eius, mille hominum iniuriis quæsito, insidiantur: verùetiam Regi inferunt mortem: cui maior succedet infamia, quàm nequitiosa præcesserat vita. Gaudium enim sacrilegi vti hypocritæ, instar puncti breuissimum erit: immò & stirps ipsa, ac soboles secutura (teste Plutarcho in libro De institutione puerorum) quando ad altum fulcrum, id est sublimem torum deuenerit, tunc humana varietate filii solent descendere ad infelicem sortem &c. Sed multò magis, quando scelus parentum punitur in filijs filiorum, & generatione: atq; interim de formidine, pudore, verecundia, atq; periculo infligendæ sibi necis, ab aliquo parentum suorum crudelitate oppresso, & spoliato, securi haud erunt. Quo casu quàm acriter multi sint vbiq; perempti, nil opus est peramplius ostendere.

Principatus violentus breuis.

Oppressores Dei iudicio relicti grauius puniuntur.

Rex murorum dicitur quãdo ciues fugantur

Rex quod aliis intulit, expectabit.

Extranei milites nedum Regi, sed thesauro eius insidiant.

Fulcrum nobilitatis tẽpore immutatur.

Scelus patris punitur in filiis filiorum.

De violatione cadauerum, & sepulchrorum.

CAP. XLV.

Violatio sepulchrorum infame nomen reddit.

QVIDAM etiam mortuorum sepulchra, vel ob odium defunctorum, vel spem reperiendi thesauri, vel salnitri coquendi, truculenta sæuitia violantes, impium & infame nomen, etiam ad posteros propagandum, hæreditare solent. De primo, scilicet ob odium & inimicitiam, nimis recens, & abominabilis memoria est de Rege Christierno eius nominis secundo: qui anno Domini M. D. XX. non contentus proditorum opera hostem suum Illustriss. Sueonum ac Gothorum Principem Stenonem iuniorem, vicisse in prælio, nisi etiam cadauer eius cum posthumo (vt superius lib. VIII. cap. XXXIX. de crudelitate eiusdem Christierni dictum est) nimia insolentia exhumasset. Satis enim erat inimicum vincere: victo autem insultare, aut illudere, ab omni humanitate alienum erat: immò adhuc omni barbarie indignius, excisa membra, crura videlicet, et brachia ignibus semiusta hincinde in terrorem prouincialium, ob talem pœnam rebellantium, transmittere. Militari quidem laude, quia hostem vicisset, gloriari poterat: sed cùm illius cadauer more lanionum ita demembratum circumferri permitteret, nimis insolenter, ac turpiter æuo sempiterno sæuisse perhibetur. Ita & Sylla crudelitate sua fœdissima (cui non satis fuit viuis hostibus illudere, nisi mortuorum ossa è sepulchris canino more eruta, in flumen mergi iussisset) de Marii cadauere effecit, testamento cauens, vt ipse cremaretur, ne ab hostibus crudelius ludibrium pateretur. Ita Alexander Magnus non fecit: quia ficuti bello fuit terribilis, ita parta victoria clementissimus semper extitit. Nam cùm vidisset Darium à propriis famulis interemptum, grauiter ingemuit, & Bessum illius percussorem crudeli supplicio affecit. Darii verò corpus dempta sibiipsi Regia chlamyde, qua tunc indutus erat, ornauit, & ad illius matrem perferri iussit. Hannibal quoque Marcelli fortissimi hostis, cadauer splendidè ornatum cremari iussit, & reliquiis in argentea vrna positis, auream coronam imposuit, curauitq; vt ad filium mitteretur. Antonius cadauer Bruti, quem vicerat, purpureo paludamento suo inuolui iussit, & illius cineres ad Seruiliam eius matrem, & ad vxorem Portiam perferri curauit. Ita & Agesilaus Rex: qui sicut in bello fuit pugnator acerrimus, sic post mortem mitissimus est repertus: quod vtique huic, & omnibus similibus, laudem fortitudinis, & clementiæ gloriam peperit, & perpetuam famam longè amplius accumulauit.

Steno Stur iunior Princeps effossus comburitur.

Mẽbra mortui excisa hinc inde mittebãtur

Sylla tyrannus.

Alexander Magnus nunq; seuit in virosminus mortuos.

Funus mortui inimici ꝓpria chlamyd'texit

Hannibal.

Antonius.

Agesilaus Rex.

De eodem, quòd propter thesaurum aperiuntur sepulchra.

CAP. XLVI.

REFERT Franciscus Patricius Senensis, Solonem inter præclaras leges suas statuisse, ne quis in defunctos maledicere auderet. Pium nanq; esse dicebat, sanctos eos putare, qui è vita discesserunt: & eorum vrnas violare, inexpiabilis religionis arbitratus est. Vnde Alexander Magnus Darii victoria potitus, cùm in Persas venisset, Polymachum virum nobilem, quòd Cyri sepulchrum demolitus esset, necari iussit, motus præsertim Epigrāmate Græcis literis sic inscripto: Quisque mortalium, & vnde veneris, te enim adempturum, scio hac lege. Cyrus sum, qui Persis imperium armis quæsiui: hoc quodcunq; est, humi est, in quo corpus meum tegitur: noli me irridere. Hæc verba Alexandri mentem cōmouerunt, vt instabilitatem fortunæ cognosceret, & manibus defuncti Regis vltione violati sepulchri impio sanguine parentaret. Quanti etiam faciunda sunt monumenta sepulchrorum, placido Epigrammate Semiramis Regina animi excellentissimi docuit: quæ cùm sibi sepulchrum non admirandi sumptus constituisset, inscribi iussit hæc verba: Quicunque Rex pecuniis indiget, aperto monumento, quod voluerit, accipiat. Has literas cùm legisset Darius, opinatus thesaurum absconditum esse, sepulchri lapidem deleri iussit: quo reuoluto, literas alias vidit, ad hanc sententiam scriptas: Nisi Rex auarus esses, & pecuniæ insatiabilis, mortuorum monumenta non violasses. Vrbana quidem irrisione auaritiæ crimen carpsit fœmina excellentissima, & Epigrammatum sepulchrorumq; nimiam diligentiam contempsit. Quid nunc dicerent patres, & aui in Septentrionalibus Ecclesiis ante secula sepulti? quorum cineres effossa humo, simili auaritiæ titulo sub specie salnitri coquendi, à nepotibus, & filiis commixti stercore pecorino, vel fœtida vrina rapiuntur ad ollas: quibus cineribus ethnica barbaries, vt in terra permaneant, ignoscere solet. O caninam crudelitatem, ò rabidam amentiam & temeritatem, ò rem non visu modò, sed dictu quoque abhorrendam, è sacris locis sacros eruere cineres, vt ictibus, & globis adaptentur bombardarum. Meritò statueretur hic, qui Pompeiopoli Syriæ est, tumulus Strati poëtæ: in cuius monumentum iacti lapides, euestigiò in iacientem resiliunt, diuino potius miraculo, quàm naturali aliqua ratione. Anthei etiam LXX. cubitorum longitudine sepulchrum, Plutarcho referente, sacrum reputatur: cuius aliqua pars læsa nisi illicò reparetur, continua pluuia durat.

Lib. 5. de instit. reipub. ti. 10.

Violator sepulchri necatur.

Epigrāma Cyri

Noli irridere.

Epigrāma Semiramis Reginę.

Princeps insatiabilis hæc notet.

Sepulchra mortuorū violanť

Tumulus Strati poëtæ & natura eius.

Sepulchrū Anthei 70. cubitorum longitudine.

De modo Illuſtrium, ac Nobilium virorum ſepulturæ tradendorum.

CAP. XLVII.

Violenta inhumanitas.

VTCVNQVE autem erga Deum, & ſanctam religionem ſe habeat hæc præſumptuoſa impietas, & erga defunctos, immò ſuper viuentes violenta crudelitas: cuncti tamen id facientes, grande obſequium autumant ſe præſtare Deo, quando talem conſcientiam ſibimet (ſacra lege contempta) aſſumunt, vt nullum ſe opinentur ſacrilegium committere, dum omnia ſuis adinuentionibus inſtituũt, & armata manu defendunt. Pro more tamen antiquo hoc præſertim infelici tempore ſimulatè magis, quàm ſyncera religione, & cærimoniis Eccleſiaſticis) hæredes, & agnati, volentes funera illuſtrium, & nobilium virorum tradere ſepulturæ, virum totaliter armatum equo cataphracto impoſitum, longoq; Eccleſiaſticarum perſonarum præmiſſo ordine, funus honeſtiſsima lectica collocatum, præcedere iubent: cui & nudum enſem capulo verſus cœlum leuato, in dextera manu, & clypeum, quo in præliis cum inſignijs vſus eſt, dorſotenus ferendum aſsignant. Hæcq; omnia ſacro loco, quo tumulatur, libera donatione cum aliquot prædiis permittunt hæredes: licet equus, enſis, & arma, iuſto interueniente pretio, illicò redimantur ab eiſdem, ſolo remanente clypeo in ornatiori loco Eccleſiarum: vt oſtendatur talem, tamq; inſignem virum clariſsima ſtirpe fuiſſe productum, & pro honore Dei, ac iuſtitia fideliter pugnauiſſe, ac bona Eccleſiæ contributa, ſua propria ſponte, & liberalitate, diuinis ſeruitiis perpetuo iure poſsidenda fuiſſe, & eſſe oblata: ea etiam conditione, & cauſa, vt ſtirps inde naſcitura clarum teſtimonium ſortiatur à diuino loco, quàm illuſtris, & nobilis hæc familia fuerit, quæ poſt clariſsima geſta ſua funus, & inſignia, ac memoriam commiſerit Eccleſiaſticæ cuſtodiæ, & eius ſuffragiis ſempiterno tempore duraturis.

Modus nobilium ſepelendorum.

Enſis et clypeus ſigna fidei & nobilitatis.

Clypei cur in locis ſacris remanent?

Suffragia perpetua.

De quali-

De qualitate ſepulchrorum, & teſtimonio tranſactæ vitæ.

CAP. XLVIII.

PROVIDENDVM tamen erit Principibus, ac nobilibus funebri pompa ad tumulum efferendis, vt potius pro iuſtitia, clementia, & liberalitate vniuerſali planctu, & aſsiduis precibus perpetuè victuri commendentur Deo: quàm pro ſæuitia, rapina, & crudelitate, æternis ſupplitiis corripiendi, omnium execratione offerantur diuinæ vltioni. Nec vana oſtentatione glorientur in excellentibus præparatis aut præparadis ſepulturis: quia vitæ præcedentis acta, ſpoliorum & tyrannidis teſtimonia ſunt, non autem virtutis, aut probitatis in quolibet heroico viro requiſitæ. Dicent quidem prætereuntes, qui doloſis artibus ſepultorum lucrati ſunt opulentias pretioſas, quòd magnifica, ſumptuoſaq; ſit hæc ſtructura: ſed rurſus alios atteſtari audient, hanc cum iniuria pauperum, & mille innocentum oppreſsionibus fuiſſe, & eſſe elaboratam: ac non multo inde tempore vel hoſtili furore, vel temporum edacitate videbitur defectura: vbi euidentibus doctorum hominum ſcripturis, quàm commoda, vel pernicioſa vita ibidem ſepultorum fuerat, perpetuo exemplo oſtendetur. Fruſtra quidem putat ſe quiſpiam ſui nominis memoriam beneficio pretioſi lapidis, aut ſtructuræ marmoreæ propagaturum, ſi nihil in vita, gloria, honore, & memoratu dignum geſsit, aut ſcripſit. Sunt etiam pleriq; non improuidi iudicii Reges & Principes: qui cùm glorioſè regnauerint, ſolent poſteris ſuis hanc curam relinquere ſepulchrorum condendorum, qui iure naturæ eiuſmodi pietatis officia præſtare teneantur. Satis enim eis, dùm vixerint, ſuffeciſſe videtur, ea egiſſe, quæ ſecundum virtutem ſunt, & perpetuam poſteritatis laudem meruerunt. Nec incongruè huic loco annecti poſsit, quomodo anno Domini M. C. XCIII. referente Vincentio in ſpeculo hiſt. lib. XXIX. cap. LIIII. Salahadinus moriturus, vocato vexillifero dixit: Tu, qui ſoles ferre vexilla mea per bella, fer vexillum mortis meæ, ſcilicet panniculum vilem per totam Damaſcum ſuper lancea, clamitando: Ecce Rex Orientis moriens non fert ſecum niſi hoc pallium vile. Et ſic mortuus eſt.

Planctus pius.

Sepulchra tyrannorum abominabilia.

Teſtimoniũ ſcriptorum durabile.

Sepulturæ inanes quæ ſunt.

Opus pietatis.

Laus perpetua poſteritatis.

Salahadin' Rex Orientis.

Vexillũ mortis Damaſcus.

Pallium vile de toto imperio.

De quibuſdam optimis Principibus, ſubditorum humeris ad ſepulchra Regum deportatis.

CAP. XLIX.

ACCIDIT præterea nonnunquàm, vt Principes non culpa ſua, ſed populorum (quorum magis, vt diutius viuerent, intererat) ab æterno iudice immatura morte rapiantur. Illoq; caſu eò luctuoſior eorum æſtimatur interitus, quò floridiori ætate, & acriori imminente prælio corripi videantur. Taliq; modo, vt vita eorum viſa eſt benignior, ac æquior: ita & maioribus obſequiis, & longioribus terrarum ſpatiis eorum funera ad Regias ſepulturas, ſeu monumenta, in humeris clarorum hominum, certatim ex diuer-

Culpa populi principes boni auferuntur.

Mors luctuoſior quando.

Principes boni portãtur ad ſepulchra.

sis prouinciis confluentium, deportantur: prout in historia sua meminit charissimus frater meus Io. Archiepiscopus Vpsalensis lib. XX. cap. IX. de Rege Magno cognomento Ladalaas, quia omnia horrea sine clausura, sua iustitia, & pace tutatus est: quem subditi ab insula Visingiana itinere XII. dierum ad Stocholmiam ciuitatem Regiam publico patriæ luctu, præsertim eorum, qui innocenter viuere volebant, quorum ipse inexpugnabile scutum erat, portabant. Nec deerant magno numero proceres: qui tam memorabile funus prosecuti fatebantur, se patrem, non Regem sepulturæ commendare. Eadem etiam fidelitas cuidam strenuo nobili, Bryntoni Bertelson dicto, M. D. X. ab animosa vxore exhibita fuit: quæ eum à prælio Schoningiano itinere VII. dierum in terram Vestrogothorum mortuum ab hostibus impetratum, tam opera filiorum, quàm subditorum reportari curauit. Ab hac quoque pietate non discrepat insignis historicus Laurentius Valla: qui in fine historiarum optimi Regis Aragoniæ Ferdinandi refert, (de cuius indicibili bonitate lib. VIII. cap. IIII. plura bona narrata sunt) quòd XXX. millibus passuum & ampliùs, ad locum sepulturæ portatus sit, atque in templo sanctæ Mariæ, quam intimè dilexit, sepultus: & hoc, quia catholicus, & religionis, ac omnium bonorum amator in vita fuit: alioquin proceres forsan minus pro eius funere soliciti fuissent tam insigniter honorando. Nouerunt enim Paulum Diaconum lib. VI. cap. XXXIIII. audacter, & rectè asserere, statuto Romanorum semper obseruatum fuisse, quòd nec funus, nec arma, nec effigies, nec memoria alicuius hæretici in Ecclesia Dei haberi, aut tolerari debeat, vt superius eodem lib. cap. XXXVIII. reperitur inductum. Et esto quòd inuidia malignorum, statuæ, arma, & clypei bonorum Principum, non permittantur in Ecclesiis, vel publicis locis honorari, parum refert videtur: quia eorum virtutes, & præclara gesta, in historias forsan redacta, nunquàm aboleri poterunt, aut coram Deo amittere retributionem. Nihil tamen turpius est, quàm insolentia victoriæ, euertere statuas heroum clarissimorum: quorum etiam subditi propter constantiã nequaquàm arguendi sunt, sed commendandi. Sic & ego assidua meditatione animo repeto glorioſam memoriam Reuerendissimi ac Illustrissimi D. Antonii Fabiani de Monte, S. R. E. Episcopi Card. Portuensis: qui vltimo ætatis suæ anno, mira benignitate fratrem meum Io. Magnum Gothum Archiepiscopum Vpsalensem, & me, pro fide Catholica ab hæreticis è patria expulsos, Romam venientes collegit, fouit, iuuit, atq; omni humanitatis officio consolatus est: vnde & intellecta causa nostri ad Vrbem accessus, nempe pro sola Orthodoxa fide, & vnitate S. Se. Ap. in partibus Aquilonis restauranda, dixit nobis: Vos estis boni viri, sed pauperes exules: ideò vos iuuabo in omni consolatione assequenda, vt nunquàm pœniteat hanc almam Vrbem in tam pia causa accessisse. Verùm dum hæc, & similia, nedum in nos, sed & in omnes afflictos misericordem gerens animum, meditaretur afferre: ecce cœlestis magister adest, & vocat eum de terrena legatione Vmbriæ, ad lucem claritatis æternæ: quam meruit splendore transactæ ætatis suæ: in qua multos erudiuit in verbo, sicut & præfuit in exemplo. Nec mirum: quia Romanarum rerum fuit gnarus, & miris virtutum meritis insignitus, vir certè clarissimus genere, piissimus fide, tenacissimus iustitiæ, & largissimus pauperum alumnus, immò prudentia, sagacitate, & clementia nulli secundus: munificus in benemeritos, grauis in bilingues, seuerus in lasciuos, patiens aduersus inimicos, non sua, sed aliena suspicione excitatos: ideò nunquàm præceps in vindictam, sed ad iniurias generoso animo facilimè obliuioni tradendas affectus. Denique omnia opera sua in charitate inchoabat, & in summa manſuetudine consummabat. In eleemosynis (vt Paulus Diaco. Longob. histo. de Constantino Magno asserit) promptus, in iudiciis iustus, & in iudicando cautissimus: nullum despiciens, sed omnes diligens, ipse quoque dilectus à cunctis.

Magnus Ladalaas Rex. Visingxœ.

Pater erat amore.

Brynto bertilsõ Mulier aiosa.

Ferdinãdus rex Aragoniæ.

Amator religionis.

Statutũ Romanorũ contra sacrilegos.

Gesta Principũ perpetuant in historiis potiꝰ q̃ sepulchris.

Insolentia.

Anto. de Monte Cardi.

Io. Gothus Archiepꝰ Vpsalen. exul.

Adiutoriũ D. Cardi. de Mõte.

Obitus D. Car.

Laus vera huius Cardinalis.

Constantinus Magnus.

Ideoq;

Ideoq; cum ab Vrbe in Montem aureum tumulandus efferretur, ab infinita turba (planctu, gemituq; plena) auditum est: Hic est vir misericordiæ, cuius iustitia obliuionem non accipiet. Hic fuit oculus cæco, & pes claudo, pater pauperum, & omnium mœrentium insatigabilis consolator: quia ab infantia miseratio creuit cum illo: cuius etiam ostium viatori patuit, & peregrino, prout & ego in veritate comperi. Quotiescunque enim in causis piis (præter quas nil vnquam petere habui) domum eius accessi, toties mirifica consolatione repletus abscessi, multiplices gratias Domino referens, quòd adiutorem bonæ mentis & operum, eius instinctu obtinere meruerim, præcipuè tantum virum, & magnum amicum Dei: in quo felicissimo æuo, & gloria sempiterna posteritas lætetur.

Vir misericordiæ.

Testimoniũ autoris.

De Medicis, & Medicinis.

CAP. L.

AVDANTVR fideles causidici, & aduocati periti, cùm magna atque ardua negotia defenderint singulorum: sed multò gloriosiores habentur, qui artis excellentia noluerunt expellere, quod mortem videbatur inferre, & salutem reddere sub morbo periclitanti, de qua coactus fuerat vehementi cruciatu desperare. Ars hæc celebris est, quæ in homine plus inuenit, quàm in seipso cognoscit: periclitantia confirmat, quassata corroborat, & futurorum præscia dolorem extinguit, vel mitigat, ne causa succrescens incurabilius inueniat nutrimentum. Propterea inter vtilissimas artes, quas ad sustentandum humanæ fragilitatis domicilium, & indigentiam diuina tribuerunt, nulla præstare videtur aliquid simile, quàm quod potest auxiliaris medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit, ipsa contra dolores pro humana imbecillitate confligit, & ibi eam subleuare nititur, vbi nullæ diuitiæ, nulla dignitas poterit subuenire. Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis humoribus constans: vbi quicquid horum excreuerit, ad infirmitatem celeri

Aduocati boni laudantur.

Ars medicinæ celebris cõmendatur.

Medicina auxiliaris.

Temperies.

Cibi apti bona medicina.

mutatio ne corpus adducit. Hinc eſt, quòd ſicut aptis cibis valetudo feſſa reficitur, ſic venenum eſt, quod incompetenter accipitur. Non enim caſu, vel vaga hominum voluptate ægris ſuccurritur, ſed certiſsimis regulis prudenti veterum examine approbatis: & his ſecurius ſe credunt, qui cunctas ægritudinum rationes agnoſcunt: quibus potius, certiuſq; cura ſalutis, etiam ſuſpectis credenda eſt, quàm trepidare in acceſſu præſentiſsimæ mortis. Immò medendi peritus inuitum frequenter ſanat ægrotum, dum voluntas recta in grauibus paſsionibus non eſt, ſed potius illud appetitur, quod ſalutis iudice grauare poſſe ſentitur. Vnum tamen ſine exceptione formidare videtur infelix æger, vt cùm ſemel à malo, & inexperto medico, vel potius circulatore deceptus ſit, omnes putat etiam prudentiſsimos fore fallaces. Quo euenit, vt in Septentrionalibus regnis rariſsimi medici, qui fidelem curam languidis adhibeant, reperiantur: non quòd de arte, vel experientia bene curandi addubitent, ſed indiſciplinato regimine curandorum: nec quòd herbæ Aquilonares (teſte Plinio lib. XXVII. in fine cæteris omnibus efficaciores ibi non creſcat, ſed ſi plures adhiberentur medici varietate conſiliorũ, ac contrarietate medicinarum, periclitaretur infirmus. Etiam alia cauſa cæteris validior eſt, quòd aromata, ſeu medicæ res longo terrarum, mariumq; circuitu, antequàm in remotas illas regiones perferantur, naturalem efficaciam, & vigorem, vel perdunt, vel lucri cauſa à portitoribus falſificatæ corrumpuntur.

Confiliũ tutius in perplexitate morborum.

Trepidatio ægrotantis.

Circulatores arguendi.

Medici rariſsimi i ſeptẽtrio.

Herbæ aqlonares efficaciores

Aromata corrupta.

De varietate ægrotantium, morborum, & medicinarum.

CAP. LI.

Cauſę curpauci ſtudent in medicinis.

CVM in illis regionibus duræ ſint qualitates elementorum, duræq; complexiones hominum, maximè nobilium & magnatum, qui facili offenſa violant naturam, vt medici diligentia fruſtretur laude, & languidus ipſa ſanitate: propterea rariſſimi applicant ſe huic arti periculoſæ: ne fortè ob prædictos defectus, & diſſolutum regimen, dum cupiant in alieno corpore curare languorem, in propria vita periclitari contingat. Et hæc phreneticorum gratitudo eſt, vt proprium curatorem interimant, ſicuti viperini partus in diſſolutione materni ventris. Morbi autem Aquilonarium peculiares hi ſunt, Tuſsis, calculus, dentium oculorumq; dolor, tormina inteſtinorum, febris, pituita, ſcabies, & Gallicus morbus, ac puerorum morbilli: peſtis etiam quò rarius venit, eò ſeuerius interimit homines, in crapula præſertim infatuatos. Eſt & alius morbus caſtrenſis, qui vexat obſeſſos, & incluſos; talis ſcilicet, vt membra carnoſa ſtupiditate quadam denſata, & ſubcutaneo tabo, quaſi cera liqueſcens digitorum impreſsioni cedant: dentesq; veluti caſuros obſtupefacit: colores cutium candidos, ac cæruleos reddit: torporemq; inducit cum nauſea capiendarũ medicinarum: vocaturq; vulgari lingua gentis Schoerbuch, Græcè Cachexia, forſitan à ſubcutanea mollitie putreſcente: quæ videtur eſu falſorum ciborum, nec digeſtorum naſci, & frigida murorum exhalatione foueri. Sed vim tantam non habebit, vbi muri interius tabulis quorumcunq; lignorum ſunt cooperti. Inſuper ſi diutius graſſatur iſte morbus, abſynthiaco potu continuato illum arcere, ſicuti & calculi radices, per decoctionem veteris ceruiſiæ cum butyro epotę, tollere ſolent: quæ paſsiones huiuſmodi

Gratitudo phreneticorum.

Partus viperinus.

Morbi Aquilonares.

Peſtis rara.

Morbus caſtrenſis, qui videtur dici cachexia: de quo ſup̃ li. 9 c. 38 dicitur

Remedium.

Pot' abſynthii leuat calculũ.

huiuſmodi calculi, & renum, totaliter auferre, vel in magna parte alleuiare ſolent. Illi autem medici laudem maiorem aſſequuntur, qui ſimpliciorıbus medicinis vtentes, frequentius languores curant. Nec ingrati ſunt genti, quando phyſicis adductis rationibus perſuadere nòrunt, ex coniugio ſenum virorum & puellarum, gigni maſculos potius, quàm fœmellas. Item qui inducunt ægrotos verbis ſolatioſis, vt amœnitatem locorum virentium, & garritum aûium, immò & ranarum eligant, pro reſtauratione ſanitatis. Sunt præterea frequentiſsimi chirurgici in terris illis, eò quòd gens illa vix diem, vel horam ſine conflictu præterire ſinit.

Medicię ſimplices gratiores.
Maſculi generā tur ex ſene & puella.
Verba ſolatioſa proſunt.
Chirurgici pſes

De podagræ incommodis.

CAP. LII.

VIA hoc quoq; malum ſolos magnates in Aquilone cruciandos detinet, nec ante ſubeundum ſepulchrum fatigatos relinquit, volui teſtimonium Caſsiodori lib. X. Epiſtolarum ex verbis Theodahadi Gothorum Regis, adducere in hac forma: Hæc paſsio inſanabilis, & ſanitas paſsibilis, ligat ſolutos, contrahit neruos, & decreſcere facit corpora, quæ nulla ſunt mutilatione truncata. Conſtantibus membris proceritatis menſura perit, & minor cernitur, cui nihil ſubductum eſſe ſentitur. Subtrahuntur ſuperſtiti miniſteria membrorum: corpus viuum eſt, nec mouetur, & inter inſenſibilia redactum, iam non proprio voto, ſed motu fertur alieno. Hæc viua mors ſupra omnia tormenta ſana dicitur: & melius habere fertur, qui euaſiſſe cauſas tanti periculi non probatur. Deſerit quidem dolor, ſed dimittit reliquias fortiores, & nouo infelicitatis exemplo, paſsio videtur abſcedere, & æget non definit ægrotare. Appendia ipſa cruciatis debitoribus aliquando ſoluuntur. Iſta autem vincula ſunt, quæ cùm ſemel potuerint illigare captum, neſciunt in tota vita diſſoluere. Infelicia ſigna relinquit abſcedens, & more gentium barbararum hoſpitium corporis occupatum, ſuis iudiciis violenta defendit: ne vbi ferox iſta cœpit ſuccedere, aduerſa illuc ſanitas audeat fortaſsis intrare. Hoc licet omnibus videatur eſſe contrarium, illis maximè, qui armorum exercitatione floruerũt: ne membra illa duriſsima languoris decoctione molleſcant: & qui ab hoſte foris ſuperari minimè potuerunt, ab interna potius contrarietate vincantur. Graue eſt ergo viro forti ſic viuere, vt nec mortem poſsit implere. Vtantur ergo aquis primùm potu delinitoriis, deinde thermarum exhibitionibus ſiccatiuis: vbi meritò indomabilis ceruix illa paſsionis flectitur, quando interna plurima effuſione mundantur, exteriora attractiua virtute libera fuerint, & velut duobus auxiliis congregatis in medium miſſa ſuperantur. Amentur aquæ munera conceſſa diuinitus. Contra illam humani generis debellatricem, data ſunt opportuna munimina lauachrorum: & quam non edomat iuge decennium, non mille potionum molliter introitus, voluptuoſis aquarum remediis effugatur.

Aquas verò Bormias ſiccatiuas appellat hic autor, circa vrbem Ticinum ſcaturientes,

Deſcriptio podagræ.
Corpus viuum ſine motu.
Mors viua.
Reliquiæ fortiores.
Mores barbararum gentium.
Podagra amariorexercitatis in armis.
Remedia ex aquis.
Virtus interna & externa.
Munera aquæ conceſſa diuinitus.
Aquę Bormiæ.

De singulari remedio podagræ mitigandæ.

CAP. LIII.

Suanto prīceps Suetię & Gothiæ.

Remedīū podagræ salubrius.

NEQVE omittendum est hic inferere, quomodo potentissimus Princeps Suctiæ & Gothiæ, Suanto nomine, nimio cruciatu podagræ laborans, vndequaqꝫ remedia quæsita adhibuit. Sed nullum inter alia simplicia salubrius inuentum est, quàm quod à solatioso colloquio optimorum hominum accepit: qui eò fidelius, syncerius ꝙ ei adhærebant, atque omnia humanitatis officia exhibebant, quòd & ipse Princeps erat magnanimus, & liberalis, placidum vultum omnibus vocatis, vel casu occurrentibus ostendens. Is ad prælíandum profecturus, vbi equo vectus, licet podagra pressus, procederet, signa alacritatis ore, & manu cunctis exercitibus præbuit: tantumꝙ eis impressit animum, vt ne vnus quidem repertus esset, qui non illius heroicas, & Regias virtutes admiraretur, facilimè mortem, vel quodcunꝙ grauissimum discrimen morte amarius, subire paratas. Erat enim de tota patria optimè meritus, natusꝙ ad res præclaras, ac magnificas, vtpote qui animum excelsum, & Regium semper, & vbique præ se ferebat. Tota quoque eius familia splendida, & bonis moribus ornata: quippe quemadmodum ipse morum grauitate pollebat, ita nullos effœminatæ leuitatis homines in suam familiaritatem admittebat; sed audaces, fortes, validos, & ex aliorum procerum curijs electos. Erat enim publico prouerbio receptum, quòd nullus in familiam Suantonis ascriberetur, qui securi in faciem cæsus conniueret. Erat præterea in suos familiares adeò liberalis, vt sæpe vestes sibiipsi detraheret, & illis donaret. Plus enim in homines militares indulgens erat, quàm in seipsum: sæpeꝙ in largiendis stipendijs fiscum exinaniuit. Neque enim vllam diuitiarum curam habebat, sed virtutem, & gloriam sordidis diuitijs longè præferendo, potius fame perijsset, quàm ex incolarum iniurijs, aut Ecclesiarum, siue clericorum spolijs victitasset: rectè existimans, Suetiam adeò opulentum regnum esse, vt eius Princeps satis magnificè viuere possit, absque eo quod cogatur rapinis, & sacrilegijs vitam infelicem, atque infamem sustentare. Acerrimo etiam odio

Signa lętitiæ.

Príceps magnanimus.

Familiares effœminati nulli.

Vestes è corpore dedit.

Suãto Princeps sacrilegus nunqua repertus.

infectatus est detractores, & mendaces: quos ne quidem è loco abscedere permisit, donec altera pars vocata se defenderet, & causa subornata puniretur. Præterea rigidissimus in verbis fuit, sed clementissimus in actione. Cultor diuini honoris maximus inter Principes sui æui semper est inuentus.

LIBRI XVI. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE ANIMALIBVS DOMESTICIS.
LIBER XVII.

PRAEFATIO.

ANIMALIVM genera vti multa, variaq; sunt in toto terrarum orbe, suis prouinciis, & naturis appropriata, ac distributa, vt elephantes, cameli, leopardi, leones, struthiones, tigrides, simeæ, & id genus reliqua, sine pilorum densitate in calidis terris numero incomparabili multiplicata: Ita & in frigidis regionibus complures reperiuntur bestiæ, sed valde pilosæ, propter asperrimas hyemes exuperandas: vt sunt vrsi albi, vri nigri, alces alti, rangiferi procери, lupi feroces, gulones voraces, lynces perspicaces, lutræ fallaces, castores medicinales, damulæ pauidæ, vulpeculæ astutæ, nigræ, & albæ, atque aliæ alibi inusitatæ naturæ, & nominis bestiæ, successiuis capitibus inferius per ordinem diligentius insinuandæ: ea potissimùm causa, vt pius inspector agnoscat, quàm admirabilis excelsi creatoris affectus, & amor est in omnibus creaturis suis, vbiq; terrarum suæ dispositioni subiectis, maximè in frigidissimo climate Septentrionalis plagæ (concessa naturali sagacitate) conseruandis: scilicet vt vndique concluſa niuibus, & gelu tellure, pastum prohibente, nedum viuere, sed & genus producere, atque alere possint, & inter asperrima elementa illæsæ manere. Sobriè tamen de vniuscuiusq; animantis genere, vbicunq; viuat, est sentiendum: quia inuariabilis naturæ lex ita statuit, vt nullibi melius, quàm vbi productum fit, persistere possit. Et ob id feruntur elephantes ad alienas terras producendi, non antè naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu fuerint certificati. Quod nec mirum est (teste Plinio cap. I. octaui libri) quia dociles sunt, vt Regem adorent, genua submittant, coronas porrigant, atque horum mirabiliora naturæ præcepto mirantibus cunctis, siue sua natura, siue alieno motu cõmittant: viuuntq;, teste beato Ambrosio, communiter CCC. annis: & hoc, vt seruiant imperiis humanis, & homo ipsi benignissimo Deo.

Aialia calidarũ regionum.

Aialia frigidarum terrarum.

Cõseruatio animalium.

Lex naturæ inuariabilis.

Elephantum natura.

De Arietibus, & Agnis.

CAP. I.

Gotlandia, de qua suprà lib. 2. cap. 24.

Arietes feroces.

Lana longa.

Albertus lib. 18 cap. 6.

Aialia sine cornibus.

Cornua deponenda.

Loca arida herbas habent saniores.

Aries diligit agnellos.

NSVLA est in Gothico mari, regno Gothorum, seu Suetiæ subiecta, Gotlandia, id est bona terra, ab omnibus eam frequentantibus sic nominata, eò quòd inter Aquilonares insulas meritò felix & abundans, ob plurimas naturæ dotes, computari debeat, & magnificari. Hæc arietes, siue verueces, cæteris robustiores, & proceriores producit: quibus quaterna, vel octona cornua crescunt: tantumq; ferociç à cornibus mutuant, vt tempore coitus, nisi serra, vel lima demantur, cæteris animantibus sint nocumento, ipsiq; pastori rebelles. Lanam habent longam, & mollem: quam aliquando Romæ exigua veste resolutam, artifices birreta facientes, mirè commendárunt. Habet etiam tota Septentrionalis regio magnorum arietum, & ouium multitudines: in quibus & fœminæ cornua gerunt arcuata: quod Homero, & Aristoteli videtur mirum: vbi Albertus in lib. De animalibus, de monstroso partu loquens, dicit se vidisse arietem quatuor magna cornua in capite gestantem, & duo longa in cruribus, instar cornuum caprinorum. Sunt & multa loca versus polum Arcticum, vbi nec arietes, nec oues cornua habent, neq; tauri, aut vaccæ. Ferocitas arietis cohibetur, si cornua iuxta aures terebrantur: aliàs in anfractum conuoluta, maiorem furiam excitant: famemq;, ne humili herba pascatur, citius administrant: quia arida loca saniorem herbam habent, quàm palustria: quæ morbos iuducunt. Aries albus fœtum generat alterius coloris. Fuscus verò, teste Columella, nunquàm generat album. Dicit etiam Albertus, arietis lanam, totam sequi generationem. Arcentur etiam arietes à coitu per biennium, vt facilè libidinem augeat dilatio voluptatis. Arietis vermem capiti inesse, Albertus negat physica ratione. Dicit etiam, arietes naturaliter agnellos diligere. Aries dimidio anno super vnum latus, dimidioq; super alterum dormire dicitur. Cornua etiam arietum (teste Plinio lib. XI. cap. XXXVII.) cera feruenti torquentur in plures ramos.

De Oui-

De Ouibus.

CAP. II.

VES bestiæ notæ sunt, & mansuetæ, lac & lanam, tandemq; cutem, & carnem dominis suis pro modico pastu & cura exhibentes, immò fimum ipsum ad multorum morborum medicinam. Ouis etiam compatitur suæ speciei, vt cùm sana infirmam viderit æstu laborare, se soli obiicit, vt laboranti faciat vmbram. Igitur erubescat immitis homo, dum bestiæ benignam naturam defierit imitari. Solitariis ouibus tonitrua abortum faciunt, non autem existentibus in cœtu. Flante frigido vento masculos concipiunt, calido verò fœmellas: vnde & in hyeme parti agni fiunt meliores. Lac nigrarum ouium melius est, & caprarum albarum: qui color magis abūdat in frigidis terris. Ouis inter omnia animalia diutius dat lac, respectu suæ quantitatis, videlicet per octo menses. Musicis sonis delectatæ, melius pascuntur: & hinc est, quòd pastores depingantur tibicines. Oues viuunt X. vel XIIII. annis. Vernali tempore pastæ melleo rore moriuntur: autumnali verò, nimia voracitate aristarum, maximè si illicò biberint: quia granorum tumore rumpuntur viscera. Contra alios tamen morbos Albertus dat remedium, vt fumatur venter arietis, & coquatur cum vino, & commisceatur cum aqua, deturq; ouibus in potum: & remouebitur morbus. Ouis è domo vix eiicitur, & ejecta recurrit, etiam si ardeat vehementer. Carnibus arietinis, & ouinis, veluti omnium ferè animalium sale maceratis, fumo ventoq; siccatis, crudis vescuntur homines Septentrionales toto anno, dummodò fuerint antiquæ. Decet enim fortes crudum manducare cibum: idq; siue in militia versantur, siue in agricultura, vel aliis locis.

Vtilitates ouiū multiplices.

Homo immitis erubescat.

Oues diutius dant lac.

Oues delectantur musica.

Remediū ouiū infirmantium.

Carnes crudę cōmeduntur.

De Agnis.

CAP. III.

VAMVIS & hęc, sicuti prędicta de arietibus ouibusq;, videantur vniuersis notissima, vt superfluum sit, iuxta Suetonii sententiam, de rebus minimis facere mentionem: attamen Plinii suauior disciplina est, qui lib. XI. cap. II. dicit: In contemplatione naturæ nil potest esse superfluum, aut in natura rerum nihil incredibile existimari conceditur: æstimatio enim vnicuiq; salua sit. Solini etiam verbum est cap. XXXVII: Operæpretium est nihil omittere, in quo naturæ sit spectanda prouidentia, licet natura plerūq; fide carere videatur, vel plurimū vilescere assiduitate spectaculorum. Agnorum itaq; maxima cura ob frigoris immensitatem habetur in Aquilone, etiam diligens custodia ob coruos immanes, vt superius lib. IIII. cap. XV. dictum est, & continuas insidias vulpecularum: quæ nedum assiduitate, sed importuna multitudine non exigua damna inferunt inquilinis: & rursus venationibus retiariis, aut foueis, vel sagittis apprehensæ, pellium lucro restaurant damnum. Agnus in tota gregis multitudine matrem noscit balantem. Ideoq; ab agnoscendo dicitur agnus. Mater verò

Nil superfluum in natura.

Consueta vilescunt.

Dānum restaurātur pellibus raptorum.

Agnus dicit ab agnoscendo.

agnum odore posteriorum recognoscit. Citò crescunt eis cornua, propter abundantiam lactis, & nutrimentorum; & hinc est tritum carmen,

Et sunt in Libya longis cum cornibus agni.

Supposititii agni. Euenit etiam, vt deficiente lacte ouino, agnos capris supponant enutriendos. Sed lanæ duritiem inde excipiunt, pauco vsui adaptandam. Rursus hoc ipsum euenit, si hœdos ouibus supponunt lactandos. Agni etiam, qui casu aliquo non à matre, sed ab aliqua alia oue aluntur, similitudinem aliquam à nutrice trahunt. Hos alio quoque nomine vocari Varro ait in lib. II. De agricultura ad Nigrum Turannium, his verbis: Subrumi appellantur agni, cùm mater parum habet lactis, & subijciuntur sub alterius mammam. Mamma enim rumus antiquo vocabulo dicebatur: inde rumare suggerere significat. Si ex selle ouis inungatur locus corporis, vbi incidit cancer, confert manifestè. Cerebro ouis vncti oculi aquam patientes, iuuantur. Stercus ouis cum aceto emplastratum, tollit verrucas: permixtum ceræ liquefactæ cum oleo rosaceo, curat ignis combustionem. Congelatum sanguinem ex magna percussione, appositа cutis ouina statim corpore extracta, dissoluit. Ideoq; lictores flagellatis quandoque compatientes, cutem calidam cicatricibus imponunt: quæ curat per vnum diem, & noctem. Et hæc dici potest flagellatorum medicina.

Subrumi.

Māma rumus dicitur.

Medicinæ.

Remedium flagellatorum.

De Bobus, & Armentis.

CAP. IIII.

REGNA Aquilonaria, præsertim Vermelandia ac Dalia, propter pascua vberrima, boues habent electissimos, etiam prouinciæ Vestrogothorum: hiq; boues singulis annis non tam proceritate corporis, quàm numero magno multiplicantur. Habet & Noruegia, Suetia, & Finlandia similes, ad ęstiualia, seu hyemalia plaustra, seu etiam agrorum vsum aptissimè dispositos: quibus, sicuti & equis, ad volueres voluendos vtuntur. Sed nunquàm vaccæ plaustris trahendis, aut agris præparandis aptantur: immò nec vlli oneri, ob spem vitulorum gignendorum, subduntur. Sed hi adhuc tenerrimi à matribus segregati, sæuiente frigoris horrore, in æstuariis ad hoc specialiter ordinatis, nutriri solent: hyemeq; productiore, asperioriq; inualescente, putaminibus

Multitudo boum.

Vaccæ nũq; plaustris subdunt

bus quercinis loco fœni, vel culmi, iumenta veſcuntur. Aeſtate verò, in lucidiſſimis noctibus paſcua ſumunt ſub cura paſtorum, propter improbos vermes, & bruchos: quos ipſi cuſtodes piceis fumis, vbiq; pinorum combuſtione flammantibus, exurunt, aut arcent. Sed non ex integro: quia ingruente autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes macrorum boum, ibiq; hybernant, vt tempore vernali cutem exeant, ac hoſpitem vexent: veluti erucæ folia arborum depaſcētes, in quibus ſeminario folliculo hyemem inhærentes, tranſegerat quietiorem. Boues tamen, quibus vermes huiuſmodi ſunt infeſti, è cœtu aliorum, quantum induſtria permittit, ſeorſum impinguandi, mactandiq; ſegregantur: tuncq; dorſotenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium ſui diminuens aliena labe. In iis autem locis fanius conſeruantur, celeriusq; impinguantur, vbi nec muſcarum aculeis, nec bruchorum ſtimulis agitantur, & fatigantur, & herbarum virentium ſatietate non priuantur. Nec eſt inconueniens, vt tempore famis veteribus contuſis piſcibus, vento maceratis, dum campi niuibus repleti ſunt, veſcantur, vt ſuperius lib. IX. cap. XLIIII. pro parte reperitur oſtenſum. Præterea ad hunc caſum Plinius lib. XI. allegat Theophraſtum dicentem, boues viuo piſce veſci. Immò & lupulo è ceruiſia depurata proiecto, intantum vorando delectantur, vt ſaltum faciant more ebrioſorum. Boum verò attritis vngulis in aſperitate glacierum, ſaxorum, ac arenarum, aruina vngendo medentur agricolæ: etiam pice liquida vngendo pedes. Boum etiam, teſte Iſidoro, in ſocios eximia pietas eſt: nam alter alterum inquirit, cum quo aratra collo ducere ſolet, frequentiq; mugitu pium teſtatur affectum, ſi forte defecerit. Idemq; Ambroſius atteſtatur: Si mutetur bos compar, alius iugum trahere neſcit.

Bruchi fugātur fumo piceo.

Bruchi intrāt cutes boum hyeme maturi.

Pretium minuit aliena labe.

Boues piſcibus veſcuntur tempore famis.

Boues inebriati ſaltant.

Pietas boum.

De Canibus, & eorum diuerſa natura.

CAP. V.

TSI canum diuerſitas, & mira proprietas in multis mundi partibus, quaſi omnibus, vel plurimis nota ſit: attamen Aquilonarium terrarum canes vti rigidiori cœlo, ſcilicet ſigno Cynoſuræ ſubiecti ſunt, ita & audaciorem ferocitatem præ cæteris habere videntur. Huiuſq; rei exempla cùm ſuperiori lib. V. cap. XII. nonnulla adducta ſint, onerоſum non æſtimabitur, vt ſimilia iungantur eiſdem, videlicet homini data fuiſſe à diuino numine duo animalia pro ſolatio fidiſsima, canem videlicet, & equum: canem, vt cu-

Cynoſura.

Aialia duo hominibus pro ſolatio data.

Canis & equus

Esca equorum.

Canes fideles.

Masinissa rex.

Canes custodiũt homines.

Patroni ꝓdunt à canibus inuitis.

stodem, aduersus latronem latrando, & resistendo: equum pro defensore, vt habito sessore gaudeat exilire in hostem. Canis vilissimis cibis pascitur, vbi & equus facilimis escis enutritur, immò (vt infrà dicetur) piscibus tostis, carnibus vento siccatis, pane biscocto, atq; arborum fungis: & ita videtur homini benigniter à Deo consultum esse, vt equum laborum comitem dederit, canemq; socium, & custodem. Canis communiter pro domino aduersus latrones, sicarios, grassatores, homicidas, insidiatores, fures, & contra alias quascunq; feras sæuientes, pugnare dignoscitur, atque plures Reges eius beneficio fuisse saluatos, vbi custos homo repertus est pessimus occisor fuisse patroni. Masinissa Rex eo casu à multis citatur in euidens exemplum, quòd cùm hominibus custodiendum se non crederet, canum custodiæ se permisit: quorum latratu sæpe latentium inimicorum euasit insidias, & venientes in se aduersarios longè antè perdidicit, ac cauit, atque eorum beneficio pluries euasit victor. Quinimmò homines inter herbas dormientes, non raro canes, ne serpentes os ingrediantur, obseruant. Sed vnum infelicitatis genus eisdem canibus annexum est, vt quandoque patronum hostiles manus euadentem, secq; in densa sylua, profunda niue, vel glacie abscondentem, sua præsentia prodant, q; signo canis penes patronum immotè manentis, rapiantur in necem, vel captiuitatem. Cuius rei exempla, cùm plurima sint in Aquilonaribus regnis, ea volens hic transeo, dum horum similia cõplurima superius ostensa sint lib. XI. de glacialibus bellis.

Adhuc de eisdem.

CAP. VI.

Canes feroces.

Canes Islandenses candidi & villosi.

Molossi.

Cohortes canũ bellicorum.

Garamãtus rex expulsus ꝑ canes restitutus ẽ

Henricus 8. rex Angliæ.

VERSVS Septentrionales prouincias polo Arctico propinquiores, canes reperiuntur horribiles, ac feroces: idq; Dei clementia factum agnoscitur, quòd bestiæ nocentiores reperiantur ibidem, vt inferius de luporũ sequitia ostendetur. In Islandia tamen, terra scilicet glaciali, circundata Oceano, etsi canes diuersæ sortis cuiusuis generis reperiantur optabiles, tamen in delitiis illustriũ dominarum, & prælatorum sunt candidissimi canes, pilo densissimo, quasi massa inuolutæ lanæ formati: quales ipse beatus Chrysostomus, catulos scilicet, Episcopis & prælatis pro solatio concedit, & non veltres, vel molossos, aut cerberianos: qui nunquàm recreant, sed turpissimo spectaculo infatuant suos inspectores: quibus pulchrum videtur canibus huiusmodi nec ad gesticulationes, nec ad lasciuos ludos, sed ad inanes hominum perditorum aspectus vti, more Epirotarum, qui tales Molossos appellant. Quod autem ad nomina, atq; virtutes canum attinet, cæteris scriptoribus naturalium rerum mira diligentius notat Plinius lib. VIII. cap. XL. vbi de Colophoniis non iniucunda recenset, quòd videlicet in magno studio canes rei bellicæ gratia instituebant, adeò, vt ex illis quasi cohortes quasdam instruerent, quæ in prima acie certarent mira quadam ferocitate, nec vnquam prælium detrectarent. Hi in nocturnis congressibus sæpe victoriam eis præbebant. Scribunt etiam veteres, Regem Garamantum per seditionem regno expulsum, à ducentis canibus, quos venationis gratia aluerat, fuisse restitutum, cùm mira ferocitate contra repugnantes sæuirent, itercq; per hostium cuneos patefacerent, donec eum tutum in Regiam aulam sisterent: & sic pulsis, cæsisq; hostibus, diutius regnauit: deinde regnum moriens posteritati suæ reliquit. Et forsitan hac disciplina motus Rex Angliæ Henricus VIII. (iuxta epistolam ab eius nuntio, Regi Polo-

niæ ex

niæ ex Spira M. D. XLIIII. missam) in suo exercitu , quem maximum ipsi Cæsari Carolo V. contra Regem Galliarum in auxilium misit , quadringentos homines, ac totidem canes more gentis torquibus ferreis armatos constituit , dubia relicta hominum opinione , an ad vigiliam exercitus id fieret , an ad aliquod insigne stratagema acquirendæ victoriæ simularetur . Quod factum qualecunq; fuit,certum est posteà inter illos sublimissimos Principes nunquàm defuisse rixas, non à canibus his excitatas , sed truculentis consiliariis, & seditiosis susurronibus introductas, & confirmatas: vbi ipsi supremi Reges delitiæ hominum essent,si totius orbis applausu ad concordiam redirent , canes Turcicos debellaturi.

Canes 400.

Rixę regũ Frãciç & Angliç

De Canum memoria, fide, docilitate, odoratu, & ferocitate.

CAP. VII.

NVLLI certè animali pręter hominem maior est memoria. Itinera enim quantumuis longa, atq; inuia , canes diutius meminere , & hominibus ipsis memorant : veteres quoq; iniurias, post longum etiam tempus vlciscuntur : dominis antiquis post absentiam XX. annorum restituti applaudunt . In Cimbrico bello contra C.Marium pro dominis suis atrociter pugnauere canes, Cimbrorumq; cadauera custodientes , nunquàm abigi potuerunt, sed eadem mira sedulitate custodiebant : & vt tutius illa à feris , alitibusq; defenderent , plaustris illic passim relictis , inferebant : custodiásq; inter se partitas vicissim magna cum diligentia obseruabant . Canis latratu interfectorem domini sui in sylua occisi , in vrbem prosecutus , dentibus laniauit : isq; crimen confessus sub torturis , se, sociosq; sceleris prodidit , lege interimendos . Canis adhuc alius scribitur dominum suum longè distantibus famulis insidiosè peritum, vsquequò accurrerent,defendisse . Fides canum in hoc etiam notatur Lysimacho exhibita, quòd vnus eorum mortuo cadaueri comburendo , facto eiulatu & gemitu , cunctis spectantibus igni se immisit . Et idem feciſſe Hieronis Syracusanorum Regis canem , Plinius attestatur . Item canis mortuo domino se fame tandiu macerat , vt pariter cum eo moriatur . Canis etiam in Romanis historijs repertus est cibum portare ad os defuncti heri , eiusq; corpus in Tyberim proiectum adnatando sustinere voluisse. Et hæc Plinius . Docilitas canum hæc est , vt dominum cognoscant, atq; ei præ cæteris applaudant, & odiẽtes eum infestent. Magna rursus eorum alacritas est in venãdo,vt narium sagacitate ventum,& auram captantes , odore longè venientem feram

Memoria canũ

Iniurias veteres vlciscuntur canes.

Canes custodiebant cadauera dominoꝝ suorum.

Fides canũ igne se cõburiẽtium

Canis portãs cibum ad os patroni defuncti

Virtutes canum

pręsagiant, ostendant , lustrent vestigia, persequantur , latibula indicent &c.

Caspij canes ferocissimi sunt , quorum fœuitia in hominespotius, quàm feras exercitatur : & hoc , quia hominum cadaueribus à iuuentute aluntur . Generosi canes , teste Plutarcho , non prius arreptam mordicus prædam interimunt , quàm fatigatam viribus deficere videant ,

Canes generosi.

De Equorum bonitate cognoſcenda, & defectibus euitandis.

CAP. VIII.

Eq̃ Noruagici.

Equi Suetici.

Equi Oclãdici.

Equi Finonici.

ICET equorum maximam multitudinem Septentrionales terræ ad ſuum, externarumq; gentium optabilem vſum producant: non tamen æquè præſtantes in ſingulis prouinciis gigni, ſoueriq; videntur. Noruagici equi ſtatura mediocres, admirandæ fortitudinis, & pernicitatis ſunt in montibus, ac viis ſaxoſis penetrandis. Suetici verò ac Gothici, paludes & colles altos, profundoſq; ſaltus indifferenter longiore dicta, magnaq; celeritate abſoluunt. Oclandici, quia paruuli ſunt, iudicio magis ſpectaculo, quàm laſ bori deputantur: licet & in illis egregii, laborioſiq; diſtincto genere reperiantur. Equi etiam Finnonici bonæ qualitatis ſunt: ſed ſequentibus ſignis hi, & omnes boni diuerſorum autorum iudicio cognoſcuntur.

Signa boni eq.

Iuba denſa, capite breui.
Forti lumbo, & æqualibus teſticulis.
Ceruice prona, non more aprino erecta.
Auribus proportione parui corporis ad cuneum protenſis.
Pectus latum, venter modicus.
Lumbi preſsi, ſpina duplex, vel minus non extans.
Cauda ampla, ſubricſpa.
Crura electa, æqualia genua.
Vngulæ firmæ, mediocres.
Viſibiles venæ inter pilos.
Corpus validum, & robuſtum.
Altitudo robori correſpondens.
Latera longa, clunes rotundi.
Corpus totum muſculorum denſitate, & plenitudine quaſi nodoſum.
Crura fortia æquaſr à genu ad pedẽ porrecta, ſine nodoſitate, tumore, et mollitie
Pedes æquales & plani in ſuperficie, non aſperi, rotundi, vt cornu concauitate terram vndiq; tangant.
Vngulæ craſſæ ſint, neq; humiles, neq; valde erectæ more caprarum.
Tibiæ pingues oſsibus, non carne.

Adhuc

Adhuc de aliis signis valentis Equi.

CAP. IX.

APVT paruum, & siccum, quasi ossibus imminens. Signa boni eq.
Oculi grandes, velut ante caput iacentes.
Aures breues, & acutæ, antrorsum porrectæ.
Nares apertæ, profundius in aquas submergendæ.
Cauda longa, spissa, & rotunda.
Audax, & naribus sufflans.
Pedibus terram terens, ac circunspiciens.
Hinnitu membris tremens, quia fortis.
Facilè in quiete concitatus ad motum.
Facilè rursus à motu quiescens.
Se purgans, & volutans in puluere, vel niuibus.
Colore niger, rufus, balius, siue badius, spadicus, palmæ colore, vel castaneæ: quem Virg. in Georgi. commendat. Virg. in georg.
Auteus, roseus, myrteus, glaucus, vel oculis variis, quasi pictus.
Scutulatus, canus, guttatus, varius, ex nigro badioq; distinctus.
Cinerius, qui equis syluestribus conuenit, deterrimus est, vt Isidorus dicit: sed optimus, quando lata linea nigra in dorso notatur.
Candidus equus raro est bonus viatoribus, ob insultum latronum ex castris eminentioribus itinera contemplantium: quos periculosum est (tanquam lucerna in tenebris accensa) candidis equis ad spoliandum itinerantes prouocare. Equi cãdidi periculosi.

Adhuc de aliis signis emendi Equi.

CAP. X.

PRAETEREA cautelæ in equo emendo hæ, & similes videntur diligentius attendendæ.
Si frenum recipiat. Signa boni eq.
Si sessorem excipiat.
Si exceptum excutiat.
Si dimissus ausugit, aut celeriter recipitur.
Si verbere torpens, vel excitatior fit.
Item de qua terra est, montana, vel palustri.
Cuius ætatis: quod difficile cognitu non est, quia annorum notæ cum corpore mutantur.
Dum bimus & sex mensium est, medii dentes superiores, & inferiores cadunt.
Cùm quartum annum agit, his, qui canini appellantur, deiectis, alios affert.
Intra sextum deinde annum molares superiores decidunt. Sexto anno, quos primos mutauerit, exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter: & ex eo cauatos gerit, nec posteà quot annorum sit, facilè comprehendi potest.
Item decimo anno tempora cauari, & supercilia nonnunquàm canescere, dentesq; prominere, & albescere Plinius dicit, contra morem omnium ani-

Equorum ætas.

mantium. Item ætas longæua deprehenditur in equis Perſicis, Epiroticis, ac Siculis in annos quinquaginta: breuior autem Hiſpanicis, Numidicis, & Gallicis extendi. Sed nec deeſt Solinus, qui mentionem facit de equo LXX. annorum. Varro vtilem equum ad XVI. annum exiſtimat. Nec optandi ſunt equi longæui, quia nec in re bellica, nec in rhedis trahendis, nec admiſſuris valent: quia vltra XX. annum generare nequeunt, vt à doctiſsimis notatum eſt, qui de agricolatione ſcripſere: neq; equam vtiliter vltra decimum annum concipere poſſe iidem affirmant. Senectus equorum notari ſolet ex canis ſupercilijs, immò etiam ex caudarum certis nodis, & immerſis oculis, putredine plenis &c.

De Virgilii ſententia in bonis Equis eligendis.

CAP. XI.

Signa boni eq.

ONTINVO pecoris generoſi pullus, in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponto.
Nec vanos horret ſtrepitus: illi ardua ceruix,
Argutumq; caput, breuis aluus, obeſaq; terga.
Luxuriatq; toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glauciq; color deterrimus albis,
Et giluo. Tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus:
Collectumq; premens voluit ſub naribus ignem.
Denſa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina, cauatq;
Tellurem, & ſolido ſonat ampliter vngula cornu.

Sed Columella lib. VII. de agricultura ſumma elegantia per ſingula quæq; membra eximiam equorum formam oſtendit, cui nihil adiici poteſt.

Adhuc alio modo capiuntur ſigna boni Equi.

Signa boni eq.

Auris acuta, breuis, caput exiguum, caro dura,
Et grandes oculi, ceruix cum robore forti,
Et nares mundæ, comedens bene, pes ſine verme,
Et curtæ coxæ, iuſti vngues, atq; rotundi,
Audax hinnitu, ſufflans, terram pede rumpens.
Iſtis quadrupedum ſignis cognoſce valorem.

Ad idem breuius.

Signa alia boni equi.

Lucius	videlicet latitudine capitis.
Anguilla	decora longitudine.
Serpens	erecta ceruice.
Leo	pectore lato.
Fœmina	rotundis clunibus.
Cattus	celeri curſu.

De doman-

De domandis, & conseruandis Equorum pullis.

CAP. XII.

PVLLI generosis equalibus alternatis annis geniti, & copioso lacte nutriti, puriores sunt, & maioris spei: nam parentum bonitatem plerunq; imitantur. Sed manu tangendi non sunt: quia vt dicit Palladius lib. IIII. eos tactus lædit assiduus, etiam frigus: à quo summoperè sunt cauendi. Dabit & hilaritas, & agilitas non frustrandæ spei bonum documentum. Post bimatum domandi sunt vsque trimatum: nam posteà semper difficilius instruuntur. Si pullus altis cruribus videtur, futuræ magnitudinis signum pollicetur: nam quadrupedum omnium magnitudo tibialis, tempore non valde crescit. Ad huius igitur proportionem & reliquum corpus augescit. Pullus mansuetior, tractabiliorq; primùm reddetur, mediocri esurie maceratus: deinde conuenienti cibo portionibus iustis resocillatus, directori fit obtemperatior: vt potius blandimentis, & certis verbis quasi virgis, & verberibus mansuescat. Estq; diligenter curandus, vbi propria natura per seipsam defectum nequeat restaurare. Ducendus etiam est per turbam, omnibusq; aspectibus, & sonitibus appropinquandus, vt si quid expauescere videatur, sine terrore placidum, planumq;, paulatim procedendo agnoscat. Bellicis tumultibus educandus, instruatur fossas transilire, primùm exiguas, inde ampliores: quod fit lorotenus antè præsiliendo. Itidem muros, & saxa, ac trabes transilire, prout mos est syluarum cultoribus in latrocinando, ac fugiendo: idq; à fronte, à tergo, à latere, agili cursu fieri oportebit. Pauidi ac suspicantes, fugaces ac retrocedentes, omnino (nisi remediis iuuari poterint) sunt reiiciendi.

Pulli equorum.

Tactus et frigus nocent pullis equorum.

Ducēdus equus pullus per turbam.

Mos latrocinātium in syluis

De Equorum defectibus sanandis.

CAP. XIII.

Frenū caudale.

VGACIBVS succurritur extractione longiorum pilorum in palpebris, ac pilorum à fronte dependentium. Retrocedentibus tollitur abusus, si fune aspero è pilis equinis confecto, sub cauda immisso, sessor ambabus manibus huc illucq; more freni trahēdo fricuerit equum: idq; caudale frenum dicitur, solummodò pro hoc defectu auertendo. Expedit etiam, vt ad natandum cum armato (vbi fortitudinis signa fugiendo, vel aggrediendo exercenda sint) diligentissimè instruatur, vt mos est Scythicas terras

Tanais.

inhabitantibus, præsertim circa Tanaim, vbi vastissima sunt flumina, nullicq; pontes, ob instabilem aquarum cursum, seu inundationem ex niuibus resolutarum: de quibus Strabo lib. VIII. ad finem, & XI. plurima dicit, etiam lib. XVII.

Equi dominos vt canes sequuntur.

de magna celeritate, & agilitate equorum, quomodo instructi dominos sequuntur, vt canes. Sed ne ab externis oris multa citentur exempla, tritum est in Septentrionalibus terris, iuuenes equos etiam robustos, & bellicosos, ita instrui, ducicq; ad campum, vt sessorem cognoscant, & liberi sequantur, cum stante stantes, ac currente

Securitas loris moderanda.

currentes. Securitas tamen hæc loris moderatur, ne lupis subitò ex insidiis ruentibus, equo fugiente, domini surripiantur in escam, vel in glacie aperta occurrentibus simile quid contingat.

De conseruatione Equorum.

CAP. XIIII.

Equi podagra laborant.

TABVLI etiam pullorum pauimentum paruis, ac rotundis campestribus saxis stratum sit oportet, ne mollitie (quæ noxia equis generosis perhibetur) pedes, & vngulæ destruātur: immò vt multa ægritudine, podagra præsertim, liberentur, capita lauanda sunt, non strigili tangenda: quia ossea materia constituūtur. Lauanda est iuba, quia loco scalę sessoribus eam natura concessit, vti procomium capiti ꝓ visus defensione, et cauda pro noxiis vermibus abigendis.

Iuba.

Procomium.

Cauda.

Crura lauanda non sunt, neq; insperso vngulis quotidiana

Lotio valet pro equis educādis.

facienda. Loca sub ventre non strigili, sed manibus diligenter purganda. Lotio tamen plurimum ad pullorum, equorumq; sanitatem conducit, & bonum habitum retinendum. Non à capite, vel cauda equitandus pullus, vel equus (ne noceat) accedatur: finistroq; latere frena ori proportionata vna manu aperto venient impo-

Equus loro nō freno ducēdus

nenda, altera lorum teneatur à dextris. Loro ducatur, non freno: ne fiat diuersitas

Frenum strictū.

maxillarum. Frenum strictum, stupidum reddit equum, & inobedientem, etiam rigidè tentum. Præceptum optimum, ad equum tractandum nunquàm cum ira accedere debere rectorem, sed blandum, & mollem ne generosus equi animus, terrore ad rebellionem concitetur. In vtranq; maxillam assuescat verti, & in conuersionibus tutè recipiatur; non subitò, sed paulatim è medio cursu frenum contrahendum.

Vtile

Vtile quandoq; fuerit, quiescentem statim impellere, & ex equis equos petere, & ex celeritate rursus in proximo quiescere, & ex quiete iterum irruere. Cum equo magnanimo nil per vim agendum: nimiam enim ferocitatem, non violentia, sed mansuetudine placida mitigare oportet. Pasta hordeaceæ farinæ equorum vlceribus imposita, eundē colorem, quem equus ante vulnus habebat, optimè redire facit. Generosos equos habuere Longobardi, vt dicit Pau. Diac. lib. II. cap. IX.

Equus magnanimus vi regi nō vult.

Reparatio pilorum.

De peritia, aut ignauia inexperti Equitis.

CAP. XV.

DESCRIPTIS igitur generosis, ac magnanimis equis, iuxta præscriptam formam, aut meliorem: necesse est etiam, præcipuè in re bellica, talem inuenire, ac adhibere sessorem, qui ita sua prudentia fortitudinem equi temperet, vt ab vtriscp exercitium aliquod emanare videatur virtuosum. In pace quidem iucundum est, pro solatiis, & commodis, immò laboribus, vti fortissimis equis, & peritiam habere equitandi: sed in hostili conflictu, in quo tot circunstantię seruandæ occurrunt, vt vix in aliquo officio formidabilius negotium aggrediendum sit, & debitè terminandum, valde necessarium est suscepisse peritiam singularem. Qui enim ineptè, & indecorè equo insidet, in primis ab aliis irridetur, deinde inutilis in pugna ad omnes bellicas actiones habetur: non aduersarii ictum sustinere, aut cauere potest: non hastam suam dirigere: non eam vlna, aut cubito compresso stringere: non equum flectere: non ex eo iaculari: non arcum tendere, aut quippiam vtiliter, aut decorè agere: sed paruo ictu, minimacp succussione excutitur, adeò, vt ab omni equestri militia extrudendus sit, & præsertim nostris temporibus, quibus maxima ex parte equestri pugna certatur. Instruuntur enim cohortes cataphractorum equitum, qui cooperti sunt per omnes membrorum artus ferreis laminis: nulla ex parte vulneribus patent, tectiscp equis vehuntur, operimentis scorteis, siue ferreis: quorum quidem splendor adeò fulget, vt aciem oculorum occursantium perstringat. Equitandi itaque (vt superius lib. VIII. in multis capitulis dictum erat) ratio, à teneris annis percipienda est, antequàm corpus obdurescat, obstipúmue fiat, dum nerui sine rigore sunt, & membra facilè quoscunq; vsus accipiunt. Laudatur admodum Iulius Cæsar, quòd adeò agili corpore extitit, vt reflexis post terga manibus, equum saltibus, cursibusq; immotus ipse concitaret, & eucstigiò habenis regeret, statimcp in exiguum orbem circunflecteret, & à præcipiti cursu retineret: licet is equus tantæ celeritatis, ac ferocitatis esset, vt præter eum nullum pateretur sessorem. Ita & refertur de Alexandri Regis equo, qui à toruo aspectu, siue ab insigni taurini capitis, quod in armo inustum habebat, Bucephalus appellatus est. Magnæ admirationi omnibus fuit, sed maiori stupori equus Nicomedis Bithyniæ Regis, cunctis inspectantibus extitit: qui eo Rege interempto, ipse nullo admisso cibo, fame defecit. Flent & plurimi equi bellum ingressuri, tanquam præsagium cognoscentes, rem non bene succcssuram sibi, vel patronis. Immò & quidam iter longum ingressuri, solito auidius comedunt, vt aliquando sum expertus. Equæ tamen fame macerantur, vnius diei inedia, vt sequenti die XXX. milliaria Germanica currant: etiam quia currendo veficas leuant, quod equis haud est concessum.

Sessor equi prudens sit.

Circūstātię multæ in bello seruandæ.

Equestcr īperitus inutilis.

Cohortes instruuntur.

Ratio equitādi

Iulius Cæsar agilis equitator.

Equus Iulii Cæsaris.

Equus Alexan. Magni.

Equus Nicomedis Regis.

Equi flent.

Equæ.

De Equis Sueticis, & Gothicis, cur cæteris præferuntur, & exportantur.

CAP. XVI.

Equi præliares.

SVETIA & Gothia quotannis plena nauigia equorum in Germanicis oris vendendorum, exportantur: quod eò lucrosius fieri cernitur, quò facili pretio, aut rerum commutatione (mediocris scilicet staturæ equi) emuntur, & deportantur: vbi Regio edicto nulli præliares equi ad exteras nationes euehi permittantur. Quòd autem cæteris equi prædicti æstimantur meliores, ac in quouis exercitio durabiliores, multiplex ratio assignari solet: quia ad trimatum ferè hyeme, & æstate, etiam in asperrimo gelu, in syluestribus pabulis cum matribus sunt educati, vt indurati, & quasi infatigabiles ad operam moti, persistere videantur: quia ramos, folia, frutices, & omne genus vilium escarum pro cibo non aspernantur.

Equi in syluis enutriti.

Esca equorum.

Conditiones equorum aquisitionariũ bonę.

Quòd sibi, ferramenta (vt in plurimum) absq; calcitratione, & in quouis loco sub pedibus infigi sinunt.

Quòd non permittunt reliquos equos sua annona vesci.

Quòd pulchra varietate, & duro pilo sunt colorati.

Quòd biga, curru, rheda, vehiculisq; applicari solent.

Quòd acutius in tenebris viam intuentur, & sequuntur.

Quòd alacriter sessorem in aquis natando portant.

Quòd nulla glaciali asperitate, vel niuali inundatione tardantur.

Quòd sessorem calcitrando, mordendoq; adiuuant aduersus hostem.

Quòd caput cum freno bibituri vsq; oculos in aquis mergunt.

Quòd semper natura vrgente in quouis loco mingunt.

Quòd fossas celeri saltu cum sessore penetrant.

Quòd itinera lutosa, profunda, & paludinosa non abhorrent.

Quòd montes ascendendo, descendendoq; præcipitia cauent.

Quòd rarissimè ob naturalem duritiem, vel nunquàm infirmantur.

Quòd si infirmantur, facilimo remedio restituuntur.

Quòd sic empti in terra aliena, talem sobolem propagant.

Quòd

Quòd oneribus depositis, in arena, vel niue se inuoluunt, omnem quasi diurnam fatigationem eo motu alleuiantes, vt auidius comedant omnẽ escam. Est & aliud equorum genus, exile, sed valde viuax: quod mercatores ab insula Oelandiæ pro gesticulationibus addiscendis emptum, educunt. Mirè enim dociles sunt, vt per circulos more canum saltantes, sese mira agilitate in gyrum vertant. Dicit præterea B. Ambro. in Apolo. Dauid, equorum Græcorum hanc esse naturam, vt cùm vel in curuli certamine elisi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquàm se mouere consueuerunt, & quandam tenent quietis, & patientiæ disciplinam. His, si casus non nocuit, quies prodest, certè non acerbatur offensio. Immò & sono citharæ audito, more chorisantium saltationes sub leui sessore constituunt, primùm lentas, deinde celeres, & tandem celerrimas humano more: quales Volate. lib. XXV. Totularios mannos vocat, & à Britannia venire arbitratur.

Equi Oelandici dociles,

Saltationes equorum.

De Equis præliaribus.

CAP. XVII.

MAXIMI verò equi (vt parumper superius dictum est) quos Septentrio producit, præsertim in regno Vestrogothorum, nõ solùm publico edicto hippagogis educi prohibentur, sed vt militaribus exercitiis, & disciplinis ad omnem armorum vsum pro patria defensione enutriri, custodiri, & adaptari debeant, satis strictè iubetur. Tales etenim equi hyemalibus bellis, quæ in Aquilonaribus regnis fiunt, ob connatum frigus assueti, hyemis patientes, animositate ac fortitudine armatum sessorem, quocunque direxerit, inoffenso accessu, ac valido cursu intrepidè comportant: & ob id omnibus generosis equis, quos Hispania, Neapolis, Gallia, vel Germania gignit, assimilari possunt, si præferri non merentur. Licet Africis, Numidicis, aut Turcicis equis in celeritate cursus non comparantur: hanc tamen velocitatem mira audacia, & fortitudine recompensantes, pro natura populi, loci, & temporis qualitate, maximis bellis satisfacere deprehenduntur. Neq; fortunata prælia in Aquilone, ob præcipitia, voragines paludum, ac densitatem niuium, & perforatas glacies, etiam si quis volare vellet, conficere posset, vt superius lib. XI. in pluribus capitulis fuerat enarratum. Igitur ad veram sententiam generosi equi reuertendo, id certius teneri potest, quod Dominus ad Iob XXXIX. loquitur de forti equo. Ait enim: Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Gloria narium eius terror, terram vngula fodit, exultat audacter, in occursum pergit armatis, contemnit pauorem, nec cedit gladio, feruens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonatæ clangorem, vbi audierit buccinam. Dicit etiam Solinus cap. LVII. quòd equi in bellis suæ partis inimicos nórunt, adeò vt inter prælia hostes morsu petant. Præterea equorum infirmitates ab Alberto sic nominantur, Attractus, barbulæ, cancer, cornu, caro mortua, curua, focellæ, frenes, farcina, infundatura, lampiscus, prurigo, raduculus, sanguis corruptus, stiua, stranguria, scabies, super os, venarum incisio, vermis.

Hippagogę, naues portãdorũ equorũ appellantur.

Bella hyemalia.

Eq. Suetici animosi.

Celeritas nimia plerũq; nocet.

Equi descriptio in lib. Iob.

Equi nórũt hostes.

Infirmitates equorum.

De docilitate Equorum.

CAP. XVIII.

Docilitas equorum.

QVAM capaces diſciplinarum Aquilonares equi ſint, primo aſpectu præſens imago demonſtrat. Qui enim curioſè ſtudent illuſtrium puellarum venari fauores, aut ſenum laguentia membra arte iuuare contendunt, vt in aperto campo ſcamnis deficientibus equos aſcendere, vel deſcendere poſſint, modo quo ſequitur, mediocres equos, & exiles, ad genuflexiones informant. Eligunt prodeunte natura aptioris virtutis iuuenes equos, poſt bimatum, & trimatum, vnius diei ciborum ſubtractione macerantes eoſdem: deinde extrahuntur in locum mollem, vt ibidem ex fouea genu flectendo comedant fœnum, vel auenã, & pueros ſuſtineãt in dorſum ſaltantes, ac deſcendentes: fæpiuſcp id fieri ſolet, vt ſigno per virgã dato ad tibias, genua flectant patrono in ſellam aſcẽſuro. Quidam etiam in molliſſima niue hanc diſciplinam docẽt equos, donec edocti dorſa ſua ex conſuetudine virginibus, & matronis genuflexionem faciendo, præbuerint inſidenda. Aliquæ etiam plebeiæ ſortis puellæ, equos ad hoc officium diſpoſitos habent: vel aliter, maximè in nuptialibus feſtis (quæ equeſtrium pompa ruricolarum in pagis, tota generatione concurrente & tripudiante, fieri ſolent) nouis nuptis per pulchros equos concomitantes prouidetur. Immò & equi certo naturali inſtinctu ſymphonia audita, mouẽtur ad geſticulamenta: quod & Plinius lib. VIII. atteſtatur. Certum etiam eſt, equos naturali lege propagationem horrere in propinquiori ſexu: contra quam qui errore decepti ſecus fecerant, ſeipſos præcipitando interemerunt. Sed illis dimiſſis, dum ſenibus in campo ſcabellum non eſt equos deſcendendi, vel aſcendendi, tunc fideles ſerui dorſotenus ſe inclinant, vt domini aſcendant pro aptiori commoditate: taleſcp famuli ab omnibus pro tanta fide recipiunt laudem, immò & patroni filiam matrimoniali fœdere in conſortem.

Info[illegible] equi genuflectant.

Modus alius.

Finis nuptiarum plebeiarum equestria.

Equi ſymphonia audita mouẽtur ad ſaltũ

Equi horrent in ceſtũ congreſſum.

De Felibus

De Felibus, seu Cattis.

CAP. XIX.

ELES, seu catti, Græco vocabulo Aeluri nuncupati, satis magni, frequentesq́, candidi præsertim coloris, in Septentrionalibus terris reperiuntur: qui nedum domos, humanasq́ habitationes, horrea, atque granaria, sed & agros ædibus viciniores, mira sagacitate murium gliriumq́ præda compurgant. Qui verò syluestres sunt, auibus, & minutulis animalibus insidiantes, vescuntur. Harumq́ felium pelles vestibus subductæ, mirè prosunt aduersus hyemales asperitates. Sed periti incolæ cauent, ne ori dormientium hominum applicentur, cùm ferè eiusdem naturæ sint, vt lupinæ pelles: quæ agninis, ouinisq́, etiam mortuis, nocent. Domesticæ seles summè arcentur à cunabulis puerorum, immò hominum adultorum, ne ori dormientium anhelitum ingerant: quia eo attractu humidum radicale inficitur, vel consumitur, ne vita superfit. Necp à periculo se credat immunem, qui audet contra solam selem, etiam nudo ense, in eadem domo congredi, interimendam: eò quòd naturæ instinctu, guttur occisoris (nullo concesso effugio) inuadere solet. Fele tamen & anati ad ripas aquarum colligatis, mortale spectaculum imminere videtur. Vt enim anate terræ locus haud conuenit, ita feli nequaquàm accessus in aquas congruere potest. Quocirca de dispari natura acerrimus generatur insultus. Quantæ autem veneration is hæc bestia, felis, apud Aegyptios sit, nemo negat, qui mores eius gentis agnoscit. Aestimant enim hanc insigniter honorandam, quia pellibus illius clypei muniuntur militares, aut ignibus semper assistunt: eisq́ propter hoc honorificas exhibent sepulturas: immò & sibi cum luctu numinis amissi radunt supercilia, vt corpore proprio, & sensu testentur ipsius habuisse cultu ram.

Feles candidæ plures in aquilone.

Feles syluestres

Feles domesticę arcentur à cunis infantum.

Feles sola & inclusa ad mortē non petenda.

Spectaculū naturæ.

Clypei militares muniuntur pelle felina.

Superstitiosa stultitia.

De Muribus, & Gliribus interimendis.

CAP. XX.

Mures domeſtici, vt hoſpites oneroſi.

QVAM oneroſi incolæ, aut hoſpites improbi in humanis ædibus ſint mures, ſorices, & glires, nemo qui eos audit, aut ſuſtinere cogitur, ignorat: prout eadem querela fuerat ab antiquo æuo, & permanet in hoc die: magis tamen vetuſto ſeculo, quàm præſenti: eò quòd ab his, & ſimilibus deſpectis animalibus, & minutulis creaturis, veluti cuniculis, talpis, ranis, locuſtis, ſerpentibus, ſcorpionibus, vel euerſa ſunt oppida, vel fugati incolæ, vel laceratæ prouinciæ, vel infeliciter annihilatæ. Nec defuere portenta publica, quomodo arroſis clypeis, eſis faſciis, atq; corroſis ferramentis in officinis metallorum, portendebant acerrima bella. Immò & in Aquilonaribus regnis huiuſmodi oſtenta fieri notata ſunt. Quòd autem ſuperius imago ſenis mures, ſeu glires in foramen glaciale compellentis aſpicitur, id præſcriptis verbis, & ſignis quorundam hominum, licet paucorum, ſolet fieri: qui veluti hæreditaria virtute hoc retinent, vt inuocati patientibus beſtiarum damna, luſtrando domum ſuccurrant: totumq; noxium agmen ſecum adducunt, atq; in apertam aquam ſuffocandum inſilire coarctant. Vnde autem, & quomodo virtus hæc prodeat, vix aliter (ſecluſis præſtigiis, & incantationibus) interpretari conceditur, quàm ex paterna benedictione in filios filiorum transfuſa, vt fieri videtur per habentes, ac exercentes virtutem gratiæ S. Pauli in ſerpentibus tractandis, aut aconitis (nulla ſubſequente læſione) comedendis. Meminit Strabo lib. XVII. Pſyllos apud Cyrenaicam regionem, naturalem quandam vim habere contra ſerpentes, ſicut & Tentyricæ contra crocodilos, vt nihil ab eis patiantur, ſed intrepidè natent, vbi reliqui homines occiduntur à crocodilis: quibus imperant prædicti Tentyricæ, aliiſq; emolumenti, ſeu quæſtus cauſa, quoties opus erit, eoſdem pro ſpectaculo innocuè monſtrant.

Aïalia minuta nocentiſſima.

Vrbes & inſulæ euerſæ.

Ratti ſeu glires verborũ virtute ſuffocantur.

Gratia S. Pauli Pſylli.

Tètyricæ crocodilos ligant.

De por-

De portentosa vltione Murium aduersus impios.

CAP. XXI.

REFERT Herodotus lib. II. quòd Aegyptio simulachrorum sacerdoti pro salute populi trepidanti, ac anxiè dormienti, numen per quietē auxiliarios contra impium Sanacharibum Assyriorum & Arabum Regē, eidem sacerdoti mortem, & Aegypto destructionem machinantem, mittere ꝓmisisset. Vnde sacerdos alacriter animatus, sumptis secum institoribus, operariis, & forensibus, dum nulli bellatores eum sequi vellent, castra in Pelusio (quà primùm inuaditur Aegyptus) posuit, vt hostem tam ferocem reprimere posset: eumq; nocte accedētem excepit. Et ecce affuere auxiliarii promissi, vis scilicet innumerabilis agrestiū murium: qui inimicoꝝ tum pharetras, tum arcus, tum scutoꝝ habenas abederunt, vt postera die hostes armis exuti, fugam fecerint, amissis multis. Eoq; nunc iste Rex (inquit Herodotus) in tēplo Vulcani lapideus stat, manu murem tenens, atq; hæc per literas dicens: IN ME QVIS INTVENS PIVS ESTO. Huic etiam lapidi simile, vel forsan crudelius spectaculum, ostendit murium turris in Rheno flumine fundata, eò quòd in illa à muribus cōsumptus est Hatto Antistes Maguntinus, ob multorum pauperum oppressionem, tempore caristiæ truculentissimè perpetratam. Non attendebat infelix Pontifex ad dictum Sapientis Prouer. XI: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autem in capite eius, qui participat: prout optimè Ambrosius asserit lib. III. Officiorum cap. VI. & VII. vbi dicit, peregrinos, & pauperes tempore famis vrbe non arcendos.

Auxiliarii mures.

Aegyptus ī Pelusio primùm inuaditur.

Mures inumeri

Pius esto.

Turris murium in Rheno.

Benedictus qui participat.

Adhuc de sæua vltione Murium.

CAP. XXII.

PRAETEREA Munsterus in orbis descriptione effigiata, aliam murium turrim ponit, prædicta longè horribilioē: in qua allegat quendam Poloniæ Regem, Popilium nomine, miserabiliter, modo quo sequitur, periisse. Conuiuia celebrantem, mero madentem, sertis coronatum, vnguentis delibutum, crapula & luxu resolutum, inuadunt mures, de cadauerib us patruorum, quos ipse, & vxor eius Regina veneno interfecerant, ingenti magnitudine egressi, & in conuiuantem tyrānum, consortem eius, & filios rabidis morsibus insiliunt, militum caterua nequaquàm abigente, quoniam humano suffragio fatigato, mures infatigati perseuerabant, die noctuq;. Extruuntur ardētes foci, & in medio eorum locatur Popilius, coniunx, & filij: illuc autem & mures per flammas transeuntes, parricidam rodere non cessabant. Ad aliud tandem elementum ventum est. In nauibus abducitur occisor patruorum Popilius, cum suis in stagni altitudinem: mures tamen incessanter secuti abductos, & naues rodebant, intantum vt aqua perforatis rimis ingressa, submersionem minaretur. Ideò nautæ timentes præfocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus: vnde alia caterua murium occurrens,

Popilius Rex Poloniæ.

Mures è cadaueribus patruoꝝ

Mures īfatigatī

Præsidiū in aq̄ inualidum.

Caterua muriū.

Turris alta.
Rex & Regina ac filii à muribus deuorati.
Arnolph' Imp. à pediculis cõ sumptus.

iuncta prioribus acrius infestabat. His visis, defensores diuinam vltionem cognoscentes, omnes fugerunt. Popilius autem protectoribus nudatus, recepit se in turrim altiorem in Cruſuicza: vbi mures rapido cursu ascendentes, consumpserunt & vorauerunt duos filios, vxorem, & facinorosum Popilium. Ecce non est potestas contra Dominum, aut consilium, vbi minuta animalia, & imbelles mures Popilium miserabiliter consumpserunt: quemadmodum pediculi, vermes minutiores muribus, Arnolphum Imperatorem pulpa, carnibus, ac visceribus exesis, medicis nequicquàm proficientibus, ad internicionem vsq; perduxerunt, solis cartilaginibus, & ossibus relictis.

De Hircis, & Capris.

CAP. XXIII.

Hircorũ maxia abundantia in terris aqlonis.

HIRCORVM, & caprarum in Aquilonaribus terris longè maior est abundantia, quàm in reliquis Europæ locis, ob montana pascua, & pastorum capratiorum diligentissimam curam. Hirci itaq; ibidem sunt magno corpore, crassis cruribus, breui & plena ceruice, auribus flexis & depressis, paruo capite, longo, spisso ac nitido collo, cornibus altis & latis, animosi, bellicosi, & robusti, ita vt lupis mediocribus, canum tamen auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi sunt: ita & capræ, ac hædi. Hyeme pascuntur pinearum arborum corticibus, atq; musco, & populeis virgis. Pelles eorum maximis nauigiis quæstus & lucri causa, decadumq; numero exportantur ad Germanicas oras: vbi rursus amplius disperguntur in orbem. Similiter & casei, propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ, scilicet stupidæ ac ingrossatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, sole, sale, ventoq; siccatis, incolæ auidius vescuntur, quàm illicò mactatis: idq; tempore æstatis, & agriculturæ. Nautis in anchoris ventum conuenientem expectantibus, magnam securitatem locorum mutationè, in littoribus præstant pascentes capræ, eò quòd naturali instinctu, immò ad exonerandam vermium molestiam, vadunt contra ventos: qui etsi

Hirci ferè omnes albi.
Quæstus pelliũ

Carnes crudę caprarũ eduntur
Prognostica ex hircis.

austeri

austeri sunt, non tamen bestias has ad aborsum fœtus constringunt. Vis enim frigoris tolerandi maior est in animalibus Septentrionis, quàm reliquis mundi oris. Quòd autem superius cernitur anguis ante pedes hirci, signum est, hircos, capraſq; ibidem persequi serpentes: qui alias incolis damna facturi, nimium multiplicarẽtur. Frigora tolerãt animalia aquilonaria.

De Suibus, & Porcellis.

CAP. XXIIII.

SVES, etsi cunctis hominibus in corpore, & natura non ignoti sunt, tamen quia à propitio numine ad solam hominum vtilitatem, & leuandum domesticum cibum concessi sunt, omnimoda gratitudine ab omnibus (exceptis Aegyptiis, & Iudæis eos execrantibus) acceptantur: licet nullum alium vsum hominibus prẽstare possunt, sicuti cæteræ animantes, quæ vel in cultibus agrorum adiuuant, vel plaustra collo trahunt, vel onera tergo gestant, vel indumenta exuuiis suis exhibent, vel copia lactis exuberant, vel custodiendis domibus inuigilant. Populis tamen Aquilonaribus mos est, nouę nuptæ plebeiæ conditionis, pro initiandis augendisq; armentis, & domestica supellectile, liberaliter donare porcam, ouem, & vaccam, atq; marito equinos pullos, canem, felem, & anserem. Varro grauis autor lib. II. cap. IIII. asserit à natura hominibus ad epulandum solummodò datum esse suem. A suillo quoque pecore immolandi initium sumptum esse veteres affirmant: & proinde in fœderibus faciundis porcus occidebatur: qui nostris temporibus longè securius, & honestius pro pace firmanda (saluo Christianorum bono ritu) mactaretur, quàm tot myriades hominum pro minima telluris angustia, tam impacabili odio trucidarentur. Atque ob id vel facetè, vel seriosè dictum Cæsaris Augusti attendendum erit, quo tempore Herodes Iudæorum Rex CHRISTO omnipotentis Dei filio nuper nato, mortem meditaretur. Nam cùm audiuisset inter pueros, quos in Syria Herodes intra bimatum iussisset interimi, filium quoq; eius occisum, ait: Melius arbitror, Herodis porcum esse, quàm filium. Et hoc ex Latinis scribit Macrobius II. lib. Saturna. cap. X. Sed nec Plinii doctrina lib. VIII. cap. LI. negligenda est: qua dicit,

Sues diuinitus concessi.

Donationes pro nouis nuptis, & maritis.

Porcus pro fœdere mactatus

Myriades hominũ nunc occiduntur.

Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudææ.

furto abactos fues, audita ſuaui voce paſtoris, ſubmerſo nauigio, quo vehebantur, inclinatione vnius lateris, ad propria ſuggrundia remeaſſe. Qua comparatione ſi Principes benignitate ſuos ſubditos ad pacem vocarent, aut cogerent, vtiq; porcum pro fœdere firmando minimè opus eſſet occidere, vel dilaniare: quod ſi ſubditi exhibitæ benignitati (ſpreta pace) contradicerent, vtique expaueſcere oporteret, ne in eos, tanquam rebelles porcos, ſpiritus diſcordiarum irruerent, non flumine ſed ſanguine ſuffocandos.

Suggrundia ꝓpria amantur.

De vtilitate eorundem, & Porco Troiano.

CAP. XXV.

Varro cõmẽdat carnem ſuillã.

ASSERIT præterea præallegatus autor Varro, illum eſſe ignauum, atq; improuidum patremfamiliâs, qui ſuccidiam in carnario ſuſpenderit, à lanio potius emptam, quàm à domeſtico fundo. Suillam pleræq; nationes affectárunt, iuxta illud Iuuenalis ſatyra VI:

Iuuenalis.

Obſeruant vbi feſta mero pede ſabbata Reges,
Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

Vtilitas carnis ſuillæ.

Eſt profectò ſuilla caro ad familiam bene alendam admodum neceſſaria: præbet enim firmiſſimum nutrimentum, & ſalubre corpus efficit, vbi modeſtè ſumitur, maximè cùm iuſculo ſit præparata: idq; Cornelius Celſus atteſtatur, carnem magis alere iurulentam, quàm aſſam: & aſſam magis, quàm frixam. Bonæ igitur valetudini potius, quàm paruæ voluptati conſulendum erit. Elixam frequentius apponere præſtabit, cùm propter ſalubritatem, tum quia familiæ commodior erit. Sed iterum clamat Iuuenalis,

Caro iurulenta magis nutrit. Notabile.

Quanta eſt gula, quæ ſibi totos
Ponit apros, animal propter conuiuia natum.

Neque alio ex animali, Plinio teſte lib. VIII, cap. LI, numeroſior materia ganeæ: quinquaginta propè ſapores cum cæteris ſinguli. Hinc cenſoriarum legum paginæ, atq; ſumptuaria edicta creuere, maximè quòd L. Titus abiecit tẽporibus ſuis, quòd porcum Troianum Romani ciues menſis inferrent: qui ſic vocatus eſt, quòd incluſis aliis animalibus eſſet grauidus, velut Troianus ille equus armatis militibus plenus fuit. Sed hic porcus facilè cedit Aquilonaribus aulis: pro quibus maximi boues, tam volatilibus, quàm terreſtribus animalibus cocorum peritia grauidi, & repleti ad copioſiſſimos ignes aſſantur, atq; centurionibus ordinatim ſedentibus diſtribuuntur. Ita & apud Indos in vſu fore compertum eſt: nam in curia Pretioſi Principis eorum, bos ingens, vel aliud quoduis animal vaſtum, omnigenis animantium generibus fartum, compendioſè aſſatur, atq; eſurientibus diſtributum offertur: porcuſq; dicitur Indianus.

Sapores ſo. ex ſolo porco.
Porcus Troianus.
Equus Troian'.
Boues infarti aſſantur.

De Rangi-

De Rangiferis.

CAP. XXVI.

IN partibus Septentrionis vtriuſq; Bothniæ (ſic enim extremi Aquilonis terræ, quaſi à fundo vaſis, vocantur) & magnæ Lapponiæ, beſtia tricornis eſt, de genere ceruorum, ſed longè procerior, robuſtior, ac velocior, Rangiſer duplici ratione dicta: vna, quòd in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quòd inſtrumenta cornibus, pectoriq;, quibus hyemalia plauſtra trahit, impoſita, Rancha & Locha patrio ſermone vocantur: quorum cornuum duo cæteris maiora, eo loco, quo ceruus, habet: ſed ramoſiora, ac extenſiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud verò in medio capitis, ramuſculis circunſtantibus cęteris breuioribus, ſitum eſt, caput vndiq; contra inimicas beſtias, præcipuè lupos, armatum reddens, immò admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. Cibus huius beſtiæ eſt, muſcus montanus, candidus, præſertim in hyeme, niuibus in ſuperficie ſoli coopertus: quas niues, licet denſas, naturæ inſtinctu (quaſi ſylueſter equus) perforat, cibum quæſiturus. In æſtate verò foliis, ac frondibus arborum, ſtando eundoq; melius, q̃ ſe inclinãdo floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incuruata, veſcitur: idq; laterali, & obliqua capitis inclinatione. Iubatum habet collum, veluti equus: vngulas biſulcas, & ferè rotundas, à natura tributas, eò quòd eius tranſitus, aut curſus etiam admiſſo ſeſſore, fit ſuper altas niues, in vallibus, campis, aut montibus condenſatas. Quòd obliquis ceruicibus ob ramoſa cornua pabulantur, abſq; ſimilitudine non contingit. Solinus enim cap. XLII. dicit, apud Garamantas Aethiopiæ gentes, armenta obliquis ceruicibus petere eſcas, ne prona in humum cornua figant. Verùm fragor, ac ſtrepitus pedum, vngularumq; tantus eſt, vt æquè citò ſonus audiatur, ac beſtia concernatur: neq; cùm curſum intenderit, vlla beſtia eius euadet celeritatem, præſertim in hyeme, quando robuſtior, atq; agilior eſt, vt vniuerſæ ſylueſtres feræ.

Bothnia duplex.

Rangiſer.

Rancha. Locha.

Cornua 15. ramorum.

Cibus rangiferorum.

Collum habet iubatum.

Solinus.

Fragor pedum

Beſtiæ omnes in hyeme fortiores.

De vtilitate huius animalis.

CAP. XXVII.

Vtilitas rangiferorum.

Possessio rangiferorum domesticorum.

MANSVEFACTA hæc animalia, veluti armentarii greges, maximam præstant dominis suis vtilitatem, videlicet in lacte, pelle, neruis, ossibus, vngulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victum delicatiorem. Quidam terrarum incolæ possident X. XV. XXX. LXX. C. CCC. vel D. qui pastorum cura ad pascua ducuntur, & reducuntur, stabulisq; , ob agmina montanorum luporum (cæteris ferociorum) grassantia, clauduntur. Educti in terras alienas, præsertim vltramarinas, ob cœli solicq; mutationem, aut insolitam escam (nisi pastore consueto cibentur) non diu supersunt: quemadmodum olim Illustrissimum Principem Suetiæ Stenonem Sture iuniorem, Duci Holsatiæ Friderico sex huiusmodi animalia misisse notatum est, duosq;, masculum & fœminam, Lapponicæ gentis coniuges, eisdem animalibus adiunxisse custodes: quibus è sua natiua terra translatis, atq; alienæ directioni subiectis, quia optata quies, viuendiq; ratio subtracta erat, nec ipsi, nec bestiæ singulari cura destitutę, diutius in vita manserè. Similiter & à Rege Suetiæ Gostauo circa annos Domini M. D. XXXIII. postq̃ aliquot illustribus viris terrę Prussię, cùm ad spectaculum, tum ad generis propagationem, decem similes vtriusq; sexus rangiferi emissi essent, syluestri libertate donati sunt: at nihil inde compertum erat, an ipsa mutatio loci profuerit stirpis propagationi.

Rangiferi 6. duci Holsatię dudum emissi.

Rãgiferi 10 postea emissi.

De curu-

De curulibus plaustris Rangiferorum.

CAP. XXVIII.

AMETSI hæc figura seipsam declarare videtur, addenda tamen est eius interpretatio, nulli fastidiosa: scilicet vt agnoscatur, quibus adiutoriis, & solatiis dies suos expendant populi Aquilonares. Et ideò videndum est, duo esse genera rangiferorum, syluestrium videlicet, & domesticorum: qui vsibus humanis subdita mansuetudine fideliter inseruiunt, vbi feræ naturæ reliqui in solitudine relicti, augmento generis se sociant, vt interim venatione premantur. Qui domestici sunt, curulibus plaustris aptantur, optimeq; grauissima plaustra per rura, camposq; deducunt, res scilicet pretiosarum pellium, pannog;, piscesq; diuersæ speciei cõtinentia: eò quòd pro maiori parte Lapones ichthyophagi sunt, inexhausta fertilium aquarũ piscatura viuentes, vt & infrà de eorum diuersis exercitiis erit aperiendum. Iter itaq; eorum est in vallibus planis, Noruegiam (ad quam frequentius proficiscuntur) respiciens, tanquam in rerum commutatione locum viciniorem, ac populi fidelioris amicitiæ seruandæ commodiorem. Qui verò his currubus præfecti sunt, vulgari gentis nomine Quenar appellantur, singulis diebus, si ita beneplacitum est, aut exigit necessitas, centum & quinquaginta millia passuum, id est triginta milliaria Gothica, siue Germanica, confi-cientes: currusq; eorum animalium non minoris grauitatis, quam equorum reputantur. Neq; in hoc loco omittendus est Fl. Vopiscus, qui asserit, Aurelianum Imperatorem quatuor iugalibus ceruis, currui deuicti Regis Gothorum Cannabæ applicatis, insedisse, atque Capitolium more triumphantium intrauisse: quos verius crediderim fuisse rangiferos, omnes ceruorum vires in fortitudine, & celeritate exuperantes.

Genera rangiferorum duo.

Rangiferi syluestres, & domestici.

Plaustra diuersarum rerum.

Ichthyophagi.

Iter vallium.

Quenar.

30 milliaria Gothica vno die conficiũtur.

Aurelian' Imp.

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.

CAP. XXIX.

Velocitas mira

Edictum Principis.

Pelles sub vehiculis.

Itinerantes venantur bestias

YEMALIVM vehiculorum vsu miram commoditatem assequuntur prædicti Lappones, maximè quod lubricitate huiusmodi vehiculorum cum niue conformi, longa peragunt itinera, ad loca rerum commutationibus deputata, prout superius lib. XI. cap. XXXVII. de forma eorum extitit declaratum, & edicto, ne externis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic verò ostenditur, quòd ea velocitas causatur ex pellibus tenerrimorum rangiferorum, vehiculis his hyemalibus subductis, hac præcipua arte, vt anterior pars pellis, antrorsum consuatur sub rheda: quo fit, vt pili foras eversi, nedum lubricitatem generent progrediendi, sed & resistendi firmitatem, ne retrò labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquàm haberetur, aut perficeretur optatum iter. Immò eo compendio viatores arcubus sagittisq; extensis, sylvestres rangiferos venatu acquirere solent.

De commoditate partium huius animalis.

CAP. XXX.

Vtilitates omnium partium rangiferi.

LAC deputatur ad vsum domestici nutrimenti, ac serum illius, ad potum conuenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quàm lectorum: immò equestrium sellis, culleis, & sollibus artificum diuersorum aptatur: valde enim tenax, & fortis est, ac durans. Nerui loco lini (ibidem ob frigora non crescentis) ad indumentorum vsum, instar fili præparati, deputantur, prout superius lib. IIII. cap. X. de colligatione nauium ferro deficiente fuerat interpretatum. Ossa atq; cornua, arcuum & ballistarum artificibus, auidè ea pro rerum cõmutatione quærentibus, applicantur. Similiter & vngulæ spasmaticis prosunt. Pili pro farciendis, mollificandisq; sellis equestribus, atq; puluinaribus pro hospitibus honorandis, & hyeme reprimenda. Carnes eius animalis optimæ, & salubres sunt, sale ventoq; siccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti sit, ex venatione veteribus adiungere recentiores.

LIBRI XVII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE ANIMALIBVS
SYLVESTRIBVS.
LIBER XVIII.

De Alcibus, ſeu Onagris, & ſiti eorum.

CAP. I.

DE MISSIS animalibus domeſticis, humano vſui familiarius inſeruientibus, ac etiam ſylueſtribus, in ſimili effectu idem facientibus: cum eiſdem ſolitudinum deinceps alias feras oportebit adducere, atque in primis alcem, vſitatiori modo ſylueſtrem onagrum apud omnes Aquilonares interpretes appellatum: de cuius natura, magnitudine, vſu, ac proprietate, cùm non exigua altercatio ſit inter ſcriptores naturales, prout Irenicus Germanicarum rerum diligens hiſtoricus & ſcriptor, lib. IV. Alces.

cap. XIIII. monſtrat: honeſtum æſtimabitur, vt opinionibus auditis, vagabundo alioquin animali certa tribuatur origo propaginis, vt ſit in Aquilone, vnde tot millia eius generis pellium magnis nauigiis exportantur vltra mare. Cæſar lib. VI. vt capras eſſe putat. Plinius lib. VIII. cap. XV. iumento, aut alii animali comparauit: ceruicis tamen, & aurium proceritate diſtingui à iumento. Has tamen in Hercinia Cæſar ponit, Solinus in Germania, Hermolaus Barbarus in Gallia Tranſalpina: & medium tenere inter cerui, & cameli magnitudinem, ait. Multa Iulius Capitolinus, & Pauſanias. Hermolaus alces inuentu raras eſſe ſcribit, quòd & Plinius nunquàm in hoc orbe viſas putat. Ad vltimum tamen eas in Scandinauia (id eſt extremis regionibus Aquilonis) ponit, atque ſomno arbore deciſa capi. Solinus propenſo labro ipſas ſcribit, vt niſi in poſteriora recederent, ali non poſſent. Hermolaus olfactu è longinquo venatorem eas ſentire æſtimat. Zacharias Lilius variis pellibus eas formauit, & magnitudine capras antecellere, crura earum ſine nodis rigere, vt cùm ceciderint, eleuari non poſſint. Recentiores autem conformius ſentiunt, vt alces ſint ab Aquilone, tanquam loco originis, multiplici ratione prodeuntes, vbi vulgariter Elg, aut Elgar appellantur.

Pelles alcium, ſeu onagrorũ.

Opiniones.

Alces paſcũtur retrocedendo.

Alces beſtię ſũt Aquilonares.

Pulli alciũ domeſticantur.

Pulli autem venatorum induſtria capti, ita ſucceſſiuè manſueſcunt, vt naturali vrgente ſiti, epotent maxima ceruiſiæ vaſa, à diſcumbentibus eiſdem propinata. Qua autem lege id fieri ſoleat, reſpondeant ipſi inſatiabiles potatores.

De Alcium

De Alcium medicinis dexteri pedis, & captura earum.

CAP. II.

VNGVLA exterior dexteri lateris, pedis posterioris, onagri masculi, qui non genuit, abscisa à viuo pede securi, vel alio instrumento auulsa post medium Augusti, spasmum, aut morbum caducum patienti adhibita, continuò sanat. Simile scribitur de pelle hippopotami, quòd è sinistra parte frontis inguini alligata, venerem inhibet. Alces igitur instar ceruorum gregatim in vasta solitudine vagantur, insidiisq; extensorum telorum, industria venatorum sæpissimè capiuntur, vel maximorum canum insultu retruduntur in antra rupium, vt inde raro viuæ euadant: immò quiescentes humi, vel erecti stantes onagri maximi, à minima quandoque mustela guttur insiliente mordentur, vt sanguine decurrente, illicò deficiant morituri. Adeò insatiabilis est hæc bestiola in cruore sugendo, vt vix similem suæ quantitatis habeat in omnibus creaturis. Hacq; bestia cannis imposita, chordaq; directa, quidam prædantur nidos hirundinum, columbarum, & gallinarum, vt earum extrahant pullos: quibus mirè insidiatur, hoc solo instinctu, vt sanguinem sugat, quasi ventrem haberet elephante maiorem. Sic & Plinio autore lib. VIII. cap. XXV. ichneumon per fauces, vt telum aliquod, illabitur in os crocodili, eiusq; erodit aluum. Sic & erinacius vrsum, & minimus serpens interemptorem, immò & ipsi delphini cultellato dorso Nilum ingredientes, suum hostem interimunt crocodilū: vbi alioquin impares viribus essent extra amnem. Callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntq; non modò sua commoda, verùm & hostium aduersa: nórunt sua tela, nórunt occasiones, partesq; dissidentium imbelleis. In ventre mollis, tenuisq; cutis est crocodilo: ideò se vt territi immergunt delphini, subeunteq; aluum, illam secant spina. Nec solæ bestiæ aduersantur crocodilo, sed & gens Tentyricarum ferox, & pusilla: quæ (vt suprà cap. XX. lib. præcedenti dictum est) minaci vultu, & manu audet inire conflictum cum crocodilis; qui timidos fugant, & audacibus minimè resistunt.

Medicia ex vngula alcis.

Modus venãdi alces.

Alces maximæ à bestiola occiduntur.

Mustela.

Crocodilus.

Erinacius.

Delphinus.

Animalia sciũt arma hostium suorum.

Gens Tentyricarum.

De pugna Alcium, ſeu Onagrorum contra lupos.

CAP. III.

Beſtiolæ contẽptibiles.

Lupi montani cõtra alces pugnantes.

SED nec ſufficit commodo, atque vtili animali, homines ſuſtinere venatores telis aſperis, ſagittiſq; latis, millenis inſidiis ſeſe in vaſta ſolitudine impetentes: immò & beſtiolas contemptibiles, muſtelas ſcilicet præmiſſas, reſpectu tam proceræ altitudinis ſuæ: niſi & ferociſſimos lupos, montanos præſertim, ſufferat inſidiatores: eo videlicet modo, vt cùm aſperrimæ hyemes ſint, denſæq; niues, ipſi lupi fame preſſi, heremi latebras vaſto agmine circũeuntes, expoſtulent prædam: lacubuſq; congelatis onagros ineſſe ſpeculantur: in quos irruentes, & vngulis, & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis eſt in ictu vngulæ, vt illicò tactum lupum interimat, aut fodiat: quod ſæpius in canibus robuſtiſſimis venatores experiuntur: immò elabente cane, oppoſita arbor illiditur, quaſi fungus adeſſet. Onagri naturæ inſtinctu, vt proximo ſuperiore cap. monſtratum eſt, nórunt apta certamini loca, ſcilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis vngulis ſunt ſolidiores, vbi lupi quaſi in vaginis vngulas retinent viribus vacuatas: atq; ita in conflictu manentes, non procul abſunt venatores, qui fatigatam partem prælio excedentem, ad interitum vſq; ſubſequi ſolent, alieno periculo prædas opulentiores conquiſituri. Fit enim atrox certamen, vt pauci onagrorum, at multi luporum lacerati linquantur: quos ob pellium valorem venatores acceptant, atque interim onagri, ſeu alces, in tuta recedunt. Lupi procul dubio ſuper congelatum niuium cacumen, tanquam leuius inſultantes, exciperent victoriam, vbi alces graui põdere niuibus immerſę, lupis fierent eſca. Ita prouidens natura (vt ſupradictum eſt) vnicuique animanti idoneum campum pro ſui defenſione diſtribuiſſe videtur.

Canis vno ictu excerebratur.

Arbor ictu pedis penetratur

Venatores inſequuntur partẽ victam.

Natura quidẽ ſuccurrit.

De Ceruis,

De Ceruis, & Damulis.

CAP. IIII.

LICET in Septentrionalibus terris plus, quàm in alia orbis vlla regione, videntur aſperrima frigora prædominari: tamen innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animalium multitudo reperitur, vt partim dictum eſt, atq; peramplius oſtendetur. Inter quæ ad eſum humanum prædicti onagri, & hic dicendi cerui, damulæ, atque capreoli, nobiliorem ſortiti ſunt æſtimationem: & ob id eorum venatio ſolis nobilibus, atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt ſunt hoſpitum receptores, & Eccleſiarum præſides, antiqua lege reperitur admiſſa: atque etiam ne auiditate venatorum (quorum maximus ibi numerus eſt) ſolitudines euacuentur in ſobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis, vtuntur occupatores: licet non facilius ſit ea inuenire, quàm ceruas proſpicere parturientes, aut onagrum liberum in terra ſalſuginis rugientem. Singulis annis ceruos cornua veris tempore amittere Pli. lib. VIII. cap. XXXII. opinatur, & noua reparare. Sed interim quaſi mutili & inermes, locis abditis ſoliuagi latent. Ceruorum venatio facilis eſt, quia inermes, & timidi, nullum habentes præſidium, niſi in celeritate fugæ. Proinde filios ſaltu, & curſu edocent, vt fugere poſſint. Mares cerui cornibus inter arborum ramos manentibus, venatoribus cedunt. Sunt etiam cerui ſimplices admodum, vt nonnunquàm viſo venatore ſtupeant, & omnia admirentur, viatoreſq; eminus ſequantur. Sæpe etiam vi canum vrgente, ad hominem confugiunt. Mulcentur etiam cantu puerorum, ſed magis paſtorali fiſtula delectantur: & præcipuè virginum, quibus iacentes ſe attrectari permittunt, & hinnuli, ac damulæ illas ſequuntur blandioribus ſonis allecti. Cerui fugiunt audito canum latratu, quem fallunt ſequentes ventum. Erigunt aures, & acutè audiunt, deprimentes obtuſi fiunt. Dictami Cretenſis herbæ vſu venenatas ſagittas eiicientes, vulnera propria ſanant, centum annis viuentes. Præda venatione capta, nobilior eſt: inſidiis, faſtidioſa putatur. Ceruinæ carnes eſæ, febres arcent, vt in aliquot illuſtribus fœminis actum eſſe Plinius lib. VIII. cap. XXXII. teſtatur.

Frigora aquilonis aſperrima.

Venationes nobilium et exceptorum.

Cornua cedunt occupanti.

Cerua paritura non videtur.

Venatio ceruorum facilis.

Cerui ſimplices ſtupent.

Cerui mulcẽtur fiſtula.

Dictami virtus

Præda nobilior quæ eſt.

De Castoribus.

CAP. V.

Habitatio castorum.

Abũdãtia castorũ maxima in Septentrione.

Domus castorũ super aquas.

Ignaui castores laborare cogũtur.

Castor supinè tractus põdus portat.

Domus tricameralis.

Esca delicatissima.

Dentes acutissimi.

TSI Solinus Ponticas aquas tantummodò inhabitare, & genus propagare æstimat castores: tamen in Rheno, Danubio, atq; paludibus Morauiæ reperitur id genus in copia magna. Sed salua hac opinione, diuinæ prouidentiæ attribuendum est, quòd maxima horum animalium abundantia est in Septentrionalibus aquis, eò quòd quietiores sunt, quàm Rheni, vel Danubii: vbi strepitus est, & incessabilis nauigantium labor. In Aquilone infiniti fluuii sunt, & arbores aptissimæ, pro domibus ædificandis: quas & mira fabricant arte, docente magistra natura. Gregatim etenim ad cædenda ligna incedunt, dentibusq; ligna præscindunt, & præsciſſa ad sua latibula miro modo comportant. Nam vnum ex suo grege laboribus inutilem, desidem, aut ignauum, vel senio confectum, sed maximè alienæ societatis, & gregis profugum, pro vehiculo pedibus eleuatis supinum, in terram dorsotenus sternunt: inter coxas, & crura ligna ordinant, & componunt: & eum trahentes ad suas mansiunculas, à lignis exonerant: iterumq; exeunt, & redeunt, donec institutæ domunculæ fuerint elaboratæ, situ scilicet bicamerali, vel tricamerali, vt corpus ab aquis emineat, atq; cauda in eis quiescat: quæ, vt pedes posteriores, pro piscibus in escis habetur. Est enim cauda instar piscium squamosa, coriaria, tum densitate suffulta, atque nodis latentibus mirè distincta, delicatissimam præbens escam, atq; medicinam iis, qui sauciis intestinis elanguent. Nec periti coci eius præparationem ignorant, siue pro cibo, siue pro medica resocillatione sit præparanda. Dentes habet acutissimos, vt arbores iuxtà flumina, quasi ferrea nouacula cædat: quin & hominis, venatoris præsertim, parte comprehensa, non antè, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit.

De opi-

De opinione Solini circa Castoreum.

CAP. VI.

QVOD autem Solinus dicit, castorem se castrare, ne captus hominibus prosit, in Septentrionalibus oris nulla videtur assertio veritati coniuncta, vt Plin. lib. XXXII. cap. III. testatur: quia à venatoribus captus, testiculos semper habet annexos, maiori vel minori quantitate, iuxta magnitudinem animalis: sed substrictos, & adhærentes spinæ, nec adimi posse sine vitæ iactura. Agricolæ ex eius structuris depressis vel eleuatis, agros sublimiori vel humiliori loco præparant, ob aquarum inundationem maiorem vel minorem. Pro compertissima etiam medicina fœminæ Septentrionales parituræ habent, quòd quantitate vnius auellanæ nucis huius castorei cum ceruisia pota, mirè alleuiat parturientem. Præterea tempore pestis odoratui suppositum omne toxicum arcet: quia odoris grauis, gustu amaro, & friabile est. Sternutamenta etiam olfactu mouet. Somnum conciliat cum rosaceo perũcto capite, & per se potum in aqua: & ob id phreneticis vtile est, cum similibus à Plinio XXXII. lib. cap. III. recitatis: vbi multa mira, & vtilia adducit. Pelles autẽ huius animalis, quasi plumæ molles sunt, & delicatæ, ac ideò pretiosæ, miram vim contra asperitatẽ frigoris expellendi retinentes: magnatum, & illustrium virorum vestitus est satis pretiosus.

Testiculi nõ videntur abscisi in castoribus captis.
Prognostica ex ædificio castorum.
Fœminę leuius pariunt bibentes castoreum.
Pestis auertitur
Somnus prouocatur castoreo
Pelles delicatæ castorinæ.

De Gulonibus.

CAP. VII.

INTER omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur insatiabilia, hoc animal præsenti figura expressum, in partibus Suetiæ Septentrionalis præcipuum susceperat nomen, vbi patrio sermone Ierff dicitur, & lingua Germanica Vielefrass, Sclauonicè Rossomaka à multa comestione: Latino verò non nisi fictitio, Gulo, videlicet à gulositate appellatur. Grossities eius, vt magni canis: aures, & facies, velut catti: pedes, & vngulæ asperrimæ: cor-

Gulo.
Ierff.
Vielefrass.
Rossomaka.
Descriptio gulonis.

pus villoſum, & prolixorum pilorum ſubfuſcorum: cauda vt vulpis, licet breuior, ſed crinium denſiorum: vnde optima conficiuntur hyemalia capitum tegumenta. Hoc igitur animal voraciſſimũ eſt. Reperto nanq; cadauere, tantum vorat, vt violẽto cibo corpus inſtar tympani extendatur: inuentaq; anguſtia inter arbores, ſe ſtringit, vt violentius egerat: ſicq; extenuatum, reuertitur ad cadauer, & ad ſummum vſque repletur: iterumq; ſe ſtringit anguſtia priore, repetitq; cadauer, donec eo conſumpto, aliud ſolicita venatione inquirat. Creditur à natura creatum ad ruborem hominum: qui vorando, bibendoq; vomunt, redeuntq; ad menſam, noctes & dies continuaturi, prout Mechouita in ſua Sarmatia opinatur. Caro huius animalis omnino inutilis eſt ad humanam eſcam: ſed pellis multum commoda, atque pretioſa. Candet enim fuſcata nigredine, inſtar panni Damaſceni, diuerſis ornata figuris: atq; pulchrior in aſpectu redditur, quò artificum diligentia & induſtria, colorum conformitate, in quocunque veſtium genere fuerit coadunata: ſoli Principes, & magnates eo indumento tunicarum more confecto, hyemis tempore vtuntur: quia calorem adducit citius, & eum diutius ſeruat inductum: idq; nõ ſolùm in Suetia, & Gothia, ſed & in Germania, vbi raritas harum pellium maiorem ſortitur æſtimationem, quãdo nauigiis vnà cum cæteris mercibus fuerit appretiata.

Modus egerẽdi

Mechouita Polonorum hiſtoricus.

Pellis gulonina pretioſa.

Veſtitus principum.

De honeſtandis hoſpitibus in harum pellium tegumentis.

CAP. VIII.

EQVE incolæ terrarum quæſtus cauſa permittunt has pelles educi in alienas regiones, cùm & earum tegumentis tractent in hyeme hoſpites honorabiliores: argumentum oſtendentes ſufficiens, ſeſe nihil amœnius, clariuſq; ducere, quàm bonos hoſpites quouis tempore & ordine magnificare, etiam in vehementi frigore, quando inter alia beneficia lectos tam pretioſis pellibus ſtratos, eiſdem exhibent præparatos, prout XVI. libro de hoſpitalitate gentis cap. XII. extitit declaratum. Sed neque ſilendum exiſtimo, quòd dormientibus ſub harum pellium tegumentis, euenire ſolent ſomnia, quaſi eius animalis vitæ, naturæq; conformia, in inſatiabilitate deuorandi, & beſtiis inſidiis faciendis, & præcauendis: quod forſan ſub ratione fit, vt qui ſpecies calidas, zinziber, aut piper comedunt, comburi videantur: & ſaccharum manducantes, aquis ſuffocari credantur, prout Plutarchus habet in Problematibus ſuis. Videtur & aliud ſubeſſe naturæ ſecretum, vt iis pellibus induti, bibendo & comedendo nullum ſaturitatis veſtigium relinquant. Inteſtina huius animalis, citharœdorum opera ad vſum chordarum (voluptate gentium) formata, ſeu extenſa, raucum generant ſonum: qui temperamento chordarum dulcium citò reſoluitur in amœnitatem. Vngulæ in modum circuli vertiginoſis capitibus, ac tinnientibus auriculis appenſæ, celeriter recuperandæ ſanitati proſunt. Sanguis eius aquæ calidæ admixtus, venatoribus eſt pro potu: immò etiam melle rariſſimo conditus, in nuptialibus triumphis propinatur. Aruina, ſeu pinguedo eius, putridis vlceribus per modum vnctionis adhibita, celerrimè ſanitati confert. Dentium vſus incantatoribus patrocinatur. Vngulæ prædictæ recenter extractæ, cattos, caneſq; demonſtratæ fugant, quemadmodum auiculæ viſo vulture, vel erythrotaone,

Hoſpites honorificè tractãtur

Somnia aĩalibus ſimilima.

Cauſæ ſomniorum.

Sonus raucus.

Vngulæ medicinales.

Sanguis.

Aruina.

Vſus dentium.

De modo

De modo venandi Gulones.

CAP. IX.

VENATORVM arte varia acquiritur hoc animal insidiosum (cuius facies partim catto, partim cani similis est) solo respectu pretiosæ pellis, hoc modo: Portatur in syluam cadauer recens, vbi frequentius hæ bestiæ vagari videntur, præsertim in niuibus altis: (æstate enim nil valent pelles) quo cognito per odorem, & apprehenso, vescitur, donec ventrem instar tympani extensum, inter arbores angustas, non sine cruciatu cogatur exonerare: sicq; occupatum, lata dimissa sagitta venator occidit. Est & alius modus huius bestiæ capiendæ, per trabes tenuissima chorda distinctas, vt eius leui motu, cadauer edendo stranguletur: vel etiam in effossas scrobes, seu cauernas obliquas, vt fame vrgente cadauere immisso vescatur, incidens capitur. Aliaq; via vix conceditur, vt à canibus apprehendatur, cùm vngulas, dentesq; adeò acutos habeat, vt eius cõgressum formident canes, qui in ferocissimos lupos vires suas extendere solent. Huic guloni in auibus magnis assimilantur harpyiæ, quæ in solitudine iuxta mare Ionicum morãtur, tam rabidæ famis, vt ferè nullo cibo perhibeantur satiari. In marinis monstris ahunus cunctis aliis insatiabilior: cuius corpus extenditur, donec vomitu extenuet ventrem, prout Albertus & Vincentius attestantur. Ita & hippopotamus, fluuialis equus: qui naturali astutia inter arundines pedem vulnerando, saginam deponere nouit, impressaq; complanare vestigia, vt venatores fallat insequentes, prout Plinius & Solinus dicunt.

Descriptio gulonis.

Pelles æstate nil valent.

Modus occidẽdi gulonem.

Canes expauescunt dẽtes gulonum.

Harpyiç.

Hippopotam' equus fluuialis

De Leporibus.

CAP. X.

Multitudo leporum discolorum

QVIA in frigidis nationibus Septentrionis maxima est leporum multitudo, volui paucis eorum naturam saltem in mira colorum mutatione declarare, cùm plurimi beatum Ambrosium lib. V. Hexam. cap. XXIII. allegent, quasi pro miraculo dicentem, eos hyeme albescere, & æstate in pristinum redire colorem: veluti vbicp per orbem hoc creditur esse portentosum, aut mirum. Est igitur certissimum, omnes lepores Aquilonares post æquinoctium autumnale, primo præsertim niuium casu, candidum (dimisso griseo) induere pilum. Quæ autem mutationis ratio fit, satis diffusè pertractat Albertus lib. XIX. de animalibus cap. VIII. vbi summa varietas huiusmodi, aut ex infirmitate, aut colore cutis, aut ætate, aut situ cœli, & terrarum, aut temporum, (vt in hac instituta materia) fieri asseritur: quia sicut accidit hominibus secundum ætates alteratio, ita & aliis animalibus ex temporum mutatione. Fortior nancp est diuersitas temporum, quàm ætatum. Amplius animalia vtentia multis cibi generibus, & edendi modis, efficiuntur plerunqp diuersi coloris: & ideò color apum est vnus: color autem vesparum rubearum, & citrinarum, est diuersus: modi enim diuersi cibi, causæ sunt alterationis colorum. Rationabiliter autem hoc accidit, quòd ex diuerso cibo superfluitas diuersorum humorum generatur: ex quibus & cutis, pili, cortex, plumæ, & pennæ in auibus proueniunt. Vidi & ego mures candidum saccharum continuè comedẽtes, album induisse colorem, atcp itidem eundem exuisse, sacchari comestione subtracta. Autor libri rerũ naturaliũ dicit, herminea bestiolam (quam alii hermelinam vocant) de genere mustelarum, totam præter caudam (quæ semper niger rima est) mutare pellem, de subfusca scilicet in albam. Idemcp parandrum facere ait in terra, & polypum, ac trebium in aqua. Quantùm verò ad escam leporum Septentrionalium regionum, certum est, eos (frigore, ac niuibus concluſa terra) vesci corticibus arborum pinei, quercini, tremulei, ac populei generis, & aliis sagacitate naturæ conquisitis, non autem niuibus, vt Plinius opinatur lib. VII. in mensibus hybernis. Somnumcp capiunt sub densis abietum ramis, altitudine

Lepores cãdidi

Causa varietatis colorum.

Mutatio ciborum causat colores

Mures candidi ex esu sacchari

Cauda hermelinorum semper nigra.

Cibus leporum

tudine niuium(fouea relicta)condenſatis. Habet na nq; hoc genus arborum maius frigoris tẽperamentum, ꝓpter denſitatem ramorum, et latebras ſecretas in animalibus conſeruandis, quàm quoduis aliud fruticum genus. Aeſtate verò in rupibus, & petris domicilium eligit ſecurum, cùm ſe nouit naturali cooperante timiditate, omnibus animantibus datum in prædam: quam ſola velocitate, & fuga vbi poterit, euadere meditatur: non autem quando ludit cum muſtela: quia hæc etſi luſum oſtendit (vt præſenti lib. cap. I I. de alce, ſeu onagro dictum eſt) tamen collo eius in tantum premendo ſe aſtringit, vt illicò guttur leporis quantũcunq; validè currentis, dentibus, vt ſanguinem eliciat, confringat, & manducet. Ita dolo, non viribus beſtiolæ ſuperatur: etiam accipitris velocitate: contra quem, vt flexuoſo curſu aduerſus canem, vix, aut rarò ſe reſeruat immunem.

Temperamentũ frigoris.

Muſtela luſum oſtendit, ſed mortem meditatur.

Vires ſuperãtur dolis.

De Leporum varietate.

CAP. XI.

SVNT & duplices lepores, montani videlicet maiores, & campeſtres exiliores: in quorum genere cuniculi deprehenduntur: qui ſubito partu, & eo plerunq; damnoſo, nimium multiplicantur, vt Plin. lib. V I I I. cap. XXIX. & Strabo lib. I I I. in verbo cuniculorum meminere. Sed hi nulli, aut rari ſunt in Aquilone, ob terræ duriſsimam congelationem: quam hyeme nequaquàm penetrare valerent; vti in terris arenoſis Germanicæ nationis, Hollandiq, ac alibi &c. Leporum cibus valde cõmunis eſt, & vſitatus in Septentrione, maximè elixus cum ſuſculo atro pro more gentis, ſatis ſalubri, atq; eius generis carnibus aſsis. Vnam tamen infelicitatem pleræq; mulieres vterum gerendo incurrunt, vt vel eſu, vel ſaltu ſuper caput leporis facto, generent infantulos oris leporini, inter os & nares diuiſa labia perpetuò retinentes: niſi ſtatim à principio affluant particulam pectoris tenerrimi pulli, illicò occiſi, & ſanguinolenti. Qui podagram patiuntur, pedes imponũt ſuſculo leporis cocti, temperato calore relicto. Renes etiam leporini inueterati, pedibus alligati, podagram leuant. Contra dolorem pedum frigore aduſtorum (vt plerunq; ibidem accidit) cineres pili combuſti apponuntur, & proſunt. Pellium leporinarum, candidarum præſertim, maximus quæſtus, & vſus eſt apud inſtitores Moſchouitarum: qui plura millia veſtium vel vendunt, vel pendunt Tartaris, vt redimant quietem, pace ſecuriore fruituri.

Cuniculi in aq; lone non ſunt

Cibus leporinarũ carniũ atri coloris.

Os humanũ ꝗſt leporinum.

Remedium podagræ.

Remediũ aduſtoꝝ i frigore.

Veſtes leporinę infinitæ.

De Lynçibus, & pellibus eorundem.

CAP. XII.

Lynces aquilonares.

LYNCES in Septentrionalibus ſyluis non adeò frequentes generantur, vt lupi, licet impares haud ſint in auiditate prædarum. Quòd autem Plinius lib. VIII. cap. XXXVIII. aſſerit, eorum vrina gemmam lyncurium vocatam, inſtarq; carbunculi rutilantem, humi defoſſam generari, atque in ſuccinum conuerti, veriſimile non videtur, vt cùm hæc beſtia aliis inuidens, vrinam ſuam arena, vel terra opertam, profundius claudat: quò nunquàm perueniunt muſcæ, ranæ, aranеæ, vermes, bruchi, culices, neque formicæ: quæ paſsim in ſuccino omnium colore variato, incluſæ videntur, prout ſuperius lib. XII. cap. VIII. IX. ac XX. diffuſius eſt oſtenſum. Nec lyncum tranſitus eſt prope riuos, vel aquas, ſed campos, & ſyluas: vnde lyncurium, ſiue ſuccinum inde generatum ad mare, & deinde vi tempeſtatum in tot millibus librarum, in littora Prutenica detrudi, & colligi poſſe, credibile non ſit. Natura igitur lyncis eſt, vt non reſpiciat retrò, ſed continuo progreſſu, & ſaltu præcipitet curſum. Cibus illi ſylueſtrium cattorum frequentior, aut ſuauior eſt: quia ſicut illis libentius veſcitur, ita & eorum latibulis, vt rapiat, inſidiatur. Pelles eius mollioribus plumis, & pulchrioribus maculis præditæ, ſatis carè venduntur, præſertim in aſperrima hyeme prædatæ: tunc enim in virtute, & colore ſunt aptiores, vti æſtate viliores, immò deteriores. Qualiter autem & hæ, & aliæ pelles falſificentur, videat qui velit, ſupradicto VI. lib. cap. vltimo.

Lyncurium.

Opinio ſuccini generati refellitur.

Natura lyncis.

Pelles lyncinæ.

Pelles i frigore meliores.

De Lupis

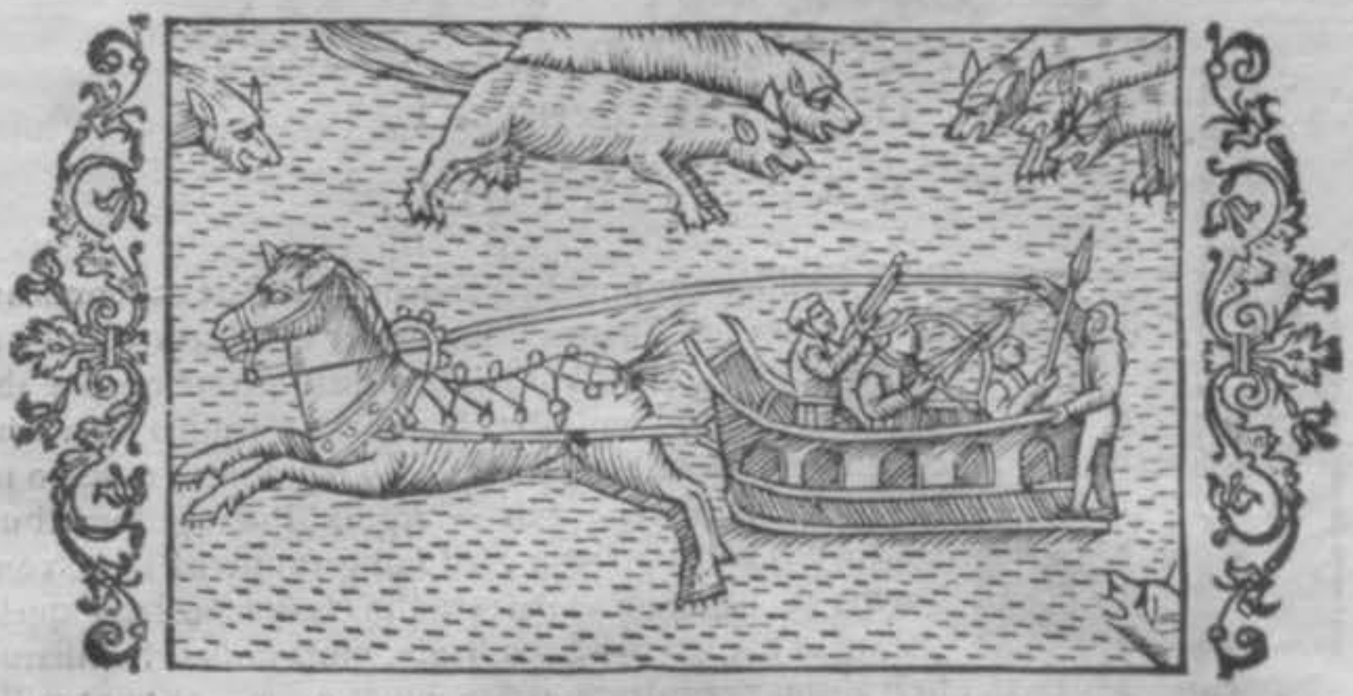

De Lupis, & fæuitia eorundem.

CAP. XIII.

ICVT Africa, & Aegyptus inertes, paruoſq; lupos gignunt: ita frigidus orbis, Septentrionis (teſte Plinio lib. VIII. cap. XXII.) hos aſperos, & truces emittit. Et verè ſic eſſe, fæuitia & malitia eorum oſtendit, præſertim tempore coitus, & frigoris immenſi, quando viatores armatos incedere oportebit, vt ſe, iumentaq; ſua illæſos conſeruent, præcipuè mulieres partui viciniores: quibus lupi capto odore magis inſidiantur. Ideoq; nulla fœmina ſola permittitur itinerari, quin armatus cuſtos illi aſſiſtat, prout ſuprapoſita figura demonſtrat. Euenit enim plerunq; menſe Ianuario, vt hyemalibus vehiculis homines itinerantes, agminatim ab vtroq; latere accurrentes lupos, ſi viuere velint, arceant ſagittis, & bombardis: vnde fit, vt non ſecus viatores ad priuata negotia, etiam Eccleſias rurales tranſituri, in armis prædictis ſint prouiſi, quàm ad publica certamina forent profecturi: immò in tantam ſæpiſsimè ferociam, & rabiem vrgente fame, frigore, & naturali congreſſu incidunt, vt humanas habitationes intrantes, rapta iumenta ibidem celerius deuorent, vel ſecum in ſyluas lacerata deportent. Sed neq; impunè hoc faciunt: habent etenim & in his malis remedia ruricolæ, quòd falces ferreas alligato cadauere ponant in niuibus: vt lupi prædam voraturi, pedibus amputatis pœnas luant, vel ſagittis impetiti, illicò moriantur, vel ſubterraneis ſpecubus auiditate prædæ immerſi, fame macerentur. Immò & plures diuerſi generis rapaces beſtias, vt prædictos gulones, & vulpes in eandem ſpecum cadentes, habebunt ſocios mortis: qui communi fæuitia cum eis omnia deprædabantur.

Lupi truces.

Lupi inſidiãtur mulieribus im prægnatis.

Bellum contra lupos.

Viatores armati

Lupi irruunt in ædes humanas

Remedia occidendorũ lupo rum.

Specus.

De incidenti cauſa expulſionis Regis Daniæ Chriſtierni II.

CAP. XIIII.

Balliſtę Gothicę.

REX Chriſtiernus non perpendens, aut ſcire contemnens, cur Gothica, & Suetica gens ſemper vteretur arcubus, & ſagittis, pręcipuè fortibus balliſtis: quaſi pernicioſę ferę ibidem non eſſent, hominibus & armentis ſemper nociturę, edictum publicauit in principio ſui regiminis (modico interuallo durantis) ne quis in regnis illis Aquilonaribus, huiuſmodi armis vteretur, ſed ſub graui pœna illicò comburereret ea, alioquin vt reus criminis læſæ maieſtatis quiſq; puniretur. Quo præcepto ſtante, plura millia balliſtarum vbiq; comburebantur: licet aliqui prævidentes rerum mutationem, aliquot millia arcuum meliorum in abditis ſyluis reſeruárunt. Sed viſa crudelitate ſæuientium beluarum in hominibus, & iumentis rapiendis, vocatis vbique artificibus, auctoq; pretio, celerrimè loco cõbuſtarum balliſtarum multò plura millia recuperárunt: immò & de laricibus, quaſi è cornibus conglutinatos arcus fabricárunt. Quod cùm Regii præfecti iuxta conſtitutam legem vindicare proponerent, agricolæ (quorum bona depopulabantur a beſtiis) dum cauſa neceſsitatis de arcendis beſtiis, per hæc arma nihil efficerent, allegata, quaſi vir vnus numero X L. millium cum ſingulis balliſtis exeuntes, præfectos illos, & quotquot eorum complices ſtatutorum Regiorum executores, inuenire poterant, cum Rege, & poſt eum per Smaalandica ſyluas fugientes, è regno exturbarunt: documentum poſteris præbentes, vt ſic Regibus & Principibus obediant, ne ſe, atque proles, & iumenta ſua beſtiis permitterent deuoranda. Caueant Principes à delatoribus, adulatoribus, & ſuſurronibus: & de arcubus, ac ſagittis non erit formidandum. Nero Imperator dira crudelitate execrabilis, tantum delatoribus tribuit, vt falſa etiam, quæ deferebantur, pro liquidis ac compertis acciperet, & quàm primùm grauiſsimè, ſæuiſsimeq; vlciſceretur: & ex minimis cauſis malorum cumulum exaggerabat: & facta etiam dubia tormentorum vera videri adigebat: carnifex, vincula, & cruentæ quæſtiones, ſine diſcrimine vllo ætatis, vel dignitatis, ſemper præſtò aderant, & calumniatorum funeſtas voces expectabant: quibus Principis aures intentæ erant, nec excuſantibus, aut defendentibus vnquam patebant. Oportet ergo conſilio Sapientis, iuſtum & humanum eſſe omnem hominem, maximè Principem multis imperantem.

Edictum Regis Chriſtierni caſſatum.

Incolæ Gothici regni fugãt regem Daniæ.

Adulatores pl' pricipi nocẽt, q̃ balliſtæ ſubditorum.

Exempla crudeliſsimi Neronis abhorreda

Prouerbium.

De multiplici genere Luporum.

CAP. XV.

Luporum genera plura.

Lupi ſylueſtres

SVNT montibus Doffrinis, Suetica ac Norvegiana dominia diuidentibus, lupi albicantis coloris, gregatim vt pecora partim in vallibus, partim in montibus euagantes: quorum eſca ſunt animalia imbecillia, vt mures, talpæ &c. Sylueſtres, & communes lupi ſunt, qui armentis incolarum mira importunitate inſidiantur, vt vaccis, vitulis, capris, ouibus &c. Contra quos, pauperiem incolis facientes, venatio publica loco, die, & hora inſtituitur, vt retibus, canibus, ac reliquis inſidiis interimantur.

Non

Non enim tantam curam habent pro veteribus lupis intercipiendis, quàm catulis ne coalescant, interficiendis. Quidam etiam ex catulis sic interceptis, etsi domestici fieri videantur in vinculis clausi, tamen sæuissimi generis non obliti, quibusuis aliis etiam volatilibus insidiantur. Fœtus tamen ex iis, & cane domestica procreatus, valde inimicus efficitur in omne aliud luporum genus, quod gregibus insidiatur. Est & genus luporum Thoes dictum, cæteris longitudine procerius, sed breuitate crurum dissimile, velox saltu, venatu viuens, innocuum homini: habitum, non colorem mutat: per hyemes hirtum, æstate nudum. Meminit Pau. Diaco lib. IIII. cap. XXXVIII. lupum demonstrasse viam errabundo: quod portentoso euentui veniet attribuendum, prout Vincen. lib. XXVII. cap LXXXVII. asserit, in territorio Gebennensium lupum quendam magnitudine corporis, ferocitate aliis dissimilem, homines deuorasse, & plusquàm XXX. animas diuersi sexus, & ætatis vita priuasse. Etiam lib. XXIX. cap XVI. luporum rabiem tantum sæuisse, vt filios ab vberibus matrum interceperint laniandos.

Lupi domestica ti semp infidi

Thoes.

Lupus ostendit viã errabũdo.

Lupus deuorauit plures homines.

De Lutris, & earum diuersitate, ac pellium falsitate.

CAP. XVI.

VTRAE quadrato ore mordaces, vt castores: quibus similes in pellibus, triplo tamen longiores, & in Septentrionalibus aquis, præsertim superioris Suetiæ, Helsingiæ, Medelpadiæ, Angermanniæ, Iempthiæ, & Bothniæ vtriusq; reperiuntur: quarum pelles, sicut castorum, atq; aliorum animalium, mira multitudine versus Moschouitas, & exinde versus Tartaros exportantur: quia in iis locis frigidioribus, pro humanis tegumentis, rerum commutationibus potius, quàm nummis auidissimè comparantur. In Suetia autem apud quosdam magnates adeò cicurantur, seu domesticantur lutræ, vt signo dato per cocum, vadunt in piscinam, piscem magnitudine ab eo designata suscipientes, rursumq; alium & alium, donec sufficit imperatis satisfeciſſe. Caro eius solummodò valet pro bestiis venatione apprehendendis. In ma-

Lutræ.

Nomina quinciarum Suetiæ

Pelles exportantur.

Lutræ cicuratæ piscantur.

Fimbrię lutrinę

Pelles falsificantĩ

Pelles sciurinæ

gno etiam vsu gentium Aquilonarium pelles earum sunt, ad fimbrias (propter corii tenacitatem) vestium ampliandas. Numero decadum, vt castorinæ, atq; vulpinæ, seu mardurinæ &c. diuenduntur: carbonibusq; , & piceo fumo falsificantur, vt appareant nigredinem tenere resplendentem: sed mox linteo albo attritæ, colore relicto sophisticationem ostendunt. Ita & luporum pelles carbone, ac creta puluerisatæ, linteo confricatæ, demonstrant falsificationem. Ita & sciurinæ (Dosse Italicè dictæ) pelles, creta respersę seipsas panno adhibito atro ostendunt, quis naturæ, vel artis color sit inueniendus, & æstimandus, vt suprà lib. VI cap. fi. nonnihil est dictum.

De Sciuris.

CAP. XVII.

Sciuri inumerabiles in aquilone.

HORVM animalium minutorum infinita est multitudo in Septentrionalibus syluis, pilorum densitate & colore distincta: vna adiecta infallibili regula, quòd quantò magis tractus terrarum vergit ad Septẽtrionem, tantò pulchriores, frigore causante colorem, sunt harum bestiarum pelles, sub eleuatione poli scilicet 77. graduum incipiendo versus supremum polum: in quo spatio venatores magis fatigantur, quàm satiantur, hac infinita præda vbiq; in arboribus, veluti grege piscium in aquis abundante, ea præsertim commoditate, quòd arbores non sunt sublimes, in quibus hæc animalia ludunt. Sed

Regula notãda

reflectendo ad Meridionalem regionis situm, quantò magis reditur ad Austrum, tantò deteriores, & magis fuscæ occurrunt pelles. Caro huius

Arbores humiles.

bestiolæ assa, venatoribus est pro esca suaui.

Regula.

Dentes præstigiosi.

Dentes verò præstigiatoribus seruiunt, vt iis detegant futuros euentus.

Adhuc

Adhuc de eodem animali præscio futurorum.

CAP. XVIII.

RANATAT hæc bestiola per amnes exiguo ligno, caudam habens pro velo expansam: non enim ei natura alium concessit natandi modum, propter exiguum corpus, & nimiam pilorum densitatem in cauda villosa: qua citò imbuta aqua, mergeretur in fundum. Neque pedes habet huic necessitati accommodatos: alioquin sagacissima est tempore caloris, vt cibos habeat pro parte longæ hyemis reconditos, vbi dormiendo, & quiescendo reposuerat nidos: quos claudit ad latus, vel aperit iuxta flatuum asperitatem. Nuces autem corylinæ, & saginæ, siue pinei pampini, sunt cibus earum. Estq; alia earum species, quæ somno pascitur pro cibo. Miræ pernicitatis sunt in saliendo de vna arbore in aliam: caudaq; librant motum, & agilitate vngularum acutissimarum in ramis exultant, ludosq; pulcherrimo spectaculo super congelatas niues ostendunt. Harum pelles decadum numero ad plura millia, quasi ad totam Europam nauigiis institorum exportantur, pretii augmentum viarum longitudine, atq; voluptate eas concupiscentium, accumulantes. Senibus quidem vtilis, & honestus vestitus est: sed minimè deseruit armatis, aut fortibus viris: quibus congruit lupina pellis, vel gulonina, prout suprà cap. VII. reperitur,

Cauda p velo

Bestia prouida.

Cibus sciurorũ

Lusus in niuib'

De Marduris, & Zebellis, ac pellibus eorum.

CAP. XIX.

Marduri. Zebelli.

Cauda pro temone.

Dentes acutissimi.

Differentia pellium.

Pelles corrumpuntur.

Sol pellib' obest.

Bestia latitãs in vmbris.

Animal fœtidũ

Luxus vermib' consumitur.

Metalla Moschi nõ habent

Ornatus hosti cedit.

MARDVRI, ac zebelli, frigidarum regionum animalia sunt, vniuersis in nomine tantummodo nota: paucis tamen in proprietate virtutis: nisi ex qualitate pellium, quales bestiæ sint, agnosci possint. Id autem in eis deprehenditur, quòd valde agiles sunt in cursu, & saltu prævalentes. Ferè etenim vt sciuri, cauda quasi pro temone vtentes, de arbore in arborem, ramos vngulis apprehendendo, saltant: sed morsu terribiles sunt, pro sui generis exilitate. Dentes enim natura eis quasi nouaculas dedit, & vngulas valde subtiles, & acutas. Sed vt caro ad nullum vsum valere dicitur, ita & pelles horum animalium sunt plurimum appretiatæ, apud remotas præcipuè nationes: quæ luxui magis intendunt, quàm commoditati. At earum differentia in hoc deprehenditur, quòd mardurinæ grossioris pili sunt à vertice ad caudam, non autem econtrà cõtrectatę, pulchrum ordinẽ habentes: haud ita zebellinæ, quæ à cauda ad verticem cõtrectatæ, æqualẽ seruant decorẽ: quia villosiores sunt, & densiores pili: quæ ob id citius vermibus consumuntur, quàm reliquæ pelles, nisi sint in continuo motu, aut absynthii ramis interpositis conseruentur. Et si pelles zebellinæ ad apertũ solem siccandæ appenduntur, plus vno die consumuntur, quàm tritæ, vel portatæ forent per vnum annum. Viuens enim bestia semper latitat in vmbroso saltu, ex insidioso quæstu auicularum quærens victum: libidinosissimum animal, & valde fœtidum in naturali congressu, vt infrà de muribus Ponticis, seu hermelinis ostendetur. Vtræq; tamen pelles, hæ scilicet & istæ, pilos habent in tactu blandiores, satis superuacaneum generantes luxum: qui vermibus tandem consumitur, ac moritur horis suis, postquàm tanti empta sit voluptas aliena. In extremis Moschouitarum syluis zebellus nascitur, & magno terrarum, mariumq; spatio deportatur ad alienigenas: quod vetusto gentis huius Moschouiticæ artificio prouenit: quæ mineras auri, aut argenti in terris suis (amnibus, & paludibus plenis) non obtinens, aurum solidum & argentum, putrescentibus iis commerciis, magno suo lucro, mercatorumq; miro quæstu pertrahere nouit. Sed rursus metalla hæc, veluti ad prælia pro ornatu corporis, & iumentorum, vel potius vitæ pretio hosti exhibenda compostat,

tat, vt hæres nil habeat: ita ii, qui ad luxum emerunt pelles eas, vermibus consumendas citius, quàm hæredibus possidendas adseruant. Nec satis feliciter ignarę mulieres Italicæ odoratui subiiciunt has pelles zebellinas, ob rationes silentio potius premendas, quàm aperiendas: eò quòd eis maiora vitia insunt, quàm bonæ virtutes, ne crebrioribus Senatusconsultis, propter inanes sumptus arcendos, opus sit, vbi rei malitia patet. Pelles zebellinę vitiosæ.

De Hermelinis, quos secundum Plinium mures Ponticos opinor.

CAP. XX.

ONDVNTVR (vt Plinius lib. VIII. cap. XXXVII. scribit) in hyeme Pontici mures, & ii duntaxat albi: quod qualiter intelligi poterit, saluus sit sensus vnicuiqs, sine iniuria tamen naturæ philosophanti. Si hyeme clauderentur, & asperrimo gelu, nunquàm appareret albissima pellis huius bestiolæ, quæ æstate subrusa videtur in fine Maii, quando deposita albedine, propagationi intendit inter nouas herbas, prout fateor me obiter inter equitandum vidisse apud Helsingos populos Septentrionales M. D. XVIII. ita vt in congressu propter nimiam coniunctionem, in cursu velocissimo cohærerent, atqs dentibus striderent, tantum fœtorem in magna parte syluæ diuersarum arborum (quia ibidem plures congrediebantur) relinquentes, vt vix meminerim me deteriorem sensisse vnquam. Asserit idem Plinius lib. X. cap. LXV. mures lambendo generari: quod in his animalibus simile vero haud videtur: quia more communi bestiarum coëunt, licet volens taceo modum copulationis. Hæ autem bestiolæ singulo quoque triennio, vt in plurimum præ nimia comestione ad maximum lucrum mercatorum ampliantur, ac prolongantur in pelle: quod eo modo nedum in Noruegia, sed & in prædicta Helsingia, atque vicinis prouinciis diœcesis Vpsalensis euenit, scilicet vt bestiolæ quadrupedes, Lemmar, vel Lemmus dictæ, magnitudine soricis, pelle varia, per tempestates & repentinos imbres è cœlo decidant: incompertum vnde, an ex remotioribus insulis, & huc vento de-

Pelles hermelinæ in hyeme albissimæ.

Fœtor pessim' in congressu.

Pelles amplian tur.

Lẽmar, vel Lemus.

fatæ, an ex nubibus feculentis temerè natę deferantur. Id tamen compertum eſt, ſtatim atq; deciderint, reperiuntur in viſceribus herbæ crudæ nondum concoctæ. Hæ more locuſtarum, in maximo examine cadentes, oia virentia deſtruũt, & quæ morſu tantùm attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hoc agmen, donec non guſtauerit herbam renatam: conueniunt quoq; gregatim quaſi hirundines euolaturæ, ſed ſtato tempore aut moriuntur aceruatim cum lue terræ: (ex quarum corruptione aër fit peſtilens, & afficit incolas vertigine, & ictero) aut his beſtiis, dictis vulgariter Lekat, vel Hermelini, conſumuntur: vnde iidem hermelini pingueſcunt, & reddunt pellium menſuram longiorem. Et hæ quoque pelles decadum numero, præſertim XL. pelles in quolibet faſciculo, vt zebellinæ, mardurinæ, vulpinæ, caſtorinæ, ac ſciurinæ, vel leporinæ, venundantur, atque nauigiis in regiones longinquas exportantur. Sophiſticantur & illæ modo in lib. VI. cap. vltimo oſtenſo: quod attendant atris chirothecis eas tangendo, qui emere volunt. Et hæc fideliter ſcribo, ne doloſis artibus ob miſerrimum lucellum intendant mercatores, qui putant impunè fallere Deum, vt hominem dolos & fraudes ignorantem.

Beſtiolę ſtato tẽ pore moriunt

Lekat Gothicè vel hermelini.

Pelles decadum numero venduntur.

Cautela.

De venatione huius animalis.

CAP. XXI.

Hermelini capiuntur.

QVALITER autem hermelini (vt vocabulo Italico, immò & Gothico vtar) à venatoribus capiantur, & ad quem vſum deputentur, paucis oſtenditur, & in primis ſupiadicta poſitione tranſuerſorum lignorum ſubtiliſsima chorda adhibitorum: quę (ingredientibus harmelinis tribus, quatuor, vel octo ſimul) mota, repentè eos in ſua preſſura claudit: taliaq; ligna, ob nimiam multitudinem harũ beſtiolarum, paſſim ſunt extenſa. Item ſunt & foueæ, ſeu foſſæ oblongæ, quibus ſuperſternuntur ſubtiliſsima ligna, atq; ſuper ea nix, vt quaſi appareat continuus, atq; ſolidus campus: in quam foſſam magno numero cadentes beſtiæ, à patrono loci, vel eius ſubſtituto captæ, occiduntur. Item ſunt & canes adeò celeres, & ſagaces, vt eas comprehenſas morſibus occidant, & cõportent, vel ante pedes patroni cumulando colligant. Item ſagittarii inter adoleſcentes, plurimi adeò triti ſunt, vt nec in ſagitta, nec in præda arripienda fallantur. Caro autem huius animalis, propter eſum vilium eſcarum, nihil valet: ſed pellis ſola: quæ propter candidiſsimum colorem in ſummis Principum vtriuſq; ſexus veneratur aulis. Licet ipſa beſtiola ſit luxurioſsima, vt prædictum eſt: in vno tamen admiranda, quòd ad finem Maii certis diebus operam præſtet propagationi: & ita naturæ legibus eſt contenta. Illuſtres perſonæ vtriuſq; ſexus his pellibus continuo candore interpoſitis raris caudis nigris, vtuntur, maximè in ampliſsimis veſtium fimbriis, antiqua honeſtate ſeruatis. Sed heu dolor eò iam ꝓceſsit ille modus, vt illo deſpecto veſtes in mille partes diſciſſæ, foris indicent, paruum intus adeſſe pudorem, aut integritatem, vel pudicitiæ ſecuritatem in ea æde, quando totus paries foris, vel ruptus eſt, vel tot habet pro furibus intromittendis apertas feneſtras, prout ſuperius lib. XIII I. cap. I I. de pudico virginũ ornatu erat dictum. Nec aliud hic videtur expectandũ, niſi quòd Deus perdet omnes iniquè agentes ſuperuacuè. Honeſtis tamen, ac legitimis perſonis, & coniugibus conceſſus eſt habitus, ſeu ornatus iſte pellium hermelinarum, & cuiuſcunq; generis nouis nuptis.

Modus aliuscapiendi hermelinos.

Canes venantur hermelinos.

Sagittarii.

Pelles pretioſę.

Veſtit' illuſtriũ perſonarum.

Mores petulantiſſimi.

De natura

De natura Taxorum.

CAP. XXII.

VISI sunt superioribus capitulis fibri, siue castores, quomodo domos structuri in aquis, vnum videlicet alterius societatis profugum, vel alienigenam, in lignis comportãdis, ad terram supinum statuunt, ventriq; eius onus pedibus constringendum imponunt, ac demum eundem pertrahunt in locum destinatum. Ita præsenti cap. similis naturæ sagacitas apparet, in animalibus, quæ Taxi dicuntur. Hi enim, quia in specubus, ac subterraneis antris naturaliter habitant, mansionem mirabili modo confingunt, ita videlicet, vt vnum taxum constituant terræ pedibus suis effossæ vectorem: qui supinatus extensis cruribus, & erectis, supra ventrem suum terra effossa accumulatur, onerarurq; per pedes ab aliis exportatur: totiesq; hoc faciunt, quousq; mansionis latitudo habitatoribus sufficere possit. Sed habitationem huiusmodi tanto labore partam non sine difficultate postea tuentur. Primam nãq; hostilitatem patiuntur ab insidiis vulpeculæ: quæ cùm domũ nunquàm fabricat, dolis confisa malignis & solitis, taxorum foueam ingreditur, ac fœtore stercoris tantùm inquinat, vt horrore suam domum relinquere cogantur, & securitatem. Attamen ne insidiosæ vulpis impunita perduret astutia, sæpissimè venatorum industria canum proditione comprehenditur, & excoriatur. Profectò æqua lex esset, vt alienæ possessionis inuasores partes, vulpium fierent, qui vulpium insidias, & mores malis artibus imitari conantur.

Castorũ natura.

Taxorũ natura.

Vulpeculæ insidiosæ.

Vulpeculę captæ excoriant.

Partes vulpium fient.

Adhuc de eisdem.

CAP. XXIII.

Taxus.

Mordax.

Supin' pugnat.

Genus taxorũ duplex.

Astutia euadẽdi

Pharetręè taxorum pellibus.

Vestitus.

Morsus exitialis.

EST igitur taxus animal agreste, magnitudine vulpis, licet staturæ humilioris: quia tibias habet curuas, pilosq; plures albos, quàm nigros, præsertim in dorso, & in latere: caput in medio nigrum, & in lateribus album. Pili eius duri sunt, & spissa pellis, ac fortis: dentes acuti, ideoq; mordax. Vnde à canibus, vel aliis bestiis molestatus, seipsum resupinat, & dentibus pedibusq; repugnat, præcipuè contra vulpes: à quibus haud aliis armis, quàm fœtido stercore è propriis ædibus abiguntur. Duplex eorum genus est, domesticum videlicet, valde ludicrum: & syluestre, rigidioribus setis respersum. Dicitur etiam taxus caninus, quia in varia findit pedem, vt canis: etiam porcinus, quia in duo findit vngulam, vti porcus. Videtur autor libri de nat. rerum dicere, taxum habere crura breuia, nec in vtroque latere æqualia, sed in sinistro breuiora: vnde fit, vt in vestigia rotæ, quæ attritione currus faciunt, positis pedibus dextri lateris, valenter currat, sicq; suos persecutores effugiat. Verùm hoc Alberto Magno nõ placet, cùm multos viderit sine eo defectu: egoq; in Septentrionalibus terris nunquàm eam pedum inæqualitatem vidi, nec ab aliis visam audiui. Ibi etiam vulpibus sunt maiores, pellem habentes villosam, & setis rigidam, atque tenaceni: de qua pharetras omnes & militares cooperiunt, & venatores, vt sagittas à pluuia, & niuibus illæsas conseruent. Fiunt & vestes integræ habitus virilis, prout & ex lupis, ex hac pelle, contra frigora, & omnem casum niuium sufferendum. Morsus eius fortissimus est, & exitialis, ac venenatus, propter nimium vermium reptilium, scarabeorum, & murium comestionem.

De Vrsis

De Vrſis piſcantibus.

CAP. XXIIII.

VRSI albi maximi, & fortiſſimi, qui vnguibus glaciem rumpunt, & foramina multa faciunt, in Islandia ſæpius prænominata, reperiuntur: per quæ glacialia foramina ſe in mare immergunt, & ſub glacie piſces capientes, eos extrahunt, & ad littus deferentes, inde viuunt: idq; toties, quoties opus fuerit, reiterant, pro ſua ſuorumq; catulorum ſuſtentatione: quos etiam, vt ſimiliter piſcari debeant, naturali inſtinctu informant. Pelles horum vrſorum albæ, per venatores offerri ſolent ſummis altaribus Cathedralium, vel Parochialium Eccleſiarum, ne ſacerdos celebrans in pedibus tempore horrendi frigoris gelu patiatur. In Eccleſia Nidroſienſi, ideſt Metropoli regni Noruegiæ, continuis annis tales reperiuntur albæ pelles, voto venatorũ fideliter in omni præda raptæ, atque oblatæ: etiam pelles luporum, pro cereis emendis, atque ad reuerentiam Sanctorum comburendis. Quod autem multitudo alborum vrſorum ſit, & per quos ſucceſſiuis temporibus appprehenſi, annales hiſtorię Hiſpanorum in longa narratione ac probatione atteſtantur: ad quos curioſum lectorem, vbi occurrerit, & placuerit, breuitatis cauſa remittendum duxi.

Vrſi albi piſcantur.

Pelles vrſorũ locis ſacris offeruntur.

Nidroſia metropolis regni Noruegiæ.

Pelles luporum Annales Hiſpa. de talibus plura dicunt.

De Vrſis artificioſè interficiendis.

CAP. XXV.

Modus venandi vrſos.

DE nigris, ac ferocibus vrſis, in Aquilonaribus regnis capiendis, is ſeruari ſolet modus, vt, cùm in autumno maturis certis arborum rubeis fructibus, inſtar vuarum conglomeratis, arbores aſcendendo, vel humi ſtando, arbore ad terram tracta, veſcitur, ſagax venator balliſtis adaptatas latas ſagittas, quæ pilos benè penetrent, in eum relaxet: ex quo terrore, & vulnere, tantùm ſubitò concutitur, vt impetu quodam eſos fructus quaſi grandines, & lapillos per ſeceſſum emittat: & mox in occurrentem ſtatuam, inſtar hominis, vel ſpectri, ex induſtria collocatam irruit: atque in ea dilanianda laborat, donec aliam lethalem recipiat ſagittam ab ipſo venatore, poſt ſaxum, vel arborem ſeſe abſcondentem. Mira etenim furia accepto vulnere: atque viſo ſanguine, quodcunque occurrens ferit, & maximè ipſa vrſa, quando catulos alit.

Vrſus nimium terretur.

Vrſa ſæuit raptis catulis.

De inſi=

De insidiosa venatione Vrsorum.

CAP. XXVI.

ATTENDVNT quàm diligentissimè vrsi ceruorũ transitum, & maximè enixis catulis ipsa fœmina: quæ non tam fame vrgente, quàm raptu catulorum, in omne obiectum animal sæuire consuecuit. Illa etenim huiusmodi violentiis prouocata, vrsi fortitudinem, dolos, & insidias, vt raptum vindicet, longè superat & excellit. Latitat enim inter densos arborum ramos, & virgulta: cui si ceruus cornuum gloria, aut narium virtute, vel cursus celeritate confidens, incautius appropinquat, mox in eum irruit fugulandum: & si primam sui defensionem, triumphumq; in cornibus ponat, illorum tamen nodositate & pondere fessus, vrsinaq; rabie agitatus, ad humum deprimitur, vt viribus & vita destitutus, illicò corruat deuorandus. Accedit deinde cornutum taurum, simili astutia vtens, se super dorsum eius proiiciens: cumq; vrsam abigendo, cornibus se liberare nititur, ipsa cornua, scapulasq; tenet vngulis, donec ponderе fatigatus corruat moriturus. Deinde dorso, velut sarcina, impositо tauro, bipes syluarum latebras ingreditur, vt eo vescatur. Verùm cùm hyeme committitur hæc præda, canibus prodita, vel niualibus vestigiis vrsa, non facilè euadet illicò venatores vndiq; concurrentes. A trigesimo die conceptionis, quinos vt plurimum catulos, paulò muribus maiores, informes, & candidos carne, sine oculis, sine pilo, vnguibus tamen apparentibus, parere solet: quos paulatim lambendo matres figurant. Nec quicquam rarius hominibus, quàm parientem videre vrsam. Ideò mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus. Specus si non habent, ramorum fruticumq; congerie ædificant mansiones impenetrabiles imbribus, molliq; fronde, & musco, constratas. Septenis diebus graui somno premuntur, vt vulneribus vix excitari queant: tuncq; mirè pinguescunt, suctu præsertim dextri pedis. Fœtus rigentes appremendo pectori fouent, idq; veluti volucres oua sua.

Vrsa fortior vrso.

Ceruus rapitur.

Taurus rapitur.

Catuli vrsini infromes.

Specus vrsorũ.

Somn' grauissimus vrsorum.

De Erinacii, & Vrſi conflictu.

CAP. XXVII.

Erinacius, qui & echinuster reſtris dicitur.

ICET erinacius pinnas habet cacumine aculeatas, quibus ſibi poma colligit ad victum, atque recondit in cauis arboribus,& vrſum in nido moleſtat: attamen mole opprimitur vrſi,ingenio adhibita,ea videlicet forma in imagine ſuperius,vel ſimili expreſſa, quando ſcilicet conuoluitur erinacius in formam pilæ, ne quid in eo præter aculeos comprehendi poſſit: quo tamen remedio, aut vrinæ aſperſione, contra vrſum vlciſcentem hoſpitium violatũ, præualere nequit: neq; vrſus eam prædam, licet miſeram, & inopem, quaſi ſpinoſam eſcam,vorare poteſt. Quocirca rediens in cauernam ſuam quieſcit, atque ſuctu vngulæ viuit, & impingueſcit: caſuq; quo caperetur, & caro eius affaretur, præter morem omnium carnium nigreſceret, licet nullum argumentum minimi humoris, in aluo eius inueniretur, neque circa cor, niſi exiguæ guttæ, nihilq; ſanguinis in reliquo corpore. Procedunt vernali tempore mares præpingues: cuius rei cauſa nõ prompta eſt,quippe qui nec ſomno quidem ſagi/nentur præter XIIII. dies. Manifeſtum relinquit Ariſtoteles,vrſum agreſtẽ hyeme latere: ſed vtrum hoc faciat propter frigiditatem, an propter aliud, quæſtio eſt: quæ tamen videtur ſequẽtibus cauſis poſſe ſolui,videlicet quòd veſtigiis niuibus impreſſis,non rapiatur in prædam:quodq; naturæ inſtinctu hoc fit,ne luporum agmine,qui hyberno tempore plus fæuiunt, lacerari poſsit:neue acuta glacie lædat pedũ mollio/res plantas. Ideoq; propter frigiditatem latere vix creditur: quia adeò villoſus eſt,vt ne niuibus,pruina,vel glacie penetrari poſſit:immò omnes in aſperrima hyeme vtũtur vrſina cute, pro calore conſeruando,dum iter agunt per dies & noctes in vehiculis ſuis. Eſt etiam pugna vrſoꝝ cõtra apros, ſed rara victoria:quia plus præſidii habent in dẽtibus,quàm cerui,vel tauri in cornibus,aut celeritate. Equas grauidas dentibus, ac calcitratione pedum validi caballi defendunt ab vrſis. Pulli agilitate curſus ſe defendũt: attamẽ pauorem ſemper retinent, vt inutiles ſint ad bellum: in quo ſub ſtratagemate ſolet aliquis armatus occurrere in pelle vrſina, ꝓpter equos ab vrſis aliàs vexatos. Attamen id notandum erit, quòd ſæpe minores beſtiæ anguſtiatæ, maiores interimunt & fortiores, vt ſuperius de muſtela & alce, atq; hic de erinacio ſpinoſo & vrſo villoſo exemplificatur,vt loco cedat: immò fortiſſimis pugnatoribus euenit, vt pericula ab exiguo hoſte, non præuiſa, aut contempta,pati cogantur.

Violator hoſpitiorꝫ punitur.

Vrſus ſuctu vngulæ impingueſcit.

Vrſus villoſus.

Pellis vrſina vtilis.

Pullus equinus ab vrſo fugatus nil valet in bello.

De Vrſis

De Vrſis prædantibus mella.

CAP. XXVIII.

DICTVM eſt ſuperiori cap. XXVI. quomodo vrſa inſidians, plena fraudis fera, informes vtero partus edere ſoleat, ſed natos lingua fingere, atque in ſpeciem ſui ſimilitudinemq; lambendo formare, vt beatus Ambroſius in Hexame. ait. Hic verò oſtenditur, adultos educi catulos in antra fauorum, vt in ſyluis, & campis inueniant paſtum, vbi vitæ ſumpſere principium, cùm guſtauerint mandragoræ mala. Sed eunt obuiàm, ne malum in perniciem inualeſcat: & formicas deuorant, ad recuperandam ſanitatem. Sed nec mirum eſt, quòd mella deuorent, cùm Ariſtoteles lib. VIII. Nat. cap. V. vrſum vocet animal omniuorum, quippe qui & fructus arboris, quas conſcendit corpore lubrico, edat, & leguminibus, ac apibus, perfringens alueos, cancriſq; ac formicis veſcatur, & carne. Propter quam eſcam frequentius inſtituta publica venatione per totam ſyluam, ſub certa diſtantia loci, vbi damnum dederat, interfici ſolet, vt inferius cap. de venatione oſtendetur. Puncturas apum, propter mellis ſuauitatem, parum reputat, vt conuulneratum ab apibus os leuet, & ſanguinis grauedinem. In dominiis autem Regis Poloniæ, Podolia videlicet, & Valachia, reperiuntur terræ cauernoſæ infinitis apibus, & fauis plenæ: & hinc eſt, quòd tot centena millia librarum optimæ ceræ naui, giis ab Orientalibus inſtitoribus lucri cauſa portantur ad Occiduas terras.

Vrſa plena fraudis.

Ambroſius.

Vrſi formicas deuorant.

Vrſus aial omniuorum.

Podolia.

Valachia.

Opulentia ceræ

De occisione Vrsorum per ferream clauam.

CAP. XXIX.

Podolia, Rusia.

QVALITER apibus vrsi insidiantur in terris, iam visum est: ita quanta auiditas rapiendi mellis in altis arboribus etiam illis ineſt, præter præmissæ imaginis signum, paucis ostendetur. Cùm in Aquilonaribus terris, maximè Podolia, Rusia, atque vicinis locis, ob infinitam apum multitudinem, domestica aluearia, arte fabricata, pro infinitis apum examinibus domi condendis non sufficiant: facilè terrarum incolę sinunt, vt ad cauas arbores arte, ad eum vsum aptatas, vel à natura sic relictas, euolent, stirpem multiplicaturæ. Vrsis igitur ad rapinam mellis assuetis, eo modo parantur mortiferæ insidiæ, vt (cùm debilissimum caput habeant, vti leo fortissimum, quòd aliquando alapa accepta exanimentur) claua lignea, ferreis cuspidibus circundata, super foramen egredientium apum ex altiori ramo, vel aliàs suspendatur: quæ impatientis vrsi, mella rapturi, capite reiecta, reuertens interimit rebellantem, vt vita priuatus carnem, & pellem domino exhibeat, pro exiguo melle. Carnes sale conditæ, quasi suillæ asseruari solent, sicuti & ceruinæ, alcinæ, vel rangiferinæ, pro castrensibus cibis: aruinaq; , pro medendis vulneribus, quacunque occasione susceptis.

Arbores caue, p apibus.

Caput debilissimum vrsi.

Vrsi claua occiduntur.

Carnes bonæ.

Aruina.

De raptu

De raptu puellæ, & generatione Vlfonis, aſtutiſsimi ac fortiſsimi viri.

CAP. XXX.

NISI Saxo Danorum ſcriptor, atq; reliqui poſt eum, tot circũſtantiis recenſerent puellæ raptum, parũ referret huius hiſtoriæ meminiſſe. Attamen quia ſimile nonnihil apud alios autores oſtenditur, indignum non erit, opus naturæ potius admirari, quàm temerè tantillulum in abditis eius rebus conuitiari, cùm & verecũdia matrimonii licitis ſubdatur legibus, non contẽnendis. Quantum igitur ad raptũ puellæ attinet, ſic vt ſequitur, ex noua hiſtoria chariſſimi fratris & anteceſſoris mei, Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis lib. XVIII. ex relatione Saxonis accepta, diffuſius manifeſtatur. Ait enim: Cuiuſdam patriſsfamilias in agro Suetico filiam, liberalis formæ, cùm ancillulis luſum egreſſam, eximiæ granditatis vrſus, deturbatis comitibus complexus rapuit: exceptamq; vnguibus præ ſe leniter ferens, ad notam nemoris latebram deportauit: cuius egregios artus nouo genere cupiditatis aggreſſus, ſamplectendi magis, q̃ abſumendi ſtudium egit: petitamq; laniatui prædam, in vſum neſariæ libidinis vertit. Continuò enim ex raptore amator effectus, famem concubitu ſoluit, ardoremq; gulæ veneris ſatietate penſauit. Quoq; eam indulgentius aleret, crebris incurſionibus vicinum acrius inceſſabat armentum: nec niſi lautioribus antè veſci ſolitam, ſparſis ſanguine dapibus aſſuefecit. Adeò enim captiuæ ſpecies efferatam raptoris fœuitiam fregit, vt quem ſanguinis ſui cupidum extimeſcebat, amoris auidum experiretur: paſtumq; ab eo perciperet, cui fore protinus alimonia metuebat. Tandem fera à canibus, & retiariis circumuenta, ac venabulis occupata, conſoditur. Vt ergo duplicis materiæ benigna artifex natura, nuptiarum deformitatem feminis aptitudine coloraret, generationis monſtrum vſitato partu edidit, ſylueſtremq; ſanguinem humani corporis liniamentis excepit: natoq; filio paternum nomen à neceſſariis imponitur: qui tandem agnita ſuæ propaginis veritate, à patris interfectoribus funeſta exegit ſupplicia; cuius filius Trugillus Sprachaleg, nihil à paterna virtute

Op' naturę potius admirãdũ q̃ cõuitiandũ.

Hiſtoria puellæ raptæ.

Amator ex raptore.

Vrſus capitur.

Filius natus.

Origo magnorum regum.

deficiens, Vlfonem genuit: à quo Rex Sueno, & cætera Danorũm Regum ſtemmata, ceu quodam deriuata principio, longo ſucceſſionis ordine (teſte Saxone) profluxerunt. Quomodo autem ſimiles partus iudicabuntur, Auguſt. de Ciui. Dei plurima dicit de ſimili propagine, vtri ſexui magis ſit attribuenda.

De raptu fiſtulantium Subulcorum.

CAP. XXXI.

Beſtię delectant muſicis ſonis.

Vrſi & lupi territi cornuum horrore fugãtur.

Seeckpipa.

ATIS tritum eſt vrſos, ſicuti & delphinos, ceruos, oues, atque vitulos, immò & agnos plurimum delectari muſicis melodiis, rurſuſq; certis horriſonis cornibus, ſeu tubis, adeò ab armentis arceri, vt ſono percepto, in longos ſyluarum receſſus abſcedant. Quod quia non ignorant pecorum paſtores, bicornibus fiſtulis ludentes, aliquando per vrſos rapti, continuè ſufflant, donec fame vrgente vrſus diſcedat alimoniam cõquiſiturus. Quocirca accepto caprino cornu, interdumq; vaccino, ſonum horridum excitant, vt territa fera, immunes ad armenta diſperſa recurrant. Quòd bicornem fiſtulam, vulgari gentis Seeckpipa dictam, ſecum ad paſcua ferant, ita naturæ vſus docuit, vt oues, & armenta auidius eſcam ſumant, atque compreſsius paſcantur in herbis: quod & Paulus Dia. lib. V. cap. XXXVII. meminit. Ita & Plinius de ouibus, atque agnis: de quibus infrà de auibus ſpecialiter dicendum erit.

De chorea

De chorea Vrſorum Lithuanicorum.

CAP. XXXII.

QVOMODO bruta animalia quadrupedia, volatilia, vel natatilia diſciplinantur, inter alios ſcribentes diffuſius tractat Albertus Magnus lib. XXI. de Animalibus: licet huic ſubiecto ſpectaculo vix congruat, vt inde ſuſcepta ſit hæc diſciplina. Ruſsi etenim, ac Lituani, gens fortis & bellicoſa, Suconibus & Gothis in Orientalibus plagis viciniores, pro ſingulari voluptate ducunt, ferociſsimas beſtias ſemper ad manum habere domeſticatas, ac omni eorum arbitrio ſingulariter obtemperantes. Vnde vt id celerius fiat, in caueis, vel catenis eas recenter è ſyluis captas, præſertim vrſos, aliquantulum fame macerandas obſeruant, vnum, vel plures magiſtros conformiter veſtitos, eis eſcas porrecturos deputantes, vt è cibis vſum, & luſum, ac tactum cum eis etiam ſoluti ingrediantur. Adhibent & dulcem ſonum fiſtularum, quo plurimum gaudent, vt eos ſtudioſius, pelle etiam vrſina indutos, ad ludicros geſtus, & choreas aſſueſcant: ac tandem diſſona tubarum voce ad pedes erigẽdos, tanquam acnore ſigno inducant: & finaliter vt à choreæ inſpectoribus, matronis præſertim & virginibus, pileo anterioribus vngulis porrecto, bipedali inceſſu mercedem ſaltus exquirant: quæ ſi illiberalior viſa fuerit, directoris nutu murmurant, atque capite moto nummum petunt augeri. Ita mutus interpres, linguæ ignarus, in exteris terris, vbi hæc ſpectacula fiunt, mutæ feræ ſignaculo præſcribit aſſutum quæſtum. Nec tamen id fieri videtur, quòd ſolùm eo exili quæſtu viuant ita proficiſcentes: quia ii vrſorũ ductores ſunt ad minus ſex, vel duodecim valentes viri: in quorum ſocietate quandoq; ſunt filii magnorum nobilium, & magnatum, vt remotas nationes, mores, locorum diſtantias, arma, concordiam, vel diſcordiam Principum iis ludicris artibus agnoſcant. Verùm cùm aliquando deprehenſi ſunt in Germania viatores ſpoliaſſe, atque vrſis obiecciſſe deuorandos, techmis his oppoſitæ ſunt leges grauiſſimæ, ne á modo eò ingrediantur. Dicit prætereà Volater. lib. XXV. Roxolanos, & Lithuanos, ingentes hodie vrſos venari: qui Principibus illorum ſunt in deliciis manſuefacti, maximè cuidam Suidergal, qui vrſam aluit è ſylua venientem, manuq; ci-

Albertus de docilitate brutorum.

Lituani, & Ruſsi.

Vrſi obediunt.

Modus domeſticandi.

Nummus petit pro ſaltu.

Filii magnatũ vt vexentur emittuntur.

Roxolani.

Suidergal occiſus occaſiõe pul

santis vrsæ. bum capientem, & mane ostium cubiculi adeuntem, vnguliſq; pulsantem, donec intromitteretur: quæ res occasionem posteà hostibus suis tribuit, vt simulatione vrsæ eadem hora solita ingressi eum interemerint.

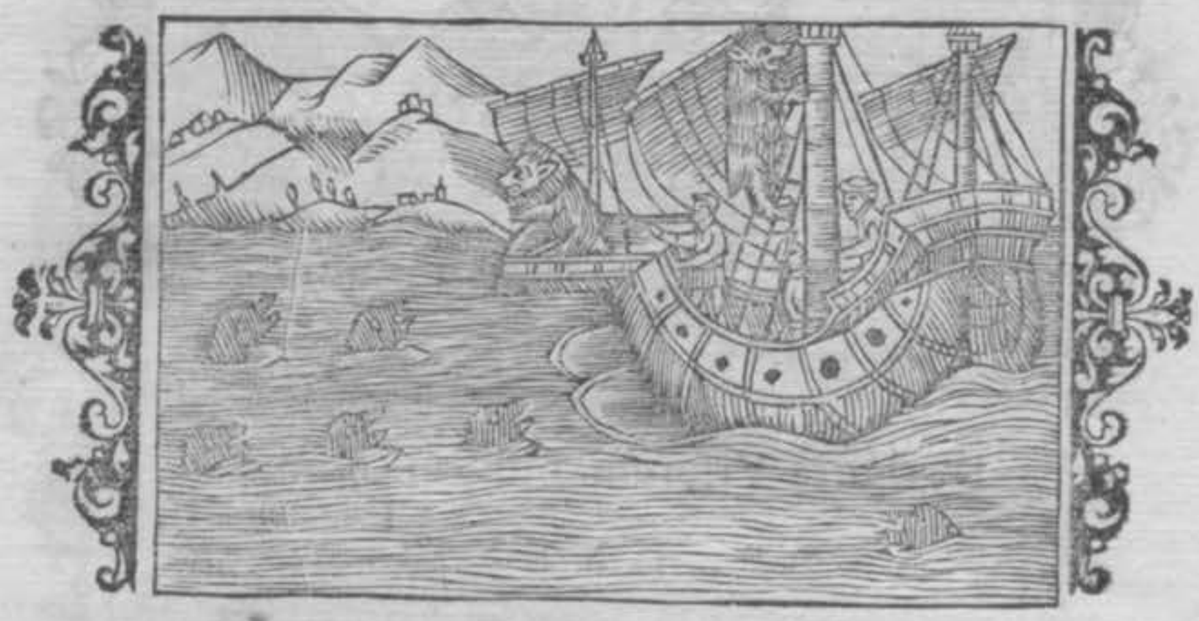

De agilitate Vrsorum.

CAP. XXXIII.

Vtilitas vrsorũ familiarium.

Hostes terrẽtur illusione.

OCCVRRIT & aliud spectaculum, quo vrsi capti deportantur in naui, atque in funibus ascendendo, vel descendendo, ludicras exhibent exercitationes: aliquando etiam vtiles, pro rerum inopinato euentu. Nam accidisse meminere prouincialium historiæ, quendam à pirata æmulo suo liberatum fuisse, hac occasione, quòd territus erat is pirata in accessu sceleris perpetrandi, ex eo quòd à longe funibus vidit ascendentes, & descendentes homines (vt putabat) pro defensione nauis, vt moris est, è sublimiori malo nauis. Nec alii erant, quàm iuuenes vrsi, in funibus colludentes. Præterea amœnius est spectaculum, quòd eis ad aquas extra naues aspicientibus, maxima multitudo marinorum vitulorum admirabunda occurrit, vt quasi innumeri porci videantur hincinde circumnatare nauem: fitq;, vt hastis longis, atque hamatis, affixa chorda capiantur à nautis. Similiter & cæteræ bestiæ, quæ captum vitulũ marinũ eiulantemq; more porcorum iuuare conantur: immò & ipsi vrsi ad natandum dimittuntur vt eos admirantes vituli capiantur, vel aliàs orta tempestate, cœloq; tonantes eminentes extrahantur, prout inferius lib. XX. de phocis, & vitulis marinis, per amplius ostendetur.

Vituli marini capiuntur.

De Vrsis

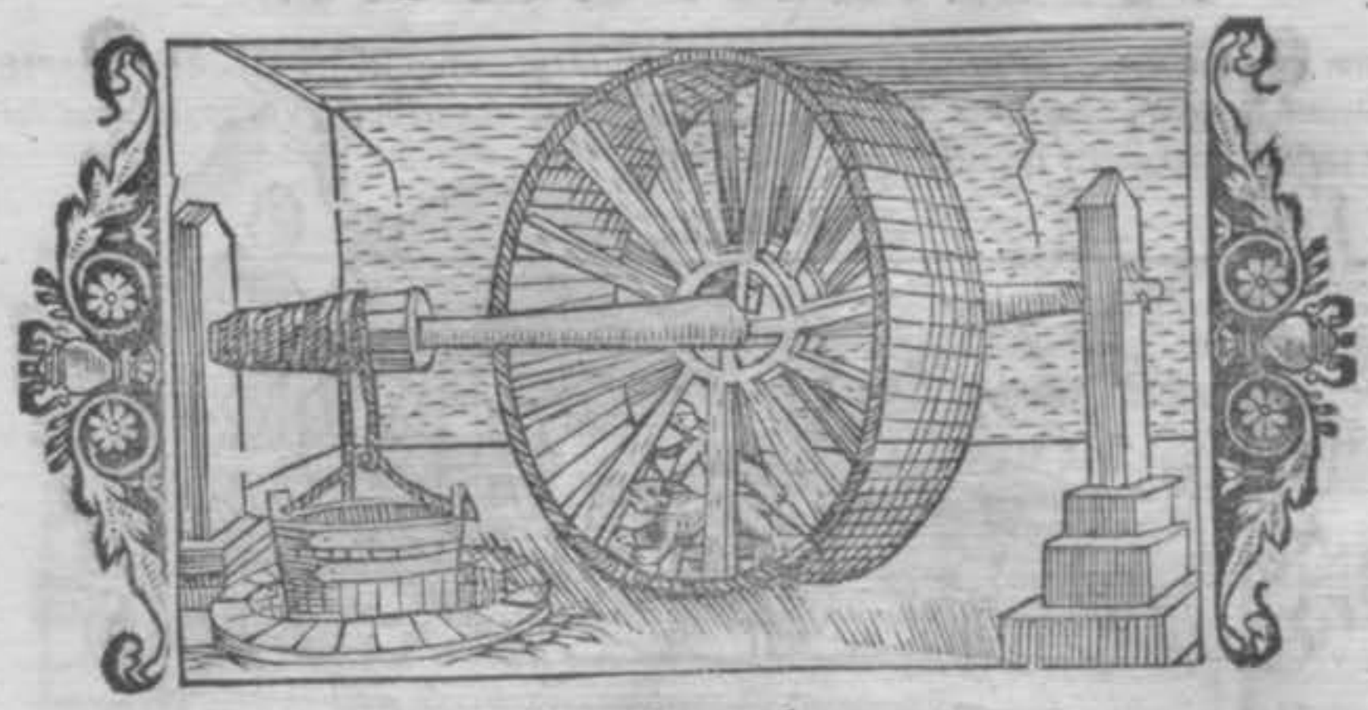

De Vrſis voluentibus rotas.

CAP. XXXIIII.

NE autem domeſticati vrſi eſcas, quaſi ſolis ſpectaculis reſeruati, inutiliter conſumant, rotis applicantur in curiis magnatum, vt vno vel duobus ſociis, aut pluribus annexis, pondera aquarum, vel alias res eleuent à puteis altis: idq; conuenientibus vnis magnæ quantitatis cacibus, ad hoc ſpecialiter ordinatis. Nec ſolùm in hoc iuuaminis genere, ſed & magnis plauſtris pertrahendis applicantur: quia magna fortitudo eis ineſt in brachiis, vngulis, & lumbis. Sed nec inuiſum eſt, vt in pedes erecti ſaccos, vel ligna ad locum deſignatum comportent, aut in portis magnatum pro cuſtodibus, ne noxiæ intrent beſtiæ, deputentur. Mirum tamen ludum, dum paruuli ſunt, cum pueris domeſticis impunè exercent. Adeſt etiam exemplum externum, quòd domiti leones trahebant currum M. Antonii, peracto Pharſalico bello Romæ triumphantis, vt ſuperius dictum eſt de iugalibus ceruis, vel rangiferis.

Vrſi eleuant põdera.

Vrſi ligna facoſq; portãt.

Mos autem Aquilonaribus eſt, non beſtiis, ſed armis monſtrare triumphos.

De Vris, & eorum ferocitate.

CAP. XXXV.

Vrus.

ETSI ferociſſimum hoc animal, videlicet vrum, Gothia, aut Suetia non habeat: tamen quia eius figura in Charta mea Gothica, ſiue Septentrionali deſcriptione, præcipuè in Lithuania, vnà cum aliis animalibus inſerta eſt, volui eam huic loco imponere, vt vnicuiq; beſtiæ aſſignari debeat originis ſuæ locus. Eſt igitur Vrus bos agreſtis, adeò ferox, & fortis, vt armatum militem equo inſidentem, cornibus eleuet, & proſternat. Neq; enim homini, neq; feræ, quam proſpexerit, parcere nouit: idq; crudelius plerunq; euenit,

Bubali retrorſũ cornua mittũt

quia maximæ velocitatis eſt, cornua antrorſum quaſi directè mittens, velut bubali cornua retrorſum ad terga mittuntur. Hercinia Germaniæ maxima ſylua, verſus Indiam per mare Caſpium protenſa, hanc beſtiam nutrit: cuius cornua in tantum protenſa ſunt, vt Iſidorus & Solinus dicunt, quòd ob inſignem capacitatem in-

Cornua vrorum auro argẽtoq; circũdantur.

ter Regias menſas, potuum gerula fiant: immò auro argentoq; circundari ſolent, atq; inter ampliſsimas epulas tabulis Principum præſentari. Caro eius nihil differt à communi boum carne, niſi ſolennioribus præparamentis multarum ſpecierum, vt viſcoſitas eius totaliter elixetur. Vrorum autem genera multa ſunt. Quidam ha-

Vrorum genera plura.

bent cornua alta, & longa: quidam breuia, & ſpiſſa, ac fortiſsima: & hæc genera in ſaltibus Herciniæ ſyluę verſus Lithuanos, & Ruſſos procreantur. Horum ſimi-

Sigiſmũdus rex Poloniæ.

les plures aliàs vidi in viuariis Sereniſsimi Regis Poloniæ Sigiſmundi primi M. D. XXVIII. prope Regiam curiam Baleſta, viuente clariſsimo viro domino Boner. Et ii vri reſeruabantur, dum videretur, ad vſum Regiæ coquinæ. Meminit etiam horum, Germanicarum rerum ſcriptor Franciſcus Irenicus lib. VII.

Vri taurorum maximi.

cap. XIII. his verbis: Sunt & vri taurorum maximi in Germania, penè omnem tauri ſpeciem habentes, niſi quòd barbas longiſsimas nutriunt, ac cornibus breuiuſculis apparent, alioqui pro tanta corporis mole. Cæſar, & Solinus ex eorum cornibus pocula fieri indicant. Virg. lib. II. Geor.

Virgilius.

Syluęſtres vri aſsiduè capreæq; ſequaces
Illudunt. Et lib. III.
Quæſitas ad ſacra boues Iunonis, & vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Adhuc

Adhuc de eiſdem Vris, & captura eorum.

CAP. XXXVI.

VNT etiam deprehenſi in partibus Pruſsiæ, & Ruſſiæ, integros currus cornibus euertiſſe: quod tamen videtur minus eſſe, quàm robuſtiſsimum equum, & ſeſſorem eius cum integris armis deiicere. Imperitum vulgus eos bubalos, teſte Plinio & Solino, vocat, qꝑ bubali penè ad ceruinam faciem in Africa procreentur. Sed (vt dixi) vri antrorſum, & bubali (qui & buffali dicuntur) retrorſum cornua mittunt. Cæſar dicit eos capi in ſpeluncis: ſed prædictus Franciſcus Irenicus modum adiicit eos capiendi: quem & didici veriſsimum eſſe: vt inter fortiſsimas trabes anguſtiſsimam faciant ſpeluncam: quam ramuſculis fœnoq̃ cooperiunt, vt per inſidias irritata beſtia, venatorum calliditate prouocetur: vbi vel fame, vel ſagittis laceratur ad mortem. Nam ſi vires ſuas in patenti loco exercere valeret, nihil tam firmum foret, quod cornibus & calce non infringeret. Sed domeſticari nec paruuli excepti poſſunt. Meminit etiam venationis harum beſtiarum Volater lib. VII. ſub nomine bonaſorum, quos venatores ob carnis dulcedinem venantur, periculo licet magno: quod vt euitent, hunc ſeruant modum: Locum, in quo verſantur, ſepiunt, vno tantum relicto aditu, qui in imam vallem deducat: vnde feræ per eum de induſtria perunctum ac lubricum, in vallem ruunt: ficq̃ capiuntur debilitati. Corium vrorum cum pilis balthei more ſciſſum, corporiq̃ ſpaſmum patientis circumligatum, illicò confert: vnde & mos genti eſt, vbi beſtiæ hæ capiuntur, hoſpitibus gratis dono offerre cingula. Adhuc dicit Perottus, binas vrnas vnius capitis cornua tenere: & forſan de primo genere locutus eſt, quod alta, atq̃ longa cornua gerit.

Vrorum fortitudo.

Vri capiũtur in ſpeluncis.

Vri domeſticari nõ poſſunt etiam paruuli Bonaſi capiunt

Corium vrorũ vtile.

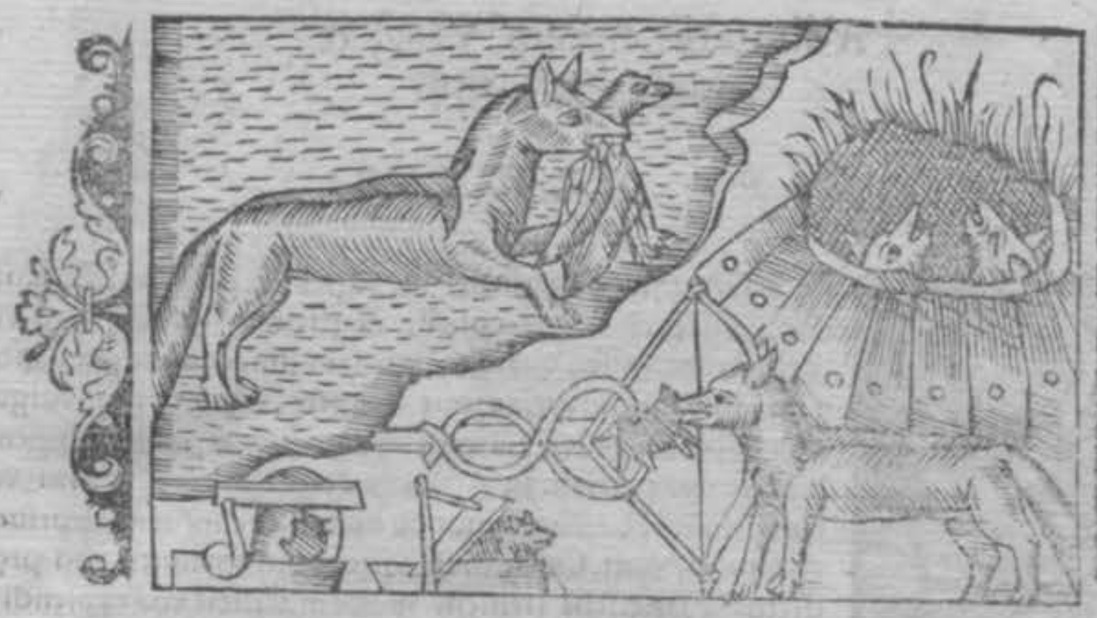

De Vulpibus, & earum dolis.

CAP. XXXVII.

Vulpiũ colores varii.

QVOD vulpes, ſicuti & lepores, infinita multitudine, atq; in colore mutabiles, in Septentrionalibus terris reperiantur, iam ſatis eſt dictum, vt & hoc mirabilis naturæ ſpectaculum conſyderetur. Sunt igitur in Septentrionalibus ſyluis vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorſo, aliæq; cœleſtino colore reſperſæ: omnes tamen in eadem malitia, atq; aſſutia participantes. Nigræ pelles pretioſiores cæteris æſtimantur: quia Moſchouitarum Principes frequentius his vtuntur, vt ſuperius lib. XI. cap. X. de receptione oratorum alienigenarum declaratur. Deinde crucigeræ pelles, hoc eſt, quæ nigra cruce dorſotenus ſunt à natura ſignatæ, propter maiorem ornatum, & pellium magnitudinem: quam non niſi in maturiore ætate vulpes conſequitur. Hæq; pelles, vti nigræ, magno commercio Moſchouitarum, & Ruſſorum, & Tartarorum appretiantur: quãuis nigræ annexam habẽt ſuſpicionem, quòd atro colore, fumo videlicet picearum tedarum ſint adulteratæ, prout ſuperius lib. VI. cap. vltimo plura enarrata videntur, atq; hoc eodem lib. cap. XX. de pellibus mardurinis, zebellinis, ſeu zapherinis. Candidæ pelles minoris ſunt reputationis, & coloris cœleſtini, aut aſurini, propter multitudinem, & pilorum caſum: minus enim cutibus adhærentes durant. Attamen qui curioſitati ſtudent, aut vtilitati, mixtura diuerſarum pellium operimenta arcendi frigoris pro vſu dormientium conficiunt: quia magnum calorem citò inductum conſeruant, leueſq; ſunt, ſenioribus conuenientes. Rubeæ vulpes prædictis omnibus frequentiores, vbique reperiuntur, facileq; veſtigiis poſt ſe in niuibus relictis, venatorum ſagacitate, & canum celeritate capiuntur, prout & lepores, vrſi, cerui, lupi, lynces propriis veſtigiis ſe venatoribus produnt: æſtate verò odore canum.

Pelles nigræ.

Pelles crucigeræ

Veſtitus principum.

Pelles albæ.

Pelles rubeæ.

De diuerſa

De diuersa natura carnium, pellium, & vtilitate bestiarum.

CAP. XXXVIII.

SOLAE carnes vulpium, & luporum damnantur: quia eorum natura immunda est, & pluribus morbis subiecta, præsertim rabiei. Sed vulpes resina, siue lachrymis pini esis, morbos omnes expellit, vitamq; prolongat. Vnde & Ambrosius dicit: Vulpes est animal odio dignum propter rapinam, despectum propter infirmitatem, incautum suæ salutis, dum insidiatur alienis. Sed resina sibi medetur: & tali remedio mortis imminentis spatia profert. Plinius lib. VIII. asserit quomodo in Thracia vulpes locis rigentibus (animal alioqui solerti auditu) gelatos amnes, lacusq; non nisi ad pastus ituræ, redituræq; transeunt. Itaque obseruatum est, vulpem aure ad glaciem posita coniectare gelu crassitudinem. Verùm hæc naturalis coniectura in Aquilonaribus congelatis aquis, nunquàm aut raro succurreret illi, cùm glacies adeò spissa fortissimo superueniente gelu, etiam repentino constringitur, atque casu niuium condensatur, vt prius fame conficeretur, quàm fractæ, vel frangendæ glaciei quærendo cognosceret signum. Adhæc volubilitate pedum, & tortuoso gressu, atque cursu, fraudibus æquè ac escis intenta, agilitate canum facilimè circumuenitur, præsertim vulpes nigri, rubei, ac cœlestini coloris: nam coloribus proditur, dum candidæ vulpes, aut lepores niuibus colore conformes, à canibus non videntur. Ita pauidis bestiis mitigato remedio benigna natura succurrit. Aestate autem alio modo capiuntur. Nam etsi subterraneas specus, foueasq; alieno labore paratas occupant, vt superius cap. XXII. de taxis habetur: tamen rapina hac sæpissimè periclitantur. Venatores enim, vbi eas delitescere nôrunt, canes industria assuetos, seu exercitatos, ad foueæ summitatem immittunt, vt latratu prodant inibi bestias latitantes. Itaque sine mora egesta terra viuæ, vel mortuæ capiuntur. Vel etiam campestres foueas faciunt, quibus cadauera immittunt, funiculis & trabibus alligata, vt insidioso pastu bestias comprimant comedentes. Vel etiam validos arcus forti chorda extensos, sub cadauere in niuibus ponunt, tenuiq; filo confirmant, vt eo leuiter soluto, illicò capite, vel pede, vel alio membro quod occurrerit, rapiatur in prædam. Verùm cadaueribus illis longè lateq; tortuosa vestigia, velut aratro, niuibus imprimunt, vt deducantur ad insidiosam escam. Et is frequentior modus est sub fortissimo gelu.

Carnes immundę

Vulpes.

Coniectura vulpiũ de glacie.

Vulpes volubilis in cursu.

Venatio vulpium.

De doloſo ingenio Vulpium.

CAP. XXXIX.

Vulpes ꝓpriã domum nunq̃ faciunt.

Vulpes coruo aſſimilatur.

Vulpes fingit ſe mortuam.

Ingeniũ vndicꝫ fraudulentũ.

Vulpes piſcaꝫ cancros.

CAPITVLO de taxis XXII. eiuſdem lib. dictum eſt, quomodo vulpes propriam domunculam nunquàm faciens, fœtido ſuo ſtercore emiſſo taxorum foueas ingreditur, vt egeſtionis putore, fouea polluta vileſcat. Ideoq; Ariſtoteles rectè vulpe animal in terreſtribus dicit ingenioſum, & malarum operationum, inter volatilia ſolum coruum ſimilem habens, auiculas deplumantem. Vulpes igitur preſſa, fame, frigore, & niuibus, accedendo ædes humanas, ſingit latratum cãnis, vt confidentius domeſticæ beſtiæ eam accedant. Inſuper fingit ſe mortuam, vt & beatus Hieronymus in Epiſtolis ſuis oſtendit: ac reſupina flatum attrahit, lingua porrecta. Tunc aues incautè deſcendentes, quaſi cadauer comeſturas aperto ore rapit, & vorat. Et ob id etiam Iſidorus vulpem vocat animal inſidioſum, & fraudulentum. Prætereà quando eſurit, nec inuenit quod manducet, rubea terra ſe inuoluit, vt appareat quaſi cruenta: proiiciens ſe in terram, retinet flatum: quam videntes aues non ſpirantem, linguamq; ore eiectam, mortuam putant. Sed mox vt deſcenderint, eas attractas deuorat. Prætereà cùm videt non poſſe propter aculeos ſuperare echinum, ſe reſupinat, atq; ita mollem corporis partem lancinans enecat. Veſparum etiam quandoq; multitudinem cauens ſimulatè ſe abſcondit, extante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoq; denſo implicitas animaduertit, egreditur, atque ad ſaxum, ſiue arborem perfricando obterit, vt extinctas deinde paſcatur. Eodem ferè commento cancris, & piſciculis inſidiatur, ripam oberrans: caudaq; in aquam demerſa, illi nouitati occurrunt, villiſq; obuoluti illicò extrahuntur. Prætereà cùm pulices habet, faſciculum mollis fœni ore accipit pilis inuolutum, ſecq; paulatim poſterius inchoando in aquam mergit, ac totum corpus, vt pulices aquam fugientes, ad caput aſcendant. Deinde caput immergit, vt in fœnum fugiant: quo facto, fœnum relinquit in aqua, & mox enatat.

Adhuc

Adhuc de dolis Vulpinis.

CAP. XL.

RAETEREA cùm famem patitur, ludum fimulat cum lepore: quem illicò rapit & deuorat, nisi fuga, vt frequentius fit, suam vitam conseruet. Canes etiam quandoque vulpes euadit latratu, se canem fingens: sed certius, dum ramo se suspendit, canes errare cogit, incerta vestigia insequentes. Solet etiam venatorem, & canes eludere, dum gregem caprarum intrans, vnam ex eis occupat, eius dorso insiliens, vt per cursum capræ fugientis, propter odiosum sessorem, citius euadat. Nam & aliæ capræ sequuntur: quas cùm venator turbari timet, canes reuocat, ne pereant plures. Capta quoque in pedica, quandoque morsu sibi pedem præscidit, vt vel sic euadat. Cùm verò fuga nulla patet, se mortuam simulat, vt à pedica extracta fugam arripiat. Præterea cùm canis eam insequitur, & affecutam apprehendere nititur, villosam caudam suam per insequentis ora trahit: sicq; canem eludit, donec sylua-rum latebras ingrediatur. Vidi & ego in scopulis Norvegiæ vulpem, inter rupes immissa cauda in aquas plures educere cancros, ac demum deuorare. Idq; non rarum est spectaculum, cùm nulli pisces, ita vt cancri, immissæ rei præsertim villosæ, adhærent: etiam aridis piscibus, in aquas ad emolliendum emissis. Qui podagra vexantur, calida huius bestiæ pellicula extracta, atque pedibus circumligata sanantur. Adeps etiam eiusdem animalis, auribus & membris podagram patientis adhibita, prodest. Pinguedo eius torminosis, & omni dolori confert. Cerebrum eius infanti sæpius datum, nunquàm caducus erit. Et ita hæc, & similia pro simplicibus medicinis per experientiam obseruant Aquilonares.

Ludus insidiosus.

Canis reuocat, ne pereant capræ.

Spectaculũ cõmune.

Cãcri omnibus adhærent.

Medicinæ.

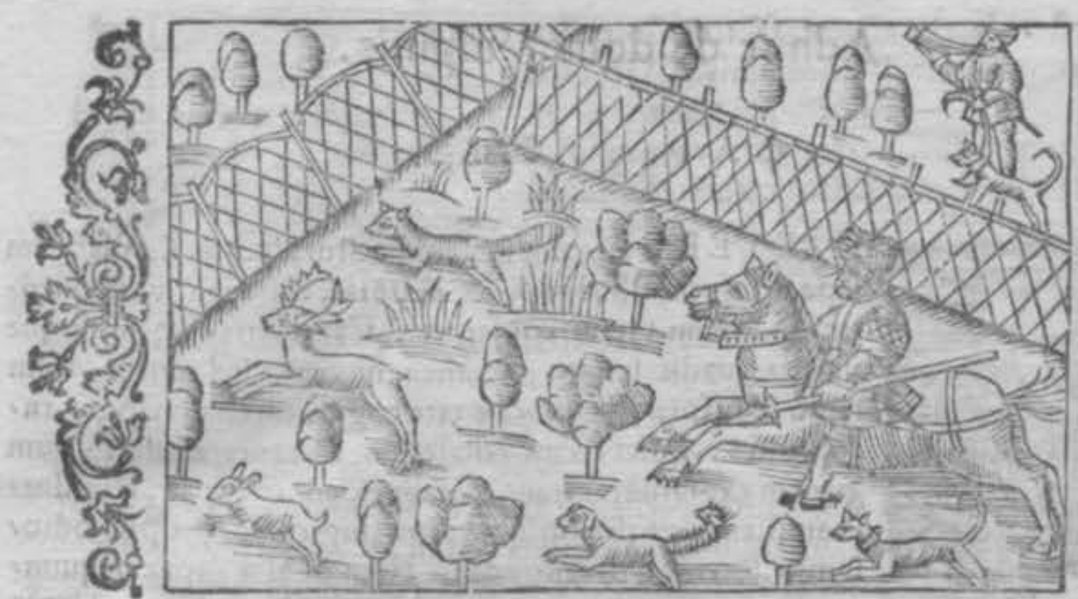

De Venatoribus, & Venationibus.

CAP. XLI.

Venatores multi.

COMPERTVM omnibus relinquitur, multos esse venatores, atq; diuersa ingenia eorum in Aquilonaribus terris, qui tot ferocibus bestiis sine suæ sanitatis iactura occurrere possunt. Cùm verò præmissum sit in aliquot capitulis, quàm sagaces sint venatores, iuxta animalium proprietates, in eorum captura facienda, vtilius videbitur exinde adducere, quales ibi sint venatores, aut reperiantur in aliis terris. Certum est eos nedum ibidem, sed vbique patienter in omnibus oportere tristissimos sufferre casus, vndecunq; subortos, maximè illis in locis, vbi non minus intractabilibus elementis, quàm sæuis animalibus erit congrediendum: & interim niues, & æstus ferre, famemq; prædæ auiditate equitando, currendo, prosiliendo, montesq; scandendo tolerare, atque cum feris dubio sub euentu pugnare, arteq; & viribus experiri, an ipsorum promptitudini, vel feræ victoria cedat: atque inde egregii milites, & expertiores quorũcunq; certaminum duces, immò & Principes ad publicum gubernium felicibus auspiciis educi solent, vt plures attestantur annales. Venatio etenim claris Principibus semper est grata, atque olim (otio non concesso, dum rigidè & non delicatè, vt nunc, Magnatum filii educabantur) gratissima fuit, quasi peculiaris quædam exercitatio. Nec quidem immeritò: speciem nanque non paruam fortitudinis præ se fert, & similitudinem quandam cum re bellica tenet: ducem præficit sibi venatio, cuius dicto omnes auscultant: hostem excursoribus prouocat: exploratores in speculis disponit: insidias abdit: apertum Martem simulat: diuortia, quæ ad fugam patent, obseruat: per saltus quidem, & arua pedites præmittit: loca plana, & aperta equitum alis præcingit: cornuum strepitu progressui, receptuiq; canit: dat signa prædæ, ac victoriæ: prædam aduenientem, aut euadentem significat: moueri castra indicat: adeò vt concludendum sit, venationem bello, ac pugnæ similimam esse. Vnde Virgilius poëta præmissis astipulatur, dicens:

Venatores patientes sufferunt omnia.

Principes ex venatoribus fiũt

Venatio ducem habet.

Simulachra præliorum.

Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant,

Flectere

Flectere laudis equos, & ſpicula tendere cornu.

Item Mantuanus de Germanis & Gothis:

Aſſueta per alpes
Frigora agens, certare vrſis, niue candida ſemper
Per iuga veloces curſu præuertere ceruos.

De externis exemplis Venatorum, ac Venationum.

CAP. XLII.

Gothi venatio-ni aſſueti.

TSI Gothi, teſte Iordane, & Paulo Diacono, deditiſſimi aſſerantur venationibus, vt in iis cum Hunnis deſcenderent in diſcrimen, & inde in acerrimum bellum: tamen nulli, aut rari talium eorum exercitiorum nomina, tempora, vel geſta in ſcriptis exhibuere: immò ſatis parcè, & minutatim de præclariſſimis eorum bellis ſcribunt, quę propter ſaluandos oppreſſos, aut ampliãda dominia fecere vetuſsimis ævis, quemadmodum Saxo in principio ſuarum hiſtoriarum conqueritur, & poſt eum anteceſſor meus D. Io. Gothus Archiepiſcopus Vpſalenſis, cauſas negligentiæ ſatis arduas afferentes. Ergo pro ſolatio Aquilonarium populorum, aliunde venari congruit honeſtiſsima exempla, vt ſaltem agnoſcant, maximos olim in orbe Principes nequaquam otio torpuiſſe, aut deditos fuiſſe turpiſsimæ vitæ. Alexander cognomento Magnus, vbi tantillulum quieuit à præliis, aſsidua venatione oblectabat: vnde & leonem, velut æmulus Herculis, fortiſsimũ interemit. Sed ad Peneſtien vrſi morſu, & vnguibus laceratũ ſeripſit, ꝙ ſi quis venatoꝝ eum in vrſi cõgreſſu deſtituerit, tãquã deſertor debitas pœnas luat. Bellator maximus Rex Ponti Mithridates XLVI. annis cum Romanis varia fortuna confligens, venationis ſtudio venena euaſit, & inſidias. Annos enim circiter ſeptem vt ſuperius lib. VIII. cap. XXXV. habetur neꝙ vrbis, neꝙ ruris tecto vſus eſt: ſed inter ſyluas quaſi errabundus vagabatur, atque in diuerſis montibus pernoctabat, ferasꝙ inſequebatur, ac milites indurauit. Crœſus Lydorum Rex (quem Solon ſuper nimia felicitate gloriantem arguebat) filium perdidit in venatione. Darius Perſarum Rex potentiſsimus, inter prima bellorum reſpiracula venationi intendebat. Epaminondas Thebarum princeps, venationibus durante vita ſemper operam dabat. Ferdinandus Aragonum Rex optimus, etſi venationi intentus eſſet, nunquàm tamen ſolus trucem beſtiam eſt aggreſſus: quod & alii obſeruabant. Gelonus Herculis filius, veſtigia patris ſecutus, venator & bellator eximius fuit. Hadrianus Imperator Maſorem Germanum quotidie ſecum in venatione habuit, quia peritiſsimus erat. Iaſon Regis Theſſaliæ filius, pro vellere aureo venatus eſt. Caroli Magni venatorius gladius, auro circundatus, adhuc viſitur in Aquiſgrano. Sed nec deeſſent in exemplis allegandi, qui venatorio exercitio frequentius vel verè, vel fictè inſtituto, patriam tyrannis interemptis libertati reſtituerunt: vt Pelopidas quidam Thebanus, qui ex venatore Dux factus eſt in maximo principatu. Item Viriatus Luſitanus primus Hiſpaniarum magnus Dux, decem annis vario euentu contra Romanos acriter pugnans, cùm paſtor eſſet, militarem diſciplinam ex ſola venatione didicit, cui quidem operam dedit: & à venatoribus Dux factus, cùm nulla generis, aut maiorum commendatione clarus eſſet, vniuerſum Hiſpaniç exercitũ magna cũ laude diutius duxit. Et ita de pluribus aliis, quos Franciſ. Senenſis Epiſcopus Caietanus de Regis inſtitutione recenſet.

Cauſæ bellorũ.

Alexander Magnus.

Mithridates.

Cyrus.

Darius.
Epaminõdas.
Ferdinandus.

Gelonis.
Hadrianus.
Iaſon.
Carolus Magn'

Pelopidas.
Viriatus.

De periculis Venationum in ſpectaculis.

CAP. XLIII.

Venatio periculis plena.

NE autem longius per vaſtas ſolitudines, & peregrinas allegationes euagetur hæc venatio, Mantuani verbum adhibendum eſt dicentis: Quis ſcelerum comprehendere formas? quis omnia pœnarum percurrere nomina poſsit? Quaſi diceret, omnia periculorum plena in venatione, veluti expectatio vulnerum in atrociſsimo bello. Et ob hoc non incõgruè inſerta eſt huic loco epiſtola Theoderici Regis Gothorũ, quam Maximo viro illuſtri (vt lib. V. apud Caſſiodorũ habetur) ſcripſit in hunc modũ: Si Conſulatem munificentiam prouocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur: ſi organo canentibus redditur viciſsitudo præmiorum: ſi venit ad pretium delectabilis cantilena: quo munere venator explendus eſt? qui vt ſpectantibus placeat, ſuis mortibus elaborat. Voluptatem præſtat ſanguine ſuo, & infelici ſorte conſtrictus feſtinat populo placere, qui eum non optat euadere. Actus deteſtabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores ſe non dubitat inuenire. Sola eſt ergo in fallendo preſumptio, vnicum in deceptione ſolatium. Qui ſi feram non mereatur effugere, interdum nec ſepulturam poterit inuenire. Adhuc ſuperſtite homine perit corpus, & antequàm cadauer efficiatur, truculenter abſumitur. Captus eſca fit hoſti ſuo, & illum (proh dolor) ſatiat, quem ſe perimere poſſe ſuſpirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, ſed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ ſanguinis effuſione gaudebat. O miſeræ deceptionis errorem, illam deſideraſſe colere, quæ hominum morte placabatur. Primùm ſibi per lucos, & ſyluas agreſtium populorum vota, & venationibus dedita, hanc triplicem deam falſa imaginatione finxerunt: ipſam ſcilicet in cœlo Lunam, ipſam in ſyluis Dianam, ipſam apud inferos Proſerpinam eſſe, firmantes. Sed ſolum Herebi potentem, non improbè ſortitan æſtimárunt: quando tali falſitate decepti, in profundas viui tenebras cum ſuis erroribus intrauerunt. Hunc ludum crudelem, ſanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (vt ita dixerim) feritatem, Athenienſes primùm ad ciuitatis ſuæ perduxere culturam, iuſtitia permittente diuina, vt ad illuſionem ſpectaculi peruenirent, quod falſæ religionis ambitus inueniſſet.

Epiſtola Theoderici regis gothorum.

Actus deteſtabilis.

Captus eſca fit hoſti ſuo.

Sacrificium deteſtabile.

Triplex dea.

Luna.

Diana.

Proſerpina.

Athenienſes.

Hoc Titi potentia principalis diuitiarum profuſo flumine cogitauit ædificium fieri, vnde caput vrbium potuiſſet extolli.

De eodem

De eodem continuatio.

CAP. XLIIII.

ET cùm Theatrum, quod eſt hemiſphærium, Græcè dicatur, Amphitheatrum, quaſi in vnum iuncta duo viſoria, rectè conſtat eſſe nominatum: oui ſpeciem eius arena concludens, vt concurrentibus aptum daretur ſpatium, & ſpectãtes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas vniuerſa collegerat. Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas. Primus fragili ligno confiſus, currit ad ora beluarum: & illud, quod cupit euadere, magno impetu videtur appetere. Pari in ſe curſu feſtinat & prędator, & præda: nec aliter tutus eſſe poteſt, niſi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aere ſaltu corporis eleuato, quaſi veſtes leuiſsimæ ſupinata membra iaciuntur, & quidam arcus corporeus ſupra beluam libratus, dũm moras deſcendendi facit, ſub ipſo velocitas ferina diſcedit. Sic accidit, vt ille magis poſsit videri mitior, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi diſtributione compoſitis, rotabili facilitate præſumens, non diſcedendo fugit, non ſe longius faciendo diſcedit, ſequitur inſequentem, poplitibus ſe reddens proximum, vt ora vitet vrſorum: ille in tenuem regulam venire ſuſpenſus inuitat exitiabilem feram: & niſi periclitatus fuerit, nil vnde viuere poſsit, acquirit. Alter ſe geſtabili muro cannarum, contra fœuiſsimum animal, ericii exemplo, receptatus includit: qui ſubitò in tergus ſuum refugiens, intra ſe collectus abſconditur: & cùm nuſquam diſceſſerit, eius corpuſculum non videtur. Nam ſicut ille veniente contrario reuolutus in ſphæram, naturalibus defenſatur aculeis, ſic iſte conſutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum. Alii tribus (vt ita dixerim) diſpoſitis oſtiolis paratam in ſe rabiem prouocare præſumunt, in patenti area cancelloſis ſe poſtibus occulentes, modò facies, modò terga monſtrantes: vt mirum ſit euadere, quos ita reſpicis per leonum vngues dentesq; volitare. Alter labenti rota feris offertur: eadem alter erigitur, vt periculis auferatur. Sic hæc machina ad infidi mundi formata qualitatem, iſtos ſæpe reſouet, illos timore diſcruciat, omnibus tamen vicisſim, vt decipere poſsit, arridet.

Amphitheatrũ.

Rotũditas prolixa.

Prędator, & p̃da citiſſimè cõcurrunt.

Illuſus videtur mitior.

Ericius ſe recludit ſphæram.

Fragilitas cannarum.

Spectaculũ miſerrimum.

Machina infidi mundi.

Attamen his antiqua liberalitate conſtituta ſunt præmia, vt miſeris ſatisfactis iuſtitia videatur habere vigorem, & illi pro intentato periculo, ſolatio non careant deſiderato. Heu mundi error dolendus, ſi eſſet vllus æquitatis intuitus, tantæ diuitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

Liberalitas antiqua.

Error dolendus

De ferocia Hominum in Lupos conuerſorum.

CAP. XLV.

Luporũ genus ex hominibus conuerſum.

QVONIAM præſenti lib. cap. XV. de diuerſo luporum genere dictum eſt, pretium operæ me facturum eſſe arbitratus ſum, ſi in fine huius lib. de animal. ſyluef. luporum genus ex hominibus conuerſum, quod Plinius lib. VIII. cap. XXII. fabuloſum, ac falſum confidenter exiſtimandum eſſe affirmat, tales in terris ad Septentrionem maximè vergentibus, etiamnum magna in copia reperiri, adiicerem. In Pruſsia, Liuonia, atque Lithuania, quamuis luporum rapacitatem per totum penè annum incolæ haud exiguo cum damno experiuntur, quia eorum pecora ingenti multitudine paſsim in ſyluis, dummodò exiguo interuallo à grege aberrant, dilaniantur, ac conſumuntur: tamen hoc diſpendium non adeò magnum ab illis reputatur, quàm quod ab hominibus in lupos conuerſos ſuſtinere coguntur. In feſto enim Natiuitatis CHRISTI ſub noctem, ſtatuto in loco, quem inter ſe determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diuerſis in locis habitantibus conuerſorum copia congregatur, quæ poſteà eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, ſæuit, vt maius detrimentum ab his, iſtius regionis inhabitatores, quàm vnquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam vti compertum habetur, ædificia hominum in ſyluis exiſtentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipſasq; fores effringere conantur, quòd tam homines, quàm reliqua animantia ibidem manentia conſumant. Cellaria ceruiſiarum ingrediuntur, ac illic aliquot ceruiſiæ, aut medonis tonnas epotant, ipſaq; vaſa vacua in medio cellarii vnum ſuper aliud eleuando collocant: in quo à natiuis ac genuinis lupis diſcrepant. Locum verò, vbi forſan illa nocte quieuerunt, harum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur: quia ſi alicui in eo quid aduerſi contigerit, veluti vehiculum obuertatur, atq; ipſe in ibus initiatur, planè ſibi perſuaſum habent, eum iſto anno morte moriturum, quēadmodum id à multis temporibus per experientiam explorārunt. Intra Lithuaniam, Samogethiam, ac Curoniam eſt paries quidam, ex quodam caſtello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum cōueniunt, ac vniuſcuiuſq; agilitatem in ſaltando explorant: qui hunc parietem tranſilire nequiuerint, vti pinguioribus ferè euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denicq; conſtanter aſſeritur, inter hanc multitudinem etiam iſtius terræ magnates, atque ex prima nobilitate viros verſari: qui quomodo ad eam veſaniam, ac metamorphoſin longè terribilem, quam deinde ſtatis temporibus negligere haud poſſunt, plerunque perueniant, ſequenti cap. docebitur.

Rapacitas lupo rũ vbi exercet

Dānũ ab homi nibus grauius quàm à feris.

Luporũ ex ho minibus cōuer ſorum copia.

Lupi ædificia hominum op pugnant.

Lupi ceruiſiam bibunt.

Locus fatidicus

Lupi ex homi nibus cōuerſi parietē tranſi liunt.

Lupi flagellis cæduntur.

Magnates inter lupos verſant

De Meta-

De Metamorphosi hominum in Lupos.

CAP. XLVI.

PLINIVS inter eos, qui vnquam naturalis historiæ argumentum attigerunt, atque etiam tractandum susceperunt, facilè princeps, suprà citato loco refert, Euantem autorem Græcorum haud spretũ tradere, ꝙ Arcades scribant, ex gente Antæi cuiusdam sorte electum ad stagnum quoddam regionis eius duci, vestituꝙ in quercu suspenso tranare, atꝙ in deserta abire, transfigurariꝙ in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reuerti ad idem stagnum: & cum tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Hæc metamorphosis etsi Plinio vero similis haud videtur, ac impudens mendaciũ esse opinatur: tamen ad Euantis, Agriopæ, aliorumꝙ autorum sententiam saluandam, in allegatis oris talia in hunc vsꝙ diem accidere, aliquot exemplis declarabitur. Quandocũꝙ enim aliquis rerum nouarum præter diuinam institutionem cupidus, siue Germanus, siue indigena, in collegium istorum maledictorum hominum, qui in lupos, cùm eis integrum videbitur, conuertuntur, associari cupit, ita vt certis anni tẽporibus ad destinata loca, per oẽm vitam suam vnà cum suis affectis conueniat, damnumꝙ ac mortẽ ipsam cæteris mortalibus, & pecoribus inferat: hanc mutandi rationem, ipsi naturæ maximè contrariam, à quodam huius veneficii perito, per poculum ceruisiæ propinando (dũmodò is, qui huic illicito consortio applicatur, illud acceptat) certis verbis adhibitis consequitur. Postea quando sibi consultum videbitur, hominis idæam, in cellarium aliquod, aut abditam syluam se conferendo, in lupi formam totaliter transmutare potest. Denique hanc iuxta placitum post aliquod tempus relinquere, atque illam vicissim assumere sibi integrum est.

Plin. nat. histo. princeps.

Euantes Græcus autor.

Homo in lupũ transfiguratur

Metamorphosis hominis in lupum.

Modus vt homo in lupum conuertatur.

De exemplis, in quibus homines in Lupos conuersi sunt, & è contra.

CAP. XLVII.

C vt ad exempla perueniamus. Cùm nobilis quidam longam per syluam iter faceret, aliquotꝙ seruilis conditionis rusticos, huius veneficii haud ignaros (quales plerunꝙ istis in oris reperiuntur) secum ducebat: dies ad vesperam tendebat: tum etiam in sylua pernoctandum erat, quia in proximo nullum hospitium fuit: denicꝙ fame ac penuria premebantur. Tandem vnus eorum repentinum consilium proponit, cæteros debere esse quietos, nec vllum tumultum, si

Rustici in Liuonia seruilis cõditionis.

quid viderent, excitare: se à longinquo gregem ouium pasci conspicere, curaturum, vt absque magnis laboribus vnam ex his ad cœnam, alioquin satis exiguam, haberent assandam. Statim deinde in opacam syluam, ne ab aliquo conspiciatur, se confert, ibiq; formam hominis in lupum transfiguravit: q; in nullo hæc metamorphosis distare visa est, ab illa Lycaonis (quamuis is propter scelera transmutatus) cuius in hunc modum Ouid. Metamorphos. I. meminit:

Homo in lupũ transformatur

Lycaon i lupũ transmutatus. Ouidius.

Fruſtraq; loqui conatus: ab ipso
Colligit os rabiem, solitæq; cupidine cædis
Vtitur in pecudes: & nunc quoq; sanguine gaudet.
In villos abeunt vestes: in crura lacerti.
Fit lupus, & veteris seruat vestigia formæ.
Canities eadem est: eadem violentia vultus:
Iidem oculi lucent: eadem feritatis imago est.

Ouis à lupo ad currũ defertur

Posteà in ouium gregem haud aliter quàm magno impetu irruit, & vnam ex eis retrò in syluam fugiẽdo diripuit: quam aliquantò pòst in lupi forma ad currum defert. Socii autem huius prædæ conscii, talem grato animo suscipiunt, & in curru clàm absconduntur: qui verò in lupum se transformauerat, ad syluam iterum reuertitur, humanamq; formam rursus assumit. Contigit quoq; in Liuonia haud multis ab annis, inter nobilis cuiusdam coniugem, atque seruum suum (quorum illic maiorem copiam, quàm in vlla alia Christianorum regione, habent) quòd altercarentur, homines in lupos mutari haud posse: demum ille prorumpit, extemplò eius rei exemplum velle ostendere, dummodò sibi facultas concederetur: ac cellarium solus ingreditur: vnde paulò post lupi forma indutus egrediens, à canibus per agrum ad syluam tendens effugatur: qui ei oculum (etsi satis acriter se defendebat) eruunt. Postera autem die, ad dominam suam monoculus redit. Vnde Euantis opinio, quam Plinius citato loco refert, saluatur: quòd scilicet homo in lupum per annos IX. transfiguratus, cùm suam effigiem reciperet, ad pristinum habitum, atq; ætatem nouem annos addiderit. Certò etiam constat, si lupus ex homine transmutatus occisus, aut alicuius membri mutilationem passus fuerit, quòd statim quando hominis figuram reassumet, isto membro carebit. Sin verò à canibus, aut venatoribus interfectus, nunquàm talis homo amplius apparebit. Denique recenti adhuc memoria compertum relinquitur, quomodo Dux Prussiæ, tali veneficio parum fidei adhibens, quendam huius maleficii expertum, vinculis clausum coëgit, vt in lupum se transformaret: quod ita factum est. Hunc tamen, ne huiusmodi idololatria impunita maneret, igne posteà comburi mandauit.

Lupus humanã formã assumit

Seruorũ copia in Liuonia.

Homo cellariũ ingreditur, lupus exit.

Canes lupo oculum eruunt.

Homo in lupũ trãsmutatus occisus, posteà non apparet.

Hõ cogitur, vt in lupũ se trãsformet.

Pœna in lupos se cõuertentiũ

Talia enim flagitia tam diuinæ, quàm humanæ leges seueriſsimè puniunt.

LIBRI XVIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE AVIBVS.
LIBER XIX.

PRAEFATIO.

TSI plurima in Septentrionalibus terris, tam campestrium, quàm aquatilium auium genera sunt, cæteriſq; nationibus nota, vt ſuperuacaneum ſit de earum naturis aliquid adducere, maximè cùm à veteribus ſcriptoribus id argumentum copioſè fuerit tractatum: attamẽ in frigidiſsimis his terris & aquis, nõnihil peramplius oſtendi poterit, quod optimum lectorẽ ſemoto faſtidio recreare, aut lectum meminiſſe iuuare queat. Mirantur enim plurimi, nec fruſtra, quomodo rigentibus vndique campis denſitate niuium, concretis vbiq; aquis ſolidiſsima glacie, longiſq; frigidis noctibus per multos menſes durantibus, nedum viuere, ſed & genus propagare probentur. Quocirca nemo præcipiti iudicio (hortante Platone in principio de legibus) ignotæ rei naturam, ob difficilem eius notitiam, damnet, aut arguat, donec acrius inquirat, & æquius intelligat, atque perfectius diiudicet, quid artifex ipſa natura producere, productumq; ſuis legibus ſtatuere poſsit. Multa enim ſunt, quæ ſenſus humanos, etſi videantur, latere ſolent, atq; ſui admirationem potius, quàm notitiam ſcrutatoribus ingenerant. Nec niſi minutuli Philoſophi eiuſdem Platonis iudicio cenſendi ſunt, qui nihil niſi ſenſibus comprehenſum aſſerere, aut credere volunt. Quibus integer naturalium rerum terrarumq; ſcriptor Celtes, qui quinque annis vniuerſam perluſtrauit Germaniam, ſatisfacere poſsit, vbi ait: De volucribus autem, vt apud grauiſsimos autores, nihil compertum habeo: multa enim deſiiſſe, quæ hodie non ſunt, & multa renaſci in rerum natura, quæ olim non fuerũt, conſtat: quod noua cœleſtium corporum (ſi quid in mundo nouum amplius emergere poteſt) factum configuratione crediderim. Hæc Celtes. Cui etiam Plinius lib. X. cap. XV. ſuffragatur his verbis: Sunt præterea complura genera depicta, in Hetruſca diſciplina, ſeculis non viſa: quæ nunc defeciſſe mirum eſt, cùm abundent etiam quæ gula humana populatur.

Nemo temerè damnet rem ignotam.

Infrà cap. vlt. lib. 22.

Artifex natura.

Philoſophi minutuli.

Celtes.

Nouum nil videtur.

Gula humana multa depopulatur.

De multiplici genere Auium, & earum distinctione.

CAP. I.

Distinctio auiũ

Differentia alia

DISTINGVVNTVR itaq; in frigidis, sicuti & aliis nationibus aues, vt quædam carniuoræ sint, vt aquilæ: & quædam semine vtantur, vt anseres: quædam fortuito cibo, vt cornices: quædam vermibus, vt galli: quædam in aëre reflexo volatu nutriũtur, vt hirundines. Est etiam diuersitas in copula: qua carent, quæ rapinis intendunt, vt aquilæ, & accipitres. E contra verò grues, & columbæ societate gaudent. Aliæ aduentitiæ, vt ciconiæ, & hirundines: aliæ manibus subiectæ, quæ tactu mansuescunt, & mulcentur; vt accipitres, & monedulæ: aliæ cõmuni domicilio fruuntur cum hominibus, vt hirundines: aliæ deserta, vt turtures, frequentant, libertatis amore victum quærentes: aliæ obstrepunt, vt picæ: aliæ canunt, vt merula: aliæ noctu vlulant, vt bubones: aliæ die cantant, vt fere omnes: aliæ æstate, vt cuculi: aliæ vtroq;, vt passeres & aquilæ, tempore perennes: aliæ vocem humanam imitantes, vt psitaci, quibus veluti raris hospitibus importatis, gaudet regio Septentrionalis, nam & ibi loquentes secreta domestica reuelant: aliæ Regibus subiectæ, vt grues, & apes: quædam confricantur ad purgationem in cinere, vel arena, vt sturni: quædam semetipsas regunt, vt pici, & graculi: quædam ratius apparentes, vt corui albi, & falcones, picæ, & passeres. Magna quoq; differentia vocum, & morum: rapax aquila, lasciuus gallus, diligens pauo, libidinosa columba, dolosa perdix atque zelotypa, crudelis struthio, qui in Septentrione nunquàm videtur, sed eius natura suffertur: item garrula pica, monedula furax. Est & alia volucrum distinctio in pedibus, & rostris. Aut enim habent vngues aduncos, vt aquilę, & falcones: aut digitos palmipedes, vt anseres, & aquaticæ ferè omnes. Est & alia distinctio, vt quædam mutent colorem, vt turdi, & grues in senectute: quædam vocem, vt gallinæ: quædam colorem & vocem, vt merulæ, & luscinię: quædam senio canant, vt cygni, tuncq; præcones sui fati: quædam in æstate dulciter, & in hyeme malè canunt: quædam diuersis vocibus quolibet die mutant vocem, vt kyces: quædam tacent in hyeme, vt turtures, & hirundines: quædam hyeme variant, & quædam æstate cantum.

Psitaci rari & iportati in aquilone.

Corui albi & falcones.

Distinctio auiũ alia.

Adhuc de earum distinctione.

CAP. II.

QVAEDAM etiam aues rapinis intentæ, vt superius dictum est, societatem horrent. Nam propter auiditatem prædandi, vel insidias explorandi, nec ipsæ conueniunt, nisi lege coniugii: refugit enim auaritia consortium plurimorum. Aues rapaces acuti visus sunt, quia indigent ex alto remotius, profundiusq; videre: quibus pennæ fluunt, & redeunt ad vigorem: nec nisi duos producunt pullos. Si plures, proiiciunt eos, vt aquilæ. Omnes aues prædatrices venantur prædam alterius generis, non de sua specie, contra naturam piscium. Solus nisus expers est pietatis huius. Aues prædatrices fugitiuæ loris reuocantur. Distinguuntur etiam aues in sumendis nutrimentis. Quædam enim carnes comedentes, incuruata rostra habent, vt eas teneant: quædam grana comedentes, subtilia habent rostra, atque lata, sicuti aquaticæ, vt è profundo victum rodant: quædam etiam rostra longiora habent, & hæ crura longiora: quædam colla recta. Vulturum rostrum in senectute arcuatur. Bubo à reliquis auibus deplumatur. Reliquæ aues perdunt plumas in pullificatione. Est & genus auium quoddam, præeminentes in medio capitis plumas instar galeæ habens. Vultur ea quæ venatur, vel cum quibus pugnat, stupefacit alis percutiendo. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorant, prout superius dictum est, de pellibus luporum, & ouium: ita & cattorum, ac glirium. Est & alia differentia earum in alis, vnguliscp plurium, vel paucorum digitorum: quia pleræcp quatuor digitos habent, tres anterius, & vnum posterius. Bubo tamen duos antè, & duos pòst. Omnes autem aquaticæ pellem in digitis habentes, gregatim ambulant. Picus marinus vncorum vnguium est, ideò semper in volatu. Nec aues terrestres vncos habent ad ambulandum, præsertim in petris, idoneos. Suntcp breuioris colli, & magnarum alarum.

Aues rapaces.

Auaritia refugit consortium.

Nisus.

Aues p̃datrices

Bubo à reliquis deplumatur.

Pennę aquilarũ

Bubo.

De Auium differentia, ex Caſsiodoro lib. VIII.

CAP. III.

Cõparatio pulchra bonæ ciuitatis.

Differẽtia auiũ.

OTHORVM Rex Athalaricus volens oſtendere pulchram eam fore ciuitatem, quæ populorum probatur habere conuentum, aſſerit, feris datum eſſe, agros ſyluaſq; quærere: hominibus autem, focos patrios ſupra cuncta tueri. Aues ipſæ gregatim volant, quæ innoxia voluntate miteſcunt. Canori turdi amant ſui generis denſitatem. Strepentes ſturni compares ſequuntur indefinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes: & quicquid ad ſimplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non reſurat. Contrà, animoſi accipitres, aquilæ venatrices, & ſupra omnes alites acutius intuentes, volatus ſolitarios concupiſcunt: quia rapaces inſidiæ innoxia conuenticula non requirunt. Ambiunt enim aliquid ſoli agere, qui prædam cum altero non deſiderant inuenire. Sic mortalium voluntas plerunq; deteſtabilis eſt, quæ conſpectum hominum probatur effugere: de illo aliquid veraciter credi, cuius vitæ teſtis non poteſt inueniri. Hæc ille. Soliuagæ etenim aues, vt dictum eſt, & infrà dicetur, ſemper inſatiabiles ſunt, atque rapaces, etiam ſub marinis tempeſtatibus in littoribus aberrantes, vt piſces exquirant. Huicetiam propoſito non incongrua applicari poterit animantium diſtinctio, per diuum Ambroſium lib. V. Hexame. cap. XII. facta: tria videlicet eorum eſſe genera, terrenũ, volatile, & aquatile. Ante quam differentiam dicit, auium naturam eſſe, quòd cùm eunt cubitum, quaſi peracto lęto munere, æthera cantu mulcere ſolent: quod velut ſolenniter ſurgente & occidente die, inſtaurare conſuẽrunt, vt decurſi, vel adorituri nocturni iuxtà ac diurni temporis laudes ſuo referant creatori. Et demum ad finem capitis precatur adeſſe luſciniam, vt dormientes excitet à ſomno: ea enim auis ſignificare ſolet diei ſurgentis exortum, & effuſiorem diluculo deferre lætitiam. Tamen ſi illarum ſuauitas deeſſet, ſunt gementes turtures, & raucæ columbæ, vt homo excitetur ad laudem altiſsimi creatoris.

Aquilæ acutius vident.

Volũtas hominum plerũque deteſtabilis eſt

Aues ſoliuagæ inſatiabiles.

Tria genera animantium.

Aues canũt laudes creatori.

Turtures gemẽtes.

De Accipitre, & diuersis eius speciebus.

CAP. IIII.

IN partibus Aquilonis huius auis natura generosior, ac fortior, quàm in cæteris mundi partibus, esse censetur, maximè propter cœli soliq; rigorem, & abundantissimam escam volucrum, scilicet suæ naturæ conuenientium, pro solido nutrimento. Sanguine enim, corde, ac pectore earum auidius nutritur, magnamq; venandi audaciam, affectumq; sumit: qui & naturali superbia, ac tyrannide magis quandoq;, quàm necessitate stimulatur ad raptum, & delectatur in illo. Sunt etiam, qui cor tantùmodò latere per rostrum aperto deuorant: aliquando etiam cerebrum appetunt, reliqua parte corporis reiecta. Qui venationi studeut per accipitres, cancros eis offerunt manducandos: ex quorum esca mira satietate delectantur: auideq; volatilia venantur, vt grata pro exquisita esca restituant prædam: idq; facilimè faciunt ob volatus agilitatem, quam supra reliqua volatilia habent, pennasq; acutas, quæ singulis annis veteribus abiectis eis renouantur. Estq; huiusmodi naturæ, quòd auem, quam vesperi prædatur, vngulis sub pectore ob inducendum calorem seruat, manecq; liberaliter sine iterata rapina absoluit. Sunt igitur accipitrum genera multa: alii non nisi à terra rapiunt auem, alii circa arbores, alii in sublimi sedentem, alii in aperto volantem. Denicq; accipitrum genera XVI. inueniũtur. Ex his Circon altero pede claudũ. Triorchem à numero testiũ: hunc Romani Buteonem appellant. Aesalona Græci vocant, qui solus omni tempore apparet. Est etiam nocturnus accipiter Cymindis vocatus, qui cum aquila pugnat: vngulisq; ei infixis pariter rapiuntur à venatore.

Accipitres generosi.

Superbia naturalis in accipitre.

Cancri dant accipitri.

Pennæ renouant

Accipitrũ genera multa.

Adhuc quidam sylueſtres, quidam domestici dicuntur. Sylueſtris domesticas aues rapit, & continuò vorat: idq; solet fieri aucupis adiutorio, qui citò impotenti audaciæ succurrit.

Aucepsadiuuat audaciam impotentem.

Adhuc de natura Accipitrum.

CAP. V.

Accipiter domesticus.

DOMESTICVS accipiter domino rapinam syluestrem porrigit: vnde cor, & inteſtina recipit in eſcam. Et hi tepidioribus locis plus delectantur, citiuſq; carne bouina, vel porcina impinguantur, vti gallinacea carne iuuene marceſcunt, & veteri temperantur. Ante aucupium commodius in locis non nimium tenebroſis ſeruantur, vt alternis diebus producantur. Sed ante omnia cauendum, ne teneris infantulis exitio ſint. Nulla nanq; beſtia quantuncunque domeſtica, adeò graſſatur in infantulos, vt ſimiæ, & magni accipitres: qui aduolant cunabula, vngulaſq; tam fortiter imprimunt oculis, & naribus prolium, vt vix euolaturi eximant. Hiq; ſunt corpore amplo, oculis variis ac perlucidis, vultu hilari, groſsis pedibus, longis vnguibus, delitioſe comedentes, cunctaſq; aues inuadentes: quia nullas timent aues, niſi pauonem, qui eos necat ſecundum Auguſtinum: immò & lepores, cuniculos, vulpeculas, porcellos, anſeres, grues, anates, & gallos ſylueſtres venantur, præſertim fame & frigore vrgente, quando aduolant domos humanas: vbi ſubtilibus filis ala permotis, intra ianuam recluſi capiuntur: tandem longo ieiunio domeſticantur, ferè eodem modo quo falcones, vt infrà dicetur. Eſt & aliud genus accipitrum in Septentrionalibus terris, quod domeſticis auibus inſidiatur, vt anſerulis, anatibus, & pullis: hyemeq; tempus ſuum cognoſcens, latitat in nidis: audax in paruis, & timidum in magnis. A niſo etiam fugatur, & gallo: tandemq; emoritur fame.

Accipitres et ſimiæ inſidiantur infantulis.

Signa rapacitatis.

Accipitres capiuntur et domeſticantur.

Accipitres quidã audaces in paruis.

Niſus rapax.

Niſus rapax, vltra omnium ferarum naturam ſæuiens in ſuum genus, prout homo, ibidem in magna multitudine reperitur. Solus frequentius volat, ne in præda ſuſtineat ſodalem. Paſſeres, cæteraq; auiculæ eius inſidias fugientes, quàm celerrimè ſeſe recipiunt ad rubos ſpinoſos. Tardioreſq; rapiuntur in momento, vti ſæpius vidi: quia ſolum vitæ præſidium remanet inter ſpinas, vt columbarum in cerea arbore Indiæ, ab inſidiante dracone.

Auicula tardior in fuga rapit.

De Aquis

De Aquilarum natura, & differentia earundem.

CAP. VI.

AQVILAM auem nobilem & rapacem, ab acumine visus, teste Isidoro, sic dictam, omnibus notam relinquo. Veruntamen quia in Septentrione maxima eius generis multitudo propter ferarum abundantiam reperitur, aliquid de earum natura præmissa distinctione præsentibus interponam. Sex igitur sunt genera aquilarum. Aquila ab acumine visus dicta. Aquilarum 6. genera.

Primum herodius, qui & girfalcus dicitur, auis inter omnes nobilissima, colore cæruleo, ad albedinem tendens, præterquàm in pectore & alis, vbi cœlestem colorem euidentius imitatur: adeò fortis, vt aquilam rapiat: etiam adeò animosus, vt si in aëre post quatuor vel quinque grues, vel alias aues dimissus fuerit, non desinat à præda, donec omnes ad terram successiuè deiiciat, cane ad hoc edocto rapiendas. Nec reuocatus herodius is præ indignatione descendit, donec rapiat elapsam. Nec plures generat, quàm vnum pullum, Alberto teste. Girfalcus. Herodius.

Secundum genus post hos nobilius est, quod anseres, cygnos, cuniculos, & lepores præcipuè rapit, quando pullos habet. Herodio quantitate minor, coloris varii, ex albis & cinereis pennis intermixtis, candidas pennas habens in breui ano. II. genus.

Tertium, quod truncatis insidet arboribus, vnde denominationem accipit: estq; cinerei coloris: anates, & anseres venatur: duobus prædictis generibus in quantitate, & audacia minus. III.

Quartum, quod accipit pisces, varium in ventre, album & nigrum in dorso, & in struma nigras habens maculas: vnum pedem habet anserinum ad natandum, alium vngulis acutum ad rapiendum. Insidet arboribus super flumina piscibus insidians: quorum maxima est multitudo in Aquilonaribus aquis. IIII.

Quintum genus paruum est, variiq; coloris, sed ingenio pollens: nam ossa in sublimi portata, versus saxum, vt rumpantur, ob medullam exugendam emittit. V.

Sextum genus candidum, viuens ex venatione leporum, cuniculorum, porcellorum, catellorum, vulpium, & similium. Aquila tantùm pullos diligit, vt sagittarum ictibus se pro illis interponat tanquam scutum. VI.

De proprietate Aquilarum, & cubatione.

CAP. VII.

Oua foucȗtur in pellib' vulpinis aut leporinis.

Vngulæ incuruantur.

OMNE autem genus earum hoc proprium habet, quòd pellibus vulpinis, & leporinis casu inuentis, vel ab eis extractis, oua fouenda inuoluunt, nidisq; beneficio caloris solaris cubanda reponunt. Non enim continuò cubare possunt, manentes in nidis: quia vngulæ tantum curuantur, vt rebus prædandis ineptæ reddantur. Curam tamen erga pullos educãdos maximam gestant, pisces, aues, lepores eis in escam afferendo. Quod cùm consyderant

Venatorum industria.

sagaces venatores, nidos ascendunt, anosq; pullorum ligaculo stringunt, vt comedendi incurrant impedimentum. Soliciti itaque parentes erga sobolem ægritudine liberandam, omnia genera ferarum in cœlo, terra, mariq; recepta, nidis important, vt diuerso medicamine, vno vel altero modo suscepto sanentur. Congeritur

Copia escarum.

in hanc rem maxima escarum copia: quam aucupes extrahunt, comeduntq;, vel vendunt. Nec sterili quæstu id accidere solet, cùm aliquando lepores, gallos syluestres, anseres, anates, lucios, & pisces magnos, plurium florenorum æstimatione inueniunt, inuentosq; domesticis cibis apponunt, vel magno pretio vendunt.

Lucrum duorũ pullorum.

Colligitur, aucupem vnum quandoque plus duorum pullorum prouentu lucrari, quàm colonum aliquem prædiis binis. Ne tamen pulli huiusmodi fame pereant, anum soluunt, animæq; in famelico corpore pendenti appositos cibos permittunt, iterumq; restringunt, quantò longius id natura concedit. Est nanq; aquila adeò generosi animi, vt pullos proprios nunquàm dimittat, antequàm sibiipsis enutriendis

Pulli non deseruntur à parentibus.

sufficiant: nec eis putridas escas apponit, sed recentes. Nobilitate naturæ aquila nedum aliis auibus secum permittit pastum, verùm eo deficiente, ex eis vnam

Pennæ aquilæ alias cõsumũt

rapit deuorandam: vnde & pennæ aquilæ in pharetris telis appositæ, pennas alitum consumunt, præcipuè anserinas. Item visa aquila cæteræ aues pro eo die tantum terrentur, vt vix famem pulsuræ exeant in prædam.

De Anate

De Anate, & genere eius.

CAP. VIII.

ANAS ab assiduitate natandi dicta, omnibus nota, tam syluestris quàm domestica, aliocp modo & genere diuisa, hic veniet annotanda, maximè quód in Septentrionalibus aquis tanta earum, præsertim syluestrium, copia est, vt ferè cunctas aquas cooperire videantur. Non enim eas aucupes exturbant, nisi raró: quia anatum carnes frigidæ sunt, & grossi nutrimenti: immó verius, quia longè meliores ex syluestri venatione, quàm aquatica, habent carnes. Et licet anates diuersi sint generis, tamen omnes conueniunt in forma rostri, seu oris lati, & figura pedum membranalium ad natandum, colore secundum qualitatem regionis ab inuicem discrepantes. Domesticæ tamen propè candidæ sunt vniuersæ: sed syluestres non nisi in tepidis aquis morantur, quarum subterraneæ venæ calidam quasi sulphuream exhalationem continuè subministrant. Ne tamen glacie constringantur aquæ huiusmodi, naturæ instinctu circulariter, & obliquè natantes, eas aquas seruant apertas, tantumcp vociferantur, vt ad magnam viarum distantiam inde audiantur. Cùm verò vehementia frigoris fuerint superatæ, in sublime se eleuant, vastum mare velut vnicum præsidium pro securissima statione petentes.

Anas ī duplici genere est.

Anatum infinita multitudo ī aquilone.

Carnes syluestrium auium meliores.

Anates domesticæ fere omnes candidæ.

De mirabili generatione Anatum Scotiæ.

CAP. IX.

Rupes Baſſenſis

PRAETEREA prope Glegornum (teſte Scotorum recentiore hiſtorico) ad duas leucas eſt rupes Baſſenſis, in qua eſt arx inexpugnabilis: circa quam magnarum anatum (quas Sollendas vocat) piſcibus viuentium, eſt mira multitudo: quæ cum anatibus ferinis communibus, aut domeſticis, non ſunt eædem in ſpecie ſpecialiſsima: ſed quia eis in colore, & figura perſimiles ſunt, nomine communi anatum congaudent. At diſcriminis cauſa Sollendæ vocantur. Hæ anates in vere turmatim à Meridie in rupem de Baſſ quotannis veniunt, & rupem duobus, vel tribus diebus circumuolitant: quo in tempore rupem inhabitantes, nullum tumultum faciunt. Tunc nidificare incipiunt, & tota æſtate manent, ac piſcibus viuunt: & incolæ rupis, piſcibus ab illis captis paſcuntur. Aſcendunt enim illarum nidos, vt ſuperius de pullis aquilæ dictum eſt, & ad libitum piſces acceptant. In capiendis autem piſcibus mirabilis eſt huius auis induſtria. In fundo maris lynceis oculis piſcem contemplatur: contra quem ſe præcipitat, ſicuti contra ardeam niſus: quem protinus ore, & vngulis extrahit: etſi à rupe aliquo alio interuallo diſtet, alio piſce meliore viſo priorem elabi permittit, quatenus poſterius viſum capiat: & ſic ſemper recentiſsimos piſces habet, tota æſtate rupem inhabitantes. Iuniores anates, aut anſerculos in terra vicina vendunt. Si ex his bis, vel ter quis comederit, ſapidiſsimæ apparebunt: aues enim iſtæ pinguiſsimæ ſunt. Earumq; pinguedinem artificioſè extrahunt, quia in multis medicaminibus prodeſt: & partes macras vendunt. In fine autumni rupem triduo circũuolant, & poſteà agminatim ad partes Meridionales pro tota hyeme auolant, vt illic viuant in æſtate: quia quando nobis eſt hyems, Meridionalibus eſt æſtas. Diutiſsimè hæ anates viuunt: quod per quaſdam ſignatas incolæ perpenderunt. Triginta, aut quadraginta in rupe bellatores harum auium fructus alit, & domino rupis nonnihil vectigalis penditur. Præterea alius Scotorum ſcriptor, qui diligentius rerum ſecreta pertractat, dicit in Orchadibus ex quodam fructu arboris cadente in mare, generari anates: qui paulum ſuſceptis alis euolant ad domeſticas, vel ſylueſtres.

Incolę rupis paſcuntur piſcibus raptis.

Modus rapiendi piſces.

Pinguedo anatũ medicinalis

Viciſſitudo tẽporum.

Anates generantur ex fructu arboris in mare cadente.

De Anſe-

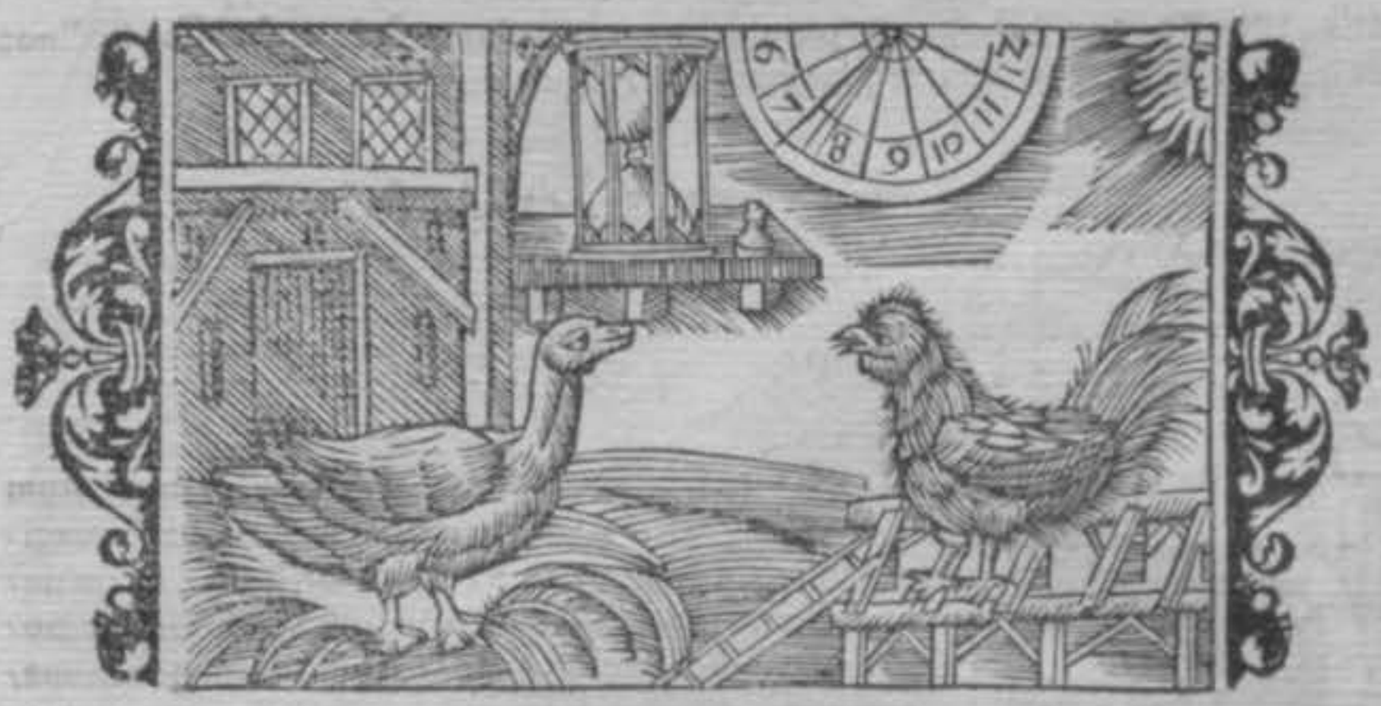

De Anseribus.

CAP. X.

SYLVESTRIVM, domesticorumq́ anserum mira est multitudo in Septentrionalibus regnis, & maximè tempore cubationis, quo sylvestres redeunt à Meridionalibus plagis, idq́ circa initium Aprilis: hiq́ cinerei, nigriq́ coloris, & rubei rostri ac pedum sunt, veluti domestici ferè omnes candidi, & magni reperiuntur. Sylvestres sunt in multiplici differentia, videlicet in quãtitate, colore, volatu, & origine. Quidam enim aliis sunt maiores, vt cinerei coloris: quidam nigri, & cinerei, altè volantes: quidam candidi nigerrimas pennas in extremitate alarum habentes, & hi altissimè volant: quidam ex arboribus nascuntur, vt præcedẽti cap. de anatibus Scotiç dictum est. Plinius etiam ponit vnum genus anseris, vocãs ipsum Comagene: cuius adipem proficere dicit in adiutorium præclarissimi medicaminis, quod Comagenum vocatur: & conficitur ex adipe huius anseris cum cinnamomo confecto, & in vase æreo sub niue recondito, donec frigore diu congelante maturetur, & maceretur. Vtuntur tamen homines Septentrionales adipe anserino domestico in cibis condiendis, loco butyri: etiam in medicinis ad perfrictiones, conuulsiones, cæcosq́ dolores subitos. Hic adeps butyro coniunctus, sanguinem sistit: eoq́ ignis sacer, carbunculus, vlcera linguæ, & labiorum, cutis in facie, & grauitas aurium sanatur. Anserino adipe vtuntur Aquilonares ad rimas labiorum, totiusq́ vultus, ortas ex frigore. Isq́ adeps melli coniunctus, & morsui canis rabidi adhibitus, ad celerem sanationẽ prodest. Carnibus anserinis sale conditis, ventoq́ siccatis, tam coctis quàm crudis, post æstiuale solstitium, vti omnium aliorum animalium, vtuntur Aquilonares. Sed ante solstitium hyemale augurium sumunt ex osse pectoris anserini, quàm sæua, & quàm durabilis erit hyems, hoc scilicet modo: Si clarum est esis carnibus, hyems rigida apparebit. Si spissum, & opacum, nix plurima, hyemsq́ tepida sequetur. Anser tædio longissimæ noctis ante diluculum in forti frigore plus solito cantat: quia fame, & frigore concutitur, etiam in tantum, quòd albescit rostrum, & vnques: cuius vnicum remedium est, paleis vti substratis. Nec minus intentatis insi-

Anserũ infinita multitudo in Aquilone.

Anseres sylvestres differunt

Lib. 10. cap. 22 Comagene.

Comagenũ medicamen.

Vsus adipis anserini.

Plin. lib. 29. Medicinę ignis sacri.

Vsus carniũ anserinarum.

Augurium venturæ hyemis

Anser intempestiuè cantat.

Rostrũ albescit ob frigus.

diis, aut orto incendio clamat, prout tritum exemplum est de anſere Capitolino: de quo tot & tanta ſcribuntur, maximè à S. Auguſt. de Ciuit. Dei.

Anſer Capitolinus.

De moralibus exemplis, ex Anſeris natura trahendis.

CAP. XI.

Diſciplina filentii apud principes ſeruãda.

ALLISTHENI Ariſtotelis diſcipulo imperatum fuit, vt ab Ariſtotele ad Alexandrum miſſus, hanc præcipuam ſeruaret diſciplinam, vt quàm rariſsimè, & iucundè admodum apud eum loqueretur, qui vitæ mortiſq; poteſtatem in acie linguæ haberet. Scribunt enim qui animalium naturam diligenter ſcrutati ſunt, aliqua animalia ratione carentia, ſalutem alto ſilentio tueri: veluti anſeres, qui linquentes præ nimio calore Orientalem plagam, Occidentalem, ſeu Aquilonarem petentes, cùm montem Tan-

Plaga orientalis calida.

Tãtaurus mons

taurum aquilis abundantem præteruolare cœperunt, timentes rapaciſsimas illas volucres, roſtra lapillis obſtruunt, ne conſuetudinis, aut neceſsitatis vis vocem eis eliciat, qua aquilis proditæ periclitentur. Verùm poſtquàm verticem montis eius, colleſq; tali ſilentio deuolárunt, calculos reſpuunt, & ſecuriore nexu per aperta cœli ſtrepitu, ac clarioribus vocibus feruntur, Proinde cui in ſimili caſu onus legationis, vel aliud incumbit, anſeris exemplo cogitet tacere, & cum quibus loquetur, opportunitate prouida vti. Emiſſum nanque verbum (vt vulgò dicitur) nunquàm reuocari poteſt. Ideoq; anſerum more potius, quàm Calliſthenis vtatur. Illi enim paruo ſilentio vitam tutati ſunt, hic autem vel modica loquendi licentia eam amiſit, cùm nec dicto optimi præceptoris auſcultaſſet, nec ſanctam illam Pythagoræ taciturnitatem didiciſſet. Opportuni nanq; ſilentii maior eſt laus, quàm tempeſtiuæ orationis. Eſt & alia virtus huius animalis, quòd nutritores ſuos adeò amat, vt quaſi ſapere, & intelligere videatur. Eſt & anſer animal pauidum, & auditu acerrimo: quod ipſa natura præſcribit, vt quò timidiora animalia ſunt, eò diligentiora ad cuſtodiam habeantur, quandò metus optimus cuſtodiendi ſit artifex. Ita quoque anſer à beato Ambroſio lib. V. cap. XIII. in Hexameron commendatur. Ait enim: Nocturnas autem anſerum quis non miretur excubias? qui vigilias ſuas etiam cantus aſsiduitate teſtantur. Denique eo etiam Romana Capitolia à Gallo hoſte ſeruárunt. Meritò illis debes Roma, quòd regnas. Dii tui dormiebant, & vigilabant anſeres. Ideò illis diebus anſeri ſacrificas, non Ioui. Cedunt enim dii veſtri anſeribus, à quibus ſe ſciunt eſſe defenſos, ne & ipſi ab hoſte caperentur.

Nutritores amat anſer.

Excubiç anſerũ cõmendabiles

Dii Romani anſeribus ceſſere

De Gallis

De Gallis.

CAP. XII.

ALLI etiam præcisè in media nocte inchoant cantum, horisq; (vt cunctis notum relinquitur) interpolatis continuant ad lucidũ diem: eoq; frequentius canunt, quò magis dies succesſerit hora. Criſia plerunq; conſumitur gelu, pendetq; abſcindenda, vt ſtupida caro, ex albedine turpis, & pallida apparens. Tanta eſt Aquilonarium obſeruantia in gallorum nocturno cantu, vt nullum horologium eligatur rectius in noctium progreſſione, vel diſtinctione. Sciunt etiam gallum facilè ſentire auræ mutationes, ex motu ſolis contingentes: cumq; canit, ſe erigit, & alis percutit veluti nuntius (vt beato Ambroſio placet) vigilans, ad laborem ſolicitans dormientes: idq; iucundius auditur in pagis, cauatisq; montibus vicinis, vbi echo per ventum duplicat cantum: quo audito, tempeſtiuius tranſitur ad opus. Veteri etiam obſeruantia receptum eſt, & adhuc ſeruatur, vt poſt gallicinium noctis, ſecuriores à phantaſmatibus, dæmoniiſq; nocturnis, quàm anteà, ſint viatores. Ideoq; prima cura eſt nouis inquilinis, ædes ingredientibus habitandas, vt rubei coloris potius habeant gallos, quàm alterius: (nam ferè omnes candidi ſunt) quia cæteris omnibus perhibentur ſagaciores. Canente gallo, latro fugatur, peregrinus & hoſpes ſolatur, & ægris incommodum alleuiatur. Parientibus ergo fœminis, ſummaq; ægritudine laborantibus, gallus non longè abeſt, ob felix omen, & temporis lapſum indicandum, vt probat Volater. lib. XXV: quos & dicit ſtrepitu ſuo bellum, & fauſtam partubus natiuitatem annũtiare. Vtq; tandem ad menſam conuiuantium meliores, craſſioreſq; offerantur, iuniperi baccis, ſeu legumĩnibus, in toto Aquilone abundantibus, ſicuti & aliæ ſylueſtres volucres, ſaginantur: vt elegantiores, ſanioreſq; carnes eorum reddantur.

Galli media nocte canunt.

Cantus gallorũ certior horologio.

Viatores ante galli cantũ nõ exeunt ædes.

Gallus adeſt fœminis ꝓituris

Galli ſaginãtur iuniꝑi baccis

De Ciconiis.

CAP. XIII.

Ciconiæ nigræ.

Pulli in paludibus ꝓducunt

Esca ciconiarũ.

Ciconia ꝓ pullis pugnat.

Signũ victoriæ in sono rostri.

IN Septentrionali Gothia & Suetia grad. eleua. poli Arctici 56. in Meridionali situ, versus 90. gradũ ꝓcedendo, solũmodò ciconiæ rubeo rostro & pedibus, sed pennis nigris inueniuntur, verno tempore à calidis regionibus, aut à vastis et abditis paludibus, mitiori cœlo subiectis, vbi hyeme latuerant, reuertentes. Aduenæ nocturno volatu cum gruibus veniunt, veteraq; domicilia repetunt, eo scilicet naturæ instinctu, quòd potius in paludibus, quàm hominum domibus nidos, pullos productura ponant. Aues etenim hæ plus aquatiles sunt, quàm terrestres: vnde & lumbricis, ranis, muribus, piscibus, & carnibus, ac serpentibus vescuntur: sed busonibus nunquàm. Animal ad pastum conquisitum rostro comminuit, glutitq;, ac in struma retinet, donec mollificatum mittat ad stomachum: vnde reiicit ad pullos enutriendos. Hæc auis nigra est, fortissimi rostri: acerrimè pro nido & pullis, etiam ad mortem vsq; pugnat, alam vnam ante crus, quasi pro scuto opponens. Aquilas, & cæteras rapaces aues tempore pullorum insequitur: quas si sola exturbare, aut superare nequierit, alias conuocat, victoriam parem ex hostibus habituras: qua obtenta, rostri percussione alacritatem ostendit: etiam quando socia accesserit, vel pulli prosperantur in pastu: tuneq; diu sonat, caput antè & retrò sæpius plicando. Nocturno autem concussa timore sonat, & sibilat, auxilium in noxias bestias petitura. Præterea vnum ex pullis, vel quia degener est, vel quia tædio pascendi ducitur, deplumatum nido deiicit, vulgi iudicio velut decimas pendens, aut domino fundi censum pro hospitio præbens.

Pietas eximia erga filios.

Eximia tamen illis circa filios est pietas. Nam adeò nidos impensè fouent, vt assiduo incubitu plumas exuant. Quantum autem tempus impenderunt in fœtibus educandis, tantum & ipsæ inuicem aluntur à pullis: nam frigida earum membra refouentes, eas in pastu procurant, donec redierit fortior ala ad parentum senectutem nutriendam. Tradit & Volateranus, & Aelianus, eas teste Alexandro Magno, ob pietatem deorum beneficio in quibusdam Oceani insulis in homines conuerti: quare eis nocere, omnibus locis ducitur impium, & indignum, maximè in

Thessalia,

Theſſalia, vbi ſerpentum immanis eſt copia: quos dum eſcandi gratia inſectantur, incolas liberant à magno veneni malo. Quare ibidem ciconiis honor, & immunitas eſt conceſſa, vt capitale fuerat, occidiſſe ciconiam, vti hominem. Nec dubium, eas caſtitatis ſectatrices eſſe, fœduſq; coniugii adinuicem ſeruare.

Serpentes deuorāt ciconiæ in Theſſalia.

De naturali pietate Ciconiarum, & Ardea.

CAP. XIIII.

OQVITVR etiam de earum pietate & clementia beatus Ambroſius in Hexameron. Nam depoſiti patris artus, per longæuum ſenectutis plumis nudatos, circumſtans ſoboles pennis propriis fouet: & quid dicam? collatitio cibo paſcit, quando etiam ipſa naturæ reparat diſpendia, vt hincinde ſenem ſubleuantes, fulcro alarum ſuarum ad volandum exerceant, & in priſtinos vſus deſueta membra reducant. Quis noſtrum patrem ægrum non leuare faſtidiat? quis feſſum' ſenem humeris ſuis imponat? At verò auibus graue non eſt, quod pietate plenum eſt: vnde & auis hæc Romanorum vſu Pia vocatur. Eſt & aliud genus, Iſidoro teſte, meropes, ſiue gauli: qui parentes ſuos recondunt, & alunt, quando ſeneſcunt, deficiuntq; volare &c. In partibus verò inferioris Germaniæ omnes ciconiæ ſunt variæ, culmina ædium humanarum inhabitantes, eiuſdem naturæ cum nigris in Septentrione. Abituræ autem, vt dicit Perottus, in certo loco congregantur, ita vt nulla ſui generis niſi captiua relinquatur. Domeſticantur nigræ, & variæ: ſed frigora intenſa fortius tolerant nigræ. Eſt deinde alia auis paluſtris, Ardea dicta, in Septentrione vt in plurimum cinerei coloris, vnum inteſtinum ſicuti ciconia habens: victum quærit in paluſtribus ripis, & aquis: præſenti capitulo iuncta, propter magnam vtriuſq; concurrentem proprietatem. Ardea dicta eſt, quia ab arduo volatu nomen ſumit: vnde altiſsimè volat duplici ratione, aut ſcilicet ob metum accipitris, aut imminentes tempeſtates. Si verò accipiter eam in ſublimi moleſtat, ſtercore miſſo in pennas eius, eas putreſcere facit: vbi Solinus ſcribit de Bonaſo, qui ſpatio trium iugerum ſtercus poſt ſe mittit in venatorem, & maxima beſtia Zubro ſecundum Albertum. Ita & lupus vrinam ſpargit in perſequentem. Ardea, quæ paludibus inhæret, notas ſedes deſerit, imbreſq; formidans ſupra nubes volat, vt procellas imbrium non ſentiat. Ardea, Plinio teſte, cùm in mediis arenis triſtis extat, diras tempeſtates prænuntiat. Ardeæ verò albæ extra Aslogiam in Noruegia ſunt in maxima copia, vt ſtercoris vredine deſtruant arbores, & frondes ſubiectas nidis. Ita & in Hedenſoe', non longè ab oppido Sundenſi in Pomerania.

Ciconię veteres à iuuenib' nutriuntur.

Exhortatio b. Ambroſii ad pietatem.

Gauli.

Ciconiæ variæ in Germania.

Ardea cinerei coloris.

Stercus ardeę.

Sterc' bonaſi.

Zubro.

Vrina lupi.

Ardea nuntiat tempeſtates.

De Cygnis.

CAP. XV.

Cygnus mitis.

YGNVS, siue olor (vt omnibus videtur notum) volucris mitis & mansueta, à canendo sic dictus, eò quòd sonum carminis dulcedine modulatis vocibus, propter longum collum & in flexum, fundit: quo necesse est eluctantem vocem reddi sonoram. Rarius tamen cæteris auibus cantat, nisi in productione pullorum, aut vrgente forti frigore: idq; in Septentrionalibus aquis, vbi aues; istæ durante tepiditate, longiori se continent mora: & tandem frigoribus superatæ acerrimis, sese in sublime efferunt, & euolant ad

Cygni multi nimis in aquilonaribus aquis

calidas regiones: tuncq; inter niues candidas, permixtas atris nubibus, sola voce prodeũte in magnis agminibus, ordine etiam literali pulcherrimo spectaculo per al-

Cygni altissimè volãtes frigus asperitatẽ nuntiant.

tissimas nubes euolare cernuntur, prognostico incolis terrarum relicto, quòd hyems validissima sit secutura. Sed hoc prognosticum quantò seuerius exinde visum fuerit, tantò lætius omen terrarum incolis administrat, prout superius lib. I. dictum est, & infrà dicetur. Habent enim incolæ multas commoditates ex eo asperrimo gelu. Tandem mitigato tempore redeunt ad veteres aquas. Verùm quia carnem suauem, mollesq; plumas tanquam merces pretiosas incolis portant, diu fine insidiis

Modus capiendi cygnos.

haud perseuerant. Nouere per experientiam venatores, eos suaui citharæ, tibiarumq; cantu naturaliter delectari: ideoq; mentita bouis, vel equi imagine, aut sub ipsa bestia viua ad littus in cithara canunt, donec appropinquanti cygno, dulciq; voci intento, ferreum hamum hasta infixum pectori immittant, chordaq; hastæ annexa ad littora trahant. Nec solicitus est cygnus superuiuens, aut plures: quia nõ formidãt iam

Cygnus præco sui fati.

captum littus adire, propter solitum pastum: sicq; cygnus sui fati præco, cithara deceptus incidit in fatum, quod aliis concinere solet. Aliàs in senecta leuiter cum melodia, vita soluitur, penna capiti traiecta.

Plato.

Cantat enim, vt ait Plato, non ex tristitia, sed potius lætitia, propinquante fato.

Adhuc

Adhuc de assertione plurimorum autorum de natura Cygnorum.

CAP. XVI.

AMBROSIVS dicit: Cygnea carmina sub graui terrore mortis imminentis delectant: naturales enim edunt modulos, quibus paludes resonant dulcissima suauitate. Iorath tamen dicit, olorem dulci modulatione minimè delectari: sed cùm suauissimè modulatur, tunc signat, quòd morti suæ magis vicinatur Plinius lib. X cap. XXIII. olorum morte narrari cantum flebilem falsum arbitratur aliquot experimentis. Cygnus itaq; vti plumas habet albas, ita carnes nigras, fortitudinem in alis habẽs: quod colericam signat complexionem. Ideoq; iracundus, oneris impatiens, nec libenter volat. In lacubus, & stagnis quiescit. Vno pede natat, altero dirigitur vt velo. Piscibus nutritur, & herbis. Penes aquas nidificat in arundineto. In pullis educandis solicitus: qui primùm cinereum, deinde candidum colorem habent. Auis hæc plena conuitiis fertur, vt ea clamante, reliquæ volucres omnes sileant: vnde & olor dictus, quasi alogos, quod Latinè dicitur iniuria. Est tamen nautis placida in prognostico visa, vt Aemilius dicit:

Cygnus in auspiciis semper lætissimus ales.
Hunc optant nautæ, quia non se mergit in vndis.

Non longè à Londino Regia ciuitate Angliæ, in flumine Tamesia reperiuntur pluta millia cygnorum domesticorũ: etiam in lacu Scotiæ, Spina dicto. Olores, siue cygni, ad alia loca pabuli gratia migraturi, congregati cõmeant, tali ordine volandi, vt impetu rostrato ferãtur, quò facilius aëra findant, q̃ si recta fronte impellerẽt: à tergo dilatati, vt in cuneum porrigatur agmen, colla præcedentibus imponunt: fessoq; duce tergo illum recipiunt. Cygnus in capite percussus, facilè moritur: alioquin multas sustinet læsiones. Cassiodorus lib. I. dicit beluas ipsas sono hominum conformi plurimum delectari. Ita & Plinius dicit passim, quòd videlicet aues vt cygni, pisces vt delphini, terrenq; q̃ bestiæ cantu mulcentur, somnicq; dulcedine capiuntur, vt superius dictum est.

Modulatio dulcior morti vicinior apparet

Experimenta falsa.

Plumæ albæ & carnes nigræ.

Cygni descriptio.

Olor.

Auis placida nautis.

Volatus rostratus

Bestiæ cãtu mulcentur.

De Columbarum genere, & colorum varietate.

CAP. XVII.

Colũbaria vel rara vel nulla ſunt in ſeptentrione.

QVAMVIS in Aquilonaribus terris nullus, aut rariſsimus ſit vſus columbariorum conſtruendorum, atq; columbarum ſpecialiter enutriendarũ: attamen quæ ad hanc artem attinent, pro informatione earundem terrarum, aliqua honeſta compendia populis illis inſpectione huius libri poterunt demonſtrari: vt ex aliorum ingeniis commodo ſolatia aſſequi valeant, & quatenus opus fuerit, ſine cuiuſuis iniuria imitari. Vnde autore Palladio, columbarium accipere poteſt ſublimis aliqua turricula in prætorio, vel alio excelſo loco conſtituta, læuigatis & dealbatis parietibus, in qua columbæ recipiantur, ac nutriantur: cuius cellæ duo ſubiecta cubicula fiant, vnum breue, ac propè obſcurum, quo columbæ claudi poſſunt: (quas nutrire facilimum eſt aliud vero turdos nutriat. In columbariis à quatuor partibus feneſtrellæ breuiſsimæ fieri debent, vt columbas ſolas ad introitum, exitumq; permittant. Nidi quoq; inferius figurentur. A muſtelis tutæ fient, ſi inter eas vetus lini ſolliculus proiiciatur. Inducunt alias, ſi cymino aſsiduo paſcantur, vel eis alarum extremitates melle inungantur. Rutæ ramulos plurimis locis oportet contra animalia inimica ſuſpendere. Eſt etiam habenda auis tinnunculus, vel alia, quæ terrore ſuo accipitrem à columbario deturbet. Inducendæ ſunt columbæ, vt aues huiuſmodi ament. Fertur enim, ſi in quatuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis, non mutare ſedem colũbas, multiuaga alioquin aue. Eſt enim ars illis inter ſe blandiri, & corrumpere alias, furtoq; comitatores reuerti. Verùm vt hoc ipſum fiat, pauci inter Septentrionales populos, quibus curioſitas iſta, non neceſsitas placet, præbent in paſtum columbis piſa melle tincta, quatenus inter oſculandum blandiendumq;, hac oris ſuauitate campeſtres columbæ manſuetas comitentur in antra: eoq; caſu multæ capiuntur: quæ mox vt ſunt ingreſſæ, certis repagulis antra huiuſmodi clauduntur. Accipitris impulſu vaſtum mare ingrediuntur, ac ſe manibus hominum committunt pertractandas, prout & ego in mari Germanico conſtitutus vidi.

Columbarium

Turdi.

Nidi.

Modus inducẽdi extraneas columbas.

Tinnunculus.

Auis multiuaga columba.

Eſca columbarũ.

1527.

De pullis

De pullis Columbarum, & virtute medicinali eorum.

CAP. XVIII.

DVPLICES in Septentrionalibus terris sunt species columbarum, syluestrium scilicet, & domesticarum. Quæ syluestres sunt, satis frequenter in escam hominum, arte & industria venatorum captæ deputantur: non autem vt ordinarius cibus, sed pro voluptate permissus. Harumq; columbarum pullos ex cauis arboribus, seu rupibus extractos, iuuenes heremi scrutatores sæpe quæsitos, ad ædes reportant: illisq; vescentes auidiores redduntur, vt eos deprædentur ex syluis. Domestici verò pulli verni reputantur meliores, ob sana nutrimenta: sed pinguiores in autumno, ob maturiorem pastum. Medici, licet rari sint in regionibus illis, pullos teneros ex syluis raptos, suadent dari phlegmaticis, sed non colericis, & calidis à natura. Item omni morsui columbam recenter occisam applicant, & sanatur. Item stercus columbarum doloribus apponunt, vt humores desiccentur. Item sanguine columbæ sanant podagram, vel mitiorem faciunt. Item sanguine columbæ leuant oculorum maculas: fluxumq; sanguinis eodem naribus instillato sistunt. Item stercore columbarum mixto melle verrucas tollunt. Item sanguine columbę ex ala dextera accepto, oculo infirmo medentur. Recenter enim eductus, acutus valde est, & dissolutiuus: & ideò eum congruere asserunt lippientibus oculis: quorum alioqui dolor frequentius generatur ex vehentissimis ventis frigidis: qui videntur magis foris vrere, quàm aliqua intrinseca causa.

Colũbarum species duplices.

Pulli domestici

Pulli syluestres pro medicinis dantur.

Medicinalia aquilonariũ ex columbis.

De Coruis ſylueſtribus, & domeſticis.

CAP. XIX.

Corui albi atq; cætera animalia alba.

VARTO libro cap. XV. huius voluminis, dictum erat de legibus coruorum necandorũ Islandiæ, atq; q in ea terra glaciali ſunt ferociſsimi corui, etiam albi, ac viſi albi, atq; reliqua ob frigoris aſperitatem in aliis regionibus Aquilonis animalia alba, prout proximè ſuperiori libro de leporibus, ac vulpibus albis fuerat declaratum, & probatum. Nunc verò quia ſpecialiter de auibus eſt agendum, coruus quoq; veniet in proprietate ſua perſtringendus. Illud ſatis arbitror dictum, q; ſiue ſylueſtris ſit, ſiue domeſticatus, ſemper naturam ſæuiendi, rapiendi, & furandi habet, vt neceſſum ſit vbiq; eius arcere crudelitatem: in campo, ne deuoret agnos: in domo, ne infantulis in cunis vagientibus eruat oculos: & in loculis, ne ſubtrahat æra, vt Cicero Valerio Flacco de monedula viſus eſt dicere: Non plus aurum tibi, q̃ monedulæ cõmittendũ eſt. Ait et am Plinius monedulæ miram ineſſe furacitatem, præcipuè auri & argenti. Monedula dicta quaſi monetam tollens, voceq; iuuenis imbuitur humana, vt amplius noceat, & præſertim agris triticeis: à quibus non niſi per ſpectra agris impoſita arcetur. Igitur vt de coruo candido videatur exemplum, Perottus aſſerit, quòd Alphonſo Regi Siciliæ coruum candidiſsimum miſit Rex Britannorum: alium etiam Rex Scytharum, aucupio mirabilẽ: quo reliquos coruos, & phaſianos venari ſolebat. Rurſum ſi Scythæ ſaltem Europiani agnoſcere vellent, quanta docilitate polluerint Romani corui, intelligerent coſdẽ plus, videlicet quadraginta millia florenorũ meruiſſe, platis quatuor adulatoriis verbis, quàm forſitan multi Britannorũ Scytharumq; Reges toto æuo vniuerſis canibus, aut coruis, vel etiam falconibus acquirere valuerunt. Idq; tali modo accidiſſe ſcribitur: Redeunti Cæſari Auguſto in curru triumphali, geſticulatoris cuiuſdam coruus ſingulariter inſtitutus, hæc verba locutus eſt: Aue Cæſar, Victor, Imperator. Qui ob id viginti millibus nummorum aureorum emptus eſt. Sed multò pluris alius cuiuſdam ſutoris coruus, qui Cæſari dixit: Opera & impenſa perdita. Vtcunq; ſe habeant hæc trita adagia in Latio, certum eſt, omnes coruos totius Aquilonis nunquàm pro verbis, & vocibus ſuis recepiſſe mercedem,

Ferocitas coruorũ cõmunis

Aurũ monedulæ non cõmittendum.

Monedula.

Spectra agris imponenda.

Coruus candidiſsimus.

Corui Romani multa millia nũmorũ meruere, platis quatuor verbis.

Verba vnius corui.

Verba alterius.

licet

licet LXIIII. voces formare dicantur: inter quas pessima quædam est, Cras cras, omnibus pollicitatoribus valde communis, & pluribus perniciosa. Præterea alia est vox, Erit erit: & nunquam erit. Et ita de reliquis, quæ garritu, singultu, latratu, crocitatione, vocis resorbitione, strangulatione, diras trucesq; tempestates, imbres, & euentus rerum vniuersis absq; nummis exponunt. Immo in ceruisiariis tabernis cicures corui retrò, vel à latere clandestinæ furantur pecuniã ab inebriatis, certoq; loco reponunt, vt symposio soluendo per cõscium furti addatur aliquid pretii: & ita gratis bibere videntur, vbi coruus pro omnibus soluit.

Corui 64. voces formant.

Corui furantur in ceruisiariis tabernis.

De Coruis marinis.

CAP. XX.

EST & aliud genus coruorum, aquaticum, siue cornices anguillarum, appellatum. Hæ aues nigerrimæ sunt, præter pectus, & ventrem: quibus cinereum colorem natura præscripsit, & incomparabilem vorandi auiditatem. Venantur pisces, tardi sunt volatus, diuq; sub aquis manent, quando se immergunt. Habent rostra dentata, vt falces messorum: quibus retinent lubricos pisces, anguillas præsertim: quas adeò gulosè venantur, & vorant, vt eas per aluum, tanquam per canale egerant viuas. Sunt etiam hæ aues ingratissimæ naturæ, quia stercoribus egestis cortices, ac arborum ramos, vbi habitant, inficiunt, vt subitò arescant. Idq; ardea facit: quæ æquè ac ille in altis arboribus nidum collocat prope piscosas aquas, vt ferè omnia genera auium aquaticarum. In vere producunt oua. Est & aliud genus coruorum, quod in principio hyemis septem diebus nidificat, & septem diebus pullos cubando producit. Hyemis autem principium intelligitur, quando quarta cœli hyemem facit, cùm scilicet sol intrat Tropicum Capricorni hyemalem, vsque ad Arietem. Accedit etiam huic coruo, ingrato auium generi, alia auis aquatica, Morsex dicta, totaliter nigra: quæ ei insidiatur, rostrum habens serratile, vngues fortes: quibus aquis immersa, grandes pisces venatur, & edit. Gregatim in arboribus nidificat iuxta aquas, pullos piscibus pascens. Relinquens nidos, si sentit se grauari, nouum cibum euomit, alioqui peritura. Hæc saturata, alas sole siccandas expandit, diuq; aquam cauda percutit, antequàm ad volatum eleuatur. Sortitur ergo aliud nomen, quòd Humusculus, vel Humidusculus dicatur. In omnibus littoribus Septentrionis tam æstate, q̃ hyeme hęc auis versatur.

Corui aquatici rapaces.

Aues ingratissimæ.

Hyemis principium.

Morsex.

Pinguedo impedit volatum.

Humusculus.

De inimica auè huius Corui.

CAP. XXI.

AVIS est Platea dicta, Septentrionalis aquæ incola: quæ acerrimus vindex est auiũ se mari mergentium, vt piscibus vescantur. Ideoq; his insidiatur hoc modo: Aduolat eas, capitaq; mordet, & corripit, donec ad suũ vsum extorqueat prædam: quam mox dimittũt taliter lacessitæ. Hæc aliquando conchylibus se replens, cùm testis grauari se sentit, calore ventris semicoctas eiicit, conchyliaq;, & ostreum quod intus est, latè exugit & edit. Præterea inter pisces Oceani

Platea auis.

Raia piſcis inimicus aui rapaci.

latos, & aculeatos, Raia dictus reperitur: qui hominem à canibus marinis natantem, ad deuorandum raptum, & ſuffocatum defendit, nec deſerit, donec viderit eum à periculo euaſiſſe: de cuius clementia, & aliorum crudelitate, plura inferius oſtendentur: vt ſaltem hinc humana temeritas ſeſe diſcat comprimere à ferina crudelitate, nulli inferenda, ſed innocentia vbiq; defendenda. Hic piſcis coruum marinum ſub vndas ſe mergentem, ſæpiſſimè ad paſtum rapit, ne etiam in aquis careat vltore ſuæ rapacitatis.

Exẽplũ clementiæ ſequendũ.

De Erythrotaone.

CAP. XXII.

Erythrotao.

HAEC auis nigerrimi coloris eſt, rubeam habens criſtam, fortem & altam, roſtrum aduncum, & vngulas acutas, de genere vulturum, aquila grandior: cui in odoratu præfertur, vt aquila cæteris in acumine viſus. Habitat in Aquilonaribus ſyluis, immò ſaltibus Tridentinis, vbi eam M. D. XLV. guſtaui. Dulciſſimi ſaporis eſt caro eius, ſiue aſſa fuerit, ſiue lixa. Nec vnquam facilius capitur, quàm ſub vmbra equorum: eo ſcilicet modo, vt eam ſagittare volens in arbore ſublimi (vbi ſemper quieſcit) neceſſe habeat ſecum ducere iumentum ad locum opportunum, vt ſupra dorſum eius ab extenta balliſta extrudat violentiſſimam ſagittam, latam ſcilicet in dente, vt pennas penetret nimis fortes, & condenſatas. Nec errante ſagitta ſtatim euolat: quia fragorem auditum exiſtimat à colliſione arborum (vt in ventis ſemper fit) exiiſſe, & non à ſagitta. Cùm verò in terram paſtus cauſa deſcenderit, aquilam à cadauere, cæteraſq; rapaces aues, etiam ſolo terrore perturbat, ſolis imbecillibus, & minutulis parcens. Venatur lepores, & vulpes, cæteraſq; minutulas beſtias vngulis exportandas, percuſſione alarum. Miro robore valet, ac viribus vngularum: vnde omnem prædam primo ictu ſtupefacit. Venatur & aquaticas aues, vt nec euolando, nec ſe ſubmergendo ab eius perſecutione ſint immunes, pondus obſeruans prædæ viuæ, vel mortuæ ſuſcipiendæ, vt eam non exportet in nidum, vel arborem altam, niſi conformis ſit vnguibus eius: & ita cibat pullos. Plurimam famẽ ſufferre poteſt: ſed eam

Modus venãdi eam auem.

Pennæ fortes.

Auis hęc parcit exiguis.

Pondus prędæ attenditur.

mira

mira voracitate luporum more reſtituere nouit: eaq; voracitatis ratione euenit, vt in pectore, vel inteſtinis cadaueris cor, & mollia vorando, reti vel laqueo tanquam caueis incluſus circundetur. Maiori tamen diſcrimini ſubmittitur, quando cum nocturnis alitibus ingreditur pugnam: de quorum numero otus eſt, de die nunquàm apparens: cui acriter congrediens, tantum mutuis vngularum impreſſionibus configitur, vt & ipſe, & aduerſarius orto die venatori fiant præda. Et hoc quoq; Albertus fatetur fieri inter VVormatiam, & Treuerim in Germania. Ne autem videatur hæc rapax auis in aquis ſimili compare carere, ecce auis Linachos occurrit: quæ tantæ rapacitatis eſt, vt cæteræ eam in mari videntes, ſe terrore eius ſubmergant, & pro tota ea die non niſi à longe emergant, eò quòd illa obſeruat aquæ ſuperficiem, ne aliquæ eam euadant.

Aues pugnãtes à venatore capiuntur.

Linachos.

De Falconibus, & eorum diſtinctione.

CAP. XXIII.

EX quo falconibus tanta reuerentia, honoſq; conceditur, quòd procerũ manibus, gemmis, margaritiſq; adornatu inſideant deportandi, vt ſuo raptu ſpectaculum aliquod geſtantibus ſe demonſtrent: nefas crederetur, huiuſmodi auium præfectos, ſeu bariſellos, præſentibus volucribus haud rectum attribuere locum. Aquilonares igitur montes hos generant valde feroces, ſed generoſos, etiam candidos: qui balliſtis incolarum, niſi omnimodam vim in rapiendo fecerint, tanquam aues ſacræ non impetuntur: alioquin damna facientes, quantũcunq; nobiles, aut candidi ſint, ſagittas incolarum non euadent. Habitant tamen in rupibus quaſi inacceſſis, viuentes ex raptu piſcium: quos ob nimiam multitudinem diminuere nõ ſufficiunt homines etiam innumerabiles, niſi concurrerit adiutorium rapacium beſtiarum. Adeò natura ludit in rebus abundantia, vel defectu ſagaciſſimè temperandis. Abundant etiam ibidem accipitres, & milui, ac corui, ob aquaticarum auium ſegnitiem, ac tardum volatum: quia nimium fertilitate fundi ſaginantur. Dicit etiam Albertus, quòd in animalibus Septentrio-

Falcones ornati

Falcones generoſi aquilonares

Natura ludit in reb' tẽperãdis

Accipitres,

nis multa eſt rapacitas, ferocia, ac audacia : quia corpora illa magna ſunt , & multi ſpiritus , & ferocitatis . Volateranus Alberti ſententiam ſequens , inter ſeptem falconum genera ſubalbidos ponit in Septentrione , propter frigus , humorem , & locum , in quo naſcuntur . Ponitur etiam falco lanarius : qui ſtat in aere contemplans prædam , vbi ſubalbidus vnguibus & roſtro audacius aduolando ferit : non ita falcones nigri, qui tardiores ſunt : quia corpora nigra , ſeu fuſca , poroſa ſunt , de facili euaporantia ſpiritus , qui ſunt vehicula virtutis: tuncq; laſſantur , & debilitantur , quamuis ſunt agilia per naturam . Econtra autem alba, frigida, conſertas habent carnes : & quia ſunt multi humidi , multorum ſunt ſpirituum , & propter carnium conſertionem non citò euaporantia: & ideò diu durant in labore. Genera tamen falconum ab aliquibus ponuntur V I I I. vt Symmacho, & Theodotione : ab aliquibus X . vt Alberto , & ſequacibus ſuis . Sed quoad nobiliores , primum ſacrum, ſiue aëlium, vel aëriphilum: ſecundum girofalconum: tertium montanum : quartum peregrinum: quintum gibboſum : ſextum nigrum: ſeptimum album à Suetia: octauum rubeum , quia maculas rubeas & nigras habet : nonum hyacinthini pedis : decimum minimum quantitate , quod vulgariter ſmerlin vocatur .

Falco ſubalbidus.

Falco lanarius.

Corpora nigra poroſa .

Copa alba diu durant .

Nomina falconum.

De curandis Falconibus, & aliis auibus venatoriis, more Aquilonarium.

CAP. XXIIII.

Infirmitates & medicinæ diſtinctę per ordinem .

QVANDO habet dolorem capitis claudendo oculos , & mouendo caput in diuerſum , datur ei lardum cum puluere piperis , & caro pullina alternatim .

Quando aperit roſtrum , & percutit pedem , habet malum humorem in capite : torquendus eſt ſtylo argenteo in naribus , vt exeat humor , & vngatur recenti butyro.

Quando ſternutat proiiciens aquam de naribus , habet nimium humorem : & capiantur tria grana ſaxifragæ, cum totidem granis triti piperis cum aceto , & applicentur naribus cum lana bombacina , aut ſubtili ſtupa lini .

Quando collum inflatur , aperiatur vena auricularis, vt gutta exeat, & comedat ranam, & detur cibus pullinus.

Quando leuato pede percutit crus ſuum roſtro, habet guttam ſalſam: aperiatur vena inter crus & coxam.

Quando habet pediculos , vngatur caput cum axungia veteri , admixto argento viuo, & miſceatur ſæpius .

Quando habet febres, ſcilicet quando ei calent pedes, & contremiſcit, axungia gallinæ cum forti aceto admixto aloē, detur ei interpolatè , & deinde teſtudo limax dicta .

Quando cibum reproiicit, habet viſcoſitatem in ſtomacho : dentur carnes paſſerinæ aſperſæ cum trito gariophyllo alternis diebus , & rurſus pipio alternatim : ſi tenuerit , ſanabitur .

Quando non longè egerit , detur cor porcinum cum ſeta porcina minutim inciſa , vſque in diem tertium , & liberabitur .

Quando habet lumbricos, detur limatura chalybis depurati, ſuper carnem porcinam ſparſa triduo, & proderit .

Quando

Quando tineæ comedunt pennas, detur vinum calidum, & piper tritum, & infundatur in gulam falconis, & teneat donec digeratur.

Quãdo podagrã patitur, id eſt, pedes ſine extrinſeca læſione tument, deĩ oleũ oliuæ, & butyrũ, æqualiter, & aloe, iecinoris modo coacta, vnius vnciæ: quolibet die miſceantur, pedeſq; triduo vngantur: ponenturq; ad ſolem, & comedat carnem catti.

Quando habet pruritũ, hoc eſt, quãdo ſe pectit, & ſcalpit, et pennas trahit, detur ſtercus anſeris, ouis, & aloe, æqualiter, forti aceto tẽperata: bulliãtur ad ſolem triduo, vel igne lento: in quo balneetur falco: edatq; carnem colũbinam cum melle, & pipere: ſit in loco obſcuro diebus nouẽ, vſquequó apparuerit penna bona in cauda: tuncq; lauetur aqua roſacea, & ſanabitur: iterum tamen ſæpius lauetur.

Quando eſt vulneratus, albumen oui, & oleum oliuæ, vel butyrum recens, æqualiter mixta, & appoſita proſunt. Purgetur vulnus lauando cum calido vino, non aqua, donec cutis texerit carnem.

De Garrulis, & Cornicibus, ac Graculis.

CAP. XXV.

GARRVLI ſylueſtres domeſticantur, ac voces articulatas addiſcunt, vt ſuprà dictum eſt de imperialibus coruis. Sed garrulus à graculo natura, coloreq; diſtinguitur: nam graculus eſt totaliter niger, de genere cornicum, in Septentrione rariſſimè apparens, ſed frequens in Germania inferiore: garrulus autem diuerſo colore, garritu, ac volatu lateraliter inter arbores garriendo peruolat: nec quiſquam tranſire poteſt, contra quẽ non garriat importunè. Aliarum auium voces nõ delectationis, ſed garritus cauſa imitatur. Vnde garrulitati nimium intendens, à niſo rapitur in eſcam: exemplum ardelionibus præbens, ne aliena ſic ſcrutentur, vt propria obliuiſcantur. Habet & omnium volucrum colorem: & intantum furit, & inſanit, niſo vel catto viſo, vt in ramis arborum ſe ſuſpendat. A iuuentute domeſticatus, diutius garriendo mirè loquitur.

Diſtinctio garrulorũ & graculorum.

Niſus rapit garrientem.

Exemplum.

Cattum domeſticum, tanquam hoſtem inſidiantem, continuo garritu, vt auferatur, prodit. Nuces, & glandes pro hyemali eſca æſtate recondit, ſignum loci & rei cuſtoditæ à tranſitu nubium ſumens: quo fit, vt ſtulta memoria illuſa ſibiipſi famem, aliiſq; ei ſolicitudini non intentis eſcam exhibeat copioſam. Diſcant ergo ex eo pecunioſi & auari, ne damnata ſolicitudine congeſtos theſauros mittant ad hoſtes, & ingratos hæredes. Cornices ſunt in Septentrionalibus terris mixtæ, coloris cinerei, & atri: vngulis & roſtris plurimum potentes: carnibus, alioq; pabulo indifferenter, etiam nucibus alto caſu conſractis vtentes. In hyeme cibum cum porcis ſumentes, aſcendendo deſcendendoq; ſemper reſident ſuper dorſa eorum, propter vngulas frigoribus non conſumendas. Solicitæ genitrices ſunt pro pullis educandis. Cornicem incubantem mas paſcit more coruorum, teſte Alberto. Vtraque auis inauſpicatæ garrulitatis. Vterque parens fœtum ſecum volantem diu nutrit, pietatis amore. Diſcant ergo homines, hortante Ambroſio, amare filios ex vſu cornicum: quæ etiam volantes filios ſeduló proſequuntur, & ſolicitè, ne forte teneri deficiant, cibum ſuggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non relinquunt.

Collecta annona aliis cedit.

Cornices cur ſe dẽt hyeme in dorſis porcoꝝ

Exemplũ pietatis erga filios.

De bona Auium natura attendenda.

CAP. XXVI.

Virtutes exemplo auium amplectendæ.

DISCANT homines ex auibus hoſpitalia iura ſeruare cum ciconiis. Item pericula ſua communicare cum neceſſariis, vt cornices: & ab eiſdem caſtitatem, quia inter ſe fidiſſimæ ſunt. Mira etenim his caſtitatis & matrimonii cura, haud palàm coëuntibus: extincta conſorte, alteri viduitas impolluta manet. Sunt etiam cornices in auguriis, & incantationibus aptæ, vt Alberto placet. Plin. dicit lib. XIX. cùm contra aquã (vt aliæ terreſtres aues) clangorem dant, ſeſeq; perfundunt, imbrem præſagiunt. Vero experimento etiam receptum eſt, vt ſeſe in Septentrione niuibus perfundant, vt turdus vel alauda arena, aut puluere gallus: tuncq; profundum caſum niuium præmonſtrant. Inſidias etiam omnium rapacium volucrum improba voce, & volatu domeſticis auibus demonſtrant: immò & ſola voce, vt Suetonio iocanti placet:

Auguria auiũ.

Nuper Tarpeii conſedit garrula cornix.
Eſt bene non potuit dicere, dixit Erit.

Pica quaſi poëtica dicta.

Pica inſuper quaſi poëtica dicitur, eò quòd verba in diſcrimine vocis exprimere, & importuna garrulitate vocem imitatur humanam, colorem ex nigro & albo communiter habens: quanquàm in Septentrione totaliter candidæ ſint, licet raro reperiantur. Vidi ego in Polonia M. D. XXXVII. tranſiturus ad Concilium generale Mantuæ conuocatum, prope Gneſnam toto corpore candidam picam à nobilibus terræ, ad propagationem generis diligenter inquiri. Communis autem pica, frigore preſſa, hominum ædibus ſe confidit, veluti & corui, cornices, & ſimilia, vt facilimè capiantur, prout lib. I. cap. XIX. multis effectibus probatum eſt. Suſtinet tamen hæc auis vltra cæteras immenſum frigus: ſed parcitur illi, ne capiatur: quia noxias beſtias, lupos, vulpeculas, lutras domeſticis animalibus inſidiantes, plurimo garritu prodit. Lætiore etiam cantu lætos hoſpites inſinuare videtur aduenturos. Alia de earum mira natura, refert Plinius lib. X. quomodo

Pica prodit beſtias noxias.

adamant

adamant verba, quæ loquuntur, cura atq; cogitatione intentionem non occultantes. Conſtat emori victas difficultate verbi, ac niſi ſubinde eadē audiant, memoria falli. Hilarantur verbum audientes ſæpius repetitum.

De Gryphis, & aliis Auibus.

CAP. XXVII.

NEQVE Plinio, neq; Alberto phyſica ratione aliqui videntur gryphi eſſe in rerum natura, niſi ſecūdum traditiones hiſtoriarum. Dicunt enim eos antrorſum aquilæ formam effigurare in capite, roſtro, alis, ac anterioribus pedibus, licet multò maiori quantitate: in poſteriori verò parte, cauda, cruribus imitari leonem: & in aquilinis vnguibus longos habere vngues, in leoninis verò, breues & magnos: è quibus ſcyphi fiunt, vti ex ouis ſtruthionum ad bibendum: & ideò quoſdam longos, quoſdam breues gryphorum vngues inueniri. Habitant in Hyperboreis montibus, infeſti maximè equis, & hominibus: tantaq; fortitudine præditi, vt equum, & armatum ſeſſorem rapiant. Iſidorus tamen dicit, eos gryphos ea ratione vocari, quaſi animalia quadrupedia, ac pennata: viuereq; in montibus prædictis, equis infeſtos, etiam vt hominem decerpant. In Aſiatica Scythia terræ ſunt locupletes, ſed inhabitabiles, referente Solino. Nam cùm auro & gemmis affluant, gryphes vniuerſa tenent, alites ferociſſimæ, & vltra omnem rabiem ſæuientes: quarum immanitate obſiſtente, aduenis rarus acceſſus eſt. Viſos quippe decerpunt, velut geniti ad plectendam auaritiæ temeritatem. Arimaſpi cum his pugnant, vt lapides, qui ibi ſunt, intercipiant: ex quibus ſunt ſmaragdus, cyaneus, & cryſtallus. Dicitur etiam lib. de nat. rerum, gryphes eſſe quadrupedes, capite & alis aquilæ ſimiles, ſed multò maiores. In nido ſuo lapidem agathen ponunt, nec dubium quin ad aliquid vtilem. Hi equis, & hominibus maximè infeſti ſunt, ita vt homines armatos præliando ſuperent, & occidant. Dicuntur aurum effodere, et in effoſſi inſpectione gaudere. Gryphem in India, teſte Volaterano, quadrupedē eſſe aligerum tradunt, viribus potentem, leonis more recuruis vnguibus, dorſo nigrum, priori parte purpureum, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis, captu haud facilem, niſi pullum. Præterea nidificare in altis

Gryphi forma qualis tandem eſt.

Scyphi ex vngulis gryphonū, et ouis ſtruthionum.

Gryphi.

Alites ferociſſimæ.

Arimaſpi.

Gryphes.

Aliger gryphes

Aurum effodit. montibus: & illi congredi nullum, nisi leonem, & elephantem, audere. Aurum insuper in desertis fodere, & accedentes arcere, ex eoq; nidos texere ferunt: ad quod surripiēdum sæpe venit mille, aut duúm millium hominum exercitus magno cum periculo, tum etiam quæstu. Tertio deinde, aut quarto redeunt anno ex Aeliano. Philostratus verò in vita Apollinis lib. III. scribit hanc auem, simul & phœnicem sacram esse soli, currumq; solis hisce gryphibus iungi: superare insuper elephantes, & dracones, omnia denicq; animalia, præter tigridem, quæ ob velocitatem ab eo aufugit: vultu quoq; non multū ab humano differre. De animalibus autem bigeneribus, Vincen. in spec. nat. lib. XXII. plura dicit. Etiam Plin. lib. VIII. cap. XXI. vbi de equo pennato, & similibus multa dicuntur. Porphyrio est auis, contra modum aliarum vnum pedem habens latum ad natandum, alium verò fissum ad ambulandum: & id genus est in Balearibus insulis. Pegasus (de quo Plinius) est equus pennatus, cornutus, & armatus, quem Aethiopia gignit. Habet & alas, vt aquila: valde monstrosus. Struthio alta bestia est, per me visa in Concilio Vicentino M.D.XXXVIII. in pedibus fissis animal, & rostro auis: de quo in Iob plura dicuntur: & quomodo ferrum glutit, & digerit, alibi requiretur. Auriphrygius est auis, sic dicta, quasi auram phrygiam sequēs. Habet vnum pedem cum vncis acutis ad prędandū, alterum verò latum ad natandū. Gyro multiplici vtitur in aëre, nunc more ludentis, nunc more insidiantis, vsq; dum prædam in aquis cernens, impetuosè descendat, altero pede prædam rapiens, altero natante rapientem adiuuans.

Animalia bigenera.

Porphyrio auis.

Pegasus.

Struthio.

Auriphrygius.

De Gruibus, & vigilia militari.

CAP. XXVIII.

Volatus et vigiliæ gruibus cōmunes.

GRVES peregrino agmine cum ciconiis ab Australibus locis, veris tempore in Septentrionales terras venientes, satis, vel in maiori parte lib. II. cap. XI. demonstratæ sunt, & ex Solino cap. XV. quatenus lectori placuerit, adhuc in earum mirabili natura notari possunt, hoc reseruato ad hunc passum, de auibus Septentrionis, quòd prænominatæ grues non conferunt in mutuam operationem, secundum Albertum, nisi vigilias, & volatum: quæ Liburnicarum more rostrato impetu, veluti & anseres

& anseres, feruntur, facilius ita findentes aëra, quàm si recta fronte impellerent: à tergo sensim dilatante se cuneo, portigitur agmen, largeq; impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, fessosq; duces ad terga recipiunt. Quæ autem domesticatæ sunt, mitè lasciuiunt,, gyrosq; quosdam indecoro cursu vel singulæ peragunt. Vigilias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes: qui lassatis somno decidens, indiligentiam sono coarguat. Cæteræ dormiunt, capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo, ac periculum prædicit. Ex hac gruum vigilia, visus est Alexander accepisse exemplum vigilandi, dum non crederet exercitui fortunam suam dormiendo. Vnde ne à somno decipe-retur, ænea pelui supposita, brachioq; extra cubile exerto, pilam in manu tenebat argenteam, vt cùm neruorum vigorem sopor laxaret, lapsæ pilæ tinnitus somnum rumperet. Hoc quidem documentum Regem illum excellentissimum à gruibus accepisse arbitrandum est, qui nocturnas excubias lapidis pondere semper exercent, ne à somno decipiantur. Qua diligentia si vsus fuisset Thrasybulus Athenienfis, restitutor oppressæ patriæ à XXX. tyrannis, nunquàm hostili irruptione noctu famulis suis dormitantibus interfectus fuisset: relicto exemplo, verissimum esse militare præceptum, Nihil in bello oportere contemni. Neq; sine causa dicitur, Matrem timidi non raro flere. Verùm qui videre velit de cauendis nocturnis insidiis, videat parum caput V. lib. X. & meliora speret.

Gruum vigiliæ

Alexander exẽplo gruũ vigilauit.

Thrasybulus.

Præceptum militare.

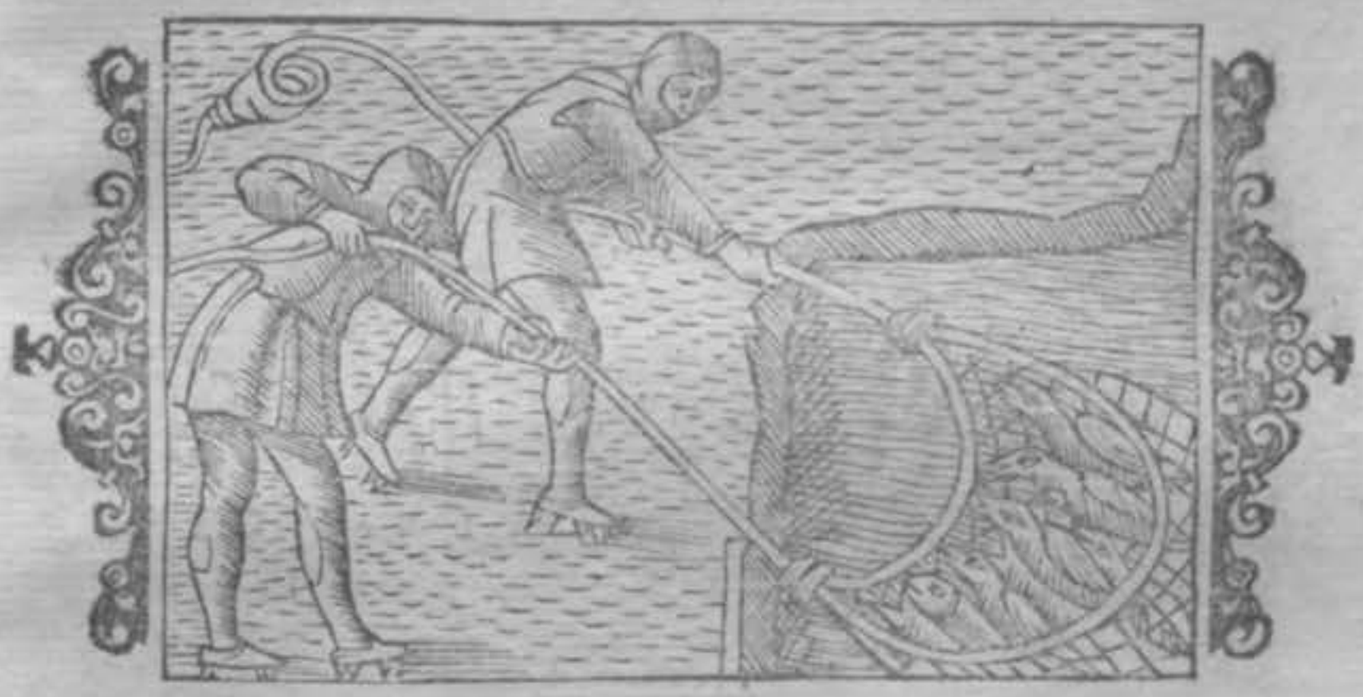

De Hirundinibus ab aquis extractis.

CAP. XXIX.

TSI multarum naturalium rerum scriptores memoriæ prodiderunt, hirundines mutare stationes, hoc est, exurgente leui hyeme, repetere terras calidiores: attamen in Septentrionalibus aquis sæpius casu piscatoris extrahũtur hirundines, in modum conglomeratæ massæ: quæ ore ad os, & ala ad alam, & pede ad pedem post principium autumni sese inter cannas descensuræ colligárunt. Notatum enim est, eas eo tempore suauissimo completo cantu taliter descendere, & pacificè post principium veris inde euolare,

Hirundines cõdũt se hyeme in aquis.

atq; repetere vetuſtos nidos, vel nouos naturali ſolicitudine fabricare. Maſſa autem illa per imperitos adoleſcẽtes (nam antiqui, et experti piſcatores eam remittũt) extracta, atque in æſtuaria portata, caloris acceſſu hirundines reſolutæ, volare quidem incipiunt, ſed exiguo tempore durant: quia immatura acceleratione non liberæ, ſed captiuæ ſunt reductæ: documentum præbentes, abortiuum partum eſſe cauendum.

Partus immaturus cauendus.

Accidit etiam tempore verno, liberè reuertentes, nidoſq; veteres intrantes, aut nouos conſtruentes, ſuperueniente horrida hyeme cum denſo caſu niuium, omnes pariter emori, vt nullæ in tectis, aut fluminum ripis tota ea æſtate videantur, præter pauciſſimas, tardius à profundioribus aquis aſcendentes, aut aliunde peregrinantes, quæ naturæ beneficio ſobolem reparaturæ, hyeme penitus in Maio ſoluta, aduolare cernuntur. Agricolæ enim ex earum nidis ſublimius, vel depreſſius ædificatis, prognoſticum capiunt, an in vallibus, an in montibus, vel collibus (propter imbrium incrementum, vel decrementum) ſint ſeminaturi. Immò nec bonum omen capiunt incolæ ex tectis, vbi hirundines habitare perhorreſcunt: quia ea culmina caſura creduntur. Et cùm triplex hirundinum genus ſit, iſtud primum eſt, quod cum hominibus habitat, ſcilicet candidum pectus habens, & caudam longiorem bifurcatam, garrienſq; perpetuò in domeſticis nidis. Secundum genus agreſte & nigrum, in rupibus & ſaxis, ac ruinis murorũ habitat: quod alto volatu ſiccitatem, & humili pluuiã præſagire videtur. Tertium genus ripale, ventre ſubruſum: & hæ hirundines ſtatim non ædificant, cauando terram, propter fluminum inundationes.

Prognoſticũ ſeminandi.

Culmina tectorum caſura.

Signum pluuiæ vel ſerenitatis

Adhuc de Hirundinibus, & medicinis ex eis inuentis.

CAP. XXX.

Sapientia hirũdinis.

IRVNDINEM, referente Ambroſio, accipiamus maternæ ſedulitatis in filios grande documentum. Hirundo quidem minuſcula eſt corpore, ſed præſublimis pio affectu: in nido conſtituendo tam ſapiens eſt, vt hominum domiciliis pullos ſuos commendet, vbi nullus eos incurſet. Ore feſtucas legit, & luto illinit, vt conglutinare poſſit: ſed quæ lutum pedibus deferre nequit, aqua pennas infundit, vt eis puluis hæreat, & limus fiat, quo feſtucas ſibi colligat

colligat, & hærere faciat. Si qua verò eius pulli fuerint cæcitate perfusi, remedium habet, quo visum reformet. Volaterranus dicit eam quinos pullos producere, quibus ex ordine cibos administrat: & si quem debilem, & implumem viderit, molliores plumas adducit, & supponit. Ipsum quoq; nidum (vt Plinius refert) plumis mollibus, floccisq; consternunt tepefaciendis ouis, simul ne durus sit teneriorib⁹ pullis. In fœtu summa æquitate cibos alternant. Notabili munditia pullorum egerunt excrementa. Adultos etiam circumagi docent, & foras emittere stercus. Dicitur autem hirundo, eò quòd non sumat cibos residens, sed in aëre edat. Aliis auibus non impetitur, nec vnquam præda est: idq; benigna naturæ prouidentia factum existimatur, cùm se, pulloſq; suos tam sterili aëris quæstu cibare cogatur. Passeres tamẽ, dum nidos earum habitaturi ingrediũtur, cum exercitu venientes hirũdines, lutum ore ferentes, subitò claudunt, ac suffocant eos: documentum præbentes, alterius libertatem minimè esse violandam. Pulli earum combusti, conferunt morsui canis rabidi. Item puluis combustorum pullorum, morbos faucium curat, vulneraq; linguæ, & labiorum sanat. Item hirundo in mulso cocta, pectus optimè purgat: & cor eius pulueri zatum, & bibitum idem facit. Maiores hirundines si combustæ fuerint, puluis earum melle mixtus, & inunctus, caligines oculorum deterget. Hæc etiam squinanticis prodest, & vuæ fauciumq; tumorem compescit: quod ignorárunt medici, curantes charissimum fratrem meum Io. Magnum Archiepiscopum Vpsalensem M. D. XLIIII. ex eo morbo Romæ mortuum. Pulli hirundinum, qui in Augusto sunt, lapidem chelidonium, aliquando in epate, aliquando in stomacho gestant: quem ego diuersicolorem inueni. Pulli autem conuersis ad se vultibus in nido, generosi sunt: posteriora verò vertentes, degeneres. Strabo lib. XVII. in verbo hirundines, asserit eas gigni septenùm cubitorum, quæ gulam perforatam habent, atque per hanc respirant.

Hirũdo visum pullorũ reformat.

Cibi æqualiter distribuũtur inter pullos.

Hirundo vnde dicitur.

Perditio passerum.

Medicinę ex pullis hirũdinum

Io. Archiepus Vpsal. obiit Romæ.

De Lago &c.

CAP. XXXI.

LAGVS est auis aquatica, moribus mergo contraria. Nam vt mergus tempestatem maris fugit, sic lagus in ea lætatur, & ludit. Viuit indifferenter in terra & mari, volans ac natans, prout animal lutra inter bestias syluestres & aquatiles. Lagus etiam lepus dicitur Latinè. In stagnalibus locis, vel petrosis nidum collocat, miro ingenio factum: sed sæpius in profundo manere delectatur. Larus est de genere milui, tam in aqua, quàm in aëre pro præda volitans, semperq; famelicus perseuerans. Mergus ab assiduitate mergendi & natandi dictus, demisso in profundum capite, aurarum signa sub fluctibus colligit, & cùm præuidet æquoris tempestatem, ad littora cum clamore tendit. Mergus, vt Plinius dicit, in arboribus vere nidificat, vltraq; ternos pullos non producit: estq; de genere insatiabiliũ aialium, quibus à ventre protinus recto intestino cibi transeũt sicuti lupis ceruiariis: qui, vt cæteræ aues aquaticæ, pẽnas rostro purgãtes, aut maria & stagna fugientes, præsagiunt ventum. Plinius lib. XXX. dicit ossifrago vnum tantum esse intestinum, omnia deuorata conficiens: cuius extrema pars adalligata prodest contra colum. Est etiam quædam species mergorum cornuta, à re sic vocata, eò quòd rubeas plumas masculus, & fœmina varias, velut cornua in capite ge-

Lagus lætatur in tempestatibus maris.

Larus.

Mergus.

Genus insatiabile mergi.

Species mergorum cornuta.

Aues aquaticæ virtute diuina fiunt terreſtres

Leo cuſtos aſini

Animal ſereno aëre gaudet.

Nepa.

ſiant, contra omnium volucrum genus in cauda pedes habentes, ita vt ſtando in terra (quod rarius accidit) ſicut homo geſtu pectoris erigantur: quas aues beatus Martinus diuina virtute coëgit aquam contra naturam ſuam deſerere, & arida loca, ac deſerta petere, prout alibi habetur, quòd S. Hieronymus leonem aſino cuſtodem deputauit. Horum pulli ſtatim vt oua exeunt, tanto vigore pollent, vt ſi matrem eos perdere contigerit, virtute propria viuant: hyemeq; pinguiores ſunt, propter paucitatem motus: quia omne animal ſereno aëre gaudet, & in eo plus vagatur: ſed multò magis frigore vrgente, quando frequentiſſimos faciunt motus circulares, & quadratos, ne congeletur aqua, prout ſuperius de anate dicebatur. Nepa eſt auis longi roſtri, cinerei coloris, vt perdix in dorſo, & in ventre vt niſus. Hæc ſuſceptura cibum, in luto tantùm roſtrum infigit, vt niſi pede illud extrahat, perſecutoribus ſuis fiat præda: & ideò in die quieſcit, & nocte ac aurora cibos quærendo vagatur, etiam currendo: & ita capitur retibus, propter carnis dulcedinem, præſertim quæ minor eſt, inſtar turturis hyeme latitans in cauernis. Aquatica verò maior, gemitu importuno indicat tempeſtates.

De Onocrotalo.

CAP. XXXII.

Onacrotal' aial inexplebile.

ONOCROTALVS in numero aquatilium, multas in ventre recondens eſcas, & poſteà extrahens, & manducans, habet ſimilitudinẽ oloris: nec differre exiſtimaretur, niſi faucibus ineſſet alterius vteri genus. Huc oĩa inexplebile animal congerit, mira capacitate, vt mox perfecta rapina ſenſim inde in os reddita, deferat in aluum ruminantis modo. Auis hæc rapax eſt, & longi ac ſerratilis roſtri, inſtar oloris: quod in aquam, vel terræ lutum infigit, & quaſi cornu ſonans, horribilem ſonum emittit. Suntq; duo genera, aquaticum, & ſylueſtre: & vtrunq; inter aues ſplene caret. Folliculos magnos in gutture habet: quibus primò cibus mollificatur: deinde ventri, vt digeratur, tranſmittitur. Alia cibi receptacula non habet. Ideoq; in aquis potius viuit. Gallia etiam Septentrionalis hanc auem habet: cuius quoq; Hieronymus meminit, quòd fixo in puluere roſtro horrendè clamat. In Oriente reperitur etiam hæc

Hieronymus de onocrotali natura loquitur.

auis

auis eiuſdem naturæ & proprietatis: quippe cùm vocem edere voluerit, caput in aquis ponit, & illic inſtar rugitus clamorem emittit. In faucibus enim quoſdam habet folliculos, quibus cibum primò concipit, & poſt horam in ventrem mittit, ibiq; eum digerit inexplebile animal. Plinius dicit, quòd multas ſimul eſcas recondit. Ideoq; Dominus per Eſa. cap. XXXIIII. ciuitati deſolādæ cōminaī his verbis: Non erit tranſiens per eam, & poſſidebunt eam onocrotalus, & ericius, & ibis, & coruus habitabunt in ea. Omnia hæc aīalia diri portenti ſigna ſunt. Nec diſſimiles onocrotalis oſinæ aues perhibentur: quæ magnitudine cygnis comparatę, fluuios ac piſcinas inhabitāt, roſtrū habentes magnū, & à gutture vſq; ad pectus inſtar ſacci receptaculum longum, & amplum: in quo magnā ſimul reponūt copiam piſcium, vt ſcilicet paulatim digeſtis cibis, paratam eſcam reperiant, quò ingluuiem, licet inſatiabilem, ſedent. Neq; tales famelicæ beſtiæ alibi, quàm in aquis, vbi copia piſcium reperitur, graſſari ſolent. Eſt etiam beſtia Botaurus appellata, quæ ſimilem onocrotalo naturam habet, vt Vincen. in ſpe. nat. lib. XVI. cap. XLIII. diffuſius affirmat.

Onacrotal' Eſa. 34. notatur.

Aīalia diri portenti.

Oſinæ aues.

Famelicę beſtię plures ī aquis

Botaurus.

De Auibus ſub niue recluſis.

CAP. XXXIII.

VNT in Septentrionalibus terris galli ſylueſtres, quantitate ſimiles phaſianis, licet multò breuiore cauda, & abſoluta nigritia in toto corpore, & candentibus aliquot pennis in extremitate alarum, & caudarum. Mares rubea & eminenti criſta, fœminæ verò humili ac lata, colore griſeo decorantur. Hæ aues mirabili natura ſuſtinent frigus immenſum in nemoribus, vti anates in aquis, prout ſuprà dictum eſt cap. de anate. Verùm cùm niues inſtar collium terræ ſuperficiem vbiq; cooperiunt, ramoſq; arborum diutius deprimunt, & condenſant, certos fructus betulæ arboris (Gatullo Italicè dictæ) in forma longi piperis vorant, & glutiunt indigeſtos: idq; tanta auiditate, ac quantitate, vt repletum guttur toto corpore maius appareat. Deinde partitis agminibus ſeſe inter medios niuium colles immergunt, præſertim in Ianua-

Galli ſylueſtres phaſianis maiores, ſed nigerrimi.

Aues ſub niuibus latitantes.

rio, Februario, Martio, quando niues vt turbines, typhones, vel tempeſtates gra-
Niues vt turbines cadunt. uiſſimæ è nubibus deſcendunt, prout ſuperius cap. de niuibus lib. primo eſt expreſ-
ſum. Cumq; coopertæ ſunt, penituſq; vt nulla videatur conglobatæ, certis hebdo-
madis cibo in gutture collecto egeſto, ac reſumpto viuunt. Venatorum canibus
Sagacitas venatorum. non produntur: attamen ſagacitate expertorum venatorum ſæpius euenit, vt cani-
bus in odore errantibus, ipſi ſignis deprehenſis maximum numerum viuarum auium
comprehendant, extrahantq; ad magnum lucrum. Sed id fieri oportebit celeriter:
quia audito canum latratu, mox vigore alarum (non ſecus ac agmina apum) erum-
Aues ſub niuibus iterum ſe recondunt. punt, & ſe in ſublime efferunt. Quòd ſi præſentiunt niuem imminere maiorem, præ-
dicto fructu iterum deuorato, aliud domiciliũ captant, inq; eo manent vſq; ad finem
Martii, vel celerioris reſolutionis niuium, ſole Arietem egrediente: tunc enim niue
liquefacta, naturæ inſtinctu (vt multæ aliæ aues) à latebris ſurgunt, oua pulloſq; pro-
Gallus ſyluеſter diligẽtius obſeruat pullos. ducturæ: & hoc in montibus, vbi vepres ſunt, & arbores denſæ. Mares & fœ-
minæ viciſſim oua cubant, & vterque pullos obſeruat, & præſertim mas, ne ab
aquila, vel vulpe rapiantur.

De venatione earum extra niues.

CAP. XXXIIII.

Modus venãdi gallos ſyluеſtres. AE aues in maxima turba congregatæ volant, atque in altis arboribus, præſertim betulinis, manent: nec deſcen-
dunt, niſi propagationis cauſa, quia in earum arborum ſummitate habent ſufficiens nutrimentum. Et eo viſo,
ſcilicet quòd ſeſe dilatent per campos, etiam niue repleſ-
tos, venatores ſiue ruſtici, ad quos rura ſpectant, bacu-
lis ſeu fuſtibus longitudine VIII. vel X. pedum, obli-
quo ſitu è terra ſupra niues erectis, è quorum ſummitate
dependet laqueus ad omnem tactum mobilis, venantur
Aues mirè ſaltantes. huiuſmodi aues: quia in congreſſu naturæ mirè ſaltant, vti perdices currunt: &
ita incidunt in laqueos, atque pendentes manent. Cumq; vna funiculo videtur
ſuſpenſa, aliæ eam liberaturæ aduolant, & ſimilibus laqueis irretiuntur. Eſt etiam
alius modus eas capiendi, videlicet ſagittis ſub vmbra equorum (prout ſuperius
dictum eſt de erythrotaone) vt minus inſidias valeant præcauere. Tempore autem
propagationis, inceſſabili garrulitate alterutrum ſe ſuperare volentes canunt, ma-
Aues cãtu ſe ꝓdunt. res præſertim, vt longo latoq; ſpatio per omnes ſyluas audiantur: ſeq; cantu fre-
Bonoſa auis. quentius produnt. Eſt etiam alia auium ſpecies, Bonoſa dicta, carnes habens ex-
terius nigras, interius albas, ſatis delicatas & ſapidas more perdicum, licet ſint
magnitudine phaſianorum. Tempore coitus maſculus hianti ore currit, donec
Modus propagationis. ſpumet: tunc fœmina occurrens ſpumam recipit, indeq; videtur conci-
pere, & parere oua, atque educere pullos: quod Alberto non pla-
cet. Carnes verò ſupradictarum auium, ſyluеſtrium ſcilicet
gallorum, ſunt admodum dulces, & temperatæ, vt ca-
ponum: & ob id ingeniosè, vt dictum eſt, hyeme
ſcilicet laqueis, & æſtate ſagittis capiuntur.

De niualibus

De niualibus Auiculis.

CAP. XXXV.

EST præterea admiranda quarundam auium Aquilonarium natura, quòd in ſyluarum ſolitudine ita ſeſe contineant, vt ibi genitæ humanis habitaculis nunquàm, vel raro appropinquent. Sturnorum magnitudinem, & colorem æſtate habent: hyeme verò multiplicatis niuibus ſemper candidæ apparent, veluti cygni. Pedes earum rubei, vt nigrarum ciconiarum: ſed roſtrum croceo colore decorum, breue tamen & acutum. Cibus earum, vt cæterarum auium, vermiculi inter cortices rimoſarum arborum latitantes, vel aridi pinorum, aut abietum, aut coryli fructus: quæ etiam ſub aſperrima hyeme vim nutrimenti non amittunt. Sed difficile capiuntur retibus, laqueis, arcubus, aut balliſtis, ob niuium profunditatem, cùm pulchriorem colorem habeant, quàm ſaporem. Vbi verò alites prædictæ concauitates niuium, veluti abditas ſpecus ſortitæ fuerint, eas ingrediuntur, ſeſe balneantes, vti puluere gallus, vel ſturnus arena: deinde cacumina arborum niuibus oppreſſarum repetunt, tanquam locum naturę beneficio maiorem voluptatem adminiſtraturum: immò & neceſſitatem, vt eminentius præcaueant inſidias importunas accipitrum: quibus viſis ſe in medias niues intrudunt, vt paſſeres contra miluum inter ſpinas, & demum niuibus conſumptis, inter arbores denſas tempore veris. Quando ab albedine in cinereũ colorẽ naturali varietate tranſeunt, vitam degunt placidã, nullum inter rapaces alites accipitre minore ſentientes hoſtem ſeueriorem. Quòd verò cernuntur arbores ſub candidis illis auibus incuruatæ, maximam abundantiam niuium ſignat: quia proceræ arbores velut ſemicirculi, aut arcus in terram depreſſæ, per menſes Decembrem, Ianuarium, & Februarium, aut amplius detinentur. Adhæret enim nix denſa, lætioribus ramis frigore congelata: augeturq; frequenti niuium caſu, vt ſæpius importabili onere vaſtæ arbores vel rumpantur, vel in partes diuidantur.

Aues niuales.

Cibus auium.

Aues niuib' ſe balneantes.

Accipiter auiũ hoſtis acerbior

Abundantia niuiũ anni fertilitatẽ ꝓnũtiat.

De ponderosis Niuibus, & Culicibus hyemalibus.

CAP. XXXVI.

Nix diu durat in aquilone.

HAECQVE niuium magna pressura continuè durat, vsquequò solis ascensu, & Austrino vento consumitur. Deinde post tantum, tamq; diuturnum naturæ certamen, rediuiuo humore huiusmodi arbores incuruatæ, ad pristinam libertatem, & decorem resurgunt, eminentius in sublime tendentes, quò terra niuium humore resoluto, singulari fertilitate fuerit impinguata: quod & agricolis pro liberalioris commodo cedit. Resolutione enim niuium agri fœcundiores redduntur, citiusq; germinant, quàm quiuis alii agri diligentissimo labore præparati, prout superius lib. XIII. in primis capitulis est enarratum. Similiter & prata, ac pascua tantùm luxuriant graminum vbertate, ac diuersitate, vt necessum sit inde arcere iumenta, ne nimio herbarum esu crepent, aut debilitentur: immò vbi prata sunt, falcibus sæpe truncare herbas. Accedit præterea aliud naturæ portentum versus Septentrionem, quomodo in plerisque locis penes terrarum calida spiracula minutuli culices generantur, Austroq; flante modicum à terra eleuantur, & innumerabili agmine supra niues turbato volatu moueuntur: & sicut nulli sunt molesti, ita vnico flatu venti Borealis asperi, veluti hemerobii extinguũtur. Sed tamẽ rediens Auster nouos ꝓducit ex eisdẽ cauernis, & fibribus, vt plurima pars hyemis etiã culices videat in aere perstrepẽtes. Simile Strabo lib. XI. in verbo Vermiũ ostendit. Est etiam hic cõsyderandũ propter coloris similitudinem, quòd caladrius albus secũdum legem immundus, cuius interiora femoris curant caliginem oculorum, in atriis Regum inuenitur. Homini infirmo, morituro faciem auertit: sed victuro faciem intendit, ægritudines eius assumens, & dispergens eas: aliquando etiam ob hoc moritur ipsa auis. Licet autem flaccescant arbores niuium densitate, & teneri rami nimio pondere more arcuum deprimantur, atq; plures arbores pronæ in terram inclinentur: tamen sub eis, tanquam in opacis locis, frigido vento liberis, habitant diuersæ bestiæ in maxima securitate. Sed nec silendum est, itinerantes sub his incuruatis arboribus, tanquam fornicibus, perficere vias suas: leues tamen ictus casu niuium aliquando sustinere.

Nix magis q̃ simus agros impinguat.

Prata vberrima

Culices minuti in hyeme.

Caladrius albus

Auis mirum ꝓsagium.

Iter sub niuosis arboribus.

De Ouis

De Ouis insularibus diuersarum auium.

CAP. XXXVII.

QVIA aquatilibus auibus tutum minimè est, oua ponere in terra firma, aut pullos producere longè ab aquis, propter noxias bestias, vulpeculas scilicet, & mustelas: ideò naturæ instinctu in insulis (quarum infinitus in Aquilone numerus est) & rupibus fruticum germine denudatis, maximo agmine, ac numero diuersi generis cohabitant: nidosq; earum aliquæ in nudo filice, aliquæ tortis aridisq; stipulis, vel gramine sicco reponunt, ouaq; innumera pariunt: quæ quibuscunq; nauigantibus liberè cedunt occupanda, ita vt maxima vasa colligant, & in forum vendenda comportent, aut sale (corticibus exuta) ad domesticum cibum, non ingratum, longo tempore seruent: bonique saporis sunt, licet à feris accepta. Anas tamen in terra prope aquas, aut insulas educit pullos. Inter eas aues fulica aquatica est, nigri coloris, de genere mergorum, anate minor: quæ in mari, & circa stagna habitat, non vagabũda, sed permanens in loco suę generationis. Cadaueribus vescitur pisciũ à rapacibus auibus dimissoꝝ: præter quos ipsa insidiosè inter rupes alios venat: è qbus viceuersa cæteris auibus magna liberalitate escam partitur. Tempestatibus gaudet, eò quòd ludendo se submergit, & enatat. Matutino clangore tempestatem præsagit. Fulica, vt dicit Ambrosius, pullos aquilæ nido deiectos, reuerenda clementia cum pullis suis pascit ac nutrit: hominibus ratione vtentibus exemplum præbens, quanta debeant erga peregrinos, & pauperes, ac tribulatos pietate moueri. Item si fulica locum inuenerit, vbi pacem & pastum habet, inde non recedit. Nidum tamen in petris ponit prope ripas, & oua plurima parit: quæ à fluctibus minimè rumpuntur. Quorum igitur tantam vim dicit Isido. lib. XIII. cap. VII. vt lignum perfusum ex eis non ardeat, ac ne vestis quidem contacta aduratur. Admixta quoque calce cum albumine oui, quo & succini frusta solidantur; conglutinant vitri fragmenta: immò id verum est, quando calx est viua: vel minio admixto, quando calx viua non occurrit. Generaliter oua omnium volatilium, tam syluestrium quàm domesticorum, vel aquaticorum, naturam eorum sapiunt, vnde genita sunt. Oua aquatilium auium pallida sunt, & varia, ac punctis distincta. Intus autem omne ouum volucrum bicolor. Aquaticis lutei

Insulæ innumeræ septẽtrionis

Differentia nidorum.

Oua innumera cedunt occupanti.

Oua anatum prope aquas.

Fulica in loco suo manet.

Tempestas præscitur.

Clementia erga peregrinos habenda.

Oua à fluctibus non rũpuntur

Vis ouoꝝ glutinatiua.

Vitra & fictilia vasa.

Ouorum diuersi colores.

Differentia ouorum in forma.

pluſq̃ albi, idq̃ ipſum magis luridum, quàm cæteris auibus. Oua volucrũ ex calore fragilia: aquatilium rotunda, reliqua ferè faſtigio cacuminata. Quæ oblonga ſunt oua, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus. Rotunda fœminam, reliqua marem gignunt. Omnibus ouis medio vitelli parua ineſt velut ſanguinea gutta: quod eſſe cor auium exiſtimatur. Optima fœtura ante vernum æquinoctium, videlicet in regionibus calidis, & temperatis: ſed in Septentrione ad finem veris, glacie vix reſoluta, quãdo redeunt aues, vt pullos in inſulis excludant. Plura de ouis ſi quis ſcrutari deſiderat, inter alios videat Albertum lib. XVII. per totum de ouis &c.

Adhuc de Ouis certarum auium.

CAP. XXXVIII.

Larus auis.

Carthates.

Meãtę aues mea mea dicentes.

Merguli.

Inſulæ innumerabiles littoris Noruagici.

Partus ſuppoſititii.

ARVS auis eſt de genere milui, tam in aëre, quàm in aqua prædam venans, ouaq̃ inſtar gallinarum producens. Eſt & carthates auis nigra de genere mergorum, plurimum piſcibus nociua, quos è ſtationibus turbat, ac vorat. Meantæ aues anatibus maiores (Germanicè Meuen, ac Gothicè: Maáker dictæ) breui collo & pedibus, coloris cinerei, oculis glaucis, roſtro partim croceo, partim rubeo, ſemper clamantes Mea mea. Hæ veſci cupiunt cadaueribus hominum: vnde naufragis, & ſubmerſis in tempeſtatibus inſident deuorandis. Multa harum auium genera reperiuntur, quæ oua in nudis rupibus plurima ponunt. Sunt & merguli, tempeſtates præſagientes: auidè vorant, ac in littore ſe conſeruant. Sunt & aliæ, quæ longè lateq̃ per agros, & loca campeſtria volando ſe ſubducunt, ne grandinibus ab æthere tempeſtuosè in mare cadentibus, infeſtius corripiantur, aut interimantur. In littoribus Noruagicis etiam ſunt innumerabiles inſulæ, vſq̃ ad ſuppolares terras progrediẽtes: in quibus vti plurimæ aues alibi nõ reperibiles ſunt, ita & oua ꝓducunt innumera: quæ occupantibus cedunt. Sed vnum eſt cæteris ſpectaculis miſerabilius, quòd gallina ex anatum ouis, pariter & propriis pullos producens, proprio fœtu ſecum gaudet in fricatione ventris cubatione fatigati: alterũ verò aquis ſe immergentem vocat ad eſcã, qui nec matrem agnoſcit etiã vociferãtem. Ita forſitan eſt de quouis ſuppoſititio partu, prout latius in ſequenti capitulo oſtendetur de pullis pauonum, qui contemnunt gallinam nutricem, vti & anatum pulli.

De Pauo.

De Pauonibus.

CAP. XXXIX.

PAVONES in Aquilonaribus terris, vti rari reperiuntur, ita & chari habentur, præsertim ob pennarum decorem, & vtilitatem. Oua, pulloscp producunt semel in anno: licet in tenera ætate, ob immensum frigus, pauci pulli coalescunt. Attamen in Ostrogothia, & Vestrogothia, ac Suetia plures generantur, & maxima diligentia educantur, ita vt primis diebus farina hordeacea in modum pillularum confecta vescantur: postea casco recenti à lacte expresso, (nam serũ no cet) deinde XXXV. die euoluto, hordeo solido nutriunt: ac vltimò in apertis agris, & campis, vbi naturæ instinctu seipsos liberius sustentare possunt, præcipuè vbi vulpes non habeãt ad eos accessum. Quòd autem cæteris auibus diligentius fouentur, causam præstat vtilitas, & pulchritudo pennarum, quam pictores, et textores Aquilonarium terrarum in colorum varietate distinguenda imitantur, cùm magnorum artificum picturæ raro, ob itineris prolixitatem, à remotis terris afferantur. Rusticana simplicitas hos alites Angelico vestitu cœlitus missos putaret, nisi horribili clamore, & serpentino capite ipsa natura refelleret opinionem. Nec mirum: quia Volateran. lib. XXV. dicit: Pauone primùm in India viso, Alexandrum ferunt admiratum, prohibuisseq; edicto, ne quis eam auem necaret. In Græciam demum delata, diu quæstui fuit: primùm elegantibus tantùm mercede indicatus, deinde ad eorum spectaculum admissa multitudine. Masculi (seorsum quinis fœminis sufficientes) oua perquirunt, vt frangant ob libidinosum ardorem: pulloscp suos veluti alienigenas persequuntur, antequàm illis cristarum insigne nascatur. Sed oua pauonum gallinis maioribus, & electioribus in cubando supponuntur: sicq; supposita sæpius manu vertere oportet, vt eò facilius fœtus educatur adulterinus: circa quem non minor gallinæ cura est, quàm aliàs de pullis anatum: qui aquis se immergentes, parientem natura vrgente non sequuntur vocantem. Pulli verò pauonum citius crescentes, nutricem facilè contemnunt: & ita solicita gallina solatio productæ sobolis vbiq; defraudatur.

Pauones rari in Septentrione.

Esca iuuenum pauonum.

Vulpes pauonibus insidiantur.

Opinio vulgi de pauone.

Edictum Alexandri.

Pauones ob libidinẽ oua frãgunt.

Partus suppositi titius ingratus

De mira natura Pauonis, & Pſittacis.

CAP. XL.

Pauonis mira natura.

AVGVSTINVS lib. XXI. cap. IIII. de Ciuit. Dei de pauone loquẽs ait: Quis, niſi Deus creator omnium, carni pauonis mortui dedit, vt non putreſceret? Hoc vtiq; cùm auditum incredibile videretur, euenit, vt apud Carthaginem hæc auis cocta nobis apponeretur: de cuius pectore pulparum, quantum viſum eſt, ſeruari iuſsimus: quod poſt tantum dierum ſpatium, quantum alia quęcunque caro putreſceret, prolatum atque oblatum, nihil noſtrum offendit olfactum. Item repoſitum poſt dies pluſquàm XXX. idem quod erat inuentum eſt: idemq; poſt annum, niſi quòd aliquantum corpulentiæ ſiccioris, & contractioris fuit. Idem in eodem cap. VII: Cùm ergo dicimus de multis rebus mirabilibus, quæ nobis in promptu ſunt, ipſi de illis rationem reddant, vt de carne non putreſcente pauonis, cùm putruerit & Platonis. Iſidorus: Caro pauonis ita dura eſt, vt putredinem vix ſentiat, nec facile coquatur. Hieronymus contra Iouinianum: Fimus pauonis ſeruorem podagræ dicitur mitigare; & ideò fimum ſuum, ne hominibus proſit, reſorbent, vtilitatibus hominum inuidentes: vt ſuperius de vrina lyncis dictum erat. Accedit præterea ſuprapoſitæ imagini pauonis, decorus et gratus Aquilonaris hoſpes pſittacus, de Indicis oris per lõga maris nauigia adductus in Septentrionem: qui cùm tanto ingenio polleat, vt voces proferat articulatas, dominũ & reliquos eius domeſticos ſalutando, in magna habetur æſtimatione, cibaturq; ſaccharo aliunde per mare importato, ne naturali originis ſuæ, vt creditur, fruſtretur alimento. Idq; fieri ſolet per pueros, aut nobiles puellas, quibus garrulitas ineſt ab ipſa natura. Item riſum, pariter & gemitum, atq; alia geſticulamenta proferens, hominum excitat hilaritatem. Aſpectu virginum delectatur, & tactu, atq; caput exhibet fricandum. Deluditur autem in propria forma ſpeculum oſculando. Cùm verò domeſtica ſecreta reuelare cœperit, vilipenditur, vt alius qui ſpiam afferens teſtimonium veritati, eam non amanti. Pſittaco autem datum eſt in ſuo genere fortiſſimum caput, veluti vrſo debiliſſimum. Pauo XX. annis, & vultur centum viuere dicitur.

Caro 30. diebus non putreſcẽs

Caro pauonis dura.

Fimus pauonis

Pſittacus.

Pſittacus riſũ, & gemitũ profert.

Reuelans domeſtica ſecreta cõtemnitur.

De Perdi-

De Perdicibus, & venatione earum.

CAP. XLI.

PERDIX, vt omnibus ferè notum relinquitur, est auis dolosa, & luxuriosa. Vnde masculis pro fœminis certantibus, victi calcantur coitu à victoribus. Ita sexum obliuiscitur libido præceps. De nocte conuersis posterioribus sedent perdices, & tempore libidinis, linguis adinuicem extensis desiderio coitus æstuant. Volantes sui iuris non sunt, quia in ipso aëre metas habent, quas transire non audent. In frigidis tamen locis maximè coalescunt. Perdix prope terram volat: quæ cùm in multis sit astuta, in hoc tamen decipitur, quòd sicubi possit, caput abscondendo credat se totam latere: & cùm ipsa neminem videat, putat quoque neminem se videre. In hoc quoq; fatua est, quòd alienos pullos, vti adulteri filios putatiuos, fouet & nutrit, more domesticæ gallinæ, cùm eos citius sit amissura, quos nõ peperit: quia loco ouorum amissorũ, vel derelictorum, damnum resarcit in alienis. Veruntamen, vt dicit Ambro. lib. VI. Hexam. fraudis suæ fructum habere non potest: quia cùm pullos suos eduxerit, eos amittit: vbi enim veræ genitricis vocem audierint, quæ oua generauit, relicta ea, ad illam se naturali quodam munere & amore conferunt, quam veram sibi matrem ouorum generatione cognouerint. Capiuntur multis modis, vno videlicet frequẽtiore in terris Aquilonaribus, vt venator serpat sub cute vaccina in terra: quem semina spargentem perdices accedunt securè, donec retibus inuoluant circũquaq; in circuitu ordinatis. Capiuntur & à fistulatore, qui extensis retibus domesticam vnam perdicem offert certamini aliarũ: & ita accensæ rabida libidine accurrunt, & capiuntur. Capiuntur etiam retibus rubeo colore perunctis, cùm venator in frutice clausus eas fistula vocat. Frigoribus compressè volitant ad nemora vasta: sed neq; ibi à venatoribus sunt securæ, propter delicatam escam solidæ carnis earum. Ius perdicum recreat stomachum. Morbo etiam regio resistit cerebrũ perdicis in tribus vini cyathis sumptũ. Oculis contusis fel perdicis prodest cum æquo pondere mellis coctũ, & datum. Fel contritum & appositum, valet ad oculorum claritatem restituendam. Oua perdicum æreo vase decocta cum melle, vlceribus oculorũ, & glaucomatis medẽtur, vt Plinius refert. Epar perdicis siccatum, diligenterq; tritum, ac bibitum, epilepticis prodest.

Perdix auis dolosa.

Multitudo maxima in aquilone.

Oua aliena cubat.

Modus venandi perdices.

Perdices fistula decipiuntur.

Medicinæ ex perdicibus.

De docilitate quarundam Auium.

CAP. XLII.

Aues instruunt ad cantum. Nomina auiū.

VLTRA prædictas aues, tam terrestres quàm aquaticas, maiori vel mediocri forma, ac proprietate descriptas, plurimæ minutulæ ibidem, etiam valde canoræ reperiuntur: quæ communiter in aliis regionibus suauissimè cantant. Atque vt magis articulatè id efficiant, à præceptoribus instruuntur, sicuti sunt sturni, merulæ, turdelæ, cardueles, & calandra. Sturni autem, etsi in niuibus saltantes præsagiunt imminere tempestates, tamen capti, atq; in cauea tenti, propter gracilem linguæ latitudinem, facilimè instruuntur ad cantum, vt Vincen. in specu. nat. lib. XVI. cap. CXL. attestatur.

Sturnus. Auis est nigri, et cinerei coloris, cum quibusdā respersis maculis generata. Nisum insidiantē, & subtus volātem stercoribus opprimunt, atq; in arenis paludibusq; sedent.

Merula. Merula, quæ IX. voces, quibus omnis cantilena componitur, quasi inimitabiles habet, gloriabunda in hominum præsentia canit, verno præsertim tempore, quia hyeme balbutit. Nigra, croceis pedibus, & ore, melior est, quàm alia cinerei coloris.

Candida. In Achaiæ partibus candida inuenitur. In Septentrione ante glacierum recessum mirè cantat, à verno æquinoctio vsque post solstitium æstiuale. Diligit habitare in paludibus, ac vastis syluis.

Turdela. Turdela magnitudinem, & ferè colorem turdi præferens, vere canit voce mira, & multiplici. Domesticatur veluti cæteræ aues, vt melancholiā leuet. Vincen. in spe. nat. lib. XVI. cap. CXLII.

Carduelis. Carduelis ædiculis clausa, cornu suspensum rostro trahit, vt bibat, pedibus pro manibus vtens: sed post potum inordinatè cadere finit: in quo mirum videtur, quòd natura huiusmodi auibus eam astutiam concessit, quam nec boui, nec magnis animalibus voluit imparti-

Calandra. ri, vt vasculo in bibendo supponat pedem, ne cadat, & illicò rumpatur. Calandra est auis parua, propè consimilis alaudæ, colore fusca, plumis despecta, sed mira modulatione vocis. Audientes lætificat, omniumq; auium voces expressè imitatur. Itaq; quando capta ergastulo includitur, ibi quoque captiuitatis, & calamitatis suæ oblita, vix vnam diei horam sine cantu præterit: adeoq; spatiari diuersis auium cantibus gaudet, vt nec de se solicita sit.

Adhuc

Adhuc de Auibus ſonoris, quæ in extremis oris Aquilonis reperiuntur.

CAP. XLIII.

IN primis philomela occurrit, quæ, vt omnibus notum relinquitur, auis eſt parua, dulciter cantans, voce quàm corpore maior: potius vitam, quàm cãtum victa deponit, multiplicem ædens ſonum, inflexum, grauem, acutum, eleuatum, depreſſum, & circunflexum. Aduolat cantantem, vt tacitè edocta vincat eandem: ſeq; ſe inuicem prouocant, quaſi in genere omnium muſicorum inſtrumentorum. Breuiterq; (vt Plin. lib. X. cap. XXIX. aſſerit) omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: vt non ſit dubium hanc ſuauitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cùm in ore Steſichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis eſſe, plures ſingulis ſunt cantus, & non iidem omnibus, ſed ſui cuiq;. Animoſo certamine canunt. Meditantur alitæ iuniores, verſuſq; quos imitentur accipiunt. Audit diſcipula intentione magna, & reddit, vicibuſq; reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehenſio. Refert eodem loco Plinius, candidam dono datam fuiſſe Agrippinæ Claudii Principis coniugi: iuſſas canere cœpiſſe, ſæpe anteà viſum. Habuit & turdum Agrippina ſermones hominum imitantem: immò & Cæſares iuuenes ſturnum Latini Græciq; ſermonis docilem. Carduelis prædicta veſcitur ſemine papaueris, rutæ, aut cannabi: quorum cortice extracta, puram medullam eligit in eſcam. Comedit & minimas nuces, eodem modo nucleos à pelle excorians. Multa ſunt genera huius auiculæ: tria tamen præcipua in Borealibus terris. Quoddam enim genus dorſo cinereum, lateribus croceum, capite anteriori rubeum. Quoddam paruum, & croceum. Tertium verò in pectore totum eſt rubeum, ac flammeum. Quartum genus cinereum in dorſo, & in pectore croceum, reſidet in lino dulciter canens, aut arundine exili.

Philomela.

Differentiæ ſonorum.

Cantus ſunt diuerſi.

Agrippina Claudii cõiunx.

Sturnus Græcè Latineq; locutus.

Auium genera gregatim volantia.

Omnia hæc genera gregatim volant, facilimeq; per viſcum virgis impreſſum ad haſtam, vbi vlula (quam omnes perſequuntur) ſedet, capiuntur. Remanent ſemper in Aquilone, etiam ſub aſperrima hyeme: in qua non deerit eis victus. Deniq; ſciendum eſt, q; aues paruæ, præcipuè tempore coitus, ſint cæteris loquaciores.

Vlula vexatur ab auibus.

De diuersis Auibus natura contrariis.

CAP. XLIIII.

Lãdzrygga ſyl ua ſub polo Aues ignotæ.

REPERIVNT VR etiam plerę q aues diuerſæ ſpeciei, magnitudinis, & coloris in vaſta ſolitudine verſus polum Landzrygga dicta, id eſt, terræ dorſum: quarum præſentia ſolis aſpectibus aucupium ſine vlteriori naturæ notitia offertur. Peregrinæ ſunt à vicinioribus Scythiæ deſertis per terras & maria peruenientes, verno præſertim tempore, vt rupes hominibus inacceſſas, ſobolem productura inhabitent, atq autumno recedant. Nec aliquæ niſi captiuę relinquuntur: inter quas quædam apparent diſcolores, è vertice emittentes antrorſum plumas albas, totum caput tegentes: acutiſsimaſq vngulas quantitate aquilæ habentes: ac ex ſerpentibus, & muribus victum quærunt. Videntur

Aues candidæ.

præterea aues candidæ toto corpore, præter caudam, quæ fuſco eſt, & rubeo commixta colore, coruo maiores: quæ buſones, ranas, beſtiaſq venenatas comedere viſæ ſunt: ideò aucupes ab illis abſtinent intercipiendis. Præterea aliæ, vt vlulæ,

Vlulæ i die volantes.

ſed luce volantes, in putridis arboribus habitantes apparent. Admiratur Plinius lib. X. cap. XXIX. miram naturæ differentiam: quia alia aliis locis negat, tanquam genera fruticum, frugumue, ſic & animalium: non naſci, translatitium: inuectа emori, mirũ. Quid eſt illud vnius generis ſaluti (noctuæ videlicet in Creta) aduerſum? quæue eſt iſta naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus

Rhodus aquilã non habet.

aquilam non habet. Tranſpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amœnum arbuſto agro, ad quem ciconiæ non tranſmeant. Picus Martius in Tarentino agro negatur eſſe. Perdices non tranſuolant Bœotiæ fines in Attica: nec vlla auis Achillis ſepulchrum infeſtat in Ponto. Nec Herculis ædem Romæ in foro Boario, muſcæ, aut canes intrant. Non tamen hic negat Plinius inuectitias (teſte Theophraſto) in Aſia eſſe columbas, pauones, & coruos, ſicuti ſuperius dictum erat de pſittacis, ſeu papagallis. Alia eſt etiam admiratio, quòd quædam mutant colorem &

Aues q̃dam mutãt colorẽ, vocem et mãſionem.

vocem certo tempore anni, ac repente fiunt aliæ, vt grues, quæ ſenectute nigreſcunt. Merula ex nigra rubeſcit. Turdis color æſtate circa ceruicem varius, hyeme concolor. Sunt etiam aues anate maiores, verſicolores, quæ canum latratus per om-

per omnia imitantur: item aliæ boum mugitum. Item aliæ, quæ equorum hinnitum faciunt, vt à pascuis abigant inimicum.

De Auibus ignoti nominis in Lacu albo.

CAP. XLV.

ACVS albus inter Scricfinnos, & Biarmos, ac Moschouitas versus polum Arcticum situs, dominiorum & gentium terminos habet, longus & latus, adeoq; piscosus, vt quibusuis piscatoribus, æstiuo præsertim tempore, exhibeat se sine sui diminutione liberalem. Quare ad eum multæ gentes accedunt, domesticam prouisionem ex eius abundantia facturæ per totum annum. In eo lacu, & penes eum habitant infinitæ species auium, continuum garritum ferè sex mensibus sub clarissima luce dierum ac noctium, vsq; ad graue fastidium emittentium. Quædamq; earum ignoti nominis sunt, & maximè mollium plumarum, vt incolæ eas venantes, exinde acquirant ingentem quæstum. Opus enim est in his regionibus frigidissimis, pro arcendo gelu vti plumis, & mollibus lectis, præcipuè pro aduentitiis viatoribus, qui talibus asperitatibus non sunt assueti. Cernuntur hic diuersorum hominum habitus, in nauibus (Strudzar, & Haapar dictis) Moschouitarum scilicet, Finnonum, & Scricfinnorum, quibus stante regionum pace, pacifica est compiscatio ineunda, vt nulli (quod mirum est) iniuria pro quæstu, seu captura piscium, aut auium irrogetur: nisi furto (quod raro accidit propter continuam lucem) aliquid ablatum fuerit, aut falsificatum. Gens enim illa Moschouitica more Græcorum astuta est, & varia in verbis. Videntur etiam aues onocrotali, saccum sub gutture habentes, ne & deesse videatur inexplebilis auis: de qua suo loco, sicuti & coruo, & reliquis nonnihil fuerat allegatum. Item in hoc lacu infiniti cygni, anates, & anseres reperiuntur.

Lacus albus.

Lacus inexhaustus piscibus.

Quæstus ex plumis.

Remedia arcendi frigoris.

Furta rara propter lucem.

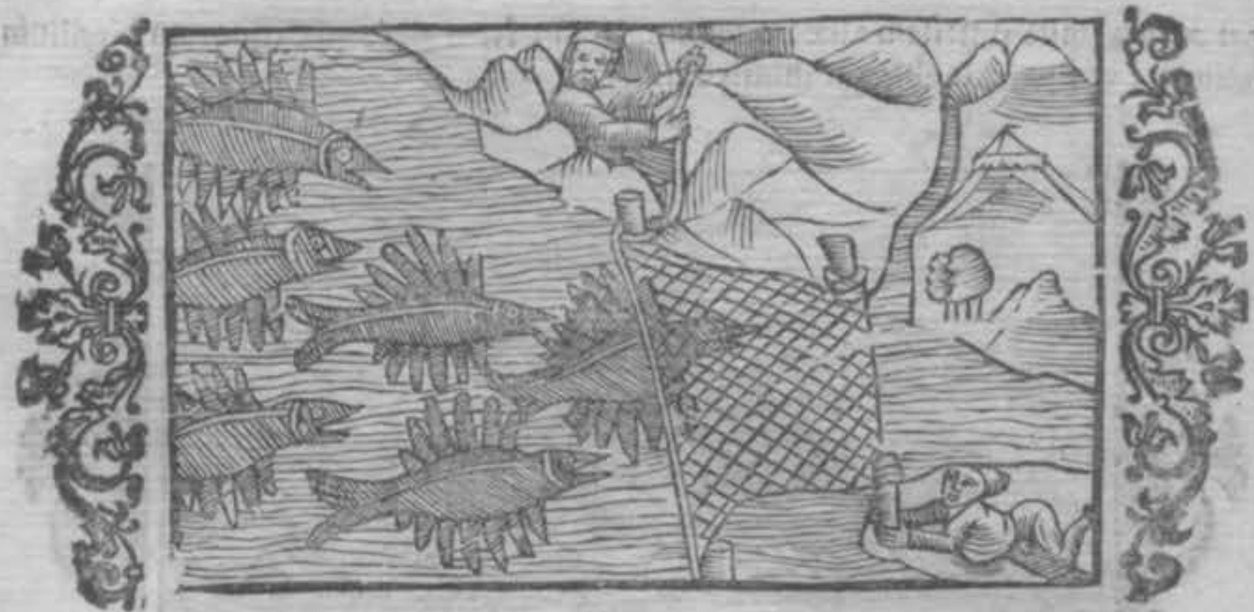

De auibus Alle alle dictis.

CAP. XLVI.

Aues Alle alle dictæ.

EST in hoc lacu quoddam auium genus admodum frequens, immò & in aliis finibus maris Bothnici, ac Suetici, quod tempore æstiuo nunquàm intermissa voce clamitat, Alle alle: vnde propter hoc vbiq; ab incolis aues illæ Alle alle appellantur. In eo nanque lacu propter dulces aquas à calidis fontibus vndiq; scaturientes, multarum, ac magnarum volucrum (prout priori cap. dictum est) tanta multitudo reperitur, vt quasi spatiosa littora, & vasta flumina cooperire videantur, præcipuè corui marini, siue cornices anguillarum, morfices, ac mergi, anates duarum specierum, & cygni, præter minuta aquatilia infinita. Hos igitur coruos, & reliquas inexplebiles aues, venatores facilius ob grauem tardumq; volatum, duobus vel quatuor cubitis super aquas eleuatas, capiunt: eo videlicet modo, quòd in arctis scopulis, velut in sularum ianuis, in vtraq; ripa hastis atra retia, vel aqueo colore tincta appendunt: quæ trochleis sursum deorsumq; repentè mobilia redduntur, vt agmine magno aduolaturas aues depressis, subitoq; leuatis in obliquum casum retibus inuoluant: quod necessariò auibus illis euenit, ob grauem tardumq; volatum, quem recto & lineari motu seruant institutum, ita vt paucæ periculum euadant. Etiam anates, aliæq; aues quandoque retibus huiusmodi subiiciuntur. Hæ igitur aues nigræ, & pigræ, siue natantes, siue volantes, semper Alle alle vociferantur, quod Latinè sonat Omnes omnes, etiam quando retibus sunt inclusæ: quam vocem irrisoriam solicitus auceps interpretatur, quòd nequaquàm omnes habeat in sua potestate, neq; vnquam per retia quoque sexcenta sit habiturus. Sunt & hæ aues maxima multitudine in scopulis Suetiæ, & Gothiæ superioris, licet non tanta, vt in lacu prædicto, aliisq; fluminibus huic vicinis. Capiuntur etiam aquaticæ aues in vasculis littoralium arborum, ramis per modum nidorum appensis: in quæ anates præcipuè sese recipiunt, ad producendum oua & pullos, propter vulpeculas, à quibus in terra infestationem patiuntur. Item capiuntur & visco, præsertim paruulæ.

Corui marini.

Modus venãdi aues atris retibus.

Volat' linearis.

Aues nigræ & pigræ.

Aues capiũtur ĩ cophinis &c.

De Vpupis

De Vpupis, & aliis Auium generibus.

CAP. XLVII.

VPVPAE quando ad Septentrionales campos ſtato tempore è regionibus alienis adueniunt, veris tempus accedere indicant. Auis gemitu plena, & clamore, ob ouorum, aut pullorum cuſtodiam. Vulpes in herbis importuno clamore latitare indicat: ita & canes, ac cæteras beſtias ab omnibus locis abigendas exclamat. Bellum eis cum hirundinibus, ac picis, & monedulis eſt. In paludum tuberibus oua ponit, & pullos educit. Domeſticata venando muſcas domum purgat, etiam in murium raptu. Pluuiam gemitu indicat: quòd & nepæ campeſtres faciunt, cuculi equarum dictæ: quæ tranſuerſo volatu, citatoq; forti ſonitu, imbres illicò adeſſe præſagiunt. Item nepæ maiores longiſsimis roſtris pluuiam adeſſe prædicunt: ita & pici arborum. Eſt etiam auis, quæ pluuialis dicitur, perdicis magnitudine, variis pennis ornata, croceo, albo, nigroq; diſtincta colore: hæc creditur ſolo aëre viuere (quod omnino Albertus negat) licet pinguis ſit, & in ventre eius nihil inueniatur. Hanc grauibus baculis venantur aucupes, quos altius in aërem ad deterrendum eam iactant, vt ita auem ad ima volantem, & fugientem acquirãt. Vincentius lib. XVI. cap. XXXIX. citato autore de nat. rerum, loquitur de auibus paradiſi pulcherrimis, quòd neſcitur vnde veniant, aut quò vadant: non enim origo earum, vel propagatio videtur, ſed certis temporibus congregatæ, terras quas inhabitant, alio migraturæ relinquunt, ac iuxta Alber. de tempore in tempus loca mutant. Item auis eſt acanthis dicta, quæ equos edit, & perſequitur. Similiter & alia Aſſalon dicta. Auis ſubis, apud Nigidium ſic appellata, aquilarum oua frangit, vt refert Plin. lib. X. cap. XIIII. Sunt & apodes, quæ carent vſu pedum, multum volantes, de ſpecie hirundinum. Nidificant in ſcopulis: & hæ toto mari cernuntur, continuoq; naues ſequuntur à terra recedendo, atq; ſemper eas circũuolitant. Item è volucribus ſolæ hirundines indociles ſunt, & è terreſtribus animalibus mures nil addiſcunt: cùm tamen leones iuga ſubeant, ac onagri, ſeu alces, plauſtra pertrahãt. Quędam aues nullam, niſi in nido retinent quietem: aut pendent, aut iacent. Et ingenia æquè varia, ad paſtum maximè.

Vpupa auis gemebunda.

Vulpes prodit clamore.

Nepæ equarum cuculi dictę.

Auis pluuialis.

Modus aues venandi fuſtibus.

Aues paradiſi.

Acanthis

Aſſalon

Subis.

Apodes.

Hirundines indociles.

De Auibus nocturnis, & earum cibis.

CAP. XLVIII.

Bubo.

NON putaui fas esse, præterire nocturnas volucres, quia vt reliquæ supradictæ, ita & hæ ad decorē vniuersi à summo Creatore sunt productæ. Offertur autem in primis bubo Septentrionalium tenebrarum obseruator, auis diri ominis, vt Virgilius asserit:

Ignauus bubo dirum mortalibus omen Affert, &c.

Lunam tamen clarissimam intuetur, vt aquila solem. Sed quia visum in meridie habet debilissimum, coruos sustinet hostes atrociores: verùm sibiinuicem adUersantur in nidis. Nam vti coruus meridie comedit oua bubonis, ita bubo oua corui de nocte: neqꝫ sic decrescit generatio rapax. Cæteræ etiam aues bubonem deplumant, verùm resupinus fortissimis vnguibus se defendit, maximè minoris generis bubo: maiores verò in rupibus, & desertis, & vmbrosis arboribus tempore præsertim æstiuali manent, cùm hyeme arcibus, ac turribus Ecclesiarum horrisonam semper ingerunt vocem. Visum habet flammeum, aures cuneatis plumis eleuatas, vngues acutissimos: nunquàm volans quò libet, sed transuersus aufertur. Otis est auis bubone minor, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus. Aliarum auium imitatrix, ac parasita reputatur, et saltatrix: & facilè capitur. Mures persequitur, quia cadaueribus, & carnibus viuit. Capiuntur hæc nocturna auium genera per lucernas accensas in horreis rusticorum: ibi enim congregantur, ob quæstum, & pastum murium latitantium. Mortua otis in stabulis super equos suspensa, creditur eos ab ægritudinibus præseruare. Vlula est auis à planctu luctuꝫ nominata: cùm enim clamat, fletum imitatur. Augurum iudicio ad dexteram volans, & tacens, prosperitatem significat: gemens tristitiam. Vespertiliones aues agrestes, pedes auium habent, cauda carentes, alas membranaceas è corio indistinctas: dentibus vt mures. Victum nocte quærunt. Pullos pariunt lacte nutriendos: quod nullis aliis volucribus est concessum. Vbera admouentes (teste Plin. lib. X. cap. LXI.) gemellos volitant amplexæ infantes, secumꝫ deportant. Culices gratus eis pastus. Caprimulgi nocturni fures sunt, interdiu visu carentes. Pastorum stabula intrant, caprarumꝫ vberibus aduolant

Furtū alternatū Generatio rapax nō decrescit.

Descriptio bubonis.

Otis.

Aues nocturnæ lucernis capiuntur.

Vlula.

Vespertiliones.

Caprimulgi.

lant propter fuctũ lactis: qua iniuria vber emoritur, capriſq; cæcitas (quas ita mulſere) oboritur. De die manent in petris. Noctua glaucis oculorum pupillis tenebras non ſentit, quia obſcuriore nocte volatum habet crebriorem, & hunc inoffenſum. Sole exorto viſus eius hebetatur. Noctua contraria eſt apibus, veſpis, crabronibus, & ſanguiſugis. Strix eſt auis nocturna, à ſono ſic dicta. Lucanus: Noctua. Strix.

Quid trepidus bubo, quid ſtrix nocturna queruntur.

Plura qui videre velit de auibus nocturnis, videat Volater. lib. XXV. & Plin. lib. X. cap. XVI.

De Vulturum differentia, & proprietate, quos Ariſtoteles & Plinius Aquilas appellant.

CAP. XLIX.

Aquilarũ genera diuerſa.

VANDOQVIDEM ſuprà eod. lib. aquilarum genera diuerſa ſecundum Albertum, quæ frequentius in Septentrionalibus oris reperiuntur, demonſtrata ſunt: hic vulturum (quos Ariſtoteles et Plinius aquilas appellârunt) differentiã, ac proprietatem inſerẽdam eſſe duximus. Quòd autẽ ab his, alioquin primas tenẽtibus, in aialium proprietatibus deſcribẽdis diſſentimus, maximè autoritate Alberti Magni mouemur, cui ora Aquilonaria magis fuere cognita: qui etiam ſibi aquilarum naturam apud nos cõmorantium intimius perſpectam habens, in hunc modum lib. XXIII. de Animal. ſcribit: Scias quòd Ariſtoteles, & quidam Philoſophi alii aquilam, & vulturem in idem genus auis ponunt, aquilam quidem ab acumine, vulturem autem à volando & capiendo nominantes: propter quod quidam dicunt nobiliſſimum auis genus eſſe vulturem. Hactenus ille. Vulturum igitur ſex genera, videlicet pygargus, qui ab albicante cauda dicitur, ac ſi albicillum nomines. Hic gaudet planis, & lucis, & oppidis: hinularius etiam à nonnullis cognomine appellatus: monteſq; ac ſyluas ſuis fretus viribus petit. Aliud genus magnitudine ſecũdum & viribus, plangus aut clangus nomine, ſaltus & conualles, & lacus incolere ſolitũ, cognomine anatarius, & morphnos à macula pennę: hunc Homerus in exitu Priami percnon vocat. Eſt & tertium genus, colore nigricãs, vnde nomen accepit, vt fuluius vocetur, Græcè melænaëtos. Hic magnitudine minimus, ſed viribus omnium præſtantiſſimus eſt. Colit montes, ac ſyluas: & leporarius, eò quòd propriè interficit lepores, cognominatur. Hic ſolus bono nutrimento fœtus ſuos alit, atq; educit: hic deniq; pernix, intrepidus, ſtrenuus, quippe qui non clangat, aut murmuret, citoq; venetur. Aliud etiam eſt genus, ab alarum notis, quæ malæ ſunt, percnopterus, aliàs oripelargus appellatum. Hic eſt capite albicante, corpore maiore, quàm cæteri adhuc dicti: ſed breuioribus alis, cauda longiore. Huius quantitas, quaſi aliorum vulturum medietas, vulturi nanque ſpeciem plenè refert: ſubaquila, & montana ciconia cognominatur. Manet in locis multarum arborum. A coruo, cæteriſq; alitibus capitur: grauis eſt enim, victuq; iners. Ex naturali malitia exanimata fert corpora: ieiunæ ſemper auiditatis, & querulę murmurationis. Porrò aliud genus vulturum eſt, quod haliætus, hoc eſt marinus vocatur, ceruice magna & craſſa, alis curuantibus, cauda lata: moratur hic in littoribus & oris. Accidit etiam huic ſæpius, vt cùm ferre quod ceperit nequeat, in gurgitem demergatur. Hunc etiam Plinius lib. X. cap. III. inter vulturum genera recenſet, & ex eis vultures procreari affirmat. Denique aliud genus gneſium, id eſt

Vultures à quibuſdã aquilæ appellati.

Ariſt. aquilã, & vulturẽ, peadẽ aue poſuit.

Vulturũ 6. genera.

I. Pygargus.

II. Plãgus ſiue clãgus.

III. Melænaëtos.

IIII. Percnopterus, aliàs oripelargus.

V. Haliætus, ſiue marinus.

VI. Gneſium.

verum, germanumq; appellant. Vnum hoc ex omni vulturum genere esse veri incorruptiq; ortus creditur: cætera enim genera & vulturum, & aquilarum, & accipitrum, & minutarum etiam auium, promiscua, adulterinaq; inuicem procreant. Maximus omnium vulturum hic est, quia cæteros vel sesquialtera portione excedit. Colore est rubeus, conspectu rarus, more eius, quem suprà cymindem intra accipitrum genera vocari diximus. Vnum par vulturum occupat magnam syluam: vnde fit, vt etiam pullos suos à nidis expellant, & longè fugent, æmulos scilicet rapinæ, ne vllo pacto vicinos habere patiantur. Demum senescentibus rostrum superius accrescit, incurvaturq; subinde magis magisq;, vt tandem fame intereant. Erythrotao Septentrionalis, vulturi haud dissimilis, grauis corpore & pondere, capitur in terra, vt refert Plinius lib. X. cap. XXII.

Vulturum par magnã syluã occupat.

Vultures senescẽtes fame intereunt.

Erythrotao quo mõ capitur.

Adhuc de Vulturum generatione, & pietate.

CAP. L.

Vulturum generatio.

TRADIT beatus Ambrosius in Hexameron lib. V. cap. XX. in generatione vulturum non interuenire concubitum, & forte coniugali minimè misceri, atq; ita sine vllo masculorum concipere semine, & sine coniunctione generare: natosq; ex his in multam ætatem longæ vitæ procedere, vt vsq; ad centum annos vitæ eorum series producatur, nec facilè eos angusti æui finis excipiat. Et ita generatio eorum suscipitur introducta. Pietas autem horum animalium ab alio graui autore Cassiodoro libro II. Epistolarum sic adduci, & accipi potest, vt inde eliciatur excelsa illa virtus, quæ generosis hominibus, maximè supremis principibus, inesse probatur. Ait enim Rex Gothorum Theodericus, vulturum pietatem commendans, atq; detestans crudelitatẽ famulorum, qui dominum suum turpiter interemerunt, atq; inhumatum (omissa funeris reuerentia) indignè abiecerunt, vt seueriſſimè castigentur: quatenus qui exemplis prouocantur pessimis, pœnis arceantur aspectis. Proh dolor, pietas in auibus inuenitur, quæ ab humana cõditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadauer alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infestum, sed magis accipitrem, vitam plumigerũm auium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoq; suo pondere periclitantibus nititur subuenire: & homines parcere nequeunt, cuius se genus esse cognoscunt. Ille non vult extinguere, quo poterat vesci: serui maluerunt occidere, qui eos superstes consueuerat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potius sepulchro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

Aetas vulturum C. annorum.

Pietas vulturũ,

Pietas ĩ auibus inuenitur,

Homines ꝑcere nequeunt.

Serui dominos occidũt, à qb' enutriuntur.

De Cuculo

De Cuculo, & multiplici genere Picorum.

CAP. LI.

EST etiam in Aquilonaribus ſyluis optatæ lætitiæ annuntiatrix auis omnibus nota, Cuculus appellata, circa principium Maii erumpens in vocem ſonoram: quam ferè in finem menſis Iulii continuat. Sed hoc in vaſtis nemoribus, ob inimicas aues, naturali odio eam in omnibus moleſtantes, eò quòd & ipſa coccyx Græcè dicta) aliis ſit inſidioſa. Nidum enim proprium non facit, ſed in alienis, palumbi ſcilicet, alaudæ, vel paſſeris ſolitarii, ponit ſua oua cubanda, & alterius labore producit pullos: qui à teſta exeuntes, pulchritudine, vt educentur, prouocãt nutricem: quæ ſpecie & forma impingueſcentis ſobolis gaudens, fœtus ſuos damnat, atque abſumi patitur, donec ab adulterino fœtu euolaturo interimatur: & demum ipſe coccyx à ſuo genere, videlicet accipitre, dilaniatur. Nulla auium carnis dulcedine ſuperat coccycem: quæ & frigidiſſimæ eſt naturæ, vt Ariſto. lib. VI. de animal. cap. VII. placet. Albertus dicit hanc auem minimè æſtate colligere, quę ſit hyeme comeſtura: ſed latitat in concauitatibus arborum, aut cauernis terrarum, plumis ſpoliata. Quandoque etiam autumno capta hæc auis, educatur in vaporariis, vt quaſi ſpecies falconum, ad venandum aptari poſſit. Sed degeneris naturæ ſuæ non oblita, deuorat omnes occurrentes domeſticos pullos: & ob hoc poſteà occiditur. Alio autem tempore ponit vnum ouum in nido ſulicæ, & eius oua fugit: illa verò futuri euentus ignara, ſeduló fouet ouum, pulloq; producto ab eo necatur. Mirabile quoddam de cuculo refert Albertus lib. XXIII. quo quis loco primùm audiat alitem illam, ſi pes dexter circũſcribatur, ac veſtigium id effodiatur, hanc terram interimere pulices, vbicunq; aſpergatur. Præterea picorum genera plurima ſunt in Aquilone, magnitudine monedularum, aſperrima hyeme in corticibus arborum quærentes victum: quorum aliqui nigerrimi ſunt, rubeam habentes criſtam, aliqui glauci, aliqui virides, aliqui vario colore reſperſi, ſigna aſperioris hyemis venturæ gemitu prænuntiantes.

Cuculus.

Coccyx.

Pulli ꝑducunt alieno labore.

Caro coccycis dulciſſima.

Cuculus errore fouet, captus pro ſpecie falconum.

Mater necaturà pullo.

Picorũ genera varia.

De Prognoſtico diuerſarum Auium.

CAP. LII.

LATISSIMO terrarum ſpatio incolis Septentrionalibus per maxima loca habitantibus, hæc ſuppetit ratio venturos euentus cognoſcendi, præſertim in natura auium terreſtrium, & aquaticarum more augurum, qui ex geſtu, motu, volatu, voce, & garritu auium, futura prædicunt. Aues enim aquaticæ in terram volantes, procellam: & terreſtres ſi ad irrigua, & loca paluſtria tranſuolant, ſerenitatem portendunt: de quibus in extenſo Plinius loquitur lib. XVIII. cap. vltimo.

Pognoſtica q̃ nã ex auibus cognoſcenda.

Aues aquaticæ.

Alauda cantu imminentem auroram præuntiat.

Alauda.

Anſer continuo clangore diras tẽpeſtates, pluuiamq; aqua ſe ſpargens prædicit. Pectore verò puro, & candido, poſtq̃ lixus vel aſſus eſt, ſignificat immenſum frigus.

Anſer.

Anates. Anates ſe ſæpius balneantes, & mergentes pluuiam notant.

Ardea. Ardea nubes petens imbres, et procellas præſagit: dumq; mediis arenis triſtis inſidet, diras tempeſtates.

Bubo. Bubo noctis monſtrum, in vrbe viſus ſolitudinem imminere demonſtrat.

Cornices. Cornices contra aquas clamantes, & aqua vel niue ſe perfundentes, copioſum imbrem præſagiunt, prout Iſidorus allegat: Tunc cornix plena, pluuiam vocat improba voce, inſidias etiam beſtiis, vel hominibus paratas, aliaq; plurima mutabilitate vocis oſtendens.

Coccyx. Coccyx eiuſdem naturæ eſt cum cornice, ferecq; garritu idem deſignat.

Coruus. Coruus eſt citiſſimus mutationis aëris nuntius: & alia crocitationis voce prophetat, quia LXIIII. voces formare dicitur, teſte Fulgentio: alia voce auram tranquillam, alia tempeſtuoſam, alia niuem, alia denſam nebulam monſtrat.

Cygni. Cygni à terra auolaturi, ſublimiori volatu incolis relinquunt horrendum frigus, aliás æſtate nautis bonum omen, vt Aemilius ait:

Cygnus in auſpiciis ſemper lætiſſimus ales.
Hunc optant nautæ, quia non ſe mergit in vndis.

Ciconiæ. Ciconiæ horas diei crepitatione roſtri diuidunt: quod & Iordanes de Attila Aquileiam obſidente, & vincente atteſtatur.

Doſſrinæ aues. Doſſrinæ alpiũ Noruegiæ aues, vti varię & mirabiles ſunt, ita incolis mira oſtẽdũt.

Diomedeę aues Diomedeæ aues Græcis tantummodò adulantur.

Herciniæ aues. Herciniæ ſyluæ aues, lucentes frequentiori volatu, tenebras denſiores ſignant.

Fulicæ. Fulicæ, ſeu fuligines clangore tempeſtates præſagiunt.

Gallus. Gallus noctis horas cantu diuidit: eoq; frequentius reiterato, frigus præſagit.

Grues. Grues circulari volatu in ſublimi aëre ſerenitatem, humili autem tempeſtatem, præſertim ad mediterranea tendentes, & clamore pluuiam præſagiunt.

Hirundo. Hirundo deſerens culmina inhabitare, eorum caſum portendit: volatu aquas percutiens, tempeſtates: altè nidificans, in montibus tutè ſeminandum: humiliter, in vallibus ruricolis ſignat.

Iſpidarũ pelles Iſpidarum pelles & plumæ, parieti infixæ mutationem aëris, veluti coloris, oſtendant: & Alberto teſte, hæ aues cuſtoditæ, theſaurum augere creduntur.

Lagus. Lagus ludens ſuper aquas, tempeſtatem præſagit.

Mergus. Mergus à mari fugiens, grauiſſimam imminere tempeſtatem oſtendit.

Meanta. Meanta tempeſtate imminente plus ſolito clamat, gaudetq; ſe præda ſubmerſorum poſſe ſatiari.

Noctua. Noctua in imbrẽ garrula ſerenitatem, & in ſereno tempeſtatem ſignat, voceq; importuna mortem imminere præſagit.

Nepa. Nepa gemebunda voce per aërem volans, nebulas denſas, & pluuias ſignat.

Otis. Otis in culmine domus, vel turribus, ridenti ſiſis cùm audiĩ, fortiſſimũ frigus oſtẽdit.

Pica. Picam cõem continuato garritu, hoſtes aduentare hoſpites, vbiq; ſignare receptum eſt.

Querquedulæ. Querquedulæ ferè omnes aquaticæ, quarum quædam ſpecies quercus aridas inhabitant, pauco vel multo garritu aëris mutationem ſignificant.

Sturnus. Sturnus aurora ſurgente nimiùm, murmurans, pluuiam: parum verò garriens, ſerenitatem præſagit.

Turdi. Turdi niuibus ſe balneãtes tẽpeſtates, et niuiũ caſus vehemẽtiores imminere p̃ſagiũt.

Vlula. Vlula clamans triſtitiam, ſilentio verò proſperitatem ſignificat.

Vultures. Vultures agminatim volantes, ſtrages hominum quò volant oſtendunt.

Adducit etiam Volat. lib. XXV. plura alia volucrum ſigna, futuræ mutationis temporum, & elementorum, &c.

LIBRI XIX. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE PISCIBVS.
LIBER XX.

PRAEFATIO.

ABSOLVTIS præcedenti libro terreſtribus atq; aquatilibus auibus, eò relaxatur rerum ordo, vt ad natatilia in gurgite, vel fluminibus viuentia deſcendatur, videaturq; quid in aquis Septentrionalibus producitur, quod præter vitæ ſpiraculum parum commune in forma, vel proprietate habeat cum cæteris beſtiis aliarum aquarum, & regionum. Habent enim lacus & amnes Aquilonares, adeò multiplices piſcium ſpecies, in figura, qualitate, & quantitate ab aliis diſtinctas, vt delectabilius eſſet vti eorum ſapore, quàm altercari de nominum appellatione. Intuitus aliquando ſum forum piſcarium abundantiſsimum Venetorum: ſed vix quatuor, aut quinque piſcium genera, ſcilicet lucios, tenchas, anguillas, orches, ac ſquatinas reperi, quæ comparari poterunt Aquilonaribus piſcibus multiplici varietate diſtinctis: quorum veriora nomina ſi Latino, vel Græco ſermone elici, aut indicari nequeunt, veniam facilimè merentur ſapore gratiſsimo, quando parum famelico ſtomacho de nominibus, vel æquiuocis (cuius nominis, vel generis ſunt) ratiocinari proderit, vbi delicatius præparati, ac oblati iucundius exhilarent ſuos inquiſitores. Nec fide carebunt, ſi inſoliti ſunt aut inuiſi: quia in lib. De animal. conformi oium ſententia dicitur, diuerſa aialia ſua propria ſortiri loca, vt leones in Libya, & rangiferi in Suetia: ita & de auibus, piſcibuſq; veniet vbilibet exiſtimandum. In contemplatione enim naturæ nihil poteſt eſſe ſuperuacaneũ, nihilq; incredibile conceditur intelligendum, vt vnicuiq; exiſtimatio ſua ſalua ſit, quando conformioribus cauſis & rationibus approbata fuerit, atq; rerum experientia corroborata. Cum Iſidoro tamen animaduertendum eſt, quòd beſtiis, & volatilibus prius (tanquam anteà viſis) nomina impoſita ſint, quàm aquatilibus: & his, cognito eorum genere ex ſimilitudine terreſtrium animalium, aut ex ꝓpria ſpecie, natura, moribus, coloribus, varietate, & ſexu noia data: ſi-militudine, vt ranis, vitulis, leonibus marinis: ex moribus terreſtrium, canibus, vulpibus, lupis, in aquis exiſtentibus, eò quòd improba voracitate ſua alios deuorant, vel perſequuntur: ex colore, vt vmbris, auratis, aureisvellis: ex varietate, vt trutis, boctibus: ex figura, vt orchibus, rotis, ſerris: ex ſexu, vt muſculo, eò quòd ſit ipſius balenæ maſculus, cuius coitu concipit, producit, & lactat fœtum. Sed de his, & ſimilibus particularius ſequenti libro XXI. de piſcibus monſtroſis plurima ſucceſsiuè oſtendentur, vt interim via aperiatur ad loca piſcibus magis abundantia.

Piſcium ſpẽs i aquilone multiplices.

Piſces Venetorum multi, ſed diuerſi ab aquilonaribus.

Piſciũ ſapores potius q̃ noia attendenda.

Aialia diuerſa loca congrua ſortiuntur.

Exiſtimatio ſua vnicuiq; ſalua

De triplici Bothnia terræ Septentrionalis, & abundantiſsima eius piſcatura.

CAP. I.

Bothnia', id eſt fundus vaſis

Copia piſcium maxima.

Merces exoticę

Merces internæ

Inſulæ plurimę

Amœnitas ſingularis Bothniæ.

Turpitudo nulla in populo.

Ignorãtes vitia beatiores.

Thorna oppidum.

BOTHNIA, quæ ſinum Gothicum, ſiue Sueticum ad Septentrionem terminat, latiſsima eſt terra, diuiſa in tres magnas prouincias, Occidentalem, Aquilonarem, & Orientalem. Qui Aquilonarem incolunt, piſcatu maximè viuunt: non quòd agrum ſterilem habeant, ſed quia tanta eſt his copia piſcium optimorum, vt in omnium neceſſariarum rerum permutationē abundè ſufficiat. Suntq; in omnibus rebus locupletes: ſiquidem ex Hiſpania, ac Luſitania optimum vinum, & ſal: ex Anglia, & Flandria pretioſum pannum: ex Germaniæ ciuitatibus variam domorum ſupellectilem & ornatum, præter domeſticum cultum: ex Suetia, & Gothia triticum, ſiliginem, hordeum, & omne genus neceſſarii leguminis illuc nauibus aduectum, comparant. Omne littus, inſula, ſinus, amnis, riuulus illic exuberantem piſcium copiam toto anno, maximè tempore æſtiuo, quo omnia ibi amœniſsima ſunt, præbet. Inſulæ circa maris littora plurimæ ſunt, & iucundiſsimæ: quæ herbis, arboribus, & gramiribus, maximam recreandi delectationem exhibent. In arboribus auium diuerſi generis ſuauis concentus: piſcium mira varietas, ſeſe ſuper vndas ludendo efferentium: piſcatorum maximus in omni loco prouentus: nulla illic nociua belua in mari: nullum pernicioſum reptile, aut formidabile animal propè in terra: nullæ tenebræ tempore totius æſtatis: nullus ardor ſolis: aër ſalubris, & temperatus: omnia ibi iucunda, quieta, & tranquilla. Verùm quod magis mirum eſt in tanta locorum, & temporum amœnitate, ac licentia, nullum turpis laſciuiæ facinus admittitur: caſtus, & verecundus inter homines vtriuſq; ſexus conuictus: nec inceſtus, nec fornicatio, nec adulterium fit, aut nominatur in illis: tantum enim valet lex Domini immaculata apud ſimplices illos populos, vt ipſorum caſtimoniæ multi in legis diuina doctiſsimi cedere videantur. Labitur ex montibus huius Aquilonaris Bothniæ (id eſt fundi maris) vndoſus, & profundus amnis: qui duobus oſtiis fertur in mare, relicto in medio breui ſpatio, in quo fundatum eſt oppidum, quod Thorna, id eſt

turrita

turrita insula dicitur: cuius latitudinis eleuatio est circiter 82. grad. longitu. 42. Est autem hoc oppidum in loco plurimum amœno, & commodo situatum: nec aliud emporium frequentius in toto tractu suppolari, quàm est hæc Thorna. Ad ipsam enim confluunt Russi albi, Lappones, Biarmi, Bothnienses, Finni, Sueci, Tauasti, Helsingi, & complures alii, ex partibus Norvegiæ, per altissimos montes, & vastas solitudines, ac Iempthiam regionem: & hi omnes, partim oblongis nauiculis, incitatissimis fluuiorum casibus aptatis, partim curribus domitorum rangiferorum instar ceruorum vtuntur, partim etiam pandis perticis, quibus conspersa niuibus iuga montium citò superant, celericp allapsu concurrunt, vti in principio huius voluminis explanatum reperitur.

Thorna emporium valde frequentatum.
Nomina gentiũ

De multitudine Piscium huius Emporii.

CAP. II.

COMPORTATI pisces diuersarum specierum ex piscaturis superiorum fluminum in hunc locum, mercatoribus longinquarum prouinciarum rerum commutatione venundantur: & hoc in colligatis fasciculis quingentarum grauium librarum, quod pondus illic est vsitatius: & præterea in maximis vasis sale conditi pisces, seu alio modo suauioris saporis conciliandi gratia fumigati. Ad hanc insulam frequentiorem nauigationem Holmenses, Abocënses, Raugmenses, & Eregrundenses, quotannis in maximo capiendo lucro instituunt, ac mercimonia non pecuniarum numeratione (eó quòd gens illa nummos non æstimat) sed commutatione rerum necessariarum, prout libro IIII. cap. V. fuit enarratum, distrahunt. Et id quidẽ fit, quia ad hoc emporium ob populi simplicitatem, ac credulitatem, plerũque à dolosis mercatoribus importata moneta, deprehensa fit falsa, vafro præsertim ingenio Moschouitarũ, qui illuc circa æstiuale solstitium (vti ego M. D. XIX. vidi) in magno numero, nauigia in humeris aliquãdo inter distantes aquas portantes, concurrere solent. Sed dolus eorum cùm detegitur, repentinã illicò recipit vltionem, prout superius lib. VI. cap. XIII. clarius patebit intuenti: vbi etiam de damnis viliſſimæ monetæ plura dicuntur.

Rerum cõmutatio vbi exercetur.
Piscium diuersitas.
Nomina locorũ
Nũmi quo in loco nõ æstimantur.
Moscouitarum gens astuta.
Dolus punitur

De piſcatura Salmonum.

CAP. III.

Salmonũ piſcatura vberrima

VIX alicubi in tota Europa vberior ſalmonum piſcatura reperitur, quàm in Bothnico mari verſus Lappones, è quorum montibus & terris, vaſtiſſima flumina dulcium aquarũ deſcendunt: contra quæ pulcherrimo ſpectaculo, quaſi milites micantibus armis, ſub ſolari æſtu aſcendere videntur ſalmones, tanto præſertim agmine, vt ſuperiores montium aquæ prædam reſeruent piſcatoribus ſuis. Dicitur nanque ſalmo à ſaltu: caudam enim ore replicat, & reflectit, firmiter eam ore tenens, donec ſaltus agilitate locum abruptum conſcendat: ad quem tendens contra fluminis impetum, à propoſito non deſiſtit, quouſq; dulcibus aquis (quas auidè deſiderat) reficiatur: ac poſtcà viciſſim deſiliendo, ad nota domicilia intra cauernoſas rupes reuertitur. Gaudet enim alternatim ſalſis, & dulcibus aquis. Creſcit hic piſcis in longitudine VI. vel VII. pedum, magno præualens robore, ſed ponderoſus & grauis: omniſq; quam habet agilitas, à potentia virtutis eius eſt potius, quàm à leuitate corporis. Hic, vt dicit Plin. lib. IX. cap. XVIII olim præferebatur omnibus piſcibus marinis, & maximè in Aquitania. Carnes eius rubeæ ſunt: quæ licet dulces & gratæ ſint, valde tamen ſatietatem citò manducantibus ingerunt: quod verum eſt recentes auidius ſumptæ. Dum verò ſale condiuntur, gratiores æſtimantur, ita vt magno pretio ac multitudine emptæ, ad ſuperioris Germaniæ partes vſq;, primùm nauigiis, & demum curribus aduehantur. Neque genus hoc piſcium, quantũcunque capiatur, deficere videtur in loco natiuo ſuo. Vidi enim ego circa æſtiuale ſolſtitium in extremis Bothniq; littoribus circa Thornam, adeò magnam eorum multitudinem capi, atque in tanto numero extrahi, vt fortiſſima retia rumperentur. Nititur enim hic piſcis, dum ſentit ſe retibus preſſum, omnibus viribus ſe liberare, caudam ad os applicando, vt circulari ſaltu exiliat: idq;, licet tardus ſit, & piger ob ſuam pinguedinem, celerrimè oſtendit. Cor eius extractum diutius omnium cordibus animalium mouetur. In Rheno, & Viſtula, ac Duna, vel Dzuina prope Rigam in Liuonia, magno pretio comparantur ſalmones: hiq; fumo querno ad gratiſſimum ſaporem indurantur, prout

Salmo à ſaltu dictus.

Salmo 6. vel 7. pedum longitudine.

Carnes ſalmois rubeæ.

Sapor ſalſus gratior.

Modus exiliendi à retibus.

Salmois cor diutiſſimè viuit

Sal. Germanici

tur,prout & generaliter fieri ſolet apud omnes aquas Septentrionales. In regionibus autem Oſtrogothorũ ac Veſtrogothoꝝ,etiam plurimi capiuntur. Flumina enim illic in pleriſq; locis XX. vel X X X. pedum altitudine reperiuntur,maximè penes Veſtrogothos in ꝓuincia VVermelandia dicta,quæ olim regio titulo decorabatur:vbi lacus dulcium aquarum,centum millibus paſſuum in longitudine, & X L. in latitudine patet,cui nomen Vener eſt:in quem XXIIII. magna flumina à montibus Noruegiæ illabuntur, vnum ſolum exitum verſus Meridiem habentia: qui Trolhetta,id eſt,dæmonum caputium appellatur. In fluminibus illis recentibus in maxima copia ſalmones capiuntur: inq; genere ſuo maxima producunt oua, cicerculas, vel piſa in quantitate ſuperantia,ac maculas nigras in cute reſperſas habentia cum magno decore. Maximus deniq; horum piſcium, vbicunq; capiuntur, quæſtus eſt, & adhibito ingenio capiendi maior indies excreſcit.

Salmones Gothici.

Lacus C. milliũ paſſuum.

Flumina 24 fluunt in vnũ lacum,ac vnum exitum habẽt.

Salmonum oua

De piſcatura Vitulorum marinorum.

CAP. IIII.

QVIA in mari Bothnico & Finnonico maxima vitulorum marinorum, ſiue phocarum multitudo reperitur: idcirco naturam eius, & demum venandi modum, quem videram, paucis annectam. Vitulus marinus,qui & Helcus Latinè dicitur, à ſimilitudine terreſtris vituli ſortitur nomen: habetq; corpus durum, & carnoſum, ideoq; difficulter interficitur, niſi eliſis temporibus capitis. Vox eius eſt vt tauri: quatuor habet pedes, non autem auriculas: quia regimen vitæ eius,& manſio eſt in aqua. Si enim auriculas haberet,multum humorem ſuſciperet,natationemq; ſibi in aqua prohiberet. Animal generat cõpletum: parit vt homo omni tempore, ſed maximè cum primis capris. Vitulus marinus pilo veſtitus, auerſo coitu, vt canis,inuitus adhæret: parit animal in terra more pecudũ,nunquàm tamen plures geminis fœtus, licet autor de nat. rerum dicat, tres. Fœtum non ante X I I. diem à partu in mare ꝓducit,ſubinde aſſuefaciens. Ipſis in ſomno mugitus, vnde nomen vituli. Accipiunt tamen diſciplinam, voceq; pa-

Vituli marini.

Helcus.

Vox vt tauri.

Vituli marini partus.

riter & visu populum salutant, incondito fremitu: nomine vocati respondent.

Sõnus grauissimus. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur, humi quoq; pedum vice serpunt, sursum deorsumq; claudicantium more se mouentes.

Prognostica ex pellibus. Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere traditur, semperq; æstu maris recedente inhorrescere. Dextera pinna vim soporiferam, somnosq; allitiendi capiti subdita habet. Pauidi fulminũ, tutissima putant tabernacula è pellibus vitulorum marinorum confecta, eò quòd solum hoc animal in æquore, vt aquila in æthere, à fulminis ictu immune est, & securum. Octauius Augustus, licet non minus seuerus, quàm facilis & clemens patronus, ac dominus esset, tonitrua fulguraq; paulo infirmius expauescebat, ita vt semper, & vbiq; pellem vituli marini pro remedio circunferret. Pellis enim hæc secundum Albertum lib. XXIIII. pilosa est, nigris albisq; maculis distincta. Hoc animal lactando, catulos mammis nutrit, duodecimo die in mare producens. In somno ita altè stertit, quòd somnus eius mugitus esse videatur, vt aliàs balena, rosmarus, siue morsus, & celetus in arena, vel monticulis eminentibus super aquas.

Octauius Augustus.

Vituli marini descriptio.

De modo piscandi eos, & eorum medicina.

CAP. V.

Mod' piscandi vitulos marinos.

Belua crudelis i cõiugis interfectione.

ODVS verò piscandi eos, ex supraesculptis imaginibus facilimè deprehenditur. Piscator nanq; mentita pelle nigra, cum longa hasta ferro hamata, super glacie curuatus iacet, mugituq; vitulum vocat, qui mox accedit, putans nouam suscipere coniugem, propria interfecta: est enim (vt Albertus refert) super omnes beluas crudelior vxoricida, vt vnam alteri superinducat, donec ab aliqua earum in defensione fuerit interemptus: verùm non consortem, sed iaculum, non luxuriam, sed laqueum inuenit, vt occidatur. Nam spiculum per hastam immissum, manet in corpore, donec debilitata belua ex suscepto vulnere, per funem attrahatur. Capitur etiam dormiens, præsertim hamato mucrone, quia profundissimè dormit, vt & alii quidam pisces, de quibus infrà cap. de rosmaro sequenti lib. dicetur. In aquis dulcibus naturaliter non sunt vituli marini, secundum Albertum lib. XX. cap. III. nisi auiditate prædæ eò se conferant, vt infrà de captura halecum dicetur. Canicies vti homini, & equo, sic quoque vitulo marino accidit: senectutiq; reuerentiam iuniores semper habent. Vbi enim in scopulis XXX. vel XL. vel plures dormiendo iacent, tanquam pecorum greges, fideliter notatum est, senes pariter, & iuniores seorsum dormire: vnde & seniore in aquas descendente, nec vnus è toto grege in scopulo montano, lato, vel in glaciei parte natante remanet, nisi pariendi causa. Huius animalis pili in corio detracto vbicunque fuerint, compositione, & erectione sua indicant fluxum, & refluxum maris, veluti aliorum animalium marinorum, quæ pilosa sunt. Nam si mare turbatum in fluctus surrexerit, & pilus similiter erectus exurgit: si verò mare pacificum fuerit, pilus in planum sternitur: sicq; maris status in re insensata, & mortua deprehenditur. Bothnici nautæ prognosticum suscipiunt ex vestitu proprio, de pellibus huiusmodi composito, an mare tranquillum, & prospera nauigatio sit sperãda, vel periculum in mari subeundum. Tranquillus in vita Tiberii scribit, pellem hãc ictum fulminis auertere, ne noceat. Et hoc quoq; repetit Volateranus lib. XXV.

Modus alius capiendi vitulos marinos.

Canicies pisci, vti homini accidit.

Reuerẽtia senũ.

Fluxus & refluxus maris in pellibus appa ret.

Tẽpus ex vestitu iudicatur.

Præterea

Præterea Plin. lib. XXXII. asserit facies expauescentium morsum canis rabidi, perungi debere adipe vituli marini. Idem quoq; adeps lichenas, & lepras soluit. Coagulum eiusdē vituli comitiales bibunt cum equino lacte: eodemq; coagulo magi in lethargum vergētibus ad olfactum vtuntur. Coagulum phocarum etiam virtutem habet castoreo similem, & epilepticis prodest. Item pro præfocationibus matricis, mulieribus bibitum valet: verùm coagulum integrum in aqua manet, sophisticatum mox soluitur: quod attendant medici. Medicinæ ex vitulo marino.

Adhuc de virtute huius bestiæ.

CAP. VI.

EL etiam horum vitulorum marinorum ad multa valet, si quis Dioscoridem quæsierit. Item bestiæ hæ adeò animosæ sunt, vt audito tonitru, visoq; fulmine ac coruscatione, gaudentes ascendant planos monticulos, sicuti ranæ exultant accessu pluuiarum. Nauigaturi Bothnienses, seu Aquilonares nautæ, versus Germaniam in asperrima hyeme, pinguedine huius beluæ liniunt tabulas nauium, ne glacie congelentur ad nauis demersionem. Item pinguedo hæc, Seeltraän vulgariter dicta, plurimum valet ad inungendum diuersa genera coriorum, ac pellium, quas alutas appellant: vnde caligæ molliores conficiuntur: quemadmodum videtur, quomodo in Prussia hac pinguedine per aquarum rotas aluta præparatur, atque distrahendi gratia in Flandriam, & tandem in Italiam, Galliam, ac Germaniam transportatur. Tergora etiam bouina, nisi vncta fuerint hac pinguedine, vel ceti, non valent ad conficiendum ocreas viatorum in pluuia, eò quòd arcet omnem humiditatem, & diutissimè conseruat eas: nec mures hæc pinguedine calceos, vel ocreas vnctas rodunt, aut lora equorum ad præsepia ligatorum, sicuti alia, scilicet bouina, vel arietina pinguedine vncta. Immò hoc bonum naturaliter inest huic corio, vt fulmine non tangatur, vbicunq; fuerit alligatum. Item superius lib. XI. cap. XXIII. plura notata sunt de hac pinguedine, quomodo tempore obsidionis super aquas inter glaciem apertas effusa, impedit congelationem.

Naues perūctæ pinguedine vituli marini nō congelantur.

Pelles syluestriū & domesticarum caprarum vnguntur pinguedie vituli.

Pinguedo vituli marini ad multa vtilis.

De perplexitate comedentium carnes huius Vituli tempore Ieiunii.

CAP. VII.

VM hoc animal carnem habeat, & laridum, more domesticorum porcorum, nonnulli scrupulosè se torquent, ne his, scilicet interioribus carnibus, vescantur in Quadragesima, ea securitate, sicuti lardum vel pinguedinem, quę foris est, & auulsa carnem retinet sibi coniunctā. Quocirca rectoribus Ecclesiasticis hęc causa discutienda cōmitti consueuit: dumq; in vnam, & alteram partem physica ratione multa adduci, probariq; solent, nec satis concorditer diffiniri, simplicioris ingenii viri, multis post-

Vituli marini pinguedo comedit diebus ieiuniorum.

habitis cauſis, in vtrãq; partem prolatis, dicunt, & probant, ex ipſo vitulo marino ſumendam fore demonſtrationem, hanc videlicet, vt cùm partum fecerit in littore, ſi ad ſyluas à venatore compulſa belua fugerit, abſtinendum eius eſu erit tempore prohibito: ſi verò ad aquas, ſecuriſſimè ea veſcendum erit. Et ita ſeruatur, vt infinitę hominum multitudines hac pinguedine vtantur in obſoniis ſuis, loco olei: atq; ob eã cauſam carnes in maxima quãtitate, veluti latera porcorũ, in vaſa recluduntur. Pinguedo tamen huius vituli marini ſolidior, defertur ad amplam Germaniam. Solebat nihilominus eſſe valde vtilis, & delectabilis olei vſus in Aquilonaribus regnis, immò & lucroſus quæſtus ipſis mercatoribus, donec ipſimet Lutherano dogmati petulanter adhærentes (quatenus omne ieiunium tollerent) dixerunt populo, quòd Hiſpani lauarent ſuos leproſos in oleo, ideoq; nequaquàm eo veſcendum. Illiſq; creditum eſt, nec quiſquam amplius oleum ab ingenioſis illis impoſtoribus emere in animum ſibi induxit: & ita in hac parte bonum quæſtum ſe perdidiſſe lugent, tum etiam in aliis rebus indiſcretè diffamatis.

Vitulus iter piſces cõputat', rectè i quadrageſima mãducatur.

Lutheranoꝝ deteſtabilis impoſtura.

De Lupis, ſiue Luciis.

CAP. VIII.

Lacus maximi dulciũ aquarũ

VNT lacus dulcium aquarum in montanis Lapponiæ, CCCC. milliarium Italicorum longitudine, latitudine verò C. & amplius: in quibus tanta eſt luporum aquatilium (quamuis & aliorum piſcium) copia, vt non ſolùm alendis hominibus, per quatuor ampliſſima Septentrionalia regna ſufficiant, ſed etiam latius ſale, ſoleq; ſiccati nauigiis, velut lignorum magnæ ſtrues, in amplam Germaniam vendendi exportentur. Itidem de lacubus Finlandiæ cenſendum erit. Eſt igitur lupus, piſcis fluuiatilis, ore lato, dentibus acutiſſimis, minorum piſcium deuorator: cui tamen perca ſquamis, & pinnis aſperrimis armata reſiſtit, vt ſibi non præualeat: tamen ex inſidiis tranſuerſam percam, ore compreſſam lupus ipſe minutim lacerat, & deglutit: adeò nullus, etiam armatus piſcis, à voracitate eius permanet immunis. Veſcitur

Lupus piſcis, ſeu lucius vorax.

lupus

lupus,ſeu lucius,beſtiis venenoſis, vt buſonibus,ranis,& huiuſmodi : nihilominus ægrotantibus conſilio medicoꝝ deputatur inter ſanos cibos.Retibus incluſus facilimè euadit, ſi attrahendo retia piſcatores lento vtuntur tractu : celerrimè etenim retia attracta non euadit . Lupus hic aquatilis nominatur, & ſi fluuiales aquas, cibumq́ pro vita ſufficientem habuerit, ſucceſſu temporum ad longitudinem octo pedum euadet: piſcemq́ ferè ad ſui magnitudinem vorat. Nam vbi victum ſubegerit,caput primùm ore comedit,quo digeſto, paulatim ſequentia, donec totum conſumat. Pari quoq́ generi ſuo parcere recuſat, vel ob naturalem crudelitatem , vel quia auidus eſt cibi, rapinæq́ impatiens . Præterea & propria femina perſequitur,vbi induerint formam piſcis: neque à ſpinas acutas, ac ſquamas aculeatas habentibus abſtinet: ſtomachum nanq́ habet ita gutturi continuatum, quòd aliquando eiicit eum, auiditate glutiendi piſcem .

Lup' piſcis etiã venenoſis beſtiis veſcitur.

Lup' caput piſcis, & ſquamas aculeatas primò comedit.

De eiuſdem Piſcis captura.

CAP. IX.

FOEMINA huius piſcis cùm oua ſpargit , multum à loco,vbi morari conſueuit,abſcedit, ibiq́ oua parit,vt filii ſui non ſint ſibi impedimento ad prædam capiendam: idq́ fit vel naturali crudelitate, vel cibi , vel rapinæ inuidia . Capitur multis modis,hamo videlicet lato,ex auricalco,vel rutilante ære ad hoc fabricato,cui appoſitus eſt piſcis cãdidi coloris. Item furca ferrea dẽtata ſub tenebris, ad ignem piceis tedis accenſum: quem cùm auidè miratur, ferro furcaq́ percutitur. Inſuper quãdo ſub glacie ludit in fine Martii: tunc enim proiicit oua , tantumq́ ſtrepitum valido capitis motu aquæ oſtendit , vt vltro piſcantibus ſignum ſuæ capturæ demonſtret . Domunculis etiam capitur,ex aſſerculis longis confectis, ac in arundine firmatis : quas ingreſſus graſſatur in quoslibet piſces deuorandos . Proceres gulæ,qui hoſce piſces in piſcinis pro claris hoſpitibus excipiendis , præcipuè in Germania ſeruant , plus in eos ſingulo menſe expendunt , quàm in equos ad equeſtrem militiam enutriendos . Sexaginta enim lupi magni menſe vno plures piſces, quos carpiones vocant,aliunde quæſitos, pede humano longiores,piſcinis immiſſos conſumunt,quàm aliàs equi decem in pabulo. Habent etiam nonnulli , nedum pro voluptate , ſed domeſtico vſu fabricatas penes aquarum littora lacunas,vbi piſcium agmen ſub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos intuentium , & hoſpitibus parat appetitum. Currunt auidi ad manus hominum,& antequàm cibi fiant,eſcas expetunt. Paſcit homo delicias ſuas,& dum habet in poteſtate quod capiat, frequenter euenit vt repletus omnia derelinquat. Lupi autem ſale conditi, longo tempore inter caſtrenſes cibos ſeruantur . Sed ſiccati ſole , ſale, & vento, longè vtiliores ſunt : quia crudi ſuſte, vel malleo contuſi, eſcam exhibent conuenientem. Sale verò conditi viſcoſitatem ſibi annexam etiamnum retinent . Dentes luporum combuſti mediocriter,& in puluerem redacti,rupturas equorum ſub ephippio aſperſi , atqua membrana cooperti,continuò ſanant.

Cautela captandæ prædæ.

Lupus piſcis capit vario mõ.

Lucius ſub glacie ludit.

Proceres gulæ.

Lupi carius paſcuntur q̃ equi

Lacunæ piſciũ.

Hõ paſcit delicias ſuas.

Lucii ſale cõditi , & ſiccati boni.

Luporum oſſa ſanant equorũ rupturam.

De Piſcatione per flammas.

CAP. X.

Inſtrumẽta piſcandi aptiſſima.

VIA ſuperiori cap. de furca ferrea dentata, qua lupi aquatiles facilè capiuntur, mentio facta eſt: ideò prima virtus eius erit hic oſtendenda: quia ea, ob plures hamos, ſagaces piſcatores in captura luporum, ac anguillarum præcipuè vtuntur, maximumq; quæſtum facilitate talium inſtrumentorum aſſequuntur: eo tamen modo, quòd in linitribus monoxylis, aut duobus ex lignis confectis, in prora piceis tedis alacriori, quoniam tenebræ ſunt, ſuſcitata flamma, videant lupos, & anguillas admirationis cauſa in magna multitudine accedentes, atque eos ferro hoc hamato transfoſſos, ad vſus ſuos retrahant. Quandoque etiam ſuppoſitis lignis groſſioribus, in natantibus cruſtis glacialibus extructo igne, ſimili ferro, quaſi in nauicula ſtarent, acquirunt piſces: qui ita ſtupidi redduntur, vt nullum adeſſe periculum putent. Similiter & frondibus in nauigio erectis capiuntur, quibus piſces quieſcendi gratia ſeſe ſubmittunt. Sæpe etiam accidit, vt fæuientibus tonitruis, anguillæ tanquam non ſecuræ in gurgite, aquas exilire volentes, vel retibus, vel hamis, vel caſſibus, ac ligneis ædificiis quadratis perforatiſq;, in maximo numero capiantur: & hinc eſt maior incolarum prouentus, quando tonante cœlo ab antris excitantur anguillæ, aliàs difficulter exituræ. Item appenſo ſufficientis ponderis ſaxo, cuneata vaſa lignea perforata, culmis piſorum repleta, & ad fundum vſque demerſa, pro ingreſſuris piſcibus ſeruant. Nec fruſtra: alligatis enim funibus extrahuntur ad ſummum vſque repleta. Is modus eſt nouiter inuentus, & mirè lucroſus. In hyeme latent in limo profundo, vbi ſtagna non congelantur: quæ ſi totaliter glacie conſtricta fuerint, ſimul omnes reſpiraculum ab aere non habentes, pariter ſuffocati moriuntur, prout aliàs vidi, & infrà de glaciali piſcatura dicetur. Diu etiam, ſcilicet ſex diebus anguillæ extra aquas, præſertim Borea flante, in agris piſis conſitis viuere ſolent: ſed ſabulo, vel cinere ſparſo, inde egredi non poſſunt. Mirè delectantur ſub frumentariis molendinis, ob dulcedinem ſarinæ minutatim deſcendentis. Maxima anguillarum multitudo in Aquilonaribus terris reperitur, tam ſale conditarum, quàm fumo ſiccatarũ: & hæ crudæ comedũtur. Quomodo autem glomeratæ anguillæ mirabili

Piſces ſtupidi.

Anguillæ eleuãtur ad ſonum tonitru.

Modus nouus capiẽdi piſces

Anguillę 6. dieb' extra aquas viuunt.

Anguillę crudę comeduntur.

rabili multitudine voluuntur in lacu Benaco, in agro Veronenſi, menſe ferè Octobri, videatur Plinius lib. IX. cap. XXII. vt in excipulis eius fluminis, ob hoc ipſum fabricatis, ſingulorum millium globi reperiantur.

Anguillæ glomeratę in lacu Benaco.

De æſtiua Piſcatione, & Aucupio.

CAP. XI.

DVO præcipuè obſeruare ſolent prouidi piſcatores, vt in aurora ante ſolis ortum, quando viſus piſcium maximè fallitur, gregatimq; cibaria quærunt, & cum magno ſilentio piſcari poſſint. Imago igitur ſuperioris hominis, duobus officiis, exercitiiſq; notatur, aucupis videlicet, & piſcatoris. Aucupis, ob maximam aquatilium auium multitudinem, anatum, fulicarum, & mergorum: quæ æquo cuentu, laboreq; ſuper caput callidè rapiuntur, vt inferius piſces in aquis. Eliguntur ad hoc perficiendum aridi fungi betulini ligni, quos maximos ea regio gignit: qui per vadoſas aquas proiiciuntur, vt vagantes aues ſint ſecuriores. Auceps autem magno fungo, vti galea, caput contectus, ac mentotenus ſtagnum ingreſſus, inſidias eis vt ſtruat, ad volucrum natantium agmen progreditur: hæ viſo fungo capiti aucupis impoſito, perſuaſum ſibi habentes, vnum eſſe ex reliquis natantibus, appropinquantes manu ipſius aucupis intercipiuntur: & ita ſucceſſiuè plures accedunt, ſimiliter interficiendæ. Nam auceps exerta ſenſim manu, volucrem incautam cæco raptu pedibus prehendit, & demerſam ſubtrahit in manticam ad id præparatam. Cæteræ volucres ſua ſponte ſubnataſſe comitem arbitratæ, quærendi victus cauſa (vti ſolent) nil ſolicitæ, omnes ſuum iter proſequuntur, vt ſic in aucupis & ipſæ manus cadant. Quòd autem altera manu amplo caſſe piſcatur, non fruſtra agit: quippe aqua pedibus eius turbata, piſcium oculos alioquin debiles, debiliſſimos facit, adeoq; incautos reddit, vt vltrò in retia tendant. Præterea hamo poſt tergum, brachiumq; longo fune dimiſſo, non importunè piſcatur. Vbiq; etenim tanta piſcium occurrit multitudo, vt quibuſcunq; piſcariis inſtrumentis, etiam ſingulis membris applicatis, ſa-

Piſcatores duo obſeruare debent.

Aucupiũ, & piſcatura ſimul fiunt.

Volucres nõ fugiũtà capiẽte.

Piſciũ multitudo capitur variis iſtrumẽtis

cilimè capiantur, maximè in finibus maris, & fluminibus, quò magna societate se recipiunt pisces, vt tranquillius tempestatibus liberati ac securiores degant. Sed nullibi tuti, vbi humano ingenio poterunt deprehendi.

Adhuc de ingeniosa Piscatione.

CAP. XII.

Pisces cãpanæ sono capiunt.

EST & alius modus piscandi sonoris insidiis inuentus, cùm constet, plurimos pisces sensum auditus habere, vt soni dulcedine rapiantur. Retia tendũtur in longum aquæ, vel in transuersum, & ante retia super aquas instrumentum instar arcus, ita vt fluitet super vndas: in superiori autem huius arcus parte nola, seu campanula suspenditur: ob cuius sonum pisces gregatim adueniunt, tinnitum nolæ mirantes: vnde apertis insidiis capiuntur. Quidam pisces domestícantur, iuxta Alber. lib. XXI. cap. VI. vt campanæ sonum audientes, ad alimentum capiendum conueniant. Præterea naturalium scriptorum turba delphini insaniam, quanta soni dulcedine rapiatur, enarrat: præsertim Solinus cap. XXII. Nec pigeat vnum referre casum, quem vidi: citharœdum videlicet in aperto mari cithara acuto sono canentem, plurimos allexisse delphinos: qui postquàm spatio vnius horæ sonum in tranquillissimo mari (vbi nec festuca ventis mouebatur) audierant, flatu, caudaq; turbárunt aquas: cumq; abiere, signum gratitudinis fortè monstrantes, extemplò secutæ sunt tempestates tam horrendæ, tamq; sæuæ, vt vix vita ex adeò magno periculo liberari potuerit. Quidam etiam piscatores piscículos filis alligant viuos, filaq; per longum & latum trahunt, vt maiores ob prædam, & voracitatem graſſantes reti circumueniant. Quidam etiam fossas faciunt iuxta fluminis ripas, vt aqua ingrediatur, tabuliſq; obstruunt, vt pisces quietem capturi, ibi delitescant: qui deinde per insidias rapiuntur: idq; frequentius autumno, quàm æstate contingit, propter sæuiores tempestates. Quidam etiam ponunt oblongas cuneatasq; sepes, ex saxis ligniſq; congestas in modum pyramidalem, ad medium fluminis vsq; : ne tamen vicinis publicus piscium meatus, qui per medium flumen protenditur, venaq; regia huius gentis appellatione nuncupatur, omnino occludatur, atque sic in orificio pyramidali, vbi nassa depressa, ac extensa manet, conprehendantur.

Delphini citharę sono cõgregantur.

Delphini tẽpestates indicant

Modi diuersi capiendi pisces.

Vena regia piscium.

De glaciali Piſcatura.

CAP. XIII.

HOC capitulum modum oſtendit diuerſum, qualiter ſub glacie capiuntur piſces, Borbochæ dicti, ſeu Lake vulgari gentis idiomate appellati: quos piſcatores ſub tenui glacie viſos, ictus grauis mallei ſtupefactos, ſubtus ſiſtere cogunt, atq; ſupinato motu peruertere ventrem, vt glacie perforata, eos apprehendant ſemiuiuos. Et hic modus circa ſolſtitium hyemale frequentius vſu venire ſolet. Eſt & alius modus piſcandi ſub glacie, cæteris communior, per hamos: quibus piſciculi alligati, maiores ſui dulcedine inuitant ad rapinam, lupos præſertim, qui reliquis piſcibus perhibentur magis inſatiabiles. Mittitur ſubtilis funis L X. vel C. paſſuum, inter duo foramina longè directeq; diſtantia, per noctem integram, ſub glacie cum hamis plurimis dependentibus permanſurus: quem cùm piſcatores ſequenti die viciſſim extrahunt, miram piſcium multitudinem conſequuntur: hiq; piſces de varia ſorte ſunt, & vt plurimum valde pingues, propter meliorem paſtum, & tutiorem quietem, quam obtinent in frigidis locis, præſertim in lacubus degentes, & maſculi, qui fœminis ſunt pinguiores, præter halecem, vt in fine dicetur. Dicit etiam Ariſtoteles lib. VIII. cap. XIX. De animal. quòd aliquando per algorem accidere videtur, vt piſces moriantur: & propter hoc, cum alibi, tum in Nauplio agro terræ Argiuæ, in vadis, fluuiis, ac lacubus, multos cæcos captos eſſe, cùm hyems fuiſſet aſperrima: præterea multos albos habentes oculos. Capitones maximè, ac mugiles per hyemem de facili excæcari, ſi modum aqua exceſſerit: oculoſq; eorum albeſcere, & macilentos circa hoc tempus capi: denicq; per nimium frigus ad poſtremum interire. Quæ poſitio veriſſima eſt, ſcilicet quòd glacie incluſi moriantur, niſi rupturam, aut reſpiraculum aliquod habuerint, vnde auram ſumant: præſertim anguillæ, quas VI. vel VIII. pedum longitudine, glacie reſoluta, putridas aliquando extrahi vidi, reliquoſq; piſces mortuos, & fœtentes: ac ob id poſſeſſores lacuũ, & ſtagnorum, ſæpius aperturas faciũt glaciales: moxq; piſces ad aeris reſpiracula accurrẽtes, manibus capiuntur, atq; ſuper glaciem diſperguntur: vbi continuo frigore conſtricti, per to-

Borbochæ piſces.

Piſcatura hamata.

Lupi inſatiabiles.

Piſces varię ſpeciei extrahunt

Piſces maſculi pinguiores.

Piſces glacie incluſi moriunt.

Piſces manibus capiuntur.

tam hyemem recentes manent: & ita in remotas partes vendendi, vel rerum commutatione distrahendi gratia, ad publicam vtilitatem exportantur.

De modo reducendi congelatos Pisces ad mollitiem, vt coquantur, & Piscatura in hyeme.

CAP. XIIII.

Modus expellẽdi gelu à piscibus cõgelatis. Homines frigore adusti quomõ sanantur.

CONGELATI pisces instar duri ligni, vel saxi, decoquendi, primùm ponantur in frigidissimam aquam, vt resoluantur squamæ, & mollescant: & nequaquàm in calida aqua: quia nedum squama resoluitur, sed noxiam etiam viscositatem inducit, & insipidum piscem reddit: quẽadmodum et homines in pedibus, vngulis, aut digitis frigore adusti, aqua frigidissima sananť, quę calorem genuinũ paulatim iterum reducit, vbi calida aqua eum totaliter admit, nec vnquam ad adustas partes redire permittit. Quare autem id fieri debeat, inter problemata Aristotelis, & Plutarchi, atq; alios naturalium rerũ indagatores, quatenus opus fuerit, rationes requirantur. Præterea alius modus, quàm supradicti, in hyeme piscandi seruatur, scilicet quòd piscatores foueam prope ripam faciant, atque canalem currentis aquæ largum constituant: quem in continuo motu, ne congeletur, obseruant: vt pisces recentem aërem capturi, eò se conferentes capiantur. Estq; notandum secundum Aristotelem loco suprà allegato, quòd omnis piscis naturaliter in capite lapidem habens, hyeme magis lædatur, quàm qui non habet: quia huius lapidis rigor efficit, vt per algorem huiusmodi pisces gelentur, & ob frigus ingruens profunda petant: de quorum genere sunt chromes, lupi, phagri, vmbræ, atque hi, qui vulgari Gothico Torsck, Batauorum verò vocabulo Cabbelau dicuntur: qui etiam totum ferè per annum longis hamis ex fundo maris trahuntur. Huius generis pisces Reuerendissimus ac Illustrissimus Elector, & Princeps Imperii, Dominus Adolphus Archiepiscopus Colonienſis, inter alios optimos adduci Tridentum M. D. L I. tempore Concilii generalis iussit. Pauci tamen Prælati Italicæ nationis hos pisces, licet delicatè præparatos, ob soliditatẽ quã in se continent, ausi sunt gustare: mihi verò gratissimi erant, ob connatum saporem, satis multis annis intermissum. Dicit insuper Plinius lib. IX. cap. LVII. in Ponti regione apprehendi quosdam pisces in glacie, maximè gobiones, non nisi patinarum calore vitalem motum facientes. In his quidem, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio. Demum corticibus tiliæ, palustribus iuncis, cannabi, ac lino omnes Septentrionales ad texenda piscibus retia vtuntur: piceq; liquida perungunt, salmonum præcipuè: denique fortissima sint, instar capiendorum vrsorum, summopere prouidere oportebit.

Modus capiẽdi pisces ĩ foueis ripalibus.

Lapis in capite piscium.

Torsck. Cabbelau.

Archiepṡ Colonienſis.

Gobiones.

Retia vnde fiũt

De glacia-

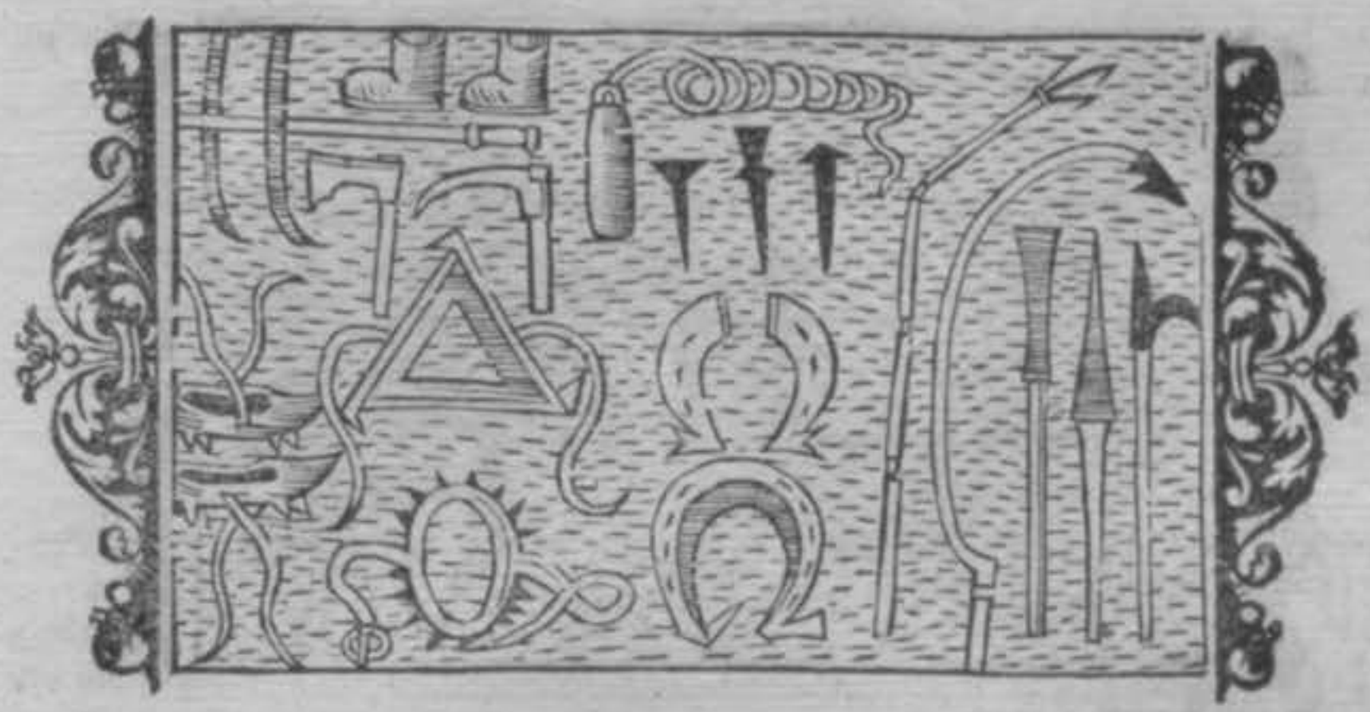

De glacialibus Inſtrumentis.

CAP. XV.

AEC imago multorum aliis nationibus inuiſorum inſtrumentorum, glaciem calcandi, perſorandiq; formam demonſtrat: ſine illis enim impoſſibile eſt tantam ſoliditatem penetrare, vt ſaxea illa durities excauetur, pro foraminibus incidendis, diuidendis, ac piſcibus extrahendis: vel in tanta lubricitate greſſus, aut curſus intentandi, & producendi: quemadmodum ſuperius lib. primo cap. XXVIII. ſpecialius de quolibet inſtrumento, & cauſa eius reperitur expreſſum: immò latius in re militari, & glacialibus bellis, quàm neceſſaria ſunt ſimilia inſtrumenta, lib. XI. cap. XXIII. & pluribus ſequentibus demonſtratum eſt: vbi etiam qualis ſit veſtitus militum armatorum in vehementiſſimo gelu, & longiſſima nocte, cum ſimilibus ad bellum requiſitis, ſatis copioſè enarratum. Hoc autem capite ſufficiat hæc inſtrumenta monſtraſſe.

Inſtrumẽta rum pendæ glaciei neceſſaria.

Veſtitus militaris qualis i hyeme.

Horum verò inſtrumentorum ad glaciei ſoliditatem effringendam excogitatorum, Herodianus quoq; lib. VI. meminit, dicens, Rhenum & Danubium hyemis tempore frigore obduci: ac equitibus patère campi inſtar, & adeò rigidos, vt qui hauſturi ex illis aquam ſint, non tam vrnas aut vaſa ſecum, quàm ſecures & dolabras portare: cæſamq; inde aquam ſine vllo vaſe veluti lapidem auferre poſſe.

Aqua tanq̃ lapis portatur.

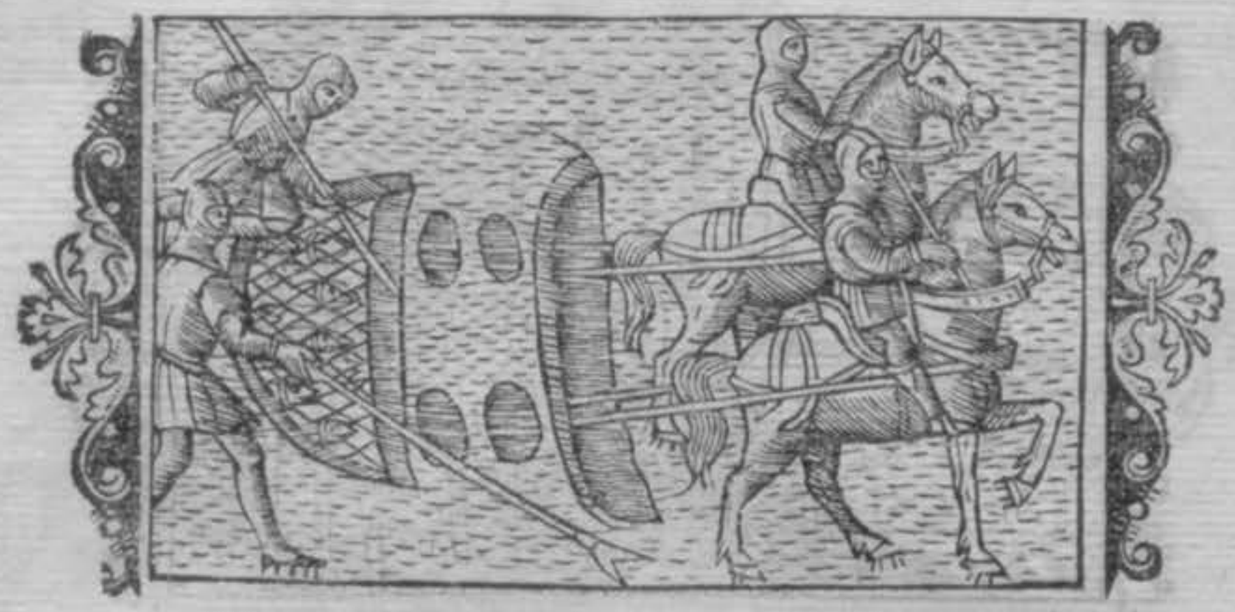

De Piſcatura equeſtrium piſcatorum.

CAP. XVI.

Ingeniũ capiendorũ piſcium varium.

MODVS hic piſcandi ſupra glaciem, in magnis lacubus, & dulcibus aquis, ac ſinibus ſalſi maris, ſingulo quoq; anno à menſe Nouembri in finem Martii, & amplius, quoties opus fuerit, pro multitudine piſcium capiẽdorum obſeruatur. Siue enim glacies ſpiſſa, ſiue niue cooperta, ſiue clara, ſiue lubrica, aut prout frigore conſtricta ſit, apparuerit, aut quomodocunque natura eam produxerit, nunquàm deeſt ingenium, aut voluntas publicæ vtilitati in neceſſariis rebus fideliter inſeruiendi. Ita frigus & æſtum pariter æquo animo tolerant populi Septentrionales. Pro calcanda verò glacie, calceis tabulatis vtriſque pedibus congruentibus, ferreæ cuſpides triangulares, æqualiter in glaciem lubricam cuſpidibus verſis alligantur: quo fit, vt ad omnem motum ſolidior figatur greſſus, quemadmodum in firma terra. Si ferrum non adſit, nudis ſotularibus ſine cadendi formidine firmiter gradiuntur piſcatores. In calceis verò corii vncti, nequaquàm ſtabiliuntur pedes, propter gelu, quod corium huiuſmodi illicò induratum in glacialem lubricitatem conuertit: maximè ſi rara nix vnius noctis, aut mediæ ſuper glaciem ſit reſperſa: quia hæc improuiſum reddit caſum in momento: alta verò, ſiue ſpiſſa, veſtigiis ſolidiorem inceſſum et curſum permittit. Volentes igitur piſcari ſub glacie, duo magna foramina, latitudine VIII. vel X. pedum, centum & quinquaginta, vel CC. paſſibus, à ſeinuicem directò diſtantia, aperiunt: inter quæ XXX. vel XL. minora foramina, latitudine vnius pedis & ſemis, ab vtroq; latere diſtantia XXX. pedum, intermedia conſtituunt: tum per ea à primo grandi foramine immiſſos funes haſtis longis ſub glacie dirigũt, directoſq; ad alterum magnum foramen, extremas horum funium partes ſeſſoribus equorum extrahendos committunt: iniunguntq;, vt eò velocius equos ad trahendum incitent, quò retia ad exitum properare videntur, ne piſces captos ſe ſentientes, maximè lupi, impetuoſo ſtrepitu retia frangant, & euadant. Et ſic extrahuntur plerunque pulcherrimo ſpectaculo, adeò grandi multitudine, & diuerſo genere piſces, vt non libra (cuius vſus ibi non eſt) ſed integris plauſtrorum, magnorumq; vaſorum menſuris diuidantur.

Modus calcãdi glaciem.

Calcei vncti lubrici in glacie fiunt.

Caſus improuiſus in glacie.

Mod' piſcandi cũ equis ſub glacie.

Lupi ſuper oẽs piſces retia irrũpere conanť

Piſces plauſtris non menſuris diuiduntur.

De curſu

De Cursu glaciali pro Piscibus, vti aliâs pro pal≈lio, & cur sæpius Piscatura instituitur.

CAP. XVII.

ACCIDIT plerunque, vt in tanta multitudine piscium, viri iuuenes pecuniam nõ habentes, à piscatoribus gratiam & fauorem obtineant, quòd celeritate glacialis cursus, posita meta longissima, in lubrica glacie aliquam piscium quantitatem stadio completo, assequi sua fortuna valeant. Nec eis negatur, quod honestè, vel laboribus meruerant, vel alia liberalitate eisdem sit vltrò concedendum. Communiter XX. vel XXX. magni pisces (qui fortè totidem florenos valerent Romæ) proponuntur eisdem lucrandi. Ad hunc tamen cursum pro pallio, siue brauio, equorum & hominum, in simili casu repetendum veniet cap. XXIIII. ac XXV. libri primi huius voluminis. Quòd autem tanto labore, & industria sub glacie sit piscandum, multiplex ratio vrget, tempus scilicet propagationis piscium, quorum plura genera in asperrimo frigore oua emittunt: qui societate plures pisces, non naturali amicitia sibi coniunctos, sed tanquam suorum ouorum deuoratores habent. Vtilitas etiam, & necessitas publica vrget, vt de abundãtia piscium populo prouideatur: naturaq; piscium exigit: qui nisi glacie perforata respiracula susciperent, quotquot in flumine, vel stagno versantur, subitò morerentur. Pisces longi miro modo impinguantur vento Septentrionali, quemadmodum lati aura Meridionali. Neq; vno solo lacu, sed ferè in omnibus tempore hyemis, fit hæc, vel similis piscatio glacialis, maximè in ampliori≈bus stagnis, vt sunt Meler, Vener, & Vether, lacus recentes: tempusq; hi demonstrant, naturali sua proprietate, quo tutè in eis piscatio fieri non possit. Vether autem præcipuè suam naturam hominibus, ne ob hoc graue aliquod periculum incurrant, significat: tempore enim resolutionis glacierum vehementissimo strepitu incipit ebullire, & à fundo commoueri, magnaq; violentia rumpi in paruas rimas, vel scissuras, quæ plerunq; fiunt in glacie: & has in modico temporis spatio valde latas faciens. Licet autem tunc glacies in densitate etiamnum plus, quàm palmas VI. vel VII. habeat: tamen cooperante superiore impetu venti, tota in plures

Cursus pro pi≈scib', vt aliàs pro pallio.

Causa piscandi multiplex.

Pisces quidam societatem se≈quunt ob oua deuoranda.

Pisces longi, & lati diuersis vẽtis ipinguãtur

Lac' insigniores

Vether lacus sin gularis naturæ

Cognoſcẽtes virtutẽ huius lacus, fugiũt ad littus vitã ſaluaturi.

particulas diuiditur, ita vt multi pedeſtres, vel equeſtres ſuper ipſam exiſtentes, ſæpius ſubmergantur, ſi eius naturam ignorent, aut negligant, celerrimè fugiendo ad littus, ſeruare vitam: vel ſaltem audita, & viſa horribili glacierum colliſione, maiori particulæ natanti adhærere, quæ vi ventorum celerius iactatur ad littus. Inuocatione tamen Sanctorum, multi ab his periculis, vt in legendis eorum ſæpiſſimè refertur, miraculosè liberantur.

De mirabili euentu huius glacialis ſtagni.

CAP. XVIII.

Euentus caſualis, ſed notabilis.

VRICOLA quidam plauſtrum fœni ex aduerſa parte huius lacus (Italicorum milliarium XVI. in latitudine, longitudine verò LX. habentis) in aliud littus tranſuecturus, audiuit crepitum fieri, atque glaciem in rimas exiguas paulatim rumpi. Quocirca intelligens naturam eius, citò viſcerum inferiorum vrgente impetu, illam ruptum iri, ac fuga opus eſſe, vt quàm celerrimè ſuæ conſuleret ſaluti: relicto plauſtro fœni, equis citatis velociſſimè feſtinauit ad proximum littus. Quod quatuor armati equites retro eum conſtituti videntes, hunc celerrimè (quaſi furem, aut latronem, propter eorum acceſſum præ nimio terrore fugientem) velociſſimeq; inſequuntur, atq; in littore apprehendunt: & cauſa intellecta, quòd ob crepitum glaciei mox reſoluendæ, ſecundum experientiam eiꝰ, ac nullum maleficium, aufugiſſet, valde lætati ſunt, ſe præter ſuam intentionem, tum etiam induſtriam à ſuffocatione liberatos fuiſſe. Vnde & ruſticus ille eiſdem in littore demonſtrauit, plauſtrum ſuum non in glacie, ſed apertiſſima aqua natare: quod & illis periclitantibus (niſi quàm citiſſimè aufugiſſent) eueniſſet. Per hunc lacum qualitercunque congelatum, ab Oſtrogothis ad Veſtrogothos, & è contra, ſolet fieri iter: ſed nunquàm fortunatum equeſtribus turmis, qui terris illis hoſtilia arma meditantur inferre. Neq; etiam in vicino nemore ampliſſimo, Holueden vulgariter dicto, felicia auſpicia ſenſerunt, videlicet cùm Danica temeritas ibidẽ ſæpius tentauerit vires ſuas demonſtrare: quæ prima ſepulchra eodem in loco inuenit, ne ad vlteriora tormenta procedere opus haberet. Demum hic gregario Danorũ militi, Oſtrogothorum exercitus prima ſtipendia ferro numerare conſueuit.

Intẽtio diuerſa fugiẽtium, ſed vna ſalus.

Lacus infelix hoſtilibus armis.

Holueden ſylua

Stipendia ferro numerantur.

De Piſci-

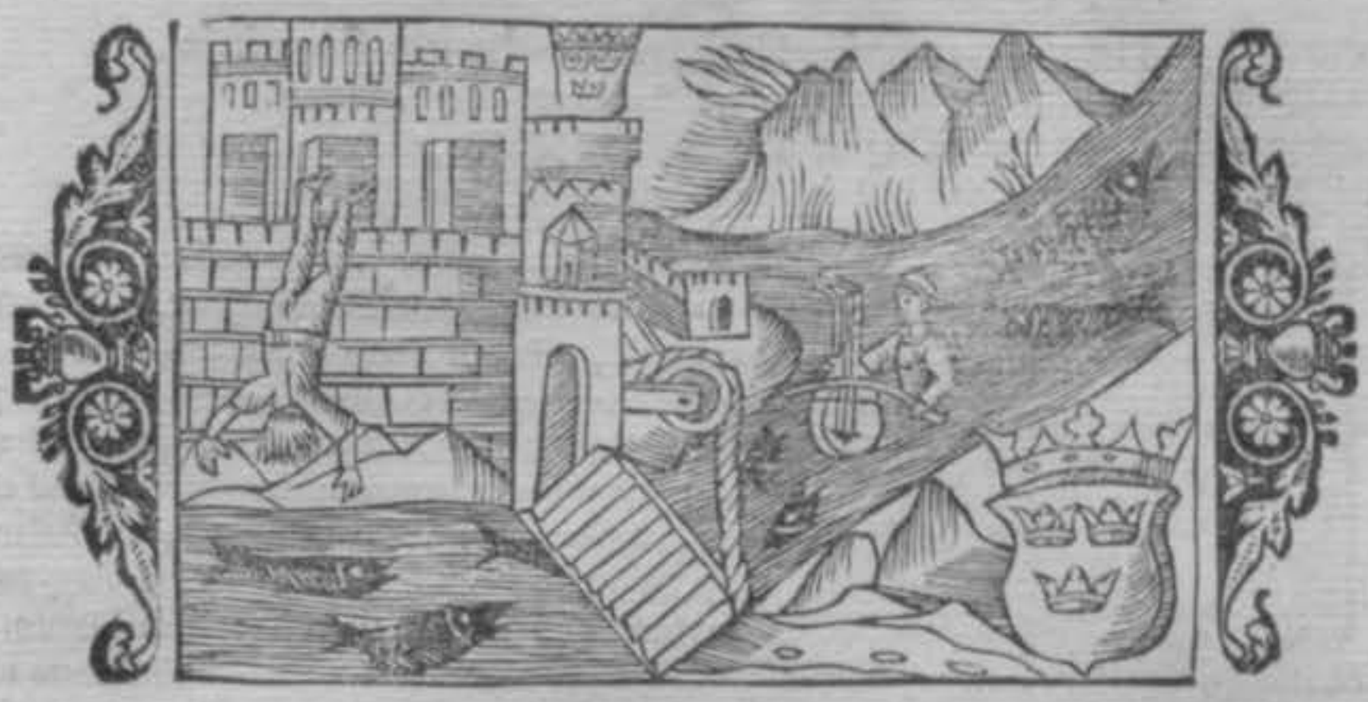

De Piſcibus Nigri fluminis ad Arcem nouam in Finlandia.

CAP. XIX.

ARX eſt in extremis terris Finlandiæ ſuppolaris, regno Suetiæ ſubiecta, Noua arx dicta, eò quòd miris ingeniis extructa, arte, naturaq; munita ſit: nam in rotundo monte collocata eſt, vnicum habens introitum, & exitum verſus Occidentalem partem: idq; perratem grandibus catenis ferreis alligatam, quæ forti labore ſingulis diebus trochlearum beneficio, ob aquarum impetum, per noctem à cuſtodibus Regis Suetię deputatis, vel feudum ibi tenentibus, ad vnam partem fluminis attrahitur. Hoc caſtrum præterlabitur vaſtiſſimus fluuius, inſcrutabilis profunditatis, ex albo lacu ortus, ſucceſſiueq; deſcendens: à fundo nigri coloris efficitur, præſertim in circuitu huius arcis, vbi omnes piſces nigros habet, & generat, non tamen ingrato ſapore exiſtimatos, vt ſunt ſalmones, trutæ, percæ, lupi, & cæteri de genere mollium piſcium. Producit etiam trebium piſcem æſtate nigrum, ac hyeme candidum, qui (vt Alberto libro XXIIII. placet) in Oceano efficitur macer, & cùm pedalis eſt, pinguedinem habet quinque digitorum: quæ ſale condita, aurum ex aquis, quamuis in profundiſſimas deciderit, extrahit, & de fundo facit fluctuare. Tandem verò nigrum lacum efficit, tranſiens per Viburgum, quemadmodum Nilus nigrum flumen facit, vbi ſe exonerat. Solinus cap. XXXVII. etiam amnis atri coloris meminit, qui ab Atlante monte exit, atque ſe per intimas & exuſtas ſolitudines protendit: quæ torrente perpetuo, ſoleq; nimio, plus quàm ignito, nunquàm ab æſtu vindicantur. Iordanes dicit Valamir Regem Oſtrogothorum inter Scarniungam, & nigram aquã caſtra tenuiſſe. Dicit etiam Plin. lib. XXXI. cap. II. in Armenia fontem eſſe, ex quo nigri piſces illicò mortem afferant in cibis, donec veniatur ad fontem alueo oppoſitum, vbi finitur id genus piſcium: quod in hoc flumine minimè formidandum erit. Petrus Martyr lib. IIII. Crediti continentis, adducit riuum nigrum, in cuius ripa populi enſibus ligneis, ac ſudibus præuſtis, & haſtis oblongis in bellis vtuntur, ſed non ſagittis.

Arx noua, corona terræ, vel domus S. Olai dicta.

Pons vnicus ferreis catenis firmatus.

Aquæ nigræ piſces nigros ſouentes.

Genera molliũ piſcium.

Trebius piſcis.

Viburgum.

Iordanes.

Valamir Oſtrogoth. rex.

Piſces nigri in cibis mortem afferentes.

Enſes lignei.

De portentoso Citharœdo huius fluminis.

CAP. XX.

Citharœd' portentosus.

QVOD autem superius cernitur imago instar citharœdi modulantis in mediis vndis, portentum signat, videlicet, quòd arcis præfectus, vel capitaneus in fata subitò ruet, aut è sublimibus muris negligens, & somnolentus custos (castrensi lege) moribundus præcipitabitur. Intereà aqua hæc à spectris, ac monstris omni tempore apparentibus, haud est immunis, prout Solinus supradicto cap. meminit de Atlante monte, qui lucet nocturnis ignibus, ac choris Aegipanum vndiq; personatur. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum per oram maritimam, prout etiam superius allegatum est lib. III. cap. X. de fatalibus sororibus & nymphis: quod etiam Plin. lib. IX. cap. V. ad similitudinem præsentis materiæ refert, cognitu non indignum. Dicit enim: Tiberio Principi nuntiauit Olysipponensium legatio ob id missa, visum auditumq; in quodam specu concha canentem Tritonem, qua noscitur forma: et Nereidum falsa opinio nō est, squamis modo hispido corpore, etiam in quo humanam effigiem habent. Nanq; hæc in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longè &c. Quæ etiam sit natura Sirenum in dulci modulatione, ad decipiendum nauigantes, Philosophi conscribunt, rationesq; pro euidentia rei plures adducunt: immò & sacræ scripturæ expositores verissima monstra eas dicunt: etiam quòd serpentes sint in partibus Arabiæ, equis cursu velociores: quorum quidam alas habent, vt volare possint: morsq;, antequam læsi doloorem sentiant, apparet. Præterea cunctanti Iulio Cæsari, ostentum tale factum est, Suetonio teste: Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo (scilicet littore fluminis Rubiconis) sedens, repentè apparuit arundine canens: ad quem audiendum, cùm præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interq; eos & æneatores, rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar, Eatur (inquit) quò deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta est alea, inquit. Deniq; Plin. lib. V. cap. I. dicit, prope montem Atlantem esse fluuium nigrum, qui per solitudines nigri pulueris, eminentibus interdum velut exustis cautibus, loca inhabitabilia feruore decurrit, quanquàm hyberno tempore illud per Suetonium Paulinum consulem Romanum expertum sit.

Atlas mons noctu lucet.

Triton in specu cōcha canit.

Sirenum natura

Serpentes Arabiæ volant.

Verbū Cęsaris, iacta est alea.

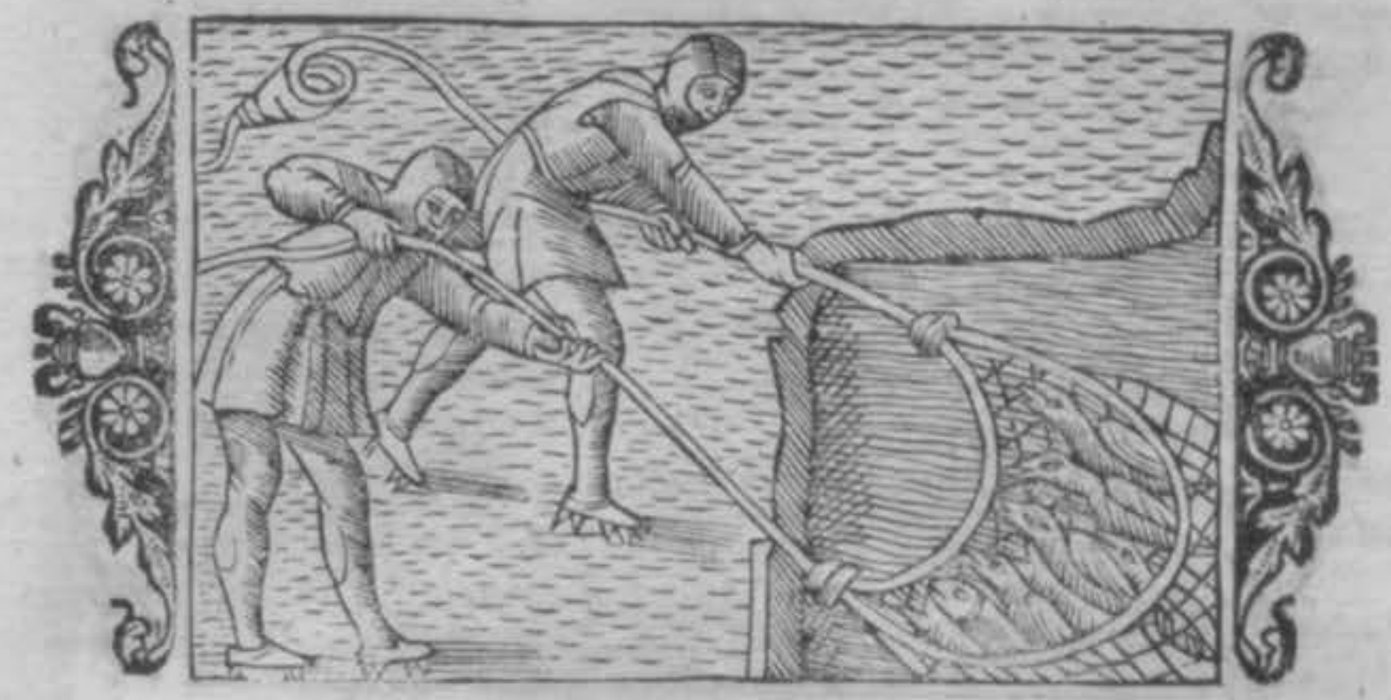

De mixtis Piſcibus cum Hirundinibus.

CAP. XXI.

PROXIMO libro ſuperiore XIX. cap. XXIX. introducta erat hæc imago, ſuper hirundinibus hyemali tempore ab imperitis piſcatoribus de aquis extractis, atque in ædes calidas importatis, & citò extinctis: nunc autem oſtenditur hac figura, mixtos piſces cum hirundinibus capi, multotieſq; ſine auibus illis hoc modo fieri glacialem piſcaturam, ita vt retibus ſub glaciem miſſis, tot piſces diuerſi generis capiantur, quòd vix educentium vires ſufficiant, niſi ſociæ manus ad extrahendum accedant. Patroni enim lacuum aliquos ſibi reſeruant aquarum angulos, quaſi priuilegiatos, vt ex eis, veluti ex pecorum ſtabulis infallibiliter pro voluptate eximant deſiderabiles piſces. Mergunt ſæpius dulces ſabarum, piſorumq; frutices, & culmos ad iſtos angulos, quatenus ſemper ea loca piſces habeant pro paſcuis vberioribus, & reperiantur frequentius, cùm opus ſit, ibidem. Omnibus interim modis cauetur, ne viua calx ponatur prope aquas, quia omnium piſcium peſtis eſt irremediabilis. Cauetur etiam ne quis arbores ſemitruncatas demergat in fundo piſculento, ne retia rumpantur: inſuper ne ſaxa ignita proiiciantur in piſcinas, neque lapides quadrangulares.

Hirundines extrahũtur ab aquis.

Piſces cũ hirundinibus mixti capiuntur.

Aquarũ loca reſeruata pro piſcibus.

Piſces quomodo reſeruãtur.

Calx viua piſciũ peſtis eſt.

Piſcibus ſaxa ignita nocent.

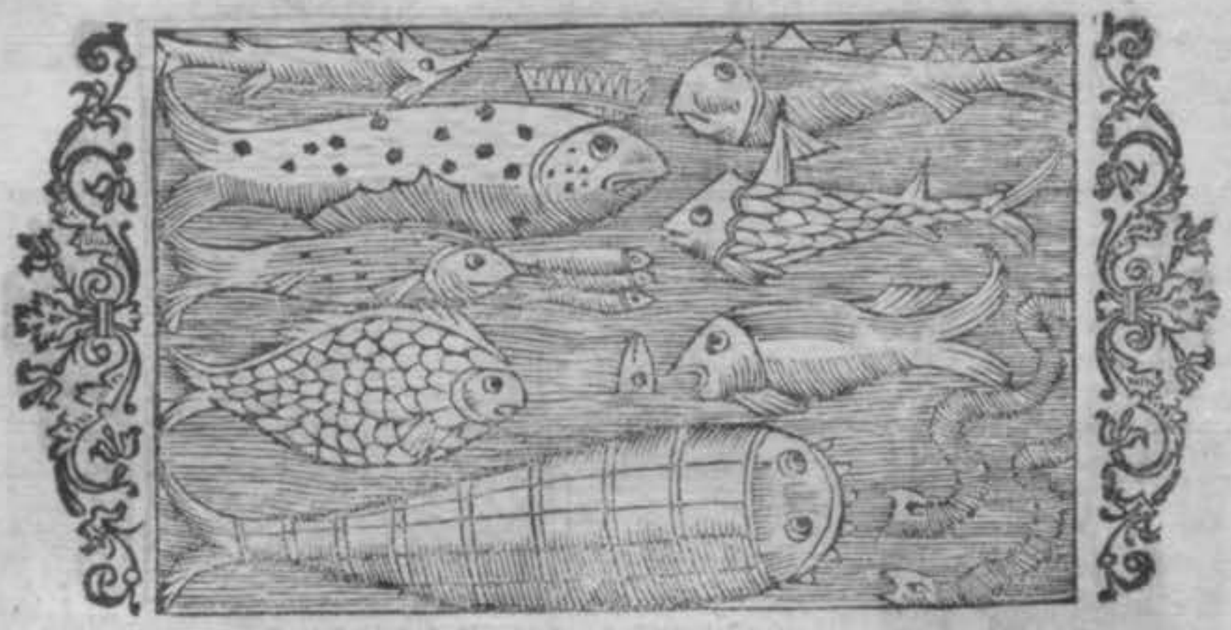

De Piſcibus diuerſorum generum.

CAP. XXII.

VARIAE figuræ piſcium præſenti capitulo atque imagine deſignatæ, miram ac diuerſam eorum multitudinem circunquaque per Aquilonaria littora inueniri oſtendunt, quorum vſus, nomina, naturæ, & proprietates, nec apud Philoſophos, nec alias nationes, vti in præfatione huius libri dictum eſt, reperiũtur: vt piſciculi forma, palmam longitudine non excedens, leporinam faciem, ac ſpicula in dorſo habens, qui quoslibet etiam magnos piſces ſolo aſpectu terret, & in fugam conuertit. Deinde piſces aculeati dorſi, inſtar ſerræ, qui aſperis illis aculeis, ac pinnis acutis, antrorſum (dum nocere intendunt) admotis, omnes offendunt: & hi duo tanquam aquarum, & piſcium latrones, vbi capiuntur, vti inutiles ob ſpinas, & aculeos, ac carnem inſipidam abiiciuntur. Sunt & piſces cornu in capite gerentes antrorſum, ſicuti roſtratæ, vel Liburnicæ naues, in ventre ora habentes, macilenti, & inſipidi, ob corporis macritudinem, quam incurrunt alios piſces perſequendo. Piſces præterea arcuata figura, capitis bubalini, ac ſoleæ ferreæ ſimilitudinem habentes: in vſu eſcarum plurimum frequentes, cùm in grege electorum piſcium ad cibum capiuntur. Qui verò electiores ex vſitatis aliorum vocabulis reperiuntur, hi ſunt. Araneus piſcis, ſpicula in branchiis habens, quibus appropinquantes percutit: etiam in dorſo ſpinas altas, ſimiliter nociuas. Aniger bonarum, & albarum carnium, rotundus, & longus eſt, dulciſq; ſaporis. Praſmi piſces pingues, ac lati, & longi vnius, vel duorum pedum. Borbochæ piſces fluuiatiles, & in lacubus degentes, breuiores anguillis, ſed magnis ventribus: profunda petentes, præterquàm in hyeme, quando ſub glacie (vt ſupradictum eſt) malleo ſtupefacti capiuntur. Carnem habent dulcem, pellem viſcoſam, non ſpiſſam, epar magnum, rotundum, & dulciſſimum. Euoluto duodecimo anno maximus euadit, mutatq; nomen, ac ſolaris vocatur. Glanis (teſte Plin. lib. IX. cap. XLIII.) piſcis, qui ab Alberto claucius, & clauis dicitur, tantæ eſt aſtutiæ, quòd auerſos mordeat hamos, nec deuoret, ſed eſca ſaltem ſpoliet, vti mugil, & vulpes marina: quod ſentiens piſcator, ſæpius hamũ ſubitò attrahit, vt hunc, & ſimiles ventre arripiat. Capitatus, quia caput ferè habet ad magnitudinem reliqui totius

Piſces plurimi, generis ignoti

Piſces aculeati dorſi.

Piſces cornuti.

Piſces arcuatæ figuræ.

Araneus.

Aniger.

Praſmi.

Borbochæ lake Gothicè dicti

Glanis.

Mugil.

Vulpes marina

Capitatus.

totius corporis: & dicitur clauæ figura assimilari. Reor illum Gothico vulgari dici Simpa: niger, siue fuscus est piscis, sub lapidibus delitescens, pedalis longitudinis, rubeum epar post coctura habens. Simpa Gothicè piscē quēdam designat.

Adhuc de diuersis generibus Piscium.

CAP. XXIII.

CARPIONES astutum genus piscium, caput in fundū ne capiantur mittentes, in Septentrionalibus aquis non reperiuntur. Carpiones.

Gobio est pisciculus fluuiatilis, albus, sed nigris maculis respersus, in Orientali Finlandia prope Viburgum pedalis longitudinis: idoneus cibus castrensi rigori, dum sole siccatus est. Gobio.

Muræna piscis notus, vtriusq; sexus, cum serpente (teste Ambrosio) coit, fibilo eius de aquis euocata: quod Alberto haud placet: extra aquam vt anguilla non viuit. Genus murænarum triplex est: vnum pedalis longitudinis: alterum bipedalis, quod oculata vocatur: tertium tripedalis, quod in coctura indiget speciebus multis. De muræna Volateranus lib. XXV. satis pulchra dicit. Septem stellas aureis maculis viuæ dorsotenus habent. Muræna.

Mugil piscis notus, fitis lupo, cū quo æstate, vt socius, & hyeme vt hostis manet. Mugil.

Mullus piscis est lati capitis, longitudine VI. vel VIII. pedum, Suetiæ lacum, Meler dictum, inhabitans, Germanis VVelss dictus. Mullus.

Pungius omnium piscium minimus, duas habet lanceolas, vnam hinc, & aliam inde in radicibus pinnarum ventris. Pungius.

Tencha cubitalis longitudinis, in multis lacubus Septentrionis reperitur, licet in parua sit æstimatione, propter viscosam pellem, & escam putrescentis terræ. Tencha.

Præterea compertum est sæpius mare Liuonicum, siue Finnonicum, ingredi pisces peregrinos maris Pontici, per vastissima flumina Moschouiæ, ac Russiæ descendentes, etiam à mari Caspio, quod plures specus, & subterraneos meatus habet, vt Strabo testatur. Sunt & alia genera piscium ignoti nominis & naturæ, non autem saporis, quoniam sæpius capta piscantibus gratissimum comedendo saporem exhibuere. Pisces peregrini ingrediunt mare Liuonicum. Pisces ignoti nominis, sed non saporis.

De electione viuorum Piſcium.

CAP. XXIIII.

Nauigia piſcibus plena.

Piſces ſportulis non libra venduntur, ac ad eſtimationem.

Piſces vt ſaxa ferunt in plauſtris.

Piſces recentes 5. menſium.

Piſcium qualitates diuerſæ.

Piſcium electio notabilis.

IN multis ciuitatibus, & oppidis Aquilonarium regionum, ea commoditas, & nobile naturæ donum exiſtit, vt omni die nauigiis viuos piſces diuerſi generis, & ſaporis, etiam pro exiguo pretio habere poſſint: quos tamen non libra, propter multitudinem & abundantiam, ſed ſportulis ad æquam æſtimationem à piſcatoribus ciues emunt: & hoc præſertim circa pontem regiæ Holmenſis fieri conſueuit, vbi varia genera piſcium æſtate naiculis, & hyeme vehiculis oblongis ſuper glaciem, per equos in grandibus plauſtris, veluti ſaxa, vel ligna, in forum venundanda apportantur: qui etiam arbitrio, non pondere emuntur: quoniam ſi libra emerentur, æquitas minimè obſeruaretur, dum piſcis mollis, & viuus, idemq; congelatus variaret pondus, ab aliis gelu haud conſtrictis. A frigore tamen ad mollitiem tantùm aqua frigida reducuntur, non autem calida, vt ſuprà eodem lib. cap. XIIII. dictum eſt: quia calidum corrumpit, & frigidum reſoluit. Piſces igitur congelati branchiarum rubedine, & grauitate eliguntur, etiam ſi ante menſes quatuor, vel quinque extra glaciem fuerant, tamen in frigore ſine ſale conſeruati. Genera verò talium ſecundum virtutem locorum, vnde piſces extracti ſunt, & hominum voluptatem comparantur, vt ſunt magni, mediocres, & minores: macri, pingues, & odoriferi: ſquamoſi, viſcoſam pellem habentes, & pinnati. Ex piſcibus duram carnem habentibus, eligitur minor: ex mollibus maior, ad terminum aliquem: ex locis petroſis ferè omnes ſunt optimi: ex aquis dulcibus, præſertim fluminibus, eliguntur puriores. Et hoc eſt iudicium Auicennæ.

Adhuc

Adhuc de electione Piſcium.

CAP. XXV.

MARINI piſces, vt Auicennæ placet, optimi ſunt in petroſis, & arenoſis locis habitantes, & qui contra flumina vagantur, cùm plurimis exercitiis agitati ſint: vnde ſapidiores, & ſaniores redduntur. Etiam electio eſt in illis ob eſcam, qua vel herbis, vel radicibus, vel ſordibus enutriuntur: adeò luctatur ventris neceſſitas cum luxuria gulæ, prout in ſimili Seneca meminit De naturalibus quæſti. lib. III. de mullo aſſerens: Incredibilia ſunt opera luxuriæ: in cubili natant piſces: & ſub ipſa menſa capitur, qui ſtatim in menſam transferatur: parum recens videtur, niſi qui conuiuæ manu moritur. Obſeruatur morientium color, quem in multas mutationes mors ipſa luctante ſpiritu vertit &c. Nolunt attingere, niſi eodem die captum: quò peruenere delitiæ? Ad hunc faſtum peruenere delicatorum ventres, vt guſtare non poſſint, niſi quem ipſo conuiuio natantem viderunt, oculos, antequàm gulam paſcentes. Ita quotidie ſubtilius, & elegantius aliquid excogitat luxuriæ furor, vſitata contemnens. Hi itaque non ſunt ad poma dentibus, ore, ventre contenti, ſed oculis quoque guloſi. Nec Plinii verba lib. IX. cap. XXXIIII. hoc loco omittenda ſunt. Dicit enim: Iam quidem ex tota rerum natura damnoſiſſimum ventri mare eſt, tot modis, tot menſis, tot ſaporibus piſcium, quibus pretia capientium periculo fiunt. Dicit etiam eodem lib. cap. XVII. mullum vnum VIII. millibus nummûm emptum, cocorumq; pretium plus, quàm militarium equorum aſcendere. Deinde: At nunc coci triumphorum pretiis parantur, & coquorũ piſces. Nulluſq; propè iam mortalis æſtimatur pluris, quàm qui peritiſſimè cenſum domini mergit. Verũtamen vti hæc veſania, prudentum conſormi ſententia dudum damnata eſt, ita inſatiabili potentum, ac petulcorum gula, vt luxuriæ comes, immò parens, ad Sybariticas delicias indies magis ac magis inuitatur. Rariſſimè hac veſania vexantur principes Aquilonis, ob cœli rigorem, & animi fortitudinem, ad arma, & bella propenſi. In ſumma tantum hic colligitur ex Plinio, & Seneca, quòd vnus piſciculus Echeneis detinere poteſt maximam nauim, & integer ſturio non poteſt ſatiare ventrem.

Piſces marini ♃ nam optimi.

Piſces ob nutrimenta eorum eliguntur.

Luxuriæ opera incredibilia.

Piſces viui electiores.

Oculi paſcũtur ante ventrem.

Luxuriæ furor.

Mullus 8000. nummûm emptus.

Dilapidatores pecuniarũ pretioſi.

Gula luxuriæ parens.

Echeneis tenet maximam nauim, et maximus piſcis nõ ſatiat vnũ ventriculum.

De Piſcibus ſalſis, ſiccatis, & fumigatis.

CAP. XXVI.

Piſces ſicci, vt ſtrues lignorũ habentur.

CAPITVLVM hoc de multiplici genere ſalſorum, ſiccatorum, ac fumo induratorum piſcium tractat, ea præſertim ratione, quòd talibus cibis nutriuntur duriſsima illa corpora Septentrionalium populorum: in primis ſiccis piſcibus, vt lupis, mugilibus, praſmis, borbochis, & quos Gothicè Siick appellant: qui omnes vt ſtrues lignorum, tum menſura cannarum, ſeu cubitorum, tum ponderum maiorum, vt centenariorum, millenariorum, ac eorum quæ vulgari Gothico Schippunt appellantur, libramento cõmunius venundantur.

Modus prępa/randi ſiccatos piſces.

Aptandi itaq; hi piſces eſui humano, biduo forti lixiuio, ac vno die pura aqua, vt ad gratam mollitiem redeant, reſoluuntur: deinde cocti, ac ſalſo butyro reſperſi, menſis etiam Principum, vt nutrimentum deſiderabile & voluptuoſum, imponuntur. Poſteà diuerſi generis recentes piſces cum ſiccis alternato ordine, & feſtiuitate, obſoniis interpoſitis eduntur, præſertim in eorum ſymposiis & ædibus, qui luxum & felicitatem in eſca reponunt. Reliqua hominum turba cœli rigore ſemper vrgetur, vt non quàm delicata, ſed quàm fortia comedat, curam habeat.

Cibi fortes mã/ducandi.

Quidam piſces malleis ex robuſto ligno apparatis, ante decoctionem fuſtigantur: quidam etiam ſole, ſaleq; ſiccati, crudi tunduntur, ac manducantur: quos Siick vulgari ſermone vocant: ſuntq; genere duplici præſertim in mari Bothnico, in quod influunt maxima flumina ex altiſsimis montibus Norvegianis.

Piſces crudi co/meduntur.

Piſces fumigati

Fumigati piſces non infimam ſortiuntur æſtimationem, vt ſalmones, praſmi, ſiick, halec, murænæ, mugiles, & boctes. Salmonum tamen genus cæteros omnes præcellit, eò quòd vices omnium eſcarum ſua bonitate ſupplet, tum quòd ante quemlibet potum eſus, gratum appetitum parat. Eſtq; viatoribus grata, & parata eſca: crudi enim optimum ſaporem habent.

Salmones fumi/gati.

Arengæ.

Idem de arengis paſſis, quas Germani Bucking appellant, ſentiendum eſt: quæ ſatis carè à Romanis emuntur, & auidiſſimè nullo generato faſtidio (præter morem aliorum piſcium) manducantur: nauigiis verò Flandrorum per portus Hiſpaniarum in Vrbem quotannis, niſi bella impediant, deferuntur.

Bucking.

Sunt & boctes, ac orches piſces fumigati, qui in eſum genti Septentrionali conceduntur. Plin. lib. XXXII. cap. II. dicit: Salſamenta omnium ge/

nerum

nerum in Italia Beneuenti recentia effici conſtat. Piſces marinos in vſu fuiſſe protinus à condita Roma, autor eſt Caſſius Hemina: cuius verba de ea re hic ſubiiciam: Numa conſtituit, vt piſces qui ſquamoſi non eſſent, ni pollucerent patrimonia, commentus vt conuiuia publica & priuata, cœnæq; ad puluinaria facilius comparentur, ni qui ad polluctũ emerent, pretio minus parcerent, eaq; præmercarentur. Edictũ Numæ de ſalſamentis

De Piſcibus ſale conditis.

CAP. XXVII.

SALITIS piſcibus infinita gentium multitudo nutritur, vt ſuprà hoc lib. dictum eſt cap. de electione piſcium viuorum, & cap. præſenti dicetur. Iidem ferè omnes, qui vento ficcantur, aut fumo macerantur, etiam ſale, vt longius diutiuſq; interni ſapores illæſi permaneant, condiuntur: ac æqua æſtimatione, non libra (vt dictum eſt) ſed numero decadum, & quantitate venundantur. Horum maximus, & neceſſarius vſus in caſtrorum obſidione, & claſſica pugna attendi ſolet, quales ſunt arengæ, anguillæ, praſmi, & quos in vulgari lingua Torſck appellamus, quemadmodum ſuperius dictum eſt lib. IX. cap. XIX. de neceſſariis rebus ad obſidionem toleranda. Si quis verò huiuſmodi ſalitos piſces immiſcendo corruptos falſificauerit, aut vaſis putridis conſeruandos crediderit, grauiter à fiſco mulctatus reſtituet pretium acceptum: & tales piſces in aquam proiiciuntur, vel in publico foro comburuntur. In aquam autem perrarò mittuntur, ne forte reliqui piſces boni ſanique, fame vrgente his veſcentes inficiantur. Integri verò piſces infinita multitudine ſigno magiſtratus appoſito validantur, vt in remotas terras pro lucroſo quæſtu in vaſis ad hoc fabricatis exportentur. Et vt omnia iuſtè rectèq; fiant, iurati officiales, ſicuti præfecti annonæ, ita & piſcium, pelliumq; ſcrutatores ac æſtimatores, ſunt deputati. Cætera de piſcibus petantur à Paulo Iouio, qui conſtanter aſſeritur eos amplo calamo deſcripſiſſe, ſed raro, vel nunquàm quoad ſaporem deguſtaſſe: verùm clarius ab Hippolyto medico Tiphernate, qui ad viuum omnia reſecando mira ſolicitudine, & fide bona, hoc tempore de diuerſis piſcium generibus ſcripſit, maximè de delicatioribus, huic regioni magis congruentibus, propter ſtomachorum imbecillitatem: mea autem ſcripta vt dura ſunt, ita & de duriſſima gente agunt.

Piſcium ſalſorũ genera multa.

Piſcium ſale cõditorũ vſus in caſtris neceſſarius.

Pœna falſificantium piſces.

Piſces integri ſigno magiſtratus emittũtur.

Officiales iurati Paulus Iouius.

Hippolytus Tiphernas.

Scripta autoris quare dura.

De Halece, siue Arenga.

CAP. XXVIII.

Halecis infinita multitudo.

HALEC in littoribus Meridionalis Gothiæ terræ Schoningiæ, veteri iure ad regnum Gothorum, cuius pars est (teste Saxone) spectantis, sub principio autumni in tanta multitudine plerũque capitur, & infinitis in vasis sale conditur, exportaturq́, vt sufficiat in salsamentorum genere maiori parti totius Europæ cibandæ. Congregantur enim illic super latas, longasq́ ripas in domiciliis, & tentoriis spatio duorum mensium, ex omnibus vicinis nationibus diuersæ sortis mercatores, pretio, vel rerum commutatione huiusmodi halecem ementes, vt nauigiis abducant. Euenit plerũque vt leuissimo pretio comparari queat, ex maximo eius accessu, quoniam tam vasta in multitudine littoribus offertur, quòd non solùm retia piscantium lacerentur, sed etiam in agmine illo bipennis, vel lancea militaris in medio piscium immissa firmetur: idq́ Regio fisco maximum in lucrum cedit. Lex enim grauibus vallata pœnis, mercatoribus huiusmodi imposita est, vt anteomnia vectigali Regio soluto, ad sua abeũtes saluum cõductum, siue testimonium à Regio præfecto accipiant: duas quidẽ ob causas, tum quòd licentia recedendi eis libera concessa sit, tum quòd ad propria reuertentes, apertis documentis demonstrare queant, nemini isto in loco, vbi tam piscaturam, quàm mercaturam exercuere, violentiam, iniuriam, vel damnum intulisse. Capitur & halec duobus, aut tribus milliaribus ab eo loco: sed degener est in sapore, & æstimatione, ac vilipenditur. Est etiam eodem tempore copiosissima halecis piscatura in littoribus Angliæ, & Scotiæ: quæ per piscatores Flandriæ instituitur: à quibus posteà sortitur nomen, vt Romam ille piscis delatus, halec Flandrorum appelletur. Non tamen adeò pingue genus est piscium, licet longũ & crassum, ob sterilem fundum, & pastum minus vberem, ac vndarum conflictum, quemadmodum halec Septentrionale, quod propter gratum saporem vbiq́ in maiori pretio habetur.

Mercatores diuersarum regionum.

Lãcea militaris firmat in agmine arengarum

Piscatores Schoningiam relinquentes saluũ cõductum accipiunt.

Piscatores littoris Anglici.

Isidori opinio de nutrimẽto halecis,

Non videtur ex puro elemento, scilicet aqua, semper viuere, vt Isidoro placet, veluti salamandra ex solo igne: sed pingui esca in maris fundo, ac scopulis reperta nutritur, maximè tempore, quo è mari littoribus appropinquat.

De natura

De natura Halecis.

CAP. XXIX.

VISVM est autori in libro De naturis rerum asserere, quòd halec est piscis marinus, admodum paruus in Occiduo mari, quod mediterrancum est inter Britāniam & Germaniam. Cumq; vnumquodque ferè genus piscium marinorum habeat suum tempus, quo sit bonum & delectabile, hoc ab Augusto ad finem Octobris copiam sui præbet: gratiq; saporis tum temporis esse, cunctis qui eo vescuntur, notum relinquitur. Recenter captus, delicatior videtur: salsus autem in vsus hominum vltrà quàm alii pisces (præter salmones) integer durare potest. Omnium ferè piscium solus aqua viuit, quod Albertus lib. XXIIII. De animal. negat. Ductus extra aquam statim expirat, nulla mora inter aëris contactum & eius expirationem, quando aqua extrahitur, visa. Oculi eius instar luminis noctu lucent in mari: immò quod magis est, huius piscis maximo moru, & reflexu vasti sui agminis, quasi fulgura & coruscationes per æquora excitata apparent, fulgura halecis communiter nuncupata. Vbicunq; super aquas in mari lumen videt, gregatim adnatat, & hoc astu ad retia statis temporibus allicitur, quasi paratus ad capiendum, vt iussu Dei (qui dat escam in tempore opportuno) ad vsum & nutrimentum infinitorum hominum rapiatur. Hyberno tempore in abdito maris ad consuetum terminum, vsq; dum capiatur, se abscondit. Appropinquat etiam littoribus propter contemplandos ignes copiosos, ante tentoria mercatorum accensos, veluti in militaribus castris. Est & halec longitudine vnius palmæ in mari Bothnico versus Thornam, quod non minus quàm antè dictum, gratissimi est saporis & nutrimenti: atque hoc ferè omni tempore capitur, maximè in æstate & autumno, ac hyeme sub glacie. Tanta etiam (referente Alberto in lib. De animal.) multitudine post æquinoctium autumnale capitur, quòd funes retium scindere oporteat. Hic piscis nō habet intestinum nisi ieiunum, et ideò in ventre eius nihil inuenitur: tamen propter hoc sola aqua haud viuit, quemadmodum superius notatum est. In hoc genere piscium fœminæ vulgi æstimatione carius emuntur, quia oua earum stomachum satiant, dum stato tempore à piscibus veniet abstinendum: quod & similiter aliorum piscium oua, vt salmonum, & quos Gothi flick vocant, faciunt. Denique mas & fœmina eandem afferunt vtilitatem, sale, sole, & vento siccati, tanquam paratior esca ad præsentissimum vsum. De halece Schoningiæ Celtes loquitur:

Halec quo tempore bonum.

Sapor salsus durabilior.

Fulgura halecis

Halec accedit littora.

Halec paruum, sed grati sapóris in Bothnico mari.

Fœminæ halecis carius comparantur.

Celtes.

Oceanum Codanumq; videns, vbi Scandia diues
Haleces totum mittit piscosa per orbem.

De lapſu Piſcium, Ranarum, Murium, Vermium, & Lapidum.

CAP. XXX.

Cauſæ cauſarũ non repetẽdæ

QVIA hæc materia phyſicis rationibus, & experientia demonſtratiua (quòd fieri ſoleat) comperta eſt, ſuperuacaneum eſt, quòd in ea probanda repetantur plures cauſę cauſarum, aut faſtidioſæ probationes. Sufficit enim hic indicaſſe, ſimilia etiam in Septentrionalibus oris contingere: & forſitan ſæpius ac frequentius ibi, quàm alibi, ob nubium viſcoſitatem, & incluſum fœtificum calorem à ſulphureis mineris (quæ ibidem infinitæ, & efficaces ſunt aut aliis fœcundis exhalationibus excitatum. Quantum ad

Mures è nubibus cadunt.

mures attinet, ſatis dictum eſt ſuperiori lib. XVIII. cap. XX. quomodo, & qualiter infinita murium multitudo de nubibus demiſſa, impinguat beſtiolas illas Hermelinas vulgariter appellatas. Ranæ ſimiliter, & vermes ſæpe è nubibus decidunt, ſicuti & piſces: immò & triticea, ac ſiliginea grana, quæ germinant vſque ad flores cœleſtini coloris, atque exinde emittunt fructum ſatis multiplicatum. Verùm de his rarò contingentibus parua fit mentio in annalibus moderni temporis, vti aliàs maior videtur fuiſſe facta in hiſtoria effigiata, dudum Norimbergæ impreſſa, quoniam ille liber plenus eſt eiuſcemodi portentis, aut naturæ purgamentis. Meminit Plinius lib. II. cap. LVIII. Anaxagoram prædixiſſe apud Græcos, tali die caſurum ſaxum è ſole: quod ita euenit, atque pro maiori portento deinceps habitum.

Hermelini muribus impinguantur.

Triticea grana è cœlo pluunt.

Et ipſe quoq; Plin. eodè cap. dicit ſe talem vidiſſe in Vocontiorum agro paulò antè delatum. Prioribus etiam capitulis plura adducit idem autor de vigore fulminum, ſed LVI. cap. de prodigioſis pluuiis, lacte, videlicet ſanguine, carne, ferro, lana, & lateribus coctis pluiſſe: atque ob id aruſpices cauenda præmonuerunt ſuperna vulnera: magni enim conſules occiſi ſunt.

Hiſtoria effigiata totius orbis Noribergę impreſſa, plena portentoſis ſignis.

Aruſpices docent cauenda prodigia.

De Piſcinis

De Piſcinis, & ſemine Piſcium.

CAP. XXXI.

VNT etiam in Aquilonaribus terris, qui piſcinas pro ſingulari quorùdam piſcium quæſtu extructas habẽt: quas aliquando emiſſis aquis deſiccant, atque piſcibus euacuant, vt nullo penitus relicto, eaſdem pro alio genere imponendo euacuatas relinquant: vnde et reductis aquis, atq; piſcibus impoſitis nouis, ſimul exoriũtur ex ſemine priorum piſcium latete in limo, veteris ſpeciei piſces, atq; amplius cæteris immiſſis coaleſcere deprehendunt, Agyptiacis Nili piſcibus non diſſimiles, qui poſt annum à ſemine ſparſo, & in limo recedẽte aqua relicto, acceſſu redeuntis aquæ quaſi infinita multitudine reuiuiſcunt. Quidam etiam ſemen exenterando piſces receptum, in humido loco per hyemem cuſtodiunt, vt tempore propagationis poſt vernale æquinoctiũ in aquas emittant. Verùm ſtatim in aquas haud proiiciunt, eò quòd à piſcibus fame patientibus, ob pigritiam quærẽdi victus, illicò deuoraretur, prout plurimi tam malignæ naturæ ſunt, vt vel propter præmiſſam rationem, vel odium proprii germinis augendi, vel luxuriam (vt in terreſtribus animalibus dictum eſt continuandã voluptate & conſumente) ibi prouidit de maioribus beluis marinis: vbi verò graciles morantur populi, piſces ordinauit tenuiores.

Piſcinæ ſingularium piſciũ.

Piſces noui piſcinis imponuntur.

Piſciũ Nili natura.

Oua piſciũ certo tẽpore extra aquas ſeruãtur, vt rurſus immittãtur.

Piſces cur adeò augentur.

Piſciũ multitudo vel paucitas, vnde deſcendit.

De differentia multiplici Piſcium, ac Piſcibus venenatis.

CAP. XXXII.

QVONIAM in hoc præſenti tractatu de vario ac multiplici genere piſcium, qui in Septentrionalibus oris maiori in copia, quàm alibi, propter frigus annexum occurrunt, egimus: antequàm monſtra marina adiungantur, etiamnum differentiã eorum longè diuerſiſſimam, quãquàm ferè omnes in aquis degant, paucis inſerendam eſſe duximus. Ac primùm quidem quoddam monſtroſum genus piſcium eſt, in littoribus Noruagicis ſtupendæ magnitudinis, ſimilimũ illi, quod Plinius balenam appellauit, quaternùm iugerum: de quo genere in ſequenti lib. latius agemus. Quædam genera piſcium differunt ſecũdum tegumenta. Alia enim corio & pilis teguntur, vt vituli marini, hippopotami, canes marini: alia corio tantùm, vt delphini: quædam viſcoſa pelle, vt anguillæ, borbochæ, capitati, tenchæ; quorum omnium ingens copia apud Septentrionales populos: quædam ſquamis, vt ſalmones, praſmi, & eius generis ſimiles, quos Plin. piſces vocat: alia aſpera cute, vt ſquatinæ (qua lignum & ebora poliuntur) paſſeres, raiæ, percæ: alia molli, vt murænæ, oculatæ, trutæ, & ſimiles. Eſtq; hæc differentia inter piſces, vt alii alibi principatum obtineãt: coracinus in Aegypto: zeus, idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alibi, & qui nuſquam

Differentia piſciũ multiplex

Piſciũ maximi

Piſciũ tegumẽta plura, ac eo rũdẽ differẽtię

Piſces alii aliis in locis principatũ obtinẽt.

Salpa.

Stockfiſck.

percoqui poſſit, niſi ſcrula verberatus. Huius vſus frequẽtiſſimus eſt in Septentrione, ac vulgari Gothico Stockfiſck appellatur.

Piſcium planorum differẽtiæ

Differunt præterea piſces, quòd alii ſunt plani, vt paſſeres, pectines, raiæ, rhombi, ſoleæ: alii longi, vt anguillæ congri, lampetræ, murænæ, oculatæ.

Piſces cartilaginei.

Inter planos aliud eſt genus cartilaginem, non ſpinam habens, vt oculatæ, paſtinacæ, ſquatinæ, raiæ, quæ in maxima multitudine in Septentrione vbiq; capiuntur: & huius generis ſunt, quos Græcia bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus appellat. Tales etiam in Boryſthene flumine Ruſſiæ eſſe Pompo. Mela tradit.

Piſces qui colorem mutant.

Piſces quidam pro diuerſitate temporis mutant colorem, vt mænæ, quæ hyeme candidæ, & æſtate nigriores exiſtunt: phycis omni anni tempore candida, vere varia.

Piſces in aquis volantes.

Quidam in hoc à cæteris differunt, quòd in aquis volitant, vt hirundo, ſanè perquàm ſimilis volucri hirundini: item miluago, qui quoties extra aquam volitare cernitur, tempeſtates mutantur.

Piſces venenati

Trebius Niger tradit, loligines tanta multitudine ex aqua euolare, vt nauigia demergant. Piſcium quoq; genus quoddam eſt venenoſum, vt lepus marinus, colore tantùm lepori ſimilis, qui in Indico mari etiam tactu peſtilens, vomitum diſſolutionemq; ſtomachi protinus creat: araneus æquè peſtiferus: verùm hos duos longè ſuperat venenoſiſſimus radius, qui aliàs paſtinaca appellatur, quoniam arbores infixus radici necat, arma vt telum perforat vi ferri, & veneni malo.

Armenia.

Præterea ſtella marina adeò eſt venenoſa, quòd omnia in mari contacta adurat, omnemq; cibum ſtatim peragat. Cteſias in Armenia ſcribit eſſe fontem, in quo (vt ſuprà eod. lib. relatum eſt) nigri piſces, qui in cibis illicò mortem afferunt.

Piſciũ quidam viuipari, quidam ouipari.

Horum deniq; venenatorum piſcium Seneca lib. I I I. nat. quæſt. meminit. Inſuper piſces differunt, quòd alii animal generant, qui viuipari ab Ariſtotele appellantur: alii oua pariunt, ac ouipari dicuntur. Animal, vt delphini, balenæ, & reliqua cetorum genera, quæ non branchias, ſed fiſtulam habẽt: quibus adduntur priſtes, boues, ac vituli marini, quorum maximam copiam in ſinu Gothico enumerauimus. Nullum ex his oua habere cernitur, ſed ſtatim fœtum, ex quo redacto in formam animal conſtat: quemadmodum homo & quadrupedes, quæ animal pariunt. Oua verò pariunt omnes, qui ſquamis teguntur, vt ſalmones, carpiones, praſmi, mugiles, lupi, & qui candidi appellantur, & qui leues, reliquaq; genera infinita: præterquàm anguillæ, qui ſcopulis ſe atterunt: ea ſtrigmenta viuiſcunt, nec alia eſt earum ſecundum Plin. procreatio. Quidam piſces ab humanorum vnguium ſimilitudine dactyli appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere conceſſit: & quantò maiorem humorem habent, tantò clarius in ore mandentium lucent: in manibus ſplendent, atque etiam in ſolo, ac veſte decidentibus guttis.

Piſcium quidã lucent.

Piſces alii amicitiam, alii inimicitiã ſouẽt.

Denique differunt inter ſe piſces, quòd alii mutuam amicitiam colunt, alii pro diuerſitate temporis inimicitiam ſouent. Mugil & lupus mutuo odio flagrant: conger & muræna caudas inter ſe prærodunt. Nigidius autor eſt, prærodere caudam mugili lupum, eoſdemq; ſtatis menſibus concordes eſſe. Amicitiam è contrario maximam balena & muſculus inter ſe colunt, quando obrutis eius oculis prægraui ſuperciliorum pondere, inſtantia vada prænatans magnitudinem eorum demonſtrat, oculorumq; vice fungitur. Plures piſcium differentias qui videre velit, videat Ariſtotelem VI. VIII. & IX. lib. de animalibus, & Plin. lib. IX. ac de ingeniis & manſuetudine eorum lib. XXXII. cap. I I. Hinc monſtrorum in mari viuentium naturas proſequemur.

Ariſtoteles, Plinius.

LIBRI XX. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE PISCIBVS MONSTROSIS.
LIBER XXI.

PRAEFATIO.

DMIRABILE ſpectaculum vaſtus Oceanus in ſuo gurgite cunctis nationibus offert: diuerſos partus oſtendit, hoſq; non tam magnitudine et comparatione ſyderum mirabiles, quàm forma minaces adducit, vt nec cœlo, nec terra, aut eius viſceribus, aut domeſticis inſtrumentis aliquid abſcondi videatur, quod non adſit in ſua profunditate retentum. In eo nãque Oceano tam lato, ſupino, molli, ac fertili accremento accipiente ſemina genitalia, ſublimi ſemperq; pariente natura, pleraq; eſſe monſtrifica reperiuntur: quæ perplexis, & inſemet aliter atq; aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis, ex ſe ac aliis principiis generare formas videntur, vt quicquid naſcatur in vlla parte naturæ, etiam in mari eſſe nobis perſuaſum habeamus, & perquàm multa alibi nuſquam reperibilia, ibidem inueniri. Nec ſolùm animalium ſimulachra mari ineſſe licet intelligere intuentibus, ſed vuam quoque in eo, gladium, ſerras, equorum capita in paruis cochleis eminere. Præterea ſpongias, vrticas, ſtellas, lamias, miluos, monachos, vaccas, lupos, erythinos, ſpondylos, mures, paſſeres, merulas, coruos, ranas, phorcos, boues, arietes, equos, aſinos, canes, locuſtas, vitulos, arbores, rotas, cantharos, leones, aquilas, dracones, hirundines, & ſimiles. E quibus quædam beluæ in terram exeunt, paſtæq; radices fruticum ac ſatorum remeant: quædam Auſtrali, & quædam Aquilonari vento hauſto impingueſcunt. Sunt & beluæ in mari quaſi hominis figuram imitantes, lugubres in cantu, vt nereides: etiam marini homines, toto corpore abſoluta ſimilitudine, qui aſcendere nauigia nocturnis temporibus videntur: ſtatimq; degrauari quas inſederint partes compertum eſt, & ſi diutius permanent, etiam ipſæ naues mergũtur. Immò per fidelem Noruagicorum piſcatorũ aſſertionẽ addo, niſi tales capti illicò dimiſſi fuerint, adeò ſæua tẽpeſtas exurgit cum horrido planctu eius generis hominum, ac nõnullorum aliorum monſtrorum, vt cœlum ruere videatur: piſcatoreſq; vitæ ſuæ vix etiam ſummo labore ſuccurrere, multò minus piſcibus inſidiari poterunt. Quocirca in tali caſu piſcaria lege cautum eſt, & obſeruatur, vt monſtroſi piſces taliter attracti, ſecundum figuræ varietatem illicò abſciſis hamatis funibus dimittantur. Atque his paucis à nobis adductis de variis piſcium, ac monſtrorum in mari exiſtentium generibus non contenti, videant latius Plin. lib. XXXII. cap. vltimo, & Ambroſ. lib. V. Hexamer.

Mõſtra marina mirabilia.

Aialia omnium figuraꝝ in Oceano.

Piſciũ varia nomina.

Beluæ humanæ figura apparentes.

Homines marini.

Lex piſcatorũ.

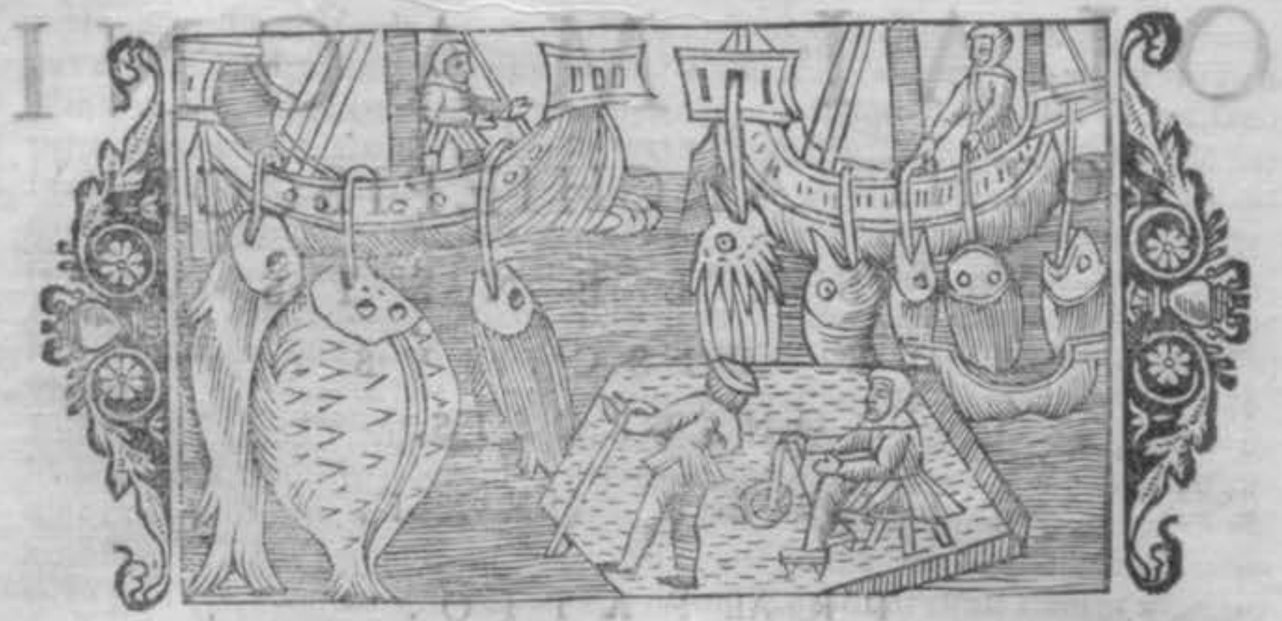

De Piſcatura periculoſa in Noruegiano Oceano.

CAP. I.

Cauſæ cur periculoſa piſcatura dicitur,

Piſcatorum manus ſtupeſcũt.

Salpa vulgatiſſimus piſcis in oceano Noruagico.

Piſcatura plurã millia.

Nomina locorũ vbi piſcatura exercetur.

VVardahuſſ.i. dom' præſidii

Piſcatorĩs fluitãt ſine anchoris.

Gnomonũ nauticorũ virtus.

Piſces portẽtoſi bella denotãt.

PERICVLOSA piſcatura in Noruegiano Oceano ob multiplices rationes dicitur, quia in aperto mari longiſſimo tractu à littore cõmittitur. Diris tẽpeſtatibus ortis, celerrimè piſcatores fluctibus obruuntur: tum fluitante mole maxima glacierum diſpergũtur: balenarum monſtrorumq; pugna in diuerſa diuiduntur: denicq; horribili quorundam piſcium ſeu monſtrorum è gurgite extractorum forma, & attactu, in manibus eneruantur, ac niſi eos (prout ſupradictum eſt in præfatione) illicò dimiſerint, mota tempeſtate ſuffocantur. Si igitur quidam piſcatorũ temerarii certamine cõmiſſo cum belua, eam intra nauim (cucullati hominis formam habentis) induxerint, mox vlulatu & ſtrepitu ſocialium beſtiarum obruti, nec hamos ad capturã piſcium proiicere, nec remis laborare, vixq; vela pro fuga arripienda, niſi monſtrum dimiſerint, expandere queunt. Hæc monſtra etſi æquè atque piſces electi (ſalpæ communiter dicti) in retibus apparuerint, tanquam inutiles eiiciuntur, ſed electi in naui reſeruantur, magnoq; venduntur lucro, tum in loco vbi capiuntur, tum in vicinis regnis, ac vltimis Germaniæ oris. Plura millia piſcatorum in pagis extremæ regionis Noruegiæ habitant, Andanes, Trondanes, Duuanes, Gamblauick, Nyauick dictis, & aliis circũjacentibus terris apud VVardahus, ideſt caſtrum, ſiue domum præſidii totius regni. Menſe Februario, & Martio, immò & Ianuario, robuſtis nauibus horum locorum incolæ piſcandi gratia à littore in altum vadunt, quãtum ſcilicet intra biduũ nauigando conficere poſſunt, rebus neceſſariis ad victum XX. vel XXX. dierum ſpatio ſecum comportatis. Locus autem, vbi frequentius hanc piſcaturam exercere ſolent, inter Noruegiam & Islandiam ſitus eſt. Neq; hi piſcatores, dum tempeſtates ſæuiunt, in anchoris manent, ſed fluxu refluxuq; maris fluitando piſcantur, donec naues ſint vndiq; plenæ. Sola autem eis ſalus in repetendo littore indicio gnomonis nautici cõſiſtit: quia per hunc ortis ventis quò iter ſuum dirigant, agnoſcunt. Eſtq; notatum, quotieſcunq; extrahuntur à mari monſtroſi piſces leonina, vel humana facie, & ſimilibus, quòd ſemper diſcordiam, & bella in terris portendant.

De pericu-

De periculo Piſcatorum, & qualitate Piſcium.

CAP. II.

NEC leue periculum illis ipſis piſcatoribus imminet, quan do hamis attrahunt maximæ fortitudinis, molis, ac XII. pedum longitudinis piſces, vt ſunt rhombi, ſquatinæ, & reliqui piſces alati: qui cùm apparuerint ab aquis extrahendi, ſæpe piſcatores in mare retrahunt, niſi ſe funibus firmati in naui anteà præmuniant, aut mutua ope hoc in labore ſibi inuicem ſubueniant. Qui verò felici vento tantis maris periculis ſuperatis, nauibus piſcoſis ad littora propria appellunt, piſces extractos purgatoſq; integros vel in partes diuiſos, ſalito liquore conſpergunt: ſole, flatibus aſperrimis, frigore, atque aëris rigore ad ſiccandum exponunt: tum in excelſas quaſi lignorum ſtrues componunt; quas in naues viciſſim collocant, atque ad celeberrimum totius Norvegiæ emporium, Bergen nuncupatum, pro rerum commutatione, aut pretio diſtrahendas exportant. Et hinc verius hoc genus piſcium Bergerfiſck vulgari gentis idiomate vocatur, & non Stockfiſck à fuſte, vel baculo, vt mollior ad coquendum fiat pluries fuſtigatus. Non tamen vno eodemq; genere hic Bergenſis piſcis, ſed quãtitate, vel bonitate æſtimãt. Nam aliud eſt genus longioris quãtitatis, aſellus dictus: cuius ventres in bicubitales ligulas inſtar funium abſciſos, & aëre deſiccatos, quaſi longè delicatiores cibos Aquilonares eligere, & vendere ſolent, Roedſcher dictos. Similiter et extremas caudas eorum piſcium in magnis vaſis ad quæſtum, ſiue delicatam eſcam reſeruant, quas Spore Germani vocant. Præterea ex ventre rhomborum etiam fiunt ligulæ cubitales, vel bicubitales, ſed latiores aliis, valde pingues, quas incolæ Raff vocant: eiſq; pro pane & obſonio vtuntur. Fortibus enim hominibus iſte cibus conuenit, non delicatis: ferè eius ſaporis eſt, vt ſemen piſcium indouratum, Italicè Bottargi dictum: ſed illæ longè pinguiores. Capitibus horum piſcium loco lignorum pro cibis coquendis vtuntur incolæ Norvegiæ. Capitur etiam in littoribus Norvegiæ, præcipuè in ſcopulis Asloënſibus, quidam piſcis in maxima multitudine, Makreel dictus, ſale ſufficienter conditus optimus, & ſine ſale peſſimus.

Rhombi.
Squatinæ.
Piſcatores ligati trahunt piſces, ne ipſi retrahantur in mare

Bergen emporium Norvegiæ celeberrimum.
Bergerfiſck.
Aſellus piſcis.
Roedſcher pars piſcis.

Raff, rhombi piſcis pars.

Makreel piſcis

De Piſcibus Islandiæ.

CAP. III.

Piſciũ nomina

Marlucz.

Piſces vt ligna per ſtrues venduntur.

VVaagh maximum pondus.

Mercatores armati pro piſcibus cõparãdis nauigant.

Beluæ fugantur ſono tubæ.

EST & alia piſcium diſtinctio & qualitas, qui in Islandicis aquis infinita multitudine ab incolis illius loci capiuntur, molliori ſcilicet carne, & longitudine ab iſtis, quos in ſuperiori cap. introduximus, differentes. Præterea aſelli, rhombi, vituli marini, merluſia, Gothicè Torſck appellata: inter quos balenæ, priſtes, atque alia monſtra marina apparent: quorum indomabili immanitate miræ aquarum turbationes excitantur. Piſces verò electiores ibi capti, ab Italis & Hiſpanis Marlucz, in Romam vſque etiam per Hiſpanos, aut Luſitanos delati, appellantur. Tempus capturæ eorum eſt in Februario, Martio, & Aprili: piſceſq; capti frigidis ventis exiccantur, ac demum in apertis campis, quaſi lignorum combuſtibilium ſtrues compoſiti, per menſuras longorum cubitorum, ſiue cannas Italica menſura, ad plura millia mercatoribus Germanicis diuenduntur, aut pro frumento, ceruiſia, panno, & ſimilibus in rerum commutatione diſtrahuntur. Si verò pondere vendendi ſunt, idipſum in centenario, ac millenario numero, & æſtimatione diſtincto fieri ſolet. Huiuſmodi pondus vernacula eorum lingua VVaagh dicitur, veluti apud Gothos, Suecos, & Germanos Schippunt communiter appellatum (CCC. maioribus libris conſtans) in ponderando obſeruatur. Gentis huius quaſi melior, & maior prouentus eſt in piſcibus, propter quos, vt ſuperiori lib. X. cap. XV. dictum eſt, fiunt maximæ nauales pugnæ inter diuerſarum nationum mercatores: quia ad hanc inſulam nauigaturi mercatores quæſtus cauſa, non aliter ſe inſtruunt, quàm aliquod atrox prælium ſubeundum foret, vt in præallegato loco demõſtratum videtur. Præterea cùm humanus hoſtis ſufficere haud videatur, occurrunt vaſtiſſimæ beluæ inſtar montium in magna multitudine, nauigantibus, niſi proſpexerint, periculum illaturæ. Sed his inter alia remedia per clangorem acutæ ſonantis tubæ ſuccurritur: cuius tinnitum eædem beluæ audiendo ſufferre minus valentes, ad gurgitem ac maris abyſſum viciſſim aufugiunt, prout infrà de phyſetere oſtendetur.

De mira

De mira abundantia Butyri Islandiæ.

CAP. IIII.

IN eadem præterea insula Islandiæ tanta butyri saliti, ob pecudum multitudinẽ,& pascuorum vbertatem,reperitur copia,vt non sufficientibus vasis aut tonnis,cistas vel capsas ex odorifero ligno confectas, XXX. vel XL. pedum longitudine, IIII. verò, vel V. altitudine,quotannis pluribus in locis repleant, atque in domesticum vsum, immò & mercatorum commutationem conseruent. Piscibus enim tostis,huiusmodi butyro inunctis,loco panis frequentius vtuntur: vnde etiam Ichthyophagi appellati, prout inferius dicetur de structuris ex ossibus & costis marinarum beluarum. Capsæ autem huius abundantis butyri, reperiuntur in Abbatia Helgafiel gentis idiomate appellata: quæ in butyro, & piscibus siccis,quasi melioribus thesauris,est fundata,quemadmodum & duæ Ecclesię Cathedrales Scalholdensis,et Holensis, vnà cum nobilium mansionibus plurimis, habentibus similem prouentum. Pro potu gens illa vtitur exotica ceruisia, è ciuitatibus Germaniæ maritimis nauigio adducta. Præterea sunt apud eas gentes,fontes cerealis liquoris dulcedinem habentes, qui omni earum necessitati in bibendo, certa etiam cum delectatione, ac sano sapore subueniunt, quemadmodum in simili refert Solinus cap. LI. de Choaspi amne, inquiens: Choaspes ita dulcis est, vt Persici Reges, quamdiu intra ripas Persidis fluit, solis sibi ex eo pocula vendicârint, & cùm eundum foret peregrè, aquas eius secum vectitârint. Ac cap. XLVI. de Eulæo flumine, quòd ortum à Medis tam puro fluore inclytum habeat, vt inde omnes Reges non alias, quàm eius aquas bibant. De ichthyophagis similibus plurima Strabo meminit, etiam Plinius, Solinus,ac alii historiam mundi describentes. Hi autem Islandenses sani, iucundi, & liberales sunt: diu sine medicina, etiam supra centum annos viuunt: facili causa prouocantur ad arma, ac bella, quæ satis crudelia gerunt: denique tam ad pedestrem, quàm equestrem expeditionem in omni euentu cuncta disposita habent, veluti superius lib. X. cap. XV. ac aliis in locis extitit allegatum.

Butyri copia.

Capsæ ligneæ butyri 30. pedum.

Helgafiel abbatia.

Scalholdẽsis & Holensis cathedrales ecclesiæ.

Fontes cerealis liquoris saporem referentes

Choaspes fluuius dulcis.

Eulæus flumen.

Potus regius.

Ichthyophagi.

Islandensiũ arma semper parata.

De horribilibus Monſtris littorum Noruegiæ.

CAP. V.

Beſtię horribiles in littore Noruegiæ.

VNT monſtroſi piſces in littoribus, ſeu mari Noruagico, inuſitati nominis (licet reputentur de genere cetorum) qui immanitatem ſuam primo aſpectu oſtendunt, horroremq; intuentibus incutiunt, tum in formidinem diutius conſpicientes pariter & ſtuporem vertunt. Horribilis etenim formæ ſunt, capitibus quadratis, vndiq; ſpinoſis, & acutis, ac longis cornibus circundatis, inſtar radicis arboris extirpatæ: decem, aut duodecim cubitorum longitudine, colore nigerrimo, prægrandibus oculis: quorum ambitus VIII. vel X. cubitos excedit: pupilla verò vnius cubiti, rubeum & flammeum colorem referens, qui à longè in tenebroſis temporibus inter vndas, veluti ignis accenſus, piſcantibus apparet: pilos, vt anſerinas pennas, ſpiſſos & longos, in modum dependentis barbæ: reliquum verò corpus ad magnitudinem capitis (quod quadratum eſt) valde puſillum, cùm vltra XIIII. vel XV. cubitos in longitudine minimè habeat. Vna harum beluarum plures naues & grandes, fortiſſimis nautis confertas, facilimè ſubuertit, aut mergit. Huic admirandæ nouitati idoneum teſtimonium perhibet longa, ac clariſſima epiſtola Erici Falchendorff, Archiepiſcopi Nidroſienſis Eccleſiæ (quæ totius regni Noruegiæ metropolis eſt) Leoni X. circa annos ſalutis M. D. XX. tranſmiſſa: cui epiſtolæ annexum erat alterius cuiuſdam monſtri horrendum caput, ſale conditum. Meminit etiam Plin. lib. IX. cap. XXXIII. pectinum vngues in tenebris etiam ore mandentium mirè lucere, & dactylorum: de quibus eodem lib. cap. LXI. Totum igitur caput huius beluæ, cornibus inſtar duriſſimi corii circũdatum, valde graue eſt, quia natura ſic fortè inſtituit, vt citius mergatur: nec alibi maior naturæ laſciuia: luſit enim in cornibus ac armis animalium, vt Plin. lib. XI. cap. XXXVII. teſtatur, & Perottus in lib. quem Cornucopiæ intitulauit.

Piſcium capita quadrata & ſpinoſa.

Pupilla vniꝰ oculi cubiti mẽſuram habet.

Pili groſſi vt pẽnæ anſerinæ.

Epiſtola Archiepi Nidroſienſis Erici Falchẽdorff, miſſa Leoni 10. cũ capite mõſtroſæ beluæ.

Belua capitis grauitate facilius in aquam mergitur.

De Phyſe-

De Physetere, & eius in nautas crudelitate.

CAP. VI.

N genere cetorum physeter, siue pristes, ducenûm cubitorum, seueram admodum consecutus est naturam: in perniciem enim nauigantiũm plerũq; vltra nauium antennas se extollit, hausto sq; fistulis fluctus supra caput collectos i taeructat, vt nimbosa alluuie plerunq; naues fortissimas deprimat, aut maximo periculo nauigantes exponat. Nec mirum: pristes enim (teste Vincentio) est belua tantæ altitudinis, vt attollens se super fluctus, ingentis columnæ similitudinem referat: altiusq; veluti diluuium quoddam eructans, nautas pauefacit fluctuantes: cuius calamitosæ rei testimonium Strabo lib. XV. de illo magno Nearcho bellicæ classis Alexandri Magni præfecto, affert, dicitq; Physeterum magnitudines fluctum maximũ, & accumulatum, & caliginem tantam reflationibus excitarunt, vt quæ ante pedes erant, conspici non possent. Sed cùm nauigationis duces illis timentibus, & causam ignorantibus indicassent beluas esse, quæ facilè tubarum sonitu, & plausu exaudito discederent: (in quo Plinius concordat lib. IX. cap. III.) Nearchus uaues in fluctum egit, quà maximè arcebatur, ac tubis beluas exterruit. Illæ vndas subeuntes, nauale certamen à puppi minabantur, verùm subitò cessauere. Quod & nunc in Indiam nauigantes asserunt, beluarum scilicet magnitudines, quæ nec gregatim, nec sæpius se offerant, sed discedant clamore, ac tubis repulsæ. Hæc Strabo. Meminit etiam Petrus Martyr lib. I. Crediti continentis, monstri, seu immanis cuiusdam piscis, qui circuiuit biremem, caudæq; ictu gubernaculum in frusta confregit. Idem asserit, monstrum marinum integrum virum in littore dormientem ad mare rapuisse. Hircus, siue aries (teste Volaterrano lib. XXV.) rapacissima bestia est, quia homines & nauigia inuoluit, spiritu graui, & vehementi, quo sanè instrumento ad prædas vtitur. Item aries marinus in mari (teste Plin. lib. IX. cap. XLIIII.) grassatur vt latro. Et nunc grandium nauium in salo stantium occultatus vmbra, si quem nandi voluptas inuitet, expectat: nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas speculatur, occultusq; adnatans mergit.

Physeter crudelis.

Naues fortissimæ à beluis obruuntur.

Pristes.

Strabo.

Nearchus præfectus Alexãdri per beluas turbatus.

Tubæ clangor terret beluas.

Mõstrũ rapuit in littore virũ integrum.

Hircus seu aries belua rapax.

Cymbę piscatorum ab ariete merguntur.

De ſuffocatione nauium per monſtroſos Piſces.

CAP. VII.

Phyſeteris os circulare.

Nauis vt minuſculum vas euertitur.

Phyſeteris cauda bifurcata.

Nautæ à beluis tubæ ſono, & vaſis vacuis euadunt.

Phyſeterib' globi bõbardarũ parum nocent

Belua 30. ſtadiorũ extenſa ſpatio.

Beluæ 300. tempore Tiberii Imp. viſæ.

Beluæ in Oceano nunq̃ apparentes.

Veneti quidam nunq̃ ciuitatẽ exeunt.

SEtiam hæc belua magnum & amplum habet, circulare, veluti muræna, quo eſcam vel aquam ſugit, ponderecp ſuo in proram, vel puppim iniecto et impreſſo, nauim deprimit, & ſubmergit: quandocp ſola aqua (vt præmiſſum eſt) nocere non contenta, dorſo, vel cauda nauim, vt minuſculum aliquod vas, crudeliter euertit. Spiſſum, & nigrum corium habet in toto corpore, pinnas longas in forma latorum pedum, ac caudam biſurcatam latitudine XV. vel XX. pedum, qua circũuentas nauium partes vehementius ſtringit. Verùm malignitati eius remedio occurritur opportuno, tuba videlicet militari (vt dictum eſt ſuperiori cap.) ob aſperum acutumcp ſonum, quem ferre haud poteſt: & magnis, ac immanibus vaſis, ſeu doliis ejectis, curſum beluæ impedientibus, ſiue pro luſu ei oppoſitis; aut validis tormentis, ſeu bombardis, quarum ſono magis, quàm ferreo, vel ſaxeo globo terretur, cùm globus huiuſmodi vel aqua, vel pinguedine obſtante vim perdit, vel paululum vulnerat vaſtiſſimum corpus, immenſa pinguedine inſtar valli munitum. Paulus Oroſius in vita Caligulæ aſſerit, anno imperii eius V. in Theram, aut Theramnem inſulam de profundo emicuiſſe beluam triginta ſtadiorum extenſam ſpatio. Quod autem variæ ſint beluæ vaſtæ, & immanes in Oceano, ſatis examinatum reliquit Plin. lib. IX. cap. V. inquiens: Tiberio Principe contra Lugdunenſis prouinciæ littus in inſula ſimul trecentas amplius beluas reciprocans Oceanus deſtituit, miræ varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore. Immò & addendum erit, in Noruegiano littore frequentius, tum vetera, tum noua cerni monſtra, maxime propter inſcrutabilem aquarum profunditatem, vti ſuperius lib. II. cap. XII. eſt expreſſum. In profundo etiam maris multa piſcium genera ſunt, quæ nunquam, vel rariſſimè hominum aſpectibus præſentantur; quemadmodum præclari ciues Venetiis, qui in omni vita ſua algam circũnatantem littori ſuo haud tranſierunt.

De inimi-

De inimicitiis, & amicitiis quorundam Piſcium.

CAP. VIII.

SED neqꝫ illa animalia æquatica à mutua infeſtatione ſunt libera: & hoc propter quadruplicem rationem, videlicet naturalem ſuperbiam, cibum, coitum, & fœtum, vt infrà dicetur de balena & orca, atque hic de mugili & lupo, qui mutuo flagrant odio. Lupus & muræna caudas ſuas mutuò prærodunt, alioquin ſtatis menſibus ſunt concordes. Polypum intantum locuſta pauet, vt ſi iuxtà viderit, omnino moriatur. Locuſtam conger timet, rurſus polypum congri lacerant. Omnes autem viuunt, etſi eis caudæ amputentur. Seneca in lib. Naturalium quæſt. plurima adducit de certamine beluarum marinarum: & Alber. lib. XXIIII. de animal. quomodo carabi ex genere cancrorum gregatim acie inſtructa, cum aliis aciebus generis ſui pro paſcuis, pullis, vel fœminis pugnant. Multis etiam generibus piſcium conuenit amicitia naturalis, vt muſculo cum balena: de quo Plin. lib. IX. cap. vltimo. Aliis in magna ſocietate viuere, vt haleci. Quidam ſeparantur per ſe, ac ſolitariè degunt. Multis impoſſibile eſt alios admittere ſocios. Quidam diligunt ſeinuicem, quidam non. Omnes autem piſcium greges rectorem habent. Loligines pugnaturæ turmis ſe muniunt. De animalibus inter ſe ſemper mutuas inimicitias ſouentibus, Volaterran. lib. XXV. & alibi multa dicit. De multiplici etiam generatione piſcium Vincen. lib. XVII. cap. CXLI. plurima annotat. Ponit & Volaterran. lib. XII. cap. De locis nuper repertis, quòd Oceani monſtra ſpeciem equorum, vitulorum, ac luporum præ ſe ferant, tum quòd aduentu nauarum in littus exiliant. Mitem autem multorum animalium interpretationem adducit beatus Ambroſius in Hexameron lib. V. vt vnicuique attribuat aliquid boni, quo homo ſe, ſuoſqꝫ mores emendet. Quòd verò in mari maiores beſtiæ ſunt terreſtribus animalibus, facit humoris luxuria, & alta profunditas, in qua & abundantia victus eſt, & ſecuritas euadendi piſces inſidiantes.

Ratio quadruplex inimicitiæ beluarum.

Carabi piſces.

Piſciũ quorũdam amicitiæ

Piſcium greges rectorẽ habent

Piſcium variæ ſpecies.

Piſciũ virtute et exẽplo praui mores corrigi poſſunt.

De multis

De pugna Balenæ contra Orcam.

CAP. IX.

Balenarum magnitudo.

Orca minor balena sed crudelior.

BALENA, etsi quantitate maxima, centum scilicet, aut CCC. pedum longitudine, & vastissima corporis mole prædita, tamen orcam quantitate minorem, sed agilitate tam' in saltu, quàm aggressu crudeliorem, sibi infestam habet. Est autem orca similitudine carinæ inuersæ, belua truculenta dentibus, quibus ceu Liburnicarum rostris secreta balenæ, ac vituli eius corpus lacerat, vel celeriter aculeato dorso discurrit eam agitãdo, vt in vada littoraq; protrudat. Illa verò, scilicet balena, pondere vasti corporis ad flexum immobilis, ad repugnandum astutiæ orcæ iners, in fuga vnicum præsidium collocat: licet ea fuga infirmior sit, eò quòd ignaua belua põdere suo onerata, ad vada periculaq; euitanda directore indigeat. Vnde fit, vt eam longissimus præcedat piscis, colore candidus, quem Isidorus masculum balenæ, & Plinius musculum vocat, qui ob naturalem amicitiam beneficium huiusmodi præstat. Dicit enim idem Plin. lib. IX. cap. vltimo: At è contrario amicitiæ exempla sunt, præter illos de quorum diximus societate, balena & musculus: quando prægraui superciliorum pondere obrutis eius oculis, infestantia magnitudinem vada prænatans demonstrat, oculorumq; vice fungitur. Ingreditur etiam arenam balena æstuante sole, ibiq; vti vitulus marinus profundè dormit, ita vt funibus alligata sæpius occupantibus cedat, vt idem Plin. eod. lib. cap. XIX. dicit de exocœto, marino mure, polypo et muræna. Celetus (de quo Alber. lib. XXIIII. de animal.) adeò graui somno opprimitur, vt manu dum dormit capi queat, quẽadmodum etiam de rosmaro, siue morso, inferius dicetur. Denicq; delphini, balenæ, & quæcunq; fistulam gerunt, quomodo edita per summa æquoris fistula dormiant, apud Aristotelem lib. IIII. cap. X. de animal. requiratur.

Fuga infirmior ob graue pondus.

Musculus balenæ masculus.

Balena in arena dormit.

Pisces q̃dã manu capiuntur dormientes.

De multis

De multiplici genere Cetorum.

CAP. X.

VLTIPLEX est genus cetorum, quidam enim hirsuti, & hi maximi (vt Alber. atteſtatur) quatuor iugerum magnitudine: (iugerum verò habet ſecundum Plin. lib. XVIII. cap. III. in longitudine pedes CCXL. in latitudine CXX.) quidam planæ pellis, hiq; ſunt minores, atque in Occidentali, ac Septentrionali Oceano capiuntur. Quòd quatuor iugerum ſint, Plin. lib. IX. cap. III. & Solinus cap. LXV. aſſerit: ſed lib. XXXII. cap. I. dicit Plin. cetos DC. pedum longitudinis, & CCCLX. latitudinis in flumen Arabiæ intraſſe. Quidam rictum oris habent dentatum, ac longiſſimum, videlicet longitudinis XII. vel XIIII. pedum, ac dentes ſex, vel octo, vel duodecim pedum. Duo tamen dentes canini cæteris ſunt longiores, ſubtus ſicut cornu ad modum dentium apri, vel elephantis. Hoc autem genus ceti habet os aptum ad manducandum: oculos adeò amplos, vt ambitus vniuſcuiuſq; XV. homines ſedentes admittat, immò XX. vel amplius, ſecundum beluæ quantitatem. Cornua præterea longitudinis ſex, vel ſeptem pedum, CCL. ſuper quemlibet oculum habet, cornea duritie, ad rigidam vel placidam, anteriorem vel poſteriorem motionem, & ventilationem. Hæc ſimul cohærent ad oculorum protectionem tempore tempeſtuoſo, aut cùm alia cum inuaſerit belua inimica. Neque mirum, quòd tot cornua, licet ſatis moleſta, habeat, cùm inter oculos in fronte ſpatium eſt XV. vel XX. aut amplius pedum. Quantæ autem magnitudinis, aut longitudinis coſtæ, & oſſa eius ſint, aut in quem vſum reſeruata prodeſſe queant, etiam pellis, caro, pinguedo, in ſequentibus capitulis oſtendetur. Similitudinem autem prædictæ orcæ, quæ lingua Noruagica Springhual dicitur, id eſt ſaltans, ab agilitate & celeritate, qua balenam vrget, & eius ſecreta petit, qui amplius videre velit, videat Solinum cap. XLV. de delphinis Nili, quorum dorſa ſerratas habent criſtas. Hi delphines crocodilos ſtudio eliciunt ad natandum, demerſiq; aſtu fraudulento tenera ventrium ſubternatantes ſecant, & interimunt, vt aſtutia formidabilem beluam, ſcilicet crocodilum deleant, quam fortitudine nequeunt ſuperare.

Ceti 4. iugerũ magnitudine.

Balenæ rictus oris 14. pedũ.

Oculi ambitus ceti 15. hominꝫ nes capit.

Cornua cohærentia.

Balenæ frontis ſpatiũ 20. pedes habet.

Springhual.

Delphines Nili ſerrata dorſa habent.

De crudelitate cuiusdam Ceti.

CAP. XI.

Totilas.

Terræmotus crebriores fiunt.

Nilus præter solitũ excrescit.

Cetus quidam capitur.

Cetus nauigia ad imum deprimit.

Iustinian'Imp.

CVM Procopius lib. III. belli Gothorum plurima de Totila, ac armis, & stragibus suo tempore in Italia perpetratis commemorat, voluit etiam huic proposito hoc memorabile portentum accommodare: quòd eadem tempestate, hybernoq; tempore, cum Byzantii, tum & in aliis locis terræmotus facti, asperiores quidam & maximi, noctuq; omnes, atque adeò, vt qui ea incolerent loca, ruinis iam iam suspicati oppressum se iri, ingenti formidine tenerentur, cùm aliàs nullo affecti sint malo: tunc item & fluuius Nilus vltra XVIII. cubitos supra alueum ipsum ita elatus excreuit, vt sua inundatione præter solitum vniuersam irrigârit Aegyptum, quod nullo anteriori seculo accidisset. Ideoq; hominibus stuporem, & animalibus exitiũ intulit admirandum. Per id tempus etiam cetus quidam marinus piscis (quem Porphyrium Byzantini vocant) mirificè capitur. Hic sane circa annum iam quinquagesimum, vt Byzantinis ipsis, ita & finitimorum locorum tunc incolis infestior fuerat, non continenter, sed per temporis interualla. Nam & nauigia pleraq; ad ima depressérat, multarumq; nauium vectores ac nautas turbando, & vim inferendo longius disturbârat: cuius beluæ capiendæ magnum Iustiniano Imperatori studium fuit: peragere tamen, quod ei animo inerat, nulla hic potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc belua venerit, paucis ostendetur.

De captura

De captura huius Ceti, & magnitudine eiusdem.

CAP. XII.

RAT fortè in summa tranquillitate tunc mare, delphinorumq; grex ingens circa ostium Euxini ponti vno agmine confluebat: qui subitò ceto illo conspecto, quocunque licuit, perfugium habuere: pars tamen maxima ad Sagaridis fluminis exitum sese ex fuga recepit. Cetus verò in eo tum primùm delphinorum aduentu, nonnullos ex his, sed improuidos equidem vorauit. Siue itaque fame tunc detineretur, siue id ex certamine ageret, continenter, & tam diu fugientes hos insectatur, quoad tandem in continentem ex incursu delatus, nec volens quidem, profundiori se limo immersit. Vnde quibusuis modis eruere se connitendo, nullo potuit pacto limoso è loco exolui, sed quò magis enitebatur, eò & acrius limo se immergebat. Quæ res vbi ad circumiecti loci incolas passim est perlata, concursu vndique facto, in cetum mox irruunt, securibus vndequaque, & crebris ictibus præcidendo: neque hoc pacto conficere beluam potuere. Funibus demum præualidis colligatam, magna vi hominum extrahunt, & plaustris deuehendam imponunt. Cuius magnitudinem cum cura emensi, cubitis in longitudine XXX. in latitudine X. hanc esse comperibant: quam illi per cœtus partiti, vt cuiq; libuit, vel sibi sale conditam seruârunt, vel fortè depasti mox sunt. Byzantini verò, siue terremotu pauefacti, siue Nili inundatione insolita moti, siue ceti prodigio ducti, futura statim animo præsagire, quæ de se fortè quisque excogitarat mortalium more: qui dum præsentibus molestiis opprimuntur, temerè contemplando quædam futura prognosticantur, put cetum illum absumptum, à malis vindictam sumere prę-
ferebant. Strabo asserit lib. primo, vix apud Græcos balena maiorem beluam inueniri: & illa plerunque à validiore voratur.

Modus capiendi cetum.

Sagaris fluuius.

Cetus delphinos vorat.

Cetus in limum se mergit.

Incolæ ad prædam cõfluunt.

Cetus funib' ligatus attrahitur

Cetimagnitudo

Byzãtini malè sibi prçsagiũt

Balena in Græcia maxima belua.

De monſtroſo Piſce in littore Septentrionalis Angliæ M. D. XXXII. reperto.

CAP. XIII.

Belua mõſtroſa in Anglia reperta.

1532.

ETSI hæc monſtroſa belua pro portento ab incolis illius regionis habita ſit, atque cum ſtupore ob inſolitam magnitudinem conſpecta: attamen littora Noruegiana inter Bergenſium, ac Nidroſienſium ora, quaſi continuum domeſticumq; hoſpitem talem beluam habent. Ideoq; locum hic inter grandiores maris incolas obtinet, ea relatione, qua verè deſcriptus erat à quodam nobili Anglicano, ſub hac forma: Proiecit in arenam apud Thinemuthum, mare noſtrum hoc menſe Auguſto M. D. XXXII. mortuam beluam molis, & magnitudinis ingentis, quæ iam magna ex parte diſcerpta eſt, remanet adhuc tamen, quantum centum fermè ingentia plauſtra vix auehere poterũt. Aiunt, qui primùm beluam viderunt, & vti poterant diligenter perſcripſerũt, longitudinis illam fuiſſe XXX. vlnarum, hoc eſt pedum nonaginta: à ventre ad ſpinam dorſi (arenis immerſam) ſpatium eſſe circiter octo, vel nouem vlnarum: certum non habetur. Nam XXVII. die Auguſti ipſe ibi affui, fœtente iam belua, vt vix ferri poſſet fœtor. Coniectant dorſum ipſius ad ſpatium trium vlnarum eſſe in arena immerſum, quandoquidem quotidie alluitur, & operitur fluctibus arenoſis. Rictus oris longitudo ſex vlnarum, & dimidiæ: mandibulæ ſeptem vlnas ac mediam continent: circuitus alicubi vlnæ vnius & dimidiæ, alicubi minus: omnino ſicut quercus grandis eſt. Triginta coſtas in lateribus habet, magna ex parte longitudinis XXI. pedum, circuitu vnius pedis & dimidii: tres ventres, veluti vaſtos ſpecus: & triginta guttura, quorum quinque prægrandia ſunt. Habet duas pinnas: vtraque quindecim pedum in longitudine: vix poterant decem boues alteram earum abſtrahere. Palato adhærebant quaſi laminæ corneæ, vna ex parte piloſæ, qualem iam vnam vides ſupra mille. Non eſt fabula Polidore, ſed res veriſsima, quamuis non omnes vnius magnitudinis. Longitudo capitis à principio vſque ad rictum, ſeptem vlnarum.

Beluæ lõgitudo 90. pedum.

Dorſi lõgitudo

Oris rictus.

Mandibulæ.

Coſtæ 30.

Ventres tres.

Guttura 30.

Pinnæ duæ.

Laminæ corneę innumeræ.

Capitis longitudo.

De lingua

De lingua variatur: maior pars censet septem vlnarum fuisse longitudine. Aiunt genitale ei fuisse prodigiosæ magnitudinis: membrum (inquam) masculinum vir quidam cùm dilaniaret, ferme submersus fuisset, in ventrem beluæ cadens, nisi costa arrepta se sustentasset. Spatium inter oculos sex vlnas tenebat: oculi, & nares tanto corpori valde impares, & quales bobus esse solent. Cauda bisurcata, & serrata, latitudine septem vlnarum. In capite duo magna foramina erant, per quæ putatur beluam plurimam aquam, veluti per fistulas eiectasse. Nulli denique illa fuere dentes: vnde colligitur non fuisse balenam: nam balenis aiunt maximos esse dentes: exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore huius piscis erant.

Lingua 7. vlnas. Genitale immensum. Oculi 6. vlnis inuicē distabant. Cauda bisurcata. Branchiæ duæ. Balena maxios dentes habet.

De Xiphia, Monocerote, & Serra.

CAP. XIIII.

QVIA & hæc belua versatur in Septentrionalibus aquis, meritò aliis monstrosis veniet adiungenda. Est enim xiphia, secundum Albertum lib. XXIIII. de Animal. animal nulli alteri simile, nisi in aliqua proportione ceto. Caput habet horridum, vt bubo: os profundum valde, veluti barathrum immensum, quo terret, & fugat inspicientes: oculos horribiles: dorsum cuneatum, vel ad gladii formam eleuatum: rostrum mucronatum, quo naues per fossas, vt Plinius lib. XXXII. cap. II. asserit, in Oceano ad locum Mauritaniæ, qui Cotta vocatur, non procul Lixo flumine submergit: vbi quasi in primo originis loco diutius conseruatur. Littora verò Septentrionalia plerunque veluti latrunculi, ac noxii hospites damna semper occurrentibus nauigia perforando, ac submergendo illaturi ingrediuntur. Vocantur & xiphiæ gladii, Siciliam attingentes, qui venatione thynnorum, ac eorum commestione mirum in modum impinguescunt: capiunturq; hoc modo, vti refert Stra-

Xiphiæ piscis descriptio.

Xiphię dorsum cuneatum.

Gladii pisces.

Modus capiendi xiphias.

bo lib. I. Manentibus in ſtatione frequentibus duorum remorum ſcaphis, ſpeculator quidam communis ſupernè inſtat: duos ſingulæ ſcaphæ tenent: alter remigat, alter haſtam habens manet in prora. Cùm primùm verò ſpeculator ſupereminentiam galeotæ ſigno indicat (b luæ verò ſupra mare pars tertia eminens ſertur) ſcapha propius appellitur. Deinde iacto manu telo, vulnus incutit. Tum euulſa ſine cuſpide de corpore haſta, quod telum ſanè eſt hamatum, vt educi facilè queat, apteq; infixo ei funiculo appenſo, ſauciata acclinat belua, donec agitata ſuffugienſq; laſſetur. Tunc in terram ſubducunt, aut intra ſcapham accipiunt, niſi prorſus immenſum corpus exiſtat: quod ſi in mare telum exciderit, haud ſanè perit. Eſt nanque vel è quercu, vel ex abiete compactum, adeò vt querna grauitate demerſum, deinde in ſublime relatum facilè poſsit apprehendi. Contingit autem interdum & remigem in ſcapha per magnum galeotarum gladium vulnerari: cùm inſtar apri beluæ vigeat impetus: aſperrimè fit ipſa venatio. Hæc Strabo. Monoceros eſt monſtrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias penetrare poſsit, ac deſtruere, & hominum multitudinem perdere. Sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cùm ferox ſit hæc belua, tarditas ſua, quam habet maximam, præuiſa, timentibus eius acceſſum fugam concedit. Serra belua ſimiliter marina eſt, ingens corpore, caput habens criſtatum, durum, ſicut ſerra dentatum: ſubter nauibus natans ſecat eaſdem, vt intrante aqua merſis hominibus, eorum cadaueribus ſatietur. Eſt & aliud genus ſerræ, ſe erigens contra velificantes: quod mox XXX. vel XL. ſtadiis peractis, laſſum deſcendit in mare. Orcarum gladio dorſotenus eleuato ſæpe piſcatores vulnerati, deficiunt: ita & loliginum tactu manum retrahunt ſtupefactam.

Galeota piſcis.

Xiphiæ telo hamato capiunt

Remiges vulnerant à belua.

Monoceros piſcis.

Monoceros belua ferox, ſed tarda.

Serra piſcis.

Orcarũ gladio nautæ vulnerantur.

De modo

De modo piſcandi Cetos, & Balenas.

CAP. XV.

VIA mira auiditate balena fertur in eſum halecis, & vitulorum marinorum, tanquam piſcium cæteris omnibus pinguiorum: idcirco ſæpius periclitatur in ſcopulis arenoſis, qui maris æſtu, ſiue fluxu, atq; refluxu, quaſi denudati ab aquis, immerſæ beluæ exitum non concedunt, vt ſe recipiat ad gurgitem propinquiorem: vnde tãto cum impetu fortitudine caudæ laborat, quòd foſſa ampliſſima relicta, veluti in nido ligata (obſtantibus vndiq; arenis) enatare non poſsit. Hoc cùm piſcatoribus innotuerit, turmatim accurrunt, funibus atque anchoris fortiſsimis (ne æſtus reditu eos euadat) intra rictum oris, atq; capitis ſpiracula, ſeu branchias, beſtiam hanc ligant: magnaq; manu, multiplicatiſq; viribus eam in littus attrahunt, vel ita conſtringunt, vt nulla etiam magna potentia in aquas reſilire valeat. Eoq; caſu feliciter arridente, diuiſa præda, quiſque regreditur ad alias domeſticas occupationes, donec iterum occurrat ſimilimus, vel alius optatior quæſtus. Saneq; in tempeſtatibus contingit, vt aliqua immanis belua, vi inimicæ beſtiæ vulnerata, vel fatigata, ſeu cunctis viribus deſtituta, ventorum vi ad littus proiiciatur, præda vt ſit occupantibus eam. Verùm vbi dubitatur quòd illi redituræ ſint vires, gladiolos, aut grãdes acutiſsimoſq; tribulos ſub latus quieſcentis immittunt, vt ſanguine impetuoſo ferri motu effluente, vita deſtituatur. Accidit etiam, & quidem facilius, quòd beluam in arena ad obiectum ſolis profundiſsimè dormientem, funibus & anchoris ita firment, vt in prædam venantibus cedat.

Balẽa arenis ob auiditatem võrãdi immerſa capitur.

Piſcatores congregantur ad prædam capiẽdam.

Beluę tẽpeſtatibus in littus agitantur.

Cautela ne ꝓda ī mare euadat.

Balena ꝓfundè dormiẽs faciliùs capitur.

De mira affectione Balenarum erga fœtum.

CAP. XVI.

Piſciũ diuerſa generatio.

Piſces qui oua generant.

Aqua blãda nutrix aiantium

Piſces q. fœtus emittunt.

Balenę fœtus in aluũ ob pricu la recipiunt.

Piſciuni pietas i homine vix reperitur.

Balenę brãchias non habent.

Balenæ aq̃s ſpirãt ſuper catulos, ne arena impediantur.

Balenarũ catuli 10. ãnis creſcũt

BEATI Ambroſii in Hexamer. lib. V. cap. III. trita ſententia eſt, quòd ſicuti volatilium, terreſtrium, ita & aquatilium varia generatio reperiatur. Hinecꝫ receptum eſt, quòd piſcium alii oua generent, vt trutæ, lupi, & percæ: alii viuos fœtus de corpore ſuo edant, vt muſtelæ, caniculæ, ceti, delphini, phocæ, ſeu vituli marini. Qui oua generant, non nidos texunt vt aues, necꝫ cum moleſtia ſui nutriunt, ſed aquis oua ſouenda committunt: ipſaꝫ aqua fœtus animat & creat, tanquam blanda quædam mater animantium. Cùm ergo ouum cadit, aqua quodam naturæ ſuæ gremio, quaſi blanda nutrix illud ſuſcipit, & animal celeri fotu reddit: continuo enim tactu parentis animatum ouum cecidit, & piſcis exiuit. Qui autem viuos fœtus emittunt, cùm partus ediderint, ſi quid fortè inſidiarum terroriſꝫ præſenſerint circa catulos ſuos quęquam moliri, quò tueantur eos, vel teneræ ætatis pauorem materno affectu comprimant, aperire ora, & fœtus ſuos innoxio dente ſuſpendere, interno quoꝫ recipere corpore, & genitali feruntur aluo abſcondere: atꝫ iterum fotu quodam eos ſui caloris animare, & ſpiritu alere; duoſꝫ in corpore vno viuere, donec aut in ſecuritatem deferant, aut corpore ſuo obiecto, natos ſuis defendant periculis. Qui humanus affectus hanc piſcium pietatem poſſit imitari? Ecce natura ſeruat in piſcibus, quod raro inuenitur in hominibus. Balenæ igitur branchias non habentes, fiſtulis ſpirant: quod in paucis animalibus inuenitur. Fœtus ſuos geſtant cùm infirmantur, & inualidi ſunt: & ſi parui ſunt, eos in ora ſuſcipiunt. Hoc idem imminente tempeſtate faciunt, & poſt tempeſtatem illos euomunt. Quando propter defectum aquę fœtus impediuntur, ne matrem ſequantur, mater aquam ore receptam, inſtar fluuii, ad eos elicit, vt ſic inhærentes terræ (quemadmodum in ſuperiori imagine videtur) liberet. Adultos etiam diu comitatur. Adoleſcunt autem celeriter, & decem annis creſcunt.

Adhuc

Adhuc de aliorum Piſcium affectione erga ſuos fœtus, & pietate in ſuam ſpeciem.

CAP. XVII.

PISCIS Abren dictus, tempore tempeſtatis maris natos ſuos in ventre ſaluat, & poſteà ſerenitate oborta euomit eos. Galalca, ſecundum Albertum lib. XXIIII. de Animal. animal eſt marinum, quod fœtum in vtero viuere ſentiens extrahit, & lactat: ſin autem extractum immaturum comperitur, in vterum reponit, nutritq; , donec ad maturitatem formetur. Torpedo, iuxta Plin. lib. IX. cap. LI. octogenos fœtus habens inuenitur: eaq; intra ſe parit oua præmollia, in alium vteri locum transferens, atq; ibi excludens: & circa æquinoctium parit. Eſt & piſcis teſtudineæ formæ, de quo Pet. Martyr VIII. lib. Crediti continentis deca. III. mira refert, quòd licet ſit monſtroſus, mirè diligat hominem, vt permittat ſe ab eo aliquoties capi. Rurſus aſſerit eodem lib. in principio, piſcem eſſe in mari Caſpio cani ſimilem, qui dente hominem ſecet, & deuoret. Ad hoc etiam propoſitum verba Caſsiodori in vltima epiſtola lib. XI. de pietate loquentis, non incongruè venient applicanda. Dicit enim quorũdam piſcium hanc eſſe naturam, vt ſe muniant ab inſidiis, & alios irretitos iuuent. Piſceus (inquit) lupus arenis ſe mollibus, vt plumbati lini inſidias euadat, immergit: qui vbi ſupradicta retia eius tergum fruſtra diraſerint, alacer in vndas exilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoſcit. Scarus eſca pellectus, cùm iunceum carcerem cœperit introire, mox vt ad ſe exitium ſuum inuitatum fuiſſe cognouerit, in caudam labitur, paulatim ſe ab anguſto ſubducens. Quem ſi alter eiuſdem generis cognouerit irretitum, extrema eius mordicus trahit, vt qui ſibi captus non poteſt ſubuenire, alterius ſolatio probetur euadere. Sic & ſauri argutum piſcium genus, à velocitate nominati, cùm ſe in inſidias nexuoſas impulerint, quaſi quibuſdam funibus æquabiliter illigati, totis niſibus trahentes retroſum, ſocios conantur liberare captiuos. Plura ſunt, ſi talia perquirantur. Omnia enim, quæ poſſunt habere contraria, facilis caſus abſumeret, ſi curam propriæ ſalutis non haberent.

Abren piſcis.

Galalca belua marina.

Torpedo piſcis

Piſcis hominẽ diligens.

Piſcis hoiem interficiens.

Caſsiodorus.

Piſciũ quorũdam pietas.

Lupi piſcis aſtus.

Scari piſcis ingenium.

Sauri piſcis pietas.

Opera mutua eſt præſtãda.

De cauda

De ſpermate Ceti, quod Ambra dicitur, & eius Medicinis.

CAP. XVIII.

Alber. lib. 24.

CETVS humanæ propagationis more cum balena congrediens, ob velocitatem coitus multum ſperma emittit, & reſoluit, atque ſic reſolutum vulua totaliter non admittit. Spargitur amplè per mare in diuerſis figuris, colorem cæruleum habentibus, magis tamen ad albedinem tendentibus, ſibiinuicem conglutinatis: atque à nautis ſolicitè (vt inter nauigandum in Oceano ſparſum vidi) colligitur, vt medicis purgandum vendant, qui purgatum ambram vocant: eoq; (vt Iorath autor eſt) contra guttas, & paralyſin, tanquam præcipuo, & pretioſiſsimo vnguento vtuntur. Prætereà Platearius aſſerit, quòd ambra ſit ſperma ceti, id eſt balenæ, & quòd calida ſit & ſicca in ſecundo gradu. Eſt autem alba, & ſi inuenitur coloris gypſei, melior eſt. Sophiſticatur autem cum puluere ligni aloes, & ſtyrace, muſco, & quibuſdam aliis. Sed hoc agnoſcitur: quia ſophiſticata ad mollitiem facilè reducitur tanquam cera, ambra verò integra non ita liqueſcit. Habet virtutem confortandi, valetq; contra ſyncopin, & epilepſiam. Prætereà Conſtantius in lib. graduum dicit, quòd ambra de ventre cuiuſdam maximæ beſtiæ egrediatur. Quidam tamen dicunt, quòd in fundo maris naſcatur, calida & ſicca in ſecundo gradu exiſtens, & frigidas naturas confortans. Auicenna aſſerit: Ambra (vt æſtimo) eſt manatio fortis in mari, melior griſea quia fortis, deinde varia, pòſt citrina. Et adulteratur cum gypſo, & cera, & ladano: nigra ſpecie mala eſt. Multoties autem aſſumitur ex ventre piſcis: qui ſi eam comedit, moritur. Eſt autem calida & ſicca, & videtur eſſe calida in ſecundo gradu, ſicca in primo. Confert autem decrepitis propter ſubtilitatem ſuæ calefactionis, tum etiam cerebro, ſenſibus, ac cordi.

Ceti ſpma paſſim ampliat i vndis.

Ceti ſpma à nautis colligitur

Medicinæ ex ambra.

Ambra calida & ſicca.

Ambra qũo ſophiſticetur.

Conſtantius.

Auicenna.

Modus adulterandi ambram

Ambræ variæ medicinæ.

De cauſa

De cauſa cur ſperma animantium non ſit nigrum, ſed album.

CAP. XIX.

QVOD ſperma multam ſimilitudinem cum vnguento habeat, vt ſuperius dictum eſt, inconueniens non videtur: quandoquidem Albet. lib. XVI. cap. IX. de Animalibus dicit, ſperma in multis conuenire cum ſubſtantia olei: tum etiam ſpiſſari calido in corpore animalis exiſtens, & ſolui frigido, quando ſub dio ſtat extra corpus animalis. Cauſas præterea ibidem ponit, quare ſperma animalium exit ſpiſſum & album à corpore generantis. Ex calore enim interiori generatur, & adunatur in eo ſpiritus multum calidus, qui inſpiſſat & dealbat ſubſtantiam eius: cùm autem exierit, & infrigidatur, diſſoluitur calor, qui eſt in eo, & euolat cum calore ſpiritus: ſed hoc accidit ſpermati, quando infrigidatum incipit deſiccari. Præterea, quòd quidam dicunt ſperma elephantis eſſe nigrum, vt carbo, propter terreum in ipſo contentum, & per conſequens magna generari ex eo oſſa in corpore elephantis, &c. arguit Albertus eodem loco impoſsibile: ſed neceſſarium eſſe, quòd ſperma vnum ad naturam animalis ſit magis terreſtre, quàm aliud ſecundum diuerſitatem complexionis animalium. Sperma tamen animalis, cuius corpus eſt terreſtre, efficitur terreſtre, & album, & ſpiſſum, propter aëris admixtionem, ſicut & alia ſpermata. Neque Aethiopis ſperma nigrum eſt, cùm deprehenditur dentes eorum eſſe albiſsimos. Cauſa enim albedinis ſpermatis eſt ſpumoſitas ipſius, quæ ſpuma eſt albi coloris, præcipuè illa, cuius ſubſtantia eſt ex partibus paruis, ventoſis, & ampullis minutiſsimis latentibus. Similiter accidit mixtioni aquæ, & olei, fortiter factæ. Sperma autem eſſe butyroſum & ſpumoſum, antiqui fabulantes non ignorabant: quandoquidem deam coitus Venerem, quæ cupidinem lactat, dixerunt natam eſſe de ſpuma teſticulorum. Qui autem hac ratione Alberti haud contentus, meliorem cum in his, tum in aliis (ſi poſsit) indagare voluerit, liberum ei relinquitur.

Ambrę cum vnguento magna ſimilitudo.

Sperma à corpore album exit.

Sperma elephãtis nigrum.

Spermatum color varius.

Spermatis albedo ſpumoſitas ipſius.

Sperma ſpumoſum.

Venus Cupidinem lactat.

De pinguedine, carnibus, ossibus, & coriis Cetorum, ac similium animalium.

CAP. XX.

Cetorũ magna vtilitas.

Currus 300. ex vno ceto replentur.

Ceti carnes & lardũ sale condiuntur.

Ceti pinguedo maxima.

CETIS, seu balenis è mari piscatorum arte, ingenio, & magno labore extractis, siue vi ventorum ac tempestatum, aut inimicorum piscium furia littoribus impulsis, incolæ prædam securibus, & asciis partiuntur, ita vt ex vnius balenæ, siue ceti carne, pinguedine, & ossibus, CCL. vel CCC. plaustra repleri possint. Carnem & lardum in multis, & magnis vasis, inter cæteros immensos marinos pisces sale condiunt: eaq; pro commoditate, & esca domestica vtuntur, aliisq; ad eum vsum vendunt in remotas orbis partes deferenda: Pinguedo, vel adeps ceti, magna est in toto corpore, sed maxima in capite circa cerebri medullam: vnde quandoque XII. lagenæ, quarum quælibet vix ab vno homine portari potest, quãdoq; XXX. vel XL. huius pinguedinis plenæ (quælibet Barile Romanum magnitudine sua superans) per totidem viros fortes vix portatu idoneæ extrahuntur, eliciunturq;. Vtilitas verò huius saginæ ea est, vt lampadibus infusa, & aucta semper, ad altaria, siue alia loca sacra, tam noctu, quàm interdiu continuò lumen administret: priuato etiam vsui, ac domestico, cùm in hyeme nulli ibidem dies sint, plurimum deseruiens. Ossa præterea eius minora defectu lignorum domestico foco adaptantur: immò & aliorum piscium capita, vti etiam Solinus cap. XXV. gentem Neurorum ponit, quæ ossibus adolet ignes focorum. Adest & assertio Volaterrani lib. XXV. qui pro miro adducit, Scythas animalia, & Tylenses loco lignorum pisces comburere: quod in Septentrione vltra Nidrosiam non est, quia ibi (lignis ob frequentes tempestates haud crescentibus) continuò comburunt ossa piscium in maxima multitudine (vt suprà dictum est) captorum. Ex corio deniq; balenæ fiunt balthea, loculi, tractorii funes pro vsu campanarum, diu durantes: immò partita pelle vnius beluæ, XL. homines ex ea vestiri queunt, quemadmodum Solinus cap. LXVII. refert de Chelonophagis, qui

Ceti pinguedinis vsus.

Ossa pro lignis comburuntur.

Pisces & aialia loco lignorũ comburuntur.

Ceti corio 40. homines vestiuntur.

Chelonophagi

coriis

coriis piſcium veſtiuntur. Dicit & autor libri De nat. rerum, quòd in mari Occidentali piſces ſunt, ex quorum pellibus homines ampla, & pulchra faciunt ſibi veſtimenta, prout ſuprà de multis generibus pellium eſt oſtenſum. Item Paulus Diaconus de corio biſontis meminit, quòd in eo XV. viri vnus iuxta alium cubare potuerint. coriis piſcium veſtiuntur. Coriũ biſontis 15. hoies capit

De multiplici vſu, & medicina pinguedinis Cetorum.

CAP. XXI.

NAVTAE hac præcipuè vtuntur pinguedine ad nauium tabulas foris inungendas, ne in horrida, ſiue aſperrima hyeme, glaciales aquæ nauibus ſubmergendis adhæreant, aut congelentur, quia aquarum conſtrictionem prohibet, prout ſuperius lib. XI. cap. XXIII. & lib. XII. cap. XI. fuerat oſtenſum. Aurigæ etiam neceſſarium eius vſum ſibi vendicant in rotis curruum perungendis: immò & pellium præparatores, vt etiam ſuperius dictum eſt de pinguedine vitulorum marinorum. Nec Plin. lib. XXXII. cap. I. eius vſum Arabis deeſſe aſſerit, ſicuti nec aliorum piſcium adipis, in camelis perungendis, vt afili ab his fugentur odore. Pulmone marini piſcis ſi fricetur lignum, ardere videbitur ſicut oleum: vnde & ex quorundam pulmonibus oleum fieri conſuetum eſt. Adeps marinorum, ac fluuiatilium piſcium liquefactus, oleo, & melle admixto, oculorum claritati confert. Eſt & Auicennæ opinio, quòd adeps piſcis confert aquæ oculi, ac acuit viſum cum melle. Dioſcorides afferit, quòd adeps piſcium fluuiatilium melle mixto, ſolutus in ſole, caligines oculorum detergat. Demum Plin. lib. XV. cap. VII. dicit ichthyophagos ex piſcibus oleum factitium ad plurimam rerum vtilitatem exprimere.

Nauiũ tabulæ inungũtur, ne congelentur.

Cetorum adipe aurigæ rotas vngunt.

Cameli adipe piſciũ perunguntur.

Piſcium adeps prodeſt oculis

Oleum factitiũ ex piſcibus.

De structuris ex ossibus Cetorum.

CAP. XXII.

Arbores in extremis Septentrionis humiles.

Cetorum ossa pro structuris diu valent.

Tecta ex ossib.

Sedilia ex ossibus

Ceti costarum longitudo.

Spinę ceti quantitas.

ACTA mentione quàm maxima sint corpora cetorum, siue balenarum, in capite, dentibus, oculis, ore, cute, ossa locum exigunt, vt & suam inueniant declarationem: quæ talis est: Cùm vehementia frigorum in extremis partibus Septentrionis, & validæ tempestates ibidem haud sinant in altum crescere arbores, è quibus erigi possint necessariæ ædes: ideò prouida natura incolis prospexit, vt ex ingentissimis beluarum costis fabricare valeant domos, & reliqua necessaria in eisdem. His enim beluis marinis ad littora tam inimica vi aliarum bestiarum appulsis, quàm venatione hominum frequenti attractis, vt illic incolarum præda fiant, vel putredine consumantur, certum est ex eis relinqui talia, tamq; vasta ossa, quòd ex his integræ habitationes, tum quoad parietes, portas, fenestras, tecta, sedilia, tum etiam quoad mensas, confici queant. Hæ enim costæ XX. XXX. aut plurium pedum sunt: præterea spinæ, spondyli, atque vasti capitis bifurcata ossa haud paruam in se quantitatem habent: quæ omnia artificum industria ita ferris & limis aptantur, vt faber lignarius adhibita ferrea iunctura compendiosius nihil extruere posset. Meminere simila Plin. lib. IX. cap. III. & Strabo lib. XV. qui in hunc modum hac de re loquitur: Ichthyophagorum regio in India secus mare est, & magna ex parte arboribus caret, raritas in ea palmarum. Deinde: Vescuntur piscibus, tum ipsi, tum eorum pecora: & aquas pluuiales, aut fossiles potant: pecorum carnes piscibus præbent:

Ichthyophagi Indiæ domicilia ex ossibus habent.

Portę ex maxillis cetorum.

Panes ex piscibus cõficiunt.

domicilia ex ossibus cetorum, & ostreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium, & fulcrorum vsum costæ præstant, portas maxillæ: ex vertebris fiunt mortaria, in quibus pisces subiguntur ad solem assati: postea ex his panem conficiunt frumenti paululum admiscentes. Hæc Strabo.

Adhuc

Adhuc de externis exemplis huiuſmodi ſtructurarum.

CAP. XXIII.

ASSERIT Plinius lib. IX. cap. III. dicens: Gedroſos, qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni claſſium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis beluarum facere, oſsibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenûm cubitorum longitudinis reperta. Sunt etiam qui ſpinis dorſi huius beluæ, ſeu vertebris concauatis, velut mortariis, pro ſpeciebus conterendis vtantur. Prætereà Volaterranus lib. XXV. dicit ſe vidiſſe anno Domini M. CCCC. XCVIII. apud vada Volaterrana repertam in littore extinctam, ſiue balenam, ſiue cetum, ſiue alterius generis beluam, magnitudine pedum centum, cuius dorſi vertebræ ſexaginta fuere: ſeptem ex eis Volaterras allatas: quarum quælibet equi ephippium æquabat. Sunt & teſtudines in Taprobana inſula, quarum tanta eſt magnitudo (teſte Solino cap. LXVI.) vt ſuperficies earum domum faciat, & numeroſam familiam non arctè receptet. Et idem cap. XLVII. inquit: Ioppe oppidum antiquiſsimum orbe toto, vtpote ante inundationem terrarum conditum. Id oppidum ſaxum oſtentat, quod vinculorum Andromadæ veſtigia adhuc retinet: quam expoſitam beluæ non irritus rumor circumtulit: quippe oſſa monſtri illius M. Scaurus inter alia miracula in ædilitate ſua Romæ publicauit. Annalibus nota res eſt. Menſuræ quoque veracibus libris continentur, ſcilicet quòd coſtarũ longitudo exceſſerit pedes XL. & excelſitas elephantis fuerit Indicis eminentior. Porrò ventriculi ſpinæ ipſius, latitudine ſemipedem ſunt ſupergreſsi. Hæc Solinus. Horum quoque oſsium in eundem modum Plin. lib. IX. cap. V. meminit. Sunt denique maxima cetorum oſſa in ſcopulis Islandiæ, & Norvegiæ, in quibus tanquam ſaxis naufragia fiunt.

Coſtę quadragenûm cubitorũ.

Belua marina vertebras dorſi 60. habuit.

Teſtudinũ ſuperficies domum faciunt.

Andromadæ viculorũ veſtigia M. Scaurus.

Coſtę 40. pedũ

Cetorum ſi oſſibus naufragia fiunt.

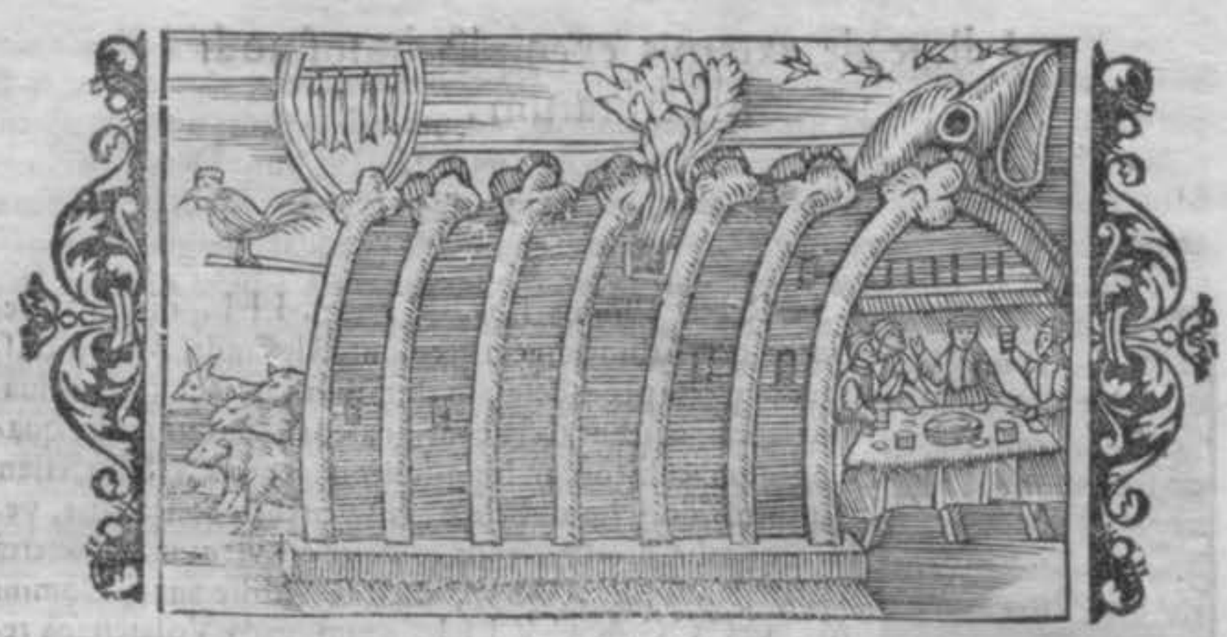

De Domibus ex erectione integrarum coſtarum.

CAP. XXIIII.

Ceti oſsium cõpago pro domo erigitur.

EXESIS igitur, ac diſſolutis carnibus, & inteſtinis huius vaſtiſsimæ beluæ, ſola oſſa remanent in modum magnæ carinæ: quæ demum imbribus, & aëre purgata, viribus hominum ad hoc vocatorum, inſtar domus erigitur: tum induſtria conſtituentis patroni, feneſtris in culmine tecti, vel lateribus beluæ collocatis, in plures & cõmodas habitationes diuiditur: ianuęq; fiunt ex corio eiuſdem beluę, longè prius ad eum, aliumq; vſum extracto, atq; vẽtorum aſperitate indurato. Separatim etiam intra hanc carinam, quaſi domum erectam, diſtinguuntur cameræ pro porcis, & aliis animalibus, more aliarum ædium lignearum: relicto ſemper ſub culmine huius ſtructuræ loco, pro gallis quaſi horologiis, vt homines nocte quæ ibidem hyeme continua eſt ad opus excitentur. Dormientes inter has coſtas non alia inſomnia vident, quàm ſi continuè in fluctibus marinis laborarent, aut in tempeſtatibus ad naufragium vſq; periclitarentur, prout in ſimili ſuperius lib. XVIII. cap. VIII. de gulonibus extitit declaratũ. Refert etiam Plin. lib. XI. cap. XXXVII. maxima aialia aquatilia habere pectora carinata, atq; coſtas multas pulchro naturæ ordine diſtinctas, ſicuti i aliis animalibus terrenis: vt ſunt homini octonæ, ſuibus denæ, cornigeris tredecim, & ſerpentibus triginta.

Ianuæ ex corio marinarum beluarum.

Cameræ itra coſtas cetorum.

Oſſea in domo quieſcentium natura.

Aqtilia pectora carinata habẽt

Coſtę quot homini, ſuibus, cornigeris, ac ſerpentibus.

De Anchoris dorſo Ceti impoſitis.

CAP. XXV.

Balena creditur inſula natans, Anchorę demittuntur in dorſum ceti.

HABET etiam cetus ſuper corium ſuum ſuperficiem tanquam ſabulum, quod eſt iuxta littus maris: vnde plerũq; eleuato dorſo ſuo ſuper vndas, à nauigantibus nihil aliud creditur eſſe, quàm inſula. Itaq; nautę ad illum appellunt, & ſuper eum deſcendunt, inq; ipſum palos figunt, naues alligant, focos pro cibis coquendis accendunt: donec tandem cetus ſentiens ignem ſeſe in profundum mergat, atq; in eius dorſo manentes, niſi funibus à naui protẽſis ſe liberare queant, ſubmergantur. Hic cetus (vt ſuperius de phy-

ſetere

ſetere, & priſte dictum eſt) aliquando fluctus hauſtos ita eructat, quòd alluuie nimboſa plerũq; claſſem nauigantium deprimat: & cùm in mari tempeſtas oritur, ſe ſuper fluctus attollit, vt in his commotionibus, ac turbinibus naues mergat. Arenas aliquando dorſo ſuſtollit, in quibus ingruente tempeſtate (vt libro De nat. rerum habetur) nautæ, terram ſe inueniſſe gaudentes, anchoris demiſſis falſa firmitate quieſcunt, ac ignes accenſos belua ſentiens, ſubitò commota ſe in aquas mergit, hominesq; cum nauibus, niſi anchoræ rumpantur, in profundum attrahit. Quòd verò nauigantibus terra apparet cetorum ac balenarum immenſitas, Ambroſius in Hexame. lib. V. cap. XI. fidem facit. Dicit enim: Cetus eſt piſcis infinitæ magnitudinis, qui ſi quando ſupernatat fluctibus, annatare inſulam putes, montes altiſſimos ſummis ad cœlum verticibus eminere: qui non in actâ, nec in littoribus, ſed in Atlantici maris profundo fertur videri, vt eius conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocẽtur, nec ſecreta elementorum adire ſupremæ terrore mortis vſurpent. Idem eod. lib. cap. X. Cete illa immenſa genera piſcium, æqualia montibus corpora. Et paulò antè: Vltra terminos orbis terrarum mare nõrunt, quod nullæ interpolent inſulæ, nec terra aliqua interiaceat, vel vlterius ſit poſita. Illic igitur, vbi diffuſum latè mare omnem ſpectãndi vſum, vtilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere ſe feruntur. Deinde: Habent ſuas regiones & habitacula diſtributa, manẽt in his inoffenſo vicinorum limite, nec vago tranſitu mutationes quærũt locorum, ſed tanquam patrium ſolum diligũt, & in his immorari dulce arbitrantur. Hęc Ambroſius. Meminit & Strabo lib. XVI. in verbo Dracones magni, quòd ſuper eorum dorſo in Libya herba innaſcatur.

Cetus arenas in dorſo fouet.

Ignes in dorſo ceti accendunt

Ambroſius.

Ceti vbi frequẽtius morantur

Cet' grãdis mõtibus adęquat

Ceti patriũ ſolum diligunt.

Herba in dorſo draconum naſcitur.

Adhuc de magnitudine eiuſdem Ceti.

CAP. XXVI.

IN ceto (vt autor eſt Iorath) magis terreſtris, quàm aquea dominatur natura: quando enim ſeneſcit, radices, frutices, & arbuſta ſuper ſe colligit, quæ creſcunt ſuper ipſum, & multiplicantur. Vnde beatus Hieronymus inquit, cetos & teſtudines tanta magnitudine eminere, vt nauigiis anchorarum ſtationem capiendis inſtar inſularum ſufficiant. Confirmat etiam hoc præſens propoſitum diui Brendani Britanniæ Pontificis marina peregrinatio in ſeptennium vſq; deducta, atq; in catalogo Sanctorum commemorata, quòd videlicet ipſe cum ſuis ſociis piſcem ingentem, nomine Iaſonem, inuenerit: in quem, inſulam eum eſſe ſibi perſuadentes, deſcenderunt, ignemq; accenderunt: dumq; piſce ſe mouere ſentirent, ad nauim repentè fugiendo vix vitam illo ſe continuò mergente ſeruârunt. Prætereà iuſſu Brendani piſces ſuper vndas ſe leuârunt, voceq; tonante Deum laudauerunt. Verùm ne temerario iudicio cuiuſuis talia tanquam vero haud ſimilia refutentur, attendere ad Platonem oportet dicentem, Non eſſe à nobis calũnianda, quę libris ſacrorum delubrorũ conſcripta referunt: prout Alber. lib. XXIII. de phœnice aue Arabiæ allegat. Cetus non comedit vt alii piſces, manducando ſcilicet, cibumq; dentibus comminuendo: ſed tantũmodò glutiendo intra ventriculum piſces immittit. Habet enim oris meatus ſtrictos ad piſces abglutiendos, quos odorifero anhelitu attractos deuorat, & in ventrem mittit. Habet inſuper in gutture quãdam pellem membranæ ſimilem, quæ multis meatibus perforata, non ſinit quicquam, niſi minutum, ingredi ventrem. Meminit demũ Strabo lib. XVI. Eratoſthenem tradere, ſe vidiſſe cetum in littus de mari eiectum centum & quinquaginta cubitorum longitudine. Eſtq; notatum, quòd quando cetus, ſeu balena ludit ſuper aquas, grauiſſimas indicat aduenire tempeſtates.

Cetus in dorſo radices, frutices, & arbuſta fouet.

Hieronymus.

Brẽdanus 7. annis in mari peregrinatus eſt.

Iaſon piſcis ingens.

Piſces iuſſu Brẽdani cantãdo Deum laudãt.

Plato veneratẽ ſcripta ſacrorũ delubrorum.

Cetus piſces ſaltem glutit.

Strabo.

Cetus à mari eiectus 50. cubitorum.

Ceti luſus tẽpeſtatẽ pręſagit.

De Porco monſtroſo Oceani Germanici.

CAP. XXVII.

Piſcis mõſtroſ' in littore Angliæ repertus.

Porcus mõſtroſus.

Porci marini mẽbra monſtroſa.

Porci marini membrorum interpretatio

Oculi in lũbis, & ventre.

Porcus marinus truculentus.

DICTVM eſt ſuperius eodem lib. cap. XIII. de monſtroſo piſce reperto in littoribus Angliæ, cum clara deſcriptione totius corporis, & ſingulorum membrorum eius, quòd ſcilicet M. D. XXXII. ibidem viſus ſit, & ab incolis in prædam raptus: nunc autem ad memoriam reducetur mõſtroſus ille porcus, qui M. D. XXXVII. poſteà anno, in eodem Germanico Oceano repertus eſt, totuſq; in omnibus ſuis partibus portentoſus viſus. Habuit enim porcinum caput, quartam lunæ partem in occipite, quatuor pedes draconis, duos oculos ab vtroq; latere in lumbis, tertium in ventre ad vmbilicum inclinantem, atque in poſterioribus caudam bifurcatam inſtar vſitati piſcis. Facta eſt eo tempore in vrbe Roma interpretatio, & imprimendo publicata, quid ſingulæ illius beſtiæ partes portenderent, videlicet hæreticos porcinam vitam plerunq; agere. Per lunam in occipite immutatio veritatis, quæ non in fronte, ſed in occipitio porci exiſtit, ſignificatur. In lumbis ac ventre, oculi ſcandalis pleni ſunt: ideoq; amputandi. Per pedes denicq; draconis quatuor mortalium affectus, & operationes peruerſiſsimæ indicantur, à quatuor angulis orbis terrarum malitioſè irrumpentes, incq; piſce præcipuè tanquam curioſo inſidiatore apparentes. Vtcunq; igitur ſit de hoc prodigioſo porco, meritò hic infelicis huius ævi impuris hominibus proponi poterit, vt per eius ſimilitudinem mõſtroſos mores horreant, virtuteſq; ac benignitatem amplectantur. Certum eſt porcum marinum prædandi artem, & ſeruitiam multum truculentam probè nouiſſe: ferociorq; exiſtit, quando vitulum marinum tanquam ſocium in omni præda aggredienda ſibi adiunctum habet. Autor denicq; libri De natura rerum concludit, quòd potentiores & validæ beluæ, ſemper imbecilliores & debiliores deuorent, vti in trito prouerbio Gothico fertur, Maiores fures minores plerunque ſuſpendere.

De Roſmaro

De Rosmaro, siue Morso Noruagico.

CAP. XXVIII.

NORVAGICVM littus versus loca ad Septentrionē magis vergentia, maximos ac grandes pisces elephantis magnitudine habet, qui morsi seu rosmari vocantur, forsitan ab asperitate mordendi sic appellati: quia si quem hominem in maris littore viderint, apprehendereq; poterint, in eum celerrimè insiliunt, ac dente lacerant, et in momento interimunt, veluti alius quidam truculentus piscis Tiburonus dictus, qui à profundis cauernis Caspii maris in Oceanum Scythicum discurrit, & post aliquantulum temPus ad id reuertitur, vt Pet. Martyr lib. VIII. Crediti continentis in principio refert. Rosmari itaq; hi pisces, siue morsi dicuntur, caput habentes bouinæ figuræ, hirsutam pellem, piloscq; spissitudine veluti culmos, vel calamos frumenti late defluentes. Dentibus sese ad rupium cacumina vsq; tanquam per scalas eleuant, vt rorulento dulcis aquæ gramine vescantur, seseq; volutando mari vicissim exponant, nisi interea somno profundissimo oppressi, pendendo in rupibus dormierint: quoniam tunc piscatores appropinquantes quantocyus poterunt, pellem à lardo secundum caudam soluunt: & in hoc, quod solutum est, funes fortissimos mittunt, eosq; in scabrosis rupibus, vel propinquis arboribus firmant: saxis deinde funda ad caput, vt excitetur, proiectis, eum descendere cogunt, maiori parte pellis funibus firmatæ spoliatum: vnde debilitatus exanguis, ac semiuiuus redditur in opimam prędam, maximè propter dentes, qui pretiosi sunt apud Scythas, Moschos scilicet, et Ruthenos, ac Tartaros (vti ebur apud Indos) ob duritiam, candorem, & grauitatem: qua de causa etiam framearum manubriis artificum excellenti industria accedente adaptantur. Et hoc Miechouita quoque Poloniæ historicus in sua duplici Sarmatia attestatur, & Paulus Iouius post eum ex relatione cuiusdam Demetrii, à magno Duce Moschouitarum ad Clementem VII. missi.

Morsi siue rosmari pisces.

Morsi pisces homine dēte interficiunt.

Rosmari piscis figura.

Rosmari dentibus loco scalarum vtuntur.

Rosmarus profundissimè dormiēs capitur.

Dentes morsi pretiosi.

Miechouita historicus.

De pelle eiuſdem Roſmari.

CAP. XXIX.

Roſmari pelles vtiles.

PELLIS, ſiue corium huius animalis, vti nigrum & fortiſsimum eſt, ita bono pretio emptum ad maxima leuanda per trochleas, combinandaq; pondera reſeruatur, præcipuè pro campanis altarum turrium: immò & huius pellis fortitudine grauiſsimæ campanę ad lignum, in quo vertuntur, ac machinæ bellicæ colligantur. Eſt & aliud marinum monſtrum in Arcadia ſecundum Plin. lib. IX. cap. XIX. adonis, ſiue exocœtus, ab eo, quòd in ſiccum ſomni cauſa exeat, appellatum. Hoc per maris tranquillitatem in terram ſe confert, ac inter rupes proſtratum altè ſoporatur. Aues aquatiles maximè exhorret. Dormit vt balena, & vitulus marinus, in arena, ſolis vehementi ardore ad grauem ſomnum excitatum. Quòd verò ſuperius de vſu dentium dictum eſt, haud inconuenienter huic loco annecti poterunt duo illi dentes elephantis portentoſæ longitudinis (decem enim pedes ſinguli continebant) de quibus Aurelianus Imp. ſedem ꝓpoſuit Ioui ſummo ædificare, ſi plures eiuſmodi magnitudinis inueniſſet, ꝓut Sabellicus refert in vita Aureliani lib. VII. Ennead. VII. Morſorum, ſiue roſmarorum dentes valde artificioſè elaborantur in vſum ludi Latrunculorum, ſeu Schacorum, quo mirè & ingeniosè vtuntur omnes populi Septentrionales, maximè Principes & clariſsimi viri: & hoc ob plures cauſas, quarum vna eſt cæteris honeſtior (vti ſuperius lib. XV. cap. XII. dictum eſt) vt eo ſcilicet ludo parentes temperantiam, & modeſtiam procorum, qui veniunt ad nuptiale fœdus filias petituri, explorent. Non enim eo in ludo ſe continere poterunt, quin ſuæ virtutis & patientiæ in caſibus proſperis aduerſiſq; pro tempore, loco, & conditione ſortitet tolerandis, aliquod ſpecimen exhibeant. Dicit etiam Plato in lib. De legibus, vbi tractat gradus ebrietatis, quòd nullam habemus voluptatem commodiorem ea, quæ inter bibendum ludo mores examinat, ſi modò prudens quædam cautio adhibeatur: ibi enim probatur vtrum difficilis, aut agreſtis animi ſit, an venereus, an prodigus &c. Dentes autem piſces aliqui grandes, vt balena, & hic roſmarus ſiue mor-

Exocœtus monſtrum marinũ.

Dẽtes duo portentoſæ longitudinis.

Ludi Latrunculorũ ex dentibus roſmari cõficiuntur.

Ludo Schacorũ virtus procorũ exploratur.

Dẽtium piſciũ differentia.

ſus, exertoſq; veluti aper habent: quidam ſerratos, vt raiæ: quidam ſerratos, ſed pectinatim coëuntes, ne contrario occurſu atterantur, vt lucii vel lupi: quidam continuos, vt carpiones, ſicuti & homines. Et ita denticulata aſperitas aliis conceditur, aliis verò mordacitas cultellata.

De Piſcibus alatis.

CAP. XXX.

TSI aliquorum ſententia eſt non prodeſſe piſcibus, habere quatuor alas & duos pedes, aut duas alas & duos pedes, aut aliud membrum omnino ambulationi deſeruiens, cùm videatur otioſum: eſt tamen piſcis quidam duas alas membranaceas habens, qui volat per ſpatium modicum, poſteaq; deſilit in maris profundum, quem & hirundinem Plin. lib. IX. cap. XXVI. vocat. Pedes eius ſunt ſicuti auis, ſed cauda caret propter volatum, hirundini quæ in arena riparum nidificat, plurimum ſimilis. Inuenitur etiam piſcis in mari Germanico inter Angliam & Noruegiam, qui habet duos pedes & quatuor alas: quæ mouentur flexæ ad inferiora ventris & pectoris ſui, ſicut aliarum auium alæ. Sunt autem duæ antè iuxta branchias, & duæ poſterius ante caudam, ſuntq; alæ membranaceæ, ſpiſſæ quidem valde iuxta corpus in parte, quæ eſt loco adiutorii brachii, & tenuiores in parte anteriori alæ: & hanc diſpoſitionem habent etiam alæ poſteriores. Branchiæ autem iſtius piſcis non habent fiſſuram verſus ventrem, vel pectus pertingẽtem: ſed hi piſces habent branchias, quæ terminantur ſuper humeros alarum anteriorum, quatuor foraminibus quadratis, ita quòd duo ſint propinquiora capiti, & duo propinquiora alæ dextræ, ſimiliterq; diſponuntur branchiæ in ſiniſtro latere. Caput autem iſtius piſcis, color, pellis, figura corporis, ac ſapor carnis, eſt ferè ſicut piſcis, qui raia vocatur. Crura autem eius ſunt cartilagines ſine iunctura, & ſubtus in pedibus habet foueas, vt fortius figatur. Cauda autem eius non eſt vti raiæ, ſed ſimilis caudæ aliorum piſcium, niſi quod eſt aliquantulò longior. Deniq; ante caudam in loco dorſi, vbi ſtringitur ſolida pars corporis, quæ eſt poſt concauum ventris, habet et pinnam more aliorum piſcium, valde tamen magnam reſpectu ſui corporis. Capitur hic piſcis inter raias & ſquatinas, vt plurimum minus vtilis, propter ſteriles carnes, & exiguam pinguedinem: verùm difficilimè è profundo fune et hamo, ob reſiſtentiam alarum, eruitur &c. Piſces præterea quidam lati corporis ſunt, qui quatuor pinnas habẽt, duas in ventre, & duas in dorſo: & hæ pinnę, quibus vtuntur, alę vocãtur: quales per oĩa ſimiles habẽt piſces lepores ma-

Piſcis alas mẽbranaceas habens.

Hirundo piſcis volans.

Piſcis Oceani alatus.

Piſcis alatus in cibo parũ vtilis.

Lepores marini

Ludolatra marinum animal Miluago piſcis

rini dicti : hi enim duas pinnas in ventre habent, & duas directè ſuper eas in latere verſus dorſum . Eſt etiam de ſupradictorum genere ludolatra animal marinum, quatuor habens alas, duas in facie, & duas in dorſo, quibus magna velocitate fertur in omnem, quem elegerit volueritq; locum . Miluago piſcis eſt ſecundum Plin. lib. XXXII. cap. II. ſuper aquam volitans : qua lætitiæ nota tempeſtatum mutationem ſignificat , contra morem aliarum beluarum, vt ſunt ceti, vituli marini, delphini , & balenæ .

De Loligine, aliiſq; alatis, ac ſerratis Piſcibus.

CAP. XXXI.

Loliginesnaues obruunt.

Loliginum multitudo.

Loligines vltra biennium non viuunt.

Piſcium multorum nomina.

Aries marinus.

Draco marinus

Pectũculus piſcis.

OLIGINES beluæ pennatę longitudine quinũm cubitorum , vti ſagittæ extra aquam ſe efferunt, etiam tanto in numero, quòd naues obuiantes demergant, prout teſtes ſunt Iſidorus , & Albertus lib. XXIIII. tum etiam Plinius lib. XXXII. cap. II. Dicit etiam Iſidorus, in Oceano Mauritaniæ non procul à Lixo flumine , tantam multitudinem loliginum eſſe, vt obuias naues ab aquis euolantes nedum moleſtare , ſed & mergere poſsint. Vnum hoc omnibus, qui ab his moleſtantur, plurimum prodeſt, quòd vltra biennium haud viuunt, quemadmodum Ariſto. lib. V. De animal. cap. XVIII. tradit . Hoc tamen genus loliginum eſt de lacertorum genere, miramq; in magnitudinem creſcit . Plin. lib. XXXII. cap. vltimo loliginem volitantem vocat . Prætereà ibidem marinorum piſcium multa , miraq; nomina, ac naturas refert, ſcilicet caniculas, dromones, cornutas, gladios, ſerras, acipenſeres, auratas, aſellos, acarnes, aphyas, alopeciades, araneos, boctes, bates, banchos, batrachos &c. Idem autor lib. IX. cap. XLIIII. de ariete marino loquẽs aſſerit: Graſſatur aries vt latro: & nunc grandiũ nauium in ſalo ſtantium occultatus vmbra, ſi quem nandi voluptas inuitet, expectat : nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculatur , occultuſq; adnatans mergit . Idem eodem lib. cap. XXVII. Draco marinus captus, atq; immiſſus in arenam, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat. Pectunculus ſicuti loligo volat , immò & ſagittæ modo feſtinat . Demum aculeato piſce

digitus

digitus,vel manus tacta, illicò incurabiliter intumeſcit, cui ſolũmodò ſorte acetum ſuccurrere videtur. Sed caniculæ marinæ morſus maximè periculoſus eſt in ipſo attractu, quo ſe eximere ſolet,atq; hominem ſecum attrahere in mare deuorandum. Caniculę marię morſ' exitiał.

De periculis Nautarum, infeſtatione maximarum beluarum, auium, & minimorum piſciculorum,

CAP. XXXII.

ERNVNTVR in hac ſuprapoſita imagine tria ſpectacula trepidantibus nauarchis ſatis formidoloſa, infeſtatio ſcilicet nautarum à grandibus balenis eructantibus hauſtas fiſtulis aquas in nauim, volucribus innumeris, ac minutiſsimis piſciculis retinentibus naues. Primo periculo ſubuenitur proiectione magnorum vaſorum, vel aſperſione lixiuii ab omni parte nauis ex caſtoreo confecti, vel alto clangore tubarum: ſecundum à coturnicibus auibus illatum,ardentibus faculis contra alitum alas extenſis remouent: tertium, quia ſubtus in vndis latitat, nunquàm vel raro eius euitandi facultas datur, quòd minimum corpore, ſed maximum naturæ potentia hoſtem,ſemipedalem ſcilicet piſciculũ,echeneidem,vel remoram dictũ ſuperare nequeant:qui ex eò ſecundũ Iſidorum nomen ſumpſit,quòd nauem adhærendo retineat. Ruant licet venti, ſæuiant procellæ,nauis tamen quaſi radicata in mari ſtare videtur,nec moueri, non retinendo, ſed tantũmodò adhærendo. Hunc Latini moram appellauerunt, eò quòd cogat ſtare ipſa nauigia. Dicit etiam Ambroſius lib. V. Hexamer.cap.IX. Echeneis eſt animal in mari exiguum, vile,& deſpicabile. Hic tamen cùm ventorum procellam præſenſerit, calculum validum arripit, eumq; velut ſaburram vehit, & tanquam anchoram trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaq; non ſuis ſe librat viribus, ſed alieno ſtabilit & regit pondere. Stabilimentum præterea dat aliis, quod ſibiipſi præſtare non poteſt: ſibi enim à lapillis mendicat, quod nauibus abundanter tribuit. Talibus itaque minuſculis creaturis illuditur hominum impotens ſuperbia,

Nautarũ periculа diuerſa.

Remedia ad fugandas beluas marinas.

Coturnices quo modo à nauibus arcentur.

Echeneidis piſciculi potẽtia

Echeneis deſpicabile animal.

Superbia hominũ impotens à minuſculis creaturis illudiẽ,

vt Plin. lib. XXXII. cap. I. clarius asserit: Heu vanitas humana, cùm rostra illa nauium ære ferroq; ad ictus armata, semipedalis inhibere possit, ac tenere deuincta piscículus. Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam nauim Antonii, properantis circũire, & exhortari suos, donec transiret in aliam. Ideoq; Cæsariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit & Caii Principis nauem ab Astura Antium remigantis, etiam auspicalis piscículus. Siquidem nouissimè tum in Vrbem reuersus ille Imperator, suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio, statim causa intellecta, cùm è tota classe quinqueremis sola non proficeret, exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo, ostenderuntq; Caio, indignanti hoc fuisse, quod se reuocaret, quadringẽtorumq; remigum obsequio contra se intercederet &c. Et hoc quidem adhæsione semipedalis piscículi factum est, vt nauis CC. aut amplius pedum cum omnibus suis armamentis, ac ponderibus retineretur, nullã aliam ob causam mihi planè persuasum habeo, nisi quòd Deus mirabilis in creaturis suis glorificaretur. Piscículus autem ille comedi non potest, quia infert mortem. Dicunt denique Solinus cap. XVIII. & Plin. lib. X. cap. XXIII. nautis infelix satis omen ex coturnicibus imminere: quippe noctu è transmarinis partibus in tanto sæpe agmine venire, ac velis insidere, vt nauigia mergant. Atque ita infertur, hominibus paratos esse hostes in æthere minusculas coturnices, in terra feroces bestias, in aqua permaximos cetos, & despicabiles semipedales piscículos, potentissimas naues retardantes.

Echeneis 400. remiges supat

Deus in creaturis suis mirabilis.

Echeneis ĩ cibo mortem infert

Hostes humano generi vbique imminent.

Adhuc de Echeneide ex testimonio Cassiodori libro primo.

CAP. XXXIII.

Epistola Regis Gothorum de echeneide.

THEODERICVS Rex Gothorum arguens moram apportantium annonam in maxima tarditate, scribit Fausto præposito in hunc modum: Cùm ficcitas præsentis anni, quæ localiter certis solet desæuire temporibus, terrenis visceribus nimio calore duratis, abortiuos messium fœtus non tam edidit, quàm imperfecta vbertate proiecit: maiori nunc studio quærenda sunt, quæ etiam in abundantia expeti consueuerunt. Et ideò frumenta publica, quæ de Calabro, atque Apulo littoribus per cancellarium vestrum æstatis tempore consueuerant destinari, nec autumno venisse, modis omnibus permouemur: cùm solis reflexus Australia signa discurrens, naturæ ordine modificatus, tumultuosas procellas aëris permistione resuscitat: quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero imbrium futurorum competenter nomina susceperunt. Quæ ergo talis mora, vt in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint destinata nauigia? cùm stellarum non mergentium lucidum sydus tendi carbasa festinanter inuitet, & aëris sereni fides properantium nequeat vota terrere. Aut fortè incumbente Austro, remigiisq; iuuãtibus meatus nauium echeneis morsus inter vndas liquidas alligauit: aut Indici maris conchæ simili potentia labiis suis nauium dorsa fixerunt: quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quàm exagitata possint elementa complere. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, & cursum non habet, cui ventus arridet: sine anchoris figitur, sine rudentibus alligatur: & tam parua animalia plus resistunt, quàm tot auxilia prosperitatis impellunt. Ita cùm subiecta vnda

Menses ex numero imbriũ nomina susceperunt.

Echeneis morsu suo naues alligat.

Nauis statpigra tumẽtibus velis.

præcipitet

præcipitet cursum, supra maris tergum nauigium stare constat infixum, mirocp modo natantia inconcussè retinentur, dum innumeris motibus vnda rapiatur. Sed vt dicamus aliam piscis naturam, fortè nautæ prædictarum nauium torpedinis tactu segnissimè torpuerunt: à qua tantum infigentium dextræ prægrauantur, vt per hastam, qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus viuæ substantiæ pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat. Credo talia incurrerunt, qui se mouere non possunt. Sed echeneis illis impedimentosa venalitas est: concharum morsus, insatiata cupiditas: torpedo, fraudulenta simulatio. Ipsi enim studio prauo faciunt moras, vt occasiones incurrere videantur aduersas: quod magnitudo tua, cui speciaLiter conuenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione recorrigi: ne inopia non tam à sterilitate temporis, quàm à negligentia matre nata esse videatur.

Torpedinis tactus stuporem inducit.

Venalitas impedimentosa.

Mora fit studio prauo.

De Polypis.

CAP. XXXIIII.

IN littoribus Noruegiæ polypus, siue multipes animal est, fistulam in dorso habens, qua mare transmittit, eamcp modò in dexteram partem, modò in sinistram transfert. Cæterùm per brachia velut acetabulis dispersis, ac denticulatas forcipes, omne quod sibi appropinquat, inuoluit: animal carens sanguine. Quicquid comedit, aggregat in cauernis vbi manet: deinde putamina crosa carne egerit, adnatantescp piscieulos ad ea venatur: testas etiam & crustas cancrorum residuas eiicit. Mutatur color eius ex lapidis colore cui adhæret, maximè accedente timore ob aspectum congri inimici sui. Habet quatuor pedes medios magnos, & in totum octo: paruum corpus, quod pedum magnitudine compensatur: alioscp adumbratos pedes, strictos, qui vix percipi queunt. His se sustentat, mouetur, & tuetur, tum etiam apprehendit quicquid à se fuerit remotum: supinuscp adhæret saxis, vt vix amoueri possit, nisi re aliqua fœtida admota. Polyporũ multa sunt genera: terreni maiores quàm pelagici: omnes brachiis, vt pedibus ac manibus (sicuti Plin. lib. IX. cap. XXIX. asserit) vtun-

Polypi descriptio.

Polypus mutabilis.

Polypi corpus paruũ magnitudine pedum compensatur.

Polypoꝝ genera multa.

Polypi quo tẽpore pariant.

tur. In hyeme & vere pariunt vnum ouum ſimile nuci, de quo ſolo innumeri piſces generantur, ſed propter paruitatem plurimi corrumpuntur. Polypus fœmina ſecundum Ariſtotelem lib. V. cap. XVIII. de animal. modò incubat ouis, modò in ore ſui cubilis aſsidens, brachium ſuper ouis exporrectum tenet, excluditq; quinquageſimo die. Tempore coitus, vt ferè reliqua animalia, inſipidas carnes habent, quia non paſcuntur, neq; ob libidinem ſaturantur, & intantum vehementi coitu debilitantur, vt à paruis piſciculis deuorentur, & facilè à ſuis cubilibus detrahantur, cùm anteà nihil tale iis vſu eueniat: tum verò paruos, nouelloſq;, quamuis recens natos, nullo eiuſmodi malo affici narrant: quinimmò validiores eſſe, quàm grandes, confirmant. Præterea extra coitum adeò magnam fortitudinem habent, vt hominem inuadant: quod notent Principes, ne effœminatos, vti prius dictum eſt, ad bella educant, quia nihil valent in prælio. Dicunt etiam Plin. & Alber. lib. XXIIII. de animal. quòd nullum atrocius animal in aquis ad conficiendum hominem naufragum, vrinantem, aut natãtem: ſed ſi inuertatur, elangueſcit vis. Reliqua autem huius beluæ exercitia videantur apud Plin. lib. IX. cap. XXX. & lib. XXXII. cap. vltimo. Similiter & apud Alber. lib. XIIII. de animal. tractatu I. cap. IIII. Huic etiam polypo teſtudo Indiana aſſimilatur: quæ cùm ſit longitudine octo cubitorum, & latitudine quatuor, homines tres vel plures inuadere audet, ſed reſupinata ſuper latum dorſum nil poteſt.

Polyp' ob coitum fit debiliſsimus.

Effœminati nihil in prælio valent.

Teſtudo piſcis.

De crudelitate quorundam Piſcium, & aliorum benignitate.

CAP. XXXV.

Boloma piſcis. Haafiſck.

Raia piſcis hominẽ liberat.

HOMO apparet hic natans in aquis ſalſis, quem piſcis de genere canicularum marinarum Boloma Italicè, & Haafiſck Noruagicè dictus, adeò auidè turmatimq; ex inſidiis adoritur, vt non tantùm morſu, ſed pondere etiàm in profundum demergat, deuoretq; teneriora membra, nàres videlicet, digitos, & genitalia: donec ſupereueniat raia, vt iniuriarum vindex, quæ per aquas armata naturalibus pinnis diſcurrit, ac quodam impetu demerſi hominis graſſatores abigit, eumq; vt enatet, pro viribus vrget: eà tenus

fenus quoq; eum cuſtodit, quatenus ſpiritu penitus extincto poſt aliquot dies dum mare naturaliter ſe purgat, ſurſum feratur. Dicit Alber. lib. XXIIII. de animal. delphinos in aquam proiectum etiam mortuum, vel natantem hominem dorſo ſuo ſuſcipere, ac ſaluũ in littus portare, ſi odore talem hoiem carnes delphini deprehẽderint non comediſſe: vbi verò hoc ab eo factũ exploratũ habuerint, ſi modo præſentes ſint, mox deuoratur ab eis. Cernitur illud miſerabile ſpectaculũ in Noruagicis oris, quãdo lauandi gratia homines, exotici videlicet nautæ periculoſæ & inſidiarum ignari, è nauibus in vndas exiliunt. Latitant enim caniculæ, ſiue bolomæ huiuſmodi ſub nauibus in anchoris manentibus, velut aquatici arietes (de quibus ſuprà dictum eſt) vt homines rapiant naturę malitia ſtimulante. Verũtamen hoc periculum vrinatores ſtylis præacutis lineis annexis euitant, quibus arietes marinos, & has caniculas interficiunt: quia niſi his perfoſſi fuerint, haud recedunt. Ita ſub aquis cum eis atrox oritur dimicatio. Inguina enim hominum, & calces, omnemq; candorem corporum hæ beluæ appetunt. Huius caniculæ cutis in aſperitate ad expolienda ligna & oſſa, eandem naturam cum cute raiarum habet. Vtroque piſce veſcuntur homines, licet vnus craſſiore carne ſit altero, vt raia, quæ dentato ore, eoq; amplo ſub collo, & horribilibus oculis, ore diffoRmi & liuido, non ſine piſcatorum periculo capitur. Habet enim ampliſsimas alas, quas cùm hamo attrahitur, in tranſuerſum mittit, ſæpiuſq; ob ſuam magnitudinem piſcatorem è naui extrahit, ni ſociorum auxilio adiutus fuerit, vel ſeipſum (quod frequentius fieri ſolet) fune confirmauerit, vti ſuperius eodem lib. dictum eſt de periculo piſcatorum cap. 11.

Delphinus homine in dorſũ ſuum ſuſcipit

Nautæ externi periculis ſubiiciuntur.

Vrinatores quibus armis ĩ aquis ſe defendunt.

Caniculæ marinæ, & raiæ comeduntur.

Raiæ cũ periculo capiũtur.

De Spongiis, & Vrticis.

CAP. XXXVI.

IGVRA hæc, quæ vt roſa cernitur, ſpongiæ marinæ & vrticæ formam oſtendit: ſpongia autem valde multiplicata penes littora Noruegiæ, eius eſt naturæ, quòd conueniat cum cæteris animantibus in motu dilatationis & contractionis. Quædam verò earum immobiles ſunt à ſaxis, & ſi abrumpantur à radicibus, recreſcunt: quædam autem ſunt mobiles de loco ad locum: & hæ in maxima copia in littoribus prædictis reperiuntur Cibantur limo, piſciculis, & oſtreis. Viuentibus idem qui

Spõgia marina

Spongiarũ marinarum differentiæ.

madentibus, nigricans color. Adhærent nec parte, nec totæ: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinę, per quas paſci exiſtimantur. Sunt & aliæ, ſed ſupernè concretæ. Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligitur.

Vrtica marina. Viuere conſtat longo tempore. Vrticæ vis & natura eſt, ſecundum Plin. lib. IX. cap. XLV. vt ſit pruritu mordax, veluti vrtica terreſtris. Contrahit ergo ſe quàm maximè rigens, ac prænatante piſciculo frondem ſuam ſpargit, complectenſq́ deuorat. Aliàs marcenti ſimilis, & iactari ſe paſſa fluctu algę vice, contactos piſces, attrituq́ petræ ſcalpentes pruritum inuadit. Deinde: Tacta vredinem mittit, paulumq́ ſi fuit interualli, abſconditur. Ora ei in radice eſſe traduntur: excrementa per ſumma tenui fiſtula reddi: quibus etiã ineſſe ſenſum Plin. eod. cap. arbitratur, quippe quòd nec animalium, neq́ fruticum, ſed tertiam quandam ex vtroq́ naturam habeant, vrticæ videlicet, & ſpongiæ. Ariſtoteles de ea lib. IIII. animalium cap. VI. ſic refert: Sentit, & manum admotam corripit, adhæreſcitq́ perinde ac polypus ſuis brachiis, ita vt caro intumeſcat. Os medio in corpore continet, & de ſaxo quaſi de teſta viuit, & prænatantes piſciculos excipit, retinetq́, ſicut manu admota hominis agi dictum eſt, deuoratq́ in hunc modum, quæcunq́ nacta eſt, eſculenta. Eſt etiam genus quoddam vrticæ, quod & echinos, & pectunculos, in quos offenderit, corrodit. Reliquam eius, ac triplicem ſpongiarum naturam Ariſtoteles, Plinius, Albertus, ac alii tradunt.

Vrticæ, & ſpõgiæ à cæteris aialibus, et fruticibus tertiã quandã naturam habent.

Vrtica os medio in corpore habet.

De Stellis marinis, & Vermibus longiſsimis,

CAP. XXXVII.

Stella marina.

TELLAM ſecundum Plin. lib. IX. cap. LX. in mari ſapientia claros autores mirari video: cuius figura hæc eſt, quòd parua admodum caro eius ſit intus, extrà duriore callo. Huic tam igneum feruorem eſſe tradunt, vt omnia in mari contacta adurat, omnem cibum ſtatim peragat. Carnes autem marinæ ſtellæ contra marini draconis ictus valent appoſitæ, vti refert idem lib. XXXII. cap. V. Stella verò iuxta Alber. lib. XXIIII. de animal. piſcis eſt in mari Occidentali, in figura ſtellæ formatus. De hoc dicitur, quòd igneum calorem in ſe habeat, quia quicquid deuorauerit, mox in ventre eius ita coctum inuenitur, ſicut biſcoctus panis. Hæc Albertus. Quibus ſit hoc cognitum (teſte Plin. loco ſuprà allegato) experimentis, haud facilè dixerim: multoq́ memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occaſio eſt: adeò humana calamitas (nunquàm in admirandis, & inueſtigandis rebus ſatiabilis) cauſam multorum haud præſtat, vt cogatur his, quę oculis coràm conſpiciuntur, etiã abſq́ aliqua ratione dare fidẽ. Sed hic quoq́ piſcis inutilis hominibus eſt ad eſum.

Medicinæ marinæ ſtellæ.

Stella marina ignei caloris.

Homo inſatiabilis in rebus inquirendis.

Vermis longiſſimus in mari.

Eſt præterea in littoribus Noruagicis vermis glauci coloris, lõgitudine XL. cubitorum, & amplius, vix ſpiſſitudine infantis brachii habens: lineæ modo, ita vt eius progreſſus difficulter percipi queat, per mare ſe tranſmittit, nemini noxius, niſi humanis manibus preſſus: vnde contactu tenerrimæ cutis eius tangentes digiti intumeſcunt. Vexatus, & detẽtus à cancris, tortuoſum curſum euadendi gratia attentat: ſed fruſtra. Cancer enim brachiis ſuis quaſi denticulatis forcipibus, tum etiam pedibus ita eum ſtringit, vt non ſecus ac nauis anchora demiſſa, firmetur. Hunc vermem ſæpius vidi, ab eius tactu nautarum informatione abſtinens. Volater. tradit in vno flumine Aegypti vermes naſci ſeptenũm cubitorum, craſſitudinem vix pueri decem annorũ habentes.

Vermes ſeptenũ cubitorum.

habentes. Aureum vellus est animal marinum de spongiarum genere, sed rarius, ac mollius ad modum lanæ. Lanugo eius in auri splendorem conuertitur: dilatatur & prolongatur sicut vellus, moueturq; dum est in mari, motu dilatationis & contractionis, quemadmodum spongia: noctu lucet vt igneus globus. Sturicus animal est marinum, medium inter plantam & animal, sicut stella, quinque angulos habens, rubei corii, & in medio rimas, quibus attrahit nutrimentum: nemoq; prouidus homo eo vescitur. Maxima eius multitudo est in littoribus Norueglæ.

Aureum vellus piscis.

Sturicus piscis.

De Pisce, quem Norueglani Svvamfysck appellant, maxima pinguedine eius, & aliis quibusdam Monstris marinis.

CAP. XXXVIII.

VARIETAS horum piscium, siue potius monstrorum, hic inserta est, ob eorum mirabilem formam, ac multifariam naturæ proprietatem, cùm littoribus Noruagicis inter alias beluas sæpius appropinquant: capiunturq; ppter pinguedinem, quam habent copiosam, ac abundantem. Eam nãq; piscatores, vt carnes, supra ignem coquẽdo expurgant, venduntq; ad vsum corii inungendi, aut causa luminis in lampadibus, cùm tenebræ continuæ fuerint, conseruandi. Occurrit igitur in primis rotunda forma monstrum, Noruagico idiomate Svvamfysck dictum, quod Albert. lib. XXIIII. de animal. Hahanc siue Ahunum appellat, cæteris omnibus marinis beluis animal gulosius: cõtinua etiã præda vix satiatur, stomachum distinctum nõ habere dicitur: vnde quicquid comedit, vertitur in sui corporis crassitudinem, vt nil aliud videri possit, quàm vna massa pinguedinis adunata. Dilatatur & extenditur supra modum: cumq; amplius extendi nequeat, pisces per os facilè eiicit, quoniam, vt cæteri pisces, collo caret. Os eius continuatum est ventri. Est autem adeò crassum hoc animal, quòd vrgente periculo carnem, pinguedinem, & pellem suam, vti hericius, super caput reduplicet, & contrahendo se caput abscondat: neq; id sine sui detrimento facit, quia inimicas bestias timens, fame vrgente se non aperit, sed esu carnium suarum sustentatur, magis eligens in parte consumi, quàm à beluis totaliter deprædandum vorari. Scrutatur tamen vt saluetur, si periculum est sublatum. Ita hippopotamus piscis Nili fluminis (teste

Pisces plurimi etiã monstrosi ob piguedinẽ capiuntur.

Svvamfysck aquatile valde gulosum.

Svvamfysck piscis euomit.

Svvamfysck se ipm ob timorem cõsumit.

Hippopotam' pedes vulnerat

Solino cap. XLV.) inter arundines vulnerat pedes, vt pfluuio sanguinis leuet sagi-
Cahab monstrũ marinum. nam. Est & aliud monstrũ marinũ secundũ Alber. lib. XXIIII. de animal. Cahab dictum, pedes paruos habens respectu magnitudinis corporis sui: vnũ tamen longũ, quo loco manus vtitur in oĩbus membris suis defendẽdis: & per ipsum ori suo cibũ porrigit, herbasq; eradicat. Habet autem pedes maximè cartilagineatos, & formatos ad modum pedis vaccæ, aut vituli. Hoc animal natans in aqua spirat, & cùm spiritum emittit, ad aërem redit, aquamq; eiicit in altum, vt delphini, et balenæ. Apparet etiam huic aliud simile monstrum Circhos, iuxta Alber. aut Cricos dictum, habens cutem testaceam, mollem, partim nigram, partim rubeam, fissuras duas in pede, quæ tres digitos efficiunt. Pes dexter huius animalis valde paruus, finister verò magnus longusq;: & ideò dum ambulat, totum corpus fert super finistrũ, & alium post se rrahit: aëre sereno absolutum incedit, cõmoto autem vento, nubiloq; cœlo applicatur lapidibus, & immotum quiescit, ac fortiter adhæret, vt vix auelli queat. Natura hæc satis admiranda, quæ sereno tempore sana, tempestuoso infirma inuenitur.

Pedes cartilagineati.

Circhos, siue cricos belua marina.

Corp' sup. vno pede fertur.

De Vacca, Vitulo, Equo, Lepore, & Mure marino.

CAP. XXXIX.

Vacca marina similẽ sibi vitulum parit.

MARINA Vacca monstrum est magnum, robustum, iracundum, & iniuriosum, edens partum sibi similem, sed nõ supra geminum, vnum tamen sæpius, quem plurimum diligens solicitè secum ducit, quocunq; tandem se per mare transmittit, aut in terra gressus dirigit: decem mensibus imprægnatur: demum hoc animal aliquando CXXX. annis per caudæ ipsius amputationem probatũ est vixisse. Vitulus marinus superioribus capitulis pro parte naturæ suæ demonstratus est, hoc vno præsenti loco adiecto, quòd eo maior halecis deprædator inter aquatilia haud inueniatur. Accedit nãq; retia, in quibus halec secundum branchias, vel aliam partem corporis captũ retinetur, vnumq; post aliud deuorat, vt paucũ remaneat dependens. Equus marinus inter Britanniam, & Norvegiam sæpius videtur, caput habens equinum, & hinnitum emittens: pedes autem fissos cum vngulis ad similitudinem vaccæ, tam in mari, quàm in terra pastum quærens. Raró capitur, licet ad magnitudinem bouis deueniat. Caudam denique, vt piscis, bifurcatam habet. Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit, fœtumq; ad mare producit, primò cæcum, & deinde oculis illuminatum. Lepus marinus varii generis esse in Oceano deprehenditur, sed captus mox ob suspicionem veneni, quocunq; saltem indicio lepori conueniat, dimittitur. Habet autem post caput quatuor pinnas, duas, quarum motus est secundũ longitudinem piscis, & illæ sunt longæ sicut aures leporis: & duas, quarum motus est à dorso secundum ventris piscis profunditatem, quibus grauitatem capitis sui eleuat. Hic lepus in mari formidabilis, in terra vti lepusculus pauidus, timiduscp reperitur. Habentur & longè plura piscium nomina, genera, & virtutes apud Plin. lib. XXXII. vbi diuersarum aquarum & marium enumerat pisces: inter quos satis multa genera ex libro Ouidii adducit, quem in Ponto supremis suis tẽporibus meditatus est, titulum eidem De piscibus imponens. Hic tamen ob iniuriam tẽporum haud reperitur, licet satis auidè à plurimis studiosis desideretur. Centum septuagintasex piscium genera, quæ in mari, ac fluminibus, lacubusq; degant, ponit Plin. lib. prælegato cap. vltimo. Rursus lib. IX. cap. XIIII. piscium species septuaginta quatuor ponit, præter crustis intecta, quæ sunt triginta.

Vacca marina 130. annis vixit.

Vitul' marinus deprędator halecis.

Equus marinus magnitudine bouis habet.

Mus marinus.

Lepus marinus formidabilis.

Ouidius librũ de piscibus in senectute scripsit.

Piscium genera 176.

Piscium species 74. & 30.

De natura

De natura, tempore, & loco Piſcium, quò ſe æſtate conferunt.

CAP. XL.

NE autem prolixius inſumatur augmentum in rebus forſitan omnibus haud obſcuris, finaliter cum beato Ambroſio cap. X. lib. V. Hexamer. aſſerendum erit, vnumquodq; genus piſcium præſcripta ſibi domicilia habere, quæ ſui generis nullus excedat, non incurſet alienus, ita vt hoc genus piſcium in illo ſinu maris alatur, & gignatur, illud in alio, nec confuſum reperiatur, ſed quod in vno loco abundet, alibi deſit. Hic enim ſinus maris cephalos alit, lupos ille: ille ſaxatiles, locuſtas alius. Non eſt libera vagandi poteſtas, nec tamen intercluſa montibus copia, aut fluuiis interlabentibus tranſitus impeditur: ſed vſus naturæ impreſſus, tanquam patriæ finibus vnumquẽque ſe retinere, & vltra incolas prodire ſuſpectum. Sed homines potentes, quibus mare non ſufficit, diuidũt ſibi elementa, faciunt viuaria atq; apothecas oſtrearum, vt conuiuia eſcarum numero inſtruant, quando mare non poſſit implere. Sunt tamen aliqua genera piſcium, qui non ingenii facilitate loca mutẽt, ſed fouendi partus neceſſitate: quæ opportuno atq; legitimo procurantes tempore, ex plurimis locis à diuerſo ſinu maris innumeri velut communi conſilio conuenientes, coniuncto agmine Aquilonis flatus petunt: & ad illud Septentrionalium mare partium quadã naturæ lege contendunt. Deinde: Quid autem rationabilius hoc piſcium tranſitu, cuius rationem quidem verbis non explicant, ſed factis loquuntur? Pergunt enim æſtatis tempore ad fretum Ponti, eò quòd reliquo maris ſinu hic ſinus dulcior ſit. Poſtea: Quis autem ignorat, quòd etiam ea quæ marina ſunt, aquis plerunq; dulcibus delectentur? Denicq; dum fluuiina ſequuntur, & ad ſuperiora aſcendunt, frequenter alieni generis piſces capiuntur in fluuiis. Cùm hæc igitur cauſa Pontum illis faciat gratiorem, vel quòd æſtus temperet ſolennis illic flatus Aquilonis, tum opportuniorem cæteris iudicant, in quo generare, & partus poſſint proprios opportunius enutrire: quod teneri fœtus rigorem laborẽ habet textus alienæ regionis ſuſferre vix poſſint, quos illic fouet acris blanda ac benigna clementia. Itaq; peracto munere, omnes ſimul eo, quo venerant, agmine reuertuntur. Huius enim Ponti ſinus Boreæ obiecti amœnitate perfruiti, rurſus hyemis aſpera declinare contendunt, & Septentrionalis plagæ fœua fugientes, in reliquos ſe ſinus conferunt, in quibus aut ventorum mollior ſit placiditas, aut ſolis ſoleat vernare temperies. Nouit igitur piſcis pariendi tempus: nouit tempus eundi, atque redeundi: nouit tempus perfunctionis, & iactationis: & nouit vt non queat falli: quia non rationis æſtimatione, & diſputationis argumento vtitur, ſed inſpiratione naturæ, quæ vera eſt magiſtra pietatis. Hæc Ambroſius.

Piſciũ morandi loca diuerſa.

Mare non ſufficit potentibus Apothecę oſtrearum.

Piſces cur in aquilonem ſem per tranſeunt.

Ponticus ſinus dulces aquas habet.

Piſces marini dulcib' aquis delectantur.

Aquilo æſtus temperat.

Aĕris clementia vbi.

Piſcis nouit tp̃s ſuum à natura certius, q̃ de eo diſputãtes.

De pulchra comparatione naturæ Piſcium, & Hominum.

CAP. XLI.

Homo indiſcretum tẽpus pariendi habet. Mulieres inclementer partus edunt.

DENIQVE (teſte Ambroſio in ſuprà allegato cap.) omnes animantes præſcripta habent pariendi tempora, homo ſolus indiſcreta atq; confuſa. Reliqua genera clementiam temporis quærunt, mulieres ſolæ partus ſuos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi, vagam pariendi ætatem exhibet. Piſces tanta maria tranſmittunt, vt vtilitatem aliquã generi ſuo quęrant: nos quoq; diffuſa æquora transfretamus. Sed quantò honeſtius quod ſucceſsionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate ſuſcipitur? Denicq; illis ad pietatem, hominibus ad quæſtum tranſmiſsio deputatur: illi ſobolem præferunt omnibus mercibus chariorem, homines mercem longè imparem ad periculi vicem miſera lucri cupidine reportant. Itaq; illi patriam repetunt, homines derelinquunt: illis natando incrementum generis acquiritur, hominibus minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitus illis infuſum ingenium eſſe huiuſmodi, atq; virtutem? cùm videat iſtos in Aquilonem tam ſolẽnem obeundæ fœcunditatis peregrinationem viuaci ingenio componere, alios in exiguo corpore tantum validitatis aſſumere, vt maximas naues plenis currentes velis, in mediis fluctibus ſiſtant: ſicuti breuis piſciculus echeneis (de quo ſuperius eodẽ lib. cap. XXXII. & XXXIII. dictum eſt) tanta facilitate memoratur nauem ingentem ſiſtere, vt quaſi radicatam mari hærere videas, nec moueri: aliquandiu enim immobilem ſeruat. An & huic quis putet ſine creatoris munere tantum potuiſſe ſuppetere virtutis? Quid gladiis, ſerris, canibus marinis, et balenis tribuendum eſt? quarum magnitudo (vt idem Ambroſius hoc lib. cap. XI. teſtatur) tanta eſt, vt ſi quando ſupernatent fluctibus, inſulæ annatare putentur, monteſq; altiſsimi ſummis ad cœlum verticibus eminere. Hæ balenæ non in actà, nec in littoribus, ſed in Atlantici maris profundo feruntur videri, vt eorum conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocentur, nec ſecreta elementorum adire ſupremæ mortis terrore vſurpent, prout ſuperioribus aliquot capitulis præſentis lib. XXI. fuerat declaratum.

Piſces patriã repetũt, q̃ hoies relinquunt.

Ingenium piſcibus diuinitus infuſum.

Echeneis ingẽtẽ nauim ſiſtit.

Virtus oĩs creaturarũ ab optimo creatore procedit.

Nautæ beluas marinas timẽt

De clementia Piſcium erga Homines.

CAP. XLII.

ETSI ſuperioribus capitulis plurima oſtenſa ſunt de magna pietate, quam beluæ, ſeu monſtra marina demonſtrant afflictis naufragantibus, ne pereant: tamen inclytę adhuc eorum virtutes reputantur, quibus ipſis hominibus in aquis proſunt, quando à terrarum incolis vel deſeruntur, vel crudeliter moribundi eiiciuntur: prout euidens exemplum prędictus autor de Iona adducit, quem cetus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiam: remendauit aqua, quem terrena deflexerant: pſallebat in vtero ceti, qui mœrebat in terris.

Clemẽtia beluarum marinarũ. Ionas ab hoie in aquã proiicitur, à piſce colligitur.

terris. Et vt vtriuſq redemptio non prætereatur elementi, terrarum ſalus in mari antè præceſsit, quia ſignum Filii hominis, ſignum Ionæ. Sicut iſte in vtero ceti, ſic IESVS in corde terræ. In vtroque remedium, maius tamen in mari pietatis exemplum: quoniam exceperunt piſces, quem homines refutárunt: & quem homines crucifixerunt, piſces ſeruauerunt. Petrus quoq; in mari titubabat, ſed non labebatur: & confeſſus in fluctibus, negauit in terris. Itaq; illic quaſi deuotus manu apprehenditur, hic quaſi oblitus aſpectu cenſorio conuenitur. Hæc Ambroſius. Qualis etiam clementia animalium terreſtrium, auium, & aquatilium prædictorum erga homines exerceatur, in pluribus capitulis ſuperius eſt relatum.

Salus i mari prius q̄ in terra.

Pietatis exēplū magnū i mari

Petrus in mari Chriſtum confeſſus, in terra negauit.

De magnitudine Noruagici Serpentis, & aliorum.

CAP. XLIII.

VI naualibus exercitiis in littoribus Norucgiæ, vel mercaturæ, vel piſcaturæ operam nauant, conſormi teſtimonio ſtupendam ſanè rem aſſerunt, ſerpentem videlicet vaſtæ molis, ducentorum pedum & amplius longitudine, ac viginti pedum ſpiſsitudine, in rupibus & cauernis penes oras maris Bergenſium verſari: qui vitulos, agnos, porcos voraturus, ab antris ſolùm lucido noctis tempore in æſtate exit, vel polypos, locuſtas, & genera marinorum cancrorum vt deglutiat, maria tranſmittt. A collo deinceps dependentes pilos cubitalis longitudinis habet, ſquamaſq; acutas, atro colore, & flammeos oculos rutilantes. Hic nauigia infeſtat, hominesq; ſe in ſublime inſtar columnæ erigens rapit, ac deuorat: neq; id ſine portentoſo ſpectaculo regni, inſtante mutatione, euenire ſolet, nempe quòd Principes in fatum concedent, vel in exilium turbabuntur, aut bellicus tumultus eueſtigiò ſubſequetur. Eſt & alius miræ magnitudinis ſerpens in inſula Moos dicta, diœceſis Hammerenſis: qui vt cometa orbi reliquo, ſic is regni Noruegiæ mutationem portendit, prout viſus eſt anno M. D. XXII. altè ſuper aquas ſe extollens, atq; in modum ſphæræ conuoluens. Exiſtimatus eſt hic ſerpens coniectura collecta ex longinquo viſu quinquaginta fuiſſe cubitorum: quem expulſio Regis Chriſtierni, atq; grauis Prælatorum perſecutio ſecuta eſt: immò excidium patriæ demonſtrauit, veluti Iſidorus dicit de auibus Diomedis. De quibus re-

Serpens Noruagicus 200. pedum longitudine.

Serpentis Noruagici pili cubitalis longitudinis.

Serpēs apparēs regni mutatiōē portendit.

Moos inſula. 1522.

Serpens 50. cubitorum.

Diomedeę aues inter aduenas, ac incolas iudicant.

fert Solinus cap. VIII. quòd inter aduenas iudicent: si Græcus sit, propius accedant, & quantum intelligi datur, velut ciui blandius adulentur: si verò quis gentis alterius fuerit, inuolare eum, atq; impugnare. Quæ ob hoc feruntur Diomedis socii facti, quòd ædem sacram omni die huiusmodi studio celebrēt: Aquis imbuunt plumas, aliſq; impendiò madefactis confluunt rorulentæ, ita ædem excusso humore purificant, tunc pennulis superplaudunt, inde discedunt quasi peracta religione. Hæc Solinus. Philosophatur præterea Albertus lib. XXV. de animal. in principio, de serpentibus asserens, falsam eorum esse opinionem, qui dicunt omnes serpentes esse frigidos per naturam suæ complexionis. Deinde ponit duas causas longitudinis, vel breuitatis eorum: quarum vna est naturalis habitudo, quæ in omni animali ex specie constituitur, eò quòd omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & naturalis augmenti. Alia verò est cibus & locus, calidus vel frigidus, minus vel maius extendens humidum viscosum, quod est materia generationis eorum. Ponit idem Alber. serpentem Haren, siue Aren dictum, similem serpenti, siue draconi, qui Caruen ab eo appellatur, longitudine sex cubitorum. Dicit etiam Plinius lib. VIII. cap. XIIII. de magnitudine serpentum in hunc modum: Nota est in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imperatore ballistis tormētisq;, vt oppidum aliquod, expugnata serpens, centum viginti pedum longitudinis. Pellis eius, maxillæq; vsque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo: quod & Liuius, ac reliqui classici historici attestantur. Deinde eodem loco inquit, fidem his facere, quæ in Italia boæ appellantur: in tantam amplitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo aspectatus sit infans. Hæ primùm bubuli lactis succo aluntur: vnde etiam nomen traxere, quemadmodum & Isidorus refert.

Serpentū longitudinis vel breuitatis duæ causæ.

Haren siue aren serpens.

Bagrada flumē.

Serpens 120. pedum.

Boa serpens occisa infantē in aluo habuit.

Adhuc de magnitudine Serpentum.

CAP. XLIIII.

Draco 30. cubitorum.

Lacerta 24. pedum longitudine.

ASSERIT etiam Alber. lib. XXV. dracones omnes corpore esse valde magnos, & vt plurimum triginta cubitorum, qui tamen libentius in frigore, quàm calore viuunt. Præterea asserit lacertā apud Indos longitudine XXIIII. pedum, quod & Plin. lib. VIII. cap. XXXIX. testatur: etiam in Hispania magnitudine cruris humani sub genu inueniri. Solinus etiam cap. LXV. tantam enormitatem serpentum adducit, vt ceruos, & animantium alia ad parem molem tota hauriant: quinetiam Oceanum Indicum, quantus est, penetrent, insulasq; magno spatio à continenti separatas, pabulandi petant gratia. Idq; ipsum palàm est, potentia amplissimæ magnitudinis fieri, vt per tantam sali latitudinem ad loca permeent destinata. Etiam hydri secundum Plin. lib. VI. cap. XXIII. in mari longitudine vicenùm cubitorū. Volater. lib. XII. cap. De locis nuper repertis, allegat serpentes mille passuum longitudine, qui certo anni tempore armenta, & pastores ipsos totaliter deuorant. Strabo lib. XVI. allegat Possidonium scribere, in Macra campo fuisse visum serpentem mortuum iugeris longitudine, & crassitudine tanta, vt equites ex vtraq; parte astantes, seinuicem intueri non possent: hiatu autem tanto, vt hominem equo insidentem reciperet: exuuiarum squamam quamlibet clypeo maiorem. Deniq; S. Donatus Episcopus spuit in os draconis, cumq; interfecit, quem octo iuga boum ad cremandum vix trahere potuerunt.

Hydri vicenùm cubitorum.

Serpentes armē ta, et pastores deuorant.

Serpens iugeris longitudine.

S. Donatus ēps Serpens 8. iugis

potuerunt. Hîc draco (teſte Zozomeno) in via publica circa pontem iacebat, capraſq; oues, equos, boues, & homines deuorabat.

boum duci haud potuit.

De diuerſitate, ac colore vario Serpentum.

CAP. XLV.

ARBITRANTVR plurimi in ſolis regionibus calidis habitare ſerpẽtes, ob connatam frigiditatem eiſdem animalibus inhærentem, tum quòd calore magis multiplicentur, ac citius incrementum ſuſcipiant: ſed reuera frigida illa Europæ pars in Septentrione etiam peſſimos habet, & enutrit ſerpentes, licet quoad naturam veneni debiliores, quàm ſint Africani. Et quãuis conſtanter aſſerat Plin. in præfatione VII. lib. hiſtoriæ ſuæ, naturaliter ſerpentem in genus ſuũ non ſæuire: tamen in littoribus Aquilonarium fluuiorum haud rarum eſt ſpectaculum, cernere ſerpentes acerbiſſimè ſeſe morſibus petentes: ſicuti ſtelliones in Italia contra ſcorpiones, & enhydri iuxta Solinum cap. XLV. aduerſus crocodilos Aegyptiacos, parũ in naturali malitia à ſeinuicem diſcrepãtes, continuò pugnant. Vtcunq; ſe habeat huiuſmodi certamen, certum eſt plures, & noxios eſſe ſerpentes in frigidiſſima plaga Septentrionis, terreſtres ſcilicet, qui acrius aquaticos perſequũtur: & hi in terris manent, ac diuerſis nutrimentis minutarum herbarũ, in quibus acriorem veneni vim cognoſcunt, auidius reficiuntur, maximè in locis montoſis productarum: hiq; deteriores ſunt in lædendo homines veneno ſuo, quàm littorales, aut riparii. Serpentes autem ieiuni, ſatiatis ſunt crudeliores: ita & irati, ac prouocati. Coloribus diuerſis diſtinguuntur, nigro ſcilicet, cinereo, arenaceo, candido, rubeo, vario, guttis deniq; diſtincto, de quorũ genere eſt Sabrin, & ſimiles: quorum morſus aperit omnes poros naturales aurium, oculorum, narium, è quibus ſanguis emanat, & aquoſa ſanies pauca ex membro corporis læſo ſurgit, dolor in ſtomacho, conſtringitur anhelitus, oritur difficultas reddendi lotium: quam ſubſequitur ſpaſmus. Remediis verò contra hæc ſerpentum venena vtuntur Aquilonares, theriaca videlicet Veneta, quæ cæteris omnibus præſtantior reputari ſolet, ab exoticis mercatoribus in maxima quantitate ob quæſtum terris illis importata. Nigri coloris ſerpentes, partim aquas, partim terras inhabitant, partim tubera in paludibus exiſtentia, (Gothicè Tuuar dicta) partim rupes petroſas aquis contiguas. Hi ſerpentes de genere aquaticorum ſunt, atq; noxii exiſtũt: inter quos & Berus ſerpens aquaticus locum habet, aſtutus, nequitioſus, & lethifer. Dicitur hunc coire cum murẽna: quod videtur Alberto lib. XXV. fabuloſum, licet beatus Ambro. lib. V. Hexam.

Septentrio peſſimos habet ſerpentes.

Serpẽtes ſeinuicem morſibus petunt.

Serpentes terreſtres peiores aquaticis.

Malitię gradus

Serpẽtum colores diuerſi.

Signa hominis veneno infecti

Theriaca remedio prę̃ſtãs cõtra ſerpentes.

Serpentes nigri

Berus ſerpens.

Serpentes cinerei coloris pessimi.

cap. VII. coitum illum attribuat viperæ omnium adulterarum pessimæ. Cinerei coloris est aspis, & cerastalis secundum Alber. aliàs cristalis, de genere viperarũ, longitudinis duorum cubitorum: qui morsu suo alienat sensum & rationem, caliginem oculis inducit, & spasmum mortificantem. Est & alius serpens cinerei coloris, Hæmorrhois dictus, vnius cubiti, hominem morsu suo per sanguinis fluxum interficiẽs.

Hæmorrhois.

Serpẽtes arenosi

Ammodites serpens.

Arenacei coloris serpentes sunt, de quorum genere est Ammodites, longitudine cubitalis, maculis nigris distinctus per corpus, supra dorsum habens vestigia lineārum. Hic morsu suo vehementissimum dolorem cum tumore infert, vnde virus fluit, quod à tertio die in septimum vsq; hominem necat.

Sabrin serpens.

Sabrin serpens iuxta Alber. etiam arenosi coloris, cum punctis albis & nigris corpus distinctum habens, longitudine vnius aut duorum cubitorum, naturamq; in morsu similem cum cerastę, siue cornuta. Quomodo autem hominem interficiat, supra hoc capite demonstrauimus.

Adhuc de colore, & nominibus Serpentum.

CAP. XLVI.

Serpẽtes cãdidi

Fului.

ANDIDI ac varii, de quorum genere est sabrin iam descriptus, & Alfordius, siue Affordius, similem naturam cum sabrin habens. Fului, vt pareas, ore lato, morsu maligno, sed plurimum veloces, atq; in cauda semper ambulãt.

Rubei pessimi.

Rubei omnibus aliis sunt peiores, vt in plurimum cubitalis longitudinis, immò & pedalis, ac semipedalis, vt Altinanti iuxta Alber. ex insidiis plus nocens.

Citrini.

Cenchris serpẽs

Citrini coloris est serpens cenchris, à colore milii sic dictus: eius morsus vti viperæ venenosus est.

Berus.

Natrix.

Serpentes aquas inhabitantes duri et asperi capitis sunt, multiplici specie distincti: de quorum numero est Berus suprà dictus. Item natrix à nando dictus, quòd in aqua quoq; venenum spargat, ciboſq; inficiat, vt si quis ex infectis quicquam gustauerit, illicò moriatur. Item coluber secundum Plin. lib. XXXII. cap. V. in aquis viuit.

Snock serpens.

Serpentes in rupibus morantes plerũq; nigri sunt, quos vulgari gẽtis idiomate Snock appellant, quãuis etiam ibidẽ varij in magna multitudine reperiãtur. Hi mortalibus in rupibus versantibus, æstate præsertim, haud parum molesti sunt, cùm etiam veneno suo sæpe homines occidant.

Lacertæ.

Antra incolentes lacertæ sunt, & hæ quoq; multiplices: sed non ita noxiæ, vt serpentes, attamen cauendę sunt.

Chelydrus.

Terram & aquam indifferenter inhabitãt chelydrus & andrius. Chelydrus semper directus ambulat, quia si se multum torserit, dum currit, statim crepat.

Andrius serpẽs

Andrius verò secundum Alber. in aquis, campis, & syluis habitat, aspide minor, sed latioris capitis, surdus, deterior & nocentior cæteris, quia morsus eius inducit vertiginem, et vomitum choleræ fœtidæ, ac debilitatẽ corporis, vt in hora moriatur læsus: & si tertiam horã superuixerit, ob fortem medicinam, & complexionẽ, tamen vlterior spes vitæ haud relinquitur.

Scytale.

Scytale serpens est duplicis speciei: vnus admiratione suæ pulchritudinis detinet inspicientes, piger, paruus, & ignei veneni, ita etiam quòd ille quem lædit, statim moriatur: atq; Slaa Gothicè vocatur. Hic frigidissima hyeme pellem deponit, sicuti stupefaciẽs aspis, quę pellem mutat.

Slaa serpens.

Aspis stupefaciẽs pellẽ hyeme mutat.

Hic etiam, veluti alii serpentes in hyeme latitantes, se recipit in viscera terræ, à solis videlicet ingressu in Libram, vsq; dum Arietis signum exeat; intra quem terminum si solis attractu antra exierit, atq; calore haud tempestiuo nimis diu delectatus fuerit, niue geluq; antrum constringente, moribundus extra illud relinquitur, prout superius de hirundinibus est specificatum.

Amphisbæna.

Alius (teste Isidoro) amphisbæna dicitur, eò q; duo capita habeat, vnum in loco suo, alterũ in cauda, currens ex vtroq; capite tractu corporis circulato. Hic solus serpentium frigori se committit, primus omnium procedens.

De habita-

De habitatione ac manſione Serpentum.

CAP. XLVII.

VIDETVR (licet raró) mirum ſpectaculum in Aquilone, quomodo profundè ſub radicibus arboris betulinæ manent ſerpentes: quorum multitudo ſuo afflatu calorem in radicibus excitat, vt folia huius arboris ſemper durante hyeme viridia permaneant. Quocirca gens naturæ ſecreta ignorans, arborem ſacrā putat, quaſi magno numini conſecratā. Nec multum diſſimile aſſerere videtur Solinus cap. XL. in quadā Africæ gleba non ſine miraculo lucum virere vndiq; ſecus agris arentibus. Hyeme tamē in cauatis arboribus, vel rupibus ſerpentes latent, pro cibo ſomno vtentes: aliás in æſtate cibus eorum herbæ, carnes, & aues ſunt, quarum pennas & plumas poſteà euomunt: demū ſi poſſunt, lac, & vinum (quod ſecūdum Plin. lib. X. cap. LXXIII. præcipuè appetunt) vel modicam aquam bibunt. Sunt & plures ſerpentum ſpecies, vt (iuxta Solinum cap. prælegato) quantus nominum tantus mortium numerus, tot venena quot genera ſerpentum, tot pernicies quot ſpecies, tot dolores quot colores (vt Iſidorus dicit) habeantur: ſed nulla infeſtiora, quàm aſpidum genera, & rubea rarius apparentia. Verūtamen omnia genera, aut ſpecies ſerpentum in Septentrione enumeratas, Africa in multitudine, ac ſerpentibus venenoſis ſuperat: de quibus Strabo lib. XV. multa & miranda dicit, & Solinus cap. iam citato. In Septentrione tempore veris fricatione ſerpentes cutem exuunt inter ſaxa: quæ cutis inueterata adiuncta cera dentes celerrimè euellit. Plutarchus in lib. De aſpidibus dicit Aegyptios pro deliciis vnà cum pueris aſpides educare, tantumq; manſueſcere, vt vocati menſis aſſiſtant, pultes farina & melle confectas deuorātes: eorum Reges diadema aſpidū figura ob imperii firmitatē portant. Opimatum dicunt naturæ ſcrutatores, præcipuè Alber. lib. XXVI. de animal. vermem venenoſum, qui cum ſerpente non viribus, ſed audacia & aſtutia pugnat, atque eum adhærendo gutturi ipſius, mordendoq; ſine intermiſſione vincit: vnde etiam auelli haud poterit, donec eum interficiat. Idem facit vermis, qui dicitur ſecundum Alber. ſpoliator colubri. Cornu ceruinum ſuffitum in abigendis ſerpentibus aptum, vt Volater. lib. XXV. de ceruis commentatur, & Plin. lib. XXVIII. cap. IX. Item euphorbia herba ſuo lacteo ſucco, quæ ob id miris laudibus celebratur, cōtra ſerpentes, & venena iuuat, vti idem Plin. lib. V. cap. primo in fine tradit. Quomodo deniq; locuſtæ, cùm libet, ſerpentes necent, ac occidant, ſaucibus eorum apprehenſis mordicus, videatur prædictus autor lib. XI. cap. XXIX.

Arbores hyeme virentes.

Serpētibus hyeme ſomnus, p cibo.

Serpentū plura genera, & venena.

Africa cæteras regiones ſerpētibus ſuperat.

Cutis ſerpentis dentes euellit.

Serpētes ſi vocati menſis aſſiſtūt

Cibus ſerpentū

Diadema Regū in figura aſpidis.

Opimat' vermis

Remedia cōtra venena.

Euphorbia herba.

De pugna paſtorum contra Serpentes.

CAP. XLVIII.

VNT & aſpides in partibus Aquilonaribus ſcabroſa cute, dura ſiccitate, cinereo colore, oculis ſcintillantibus, longitudine triũ vel quatuor cubitorum, veneni acumine hominẽ interficiẽtes ante horas quatuor, niſi remediis opportunis occurratur, theriaca ſcilicet Veneta, aut allio cum ceruiſia antiqua bibito, aut ſucco fraxini expreſſo, & epoto, vti Plin. lib. XVI. cap. XIII. docet, aut furfure more emplaſtri appoſito. His remediis pro ſe paſtores, ſed theriaca pro pecoribus inungendis cum ſale in circuitu tumoris vtuntur. Nam hi ſerpentes eleuati ſuper pectus ad medium cubitum incedũt, venenumq; in magna quantitate, diuerſiſſimo colore in gutture collectum in reſiſtẽtem aut obuium hominem expuunt, ac celerrimè ſub antra & ſaxa fugiendo ſe recipiunt. Hoc autem ita eſſe meo ipſius exemplo comprobare queo, quia ante L. annos is caſus in Aroſienſibus pratis mihi accidit, dum more ſcholarium in medio Auguſti collecturus eram grana iuniperorum, quæ tunc primùm in Aquilone matureſcunt. Sunt etiam ſerpentes, qui arcuato, ſeu rotato curſu velociter mouẽtur, decem pedes ſaltando: & inſuper pugnãt, ſtrepitum vehementem inter herbas ſole ſiccatas facientes. Verùm benignitate naturæ factum eſt, vt ſonitu prodantur, quando nocituri accurrunt. Venenum autem ſic exputũ, in veſtem occurrẽtis multiplici colore diſtinctum deſcendit, nec anguis poſteaquàm venenum expuẽdi in hominem ſibi audaciam aſſumpſit, apparet. Sunt etiam domeſtici ſerpentes, vt penates in Aquilonis extrema plaga reputati, qui lacte vaccino vel ouino nutriti, cum infantibus ſub tectis ludunt, & plerũq; in cunis, vt fidi cuſtodes, dormire videntur: quos lædere pro piaculo exiſtimatur. Sed hi ritus reliquiæ ſunt veterum ſuperſtitionum, omnino ſuſcepta Catholica fide interdicti. Si verò fulgure, vel domeſtico incẽdio domus huiuſmodi deletæ, aut peſte graſſante habitatoribus euacuatæ fuerint, remanent ſerpentes in antris exuſtæ domus, tantoq; agmine coaleſcũt, vt difficultatẽ nouo cultori pariant, quominus tutè cum ipſis cohabitare poſſit. Cernuntur etiã ſerpẽtes innumerabiles ſub quercubus in æſtatis initio, ducem (cui candida criſta vt corona eminet) tanquam apes ſuum rectorem, ſequentes. Credũtur veterum relatione lapidẽ flatu ſuo gignere, ex aliqua venenata particula eo in loco, vbi manent, inter folia producta, vel reperta. Talium ſerpentum con-

Remedia aquilonaria contra venena.

Serpentes eleuati venena euomunt.

Serpentes p̃ io. pedes ſaltant.

Serpens emiſſo veneno fugit.

Serpẽtes domeſtici ĩ aquilõe.

Superſtitiones vanæ prohibitę.

Serpẽtes à veterib' antris vix amoueriqueũt

Serpẽtes ducem habent.

congregationem Solinus cap. L X. etiam meminit circa Caſpias portas verſari: qui vndiq; gentium conuenæ, à verno ſtatim die illuc confluunt, maximo impendio viatorum, quibus omni tempore, præterquàm hyeme, acceſſum ad iſtos populos negant. Terra tamen Aquilonaris, vbi fraxinea arbore abundat, venenatis his beſtiis caret: quod & Plin. loco ſuprà allegato teſtatur, quãuis idem autor eodem lib. cap. XXXIIII. hederam ſerpentium frigori eſſe amicam dicat. Fauorabile deniq; verbum Iſidorus de natura ſerpentum profert, quòd hominem nudum & dormientem nunquàm lædant: idq; mihi in pueritia & adoleſcentia ſerpentibus ſine læſione ſæpiſsimè congredienti contigit.

Serpẽtes caſpiarum portarum viatoribus nocent.

Serpẽtes dormientem et nudũ non lædunt.

De Theriaca, ac aliis remediis aduerſus venena.

CAP. XLIX.

CERTVM itaque relinquitur, ſerpentes cuomere virus exitiale, multiplici colore diſtinctum: quod eò nocentius eſt, quò grauius irritati per calorem illud eiiciunt. Nec percutiunt, cùm natura frigidi ſunt, niſi quando caleſcunt. Nam quando frigidi ſunt, nullum tangunt. Percuſſus itaque ſerpentum veneno, primùm obſtupeſcit: deinde vbi ipſum virus caléfactum exarſerit, ſtatim hominem (niſi remediis efficacibus occurratur) extinguit. Tale autem remedium theriaca præſtat, quæ eſt antidotum ſerpentinum, quo venena (ab eo quòd venas necent dicta) pelluntur, vt peſtis peſte ſoluatur. Verùm vt aliqua eius compoſitio Aquilonaribus incolis innoteſcat, operæpretium duxi verba Plinii lib. X X. cap. vltimo, præſentibus, donec aliud melius remedium contra venena occurrat, inſerere hoc modo: Recipe aduerſus venenata animalia ſerpilli duũm denariorum pondus, opopanacis & milii tantũdem ſingulorum, trifolii pondus denarii, anethi & fœniculi ſeminis, & aniſi, & ammii, & apii denariorũ ſenũm ſingulis generibus, erui farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataq;, vino quàm poſſit excellenti digeruntur in paſtillos, victoriati pondere. Ex his ſinguli dantur ex vini mixti cyathis ternis. Hac theriaca magnus Antiochus Rex aduerſus omnia venena vſus traditur. Hæc Plinius. Quatenus autem talis compoſitio aduerſus venenum valeat, an verò ea præſtantior, meliorq; eſſe poſſit, qua læſæ ſanitati celeriter ſubueniatur, ne toxico prævalẽte veneno infectus ſuccumbat, artis medicæ periti in eius cõpoſitione dubio procul experientur. In Aquilone tamen contra peſtem (licet raro graſſantem) infallibile remediũ cuiuſdam electuarii apud plurimos ſuę ſanitatis cuſtodes habetur, quo nedum tempore peſtis, ſed & in cunctis ægritudinum principiis vtuntur: atq; ita fieri ſolet: Recipiatur aloës hepaticæ, aliàs iecorariæ lotæ libra media, bene tuſæ, cinnamomi electi vncia media, maſticis vnc. med. cornu ceruini toſti vnc. med. centaureæ minoris vnc. med. gentianæ vnc. med. dictami albi Cretici vnc. med. lupini toſti, vt ſiliqua adimi queat, vnc. med. Hæc omnia ſeorſum in puluerem redigantur, & deinde ſimul cõmiſceantur. Poſteà capiatur mel quinq; librarum: quod bene ſuper ignem in patella ærea deſpumetur, atq; in eo, cùm à feruore tepuerit, prædicti pulueres miſceantur, inq; modũ pulmenti vndiq; voluantur. Hoc modo electuarium habebitur: quod in aurora cum bono vino, albo, ad quantitatem nucis auellanæ ſumptum, omne venenum, & peſtiferum ab humano corpore ſine vlla violentia expellit. Habet hoc electuarium alias miras operationes auertendi multas ægritudines per facilimam purgationem, quocunq; tempore ſecuriſſi-

Serpentũ venenum quando nocentius.

Venenũ in corpore calefactũ extinguit.

Theriaca remediũ contra venena.

Venenum vnde dicatur.

Theriacæ ſecundum Plin. cõfectio.

Antiochus rex theriaca vſus.

Electuariũ aquilonarium contra peſtem.

Electuarii aquilonaris contra peſtẽ cõfectio

Electuarium variarũ virtutũ.

mè ſumptum. Scio multos homines, nullis adhibitis medicis, hoc ſolo electuario per continuos ſexaginta vel nonaginta annos, etiam in vltimam vſq; ſenectam, ſuam ſanitatem conſeruaſſe: inter quos diuæ memoriæ Iacobus Archiepiſcopus Vpſalenſis, qui ad centeſimum ætatis ſuæ annum peruènit, ac M. D. XXII. vita functus eſt.

Iacobus Archiepſ Vpſalen. 1522. obiit.

De Thriſſa piſce nuper etiam in Pruſsia reperto.

CAP. L.

ARISTOTELES inter naturalium rerum indagatores facilè principatum tenens, lib. VIII. de animal. cap. XIII. aſſerit, piſcibus hanc ferè ineſſe naturam, quòd præſcripta ſibi domicilia, vbi frequentius per naturalem quandam inclinationē morari ſoleant, non ſine aliqua graui cauſa tranſgrediātur: tamen diuerſa genera piſcium, diſtincta maria, lacus, atq; flumina, pro ratione temporis inhabitare, atq; illa, tum paſtus vberioris, tum vehementiæ caloris & frigoris, denicq; commodius fouendi fœtus gratia, prout ille à natura inditus affectus dictat, aliquando permutare concedit. Deinde diuerſa loca, tempora, atq; nutrimenta, diuerſos piſces producere, ita vt alii aliis in locis principatum obtineant, quemadmodum ſuperius lib. XX. cap. vltimo relatum eſt, conſtanter affirmat: vt apud Cretam inſulam gobiones piſces, omneq; ſaxatile genus plurimum pingueſcere: qui tamen aliis in locis aridi reperiūtur. Huic diui Ambroſii in V. lib. Hexamer. cap. X. ſententia, quæ hoc lib. cap. XL. inſerta eſt, aſtipulatur: tum etiam Plin. lib. IX. cap. XVIII. ad hunc locum pertinentia pulcherrima adducit. Quare etiam operæpretium me facturū eſſe iudicaui, ſi talem antehac inauditū caſum, præſertim iſtis in oris vbi contigit, qui mihi per literas à quodam fidedigno viro, cùm hic liber excuderetur, annuntiatus eſt, in fine huius libri, ad confirmandum horum ſummorum philoſophorum opinionem, quæ veriſſima eſt, adiungerem. Quandoquidem Itali in hunc vſque diem ſe ſolos frui deliciis piſcis cuiuſdam ſibi perſuaſum habēt, quem cōmuniter Thriſſam, noſtræ ætatis Græci corruptè Phriſſam, Romani Laccia appellant: quidam ex eo clupeam, cuius Plin. lib. IX. cap. XV. meminit, eſſe opinātur, quòd id genus piſcium Veneti etiamnū Chiepam nuncupent: talem etiam hoc anno in Pruſsia circa mare (vt vocant) recens, eo in loco, vbi in ſinum Balthicum, ſeu Codanum iuxta Celtem, ſe exonerat, videlicet circa caſtra Balge, & Lockſtede ad ducem Pruſsiæ pertinentia, in maxima multitudine captum eſſe compertum habetur. Nam horum piſcium, quos Pruteni Porpel appellant (nomen anteà incognitum) piſcator quidam duodecim millia et ſexcentos, ſeu quod idem eſt, ſexagenas (vti appellant) mille octingentas, menſe Maio intra quatuordecim dies, præter alios piſces, quorum etiam haud parua copia erat, cepit. Non eſt igitur, quòd in poſterum Italia de hoc piſce, tanquam ſibi ſoli à diuino numine conceſſo glorietur, cùm idem prorſus genus per Dei benignitatem aliis in oris quoq; repertum ſit. Vnde Ariſtotelis, Plinii, ac diui Ambroſii ſententia, piſces aliquando loca mutare, firma permanet. Verùm ad inſecta tranſeamus, quoniam hæc immenſæ ſubtilitatis animalia reſtant.

Piſces p̄ſcripta domicilia habent.

Piſces aliquando loca cōſueta mutant.

Piſces alii alibi præſtantiores.

Gobiones i Creta pingues.

Thriſſa piſcis.

Clupea piſcis.

Thriſſa 1554. in Pruſſia capta

Porpel piſcis.

Thriſſa 12600 capta.

Italia de thriſſa piſce gloriat̄.

LIBRI XXI. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE INSECTIS
ANIMALIBVS.
LIBER XXII.

PRAEFATIO.

ACCEDVNT & superioribus figuris ac imaginibus aliquot minuta animalia, quibus naturæ inscrutabilis ratio maiorem adiunxit admirationem, quòd nihil etiam in minimis otiosè productum videatur. Quomodo verò producuntur, aut ad quem finem seu effectum conseruantur, studiosis diligentius apud optimos autores (vbi ita visum fuerit) indagandum, ac plenius considerandum relinquo: inter quos quantum Isidorus XII. Etymolo. lib. cap. VIII. de minutis animalibus præcipuè volatilibus pulcherrimè tractãs præstiterit, haud satis enarrari potest. Quãtum etiam in talibus specialiter exprimendis dudum Sapiens laborauerit, Prouerb. XXX. cap. his verbis explicatur: Quatuor (inquit) sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi: lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum: regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas: stellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regis. Quæ omnia animalia, licet parua corpore sunt, habent tamen insignẽ quandam innatam prudentiam: formicæ quidem ad sedulitatem monent: lepusculi suo exemplo veram quærendam securitatem, quæ in petra (id est CHRISTO) est, informant: qui cùm in terra timidi, in mari formidabiles. Horum Ambrosius in hunc modum lib. V. Hexamer. cap. X. meminit: Lepusculus quoque timidum animalun terris, in mari formidabile, citam, & quæ non facilè possit auferri, corruptelam inuehit. Voluit enim te creator nec in mari satis ab insidiantibus esse securum, vt propter pauca, quæ noceant, quasi in excubiis positus, arma fidei semper, & scutum deuotionis accinctus, à Domino tuo debeas salutis sperare præsidium. Hæc Ambrosius. Locustæ iustitiæ exemplum proponunt. Sine rege

Natura nihil otiosum produxit.

Isidorus.

Animaliũ terræ minima, sapiẽtiora sapientibus.

Aũalia parua innatam prudentiam habent.

Lepusculus in mari formidalis.

enim ſunt, attamen in volando ſuum ordinem tenent, & homines etiam ſub magiſtratu in officio contineri nequeunt: araneus ſuo exemplo ad laborem inuitat. In-

Homo formicæ exemplo labo rare debet. ſuper formicæ, quòd homo depoſita pigritia pro euitanda inopia laborare debeat, euidens exemplum oſtendunt. Lepuſculus, herinaceus, & cuniculus, quia animalia naturaliter timida ſunt, intra petras refugium quærunt. Locuſtæ obliquo volatu longinqua loca petentes, flatu rigido in mare ſæpius ſuffocandæ proiiciuntur,

Locuſtæ more militari diriguntur. vel meſſem corrodentes patria lege interimuntur: attamen more militari exploran-do, pugnandoq; prudentiſſimè diriguntur. Stellio de araneorum genere, quod viribus à natura non obtinet, ſolertia & induſtria palatiis Regum inhærens acquirit. Reliqua huc pertinentia Iob proſequitur cap. XII. de indiciis rerum naturalium, ad quid ſunt inſtitutæ.

De Araneis.

CAP. I.

Araneorum genus multiplex

IN primis itaque araneorum occurrit multiplex genus, colore, magnitudine, & naturali inſtinctu diuerſum, ac mirabile. Vnum quantitate nucis, continuò in lucidis noctibus & diebus, ſub feneſtris grandioribus deprędans muſcas, quæ propter abundantiam ferculorum conuiuantibus ſunt moleſtæ. Aliud genus, minus ſcilicet quantitate, ſed ſuo veneno magis nociuũ, quod in foribus ędium vernatur, tantumq; cumulum muſcarum retibus aggregat,

Arane' telas villoſas conficit. vt afflatu exigui venti retia facilimè diſſoluantur: quæ tamen eueſtigiò ad nouam prædam capiendam reficit. Hoc etiam genus contra frigidum acceſſum ventorum telas villoſas inſtar ſubtiliſſimæ cutis conficit: idq; non ſolum inter hominum habi-

tationes

tationes latas & altas, ſed etiam inter arbores ſyluarum plurimum patulas, vt in his teneras lacertas, bruchoſq́, & veſpas capiat: fœmina telam producit, mas verò minuta animalia venatur. Huiuſmodi tela humili vel ſublimi loco poſita, auguria agricolis præſtat ad ſemina in collibus, vel vallibus proiicienda, vt ſuperius de caſtorum, ſeu fibrorum ædificiis eſt notatum. Præter hæc duo genera (vt præmiſſum eſt) etiamnum aranei differunt, quòd alii ſunt magni, & quaſi rotundi, alii oblongi ſicut columnæ, alii parui, alii minutiſſimi, alii ſubtiles: quidam cinerei, quidam virides, quidam varii per totum corpus, & hi plures lineas in dorſo albiſſimas habent: quidam longorum pedum, qui diſcurrunt in gramine, & humiditates fructuum, ac animalium mortuorum, ſi aliqua inueniunt, ſugunt: quidam in foraminibus terræ ſedent, & per ſaltum parua animalia, quæ tranſeunt, inuadunt, exuguntq́ ea: quidam denique ſuper aquas erectis cruribus diſcurrunt, Trixales Græcè dicti, piſciculos prædantes, ac cyniphibus inſidiantes. Coit araneus in fine veris, & cùm coire cupit, marem filo attrahit: oua autumno parit, & in principio veris fœtum producit. Araneus verò telam conficiens quinque obſeruat: Materiam à ſuperfluitate humidi ex cibo quotidiano aſſumpti, quo nimium euacuato tabeſcit: tempus, quia tota die ruptam telam mane retexit, vel veterem reficit, maximo tamen cum ſtudio in aurora circa hanc laborat: ſitum telæ, quia in angulosis locis, penes parietes, vel arbores, in ſublimi telam ſuam libenter ſuſpendit: figuram, quoniam hanc in productione linearum per fila ſua rotundam, triangularem, vel oblongam efficit: denique modum operationis, quia magnus poſteriori pede ab aluo filum, vnde rete ſuum contexere queat, extrahit: aliud autem genus de ore filum emittit, ex quo anteriori pede telam longè lateq́ conficit. Quemadmodum enim Dominus mulieribus (teſte Ambroſio lib. V. Hexam. cap. IX.) texturæ ſapientiam dedit, ſic etiam araneum, qui tam ſubtiliter ac doctè laxos caſſes in foribus ſuſpendit, ſapientiæ immunem haud reliquit. Hic demum araneus ſecundum Plin. lib. XI. cap. XXIIII. orditur telas, tantiq́ operis materiæ vterus ipſius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtato tempore, vt Democrito placet: ſiue eſt intus quędam lanigera fertilitas, tam moderato vngue, tam tereti filo, & tam æquali deducit ſtamina, ipſo ſe pondere vſus.

De telis araneorum etiam Paulus Diac. lib. VI. cap. IIII. pulchra meminit.

Araneorũ fœmina telas producit.

Mas venatur.

Araneorum variæ differentiæ

Araneus telam cõficiẽs ſ. obſeruat.

Araneus ex ore fila extrahit.

Mulieribus texturæ ſapientia data eſt.

Araneus ſitus ſertilitatẽ lanigeram habet.

De Oestris, & Locustis.

CAP. II.

Oestrus siue asilus insectum.

ESTRVS animal est armentis aculeata punctura permolestum: dictio Græca, quæ Latinè asilus interpretatur: sed in Septentrionalibus terris vulgari gentis idiomate Hestabrymss appellatur. Quoad indicandum inimicorum insidias inter nemora, Gothi hac præcipuè bestiola vtũtur, culmum siue straminis festucam caudæ suæ infigendo, vt eò volare cogatur, vbi deponendi culmi adiutorem inueniat, quem naturæ instinctu hominem esse cognouit: vnde eius vestibus inlider, donec à stramine, & homo ab insidiis intentatis liberetur, prout Saxo Danorum historicus lib. III. de quodam Amletho Regis filio ostendit.

Aialia læsa ab hoinib' remedia quærunt.

Quomodo autem animalia periclitantia apud homines remedia quærunt, Volater. lib. XXV. huius rei plurima exempla adducit. Sunt etiam rutili atque prægrandes scarabei, aridam terram fodientes, qui in Aquilone vulgari lingua Getingh appellantur: hi inter gramina situm molliorem habent, fauosq; paruæ ac fistulosæ modo spongiæ, medicato melle fingunt: quod à vulpibus studiosè quæsitum, plerunq; voratur &c.

Scarabei rutili.

Locustę arenosi coloris.

Sunt & locustæ arenosi coloris, magnitudine crabronum, quæ tanto cum agmine volant, vt solem obumbrent: arboribus teneris, præsertim quernis, insident, earumq; folia melleo rore consperſa, non solùm vorando depopulantur, sed & corticem ad solidum lignum vsque absumunt. Hæ autem densè volantes non aliter, quàm flamma & fumo piceārum tedarum, manibus discurrentium iuuenum obiectarum, abiguntur: qui etiam iuuenes perticas, siue longas hastas ferunt, atque in earum summitate picea ligna humani capitis magnitudine alligata, et comburentia, ac fumigantia seruant, vt discurrendo inter segetes, veluti pastores inter armenta, his bestiolis eas opponant, ne contactu suo pestifero segetibus noceant, aut morsu corrodant. Et hoc terrarum incolæ tanquam lege decreta, quoties pestis talis ingruerit (quod tamẽ singulis annis haud accidit) obseruant, veluti Plin. lib. XI. cap. XXIX. de Cyrenaica regione attestatur inquiens: In Cyrenaica regione lex etiam est ter anno debellandi locustas, primo oua obterendo, deinde fœtũ, postremò adultas, desertoris pœna in eum qui cessauerit constituta. Et in Lemno insula certa mẽsura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Deinde: Necare & in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum, prout superius lib. IIII. cap. XV. de lege coruorum necandorum, & similium dictum est. Meminit idem autor lib. X. cap. XXVII. quomodo hæ

Lex debellãdarum locustarũ

Locustę magnũ malum i orbe ter rarum.

Sel eucides aues locustas delẽt.

locustæ seleucidibus auibus pœnas luant, his verbis: Seleucides aues vocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Casii montis incolæ, fruges eorum locustis vastantibus. Nec vnde veniant, quóue abeant compertum, nunquàm conspectis, nisi cùm præsidio earum indigetur.

De Scara-

De Scarabeis, Crabronibus, & duplicibus Veſpis.

CAP. III.

ETSI cerui volantes de genere ſcarabeorum habere originem exiſtimantur, tamen eorum natura purior, & audacior eſt in pugna, & virtute medicinali: ſyluaticuſq; ſcarabeus dicitur, non ſtercora comedens, ſed folia arborum: cornua ceruorum cornibus in figura ſimilia habet, quæ ſunt mobilia in capite ſuo: etiam per ipſa apprehendit & tenet, vti Albertus lib. XII. tractatu tertio cap. VII. diffuſius atteſtatur. Cornua igitur illa ſyluaticorum ſcarabeorum prælonga ſunt, biſulcis dentata forcipibus, in cacumine, cùm libuit, ad morſum cocuntibus. Infantibus ꝓ amuleto ex ceruice ſuſpenduntur: etiam in formam coronæ redacta, capitum tegumentis affiguntur, præſertim adoleſcentum, quibus præcipuè commiſſa eſt venatio cornutorum ſcarabeorum: frigore latitant in antris. Hos ſecundum Plin. lib. XI. cap. XXVIII. Lucanos Nigidius appellat. Aliud rurſus eorum genus, qui è ſimo ingentes pilas auerſis pedibus volutant, paruoſq; in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus ſui nidulantur. Alii volitant magno cum murmure ac mugitu. Alii focos, & prata crebris foraminibus excauant, nocturno ſtridore vocales, maximè in paſcuis Aquilonarium equorum. Sunt etiam in Septentrione oblongi crabrones, quos Plin. eodem lib. cap. XXI. veſpas maiores vocat: in volatu & murmure non diſſimiles ſcarabeis, ſed aculeum nocentiſſimum habent. Sunt præterea duplices veſpæ, minores & maiores: Minores ſcilicet, quæ vermes, muſcas, ac araneos grandiores venantur, habitantq; ſub tectis, veluti in ſacco corticato, quoniam è luto nidos faciunt, in quibus ceras reponere queant: piſcatoribus valde infenſæ, quia omnium piſcium humorem, antequàm indureſcant ſolis ardore, exugunt. Punctura earum rubeum apoſtema cum vehementi dolore inducit, ſed id curatur folio maluæ appoſito, vel potius ſucco.

Scarabeus ſyluaticus.

Scarabeus cornua oblonga habet.

Scarabeorũ cornua amuleta infantum.

Scarabei in ſtercore viuunt.

Crabrones.

Veſpæ duplices, quę piſcibus nocent.

Maluæ folium veſparũ puncturam ſanat.

De grandioribus Veſpis.

CAP. IIII.

Veſpæ grandiores i quercub' degunt.

ALIAE prætereà veſpæ ſunt grandiores, de genere potius crabronum, quæ in arborum cauernis, quercuum præcipuè, degunt & habitant, fœtuſq; producunt. Hyeme, vt cætera inſecta conduntur: colorem citrinum habent, plus ad glaucinum per lineas inſtar minorum veſparum tendentem: etiam aculeos peſtiferos, ita quòd veneno ſuo per aculeum animalibus immiſſo, pullos equinos, aut hominem incautè ſine cooperimento humi dormientem interficiant. Aliquando punctura earum ſpaſmum inducit, tibiarum dolorem, ac genuum debilitatem. Hæ autem veſpæ lingua Gothica Boòl getingh vocantur. Ex his etiam videtur tritum illud prouerbium, Ne prouoces crabrones, originem ſuam traxiſſe: quia vno prouocato, terribili agmine omnes ad vindictam ſumẽdam exeunt, prouocantemq;, niſi fuga ab his ſe liberauerit, aut cooperimento veſtium munierit, punctura venenata, aculeorumq; vulnere ſæpius repetito, vel extemplò de vita tollunt, vel grauiter debilitatum penitus in longum tempus inutilem reddunt. Auertere tamen earum à quercubus egreſſum, vel occludere foramen ne exeant volentes, betulaceos cortices cum piceo ligno in magna quantitate ardentes accipiunt, atque ad foraminis fauces ſuſpendunt: per quam flammam ac fumum, quandoquidem vnicum ſaltem à nido exitum habent, extinguuntur & ſuffocantur. In his verò noxiis inſectis obtruncandis, hi præcipuè ſtudium ſuum collocant, qui ingentem numerum equarũ propagandæ ſobolis gratia in paſcuis habẽt, ne equulei, de quibus opulentum expectant quæſtum, læſione talium veſparum interficiantur.

Pulli equini veſparũ pũctura interficiuntur.

Spoliator colubri vermis.

Inſidiatur denicq; iſtis vermis quidam ſecundum Albertum ſpoliator colubri dictus, qui eſt coloris aurei, viridi colore interlucente. Currit enim in puluere viarum campeſtrium, ac alibi, has veſpas, ac ſcarabeos ad deuorandum, exugendumq; humorem perſequens: ab Auicẽna etiã ſpoliator colubri appellatus, quia per caudã ad corpus colubri in ſole iacentis aſcendit, et primò caput colubri confricando demulcet, poſteà verò mordet, nec deſerit eum etiam fugientem, donec cerebrum penetret, & carnibus mortui (vt ſupradictum eſt) ſatietur.

Spoliator colubri à parentibus derelictus ſeipm nutrit.

Hic vermis primò natus à parentibus cibatur, poſteà ſine cibo diu immobilis iacet, tandem ad curam ſui excitatur, atque ſeipſum nutrit.

Crabrones prouocati ſeipſos vindicant.

Mod' abigẽdi vel interficiendi veſpas.

De mole-

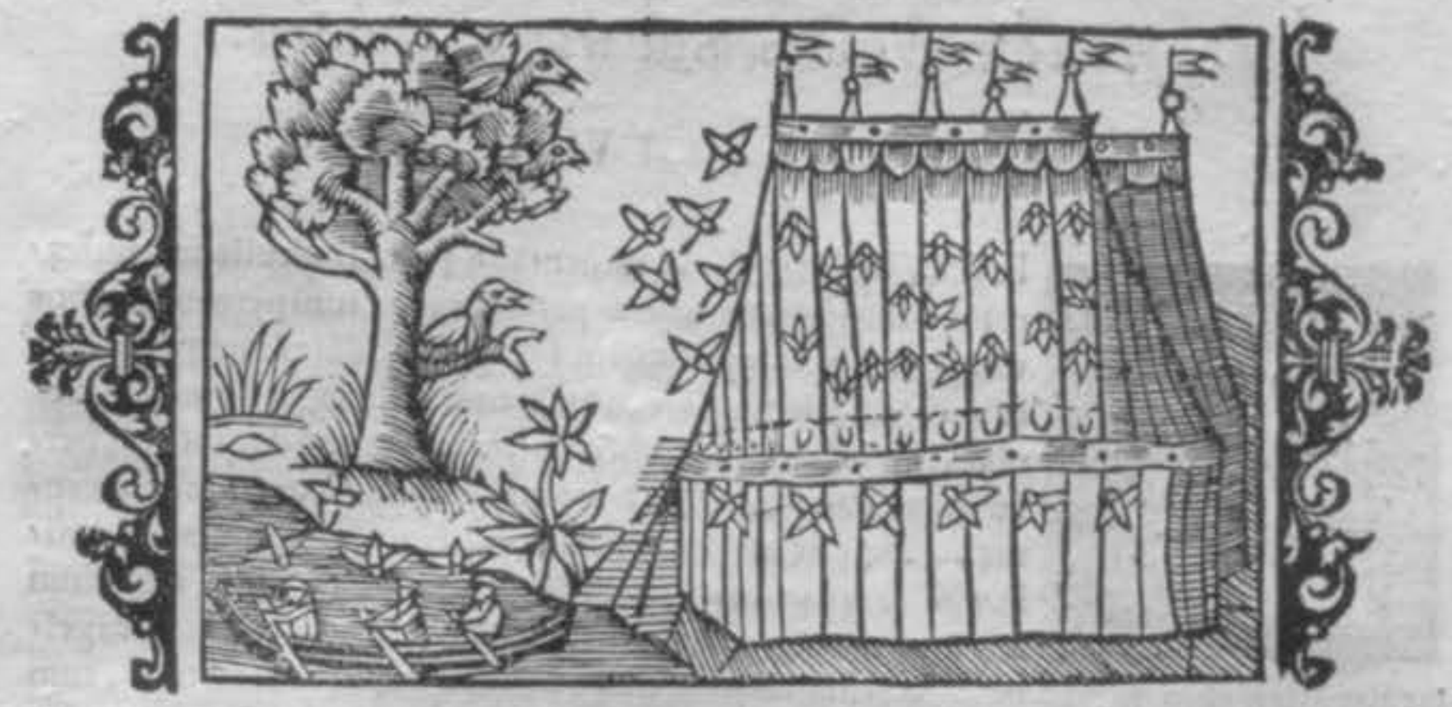

De moleſtiſſimis Culicibus extremi Aquilonis.

CAP. V.

VERSVS extremas Septentrionis terras et aquas, maxima eſt moleſtia grandiorum culicum, præſertim in punctura, & faſtidioſiſſimo ſono, quando in continua dierum ac noctium luce dormiendum eſt. Verùm ad euitandam horum moleſtiam Aquilonares abſynthio vtuntur, aceto peruncto, ac toſto, & fumigato, vt eo graui odore percepto aufugiant. Simili modo recedunt, quando caput, cæteraq; membra decoctione abſynthii aſperguntur, vel rutæ, aut nigellæ, cùm haberi queunt: vel atramento ſutorio, permixto cum iunipero vſto, & fumigato. Dormientibus autem tentoriolum ex panno linteo, vel cortice confectum neceſſarium eſt, ſub quo tanquam velamento, contra iniuriam culicum tutò dormire liceat, ac nullus omnino ſonoris iſtis inſectis aditus pateat, ne duplici malo, punctura videlicet, & faſtidioſo ſono quieſcentes moleſtentur. Huius culicis vim, atque inextricabilem perfectionem Plin. lib. XI. cap. II. pulcherrimè his verbis enarrat: In magnis ſiquidem corporibus, aut certè maioribus facilis officina ſequaci materia fuit: in his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot ſenſus collocauit in culice natura? & ſunt alia dictu minora. Sed vbi viſum in eo prætendit? vbi guſtatum applicauit? vbi odoratum inſeruit? vbi verò truculentam illam, & portione maximam vocem ingenerauit? qua ſubtilitate pennas annexuit, prælongauit pedum crura? diſpoſuit ieiunã caueam vti aluũ, auidam ſanguinis, & potiſſimùm humani, ſitim accendit? Telum verò perſodiendo tergori, quo ſpiculauit ingenio? Atq; vt in capaci cùm cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminauit arte, vt ſodiendo acuminatum pariter ſorbendoq; fiſtuloſum eſſet. Aculeum igitur in ore habet, à quo culex nomen accepit. Terebrat pellem animalium, vt ſanguinem bibat: ſed hoc longè auidiſsimè in meridiano ſolis æſtu perficit, quem tantum appetit, vt in ſolis feruore etiam aliquando ſeipſum aduſtione lædat: ad dulcia non aduolat, ſed acida petit. Aliud etiam culicum genus longè ſubtilius eſt, quod teneris inſidet quercubus, ac ramis ſub roſis exortis, aliiſq; recenter è terra productis: ſed hoc validis tempeſtatibus abigitur, aut aqua ſulphurata ſuper ramos aſperſa.

Culices in ſeptẽtrione moleſtiſsimi.

Remedia cõtra culices.

Tẽtoriolum ob culices neceſſarium.

Culicum mira ſubtilitas atq; vis.

Culicis aculeus fiſtuloſus.

Culices dulcia fugiunt, & acida petunt.

Culices abigũt remedium.

De remediis fugandi Culices, & Cimices.

CAP. VI.

Culices & muſcæ à paſcuis ſumo iunipe/rorum fugant.

PRAETEREA vt iumenta in paſcuis à culicum muſcarúmue inſeſtatione libera permaneant, iuniperorum rubos vbiq; tam in campis, quàm ſyluis abundãtes, vel pineas arbores, vbi greges paſcuntur, penes radices paſtores incẽdere ſolent, ſimiliter & iuncos odoratos, ac aridas radices herbæ ſerpentariæ, quoniam horum omnium fumis mirè arcentur. Deinde ad effugandum culices, & cimices è domibus, fit ſuffitus cum minutiſſimis partibus pini, quæ dum ſerratur, in magna multitudine colliguntur: aut cum nigella: ſimiliter cum myrto ſicca, & cum ſulphure, & bdéllio, ac ſpina fœtida, tum etiam ſtercore vaccino. Item pro eodem malo abigendo aſpergetur domus ex decoctione radicis lupinorum, vel nigellæ, vel abſynthii, vel rutæ. Cimices grauis odor rubearum pellium, quæ à Germanis Reuſch leder appellantur, mirificè tollit: hę autem à Moſchouia per Bulgariam in Italiam, et Romam venales aduehuntur: ita & calx viua cum ſulphure mixta eos interficit. Occidũtur præterea cimices mixtura ex oleo, argento viuo, ſale, aceto, & amaro pomo facta, ſimulq; contrita, decocta, ac rimis lectorum bis vel ter immiſſa: ſed ſimplicius & frequentius feruentiſſima aqua, quæ intimius penetrat, etiam ſemina vermium noxiorum corrumpente. Quòd verò culices tam multi, frequenteſq; in ſuppolaribus illis terris vagantur, hanc præcipuè cauſam habet: quia nulli veſpertiliones, qui hos ſimiliaq; infecta noctu deprædari ſolent, propter continuam dierum & noctium lucem, ibidem manent, neq; aliæ luciſugæ ſeu nocturnæ aues: quãuis quædam à natura deputatæ, culices ac muſcas in eſcam colligentes, reperiantur. Verum vt à putreſcentibus celeriter incrementum accipere apparent, ita & aſpero flatu euaneſcere citò conſueuerunt: paſtu nanq; deficiente, ad cognatam putredinem paſcendi cuolant, atque ibi tabeſcunt: quod & Plin. lib. XV. cap. XIX. innuere videtur. Meminit denique idem Plin. lib. XIII. cap. VI. culices ex folliculis cuiuſdam arboris naſci, etiam ex caprifico, quemadmodum lib. XI. cap. XXXV. atteſtatur: ſed cuncti rigore ventorum Aquilonarium citò conſumuntur.

Culices quibus à domib' pelluntur.

Cimices quomodo fugant, ac occiduntur

Culicũ multitudinis cauſa.

Culices vt citò generantur, ita & citò percũt

De San

De Sanguiſugis, ac Vermium differentiis.

CAP. VII.

ERNITVR in hac imagine ſuprapoſita homo pedibus immerſis in aquam, atq; illis ſanguiſugæ adiunctę: ſimiliter & equus talem beſtiolam ad pedes habens adhærẽtem: quod hac ratione factum oſtenditur, quia commune remedium eſt hominibus & iumentis, ſuperfluum ſanguinem, ſiue putridum, in Aquilonaribus terris huiuſmodi remedio tollere, licet illis ordinaria phlebotomia cum ventoſis, aut corniculis inflãmatis haud deſit, prout lib. XV. cap. XXXV. de balneis, & ventoſis, ac phlebotomia reperiť expreſſum. Verùm vt opinio eorũ diſcutiatur, qui perpaucos maximè huius generis vermes in frigidiſsimis illis terris, ac aquis ineſſe poſſe autumãt, vbi terra ſubtus in ſaxeam duritiem ad quinq; vel ſeptem pedes, ſimiliter & aqua congelatur: annectendum hic erit de generatione, & natura diuerſorum vermium, quomodo in tam arduis frigoribus incolumes ſeruari queant. Sunt autem vermes aut terræ, aut aquæ, aut aëris, aut frondium, aut lignorum, aut veſtium, aut carnium, aut piſcium, denique caſeorum. Terræ vermes, qui annulari contractu in directum partes corporis gradatim porrigendo mouentur, hyeme ſecũdum Ariſto. lib. VIII. de animal. cap. XIIII. in ruinis, ſeu venis terræ, quò nullum penetrat frigus, præſertim ſub niuibus altis, terram congelari prohibentibus, latitant, dormiunt, atque conduntur. Hæc etiam nix talpis viam liberam pro muribus, ac vermibus huiuſmodi deuorãdis relinquit, quoniam mures ſub alta niue inter paludum meatus, ac terræ cauernas diſcurrunt, atq; etiam fœtum producũt. Experimẽtum huius rei facilimè reſoluta oſtendit, quæ veluti retia perforata, veſtigia ac nidos murium procreatorum indicat. Aquę vermes: de quorũ genere rana eſt, hyeme latens in riuis calidis, & aliquando in aquis ſub terra, quæ hyeme ſunt calidæ: in vere ad aquas procedit: aliquando in autumno frigore correpta habitationes humanas intrat, atq; in ignem, vel cineres, aut hominum ſinus repit. Eſtq; ſciendum, quòd ranæ tempore autumni, naturali ſilentio ſubiectę, vna tamen imperiosè vociferante, innumeræ in vicinis paludibus latitantes, ve-

Sanguiſugæ vtiles.

Phlebotomiæ vſus eſt in aquilone.

Terra ĩ ſaxeam duritiem congelatur.

Vermium varię differentiæ.

Vermes terræ.

Nix alta terram ne congeletur conſeruat.

Murũ via ſub niuibus.

Vermes aquę.

Ranæ in hyeme prodeunt.

Hyemis tarditas significat.

luti tempore coitus respondent, & vicissim subitò silent: demum excitatæ importunius clamant, iterumq; silent: nec vlla eminet supra aquas, tardantem hyemem significans.

Adhuc de diuersitate Vermium.

CAP. III.

Vermes aëris.

ERIS vermes: de quibus superius eodem lib. cap. I. dictum est, quales sunt aranei semper in labore permanentes, qui etiam in hyeme tam inter homines, quàm in stabulis iumentorum telam suam suspendunt: vbi & papiliones Faedele Gothicè dicti, vermes multorum colorum rubei, candidi, hyacinthini, & varii, sub tectis latitant, qui asperrima in hyeme capti, ac calidis locis immissi, mox vt reliquæ muscæ volant. Frondium vermes: hi in sacculum instar testæ densissimæ se includunt, in quo per hyemem cum semine pendent, donec surgente calore verno vita priuentur, quam semini offerunt.

Faedele insecta

Vermes frõdiũ.

Vermes lignorũ

Lignorum vermes: de quorum genere est teredo, eò quòd terendo edat lignum: hunc Isidorus Latinè termetem vocari inquit: nascitur ex humore corrupto in ligno, et nascendo paulatim exedit lignum, consumiturq; humor naturalis. In tali autem ligno hic vermis procreatur, quod non est excisum in vltimis tribus diebus decrescentis lunæ: in aridis lignis Indiæ propter siccitatem non inuenitur: per Europam tamen in omnibus lignis plurimi reperiuntur, licet rarius in tilia, & quercu. Viuit hyeme in arida medulla quercus, & vastæ tiliæ.

Lunæ decrescẽtis effectus.

Vermes vestiũ.

Vestium vermes: qualis est tinea, à tenẽdo dicta, quia eò vsq; lanæ, ac pilis insidet, quò erodat: de exhalatione corruptæ lanæ originem suam trahit, quam postea corrodit, maximè pilos zebellinos, & mardurinos.

Vermes carniũ.

Carnium vermes & laridi: vt est tarmus, qui in larido porci nascitur quando putrescit, estq; hirsutus vermis, & quoq; in carne anserina inueterata procreatur.

Vermes biscocti panis.

Vermis quidam candidus, nigro capite, qui nascitur in pane biscocto: hunc castrensi obsidione per biennium in regia ciuitate Holmensi clausus, cum aliis satis hilariter comedi.

Vermes caseorũ

Vermis denique alius caseorum, saliens instar arcus in pinguibus caseis, qui nullo frigore interimitur. In his etiam vermes instar atomorum solis quasi corpora indiuisibilia, atque sensu imperceptibilia, quorum quidem motus in infinita multitudine, ac crassitudo aliqua eorum cernitur, sed vera forma difficilimè percipitur.

Vermis quis p priè dicatur.

Vermis verò propriè est, qui nascitur in carne putrefacta, tinea in vestimentis, eruca in olere, teredo in ligno, tarmus in larido. Ex medulla spinæ dorsi humanorum cadauerum nascitur (teste Pythagora) serpens, ex bobus apes, ex equis crabrones.

Serpẽtes ex medulla humana procreãtur.

De Apibus

De Apibus, & earum nutrimentis.

CAP. IX.

REGIONES Aquilonares vti in plurimis rebus tam neceſſariis, quàm etiam ſuperfluis, in vſum cæterarum nationum communicandis, abundant: ita & ſingulari naturæ benignitate prouidente, maximam mellis copiam habent, magnamq; curam ſemper, & vbiq; circa apes adhibent, vt pura cuſtodia ſeruentur, & coaleſcant. Cùm autem mella de aluearijs exempta ſunt, mos eſt genti tantum nouellis apibus dimittere, quantum eis ſufficere videtur ad hyemalem victum, ſcilicet duas partes: quia in hyeme, ac principio veris, anteaquàm flores apparent, ex melle, contritis ficis, et vuis paſsis aliunde quæſitis maximè, viuunt. Sed quia res iſtæ exoticæ ſunt, & rarò inueniuntur, mel eis pro eſca præcipuè relinquitur: quod etiam minoris, quàm prædicta, venditur: quãuis neceſsitate vrgente loco mellis contuſis fabis, piſis, libis ex papauere confectis, triticea farina mulſo humectata, etiam carnibus pullorum recenter occiſorum, in minutiſſimas partes confractis nutriantur. Refert Plin. lib. XI. cap. XVI. quòd apes à bruma ad Arcturi exortum diebus ſexaginta ſomno aluntur ſine vllo cibo: ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernum tepidiore tractu iam vigilant, ſed etiam tunc alueo ſe continent, ſeruatoſq; in id tempus cibos repetunt. Dicit tamen Ariſto. lib. VIII. de animal. cap. XIIII. & XVII. quòd formica, mus, talpa, ac reliqua inſecta, atque minuta animalia per hyemem in tabernaculis ſuis latitent: tum quòd apes in aluearijs quãdiu algor vehemens eſt condantur, nec cibum ſibi præparatum guſtare, & ſi quà crepſerint, ieiunas ſpectari, ventre translucente: quãuis contrarium lib. IX. cap. XL. ſentire videatur. Quieſcere præterea eas ab occaſu Vergiliarum, vſq; ad tempus vernum: quod in Septentrione ſaltem pro apum exitu principium, vel medium Maii intelligitur, quoniam tunc primùm arbores folia producere, florere, campi ad largiorem fructum, animaliumq; vberiorem paſtum germinare incipiunt, apeſq; mella in maiori copia colligunt. Pro noua tamen propagatione in Iunio examina ſurgunt, nouas manſiones quæſitura: circa ſolſtitium æſtiua-

Mel in aquilone abundat.

Apum cibus in hyeme.

Apes quibus in neceſſitate nutriuntur.

Apes 60. dieb' ſomno alunt.

Ariſtotelis opinio quãdo apes ſe abſcondant.

Ver floridum in Aquilone tardatur.

Apũ examina quando cuſtodienda.

le agmina & principatus diuidunt: quò tempore patronis diligentior cura aërei gregis cuſtodiendi incumbit, ne ab aſpectu euolet, prout infrà dicetur. Eſt etiam notandum, quòd areſcentibus floribus in campis, ob nimiam ac continuam aëris ſiccitatem, nutrimentum apibus mel, aut aliud æquiualens ex dulcibus quibuſdam confectum præſtet.

De modo quærendi Apes ſublimius euolantes.

CAP. X.

Apes circa aq̃s clariores quærendæ.

VM verò ſublimius volant, ſolicitum inſequentis aſpectum ingenio multiplici fallunt, ne vbi ſtationem habent, reperiantur. Quocirca qui domicilia earum indagare ſibi propoſuerunt, ad limpidas aquas progrediuntur, ad quas aquandi cauſa apes, cùm ſobolem faciunt, in maxima multitudine conueniunt: vbi plures comprehenſæ, candidoq; filo digiti longitudine cum pice ſignatæ, volatu continuo ad principalis agminis manentem locum, verum acceſſum pateſaciunt: vel alias cum gypſo, rubricaue molli circa fontes in dorſo ſignantur: quo ſtatio earum propinquior an remotior, per celerem aut tardum reditum conſyderari ſolet: denique canum ſagaci latratu (vt etiam Palladio lib. V. placet) apum examen in arboribus hærentium, per ſtrepitum, quem ſatis magnum edunt, facilimè demonſtratur. Poſteà deprehenſæ ſecuri, vel ſerra leniter rami, aut frondes, quas inſederint, ab altiſſimis arboribus, vt commodius alueis imponi queant, ſeparantur. Inueſtigantur autem matutino tempore, vt tota dies ad ſequendum ſufficiat: veſperi enim peracto opere ad aquas non reuertũtur. Vaſa quibus apes recipientur, dulcibus ac odoriferis herbis, & melle interius liniuntur: quo euenit, vt multiplicatæ ad ea libentius reuertantur: vtq; id opportunius fiat, fumo à ſpeluncis, vel arborum cauernis, quibus adhærere ſolent, exturbantur, & plauſu, tinnitiue æris, ne alió ſe conferant, quando forſan animum auolandi habent, ſed manſionem in alueo ad hoc deſtinato retineant, conuocantur. Si hoc modo per triduum conſeruantur, & reſpiraculis paruis cibus apponitur, poſteà fugitiuæ minimè creduntur, præſertim ſi ſtercore primogeniti vituli orificia alueorum illinita fuerint: & hoc quoque Palladio lib. I. placet. Hic etiam lib. I I. aſſerit, quòd nouellæ apes vagantibus animis facilè, niſi ſeruentur, effugient: atq; eius euolationis ſignum eſſe, biduanum vel triduanum anteà præmiſſum murmur: cui tamen per ſolicitum cuſtodem remedio opportuno facilè occurritur, vaſis videlicet pauco melle liniti appoſitione, quodq; tenui puluere, aut aqua mulſa, aut lacte, nimio ſtrepitu exeuntes conſpergantur, vel faſciculi ex odorifera herba melliſſophyllo, ſiue melittena (cuius flores, vti Plin. lib. XXI. cap. XX. refert, plurimum appetunt) confecti alueorum orificiis admoueantur. Vbi autem ſtationem examen firmauerit, attendere ſolent inſequentes domini, atq; in ſuam poteſtatem redigere, niſi atriis, aut turribus templorum adhæreat, quoniam tunc dictamine pietatis totum examen Eccleſiæ deputatur, vt inde cereos conficiat. Si verò ſuper cunabula, aut dormientium infantum ora conſederit, illi cedet: & expectatur euentus integerrimi ciuis futuri, vti idem Plinius lib. XI. cap. XVII. de Platone affirmat, cuius os infantis exiſtentis apum examen circundabat, ſuauitatem illam prædulcis eloquii portendens: quemadmodum etiam beati Am-

Apes canũ latratu inueſtigant.

Apes manè vbi morantur indagandæ.

Apes alueis odoriferis imponendę.

Apes æris tinnitu conuocant.

Stercus primogẽiti vituli ad quid vtilis.

Apes nouellæ citò euolant.

Apes turribus Eccl'iarũ adhęrentes Eccleſię cedunt.

Apes infantibus cedunt.

ati Ambroſii, vnde poſteà quoque & melliflua effluxere eloquia, pro medicina omnium ſitientium animarum.

De cautela in Apibus comparandis.

CAP. XI.

QVANTVM ad emptionem apum id ſeruatur, vt aluearia plena emantur: quæ plenitudo vel inſpectione, vel murmure magno, vel frequentia commeantis examinis cognoſcitur: etiam circa eas comparandas attenditur, quòd paruæ ſint & variæ, tum in rotunditatem compactiles, atque conſtrictæ, quia diligentius laborant, & fauos ac mella ſubtilius formant. Ex vicina potius regione, quàm longinqua emuntur, ne ad inconſuetum aërem delatæ corrumpantur: maxima enim earum peſtis eſt rigidus aër, & turbulentus. Per noctem in dorſo ad longinqua loca aluearijs occluſis deportantur, ſed melius in curribus vbi paluſtria, ac plana ſunt loca, quandoquidem ſingulis curribus quindecim, vel viginti aluei ſimul, & hi quidem commodè impoſiri queunt, prout mos eſt in terris Brabantiæ, & Flandriæ, vbi aluearia ad campeſtria paſcua diſtinctis æſtatis temporibus, nutrimenti cauſa deferuntur, ibiq; ſine cuſtodibus in maximo numero dimittuntur, grauiſsima pœna adiecta in quencunq; huiuſmodi publici boni depopulatorem: qui licet teſtibus conuinci nequeat, ſeipſum tamen impertinentis rei venditione facilimè prodit. Non enim circa parietem dominorum aluearia cum apibus cuſtodiri poſſunt, neque etiam debent (vt Palladio lib. I. videtur) vbi infinito numero apum ſtatim in exiguo terræ ſpatio idoneum nutrimentum deficeret.

Apes quomodo emendi.

Apes breues & rotundæ meliores.

Apibus aër rigidus obeſt.

Apes curribus vehuntur.

Apes i campis abſq; cuſtode dimittuntur.

Apes p paſcuis magnum ſpatium requirũt

De nocumentis Apum.

CAP. XII.

PRO compertissimo in terris Aquilonaribus habetur, vt post resolutionem densarum niuium, campi & prata mira in varietate multiplices herbas, et diuersarum arborum suauissimos flores producant: quibus apes post longum iciunium hyemale nimia voracitate abutentes, ægritudinem scopius incurrunt, immò subitam mortem, prout etiam Palladius lib. IIII. his verbis testatur: Apibus nocet plerunq; felicitas sua, nam si nimiis floribus annus exuberat, dum solam curam generandi mellis exercent, de prole nihil cogitant: cuius omissa reparatione, populus idem labore confectus, totius extinguitur gentis exitio. Itaque idem Palladius remedium affert, vt interiectis trinis diebus clauso foramine ad pascua non permittantur exire: quod ad generandum sobolem plurimum opinatur conferre. In hyeme circa apes singularem dispensationem esse adhibendam Aristoteles lib. IX. de animal. cap. XL. docet, vt secundum multitudinem eis prouideatur. Redduntur enim otiosiores, si in eximendis fauis plus mellis relinquatur: itaq; pro examinis numero relinquendum est. Agunt etiam anxius, si plus demetatur, quàm vt residuum cibo sufficiat: atque etiam si alueus iustò amplior fit, desidiosiores redduntur: ægrius enim, quasi desperent, operi incumbunt. Et Plin. lib. XI. cap. XVI. refert (quod ratio persuadet) pro hyeme duas partes mellationis apibus relinquendas esse: tum etiam in eximendo melle alueos expendere operæpretium, ne ob inopiam cibi desperent, effugiant, vel moriantur, aut contrà ob mellis copiam ignauæ fiant. Fures quoq;, lenones, ac mulieres menstrua patientes, accessu suo ad aluearia apibus plurimum nocent. Palladius lib. IIII. idem afferit de exercentibus rem veneream, cibos acres, ac odoris immundi, & omnia salamenta comedentibus: cui Plin. eodem lib. cap. XVIII. his verbis astipulatur: Odere apes fœdos odores, proculq; fugiunt, sed & infectos. Itaq; vnguenta redolentes infestant, ipsæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ.

Apibus nimia voracitas nocet.

Apes à cibo, ne pereãt, restringuntur.

Apibus p hyeme sufficiẽs cibus relinquendus.

Apes fures, lenones, menstruosas mulieres haud ferũt

Apes multis iniuriis obnoxiæ

De inimi-

De inimicis Apum.

CAP. XIII.

IMPVGNANT eas(teſte Plin. præallegato lib.cap. XVIII.)naturæ eiuſdem degeneres veſpæ,atq; crabrones, & è culicum genere, qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aues. Sed in ſauo fucus exortus examinis apum morbus eſt: cuius tamen malitiam in vno natura repreſſit,quòd non habeat ſtimulum: terreſtres verò fuci ſtimulo noxio vtuntur, ad ſenium defectuoſum(morituri)citò vergentes:et hi malefici à Platone Dialogo VIII. in verbo Duo genera fucorum nominantur. Inſidiantur apibus aquantibus ranæ,quæ maxima earum eſt operatio tum, cùm ſobolem faciunt. Nec hæ tantum,quæ ſtagna riuoſq; obſident, verùm & rubetę veniunt vltrò,adrepenteſq; foribus per eas ſufflant: ad hoc prouolant,confeſtimq; abripiuntur. Nec ſentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficile ſe à lanis earum explicantibus. Cancrorum etiam odore ſi quis iuxtà coquat, exanimantur. Inimica & echo eſt reſultanti ſono, qui pauidas alterno pulſat ictu: inimica & nebula. Aranei quoque vel maximè hoſtiles, cùm præualuere,vt intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accenſis aduolitans, peſtifer: nec vno modo. Nam & ipſe ceras depaſcitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur,ceræ depopulatores: filis etiam araneoſa, quacunq; inceſsit,alarum maximè lanugine obtexit. Hæc Plinius. Lacertæ denicq; apibus ſunt infeſtæ, cùm inter herbas mella colligunt,etiam quando aluearia ingrediuntur,ad earum ingreſſum vigilant. Huic malo optimum remedium præſtat minimum foramen ad quantitatem apis formatum, etiam ſtercus bouinum circũquaq; linitum: quod & contra vermes, frigus,ac ventum ad apum conſeruationem mirè confert.

Apibus quę inimica.

Hirundines.

Fuci.

Ranæ.

Rubetæ.

Oues.

Cancri.

Echo.

Nebula.

Aranei.

Papilio.

Teredines.

Lacertæ.

Stercore bouĩo apũ foramina obliniuntur.

De aliis nocumentis Apum, & earum remediis.

CAP. XIIII.

MVLTITVDO quoque muſcarum negotia impedit apum, ac tempora pluuioſa. In aluearijs inuenitur vermis, qui in modum aranei telam facit, & dominatur ſuper totum aluearium, mel putridum reddens: ſed is (vt Palladius lib. IIII. in principio refert) ſuffitu aridi ſtercoris bouini, in vere collecti, ſine apum læſione facilius ab alueis fugatur. Sunt & apes ſolitariæ quædam,& otioſæ, quæ volando per aërea loca,quaſi exercentes ſe cum apibus operoſis, intrant aluearia, & comedunt mel: ſed apes operoſæ eas interficiunt, ac extrahunt, maximè reges,quorum officium eſt rempublicam ſuam æquis legibus tueri,& gubernare. Si quis apes ſecundum Ambroſium lib. V. Hexamer. cap. XXII. oleo caſu ſuperfundat, properè necantur, eò quòd obſtructis poris, aëreum ſpiramen illud haurire non poſſint: continuoq;

Muſcæ apibus obſunt.

Vermis apibus nocẽs quomõ deſtruendus.

Apum reges ſuos interficiũt

Oleo apes examinantur.

si quis acetum his superfundat, illicò reuiuiscunt, eò quòd vis aceti citò illos poros, qui concretione olei (aliàs magis continuo olei humore) obstruuntur, humore acido feratur aperire. Contra lacertas, aliaq; insecta ab aluearijs arcenda, ponantur altius à terra, fimoq; bouino paruo relicto foramine, fores (vt dictum est) oblinian-tur. Contra ventos, pruinas, & tempestates erigantur parietes, vel sepes altæ, frondibus & foliis arborum, vel herbarum condensatæ. Contra sordes, quas tempus hybernum contraxit, vel vermiculos, tineas, araneos, & papiliones, purgamentum fiat fimo bouino, tempore mensis Aprilis, vt à Palladio sæpius est notatum: qui & lib. V. dicit: Mense quoq; Aprili purganda sunt aluearia (quod in Aquilone in mense Maio intelligitur) à sordibus, & maximè papilionibus, qui tunc propter florentes maluas abundant. Qualiter autem vrsis resistatur appetentibus mella, superius lib. XVIII. cap. XXIX. est expressum, quòd scilicet arbores ascendentes ad deprædanda mella, claua aculeata ab arbore pendente, atque mota, ipsi in capite debilissimò læsi interimantur. Rimæ denique, seu fissuræ fructiferarum arborum vi tempestatum, aut alia violentia ortæ, nullo celeriori remedio, aut meliori medicina restaurari queunt, quàm recenti fimo bouino, per quem illicò quasi visco, vel bitumine vicissim conglutinantur.

Lacertę quomodo ab alueis arcendæ.

Fimus bouin' p̄cipuū remediū in apibus conseruandis.

Vrsi mella deprædaturi interimuntur.

Fimo bouino arbor̄ rim̨ę restaurantur.

De Apibus infestantibus ebriosos.

CAP. XV.

Apes ebriosum acerrimè pungunt.

Ebriosorum pericula.

LICET apes iniuria aliquorum animalium lacessitæ, stimulo seu aculeo, veluti vnico à natura concesso armorum genere, sese acerrimè vindicare nõrunt: nulla tamen aduersus violentum hostem acrior pugnandi causa existit, quàm hominem ebriosum fœtido anhelitu, quem maximè abhorrent, domicilijs earum appropinquantem, aculeis petere. Sæpius enim contingit, vt ob nimiam crapulam homines quasi mente capti, aut omni ratione priuati, non solùm nesciant aperta euitare pericula, sed quòd in ipsa etiã celerrimè ruant, ita vt pars præcipitio, pars aqua, pars suffocatione concluſi spiritus extinguatur.

tinguatur. Sed fortunatior multò cæteris iudicatur, qui incauto acceſſu aculeis lædentium apum ad ſenſum,& ſanam mentem reducitur,vt à maioribus antedictis liberatus periculis, amodo ſobrietatem ſummo ſtudio colere addiſcat. Stigmata tamen,ſeu puncturæ in facie ebrioſi remanent, tanquam carnea quædam maſſa, nulla prorſus diſcretæ faciei forma apparente: quas peritiores,ac ſobrietati magis operam dantes,ſucco virentis maluæ,aut vnctione recentis butyri adhibita tollunt. Moriuntur autem ſecundum Ariſtotelem lib. IX. cap. XL. apes quando pungunt, quoniam ſine inteſtini eruptione aculeum haud emittere poſſunt: ſæpe plurimum nocet ei, qui ab apibus ictus eſt, niſi locum,in quem aculeus infixus cum aluo ſtringat,& ab eo aculeum extrahat. Nam & ictu ſui aculei maxima animalia, vt equos,& eorum pullos,necant. Pugnant etiam apes contra extrahentes mella. Item iuxta eundem autorem loco prælegato, breuiores apes, longas pugnando interimunt: etiam omne inſectum quod extraneum eſt, aluearibus cuſtodum negligentia intromiſſum. Apes (teſte Plin. lib XI. cap. XVII.) deficiente cibo alicuius aluei, impetum in proximas faciunt rapinæ propoſito. At illæ contrà dirigunt aciem: & ſi cuſtos adſit, alterutra pars, quæ ſuis fauere ſentit, non appetit eum. Ex aliis quoq; ſæpe dimicant cauſis: eaſq; acies contrarias,duo imperatores inſtruunt, maximè rixa in conuehendis floribus exorta, & ſuos quibuſq; euocantibus: quæ dimicatio iniecto puluere,aut ſumo tota diſcutitur: reconciliantur verò lacte,vel aqua mulſa.

Apũ pũgentiũ ſtigmata in facie ebrioſorũ remanent.

Apũ puncturæ qũo tollãtur.

Apes poſt ictũ moriuntur.

Apes cõtra extrahẽtes mella pugnant.

Apes deſtitutæ cibo in proximos alueos irrumpunt.

Apũ rixa quando flores conuehunt.

De officiis Apum.

CAP. XVI.

APVM ignauia, vt prædictus autor eod. lib.cap. XVI. aſſerit, ſumo crebriore excitatur ad opera, nam niſi incubauere, ſauos liuidos faciunt: rurſus nimio ſumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrimè ſentiunt mella, vel minimo contactu roris acceſcentia. Hæc Plinius. Portas more caſtrenſium ſeruant. Tempore matutino ſecundum Ariſtotelem loco ſupra allegato, omnes ſilent, donec vna gemino aut triplici bombo, velut buccina omnes excitet: tunc ſi dies mitis futurus eſt, vniuerſæ ad opus prouolant. Ventos enim,hyemem,& imbres præſagiunt: cuius rei indicium eſt,quòd non auolant: & quando ſereno tempore adhuc in alueo volutantur,apiarii hyemem expectant. Cùm autem redierint,atque adueſperaſcit, primùm item tumultuant, paulatimq; ſubinde minus ſtrepunt, dum vna circũuolitando ſuſurret, eodem quo incitauit bombo,& hoc caſtrorum more quaſi dormiendum præcipiat: tum repentè omnes conticeſcunt. Cæterùm effecto penitus opere, educto fœtu, functæ munere omni, exercitationem tum ſolennem habent: ſpatiatæq; in aperto, & in altum datæ gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Earum etiam diuerſa genera,& officia, Ariſtoteles eodem loco in hunc modum recitat: Singulis autem muneribus ſe diſtribuunt, vt aliæ flores conuehant, aliæ extruant, aliæ poliant ſauos, & dirigant: aquam tunc portant, cùm prolem nutriunt. His prædiſpoſitis ſubitò opus, maximè ſub tempore ſereno,præparant. Cernuntur præterea iuxta beatũ Ambroſium lib. V. Hexame. cap. XXI. certare de munere, alias inuigilare quærendo victualia, alias ſolicitam caſtris adhibere cuſtodiam, alias futuros explorare imbres, & ſpeculari curſus nubium, alias de floribus ceras fingere, alias rorem infuſum floribus ore colligere; nul-

Apes pigræ ſumo ad opus excitantur.

Apes p̃ præcones opera incipiunt.

Apes vẽtos præſagiunt.

Apum ſolatia p̃fecto labore

Officia apũ diſtincta.

lam tamen alienis insidiari laboribus, & rapto vita quærere, atque vtinam raptorum insidias non timerent. Hæc Ambrosius. Vna tamen huius mellis quod colligunt vtilitas, in superioribus libris, præsertim XVIII. vbi de vrsis & melle agitur, omissa est, aut lib. IX cap. XIX. quòd videlicet ad obsidionem diutius tolerandam, copiam mellis habere, ad potum saniorem conficiendum, quando deficit, plurimùm præstat, maximè pro his, qui hausta aqua continuè infirmantur: quibus forsan vita functis, obsidio defectu consiliorum (quod sæpe contingit) sustineri non posset. Quomodo autem potus ille fortior, vel tenuior conficitur, lib. XIII. cap. XXIIII. & sequenti abundè monstratum est.

Mel necessariũ est ꝓ toleranda obsidione.

De Apibus sub niue, & glacie seruandis.

CAP. XVII.

Homines suppolares apes non habent.

ED neq; Aquilonares regiones ob asperrimas hyemes apibus, aut melle carent, præsertim homines Meridionalia & Orientalia loca inhabitantes, licet Iordanes verum dixerit, suppolarẽ oram Aquilonis incolẽtes, apum vsum non habere, cùm alioquin per totam penè Septentrionalem plagam in omnibus ferè locis sit maxima abundantia mellis, prout superius plurimis in capitulis est ostensum. Quòd autem in extremo climate polari apes nõ sint, cum vehementissimus ventus Circius, tum crabronum, vesparum, ac locustarum innumera multitudo in causa est, contra quas bestiolas nequaquam solæ apes se opponere valent. Satis tamen ingeniosè Septentrionales eas sine morbo, et diminutione ab algore vehementi per hyemem custodire nõrunt, eo scilicet modo, quòd in medio mensis Septembris culmo siligineo, vel arundine, aluearia vndiq; cooperiant, primo veniente frigore aquam desuper spargentes, vt congelentur: deinde altam niuem super eundem culmum veluti longissimam cutem congerunt, vt nullo demum frigore quantũcunq; forti accedente, obtruncari queant: alioquin per negligentiam talis prouisionis faciendæ, multæ apes morerentur. Aliquæ etiam apes, spissis inclusæ lignis, pineoq; cortice coopertis, interden-

Circius ventus apes in extremis aquilonis non finit.

Modus custodiẽdi apes ne frigore pereãt

denſas niues per hyemem ferè ſpatio octo menſium à frigore illæſæ permanent. Sic autem reconditæ ſecundũ Plin. lib. XI.cap.XVI.diebus ſexaginta ſine vllo cibo alũtur: poſteà in menſem Maii vſq; vigilant, ſed ꝓpter frigus etiãnum imminens alueo ſe continent, atque cibos, quos æſtiuo labore quæſiuerunt, in id tempus ſeruatos repetunt. Hyeme denique peracta, tantò plus in reparando labore, & colligendo melle proficiunt, quantò in locis amœnioribus, ac magis floridis campis, hortisue ſint collocatæ: taliaq; loca omni fertilitate repleta, in Aquilonaribus terris innumera reperiuntur.

Apes per 8. mẽſes ĩ alueis occluduntur.

Florũ maxima abundantia.

De immunitate Apum ob vtilitatem, ac regiminis ratione.

CAP. XVIII.

INCOLAE igitur terrarum videntes eas multiplici ratione ſuper omnia inſecta animalia habere principatum, eſſeq; ſolùm propter vſum hominum genitas, magna eaſdem legum libertate conſeruant, vt vbique locorum permaneant inoffenſæ. Agricolis etiam venturam pluuiam è foribus alucarii dependentes, & ex eiſdem celerrimè euolantes, redeuntésue præſagiunt, ſuoq; communi labore omnibus ordinem adhibent, quò cereas ſtructuras vnanimi moderamine abſoluant. Cùm verò ſecundum Ariſtotelem migrare in animo habent, vox ſolitaria & peculiaris quædam aliquot antè diebus intus mittitur, & biduo aut triduo paucæ circum alueum volant: an rex etiam inter eas ſit, explorari haud poteſt, quoniam difficile cognitu eſt. Hic tamen magno cum agmine exit: ſatellites quidam, lictoreſq;, tanquam aſſidui cuſtodes autoritatis ſibi aſſiſtunt, pluresq; turmæ eum circũdant. In hunc modum collectæ apes, noua domicilia quæſituræ auolant: quæ poſſeſſoris viſu per campos, & ſyluas diligentius obſeruantur, vt eas in alienum fundum deſcendentes, ea ſcilicet ſeruata lege, quæ naturali æquitate in omnibus nationibus eſt communis, repetat. Apum ſeniores dulcius propter experientiam mellificant, quàm iuuenes: ſed acrius pungunt. Rex eorum ſecundum Ambroſium lib. V. Hexamer. cap. XXI. formatur inſignibus naturæ clarus, vt magnitudine corporis præſtet, & ſpecie, tum quod in rege præcipuum eſt, morum manſuetudine. Nam etſi aculeum habeat, tamen eo non vtitur ad vindicandum. Sunt enim leges naturæ non ſcriptæ literis, ſed impreſſæ moribus, vt leniores ſint ad puniendum, qui maxima poteſtate potiuntur. Sed & apes illæ, quæ legibus regis haud obtemperauerint, pœnitenti ſe multant condemnatione, vt immoriantur aculei ſui vulneri. Denique ipſum regem ſuum ſumma protectione defendunt, & pro eo pulchrum perire putant: cui plus deuotionis, quàm Indi, vel populi Sarmatarum ſuis Regibus exhibent. Reges apum ſecundum Ariſtotelem loco iam ſuprà allegato, nunquàm foris viſuntur, niſi cùm migratur, & tunc ita, vt reliquæ omnes circa ipſum principem ſuum glomerentur. Quandoquidem autem pluralitas Principum in omni imperio obeſt, ita quoque in apibus errorem, omniumq; mortem, ac perniciem inducit. Quamobrem cùm plures reges habent, per quos ſigillatim diuiduntur, & ſi fortè paucæ prope multas conſiſtunt, concedunt paucæ ipſæ ad plures, regesq; ſuos derelinquunt, ac ipſi qui pluribus præ-

Apes in ſeptentrione inoffenſæ manent.

Apum prognoſtica.

Apes migraturæ triduo antè murmur edũt.

Apes ſeniores dulciora mella conficiunt.

Apũ rex cęteras magnitudine antecellit.

Leges naturę firmiſſimæ.

Apũ reges exeunt toto agmine ſtipati.

Apes regẽ tyrãnum occidunt

Apum rex aculeo caret.

Apum rex à labore immunis

est, adhærent: sin verò postea primus rex eas insequitur, ac insuper molestare cupit, cùm tyrānidem exercere in animo habeat, cum interimunt. Seneca lib. I. de Clementia dicit, naturam regi apum aculeum detraxisse, iramq; eius inermẽ reliquisse. Vnde magni Reges euidens sibi exemplum quærere possunt, quòd pudeat eos ab exiguis animalibus mores non trahere, cùm tantò moderatior animus hominum esse debeat, quantò vehementius nocet. Denique mira secundum Plin. lib. XI. cap. XVII. apum circa regem obedientia. Cùm procedit, vnà est totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore est, ipse opera intus circuit similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresq;, assidui custodes autoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Hæc Plinius.

De Melle, & eius probatione.

CAP. XIX.

Faui septentrionales 8. pedũ longitudine.

Foueæ mellis plenæ.

Vrsi i melle suffocantur.

Mel extra aquilonaria loca adulteratur.

MELLIS abundantia magna est in Septentrionalibus terris, vt in pleriscq; locis paulò antè de apibus fuerat annotatum, præcipuè lib. XVIII. cap. XXVIII. & XXIX. Attestatur Plin. lib. XI. cap. XIIII. fauos Septentrionales cæteros magnitudine superare, ponitq; in exemplis octo pedum longitudinis visum fauum. Sed reuera adhuc longiores in Podoliæ terris Regi Poloniæ subiectis, reperiuntur: vbi apes propter pascuorum vbertatem, odorem suauem, florem abundantem, ac saporem iucundum, maximas siccarum terrarum foueas fauis melle plenis replent, ita vt immanes vrsi in tales foueas cadentes, ob nimium mel deuoratum suffocentur. Et hinc est, quòd tot tantaq; nauigia Orientalium gentium, ceræ plena, per vniuersam Europam dispergantur: ceram quidem ad finitimas oras emittunt, verum mel pro infinito vsu, præcipuè omnigeno potu, vino deficiente, sibi in magna copia reseruant, prout superius lib. XIII. in plurimis capitulis satis superq; tractatum est. Post æstiuale igitur solstitium, vti optimum mel (etiam per excellentiam bonum) colligitur, ita & in illis terris sine fraude dolóue in sua puritate conseruatur: licet vltra mare translatum, insatiabili mercatorum auaritia adulteretur. Quomodo autem id fieri soleat, emendent hi, qui id flagitii committunt: & nemo deinceps addiscere sibi proponat, qualiter hæc execrabilis ars perficiatur. Mella enim, quæ post solstitia colliguntur, adeò salubria sunt, vt nedum pro sano cibo in pane, potu, & escarum condimentis vsurpentur, sed etiam pro electissimis medicinis diligenter custodiantur: quandoquidem in Aquilonaribus terris medici (vt lib. XVI. cap. L. dictum est) rarissimi sint, sed salubris aër, escarum sana virtus, & melleus potus, optimam medicinam præstent. Hic quantò vetustior est à tempore suæ decoctionis (nempe sex, vel duodecim annorum) tantò efficacior ad multorum morborum remedia adhibitus reperitur. De hoc denique melle æstiuo, quod à tempestiuitate præcipuè nomen habet, & quod præcipuè circa æstiuale solstitium colligitur, Plinius loco suprà allegato in hunc modum meminit: Immensa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est, nisi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet. Nanque ab exortum syderis cuiuscunque, sed nobilium maximè, aut cœlestis arcus, si non sequantur

Medicinæ aquilonarium populorum.

Mel circa solstitiũ collectum pstantissimum

quantur imbres, ſed ros tepeſcat ſolis radiis, medicamenta non mella gignuntur, oculis, vlceribus, interniſq; viſceribus dona cœleſtia. Quòd ſi ſeruetur hoc Sirio (id eſt Canicula) exoriente, caſuq; congruat in eundem diem (vt ſæpe) Veneris, aut Iouis, Mercuriiue exortus, non alia ſuauitas, viſq; mortalium malis à morte vocandis, quàm diuini nectaris fiat. Hæc Plinius. Mel ferè per ſeculum durat, obſidione clauſis inæſtimabile ſolatium, ad innumerabiles defectus ſubleuandos.

Medicamẽtaex melle oculis gignuntur.

Mel neceſſariũ in obſidione ferenda.

De Formicis.

CAP. XX.

FORMICAS tam alatas, quàm ſine alis in multiplici ſpecie habent terræ Aquilonares: quæ maiores, & alatæ ſunt, in ſolitudinibus ædes ex foliis capillatis pinorum, ac inſectis pectinũ modo abietũ conſectas, atq; magno altóue cumulo cõgeſtas inhabitãt. Has vrſi leuandi pruritus gratia in naribus impetuosè moleſtant, ſed celeriter ab earum domibus recedũt, ne aliquas in ſuum nidum comportent, quæ quandoq; ſobole multiplicata eos à propriis cauernis exturbare poſſent. Prætereà in turribus altis Eccleſiarum, regiiſq; pomariis ſua domicilia collocant: vbi aliquando notatæ ſunt euentũ abbreuiandi imperii Regum portentoſo omine præſagiuiſſe, quòd videlicet Reges à plebeia multitudine vel occiſi, vel è regno expulſi ſint. Quando autem tale aliquod portentum imminet, tunc tenuiores formicæ iniuria maiorum excitatæ, arborem, præſertim antiquam pyrum, in qua grandiores morantur, infinita multitudine ad iniuriam illatam vlciſcendam aſcendunt, prælium q; graue in ea committunt: quod nullo modo anteà dirimere, licet ab vtraq; parte plurimæ earum ab arboris frondibus moribundæ ruant, quàm maiores ſuperárint, earumq; manſionibus potitæ ſint, in animo habent. Hoc genus portenti binis in locis, Vpſaliæ ſcilicet, & Holmiæ M. D. XXI. notatum eſt contigiſſe, quando Rex Daniæ Chriſternus II. ab incolis Suætiæ è regnis Gothorum ac Sueonum expulſus eſt, atque omnibus fortunis ſpoliatus. Tales enim nullius æſtimationis creaturæ per iniuriam illatam prouocatæ, inuictæ pro diuerſis generibus detrimentorum acceptis, ad vindictam atrociter ſumendam exiſtunt: neque aliter, quàm iratorum numinum prodigioſi nuntii, nihil boni ſuis præliis annuntiantes, reputari queunt. Sunt prætereà formicæ rubeq; paruæ, vrina ſua valde noxium pruritum excitantes: atque hæ ab Aquilonaribus venenatæ appellantur, & in tuberibus pratorum habitant. Verùm hoc genus formicarum ab aliis iam enumeratis in laborum aſsiduitate haud diſsimile eſſe videtur, quoniam etiam veſtigia curſus ſui in duro ſilice relinquit, prout refert Plin. de eo, lib. XI. cap. XXX, in hunc modum: Silices itinere formicarum attritos videmus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacunque aſsiduitas. Hæc Plinius. Vnde meritò omnis piger ac deſidioſus ex his, ne fame pereat, exemplum aſſumere debet: nec dubitet quantum ſedulitas in re qualicunque erogata valeat. Studioſa formica in continuis laboribus ſuis ſumma cum diligentia verſatur: ideoq; in diſciplina, induſtria maxima, ac conuerſa-

Formicæ duplices in aquilõe

Vrſi nares ĩ ędibus formicarũ fricant.

Formicæ regũ exitus ſua pugna portendunt.

Formicæ paruę magnas omine portentoſo occidunt. 1521.

Formicæ rubeę venenatæ.

Formicarũ veſtigia in ſilice cernuntur.

Formica ĩ labore imitanda.

tione imitanda eſt. Non enim fruſtra piger à beato Ambroſio lib. VI. Hexamer. cap. IIII. ad formicam mittitur, vt eius aſsiduitate laborando ſe à frigore, & e, geſtate tutum reddat.

De Margaritis, & earum generatione.

CAP. XXI.

Amnes gẽmiferi i Septẽtriõe Margaritę pallidæ.

NE autem margaritarum delicata materia poſt deſcriptionem piſcium omiſſa, intacta relinquatur, in primis fatendum eſt, in Aquilonaribus terris quoſdam eſſe amnes gemmiferos: quoniam hi conchas producunt, è quarum teſtis albicantes margaritæ, licet pallidæ propter aërem geli-dum, extrahuntur. Aër enim iſte rori admixtus, circa medium menſis Auguſti in concham deſcendit, cauſamq; præſtat, vt quantocyus margaritæ in ea contentæ matureſcant. Hæ autem ita extractæ, in ornatu ac pretio apud Septentrionales habentur, atque vbi debito ordine collocatæ fuerint, pulchritudinem micantem obtinent: quæ illuſtratione mangonum augetur. Et hi quoque ſplendidiores Orientis margaritas, ſeu vniones maximo numero, præſertim in vſum, vel potius abuſum illuſtrium fœminarum, immò communis ſortis mulierum, ad oras Aquilonarium apportant: quæ talibus tanquam rarioribus gaudent ornamentis, atque iis in coronis, brachialibus, humeralibus, ac capitum denique tegumentis vtuntur. Nulla tamen mulier ibidem quantuncunque illuſtris, viſa eſt vnquam margaritas, vniones, aut gemmas propter graue opprobrium euitandum, auribus appoſuiſſe, quaſi non vnicuique membro ſuum decorem & venuſtatem, abſque aliunde à vermibus viliſsimis mutuato ſplendore artifex ipſa natura attribuiſſet. Olim honeſtiſsimæ mulieres, Reginæ præſertim, & Duciſſæ, gemmas margaritaſq;, vt ſuperius lib. XIIII. cap. VIII. dictum eſt, maximo pretio emptas, propriis manibus laborando, ad vſum & ornatum ſacrorum veſtimentorum

Mãgones gemmas illuſtrant.

Mulierũ ornatus ſpecialis.

Gemmæ vbi in auribus nõ habentur.

Reginę ſacra veſtimẽta laborãt

torum miniſtrorum ſummi Dei deputárunt, cuius maieſtati nunquàm ſatis dignum putabant ſe poſſe obſequium exhibere. Sed proh dolor eò proceſsit ardens mulierc ularum inſania, atque æſtuans luxuriæ pruritus, vt pilos capitis ſubtiliter pretioſis vnionibus & margaritis retorqueant, totum fortè theſaurum in hoc inani ornatu dilapidantes: quòd fortaſsis effœminati huiuſmodi fallaci ſpectaculo magis, quàm ambigua pudicitia, quæ tot exoticis ſignis proſtituta videtur, in earum amorem (plurimis venalem) allici queant. Et vbi forteſortuna inter tales perſonas connubium ſequitur, quid maritus præter vnam conchani margaritis plenam, ſed ſtupidam adipiſcitur? Prætereà neque ipſe multum prouidus reputabitur, dum nihil excellentius in fœmina, quàm talem inanem fucum, & forſitan ſciſſas veſtes, odores, ac blandiloqua verba deſiderauit, per quæ tandem etiam omnes ſuos ſenſus infatuatos experietur. Igitur amputando hac in re omnem perplexitatem, vir fortis conſilio Sapientis Prouerb. cap. vltimo, ducat mulierem fortem, in qua confidat cor ſuum, & ſpoliis non indigebit. Denique notandum eſt, quòd Nero omnes ſcurras, & protomimos pretioſis margaritis ornauit, vt forſitan ſibi ſimiles eſſent.

Effœminati quibus in amorẽ alliciantur.

Amor puellis venalis.

Veſtes ſciſſæ ſigna lęſæ pudicitiæ.

Mulieris fortis ſtium de vltimis finibus.

Conclusio huius Operis.

CAP. XXII.

Finis rebus imponendus.

Hospites honorandi.

Moneta vetus purior.

Antiquitas oia examinauit.

Varietas fastidium leuat.

Incognita non temerè contẽnenda.

Platonis dictũ, Nõ temerè de aliqua re iudicandum.

Consilium autoris salubre.

Iesus Christus in sempiternũ laudandus.

ANDEM ab Aquilone rebus plurimis adductis, atq; in lucem editis, alibi per orbem minus (vt apparet) vsitatis, perplexo instituto, ne prolixius aut fastidiosius diuagetur, aliquando finis optabilis erit imponendus. Vereor autem ne occasione comperta has lucubrationes leuiter magis, quàm vtiliter iactare videamur, cùm exigua atq; sterilia de propriis nos assumpsisse, opulentiora verò ab alieno thesauro, quasi ornatiora vasa pro nobilioribus hospitibus, aut inspectoribus exhilarandis, mutuasse confitemur. Idq; aliorum more bona fiducia freti eò syncerius fecimus, quò veterum scripta atque dicta (tanquam vetus moneta, quæ purior existimatur) tutiora ad imitandum probantur: neq; aliquid censeri poterit proprium, quod antiquitas diligentissima millies ad posteros non trãsmiserat examinatum: quod etiam in hoc volumine, qualecunq; sit, si nihil aliud efficit, saltem varietate sua, atq; picturarum diuersitate fastidium legentium deprehenditur moderare. Atq; in hoc nostro proposito iudicando, aliquis non incongruè verbis diui Augustini lib. XI. de Ciui. Dei cap. XXII. inniti poterit, sic dicentis: Diuina prouidentia nos admonet non insipienter res vituperare, sed vtilitatem rerum diligenter inquirere: & vbi nostrum ingenium, vel infirmitas deficit, ita credere occultam, sicut erant quædam, quæ vix poturmus inuenire: quia & ipsa vtilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio, cùm omnino natura nulla sit mala. Hæc ille. Nemo etiam præcipiti iudicio (hortante Platone in principio De legibus, vt superius in præfatione lib. XIX. citatum est) ignotæ rei naturam, ob difficilem eius notitiam, damnet, aut arguat, donec acrius inquirat, & rectius intelligat, atque æquius diiudicet, quid artifex ipsa natura producere, productumq; suis legibus statuere possit &c. Qui autem præsentis voluminis collectanea fastidierit, aut minus vtilia putauerit, nostræ humilitatis consilium est, vt se conuertat ad amœnius studium, in quo quicquid inuestigatur est veritas, quicquid præcipitur bonitas, & quicquid promittitur felicitas. Ipse autem mediator Dei & hominum, IESVS CHRISTVS homo, veritas est sine fallacia, bonitas sine malitia, & æterna felicitas sine miseria: cui sit honor, & gloria ab Aquilone, mari, ac omni natione in æuum sempiternum.

AMEN.

LIBRI XXII. FINIS.

APPENDIX QVORVN-
DAM VOCABVLORVM, AFFINI-
TATEM CVM LATINO ET
Italico ſermone habentium.

VM ſuprà lib. XIIII. cap. XXV. aliquot vocabula Gothica cum Iralico idiomate concordantia, & ſermones Gothorum ac Italorum in idem tendentes, ſub finem huius voluminis adducere promiſimus, tum quòd inde notum vnicuique relinqueretur, Gothos qui Italiam deuaſtárunt, ex Scandiana peninſula primam ſuam originem, non aliunde traxiſſe, tum etiam cunctis manifeſtum fieret, talia vocabula tam in Italia, quàm Gothia etiamnum in communi hominum ſermone verſari. Hæc igitur quiſque iuxta infraſcripta accipiat, ac certò apud ſe ſtatuat, Gothos ex Septentrionalibus illis terris ad multas orbis partes debellandas deſcendiſſe, ac neąuaquàm veritati conſentaneum eſſe, quod alii aſſerunt, eos Scythas Aſianos fuiſſe, quemadmodum illud latius in hiſtoria Gothorum in præfatione cap. VII. tractatum eſt.

CONCORDANTIA VO-

CABVLORVM ITALICORVM

ac Gothorum.

Acciaio	ſtaal	Fiaſca	flaſcha
affinare	fina	flota	flotta
aggiuſtare	diuſta	ſodera	ſoder
		fino	ſyn
Boſco	buſche	ſolda	ſolla
balco	balck	freſcho	friſck, vel ferſck
bicchiere	bicher	fraſcha	fras
beccho	boch	ſante	ſanth
ballotta	ball	feltro	filth
balla		foderare	fodra
biretta	birreth		
boia	boya	Guanti	vantha
banchetto	banchet	gotho	gothe
bianco	blanch	giallo	gool
banco	banch	gelatina	geelrey
bandiera	baner	grattare	gratta
bau bau	bobba	guardare	varda
bando	band	gittare	giuta
benda	bindika	gabbare	gabba
buſto	buſt	gridare	grina
brando	brande	guadagnare	gangna
bruciare	bruſa	guadagno	gangnn
brauare	brauia		
		Hauere	haua
Ciarlare	ſoerla	haraldo	herolt
cacciare	kaſſen		
compagnio	compan	Lotto	loth
compagnia	compeny	laſciare	lata
canton	cant		
cappa	caapa	Marcho	merck
campo	camp	martore	marder
coſa	coſa	maniera	maner
compaſſo	compaſſ	mantello	mantel
calcina	kalch	manco	mynne
coſtare	coſtha	mancare	manka
corallo	koral		
coppa	cuppe	Nicolo	niels
capitano	capiten		
ciambelle	ſembla	Picca	pych
		panzera	panſer
Daga	daggar	parlamento	perlament
danſare	danſza	pelegrino	pelegrin
		puzza	puſz
Elmo	hielm	perla	perla
ermelini	hermelyn	puttana	puta

papagallo

papagallo	papagaia
piffiare	pyffa
paffare	paffa
puzzare	puza
Quitantia	quitans
quitare	quita
Rizzarfi	ryfa
roca	rok pro colo
rima	rym
rico	rick
ribaldo	riball
roffo	rodh
ratti	rottha
robare	roua.
Raia	rock pro pifce
Spedone	fpath
fuppa	fuppa
ftanga	ftang
ftrale	ftral
fpione	fpeyar
ftoppa	ftop
ftiuali	fteuel
fproni	fpore
ftracco	ftracker
faffrano	faffran
fapone	fapa
fchermo	fcherm
fcharamucia	fchermuff
ftrata	ftrath
fchifo	fchip
fpanna	fpan
ftuffa	ftnua
fpefa	fpyff
fparuiere	fperuer
foldato	follener
fuolo	foola
femola	femla
fpada	fpatha
ftropiato	ftimper
forci	forkar
fpiare	fpeya
fguazare	fuaffa
fcaldare	fcholla
fpaccare	fpecchia
ftropiare	ftrupa
ftudiare	ftudera
fcampare	fcampa

ftoppa	ftuppa
fputare	fputta
fcopare	fcopa
sforzare	forfa
fottile	futtil
faccare	facchа
falata	fallat
ftalla	ftal
fchiumare	fchiuma
fchiuma	fchum
fcarfo	fcarp
ftentare	ftenya
fchiuare	fchiua
fmaltire	fmelta
Tafcha	tafcha
tagliere	taller
tofa	tofa
tofo	tofe
tina	thina
tetta	titte
tagliare	telgia
toccare	taka
trouare	treua
trottare	trotta
tatta	tate
Vernice	ferniffa
voltare	velta
Zibellino	fabel
zoccoli	fochar

Vocabula compofita.

Breue del papa	pauens bref
laffa me ftare	laf mich fta
ftudio di camera	camer ftudium
tre miglia	tre milier

FINIS.

VOCABVLA LATINA CVM

Vulgaribus Gothicis concordantia.

Abrotonum	abroth
ager	acher
ah	ay
alnus	all
angelus	angil
anglicus	angilſch
andreas	anders
anchora	anker
altare	alter
anguſtia	angeſt
aniſum	anyſſ
archiepiſcopus	archebiſcop
arare	erya
apoſtolus	apoſtel
articulus	artichel
arca	arch
aſinus	aſne
auca	aucha
amen	amen
æuum	euig
Bancus	banch
barba	bard
bannum	ban
bannire	banna
baltheus	belte
balſamum	balſama
baſilica	baſilica
bauarus	bayer
beſtia	beeſth
benedictus	bencth
blaueus	blaa
boare	boela
bohœmus	bem
breue	breff
burgimagiſter	burgomeſter
buxus	buxbom
beguina	begghin
Cacabus	catel
camera	cammer
chamelus	cammel
chamomilla	camel
canella	canel
camelus cabel	pro func nautico

cancellarius	canceller
canonicus	canich
campus	camp
cantilena	cantilen
capella	capel
capellanus	capellan
charta	carth
cattus	cath
cacare	caccha
calx	calck
calix	calch
clarificare	clara
clarus	clar
claritas	clarhet
charus	keer
clauſtrum	cloſter
capitaneus	capiten
catena	cheda
capitulum	capitel
cardinalis	cardinal
caulis	choal
cellarium	cheller
cæſar	cheſar
clericus	clerch
clenodium	clenot
cuminum	cumyn
circulus	circhel
ciſta	chiſta
cocus	cock
copia	copi
coquere	coka
chorda	corde
chorus	chor
corbis	corg
corona	crone
coronare	crona
coruus	corp
corpus	crop
copula	copel
copulare	copla
cornu	horn
chriſtianus	chriſten
chriſma	chriſm
cryſtallus	criſtal
coaxare	quaxa

chronica

chronica	cronich	forma	form
crux	cors	finno	finne
cuprum	coper	friſo	fryſſ
curtus	cort	francus	franzoſſ
curuus	croch	franciſcus	frans
cuculus	cuccuc	fructus	fruct
claua	clobba	fundus	fund
creatura	creatur	fundare	funda
		fremere	fremia
Danus	deen		
decanus	dechin	Gammarus	gammar
diabolus	diebel	gardianus	gardechin
dies	dach	gepidi	gepar
dictare	dicta	gleſſum	glas
dictatus	dictad	gloriari	gledas
diſcipulus	dicipel	gloſa	gloſa
diſcus	diſch	gothus	gocthe
doctor	docter	grypho	grip
draco	drache	groſſus	groef
ducere	tucza	gramen	gras
ductor	tuczare	gulo ſus	gulog
ducatus	ducat	græcus	grech
damnare	doema		
domare	doma	Habere	haua
deuiare	vicha	habe	haff
		habitus	hauin
Edere	etha	heſſus	heſſe
eſus	ethin	hiſpanus	iſpan
elementum	element	hollandus	hollender
eſt	eſt	honeſtus	houiſch
es	er	hyſſopum	iſop
eleemoſyna	almoſa		
epiſcopus	byſcop	Iacobus	iacob
exemplum	exempel	intus	inne
extendere	tenya	ioannes	hans
emplaſtrum	plaſter	iudæus	iude
eiulare	hula		
eremita	ermete	Labes	libba
		lactuca	leticha
Falſus	falſcher	laus	loff
fallere	fella	laudare	loua
fallacia	falſchet	lappo	lapper
flandrus	flamſch	labium	lepa
falco	falche	lambere	laepia
fœdus	fred	laurus	larbertre
ferre	fœra	lauri bacca	larber
feneſtra	fenſter	lectio	lexe
flumen	floed	lenis	len
fluere	floeda	leuis	leth
floccus	floch	legatus	legat

leo	leon	Naſus	neſa
linum	lyn	natura	natur
lilium	lylia	nardus	nardus
linea	linie	nicolaus	nyels
lineare	linia	noruegus	norſch
linire	lena	noruegia	norye
locus	loch	nodus	knode
longus	long	nomen	nampn
lucere	luſa	nominare	nampna
lux	luſſ	nox	nat
lutra	vtter	nunc	nu
		nux	noth
Maieſtas	maieſtat		
mandatum	mandat	Oleum	olya
mamma	mamma	oculus	oga
martyr	martir	octo	otta
marmor	marmer	offertorium	offer
macula	machel	offerre	offra
maculare	macla	ora	orth
mas	mader,vel maſſe	ordo	ording
		organum	orgar
marca'	march	oſgothus,vel oſtrogothus	oſgoethe
magiſter	meſter	oriſa	ryſs
mentha	mynta		
meta	meeth		
metiri	meta	Palma	palm
medium	medel	papa	paue
mediare	medla	palus	pall
mediator	medlare	pappa	pappa
milliare	myll	papyrus	paper
minorare	myndra	paradiſus	paradyſſ
miraculum	mirachel	paſcha	paſcha
minium	mynia	pars	part
mhi	mich	partiri	parta
myrrha	mirram	pater	fater
miſericordia	miſcund	pœna	pyna
miſereri	miſcunda	penna	penne
miſſa	meſſa	pergamenũ	perment
mingere	myga	peregrinus	pelegrim
monachus	munk	perſona	perſon
molere	mala	pecunia	pening
monere	mana	petrus	pedar
moneta	mynt	petroſelinũ	peterſilia
mus	muſſ	peſtilentia	peſtilens
mulſa	mulſcha	piper	peper
muſtum	muſth	pinnaculum	pynne
mulus	mule	pyrum	peron
murus	mur	piſcis	fiſch
murmurare	murra	pullegium	polleya
mutare	muta	polonus	pol

pomeranus

pomeranus	pommer
pondus	pund
podagra	podagel
porta	port
planus	plan
planare	plana
purus	pur
pupa	ducka
puluis	puluer
punire	pina
punctus	puncth
prior	pryere
presbyter	prester
præpositus	prosth
propheta	prophete
plaga	plaga
planeta	planet
planta	planta
plantare	planta
plantator	plantaere
predicare	predica
prædicator	predikere
prædicatio	predicam
probare	proua
princeps	prins
prutenus	prudz
psalmus	psalm
psalterium	psaltere
premere	prema, vel prenta
pressor	prentare
prouentus	prouenta
prælatus	prelath
Quarta	quarter
Rabidus vel rabiosus	rasand
radere	racha
rapere	reppa, hinc rapper
redditus	renta
rectus	reth
regula	regel
regulare	regla
regimen	regement
regere	regera
rotundus	ronth
rosa	ross
ruga	rynchia
Saccus	sach
sal	salt
sallere	salta
salsum	salsa
sacristia	sacherstу
saluus	seel
sapphirus	saphir
sanctus	sanctus
satur	sath
saturare	sethia
saxo	sasse
sedes	sethe
sedere	sethia
sex	sex
sigillum	sigel
sigillare	sigla
sigillator	siglare
sinapi	sinap
signare	signa
sobrius	sober
sol	sool
soccus	sock
somnus	sompn
subtilis	subtil
summa	summa
summare	summa
sutor	sutare
sus	su vel svvin
succula	sucka
scandalum	scham
scandalizare	schamma
scabies	scab
suedus, vel suecus	suenscher
scutella	scutel
squatina	scata, p pisce
stabulum	stall
stabularius	stalsuen
saccharum	socher
stabilire	stadgha
statutum	stadge
strabo	starblind
scribere	scriua
scriba	scriuare
scriptura	script
scriptum	script
stare	sta
status	stat
schola	schole
studens	student
studium	studium
scotus	scotte
scopare	scopa

ſmaragdus	ſmaragd
ſturio	ſtor
ſtramen	ſtra
ſcrinium	ſcrin
ſcorpius	ſcorpe
ſtillare	ſtilla
ſtillicidium	ſtilling
ſtylus	ſtil
ſcabellum	ſchem
ſcurra	ſcorre
ſpuma	ſpum
ſpumare	ſpuma
ſpina	ſpina pro ſente
ſpinoſus	ſpinogh
ſtatua	ſtod
ſputum	ſput
ſpuere	ſputta
ſtruthio	ſtrudz
ſtrenuus	ſtreng
ſqualidus	ſqualter
ſqualere	ſquala
Tabula	tauel
tangere	tagha
tapetum	taepethe
tectum	tach
tegere	tecchia
tegula	tegel
templum	tempel
textus	text
teſtamentum	teſtament
theodericus	dirich
tolerare	tola
tu	tu,vel du
turris	turn
tundere	tudza
tuſus	tuſad
trahere	draga
trudere	troſſa
truſus	troſad
truſor	troſare
taurus	tiur
Vagari	vandra
vagator	vandrare
vallis	vall
vanus	van
vanitas	vanhet
velle	vylia
væh	ve
ver	vaar
verſus	verſ
ventus	veder
verna	terna
vincere	vinna
victor	vinnare
vicus	vich
vinum	vin
vncia	vncz
vlmus	vlm
via	veg
vitta	vitta
vrus	vr
vngarus	vngerſch
vimen	vidia
vadum	vad
voluere	velta

Sermones Italici, ac Gothici in idem tendentes.

Laſſa me ſputare, laſſa my ſputta.
la toſa e nel boſco, toſa er in boſcho.
lo ſpione ſcampa, ſpione ſcampa.
tre fiaſchi di vino, tre floſch vino.
tre panzere, tre panzer.
ſei ſtiuali, ſex ſtiual.
otto ſperoni, otta ſpura.
s'abbruſia la cappa, cappan bruſar.
il ribaldo braua, ribaldo brauar.
armellino bianco, blanc ermelin.
va à la tua ſtrada, paſſa tin ſtrata.
il zibellino è ſottile, zibelle er ſottil.
il bicchiere è compagno del tagliere, bycher er tallers compan.
ſcopa la camera, ſcopa cameren.
il capitano riccho, rych capiteen.
el guardiano troua la taſcha, guardian treua taſchan.

FINIS.

ERRATA INSIGNIORA

inter legendum animaduersa,
sic corrige.

In apostil=
lis margi=
nalibus.

Pagina 12. vers. 28. tormentis, lege tormentatis. pa. 14. vers. 6. quandoquidem bis positum, le. quandoque. pa 16. vers. 16. principio noctis, le. fine noctis. pa. 23. vers. 17. eo, le. ea. pa. 54. vers. 4. habitatores, le. habitantes. pa. 79. vers. 13. extracto, le. extructo. pa. 80. vers. 23 maris, le. mare. pa. 86. vers. fi. in aliquibus rma, le. firma. pa. 88. vers. 14. ſcrineis, le. ſcriniis. pa. 110. vers. 2. eos, le. eas. pa. 115. vers. 15. vſi, le. vſi. pa. 124. vers. 11. ſuperatum atque ligatum, adde, conſpiciant. pa. 128. vers 6. I I. cap. le. I I I. cap. pa. 153. vers. 20. diuinæ maieſtati, le. diuina maieſtas. pa. 156. vers. 19. perſtiterunt, le. præſtiterunt. pa. 162. vers. 4. cubitalium, adde, membrorum. pa. 166. vers. 8. inps, le. inops. pa. 179. vers. 11. Aruadori, le. Aruarodi. eadem pagina vers. 12. quos, le. quas. pa. 182. vers. 19. earum, le. eorum. pa. 187. vers. 21. adminiſtrationem, le. animi rationem. pa. 192. vers. 4. & 5. nacuius, le. alicuius. virgiliis, le. virginis. pa. 194. vers. 24. Aluilda proram inſiliente, le. Aluildæ proram inſiliens. pa. 200. vers. 10. Vtbi le. Vrbi. pa. 204. vers. 4. minarum, le. minerarum. pa. 205. vers. 7. videbantur, le. videbatur. pa. 211. vers. 16. ideò, le. adeò. pa. 214. vers. 1. pugnaturus, adde, ſecutus. pa. 222. vers. 22. quarum, le. quorum. ead. pa. vers. 23. harum, le. horum. pa. 224. vers. 19. longitudinem, le. longitudine. pa. 230. vers. 3. factæ, le. tactæ. pa. 241. vers. 2 lib. I I I. le. lib. I I. pa. 245. vers. pen. peperunt, le. pepererunt. pag. 248. vers. 15. am, le. eam. pa. 250. vers. 5. gracilis, le. gratioſus. pa. 253. vers. 17. pharetras, le. phaleras. pa. 259. vers. 3. ago, le. ego. pa. 260. vers. 34. nobilitas, le. mobilitas pa. 269. vers. 22. tantis, le. tacitis. pa. 275. vers. 34. X. le. X I. pa. 285. vers. 24. arno in aliquib. le. armo. pa. 287. vers. 17. alligatos, le. alligatas. pa. 288. vers. 4. emittitur, le. emittatur. pa. 304. vers. 4. quid, le. quod. ead. pa. vers. 19. dimittuntur, le. dimittantur. pa 311. vers. 37. chameleonis, le. chamæleontis. pa. 315. vers. 5. ipſius vrbis, le. ipſi vrbi. pa. 321. vers. 14. vt, le. &. pa. 322. vers. 21. dominoꝝ, le. dominiorũ. pa. 323. vers. 5. felicitas, le. infelicitas. pa. 324. vers. 24. ad Erycem, adde, clauſos hoſtes. pa. 330. vers. 10. reperabilia, le. reperibilia. ead. pa. vers. 13. Habebãt, le. Habent. ead. pa. vers. 18. ad quinquaginta, adde, ordines. pa. 331. vers. 15. peregrinos, le. peregrinas. ead. pa. vers. 25. aliquis, le. aliquid. pa. 334. vers. 18. I X. le. V I I I. pa. 335. vers. 10. nimis, le. minus. pa. 341. vers. 23. cogun tur, naues effuſa, deme, naues. pa. 347. vers. 24. aut habitu, adde, admonent. pa. 352. vers. 20. humani, le. humanis. pa. 353. vers. 8. cultum, le. altum ead. pa. vers. 23 diffiſa, le. diffiſſa. pa. 354. vers. fi. admouerent, le. admonerent. pa. 359. vers. 22. exercitum, le. exercitu. eodem vers. prædictamꝙ, le. prædictam. pa. 361. vers. 22 accepta, le. acceptæ. pa. 364. vers. 14. lib. V I I. le. V I. pa. 366. vers. 28. munitos, le. munito. pa. 368. vers. 27. idem Dux, le. idem Rex. pa. 373. vers. 25. æquis cõditionibus, le. æquas conditiones. pa. 378. vers. 9. equis trahentibus, adde, ſuperare poſſint. pa. 381. vers. 12. adaucta, le. adauctæ. pa. 382. vers. 17. per vigiles, le. peruigiles. pa. 385. vers. 14. diſpergente, le. diſpergentes. pa. 394. vers. 25. vix, le. nix. pa. 401. vers. 16. I X. le. V I I I. pa. 412. vers. 15. quarum, adde, euellendarum. pa. 416. vers. 1. Maxima præterea commoditas, le. Maximam præterea commoditatem. ead. pa. vers. antepe. firmari poſsint, le. nõ firmari poſsint. pa. 421. vers. 8. repletũ, le. repletam ead. pa. vers. 14. adaptãtur,

Pagina 22. uaſtantur, le. naſcuntur.

Pag. 27. drarii, le. denſi.

Pag. 55. ſydere le. ſydera.

Pag. 56. naucleri turbantur, le. naucleri nõ turbant.

Pag. 167. Bauella, le. Brauella

Pa. 171. petita, le. petitæ.

Pa. 252. Scutũ abſcindit, le. Pedes equi abſcinduntur.

Pag. 311. Cameleonis, le. Chamæleontis.

Pa. 318. nocturnis, le. nocturnus.

Pa. 322. lectoꝝ le. tectorum.

Pa. 329. 1300. naucleros, le. 1000. armatos ac 300. naucleros.

Pa. 330. Nautarum, le. Remigum.

Pa. 339. nautas le. caſtrorum cuſtodes.

Pa. 371. domini, le. dominũ pe nè.

Pa.374.Fumus le.Puluis.
Pa.380. nõ glacio,le. nõ gladio.
Pa.413 Poma, le. Ceraſa
Pa.564. viros minus mortuos, le. viros mortuos.
Pa.639. Cyrus le.Crœſus.
Pa.650. frigus le.frigoris.
Pa.730. Piſcatura,le.Piſcatorum.
Pa.790.inueſtigant. le.inueſtigantur.

le.adaptaĩ.ead. pa.verſ.20 ſit,le.ſint.pa.422.verſ.7.duo,le.duæ. pa.425.verſ. 32. tenacitate ſibi, deme, ſibi. pa.429.verſ. pen.viderentur, le.videntur. pa.433.verſ. 12. nutriat,le.nutriant. pa.440.verſ.4.vel vi ventorum,adde,vertantur,veluti. pa. 443.verſ. 30. in aliquibus venundari, le.comparari. pa.444.verſ.15. in aliquibus æqualiter terreant, le.vt æqualiter terreant.pa.445. verſ.22. in aliquibus hic appellantur,le huc appelluntur. pa.446.verſ.25.in aliquibus ducentis annis,le.ducentorum annorum. pa.447. verſ.14. ſaccus lupuli,adde,cum aqua ſuæ decoctionis. pa. 449 verſ 2.qui, le.quæ. pa.453.verſ.29.quintuplicis,le.quintuplo.pa.469.verſ. 27.Retiaria tamen intexta filorum opera, le.Retiariis tamen intextis filorum operibus. pa.471.verſ.fi.deme,aliiq; pa.486.verſ.11.ſuis, le.ſui.pa 488.verſ.20. quòd nullum eſt debemus reum dicere , qui reus non, nec &c. le. quòd nullum debemus reũ dicere,qui reus non eſt,nec &c.pa.502.verſ.15.in Friſia,adde,cõtigiſſe.pa.519. verſ.8.ipſum,le.ipſam pa.526.verſ.2.facit, le.faciunt.pa 529.verſ.penul. fuerant, le.fuerint.pa.536.verſ.12.ceruiſia,le.ceruiſiæ pa.546.verſ.4.in aliquibus lãẽtre,le. latẽre. pa.549.verſ 39. Iſrael,le.ab Iſrael pa.553.verſ.19.fit,le.ſit. pa.559.verſ.16. translatæ,le.translata pa.570.verſ.fi.ſolent: le.conſueuerunt: pa.575.verſ.15.in aliquibus mellio, le.melleo. pa.599.verſ.fi.IVI.le.VII. pa.602.verſ.13. adeſſet, le. eſſet.pa.608.verſ.fi.VII.le.VIII.pa 619.verſ.16.vt horrore,le.vt cum horrore pa 630.verſ.20.tonantes,le.tonante.pa 656.verſ.25.ſunt,le.ſint. pa.659.verſ.27. vbi,le.vti.pa.661.verſ. penul. ſomniq;,le.ſoniq;. pa.667.verſ.16. præfectos, ſeu bariſellos,le.præfectis, ſeu bariſellis.ead.pa.verſ.ſeq.attribuere,le.attribui.pa.668. verſ.34.admixto,le.admixta.pa.680.in aliq. CAP.XXI.le. CAP.XXXVI. pa.691.verſ.22.edit.le.odit.pa.704.verſ.antepe.tamen,le.quãuis. pa.730.verſ.15. inutiles,le.inutilia. pa.737.verſ.5.lupus,le.conger. pa.775.verſ.31.quæ,le. qui. pa. 782.verſ.28.adlutas,le.adultas. pa.788. in aliq.CAP.III.le.CAP.VIII. pa. 796.verſ.1.vita,le.vitam.pa.798.verſ.fi.exortum,le.exortu.

Figura 1.lib.cap.14 appoſita eſt cap.15.& ſic èconuerſo.Eiuſdem lib.cap.28.appoſita eſt cap.27.& ſic èconuerſo. Lib.5.cap.17. appoſita eſt cap.18. & ſic èconuerſo.

CAETERA DISCRETVS LECTOR SVPPLEAT.

ELENCHVS REGNORVM,
PROVINCIARVM, REGIONVM,

dominiorum, ac insularum principaliorum, in Septentrione consistentium, quarum in hoc opere frequentior passim facta est mentio.

Alandiæ insulæ.
Angermannia olim regnum.
Biarmia olim regnum.
Blechingia.
Bothnia Occidentalis.
Bothnia Orientalis.
Bothnia Septentrionalis, in qua vltima Ecclesia S. Andreæ.
Carelia.
Curonia.
Dalacarlia.
Dalia.
Dania, siue Dacia regnum insulare, & potens.
Esthia.
Faroë insula.
Finlandia olim regnum.
Finmarchia olim regnum.
Gestricia.
Gislemarchia.
Gothia regnum fortissimum.
Gothlandia insula.
Gronlandia, in qua olim IIII. Episcopatus, sub Archiepiscopo Nidrosiensi regni Norvegiæ.
Hallandia.
Helsingia olim regnum.
Hetlandia insula.
Hetmarchia.
Hybernia regnum populosum.
Iempthia olim regnum.
Islandia insula.
Iuthia
Lapponia Occidentalis.
Lapponia Orientalis.
Liuonia.
Moringia.
Myddelpadia.
Nericia.
Norvegia regnum vastissimum.
Nylandia.
Oplandia.
Orcades insulæ XXXIII. olim regnum sub Norvegia.
Ostrogothia.
Prussia.
Russia alba.
Samogethia olim regnum Gepidarum.
Schoningia.
Scotia regnum amplissimum.
Scricfinnia olim regnum.
Selandia.
Smaalandia.
Sudermannia.
Suetia regnum latissimum.
Tauestia.
Tylemarchia.
Vermelandia olim regnum.
Vestrogothia.
Vichia olim regnum.

Quorum regnorum & prouinciarum situm, locum & ordinem si quis cognoscere voluerit, repetat Chartam siue Descriptionem Aquilonarem, per eundem autorem Venetijs anno M. D. XXXIX. editam. Sunt & aliæ regiones quàmplurimæ & latissimæ, è quibus tumultuariè V. X. XV. XX. millia sagittariorum tempore hostili ingruente educi possunt: sed earum nomina hic non sunt expressa, partim quòd non occurrebant, partim quòd minimè necesse videbatur, ne videlicet lector superflua nomenclatura obrueretur.

REGISTRVM:

A B C D E F G. a b c d e f g H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT VVV XXX YYY.

Omnes sunt terniones, præter a qui est duernio, & YYY quaternio.

IMPRESSVM

ROMAE APVD IOANNEM MARIAM
DE VIOTTIS PARMENSEM, IN AEDIBVS
Diuæ Birgittæ nationis Suecorũ & Gothorum,
anno à CHRISTO nato M. D. LV.
mense Ianuario, sedente IVLIO
III. Pont. Max. Pontifi=
catus verò eiusdem
anno quinto.

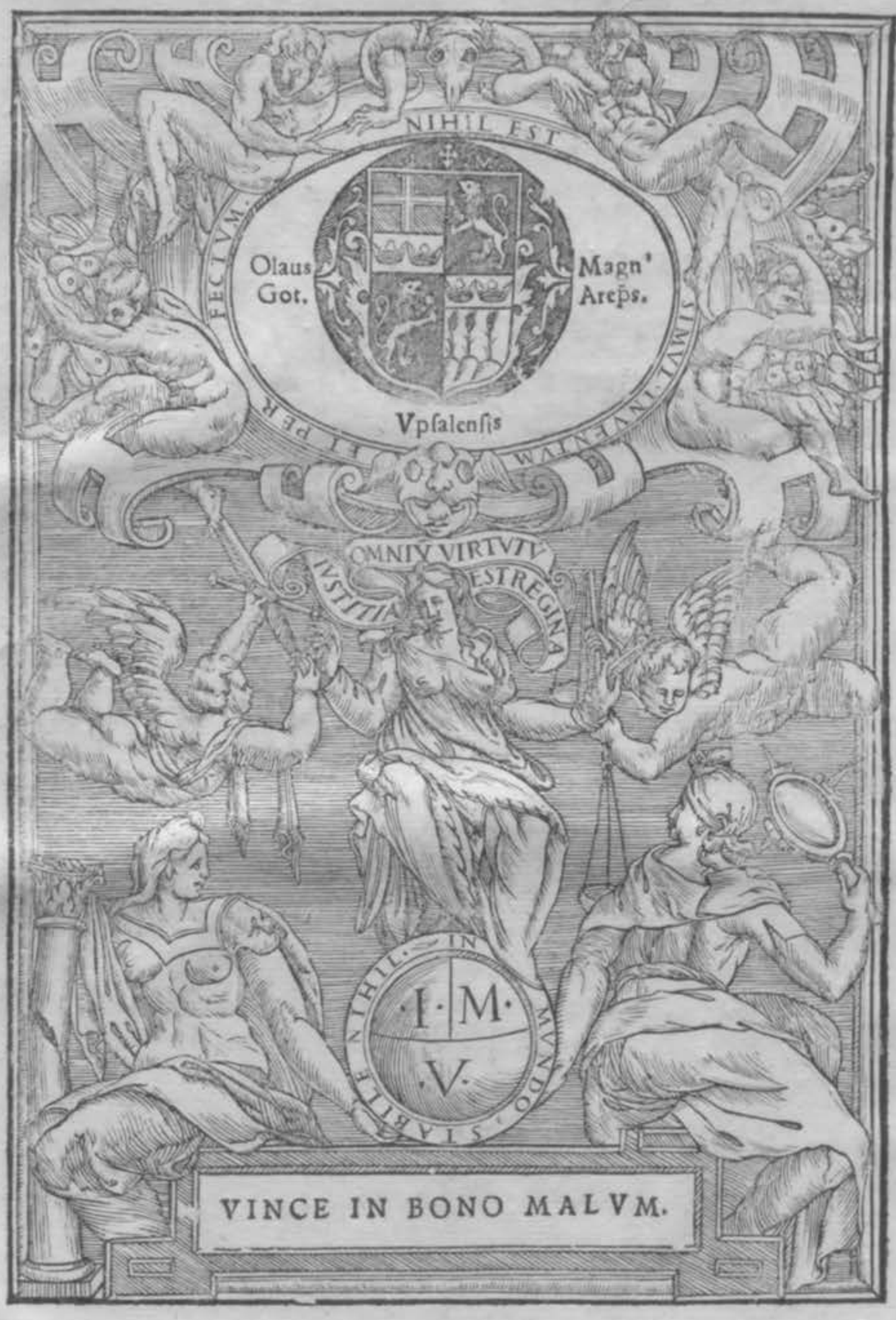
NIHIL EST
FECIVM.
SIMVLATVM
Olaus
Got.
Magn'
Arcps.
Vpsalensis
OMNIV VIRTVTV
IVSTITIA
ESTREGINA
IN
NIHIL
MVNDO
STABILE
I·M·
V·
VINCE IN BONO MALVM.

Conv. Aprile '98

w/ bluee